A.C 698.
B. II. 36.
4337
Ue 8464
4°
Coll. Novar. S.I.
37
Biblioteka Jagiellońska
stdr0011576
Ne 8464

1899. 4204

ANTONII

POSSEVINI

SOCIETATIS

IESV,

MOSCOVIA,

ET, ALIA

OPERA,

DE STATV HVIVS SECVLI,

aduersus Catholicæ Ecclesiæ hostes.

Nunc primò in vnum volumen collecta, atq; ab ipsomet auctore emendata & aucta.

Adiecto indice rerum, toto opere memorabilium, locupletissimo.

Seriem & Argumenta operum, vide, lector, pagina quinta.

3.5845
BN

PERMISSV SVPERIORVM.

In officina Birckmannica, sumptibus Arnoldi Mylij.

cIↃ. IↃ. LXXXVII.

Cum gratia & Priuilegio S. Cæsareæ Maiestatis.

Ex
Biblioth. Regia
Berolinensi.

1027157

CATHOLICO ET PIO LECTORI TYPOGRAPHVS S.

OPuscula quædam à R.P. ANTONIO POSSEVINO *Societatis* IESV *Theologo elucubrata, & paucis antè annis Dilingæ edita, tam cupidè plerique sitienterq; arripuerunt, vt alijs ea magnopere poscentibus nulla exemplarium copia relinqueretur. Dedit ea res non obscurā significationem, ijs in libris reconditam quandam eruditionem inesse, quæ maiestate sua, & desiderium & admirationem hominibus commoueret. Accessit eòdem integerrimorum virorum commendatio, quæ & auctoris ingenium, & res ab eo domi foriſque cum laude gestas mirificè de prædicaret. Nequaquam enim pœnitendos pro Ecclesia labores suscepit, susceptosque exantlauit. quæ verò scripsit, parem cum voluptate vtilitatem continent. Scripsit ille de Moscorum ingenio, terris, schismate, non quæ auditione acceperat, vt alij, sed quæ sensibus coràm vsurpauerat, ac Magni Ducis congressione, & familiari Procerum vsu, diuersorumque locorum peragratione didicerat. Hæreticorum verò ac Schismaticorum errores & sapienter refellit, & tanta veritatis luce insidiosas eorum latebras collustrat, vt omnis tergiuersandi opportunitas aduersarijs eripiatur. Eo interim tempore, dum huius viri lucubrationes iterum typis mandari, vt multorum expectationi fieret satis, præstolor; incidit in manus nostras eiusdem* P. POSSEVINI *libellus, mole quidem exiguus, sed rerum pondere præstans, de Atheismis hæreticorum nostri temporis, in cuius præfatione quia mentio fit alterius maioris voluminis contra eosdem nostri infelicis sæculi hæreticos, eius consequendi ac typis in hisce partibus edendi, spes animum meum obtentauit, minimeque frustrata est. Auctor siquidem de mea voluntate certior factus, amicorum hortatu, Deique in primis gloria ac publica vtilitate permotus, non modo votis meis perbenignè annuit, sed etiam ipsos libros suos ad limam reuocauit, vt nunc e-*

mendatiores politioresque quàm vnquam antè in lucem prodeant: omnem siquidem & nos operam dedimus, vt ab omnibus mendis vindicati ederentur. Tu verò optime lector, ad labefactatum Ecclesiæ statum confirmandum, ad tollenda schismata, ad errores profligandos, ad exstirpandas hæreses, tuique ipsius ac aliorum salutem constituendam, beneuolè diligenterque ijsdem vtere. Colon. &c. Calendis Ianuarij

cIↃ. IↃ. LXXXVII.

CATALOGVS ET ARGVMENTA OPERVM ANTONII POSSEVINI.

MOSCOVIA cum ijs quę ad euincendos Schismaticos attinent, ad GREGORIVM XIII. PONT. MAX. duobus commentarijs absoluta.

1 *Commentarius primus ad* GREGORIVM XIII. PONT. MAX. *in quo difficultas, spes, rationes afferuntur promouendæ catholicæ religionis tam in Moscouiam quàm in Russiam eam, quæ Poloniæ Regi subiecta est.* pag. 1.

2 *Commentarius alter ad eundem Gregor. xiij. P. M. de statu rerum Moscouiticarum: de gentis ingenio: de ratione legationis ad eum obeundæ, postremò conscriptus ab Auctore cùm ex Vrbe in Poloniam Mosci legatos reduxisset, quos antea ex Moscouia Romam adduxerat.* pag. 12.

3 *Colloquia de Religione Catholica publicè ab Auctore habita cũ Magno Moscouiæ Duce in eius Regia frequẽte Procerum consessu.* pag. 31.

4 *Capita, quæ Magnus Dux ab Auctore petijt, quibus Græci & Rutheni à Latinis in re fidei dissenserunt, postquam ab Ecclesia catholica sese præciderunt: Et eorum Errores.* pag. 39.

5 *Scriptum ab Auctore traditum Magno Duci, cùm Angli mercatores Moscuæ tunc commorantes clam eidem Magno Duci per quendam Anabaptistam librum obtrusissent, quo Pontificem Maximum blasphemè vocabant Antechristum.* pag. 46.

6 *Interrogationes & responsiones de processione Spiritus S.ti à* PATRE ET FILIO, *desumptæ ac breuiore & dilucidiore ordine digestæ ex libro* GENNADII SCHOLARII *Patriarchæ Constantinopolitani.* pag. 50.

7 *Litteræ & Acta Pacificationis in cõuentu Legatorum Stephani Poloniæ Regis & Io. Basilij Magni Moscouiæ Ducis, Auctore Pacificationem procurante nomine* GREGORII XIII. PONT. MAX. pag. 57. & pag. 82.

NOTAE DIVINI VERBI & Apostolicæ Ecclesiæ fides ac facies, ex quatuor Oecumenicis Synodis. Equibus demonstrantur FRAVDES prouocantium ad solum Verbum Dei scriptum. ATHEISMI hæreticorum huius sæculi. ERRORES aduersantium CALENDARIO emẽdato. VAFRICIES peruertentium canones & abutentium nomine SS. Patrum ac Principum in re fidei, ad IOANNEM III. Sueciæ &c. Regem Serenissimum. pag. 116.

INDEX CAPITVM ET MATERIERVM HVIVS operis.

SECTIONIS PRIMAE capita, & Materiæ.

QVid Auctorem impulerit, vt primò aduersus Chytræum scriberet. Cap. 1. pag. 119:1

Causse, quas orationis de statu Ecclesiarum absẽditæ Chytræus affert, expenduntur, & examinantur. Cap. II. pag. 119. 2

Regis Sueciæ in multis rebº pietas ostensa, Chytræã hæreseos condemnat. Cap. III. pa. 121:2

Chytræum maniter Regi Sueciæ doctrinam Lutheranam venditare, eiusq; vanitatem & falsitatem, non modò Regem ipsum, sed & ipsos Chytræi discipulos iam pridem cognouisse. Ca. IIII. pag. 122:2

SECTIONIS SECVNDAE capita.

EX modo prouocationis Chytræi ad verbum Dei, facilè intelligi, ipsum cum suis eodem prorsus cavere. Cap. I. pag. 124:2

Verbum Dei ad Chytræum, & suos gregales minimè pertinere, eò quod verbi Dei partẽ, Traditum nimirum verbum, contra diuinas litteras, Patrumq; sententiam reijciant, & respuant. Cap. II. pag. 126:2

4 Rationes, atq; viæ verbum Dei Traditum perueſtigandi, ex quibus cognoscitur, Traditiones, quæ

Ecclesia Romana Apostolicas esse censet, tales reuera existere. Cap.III.pa.129:2
Verbum Dei vti nec insitum, & traditū, ita nec scriptum esse apud hæreticos, tum quia eius partes nonnullas reiecerunt, tum etiam quia à Dei verbo viuo destituuntur. Cap.IIII.pa.132:1
Ex efficacitate verbi Diuini ostenditur idipsum apud Chytræum, & Pseudoeuangelicos minimè reperiri. Cap.V.pag.134:1

SECTIONIS TERTIAE capita.

CHytræum, cæteros3 Protestantes Synodos œcumenicas quatuor verbo probare, re autem ipsa earundem auctoritatem contemnere, deniq3 callidè quatuor ipsas primas Synodos solas admittere. Ca.I.pag.143:2
Primarum Synodorum formam, & Ecclesiæ illius temporis faciem, satis ostendere Chytræum, & Protestates reliquos, Synodos ipsas deseruisse, cùm Episcopis, & Sacerdotibus, quibus illæ cōstabant, careant penitus, & potestate Synodos cōuocandi destituantur. Cap.II.pa.148:1
Argumenta, quibus hæretici Laicam in Synodis potestatem comprobare nituntur, infirma esse, & inania. Cap. III.pag.147:1
Synodorum primarū quatuor, capita præcipua, & decreta. Cap.IIII.pag.150:1
Atheismorum origo & progressus. Ca.V.pa.151:1
Atheismi Lutheri, Melanchthonis, Caluini, Bezæ, Vbiquitariorum, aliorum3 Pseudoeuangelicorū, quibus Synodorum quatuor decreta conuellunt. Cap.VI.pag.152:2
Atheismus primus Lutheri, quo Esaiæ locū de Christi Diuinitate falsa interpretatione deprauat. pag.152:2
Atheismus secundus Lutheri, & Caluini contra sanctissimæ Trinitatis nomen & inuocationē. pag.153:2
Atheismus tertius Lutheri contra nomen ὁμοούσιον siue consubstantiale à Patribus Nicænis receptum. pag.155:1
Atheismus quartus Melanchthonis aduersus Essentiæ Diuinæ vnitatem, & personarum æqualitatem. pag.156:2
Atheismus quintus Caluini, continens hæreseos Sabellianæ, et Arianæ quadam semina, hæresimque nouam Autotheanorum. pag.157:2
Atheismus sextus Lutheri, Melāchthonis, et Schmidelini contra Diuinarum personarum æqualitatem. p.159:2
Atheismus septimus Caluini, & Bezæ, duas in Christo personas insinuantium, Christi humanitatem omni super hominem gratia, & præstantia spoliantium, passionis Christi efficaciam, Dei omnipotentiam negantium: Lutheri Deum, vt Deū passum affirmantis: Caluini rursum, & Melanchthonis Christo anxietatem, & dubitationem tribuētium: Brentij denique, atque Bezæ verba Lucæ Act. 2. deprauantium. pag.160:2
Atheismus octauus Lutheri, Brentij, aliorum3, Lutheranorum, Christi humanitatem Diuinitati æquantium, doctrinam Catholicam de communicatione idiomatum, adeo3 complures Symboli articulos conuellentium. pa.164:2
Atheismus nonus Lutheri, Melanchthonis, & aliorum contra arbitrij libertatem. pag.168:1
Atheismus decimus Lutheri doctrinam Catholicā de animarum post mortem locis labefactantis: Caluini Deum peccatorum causſam asseuerantis. pag.171:2
Atheismorū colluuies à Lutheri, & Caluini discipulis Nearianis, Sabellianis, Samosatenicis, & Ebionitis in orbem inuecta. Ca.VII.pa.173:2
Summa colloquij cum nouis Arianis Petricouiæ in Regno Poloniæ habiti 1566. pag.174:2
Velitationes Arianorum, & Antitrinitariorum in Transsyluania aduersus Deum. pa.176:2
Summa & refutatio pestilentissimorum duorum librorum quos Transsyluanici Ministri contra Sanctissimam Trinitatē euulgārunt. pa.178:1
De sacris Dei imaginibus, deq3 ipsarum multiplici vsu. pag.179:2
De duplici cultu, qui Dei imaginibus à Catholicis exhibetur. pag.181:1
Franciscus Dauidis cùm nefarias theses aduersus Christum emisisset, à perfidia, in profundiores impietates delapsus, in Transsyluania Comitys à Christophoro Bathoreo Principe capitis damnatur, & infelicissimè moritur. pag.188:1
Symbolum Pseudoeuangelicorum Ministrorum omnium. pag.192:2
Symbolum Apostolorum, Ecclesiæq3 veteris. pag.196:1
Designatio Catholicæ, & Apostolicæ fidei à Nicæna Synodo expositæ. pag.196:1
Symbolum Athanasij. pag.196:2
Symbolū Concilij Constantinopolitani. pa.197:1
Expositio Symboli Nicæni per Cyrillū. pa.197:2
Diffinitiones Concilij Chalcedonensis. pa 205:1

SECTIONIS QVARTAE capita.

De Anni & Paschæ emendatione, olim à Nicænis Patribus facta, ac nunc ad pristinam normam, ac rationem reuocata: Quæ ab hæreticis nescientibus quid loquantur reprehensa satis ostendit, quanti Chytræus, & reliqui veritatem, & decreta Synodorum probatarum, & puræ, quam vocant, Ecclesiæ faciant. pag.206:2
Laboratum ab Hebræis, Ethnicis, & Christianis in motu solis exæquando, vt dies fasti rectè disponerentur. Cap.I.pag.207:1
Post Christi Domini aduentum eādem in re quoque fuisse variatum, sed semper vt magis tempus procedebat, ita liquidiorem cœlestium notitiam creuisse. Cap.II.pag.208:2
Quæ à Synodo Nicæna de Paschæ decreta sunt, ea fuisse ab Apostolis decreta. C.III.p.209:1
Deum sapientissimè, vt in alijs quæ hoc sæculo contigerunt, sic in hac anni correctione permisisse, vt laboraretur, tum vt Ecclesia Rom. tum vt hæretici manifestiores fierent. C.IIII.p.212:1
Epistola Imp. Constantini ad omnes vbiq3 Ecclesias, de S. Synodi actis, & de S. Paschа. Ca.V. pag.215:1
Sicut olim hæreticos, & Schismaticos, sic eosdem hoc tempore agnitos esse, quòd Nicænæ Synodi decreto de Anni emendatione, & sacrosanctæ Paschæ festo rite peragendo non acquieuerunt. Cap.VI.pag.216:1
Epistola Stephani Poloniæ Regis ad Academiam Cracouiensem de Anni correctione. Cap.VII. pag.220:2
Protestantes, & politici quidam, ac denique aliqui Mathematici, dum dolent à se, priusquàm à Pontifice Romano non fuisse promulgatam anni correctionem, quanto plura commenti sunt, ne promulgationem admitterent, tanto magis veritatem vel inuiti testati sunt. Cap.VIII.pag.221:2
Ex libro Bartholomæi Sculteti Mathematici, qui inter Protestantes vnus, quæ aduersus Protestantium vanas obiectiones respondet. Cap. IX.pag.222.b:1
Quendam Michaelem Mæstlinum, qui se scribit Mathematicum Tubingensem, dum nouissimè conatus est altero (vt vocat) examine à se edito Kalendarium emendatum carpere, nō solum imperitiam, & vanitatem suam prodidisse, verùm etiam (licet inuitum, ac nō cogitantem) magis confirmasse Gregorianam emēdationem. Cap.X.pag.223:1

Sectio quinta.

De quibusdam alijs Nicænæ, & aliarum Synodorum canonibus, & cōstitutionibus. pa.223:2
Ante Nicenam Synodum extitisse alias Synodos, & constitutiones Apostolicas, ad quarum amussim concilia insequentia coacta, et canones lati sunt. Cap.I.pag.223:2
Canonis Nicænæ Synodi numerus. C.II p.223.b:1
De Diatyposibus Ecclesiasticis sermo dogmaticus. Cap III.pag.224:1
De canone quarto Nicænæ Synodi, qui est tertius vulgatus. Cap.IIII.pag.228:2
Expenditur accuratè cœlibatus sacerdotum, & comprobatur. Cap.V.pag.229:1
De canone XIII. Synodi sextæ Constantinopolitanæ, quem obijcit Chytræus. Cap.VI.pag.235:1.
Expensio altera accuratior ipsius decimi tertij Canonis Trullani. Cap.VII.pa.237:2
Ex XIII. can. Trullani cum alijs Trullanis collatione cerni, quàm sibi sit contrarius. Ca. VIII. pag.241:1
Apostolos fuisse post susceptum Apostolatum cœlibes. Cap.IX. pag.242:1
Soluitur quod de D. Ignatio Chytræus obijcit. Ca. X.pag.244:1
Inanes esse obiectiones, quas ex Episcoporum Matrimonio desumit. Cap.XI.pag.245:1
In canone Stephani Pontificis citando Chytræi fides desideratur, & in Concilio Ancyrano nihil esse cœlibatui contrarium ostenditur. Cap. XII.pag.249:1
Historiam de Paphnutio meritò reijci, & eam cœlibatui non aduersari. Cap. XIII. pag.250:2
Siricium Pont. Max. improbè ac impudenter à Chytræo impudentem nominari. Cap. XIIII. pag.253:1
Gangrensis Synodi canones fraudulenter & inepte à Chytræo contra cœlibatum adferri. Ca. XV.pag.254:1
Chytræus, vbi satis præsidij non repperit in antiquis Synodis contra cœlibatum, eum esse traditionem humanam dicit, & emendicatis triū vel quatuor huius seculi recentium scriptorum verbis, quæ nec verè citat, nouas conatur offundere tenebras legentibus. Cap.XVI.pa.256:2
Aliæ ab alijs aduersus cœlibatum excusationes obiectæ diluuntur. Cap.XVII.pag.258:2

Sectio sexta.

De sexto vulgato Synodi Nicænæ, deq3 alijs reliquarū Synodorum canonibus, quibus Romani Pontificis auctoritas in Ecclesia à Chytræo conuulsa defenditur.
Canonem sextum Nicænum Romani Pontificis Primatui suffragari. Cap.I.pag.260:1

Sectio septima.

De diuina Eucharistia, & sanctissimo Missæ sacrificio, quod semper in Ecclesia pro viuis & defunctis fuisse vtilissimè oblatum priorum Synodorum tempore, ostenditur: Inuocatio quo3 sanctorum, cæteraq3 fidei dogmata paucis sed efficaciter comprobantur. pag.262:1
Eucharistiæ oblationem seu Missæ sacrificium ex Concilio Nicæno planissimè colligi, & Diaconis neque Eucharistiā consecrare, nec Episcopis aut presbyteris eandem porrigere fas esse. Cap.I.pag.262:1
Cœnam Lutheranorum, Caluinianorum & aliorum sectariorum, quam vocant Dominicā, non esse eam, quam Christus instituit, quamue & Apostoli, & vniuersa Ecclesia fecerunt ac facit. Cap.II.pag.262:2
Cœnæ Dominicæ, ac veri Christiani sacrificij, quod Christus instituit, Apostoli & reliqui omnes in Ecclesia obseruarunt, integerrima esse omnia apud Catholicos. Cap.III.pag.264:1
Consecrationem Eucharistiæ apud Catholicos ex Christi instituto & verbis fieri, aliamq3 esse ab ea, quæ alijs nouæ legis Sacramentis adhibetur. Cap.IIII.pag.264:2
Oblationē quoq3 Eucharistiæ in sacrificio Missæ apud Catholicos ex Christi verbis & instituto fieri, et frivolas esse aduersariorū in contrariū obiectiones. Cap.V.pag.266:1
Aliæ adhuc obiectiones refutantur & impostura Lutheri, Caluini, & aliorū in deprauanda Scriptura indicantur. Ca.VI.pag.268.1
Ordo, ritus, orationes sacrificij Altaris ab ipsis Apostolis, & ab vniuersa Christi Ecclesia semper celebrati recensentur, & ex Dionysio Areopagita, D. Pauli discipulo alijsque comprobantur. Cap.VII pag.269:2

Sacra loca, vestes, ornamenta, luminaria, vasa, quæue alia liturgica Patres antiquissimi dixerunt esse ex traditione Apostolica adhibita Sacrificio altaris ritè offerendo, ac nunc quoq; apud Catholicos esse omnia. Cap. VIII. *pag.271:1*

Diuinæ Eucharistiæ, (vt Sacramenti) vberrima vtilitas ostenditur. Cap. IX. *pag.272:1*

Diuinæ Eucharistiæ (tanquam Sacrificij) fructus vberrimus pro viuis & defunctis ex perpetuo Ecclesiæ vsu ostenditur. Cap. X. *pag. 273:1*

De igne Purgatorio & oblatione pro defunctis. Cap. XI. *pag.273:2*

De Sanctorum Inuocatione & Intercessione. Cap. XII. *pag. 275:1*

Sectio vltima.

A Serenissimis Ferdinando Cæsare, à Galliæ Regibus, ab Alberto Bauariæ, & à Ioanne Basilij Magno Moscouiæ Duce, condemnari Chytræi mendacij, qui Principum illorum nominibus, in negotio vtriusq; Speciei Eucharistiæ fallaciter abusus sit. pag.277:1

RETECTIO *impostturarum cuiusdam hæretici Dauidis Chytræi, quas in oratione inseruit, quam de statu Ecclesiarum hoc tempore in Græcia Asia, Vngaria, Boemia inscriptam ediit & per Sueciam ac Daniã aduersus Orthodoxam fidem disseminari curauit.* pag.278

EPISTOLA ad STEPHANVM I. *Poloniæ Regem serenissimum de statu Ecclesiæ præsentis sæculi aduersus quendam Volanum Caluinianum.* pag.301

RESPONSIONES ad *nobilissimi & Regij viri Septentrionalis interrogationes qui de salutis æternæ comparandæ ratione ac de vera Ecclesia cupiebat institui.* pa.316

Additus est modus, quo Verbum Dei, & libri Patrum legendi ac Cœlia legitima ab illegitimis discernenda sunt. pa.331.

IVDICIVM DE CONFESSIONE AVGVSTANA: EXAMEN *sectæ Picardicæ, ad quam deflectit Caluinismus:* DE ERASMO ROTERODAMO, *ad quem prouocant noui Arriani.* NVM EXPEDIAT *colloquium publicum de conciliandis religionis dissidijs instituere coram Principe aliquo seculari, ad* SIGISMVNDVM BATOREVM *Transsyluaniæ Principem Illustrissimũ.* pag.341

EPISTOLA *de necessitate, vtilitate ac ratione docendi catholici Catechismi.* RATIONES *item, quibus inter summas quasque difficultates Diuinum negotium debeat ac possit promoueri.* pag.368

ANTO-

ANTONII POSSEVINI, SOCIETATIS IESV, COMMENTARIVS PRIMVS DE REBVS MOSCOVITICIS, AD RELIGIONEM SPECTANtibus.

MAGNI DVCIS Moscouiæ ditio, cùm longè lateq; ad septẽtriõnem atq; ad Ortum solis pateat, vndecim tantùm habet Episcopatus: quorũ præcipuus est Moscuæ, quem Metropolita, qui cæteris omnibus præest, administrat. Rostouium autẽ, ac Magnam Nouogardiam (q̃ Nouigrod dicitur) Archiepiscopi duo; Reliquas ciuitates Cortizã, Resaniam, Columnam, Susdeliam, Casanum, V Volochdam, Tueriam Smolenciũ, Episcopi administrant. Cùm verò à Patriarcha Constantinopolitano Moscouiæ Metropolita olim confirmaretur, nunquam hoc Principe cõfirmatus est ampliùs, licèt plures eo munere sint functi, ac deniq; vel interfecti, vel ad monasteria ablegati. Ab ea verò confirmatione petenda cessatum esse putatur, postquam Pater huius Principis Basilius Grecum in vincula Sacerdotem cõiecit, quem à Constantinopolitano Patriarcha euocauerat. Sed Sacerdos cùm Moscos non solùm à Latinis, verùm etiam à Græcis in fidei dogmatibus, ac ritibus quibusdam dissidere cõperisset, liberè id Basilio obijciens, nunquam (ne acriter quidem vrgente id per literas Imperatore Turcarum) è custodia, in qua diẽ obijsse fertur, liberari potuit. Porrò Metropolita deligitur iam ab ipso Principe, consecratur à duobus, tribusue Episcopis. Atq; is ad duodeuiginti millia talerorum, qui circiter tredecim aureorum nũmùm millia faciunt, è reditibus annuis percipere dicitur. Ab eo tamen, vt & à reliquis Episcopis, non illis quidem adeò opulentis, interdum tributum, siue subsidium (vt vocant) exigit Princeps: sine cuius scitu, ac permissu, nihil, quod magni alicuius momenti sit, faciunt. Ac tamen, licèt à Constantinopolitano Patriarcha confirmatio Metropolitæ haud petatur, ei audio quingentos aureos nummos in Eleemosynam singulis annis à Principe numerari. Ceterũ Episcopi omnes ex Monachis, tanquã perfectioris vitæ hominibus, deliguntur. Quare nec vxores habent, nec vnquam carnes edunt (sicut nec ipse Metropolita) neque annulos gerunt in digitis; & sanctitatem præ se ferentes, apud omnes in veneratione habentur. Diœceses suas (in quibus Archimandritas, & Igumenos, seu Præpositos in Monasterijs collocant) non solent, vt apud Catholicos fit, obire, aut inuisere: fortasse quòd Principi ea res foret suspiciosa. Veruntamen quibusdam in oppidis laicos aliquos, quasi vicarios foraneos, singulis annis statuunt, quibus vitam Popporum (hi Sacerdotes sunt) seu aliorum obseruandi cura cùm demandetur, ij, si quis Sacerdos crimen committit, pecunia ferè mulctantur. Vocantur autem Episcopi Vladicæ, à voce Rutenica V Vlodars, quæ Oeconomum ac dispensatorem designat. Parochi verò, ac reliqui Poppi, Græcorum more Sacerdotum, vxorem virginem, antequam Sacerdotes sint, ducunt. Qua demortua, si monasticam vitam agere velint, pergunt Sacerdotio fungi: sin alteram ducunt, nullum iam Sacerdotij munus obeunt, nec adeò Sacerdotes censentur; cùm & aliqui tanquam Diaconi in Ecclesijs inseruiant, quasi Character Sacerdotalis ex primæ vxoris vita penderet, ea mortua deleretur. In his omnibus, sicut & in Monachis (quorum eiusdẽ ordinis, & vestitus omnia monasteria cernuntur) mira interiorum literarum ignoratio est: ita, vt nec, quis sit sui auctor instituti, aliqui respondere sciuerint, cùm hæc de ijs quæreremus. Diui tamen Basilij quandam esse speciem conijcitur. Monialium item nõ desunt Monasteria, siue domicilia, sed quæ longè absunt à cultu, custodiaque nostrarum. Quibus autem in vniuersum Mosci erroribus impli-

cãtur, ex eo intelligi potest, quòd antè quin gentos annos, Duce Moscorum Volodimero, Christianam fidem à Schismaticis hereticis acceperunt. Ea imbuti, ac proinde maximo sese beneficio deuinctos putantes, facilè crediderunt, quicquid de Latinis Græci (Romanæ gloriæ, atque pietatis æmuli) obloquebantur. In ea verò opinione alti, & à teneris educati, Chronicaq; corrupta legentes, nec habentes, qui istas ex eorum animis calumnias seriò possent abstergere, à Catholicis valdè abhorruerunt. Itaque cùm ingens alicui malum imprecantur, Vtinam te, inquiunt, Latinæ fidei videam. Cùm verò imaginem aliquam piam ex ijs, quibus Catholici vtuntur, à suis simplicioribus coli animaduertunt, Ne colas, aiunt, quia nostræ fidei non sunt.

CVM autem nobiscum, iubente Principe (officijne, an obseruandi causa) nobiles quidam, assignati necessarijs rebus procurandis, comedere soliti essent, nec assurgebant, cùm mensæ benediceremus, aut gratias DEO ageremus; nec item nostras imagines venerari, aut vllo in honore habere (cùm suas tantùm non adorent) nec alia id genus facere volebãt. Quin verò Princeps, quotiescunq; externos Legatos alloquitur, ijs recedentibus (sicut & nobis contigit) manus è deaurata pelui, quæ super scamno cõspectui omnium patet, quasi ad expiationem, solet abluere. Quo facto, Proceres, ac reliqui nobiles, quorum frequens solet esse consessus, sic in suo Schismate, atq; à nobis Christianis auersione, obsirmantur, vt nihil suprà. Ego verò, licèt expectandũ esse tempus, quo ingenia illa maturescerent ad pietatem, intelligebam, ægerrimè tamen hoc ferebam, sperans quidem non longiùs futurum, cùm vel alij Christiani Principes id Mosco obijcient, aut Legatos sese ad eũ non missuros ampliùs significabunt, nisi ab illa sordida ablutione desistat. Itaporrò Mosci, tradito per manum à maioribus suis instituto, à pueris loqui, ac sentire de suo Principe soliti sunt, vt interrogati sæpius respondeant: Solus DEVS, & magnus Dominus, (hoc est, Princeps) hoc scit: Ipse noster magnus Dominus nouit omnia: Is vnico verbo omnes nodos, ac difficultates potest soluere: Nulla religio est, cuius ille ritus ac dogmata nesciat: Quicquid habemus, aut cũ rectè equitamus, vel valemus, id Clementia Magni Domini obtinemus. Is verò hanc de se existimationem apud suos mira diligentia fouet, prorsus vt quasi Rex Sacrorum, simulque Imperator videri velit; Pontificiam autem, ac plus quàm Regiam Maiestatem ipsis in vestibus, consessu, ac reliquis præ se ferat. A Græcis Patriarchis, & Imperatoribus mutuatum esse omnia, aliquis dixerit, atq; ad sui honorem, quæ ad DEI cultum referebantur, traduxisse. Tiaram enim vnionibus, ac gemmis ornatissimam, eamq; non vnam tantùm (quam ostentandæ amplitudini mutat identidem, cùm & Byzantio sibi delatam dicat) aut apud se habet, cùm sedet in throno, aut gestat in capite. Pedũ, seu Pastorale in manu leua, Christalli sat magnis globis, tanquam nodis, interstinctum: Talarem vestem, quali ferè Pontifices maximi vti solent, cùm solenniter procedunt ad Sacrum, & manus plenas annulorum gerit, cum prægrandibus gemmis. Imaginem item Saluatoris ad dexteram, ac Beatissimæ Virginis supra Cathedram, in qua sedet: binosque albis sagis indutos, atq; bipennibus ad humeros munitos habet vtrinque stantes, quasi Regij corporis stipatores. Ceterùm subsellia interioris, & anterioris cubiculi, referta hominibus, qui vestibus aureis (quas nisi ipsi habeant, Princeps, Legatis aduenientibus, solet vtendas dare) induti vsque ad talos, referunt speciem Diaconorum, cùm hi Sacerdotes Sacra facturos prosequuntur. Hi autem miro silentio, ab ore nutuq; Principis pendent; cuius ad sinistram maior natu huiusmodi in loco filius sedet, Tiaram & ipse habens, licèt minorem, inscamno, oblongaque veste, & ea pretiosissima indutus. Atq; hi duo, pater & filius, cùm mensæ accumbunt, pluribus crucis consignationibus sese muniunt, antequam vnumquodque ferculum, aut potum delibent, vel gustẽt. Ad sacrum autem, atq; ad templum quotidie (nec semel) eunt: dumq; id fit, nunquam sedent, nisi cùm pars aliqua homiliæ, vel sancti alicuius apud eos viri vita recitatur. Quin verò ipsi quoque fronte humum ex religione percutiunt: ieiuniaque sua sedulò obseruantes, eam, quam dixi, pietatis opinionem in subditorũ animis figunt, ac fouent. Principi verò ipsi Confessarius Sacerdos est proprius, qui eum quàcumque comitatur, Moscua exeuntem: cui etsi Princeps singulis annis peccata confitetur, Eucharistiam tamen non sumit ampliùs, quòd ei, qui plures quàm tres vxores duxerit, fas non sit, ex eorum legibus, Christi Domini corpori communicare. Nam & Princeps, vbi ex Anastasia prima vxore, quæ olim decessit, duos, qui adhuc superstites sunt, filios suscepit, sex alias vxores (siue quo nomine alio vocet quis) virgines duxit; quarum aliquas varijs de caussis in monasteria intrusit: cumq; adhuc aliquæ earum viuere dicantur, septimam tamen, quæ vocatur Maria, filia Theodori Nagoi (quã superiore anno sibi in suo illo matrimonii genere adiunxit) apud se habet. Ioãnes

nes item maior natu filius, non plus viginti licèt annos natus, tertiam habet vxorem; primis duabus (sic patre iubente, filio autẽ dolente) in monasteria inclusis. At Theodoro alteri filio ea, quam primò duxit, adhuc est; adolescenti (vt ferunt) satis innocenti, nec à Catholicis abhorrenti. Quanquam, vt statura corporis non æquat ætatem, & verò barbam habet, quæ primogenito deest, non permittitur venire in cõspectum eorum, qui à Principibus externis ad Magnum Moscouiæ Ducem mittũtur. Porrò Ioannis primogeniti vxor (si ita vocanda sit) Helena vocatur, Ioannis Scheremitoni nobilis Mosci filia: Theodori verò Hirene, cui Theodorus Godonus est pater.

Iam verò Princeps, cùm suarum omnium Prouinciarum, quæq; in ijs sunt, hæredem se agnoscat, & dicat, bona & prædia, quibus vult, tradit: quibus autem vult, & quando libet, adimit. Quæ res etiam facit, vt à suo Schismate discedere non audeant, & in bella quisque sine stipendio prodeat. Pendent verò sic à Principis nutu, vt quocunq; mittuntur aduolent, idq; faciant, nõ tam sui, quàm causa liberorum, quibus, si specimen aliquod præbeant, eorumq; parẽtes rectè se gesserint, aut omnia, aut partem bonorum Princeps cõcedit. Sic bonorum, & corporum, animorumq;, ac quasi cogitationum vult esse integer Dominus. Cùm autem velit omnia noscere, quæ inter suos geruntur, fit, vt nemo penè audeat hiscere; aut si quid proferat, id ad gratiam aucupandam, vel ad supplicium declinandum spectet. Ad externos autem commigrare, absque illius scitu, & adeò missu, non licet. Itaque etsi mercatores aliarum regionum in Moscouiam nauigant, aut commeãt: nemo tamen ex Moscis ad alienos solet transmigrare, nisi missus; ac ne naues quidem habere permittitur, ne ea ratione diffugiat, aut nimia cum externis consuetudine contracta, aliquod deniq; Principi incõmodum afferri putetur. At verò, ne ijs quidẽ, quos ille interdum ad Christianos Principes allegat, licet, vt eosdem, quos mutuò ijdemmet Principes ad Magnum Moscouiæ Ducem mittunt, alloquantur. Quemadmodũ nec Thomæ Seuerigeno licuit nobiscum loqui, amicissimè licet, & perhonorificè per Italiam, V. Beatitudine iubente, à nobis deducto. Quod tamen eo mirandum est minùs, quòd Legatis quantumlibet magnis, etsi in Ciuitate Moscua datur amplũ hospicium: sic tamen est præaltis sudibus circumseptum, vt inde nec domos aliquas intueri, neq; cum vllo omnino loqui, ne educere quidem (vt & nostris aurigis accidit) ad aquandum equos possint. Sed nec ipsis Medicis, quorum duo tantùm in vniuersa Principis ditione sunt, alteri Italo, Belgæ alteri, licet egrotũ inuisere, nisi id Princeps concesserit. Porrò nec collegia, neq; Academiæ vllæ sunt; sed scholæ duntaxat aliquæ, in quibus legere, & scribere docentur pueri, idq; ex Euãgelijs, Apostolorum Actis, Chronico quod habent, & quibusdam, vt sancti potissimùm Ioannis Chrysostomi, Homelijs, vel Sanctorum, aut eorum, quos habent pro Sanctis historijs ac vitis. Quod si quis maiorem in literis progressum facere velle videretur, vel alias scientias imbibere, is nec suspicione careret, nec impunè abiret. Eò enim spectasse videntur Magni Moscouiæ Duces, vt non tantùm, quæ inde oriri posset, hæresum occasionem amouerent, quantum præciderent viam, qua ipso Principe doctior, aut sapientior aliquis haberetur. Atque inde fit, vt neque Amanuenses, & Scribæ (sic enim eos vocant, qui sunt à Secretis) nec ipse Cancellarius, qui eis præest, vix quidquam scribat, vel respondeat ijs, qui ab externis Principibus veniunt, quin Magnus ipse Dux, longa satis, neq; necessaria, vel titulorum, & rerum propositarum repetitione, dictet: dictatum deinde Senatores Nuncijs, aut Legatis sic ex scripto referant, vt partitis inter sese schedis, omnes ordine sua recitent. Quod mihi aliquando per quatuor integras horas contigit, cùm respondisse ad omnia minùs vnius horæ spacio potuissent. Antequam verò quisq; aliquid recitat, assurgentibus ad Principis nomen omnibus, dicit, Magnus Dominus totius Rusiæ, iussit tibi Legato, vel Nuncio talis &c, hæc referri: quæ nec vnus ipse pergit vsque ad finem proferre, sed ab altero mox interceptus, ex scheda eidem proposita nectit consequentia. Sed & tanta (quasi dixerim) religione in mensis assurgunt omnes, quotiescunq; Princeps alicui propinat, vel cibum mittit, nihil vt antiquius videantur habere, quàm vt ipsi continens, neq; vnquã intermissum omnibus in rebus, tributum venerationis pendant, ac ferè iuge suorum animorum sacrificium ei offerant. Quantalibet autem auctoritate polleat aliquis, is si graue (aut quod graue videatur) commiserit crimen, iubente, vel annuente Principe, extremo supplicio plectitur, ac plerũque in aquam demergitur, aut verberibus afficitur. Nec tamen id vsque adeò dedecori ducitur, quin etiam affecti verberibus Principi gratias agant. Porrò ad hæc, quæ tractandis rebus, & insinuandæ religioni, non minima videri possunt incommoda, accedit, quòd cùm Legati Principis Vilnã sæpe, aliasq; ad Polonici Regni Prouincias, de pace, inducijsue iuerint, varias esse hæreticorum sectas, quibus ea Ciuitas scatet,

acceperunt. Quare & de ijs dicunt, Quod manè credunt, id à prandio pernegare: & eiusmodi esse Catholicos omnes, atque adeò ipsum Poloniæ Regem Stephanum, satis affirmabant. Sed hoc illis, & Senatoribus constanter exemimus. Cùm autem Lutherani ex Germania, & Caluiniani, reliquiq; ex Anglia, in Moscouia soleant habere commercia, hi iam diu duo templa obtinuerant, nomine Romanæ religionis, cui sese esse addictos, inter hanc gentem, rerũ istarum haud peritissimam, iactitárant. Nó leui certè Satanæ astu, qui ea ratione vel ijs conciliare auctoritatem, quasi essent Catholici; vel in Catholicos dissensionis, atq; illorum improbitatis culpam conijcere conabatur: vt videlicet nostris ad ostium fidei pandendum aditus impediretur. Sed magna iudicia, & abyssus multiformis sapientiæ DEI, non sinunt quid quam occultum non reuelari, ac tandem in eorum caput malitiæ spicula retorqueri, quæ in alios intorquent heretici; verè semen maledictum. Princeps igitur ante biennium, siue quòd aliquid inaudiuerat eiusmodi, siue quòd suis metueret, ne eo fermento inficerentur, variasq; sectas introducerent, concessa illis duo templa comburi mandauit: sicq; in hypocaustis secretò res suas agunt. Hanc autem de Romanis opinionem, quasi ijdem essemus cũ Lutheranis, alijsq; hæreticis, necesse fuit ex Principis, ac Senatorum animis euellere: cùm nobis pro aliquibus Sacerdotibus, qui venturi essent ex Italia, locum petentibus, primò negasset præcisè Princeps, se Ecclesiam concessurum, sed tamen posteà dixerit se permissurum, aliqua vt in domo religionem suam colerent, Catholiciq; Romano ritu, (sicut alij Germani in campo ipsis assignato) sepelirentur. Illum ergo de tota re liquidiùs docentes, fidem publicam pro ipsis Catholicis Sacerdotibus, ac mercatoribus, nec nõ alteram pro Legatis, ac Nuncijs Apostolicę Sedis obtinuimus, vt ingressuris in Moscouiam nouas literas commeatus, seu salui conductus ea de re, petere non opus fore videatur. Quæ quidem res à Clemente VII. cum Basilio huius Principis patre tentata, non potuit ad exitum perduci. Sed & transitum, atq; itineris Duces per suam ditionẽ pollicitus est Princeps tradere ijs, quos Pontif. Max. in Asiam mittere iudicaret, si quando promouendum eò esse fidei negocium, per eas regiones censeret.

IAM quod attinet ad Sacrum, officiaúe Diuina, hæc omnia Ruthenicè, seu potiùs lingua Moscouitica recitantur, quæ ferè prorsus eadem est, qua subditi Poloniæ Regis Rutheni vtuntur. Libros autem omnes ipsi describunt, nec typis cudunt, nisi cũ pro ipso tantùm Principe aliquid prælo subijcitur, in oppido, quod Sloboda Alexandreska dicitur, vbi Typographiam habet: idq; oppidum nonaginta Italicis milliarib. quæ ipsi Verstas nominant, Moscua distat. Ceterùm quos ipsi libros ferè lectitant, aut etiam peritiores Monachi versant, eorum nomina, quantum hoc tempore assequi potuimus erunt in Calce huius narrationis adscripta, vnà cum illorum Calendario, ex quo intelligi possit, quorum anniuersarios dies Sanctorum celebrant, vel item aliorum, quorum sanctitas Latinis, & Græcis necdum innotuit.

QVOD autem in suo de Moscouia Commentario scripserat Iouius, Quatuor Latinæ Ecclesiæ Doctorum, & aliorum Patrũ scripta circumferri apud hanc gentem, in eius linguam conuersa (quam item Slauicam esse putabat) id nondum reperiri potuit, licèt à me accuratè perquisitum sit. Quin verò, ne illorum quidem nomina huc peruenisse, satis verisimile est, quòd eà, præter D. Ambrosij nomen, in eorum Kalendario (in quo tamen quorundam Pontificum Romanorum, Syluestri, Gregorij Magni, & aliorum mentio fit) non sunt inscripta. Et quidem illa apud aulicos ipsos, qui solent Principem comitari, fuisse videntur hactenus inaudita. Nec verò Slauicam linguam nõrunt, nisi quantum hæc cum Polonica, Ruthenica, & alijs eiusmodi sic habet affinitatem, vt quem Moscuam misi Sacerdotem, natione Slauũ, is pleraq; iam multa Moscouiticæ linguę statim assequebatur, cùm contra Mosci Slauicam difficiliùs percipere viderentur.

CVM ergo tantùm Ruthenicè noscant, fit vt neq; vlli commodo sit Greca lingua, Synodusúe Florentina edita Græcè, quam in confessu procerum frequenti Principi illi V. B. nomine in arce Stariciæ ad Volgam fluuium tradidi. Neminem enim habet, qui eam calleat linguam, nisi quòd relatum est nobis, anno superiore venisse Byzantio quosdam Græcos, qui Principis mãdato Moscum aliquem docent, vt interpretis ea in lingua operam præstet. Verùm corruptam, & quali Greci hoc tempore vtuntur, eam potiùs esse credo, quàm priscam, aut illam, qua Patres antiqui libros, Synodosq; conscripsere. Itaq; ne ipsà quidem vnionis, quæ dicitur Bulla, seu Diploma, ab Eugenio quarto latum, nobisq; ex ipso exemplari ab Illustrissimo Cardinali S. Seuerinę traditum, vsui esse potuit, quamuis Latinè, Græcè, ac Ruthenicè scripta tum fuerit. Qui enim Diploma illud Ruthenicè verterat, eum nec characteres, nec linguam omnino Moscouiticam nouisse, sed mixtã aliquã ex Bosinensi, ac Croatica, animaduersum

uersũ est ab ijs quos mecũ ex regis Poloniæ Russia, & ex Austria duxerã: quiq; & ipsũ, & fidei professionẽ à Pio Quarto editã, vt verterent in Ruthenicum idioma, quali hodie vtuntur, curatum est: eo animo, vt ab aliquibus peritioribus in Regijs castris, ad quæ propero, vbi fuerit examinata, quã primùm Vilnæ edatur in lucem, sicq; vtrique Russiæ Polonici Regni, ac Magni Ducatus Moscouiæ, Deo adiuuãte, cõsulatur.

NEC verò nisi paucissimos habent, qui Latinam linguam calleant, qui quidẽ præter medicos illos, de quibus dictum est suprà, trium numerum haud excedunt, hiq; Poloni sunt omnes, Iacobus Zaborouius, Ioannes Bucouius, & Christophorus Caieuius. Illi quidem duo multos ante annos ex Polonia, ex oppido Vredoco, hic verò ante triennium, cum ad Bogdanum Alexandri, suum Dominum, & Valachiæ Voyuodam, quem putabat adhuc esse superstitẽ veniſſet, à Principe retentus est: quẽ etsi peritiorem Latinæ linguæ esse dixerunt, cum tamen haud nobiscũ agere, hactenus permissum fuit. Inde ergo factum est, vt laboratum sit vehementer, antequam ea, quæ scripto (vti petierat Princeps) traderemus, vel quæ cum Senatoribus subinde agebantur, ad plenam ipsorũ notitiam peruenirent. Ineptè etiam illi pleraq;, neq; ad rem sæpè nostra vertebant: earum verò præcipuè rerum maximam partem omiserant, quas Principi fore molestas, aut certè sibimet ipsis aliquid periculi creaturas ab eo timebant; cuiusmodi erant, quæ ad negocium de religione primariũ spectabant. Quod eos alijs quoq; in Principum literis, licèt Ruthenicè ex Lituania scriberẽtur, facere, quibus in rebus dictio non eadem est cũ Moscouitica, valdè mihi probabile est. Ac tamen Diuino beneficio, incommodũ quoque hoc superatum est, insinuatione tandem nostrorum interpretum, quos antea nolebant admittere, scriptisq; nostris omnibus ab ijs integrè versis: quę Principi, ac Senatoribus tradita fecere, vt responsionem nobis vberiorem nõ in colloquijs solùm, verùm etiam scripto tradiderint. Versionis aũt illius, à nostris interpretibus factæ, exemplum Ruthenicum, præter Latinum exemplar, isthuc mittam, vt si quis aliquando huic operi succesſerit, eadem vel Principi huic, vel eius filio, ac posteris reuocari possint ad mentem.

PORRÒ populus vix vnquam ab opere vacat, nisi ipso die Beatissimæ virginis annunciatæ: sicq; Dominicis, ac reliquis omnibus diebꝰ festis (ne excepto quidem Paschatis die) operatur: sibi enim persuasum habet, spectare tantũ ad nobiles, vt ad Sacra, templaq; tam sæpè proficiscantur. Ceterùm contenti sunt populares sua simplicitate, plurimaq; crucis consignatione, & reuerẽtissimo erga pias imagines cultu; quas decentissimè pingunt, & ad viuũ exprimunt, nudas in eis corporis partes omninò exhorrentes. Ieiuniorum aũt, & à carne, ac lacticinijs abstinentiæ tenacissimi, Ecclesias rarò; Nobiles verò mulieres, ac virgines nũquã eas penè inuisunt, nisi quo tempore, Paschatis nempè, Eucharistiã sumunt. Concionatores non habent; sed tãtùm, quas diximus, vitas Sanctorum, vel eorum, quos pro sanctis venerantur, atque homiliæ partem vt dixi, (ex D. præsertim Chrysostomo) à Poppis suis audiũt. Orantes stant, interdũq; fronte percutiũt terrã: quod illis quoq; in salutandis primarijs viris aliquando, & in eleemosyna petenda solemne est. Quatuor candelæ ad quatuor fontis partes accensę ponuntur, quibus deinde extinctis, baptisma adhibetur infantibus, trina totius corporis mersione. Aegroti vix vllum remedium adhibent, quã vel cremati vini, vel aquæ, in quam Sanctorum reliquias imposuerint potum, vel aquæ, à Sacerdotibus orationibus sanctificatæ, aspersionem; vel nuncupationem votorum, quæ plerũq; Beatissimæ Virgini, ijsue quos habent pro sanctis, offerũt. Restituta valetudine, imagines quoq; argenteas ijsdẽ affigunt, antiquissimæ Ecclesiæ morem seruantes, nisi in sanctorum apud eos quorundam existimatione errarent. Moribundis Eucharistiam sine facibus afferunt, eosq; extrema vnctione inungunt, peccata sua in primis Sacerdoti confitentes: quod & singulis annis, cùm valent, atque aliquando sæpiùs, faciunt. Cùm funus effertur, id Poppi, Laicique candelis quibusdam paruulis ardentibus, quas gerunt in manibus, prosequuntur, nulla prelata cruce: imagine tantũ pia demortui pectori hærente, qui sic linteamine totus obuoluitur, sola vt facies cerni possit. Nihil verò aliud concinunt, præter illud trisagion, Sancte Deus, Sancte fortis, Sancte & immortalis. Cũ autem cadauer mandant sepulturæ; Recordare, inquiunt, Domine animæ huius: ac quædam in eum sensum, ex Græcorum Liturgijs, aut ex D. Dionysio Areopagita, verba proferunt. Mortuum osculantur: si quis autem nobilior moritur, hunc Metropolita, quique alius adest in ciuitate Episcopus, comitantur, quousq; in sepulturam illatum sit cadauer. Ceterùm D. Nicolaum Myreæ Episcopũ magnoperè venerantur: quem non depictum tantúm, verùm etiam penè totum exsculptum vidimus, non procul Nouogardia magna; cùm (quo in loco religiosè, imagone, an statua illa, erat exposita) Monachi nobis obuiã ve-

nissent, in altera patina aquam benedictã, & crucem, in altera verò panem, ac sal, vt solent, offerentes. Vocant autem S. Nicolaũ Czudothvvoretz, quasi θαυματοῤῥγον, id est, miraculorum patratorem: quem nõ adeò colunt, vt vel Christo Domino æquent, vel Sanctorum maximum existiment, nisi quis, minùs veritatem edoctus, in ea re erret. Obliquas deinde (vt ipsi dicunt) & curuas ferias sextas quasdam habent, quas Niedziela VVsiereiedna nominant, quibus designatur, totam hebdomadam esse quasi Dominicam. Nam à Domini Natiuitate vsque ad Epiphaniam, & octo post Pascha dies, ac quibusdam alijs, qui ieiunium (quod ipsi vocant S. Petri) antecedunt, vt & ijs, qui magnam Quadragesimam præcessere, carnes edunt, lautiusq; viuunt. Peruigilia verò (vt Catholici) non habent. Si quis profestus, vel anniuersarius alterius celebrationis dies in Paschatis incidit diem, eum in alium haud transferunt. Bis in anno, semel in die Epiphanię, iterum ante Beatissimæ Virginis Assumptionem, benedicit Metropolita flumini Moscuæ, alij verò Sacerdotes alijs fluminibus. In eo multi mares, fœminæq; trina mersione toti immerguntur. Equi item & imagines quasi baptizãtur, ac propterea id Chresczenie eorum lingua, id est, baptizatio dicitur. Qui mos, siue ritus licèt non præceptus sit omnibus, plures tamen eum ex religione sic seruant, vt ægroti quoq;, qui sibi ea ratione putant ad valetudinem consulere, summo in gelu effossa glacie, per foramen in aquam demissi, eximantur. At & cùm essem in Alba Russia, relatum est mihi, in ea, quæ Rubra dicitur, quæq; item, vt Alba, Poloniæ Regi subdita est, Drohobicij puteum esse aquæ salsæ, cui cum solenni supplicatione Sacerdotes, vbi benedixerint, ea populũ aspergunt. Inter Sacerdotes autem sunt Protopoppi, quasi Archipresbyteri, & Archidiaconi, quibus maior (vt etiam apud nos fit) honor defertur. Ex his igitur, quæ hactenus hoc in itinere, vel ipsi vidimus, vel ex Moscis audiuimus, intelligi potest, quanto Diuini cultus, & Ecclesiæ bono fuissent, qui Europæ, atq; Asiæ fines attingunt, si Orthodoxã initiò fidem hausissent, vel adeò hodieq; haurirent: Catholici aut Principes huic genti viciniores, eandem (cùm facilè olim potuissent) in re Catholicæ religionis, quam hi seruant in Schismate, constantiã à suis populis seruari procurassent. Quoniam verò Mosci alijs ritibus, & erroribus impliciti sunt, propterea hi, cùm à Poloniæ Rege ad Magnum Moscouiæ Ducem, reuersus fuero, sic à me perscribentur, vt simul, quid ijs refutandis responderi possit, Deo aspirante, adijciam.

DIFFICVLTAS, SPES, RATIO Catholicæ religionis in Moscouiam promouendæ.

CVM ex ijs, quæ dicta sunt, perdifficile videatur fore negocium insinuandæ in Moscouiam Catholicæ fidei; tùm eò difficiliùs videri posset, si cetera, quæ dicenda sunt breui attigero. Primùm enim cũ maxima populi pars ignoret, quid schisma sit; religionis autem ritus & dogmata, quæ credunt, nunquam habuerint, qui à recta fide aliena esse illis ostenderet: si quis Catholicus Sacerdos ad eos accesserit, vereri fortasse poterit (cùm adhuc Euangelio & veritati prędicandæ non omnino pateat ostium) an illis injcere de ipsorum schismate scrupulum debeat, ceteroquin rudioribus, in sua simplicitate forsan saluandis.

CVM autem grauissimè plecteretur, qui de Ruthenis ritibus, aut dogmatibus quidquam obloqui auderet; concionandi autem facultas omnis tollatur, qua ferè vnica via inferendæ Euangelij luci, vti solita est Diuina sapientia; nec verò (sicut dictũ est) magna pars hominum accedat ad templa: res plena periculi videtur, si quis eiusmodi aliquid tentet, cùm præsertim, nisi hoc ex voto succederet, maiores posset parere difficultates.

Accedit, quòd Aulici cum Principe (in quibus rei totius summa posita est) cùm de Catholicis, atq; adeò de Romanis multa ex mercatoribus, qui pene omnes hæretici sunt, audiuerint, & continenter audiant, ea peruertunt in peiorem partem; numerum propè innumerabilem Catholicorum, & plurima pietatis opera, consensumq; in fide vnanimem, ac Diuini cultus maiestatem, quæ apud nos est, nunquam audientes. Cùm verò Antistites, ac Sacerdotes nostros cum suis Episcopis, ac Monachis conferunt, hos esse sanctiores, ac proinde synceriorem cultum, verioremq; religionem habere sese putant; quòd ab hæreticis miras (vt hi solent) blasphemias audiant.

Natura verò Schismatis cùm ea sit, vt pietatis speciem, remque ipsam magna ex parte retinens, his contẽta sit (quo fuco etiam nostro tempore hæretici populos deceperunt) caput autem ministeriale non habeat, & proinde neque primarium habeat, vnde spiritualis vitæ sensum, & motum accipiat: vix rationis vllius vim intrin secus admittit; etsi quid veritate cogente, admittit, hoc vix retinet diu. Itaque operam & oleũ inter hos, qui ex Scythis, Tartarisq; permisti sunt, viderentur ij perdere, qui alibi futuri essent vtiliores. Nam & quàm peruicaces fuerint D. Augustini tẽpore Donatistæ, cũ pleraq; omnia retinerent, ab

ab ipso tamen Christi Vicario tantummodò (si tantùmedò dicẽdum sit id, quod est maximum) seiuncti, Ecclesiæ notum est. Atqui etiam Græci ipsi, vnde hi schisma ebiberunt, cùm summam charitatem, sumptus, & veritatem Sedis Apostolicæ experti, se quaterdecies publica confessione nobis adiunxerint, ac tamen semper ab ea recesserint, ostendunt, quid de pullo mali ouo sperandum sit.

SED & Magnus Moscouiæ Dux, cùm à suis Legatis, qui de pace venerant Vilnam, cognouisset, me ad Poloniæ Regem à V.B. venisse, scripserat per Christopherũ Dzerzeciũ ipsi Regi, Moscos à Synodi Florẽtinę tempore cum Ecclesia Catholica fuisse eadem in religione coniunctos; seq; sinere, vt Catholici in Moscouia suis ritibus vterentur. Veruntamen se nihil minus hactenus cogitasse planè indicauit. Quin verò, cùm Liuoniæ magna parte subacta, Catholicos inde ad vnum eiecerit, cultumq; Ruthenicum armis passim inuexerit, ac diligentissmè statuerit (Auum qui idipsum Nouogardiæ fecerat, patremque secutus) cumque mihi longa cum eius Consiliarijs colloquia habenti, deprompta fuissent ex penitioribus Archiuis scripta, & formulæ, quas ad res suas, aduersùs Poloniæ Regem tuendas, Pontifici Maximo cupiebat esse cognitas: satis certò collegi, quid quid de amicitia continuanda cum Pontificib⁹ Maximis, ac Cæsaribus, aut alijs Principibus, à tempore Leonis X. ac Clementis Septimi, eius Pater Basilius, vel hic ipse modò cum V. B. tentauit, id ad suæ ditionis, ac schismatis terminos propagandos, armaque ad hanc rem sibi comparanda spectasse. Non secùs ac superioribus annis Turca fecerat, qui quorundam malis artibus aut quæsitam, aut oblatam Christianorũ amicitiã, in Europæ viscera peruasit.

NAM quòd ad Regios, & adeò Cæsareos titulos attinet, nihil ille aliunde petit, qui sibi illos vendicauit: eminentes verò Principes quosdam eo adduxit, vt se fratrem Cæsaris, Czar verò, id est, aut Regem, aut Imperatorem Casani, & Astracani in litteris vocet. Quibus nominibus cùm à V.B. non appelletur in litteris, non adeò contentus est; quin verò ægrè tulit, quòd in ijs alia saltem inscriptio non esset, adnumeratis aliquibus Prouincijs, quibus præest. Sed hæc forsan V.B. perpendet, si quando vastitate prouinciarum istius Principis, speq; illum ad meliora alliciendi, aliquid addendũ sit, ac calamus quassatus nõ conteratur. Et tamẽ sic ei scribatur, vt Dominus non totius Russiæ, sed Russiæ tantũ, neq; Liuoniæ hæres, aut simile aliquid, in alienum præiudicium, appelletur.

PRAETEREA non minima difficultas est, quæ Moscos in Schismate detinet, quòd (licèt res planè fabulosa sit) corpora quorundam, qui Schismatici fuerunt, integra sese habere gloriantur, per quos miracula frequenter edi, cæcis visum restitui, ægrotos sanari constanter affirmant. Vt plurimi periculi res esse videatur, si quis illorũ corporum eleuet præceptam animis sanctitatem, aut quasi dubius quærat, num ij verè sancti, martyresue fuerint. Inter alios autem numerantur Cleba, & Boris, Petrus Metropolita, Alexius, quorum corpora extare aiunt Moscuæ; Sergius item quidam Monachus ante vndeuiginti annos mortuus, qui in Monasterio Trinitatis asseruatur, procul ab ea ciuitate milliaribus Italicis sexaginta. Quo in Monasterio ducenti circiter Monachi esse feruntur, vniuersæ Moscouiæ primario, ac satis opulento. Eò verò ad diem ipsius Sergij anniuersarium celebrandum etiam Princeps ex arce Staricæ, triduo post discessum nostrum (cùm decimo octauo Kal. Octobris versùs Plescouiam in viam nos dedissemus) excurrit, inde in Slobodam Alexandri oppidum, mox ad suam Regiam profecturus.

AT & illud magni momenti esse videtur, quòd difficillimè Ruthenicum Sacrũ desererent, & cum Latino permutarent; vel ipsi adeò Græco vti nos permitterẽt. Quod quidem si ad tempus eis concederetur, iam sedulò esset examinandum, num quæ ex Diuino Vetere codice, atq; ex Euangelijs recitantur rectè sint versa: quæ res nunquã fortassis, ne à Græcis quidem, facta est, nec verò fieri facilè potest; cùm qui Moscouiticam linguam, proprietatesq; harum phrasum vnà cum Græca, seu Latina lingua intelligat, & solida simul in Theologia iecerit aliqua fundamenta, neminem hactenus cognouerim.

Ac quidem Episcopos Ruthenorum, qui Poloniæ Regi subditi sunt, audio interdũ Græcè facere Sacrum, quam tamen linguã vix eorum vllus nouit. Quamobrem neq; ab ijs, si quis ad Ecclesiam Catholicam accederet, id sperari posset, cùm etiamsi vtrãque linguam callerent, Theologię prorsus sint inperitissimi. Vni verò, aut duobus eiusmodi tantam rem committere, iudicium esto V.B. an expediret.

SPES, ET EXEMPLA.

VERVM enimuerò nos animat ad meliora speranda is, apud quem non est impossibile omne verbum; quiq; vt quærentibus seriò DEI regnum multa soleta dijcere, ita hoc potissimùm seculo in remotissimis Indijs, ad Ortum, Occasum, atque Meridiem, deletis Idolis, trophęum crucis

passim excitauit, eademq; Latina lingua Sacrũ dici in diuersissimis nationibus exiguo annorum spacio fecit. Cumq; quarta hæc mundi pars, quę vergit ad Septentrionem, atq; ad Orientem, restet, in qua necesse sit Euangelium rectè annunciari, magnũ in ea ostium aperiri posse Orthodoxæ fidei Diuina prouidentia ostendit: si præsertim ijs rationibus, longanimiq; (vt ita dicã) diligentia, quibus tot alia Regna fuêre Christi iugo subiecta, negocium hoc promoueatur. Nam & aliquid est, nec sine Diuino numine factum, quod nunc aditus in Moscouiam patuerit, V.B. clauũ Ecclesiæ regẽte, quum nempè operarij coguntur, & ad excolendas vineas institui curantur: quodque DEVS id effici voluerit post Synodũ Tridentinam, quæ afflata diuinitus, illud Seminariorum vnicum esse remedium, ad propagandum Euangelium ostendit: Rege item Poloniæ Stephano, qui armis in Moscouiam ostiũ Catholicis patefecit, ac cùm sapienter intellexisset profectionem hanc nec suæ dignitati, neq; Reipublicę incommodaturam, in gratiã V. B. (summo licèt in belli feruore) concesit, vt in Moscouiam tutò procederem; quod quidem ne in pace quidem alijs permissum est semper. Accedit ipsius magni Ducis erga nos perhonorifica exceptio, qui nec omnia nobis negauit, & vexatione belli dante intellectũ, fortasse mitior ad reliqua fiet, quã de eius ingenio fama percrebuerat. Vix verò credibile est, vt minimus omniũ hominum, qualis ego sum, eã liberè loquendi, & interiora penè omnia, ac satis quidem citò sciendi occasionem nanciscì alio tempore potuisset, nisi Diuina prouidentia, aliquam huius inchoandi negocij horam venisse, & ipsi demum negocio se adesse indicasset. Quin verò, cùm oblata peropportuna occasione magno Duci significassem; videret, num iustè à DEO tanti belli moles eius humeris incumberet, quòd Christi Vicario de negocio religionis nihil respóderet (nec tebat enim moras, & dissimulabat hoc totũ) se quidem eo verbo vehementer affici ostendit. Quamobrem mitiora cogitare incepit, seq; in reditum saltem meum responsum mihi hac de re daturũ dixit, quod vt tunc certò faceret, ipsum rogaueram. Et quidem aliqua dixisse eum ferunt, vnde se templũ concessurum, atq; adeò, si pax sequeretur, ædificaturum nostris intelleximus: sed serione, an ista belli vexatione impulsus, cùm egere Pontificis Maximi opera videatur, hęc dixerit, tempus declarabit. Quamuis, vt nihil aliud esset, quã id, quod de Catholicis Mercatoribus, & Sacerdotib⁹ modò concesit: quodq; de pace cum duobus Poloniæ, & Sueciæ Regibus inceptũ est agi: quod item de Christianorum aliquot Principum arctiore vinculo iam ordiri velle DEVS ostendit (si serió publicũ bonum ij plus, quã priuatas res spectent) hæc nõ vsquequaq; contemnenda esse videãtur, ijs præsertim, qui sciunt ædificia non extrui vnico momento integra, nec in fidei negocio solere DEVM, sine summis laboribus, atq; perseuerantia eorum, ad quos pertinet de ouib⁹ vim suã exerere. Sic autem iam inchoata re, non vna ansa præberi poterit de religione agendi, variaq; ferendi cum consiliarijs, & Aulicis de pietate colloquia: alij verò vel voce, vel exemplo saltem doceri poterunt, ac alumni interim instituì; gentis lingua addisci; libelli eo Idiomate & charactere conscribi, atq; in lucem edi, præsertim si Polociæ, ac Derpati (si Liuonia restituetur à Mosco) nostri esse poterunt, qui tuto in loco Moscos cãdem opera possint excolere. Quæ omnia sanè aliquam, ac sine multo strepitu, viam ad rem DEI benè gerendam solent complanare.

QVOD verò ad schismatis naturã, Græcorumq; ingenium pertinet, cùm Ruthenì, seu Mosci eorundem vestigijs insistant; Græci autem adeò frequenter ad vomitũ redierint, ausim dicere, si cùm primũ absoluta fuit Synodus Florentina, libelli ea de re ad populi captum, & communem linguam per Orientem iterum atque iterum sparsi, Scholæque alumnorum Græcorum institutę fuissent, qui veritatem illam illicò, dum plerique adhuc ex Synodo illa recentes in Greciã transmiserant, hausissent, non satis fuisset vnus Ephesius Marcus tã solido ac Diuino operi subuertendo. Et verò tum, si Ruthenis quoque conuertendis eadem ratio fuisset adhibita, segeté fœcundam haberet Ecclesia: quæ, vt ita dicã, non potest consolari, quia non est. Sed & præter Eugenium Quartum, si Innocentius tertius, Gregorius Decimus, Alexander Sextus, Leo Decimus, & Clemens Septimus hoc negocium aggressi, non autem sola Synodorum conuocatione, aut vnius hominis, atque Epistolę missione contenti fuissent, sed varijs illis modis, qui Christi Legatorum & Apostolorum proprij semper fuêre, sedulò rem, sæpeque vrsissent; Russiam aũt, quæ ad Poloniæ Regnum attinet, Catholica religiõe imbui curassent, (quod quidem facilè licuisset, cùm ea conditione Poloniæ Reges Græcis episcopis priuilegia concessissent, si Synodum Florentinã suissent amplexi) iam eam haberemus tanquã validissimam machinam, quæ Moscouitico Schismati expugnãdo posset admoueri. Sed Russia illa, licèt propriore prouincia, prętermissa, & magis incerto Mos-

Moscouiæ negocio præposterè tentato, Deus, qui ordinatè omnia dispensat, quiq; prius quàm mundi conuersionem aggressus est, triennium Apostolis, & Discipulis catechizandis insumpsit, neutrius negocij hactenus, non solùm integrum exitum, sed ne progressum quidem iustè permisit: quoniam ad exemplar, quod nobis monstratum est in CHRISTO, non omnia facta sunt.

IAM verò, quoniam Mosci ex Scythis, & Tartaris permisti sunt, hoc nequaquam fido Christi operario faciescere negocium debet. Nam etiam his Dominus opus habet quos ad imaginem & similitudinem suam creatos, vult saluos fieri. Vt autem Apostolis, sic Apostolicæ Sedi dictum est, vt doceat omnes gentes. Quæ Sedes mirificè iuuatur à DEO, cùm hoc, quod Apostolico nomine designatur, id præstat; nempe cùm ad reuocandas animas ex errorum barathro mittit operarios, qui pro Christo, non pro se, aut pro negocijs tantùm humanis Legatione fungantur. Quanquam vt ad hos redeam, si nonnulla, quæ sunt in hac gente, cum nostris, iam in Ecclesia Catholica antiquissimè excultis, cõferantur (quæ quidem ad simplicitatem, ad abstinentiam, ad obedientiam, ad blasphemiæ ignorationem, aut declinationem spectant) est quod non minimam spem faciat, fore vt pietatis & Catholicæ religionis tenaciores euadant. Sed & cœlestis gratiæ virtus, tandem naturæ deprauatæ immaniores quoque attemperat mores: nec porrò CHRISTVS, benè valentibus, sed malè habentibus, venit, vt mederetur.

PORRÒ si quis cogitaret, oleum se atq; operam perdere; si huc missus, non haberet initiò, cum quibus talentum expenderet, cogitet quid Andreas Ouiedus Societatis nostræ in Aethiopiam, cũ aliquibus alijs socijs missus, vir quidem singularibus donis præditus, triginta hosce totos annos fecerit; cui si minus quàm sperabatur. Principis illius, quĩ Aethiopiæ præerat, conuersio succesit, suorum tamen laborum semen reliquit, quod aliquando, DEO nunquam mentiente, laturum sit fructum. Qui etiamsi nihil fecisset omnino, passus est tamẽ multa, viamq; triuit alijs exemplo patientiæ, quam incedant. Quòd si Alumnorum ex Aethiopia emittendorum, aut ratio aut facultas ei sat pauperi constitisset, aliqua citiùs messis erupisset. Verùm hoc forsan à V. Beatitudinis charitate ex ijs seminibus, quæ pius ille vir secreuit à Schismate, procurari poterunt, cùm ex Aethiopia Hierosolymam Abyssini, vel mercatores, vel alij rèligionis gratia singulis annis adeant.

ERGO non vsq; adeò leuis momenti est, à DEO ascisci tanquam lapidem viuum, super quo Scythæ, Tartari, gensq; remotissima Orientis extrui possit, quæ peregrinatur à Domino. Cùm item, quod tempus Theologico, ac prius Philosophico curriculo absoluendo, aut etiam linguis aliquibus, quæ vix vnquam ad vsum adhibentur impenditur, ei si biẽnium ad vtiliores has linguas perdiscendas adiecerint, quibus vi ui hominum libri ac corda perlegi possũt, nunquam futurum sit, vt eos pœniteat. Sed & hoc ipso in Moscouiæ solo id efficere, vbi doctrina, probitate, sanctissimis Sacrificijs, vel hæreticorum calumniæ, vel malæ de Catholicis conceptæ opiniones tollantur, acutum ijs addere poterit calcar, quorum vocationis finis est salus animarũ; quiq; norunt beatæ memoriæ Francisci Xaueriũ de Societate nostra cupiuisse corpus ipsum tanquam mancipium Ethnico alicui Indico vendere, vt ea ratione (cùm alia non liceret externis) inter Sinas inuectus, lucem Euangelij inferret: quam etiã ex vinculis Paulus Apostolus Romæ intulit; & ex compedibus, & Cryptis Pontifices Maximi non solùm in Vrbem, verùm etiam in totum orbem prioribus illis seculis inuexerunt.

QVOD autem Magnus hic Moscouiæ Dux ad sui duntaxat commodum, Schismaque propagandum, amicitiam cum Pontifice Maximo, ceterisq; Principibus Christianis quæsierit, & hinc quoq; mirabiles esse Diuinæ prouidẽtiæ vias cernimus, qui comprehendit astutos in astutia sua; finitq;, vt non quod spirituale, sed quod animale est, præcedat, ne glorietur omnis caro. Dicet autem, vt spero, aliquando Ecclesia: Quoniam magna est misericordia Domini, qui Spiritu illo suo vnico, atque multiplici de lapidibus potest excitare filios Abrahæ. Quod si nullo alio stimulo vrgeremur, quàm vt, quod Princeps hic in Schismate, nos idem in Catholica fide promouenda faceremus, id iudicio DEI declinando permultùm prodesset, ne in eo surgens ille nos condemnaret; cùm præterea hoc Christiani pectoris pietatem saperet; ac verò esset in odorem suauitatis holocaustum Domino acceptissimum.

RATIONES PROMOVENDAE IN Moscouiam Catholicæ Religionis.

IN primis ergo Seminarium instituendum videtur, quod paternam V. Beatitudinis erga Ruthenos quoq; curam, Orbi errarũ ostẽdat: operarios aũt (sine quib. nihil vnquã solet huiusmodi De⁹ efficere) sup-

ſuppeditet huic ſanctiſsimo ædificio excitando. Cùm verò hoc, ſi Romæ inſtitueretur ſplendorem quidem Apoſtolicæ Sedi, bonumque apud ceteras omnes, ac præcipuè apud hanc gentem nomen conciliaret; ac quod cum Collegio Græco iſthîc fit, id etiam fortè Ruthenis magna ex parte prodeſſet: cogitanda tamen videntur viatica, itineris longitudo, faſtus, quem vel oculis ipſis haurire ſolent in vrbe harum hominum regionum Septentrionalium, putantes id ſibi deberi, quod ex charitate fit. Qui tamen, ſi quaſi in probatione, tanquam pauperes, aliquamdiù ſolidam humanitatem imbiberint, ſelectiores aliqui, & pauci poſtea Romam mitti poſſent: eò magis, quòd irritus eſſet labor ac ſumptus, eos iſthuc mittere, qui antè quàm Latinam, aut Græcam linguam nouerint, Italicam perdiſcere debeant; quam in rem temporis multũ impendendum eſt, ſicut adoleſcenti illi Moſco cõtigit, quem ante triennium cum Ruthenis nonnullis Romam rediens ex Suecia, ad V. B. adduxi.

Ac Vilna quidem Lituaniæ Metropolis eſt, in qua Collegium, & Vniuerſitas Societatis noſtræ, à V. Beatitudine confirmata, bonum habet numerum Scholaſticorum. Ad eam verò cùm Rutheni quoq; nonnulli cõfluant, hi ſi pauperes ſunt (qui fermè plerique ſunt) ea amplectuntur ſtudia, quæ priuatæ rei procurandæ videant eſſe commodiora: ſin ditiores ſunt, hi aliud ſpectant; quàm vt ſuos labores ad Diuinam rem promouendam referant. Accedit, quòd cùm Magnus Moſcouiæ Dux neminẽ adhuc permiſerit è ſuis foras emigrare ad literas addiſcendas, id tanto minus facturus eſſe creditur, ſi apud Lituanos audiret id eſſe faciendum, quibus cum aut bellum, aut animi perennis auerſio eſt. At verò vtrique vt genti Ruthenicæ conſulatur, ſi quæreretur, vbinam Seminarium iſtud eſſet inſtituendum; primùm Vilnæ, aut Polociæ, dicerem, pro Ruthenis Poloniæ Regni, proq; ijs, qui huius triennij bello in Moſcouia capti, minùs difficultatis afferre negocio poſſent. Qui verò ex Moſcouia educerentur, hi vel Olomucium, vel Pragam mitterentur, ad Pontificia Seminaria, in quibus ex eius linguæ affinitate cũ Ruthenica, facilius, quantum ſatis eſſet doctrinæ, haurirent. Quod ſi fieret, demandãda videretur omninò alicui fido, ac prudenti operario cura, vt illos, ceteroſq; Septentrionales Sueciæ, Gothiæ, ac ſi qui ſunt, alij, interdum inuiſeret, perq; eos & literas, & libros quaquauersùm ad ſuos mitti curaret; iam verò ſatis inſtructos, ad diuerſa loca tanquam in vineas emitteret; alios verò eorum loco ſubſtitueret, ex toto hoc Septentrionis, & Orientali tractu. Quibus item omnibus is ipſe procuraret, quoad eius fieri poſſet, vt loci, victuſq; ratio à Principibus, ac Regibus, atq; ab Epiſcopis non deeſſet. Alioquin nec facilè operarij ex Seminarijs ſuppeditabuntur, quorum Præfecti ſatis habent quod agant, ſi regulas obſeruari ab ijs, ac litteris operam dari ſtudeant: nec ipſimet Alumni, quibus non ſtatim ſolet ardor conuertendarum animarum exciri, ijs potiſsimum diſciplinis vacabunt, quæ propoſito huic ſcopo ſunt neceſſariæ.

Interea, quod V.B. nomine cœperam agere cum Sereniſsima Venetorum Repub. acriùs vrgendum eſt modò, vt vnum, alterumúe mercatorem, priuatos licet homines, ſed probos in Moſcouiã mittant, qui oblatam occaſionẽ iuuerint, qua Catholici Sacerdotes in hac regione figant pedem. Quod cùm prudentiſsimis illis viris, ad Diuinam gloriam vberiùs promerẽdam, magni momenti futurum ſit, certè nec inutile aliquando foret, ſi vel ſuperſtite hoc Principe, vel altero mitiore, aut fortaſſe Catholico ſuccedente, id de quo agitur, inter quoſdam Chriſtianos Reges conſtitueretur. Hanc ob cauſſam curatum eſt, vt Moſcus ad eos litteras ſcribat amantes, quas vnà cum meis V. B. ad illos mittã, cũ primùm in Regijs Caſtris fuero: ſimulque fidem publicam, qua tutus illis aditus, atq; exitus pateat. Hac verò in mercatorũ miſſione non eſt, quod dubitent, aut ob itineris longitudinem, aut ob merces emendas, vendendasúe, maxima pecunia opus eſſe; cũ ſi tantùm, vt quid hîc merciũ habeatur, venirent inſpecturi, & aliquid ſiue in pelles, ſeu in ceram, mel, coria, & alia eiuſmodi expenderent, nec ipſi iacturam vllam facerent, nec ſi terreſtre iter per Poloniam inſtituerent, id multum pecuniæ exhauriret: cùm etiam acceptis à Poloniæ Rege literis; quas (ſi pax inter iſtos Principes coibit) difficile non erit aſſequi, vix quidquã periculi, incommodiúe futurum ſit ex via. Quin verò, ſi ipſi ſericum, & alia illa, quæ veſtibus ornandis ex Oriente illhuc aduehuntur, aut illhîc parantur, in Moſcouiam afferrent, vno curru multum per Poloniam mercium, ſine grauibus illis vectigalibus, quæ in Italia penduntur, in Moſcouiam rectiſsima via poſſet importari. Quod ſi oblatę huic rei Reſpub. illa alias ob cauſſas cunctaretur manum admouere, tũ fortaſsè expedire cogitaret V. B. vt quæcunq; in hac mea profectióe acta ſunt cũ hoc Principe, Venetis, tanquã filijs paternè ac fidenter, ſiue eorum Oratori communicarentur: vt ea ratione iam, quo referenda ſunt tã inſignis Reipublicæ ſtudia, tanto ſuo cum

cum bono altiùs perciperet, perceptum mãdaret executioni. Ac quidem ego optimè acceptus ab illa Repub. non diffidebam fore, quin rediens illi totam hanc rem, atque adeò aliquid aliud fortaſſe perſuaderem. Verùm neceſsitas ad Moſcum reuertendi, aliaque agendi, quæ inchoata ſunt, id non permiſit, quod non ita poſt multos menſes (ſi Diuinæ placitum fuerit voluntati) ac quidem maturiore cum occaſione per eos effici poterit, quos iſta ſancta Sedes aptiores in Domino iudicabit.

Ac tamen interim obſecro B. V. vt diſpiciat, num aliqui Roma, aliundeúe cordati, & pij mercatores huic itineri, cum duobus Sacerdotibus quàm primùm poſſent accingi: quandoquidem à Magno Moſcouiæ Duce patentes litteras alteras obtinui, in quibus in gratiam V.B. concedit, vt quoſcunq; ipſa miſerit, ij tutò venire, ac cõmorari in Moſcouia poſſint.

Qvoniam verò æquum eſſe videtur, vt cùm Moſcus V.B. litteras iſtas conceſſerit, alteras ipſe pares conſequatur, quibus libera in Italiam Moſcis Legatis, atque aliis commeatio ſit, propterea ſupplico B. V. vt eas magna paterni amoris ſignificatione conſcriptas, iubeat ita parari, vt aduenientibus ijs, quos ex caſtris Poloniæ Regis iſthuc mittam, poſsint ad me perferri. Gens enim hæc his maximè externis officijs ducitur; præſtatq; hoc anſam ad redeũdum atq; ijs de rebus agendum, quas in primis ad eorum ſalutem procurandam ipſe Deus exoptat.

Sed & cùm Moſcouia, quod ad religionem pertinet, pendere quadantenus ſolita eſſet ex Ruſsia, quæ Poloniæ Regi ſubiecta eſt (nam & non ita pridem Moſcouiæ Epiſcopi, à Rutheni ritus Metropolita Chioniæ, quæ in Ruſsia Regis eſt, confirmabantur) maximi autem ponderis futurum ſit ad Moſcouiam conuertendam, ſi Epiſcopi, ſiue Vladicæ Regiæ Ruſsiæ ſeſe ad Catholicã Eccleſiam aggregarent: propterea huc ſeriò incumbendum videretur, ſi amantia Breuia V. B. ſcriberet ijsdem Vladicis, qui octo ſunt (adnumerato eorum Metropolita, Vilnę commorante) ad quos per vnum Theologum afferrentur, non expreſſo alicuius nomine, vt is, qui tum rectiùs & commodiùs hoc præſtare poſſet, ad hoc negocium proficiſceretur: eos autem V.B. ad veritatem agnoſcendam inuitaret, eaq; omnia ab Apoſtolica Sede expectanda doceret, quæ à Patre, ac Paſtore Vniuerſalis Eccleſiæ, tanquam erga filios conferri poſſent. Tum n. alterutrum ſequeretur, vt hi rationibus auditis, & pijs ad eam rem libris acceptis, quos Vilnæ edi Ruthenicè curabo, meliùs ſapere inciperent; aut certè, dũ & in hoc paſtoralis iſta V.B. virga inuigilaret, coram Deo iuſtificaretur: atq; eodem itinere Reguli quidam Rutheni (quorum iam aliqui ad Catholicam fidem conuerſi ſunt) pietatem iſtius Sanctæ Sedis obuijs vlnis exciperent. Nam & cùm per Ruſsiam Regiam in Moſcouiam veniremus, nobiles aliqui qui ſchiſma ſuum deſeruerunt, nobis fidenter dixerunt, ſi ea, quæ à noſtris audierunt, apud illos vnquam dicerentur, maximum momentum ad eorum conuerſionem allatura. Habent autem ij Duces, qualis eſt Oſtrogiæ, & Slucenſis, Typographias, & Scholas, quibus Schiſma fouetur, cùm etiam Leopoli, præter Archiepiſcopum Catholicum, & Vladicam Ruthenũ, ſit Armenus Epiſcopus, cum ſuis Armenis, quibus quidquid Catholicæ fidei accederet, id in Armeniam vſque, Deo iuuante, peruaderet.

Qvibvs autem modis noſtri, alijúe Sacerdotes in Moſcouia verſari debeant, tum ieiuniorum, quę plura Moſci habent, tum quorundam feſtorum dierum tempore, quos in honorem eorũ celebrant, quos habent pro Sanctis (cùm Schiſmatici fuerint, vt dictum eſt) cumque præſertim iiſdem diebus abſtineant, atque aliquando ieiunent: quid item agendum ſit ante illorum imagines, alioquin pias, cùm ipſi noſtras non venerentur: quiúe honor ab eo, qui ab ipſa ſancta Sede mitteretur, exhibendus ſit Metropolitæ, aut ipſorum Vladicis: quidque agẽdum cum ijs, qui ſimpliciores ſunt, ne ſcrupulo de Schiſmate iniecto, fortaſsis poſteà nõ ſaluarentur: V.B. pro charitate, qua ſuos filios, atq; operarios proſequitur, diſpicere, ac quàm primùm iubere, vt reſpondeatur, contenta erit.

Ex pago Bor ad Schocolnam fluuium, in Ditione magni Moſcouiæ Ducis, dum equitum aliquas turmas à Polonię Rege expectamus, qui nos in caſtra deducant; Die Sancto Michaeli Archangelo ſacra, Anno 1581. Diſtat autem hic pagus Nouogardia Magna quinquaginta, Pleſcouia verò centum milliaribus Italicis.

FINIS.

DE

DE REBVS MOSCOVITICIS, COMMENTARIVS ALTER AD GREG. XIII PONT. MAX.

QVINAM rerum ſtatus in Moſcouia, quidúe de ipſo Ioanne Baſilij Moſcorum Principe, qui nunc rerum potitur, ſperandum ſit, ac quænam fouendæ Sanctæ Sedis Apoſtolicæ cum eo amicitiæ occaſiones poſsint exiſtere (ſiue ad inferendum ſinceriorem Dei cultum in illum ingentem Septentrionis, atque Orientis tractum, ſiue ad Chriſtianos Principes animandos, ad fœdus cum eo ſanciendum, vel certè, quod in primis optandum eſt, ad rem Chriſtianam ſolidiùs apud eum ſtatuendam) hoc Commentario, Deo adſpirante, exponam.

Alteri enim Commentario, quod priore ad ipſum mea profectione, Veſtræ Beatitudini è Regijs ad Pleſcouiam caſtris miſi, non auſus ſum hęc adſcribere: tum quoniam de ijs cum Moſco, quantum ſatis foret, haud egeram, tum quòd poſteà negotio Pacificationis inter Stephanum Regẽ, & ipſum (ſicut Diuino beneficio factum eſt) compoſito, videbam ſecunda profecti one plura me liquidiùs aſsecuturum. Itaque cùm & tractandis rebus, de quibus à V. B. miſſus fueram, & eius Ditionis primarijs ciuitatibus, atq; arcibus, per bis mille, & quadringenta millia paſſuum obeundis darem operam; cùm item apud Moſcum reliquiſſem duos homines, qui, dum ab eo aberam, menſium quinq; ſpacio multa obſeruârunt: faciliùs mihi fuit, ea, quæ ex hiſtorijs adnotaueram, & quæ ab varijs Legatis, & in Suecia primùm, deinde in Polonia, ab ipſismet eorum Regnorum Regibus non ſemel de Moſco audiueram, cum re præſenti conferre, vnde quantum iniuncti mihi à V. B. muneris ratio poſcit, cuncta planiùs in CHRISTI nomine aperiam.

MOSCI, QVI NVNC RERVM POtitur, euectio ad Magnum Moſcouiæ Ducatum, propagatio Imperij, & varij caſus.

IOANNES, Baſilio Patre, anno huius ſeculi vigeſimo octauo natus eſt. Is ad ſuæ Dominationis faſtigium euectus, vt erat in genio vehementior, ac dignitatis augendæ percupidus, vlciſci Tartarorum iniurias, & pedem figere in Liuonia ſtatuit. Caſanenſes adortus, admotis æneis tormentis, facilè fuit ei (vt Stephanus Poloniæ Rex mihi narrauit) ſiue armorum, ſeu machinarũ generi inſuetos expugnare. Inde Aſtracanum ad oſtia fluuij Volgæ ſitum cœpit, non ignobile Orientis emporium ad mare Caſpium. Id cùm alterius Tartarorũ Hordæ (ſeu Regni) eſſet caput; protulit ditionis ſuæ fines vſq; ad Circaſſos, trecenta vltra Aſtracanum millia paſſuum. Qui Circaſsi editiora, prope Caſpium mare, incolunt, & ad fines vſq; Perſici Regni pertinebant, antequam hoc anno ſuperiore Ferream portam, aliasq; arces Selymus eo de Rege cepiſſet. Ea vicinia, & Græci ritus affinitate, proximus Circaſsis Moſcus, (illorum primarij viri filia in vxorem ducta, quæ poſteà interijt) rogatus olim ab ijs, vt ad ſeſe peritos condendæ arcis mitteret, qua Turcarum excurſiones prohiberentur, id fecit: atq; ab eo tempore cum illis ſic amicitiam coluit, vt quib. finitimus alius Princeps nõ ſit, eum quaſi Patronum habeant, gens ceteroquin ſimplex, & Diuino cultui capeſſendo propior, quàm Scytarum pars, aut Ruteni ſint, qui ferè in vnum populum coaluêre, Imperio Moſci ſubiecti. Reſtant Nogaici Tartari, qui cùm ſæpe, tum hoc anno in Moſci ditionem irrumpentes, muneribus placati abſceſſere. Cùm Præcopenſibus autem Tartaris Turcæ fœderatis, qui Tauricam Cherſoneſum incolunt, & à quibus, vti potentioribus, multa clade acceptа, peiora metuebat, Polonico bello diſtentus, pacem ita fecit, vt, quo tempore Moſcua Moſcouiæ Regia diſceſſurus eram, mihi reſpondit, ſe aduersùs Tartaros vnà cũ Stephano Poloniæ Rege arma ſumere non poſſe, quòd in ſingulos dies eius Tartarorum Imperatoris magnos Legatos, & ſuos expectaret, cum quibus pacem, iam vtriuſque Principis ſigno obſignatam, confirmaret. Cæterum quod attinet ad Liuoniam, cùm inducię quinquaginta annorum cum Liuonibus ictę, anno huius ſeculi quinquageſimo expiraſſent (quibus maiores ſui, ob cæſum ad Pleſcouiã, Pletembergio Ordinis Liuonici Magiſtro, ad internecionẽ exercitum, aſſenſerant) varia cauſſatus; quòd Liuones conditionibus pactis non ſtarent,

ſtarent, quodque templa, in quibus Rutenico ritu Deum Moſci Reualiæ, & Derpati colebant, à Lutheranis euerſa eſſent, omnem verò impietatem erga Catholicos exercerent, bellum ijs indixit: Derpatoq;, & alijs arcibus captis, ſummaq; cum Liuonũ ſtrage, magnam Liuoniæ partem aſſecutus, diuturni belli cũ Polonis ſemina ſparſit. Qua de tota re eodem in Commentario ſcripſi, quem nouiſsimè de Prouincia illa ad V. B. miſi. Et ea quidem omnia, licèt aliquandiu facilem exitum habuere, maximas tamẽ calamitates Moſcouiæ poſteà intulerunt. Nam dum in tam diſsitas regiones, atque in arces iam plures præſidia eſſent imponenda: bellum autem, ſuo ferè tantùm milite, varijs in locis, ac per tot annos exercendum: qui verò arces tuerẽtur, ij in Moſcouia ſteriles vxores relinquerent: ac ſi quis eorum moriebatur, alterius ſuffectione locus impleretur: factum eſt, vt populi admodùm rareſcerent. Acceſsit militaris ab eo diſciplina Pyxidariorum, ſiue fiſtulatorum, (Sclopetarios vulgò aliqui dicunt) qui minoribus vtuntur tormẽtis, inſtituta, maioribus ſuis ignota, qui ferè arcubus tantùm, & ſagittis vtebantur. Ex decimo enim quoq; è ſuis vno aſſumpto, vel ſunt Prætoriani Stipatores Principis, vel in bello merent, aut in arcibus præſidiarij collocãtur, relictis domi vxoribus & filijs, quibus interim cadentibus domus ſenſim hominibus nudantur. Sed & peſtilentia, quam antea nunquam in Moſcouia, ob intenſiſsima illa frigora, & vaſtitates graſſari auditum fuerat, multos abſumpſit, & plurima bella, cædes verò multorum millium (& quidem Optimatum) Tartarorumque continentes excurſiones, ipſaq; ab ijſdem ante duodecim annos cõbuſta Regia, Principem ad eum ſtatum adegêre (additis Stephani Regis continentibus huius elapſi triennij victorijs) vt non ſolùm attritæ, ſed pene acciſę eius vires exiſtimari potuiſſent. Id conſtat, trecenta millium paſſuum aliquando in eius ditione iter fieri, in quibus incola nullus iam ſuperſtes ſit; pagis ipſis extantibus quidem, ſed vacuis. At verò dedolati agri, & recentes Syluæ, quæ paſsim ſuccreuerunt, indicia ſunt frequentiorum anteà incolarum: licèt quæ regiones ſupra Moſcuam versùs Septentrionem vergunt, eæ admodum frequẽtes incolas habeant, quòd excurſiones illuc Tartari non fecerint, & ſalubriore cœlo fruantur, quemadmodum mihi diligenter perquirenti relatum eſt ab Italis & Hiſpanis ijs, quos in B. V. & Regis Catholici gratiam libertate à Magno Duce Moſcouiæ donatos, mecum in Italiã adduxi. Hi enim duo de viginti menſes eas terras latiſſimè pererrauerant, cùm per paludem Meotidem ex Turcica elapſi captiuitate, Terrarum ingentia ſpacia emenſi, denique ad Ciuitatem Vologdam tranſmiſsi fuiſſent. Iam verò quod inter Caſanum & Aſtracanum eſt interuallum, id vaſtiſsimum eſt, rariſſimis ſanè incolis: vt, qui citrò vltroué commeant, vel qui ab ipſo Principe mittuntur, ſępe menſes integros nullo alio cibo, quàm piſcatione, ac venatu, absq; vllo pane, vitam ſuſtentent.

CELEBRIORES MOSCI CIVItates, & populi.

AT ciuitates, quæ frequentia, & nobilitate celebriores habentur, erant cis Tanaim, Moſcua, Smolencium, Nouogardia, ſiue Nouogrod, Pleſcouia, Tueria; vltrà verò ad Septentrionem, Volochda; ad Orientem autem Caſanum & Aſtracanum, quod Iouius, & alij, Citracham vocant: quamuis inter iſtas Iaroslauiam, & Alexandri Slobodam, atque eiusmodi quaſdam alias connumerent, quæ tamen rectiùs oppida dixiſſent, niſi quòd arces habent, pro more gentis, haud contemnendas. Verùm enim verò mirum dictu, quòd alijs illis vel popularium cẽtena millia, vel nobilium, quos Boiaros vocant, decades millium quidam attribuunt: quos ſecuti, qui res illas memoriæ mandârunt, Albertus Campenſis (is quem V. B. mihi in Moſcouiam diſcedenti legendum tradidit) vel idem Iouius (qui ex Demetrij cuiusdam Moſci relatu Commentarium confecit, quem huius Principis parens ad Clementem VII. miſit) neſcio quem ſcopum veritatis attigerint. Idẽ verò & alij fecêre, q. Legationib. functi, inde reuerſi ſunt. Credo ita, quòd Moſci cõſuetudinẽ in hominib. colligendis perq; arcium primas, & loca editiora diſponendis, cùm Principum legati quæſitiſſimis honoribus excipiuntur, haud ſatis intellexerant: res autem à nobis longius diſſitas commemorando (vti mos eſt) præter veritatem extollerent. Licèt etiam fieri potuerit, vt minùs à vero aberrarent, quòd ſuperiore parẽtum noſtrorum ætate, Moſci (vt diximus) minùs bellis exerciti, minùs morbis tentati, neq; tot cædibus imminuti, & pauciores item in arces impoſiti, non ita orbas domos poſteris reliquerint. Id verò de Moſci Regia, quę (vt dixi) Moſcua eſt, certum eſt; triginta hominum millia, pueris, ſexuque vtroque numerato, hoc tempore non cenſeri. Nam quantacunque Ciuitatis ſpecies adeunti in currit in oculos, accedenti tamen propiùs (ne dicã poſteà ingreſſo) ipſæ domus multum terrę ſpacium occupant; platearumq;, ac nõ vnius fori amplitudo, ambitusque

ipſe ſacrarum ædium (quæ ad ciuitates ornãdas potius, quàm ad cultum extructæ eſſe videntur, cùm toto penè anno plerunq; ſint clauſæ) certiorem veritatis fidem efficiunt. Et erat ſanè eodẽ hoc Principe augustior, ac numeroſior Moſcua, ſed anno præſentis ſeculi ſeptuageſimo à Tartaris cõcremata, incolis plerisq; incẽdio absũptis, res omnis in anguſtiores terminos adducta eſt. Extant veſtigia maioris circuitus; vt qui octo, vel nouem fortaſſe fuiſſet, iã vix quinque millia paſſuum impleat: cùm & boues, & vaccæ, cæteraq́ue id genus animalia, quæ quotidie ducuntur ad paſcua, in domibus ciuium habeantur, quarum pleræque ſepibus, & viminibus circumſeptæ, faciem noſtrarum ruſticanarũ referunt. Sed in ipſis duabus Moſcuæ arcibus, quarum altera alteri hæret, ſpendidius quiddam eſt. Alteram enim inſigniora aliqua templa, ex latere cõfecta (cùm reliqua templa ciuitatis lignea ſint) Palatium q́; Principis: altera verò nouæ officinę, quę ſuas plateas, ſuis quibusq; opificijs diſtinctas habent, vtcunque exornant. At cùm eædem officinæ exiguæ ſint, vniusq́ue Venetę officinæ plus mercium appareat, quàm in Moſcuę integra platea ſeruetur: neque verò easdem ferè incolant, quippe qui domicilia in ciuitate habent, rem quanti ſit, non obſcurè indicant. Smolẽcium autem, Nouogardiam, & Pleſcouiam eodem populi numero cenſeri putauerim: vt certè ſummũ viginti hominũ millia earum ſingula (cùm bellũ nõ eſt) habeat. Ac quidquid amplius præ ſe ferũt, frequentiores tamen eſſe haud puto; easdem nempe ob cauſſas, quas dixi, & ob ædium ac domorum ingẽtia ſpacia: ſed Legatis aduenientibus ruſtici, qui in pagis, agrisq́ue habitant, Principis iuſſu accurrentes, (vti ſuprà expoſitum eſt) frequentiam oſtendũt. Iam verò multò minor Tueriæ populus eſt, quæ procul maximę et inſignis ciuitatis ſpeciem præbet. Verùm mænibus cincta nõ eſt, licèt nõ exiguum domorum numerum circumquaque habeat, vt quæ belli dãna, excurſiones ué hoſtiũ minimè ſenſerit. Quæ res fecit, vt & Vologda, & Caſanum, ac præcipuè tractus ille, qui magis ad Septentrionem vergit, hominibus abundet. Sed & quicquid huius eſt rei, ac quantumcunque terrarum Moſcus à Lituaniæ, ac Liuonię finibus vſque ad mare Caſpiũ, vel ad Lappos, vel ad Ceremiſſas, cęterasq́ue potius vaſtitates, quã populos, obtinet gratis ſanè dictum eſt, inde ducenta, trecentaué equitũ millia in aciem educi; aut Tartarorum quoq; infinitam eſſe multitudinem, quam, cùm Moſcus velit in expeditiones emittere poſſit.

MOSCI MVNITIONES, ET RATIO earum defendendarum, cùm oppugnantur.

IAM quæ ſunt apud Moſcos hoc tẽpore arces, atque præſidia, ab ijs, quæ ſuperioribus temporibus fuerant, ſatis differũt, neque eadem omnes ratione ſunt communitę. Aliæ ex ſaxis, & lateribus, quales duæ ſunt, quæ ciuitati Moſcuę hærent, vna Nouogardia, Pleſcouiaq́; ipſa, ac Porcouia, Stariciaq́; Alexandri Sloboda, pars Iaroslauię, quęq; in Albo lacu eſt ſita, & quæ ſunt eiuſmodi reliquæ. Aliæ aggeribus vimine cõtextis, & adduritiem preſſis: quale Smolencium eſt, ipſiusq́ue Moſcuæ mœnium ambitus, poſt Tartaricum incendium excitatus. Reliquæ trabibus in quadrum connexis, media humo, vel arena, impreſionem, diuerberationemq́; ſuſtinent, ignem non ferunt, aduerſus quem tamẽ interdum lutum oblinunt. At in vniuerſum, neque prominẽtia propugnacula, quęuè ſibi reſpondeant (qualia hoc, ſiue itẽ ſuperi' ſeculum docuit) nec ratio illa eſt apud eos architecturę, quæ apud nos viget. Arces autem Moſcuę duas Principis huius parens Baſilius ædificari iuſsit, Mediolanenſe architecto, Italis operarijs. Extat eius rei memoria Latinis literis ſupra arcis portam, ſub imagine pia Beatiſsimæ Virginis. Cęterùm mœnia ipſa alta, turresq́ue circumquaque diſpoſitæ, Regium opus oſtentant. Idem Nouogardię cernitur: ſed in ipſa arce, præter ſacram ipſam ædem, prope quam Archiepiſcopus cum ſuis commoratur, vix vllæ ſunt domus aliæ: cumq́ue pene in orbem eſſet antiquitus extructa, eam ſuperiore anno Romanus alter Architectus aggere cinxit, ac propinquum monaſterium intra nouam munitionem incluſit; ſuis locis ex eodem aggere propugnaculis collocatis, quæ hoſtibus ab aſſultu arcendis, tormenta maiora ſuſtinerent. Ad Pleſcouiam verò ipſam primò mœnia ex lapide, quem fluminis alueus ſuppeditat, turresq́; mox alter murus ductus per mediam ciuitatem, quæ formam oblongi trianguli penè habet; triaq́; apud eum murum ſuccedentia Caſtella, extraordinariam munitionis rationẽ oſtendũt. Et ea res obſeſsis firmitatem (quo tempore in Regijs caſtris hęc obſeruabamus) obſidẽ tibus autẽ curas & ſolicitudines afferebat. Nam vt pinnas quidam tantùm decuſſerant, neque ex fundamentis extantem in ſolo murum malleis, aut ligonibus ſatis exemerant, vt concidere poſſet: ita ijs, cùm alta mœnia ſtrenuè conſcendiſſent, reſtabat deſcenſus, ex quo ictibus depellebantur à Moſcis; ac ſi deſilire tentaſſent, mœnibus Ciuitatis ab exercitu reliquo ſecernebantur, vt omninò interijſſent. Sed & irruptio quantumuis primò ſucceſſiſſet, iam intra domos illas ligneas, quarũ ciuitas referta eſt, ita cõcludebantur, vt igne ſuppoſito cõburendi fuiſſent, ſi deſcẽdiſſent; Moſci verò in murata Caſtella ſeſe tutò recepiſſent. Acceſſit Præfecti Ciuitatis cura, qui intra muratas turres, alias quoq; ligneas circũquaq; excitârat, ferendis maioribus tormẽtis idoneas, ex quibus aſſidua fiebat exploſio. Quo ipſo modo Polocię magnã turrim ex ipſis trabibus Moſci cõſtruxerãt, ex qua circũquaq; ad caſtra, alioúe collimãtes, vix liberã alicui facultatem appropinquandi prębebant. Interea tamẽ globis Regiorum ſæpe plùs perforata eſt, quàm vt quicquam inclinationis oſtẽderit: licèt deniq; arx Stephani Regis Virtute, regiorumq́; conatu, & fortitudine expugnata ſit. Porcouia verò præter turrim eam, ſub qua præſidij vnica porta eſt, ſcalis vndequaq; cõſcendi poteſt, nullo altero propugnaculo hoſtes, ſi qui acceſſerint, lædente, ni ex mœnibus cominus pugnetur, vel eminus iacula, globiúe intorqueantur. Par penè aliarũ arcium eſt ratio. Sed Smolencij aggeres, quos ab vna parte alluit Boriſtenes fluuius, triplex eiuſdem rationis munitio, editioreq́ue in loco ſupra montem arx, vnà cum templo, faceſſerent negotium oppugnantibus. Et verò agger ipſe circumquaq; minimis ſpacijs foraminibus eſt repletus, vt minoribus tormentis arceri poſſint, ſi qui tentauerint irruptionem. Is ergo modus eſt munitionũ. At præſidiarij, quantò minùs iuſto in prælio, campoúe Polonis obſiſtunt, tanto magis arces, ciuitatesq́ue defendunt: & fæminę ipſę munia militum ſic ſæpe induũt, vt vel aquæ aduersùs iectum ignem afferendæ, vel congeſtis è muro lapidum molibus prouoluendis, aut ſudibus, qui de manibus ad eam rem dependent, impellendis, magno ſuis vſui ſint, hoſtibus pernicici. Porrò ſi quis è præſidiarijs hoſtili impetu, aut diſploſione in aerem fruſtillatim euolat, alter ſuccedere, cui alius identidem, ac denique nemo parcere operæ, vitęque.

Ad frigus durati, ſæpe aduerſus illud, imbresq́ue ac niues, & ventos alio ſuffugio nõ vtuntur, quàm aliquo ramorum nexu, vel penula defixis palis impoſita. Inediæ quoque patientiſſimi, aqua, farinæ auenæ commixta, acetum penè ſapiente, pro potu, pane pro cibo contenti ſunt. Et retulit mihi Poloniæ Rex, in arcibus Liuonicis fuiſſe repertos, qui ita ſe aliquamdiu aluiſſent, vt cùm iam penè omnes occumberẽt, reliqui ſuperſtites, animam licèt agentes, hærerent adhuc anxij, num ſeſe obſidentibus dederent: ne videlicet fidem ſuo Principi operam vſque ad mortem negarẽt. Hæc illa res eſt, qua vnà tãtum poſſunt, quoniã ſimul in idem incumbunt, vt fortiores interim pluribus euadant, aut certè aliquando hoſtes patientia, diligẽtiaq; fatigent. Sed hæc alibi alij.

VIRES ALIAE MOSCI.

CVM in vnum ipſum Principem omnia cõgerãtur, ciuitates, oppida, pagi, domus, agri, prędia, ſyluæ, lacꝰ, flumina, honor ac dignitas, nihil in tã vaſto terrarũ tractu non maximum videri poteſt earũ virium, & opum, quibus polleat: quæ & maiores eſtimari poterant tum, cùm quies ab armis cõmercia reddebat liberiora, Liuoniaq́ue florebat, & ipſa Balthici maris nauigatio erat frequentior. At verò iſtis ſublatis, vel imminutis, eadem quoque imminui neceſſe fuit, quamuis nec ſpecies Maieſtatis deminuta ſit, & theſauros habere Princeps ingentes exiſtimetur: ad quos quicquid facti, infectiué auri in Moſcouiam importatur, id omne, quantum poteſt, colligit, nec penè vnquam efferri permittit. Argentum etiam vix vnquam inde exportatur, niſi cùm captiui redimuntur, aut miles externus ſcribitur; quod tamen rarò fit. Pellium autem, & coriorum permutatione Moſci pro pecunia ſæpe vtuntur: cibumq́ue ipſum, ſi quo proficiſcuntur, ſecum plerumq; deferũt. Sed & Taleros (Germanicam pecuniam) in Dengas & Moſcouiticas, quibus nominibus monetam ſuam vocant, immutant: minùs iam illas, quàm anteà, probo argento, cùm licentius, priſtina reiecta cura, eius ſignãdi aurificibus qui buſcunque poteſtas ſit. Si qua verò aurea dona, vel argẽtea aliunde Legati redeuntes afferunt, ea omnia ijs vel data argenteæ pecuniæ ſumma aliqua, vel ne data quidem, in Theſauros ſuos infert. Et dubitandum non eſt, cũ eius parens ex Liuonicis ciuitatibus, atque ædibus ſacris, quicquid potuit opum, auri, vaſorum aureorum, & argenteorum, Calicum, & aliarum eiuſmodi rerũ, corraſerit, onuſtiſſimiſq́ue curribus aſportârit, ingentem vim earum rerum aceruaſſe, quod poſt Tartaricam illam excurſionem, ac Moſcuæ ipſius exuſtionem, tribus in arcibus partitus eſt, Moſcuæ, Iaroslauię, & in Albo lacu. Iam Ciuitatum, aut Prouinciarum Reguli nulli ſunt, quos Duces apud nos vocare mos eſt: eo tamen nomine, ad exiſtimationem ſibi, ſeu potius Principi conciliandam, ſiue ad Præfecturas vtuntur: verùm res ipſa deeſt. E Tartaris quidam, qui fidem Principi huic in expugnãdis Caſanenſibus, ad Rutenum ritum, & Schiſma accedens, præſtitit, cùm etiam partem quandam ſuę ditionis reliquiſſet, Columnam oppidum, & alia nonnulla accepit: ſed penè merum imperium manet a-

pud Moſcum, præter aliquos reditus ei attributos, ac demendos, vbi libuerit. Pagos & agros, ſi cui addicit, ij ad poſteros non perueniunt, ni confirmentur à Principe: cui tamen ruſtici ex fructibus inde tributum & operas pendunt, vti & Domino faciunt: reliquum, quantulumcunque eſt, victui ſuo reſeruant, aut eximunt. Ea re fit, vt nemo verè dicere poſſit ſibi quicquam eſſe proprij: & (velit, nolit) quisq; ab nutu Principis pendeat. Si cui plura ſunt, tanto magis ſe deuinctum agnoſcit: opulentior autem factus, tanto ſibi metuit magis; quippe ad Principem ſæpe omnia recidunt. Inde quo que exiſtit ſiue commodum, ſiue cautio, nullus vt audeat hiſcere; transferendis autem familijs, vel hominibus ad varia præſidia potiùs relegandis, quàm mittendis, præcidantur coniurationum vię. Licet ſi quid eiusmodi præſenſerit, nex in tales homines, filios, filias, ruſticos quantumuis innoxios, haud ſemel patrata ſit. Et retulit mihi ex eius aulicis vir nobilis, cum Villas quaſdã obtinuiſſet, ne domos quidé ligneas tegere, aut reficere per aliquot iã annos ſibi licuiſſe: ruſtici. n. ad quos id pertinebat, onerib⁹ à principe preſſi, nec reſpirãdi facultatem habuerant. Sunt verò quadraginta Germanæ familię earum, quę ex Liuonia abductæ fuerant, quæ Moſcuę ad opificia iuſſu Principis olim ſubſtitére: reliquæ permultę Caſanum, & aliò amandatę ſunt. Ex his igitur pecunia quotannis exigitur. Qui ſanè, vexatione dãte intellectũ, honorificẽtiſsimè Pontificem Maximum iã appellabãt, nihilq; mihi non obſequij ſummi exhibebãt: recordati, quid Apoſtolicę ſedi Liuonia olim tribuerit: & quanta pace fruretur, quibuſúe nominibus, tanquã Chriſti anæ Reipub. propugnaculum, ipſamet Prouincia vocata ſit, cũ Catholicos & legitimos ſuos agnoſceret Principes, ac præcipuè cùm à Pontifice Maximo penderet. Qua paterna poteſtate excuſſa, mox ab ordinis Teutonici equitibus, cùm hi aduerſus Eccleſiaſticum ordinem inſoleſcerent, tantùm non diſcerpti, deinde aliunde fruſtra petito auxilio, tandem ſub hæreticorum iugum adacti, iam miſerrimè in Moſcouia viuebant; ſi ea vita vocanda ſit, quę hęretica eſt. Ad ipſas ſyluas, lacus, & fluuios quod attinet, quæcunque inde precioſiores pelles & piſces, quorum copia permagna eſt, percipiuntur earum omnium rerum Princeps potiſſimam habet partem. Pelles ad dona, & venditionem; piſces ſiccati ad præſidia, cibumque aſſeruantur. Quęcunque ad Principem ſpectantia ex his diſtrahuntur, alijs præferuntur; nec quisquam ſua poteſt diuendere, antequã ea, quę ſunt Principis vendita ſint. Scribæ, ſiue Amanuenſes (corrupta è græca voce Diacos, qua ſi diaconos, & miniſtros vocant) deſignati, non tantùm in palatio Principis ſumma diligentia rationes, & acceptum ſcribunt: verùm etiam per ſingulas Prouincias accuratè omnia exigunt, & ad Quæſtorem imperij referunt. Vectigalia non ſunt maxima. Nã Legatis mercatores, quoſcunq; volunt, ſecum licet adducere, qui eo nomine, nec aliquid pendũt, & aluntur à Principe. Aſtracani olim frequentius conueniebant ex Maris Caſpij ora, perſideque: at Tartaris magna ex parte eiectis, belloque iſto Perſico diuturniore, infrequens factum eſt emporium illud. Auri & argenti ſodinas eſſe non audiui. ferri ſunt; quod quidé homines, nõ adeò induſtrij ægrè ad vſum aptant. Honor autem principi tantus ab omnib⁹ defertur, quantus vix cogitatione intelligi poteſt. Ab ipſo, ſi non credunt, certè ita crebrò fatentur, ſe vitam, ſalutem, omniaque habere, vt & gratiæ Dei, & clementiæ Magni Czarij, ſeu Regis, vel Imperatoris (ſic enim Principem vocant) cuncta tribuere putẽtur: & verberati, ac prope modum morientes, id loco beneficij ſeſe interdum dicant accipere. Gens ad ſeruitutem nata potiùs videretur eſſe, quàm facta, niſi plærique captiuitatem illam agnoſcerent, filioſque, & quicquid aliud habent, illico necatum, perditumúe iri ſcirẽt, ſi aliò emigrarent. A pueris quidé eidem viuendi modo aſſueti, quaſi naturam induerunt, vt ea omnia ſui Principis maximè extollant, ſeſeque viuere, & rectè valere, ſi viuat, & rectè valeat Princeps, aſſerant: deque alijs quantacunque vident, hęc non magni æſtiment: licèt qui rectius ſapiunt, ſi abſit, quem timeant delaturum, & externas regiones obierint, haud difficillimè aliorum potentiam, & vires dignoſcant. Ac cùm reliqui ex ora Pomeraniæ, Hollandia, & Anglia, per mare Balthicum in Moſcouiam, ad ceras, coria, pelles vendendas, transmittere ſolent, tum ſuperiore Septentrionali Oceano (quem alij glacialem illi mare ſiue Aſperum, ſiue Aſpidum vocant) ſingulis annis ad Diui Nicolai portũ, aliquot Hollandicæ, atque Anglicæ naues cupro, mercibusque alijs onuſtę appellunt in ipſam pene diem Diuo Petro ſacram. In decentum penè Germanica milliaria Volochdam, quod eſt nõ incelebre Moſcouiæ emporium, merces aduehuntur.

CONSILIARII MOSCI.

DVODECIM Principi Senatores adſunt qui de cauſſis iudicãt, & quę maioris momẽti ſunt, ad eũ referunt. Ad eos autẽ, & alia, & libelli ſupplices (quandoquidem Principi nõ porriguntur) deferũtur. Loco ac ma-

giſtratu, pro eius arbitrio, mouentur. Eorũ, cùm eſſem in Moſcouia, nomina hęc erant: Ioannes Theodori filius (vocant ipſi Theodorouicz) duoq; eius filij, Theodorus & Simeon: Deinde Michitta Romani, cuius ſoror Anaſtaſia Principi quondã nupſerat (de qua altero meo Commentario ad V. B. ſcripſi) Andreas Solcanouius Cancellarius, Baſilius eius frater, Bogdan (id eſt Deus dedit, vel à Deo datus) Iacouvleuicz, Bilſcius (qui gratioſiſsimus tredecim integros annos apud Principem fuerat atque in eius cubiculo dormiebat) Nieueia Bogdan frater: Baſilius Iuanouicz Zugin, quem parens natione Moſcus, cùm in Lituaniam aufugiſſet, genuerat. Sed ille grandior factus, in Moſcouiam poſteà trãs fugit. Hic penè omnium vnus Latinè nonnihil nouerat, ſicut Polonicè Andreas Solcanouius, Ignatius Tatiſchovv, Abain Voiecovv, Michael Andreievvicz Begin. Quæſtori autem ærarij, ſiue Theſaurario, qui non cenſetur inter Senatores, nomen erat Petrus Iuanovvicz Glouin. Porrò Cancellario erat curæ diſpoſitio nobiliũ in arcibus, quibus agri, vel prædia, quæ attribuuntur à Principe, victum ſuppeditant: ac proinde vix vllum datur ſtipendium, aut poſt multos annos ab eo munere vacatio. Reliqua Præfecti arcium, & ciuitatum ſic adminiſtrant, vt ſciant, cuinam Senatorum epiſtolas ad Principem mittant: quibus eius nomine reſpondetur, licèt nunquam ipſe Chirographo ſiue ad eos, ſiue ad Principes alios, ſuis literis ſubſcribat.

MOSCI MAGNI DVCIS MOSCOVIÆ Filij.

IOANNES Baſilij magnus Moſcouię Dux ex Anaſtaſia, quã primò duxerat vxorẽ, duos filios ſuſceperat, Ioannem & Theodorum. Hi prima profectione noſtra ſuperſtites erant: Secunda, primogenitus Ioannes deceſſerat, annos natus viginti, ad regendũ iam aptus, & qui à Moſcis diligebatur. Alios quoque alijs è mulieribus eum filios genuiſſe, ſed poſteà mortuos ferunt. At de Ioannis morte (quod ea res memoratu digna ſit, nec mediocre habuerit momẽtum ad Principem flectendum, vt multa, quæ cum eo agebamus, mitius, quàm fortaſſe feciſſet, audiret) operæprecium fuerit noſſe. Interfectum igitur fuiſſe Ioannem filiũ à Magno Moſcouię Duce in arce ea, quę Sloboda Alexandri dicitur, certiore indicio proditum eſt. Eius mortis fuiſſe cauſſam, qui veritatem ſcrutati ſunt (nam & tum erat apud eum alter ex interpretibus meis, quẽ ad ipſum allegaueram) hanc veriorẽ retulere. Honeſtæ quęq;, nec paupe-res mulieres tribus veſtibus indui ſolẽt, pro ratione temporũ, aut grauibus aut leuibus, ſi vna tantùm induãtur, haud bene audiũt. Tertia igitur Ioãnis filij vxor ſimplici veſte induta, quoniã vterũ gerebat, neq; ad ſe quemq̃ aditurũ putabat, fortè ſup ſcãno decumbens, inuiſitur à Magno Duce Moſcouiæ, cui ſtatim aſſurgens, nihil tamẽ animũ illius emolliuit, ſed accepta alapa, deinde baculo, quem ille geſtabat, ita percuſſa eſt, vt inſequenti nocte pueri abortum faceret. Accurrit interim ad Patrem Ioannes filius, eumque dum reprimit, ne vxorem verberet, in ſe iram & verbera Patris conuertit. Itaq; eodem baculo in capite prope tempora grauiſſimè vulneratus eſt. Et filius anteà aduerſus Patrem incenſus, multa illi exprobrauerat in hæc verba: Tu mihi primã vxorem nullam ob cauſam in monaſterium intruſiſti: de ſecunda idipſum feciſti; ecce iam tertiam percutis, vt filius, quem in vtero gerit, pereat. Vulnerato itaq; filio, tardius indolens Pater, medicisque, & Andrea Solcanouio, & Michitta Romani Moſcua confeſtim accitis, nequicquam remedia curata ſunt. Poſt quinque dies mortuus, vniuerſo omnium mærore elatus eſt Moſcuam, ſequente funus patre, atque (vbi ciuitati appropinquauit) etiam pedibus iter faciente: digitorum interim apicibus loculum portãtibus proceribus, pullatis omnibus. Quas veſtes, ad ſqualorem compoſiti, adhuc ijdem in noſtro reditu retinebant, promiſſam comam (id quod ſignum mæroris eſt) defluere ſinentes, neq; pileolũ nobilitatis inſigne ferentes. Qua in re miram Dei prouidentiæ, & iuſtitiæ charitatem agnouimus, quòd cùm priore ad eũ Principem aduentu nobis illuderent, quod nigris veſtibus induti; & tanquam pannoſi incederemus, (is enim color ijs eſt, aut inſolens, aut lugubris) tum ipſi ob demortui Ioannis luctum, eodem vti cogerentur, nihilque iam hac de re mutire audirent.

Cæterum cùm Princeps aduocato Senatu, ſuis peccatis factũ eſſe dixiſſet, vt Ioannes moreretur: cumque alia quædam eſſent, ex quibus dubitare videbatur, ſi ad Theodorum minorem natu filium perueniſſet imperium, id minus eſſet ſtabile: conſiliarios eſt hortatus, vt cogitarent, quinam ex Regni nobilioribus in Principis locum eſſet ſufficiendus. Cui illi, nullum ſe alium velle, quàm qui ſupererat, Theodorum, quod eum ſibi ſat eſſe dicerent, qui Principis eſſet filius. Porrò, & moleſtiam illam hortati ſunt, vt ex animo abſtergeret: & qui ſeſe monachi vitam ſuſcepturum inſinuaſſet, is vt id conſilij ſaltem ad tempus Moſcouiæ, rebus rectius conſtitutis, ſeruaret. Et boiarij autem id ab eo dici de ſufficien-

do altero, opinati sunt, vt pertentatis animis, si quem in alterum spectasse animaduertisset, & ille, & qui ei animo adhærerent, de medio tollerentur. Ac tamen cùm Princeps ex mærore (siue diris actus) singulis noctibus de lecto surgeret, atq; ad cubiculi muros manibus reptans, magnis suspirijs editis, vix à Cubicularijs in lectisternio humi deponeretur (sic enim postea, recepto spiritu, mentis iterum compos quiescebat) propterea nõ destitêre quidam varia agitare animo consilia, quinam denique, si quid de Theodoro eueniret, suf ficeretur. Nam neque alius ex ipsius stirpe erat & ante 30. annos Magister Stabuli vacabat, ad quem (tanquam Comestabilem) ea potestas deferenda fuisset. At Princeps post Ioannis interitum, in lachrymas solutus, atque in squalorem omnem compositus, ne legatis quidem ijs, qui mecum ad V. Beatitudinem veniebant, alias, quam nigras vestes (licèt ex holoserico) tradi iussit. Per vniuersum eius imperium (sed præsertim in aula) eadem facies, cultusq; lugubris, sepositum diadema, & si quis alius coruscabat ornatus, quanquam vix aulæis vtatur. Pro salute animæ filij ad omnia monasteria multam pecuniam misit. Idem cum Acomato, Turcico siue Legato, siue Procuratore, qui triennium in Moscouia hæserat, quòd Regio Poloniæ exercitu discurrente, itinera ad reditum haud tuta erant, duos Moscos ad Patriarchas, monasteriaque Orientis misit, denis Rublonum millibus (Rublo, paulo plus duobus Coronatis censetur) ad eleemosinam, filijq; demortui refrigerium procurandum datis. Nam & singulo triennio in Orientem ad eosdem pecuniã mittit, quòd ab ijs auitam, quã vtcunq; habent, fidei Græcæ noticiam Rutheni hauserint, licèt in multis iam differant.

natis templis sacrum facerent) rogârunt, vt interesse vellemus. Quin & idem Princeps, quinis hominum millibus in platea patenti conueniẽtibus, vt splendidiore maiestate rem illustraret, Moscuæ, suo è palatio cum Senatoribus, & Proceribus, (præeuntibus sacerdotibus, prælataque B. Virginis imagine) descendit, vt nos in templum adduceret: in quo locum parari honorificum iussit, vnde sacrum, ceremoniasque illas conspiceremus. At neq; Episcoporum (si Episcopi dicendi sunt) sacris interesse, neq; in templum cum Mosco vlla ratione ingredi voluimus: licèt quoniam id liberè coram eo Principe, ac tanta multitudine recusabamus, nemo nõ existimaret actũ esse de nobis: plures autem de tanta illa opinione, quam de sua religione conceperant, hæsitare inciperent. Rationes quas ei tum publicè attulimus, causasque altero scripto expositas, quarũ potissima fuit, ne missus à V.B. viderer illa approbare, & Episcopos, ab sede Apostolica non confirmatos, honore ac reuerentia prosequi, quorum manus & Princeps ac quilibet alius, capite versus humum demisso, solent deosculari. Et verò præter Metropolitam, sex alios euocauerat Episcopos, tum ad eam rẽ, tum vt mecum de religione ãgerent. Qui tamen, vbi scripta nostra acceperunt, quæ Princeps de discrimine inter Catholicam fidem, & Ruthenica dogmata de me publicè quæsiuerat, obmutuerunt, vnusque ex ijs Archiepiscopus Rostouiensis, vbi omnia probasset, in exiliũ actus, & dignitate motus, vitam amisisse putatur, felicior alijs, qui superfuêre. Cęterum tribus instructissimis conuiuijs, quibus me vnà cum omnibus nostris, priore ac posteriore legatione Princeps excepit, nihil ad Regium splendorem defuit: cùm præter cibos & sumptus, quos à Pristauis (ij sunt nobiles, qui adiunguntur Legatis, atque eo nomine quasi adiũcti vocãtur) suppeditari edix erat, de sua ipsa mensa quotidie cibos ad nos mitteret. Euocato ad negocia & cum eo, & cum Senatoribus tractanda, pridie eius diei ternos, ac insequenti mane totidem alios præmittebat, nunciantes nos paulo post serenos oculos magni Imperatoris visuros: itaque præsto essemus. Post horam, ecce Pristaui nos monebant, adesse Proceres, & aliquos Principis Consiliarios, qui penè propè hospitium, cum centum circiter equitibus obuiam veniebant, vt nos adducerent. Ex ijs tres primi ex equis porrecta manu, me nomine Principis consalutabant, inviamque nos dabamus. Prætorianis pyxidarijs mille circiter & quingẽtis vtrinq; per spacium ferme passuum mille stantib⁹; atq; dispositis. Vbi in arcis interio

RATIO LEGATOS IN MOSCOuia excipiendi, & cum ijs agendi.

ET vera sunt, & antiquũ obtinent, quæ scripsit Herbestan⁹ de ratiõe, qua Mosc⁹ externorum Principum Legatos excipit. Nobis tamen prẽter illa, in arcem Smolecẽsem, & Nouogardiẽsem patuit aditus, summo honore, tormentorumq; explosione ingentium: quod non ita semper cum alijs, qui ad suum Principem mitterentur, solitũ fuisse fieri dicebãt. Iussum est item primũ Episcopo Smolecensi, deinde Archiepiscopo Nouogardiensi, vt quãdiu Smolencij, & Nouogardiæ hæreremus, lautia nobis prẽberent instructissima, pro more gentis. Iique ipsi (mandante Principe, vt plurimis facibus, & reliquo apparatu exor-

ra hominib⁹ referta, qui vestibus & machęris pretiosis erant ornati, venissem, vt ex equo descenderem admonitus, & ab alijs Senatoribus ad imos scalarũ gradus exceptus, atque in conspectum Principis sum adductus. Is sedere primùm iusso, vel agebat me cum ipse, vel vt in conclaue me conferrem, vbi cum Senatoribus agerem, indicabat.

Sic plures interdum horas commorabamur, deq; omnibus diligentissimè, ac sæpè ad summam lassitudinem, ij suis ego nostris interpretibus adhibitis, tractabamus. Si quid noui proponebam (id quod è re nata crebrò fiebat) ijdẽ illicò omnes ad Principem ibant, exquisituri responsum: quod quidem accuratè afferebãt, nihil de suo pro mere ausi. Nec verbis facilè assequar, quàm aptè, ac in primis repetitis ad verbum, quæcunque proposueram, mihi identidem, eodem semper cum honore, equitibusque, ac Senatoribus obuiam venientibus accersito, cùm me in conspectum Principis dedissem, Senatores eius mentem ex scripto, partita inter sese longarum schedarum recitatione, perlegerent, ac denique traderent.

Itaq; duorum mensium quibus continenter erat cum eo Principe agendum, & quinque aliorũ spacio, quib⁹ vltro citroq; cõmeans, & cum Rege Poloniæ, Regijsq;, ac Mosci Principis Legatis (qui omnes erant septem) agens, nihil vidi ea in re vigilantius, dum quicquid antiquitus ex Lituanicis, Polonicis, Liuonicis, & Moscicis rebus collegerant, quibus sua tuerentur, fideliter ex Archiuijs ederent: ex quibus postea non minimam lucem hausi ad statum illarum omnium rerum pernoscendum, atque tractandum. Quæ quoniam ex literis & actis, quæ ad V. Beatitudinem misi, liquidius intelligi poterunt, idcirco hæc fuerint hic satis. Iam quod equites, & Equos ac commeatum, præmissa fide publica per tabellarios, vsque ad imperij sui fines, vbi tentoria fixeramus, nobis celerrimè miserit, cùm primùm ad eum perlatum esset, eò nos peruenisse: quòd sexaginta è suis qin hospitijs nobis ad omnia præsto essent, attribuerit, quibus stipati, exire domo, aut aliquẽ emittere absq; magna necessitate, prohibebamur: quod equos præmiserit ornatos, quos & dono Legatis tradere solet, & vt conscenderemus oportebat: quòd turmas item, modo Tartarorum, modo Moscorum, comitatui nostro addiderit, quibus vel ad Regis castra proficisci, quæ sexcentis ab eo passuum millibus aberãt, vel ex eius ditione exire tutius liceret: vera quoque sunt: & quoniam ea alibi attigimus, fusius hic quoque recensenda non censui. Id incommodè non semel accidit, quod medicis ad nos morbo tentatos non permittebatur ob suspitionem venire. Reliqueram autem (vt supra dixi) duos apud Moscum, qui dũ ipse redirem ad Regem, res noscerent: ac si quid pietatis insinuare possent in eam gentem, id facere conarentur. Promiseratque mihi Princeps coram centum nobilibus, nostros à se eo loco habitum iri, quo me, si remansissem, habuisset. Sed neque ex eundi vnquam data ijs facultas est, nisi semel, aut iterum: & Moscuam Staricia missi, satis angũsto cubiculo detenti fuerunt: in eodem enim coacti erant habere altare ad celebrandum, mensam ad scribendum, & legendum, ac locum ad somnum capiendum. Aderant portæ perpetui custodes, boiarij tres totidem rustici, quorum nomina erant, Sunebul, Chusara, Rudear, Chusara, Miroslau, & Ruroiedau. Quatuor ibi menses cum dimidio demorati, ac de promisso Principis haud præstito conquesti, responsum ab homine cordato acceperunt: Principem aliud externis polliceri, aliud Pristauis iniũgere: quippe qui ore aliud loquatur, aliud corde cogitet: pluresque esse, quibus fidem veniẽdi, redeundiq; publicam dedisset, qui si reuertendi veniam peterent, dictum ac factum morte multaretur. Quòd si qui iureiurando confirmẽt, sese ad mortem vsque in Moscouia commoraturos, nec his tamen alios conueniendi, aut occurrentes alloquendi vllam potestatem dari: et capite plecti, si quis id faciat quiué in suspitionẽ minimã ea de re venerit, Ruthenus is fuerit, aut alius. Plęriq; optârunt ad nostros accedere, sed easdem ob caussas ausi non sunt. Inter quos Medicus quidem erat, qui cùm summoperè expeteret Sacramento confessionis expiari, & sanctissima Eucharistia refici, veniamque adeundi postularet, non solùm id consequi non potuit, verum etiam in hæc verba minas reportauit: Cur qui externus sis, eius gentis homines audes inuisere? Itaque niue lis interfici, caue sis, ne ampliùs ista proponas. Erant autem è Moscis, qui captiuitatem illam ingemiscerent, dicerentque, quã diu Princeps aliam rationem viuẽdi haud inierit, sperandum non esse, vt aliquid pietatis, & veritatis promoueatur. Nostris cùm ego è Regijs castris, aut aliunde literas mitterem, signo carentes, & fasciculo Principis, ne quid suspicaretur, iunctas, licèt nihil continerent, nisi quod ad nostrum institutum spectaret: eas tamen aut reddi nolebat, aut aliquas è Latino Ruthenas fieri iubebat, ne (opinor) lateret aliquid: suspitione, videlicet, nimis perspicaci, & trepidante, vbi non erat timor. Ad extremũ Moscua versus Liuoniam discessuris post publicum conuiuium, data mihi, & omnibus nostris manu, assurgens iussit,

vt V. Sanctitatem, Regemque Poloniæ salutarem. Domum autem reducto, & literas, ac dona misit, quæ deniq; partim Germanicis studiosis Olomucij, & Pragæ, atque alibi addicta sunt, partim ipsis interdũ Moscis deducendis vsui fuere. Ea cùm secundò recusauissem, atque essem à Senatoribus admonitus, non debere me antiquũ Imperij illius morem inuertere, aut principis clementiam lædere, cùm ipse & V. Beatitudinis munera non reiecisset, & à suis quos isthuc miserat, atque missurus erat, alia sinebat capi (secutus consilium isthic antea mihi datum) gratijs actis, & distributa à me pluribus aulicis pecunia, accepi: sed vt ea occasione aliquid altius, & verius de instituti nostri ratiõe cognosceret, hęc, quę sequuntur per Senatores illi significaui his verbis.

Patere, Clementissime Magne Domine, per Iesv Christi sanguinem, vt tertiò deniq; te obsecrem, vt quæ mihi dona pro tua magnanimitate parari iussisti, ea sine animi tui offensione non accipiam. Scit enim Deus, me ea ob contemptum aliquẽ, aut quòd inde non agnoscam excelsam Serenitatis tuæ liberalitatem, non aspernari. Sed meæ ad huius vitæ spiritualis statũ vocationi, votoq; paupertatis, quod sæpe Deo miserante emisi, da per viscera misericordiæ Christi hoc, quod summi beneficij loco ducam. Recordare, te mihi (alios licet ob homines, & in quos tamen ista, quæ meę vocationis sunt, non cadebant) paucos ante dies dixisse, Optimam esse rem, Christi Domini humilitatem, & paupertatem imitari. Itaque sine, vt illam re ipsa sequar. Pax facta est, Deo miserante, sine istis aut vestibus, aut pellibus: sine ijsdem reliqua, quæ cupis, Deo aspirante, conficientur: nec verò à me vllum fidelis diligentiæ officium desiderabis. Viaticum, quod Paulo socio meo ad Pontificem Max. dedisti, quæúe dona eius Sanctitati misisti, fuerint satis. Quæ certè nec permisissem accipi, nisi, cùm tanto itineri, & moræ nostrorum omnium in Castris, & in his regionibus, necessaria fuissent, tum offendere animum tuũ, ac proinde meliora impedire metuissemus pellibus autem istis pretiosis non vtimur nos: traduturi potius (si tanto nos munere dignaretur Deus) ipsas nostras pelles & Vitam, pro fidei Catholicæ propagatione.

Propterea nec mercatores vllos (licèt id sedulò efflagitantes) mecum venire passus sum, ne quid ab eo genere hominum scandali, ad id, quod mittebar, aut rixæ cum tuis oriretur. Porrò habeo satis, Diuina gratia, quo redire possim ad Pontificem Maximum. Quòd si pretiosum mihi donum largiri volueris, ferua erga me istam, quã mihi exhibuisti, clementiam tuam: ac cùm te ouẽ Christi gregis profitearis, cogita eius item visibilis Pastoris, id est, Sũmi Pontificis ductum tibi esse sequendum, cui Christus Dominus gregem suum tradidit pascendum. Cæterum scito, aliqua hominum millia esse nostri ordinis, quos hoc seculo, cùm nouus terrarum orbis apparuit, variæque hæreses Europam diuexare cœperunt, in vnum tanquam exercitum, abiectis sarcinis, & omni cura priuatarum rerum expeditos, Deus euocauit. Dexteras inter nos dedimus omnes sub Iesv nomine, vt eius nomẽ, Ecclesięq; spirituales thesauros in Indias inter gẽtes, inter hęreticos, eosque, qui non integrè cum ipsa met Ecclesia coniuncti sunt, inferamus. Itaq; & reliquimus omnia; Dignitatesque nullas accipiunt, aut accepẽre nostri, nisi si quæ sine reditibus vllis, cum manifesto autem vitę discrimine coniunctæ fuerunt. Ad Patriarchatus enim, & Episcopatus quosdam Indiæ, atq; Aethiopiæ, ante 30. circiter annos, aliqui è nostris sic promoti sunt, vt remotissimis in regionibus illis diuturnos labores, vitamque pro Christi gloria, nullis omnino terrenis bonis, impenderint. Quamobrem & ab sancta sede Apostolica quoquò versum mittimur, atque vt remitti ad te (si fuerit opus) possimus, permitte, vt cũ ista necessaria non sint, ne capiamus. His itaq; rationib', etsi haud permotus est, vt sua apud se dona retineret, lucem tamen aliquã veritatis hausit, iactaq; sunt ad tantum ædificium, quod in Moscouia fore suo tempore non desperamus, hæc fundamenta. Is verò regio planè animo, itineris duces, & omnia abundè nobis suppeditari iussit: sic que ab eo digressi, in Liuoniam per Russiam iter instituimus, ad Stephanum Poloniæ Regem.

QVI A' MOSCO AD EXTERNOS Principes mittuntur, nec eiusdem generis sint omnes, & quonam modo mittantur: quidq; Legatis, cum Antonio Possevino ad Pontificem Max. venientibus à Mosco, in toto itinere acciderit.

Tabellariis, Internuncijs, ac Legatis, qui vocantur Magni, vtitur Moscus ad tractanda cum externis Principibus negocia, seu belli sint, aut pacis, siue ad cõmercia pertineant. Tabellarij dicuntur Goniez, qui tantùm literas afferunt: Internuncij, Poslance, qui & minores Legati, præter literas, aliquid in mandatis habent: aliquot item itineris comites solent adducere. Magni verò Legati (nam fere tres mittuntur, adhibito Secretario) Velikij Posly vocantur, vltraque Poloniæ Regnũ rariùs hi allegantur, tum quòd magnũ comitatum ijs adhibet, quibus (vti tamẽ fit in Polonia, & Moscouia) lautia non præbentur: tum quod longum iter extra Poloniæ Regnum emensuris, non exigua pecuniæ vis esset necessaria, quam Princeps ad id aut nullam, aut perexiguam tradit. Poloniæ igitur Rex, & Moscus, quoniam hoc inter sese officij præstant, centum ac ducentos cum Legatis suis mittere solent, ad quos mercatores sese aggregant: cùm & ipsi Mosci Legati merces secum deuehãt, quas pro eo munere, quo funguntur, non satis decenter diuendunt. Quod si quid dono dant, id ad maiorem compensationem, ac remunerationem fit: quę si non datur, petitur ab ijs, atque adeò extorquetur. Cùm ergò in Chiuerouam Horcam (is est pagus ad lamum Zapolscię) Legati Mosci vnà cũ alijs trecentis venissent, officinas aperuere, atque inter ipsa negocia compositionis, de qua agebamus, per suos venditioni, ac permutationi cum Polonis diligenter vacabant. Nouogardia verò, quæ inde plus minùs ducentis passuum millibus distabat, commeatum, resque ipsas coctas (frigore cibos conseruante) subinde accipiebãt, vt nihil omnino sumptũ facerẽt. Quę res mihi, ac reliquis nostris non incommodabat, quibus Legatorum quisq;, quierant à Mosco quatuor, cibum (partitis inter sese diebꝰ) Principe suo id mandante, mittebant.

Eramvs autem summa hyeme in altissimis niuibus, in quibus fixa tentoria, & perpetuus ignis horridum frigus, vtcunque pellebat: ligneis quibusdam casulis, fuligine & fumo repletis, nostrorum partem tegentibus. Cæterum agros circumquaq; depopulati fuerant Regij: quamobrem vix aliquid pręter panem emendum reperiebatur: & putris aqua, vel nix ad ignem soluta ægrè equis potum, aut cibis coquendis humorem suppeditabat. Cùm tamen Principis illius Legati, si quando ad externos alios Principes veniũt; nisi gratis equos, hospitia, cibos, pręcursores, dona reperiant, illico Magni sui Domini (sic enim eum plerunque vocant) ad cœlum vsque clementiam, liberalitatẽ, & vires extollere: alijs verò quantũuis sublimibus mendicitatem exprobrare soleãt. Hoc ego cùm in Seuerigeno, priore ad Beatitudinem V. Internuncio essem expertus, cumq; ex reliquorum cõsuetudine plura eiusmodi cognouissem, velletque Moscus alteram Legationem in Vrbem instituere: suasi, ne plus quàm decem venirent. Ter enim trium milliũ passuum iter facturo, cùm primò Orsam, inde in Liuoniam, & Poloniam, ac deinceps per Germaniam in Italiam mihi esset proficiscendum, videbam duriorem fore prouinciam, si centum, ducentiúe fuissent, qui bus aliunde cibus esset procurandus: eo periculo, vt nisi gratis omnia subministraren tur, perijsset, quicquid officij, studij, laborum, sumptuum, erga ipsum Moscum Sancta Apostolica sedes contulisset. Duo autem Principes erant Legatiõis, cum quibus de maximis rebus, ac de Christianorum Principum amicitia, vnà mecum erat agendum. Huic verò Legationi cùm interpres à Principe assignaretur, qui Catholica fide repudiata, Ruthenicũ Schisma susceperat (licet is hoc ad sui securitatem, & lucrum faceret) eum enixè reiecimus: atque alterum, & quidem Catholicum, ac nobilem Polonum petiuimus, quem et obtinuimus. Magni enim referebat, si quis eiusmodi ex ea legatione ad Principem rediisset, qui veritatem rerum, ac Catholicorum Principum humanitatem posset Mosco referre, si quid earum reliqui calumnijs infuscare tentassent. Et à Seuerigeno, siue potiùs ab eius socio (qui Catholicus, olim, posteà Lutheranus, deniq; Ruthenorum erroribus imbutus, Italum interpretem, qui venerat è Moscouia, in Carinthia trucidârat) quàm primùm ab eis discedens, ad Carolum Archiducem essem profectus, acerbissima acciderant: cùm vix pedem ex Italia extulissent, vbi summis honoribus accepti, muneribus quoq; insignibus donati fuerant. At altera ista legatione neq; cædes, nec eiusmodi lites vllæ vnquam interceſſerunt, vt ad arma veniretur. Quæ sine vlla dubitatione secutæ fuissent, nisi continẽter repressi, ac modo amanter, modò spe munerum, interdum & timore cohibiti sibi temperassent. Permissum est quoque vt aliquando de suo hospitibus satisfacerent: quod licèt ægre ferrent, valebat tamen ad beneficium cognoscendum, & ad Italicam Ecclesiasticæque ditionis liberalitatem (qua supra id, quod expectare potuissent, excepti fuerant) rectius æstimandam. Hac igitur in profectione, Moscorum illorum, quos adducebam, ingenia liquidius innotuere: quos & tanto magis cognouimus, quòd eos posteà in ipsum Poloniæ Regnũ, iubente V. Beatitudine, reducere oportuit. Quo cùm primò è Moscouia accessissemus, mirati, quòd equos, & cibos à Rege de more obuiam non offendissent: responsum acceperunt, satis esse, si cùm venirent ad Regem, liberaliter acciperentur. cõsuetudinem autem in legatis excipiẽdis, qui à Mosco ad alios principes mittãtur, nõ esse in Regnum inuehẽdam. Rigę tamẽ satis benignè, nobis rogãtibus, à Rege accepti sunt. In Liuoniam verò, quæ ędificia magnis sumptibus ab Archiepiscopo Rigẽsi, atq; à Magistris Teutonici ordinis fuerant excitata ea diruta à Moscis comperimus, vel omnino

nino ruinam minantia, fordium plena, & feneſtris patentibus, iniuriæ cæli expoſita. Quæ cùm ſpernerẽt, lignea potiùs tugurio la extruxerant, in quibus, fuligine oppletis, habitare malebant: vt Gothorum cladem, Coloſſæo, atq; arcubus triumphalibus, Romę adeò vniuerſæ illatam recordatus, iam non mirarer, quid remaneret in cordibus gentis, quę ſplendorem, ac maieſtatem aliorum populorum ferre non poſſet. Et neque publica Cęſaris pompa, qui tum Auguſtã Vindelicorum ad Imperij comitia Imperialia ingrediebatur, impelli poterant, vt eam libenter cernerent: nec tanta ciuitatum, & nobilium celebritate mouebantur, vt ex animo illam collaudarent.

Et hæc quidem in Boemia, & Germania: in qua quicquid expenderant, mandato Cæſ. Maieſtatis reſtitutum eſt, & Vaſa argentea plura dono data. Vbi verò Italiæ appropinquauimus, & in Venetorum ditionem deſcendimus, ab ijs magnificentiſſimè per omnes ciuitates fuerunt excepti. Veronæ primùm inuitati ſunt ad arces inuiſendas, propè quas militum frequentes cohortes fuerant collectę, à quibus honorificentius admitterentur. Vicentini nihil omiſerunt, quo omnem humanitatem, & præteralia, quæ ſummam nobilitatem animorum ſapiebant, liberalitatem, (vt ea ciuitas hoc genere laudis maximè excellit) exhiberẽt. Patauij idem effectum eſt. Inde Venetias appulimus, vbi omnib⁹ omniũ generum officijs ab ea Sereniſſima Republica ſunt accepti. Hic verò, cùm homines minus his rebus aſſueti, omnia ſuo Principi deberi crederent, atque ob laxiorem vitam ęgrè ferrent, ſibi in Dominicanorum monaſterio commodiſſimum quamuis hoſpitium fuiſſe aſſignatum, non mediocri diligentia, & patientia opus fuit, vt in officio continerentur, donec ij, quibus à Senatu cura Moſcorum fuerat data, nos enixè rogârunt, ne ab horum latere diſcederemus.

Quæ dum fiunt, & eorum diſceſſum vrgerem, ecce Græci, qui iam multos antè annos Venetias commigrârunt, clã cum Moſcis egerunt, vt ad ſuam ædem proficiſci velent, ſacrum, & reliqua, Greco ritu audituri. Nobiles autem Adoleſcentes, à Senatu ijs per ciuitatem deducendis attributi, cùm nondum, quid haberet ea res momenti, perpẽdiſſent, iuſſerũt, vt ædes ornatiſſimè appararentur, poſtridieque eius diei, à ſchiſmaticis Græcis Ruteni ſchiſmatici exciperentur. Quod cùm ad aures meas peruenisſet, ad monaſterium approperans, inuenio Moſcos, & Venetos, vnà cum Græcis ad horum templum procedentes, quos ego affatus, Tu mihi, inquam, Iacobe Moluenine (id erat primario Legato nomẽ) tra ditus es, à Principe tuo, te vt geſſeris, quà ti bi ratione mõſtrabo: Te ad Pontificem maximum non ad Greços adduco. Itaq; redi ad hoſpitium tuum; id quod fecit. Sed Greçis hoc indigniſimè ferentibus, atque aliquibus iniuriam Reipublicę fieri putantibus, quòd eam imperaſſe dicerent, vt eò deducerentur, Græcis reſpondi, Vbi conſtitiſſet Greços cum Eccleſia Catholica conſenſiſſe, tum mecum agerẽt, eorum deſiderijs ſatisfacturo. Cùm autem cæteris ſeorſim adhibitis, haud omnino perſuaderem, ad Senatũ adij: qui rationibus auditis, Græcos, qui conqueſtum venerant, ſapienter compeſcuit: resque tota non ſolum impedita eſt, verùmetiam occaſionem præbuit, vt & plerique Græcorum aſtum, & ſchiſma propius cernerent, reliqui verò cordatiores intelligerent, ecquid mali inde ad id, quo de agebatur, emergere poſſet, cùm inter Græcos, qui Venetijs commorãtur, perſępe ſint exploratores, qui ad perfidos omnia deferãt. Iam verò Moſci, aureis magni põderis torquibus donati à Republica, ſuo interpreti, Vade (inquiunt) ad Ducem, & dicito, ad nos vt ſericum, aliaque mittat è ſuo theſauro: interpres tamen rem (vt erat ingenuus) declinauit. Venetijs autem ſoluentes Ferrariam, inde Bononiam venimus, vbi Veſtra Beatitudine iubente, cuncta paternæ charitatis argumẽta liberaliſſimè edita ſunt ab Illuſtriſſimo Cardinali Cęſio Legato: tum & officinæ clauſę, atq; honores plus quàm ordinarij habiti. Reliqui Illuſtriſſimi Legati, Vercellenſis in AEmylia, Columna in Picæno idem procurârunt. Militum cohortes, è ciuitatibus obuiam primò prodibant: deinde ad portas Magiſtratus aderat, inde in Prætorium honorificentiſſimè deducebantur, tormentis diſploſis, tibicinibus perſonantibus, conuiuijs, & exquiſitiſſimis epulis inſtructis. Admoniti nobiles, à quib⁹ varia licentius Moſci petebant, iam haud facilè aſſentiebãtur: quo factum, vt intra cancellos pudoris ſeſe Moſci reciperent. Arimini cũ eſſemus, in domo Præfecti ciuitatis, pias imagines amouerant, vt paruulas quasdam ſuas, ritu Rutenico depictas, apponerent. His ablatis, cùm priores repoſuiſſemus, ne quid ea in re inſolentius inter Catholicos agerent, minùs poſteà licenter ſeſe geſſere. Inde ad Beatiſſimæ Virginis Lauretanæ, celeberrimum Sanctitate, ac populi concurſu, locum peruenimus, vbi habuerunt, quo miraculorum memoria, frequẽtia adeuntiũ, & perpetuis precationib⁹ oculos atque animũ paſcerẽt. Deniq; tẽperatis mea pręmonitione apud ciuitates honoribus, ad Tiberim propè Burgetũ Oppidum, à Veſtræ Beatitudinis cubicularijs humaniſimè excepti, & ſalutati, poſtridiè progreſſi, ſequenti deniq; die Romam venimus; vnde Romana nobilitas, præeunte Marchione Cæſio, obuiam egreſſa eſt; Moſci verò honorificentiſimè, ac frequentiſſimo populo, diſploſis omnib⁹, quę in molerant Adriani, tormentis, ad Cardinalis Columnæ tum abſentis palatium adducti ſunt. Eo in palatio lautijs præbitis, adhibitiſq; è familia B. V. diligentiſimis adminiſtris, atque alijs, qui portas cuſtodirent, ſingulis diebus, dum ex Algido Veſtra Beatitudo redijſſet, per vrbem curribus vecti, pulcherrima quæque viſebant. Mirati ſunt in primis curam, diligentiam, ingentes ſumptus, charitatem erga ægrotos, officinas, cubiculaque diſtincta, & præſertim hoſpitalem Sancti Spiritus domum, ac reliqua maiora Noſodochia. Nihil verò eorum animos plus inflexit, quàm pietas illa, quam valere ad omnia, tum ipſi quoq; nos in ipſis Moſcis videbamus. Seminaria verò, & Collegia variarum gentium cùm ſubinde inuiſerent, iá orbi terrarum ipſa religione Romam dominari, nec verò ſeſe ſolos eſſe Chriſtianos (vti dicere ſolebant) cogitare inceperunt: & harum omnium rerum capita in tabulas ſingulis diebus referebant, ad ſuũ Principem allaturi: quod quidem in itinere quoq; fiebat, cùm per Lituaniam, Poloniam, Morauiam, Bohemiam, Germaniam, Italiam, Societatis noſtræ Collegia luſtrarent. Anglicum, quod eſt Romæ, Seminarium eò magis admirati ſunt, quòd Angliam hæreſibus prorſus infectam audiuiſſent: ſed & modeſtiam Alumnorum illorũ conſpicientes mirificè emolliebantur, martyrumque reliquias, quæ in eorũ erant Eccleſia, ſumma reuerentia venerati, & oſculati ſunt. Id quod in alijs quoq; Romanis templis, atq; alibi faciebant. Sed cùm in Capitolij palatium à Romanis Patricijs aduecti, & Romana magnanimitate humaniſſimè accepti, fragmẽta marmorum antiquorum, ineptasq; gentilium Deorum memorias, à quodã rogarentur (quaſi maximi res eſſent momenti) vt attentiùs inſpicerẽt, omnia (nec immeritò) contempſerunt. Et illud enim eos maximè offendebat (quod & cuilibet Chriſtiano deteſtandum eſt,) cùm vel in hoſpitijs ſigna turpitudinum cernerent, vel imagines (etiam pias) ad laſciuiam depictas, nudas verò ſtatuas, & cætera diabolica figmenta, in aliquorum domibus, & hortis cernerent, quibus cupidines, & Veneres plùs quàm Chriſtus, & Beatiſſima Virgo ſapere videbantur. Iam verò templa Romana, Diuique Petri ædem ſuſpicientes, omninò fatebantur, hæc longiſimè præſtare ſuis, quæ cùm

antèà ſolùm vidiſſent, vel lignea, vel murâta, putabant reliquis totius mundi pulchritudine, aut operis aut magnificẽtia prę cellere. Vbi ventum eſt ad Veſtram Beatitudinem ſalutandam, & dona, literasq; ſui Principis reddenda, ęgrè nonnihil videbantur adduci, vt crucem ad pedes Veſtræ Sanctitatis oſcularentur: ſed longè ægriùs cùm diſceſſum pararent. Credo ita, quòd alia quoq; dona (pecuniam in primis) voluiſſent: licet aurei torques magni ponderis, veſtes aureæ, & holoſericæ duobus ipſius legationis Principibus, cæteris verò omnibus ex panno, & ſerico duplices traditæ fuiſſent. Oſculati tamen ſunt libenter, cùm quid ea de re Moſco eorum Magno Duci eſſet æſtimandum; quidué non ſolùm Apoſtolis primi Chriſtiani faciebãt, ſed & ipſi Moſci ſuis Epiſcopis faciant, ad quorum pedes ſe proſternunt, humi terram capite percutientes, audiuiſſent. Illud non ſatis ęquo animo tulerunt, quòd ſeſe in diſceſſu nemo, prẽter me, accomites iineris meos ex vrbe proſequeretur, ſicut ipſi Principum Legatos, (quod & mecum bis, ab ijs diſcedẽte, fecerant) ad quatuor, quinqueué paſſuum millia, magno cum comitatu educunt. Eadem porrò in reditu contigêre, quę in profectione acciderant. Torques enim (cùm hoſce per iter induerent) & Veſtræ Beatitudinis crucem pulcherrimam, licèt Græcis characteribus elaboratam, tum Venetorum auream D. Marci Euangeliſtæ imaginem ademerunt: quamuis ſi ſolus quisq; fuiſſet, neque delationem ad Principẽ ſuum timuiſſent, non difficilimè ſeſe ad omnia accommodaſſent. Mitiores autem aliquanto effectos (ſiue ob humaniorum gentium conſuetudinem, ſiue quòd reuertentibus erat extra Italiam expendẽdum de ſuo) Varſauiam ad Polonię Regem denique adduximus; illud in itinere præcipuè cauentes, ad declinandas lites, ne eodẽ hoſpitio diuerſaremur. Sic donis à Rege procuratis, q illis Regio animo ſunt data; literiſque ad ſuũ Principem à me acceptis, quibus breui de omnibus illum certiorem faciebã; tradita item à me pulcherrima Saluatoris imagine (quæ miſſa à Veſtra Beatitudine ad Moſcum, in ære picta, & Græcis literis additis, ebore, argenteisque floſculis continebatur) ſatis lætos in Moſcouiam dimiſi. Quę fuſiùs narranda putaui, vt ſi cui aliquando tale negocium obtigerit, pręuiſa minùs eum feriant: iſq; ad patientiam, & prudentiam, à Deo per orationes hauriendam, ſedulò ſe comparet.

IN-

INGENIVM MOSCI, ET Schiſma.

ID verò primùm ſatis conſtat, Septentrionalem tractum, eoſq; præſertim populos, ex quorũ cordibus vera religio feritatem haud excuſit, quãtò magis ab ingenio ſeſe deſertos ſentiũt, tantò ſuſpicioſiores euadere: quamobrẽ quod induſtria, & iudicio conſequi nequeunt, id calliditate, ac vi, (ſed Moſcos diligentia quoq;) ſtudere, vt aſſequantur. Ea in Scythis, & Tartaris perſpicuè cernuntur, ex quibus cùm plerique Moſcorum originem ducant, aut conſtent, mirum non eſt, niſi hactenus naturam illam exuerint, quam pietas alijs nationibus excoluit, ac vicit. At is, ad quem ſumma in ſuos poteſtas acceſit, vnà cum aliqua Chriſtianę religionis ſpecie; nec verò aliorum Principum opes viderit, ſi ſe (addita perenni ſubditorum aſſentatione atque acclamatione) ſupremum omnium arbitretur, minùs fortaſsè mirandum eſt. Quæ tria cùm in Magnis Moſcouiæ Ducibus ab eo potiſsimum tempore fuerint, quo ſe à Tartaris, quorum erant tributarij, in libertatem aſſeruerunt, extulere mirificè eorũ, ac præcipuè eius, qui nunc rerum potitur, Principis animum: vt cùm vix ab vllo viribus ſe ſuperari nonnunquam exiſtimaſſet, neminem quoq; doctiorem, aut religione veriore imbutum putaret. Cui cùm ipſe interdum Chriſtianorum Principum mentionem facerem, qui maximè cæteris præſtant; quinam iſti ſunt (inquiebat) in Mundo? Comparationem, videlicet, non ferebat elatio, quæ quicquid alteri tribuitur, ſui depreſsionem putat. Inde igitur factũ eſt, vt Magni Moſcouiæ Duces primò ſeſe totius Ruſsiæ Dominos verbis, literis, atque ipſius pecuniæ ſignis exprimãt, quamuis Ruſsię bonam partem Poloniæ Rex obtineat. Deinde verò hic, qui ſuperſtes eſt, Ioannes Baſilij filius, præter illam titulorum ſeriem, qua vult appellari Caſani, & Aſtracani Czar, ſeu Regem; Germanorum quoq; Imperatorem, ad Turcam ſcribens, vocari ſe aliquando iuſſit. Et ſanè cùm Liuoniæ inhiaſſet, atque ad Pruſsiam, quodam Cæſaris Auguſti fratris prætextu, reſpiceret, quem Pruſſum vocatum fuiſſe, & ſe ab eo deſcendiſſe dicebat: cumque cum Carolo Quinto, ac Ferdinando eius fratre, huiusque filio Maximiliano videri voluerit amicitiam colere, intelligi poteſt, quid de Germaniæ, & Occidentis vlteriore tractu in animo coxerit. Spem ipſius alebant diſsidia Chriſtianorum Principum, variæque, ac peſtilentes hæreſes. Liuonici ſucceſſus, Caſanum, & Aſtracanum anteà deiectum, ac imbibita ſui illius Schiſmatis, potiùs quàm religióis, opinio, qua delectum à Deo ſe exiſtimauit, quaſi iubar, quod vniuerſum orbem eſſet colluſtraturum. Auxerunt poſteà Legationes anteactæ quorũdam ad eum Principum, cuius ſtudium, & operã requirebant, qua Polonicum Regnũ aliò caderet. Quin cùm apud eum eſſem, resque Moſcouiæ ſatis eſſent attritæ, nec dum tamen recordatio Legationum illarũ elanguerat, quæ Spiritus ipſius fouebant. Facta denique ad eandem ſpem eſt maior acceſſio, cùm ab eminenti Principe literæ ad eum ſcriberentur, quibus Lutheranæ hæreſeos propagationem in ſua ditione cõmendabat. Inde enim Catholicos (quos Romanos vocat) omnes in hæreſim corruiſſe, credidit, ac proinde facilius eſſe ſubijciendos. Ad extremum, ſeueritas in omnes breuiorem ſui conſilij exitum pollicebatur, qua ſperabat, quicquid obijci poſſet impedimenti, ſe amoliturum, quando in Lituaniam, atque Liuoniam ſic eius terror pene trauerat, vt eadem ſibi ratione aditum patere ad reliqua non dubitaret.

At quod ad ſchiſma pertinet, incredibile eſt, quantopere eo in viſco hæreat, ac placita pro æternis habeat, quin verò potiùs aliquid ſemper addat, quàm demat. Itaque vt qui ab vno diſcedunt, quo progrediuntur vlterius, eò in plura incidũt (quod & huius ſeculi nouatoribus contigiſſe nemo non videt) ſic Moſcis accidit, qui à Græcis ipſis ſchiſmaticis, vnde ſchiſma hauſêre diuiſi ſunt, multaque imperitiſſimè blaterant, libris, ſtudijsque literarum carentes, quod in altero Commentario ſcripſi. Qui ergo Græcorum pertinaciam obſeruauerit, quiué Donatiſtas memoria repetierit, nunquam, vbi ſeſe ab Eccleſia præciderũt, ad eandem aggregatos: qui item AEthiopum ingenia conſiderauerit, Summum licèt Pontificem agnoſcentium; quique eundem non vna ad Apoſtolicam ſedem legatione cõfeſi ſunt: qui denique Huſſitas inſpexerit, tam ſæpe de vnione agentes, ac nũquam ad Eccleſiam peruenientes, facilè deprehendet naturam Moſcici ſchiſmatis.

Auget porrò ipſius pertinaciam præſumpta de ſe opinio cõſtantiæ, exiſtimãtis, quòd Schiſma iſtud ſine ſciſſura perduret. Præterea accedit populorum, qui illud cum lacte ſuxerunt, eorumq; rudiſsimorum, perpetuum erga Principem obſequium, & ſeruitus. Inde enim fit, vt cùm Principũ omnium Legatis collocutus, vbi illi abſceſſerunt, in pelui argentea manus eluat, quaſi ſordium aliquid contraxerit, ea re conteſtãs, Chriſtianos reliquos eſſe peripſemata. Quod cùm à me illi fuiſſet obiectum, (q̃ ex meis literis iſthuc miſſis liquidiùs cognoſci potuit) ac de ea re ſe vellet purgare, non

non diluit tamen. Porrò, non ſinit Armenos in ſua templa ingredi, quos Neſtorij hæreſim ait eſſe ſequutos: Græcis autem id permittit; cùm Lutheranis, & alijs hereticis neque pateat aditus, & quæ ſibi conſtruxerant templa, ab eo, concremata ſint.

QVAENAM SPES SIT DE Moſco, ac de eius promiſsis ad propagandum in Aſiam, & ad ſanctiſsimum Chriſti nomen, & fidem.

IAM QVID ſperari poſsit à Moſco, ſi quod ille literis, ad B. V. atque ad alios Principes ſcriptis, prætexuiſſe videbatur, Chriſtianum nomen, latiùs eſſet propagandum, differendum eſt hoc capite fuſiùs. Sic enim cerni poterit, quorſum eius promiſſa ſpectauerint; cuiúe vſui eſſet Chriſtianæ Reipub. ſi quãdo ea gens aut ad fidem Catholicam veniret; aut rebus conſtitutis mitiorem alium Principem nancisceretur: quandoquidem breuiſsimè victurum hũc Principem certæ coniecturæ iam ſunt. Memini itaque priuſquàm in Moſcouiam irem, N. multa ea de re ſciſcitanti mihi reſpondiſſe. In primis Prouincias illius Principis longiſsimè diſtare ab ijs, qui fidei noſtræ iurati ſunt hoſtes. Vaſtam enim heremum versùs meridiem, ſolo nihil ferente, & arboribus nudam, ac plerunque inaquoſam intereſſe plus viginti dierum ſpacio, quæ expeditioni cuicunque maximum periculum crearet. Sequi Tauricam Cherſoneſum, in qua Tartari Præcopenſes ſint capitales Moſcorum hoſtes; Turcaque ipſe arces habeat nec paucas, neque malè munitas. Quærenti verò, num qua Moſcus ad mare Caſpium pertingit, aditus pateret vlteriùs; affirmauit. Licèt enim vaſtitas ingens etiam in eo tractu intercedat, nauibus tamen haud difficilè per Volgam fluuium eam vniuerſam, certis anni mẽſibus, poſſe ſuperari. Addẽti, num per Tanaim, qui in Moſcouia oriens, in paludem Mæotidem influit, nauigari poſſet, illac nauigari poſſe aiebat. At arcem Aſophum ad oſtia Tanais ſitam eſſe, quæ ad Turcarum Imperatorem pertinet. Atqui ad ea, quæ de Præcopenſibus Tartaris dixerat, cùm reſponſum fuiſſet; Moſco, qui Aſtracanenſes, & Caſanenſes ſuo imperio ſubiecerat, non difficilè forſan fore, Præcopenſes quoque adiungere: aliam horum eſſe rationẽ oſtendit. Cùm enim (dicebat) Moſcus aduerſus illos, quos edomuit, Tartaros, maximis tormentis adductis, craſſos etiam aſſeres perforatos curribus præfigi iuſsiſſet, per quos Pyxidarij bombardas fuſſes exonerabant, certa hoſtium pernicie, ipſi à nemine læſi: facilè fuit nouo armorum genere circumuentos opprimere; præter quàm quòd cùm vniuſcuiuſque Tartarorum Hordæ primaria vna (vt dixi) ciuitas ſit, ſeu conuentus, quo deuicto, reliqua omnia ſine difficultate in poteſtatem veniant. Ac cùm Caſanenſes Moſci ditioni finitimi eſſent, his verò ſuperatis, neceſſariò caſuri eſſent Aſtracanenſes (quippe quibus aliundè haud citò poterat ſubſidium mitti) vtrumque populum iam deuictum, eò faciliore negocio potuiſſe in officio contineri, quòd Moſcus arces aliquas excitauerat, in quas impoſiti Præſidiarij, regiones illas tutarentur. Denique percontanti, quî factum eſſet, vt tam inſignem Turcis, non ita multos ante annos cladem Moſcus intuliſſet, cùm Tanaim deriuari iuſſiſſet in Volgam, reſpondit, hoc non à Moſcis, ſed à Tartaris Præcopenſibus, licèt Turcarum fœderatis, accidiſſe, ægrè ferentibus id fieri, vnde grauius ſibi iugum pendere proſpicerent. Quamobrem cùm ſeſe duces itineris Copijs Turcicis exhibuiſſent, per ingentes ſyluas, & loca commeatus egena, eas circumduxiſſe, vt fame, ac labore pleræq; omnes fermè interierint. His cognitis, atque interrogat⁹, num à Perſico regno Moſcici imperij fines longè diſtarent, magnum ſanè (dixit) inter vtriuſq; ditionem eſſe interuallum. Neque verò Moſci prouincias Perſiam attingere, ſed priùs eſſe Georgianos & Circaſſos, qui dicuntur Quinquemontani, quorum linguam ab alijs omninò differre, & regionem, quæ longitudine itineris octidui extendatur, à ſeptem Ducibus ſeu præfectis, non diſsimili Heluetiorum modo, adminiſtrari. Hoſce porrò interdum à Moſco, aliquando à Turcis, nonnunquam & ab ipſis Perſis accipere ſtipendia ſolitos, pro temporis, & rerum ſuarum ratione. Cæterùm per Moſcouiam ad Perſas longiore nunc itinere opus eſſe, quòd Porta ferrea, qua erat tranſitus, à Turca ſit capta. Quæ omnia N. ſibi aiebat eò eſſe certiora, quòd apud ſe Circaſſum habuerit, ſtrenuum, ac fidũ militem, cuius patruus in Perſia, qui eo in bello meruiſſet, inde nouiſsimè veniens, cuncta retulerat. Adiecit autem, Cham, Tartarorum in Aſia Imperatorem, non procul ab ea gente abeſſe, qui multum adhuc rituum Chriſtianorum retineat, cùm olim ad fidem noſtram acceſſerint. At Mehemetes, Selymi, parentis huius Turcarum Imperatoris, cõſiliarius (vt ex eminenti viro audiui) duram ſignificauit à Rege Polonię ſuſceptam eſſe prouinciam, qui Moſcum bello eſſet adortus: quandoquidem (aiebat) Turca ſuus Imperator, & Moſcus vnici eſſent in Mundo Principes, qui ſuos prorſus in poteſtate haberent, ac proinde eſſent potentiſsimi:

tissimi. Qua ex re, quãti Moscum æstiment Turcæ, intelligi potest. Sed & eorum memoriæ fortassis adhuc hærent, quas à Moscis quondam clades perpessi sunt, si fides ijs habeatur, quæ Herbestanus ex eorum Chronicis, & alij quidam referunt. Et illud etiam animis Turcarum potest obuersari: Græcos, nisi Principis Moscouiæ nimiam dominationem pertimescerent, isque tam longè abesset, non abhorrere ab illius imperio, cuius eandẽ cum sua esse religionem putent, atq; idcirco propensiùs ad illum accessuros. Moscus certè, cùm rebus cũ Polonię Rege compositis, de huiusmodi reb⁹ ageretur, quæsiuit per Senatores suos, num si suas Regijs vires adderet, posset copias per Polonici Regni ditionem traducere, & quà iret, arces extruere. Quo in colloquio visus est Rusiam Regis potiùs spectare, quàm præcopensesid metuens, ne in reditu à Polonis intercluderetur. Quòd si vnquam aliò, quàm in Liuoniam, atq; Lituaniam è Moscouia educti fuissent exercitus, quid ea gens valeret, conijci rectiùs posset. Et, vt vt hæc sunt, illud pro certissimo habendum est, per Moscouiam multò minore sumptu atque periculo, quàm per omnes alias mundi plagas, patere viam in Asiam, ad Christi Domini fidem propagandam: qui vnus piorum omnium scopus esse debet. Proinde in hoc esset præcipuè incumbendum (quod Mosco V.S. scripsit) vt vinculo religionis nobiscum iungatur: sine qua reliqui humani nexus facillimè dissoluuntur. At verò, vt hoc fiat, nõ est opus vnius diei, aut Legationis Neq; ea arca, in qua pauci salui facti sunt, ad Mundi totius posteà instaurationem, non nisi centum annorum spacio, id est, longanimi, & nõ intermissa perseuerantia, perfici potuit. Temporis autem fortè breuioris hæc prouincia fuerit, quòd iam in Liuoniæ ac Moscouiæ finibus, Stephanus Poloniæ Rex, Collegia, Seminariaq; Catholicorum Sacerdotũ parat: atq; ad Regias alias, & bellicas dotes, hanc quoq; curam, tanquam primariam, adiungit. Præterea miracula accedunt, per nostræ Societatis homines in simplici illa gente fieri à Deo cœpta. Quod verò Mosci non desint, qui filios suos missis à Sede Apostolica Sacerdotibus offerant, hoc quoq; facit, vt de Domini bonitate aliquid non longissimum sperem: cui nec difficile est in momẽto ditare pauperem; ac notæ sunt artes, quib⁹ agnus possit habitare cũ Leone. Ipsa verò cũ illo, atq; cum alijs Christianis Principibus amicitiæ iungẽdæ tractatio, si cõtinuetur (quanquã satanas ei euertendæ oẽs machinas semper adhibiturus est) dici non potest, quantas secum ad id commoditates trahat: si præsertim, qui hæc egerint, ad vnam Dei gloriam colliment. Sic enim adschismaticos, atque ad hæreticos peruenire licet; qui si initiò de religione secum esse agendum putarent, aditum impedirent, vel audita spernerent, aut ad reliqua progressum, vrgentibus eorum ministris, prẽciderent. Catholici verò Principes si quid habent, quod cum Sede Apostolica de politicis rebus agant; cùm, quę sunt pacis, promoueri à V. Beatitudine sentiũt, intelligunt hoc Pastoris, Vicarij Christi, & Patris proprium esse. Quamobrẽ & Catholici, & hęretici, atq; schismatici Principes, nõ solùm aures libenter accõmodant, verùm etiam ipso in colloquio, cùm difficultates siue suas seu alienas proponunt, aperiunt ipsimet viam, qua reliqua complanentur: pluraque, quæ acerbiora eatenus visa sunt, mitiora reddũtur, ac ipsa animorum confidentia, quasi rediuiua pietatem, & religionem in eorum cordibus aliquam exuscitat. Quod cùm ita sit, aut erubescunt si refugiant, aut excitantur ardentiùs, vt Sedis Apostolicæ monita ne detrectent, ad quam & Scythas, & Indos, atque efferas quasq; gentes eo tempore vident accurrere, quo sudauit humani generis hostis, vt instituta à Christo auctoritas in Ecclesia per hęreticos tolleretur. Itaque qui isthinc ad tantum negocium missi fuerint, optatissimum ijs esse debet, vt in proposito persistent, nectantque futurorum congressuum occasiones, ac discedentes ita abeant, vt sibi ad reditum eosdem ad principes portam (vt aiunt) relinquant apertam. Sic enim aut aliquid optimi denique fiet, aut pax redibit ad V. Beatitudinem, Diuinæque sapientię charitas iustificabitur; & (quod experti sumus) aliæ se rationes offerent ad populos illos iuuandos, quas nunquam cogitassemus: cùm etiam, si tuta conscientia, & saluis rebus, humanam saltem amicitiam cum aliquibus alijs, licet nondum Christianis, colere possemus, aliquando crediderim id suppeditaturum modos, quibus in eorum Prouincijs propagari latiùs, quàm factum sit hactenus, Christiana religio posset. Quod an in ipsorum Principum animis ad veritatem altiùs insinuandam, aliquid etiam esset effecturum, iudicent, qui meditantur attentiùs patientiam, & martyria Pontificum Romanorum, qui trecentis primis Ecclesiæ annis, clauum in turbulentissimis persecutionum fluctibus tenentes, sanguine ipso penè omnes Christianam rem auxerunt, & nauim onustam fidei (vt sic dicam) ad Christum Dominum cum pluribus barbaris gentibus, tanquàm ad portum intrepidi appulerunt.

OB-

OBSERVANDA, SI QVI A SEDE Apostolica, vel ab alijs Catholicis Principibus in Moscouiam mittendi sint.

CVm ei, ad quem delectus, & missio spectant, tria illa in primis necessaria sint, quæ dispiciat: nempè, vt Legatio ob Dei honorem sinceriss imè instituatur; vt opportunè; vtque ei deferatur, cuius interiores dotes, ac virtus solida, vnà cum rerum Græcarum cognitione coniũcta, exteriori quantocunq; splendori, aut dignitati præualeant. Tum illud permagni momenti est, vt quæ Legatio ad Moscos susci pienda fuerit, ea Polonis, Lituanis, ac Moscis iustam suspicionis ansam non præbeat. In Comitijs Ratisponensibus, cùm Moronus Cardinalis V. B. nomine egisset, vt Pontificius Nuncius ad Moscum, vnà cum Mosci Legatis, qui eò venerant, in Moscouiam posset proficisci, Maximilianus Cæsar assensit. Dum autem Legatio illa explicabatur, Germanusque, & probus Theologus, nec Ruthenę linguę ignarus, à V. Beatitudine ad eam rem literas accepisset, quibus Nũcij ad Moscum munere fungeretur, diem nõ ita multò post obijt. Tentata item fuerat à V. B. altera Legatio, cùm ex vrbe Alexander Canobius, qui nunc Episcopatui Foroliuiẽsi præest, missus est, sed neque Lituaniam superare potuit; ac Vilnam rediens, Romam quoque infecta re, necesse fuit vt reuerteretur, aliquibus progressum illius prohibentibus. Iam verò anteà Vincentius, Porticus, qui posteà fuit Archiepiscop⁹ Rhagusęus ad Moscum inuisendum à Pio Quinto Pontifice Max. Sanctæ memoriæ destinatus fuerat tum, cùm Apostolici Legati munere apud Sigismundum Poloniæ Regem, eo tempore fungebatur. Ac tamen posteà idem Pontifex, audita Mosci crudelitate, ab eo proposito auersus est. Sed denique, dum Septentrionalium iuuandorum Zelus V. B. vrgeret, eius nomine monuit me Nuncius Apostolicus, Episcopus Britonorienss is, qui erat apud Stephanum Poloniæ Regem, viderem, an per Ioannẽ Tertium, Regem Sueciæ, apud quem V. B. mandante versabar, literæ in Moscouiam mitti possent. Re igitur, cum eo Rege collata, respondit fore, vt insequenti anno id liceret. Nec igitur anteà maturum appetierat tempus: & tamen semina istorum conatuum, & patientiæ, quæ solet maximum quodque negocium perficere, Deus ipse respiciebat, & incrementum dabat. Quare post pauciss imos mens es, superuenit è Moscouia Seuerigenus, Magni eius Ducis Internuncius, aliquem petens, qui V. Beatitudinis nomine pacem componeret inter eum, ac Poloniæ Regem. Opportuna igitur occasio visa est: decreta fuit missio: at deerant duo præcipua, rerum illarum interior notitia, quiq; mitteretur. Quòd ad me attinet, eò proficisci iussum, certissimum est, respexisse Deum immensam Charitatem suam, vt quæ V. B. animo desideria instillauerat, ea ad aliquem effectum deducerentur. Iam verò cùm earum rerum, & itinerum satis perspecta sit ratio, non deerit causs æ suæ Deus, quin aliquando occasiones alias offerat, quibus hæc lampas melioribus tradatur, & in vtramque Rusiam tam Poloniæ Regis, quàm Mosci ab ijs, qui seriò Christi gloriam sitiant, Catholica religio inferatur.

MITTENDI CVM LEGATO.

MIttendi verò pauci erunt, quòd tum frustra fierent immodici sumptus, tum res magis innotesceret, quæ alioquin suspiciosioribus occasionem daret impediendæ Legationis. Itaque neque vt in aulis Principum diù subsistant, ac nisi necessarium sit, per illas transeant. magnoperè expediet. Cæterùm si plures essent, pl⁹ item fastus & rumoris, quàm salutis sequeretur: præter illa, quæ quotidie cernuntur; externa, videlicet, rerum specie Legationes prodi; maleuolis aperiri viam, optima quęque turbandi, Principesque ipsos, ad quos mittitur, varijs commentis & astu anteuertendi. Albertus Campensis eo in libello, quem de huiusmodi Legatione ad Clementem Septimum scripsit, quinque futuros satis initiò dixit. At si aurigas, & interpretes numerasset, plures dixisset. Itaque ex vrbe quinque vt exeant, vel minus item hominum, non improbauerim: verùm vbi ad Poloniam, aut Vilnam appropinquauerit, aliquos, itẽ inde sibi adscisc at necesse fuerit. Homines enim ferendæ cæli iniuriæ aptiores, & laboris patientiores, ac itinerum magis peritos sine dubio ibi poterit nanciscì: quibus neque multum stipendij sit dandum, ac recentes ad laborem plus auxilij ferent. Interpretes duo potiùs sint, quàm vnus: ne si quis eorum aut in morbũ incidat, aut moriatur, (vt alteri ex meis accidit) fidendum sit Principis interpretibus: quod quidem magna secum trahit incommoda. Quòd si vterque valuerit, haud parum proderunt notandis actionibus, explorandis aliorũ mentibus, scriptioni Ruthenicę conferẽdæ, veritati & fidelitati mutuæ indicandę, vel custodiendæ. Quòd si bellum esset inter Polonię Regem, ac Moscum, resq; aliquæ ijs de Principibus essent agendę; sedulò perspiciendum erit, qua religione, humanaq; item fide Rutheni interpretes fuerint. Cùm fidẽ dico, quantoperè

ijs fidere possit Legat°, intelligi velim: cùm religione, ne Moscus plus illis meritò fidat. Si. n. Regis Polonię subditi fuerint, difficilior erit eorũ vsus: sin Ruthenico schismate impliciti, dubitandũ est, ne aperiant, quod reticendum est, aut adeò ne fideliter interpretentur, quod referendum sit. Hęc omnia expertus loquor. Accedit, quòd (vt Lituaniæ, Rusiæque mos est) vltro citroq; cõmeantes dant operam mercium permutationibus: quare præcauendum erit, ne interpretes plus in eo agendum aliunde, ob lucri cupiditatem suscipiant, quàm tractandis posteà negocijs conducat. Quid enim hinc damni, vel labis sequi possit, præsertim cùm Diuina aguntur, is, qui paulò fuerit oculatior, cernet. Quòd si Slauus, vel Bohemus fuerit interpres, non sanè statim principio Ruthenicâ omnem linguam assequetur: verùm si longior fuerit commoratio, proximè ad eam accedet: id quod inter nostros alteri, qui erat Slauus, ac duobus, qui Bohemicè nôrant, vsuuenit. Ij certè Moscis gratiores fuerint, ob innatam de Poloniæ Regni subditis suspicionem. Ad Mosci interpretes quod attinet, (nisi Catholicus aliquis sit) vix fidendum est: eoque minùs, si quid ijs ad religionem spectans, vertendum in eam linguam traderetur: quod etsi facerent, non audent tamen Principis terrore pculsi. Rutheni si defuerint, quæ maioris momenti sunt, curãdum erit, vt vertantur in Rusia, quæ Regis est. Ad interpretes autem fidos, atque Catholicos inueniendos Collegia Societatis nostræ, quæ sunt Vilnæ, Polociæ, Derpati iuuabunt, apud quæ multi literarum studijs excoluntur, qui etiam pietatis specimen edidere. Cuiuscunq; verò nationis fuerint interpretes, atque alij itineris comites, præstabit esse ætate prouectos. Hoc enim maiorem Legato conciliabit auctoritatem: eosque minus expositos fraudib⁹ habebit: occasionem etiam siue ad maledicendum, siue ad malè agendum præcidet: quę vna res in omnibus, sed certè in eiusmodi Legationibus summoperè cauenda est.

PRAETER interpretes, Sacerdotem omnino adducat vel Slauũ, vel Bohemum, vel Ruthenũ, vel Polonũ. Quòd si Ruthenicè nórit, iam pro interprete adhiberi quoque poterit: sin verò ex ijs nationibus haberi non posset, eius saltem virtutis sit, vt exemplo plus faciat, quàm loquatur. Hic & ea, quæ muneris sui sunt, noscat, & curet, vt omnes frequentiùs Diuinam Eucharistiam sumant, & quę ad religionem Catholicam propugnandam aduersùs Ruthenos attinent, in itinere addiscat, & reliquos ingeniosiores doceat. Quæ sanè tum ex altero meo de Moscouia Commẽtario, tum ex eo scripto cognoscere poterit, quod Mosco petenti tradidi, de discrimine inter Catholicam fidem, ac Ruthenicũ, & Gręcum schisma. Et Legatus quoque vnà cum Sacerdote, alios ea de re libros secum ferat, quos vbi in itinere legerint, relinquere poterunt siue in Moscouia, siue in finibus, vbi discesserint.

HI VERO LIBRI FVERINT.

D. Thomę opusculum contra Gręcorum errores.

Libellus Leonis noni; cuius item aliquot epistolæ de tota hac re extãt, Colonię pòst editę. Sancti Anselmi Epistola de processione Spiritus sancti, contra Gręcos. Ea inter eiusdem auctoris opuscula reperitur.

Quę Nicolaus primus, Gręcorum obiectis respondet.

Vmbertus Cenomanensis Abbas Syluæ candidę, qui posteà Cardinalis, & Legatus Leonis Noni ad Constantinopolitanos fuit. Hic enim de Azymo, deque alijs respondit Nicetę pectorato.

Synodus Florentina, quæúe pro ea scripsit Ioannes de Turre cremata.

Gennadius Scholarius, Patriarcha Constantinopolitanus, de processione Spiritus sancti; De Sacrificio in azimo, vel fermento; De purgatorio; De fruitione Sanctorum; De primatu Pontificis Maximi.

Et Sacranus quoque Canonicus Cracouiensis, exeunte superiore seculo, nec indoctè, nec indiligenter scripsit aduersùs Ruthenorũ errores. Quẽadmodùm & hoc seculo non defuere, qui manum ea de re calamo admouerunt: Sanderus de Monarchia Ecclesię, Franciscus Turrianus, contra Andream Freiubium, sexto, & septimo capite libri secundi. Cuius etiam Turriani libro, quo epistolas Pontificias defendit aduersùs Magdeburgenses Centuriatores, & altero, qui Scholia in cõstitutiones Apostolicas D. Clementis continet, valde iuuabitur, cui ocium, & animus fuerit ea diligenter euoluendi. Petrus item Scarga, homo (vt Turrianus) de Societate nostra, librum Polonicè scripsit, de Schismate; cuius libri si quæ inferrentur exempla in Moscouiam, non inutile fuerit.

Stapletoni sanè de Ecclesia, & Socolouij censura Orientalis, ac potissimùm Roberti Belarmini de Societate nostra libri Cõtrouersiarum, (quod ad Schismaticos confutandos pertinet,) summo vsui erunt, bene percepti.

Iam verò, quę Ioannes Faber Viennensis Episcopus, Albertus Campensis, Herbestanus, Guagnin⁹, de religione Rutheno rum attigere (cùm aut rẽ secus acceperint, quàm

quàm omninò sit, aut cum eo studio ipsi ad scribendum non ferrentur, vt ostenso veneno adhiberent antidotum) non tanti sunt, vt inde colligi rationes queãt ad Moscos refellendos, vel conuertendos. Mitto, quòd Herbestani libris in Germania editis hæretici plura addiderunt, quibus non schismata refellerentur, sed fidei veritas conuelleretur. Quę tamen omnia alijs meis scriptis aut retecta sunt, aut sublata.

Cum his igitur libris, quos diximus, meminerit Sacerdos facultatis, in arca portatili celebrandi, & Casuũ reseruatorum absoluendorũ, obtinendæ: deinde item olea benedicta secũ ferat, & ferra ad hostias cõficiẽdas, vnà cum sacris vestib⁹, & velis, vel tenuibus aulæis ex serico, quibus sacellum exornet: quę omnia cum exiguo loco contineri possint, explicata rapiunt in admirationem, disponuntq; animos, ad Catholicos ritus.

AD Sacerdotem accedat medicus corporis, qui si Slauicam, vel Ruthenicam, vel Boemicam linguam nouerit, eò erit vtilior; cæteroquin perneccssarius Legato, & eius familię, si in morbũ inciderint. Nam ciborum varietas, hydromelis pótus, quo semper vtuntur, cœlum non idem quod apud nos, itineris lassitudo, quantumuis valentes fatigant homines, quibus in toto illo terrarũ tractu nemo laturus sit opem, nisi apud magnum Moscouiæ Ducem: qui (vt dixi) si quis ad mortem laboraret, ne permittit quidem, vt è suis medicis aliquis ægrotum inuisat: vel si semel permiserit, vix vnquam reuerti sinet. Pharmaca igitur, quæque medicus vsui fore intelliget, secum ferat, quæ quidem in itinere, aut Vilnę coemi poterunt. Quòd si medicus fuerit prudens, ac pius, ex facultatis suæ occasione non minimùm Diuinę causſę in itinere commodabit, cùm quasi aliud agens, quæ ad salutem æternam attinent, hæreticis & schismaticis possit opportunè proponere.

SATIVS verò fuerit, mercatores qui sese aliquando socios eo in itinere offerunt, haud adducere; tum ob ea, quæ suprà attigi, tum vt Mosci sese, non sua, quæri intelligant. Sic enim faciliùs bonæ Legati voluntati occurret Deus: atque vt occasiones rixarum, sic & quæ illas non rarò consequuntur, tollentur cædes: ne dicam, vix eiusmodi homines esse Catholicos, aut in humanis quoq; rebus fideles. Quòd si habenda ratio sit tuti comitatus, id à Rege, propè Regni, & Moscouiæ fines, non fuerit difficile obtinere, aut ab ijsdem, quę diximus, Societatis nostrę Collegijs lucem haurire, vt quidam homines fidi pecunia conduci queant. Quamuis si per Liuoniam eatur, ac Derpati, & Nouogrodeci (ea est vltima Liuoniæ arx) tantisper subsistãt, dum fidei publicæ literæ, ac Pristaui Nouogardia, Plescouiaúe appareant, tutius à Cosacis fuerit iter. Quòd si alterum instituatur, qua Smolencium Legati plerumq; solent proficisci, Orsæ commorandum erit, donec à Smolecẽsi Palatino cognoscatur, Moscos venisse ad fines, ne inter densissimas illas syluas Cosacorũ prędæ expositis manendum sit, quemadmodum summo periculo nobis accidit.

LITERAE A SVMMO PONTIFICE ad Moscum, quales; dona item, quænam esse debeant.

QVAE postrema fuit literis V. Beatitudinis ad Moscum inscriptio, eadẽ vt seruetur, expediet. Ac quidem auro obsignatæ fuerunt; sicut Veneti quoque fecerunt: quamuis nesciam, an id semper necessarium erit.

Ex ijs autem, quæ ille ad Vestram Beatitudinem, atque ad alios Principes scripsit, sumi potest occasio ad nouas literas dictandas, Legationemq;, si quando occasio se daret, mittendam.

PORRÒ in literis non fuerit satis, Legatum vocare Dilectum filium, nisi hæc vox Legati, (& quidem vel magni, vt ipsi scribunt, vel præcipui) adscribatur. Nam hac voce Nuncij, vel Internũcij, vix quidquam apud eos acquiritur Legato auctoritatis.

DONA, quæ ad eum Principem afferãtur, digna tanto Principe sint, quorum aliqua nomine Sedis Apostolicæ, vel eius, à quo Legatus mitteretur; nonnulla item nomine ipsius Legati offerantur: sine quibus iniuriam sibi fieri Moscus, ac cæteri Orientales Reges, iam inde ab antiquissimis temporibus, putant. Discessuro tamen (vt diximus) sæpe maioris pretij dona rependunt. Nos, Vestra Beatitudine mãdante, pretiosissimam è Christallo crucem, cum ipso crucifixo, eiusque passione tota affabrè insculpta, addito Sãctissimo crucis ligno; cyphumque eiusdem materiæ, eximio opere, & auro circumdatum; rosaria item, siue (quas vocamus) coronas ex gemmis, & auro; Florentinã item Synodũ Grę-cè editam, ac pulcherrimè compactam, ac quædam alia pia, neque hæc mediocris pretij attulimus: quę quidem Principi placuerunt. Eiusdem igitur generis res, seu vasa aliqua magna argentea deaurata, quę in Germania plus habent operis, quàm materiæ; sericum item, insigni aliquo opere auro intextum; imaginesque piæ gemmis, & vnionibus ornatæ (sed quarum nudo corpore pictura non sit) Gręcis verò litteris inscriptæ, vt cuiusnam imago sit constet,

ac pro more Græcorum depictæ, probabuntur, & libentissimè accipientur.

QVIBVS VESTIBVS, ET REBVS vti Legatus, & sui: ac quomodo in alijs quibusdam rebus sese gerere debeant.

VESTES (si Legatus sit Ecclesiasticus) quanto minùs fastum & delicias sapient, tanto maiore in honore habebitur. Cùm enim Episcopi apud Moscos è monachis deligantur (qui perpetuo à carnibus abstinent, castitatem colunt, & paupertatis speciem retinent, vestibus autem penè Religiosorum ad talos vsque vtũtur) mirum in modum in suo schismate confirmarentur, si ad pompam potiùs, quàm ad religionem indutum aliquem cernerent. Pileum nos quadratum, maiore cum illorum ædificatione, gestabamus, quàm galerum, siue pileolos, & eiusmodi alia; quæ, vbi ad arcendam pluuiam, aut frigus, & solé necessitas non ingruit, cùm nescio quid secularis vitæ prodant, ipsa quoque natura videtur eos docere, ea non sapere Ecclesiasticum. Magnoperè autem Mosci offendũtur Italicis, Gallicis, Hispanicis, Germanicis vestibus breuioribus, quòd eas partes aspectui exponant, quę magis tegi debuissent. Quin verò ipsi, totius Orientis morem sectati, duabus ac sæpe tribus penè vsque ad talos vestibus induuntur, ad honestatem; manicas verò longiores gerunt, vt ne manus quidem penè extent, cùm ijs vtuntur. Itaque qui eò proficiscentur, longiores vestes induant, quales Poloni, & Græci consueuere. Quæ res sumptui, vecturæ, corporiq; commodior est: ne dicam id vicem habere stragulorum. Nam neque stragula, nec lectisternia vnquam (vbi quis in Poloniam ingreditur) in hospitijs reperiet, nî secum ferat: vt Legato maximè necessarius Lectus etiam futurus sit, qui explicari possit, & totus corio, vel tela circumtegi, in quo dormiat, ne fuligine, quæ ex superiore cubiculorum parte in Moscouia, & Lituania in oculos decumbentis incidit, & ob acutum muscarum aculeum, quę contra aliarum morem in tenebris peruolant, & intra linteamina penetrant, vehementiùs crucietur. Iam & tentorium habeat, quod figi queat in campis, vbi hospitia nulla sunt. Simplices autem nigrę telæ, quę cubicula diuidere possint in plures partes, si diducantur (quando præsertim idem omnibus hypocaustum assignatur, in quo & reliqua familia, præsertim in Polonia, & Lituania, cum bestijs plerunq;, præsertim in hyeme iacet) maiorem habent ad honestatem momentum, quàm facilè verbis expresserim.

PANNVM, & sericum si quis ob familiam secum ferat, quod in Lituania pro eo more aptetur ad vestes, faciliùs vehetur, ac minùs corrumpetur.

SI cruces de collo gerant, quas vnusquisque in Moscouia sub thorace habet, cauendum est, ne sub ima pectoris parte versus ventrem pendeant. Pessimè enim Mosci vident, Sanctissimum crucis signum versus pudenda deferri: quin verò, si de cingulis viderint rosaria pendentia, quibus cruces adiunctæ sint, haud leue scandalum patiuntur, quasi honesto loco non hęreant.

ID porrò indignum arbitrantur, cùm imagines pię vnà cũ alijs rebus prophanis, & vestibus confunduntur: si vel illæ, vel alia sputo mundentur, aut tergantur: si quis terram pede identidem presserit: si pectus apertum gestauerit: si denique incomposito, aut inusitato gressu incedat, præsertim cùm ad Principem itur.

CAVTIO IN PROCVRANDIS (si opus fuerit) literis, ab alijs Principibus, ad ad Magnum Moscouiæ Ducem.

SI ab alijs Principibus ad Moscum pertendę fuerint literę, cauendum erit, ne qui eas scribent, si schismatici, & hæretici fuerint (vt plerique hoc tempore sunt, qui id operæ præstant) aut siccè (vt aiunt) aut etiam minùs ad dignitatem eas scribant. Vel enim de Summo Põtifice frigidissimè loquuntur; vel ea reticent, quæ ad Reipublicè Christianæ commodum, Christique nomen veraci cultu insinuandum in Moscouiam, magnoperè facerent. Nos quid ea in re (in ipsa quoque pacis compositione) ab eiusmodi hominibus passi simus, longũ esset, si hîc intersereremus. Tenor igitur literarum, quę petuntur, sic Principibus Latinè proponatur, vt posteà idem à fido aliquo Catholico vertatur, quem vt ijsdem penè verbis Secretarius exaret, iubeatur à Principibus.

QVID DANDVM PRISTAVIS, IN discessu à Principe.

SOLENT Pristaui aliqui (licèt non omnes) satis esse petaces, atque ita vix biduum, vbi obuiam venerint, sinũt elabi, quin per interpretem Legato insinuent, ecquid referre suo Principi possint, q; dono accepe rint. Eis igitur spẽ præbere, vbi sese rectè gesserint; aut si molestiores sint, aliquãdo respõdere, nõ decere ãte oblata principi dona aliquid alijs dare; vel deniq; dicere, vt referant, sese nihil accepisse, vix aliquid dãni afferet. Gés. n. ea licèt beneficijs afficienda est: quousque tamen aliam naturam induat, magis æstimat, quem metuit, quàm qui prorsus eorum postulatis annuit. Discessurus tamen, viginti quinque, vel triginta aureos

aureos Pristauis, ac totidem famulis, qui in seruierint, aut dona à Principe attulerint, distribuere poterit, nisi quid aliud maioris momẽti dare voluerit. Vbi verò è finib. Moscouię excesserit, aut aureos annulos, & cruces, pro Ruthenorũ more factas, aut pecuniam aliquã inter sese partiendam reliquis, qui se fuerint comitati, ne quid proloquantur, expediet, vt dari iubeat, vel adeò ipsemet tradat.

IN TOTA LEGATIONE EVNDO, manendo, redeundo, quanam ratione, vbere cum fructu, Legatus se gerere poterit.

QVOD reliquum est, Legati animo id altissimè sit fixum, non posse non vberem ex eiusmodi Legatione fructum referre, si virtutes eas in itinere toto adhibuerit, quæ sunt maximè necessariæ; modestiam, comitatem, sobrietatem, religiosamque, & Christiano dignam vitam; vt, in quibus à Catholico cultu non discedat, fiat omnibus omnia. Ieiunet cum ieiunantibus: Sabbatho verò (quod tamen Græci, & Rutheni solent) carnes ne comedat. Quarta feria à carnibus vnà cum illis abstineat, commendans, & probans, quæ quis ad pietatem deligit; imagines illorum veneratus, quæ Sanctorum ab Ecclesia celebratorum memoriam referant. Sic enim mihi Vestra Beatitudo significari ab Illustrissimo Cardinali Comensi iussit. Ipsa porrò balneorum, & eiusmodi rerum declinatio; sinceriss imus in agendis negocijs Diuini honoris scopus; & animarum illarum è Schismate eruendarum vera sitis: oratio ad Deum frequens: ijq; apud Christum precatores adhibiti, qui ab ijsdẽ Moscis in honore habentur, si Sanctos fuisse constet: Libri quoque Seruianis, sed & potiùs Ruthenicis characteribus editi (qui capita fidei Catholicæ, virtutesque, ac peccatorum fugam ostendant) & firma fides, qua credat, nullum hominem eo esse immanioré, qui se peccato subijcit, quodq; in eo est, sanguinem Christi in se ipso conculcat, optimum religionis nostræ, ac Sanctę Apostolicæ Sedis, seu cuiuscunque Catholici Principis odorem relinquent: qui vnus plurimis alijs fructibus debet anteponi. Cùm posteà, quod ad illud iter spectat (in quo libri pij in hospitijs, & piæ aliæ res vbique spargi possunt) id non tam difficile sit, quàm soleat prima cogitatione videri. Neque enim traijcienda sunt maria: non flumina, quæ alijs in Prouincijs sępe maiora sunt, nõ excelsi montes transeundi, sed Roma vsque in ipsam Regiam Mosci, eodem curru vehi poterit Legatus.

LICET multa alia sint, quæ moribus, & cælo variarum regionum satis diuersa, hominem commodis suis assuetum terre aliquatenus possint; præsertim si aliud, quàm Dei gloriam, animarum salutem, ac publicum bonum spectet.

VLTIMA INSCRIPTIO LITERArum S.mi D. N. Pont.cis Maximi ad Magnum Moscouiæ Ducem.

IOANNI Basilij, Domino Russię, Magno Duci Moscouię, Nouogardię, Smolẽscię, Vlodimirię, Dño Casani, & Astracani multarumque aliarum Prouinciarum Principi Magno, & desideratissimo.

PRIMVM PVBLICVM COLLOQVIVM, DE RELIGIONE CATHOLICA, HABITVM DIE XXI. FEBRVARII 1582. CVM IOANNE BASILII, MAGNO MOSCOVIAE Duce, in eius Regia, Senatoribus eius, ac centum alijs Proceribus præsentibus.

VBI SENATORES Magni Ducis Antonio, varijs de rebus, quas ei ante triduũ proposuerat, respondérunt: addidere, Principẽ haud solitũ esse priuatim agere quidquam de magnis rebus, quãta isthęc erat (erat autem de religione) quã ipse Antonius, Pontifice Max. mandante, Stariciæ quidem superiore æstate, sed & tum Moscuã veniens, principem rogauerat. Adiecere, principẽ vereri, ne qua ex colloquio de religione contentio, inter se, atq; Antonium oriretur, qua vel ipsum cum Stephano Rege cõpositæ pacis beneficium minueretur, aut molestiam Antonio facesseret. At Antonius cùm dixisset, sperare se nullã contẽtioni cum tãto Principe se caussam prębiturũ; idq; totum, quod proposuerat, spectare ad arctiorẽ Christianorũ principũ cum PRINCIPE cõiunctionem; nec verò se ab eodem colloquio cogitasse secernere Senatores, si ita Princeps expedire iudicasset. Re Principi à Senatoribus relata, accersitus est eum ad locũ, in quo Princeps cum Senatoribus suis, centumq; alijs Proceribus, & primarijs aulicis consederat.

TVM ortus Princeps, & ijsdem verbis pronunciatis, quæ Antonio paullò anteà retulerant Senatores: Vides, inquit, mihi quinquagesimum iam annum agenti,

non adeò diuturnum vitæ ſpacium ſuperfuturum: ea porrò in religione me educatum, quæ vera Chriſtiana, quæque mihi mutanda non ſit: Inſtare autem iudicij diem, in quo Deus iudicaturus ſit, noſtrane, an Latina fides veritate nitatur. Neque tamen, ait, improbo, quòd à Gregorio xiij. Pont. Maximo miſſus, officio iſto fidei Romanæ tuendę fungaris: quamobrem ea dicere potes, quę libet.

TVM Antonius, Sereniſsime Princeps, inquit, ſingularium beneficiorum, quæ erga me contuliſti, prȩcipuum hoc eſt, quo mihi concedis, vt de ſumma re colloquar hodie tecum. Scito autem, Pontificem Maximum, nequaquam tibi eſſe auctorẽ, antiquiſsimam vt Græcam religionem mutes, qualem Patres, ac legitimę Synodi docuerunt. Quin verò hortatur, ipſam vt quænam fuerit nôris, & amplectaris, atque adeò, quidquid ex ea in tuis ditionibus integrum eſt, retineas. Quod ſi feceris, iã non erit Occidentalis, & Orientalis Eccleſia, ſed vnum omnes erimus in Chriſto: nec tua templa, nec ſacra, nec Sacerdotes declinabimus, à quibus recta fide, & ritè myſteria Diuina adminiſtrabuntur.

CETERVM, quòd nunc id eius Sanctitas tibi proponat, ne mirere: nam & vrgetur à Chriſto, à quo ſibi demandata eſt paſcendi Chriſtianã Eccleſiam cura, ac tuę in primis litteræ eũ permouerunt, de fœdere inter Principes Chriſtianos, per eius Sanctitatem procurando. Quæ item à te ad Stephanum Regem ſcriptæ ſunt de fidei vnitate, quam Conſtãtinopolitanus Imperator, vnà cum Oriẽte, in Synodo Florentina agnouit, ac cui Moſcouiæ Metropolita Iſidorus, (ſicut tu ipſe ſcribebas) interfuit. Adieciſti, Catholicos, ac Romanæ fidei homines liberè in ſua fide in Moſcouia verſari, ac viuere. Quę cùm tu nemine cogente ſcribebas, non poteſt Pontifex Max. non cogitare, quin è cãdido pectore, quantum te iſtiuſmodi tantum Principem decuit, profecta fuerint; ac verò te ad teſtimonium veritati perhibendum fuiſſe impulſum ab eo, in cuius manu corda ſunt Regum, & ſine cuius nutu ne folium quidem arboris mouetur.

IAM cùm aduerſus perfidos, & paganos nullum fortius prȩſidium comparari, vel arctiori vinculo cõſtringi Chriſtiani Principes queant, quàm fide ea, quæ eſſe niſi vna non poteſt, hinc fœderis fundamenta iaciẽda ſunt; ſine quo reliqua humana trãctatio, quantacunque eſſet, aut extrui non poſſet, aut extructa facili momento concideret. Itaque alterum è duobus cogita, aut apud omnes Chriſtianos Principes, apudq; ipſum Orientem, cùm ad Synodum Florentinam conuenit, fuiſſe veram Chriſtianam fidem: aut tuam, niſi eadem ſit, ab illa ſic diſcrepare, neceſſe vt ſit, vt alterutrius partis fides errore non vacet: quo certè errore pernicioſior nullus eſt. Quòd ſi is, de quo tute ſcripſiſti, tantus Imperator Io. Emmanuelis, & quidem, vt iterum dicam, vnà cum tuo Metropolita reliqui Orientales, non temerè fuerunt permoti. cur in ſola Eccleſia Romana veram eſſe fidem, & eam ipſam, quã vniuerſa Grȩcia, & Aſia integram antiquiſsimè ſeruabat, agnoſcerẽt: ecquid tibi reliquum eſt, vt agas, niſi vt vel eandem ſemitã teras; vel ſi dubitas, quin eadem, quæ acta ſunt in Concilio Florentino, tibi proponantur, accerſe Interpretes Græcos, atque ex ipſo Byzantio libros ipſos Patrum Græcorũ pete, niſiv; el noſtris Græcis, & ab ipſismet penè auctoribꝰ propria manu conſcriptis, vel mihi ex ijsdem eadem tibi oſtenſuro fidem adhibes. At verò ſi ex eadem Synodo Florentina, quã tibi Græcè editam à Pontifice Max. attuli, præcipua quædam Patrum loca exponi volueris, id libentiſsimè faciam; eo apud Deum lucro, vt ſeriò ſperare quoq; poſsis, fore vt certioribus, quàm hactenus factum eſt, inſignibus, ac titulis, Orientis Imperator non ita multò poſt appelleris, ſi in Orientem Orthodoxam, & Catholicam fidem promoueris; ad quam rem non deerunt Principes Chriſtiani, qui alijs ex partibus tibi opem ſedulò ferant.

AD ea Princeps reſpondit, Se Pontifici Maximo non ſcripſiſſe de fide, de qua nec modo loqui cogitaret, tum ne quid ſibi excideret, quod ægrè deinde laturus eſſet Antonius; tum quia ſui muneris eſſet, temporalia, non Spiritualia adminiſtrare: nec ad eam rem quidem ſe à ſuo Metropolita benedictionem accepiſſe. Ceterum ſe non in Græcos, ſed in Chriſtum credere. Ad Imperium Orientis quod attineret, Domini eſſe terram, quam pro ſua voluntate, quibus illi placeret, eſſet daturus. De Florentina Synodo, deq; Moſcouiæ Metropolita Iſidoro, nihil omninò locutus; etiam tacuit ad ea, quę ad religionis vinculũ pertinebant, quo vno aduerſus hoſtes Chriſti nominis, eſſent Chriſtiani Principes obſtringendi. Pollicitus autem iterum, ſe prȩſtiturum id, quod eâdem die per Senatores Antonio promiſerat, vt Catholici Sacerdotes à mercatoribus cum Legatis liberè poſſent in Moſcouiã adduci, in eaq; cõmorari, & Catholicis Sacramenta miniſtrare: negauit tamẽ ſe conceſſurũ, vt publicos cõuentus, aut Eccleſias, ad quos Ruthenni accederent, haberent publicas: porrò ea de re fidem, magno ſuo ſigno obſignatam, ſe Antonio, priuſquam diſcederet, traditurum,

turum, quod quidem anteà is Stariciæ impetrare nequiuerat.

TVM Antonius Principem rogauit, vt dignaretur aperire, quid de toto hoc religionis negocio ſentiret: neq; enim quidquam à tanto Principe ſibi moleſtum accidere poſſe. Quòd autem nõ in Græcos, ſed in Chriſtum crederet, id optimum eſſe, ac propterea teſtimonium Græcorum Patrum ab Antonio afferri, vt ex ijs, quibus tanquam grauioribus teſtibus fidem haberet, intelligeret ipſam veriſſimã, & Orthodoxam fidem, qua in CHRISTVM credimus, & tẽdimus, à Summis Pontif. iſtis Romanis ſemper edoctam fuiſſe.

NOS, inquit Princeps, iam ab ineunte Chriſtiana Eccleſia fidem Chriſtianã hauſimus, cùm Andreas, Petri Apoſtoli frater, in has regiones veniſſet, ac Romam profectus eſſet; deinde Volodimero adhibita fidem conuerſo, religio latiùs propagata eſt. Itaque eodem tempore, quo vos in Italia, nos in Moſcouia Chriſtianã fidem accepimus, quam & integram ſeruauimus; cùm in Romana fide ſeptuaginta fides ſint, vel te Antonio teſte, qui id mihi Stariciæ ſignificaſti.

ANTONIVS (qui intelligebat ea à Principe dici, quòd ipſemet Antonius, occaſione oblata, non ſemel Senatoribus, atque alijs oſtenderat, mille & ducentos fermè annos Chriſtianam fidem in Italia fuiſſe, antequam Moſcouia Chriſto nomen dediſſet) de Sancto Andrea pauca locutus, ne quid grauius in Principem, quaſi haud vera dicentem pronunciaret, adiecit: Inconcuſſa, & eadem fides ſemper Romæ ſtetit, quam Petrus, & Paulus initiò prȩdicârunt: pro ea ſanguinẽ fudêre penè trecentos totos annos, qui Petro ſucceſsêre Põtifices: inde reliqui, pacatiora licèt tempora habuerint, eandẽ tamen varijs in fluctibꝰ ſine naufragio illæſam ſeruârunt. Septuaginta, de quibus dicis, Romæ fides non ſunt, ſed vna eſt, quæ ſeptuaginta, atque adeò plures ex Luthero enatas hæreſes (quas iſthic per mittis in paucis quibuſdam Liuonum reliquijs, de quibus tibi Stariciæ ſcripſeram) anathemate ferit, atque intrepida fronte perſequitur; ſicut & cum Orientis, atque Aphricæ hæreſibus ſemper fecit.

QVOD dicis, Antoni, inquit Princeps, Pontifices Max. Sanguinem pro fide Chriſti fudiſſe, id bene habet. Dixit enim Saluator; Nolite timere eos, qui interficiunt corpus, animam autem non poſſunt interficere.

ET propterea, reſpondit Antonius, nos & in Moſcouiam fidenter in DEI nomine venimus, & ad Indias, atque ad reliquum Orbem terrarum Põtifex Max. alios mittit, qui omnia pro CHRISTI nomine ſubeant, vt eius veritas innoteſcat, & crucis trophæum quàm latiſsimè excitetur.

AT Princeps iſta declinans, Scriptum eſt, inquit, Euntes ite, docete omnes gẽtes, prędicate Euangelium omni creaturæ, baptiſantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Omnes id Apoſtoli cùm fecerint, nec alius alio maior fuerit; ab ijs profecti ſunt Epiſcopi, Archiepiſcopi, Metropolitæ, atque alij plures, ex quibus & noſtri ſunt in ditionibus noſtris.

QVONIAM, Antonius ait, quod ex Euangelio citaſti, Verbum DEI eſt, propterea id indubitanter credimus: at & eidem ipſi CHRISTO, qui reliquos Apoſtolos pari auctoritate, ſed tanquam delegata poteſtate miſit in mundum (quia ſic fidei vbique promulgandæ neceſsitas exigebat) credendum eſt, qui ſoli Petro, quod alijs Apoſtolis nunquam fecit, regni Cœlorũ claues, fratrum confirmationem, ouium paſcendarum curam demandauit. Quod ſi profecti à cęteris Apoſtolis Epiſcopi, poteſtatem ſuam retinent: quanto magis retineat Petri Sedes, aduersùs quam (quod alijs Apoſtolorum Sedibus dictum non eſt, ac propterea in multis prouincijs eorũ ſucceſsio, & religio, aut variata eſt, aut interijt) nec inferi portas præualituras, & eam ad conſummationem vſque ſæculi duraturã, irreuocabili promiſſo teſtatus eſt is, qui veritas eſt, ac non mentitur Deus?

TUM Princeps: Nos Petrum, pluresque Pontifices Max. ſanctos agnoſcimus, Clementem, Sylueſtrum, Agathonem, Vigilium, Leonem, Gregoriũ, & alios. At verò, qui eos ſecuti ſunt, quonam modo Petro ſucceſſerunt; aut, cùm improbè vixerunt, eâdem cum auctoritate in Sede reſident petri?

FACILE, inquit Antonius, pro tua ſapientia, Princeps, intelligeres, eâdem cum auctoritate, qua Petrus, reliquos Põtifices Max. vſque ad hæc tempora Eccleſiam adminiſtraſſe, ſi, quod veriſimum eſt, patereris oſtendi tibi; eorundem, quos probas, antiquorum Pontificum libros, Canones, Doctrinam, atque in primis Diuini verbi expoſitionem conſtanter eos eſſe ſecutos. Quod ad probitatem, aut improbitatem vitæ ſpectat, non agam longiùs, tum quoniam virtus Sacramentorum, & Eccleſiæ adminiſtratio, delata Pontificibus non ab hominum vita, ſed ab immobili inſtituto Chriſti pendet; tũ quoniam non omnia vera ſunt, q̃ ij, qui abſciſi à Chriſti corpore ſunt, nimio auſu (cùm neq; ea viderint, de quibus affirmant, aut negant) pleraque ſolent licentiùs effutire, ne de ſua ipſorum

vita reliqui audeant proferre veriora. Obsecro autẽ te, Sereniſsime Princeps, vt pro tua benignitate mihi reſpondeas, num tu, qui poſt quingentos annos Volodimero ſucceſsiſti, iſtius imperij legitim⁹ ſis hęres, atque ſucceſſor? Cui cùm Princeps annuiſſet, adiecit Antonius: Iam ſi quis de tui, vel maiorum tuorum auctoritate vellet obſtrepere, ſi qui pro humana fragilitate, aliquid commiſerunt, ecquis illum meritò redarguendum, ne dicam plectendum eſſe, non exiſtimaret?

Qvo Sermone cùm interius magis vrgeretur, quàm anteà oſtenderat (cum & ijs diebus quidam Angli hæreticiſsimi, & Medicus Hollandus Anabaptiſta, multa Principi obtruſiſſent, aduerſus Pontificẽ Maximum) ferè aſſurgens; Scito, inquit, Pontificem Romanum non eſſe Paſtorem. Quam iniuriam cùm eò iniqui⁹ ferret Antonius, quod in tanto Procerum conſeſſu, aditum ea vox præcluderet ad fidem adoleſcentem interpretem (cetero quin fidum, & Catholicum, ſed quòd ſibi à Principe timeret, hæſitantem) animauit ad dicendum: Cur igitur ad eum de tuis rebus miſiſti; quem item Paſtorem Eccleſiæ tu, tuique præceſſores ſemper appellârunt?

Tvm Princeps excandeſcens, atq; omninò aſſurgens, cùm crederent omnes fore, vt pedo illo ſuo (quo tanquam Pontificio paſtorali vtitur, cuius extremę parti cuſpis ferrea infixa eſt) Antonium (vt & alios, atque adeò filium ipſum, ſolitus fuit) percuteret, atque interficeret; Fuere, inquit, in foro ruſtici, qui te docuerunt, vt mecum ęquè ac cum ruſtico loquereris. Quæ verba cùm æquabili facie Antonius excepiſſet. Scio, ait, Sereniſsime Princeps, me cũ Principe prudente, ac bono loqui, erga quem non ſolùm ipſe fide, atque obſequio, quod in pace componenda expertus es, verùm etiam ipſemet Pontifex Max. paterno, ac ſingulari amore fertur: qui ſi quid dicimus, eò id meliorem in partem ſpero à te acceptum iri, quod & verba Christi, ſunt, quæ profero, & tu mihi, vt de his rebus liberè loquerer, conceſiſti. Sic complanato illius animo (vt mirarentur Senatores, ac reliqui Proceres) cùm iterum conſediſſet, quatuor identidem pergebat (pacatiorib. licèt verbis) obijcere, ab ijſdẽ hæreticis inſtillata: Quòd Pontifex in ſella geſtaretur: Quòd crucẽ in pedib⁹ ferret: Quòd ſibi raderet barbã: Quòd faceret ſe Deum. Ad quæ cùm Antonius obtinuiſſet, vt poſſet reſpondere, (videbat enim aſtantes, rebus exterioribus, falſiſq; calumnijs, addita Principis auctoritate, ſic commoueri, vt quidam dicerent, Antonium illicò eſſe in aquam demergendũ) ita locutus eſt: Quòd Pontifex Max. aliquando in ſella geſtatur, id non ad faſtum, ſed ad benedicendũ frequentiſsimo populo, ſolemnioribus diebus feſtis, in nomine non ſuo, ſed Sanctiſsimę Trinitatis, fit. Porrò vnà cum alijs plerumq; familiariſsimè incedit; ac ſæpe pedibus, religionis gratia, pia loca obit. De cruce autem, quam gerit ad pedes, non te, ait, lateat Princeps, quòd cùm populi initiò ad pedes Apoſtolorum proſternerent ſeſe, idem ſucceſſoribus S. Petri frequentiſsimè acciderit. Qui ne ſibi is honor omnino deferretur, crucem appoſuerunt, quam oſculantes agnoſcerent, ac venerarentur crucis Chriſti myſterium; quo quidquid Pontifices haberent, aut poſſent, id ſe Chriſti Domini merito, ac paſſione aſſecutos indicarent. Atqui (inquit Princeps) dedecus eſt geſtare crucem in pedibus, nam & ignominiæ loco habetur à noſtris, ſi ſub ipſum pectus ad ventrem crux aliqua dependeat. Videbat autem aliquibus eorum, qui Antonium in itinere erant comitati, paululùm ſub ipſo pectore, cruces de collo pendentes. Cùm Chriſtus (reſpondit Antonius) toto corpore crucifixus ſit, & nos toto corpore cum Chriſto cruci confixi eſſe debeamus, nihil piaculi committimus, ſi qua in corporis parte ad pietatem crux geratur: quam pietatem Diuina Sapientia de corde in primis, ac conſcientia pura potiùs, quàm de externa poſitione dijudicat. Ac quidem de pedum oſculatione (præter quam quod Pontifex Max. pauperum pedes lauat, & deoſculatur) certè nemo eſt, qui cùm illi pedes deoſculantur, Diuinum ſe putet honorem deferre. Cæterum id, ita prædicente per Eccleſiam DEO & aliâs, & per Eſaiam ſeptingentos ante annos, quàm CHRISTI Eccleſia fundaretur, neceſſariò futurum erat. Hæc dicit Dominus: (inquit Propheta) Ecce leuabo ad gentes manum meam, ad populos exaltabo ſignum meum, & afferẽt filios ſuos in vlnis, & filias ſuas ſuper humeros portabunt, & erunt Reges nutricij tui, & Reginæ nutrices tuæ: vultu in terram demiſſo adorabũt te, & puluerem pedum tuorum lingent. Nunquid igitur, Princeps, quoniam Dominus Deus (cùm qui gentilibus Regibus honor deferebatur, eũ ſuis detulit ſeruis, quos lucem, petram, fundamenta, & proprijs ſibi Deo titulis decorauit) non debebat in rem conferre promiſſum ſuum, vt non ſolùm oſcularentur, ſed ad maiorem Diaboli confuſionem, lingerent eorum pedes, vt ait Scriptura, quos Chriſtus Eccleſiæ ſuæ pro tempore præfecit? Sed & priuatis iſtis Epiſcopis tuis populi ſeſe tui ad terrã proſternunt, & qua aqua ſibi in tẽplis abluunt ma-

manus, ea, licèt ſordida, oculos, faciemq́ue reuerenter aſpergunt. Tu autem ſapiens es, qui non ignoras, ſi quis Legatis, ac Proregibus, aut Præfectis à populo, vel adeò à magnis Dominis honor defertur, eum in te redũdare: qui cùm à Deo auctoritatẽ acceperis, an Deo adimit honorem is, qui hunc honorẽ propter Devm tibi, tuiſũe tribuit?

Tvm Princeps: Et nos, inquit, vt ſumus Princeps Chriſtianus, quotiescunque ad nos venit Metropolita noſter, ei obuiam cum omnibus noſtris procedimus, manumq́ue illius oſculamur; at non facimus illum Devm.

Ergo & tu, ait Antonius, ob iſtam ſpeciem ſpiritualis auctoritatis, non ſubdito tuo tùm, ſed Deò putas honorem tribuere: quamuis multo maior ei debeatur, cui Deus vniuerſam Eccleſiam tradidit adminiſtrandam, quàm qui Metropolitæ alicui deferendus ſit, ſi tamen Canonicè electus, riteq́ue confirmatus ſit. Neque verò Deũ ipſe Pont. Max. ſe facit, qui pluribus omiſſis titulis, quos iuſtè poſſet adſciſcere, Seruum ſe Dei ſeruorum vocat. Ac cùm id re ipſa omnibus cùm nationibus, quæ ſub cœlo ſunt, vt tuus vidit Seuerigenus, exhibeat, tum in vniuerſum orbem terrarum, ad Dei, Chriſtique filij eius nomen prædicandum, continenter operarios mittit, quod quidem nemo vnquam Patriarcharum Orientis aut fecit, aut facere potuit.

Iam quod ad barbam attinet, ſanè eam ſibi radere non facit, quam ſatis prolixam habet; ac ſi radere iuberet, nihil proinde mali committeret, cùm qui id fecere ſancti, & priſci Pontifices, quorum effigies adhuc in antiquis numiſmatibus cernuntur, iuſtas & pias ob cauſſas facere pro varia temporum ratione potuerunt. Aliud enim eſt, quod in Apoſtolicis Conſtitutionibus à S. Clemente Laicis præſcriptũ eſt, ne raderent barbam, nempè vt & caput ſeſe vxorum ſuarum oſtenderent, nec porrò illam ſibi abſcinderent, quemadmodùm Turcę ad immundiciem, libidinemq́ue faciunt: aliud autem, quod Sacerdotibus licet, ſi qui ob myſteria corporis & ſanguinis Christi religioſè tractanda, fugiendamq́; oſtentationem id faciunt.

Qvae cùm dixiſſet Antonius, ne quid offenſionis in animo Principis reſtaret, manum ipſius petijt vt oſcularetur: quam cùm ille benignè porrexiſſet, Non ſolùm, inquit, manum tibi tradam, verùm etiam te amplectar. Itaque aſſurgens, bis totis vlnis, magna cum aſtantium admiratione, amplexus Antonium, ac ſe excuſans, quòd agere de religione noluerat, ne quid ſibi grauius excideret, illũ amanter ab ſe dimiſit. A prandio verò tres Proceres ad Antonium cũ cibo, & potu; ac poſt horã alteram Aulicum cum vario potuum genere ad eundem miſit. Qua iterata beneuolentiæ ſignificatione, plerique omnes obſtupeſcebant, cùm id cum Legatis, aut Nuncijs Summorum principum facere extraordinariè non conſueuiſſet, ac verò prorſus actum de Antonij capite paulò antè exiſtimaſſent. Ea verò, quæ ſecuta eſt, nocte, Princeps ad Antonium miſit, vt quem locum ſibi ex Eſaia recitauerat, eum mittere ſcripto ad ſe vellet, quod poſtridie eius diei addita Patrum expoſitione fecit; atque his quinq; Gennadij Patriarchæ Conſtantinopolitani Capita, de primatu Pontificis Max. adiunxit, quę Ruthenicè verti in itinere procurauerat, tum eandem ob cauſſam, tum vt aliquando Gennadius totus Ruthenicè prodiret in lucem.

ALTERVM DIE XXIII. FEBRVARij Colloquium Antonij Poſſeuini cum Magno Moſcouiæ Duce, ac cum Senatoribus eius.

EA die frequentiſsimo populo, aulaq́ue Principis pleniore, quàm antea, euocatus ad principem Antonius acceſsit: cùm extraordinarijs illis beneuolentiæ argumentis, non ab omnibus in bonam partem acceptis, nonnulli vererentur, quin Antonio, ac ſuis aliquid grauiſsimum accideret; cumq́ue præſertim Antonio ſignificatum fuiſſet, Principem ei velle publicè oſtendere librum, quod tum denique non fecit. Itaque Antonius ſocios, atque adeò omnes de ſuo comitatu animauit ad bonam fidei confeſsionem re ipſa faciẽdam, ſi quid ab illa gente contigiſſet, eosq́ue proinde Sacramentis expiauit, & ſanctis reliquijs muniuit. Verumtamen, ſiue quoniã Principis animum Diuina ſapientia emolliuerat, ſiue quòd ſeruis Dei dignioribus eam pro Chriſto in Moſcouia patiẽdi palmam tempus in aliud ſeruabat, factum, eſt, vt Princeps, cùm primùm Antonium vidit, non ſolùm (vt ſolebat) iuſſerit eum ſedere medio in procerum conſeſſu, ſcamno è regione Principis locato, & tapete inſtrato, verumetiam omnibus ad ſe accerſitis Senatoribus ſuis, ſic ſatis alta voce locutus ſit: Antoni, ſi quid tibi heri dixi de Pontifice Max. quod tibi diſplicuerit, rogo te, vt mihi parcas, nec velis id eius Sanctitati referre. Volumus enim cum eo (quanquam inter nos, & vos nonnulla diuerſa ſunt in fide) ceteriſq́ue cum Chriſtianis Principibus amicitiam, fraternitatem, atque vnionem habere. Itaq́ue hac de re tecum ad Pontificem Legatum mittemus, noſtriq́ue Senatores reliqua noſtro nomine tibi ad ea, quæ nouiſsimè nobis propoſuiſti, reſpõdebunt.

Anto-

ANTONIVS gratijs Principi actis, eiusque benignitate commendata, se non minus in reliquis eius negotijs procurandis fidelem forè dixit, quàm in pace cũ Stephano Rege componenda expertus fuisset, sicque cum Senatoribus ad solitum conclaue secedés, quod matutini temporis restabat, id per aliquot horas audiendis Senatoribꝰ, & cum eis agendo de rebus grauissimis, impendit: quæ quidem spectabant ad res Persicas, itemque ad eum Regem liquidiùs intelligendũ; deindè ad Tartaros; ad Principum Christianorum fœdus; ad pacẽ cum Ioanne III. Sueciæ Rege tractandam, caussasq; vestigandas, cur Regis Sueciæ Legatis quõdam illata fuisset à Principe iniuria: inprimis autem ad religionem Catholicã, ac Ruthenã; de qua Principis nomine ab Antonio petierũt, vt scripto discrimẽ inter vtramq; tradere vellet, quandoquidem in Moscouia non esset, qui Synodum Florentinam Græcam posset interpretari. Quod cùm se facturum polliceretur Antonius, Gennadium integrum Latinum, quem secum attulerat, deprompsit, ac Senatoribus ad Principem dedit, ex quo posset primaria rerum capita, seu discrimina, à Latinis Interpretibus in Ruthenicam linguã verti iubere: Græcum enim eundem Gennadium anteà dederat.

TERTIVM DE RELIGIONE Colloquium Magni Moscouiæ Ducis cum Antonio Possevino, eodem in procerum consessu, Senatoribus autem astantibus. Quid item post illud contigit ea ipsa die, quæ fuit quarta Martij, & Dominica prima Quadragesimæ, cùm Euangelium legitur: Ductus est Iesus in desertum, vt tentaretur à Diabolo.

ETSI quotiescunq; ad Principẽ adibat Antonius, præter Proceres eos, qui illũ deducturi ad sese frequentes in vehiculis, & in equis venire soliti erant, stipatores Principis longissima serie sese contingẽtes, & ferreis tormentis terræ innixis, ab vtraque viæ parte tam in secunda, vbi hospitium erat Antonij, quàm in prima Principis arce circiter mille quingenti stabant; Ciues autem, & reliqui scalas, atrium, fenestras, deãbulacra (vti & nobiles, ac Proceres primum, ac secundum Principis conclaue) replebant: id tamen, quod quarto Kal. Martij tentare Princeps decreuerat, fecit, vt frequentior populus in primam arcem, arcisque plateam cõuocaretur (ad quinq; enim hominum millia minimùm æstimata sunt) Aedis autem D. Virginis, cuius septem pinnacula laminis aureis contecta sunt, itemque S. Ioannis fores sic panderẽtur, vt quod Antonio transeunte nunquam anteà factum fuerat, induti etiam sacris (si sacræ dicendæ sunt) vestibus Sacerdotes Coronã in medio templi facerẽt, & preces de more Ruthenicas funderent. Manserat verò Hebdomada ea Princeps in cubiculo, ieiunijs arctioribus & orationibus plus solito vacans, qp Rutheni feria secunda (quod nos facimus quarta) suam, Græcorum more, Quadragesimam inchoent licèt à Septuagesima carnibus (non item ouis & lacticinijs) ad id vsq; tempus abstineant. Ergo tanto apparatu euocatus Antoniꝰ, vbi Principem conspexit, sedere iussus mox ab ipso ad se proximè vocatus, eum ita loquẽtem audiuit.

Antoni, relatum est nobis à Senatoribus nostris, cupere te Ecclesias nostras obire: qua in re tibi gratiam nostram (ea phrasi sæpè vtitur) ostendere volumus. Iussimus enim, vt te ad eas Proceres nostri deducerent, in quibus videbis, quanto cultu Sanctissimam Trinitatem adorantes, Beatissimam item Virginẽ, ac Sanctos veneramur, & inuocamus. Conspicies autem, qua pietate seramur erga pias imagines, cùm & Beatissimæ Virginis eam, quę à Sancto Luca depicta est, cernes. Nec tamẽ videbis nos, aut Metropolitam nostrũ in sella gestari.

ANTONIVS, cui nec opinanti ea verba dicebantur, cùm etiam paucos ante dies Princeps veniam ab eo de eiusmodi verbis petijsset, hortatus interpretem vt altius loqueretur, ita respondit. Quæ ad Diuinum honorem ritè, pieque fiunt, ea nos comprobamus, & extollimus: sed quod attinet ad meam templorum tuorum visitationem, scito me à nemine petijsse, vt Sacro, precibusue tuorũ Sacerdotũ interessem: noui enim, quæ in ijs apud vos agũtur. Quousque verò inter nos de fidei negocio conueniat, ac tuus Metropolita ab eo cõfirmetur, qui eius Sedem tenet, cui Dominus dixit: Cõfirma fratres tuos, non possumus istis eorum actionibus interesse. Ad Pontificis Max. gestationem quod attinet, dixi tibi, id ad benedictionem populo impertiendam fieri quamuis ea dignitas tãta sit, vt ipsam CHRISTI Domini dignitatem, Apostolicæ Sedi collatam, expediat ita quoque monstrari. Plus verò est, quod populi isti deferunt honoris Episcopis tuis (si Episcopi sunt) cùm qua abluunt manus, eam suis oculis, alijsque corporis partibus inspergunt, sese autem ijs Episcopis persæpè ad terram inclinant, ac terram fronte percutiunt. Quæ verba cũ Princeps excepisset: hoc aquæ mysterio (inquit) CHRISTI resurrectio designatur.

NE tibi (respondit Antonius) negociũ hisce de rebus facessam, licebit Serenitati tuæ hæc perlegere, quæ tibi, mandato tuo, de discrimine inter Catholicam, & Græcam fidem conscripsi: ex ijs enim etiam intelliges, quæ de multis huiusmodi rebus, si velles, possent responderi. Quod scriptum cùm Princeps accepisset, iussit, vt Antonius adduceretur ad B. Virginis templum, sed ei iam ex cubiculo exeunti Princeps inclamauit: Vide Antoni, ne Lutheranum aliquem in Ecclesiam inducas. Cui Antonius: Nos, Princeps, Lutheranos, nisi resipiscant, non admittimus, neque nobis vlla cum eis coniunctio est. Sic igitur descendentes Proceres, Antonium ad dexteram partem ædis B. Virginis, vnà cum suis sistere conati sunt, expectaturum, quousq; Princeps veniret: ceterùm nulla de re eiusmodi præmonitum, atque eò minùs id cogitantem, quòd disertè Principi declarauerat, se nulli Sacro, aut precibus eorum publicis interfuturum. Itaque re animaduersa, se inde sensim (sed liberè) cum omnibus suis subduxit Antonius: cùm ei Proceres identidem protestarentur, eum, qui in reliquis rebus omnibus erga Principem suum rectè se gessisset, ea in re magnam iniuriã Principi inferre. Quibus cùm rationes sic afferret, vt frequens populus miraretur, ceteriq; nobiliores essent attoniti, diriorem aliquem casum aduersùs Antonium expectantes; ecce Senatores admoniti, qui iam cum Principe ipsam in plateam descẽderant, ad Antonium satis ab æde illa iam remotum accedũt; sciscitati, caussam Principi referunt, quem Sacerdotes quidam, prælata Beatissimæ Virginis imagine, præcedebant.

TVM Princeps media in platea cum omnibus aulicis subsistens, manuque caput fricans, ambigens quid ageret, tandem Senatores remittit Antonio, dicentes, eum quidem descendisse, illique gratiam suam ostendere voluisse: verùm enimuerò cùm eam nollet admittere, integrum ei relinqui, vt in palatium ad solitum conclaue ascenderet, quò Senatores paulò pòst de negocijs, de quibus agebatur, essent venturi. Sic Principi ad ædem appropinquanti Metropolita, cum aliquibus Episcopis, & Sacerdotibus exiens, obuiam venit; salutatum, in ædem deducunt; crucem osculandam tradunt. Ea verò in æde suggestum, & Cathedram pro Antonio excitatam fuisse, vt omnia cerneret, ac deinde aliquid ei de fide obijceretur, à nobilibus posteà audiuit. Itaque vitata ab Antonio ea tempestate, & manus Metropolitæ deosculati-

one, quam Princeps optauerat, vbi in conclaue ascendit Antonius, hìc ex pectore plena reliquiarum cruce deprompta, cum suis omnibus, qui erãt quindecim, satis alta voce, genibus flexis, hymnum, Te Deũ laudamus recitauit. Id quod nobiles Antonium prosecuti, cùm perquirerent, quid id esset; cognouissent autem ab eo gratias Deo actas, quòd Christianam veram fidẽ cum suis cõstanter, ac publicè defendisset, mirificè affecti sunt, vt non solùm obmutescerent, verùm etiam expallescerent. Hanc enim à teneris annis Mosci opinionem imbuerunt, sese vt solos veros Christianos existiment, reliquos (licèt Catholicos) immundos, hæreticos, aut errantes putent. Sed & eius ingenij Principi res illa molestissimè accidit, cùm hominis à Pontifice Max. missi præsentia, & erga Metropolitam suum demissione, gentem illam in schismate stabilire cogitasset, quasi Pontifex Max. Antonium, ad id officium præstandum, veritate agnita, misisset: quemadmodum anteà Smolencij per Episcopum, aut Vladicam illum, deindè verò Nouogardiæ magnę per Archiepiscopum frustrà tentauerat. Itaque astuto in astutia sua cõprehenso, facti illius publici testimoniũ in cordibꝰ Moscorum diù, vt sperandũ est, hærebit, cũ re ipsa coram Principe suo viderint, quam putant sese habere fidem, eam ab Orthodoxis & Catholicis ne dignã quidem æstimari, vt ipsorum ritibus pius aliquis interfit.

CVM itaque hęc acta fuissent, Senatoribus ad Antonium venientibus, rationes ab eo allatæ sunt, cur Princeps, si quid gratiæ (vt aiebant) Antonio ostendere voluisset, nec Pontificem Max. à Christo institutum carpere coram omnibus debuisset: nec cogitare eos, qui ab illo mitterentur, inferiores esse Metropolitã, qui ne Metropolita quidem esset, cùm & alter, qui dicẽretur Metropolita, esset in Monasterio superstes; alius verò, quòd liberiùs Principis mores reprehendisset, vnà cum omnibus suis fuisset combustus, ac nemo eorum à CHRISTI Vicario fuisset confirmatus. Tum de veritate Catholicæ fidei plura locuto Antonio, cùm aures & animum Senatores adhibuissent, ipsi, cùm omnia Principi sese relaturos polliciti essent (sicuti ea ipsa die fecerunt) ad alia rerum capita ex scripto responderunt, quæ Antonius aliquos ante dies Principi proposuerat.

CAPITA, QVIBVS GRÆCI, ETRVTHENI A LATINIS IN REBVS FIDEI DISSENSERVNT, POST. QVAM AB ECCLESIA CATHOLICA GRAECI DESCIVERE,

Tradita in magno conſeſſu Procerum, Ioanni Baſilij, magno Moſcouiæ Duci, 3. Martij, 1582. in Ciuitate Moſcua: quibus breuis, dilucida, & ſolida errorum Græcorum, & Ruthenorum refutatio continetur.

QVOD tuo nomine ante biduum de me, Sereniſsime Princeps, à Senatoribus tuis quæſitum eſt, ſcripto vt exponerem, quid inter Catholicam Romanam fidem, atque Ruthenicam eſſet diſcriminis, id foret longius, quàm temporis adeò anguſti ratio patiatur; quod ad Sereniſsimum poloniæ Regem in Liuoniam, atque inde ad Gregorium XIII. pontificem Maximum, vnà cum Oratore tuo, eas ob cauſſas, quas nôſti, mihi præſcriptum eſt. Verumtamen, quoniam ex libro Gennadij Patriarchæ Conſtantinopolitani, qui ſanctæ Synodo Florentinæ interfuit (quem librum propterea Senatoribus tuis ad te dedi) præcipua huius diſcriminis capita dignoſcere poteris, agam breuiſsimè de ſumma rei: originem, ac tempus in primis attingens, quo Græci, à quibus Rutheni non integram, neque rectam Chriſtianæ fidei normam acceperunt, ſeſe à Catholica Romana Eccleſia præciderunt. Id enim ad totam rem liquidiùs intelligendam maximè faciet. Dum ſtetit in Oriente ſincerior fides, atque ſimplicitas, Græci Primatum viſibilis huius, ac militantis Eccleſiæ Petro Apoſtolo, eiuſq; ſucceſſoribus fuiſſe à CHRISTO Domino delatum credidere: ſicq; vel in Conciliorum confirmatione neceſſariâ eſſe agnoſcebant Petri ſucceſſorum auctoritatem, ad quos illa vox Chriſti Domini pertinebat; Petre, confirma fratres tuos: vel cùm à diuerſis hæreticis, & ab ipſis quoque Imperatoribus, Patriarchæ, ac reliqui Orientales Epiſcopi affligerentur, ad vnam ipſam Pontificis Romani Sedem confugiebant, vt defenderentur. Quemadmodum Sanctis, Ioanni Chryſoſtomo, Athanaſio, & pleriſque alijs contigit. Quin verò ex toto orbe terrarum eandem ad Sedem Epiſcopi de quæſtionibus fidei, deque alijs grauiſsimis rebus ſcribebant, atque ad iuſſum Pontificis Maximi Concilia vel cogebant, vel coacta petebant vt confirmarentur. Et à Pontifice Maximo Archiepiſcopus Theſſalonicæ (quæ Græciæ ciuitas eſt) delegatam acceperat poteſtatem, qua cauſſas, & diſsidia, ſi qua enaſcerentur in Oriente, decideret: ac qui nominarétur in Eccleſijs Epiſcopi, eos auctoritate Pontificis Maximi confirmaret, ſi confirmandi viderentur. Quòd verò iſti Theſſalonicæ Archiepiſcopo ea poteſtas à ſummo Pontifice fuerit delegata, Leo primus, cui tui Rutheni fidé habent, ac qui tot ante ſecula fuit, teſtatur. At verò cùm Conſtantinus magnus, Imperij ſui Sede Bizantio delecta, Roma Chriſti Vicarijs Diuino afflatus numine ceſsiſſet, Græci, qui tantò magis ea re Petri Sedem ſuſpicere, ac venerari debuiſſent, ſic terreni Imperatoris præſentia inflati ſunt, vt ab eo, potiùs, quàm ab inſtituto CHRISTI, quo Sedes Petri omnibus prælata fuerat, Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ dignitatẽ æſtimare voluerint. Itaque anno Domini ſuper trecenteſimũ octogeſimo primo, Epiſcopum Conſtantinopolitanũ, qui antea ne Patriarcha quidem fuerat, tribus Orientis Patriarchis anteponere & ſecundum à Romano Pontifice facere voluére, ſicut ex Concilij Conſtãtinopolitani primi, canone quinto patet. Deinde ne hoc quidem contenti, anno CCCCLI. eũdem Conſtantinopolitanum Epiſcopũ Romano pontifici parem effecre conati ſunt, vt ex Synodi Chalcedonenſis actione ſextadecima conſtat. Sed neque inter hos terminos cõſtiterunt. Nam propè Sexcenteſimum à Chriſto nato annum, Epiſcopum Conſtantinopolitanũ Oecumenicum, id eſt, orbis terræ Epiſcopũ, ſiue vniuerſalẽ vocare ſunt auſi. Quod S. Gregorius primus pluribus Epiſtolis ad Ioannem Epiſcopũ Conſtantinopolitanũ, atq; ad Imperatorem Mauriciũ, & ad Imperatricem Conſtantiam, atque ad Patriarchas Orientis, planiſsimè tanquam blaſphemiã contra Chriſti Domini inſtitutum confutauit. Denique anno M.LIV. (vt ſuperbia ſemper aſcendit) varijs hæreſibus, & peccatis Oriens lucem veritatis amiſit. Epiſcopũ enim Cõſtantinopolitanum non ſolũ Petri ſucceſſoribus parem eſſe Græci dixerũt, ſed ementitis calumnijs eos anathemate ferire, ac Latinos ex Eccleſijs, quas Bizantij habebant, eijcere ſunt auſi.

Luc. 22.

Epiſt. 1. & 2. ad Inno. Sozomen. lib. 3. hiſto. cap. 7.

Vide epiſto. Leo. 9. Anſelmũ. li. de Spiritu S. Sigebert. in Chronicis. Antonin. lib. 3. hiſt. tit. 22. cap. 13. pag. 18.

QVIBVS ex rebus facilè intelligis, Græcos, cũ iſta Gregorio primo Pontifice Maximo

ximo (& quidẽ viro ſanctiſsimo) ſunt auſi, non ob peccata Pontificũ, quæ fallaciter à quibuſdam Græcis prætexuntur, ſed quia excæcauerat eos tumor, atq; mendacium, ordinem à Chriſto conſtitutũ, voluiſſe perturbare, atq; perrũpere. Sed (gratia Deo) ipſi perturbati ſunt, atq; perrupti: ipſi mancipia Turcarũ effecti: ijs libri, & ipſa Sanctorum Patrum corpora adempta, & ad vnam verã Eccleſiã Catholicam Romanam translata: ijs denique ſic ſublata auctoritas eſt, vt ne vnam quidẽ vnquam Synodum cogere potuerint, cũ tamen poſt ſeptimã Synodum plus quã decem Generalia Concilia coegerit Sedes Apoſtolica. Quo temporis ſpacio quater & decies ſuos agnouit errores Græcia. Sed (vt S. inquit Iacobus Apoſtolus) cõſiderans ſe in ſpeculo, ac maculas ſuas videns, abiuit retrorſum, & ad vomitum redijt. Tandem cùm ſecurim ad radicem Deus iuſtus iudex apponere, ſterilemq; illam ſicum vellet exſcindere, Synodum Florẽtinam cogi iuſsit, cui cùm Conſtantinopolitanus Imperator, cæterique Orientales interfuiſſent, veritate agnita, dedére dexteras Apoſtolicæ ſedi, & quos hauſerant errores, hos, Patribus Græcis publicè perlectis, quos ſanè ipſimet ex Aſia, & Græcia ſecum attulerant, eiurárũt. Quorum ij præcipui erant, quos Gennadius, qui poſtèa eorum fuit Patriarcha, ijs in capitibus de primatu Petri, refellit, quæ tibi Ruthenicè verſa tradenda curaui. At quoniam quam lucem hauſerant, eam paulo pòſt eorum plures depulére, factum eſt Diuinitus, vt Conſtantinopolitani, & Græci, Imperium, fidem Orthodoxam, ac ſplẽdorem omnem amitterent: (dilexerant enim plus tenebras, quàm lucem) atque ita in tenebras interiores, & exteriores traditi ſunt; ſuper cordibus adhuc velamen habentes, vt in quo ſæpè conuicti ſunt, & iudicio ſuo ipſorum condemnati, id confiteri iam nolint.

Iaco. 1.

Cõcilium Florentinum.

Primũ caput diſſenſionis de Proceſſione Spiritus ſancti.

ET illud ſanè primarium inter Catholicos & Orientales erat diſcrimen, quòd hi putabant temerè, accontra Concilia, quæ præceſſere, additum eſſe Symbolo, Spiritum ſanctum à Patre, & à Filio procedere. Verũ Orientales ex verbo Dei, & Patribus Græcis intellexerũnt, à Latinis nõ duo, ſed vnum tantùm principium fieri, additaq; illa verba (ex Filio) ad quorundã hæreſim declinandam. Quæ declaratio neceſſaria anteà non erat, cũ error ille non apparuerat: Pontifices aũt Maximi, qui primas Synodos coegerunt, & alij quoque ſanctiſsimi Patres Græci, qui ijſdem interfuere, eandem proceſsionem ex Patre, & Filio teſtati ſunt: vt ex Sanctis Athanaſio, Baſilio, Gregorio Nyſſeno, Chryſoſtomo, Anaſtaſio, Concilio Epheſino, atque alijs oſtenſum eſt, cùm diſertiſsimè ſcripſerint à Patre & Filio mitti, procedere, prodire, profluere Spiritum ſanctum. Quamobrem etiam ex ſanctiſsimis Pontificibus, & Patribus Occidentalis Eccleſiæ hæc veritas comprobata eſt; cùm eorum Patrum ſententijs pro veritate fidei promulgatis, qui non crediderint, anathematis penæ à quinta, ſexta, & ſeptima Synodo, ſubijciantur.

Lege Gennadium.

De pane azymo.

PORRÒ quoniam quidam, neſcientes quid dicerent, audebant aſſerere, Latinos in excommunicationem incidiſſe, quòd in Conſtãtinopolitana Synodo anathema erat latum aduersùs eos, qui ſentirent, aut docerent aliter, quã illa in Synodo fuerat decretum, aut quàm Eccleſia eo tempore ſenſiſſet: edocti ſunt, nunquam aliter Eccleſiam Latinam ſenſiſſe, aut docuiſſe: verumenimuerò aliter ſenſiſſe Macedonium, & Eunomium, alioſque eiuſmodi hæreticos, ad quos anathema illud pertinuiſſet. Quamobrem cùm Græci ſæpiùs ſeſe erraſſe animaduertiſſent, ſæpiùs item (vti dictum eſt) cum Eccleſia Occidentali conſenſerunt, ſicuti & in Synodo Florentina, atque ante plus quàm Trecentos annos fecerant, in Generali Synodo Lugdunenſi, Gregorio decimo Pontifice Maximo, cùm Græci Epiſcopi eò venientes, tam reliquorum Orientalium, quàm Imperatoris Conſtantinopolitani nomine, publicè profeſsi ſunt, Spiritum ſanctum æternaliter ex Patre, & Filio non tanquam duobus principijs, ſed tanquam ex vno principio, non duabus ſpirationibus, ſed vna ſpiratione procedere. Hoc verò coram illa tota Synodo ter Græcè, ac ter Latinè cum ijs verbis, SECVNDVM SCRIPTVRAS, FILIOQVE, ſimiliter decantárunt.

ERAT deinde alterum diſcrimen de azymo pane, quo Latini in conficiendo Diuino Sacramento vtuntur. Sed Orientales item intellexére, hunc ritum, non ſine afflatu Spiritus ſancti, Occidentalibus Eccleſijs ab Apoſt. Petro, & Paulo fuiſſe traditum. Quod cùm optima ratione fieret, reliquerunt tamen Orientalibus integrum, vt ipſi in fermentato non ſine laudabili ratione conſecrarent. Dum enim (vt inquit eorum Patriarcha Gennadius) ab Euchariſtiæ conſecratione materia tritici, Sacerdos, locus, intentio, & verba non abſint, quæ quidem inſtituit Chriſtus, amplius requirendum non eſt. Sed & agnouere Orientales, Occidentis Eccleſiam bona, & laudabili ratione azymum in vſu habuiſſe, quòd Dominus ſine vlla commixtione ſuſceperit carnem: cùm qui fermen-

tatum offerunt, id spectent, quòd ex fermento farinæ commixto, verbum Patris indutum carne, verum Deum, & verum hominem fuisse designetur. Sed siue in azymo, siue in fermẽtato id fiat, Domini & Saluatoris corpus sumimus: nec propterea duo Christi credendi sunt, alter in Azymo, alter, qui in fermentato conficiatur.

QVOD autem hoc non sit Iudaizare, cùm CHRISTVS in agni cœna in azymo consecrauerit, iusseritque idem facere, quod ipse fecit, cumque non propterea Iudaizemus, si aqua in Baptismo vtamur, qua in suis baptismatibus Iudæi vtebantur: Sancta Synodus Florentina, & Gennadius ipse, quem tibi Græcum & Latinum tradidi, solidissimis rationibus ex verbo Dei, & patribus ostendunt.

De Purgatorio, Beatitudine Sanctorũ, & Primatu.

PVRGATORIVM autem ignem esse, in quo animæ expiantur, ac post expiationem in cœlum ante extremum iudicij diem ascendunt: animas item fidelium ante eundem iudicij diem cœlesti fælicitate perfrui: ac Pontificibus Romanis curam vniuersalis Ecclesiæ vsque ad consummationem sæculi fuisse in Petro Apostolo delatam, sic euidenter ex eodem verbo Dei, & antiquissimis patribus ostensum est, vt certissimè sperem de misericordia Dei, si quis vel Synodum Florẽtinam, vel ipsum Gennadium Patriarcham Constantinopolitanum attentè legerit, eum cogniturum verissimam & vnicam fidem, sine qua nemini vnquam ad cœlestem gloriam aditus patebit.

VBI ergo Græci hæc didicerunt; & inde etiam intellexere Sanctam Petri Sedẽ, & quæ ab ea regitur, Catholicam Romanam Ecclesiam, neque posse errare, & verò ipsam à CHRISTO Domino ad veram populis doctrinam tradendam, Spiritum sanctum accepisse: facillimum fuit, reliquas nugas & historias falsas, atque eas, quę Latinis obijciebantur, calumnias, vel mendacia diluere.

PRIMVM enim, quòd Græci aliqui obijcere ausi sunt, post septem prima Concilia Generalia, nullum aliud esse cogendum: Vbinam CHRISTVS hoc dixit? Ecquis alligauit verbum Dei? Quis Spiritum sanctum obmutescere fecit, quin emergentibus erroribus, & hæresibus, Ecclesia vsque ad extremum huius mũdi diem Christianæ concordiæ consuleret, ac per Concilia Generalia, generalibus morbis remedium adhiberet? Verùmtamen cùm Græci viderent, sine vno pastore visibili, quem vt necessariò, ita sapientissimè, Christus Dominus reliquit Ecclesię, sese nunquam vlla posse legitima Concilia cogere (quam obrem varijs quoq; dissidijs, & erroribus inter sese dissecti sunt) Romanæ autem Catholicæ Ecclesiæ cernerent auctoritatem suam in cogendis ac confirmandis Concilijs Generalibus integram restare; ac inde factum fuisse, vt plures alias Synodos, sicut dictum est, post septem illas priores eadem Apostolica Romana Sedes indixerit, ac confirmârit, (quemadmodum item paucos ante annos Synodũ Tridentinam aduersùs Lutheranam, & alias hęreses) propterea ijdem Græci eo mendacio veritatem tegere voluerunt, quasi septima Synodus aliorum Conciliorũ sustulerit, aut (si Deo placet) tollere potuerit facultatem eam, quam Christus ipse Ecclesię suæ in perpetuum tradidit.

De rituum diuersitate.

QVÒD autem ob varios in Ecclesia ritus, quos prudenter, ratione diuersarũ gentium, Apostoli instituerunt, religionẽ lædi, aut imminui Græci putassent, si alij in Occidente quàm in Oriente retinerentur (quamuis etiam in ipso Oriente sint plures, atq; diuersi ritus inter Syros, Maronitas, Aethiopes, Armenos, Græcos) id facilè ostensum est Orthodoxę fidei obesse non posse, si vnaquæque prouincia cum charitate, & vnione seruaret, quæ à suis Apostolis, vel legitimis eorum successoribus accepisset.

De Baptismi ceremonijs.

ITAQVE quod ad Baptismum attinet, qui apud Græcos, & Ruthenos integra corporis immersione, aut capitis perfusione fit in Occidente, vtrobiq; idem re ipsa est. Corporis enim toti immersióí Sancti Dionysius Areopagita, & Cyrillus Episcop⁹ Hierosolymitanus: capitis verò perfusioni S. Clemens in Apostolicis constitutionibus testimonium reddunt. Itaq; si quis Latinus Græcum infantem, Græco ritu baptizatum, sicut, & si quis Græcus Latinum ritu Occidentalis Ecclesiæ baptizatum rebaptizaret; aut hunc, vel illum fuisse vero Christi baptismo baptizatum non crederet, pessimè crederet, ac pessimè faceret.

De Vnctione Christi matis Ecclesiast. hierar. cap. 4. Catechesi 3. Mystagog. Epist. ad Episcopos Hisp.

NEGANT porrò reliqui Græci esse plus quàm vnam Chrismatis vnctionẽ, qui error manifestissimus est contra verbũ Dei, & S. Clementem, ac constitutiones Apostolicas, & cõtra S. Dionysium Areopagitam, Cyrillũ Hierosolymitanũ, & S. Melchiadem Pontificem, & Martyrẽ. Proinde mirandũ non est, si Græci vbi Sacramentum Confirmationis ritè non susceperunt, infirmati sunt in fide, & à Turcis perfidis Christi hostib⁹ pessima quęq; adhuc patiantur.

De Diuortio.

MATRIMONIVM ex Christo, sancta quę vniuersali Ecclesia indissolubile est, quamdiù alter coniugum vixerit: Græci autem diuortium ita permittunt, vt superstite altero coniugũ, alter vxorem ducere posit:

posit: quod mirum non est, cùm diuortiũ ab Ecclesia Catholica fecerint, cuius coniunctio indissolubilis cum Christo capite per matrimonium designatur, quod D. Apostolus Paulus propterea vocat magnum Sacramentum. Ephes. 5.

De Cœlibatu.

SACERDOTES Græci vxorem ante Sacerdotium ducunt, & in Sacerdotio ea vtuntur. Latini autem cœlibatum seruãt, quod quidem melius est, tum ad tractanda Diuina mysteria, vt sint Sancti corpore & spiritu, tum quoniam negocijs temporalibus, & filiorum carnalium propagatione implicari non debent, qui spiritualibus rebus vacantes superaccincti esse debent ad proximos adiuuãdos, Sacramẽtaq; dies & noctes, viuis, & moribũdus ministrãda.

De ieiunio Quadragesimæ.

ALIQVI Orientales de ieiunio magno Catholicos abscindere hebdomadam obijciebant, sed facilè fuit illis ostendere, Catholicos, à tempore Apostolorũ Petri, & Pauli, vnam integram Quadragesimam accepisse, quam ieiunarent. Quæ quidẽ vitæ Christi imitationem habet, sicut B. Ignatius scribit ad Philippẽses, scilicet, quòd ad Christi Domini exemplum, quicunq; id præstare possumus, totidem dies ieiunare debemus. Quòd si quis hebdomadam, & plures quoq; dies Quadragesimæ velit adijcere, quibus se ad ieiunium illud melius præparet, id integrũ cuilibet relinquitur: sicut & laudabile est (quod etiã plures faciunt apud nos religiosi viri) non vnam tantùm, sed plures Quadragesimas quoq; facere. Quòd verò Telesphorus Pontifex Maximus suaserit, vt (quod & ante illius tempora fiebat) septem hebdomadas plenas ieiunaretur, id Clericis, & Monachis proposuit: quod etiam pleriq; obseruant, quanquam non fuerit, tanquam rigida lex omnibus imposita. Porrò in Ecclesijs Catholicorum per totum Orientem & Occidentẽ, alij secunda, alij quarta feria ieiuniũ incipiunt: nec tamen nulli vis inferenda est, dum quadraginta dierum ieiuniũ expleat, ad Christi imitationem (quantum hominibus licet) quibus exemplũ dedit, vt quẽadmodum ille fecit, ita & nos faciamus. Sic enim S. Ioannes Damascen⁹ in libello, quẽ de ieiunijs ad Cometam scripsit, postquam de Orientalis ieiunij more, qui etiã in Occidẽte ex parte seruatur, locutus est: Hæc est, inquit, Regula, & lex Ecclesiæ, quam in sancta Christi resurrectione seruari scimus: sed abundare in bono, & ἐπιδιδόναι τὴν ἀρετὴν, id est, & exuberare virtutem, nõ est improbandum, sed potiùs Deo & hominibus prudentibus gratum: ita tamen, vt vis nulla fiat, nec imponatur necessitas, sed suasio adhibeatur: nunc præsertim in hac temporis difficultate. Vtrum Epist. ad vniuersos d. 4. ca. sta tuimus.

que enim nunc vtile est, & necessariũ, addere ad bonũ, & à violentia abstinere. Deinde subiungit: Quis iuberet, vt per vniuersum vitæ tempus vnũ ieiunium esset? Verùm alius est modus admonitionis, alius legislationis: satis sunt, quæ à Spiritu sancto sancita sunt: νουθετησώμεν προσθήκην τῆς ἀγαθῆς, id est, Admoneatur accretio, siue accesio boni. Hæc Damascenus.

QVIN verò, cũ charitas sit finis præcepti Domini, lexq; omnis ad eam referenda sit, nec ieiunium ad destruendam naturam, sed ad perturbationes animi domandas, & ad animũ ad cœlestia excitandũ institutum sit: propterea ægrotis, & debilib⁹ (si opus sit) dare cibum, qui bene valentibus interdictus est, id nullo cum scrupulo faciendum est. Vt enim, inquit D. Paulus Apostolus, pietas ad omnia vtilis est. Tum autem ægrotis cibus non datur, vt cibus, sed vt medicina, quoniã Deus ex altissimis (vt inquit Scriptura) creauit eam. Neq; verò Orientales à Latinis in fide discrepant, quòd non solùm ij longiorem Quadragesimam, quã Latini ieiunant, verùmetiam alijs anni temporibus plura videantur habere ieiunia. Quæ enim erãt necessaria Ecclesiæ, pro ratione temporum & locorum, siue Apostoli, siue qui ijs successerunt, Spiritu sancto dictante, tradidere. Nec tamen Latini Græcorum ieiunia improbant, licèt Græci haud semper ea rectè præstant; cùm sæpiùs eo die ieiunij comedant, potationibusque plus æquo, vt tua Serenitas scit, indulgeãt: ne quis ista specie, ac nomine potiũ quã re abstinentiæ, se, atq; alios decipiat. 1. Tim. 4. Eccles. 38.

Ieiunia Vigiliarum, et quatuor temporũ.

PORRÒ Latini in peruigilijs Apostolorum, aliorumq; aliquot festorum dierũ, vti præsertim Saluatoris nostri, ac Beatissimæ Virginis, ieiunant, quòd diẽ insequentẽ vegetiores orando, pijsq; operibus faciendis, visitandis carceribus, & nosodochijs, consolãdis afflictis, inuisendis ægrotis possint impendere. Duodecim præterea dies sunt, qui in quatuor anni tempora distribuũtur (adnumeratis tamen tribus ijs diebus, qui in tempus incidunt Quadragesimæ) quib⁹ iuxta antiquissimũ Apostolorum exemplum ieiunant, vt ea fiat ab Episcopis recta spiritualiũ operariorum Ordinatio, quam ipsimet Apostoli ieiunantes, & orantes fecere, cũ Paulum, & Barnabam, impositis eis manibus, Sacerdotes creârunt. Act. 13.

De ieiunio Sabbathi.

CVM aũt Græci, aut alij obijcerent, ex Epistola D. Ignatij ad Philippenses, & ex Concilio Gangrensi, atq; ex Apostolicis Canonibus, nó esse Sabbatho, ac die Dominico ieiunandũ: Latini illis ostenderunt, eum non ieiunandi Sabbatho ritum, Ecclesijs oriẽtis traditum fuisse, cũ ob Simoniacos in Oriente ortos (qui mundum, à cuius

creatione Deus Sabbatho requieuit, opus eius esse negabant) tum quia diuinitus affiati Apostoli prænoscebant, futuros quoque hæreticos in Oriente Manichæos, Eustachianos, Marcionistas, Lampetianos, & Messalianos, qui in Paphlagonia apparuerunt; qui quidem Sabbatho simulatè ieiunabant in contumeliam Resurrectionis Christi, cui Resurrectioni à vespera Sabbathi (vt ait Magnus Leo Pontifex in epistola lxxxj. cap. 1.) initium constat adscribi. Porrò eam fuisse causlam prohibendi ieiunium Sabbathi, Synodus Gangrensis ipsa, & S. Anastasius Patriarcha Antiochenus exponunt, cùm inquiunt, illos Sabbatho, & die Dominico ieiunare, πρὸ τῆν νομιζομένην ἄσκησιν, id est, ob simulatam abstinentiæ exercitationem. Porrò quia in Occidente eadem causla non erat, nec illa hæresis vigebat, prohibitum non est, quin ipsa die Sabbathi aliũ ad finem (de quo mox dicetur) ieiunare, siue à carnibus abstinere cum laude possent.

De abstinẽtia feriæ quartæ.

CVM etiam aliqui mirarentur, quòd quarta feria Latini non ieiunarent, aut à carnibus non abstinerent; Latini illos docuêre, non deesse apud sese, qui diem illũ religiosa abstinentia obseruarent. Sed vt antiquitus quædam fuere indicta in commune ieiunia (quæ Synodus Gangrensis appellat εἰς τὸ κοινὸν tradita) sic fuisse alia non in commune tradita docuerunt, quæ pro ratione locorum, varijs obseruanda diebus, ab Apostolis relicta fuissent. Orienti enim ieiunium quartæ, & sextæ feriæ; Occidenti autem feriæ sextæ, ac Sabbathi; vtriq; verò Quadragesimam, seu ieiunium magnum in commune præscriptum. At verò, vt Orientalis, sic Occidentalis abstinentiæ consentanea rationi causla est, & decorus in Ecclesia Dei cultus. Apud Græcos quidem quarta, & sexta ferijs, quòd ablatus eis fuerit sponsus: (Feria enim quarta, Domini proditione pact' est Iudas: Sexta verò crucifixus est pro nobis benignissimus Dominus) sed apud Occidẽtales feria sexta ob eãdem, quæ dicta est, causlam: Sabbatho verò, quòd & in sepulchro latuit; & qui dies erat quietis Iudæis, nobis adhuc fuit doloris; vtq; reliquias illorum Sabbathismi iam Christiani nolle se indicarent; qui & ad diei insequentis Dominici celebrandã festiuitatem, & ad communionẽ Eucharistiæ plerunq; se præparãt, ac præparant. Porrò tantùm abest, vt ob hanc causlam Ecclesia Latina ritum illum Orientis damnet, vt etiam (quod quidem ad eas Ecclesias attinet) eum defenderit, sicut B. Augustinus contra Vrbicũ, & Tertullianus Apologetico fecerunt. In quo sicut Ecclesiæ Catholicæ ingenuitatem agnoscere possunt, ita ijs esset faciendum, si ab eodem Capite, quod est Christus Dominus, eundem Christi Spiritum se accepisse possent ostendere. Illud verò discrimen in fide non est, quòd Monachi, & Episcopi Orientales à carnibus abstineant: quodque Occidentales Monachi (licèt complures eorum carnes non edant) & Episcopi Latini earundem carnium esum sibi non interdicant. Nam neque Apostoli omnes præter ieiuniorum dies, perpetuò à carnibus abstinuerũt, nec Christus perfectionis omnis auctor, & fons id fecit: quamuis integrum vnicuique reliquerit, vt pro arbitrio suo, dataque gratiæ cœlestis mensura, id genus vitæ eligeret, cui se idoneum fore censeret, & ad quam capescendam à Domino vocaretur. Quin verò si diuersitas hæc pertineret ad negocium fidei: pertineret item illud, quòd in Ecclesijs Catholicorum per Occidentem, & per Orientem alij in pane & aqua ieiunant, alij piscibus, alij solis herbis, & leguminibus, alij aridis tantùm (quod genus ieiunij Græci vocant ξηροφαγίαν) atque ex his alij plus, alij minus sumunt; alij rursus vsque ad vesperam, alij vsq; ad nonam prãdium differunt, alij vsque ad meridiem tantùm & horum pars vsque ad posteram diem abstinet, pars paululum degustat.

De abstinẽtia à suffocato & sanguine.

CVM quidam Græci obstreperent, quòd aduersùs Apostolorum decretum, à Latinis edocti sunt, id aduersùs idolorum cultores latum fuisse, qui immolatum, & idolothytum edebant, aut calicem, quem Apostolus vocat Dæmoniorum, bibebant: seruandum autem esse, sicut & à Catholicis seruatur, decretum illud, vbicunque inter gentes, quæ idola adorant, immolatitia sint. Porrò eo decreto immolatitia, non autem reliqua fuisse prohibita, grauissimi testes sunt B. Cyrillus Hierosolymitanus in quarta Catechesi, Iustinus Martyr quæstione XLV. Gregorius Nazianzenus Sermone in sanctũ Pascha, Origenes in lib. VIII. contra Celsum, & Magnetes antiquissimus auctor libr. III. Apologię pro Euangelio, contra Theostenem Euangelia calũniantem. Qui omnes summæ auctoritatis Patres in Oriente vixerunt, ne quid dicam de Tertulliano, qui fuit Aphricanus, idipsum in Apologetico antiquissimè comprobans.

1. Cor. 10.

Desigũ Crucis.

DE signo crucis, quòd Rutheni ad læuam finiunt, quoniã Filium ad Patris dexteram confidentem ipsi putant ea consignatione designari, quam cùm Filium nominant, ad dexteram faciunt, non valdè laborabimus. Nos enim alteram piam, & mysterij plenam nobis sanctæ crucis signo

De abstinẽtia Monachorum & Episcoporum.

no consignandi consuetudinem habemus: qui vt illorum non improbamus sensum, atq; pietatem (si alioquin absit ab errore) sic laudare non possumus, quòd cùm sese ad sinistram signo crucis muniunt, id propterea sese facere putent (sicut à tuis mihi relatum est) quòd ad sinistram Patris Spiritus sanctus assideat. Est enim, Serenissimè princeps, de Sanctissimæ Trinitatis mysterio multò altiùs, quàm pro humano captu, ac rebus, quæ sub sensum cadunt, credendum, & iudicandum. Ceterũ nostræ consignationis hæc est ratio, vt cũ eam à capite inchoamus, inde patrẽ caput, & fontem omnium bonorũ, atq; adeo primarium fontem reliquarum personarum sanctissimæ Trinitatis agnoscamus. Cùm verò tres primos digitos dexteræ demittẽtes, nomen Filij nominamus, tum eiusdẽ in ventre Beatissimæ Virginis incarnationem recordamur, qua recordatione testamur mysterium illud æternis temporibus tacitum, Angelis, & mũdo, (sicut testatur Apostolus) innotuisse; erga nos verò summum omnium beneficium fuisse collatũ. Ad lęuam porrò, ac dexteram pectoris partem Spiritus sancti nomen adsciscimus, vt eum à patre & Filio procedentem, (sicut re vera procedit) ac contra impiam Eunomij hæresim, alioscq; hæreticos, vtriq; consubstantialem, & ab vtraq; distinctam personam confiteamur. Sic autem nos finimus eam consignationem ad dexteram, quòd in Diuinis Scripturis dextera perfectionẽ significat, nobis autem semper ad perfecti onem tendendum sit. Nam & id Dominus Deus potissimùm vult, qui omnia, quantum in se est, perficit.

De ratiõe pingendi imagines.

QVÒD autem Rutheni tui mirentur, nos pijs imaginibus nomina eorum Sanctorum, quos repræsentant, non semper (vt ipsi faciunt) adscribere; scito si nominum illorũ adscriptio ideò necessaria est, vt quos Sãctos repræsentẽt, ex ea sancti illi viri agnoscãtur, iam eã haud necessariã esse ijs, qui illas agnoscunt: Catholicis autem primo aspectu innotescere CHRISTVM crucifixum, Beatissimam virginem & pleraque alias Sanctorum imagines, quis dubitet? Præterea, si nominis adscriptio necessaria sit, quid illa faciet idiotis legere nescientibus, quales plerique omnes sunt Rutheni, cùm potiùs ipsemet imagines loco literarum, & scripti, idiotis adhibeantur? Quòd si dixeris (vt mihi tui dixere) in ipsa nominis adscriptione virtutem aliquam consistere, tu sapiens es, qui intelligas in notis eiusmodi nullam, sed in sensu ac viua fide sitam esse vim, atque virtutem. Ac tamen non improbamus eorum consuetudinem, qui pietate, non superstitione adducti, nomen imaginibus adscribunt, vt alij (cùm quòd ignorant, intelligant) ea etiam ratione, pias à prophanis imaginibus dignoscant: quòd sanè crebro Latini quoque Catholici faciunt.

ERRORES ALII RVTHENORVM, qui Orientale schisma sequuti sunt, postquam Græci ab Ecclesia sese præciderunt.

De fornicatione.

ERRANT Græci, cùm dicunt, simplicem fornicationem non esse peccatum. Dicunt enim contra illud CHRISTI Domini Matthæi decimo quinto. De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, & similia, quæ coinquinant hominem: ac contra illud Pauli 1. Corinth. capite sexto. Neque fornicarij, neque adulteri, & cæt. Regnum DEI possidebunt. Errant, cùm dicunt, præstantissimum Eucharistiæ Sacramentum in die cœnæ Domini, nempè feria quinta maioris hebdomadæ confectum, excellentioris esse virtutis, & efficatiæ, quàm alio quolibet die consecratum. Eadem enim semper est virtus Diuini verbi, cùm à Sacerdote iuxta Domini præceptum profertur: Hoc est corpus meum. Neque enim vna plus quàm altera dies, sed institituti, ac voluntatis Dei ratio huic sancto Sacramento efficatiam, & vim suam tribuit, quocunque tempore id ritè celebretur.

De Eucharistia feriæ quintæ maioris hebdomadæ.

Matth. 26.

De cõmunione peccatorum.

ERRANT, cùm dicunt, eos, qui sunt aliquibus peccatis inquinati, corpus Christi Domini nõ recipere, cùm ad altare Domini accesserint. Verè enim illud sumũt, licèt indignè, & ad iudiciũ accipiant, non dijudicantes corpus Domini, vt Apostolus ait.

1. Cor. 11.

De secundis nuptijs Matth. 10. & 19. cap.

ERRANT, cùm primas nuptias admittunt; secundas damnant. Si enim alter coniugum mortuus sit, alter solutus est, vt iterum possit nubere: quod ex CHRISTI Domini verbo manifestè colligitur.

De salute corporis à Sacramẽto extremæ Vnctionis.

ERRANT, cùm extremæ vnctionis Sacramentum ægrotantibus negant, aliquando ad salutem quoque corporis prodesse, quamuis semper ad salutem animę obicẽ non ponẽtis prosit. Id enim aperte Dei verbo, per Sanctum Iacobum Apostolum prolato, aduersatur, qui de hoc Sacramento loquens, ait: Et oratio fidei salũabit, vel (vt Græcus textus habet) sanabit infirmum; &, si fuerit in peccatis, remittentur ei.

Iacob. 5.

De Vsura.

ERRANT, cùm peccatum cómitti negant, si quis ad vsuram alicui det. Dictum est enim à Christo Domino; Mutuum date, nihil inde sperantes: & à Dauide Prophe ta; Eum qui pecuniam suam ad vsuram nó dederit, in tabernaculo Dei habitaturum. Quamobrem qui dabit ad vsuram, nec resipiscet, is profectò in tabernaculo Dei nó commorabitur.

Luc. 6.
Psalm. 14.

De restitutione.

ERRANT, cùm ad vitam æternã consequendam, non credunt necessariam esse rei furto sublatæ restitutionem. Scriptum est enim: Non furtum facies, &, Facite fructus dignos pœnitentiæ. Et Zachæus ait: Si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. At verò quonam modo fructus digni pœnitentię fient, nisi rei iniustè vsurpatæ fiat ipsius domino restitutio? Itaque pessimè facit Sacerdos, qui pro vsura, furto, aut rapina manifesta, satis esse putet, si oleo simplici raptorem inungens, quem sibi aliquã pecuniæ malè partæ portionem cogat impertire, eundem absoluat, qui tamen coram Deo absolutus non est.

Exod. 20.
Luc. 3.
Lucæ 19.

De ratiõe formandi imagines.

ERRANT, cũ putant, non licere Christi Domini imaginem sculpi, non intelligentes sculptilia à Deo fuisse prohibita, vt pronos ad idololatriã Iudæorum animos ab eadem auerteret? Verba enim hæc, Nõ facies tibi sculptile, ad eos pertinebãt, qui idola Beelzebub, Dagon, & aliorũ dæmoniorum sic adorabant, vt illis etiam immolarent, ac thus offerrent. Ac verò exoriente Christi luce sic idololatria depulsa est, vt iã liceat veri Dei & hominis Christi Iesu Sanctorumq; seruorũ suorũ, memoriã omnibus pijs modis excitare, & ad mẽtem reuocare. Quin verò si illis verbis sculptas Sanctorum imagines existimant prohiberi: cur item picturam istarum, quales per multas Rutheni venerantur, non putant prohiberi sequentibus verbis? Neq; omnẽ similitudinem, quæ vel in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum. Cur item D. Nicolai sculptam alicubi habent imaginem, sicut ipsi tua in Russia his oculis vidimus?

Exod. 20.

De perpetuitate Sacerdotij.

ERROR item fœdissimus est, cùm de mortua Sacerdotis vxore, creditur Sacerdos (si ritè initiatus sit) ampliùs non esse Sacerdos. Cùm enim ab Episcopo character indelebilis Sacerdoti imprimatur (quod omnium Patrum sanctissimorum Occidentis, & Orientis vnanimi fide constat) cur pereũte vxore, suus indelebilis ordo Sacerdoti pereat? An ab vxore forsan Sacerdotium accepit, & non à CHRISTO per Episcopum? An non etiam inter Ruthenos plures Sacerdotes sunt vel Episcopi, vel Monachi: qui cùm vxorem non habeant, grauissimi testes sunt, Sacerdotium à CHRISTI instituto, non ab vxore pendere? Cùm etiam maximè deceat, vt cœlibatus Christiano Sacerdotio sit annexus.

De spe salutis in schismate.

PORRÒ omnium errorum is est tum certissimus, tum maximus, cùm extra Romanam Catholicam Ecclesiam Græci, & Rutheni æternam se posse salutem adipisci opinentur. Neque enim verè Christiana Ecclesia est, quæ institutum à CHRISTO ordinem, aut potestatem non habet; nec, si quondam habuerit, adhuc retinet. Si autem quicunque totam seruauerit legem, offendat autem in vno (vt S. Iacobus ait) factus est omnium reus: sanè qui traditam Petro à CHRISTO Domino potestatem, ac primatum in terris negauerit, aut fallaci fraude cogitauerit ipsam euanuisse, aduersùs quam portæ inferi nunquam erunt prævalituræ, iam condemnatus est, etiamsi pleraque alia omnia credat. Quamobrem apud Deum neque Episcopi, neque Metropolitæ ij censentur, qui ab eius in terris Vicario Pontifice Maximo confirmati non sunt: dictum est enim Petro à CHRISTO, Domino, qui veritas est, quique non mentitur Deus, Confirma fratres tuos. Atqui Ecclesia, quæ erat pascenda, & Episcopi, qui erant sicut fratres confirmandi à Petro, non tantummodò ad Petri, dum viueret, tempora, sed vsque ad mundi consummationem erant duraturi. Quod S. Ioãnes Chrysostomus LXXXIII. Hom. in Matthæum innuens, Non dixit (inquit) non negabis, sed, Vt non deficiat fides tua. Cura enim ipsius, & fauore factũ est, ne omninò Petri fides euanesceret. Theophylactus item in XX. caput Lucæ: Quamuis, (ait) breui tempore concutiendus sis, habes recondita semina fidei: etiam si folia abiecerit spiritus inuadentis, radix tamen viuet, & non deficiet fides tua. Et Pontifex Maximus Agatho in epistola ad Constantinopolitanum Imperatorẽ, quæ in sextæ Synodi quarta actione lecta est, ac posteà in octaua ab omnibus comprobata. Hæc (inquit) est veræ fidei regula, quã & in prosperis, & in aduersis viuaciter tenuit Apostolica CHRISTI Ecclesia, quę per Dei gratiam Apostolicæ traditionis nunquam errasse probatur, nec hæreticis nouitatibus vnquam deprauata succubuit. Quia dictum est Petro, Simon, Simon, ecce Satanas, &c. ego autem oraui pro te, vt non deficiat fides tua.

Iacob. 2.

Lucæ 22.

IAM ex tam insignibus Patribus cernis, sed multò liquidiùs ex sequẽtib⁹ agnosces, istos tuos, Metropolitam, & Episcopos nó legitimè, nec ritè sacrã administrare: tuumque populum tantum satis procul à recto Apostolicæ fidei tramite deflexisse.

POR-

Necessitas summi Pastoris.

PORRÒ si Occidens, aut Oriens, vllaue alia Christiana pars Orbis in aliquem errorem (vti sæpè factum est) incideret; ecquis sine visibili vniuersalis Ecclesiæ Præposito de fidei quæstionib⁹ iudicabit? Quis electos à clero, aut à Regibus nominatos confirmabit? Quis schismata tollet? Quis hæreses damnabit? Quis (addo) Principes ipsos maiore cum dignitate ad cõcordiam rediget? Quod tu tanti æstimasti, vt ad Põtificem maximum mitteres, quo ille bellũ, quod inter te, ac Stephanum Poloniæ Serenissimum Regem ardebat, auctoritate, ac studio suo interposito restingueret. Confirma (inquit CHRISTVS) fratres tuos. Quòd si sine confirmatione tua, Senatores tui nec ferre iudicium, nec legitimè administrare attributas eis Prouincias possent: quis tam erit excors, vt spiritualis regni Christi, id est, Ecclesiæ Dei viuentis Episcopos exist imet, vel à terrenis principibus posse confirmari, aut qualemcunq; eorum nominationem apud CHRISTVM valere? Sic verò, ne in vanum curreret, aut cucurrisset, ipsemet Paulus Apostolus, ascendit Hierosolymam ad Petrum, & Iacobũ, vt suum cum eis conferret Euangelium: cũ tamen ille arcana Dei vidisset, quæ non licebat homini loqui; cumq; nec ab homine, neque per hominem sed à Deo electũ se fuisse, fidenter, ac verè testaretur.

Galat. 2.

2. Cor. 12.

Basilius.

SIC B. Basilius, epistola Sabino Diacono ad Pontificem Romanũm data, Re vera enim (inquit) dignum est excellentissima illa voce, qua te beatum prædicauit, quod pietati tuæ donatum à Domino est, scilicet, vt quod adulterinũ est, à legitimo & puro discernas, ac fidem Patrum sine vlla subtractione prædices. Sic Synodus Ephesina ducentorum ex multis, ac varijs Prouincijs Episcoporum, in Epistola ad Cœlestinum Pontificem ait: Est enim nobis tam eximijs hoc in consuetudine positum, vt fulcra τηρίγματα Ecclesiarum cõstituatis.

Cyrillus.

SIC Cyrillus, qui posteà eidem Synodo, loco summi Pontificis Romani, præfuit, ad eundem Cœlestinum scripsit, cùm ad eum, tanquam ad caput Ecclesiæ, de hæresi Nestorij referre necessarium esse duceret. Quandoquidem (inquit) Deus à nobis in huiusmodi causa vigilantiam nostrã postulat, ἵνα τὰ μακρὰ ἔθη τῶν ἐκκλησιῶν τῷ θεσπίσαι ἀνακριν̃θῆναι τὴν συνδοτικήν, id est, & diuturnæ Ecclesiarum consuetudines persuadent, vt cum tua Sanctitate hæc communicentur.

Apostolicæ Constitutiones. S. Leo.

SIC Apostolicam constitutionem quę in libr. VIII. Clementis cap. IIII. scripta est, secutus S. Leo Magnus septimo ad Anastasium epistolæ capite scripsit: De personа autem cõsecrandi Episcopi, & de Cleri, plebisque consensu, Metropolitanus Episcopus ad fraternitatem tuam referat, quodque in Prouincia benè placuit, scire te faciat, vt ordinationem ritè celebrandã tua quoque firmet auctoritas. Ac paulò pòst in eodem Decreto præcepit, vt de electione Metropolitani referant Episcopi Prouinciales ad vicarium Pontificis Maximi, Archiepiscopum Thessalonicensem, vt auctoritate sibi à Pontifice Maximo delegata firmetur. Ex ea enim epistola perspici potest, summi Pontificis Romani in Ecclesijs Orientis Vicarium fuisse (vt suprà diximus) Archiepiscopum Thessalonicensem, qui nomine Pontificis, tanquã vniuersalis Pastoris, tum Prouincias visitaret longinquas, tum alia conficeret, quæ ratio & necessitas postulassent. Cuius etiã auctoritate, ne propter longinquitatem vrbis Romæ mora interponeretur, Episcoporum confirmarentur Ordinationes, quæ sine auctoritate successoris B. Petri, fieri non poterant, vt idem S. Clemens eodem in loco testatur. Cùm enim B. Petrus sanciat, vt electionem Episcopi à Presbyteris, & populo factam, Metropolitanus (quẽ vocat τὸν πρόκριτον) approbet, si nihil obstet; & rursum idem cum duobus Episcopis Episcopum ordinet: sequitur, vt ex ipsius Petri, & eius successoris auctoritate, confirmatio electionis factæ, & auctoritas Ordinationis faciẽdæ pendeat.

Sophronius.

Sic Sophronius Hierosolymitanus Apostolicus vir, epistola sua ad Honorium Pontificem Synodica, tempore Imperatoris Heraclij: Apostolica (inquit) & vetus traditio inualuit, vt qui ad hierarchiam eligũtur, (Episcopatum intelligit) ad eos, qui in hierarchijs capescendis, & administrandis maiores sunt, omnino sincerè referant, quid sentiant, & qua fide sint (vt Paulus illis tradidit) ἀγαμάσφαλῶς, id est, valdè cautè, ne in vanum currerẽt, aut cucurrissent. Itaq; subiungit. Huic nos consuetudini seruientes, ad vos θεοσόφως qualis sit fides nostra scribimus πρὸς δοκιμήν id est, vt probetur: Scribimus (inquam) ad vos, qui non solùm nostis discernere ἀπὸ τῶν νοθῶν τὰ δοκιμὰ δόγματα, id est, legitima dogmata ab adulterinis, sed etiã πρὸς ἀναπληρῶντα ἐλλείποντα, id est, supplere, quę desunt, potestis.

Sophronius.

Tit. 1.

SIC rogat idem Sophronius Pontificem Maximum, vt quàm primùm Synodicam de fide sua acceperit, rescribat literas, quibus exhilaretur ipse Sophronius, euangelizaturus (vt ait) τὴν ὑμετέραν βεβαίωσιν ἐρῶσιν, id est, sanitatem vestram à Deo datã. Sanitatẽ fidei significauit, imitatus Apostolũ, cũ ait, vt sani sint in fide.

Petrus Cõstantinopolitanus.

Sic Petrus Patriarcha Constantinopolitanus idem exemplum imitatus,& Apostolicæ traditionis consuetudinem secutus, de fide quoque sua ante quingentos annos ad Leonem IX. per Synodicam retulit; petijtque vt in fide, & sede sua firmaretur, quod & ab eo obtinuit. Quæ loca ex plurimis affero, vt videas, nec Christi auctoritatem & ordinem in successoribus Petri desijsse: & intelligas(iterabo eadem, quæ attigi suprà) nisi tui isti Metropolitæ,& Episcopi in fide & sede sua ab eodem Petri successore confirmentur, eos apud Deum non haberi pro Metropolitis, & Episcopis legitimis, aut idoneis impertiendæ cœlestis gratiæ dispensatoribus.

Inde autem factum est,vt cùm Patriarchæ Orientis firmitatem sanitatis fidei suæ,à cœlesti sanitate capitis sui Petri; id est, fidem suam à fide Ecclesiæ Romanæ, tanquam regula, ac forma,Synodicis item literis descripta,accipere desierunt, fidem, vt dictum est, ac sedium auctoritatem,vitæque ipsius libertatem, facti infidelium mancipia,amiserint.

Habes, Serenissime princeps, præcipua quædam capita discriminis & errorum, quibus Græci, & isti tui Rutheni inuoluuntur. Quoniam verò, vt dixi, ex quinque Gennadij Patriarchæ Constantinopolitani Tractatibus, quos tibi tradendos curaui,is, in quo de processione Spiritus sancti à Patre, & à Filio,vt summi momenti est, ita non facilè ab istis Episcopis tuis(quòd Theologi non sint,neque Academias habes vbi ista exponantur)intelligeretur, eum ipse Tractatum in gratiam tuam, ad Dei gloriam, in eum modum & ordinem faciliorem redegi, quem tu huic scripto adiunctum videbis. Ipse tibi Spiritus sanctus illucescat, efficacissimaque desideria suggerat,quibus tot populos,qui tuo imperio subiecti sunt,ad Orthodoxæ Catholicæ fidei lumen adducas.

ANTONII POSSEVINI, SOCIETATIS IESV,

SCRIPTVM MAGNO MOSCOVIAE DVCI

TRADITVM, CVM ANGLI MERCATORES EIDEM obtulissent librum,quo hæreticus quidam ostendere conabatur,Pontificem Maximum esse Antichristum.

Avdio, Serenissime Princeps, non ita pridem, id est, post aduentum ad te meum, ab istis, qui Moscuę sunt,mercatoribus Anglis, traditum tibi fuisse librum, quo hæreticus aliquis pontificem Max.esse Antechristum conatur ostendere: te verò statim iussisse, vt in Ruthenicam linguam verteretur. Quod etsi mihi nonnihil doloris attulit, insidias Satanæ cogitanti; bonam tamen spem fecit fore, vt Diuina sapientia ex Catholicæ veritatis cum hæreticis conatibus quasi collisione,scintillas aliquas excutiat, ex quib⁹ lux Russiæ splendidior, quàm quâta nunc est, in Dei gloriam erumpat. Nec verò me fugit,quanto odio Lutheri hæreses persequâre,vnde istæ blasphemiæ prodierunt, cùm & tu propter eas enatum fuisse Liuonicum bellum, Stephano I. Poloniæ Regi anno superiore scripseris; & hæ Liuonum reliquiæ, quæ hìc sunt, vbi sese à Sede B. Petri, atque ab Archiepiscopo Rigensi,legitimo eorum pastore disiunxerunt,patriam, fidem,libertatem,templaque amiserint: tuque iusto Dei iudicio, quæ duo templa in hac ciuitate excitarânt, ea biennium antè, tuis, vt comburerent, imperaueris. Iam quòd Angli mercatores istas tibi merces obtrudant, sapiens es, qui non solùm Lutherana,sed & Caluiniana labe istos esse aspersos agnoscis. Itaque quâ limpidam aquam ex lutulento illo hæresum cœno possis haurire,iudicium tuum esto. Quòd si antiquas Synodos, Patrésue integros tibi obtulissent, non eam tibi irrogassent iniuriam, quam intulere, dum hac ratione iactare sese,& Anglis suis venditare velint,vel à Caluinianis,vel ab Anabaptistis, & alijs,quorum hìc semina non desunt,ingenium tuum facili momento posse circũferri;hęreticũq; potiùs audire, dicentẽ Sedem B. Petri commutatam fuisse in Antichristi Sedem,quàm Christum ipsum,eam voce & oratione in perpetuum firmantẽ, Synodosque omnes, ac verè sanctos Martyres,vt firmissimam petram eam agnoscẽtes,& sanguine ipso testantes. Ac tamen, vt ne desim officio meo, cùm non tantùm de pace, quæ diuina ope sancita est, quâ de meliore pace,qua cum Deo constringi debemus,

bemus,ad te à Pontifice Max. missus sim: dicam breuiter,quæ caussæ Anglorum animos à Sede Apostolica auerterunt.Quamuis bona illius insulæ pars, sic Catholicam retineat fidem, vt indies nó desint,qui pro ea martyrium libentes subeant:& verò collegia nobilium Anglorum alterum Rhemis in Gallijs, Romæ alterum sint, ad quæ cùm confugiant continenter adolescentes, vt auitam fidem discant,& seruent,vtrumque pótificijs sumptibus alitur:sicut id,q; Romę est, Seuerigenus aulicus tuus vidit.

Cvm igitur Henricus Octauus, Rex Angliæ, librum aduersùs Lutherum edidisset,quo eius væsaniam & hæresim confutârat,& propterea à Pontifice Max. defensor fidei Catholicæ fuisset appellatus, factum est, vt cor illius tanquâ Salomonis immutatum sit propter mulieres, ob quas deserta fide Catholica sensim in hęreses delaberetur,& manus deniq; cruentaret sanguine innoxiorum,Monachorum item,& aliorum,ac præcipuè Roffensis,& Thomæ Mori,in fide,ac doctrina, & rebus agendis illustriũ.Nam cùm amore mulieris captus, eam in vxorem ducere, ac Caroli V. sororem repudiare ausus, id à Clemente VII. & à sancta Sede Apostolica ratum haberi vellet: nec verò hoc(quoniam Diuino prę cepto aduersabatur)obtineret, secessit ab Ecclesia, seq; ipsum deniq;,rea à seculo inaudita,caput Ecclesiæ Angliæ constituit. At Deus iustus & verax, quâ ementito vxoris nomine in thalamum suum superinduxerat,non multò pòst adulterij conuictam,quanquâ & in primis erat adultera, quod cũ ipso Rege adultero concũbebat, qui castã & propriam vxorem deseruerat, capite plecti iussit. Quid verò inde in Insula illa secutum sit, superuacaneũ est dicere,cùm ea ad aures tuas sciam peruenisse.

Satis illud fuerit: mulierẽ,quę nunc Angliæ præest, caput & primatũ Ecclesiæ in Anglia vsurpâsse,hũcq; cęteris titulũ nouo prodigio adsciuisse, vt cũ Angli Petrũ, Petriq; successorẽ constitutum à Christo Domino respuissent, tãdẽ mulieris,qualis deniq; illa est,imperio,etiã in ijs,quæ ad religionẽ attinent(infausto omine,vt præcipiti consilio,sed sapientissimo Dei iudicio qui superbos & astutos cõprehendit, in superbia,& astutia sua)sese subdidère. Habeant igitur illi suã fœminã pro pastore vniuersali Ecclesiæ Anglicanę.Nos Petri successorem, qui à Christo institutus est ouiũ & agnorũ Christi pastor,Pastorẽ visibilem retinebimus. Iam verò q⁹ ex isto Anglorũ libro colligere poteris, id primũ cogites ne cesse est(vt pleraq; alia omittã) Antichristi aduentũ certis sex signis à Spiritu sancto Diuinis in literis fuisse præmõstratũ: Prædicatione Euangelij in toto terrarũ orbe: Romani Imperij defectione,ac desolatione:Enochi,atq; Eliæ aduẽtu:maxima,eaq; euidentissima persecutione,vt iuge altaris Sacrificiũ etiam cesset:Antichristi post tres annos cũ dimidio morte, ac mundi totius fine.At verò nec dũ plenitudo gentiũ intrauit,vt reliquię saluæ fierent,quãuis in Indias quã latissimè à Catholicis tantùm lux Euangelij inferatur;& ipse adhuc Reges omnes,& Principes, Rom.Imperij dignitate,Christianus,& Catholicus Cæsar antecellit.Nõ cessauit Missæ Sacrificiũ:Non apparuere Enoch & Elias, quos ipsos venturos,& ab Antichristo interficiẽdos,vt alij, ita Græci Patres disertissimè dicunt: Origenes,S. Chrysostomus in caput decimum septimũ Matthæi, Theodoretus in caput vltimum Malachiæ, S. Ioannes Damascenus,lib. 4. capite vigesimo octauo. S. Irenæus lib. quinto. Præterea Pontificis Max. Spirituale regnum iam per sexdecim fermè secula durauit, nec verò præcisè potest ostendi,qui tres annos cum medio regnauerit,& pro Antichristo sit habitus,quiq; Christum negans fuisse verum filium Dei, seipsum verum Christum, in lege & prophetis promissum, haberi voluerit,seque Deum esse affirmauerit. Id enim ipsum facturum,ac propterea falsa editurum miracula,cùm Diuinũ verbum,tum Patres antiquissimi Græci, præter Latinos testantur: Irenæus libro quinto,B. Cyrillus Hierosolymitanus Catech. 5. Theodoretus in 2. ad Thessalonicenses Epistola,& alij plerique. Sed & vbi nam tria illa extitere miracula, quæ in eius aduentu futura prædixit S. Ioannes Euangelista, Apocalip. 13. Ignis de cœlo descensus: Imago bestiæ loquens: Mortis & resurrectionis illius effictio, qua plurimi populi decepti in eum sunt crediturí?

Porrò, quoniam tempore Romanus Pont. Aegypti, Lybiæ, atque Aethiopiæ Regna inuasit, occupauit, sibi vendicauit, eorumque Reges interfecit: quæ omnia ab Antichristo facienda, Daniel capite septimo prænũciârat? Quibusue copijs aut Angliam S. Gregorius Magnus Pont. Max. Christo acquisiuit:alijue Pontifices Romani trophęum crucis in gentilium intulère prouincias: aut etiamnum in Orientis, Meridionales, atque Occidentis Indias,ni si Christi verbo,interimque eò missis operarijs inferunt? Quòd si hæretici isti,quorum ingenium est, mendacissima comminisci mendacia, pontificem Roma. etiam hoc nomine vocant Antichristũ,quòd Imperatores, ac Reges aliquos de throno deposuerit, fateãtur necesse est, hìc digitum Christi fuisse: cui cum data fuisset à Patre

potestas

potestas in cœlo & in terra, is item illam, quãta satis erat Ecclesiæ administrãdæ, & de Tyrannorum iugo in libertatem Catholicæ fidei asserendæ, Diuina liberalitate transfudit. Sed neq; propterea Romani Pontifices ea sibi Imperia, aut Regna vendicârunt, in quę deiectis pessimis Principibus, Christianos & pios Principes suffecerunt. Sic enim Leonem III. Græcorum Imperatorem Iconomachum, & hęreticũ Gregorius Secundus; Childericum Galliæ Regem Zacharias; Henricum IIII. Roman. Imperatorem Gregorius Septimus; Othonem IIII. Innocentius Tertius; Fridericum II. Innocentius IIII. deposuerunt: ac non mentiente eo, qui dixit: Quæ ligaueritis in terra, erunt ligata in cœlo, re ipsa omnes imperiũ amiserunt. Ac si quis alius non amisit, alijs tamen rationib⁹ egregiè pœnas persoluit. At & (vt Gennadius inquit Patriarcha Constantinopolitanus, vtque ante illum Nicephorus testatus est) Nicolaus primus temporibus Photij Græcos excommunicauit, & excommunicationi illi non defuit iota vnũ: sed facti sunt captiui (vt is in excommunicatione dixit) inter omnes gentes, tanquam Iudæi. Innocentius item primus ante hunc, Eudoxiam Imperatricem ob S. Chrysostomi exilium, excõmunicauit, & intremuit eius sepulchrum, donec eo reuocato, excõmunicatione à Pont. Max. remissa, constitit tremor ille. Denique Nicolaus quintus cũ Legatis à Constantino Imperatore, qui vocabatur Dragases, ad se misis, literas plenas timoris & horroris dedisset, num vera non protulit? Cùm enim anno M. CCCC. LI. eam Pontifex Max. conscripsisset epistolam, M.CCCC.LIII. capta est Constantinopolis. Et in ea quidem epistola hæc erant verba: Neque verò Græci arbi
" trentur, Romanum Pontificem ita esse
" mente destitutum, omnemque Occiden-
" talem Ecclesiam, vt non intelligat, quæ in
" singulis dilationibus respondendo nugan-
" tur: optimè cuncta nouimus. Sed tolera-
" mus, in Iesum respicientes, sempiternum
" Sacerdotem, & Dominum, qui sterilem
" illam sicum vsque ad annum tertium ius-
" sit asseruari, agricola ad excindendam ar-
" borem se accingente, quia nullum fructũ
" ferebat: sicut & tertio anno pòst, imperiũ
" ipsum concidit.

HAEC cùm ita fuerint, Princeps, vides quibus armis Sedes Apostolica pertinaces deuicerit, aut correxerit: quamq; cohæreãt ista cum hæreticorum impostur is, ignorãtium, de quibus loquuntur, aut affirmant? Ceterùm quòd eo in Anglorum libro carpitur Pontifex Max. quasi aut Romæ sedeat (quę Babylon, dũ olim omnium gẽtiũ erroribus sub perfidis Impp. seruiebat, iure vocabatur) aut Dei verbum non prędicet, cũ tamen de summis Christianæ Reipublicæ negocijs quotidie cum Cardinalibus, Archiepiscopis, Episcopis, alijsq; innumerabilibus, ac tecum ipso per me, vel loquendo, vel scribendo, vel ipso pietatis exemplo, continenter veritatẽ annunciet: aut mandata Dei non seruet (sic enim tui claues Regnorum Petro traditas, ob peccatũ fuisse amissas, imperitè respõderunt) cùm, si peccato (quod tamen scire sese, iustè dicere nequeunt, an Põtifex Max. committat) Principes autoritatem administrandi perderent, nemo esset, qui in solijs istis iure cõsidẽret: aut quòd sibi nimiũ patiatur honorem deferri: cùm, qui politicis Principibus defertur (quia gladium à Deo portãt, suaque pro mensura temporariam facultatẽ in subditos exercent) is lógè maximus sit: ac tuo nomini necesse sit sexcenties assurgere, multaq; alia præstare, quæ nobis quidem incognita pridem, sed & alijs incredibilia videri possint: hæc, inquam, omnia commenta sunt Satanæ, qui mendax fuit ab initio, quiq; eò spectauit semper, vt Sedem Apostolicam conuelleret, quòd per eam, & non per hæreses, vnitatem in Ecclesia seruari, & mysteria Dei ritè dispensari, molestissimè ferat.

NAM & propterea non solũ hæretici recentiores, verùm etiã Græci, ante aliquot secula nullum non mouebant lapidem, quamobrem Diuina hęc lux veritatis Orienti non affulgeret.

RESTARET, vt diluerẽ ea, quæ ab istis hęreticis, aut à schismaticis, falsò Romanis Pont. ascribuntur, quasi hi aliquando contraria fidei ex ipsa Apostolica Sede docuerint, nisi apud verè doctos luce clarius esset, & ab hæreticis habita fuisse pro hæresibus, quæ Catholica atq; Orthodoxa sunt: ac sæpè Antipapis, vel ijs, qui nondũ erant Pontifices Max. vel qui adeò nunquã Pontifices Max. fuere, varias calumnias aspersas fuisse, cùm tamen à veræ fidei Christianę tramite Rom. Ecclesia nunquam deflexerit. Itaq; Agatho Pontifex Max. quem tu, tuiq; meritò suspiciunt, in epistola ad Constantinũ Imp. quæ in 6. Synodo Constãtinopolitana Act. 4. perlecta est, & postea 8. Act. ab omnib⁹ approbata: Hęc est, in
" quit, veræ fidei regula, quã & in prosperis,
" & in aduersis viuaciter tenuit, & defendit,
" hęc spiritualis mater, vestri trãquillissimi,
" Imperij Apostolica Christi Ecclesia, q̃per
" Dei omnipotẽtis gratiã à tramite Apostolicę traditiõis nunquã errãsse probabitur,
" nec hęreticis nouitatibus deprauata succubuit: sed, vt ab exordio fidei Christianæ
" percepit ab autoribus suis, Apostolorum
" Christi

" Christi principibus, illibata fine tenus per-
" mansit, secundum ipsius Domini Saluato-
" ris Diuinam pollicitationem, quam suorũ
" discipulorum Principi in sacris Ecclesijs fa
" tus est. Petre, Petre, inquiens, ecce Satanas
" expetiuit vos, vt cribraret, sicut triticum:
" ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fi-
" des tua, & tu aliquando conuersus confir-
" ma fratres tuos. Consideret igitur vestra
" tranquilla clementia, quoniam Dominus
" & Saluator omnium, cuius fides est, qui fi-
" dem Petri non defecturam promisit, con-
" firmare eum fratres suos admonuit: quod
" Apostolicos põtifices, meæ exiguitatis prę-
" decessores fecisse, semper cunctis est agni-
" tum. Sic Nicolaus primus in Epistola ad
" Michaelem: Priuilegia, inquit, istius Sedis
" perpetua sunt, Diuinitus radicata atq; plan
" tata, impingi possunt, transferri non pos-
" sunt. Quæ ante imperium vestrum fuerũt,
" permanent, Deo gratias, hactenus illibata:
" manebuntque post nos, & quousque Chri-
" stianum nomen prædicatũ fuerit, illa sub-
" sistere non cessabunt. Ac paulò post: Nam
" & inter cętera is, per quem nobis præcipuè
" priuilegia ista sunt collata, aliquando con-
" uersus audiuit à Domino: Confirma fra-
" tres tuos. In quem locum longior essem, si
" quæ Origenes, Cyrillus, Græciue alij Pa-
" tres vnanimi consensu scripserunt, adferre
" vellem. Nam & propterea Theodoretus in
" Epistola ad Renatum presbyterum Ro-
" manum: Tenet, inquit, sancta ista Sedes gu
" bernacula regendarum cuncti orbis Eccle-
" siarum, cùm propter alia, tum quia semper
" hæretici fœtoris expers permansit. Atque ea caussa fuit, cur Orientales Episcopi, sanctiores in rebus fidei, atque in persecutionibus, quas ab Impp. & à Græcis patiebantur, ad Rom. Pontifices confugerunt: S. Athanasius ad Iulium, S. Ioannes Chrysostom⁹ ad Innocentium primum, Ignatius tertius ad Nicolaum, Theodoretus ad Leonem, Maximus ad Martinum, & cæteri. Quamobrem litteris à Rom. Pontificibus acceptis, suas Sedes recepere, & quãta esset à Christo successoribus Petri collata potestas, re ipsa monstratum est.

VERVM enimuerò cæteræ Sedes ac patriarchatus Orientales non manserunt in fide, quod & Græci ipsi non diffitentur, & Synodi legitimæ planè manifestârunt. In Hierosolymitano enim patriarchatu Eutychius, Irenæus, Hilarius, Ariani, & Ioannes Origenista, patriarchæ sederunt. In Antiocheno, Paulus Samosatenus hæresiarcha, Petrus Gnaphæus, Eutychianus, Macharius Monothelita, & alij. In Alexandrino Georgius, & Lucius Ariani, Dioscorus, Eutychianus, Cyrus Monothelita, & alij. In Constantinopolitano Macedonius, Nestorius, Sergius, hæresiarchæ, & plerique alij, qui vsque ad hæc tempora, vbi à sanctæ Romanę Ecclesiæ gremio sese subduxere, iugo denique Turcico subiecti, nec libertatem, nec fidem Orthodoxam retinent.

CETERVM quod vel in isto Anglorũ libro, vel in Chronicis, aut Historijs vestris aduersus pontifices Rom. scriptum est scio Serenitatem tuam cordatam esse: cuius aures, aut animus non debet facilè patere obstrepentium calumnijs: cùm neque historias antiquas Græcas, & ab authoribus legitimis conscriptas perlegere potuerint tui, quorum nemo Græcè nouit: nec Latinorũ rationes audierint: atq; adeò nec ad Synodos ipsas, quasi ad totius mũdi theatrum, Christi vero Domini tribunal, conuenerint, vnde haurirent ea, quæ Isidorus Moscouiæ Metropolita, quoniam ad Florẽtinam Synodum profectus est, vera esse cognouit, & credidit. Scilicet Græcorum mos fuit, historias, Synodos, & Epistolas Rom. Pontificum corrumpere. In quinta enim Synodo generali adiunctas ab hęreticis epistolas fuisse fictitias Vigilij Pontificis Max. & Mennæ Patriarchę Constantinopolitani, deprehensum est in sexta Synodo, Act. 12. & 14. dum acta quintæ Synodi relegerentur, & inuenti tres quaterniones, ab ijsdem hæreticis inserti: sicut & in 6. Synodo ab æmulis Roman. Ecclesiæ quidquid dicitur aduersus Honorium põtificem Max. vt testatur Anastasius Bibliothecarius in historia sua ex Theophane Isauro Græco. Itaque S. Leo primus, Epistola 83. ad Palæstinos queritur, à Græcis Epistolam ad Flauianum suam, se adhuc superstite, fuisse corruptam. Et S. Gregorius Papa lib. 5. Epistola 15. ad Narsen asserit, Constantinopolitanos corrupisse Synodum Chalcedonensem: idemque ait, se suspicari de Ephesina: Codices autem Romanorum longè veraciores esse, quàm Grę corum: Quoniam, inquit, Romani sicut nõ acumina, ita nec impostur as habent. Denique Nicolaus I. in Epistola ad Michaelem Imp. cùm eum ad Epistolam Adriani I. remitteret: Si tamen, inquit, non falsata, more Græcorum, sed sicut à Sede Apostolica missa est, penes Ecclesiam Constantinopolitanam hactenus conseruatur.

ATQVI constat, Sexta quoque Synodo absoluta, plures Episcopos iterum ascendisse Constantinopolim, ibique Trullanos canones edidisse, vt præcipuè Rõ. Ecclesiam carperent. Quamobrem ex his colligere poteris, si quid tibi à tuis, aut ab istis hæreticis obtruditur, eos, cum puros ac liquidos fontes Patrum antiquorum non afferunt, sic tibi debere esse suspectos, vt in

ordinem Ipsum à Christo Domino institutum intuens, aliquando seriò animum appellas ad veras Academias fundãdas, in quibus istæ errorum tenebræ, à cordibus subditorum tuorum melioribus disciplinis dispellantur. Alioquin AEgyptus fiet Moscouia, nec vnquàm feritas istorum populorum mansuescet, nisi solida fides, & pietas in eam inuehantur.

SED vt ad Anglos redeam, bene habet, quòd (qui secuti imperitos & mendaces historiographos Anglicam mulierem quandam, Ioannis nomine ementito, quæ nunquam fuit, Pontificem Max. fuisse dixere) nunc veram fœminam pro Papa in Anglia colant. Qui si S. Gregorij Magni, à quo fidem Christianam accepere, libros tibi obtulissent, rem Christianam verè fecissent, tuque (vt quondam Mauritius Constantinopolitanus Imp.) ex eius Pontificis literis, Apostolicæ Sedis, in æternum permansuræ, veritatem liquidiùs cognouisses. Nunc verò cùm ij intelligant, à Põt. Max. Principes semper ad fœdus aduersus perpetuos Christi hostes sanciendum, teque adeò nũc animari, quod ipsum quoq; argumento est, Pontificem Max. non esse Antichristum: viderint autem, quinquaginta fex ante annos, Basilio patre tuo regnante, per Clementis VII. Legatum, pacem inter ipsum, & Sigismundum I. Poloniæ Regem fuisse compositam: nunc autem iterum non sine Pontificis Max. Gregorij XIII. studio & opera, quam tu ipse, Internuncio tuo ad eius Sanctitatem misso, procuraueras, interte, ac Stephanũ Poloniæ Regem in plures annos difficillimum bellum esse sopitum: Christianique sanguinis effusionem, qui viginti duos totos annos fundebatur, non p. Antichristũ, sed per Vicarium Christi curatum esse, vt cessaret: disrumpuntur Satanas, quique sub eo militant, quod per Sedem Apostolicam D. Petri id tibi officium præstitum sit, quodque Pontificis Max. nomen in Scythia, Tartarosque istos inter tuos, non sine laude audiri, atq; pronunciari intelligant: cùm neq; vnquam ab hæreticis, & eorum similibus pax vlla inter Christianos aut verè procurata, aut potius impedita fuerit. Ac verò Satanas, qui modicum tempus sibi ad illaqueandas animas superesse sentit, intelligit implendam esse Christi Domini prophetiam, vt fiat vnũ ouile & vnus Pastor. Sic enim & tu, si reliquis Christianis Principibus ad hoc ipsum ouile te adiungeres, seriò Diuinæ gloriæ & Ecclesiæ Christi propagandæ æterna cum dignitate fortissimam operam dares.

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES DE PROCESSIONE SPIRITVS SANCTI A PATRE ET FILIO, DESVMPTAE, AC BREVIORE ET DILVCIDIORE ORDINE DIGESTAE, EX LIBRO GENNADII SCHOLARII *Patriachæ Constantinopolitani: In gratiam & vtilitatem Ruthenorum.*

DISCIPVLVS.

EX SCRIPTVRA NE diuina potest ostendi, Spiritum sanctum mitti à Patre & Filio, hoc est, ab vtroque procedere?

MAGISTER.

Ioan.15. POTEST: DOMINVS enim IESVS dixit: Cùm venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre: Et; Si abiero, mittam eum ad vos: Et; Quæcunque audiet loquetur: Et; Quæ ventura sunt, annuntiabit vobis: Et; Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt: Et; Pater, mea omnia tua
Rom.6. sunt. Præterea, Spiritus sanctus, Spiritus
Galat.4. Christi dicitur. ac Spiritus veritatis. Et; Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius: Et; Misit Pater Spiritum Filij sui in corda nostra clamantem Abba Pater.

DISCIPVLVS.

Sanctinè Patres Græci, ex istis S. Scripturæ locis processionem Spiritus *S.* ex Patre & Filio crediderunt, & scriptis suis testati sunt?

MAGISTER.

Sanctus Athanasius ait: Spiritus sanctus à Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus sed procedens. In Symbo. Ioannasij.

Sanctus Cyrillus Alexandrinus: Quoniam consubstantialis est Filio, & ex eo, vt Deũ decet, procedit, omnem suam in omnibus perfectissimam operationem habẽs: ideo dicit: De meo accipiet. In 17. Ioan.

Et

In Epistola aduersus Nestorium. Et rursus: Nam Spiritus veritatis nominatur: & Christus est veritas, & ab eo profluit, quemadmodum vtique à Deo Patre.

In 2. Thesaurorum. Et alibi: Quod igitur Spiritus sanctus qui in nobis est, nos esse Dei conformes ostendit, procedit autem ex Patre & Filio: apertum est diuinæ esse essentiæ, essentialiter in ea, & ex ea procedentem.

In 7. aduer. Her. & in Ioann. 17. Vide etiã in 5. aduers. Herme. Ac rursus alibi ait: Infundi, & ex propria nobis scaturire natura à Filio.

S. Basil. in 3 aduers. Eunom. & 17. ca. ad Amphilochi. Sanctus Basilius: Quæ necessitas vrget, si autoritate, & ordine tertius est Spiritus; eũ natura etiam tertium esse? Quod autoritate quidem secundus à Filio sit, & ab eo habeat esse, & ab eo accipiat & annuntiet nobis, & in summa, ab ea dependeat caussa religionis ratio tradit.

Gregorius Nissenus Hom. 3. super Pater noster. Gregorius Nissenus: Filius neque Spiritus est, neque dicitur, neque hæc relatiua consequentia conuertitur: sed spiritus Filij dicitur, quia ab eo accipit, ab eoque procedit, & ex eo est, quemadmodũ ex Patre Spiritum suscepit.

Vide etenim in 1. li. cõt. Euno. et in ser. ad Ablabium. Sanctus Ioannes Chrysostomus: Venit Christus ad nos, dedit nobis descendentem ex eo Spiritum, & corpus nostrum suscepit.

S. Chrys. Hõ. de incarn. Dom. Epiphanius: Si Christus ex Patre creditur Deus ex Deo; & Spiritus ex Christo, vel ab vtroque: vt Christus dicit: Qui à patre procedit: Et, hic, de meo accipiet. At dicet quis: Ergo duos dicimus esse Filios: & quomodo vnigenitus? Sanè quidem, tu quis es, qui Deo contradicis? Nam vocat ex eo Filium, Spiritum verò sanctum ex vtroque, quæ fide tantum à luce data, lucidam vim habeat.

Epiphanius in Ancora. In eodem Ancora. Et rursus: Spiritus sanctus, Spiritus veritatis est, lumen tertium, à Patre & Filio est, nũ intellexisti illud ab vtroque? Spiritus veritatis est à Patre & Filio, quid demonstrat? Animaduerte diligenter: & intellige: Nã nihil fortuitum, & eorum, quæ sunt in continuo fluxu, circa hæc versatur, sed anima.

Ibidem. Et rursus: Quomodo nemo nouit Patrem, nisi Filius, neque Filium, nisi Pater: sic audeo dicere, quod neque Spiritum, nisi Pater & Filius, ex quo procedit, & à quo accipit: neq; Filium & Patrem, nisi Spiritus sanctus qui verè glorificat, qui docet õnia, qui ex Patre & Filio est, & à quo procedit, & à quo accipit. Cùm autẽ dicit, quòd est à Patre & Filio, nondum intelligitis verbũ, Est, quod est substantiuum, & esse significat illius, de quo dicitur, quod est.

Et in eodem libro: Ergo Pater semper fuit, & Filius semper fuit, & Spiritus ex Patre & Filio spirat, id est, iuxta modũ Spiritui conuenientem procedit.

Quinetiam Spiritus sanctus non confrater, sed ex eadem substãtia, Patris & Filij; nam & ipse vnigenitus dicit: Spiritus Patris, & qui ex patre procedit. Et: de meo accipiet: ne diuersum à Patre putaretur, neq; à Filio.

S. Hilarius fuit vnus ex 318. Patribus in Nicen. Cõcil. in Ser. post Pente. in festo sãctæ Trinitatis. S. Hilarius: Credimus in sanctam Trinitatem, id est, Patrem, Filium & Spiritum sanctum, vnum Deum omnipotentẽ, vnius essentiæ, vnius substantiæ, vnius potestatis, omnium creaturarum opificem, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia: Patrem à se, non ab alio, Filium ex Patre genitum: Deum verum, de Deo vero Lumen verum de lumine vero: non tamen duo lumina, sed vnum lumen Spiritum S. æqualiter à Patre & Filio procedentem.

Sanctus Ioannes Damascenus: Omnia quæcunq; habet Pater, in generando tradidit Filio, præterquam esse Patrem.

Cap. Theologicarum rerũ. 13. Et rursus: Ipse quidem mens est, Pater videlicet Filij abyssus, Filij genitor, & per Filium manifestatur Spiritus productor. Et paulò pòst: Spiritus verò sanctus, manifestatiua occultæ diuinitatis potentia Patris, ex Patre per Filium procedit, vt ipse scit. Et in historia Barlaam, & Iosaphat: vnum scias Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedentem: Deum perfectum & viuificantem, & sanctificationis largitorem.

Hic ille est qui às. mõte Synai dicitur. Vide orat. de rectis dogmat. veritatis ad nos pertinen. Ad Mari. Cypr. Presbyterum. Magnus Anastasius Antiochiæ Patriarcha: Sic & Spiritus oris eius, id est, Dei, Spiritus sanctus dicitur, cùm os sit vnigenitus, & Spiritus rursus ex eo procedens: nec solũ à Patre, sed & à Filio missus. Ac paulò pòst: Atqui Dominus à semet esse ostendens, discipulis insufflans dicebat: Accipite Spiritum sanctum.

S. Maximus: Synodalium Actorum sanctissimi Papæ nostri, non in tot, quot scripsistis capitibus Regiæ vrbis homines comprehenderunt, sed duobus tantùm: quorum alterum est de Theologia, quia dicit: & ex Filio Spiritum sanctum procedere: alterum de diuina incarnatione: vbi scripsit Dominum sine originali peccato esse, vt hominem. Et in hoc Romanorum Patrum expositiones consentire demonstrârunt. Quinetiam & Cyrillum Alexandriæ Episcopum, & eius sacro tractatu compositio in S. Ioannem Euangelistam: ex quibus se non facere Filium principium Spiritus ostenderunt. Nam vnum tantùm Filij & Spiritus principium nouerunt, illius secundum generationem, huius secundum processionem, sed vt processionem per eum declararent, & hac ratione coniunctionem, & identitatem essentiæ comprobarent.

DISCIPVLVS.

Ergo etiam Patres antiqui Græci, qui sacris Concilijs interfuerunt, idem senserunt?

MAGISTER.

Vbi sup. Vtique, nam S. Athanasius, & Hilarius Nicenæ, & D. Cyrillus Ephesinæ Synodis intererant. Atque in Actis primæ Synodi scriptum est: Spiritum sanctum ex patre procedere, proprium autem eũ esse Filij & ab eo scaturire:

In actis 1. Synodi.

6. & 7. Synod. Et sexta & septima Oecumenicæ Synodi, anathemati subijciunt reijcientes sanctorum patrum, non solùm Græcorum, verùmetiam Latinorum sententias, pro dogmatibus DEI Ecclesiæ constituendis, promulgatas, Athanasij, Hilarij, Basilij, Cyrilli, Augustini, Theophili, Ioannis Constantinopolitani, Leonis sanctissimi pontificis, Procli, Amphilochij, Magni Anastasij Antiochiæ Patriarchæ, ac similium.

DISCIPVLVS.

Cùm Patres Latini Occidentis, & Africæ idem ipsum senserint, loca saltem aliquorum, ad hanc veritatem spectantia, nosse desidero.

MAGISTER.

Primùm quatuor sanctissimorum Pontificum, quos vel ipsi Græci venerantur, deinde aliquorum aliorum loca breuissimè indicabo.

S. Dam. in confes. Cathol. fidei ad Paul. Episs. Antioch. S. Damasus is, qui Constantinopolitanam Synodum secundam indixit, ac confirmauit, sic ait: Spiritum verò Paracletum neque Patrem esse, neque Filium, sed ex Patre procedentem & Filio: est igitur ingenitus Pater, genitus Filius, non genitus Paracletus, sed ex patre procedẽs & Filio.

S. Hormisd. in Epist. ad Iusti. Imp. ad Nestor. & Eutychis blasphe. S. Hormisda: Certum est, proprium patris esse, Filium generare; proprium Filij Dei, æqualem Patri generari: proprium Spiritus sancti, ex Patre procedere & Filio, sub vna Deitatis essentia.

S. Leo P. Sermone in Pẽtecost. S. Leo qui Chalcedonensem Synodum indixit, & confirmauit, inquit: Cumque in personarum proprietatibus alius sit pater, alius sit Filius, alius sit Spiritus sanctus: non tamen alia Deitas, neque diuersa natura est: siquidem; cùm de Patre sit Filius vnigenitus, & Spiritus sanctus Patris Filijque sit Spiritus: non sicut quęcunque creatura, quæ & Patris, & Filij est, sed sicut cum vtroque viuens & potens, & sempiternus, & ex eo, quod est pater, Filiusq; subsistit.

S. Gregorius Magnus, qui & à Græcis Dialogus dicitur: cùm enim constet, quia Paracletus Spiritus à Patre semper procedat & Filio: cur se Filius recessurum dicit, vt ille veniat, qui à Filio nunquam recedit? Sed quia discipuli Dominũ in carne cernentes, spiritualiter quoq; videre sitiebant, rectè eis dicitur: Si ego non abiero, Paracletus non veniet: ac si apertè dicerẽtur: Si corpus non subtraho, quis sit amor Spiritus non ostẽdo: & nisi me desieritis carnaliter cernere, nunquam scietis me spiritualiter amare. S. Gregorius in fi. 2. Dialogi. Vide item lib. 30. Moral. c. 8. & in sua consess. fidei & hõ. 26.

S. Ambrosius: Spiritus quoq; sanctus, cùm ex Patre procedit, & Filio, non separatur à Patre, non separatur à Filio, quomodo enim separari potest à Patre, qui Spiritus eius oris est? S. Amb. ad Gratia. Imp. l. li. c. 10. de Spiritu S.

S. Augustinus: Et sicut Spiritui sancto donum Dei esse, est à Patre procedere: ita mitti, est cognosci quod ab illo procedat: nec possumus dicere, quòd Spiritus sanctus non & à Filio procedat: neque frustra idem Spiritus, & Patris, & Filij Spiritus dicitur: nec video, quid aliud significare voluerit, cùm sufflans in faciem Discipulorum ait: Accipite Spiritum sanctum. Neque enim flatus ille corporeus cum sensu corporaliter tangendi, procedens ex corpore, substantia Spiritus sancti fuit: sed demonstratio per congruam significationem, non tantùm à patre, sed & à Filio procedere Spiritum sanctum. Quis enim dementissimus dixerit, alium fuisse Spiritum, quem sufflans dedit: & alium quem post ascensionem suam misit? S. Aug. l. 4. c. 20. de Tri. & l. 5. c. 14. Vide & l. 15. c. 17. de Trinit. & c. 26. eiusdem li. Ac de fide ad Pet. c. 2. & li. soliloq. c. 32. & ad Orosium & aduersus Maxim. li. 3. & 13. c. 14. vbi pulcherrimè de hac veritate disseruit.

DISCIPVLVS.

Sed num sequentibus seculis postea vnquam conuenere cum Occidentalibus Orientales, aut hanc veritatem ex eadem diuina Scriptura & Patribus antiquis vnanimi consensu admiserunt?

MAGISTER.

Sanè. Nam & superiore seculo ante annos centum quadraginta Constantinopolitanus patriarcha cum ipso Græcorum Imperatore Ioanne Paleologo, cumque reliquis Orientis Episcopis, & præstantissimis Theologis, in Florentina Synodo sub Eugenio IIII. Pont. Max. eandem veritatem, ijsdem Patrum autoritatibus, & verbo Dei, atque alijs efficacibus argumentis coacti agnouerunt, ac testati sunt. Quamobrem & vnio inter Græcos, atque Occidentales est consecuta.

DISCIPVLVS.

Quænam illa alia fuêre argumenta quibus coacti sunt?

Ma-

MAGISTER.

Primùm, quod nullibi apud sacram Scripturam, neque apud Doctores dictum inuenitur, ex solo Patre procedere Spiritum sanctum.

Deinde, cùm producere Spiritum sanctum, Patris operatio notionalis sit, eaque non origine prima & immediata, sed per primam quæ generatio vocatur, necesse est etiam Filium, qui per generationem producitur, huius productionis esse consortem, & per eum Spiritum sanctum procedere.

Præterea, cùm apud omnes Doctores in confesso sit, Spiritum sanctum prodire ex Filio, omnino prodeat naturaliter necesse est. Nihil enim in Deo aut præter naturam, aut aduentitium est. Nam creaturarum est, non prodire ex Deo natura. Si ergo secundum naturam ex Filio prodit Spiritus, processionem verò secundum naturam in diuinis dupliciter oportet esse, vel per generationem, vel per processionem: per generationem autem non prodit ex eo (profectò enim esset Filius Filij etiam Spiritus) prodit ergo per processionẽ: itaq; Spiritus ex Filio processio erit, tanquam eius, qui procedit ex eo.

Amplius, Spiritum sanctum ex substantia Patris esse, & Filij omnes Doctores orientales pariter & occidentales clamant: sed quod in Trinitate ex essentia alicuius est, etiam ex hypostasi eius est. Cùm ergo Spiritus sanctus dicatur esse ex substantia Filij, est etiam ex ipsius hypostasi. Quod si quis dicere audeat ea propter esse consubstantiale prolata fuisse, ac vt Spiritus eiusdem essentiæ ostendatur esse cum Patre & Filio, id quidem verum est, tanto magis adiuuat nos: Nam sic magis est consubstantialis Patri & Filio Spiritus, quasi ex eorum essentia, & ex ijs prodiens, siue procedens: quasi si consubstantialitatem simpliciter denotat, vt ipsi volunt, necesse esset etiam Patrem ex essentia Filij, & Spiritus, & Filium ex essentia Spiritus dici. Sed id hucusque nemo dicere ausus est, neque audebit, si Christianus esse voluerit.

Adhuc, à magno Basilio & plerisque Sanctis dicitur Filius imago Patris, Spiritus imago Filij, & Filius operatio Patris, Spiritus operatio Filij: & Filius Patris verbum, Spiritus Filij eloquium: & Filius fragantia Patris, Spiritus fragantia Filij: Sed Filius dicitur esse hæc omnia Patris, quia ex eo procedit. Ergo & Spiritus sanctus dicetur esse hæc omnia Filij, eo quod ex illo procedat.

Accedit, Quod si Spiritus ex Filio non esset, ab eo nunquam personaliter distingueretur. Cùm enim personæ diuinæ non distinguantur per absolutas proprietates, sed per relationes originis, certè si Spiritus sanctus non oriretur à Filio, non haberet relationem originis ad illum, atque adeò neque ab eo distingueretur, quod absurdissimum dictu est. Trinitas enim ita in dualitatem verteretur.

Item: Dicit Christus discipulis: Cùm venerit Paracletus, quem ego mittam vobis: Et si abiero mittam eum ad vos: quare mitti in Deo, à caussa esse demonstrat, vt Græci loquuntur, vel à principio, vt Latini. Testis est D. Chrysostomus ad Arianos, qui dubitabant, quomodo eiusdem essentiæ sit qui mittit, & qui mittitur. Is enim 29. Hom. dicit: Rursus ad humana orationem traducis, nec intelligis omnia hæc ob nihil aliud dicta esse, nisi vt caussam sciamus, ne que in Sabellij morbũ incidamus: Sed Spiritus à Filio mittitur: ex eo ergo est.

Ad hæc, In Deo illa persona, quæ est eiusdem naturæ cum altera, & insuper dicitur esse illius, necesse est, vt ab illa procedat: vt Pater in Filio, respectu Patris: sed Spiritus sanctus, est persona eiusdẽ substantię cum illo, & insuper in scripturis dicitur esse Spiritus Filij; igitur necessario ab illo procedit.

Item: Spiritus sanctus est relatiuum ad Filium, sicut ad Patrem: vnde & dicitur Spiritus Filij sicut & Patris: ergo refertur ad Filium tanquam ad spirantem & producentem, sicut & refertur ad Patrem. Est ergo Spiritus sanctus ex Patre & Filio, tanquam spirantibus & producentibus eum. Denique Spiritus sanctus à Filio accipit: is enim dicit, de meo accipiet. Quod autem accipit, essentia eius est, neque aliud est essẽtia eius, aliud quod accipit: esset enim sanè compositum, sed est in summo simplicitatis excessu tanquam Deus. Essentiã ergo suam, & esse accipit etiam ex Filio.

DISCIPVLVS.

Quid ergo tam expresso Dei verbo, tot sanctissimis Patribus, tam efficacibus argumentis, habẽt Orientales, quod obijciant?

MAGISTER.

Nihil sanè habent veri, sed quemadmodum Hæretici (vt inquit D. Chrysostomus) conuincuntur, sed non sanantur, ita Schismatici refelluntur quidem, & superantur ab Ecclesia Catholica, sed quandiu à radice, siue ab arbore præcisi manent, nec spiritum vitalem, nec veritatem percipiunt.

DISCIPVLVS.

Quid? si qui ex simplicitate, igno-

rãtiaue,aut quoniam iſtam veritatem nun quam à Catholicis edocti fuerunt,vellent eam addiſcere,nonné operæpretium eſſet illos docere?

MAGISTER.

Non ſolùm eſſet operæpretium,ſed operæprẽmium ęternum. Nihil autem efficacius orauit Dominus IESVS, quàm vt eſſemus vnum, ſicut & Pater, & ille vnum ſunt. Quamobrem qui hæc docuerit, ſentiet à Spiritu ſancto maxima dona ſibi impartiri.

DISCIPVLVS.

Doce igitur me, quibus rationibus eorum obiectiones dilui poſſent,qui veritatem adeò lucidam obducere errorum tenebris in ſuam perniciem tentârunt?

MAGISTER.

Faciam, ſi tu ordine ipſas obiectiones propoſueris.

DISCIPVLVS.

In ſcriptura diuina non eſt expreſſum, Spiritum ſanctum à Filio procedere, ſed mitti.

MAGISTER.

Cùm quoties in eadem ſcriptura legimus Spiritum ſanctum à Patre mitti, nihil ambigimus, quin id ſignificet à Patre procedere: cur cùm legimus à Filio eundem mitti,non intelligimus id ipſum eſſe,quod procedere?

Gal.4. Ioan.16. 1.Ioan.4. Præterea cùm de Filio dicatur, Miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere. Et ipſe Saluator: Ego à Patre exiui, & veni. Ac rurſus alibi: Pater miſit Filium Saluatorem mundi: quę omnia generationem Filij ex Patre demonſtrant: ſic & de Spiritu ſancto, quoniam Spiritum Patris audimus, Spiritum ex patre intelligimus: Et Spiritum Filij, Spiritum ex Filio percipimus. Galat.4.

DISCIPVLVS.

At dicunt Spiritum ſanctum, non quia à Filio procedit, ſed quoniam conſubſtantialis eſt Filio, dici Spiritum Filij.

MAGISTER.

Supra reſponſum eſt, ſed & iterum reſpondeo, ſi res vt iſti volunt, ita ſe haberet, ſequeretur, Filium quoque dici Spiritus ſancti: Patreḿque Filij quoque ac Spiritus ſancti Filium, propter conſubſtantialitatẽ. Verùm hoc nunquam reperietur, ac vel cogitatu eſt perabſurdum.

DISCIPVLVS.

Cur Dominus dicens Spiritum veritatis, qui ex Patre procedit, non addidit item ſeipſum?

MAGISTER.

Satis quidem addidit ſeipſum, vt ex diuinæ Scripturę locis initio citatis conſtat: veruntamen & illud addo, nec negâſſe de ſe, quin à ſe ipſo procederet Spiritus ſanctus: licet ita loqueretur, vt Patrem ſui, & Spiritus ſancti ingenitum, ac primarium fontem indicaret. Sed neque ſatis id eſt, quod obijciunt ad ſuum errorem compro bandum. Nam de die & hora illa (inquit Dominus) nemo ſcit, neque Angeli. neque Filius, niſi ſolus Pater. Ac rurſus: Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me Patris. Et tamen nos recta ratione contrarium credimus, diemque illum & horam ſic apertè ab eo ſciri, ſicut à Patre: doctrinâ que eius ſuper omnia eſſe, cumque ipſum immenſam eſſe ſapientiam non dubitamus. Si ergo quæ manifeſtè (vt videtur) negauit, nos cum laude contraria credimus: qui non item hic, quę non negauit, piè credemus?

DISCIPVLVS.

A Græcis Patribus interdum dicitur Spiritus ſanctus per Filium produci: non autem ex eo procedere?

MAGISTER.

A Græcis item Patribus (vti oſtenſum eſt ſupra) dicitur Spiritus S. ex Patre & Filio prodire, procedere, profluere, &c. ſed & dictio illa. per, ſignificat ſæpe cauſſam, ſeu principium, ita vt tantundem deſignet, ac ſi diceretur: Ex *Filio. Jam cùm ſcriptum ſit, omnia per ipſum facta ſunt, nemo non intelligit, Filium creaturæ cauſſam fuiſſe. Et alibi, cùm ab Eua dictum ſit. Poſſedi hominem per Deum, idẽ vtique eſt, ac ſi diceretur ex Deo: ſicut Diuus Baſilius, Chryſoſtomus, Cyrillus, obſeruarunt. * Ioan.1. Geneſ.1. Baſil.in exponen. Gẽ. & ad Amphiloc. Chryſo. in ca. 53. in Matt. Cyril.in Epiſt. ad Neſtor.

DISCIPVLVS.

Sed Damaſceni verba ſunt hæc: Ex Filio Spiritum non dicimus.

MAGISTER.

Non dixit, non eſſe, ſed non dici, vt vitaretur eo tempore impia hæreſis Eunomij aſſerentis, ex ſolo Filio Spiritum eſſe. Ex Filio (inquit) Spiritum non dicimus, neque ex Spiritu; ſic idem ipſe Damaſcenus Chriſti genitricem (ait) Virginem ſanctam non dicimus. Et alibi: Ideo Dei genitricem Virginem ſanctam prædicamus, perinde ac Deum propriè, & verè incarnatum

natum ex eo genuerit: Nam Chriſtum peperiſſe non ignoramus, quia Chriſtum genuit: ſed quia impius Neſtorius ad euertendum id verbum, quo etiam Deum peperiſſe exprimimus, ea dictione abuſus eſt. Porrò Damaſcenus in eo loco præpoſitionem (ex) ſoli Patri attribuit: vt ſignificaret illum eſſe primam in Trinitate perſonam, & qui à nullo producendi virtutem accipiat: præpoſitionem verò (per) Filio accommodauit: vt oſtenderet, illum eſſe ordine originis ſecundam in Trinitate perſonam, & quæ vim ſpirandi à Patre accipiat. Adde, quod, vt ſupradiximus, Damaſcenus in Hiſtoria Barlaam apertè dicit Spiritum ſanctum à Patre procedere.

DISCIPVLVS.

At nonne etiam Patres aliqui nonnunquam vitârunt illam dictionem, ex, ne Filium principiũ facerẽt, ſicque non credere tur Spiritus S. duo eſſe principia?

MAGISTER.

Cyrillus Alexandrinus dixit, ſe vnum tantum Filij & Spiritus S. principium facere, ad identitatẽ eſſentiæ comprobandam. Quod verò dixit, ſe non facere Filium principium, minimè, quod nó ſit ex eo, ſed eſſe magis oſtẽdit. Dicit enim, ſe nó facere principium, videlicet principale, vt illa impia hæreſis vitaretur, aſſerens Filium ex ſolo Patre, Spiritum ſanctum ex ſolo Filio procedere. Idcirco ſancti illi Patres ex Patre, vel Filio dicere interdum cauerunt: id eſt, neque ex Patre ſolo, neque ex Filio ſolo, ſed ex Patre per Filium: Et tamen per eum, & ex eo dicunt Spiritum ſanctum prodire profluere, producere.

DISCIPVLVS.

Verùm obijciunt rurſus dicentes, ſi quis ex ambabus perſonis, Spiritum ſanctum dixerit procedere, nonne coniungentur in vnam perſonam Pater & Filius?

MAGISTER.

Quia perſonæ Patris conſtitutiua proprietas dicta eſt eſſe paternitas, & generatio: ſpirare verò proprietas eſt, ſiue notio, quæ ſequitur perſonam conſtitutam ipſius, nulla neceſſitas eſt eum, qui communem cum illo habet eã proprietatem, quæ perſonæ eius conſtitutiua non eſt, vnam eſſe cum eo perſonam. Nam ſicuti communicans cum Patre Filius, in eo ſcilicet, quod eſt, Spiritum eius eſſe, quemadmodũ & Patris, & mitti ab eo, quemadmodum & à Patre, tamen non cum eo perſona communicat, quia ſpiritum dici Patris, vel ab eo mitti, non eſt paternæ perſonæ conſtitutiuum; ſic neque qui ſpirationem cum Patre communem habet, in vnam perſonam coniungitur, quia ſpirare non eſt perſonæ paternæ conſtitutiuum, quamobrem quouſque oſtenſum non fuerit ſpirare eſſe perſonæ paternæ conſtitutiuum; neque coniunctionem perſonarum poterit demonſtrare.

DISCIPVLVS.

Et tamen illis, qui diuina myſteria ſenſu carnali metiebantur, mirum videbatur duo principia, vel duas cauſſas non conſtitui, cùm Spiritus S. ex Patre, & Filio procedere diceretur?

MAGISTER.

Si mirum videbatur duas perſonas vnum eſſe principium, ac non coniungi; magis debebat mirum videri, tres perſonas vnum eſſe rerum creatarum principium, neque coniungi. Nec latini vnquam duo principia dixerunt, vel primum, vel ſecundum principium; vel vnum ex duobus conſtans principium, imò qui ita ſenſerũt, hos anathemati ſubiecerunt. Sicut autem cùm Gregorius Theologus dixit, principium de principio, ac Deum de Deo, non duos propterea Deos intelligimus, ſic neque duo principia, cùm Spiritum ſanctum ex vtroque procedere aſſerimus.

DISCIPVLVS.

Cùm Latinorum Patrum mentionem feceris, dic obſecro, quibus vicibus ipſi iſta pronuntiant?

MAGISTER.

D. Auguſtinus, Patrem & Filium oſtendit non duo eſſe principia Spiritus ſancti, ſed ambo vnum principium eius, neque quatenus duo, producunt Spiritum ſanctum, nec quatenus duo, Spiritus S. principia ſunt: ſicuti creaturæ non tria principia, Pater, Filius & Spiritus S. ſed vnũ eius principium Trinitas Deus eſt. Vide l.5.de Trinit.c.14

Prẽterea quia vna, & eadem numero virtute ipſi creant, & vna, & eadem communiter Deitate producunt, idcirco iure vnus Deus, & autor dicitur vnus non tres. Quia ergo vna & eadem virtute ſimul Pater & Filius, Spiritum producunt, & quia à Patre accipit Filius hanc virtutem proceſsionis cauſſatiuam, ideo propriè, & verè vna cauſſa, ſeu vnum principium eſt proceſsionis Spiritus ſancti.

DISCIPVLVS.

Vtinam iſta errantes audire, aut diſcere voluiſſent. Sed age, quonam modo

respondendum est ijs, qui alio illo argumẽto fidem oppugnant, dicentes: vel perfecta est ex Patre processio, & inanis ea, quæ est ex Filio, vel si necessaria ea est, quæ ex Filio imperfecta ea quæ est ex Patre?

MAGISTER.

Sicut perfecta est ex Patre mundi creatio, entiumque productio, & si eadem numero Filij, & Spiritus sancti ad ea producenda operatio sit. Nec alia illius est, alia horum: sic perfecta est, & magis quàm perfecta, ex Patre Spiritus sancti processio, etiamsi vna & eadem numero sit cũ ea, quæ est ex Filio processio, non alia, & alia: Nec interdum ea, quæ est ex Filio, interdum ea, quæ est ex Patre, sed simul, & eadem æquè, cum vna, & eadẽ numero potestate, vterque producat.

DISCIPVLVS.

Sed & ex D. Dionysio illud obijciunt: solus fons supereſſentialis Deitatis Pater est: Itaque (aiunt) ex eo solo procedit Spiritus sanctus.

MAGISTER.

S. Athanas in l. aduer. Arian. S. Athanasius enarrans illud Psalmi: Apud te est fons vitæ: sciebat (inquit) Pater, videlicet apud se habens filium fontem Spiritus.

S. Basilius: Quid igitur (inquit) nos, S. Basilius l. aduerſ. Eunom. quomodo ingenitum patrem, genitum Filium confitendo secundùm ipsum esse contradictionem vitabimus? Quid dicemus? Quod boni Patris bonus est Filius, ex lumine verò ingenito lumen effulsit sempiternum: & ex verè vita, viuificans profluxit fons: & ex virtute, quæ per se est, Dei virtus desumpta est. Ac rursus: Idem fons vitæ Filius inquit. Nam & Patrem dicit Dauid: apud te est fons vitæ: Et rursus alter *Propheta de Iudæis dicit: Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ. Viua verò aqua Spiritus sanctus appellatur. *Ierẽ. 2.

Deinde neque nos Filium dicimus fontem esse principalem vel ex se ipso habere, vt fons sit, sed ex Patre. Pater enim fons est supereſſentialis Deitatis, quia ex alio fonte non profluit, quippe q ex alio non habet, vt fons sit: quia prima ei nulla causſa est, vt fons sit: sed Filio Pater est, ac Pater fons est, vt genitor, & vt productor. Inde Pater simpliciter emanantis Deitatis fons est: Filius ipsius Spiritus sancti tantùm. Vide pulcherrima de hoc fonte vitæ apud D. Au. ad Maxi. libro 3. ca. 14

DISCIPVLVS.

Sed nunquam illud audisti, quod dicunt, vt adhuc semetipsos fallant? sic enim aiunt: Ioannes Baptista mysteriorum peritus conspexit Spiritum, quasi columbam in Christum descendentẽ, ergo quod non habuit, accipiebat, tantum abest, vt Spritus sanctus eo procedere dici debeat?

MAGISTER.

Respondeat isti cœcitati ne dicam ineptiæ S. Athanasius. Ne credat quis, inquit, quod nõ habebat, accipiebat: is enim supernè demittebat, vt Deus: & infernè eum susciebat, vt homo. Ex eo igitur in eum descendebat, ex eius Deitate in humanitatem ipsius. Hæc ille. Qui igitur in Iordane baptizabatur, verè Filius Dei erat, & omnia quæcunque habet pater, vt Deus habebat, & habet: & quanquam vt homo in Iordane consisteret, paternum tamen thronum non reliquerat. S. Atha. serm. de incarnationis dispensatione.

DISCIPVLVS.

Cùm Græci dicant, nos in anathema incurrisse, quod symbolum fidei immutauerimus, verba illa addentes Constantinopolitanæ, aliarumúe Synodorum quarundam symbolo, secundum scripturas, & Filioque, quid istis respondendum est?

MAGISTER.

Si quid veritati in illis Synodis edoctæ iudicasset eam verborum declarationem, siue additionem aduersari: nunquam illi ipsi Pontifices Maximi, vel alij quoq; sanctiss. Patres Græci, qui Synodos illas approbarunt, aut ijsdem interfuerunt, eandem in suis scriptis inseruisset. Et quidem Anathemati subijciuntur, qui aliter sentiant, aut doceant, quàm senserit Ecclesia illa, quæ eadem est cum præsente Catholica. Aliter autem senserunt Macedonius, & Eunomius, alijque eiusmodi, aduersùs quos anathema illud est latum. Quin verò non ipsi tantum ijmet Patres, verùm & Concilium ipsum Ephesinum, vnum è quatuor illis celeberrimis habitum apud Græcos disertè testatur, Spiritum sanctum à Filio quoque procedere. Quamobrem Græci cùm sese sæpius erraſſe animaduertissent: sæpius item, hoc est, quater decies, varijs temporibus cum Ecclesia occidentali consenserunt, sicuti etiam ante plusquam trecentos annos in œcumenica seu generali Synodo Lugdunensi sub Gregorio X. factum est, Cùm Græci Episcopi eò venientes, tam reliquorum Orientalium, quàm Imperatoris nomine publicè professi sunt, Spiritum sanctum æternaliter ex Patre, & Filio, non tamquam ex duobus principijs, sed tanquam ex vno principio, non duabus spirationibus, sed vna spiratione procedere: idq; coram toto Concilio illo ter Græcè, ac ter Latinè Extra de sũma Trinita. & fide Catholica.

Latinè, cùm ijs verbis, secundum scripturas, Filioq; similiter decantarunt.

Porrò cùm, sicut S. Augustinus dixit, saluberrima semper fuerit vniuersalium Conciliorum autoritas: malè cum sequentibus seculorum Christianis actum fuisset, si quæ priores Synodi docuerunt, ea posteriores Synodi, aut qui Ecclesiæ prẽsunt, nouis erroribus emergentibus declarare non potuissent. Quod quidem cùm fiat in verbo Dei, quotiescunque opus est, nec tamen aliter, quàm Spiritus sanctus sentiat, Catholici Doctores illud exponant, cur non fiet in, ijsdẽ Concilijs, quę ab eodem Spiritu sancto proficiscuntur?

Imò in hac ipsa secunda Synodo, quam nobis obijciunt, hoc ipsum factum videmus: siquidem Patres huius Synodi addiderunt Niceno Symbolo verba illa, Spiritum sanctum Dominum & viuificantem, &c. Cùm tamen in Nicena Synodo statutũ fuerit, ne quid vltra adderetur Symbolo, quod ibi editum fuit.

DISCIPVLVS

O Catholicæ Ecclesiæ veritatem immobilem. Et ó miserrimam schismaticorum cœcitatem, blasphemantium quæ nũquam didicerunt, nec discere voluerunt

MAGISTER.

Ergo diuinæ bonitati, quæ te ista docuit, non verbis tantùm, sed & moribus Christiano dignis, gratias age: Deinde verò cogita, id quod te Spiritus sanctus docuit, hunc à te requirere, vt etiam idem alios doceas: sic enim facilè intelligent ex hoc vno, maximis rationibus, ac ipsa veritate Catholicos ad credenda reliqua adduci, sicque & ipsi fortassis æterna Catholica dogmata verissima esse credent & amplectentur.

INTERROGATIONES & Responsiones hasce de Processione Spiritꝰ sancti à patre & Filio, &c. tanquam eruditas, orthodoxas & vtiles ad euincendam ac confundendam Schismaticorum à prisca Apostoli ca atque Catholica doctrina defectionẽ typis dignissimas iudico.

EGO CASPAR FRANCVS
S. Theol. Professor ordinarius, & facultatis Theologicæ pro tempore Decanus in Academia Ingolstadiensi.

PRÆCEDENTIVM INTERROGATIONVM AC RESPONSIONUM series ac summa.

DIVINAE SCRIPTVRAE autoritate monstrari Spiritum sanctum mitti à Patre & Filio pag. 50. I.
Ab antiquissimis, & sanctissimis Patribus Græcis, idipsum astrui, qui Spiritum sanctum à Patre & Filio mitti, procedere, prodire, profluere dixerunt. 50. II.
Ex antiquis Synodis idem illud confirmari. 52. III.
Sanctissimos Pontifices, ac Patres Occidentalis Ecclesiæ, quorum sententijs pro veritate fidei promulgatis, sub anathematis pœna à sexta & septima Synodis, credendum est, hanc veritatem comprobâsse. 52 IIII.
Rationibus Theologicis idem efficaciter ostendi. 53. V.
Schismaticorum argumenta facilè dilui 53. VI.

EPISTOLAE GREGORII XIII. PONT. MAX. STEPHANI PRIMI POLONIAE REGIS, IOANNIS BASILII, MAGNI MOSCOVIAE DVCIS, ET ALIORVM,

Quæ citro, vltroq; commeârunt, dum Antonius Possevinus Legationes ad eos obibat.

GREGORIVS XIII. PONT. MAX. Stephano Primo, Poloniæ Regi.

CHarissime in Christo fili noster, salutẽ, & Apostolicam benedictionẽ. Misit ꝓpriũ ad nos legatum Moscorum Dux cum litteris, & mandatis, qua de re curauimus Maiest. tuá certiorẽ fieri, per Nuncium nostrũ. Remittimus Legatũ, cumq; eo dilectum filiũ Antoniũ Possevinũ, Theologum, & Sacerdotẽ Sodalitatis Iesu prudẽtia, & fide spectatissima, multisq; in rebus nobis probatũ atq; ad grauissima quæq;, Dei gloriæ, & communis boni causa, tractanda paratissimũ, aptissimũque & tuæ Maiest. optimè cognitũ, qua etiã de causa, ipsius opera ad hoc negociũ libentissimè vtimur. Cupimus igitur, vt eius verbis omnẽ fidem tribuas, super negocio pacificationis, tantopere à Mosco expetitæ: superq; fide, quã idẽ Moscus postulat Legato suo cõcedi, securè ad se redeũdi; qua etiã fide idem Possevinus indigebit: deniq; super omnibus rebꝰ, de quibus tecũ aget nostro nomine. Datũ Romæ, apud Sanctũ Petrũ, subannulo Piscatoris, die XV. Martij, *1581.* pontificatus nostri, anno nono.

Gre-

GREGORIVS XIII. PONT. MAXIMVS

Ioanni Basilij, Magno Moscouiæ Duci.

DILECTE fili, &c. Salutem, & Apostolicam benedictionem. Ex litteris Nobilitatis tuæ, quas nobis reddidit Thomas Seuerigenus, Orator tuus, atque ex ipsius sermone cognouimus ea, quæ nobis significare voluisti. Lætati sumus, gratiasque egimus Deo, cuius impulsu factū est, vt Princeps tam magnus, ex regionibus tam remotis, & per litteras, & per Legatum nos salutaret, maiorumq; suorum, clarissimæ memoriæ Principum consuetudinem referret. Extant enim apud nos multæ illorum litteræ, atque vtrinque responsa, summa vtriusq; partis cum voluptate, & officiorū commemoratione, reddita. Quæ postulas (quantum quidem auctoritate, atq; opera efficere poterimus) erunt semper tuæ Nobilitati à nobis paratissima. De fœdere eò libentius agimus, quò magis agnoscimus nostri officij, ac muneris esse, curare, vt Christianorum Principum vires quàm coniunctissimæ sint. Mittemus etiam, vt postulas, aliquem ex nostris cū Thoma: curabimusque vt possint quàm breuissimo itinere illæsi, atque ab omni viæ iniuria tuti, ad te peruenire. Quod autem attinet ad Poloniæ Regem vt eum à Turcarum, Tartarorūq; aduersus Christianos fœdere deterreamus, nihil opus esse arbitramur: nūquam enim de tali fœdere aliquid audiuimus, aut coniectura suspicari potuimus. Et quanquam hoc tempore nullum gerit cum perfidis bellum, tamen hoc illi cum ceteris Christianis Principibus commune est: quos constat esse animo erga Christianam Rēpub. optimo. multis autem, grauissimisque necessitatib⁹ impediri, quò minus possint suo summo desiderio satisfacere. De præsenti bello nihil certum iudicare possumus: iam enim bienniū est, cùm ipse quoq; Rex Publico scripto testat⁹ fuit, summa sese necessitate coactum, id suscepisse, causasq; permultas attulit. Quia verò nullo nostro merito, summa autem Dei benignitate, impositum Vniuersalis Ecclesię pastoris Christique Vicarij munus sustinemus, mittemus ad Regem, vt omnia comperta habeamus: quæ verò cognouerimus, ea omnia per eum ipsum, quem ad tuam Nobilitatē mittemus, tibi significari curabimus. Offerim⁹ autem vtrique vestrūm nostram auctoritatem atq; operam, si ea vti volueritis in vestris dissidijs componendis, vnde etiam cessent tanta Christianorum strages. Sic enim existimamus, vos minimè recusaturos rectum: æquumq; vestris priuatis rationibus anteponere: &, si qua iniuria occupata sunt restituere. Rebus autem inter vos compositis, tum verò possent Christianorū arma omnia incōmunes hostes cōuerti: quod quidem, dum inter vos dimicatis, neq; cōmuni causſæ succurritis, sperare non licet. Sed nulla potest esse maior, quā fidei, & religionis cōiunctio: hæc enim non humana continetur charitate (quæ quidem tenuis, mutabilisque est) sed Diuina. Vna autē Ecclesia est: vnus Christi grex: vnus, post Christum, in terris eius Vicarius, & Pastor vniuersalis. Hunc verò sancti Patres, & Ecclesiæ Doctores, œcumenicaque Concilia omnia, Romanum Pontificem esse agnoscunt, & prædicant, idque etiam in Concilio Florentino (iam sunt anni centum ferè, & quinquaginta) totius Græciæ Episcopi, cumque ijs vnà Palæologus Imperator Constantinopolitanus, qui tum ei cōcilio interfuit, apertissimè, libentissimeq; profes si fuerunt. Qua in sententia vtinam permanere voluissent: nunquam enim in tam graues miserias incidissent: Nunc autem, dum sese Romanæ Ecclesiæ, ac Pontificis cōplexibus subtrahere voluerunt, intolerabile immanis Tyranni iugum subierunt. Hoc igitur firmissimo sanctæ religionis vinculo dirempto, necesse est, ceteras coniunctiones tenuissimo, atq; ad diuturnitatem breuissimo humanarum rationum nexu contineri. Hoc vt tecum diligētissimè cogites, nostramq; in hac cohortatione charitatem & tuæ, tuarumque Prouinciarum (quas per multas, & populorum refertas esse non ignoramus) salutis studium agnoscas, Deum assiduè precamur, tuamq; nobilitatē, quantum possumus, rogamus. Hæc vna ratio est Christianorum omnium vires, atq; animos tibi in perpetuum deuinciendi: certissimas, & clarissimas ex Christianorum hostibus victorias, ac sempiternas à Deo coronas in cœlo referendi. Mittimus ad Nobilitatem tuam volumen Concilij Florentini ex Archetypo ipso, quod apud nos est, fidelissimè exscriptum: rogamus, vt id legas à tuisq; Doctoribus quàm diligentissimè legi mandes: magnū hinc Diuinæ erga te gratiæ fructum speramus. Hoc enim vnum cupimus, vt cum hac sancta, & Apostolica sede quàm coniunctissimus sis religione, & charitate. Cetera omnia erunt tuæ amplitudini à nobis, atque ab omnibus Christianis Principibus paratissima. Omnia fusius cognosces ex dilecto filio Antonio Posseuino, Theologo insigni, & Sodalitatis Iesu Sacerdote: nobis, magnisque Christianorum Principibus (apud quos eius opera prudētissima multis, maximisq; in rebus ingēti cū fructu vsi sumus), probatissimo, nobisq; in primis charo, quē ad te mittimus. Cupimus, vt eum libenter videas, audiasque, & commendatissimum habeas: id enim pollicetur humanitas tua. Quod si ea, quam diximus, quamque incredibiliter optamus, religionis coniunctio, Deo adiuuante, fuerit inter nos constituta, hacque ipsa de causa Legationem ad nos miseris, dignā hoc negotio tam graui, tam necessario, tamque à nobis, atq; ab vniuersa Ecclesia exoptato: nos quoque clarissima legatione, & omni honore, quo magnos Christianæ Reipublicæ Principes amplecti consueuimus, nostrā paternam erga te charitatem testificabimur. Datum Romæ, apud sanctum Petrū, sub annulo Piscatoris, die xv. Martij, *1581.* Pontificatus nostri anno Nono.

GREGORIVS XIII. PONT. MAXIMVS.

Ioanni, Ioannis Magni Moscouiæ Ducis filio primogenito.

DILECTE fili, &c. Salutem, & Apostolicam benedictionem. Libentissimè amplexi sumus hanc opportunitatem ad tuam Nobilitatem scribendi, teque salutandi, per dilectum filium Antoniū Posseuinum, Theologum insignem, ac Sodalitatis IESV Sacerdotem, ac prudentia spectatissima, quem ad clarissimum, & potentissimum virum, Patrem tuum mittimus. Speramus has litteras, & salutationem non ingratam tuæ Nobilitati futuram: proficiscitur enim à charitate paterna, atque ab optimo desiderio salutis tuæ, & gratiæ, quam tibi à Domino precamur toto pectore. Hæc enim sola expetenda est: humanæ enim res omnes, quamuis maximæ, fluxæ sunt, & caducæ, breuissimoque momento conuertuntur, atque intereunt: sola Diuina autem gratia, est fons ille aquæ viuæ, salientis in vitam æternam, quam pollicetur Dominus se tributurum ijs, qui eū agnoscunt, atque vt oportet colunt. Hanc igitur tuæ Nobilitati optamus, & precamur, qua nihil amplius, & præstantius optare, & precari possumus. Speramus etiam te, pro tua humanitate libenter Posseuinum visurum, eiusque verbis omnem fidem tributurum. Erit id nobis gratissimum. Datum Romæ, apud S. Petrum, sub annulo Piscatoris, die xv. Martij, 1581. Pontificatus nostri anno 9.

(··)

GREGORIVS XIII. PONT. MAXIMVS

Theodoro, Ioannis Magni Moscouiæ Ducis filio.

DILECTE fili, &c. Salutem & Apostolicam benedictionem. Mittimus ad virum clarissimum, & potentissimum, Patrem tuum, dilectum filium Antonium Posseuinum, Theologum, & Sacerdotem Sodalitatis Iesu, doctrina, fide, prudentia, integritate spectatissima, nobisque his nominibus in primis charum. Mandauimus ei, vt has nostras litteras tuæ Nobilitati redderet, eamque quam ascribimus, & à Domino precamur, salutem, & benedictionem, coram etiam diceret nostris verbis. Debemus nos quidē amplecti paterna charitate omnes Christianos, inprimis verò principes potentissimos, possunt enim multis, maximisque in rebus prodesse Ecclesię Dei. Huius verò charitatis nullum possumus aliud certius argumentum afferre, quàm in optandis Nobilitati tuæ non his terrenis, & caducis bonis, quæ neminē possunt beatum reddere, sed permanentibus, & sempiternis illis, quæ nos efficiunt filios Dei, & coheredes Domini nostri Iesu Christi. Speramus has litteras atq; aduentū Posseuini tibi non ingratum futurum, queq; ex Posseuino cognosces, te libenter auditurū: omnia enim exponet mandato nostro. Debenedictus adsit Nobilitati tuæ sua gratia. Datum Romę, apud Sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die xv. Martij, *1581.* Pontificatus nostri, anno nono.

GREGORIVS XIII. PONT. MAXIMVS

Magnæ Ducissæ Moscouiæ.

DILECTA in Christo filia, &c. Salutem, & Apostolicam benedictionē. Non putauimus omittendam esse hanc opportunitatē scribendi ad Nobilitatem tuā per dilectum filium Antonium Posseuinū, Theologum eximium, & Sodalitatis Iesu Sacerdotem integerrimum, nobisque in primis charum: teque & per has litteras, & per ipsum etiam salutandi. Hanc ipsam verò, quam ascribimus salutem, & benedictionem, tibi, viro tuo, filijs, vniuersæque ditioni tuæ à Domino Deo nostro precamur. Nihil enim est, in quo meliùs possimus nostram paternam erga vos charitatem significare. Humana enim omnia, quāuis amplissima, caduca, & fugacia sunt: sola Diuina gratia, & charitas potest nos ad eam beatitudinem perducere, ad quam facti sumus. Speramus hunc nostrum ani-

animum tibi gratum futurum. Cætera exponet Nobilitati tuæ Possevinus noster; cui pimus, vt eius verbis omnem fidem tribuas. Datum Romæ, apud Sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die XV. Martij, *1581*, Pontificatus nostri anno nono.

IOANNI BASILII MAGNO MOSCOVIAE DVCI
Antonius Possevinus.

CRedo iam Serenitati tuę innotuisse, Pontificem Maximum Sanctæ Catholicæ Romanæ Ecclesiæ Pastorem, Gregorium tertiumdecimum omni humanitate excepisse Romæ Thomam Seuerigenum aulicum tuum, quẽ cum litteris tuis ad eum misisti, vnà cum tribus, vel quattuor famulis tuis: inter quos erat ille, qui isthic vocatur Theodorus Popler Scribebat autem Serenitas tua Summo Pontifici inter alia, vt ipse ad Poloniæ Regem, & ad Serenitatem tuam aliquem mitteret, qui & cum illo ageret de vitanda Christiani sanguinis effusione: ac tecum posteà (sicuti & cum alijs maximis Principibus Christianis) de fœdere aliquo tractaret, ad infensissimos Christi Domini hostes expugnandos. Quę omnia, cùm Summo Pontifici semper cordi fuerint, libenter aggressus est, quæcunque tua Serenitas cupiebat: meq́ue ad Rodulphum Romanorum Imperatorem, atque ad Polonię Regem misit, vt ab hoc intellectis rebus, quæ ad mutuam conciliandam pacem, ac beneuolẽtiam facerent, properarem ad Serenitatem tuam: cum qua, si tibi placuerit, habeo etiam alias res, quas eiusdem Pontificis Maximi, & aliorum Principum nomine agam, quæ quidem ad propagandam Dei gloriam, celebrãdamq́; perpetuò pietatem tuam pertinent. Cùm autẽ Vilnam peruenissem, audiui ad Serenitatẽ tuam à Rege Poloniæ missum fuisse Internunciũ de pace, qui qdem esset quàm primum rediturus. Itaque dum ego cum Rege Poloniæ cœpi agere de ijs, quæ ad dignitatem tuam spectant: dumque iste Internuncius expectatur, veni Dzisnam (quo ipse etiam Rex præcesserat) vt ad Serenitatẽ tuam has statim litteras mitterem: quibus reuerenter (vt facio) te rogarem, vt mihi Serenitas tua fidem publicam pro me, & vndecim alijs itineris mei comitibus, mittere subitò dignaretur. Cùm enim tu, pro tua sapientia, in tam longo itinere cogitaueris eundem Thomam Seuerigenum vnà cum alijs quattuor tantùm, ad Summum Pontificem mittere: ne scilicet, si multò plures fuissent, suspicionem aliquibus Principibus, & Prouincijs iniecissent, aut impediti fuissent: ita Pontifex Maximus me cum paucis, easdem ob caussas, ad tuam Serenitatem mittendum existimauit: sperans, compositis rebus, quæ inter Serenitatem tuam, & Poloniæ Regem controuertũtur, fore, vt tua Serenitas ad ipsum Pontificem Legationem ampliorem, & Pontifex ad te honorificentissimam possit mittere. Ceterum habeo à Rodulpho Romanorum Imperatore fratre tuo litteras testes mei (nec enim semel à Summo Pontifice ad eum missus sum) vt possit Serenitas tua cognoscere, me in tuis rebus omnem fidelissimam operam præstiturum: qualem decet esse, qui Diuini nominis propagationem cupit, per tam potentem Principem, quantus es tu, & à Principibus Christianis haberis. Habeo etiam quædam pia dona, quæ tuę Serenitati Pontifex Maximus amoris erga te sui causia mittit. Sed & quot vel donis, vel officijs prosecutus sit ipsum Thomam Seuerigenum, ex ipso cognoscere poteris, q Praga ad mare discessit, priusquam ego illhinc proficiscerer, quòd nondum venerant litteræ fidei publicæ à Rege Polonię, quibus posset mecum per Poloniam in Moscouiam venire. Litteras autẽ, quas ille idem Thomas Venetijs Serenitati tuæ scripsit, ad te mitto, cũ alteras, quas mihi Pragæ dedit, sim ipse, Deo adiuuante, allaturus. Rogo igitur iterum Serenitatem tuam, vt Orsam quàm primum iubeas ad me eandem fidem publicam pro me, & meis vndecim mitti: Diuinamq́; maiestatem precor, vt te omni cœlesti misericordia cumulet, atque diutissimè ad sui sanctissimi nominis gloriam imperantem faciat. Dzisnæ in Russia, die ix. Iulij. Anno à Christo nato 1581.

STEPHANO I. POLONIAE REGI,
Antonius Possevinus.

IS, qui Regiæ Maiestati Vestræ has litteras reddet, nobilis est Ruthenus, quẽ, apud nostros Vilnæ litteris operam dantem, in Moscouiam adduxi, vt præter alterum hoc quoque interprete vterer. Qui cùm mihi fidelem præstiterit operam, peneq́ue omnibus rebus interfuerit, eum Vestrę Maiestati præmitto. Quam demissè rogo, vt per ipsum met, atq; per eos, quos meæ, ac meorum, inter equites quoquouersum discurrentes, tutelæ Vestra Maiestas, isto in statu rerum, putabit esse necessarios, dignetur iubere, vt litteræ tuti commeatus afferantur: quibus etiam alter Moscus nobilis, qui à meo Pristauo ad D. Palatinum Vilnensem mittitur, ac ceteri qui me deducũt, venire, ac statim tuto redire possint ad suos. Ceterum quæ pluribus scriptis, nec vno colloquio, cum Magno Moscouiæ Duce, eiusque Senatoribus egi, ea referã V. Maiestati. Quod vt faciliùs, præter alia ad meæ missionis rationem spectantia, efficerè possim, dignabitur dispicere, quinam mihi locus, nec incommodior, nec valde procul à tentorijs M. V. erit assignandus. Hoc enim præter alia pro singulari beneficio agnoscam. Reliqui autem Magnum Ducem xiiij. die huius mensis, in oppido Staricia ad Volgam, plùs minùs quadringentis passuum millibus hinc distante; qui mihi discessum paranti, assurgens, in suo illo procerum, & aulicorum consessu, alta voce dixit: Tu Antoni, qui à Pontifice Maximo de pace missus es, quemq́ue redeuntem ad nos expectabimus, nostro nomine te inclinabis Stephano Polonię Regi. Posteà cũ iam Staricia 150. milliaribus Italicis processissem, misit ad me magnis itineribus volumẽ haud breue, quo mihi præter illa, quæ presenti exposuerat, scribebat alia, quæ cupiebat vt scirem; ac præsertim quædam, quibus ad aliqua possem respondere V. Maiestatis epistolæ, quam à Matthæo Prevvorski allatam, mihi Latinè descriptam, per Senatores anteà iusserat tradi. Sed & alia non pauca mihi, tum eius nomine, tum alias ob caussas, referenda sunt Maiestati V. Hoc vnum addo; Magnum Moscouiæ Ducẽ, triduò postquã ab eo discessi, ad Trinitatis Monasteriũ, celebre apud hanc gentẽ, religionis (vt aiebãt) caussa, inde Lobodã parasse profectionẽ: inde verò paulò pòst Moscuã Regiam suã petiturum, quæ duodecim tantùm leucis ab oppido Loboda abest. Maiestati V. Regiæ omnia prospera, & fausta ex animo à Deo Opt. Max. precor. Ex Bor pago, ad fluuium Szolonam, Plescouia distante (vt incolæ referunt) paulò plùs centum milliaribus Italicis, die XXVI. Septemb. *1581.*

STEPHANVS I. POLONIAE REX,
Antonio Possevino.

PErgratvm nobis fuit, de reditu ad nos P. Vestræ cognoscere, quæ vt quanto ociùs properet accedere, etiam atq; etiam hortamur. Coràm omnia, quæ erunt cognoscemus. Litteras passus mittimus Vestræ Paternitati, quibus cautũ est vniuerso P. V. comitatui, atq; ipsis etiã Moscis, qui vnà veniunt. Cũ ad primas custodias Paternitas V. accesserit, poterit eos Moscos, qui redire volent, tutò à se dimittere: qui volent vnà accedere, id etiã summa cum securitate facient. Nos cũ in propinquo Paternitatem V. intelligemus, ei nostros, qui eam pro dignitate accipiant, obuiam mittemus, ac vicinum Pat. Vestræ locum diuertendi apud nos, sponte nostra concedemus. Bene valeat Pat. Vestra, ac salua veniat. Datum ex castris nostris ad Plescouiam, die XXIX. Septembris, Annõ Domini *1581.* Regni verò nostri anno sexto.

IOANNI BASILII, MAGNO DVCI Moscouiæ, Antonius Possevinus.

CVm Dei clementia saluus ad exercitum Stephani Poloniæ Regis peruenissem, nihil mihi potiùs fuit, quàm vt de ratione omni pacis conficiendæ cum eo agerem, qui diù me de rebus, quas tua Serenitas cupiebat, loquentem, & in frequenti suo Senatu, & priuatim audiuit. Primùm autẽ, etsi grata fuit illi inclinatio, qua mihi discedẽti significasti, vt tuo eum nomine salutarem: miratus est tamen cum suis Senatoribus vehementer, eas te arces nolle in Liuonia dedere, quas tui ipsius Legati, tuo nomine, Vilnæ promisissent. Cũ verò quascunq; poterã, rationes attulissem, quibus à fundendo Christiano sanguine desisteretur, non solũ Rex ipse Stephanus, verùm sanè (vt tibi sincerè omnia dicã) omnes ita mihi responderunt, vt nihil mihi restare aliud agẽdum existimauerim, quàm, vt ipsum Deum enixè orarem, deinde verò, vt domesticum hunc nostrum hominẽ ad te quã citissimè allegarem, qui te de omnibus sincerè faceret certiorem. Summa igitur earum rerum, quas mihi Stephanus Rex ostendit, hæc fuit: se (quod anteà tibi ipse indicauerã, quodq́; ille postrema sua epistola declarauit) nullis vnquã pacis conditionibus, nisi prioribus, quas tibi indicauerat, assensurum. Quod quidem eò tibi magis faciendũ esse dicunt, quò vides; quãto plus restitutionem illarũ Arcium distulisti, tantò faciliùs magnam earum partem venisse in manus Stephani Regis. Regẽ autem Sueciæ Naruam (de qua penè sola erat in pace absoluenda cum tuis Legatis controuersia) & Iuanohorod, Lapidẽ album, aliasq; munitas arces cepisse; qui dum tu à Poloniæ Regis exercitu, ex multis certè nationibus instructo, in hac regione oppugnaris, in tuas quoq; ille, alia ex parte, interiores regiones sit progressurus, nisi cũ Stephano Rege quàm primùm pacem firmaueris. Prætereà intelligunt, videre te Plescouiam peramplam, & inter omnes ciuitates tuas præcipuã in summo periculo versari, cui nisi pacis beneficium ijs conditionibus admiseris, quæ tibi proponuntur, grauissimum aliquod damnũ sit euenturum: cùm præter trucidata præsidia, quæ in eandem ciuitatem immittebas, captumq́ue insignem Ducem Mikitã Chrostouiũ (quẽ ego his oculis vidi, ac de quo egi, vt in honestiore custodia vnà cum famulo liberiùs tractaretur) hac quoq; nocte, dum hæc scribo, milites tui, qui Nouogardia venientes

in eam ingredi tentârunt, fuerint profligati, ac multi capti. Populus autem ipse Plescouiensis, vt multus est, ac circumquaq; ab Regis exercitu obsessus, ea patitur, quæ prosapiétia tua potes intelligere. Et sanè multos quotidie displosionibus tormentorũ Regiorum, & morbis, animiq; mœrore in Ciuitate mori, relatum est mihi, sicut & plures in agris hostilem gladium expertos fuisse, his oculis vidi. Qui, quoniam subditi tui sunt, eorumq; tibi ratio reddenda est Deo, vide, an facili negocio velis eorũ saluti consulere; nempè, si Stephano Regi ea, quæ à te petit, tradas. Quod quidem nunquam tibi, vt faceres, proponerem, si alias rationes perspicere potuissem, quibus in tuo proposito, cum tuorum incolumitate, tuaq; cum nominis existimatione, stares. Veruntamen etiam id te mouere maximè debet, quòd, quantum ex amicis meis, Pontifici Maximo fidelissimis, intelligere potui, Stephanus Rex in Moscouia, tuaq; reliqua ditiõe & hyemare, & bellũ quoquouersùm inferre statuerit. Qui propterea ex ciuitate Riga, magnã vim tormentarij pulueris, & globorum aduehi huc iussit, ac supplementa alia militũ externorum ante quartum abhinc diem expectat. Illud certè verissimum est, non solùm Regem cum primarijs penè omnib⁹ domos sibi ligneas in castris excitasse; quibus aiunt, totam hic hyemem (si opus sit) sese traducturos, & in tuas vlteriores regiones excursuros: verùm etiam militem reliquum, fossas sibi excauasse, quo frigus noctu sustineat, diem autem bello faciendo insumat. Iam verò & illud addunt, te pro tua prudentia intelligere, quid tantus Regis Stephani exercitus triennio, iam omnibus belli laboribus, & victorijs assuetus, efficere possit, cũ præsertim difficiliores omnes vias superauerit, tormenta maxima inuexerit, arcesq́ue in ditione tua tot ceperit, vt vndequaq; cõmeatus, militemq́ue recentem ad se queat adsciscere: soluto verò gelu non iam mẽse Iulio, vel Augusto anni insequentis, ex Polonia, Lituaniaúe sit castra aduersùs te moturus, sed ex Imperij tui visceribus. In q̃p cùm sine vllo impedimento peruaserit, quid facturum inquiunt, si iam in patentes, & vltra ipsos Moscuæ campos expediti equitatus bonam partem educere voluerit? Quod illum sanè facturum inaudiui, etiamsi Plescouiæ obsidio protraheretur, quam propugnaculis quibusdam, cingere decreuit: quanquam & eam omnibus viribus expugnare nitetur, nisi de tota re deliberaueris, mihiq; responsum citissimum miseris. Nam vt Rex hinc priùs deducat exercitum, quàm tu aliunde præsidia re ipsa deduxeris, nulla ratione ei potui persuadere. Quin verò, cũ illum heri diligenter rogassem, vt à tanti populi, quantus Plescouiæ est, cæde abstinere iuberet, si ad Ciuitatis expugnationẽ veniretur (quod innocenti populo esset parcendum) id se quidem percupere significauit, sed (quod res est) futurum esse difficillimum, dixit; qd̃ miles ipso oppugnationis ardore inflammatus, ne sibi quidem, si velit, queat temperare. Quamobrem, obsecro te, Serenissime Princeps, vt cogites, num propter illa, quæ iam ampliùs non habes, expediat, vt reliqua in discrimen voces. Quæ quidem (cùm in tua manu positum sit, vt illa integra serues) si eadem, qua vsus es, cunctatione in hostium tuorum manus peruenirent; audent isti Regij sibi polliceri futurum, vt populi tui non solũ animis, ac voluntate, verùm etiam rebus, ac corporibus ipsis à te ad istos alios Reges dilabantur. Quæ omnia cũ cognouissem, cœpi alijs pluribus rationibus Stephanum Regem vrgere, vt saltem ad te, quemadmodum cu piebas, vel Legatos suos magnos, vel internuncium aliquem mitteret, vnde pacis tractatio feruorem hunc bellicum mitigaret. Sed cũ nihil assequi possem; quòd eximendo gerendi belli tempori hæc diceret à te requiri, sicut triennij superioris tractatio docuit: tandem Deo adiuuante, animum illius, auctoritate Pontificis Maximi, permotum, inflexi, vt si tuos Legatos aliquẽ ad locum, non adeò procul hinc disitum, sed vel in Regione Nouogardiensi, aut alibi sitũ, quàm primùm mitteres, ille tuos statim sit missurus. Sed id petit omninò, vt quàmprimùm absolutissimam ijsdem Legatis tuis facultatem conferas transigendi, pacisc endi, ac quæcunque alia deciden di, præsidiaq́ue ex arcibus statim deducendi: quam ipsam facultatem, quod ad Stephanum Regem attinet, curabo, vt primarijs quoque Legatis suis ille impertiat. Ego verò, pro eo amore, quo te summus Pontifex prosequitur (quã tibi fidem ad hæc iterum tractanda pollicitus sum) præstabo, vt eundem ad locum cum Legatis tuis me conferam, rebusq; constitutis ad te reuertar: cetera acturus, quæ ad Dei gloriã propagandam, tuũq; decus amplificandũ maximè spectant. Ceterũ quod ad commercium & negociationes pertinet, quas, si tibi Liuonia esset cedendum, putabas à Stephano Rege posse prohiberi; nec verò cũ Christianis Principibus, ac Pontifice Maximo eam amicitiam, quam optas, coli: ego, Deo ipso aspirãte, quã firmissimis conditionib⁹ potero, curabo, vt cum tuis Legatis caueatur, ne vnquã ad te principibus illis, vel itẽ quibusuis mercatoribus, à te, atque à tuis ad illos, tutus per Lituaniam, Poloniam, eamq;

eamq; Liuoniæ partem, quæ ad Stephanũ Regem attineat, non pateat aditus. Quod ipsum ij quoq; Principes Christiani, ac præcipuè Pontifex Max. vt sanctum, illibatumq; sit, facilè à Poloniæ Regibus obtinebunt. Quin verò, cũ Narua, & alijs arcibus, atq; adeò VVica satis magno Liuonicæ oræ maritimæ, pernauiã vsq;, tractu, vnà cũ arcibus Lode, Leal, Fekel, & Hapsel, à Serenissimo Sueciæ Rege captis) hi videant, penè omnem tibi cõmeandi, vel merces importandi in Moscouiam aditum esse terra, mariq; intercluſum; in ipsis aũt oculis tuis victorem Stephani Regis exercitum cernant, qui iam Plescouiæ, & Nouogardiæ itinera & vias omnes præcludit: cõijcere potes, quantum tibi, ac tuis omnibus rebus accedet, si eosdem eãdẽ, quam dixi, facultate absoluta Legatos citissimè miseris (quod vtinam & cũ Sueciæ Rege quãprimùm facere⟨s⟩) meum verò hunc hominem statim remiseris; quasq́ue mihi literas scribes, easdem etiam per alterum tuum afferri mihi curaueris, vt si quid alterutri in itinere contingeret, tanti boni confectio ne differretur.

QVOD autem attinet ad reliquas arces, quas extra Liuoniam Stephanus Rex in ditione tua cepit, itidemq́; bellicos sumptus, quorum Vilnæ cum tuis Legatis mẽtio facta est, ac de quibus tibi Stephanus Rex vltimis suis literis scripsit, non desinam cum illo agere, nec de spe decidi, quin, ob Pontificis Maximi auctoritatem, & gratiam, aliqua de illis sit remissurus. Sed & post octo dies, si potero, mittam ad Palatinũ Nouogardiensem alias ad te literas, quibus intelligas, quid mihi à Stephano Rege respõsum erit ad illa, quæ ex arce Staricia mihi ad illius literas scripsisti. Interea scito, me post biduum hinc dimittere P. Paulum nostrum cum ijs literis, quas mihi ad Pontificem Maximum, alioq́ue dedisti: nec desinam hîc captiuos Moscos officijs Christianis, pecunia, ac quibusuis potero solatijs iuuare. Quod vt perpetuò facerem, & Christiana charitas, & benignitas erga me tua continẽter impellit. Ex castris ad Plescouiam, mense octobri, *1581.*

IOANNI III. SVECIAE REGI,

Antonius Possevinus.

QVÒD ex Magni Moscouię Ducis ditione Maiest. V. me nunquã posse literas mittere existimaui, ac tamen nunc facio; eò mihi iucundiùs est, quòd V. Maiest. intelliget, quacunque in regione sim, in ea me operã dare, vt benignitatis V. Maiest. erga me sæpiùs collatæ memoriam gratissimam seruem. Nam & apud ipsum Magnum Ducẽ, cùm Staricia, (quæ ipsius arx est) Moscua ipsius Regia triginta sex milliaribus germanicis distantis, mensem cõmoratus fuissem, sępeq́; cũ eo, eiusq́; consiliarijs egissem, incidi peropportunè in sermonẽ eum, qui mihi à summo Pontifice, atq; adeò ab hoc Serenis. Poloniæ Rege anteà iniũctus, spectabat ad pacẽ statuendã. Quam Princeps ille non tam cum hoc Serenis. Rege, quã cum V. Maiest. cupere quidem visus est, ac tamen si pacis aliqua inter V. Maiest. & ipsum Principem tractatio esset futura, ea vt per Legatos V. Maiest. cum illo ageretur; quibus fidem omnem publicam, tutiq́;, atque honorifici commeatus, siue passus literas se traditurum pollicitus est. Ego verò, qui probè nôram, quid ille V. Maiest. Legatis intulerat: quodq́; sæpè de eodẽ Principe; V. mihi Maiest. referre dignata fuerat; respõdi, mihi nunquã credibile videri, vt priùs V. Maiest. Legatos ad illum suos allegaret, quin suos ipse præmisisset isthuc, quos tuto & clementer acceptũ iri pro certo habebã. Quippè, qui pro Pontifice Max. Regis autem Catholici, atque adeò Rodulphi Cæsaris rebus (qui sororẽ nuptui cupiebat V. Maiest. filio tradere) cũ nõ semel legatione functus isthuc fuissem, eram expertus, qua fide nõ ipsos tantũ Pontificis aliorũq́; Principum Legatos, verũ etiam ipsos Tartaros Maiest. V. solebat excipere. Sed cùm ille tũ per Consiliarios suos, tum per Michaelem Andreæ Beginum, Senatorem inter præcipuos suum, hac de pace agi se velle, mihi quinquies indicasset: ac propterea de me quæreret, num ego iussu, vel impulsu V. Maiest. pacis aliquas cõditiones afferrem, respondi (id quod res erat) nihil prorsus à V. Maiest. mihi mandatum fuisse: Pontificem verò Max. quí cum summa V. Maiest. intercedit necessitudo, mandasse, vt cùm mihi de pace inter Serenis. Poloniæ Regem, atq; ipsum Magnum Moscouiæ Ducem esset agendum, V. Maiest. non prætermitteretur, sed ea, quæ decet, dignitatis, & quietis Regnorum istorũ ratio haberetur. Accessisse Serenis. Poloniæ Reginæ preces, Serenis. eius coniugi Regi ea de re oblatas, ne si pax inter eius Maiest. & Moscũ sanciretur, V. Maiest. excluderetur: sicq́; eadẽ pace tres inter potentissimos principes, ac Reges stabilita, V. Maiest. pietatẽ latiùs restitueret: Christiani autem reliqui Principes, ipsorum exemplo aduersùs Christiani nominis hostes arma conuerterẽt. Quod quidẽ à Summo Pontifice rogauerat Mosc⁹, ac postremò eius Sanctit. id ipsum literis suis testatus est, se quã primũ pace absoluta confecturũ. Ergo cũ hæc acta essent, quęsiuit de me Moscus, ecquid ipse de tota re cogitarem: an verò, si quas cepisset V. Maiest. arces, easdẽ restituere

tuere vellet? Fore enim, vt ita cũ V. Maiest. pacem veram coleret. Tum ego; Quoniam mihi rationes Sereniſs. Regis Sueciæ ignotæ ſunt; audio verò eum ſub ſignis copias habere victrices, ſi quid mihi tu, Princeps, propoſueris, vnde tractationẽ iſtã ordiar, id perſequar, nec eum Regem pacẽ detrectaturũ ſpero, ſi ad iuſtas conditiones veniatur. Ad hæc idẽ ipſe Michael Andreæ Beginus, Moſci Conſiliarius, ad me cõfeſtim à Principe remiſſus: Vide, inquit, Antoni, quanã hoc ratione effici poſſit. Nã vt Princeps meus ad Sueciæ Regem mittat Legatos, id nequaquam decet. Soliti enim erant aliquando Sueciæ Reges, aut ipſa Finlandia Pleſcouienſibus, aut Nouogardienſibus, qui ſunt imperio noſtri Principis ſubiecti, tributũ pendere. Ego verò, inquam, id neſcio: hoc vnum ſcio, me duorum millium annorũ hiſtorias legiſſe, quibus conſtat, Regnũ illud ſemper habuiſſe Reges, qui nemini ſubderentur. Scio item Catholicum Regem ac Cæſarem, vti & Summũ Pontificem, non ita multò anteà ad eũ miſiſſe Legatos: præterquàm, quòd ſi ratio habenda eſt Sereniſsimi Regis Sueciæ, vxoris, & filij, & illa ex Regio ſtemmate orta eſt, & Princeps iam grandis natu eſt, cui, qui inter Chriſtianos Principes primarij ſunt, virgines ſuas non detrectant nuptui dare. Itaque, quando nec Sereniſs. Sueciæ Rex fortaſsis huc miſſurus eſt Legatos ſuos, nec tu videris in id propendere, vt mittas tuos: ſcribã ego per me ipſe eidem Regi, cui Summus Pontifex non ſemel literas miſit, quibus eum rogabat, (quod hactenus benigniſsimè fecit) mihi vt omnem in omnibus fidem adhiberet. Quod cũ Moſcus non ſolùm non abnuiſſet, ſed vt animi ſui propenſionem oſtenderet, addidiſſet, Mihi, quidquid pro eiuſmodi rebus tractãdis, aut hominibus mittendis expendiſſem, ſe libentiſsimè repenſurũ: exiſtimaui mihi faciendum, pro eo ac debeo, vt V. Maieſt. quã primùm de omnibus certiorem facerem, tentaturus quacunq; ratione poſſem, vt hæ literæ ad V. Maieſt. manus, quàm citiſsimè hoc anni tempore fieri poterit, perueniãt. Cùm autem ipſius Moſci rogatu ex Staricia ad hunc Sereniſsimum Poloniæ Regem in caſtra venirem, nũcius mihi allatus fuit, de Narua ab exercitu Maieſt. V. capta, tùm de Iuanohorod, Albo lapide, totaque Vica, quæ ferè Pernauiam cũ alijs arcibus attingit, eadem fœlicitate in poteſtatem Veſtræ Maieſtatis redactis. Quæ omnia ad eã pacis tranquillitatem in iſtis V. Maieſt. Regnis comparandam, non mediocre eſſe allatura momentum putantur: cùm vel ipſe Moſcus ad æquiores conditiones deſcenſurus ſit; & quòd ad Sereniſs. Poloniæ Regem attinet, faciliùs cum eo, ſumma animi in gerendis negocijs moderatione fertur, res illas veteres, & ſi quę reſtãt adhuc, quas mihi V. Maieſt. olim referre dignata eſt, vel forſan alia, quæ nouã tractatione egebunt, tranſigere poterit. Quod cũ factum fuerit, videor mihi intueri animo igniculos illos pietatis, qui à Spiritu ſancto, in V. Maieſt. corde nõ ſemel excitati ſunt, in flãmam ingentẽ erupturos, quæ tenebras iſtas errorũ diſpellat, pietatiq; locum auitũ, gratiſsimi erga Deum animi ergò, reſtituat; ſicque Regnũ illud, quod eſt omnium maximum (nempè, ſempiternũ) V. Maieſt. ſibi, ac populis ſuis comparet. Ceterũ, cũ apud eundem Magnũ Moſcouiæ Ducem duos Ordinis noſtri reliquiſſem, pollicitus ei ſum, me quam primùm, (ſicut Deo volente faciam) ad eum rediturum, vt reliqua ad bonum cõmune, religionemque Catholicam ſpectantia, ſi non abſoluero, ſaltem firmiùs inſinuem. Nam & pro externis, atque pro ijs, quos Summus Pontifex, Venetique mittent in Moſcouiam, fidem publicã, mihi dedit, quibus in eius ditione Catholicã religionem colere, & Sacerdotes habere Catholicos poſſint. Dona item Sebellinarum pellium Summo Pontifici, per hominem è noſtris miſit: meque à finibus regionum ſuarum vſq; ad eius aulam, honorificentiſsimè in Pontificis Maximi gratiã deduci iuſſit: cõuiuioq; ſplendidiſsimo, omnibusq; humanitatis officijs accepit. Quæ vti vera ſunt, ita nolui non ea ſcribere V. Maieſt. vt intelligat, potentem eſſe Deum, qui inflectere animos quantumuis duros queat, quique ſoleat in multa patientia expectare etiam Moſcos, vt reſipiſcant. Quod autem ad hoc negocium ſpectat, diſpiciet Maieſt. V. nunquid mihi, ſi quid aliud effici anteà nõ poſſet, mandare velit, quod ſinceriſsimè, & fideliſsimè agã: num verò aliquem vtriuſque ditionis finitimũ locum deſignari expediret, vt communicato cum hoc Rege negocio, Legati, & Moſci, & qui à V. Maieſt. mitterentur, ſic conuenirent, vt pax inter omnes ſtatui poſſet. In qua ſi quid Pontificis Max. auctoritas vſui eſſe V. Maieſt. cõmodis poterit, video, non minimum pondus apud eũ principem hanc eſſe habituram. Quoniam verò credo poſt duos menſes fore, vt ad Regem Poloniæ Sereniſs. reuertar, ſummopere autem cupio pro eo, quod mihi Pontifex Maximus mandauit, toti huic negocio coronidẽ imponere: obſecro V. Maieſt. vt mihi animum ſuum per literas quàm primùm aperiat. Ad eas verò literas, quas per Sacerdotem è noſtris à Pontifice Maximo, & à Sereniſs. Poloniæ Rege de menſe Iunio Vilna V. Maieſt. miſi, non dubito, quin

quin reſponderit, quinũe paullò pòſt de ijs aliquid ſim accepturus, quod eius Sanctitati quàm primùm mittere poſsim. Ex caſtris ad Pleſcouiam, die XX. Octobris 1581.

IOANNES BASILII MAGNVS Dux Moſcouiæ.

MIsericordia, & benigna clementia Dei noſtri, qui nos in Orientẽ ex altiſsimis præfecit, quiq; dirigit greſſus noſtros in viã pacis, eius Dei noſtri in Trinitate benedicti gratia, à Magno Principe, Imperatore, & Magno Duce Ioan. Baſilij VVlodimiriæ, Moſcouiæ, Nouogardiæ, Imperatore Caſanico, Aſtracanico, Principe Pleſcouienſi, Magno Duce Smolenſcenſi, Tuerienſi, Tuchorienſi, Piermienſi, VViatcienſi, Bulgarienſi, &c. Domino & Magno Duce Nouogardienſi, terræ Niſouienſis, Czernouienſis, Rezanienſis, Roſtouienſis, Iaroslauienſis, Bialoiezorienſis, & Domino hæreditario terræ Liuonicæ, Vdoricæ, Obdoricæ, Condinicæ, & totius terræ Seuerienſis, & Seberſcienſis terræ principe, & aliarum multarum terrarum Domino.

GREGORII XIII. PONTIFICIS Max. Nuncio, Antonio Poſſeuino.

SCripsisti ad nos literis tuis per hominem tuum Andreã, veniſſe te in caſtra Stephani Regis incolumem, & cum Stephano Rege, ac Senatoribus, quæ noſtra Maieſtas præſcripſit, locutum fuiſſe, ac priuatim ab eis interrogatum, atque auditum: Stephanum autem Regem reſpondiſſe, & omnes Senatores dixiſſe, aliud tibi non eſſe in primis faciendum, quàm vt Andream Apollonium tuum ad nos mitteres qui nos de omnibus rebus certiores faceret, quas tibi Rex Stephanus reſpondendo dixiſſet. Te autem de Legatis Lituanicis Regi Stephano perſuaſiſſe, vt eos ad nos Stephanus Rex mitteret, vel Internuncium: quòd cùm aſſequi non potuiſſes, Regem Stephanum, in gratiam Pontificis Maximi Gregorij XIII. tibi acceſsiſſe, vt nobis Legatos ſuos ad aliquem locum (nobis idipſum facientibus) mitteret. Quam ad rem, tibi à Gregorio XIII. Pontifice Maximo mandatam, nos quoq; hortaris: vt, ſcilicet, propter pacem Chriſtianã noſtros Legatos mittamus, nõ procul à nobis, in terram Nouogardienſem, aut aliò, data illis plena inſtructione: Rex verò Stephanus ad eundem locum mittat Legatos ſuos, pacis ſtatuendæ gratia: tu autem ad eundem locum ad Legatos noſtros cum Legatis Regijs venias, & agas nobiſcum de omni bono Chriſtiano, ac de pacis compoſitione. Quamobrem tuum Andream Apolloniũ miſiſti, vt eum audiamus. Nos igitur, vt ſumus Princeps Chriſtianus, ſemper optauimus, vt inter nos, & Stephanum Regem, ſanguinis ceſſaret effuſio, & initiò id voluimus: qua de re tibi, Antoni, omnia diſertè expoſuimus, ac poſteà vberrimas literas dedimus: cur, ſcilicet, inter nos, & Stephanũ Regẽ ſanguinis copioſior facta ſit effuſio. Propter pacem aũt Chriſtianã, & tuam admonitionem, & iniunctum tibi munus à Pontifice Maximo, & nunc, & poſteà volumus, vt Chriſtiani ſanguinis effuſio inter nos, & Stephanum Regem ceſſet. Quare, & ad conuentum, quà Velicolucũ Nouogardia eſt iter, inter Porcouiã, & Zauolociam, ad Iamũ Zapolſcij pagum, Legatos noſtros mittimus: data illis plena inſtructione de omnibus ijs rebus, de quibus ad nos ſcripſiſti, loquendi, ac loquẽdo, & tractando ea cõfirmandi, quæ inter nos, & Stephanum Regem æquum eſt conſtituere. Tu verò, Antoni, Stephano Regi loquere, ac perſuade, vt Pleſcouia diſcedat, & exercitum ſuum vbique prohibeat ſanguinem Chriſtianũ effundere. Nos etiam exercitum noſtrum per omnia loca idem facere iubebimus, & ne prælium committatur vllum, præcipiemus, quamdiù noſtri Legaticũ Legatis Stephani Regis in conuẽtu mutuo aliquid rectè cõſtituerint, vt ex vtraq; parte effuſio ſanguinis Chriſtiani ceſſet. Miſimus autẽ per Zachariam Boltinum, antequam Legatos noſtros mitteremus, ad Stephanum Regem fidei publicæ literas, propter Legatos Stephani Regis. Tu itaque, Antoni, iuxta præceptum Pontificis Maximi, cum Legatis Stephani Regis venias ad eundem locum, inter nos, & Stephanum Regem, cum noſtris Legatis pacem compoſiturus: & cogites, quanam ratione tuis cõſilijs, effuſio ſanguinis Chriſtiani inter nos in Chriſtianitate ceſſet, reſque ad pacem deducatur, & in poſterum quoque fiat immobilis. Ac quàm primũ noſter prodromus, cum noſtris fidei publicæ literis, ad Regem Stephanum venerit, Rex quoq; Stephanus eundẽ prodromum, cum literis publicæ fidei pro Legatis noſtris, quàm primùm remittat, quas literas noſtri ſequentur Legati: & cum Stephani Regis Legatis, ac noſtris, inter Porcouiam & Zauolociam, concurras ibidem, negocia pacis tractaturus, & cõſtituturus. Interim noſtri Legati cũ noſtra inſtructione, & plena præceptiõe, cunt celeriter Nouogardiã, expectaturi Nouogardiæ Stephani Regis literas paſſus: literas autẽ fidei nos per Legatos noſtros mittimus, vt ſciatur, ea, quæ in conuentu illo egerint Legati noſtri, cum Legatis Stephani Regis, eſſe voluntatis

tatis noſtræ. Stephanus quoque Rex Legatis ſuis ſimiles fidei literas tradat, quibus liqueat, ea, quæ egerint Legati eius, cum Legatis noſtris, eſſe volũtatis Stephani Regis: vt & noſtris, & Stephani Regis Legatis tecũ, qui Legatus es Pontificis, in conuentu illo, de omnibus negocijs ſtatuere, & confirmare liceat, quò inter nos in poſterum firma, fraterna amicitia, & ſocietas cum Stephano Rege ſtabiliatur immobiliter. Scriptæ in Imperio noſtro, in aula Slobodienſi, anno 7090. Menſis Octobris die 23.

IOANNI BASILIO, MAGNO Moſcouiæ Duci, Antonius Poſſeuinus.

MIsi Serenit. tuæ, cùm primùm ad Stephanum Regem perueni, Andream Apollonium noſtrum, cum literis meis, quibus ſignificabam, quãtoperè tuis rationibus conſulturus eſſes, ſi quàm citiſſimè ad propiorem locum, quàm Moſcua ſit, Legatos mitteres tuos. Quem ad locum daré operã diligenter, vt ſuos item Legatos Stephanus Rex mitteret: cum quibus omnib⁹ ipſe quoq;, Deo iuuãte, ad pacis tractationem abſoluendam conuenirem. Verùm, quoniam pollicebar etiam Serenit. tuæ, me quàm primùm aliquid reſponſi à Stephano Rege elicere potuiſſé, ad ea, quę mihi in itinere ad eius epiſtolam reſcripſiſti, id ad te miſſurum: literarum autem earundem alterum exemplar ſtatuebam ad te mittere, quas per Andream Apollonium miſi, vt ſi quid illi, vel inter militum excurſiones, vel in reliquo itinere accidiſſet, ad te tamen meę peruenirent: neutrum ſanè præſtare potui, quamuis id ſedulò curauerim. Nec enim Stephanus Rex reſpõdere aliquid voluit reſponſioni tuæ, in quiens, iſta terendo tempori inſeruire: cũ bellum re ipſa non verbis, ſit omninò cõtinuandum; aut ſi ad iuſtas pacis conditiones deſcenderis, pacem ipſe ſtabilem, ac firmiſsimam, non vllam autem aliam amplecti velit. Intereà verò, dum hæc agerẽ, ſuperuenerunt in hæc caſtra noui milites, atq; alius puluis, & globi tormentarij: quare in Ciuitatem ipſam Pleſcouiam iterum ſummo conatu irrumpere ſtatutum fuerat. Sed pro viribus egi, ne id hactenus fieret: Summi primùm Pontificis vſus auctoritate: deinde ſiſtens me quaſi Vadem ipſi Stephano Regi, te ea, quæ mihi à te, ac tuo nomine à Senatoribus tuis promiſſa ſunt, nulla arte, vel cunctatione, ſed Chriſtiana ſinceritate ſic eſſe præſtiturum, vt reliquis omnibus Chriſtianis Principibus nulla vnquam fidei, vel promiſſionum tuarum ſuſpicio inijci poſſit; mihi autem Tabellarium meum cum celeri reſpõſo te remiſſurum. Qui quoniam ad hanc vſque diem non venit (quæ quidem dies iſti itineri faciendo, homini præſertim currenti, ſatis ipſis eſſe futura putabatur) angor animi vehementer, quòd cùm me non ſatis veracem ſuſpicari poſsint, fortaſsis iam minorem in ipſa pacis tractatione fidem adhibebunt, quæ tamen tuis rebus non inutilis futura videbatur. Quòd ſi tu ea reſpondiſti, quæ maximè ad tranquillitatem rerum tuarum comparandam reſpondiſſe te credo; meus verò Tabellarius quàmprimùm redierit, enitar id, quod Summo Pontifici, ac mihi optatiſsimum eſt, ne Chriſtianus ſanguis ampli⁹ effundatur. Sin minus, audio, non ſolùm, vel nunc, vel primo Vere maximam ſtragem hominum futuram, verùm etiam, quod anteà tibi ſcripſi, huius exercitus latiſsimam in tuas pacatas regiones excurſionem ac vaſtationem. Quod rurſus prædictum tuæ Serenit. volui, ne Pontificis Maximi ſtudium, aut operam meam tibi vnquã defuiſſe, (ſi quid ſecus acciderit) intelligas. Scito autem, me certè difficillimè conſequi potuiſſe, vt has tibi literas mitterem: miſiſſe autem in Sueciam alias literas, vt ordiri ex me pacis illam tractationem poſſem, quæ dignitati & quieti tuæ ſit, (vt ſpero) commodatura. Deus te ſua gratia, & cœleſtibus donis vberrimè cumulet. Ex caſtris Stephani Regis; ad Pleſcouiam, die 22. Octobris, 1581.

IOANNI BASILII, MAGNO Moſcouiæ Duci, Antonius Poſſeuinus.

ANdreas Apollonius, quem Serenit. tuæ cum meis literis miſeram, heri cum Zacharia Boltino Internuncio tuo redijt, quorum vterque mihi literas tuas, pietatis, ac pacis deſiderij plenas reddidit, quæ me in Chriſto Ieſu magna lætitia affecerũt: cùm tu ob Dei honorem (ſicuti Chriſtianum Principem decet) Chriſtianorum Paſtoris Gregorij XIII. auctoritatem magnifacias, & conſilium de pace, ac fœdere cum Chriſtianis Principibus ineundo libẽter ſequaris. Ego verò ipſas Serenit. tuæ literas ſtatim perlegendas Stephano Regi curaui: quem, antea pluribus rationibus, & ipſa Pontificis Maximi auctoritate permotum, ne ampliùs ſanguinem funderet, nec maiore hominũ cæde expugnationé Pleſcouiæ tentaret, nunc Boltini tui aduentu, ac reditu ipſius Apollonij mei, faciliùs adduxi, vt ad omnia quæ æquiſsima futura ſint, ſe attemperet. Quamuis nullaei ratione perſuaderi potuerit, vt exercitum ex tua

tua ditione deducat, priuſquam ſincera, & immobilis pax fiat. Sæpè enim pro certo mihi affirmauit; niſi pax fiat, ſe hac hyeme in iſtis prouincijs exercitum, cum generali eius Duce Ioanne Zamoſcio, magno Regni Poloniæ Cãcellario, relicturũ: Philonem autem Velicoluci cum magna militum manu, ceteroſq; Præfectos alias in arces, vicinas impoſiturum: ſe verò, excurſurum in Lituaniam ad maiores copias comparandas, quas primo vere in regiones tuas interiores inducat. Quamobrem quantò maturiùs accedent Legati tui magni ad locum, à te conuentui Legatorum, & mihi aſſignatum, & ad proponendas eas, quæ ſperantur, pacis conditiones, tantò minùs vaſtationis fiet, aut ſanguinis fundetur: reſtitueſq; his omnib⁹ regionib⁹ tuis optatã, ac certè neceſſariam tranquillitatem. Vt verò Legati tui magni Zapolſciam tutiùs veniant, curaui, vt ſtatim Boltinus tuus vnà cum fidei publicæ literis, Stephani Regis remitteretur. Ego verò Nouogardiam vnà cum Boltino mitto Baſilium Zamoſcium, quem Senatores tui nouerunt, vt quã citiſsimè ad me literas à Palatino Nouogardienſi, vel à Legatis tuis magnis afferat: quibus certior fiam, quo loco & die eos in itinere conuenire potero, ac cum ijs agere de ratione, qua ipſi quoque Stephani Regis Legati, ſine impedimento, aut damno, cum ijs quàmprimùm conueniãt, cum quibus ipſe operam, & officium meum omnibus (vt mihi ſcribis) cõſilijs ad pacificationem ſedulò interponã. Quapropter vbi Baſilius meus redierit, ſtatim me dabo in viam Porcouiam versùs, vlteriuſque progrediar, vbicunque intelligam, id pacis celeriùs conficiendæ negocio magis expedire. Intereà tuam Serenit. precor, vt ſibi perſuadeat, me nullum fide liſsimæ, ac Chriſtianæ ſinceritatis officium prætermiſſurum, quod huic Rei ſtatuendæ, ac Chriſtianæ paci confirmandæ conducere poſſe exiſtimabo. Dominus Ieſus Serenit. tuam, cum omnibus tuis fœliciſsimam reddat. Ex caſtris ad Pleſcouiã die XVI. Nouembris 1581.

STEPHANVS POLONIAE REX, IO. Baſilij, Magno Duci Moſcouiæ. Ex Rutheno idiomate.

A Magno Principe, Dei gratia, Stephano Rege Poloniæ, & Magno Duce Lituaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitię, Liuoniæ & Principe Tranſſyluaniæ, &c. Ioanni Baſilij Principi Ruſsiæ, & Magno Duci VVlodimirienſi, Moſcouienſi, Nouogardienſi, Caſanenſi, Aſtracanenſi, Pleſcouienſi, Tuerienſi, Permſcienſi, VViatſcienſi, Bolcharienſi, &c.

DEdisti ad nos literas per Prodromum tuum Zachariam Boltinum, ſignificans, miſiſſe ad te Sanctiſsimũ, & Maximũ Paſtorem Gregorium XIII. Pontificem Romanum, Nuncium ſuum, Antonium Poſſeuinum, qui certiorem te per literas fecerit de ijs rebus, de quibus ad pacé nobiſcum ſtatuendam eſt locutus. Te verò pacis Chriſtianę gratia tuos Legatos allegaſſe, ad conuentum habendum inter Porcouiam, & Sauolociam, via Velicolucenſi, ad Iamũ Zapolſcij, data plena illis inſtructione, de omnibus rebus ſtatuendi, & confirmandi. Literas quoq; fidei per eoſdem mittis, tuæ voluntatis illa eſſe declarans, quæ tui Legati cum noſtris egerint in eo conuẽtu. Nos verò hortaris, vt ad eundem locum cum eiuſmodi literis noſtros mittamus Legatos: quo & noſtris, & tuis Legatis cum Nuncio Sanctiſsimi, & Maximi Paſtoris Pontificis Romani P. Antonio Poſſeuino, in conuentu illo de omnibus rebus loqui, & confirmare liceat: vtque nos Pleſcouia diſcedamus, & exercitum noſtrum ab effuſione ſanguinis Chriſtiani prohibeamus; id quod fieri non poteſt, antequàm inter nos, & te confirmatio fraterni amoris, & amicitiæ ſanciatur. Nos autem vt ſemper, ita & nunc animum noſtrũ voluntate Dei omnia ſcientis obfirmamus, vt cum Principibus Chriſtianis, ac tecum, ob Reipub. Chriſtianæ bonum, amicè, ac tranquillè viuamus, & effuſionem ſanguinis Chriſtiani vitemus: quã ad rem nunquã, ſine iuſta cauſa, accedere voluimus. Quare & ſæpiùs tibi diſertè declarauimus propenſionem noſtram ad pacem, propter Chriſtianam tranquillitatem; ſiquidem tu, quod ad te attinet, ſincerè ac iuſtè acceſſeris. Iã verò, poſt tuam ad nos Internuncij allegationẽ, eãdem erga pacem Chriſtianam propenſione noſtra, mittimus Legatos noſtros eum ad locum, quem tu deſignaſti, Iamũ Zapolſcij, inter Porcouiam, & Zauolociam, dedimuſque ijſdem integram inſtructionem, ac facultatem de omnibus rebus, quibus pacem ſtatuere, & reliqua omnia componere, atque ad exitum perfectum deducere, ac concludere, ita vt par erit, valeant. Literas quoque fidei publicæ, Legatis tuis, per eundem Internuncium tuum Zachariam Boltinũ, mittemus, quales habere voluiſti, quibus liberè eò veniant, atque inde redeant, vnde voluerint. Quod autem ſcripſiſti, vt Pleſcouiam diſcedamus, & exercitum noſtrum ab effuſione ſanguinis prohibeamus, id quod etiam à nobis P. Antonius Poſſeuinus nomine Summi Pontificis diligenter petijt (vt ſcilicet in gratiam eiuſdem Summi Paſtoris Romani Pontificis id faciamus) nos id, quemadmodum

decet, maximi facientes respondimus, & indicauimus, quid in hac re præstare poterimus: illud interea curantes, ne nobis ipsis, & actionibus nostris detrimentum aliquod conciliemus. Ac tamen hoc in eo præcipuè situm est, vt tui Legati quàm primùm ad locum à te assignatum, cum plena facultate, & instructione approperent, cum ijs conditionibus, quibus acquiescere possimus: cùm & nos nulla mora interposita, Legatos nostros eodem mittamus: dimittamus autem illicò tuum istum celerem Internuncium. Ex Castris nostris ad Plescouiam, Anno à Christo nato 1581. mensis Nouembris, die XVI.

IOANNI ZAMOSCIO ANTONIUS POSSEVINUS.

QVATRIDVO postquàm è castris discessimus, huc venimus: cùm is, qui comes itineris fuerat nobis adiunctus, imperitus harum viarum, per flumina periculosa, diuersasque vias nos circumduxisset. Præierat enim D. Zebridouius, vt equitatum obuiam Moscis Legatis præmittendum cogeret. Sicque Diuina prouidentia eò nos tutiùs deduxit, quàm si eos equites habuissemus, qui nobis fuerant attributi. Sed bene habet, quòd Cosaci longiùs aberant. Postridie eius diei, quàm huc venimus, superuenêre Legati Regij, heri verò, inclinata iam die, D. Zebridouius Opacá versus ad Soletz equitatum præmisit: cùm per varios tabellarios, ne aliquam Mosci suspicionem conciperent, eos admonuissem, vt propè Biscouicium nos esse intelligerent: quo in loco ne soli commoraremur, ac verò tantisper hìc maneremus, secuti sumus Illustris Palatini Braslauiensis consilium: qui cùm isthuc tabellarium mitteret, nolui non pauca hæc scribere: simul rogans, V.D.M. vt iubeat eum Cosacum (quem Nouogardiam à me missum, Mosci suspicati sunt falsò, auctorem fuisse plagæ comburendæ, & cædis ingentis patrandæ) ad nos Zapolsciam mitti, quemadmodum Sereniss. Rex mihi se facturũ pollicitus est. Neq; enim ipsi causæ, de qua conueniemus, parum commodabitur. Cæterũ non despero bonũ futuræ tractationis nostræ exitum, quod etiam istis in castris hæretici Ministri, quos summoperè odit Deus, non ampliùs perstrepent: qui neque à Deo sunt missi, nec vllam verbi Dei prædicandi auctoritatem habent. Quod si effecerit V.D.M. sciat eum, qui finxit oculum, quique nostras actiones, & cogitationes intuetur, atque altissimè considerat, non defuturum ijs cœptis, quæ ad ipsius gloriam sinceriss imè referentur. Vt verò semper de salute V.D.M. sollicitus sum, ita obsecro eâ enixè, vt sibi non tam forsan ab hostibus, quàm ab alijs caueat. Quid me ita scribere faciat, si quærat, equidem neminẽ possem prodere, sed res est plena timoris amor, & reuerentia, qua interiore eam in Domino prosequor. Vtinam Deus illam omnibus veris donis, & solidissimo honore cumulatam diutissimè seruet incolumem. Amen. Ex Monasterio B. Virginis, quod iam Monasterium non est ampliùs, in Koroczinitzi die V. Decembris 1581.

IOANNI BASILII, MAGNO Moscouiæ Duci, Antonius Possevinus.

MAGNI Serenit. tuæ Legati, qui huc in Pagum Biscouicium heri peruenerunt, in quo eos expectabam, tibi significabũt, quid satis lõgi inter nos colloquij hesterna die fuerit. Ego verò, vt debito Legationis & officij erga te mei satisfacerem, antequàm hinc longiùs discederem, existimaui mihi faciendum, vt non solùm me tibi reuerenter inclinarem, omniaq; à Deo bona Serenit. tuæ precarer, verũ etiam instructionis eius exemplum ad te mitterẽ, quam mihi Stephanus Rex suo chirographo, signoq; munitam tradidit, cùm ab eo nouissimè discessissem ex castris. Ex hac enim, quinam sit eiusdem Regis de pace animus propemodùm intelliges, facileque cognosces, nihil à me prætermissum fuisse, quo illi suaderem, vt exercitũ ex regione tua, pace quã primùm composita, deduceret. Verũ enimuerò, vt dubito, vel peccata hominũ, diuturnius, & grauius flagellũ cõmerita, bellum producent: aut nisi pro ea, quę in pectore tuo residet pietas, deliberes de aliquibus rationibus tuis adhuc potiùs remittere, quã vt Christiani sanguinis plus effundatur; vel deniq;, nisi Deus ipse, multiformi sua sapientia, Stephano Regi liquidiùs declaret, nolle se, vt hoc bellum continuetur: erit mihi, ceterisq; fidelibus tuis plùs quã putabatur laborandum; præsertim si Stephanus Rex primo vere exercitu aucto, Regeque Sueciæ altera ex parte eodem tempore bellum gerente, pergat in incepto. In quo, si nihil aliud promouerẽtur, certè miserandũ, & horribile spectaculum erit, quidquid vbique Nouogardiam vsque (ne dicam vlteriùs) cernitur. Templa enim diruta, vel in equorum stabula conuersa sunt, vbi saltem Diuini nominis laudes exaudiebantur. Imagines piæ in ignẽ impiè proiectę, vel scõmatis, & ludibrio ab ijs habitæ, qui Cœlites ipsos vix membra esse Christi agnoscunt. Hominum & puerorum cadauera passim iacent, & ab ipsis iam equis in itinere atteruntur. Nec desunt vtriusq; sexus imbellium rusticorum

cædes, & raptus, ad quos rusticos in syluis venandos, relicta ferarum venatione auidissimè discurritur. Virgines stuprantur, & turpius etiam violantur. Incendia verò latissima visuntur, incredibili cum tuę ditionis vastatione, quæ vbiq; agricolarum, & iumentorũ defectu iam syluescit, nullo cũ fructu: difficiliore autem ad multos annos aduenarũ commercio cum tuis. Quæ quãuis ipsi Stephano Regi summoperè displiceant, nec propterea cum ijs, quos copijs præfecit, desistat, his rebus omnia, quæ potest adhibere remedia: difficillimum tamẽ est, tam ingentẽ exercitũ, ad quẽ plurimi concurrerunt externi, ac voluntarij milites, in vastitatibus istis in officio continere. Sed & ego eadem, quæ Magni tui Legati, Serenit. tuæ nomine, mihi narrârunt, ac multò quidẽ plura, voce ac scripto retuli. Verùm quod ante triennium in Comitijs Regni Varsauiæ de obtinenda Liuonia decretum est, promissæq; à tuis Legatis magnis postremæ conditiones, Vilnæ: sumptus quoq; bellici, quos propterea hoc etiã anno feciss e, Stephanus mihi Rex obiecit: expugnatæ verò à Sueciæ Rege non paucæ arces, quas tu obtinebas: copijs aũt, quas Stephanus Rex in Castris ad Plescouiam reliquit, stipẽdium persolutum, & ad annum vsq; assignatum ad bellum continuãdum: dubium porrò, in quo animus Regis versatur, ne semper noua belli materia præbeatur, nisi Liuonia tota cesseris: ac iusiurandum ab eo, cum Regno inauguraretur, præstitutũ, de Liuonibus in libertatem asserẽdis: quodq; tu (vt dicunt) fœderis tempore, anteà quidem Sigismundo Augusto Rege, Polociam; deinde Henrico Rege, Pernouiam inuaseris: nec verò videatur futurum, vt data occasione conquiescas, & à bello abstineas: rationes illæ sunt, quibus sibi in proposito omninò perstandum Stephanus Rex dicit: asserens, quamuis hactenus Plescouia à se capta nõ sit, obsidione tamẽ ita se illam pręsurum, vt in suas manus veniat, nisi quàm primùm pax componatur. Scire enim se magnas Ciuitates, vt sanguinis effusioni parcatur, hac ratione esse expugnãdas: cũ & fęlicis memoriæ auus tuus, ipso quidem (vt aiunt) fœdere vigẽte, Nouogardiam non vnius anni, sed septennij obsidione redegerit in suam potestatem. Quamobrem si post omnem diligentiam, & fidelissimam certè sinceritatem à me adhibitam, Stephani Regis Legati magni ad eas conditiones non poterunt descendere, quas tu cuperes: vel tui Legati magni à te non attulerunt ampliora mandata, quàm ex eorum sermone hactenus videor mihi potuisse colligere: ipse, tua cum gratia & voluntate, Deo iuuante, excurram ad te, vt si quid aliud iniri consilij queat ad reliqua absoluenda, id eodem volente Deo, fiat. Idcirco tuam Serenit. rogo, vt vbi apud nos actum de tota re fuerit, digneris iubere, mihi vt ad Serenit. tuam redeunti benignus, actutus ille aditus pateat, quem fidei publicæ literis Pontificis Maximi Legatis, ac Nuncijs pollicitus es. Iesus tuam Serenit. omni gratia, & benedictionibus cumulet. Ex Biscouicio pago, duobus milliaribus Germanicis prope Porcouiam tuam, die VII. Decembris, 1581.

STEPHANO POLONIAE REGI, Antonius Possevino.

EX Corocinicio, vbi Monasterium erat, scripsi ante quatriduum Maiest. Vestræ: deinde in Biscouicium pagum, Mosci Legatis, & mihi assignatum, me cõtuli, cùm ex itinere Percouienses egregiè nos ferreis globis ex turribus salutassent. Postridie verò, cùm eò perueni, Legati Mosci satis maturè, ne expectato quidem Opocæ Regio Maiest. V. equitatu, superuenere. Qui me Magni Ducis nomine (vt solent) pluribus verbis consalutantes, accuratè interrogârũt, ecquid à V. Maiest. de pacis conditionibus deliberatum fuisset. Ad quæ, cùm id, quod res esset, respondissem: ceterùm præter Liuoniæ restitutionem, ac quędam alia, arces nempè captas esse retinendas, ob bellicos sumptus: nescire me si quid aliud V. Maiest. Legati haberent in mandatis: interdum identidem vnum illud verbum proferebant. Veliki, Veliki, magna sunt hæc. Cùm verò paulò pòst sese venisse ea cum potestate referrent, vt eadem, quæ Maiest. V. attuleram, firmarent, & ad effectum adducerẽt: ego autẽ dixissem, nisi Liuonia cederent, nulla me ratiõe intelligere, quorsum vtrisq; Legatis, ac mihi aliquò esset conueniendum: illicò Beginus, Andreæ Begini frater, secundus Legatus subdidit: Et est quiddam aliud, quod afferimus, quod cùm à me petijssent, vt reticerem, nec verò præillo, quod à V. Maiest. petitur, magni momenti sit, spero Maiest. V. in bonam partẽ accepturam, si tantisper illud reticuero, dum in conuentu proponetur. Sic enim expedit, vt fidem meam illis præstem, quã illibatam Vest. quoque R. Maiestati seruabo. Præscriptos autem illis in proponendo gradus, (ne dicam terminos) fuisse, ex eo etiam intellexi, quòd nunquam ijs exciderunt hæc verba, suo more loquentibus: Quandoquidem, Antoni, Princeps noster demissior factus est; elatos autem deprimit Deus: æquũ est, vt Stephanus Rex modũ imponat suis petitionibus:

tu verò, si qua in re videris hærere nos pertinaciùs, dē ea nos admoneas. Sed vt prorsus Liuonia Magnus Dux cedat cui & commercia cum alienis gentibus, ac præcipuè amicitia cum Summo Pontifice, & Christianis principibus cōlēda sit, fieri nō potest. Sed Stephanus Rex contentus sit ea, quæ tradetur, parte, ne, cùm totum voluerit, ne partem quidem illā fortassis posteà consequi possit. Quid verò ad hęc responderim, quidq; consilij in re præsenti ceperim, cū illi Tabellarium de suo in Biscouicium aduentu, Magni Ducis mandato, in Moscouiam essent missuri: cognoscet V. Maiest. ex adiuncto literarum exemplo, quas eidē Magno Duci misi: vt si longior noster Legatorum conuentus haberetur. ipse adhuc ad alias conditiones Legatis suis proponendas adigeretur, paxque Deo iuuante, quàm primùm fieret. Postridie autem eius diei, cū ad hunc pagum veniremus, malè habebat illos, quòd neque in Porcouiam arcem ingredi, neque necessaria capere possent. Verùm denique rationibus, ac necessitati paruerunt: quòd nec dum pax esset, nec fidei publicæ literæ à Vestra Maiestate acceptę, quibus illi nitebantur, eò spectarent, vt eo prætextu obsessis aut opem, aut consilium aliquod afferrent. Cùm verò de ijs quæsiuissem, num si paucorū dierum ipse inducias inter exercitū V. Maiest. & obsessos tentassem, id ipsi Magni Ducis nomine ratum habere possent: sic quidē, vt interim nemo ex obsessis arcibus egredi, nemo eas ingredi posset: se eiusmodi facultatem non habere dixerūt. Quāobrem posteà nihil mihi negocij ampliùs facessiuere, cū sępè viderentur anteà mirari, cur V. Maiest. exercitus tempore tractandæ pacis aliò non deduceretur. Sed & cùm occasione oblata innuissem, inaudiuisse me, à V. Maiest. propositum fuisse, vt Serenissimus Sueciæ Rex inter ipsas pacis conditiones admitteretur, haud commodè respōderunt. Quamobrem credo vix eam rem habiturum inter reliqua locum. Porrò hic biduum subsitimus, quòd Legati V. Maiest. antequam huc peruenissemus, literas mihi scripsissent, quibus Iamum in Zapolscia combustum fuisse, cœnobium autem esse in ditione V. Maiest. significabant, cui rustici isti iam iureiurando erant obstricti: in quo nisi Mosci vellent conuenire, Paderouiciū saltem pagum deligerēt, procul hinc tredecim passuum millibus, quem ad locū omnes conuenturos dicerent, licèt octo, de cemue tantùm domus in eo extarent. Cui reī cū Legati Mosci statim assensissent, qui in ditionem V. Maiest. se ingredi non posse affirmassent, admoniti à Ducibus, seu prefectis quibusdam equitum Polonis, qui huc nos adduxerāt: Bolcinū hinc quatuor Verstis abesse, cōmodum, & cuius in vicinia non rari sunt pagi, proposuere Legatis V. Maiest. locū illum: si vellēt, eò se ituros, sin minus Paderouiciū ab illis propositum se petituros. Quorū dum responsum expectamus, ꝙ hodie ad priores meas literas miserunt: immutata eorum consilij ratio est, vt scilicet in Iamū eamus: quò quidē licèt statim Mosci me audito statuerint summo mane crastina die proficisci, nō potui tamē non dolere, vel immaturè res prouideri, vel alijs tribui, quod in eosdem aptiùs cadit. Mitto autem V. Maiest. & eorum Legatorum V. Maiest. schedam, ac quidquid illis respondi. Quòd si fortassis illi dubitārunt, istos Magni Ducis Legatos, propiùs quàm par erat futuros esse Porcouiæ, id prospectum (antequam ipsimet aliud proponerent) oportuit. Sed fortassis posthac ista melius prænoscent, atque in rem conferent.

IAM cū nobis crastina die, vel perendie cum Legatis V. Maiest. conueniendum sit: posimq; vereri, Liuonia vniuersa Moscū non cessurū: obsecro V. Maiest. vt me quā citissimè certiorem faciat, num si soluto conuentu Liuonia cedere noluerint. ego in Moscouiam rediens ex me agere debeā, vt Moscus vel hos, vel alios Legatos Comitiorum tempore Varsauiam ad V. Maiest. remittat; an verò hinc id ipsum Moscò à me scribendū sit, vt hosce Nouogardię tantisper detineri iubeat, dum tempus veniendi appetat. Negocium enim hoc, quod ad Decretū Reipublicæ de obtinenda Liuonia pertinet, priusquā arma deponātur, aut tum habebit liquidioré declarationē, aut Moscos Varsauiæ præsentes ad solidio rem deliberationem adiget, si Ordines Regni in eodem perstantes viderint. Vestra porrò Maiest. sapiens est, quæ nouit momēta temporum, quæque cernit, quantam in Regno suo molem habeat rerum aliarum explicandarum, quibus statuendis nō minore iureiurando obstricta est, quàm Liuonię obtinendæ: quā tamen fortasse Deus ijs tradere totam non vult, qui se tradere totos in eius obsequiū nolunt. Ipse V. Maiest. vberrimam suam gratiam, ac denique cœlestem gloriam impertiat, quæ plus omnibus Regnis, ac Mundo ipso exoptanda est. Ex Czissenka pago, die XI. Decembris, *1581.*

LEGATIS REGIIS POLONIAE, Antonius Possevinus.

ANTE horam accepi schedulā Vestrarum ILL.DD. qua mihi significant, se omninò statuisse non progredi vltra Iamum Zapolciæ pagum, quidquid anteà secus deliberassent, atq; ideò ipsæ nobis diligenter eò iter facientibus proposuissent, de Paderouicio pago potiùs deligēdo: quādoquidem, vt scribebant, Iamum à Cosacis sic erat combustū, vt ne stipes quidem equis alligandis circumquaq; reperiretur; nec verò in tota illa vicinia, quidquā esset, quod hoc mēse Decembri nobis tegendis, hominibus verò, & equis sustentandis haberi posset ad manū. Quæ noua DD. VV. Illustrium deliberatio licèt visa sit non vsquequaq; commoda, facillimè tamen Magnis Mosci Legatis persuasi, vt crastina die summo manè cū hac hora iam aduesperascat, Paderouicium versùs vnà mecum se in viam dent, eò verò vlterius proficiscantur, quò magis VV. DD. Ill. collibebit. Nam ꝙ ad me attinet, in cuius gratiam se Paderouicium, ne mihi deesset hospitiū, delegisse nunc deniq; scribunt; non est quòd valdè doleant, cui & reliqua, & bonus itineris Dux sic penè hactenus, inter medios exercitus, & globorum ferreorum eiaculatiōes defuerūt, vt nisi in vnā ipsius Dei voluntatem inspicerē, mentemq; Pontificis Maximi optimā præ oculis haberem, quæ tota nullū ad priuatum cōmodum, sed ad Christianā pacē spectat, alia quoq; mihi iustior immutandi consilij ratio subeunda erat. Quòd verò VV. DD. Ill. pertinacia horum Mosci Legatorum fieri putant, quò minùs in Iamū recta processerint, certè, vt ne quidem pro sexcentis Poloniæ Regnis mētiar, ita fateor in hac eorum bidui cōmoratione nullam noxam, ac ne minimam quidē pertinaciæ suspicionem me in illis agnouisse: cùm neq; in Spaga, vel Solcz expectato Regio equitatu (qui per duos Tabellarios illis fuerat promissus) statim acceptis literis meis in Biscouicium magnis itineribus Nouogardia accurrerint; nec ipsi quidq̄, nisi ex literis, ac proposito VV. Ill. DD. de creuerint. Quantoperè vero Iuri gentium (ne dicam, pietati Christianæ, ac Regiæ) consulatur, quòd illi mecum inter Cosacorum stationes, & militum aliorum, à quibus semper aliquid illis adimitur, relinquuntur, nullo cū præsidio, nullo item pro equis saltem collecto pabulo, quod saltem pecunia posset comparari, cū nulla eis facultas danda sit, vt sibi necessaria excurrendo conquirāt, iudicium esto VV. DD. Ill. Præterquam, quòd si vera sunt, quæ nobis de Iamo ipsęmet à nemine requisitę scripserunt, nō video, quantoperè ad rem faciet, vt sub dio maneamus diem ac noctem equites penè sexcenti: vel si Legati procul ab se aberunt, quantum temporis breuissimis hisce diebus deteretur, antequā simul ad me cōueniant: cùm vt celerrimè res expediretur, & Serenis. Rex, & ratio temporis, & reliqua omnia postulare videantur. Vt vt igitur res habeat, venimus Deo Duce, qui iam vnicus (vt ita dicā) Pristauus est noster, cùm interim nihil amissum temporis sit eliciendis ijs rebus, quas pa ci tractandæ non incommodas fore, VV. DD. Ill. intelligent. IESVS VV. DD. Ill. sua sapientia, & desiderio sincero suæ sanctissimæ voluntatis impleat. Amen. Ex Czissenka pago, die XI. Decembris, *1581.* Ad vesperam.

IOANNI ZAMOSCIO, ANTONIUS Possevinus.

PAVCAS ante horas accepi literas V. D. M. octauo huius mensis datas, quibus eò breuiùs respondebo, quòd quæcunq; Serenis. Regi scribo, sic mitto ad V. D. M. manus, vt & ea perlegere; ac si quid ei venit in mentē, proponere eius Maiestati queat: ad quam non dubito, quin statim easdem omnes meas obsignatas proprio in fasciculo sit missura. Quæ autem mihi scribit V. D. M. de cæsis quibusdam sub ipsis Plescouiæ mœnibus, & captis decem nobilibus, quorū primarius Petrus Koltovvski aiebat, copias cogi ad Nouogardiam, ferendæ opis Plescouiæ causſa, eadem Legatis Mosci legenda curaui. Ipsi verò mirari, quid istud esset de copijs, quæ cogerentur. Quicquid autem id sit, certè huiusmodi literæ, si identidem ad me mittantur, quæ vera contineant, incommodæ non sunt eliciendis hominum sensibus, si qui latent adhuc interiùs, vt tādem pax, CHRISTO Domino, qui nostra pax est, adiuuante constituatur.

ROGO autem V. D. Mag. vt per D. Schortium iubeat quæri, quænam spes valetudinis sit in meo Andrea Apollonio, quem isthic sub patrocinio Magnific. V. reliqui iacentem. Qui si sine magno salutis discrimine ad me mitti posset, is mihi perneccessarius esset. Sin ille attritis adhuc est viribus, obsecro V. Magnific. vel adolescentem illum ad me quàm primùm mittat, qui literas Mosci mihi scriptas in itinere ex Ruthenico idiomate in Polonicum vertit, vel aliquem alium fidum tractandis, & Ruthenicè interpretandis rebus. Vnus enim Basilius si in morbum incideret, quo interdum laborat, non haberem, qua ratione negocia promouerem. De quibus si quid statuetur, certè allato mihi isto subsidio, neq; à Deo præmium V. Magnific. deerit, nec ego istius beneficij memoriam vnquam deponam. Deus interim cor, ac dexteram V. M. Illust. semper muniat cœlesti suo præsidio. Ex Cissenka pago, propè Porcouiam tribus milliaribus, ad noctem die XI. mensis Decembris, *1581.*

STEPHA-

STEPHANO POLONIAE REGI,
Antonius Possevinus.

SECVNDAS heri ante diē literas meas, postquàm ex castris discesseram, misi V. Maiest. Regię, quib⁹quicquid vel Moſci Legati mecū egissent, vel ipse Magno Duci Moscouiæ scripsissem, vel deniq; quid V. Maiest. Legati subinde mihi significassent, continebatur. At cùm heri quatuor fermè milliaria processissemus, Legati Moſci ad hospitium meum conuenerunt, de tota ratione tractandæ pacis quæsituri, cum quibus ad multam noctem colloquio producto, eiusdē capita summatim V. Maiest. scribam, cùm & eadem (vti quoq; omnia alia) V. Maiest. Legatis hodie sim ostensurus. Sic enim paratiores erunt, ac breuiore cōpendio tractatio absoluetur. Porrò summa hæc fuit, vt Deo se ex animo commendarent, in tanto negocio ad exitum promouendo: quod vt fieret, comitatui meo, præter reliqua, orationes & Sacramenta hodie indixi. Qui sinceriùs agerent, Diuinamque voluntatem rectiùs spectarent, ijs tandem à Deo vel pacem, vel victoriam dixi adiudicatū iri. Me à V. Maiest. discedentem habuisse Instructionem quandā, quam Ruthenicè versam eis non minùs ostendere volebam, quā feci cum V. Maiest. de literis ijs, quas mihi Staricia profecto Magnus Dux in itinere misit. Ex ea illos posse cognoscere (ne tēpus frustra teratur) quorsum V. Maiest. spectet. Itaq; & ipsi sua sic comparēt, vt ne in disceptationibus vel altercationib⁹ dies cōsumantur. Tū illi altiùs ordiri sua: Liuoniā ab origine Mundi pertinuisse ad magnos Moscouiæ Duces: Principē suū abstinuisse à cōmittendo prælio his annis, atque adeò nunc abstinere, ne sanguine populi sui: & subditorum V. Maiest. fuso, Turca se ad Moscouiā, Poloniāque capiendam facilè insinuaret: viginti annis non expugnaturā V. Maiest. arces, quas petit, si singulas copijs obeat suis. Vidisse V. Maiest. aliam in alijs arcibus, aliā in Plescouia, & eiusmodi ciuitatibus expugnandis rationem esse: Plescouiæ ad quindecim annos esse cibum, & commeatum: Habere V. Maiest. exercitum ex varijs nationibus conflatum, qui cùm stipendio, non voluntariè seruiat, Reipublicæ istius ea ratione exhauriri ærarium. Quod vbi prorsus exhaustum sit, scire Magnum Ducem, quàm facilè illi esset victorias suas cumulare, nisi mallet fundendo sanguini parcere. Ad extremum, se rogare, vt æquus velim esse iudex, ac si cui rei pertinatiùs inhæserint, eos vt dimoueam, paratos se ad ea omnia, quæ æquissima sint, dū V. Maiest. æquitate contenta sit; vtq; Mosco reliqua sint, quibus amicitiam cum Principibus Christianis foueat. Respondi autorem illis me esse, ne quid de Liuonia, ab origine mundi Moscis subiecta, Legatis V. Maiest. dicerēt: ne Moscorum quidem imperium fuisse ab origine mundi. Liuoniam Catholicam fuisse, ac proinde ad principes Catholicos initiò semper attinuisse: vbi hæresibus discerpta est, discerptam item iustissimo Dei iudicio fuisse, vt nemo hactenus gloriari potuerit, eam se totam obtinuisse: obtenturum denique eam totam, cui in oculis Dei cor sit, illam seriò ad auitam, & vnam fidem redigere. Magnum Ducē rationes omnes mihi suas scripto, penitioresque formulas, ex Regestis deprompsisse, quibus putabat sibi summum in ea ius esse; sed reuera vix aliquid solidi compertum fuisse, quod validis rationibus V. Maiest. nō euicerit. Quod à prælio abstineat, vt sanguini parcatur, id esse pium, sed secus Polonos illam abstinentiā interpretari. Tot enim Moscis cæsis superioribus annis, arcibusque & captiuis in V. Maiest. manus redactis, nō restare Magno Duci, quibus vel exercitum audeat credere, vel adeo iustum exercitum posit conscribere. Liuoniam verò difficilem expugnatu non videri, cū Serenissimus Sueciæ Rex, Dux item Magnus, atq; adeò vel vnus nescio quis Buringus, arces illas quotidie capiāt. Quòd si V. Maiest. Plescouiam caperet, quam re vera generali irruptione, vel assultu non tentauerit quidem adhuc, futuram denique difficillimam omnem pacis tractationem. Alias, quas dicerent arces esse captas, eiusmodi fuisse plerasq;, vt fortissimè dimicauerint Moſci milites; nec verò, vt dicebant, confederent, sed vel in medijs flammis, ad extremum vsq; spiritum, vel à globis tormentorum frustilla tim discerpti, illas tuerētur. Quod Plescouiæ tantus esset commeatus, aliud Plescouienses ipsos dicere. Quòd variarum nationum exercitum V. Maiest. cōparauerit, id studio fecisse, vt Regni sui vires semper integras retineret. Polonicum autem, ac Lituanum equitatum, cū in Moscouia æstatem & hyemem ex hostico viuat, relinquere vberiores, & intactos agros suos, sicque nihil roboris ex hoc bello Reipublicę Polonicæ decedere. Quod ęrarium exhauriatur, id tota re perpensa secùs accidere. Quod enim in ocio Poloni nobiles expendunt, id libentiùs vtiliusq; propagandis Reipub. terminis velle eos impendere: cū etiam, qui sumptus in res alias fiunt, ij in mercatorum externorum cedāt vtilitatē; qui verò in ipsos milites vel Polonos, aut Lituanos fiūt, hi in propriam domū & Rei publicę ipsius vsum cōuertantur. Quòd de meo

meo iudicio requirūt, si liberrimus essem iudex, faciliùs rem confici posse. Sed quando V. Maiest. victorem in hostico habet exercitum; nec vult semina serendi belli restare: nescire me, quantum mihi efficere liceat præter ea, quæ fortasis alijs quibusdam in rebus auctoritate Pontificis Maximi complanari poterunt. Hoc vnum scire me, neutri parti, nisi quæ optima esse intelexero, me esse adiudicaturum. Deniq; Magnum Ducem per suos Legatos Liuoniam promisisse; quam si seriò promittebat, cur promissum non præstat? Quòd nisi seriò, sed arte ad tempus eximendum, pollicebatur; ne mirentur, si Deus, quod sincerè non agitur, id sincera iustitia puniat. Hic nocturni huius colloquij exitus fuit, mirantibus Legatis, in rationum istarum angustias sic sese fuisse coniectos, vt sanè vix responderint. Interea, cùm media nox appeteret, Legati V. Maie. mihi scripserūt, num velim, vt huc ad nos duobus milliaribus procul Zapolscia, venirent: cupere se ordiri hodie tractationem pacis. Qui literas mihi attulerunt, dixere, in agris, si procedamus, vtrisque Legatis esse hoc tempore manendum. Quid ipsis Legatis responderim, quos hoc diluculo expecto, cognoscet ex litterarum mearum exemplo, quas ad illos ea ipsa huius noctis hora misi.

Reliquū quod agetur, accuratè, ac singillatim V. Maiest. significabo, sperans eā mihi sensum animi sui expositurum, si quid erit aliud mihi in Moscouia tentandum, cùm illuc, Deo dante, rediero. Deus V. M. omnia faustissima concedat. Ex itinere versùs Iamum Zapolsciæ, die XII. Decembris. 1581.

IOANNI ZAMOSCIO ANTONIVS
Possevinus.

QVAE, antequàm omnes Legati conuenerunt, mecum iterum egere, cognoscet V. D. M. ex ijs litteris, quas huic adiunctas fasciculo mitto Regi Serenis. Quæ verò posteà sunt hoc biduo inter Legatos, me præsente, consecuta, ea pertinēt, ad duo capita: quorum alterum spectat ad Plenipotentiam vtriusq; Legationis; alterum ad ea, quæ vtriq; Legati hodie proposuerunt. Plenipotentia Moscorum simplicissima visa est, ac præ Regia satis infirma, ne dicam, suspicionis plena. Hæc enim verba continet: Misisse Magnum Ducem Legatos suos, vt, pacis statuendæ causa, cum Legatis Regijs colloquantur in conuentu; & illas res, esse res Magni Ducis. Auctor igitur fui, vt quas Regi, mihiq;, per Boltinū Magnus Dux litteras scripserat, eæ ipsis perlegerentur; quibus significabat, Legatos mitti plenissima cum potestate ad omnia transigenda, conficiendaue. Vbi res diu disceptata est, Regijq; Legati hærerent (quòd super infirmo fundamento tractatio hæc pacis nec niti, neq; extrui debebat) dixi, restare duo, quæ essent facienda, tum vt coram me de tota re protestarentur; tum vt mihi vtraque pars Legatorum exempla suarum Plenipotentiarum traderet: noctem insequentem, re Deo commendanda, & consultanda: denique Legatis Moſci interrogandis accuratiùs, num aliquam alteram Plenipotentiam solidiorē haberent, me insumpturum. Quod vbi factum est, præsentibusque Regijs Legatis singillatim vnumquemque Moscorū Legatorum quærerem, num semper eiusmodi patentes solitæ sint à Magno Duce tradi, idq; vellent iureiurando affirmare: Zacharias Vicenotarius se id facturū, inquit; qui cùm Moſci Secretariæ Acta centum annorum legerit, alias nunquam Plenipotentiarum formulas se, quàm istas, legisse, affirmauit. Mikita autem notarius, vnus è Legatis, idem asseruit: quod & posteà Romanus Basilij, qui aliquando ante viginti annos ad Sigismundum Augustum fuerat missus: ac deniq; Demetrius Dux, Legationis Princeps, testatus est, addens, sese vt Christianos Legatos venire ad hoc negocium integerrimè conficiendum; nihil opus fore ad Magnum Ducem aliorum internūciorum remissione; In litteris Magni Ducis ad Regem, & ad me scriptis, extare suæ Plenipotentiæ expositionem; Visuros nos, si pax conficiatur, ad effectum omnia deduci. Ego, qui viderem multum teri temporis, nec præsentius aliquod, ipsa protestatione Legatorum Regiorum, esse remedium; testatus ipse Moscis, perpetuo illis dedecori hanc rem, si qua subesset calliditas, futuram, quippe, quæ innotescere omnibus Principibus Christianis debebat, nisi ad rem veniretur. Nihil enim vel inducarum, quæ nondum essent, rationi, vel exercitus deductioni Serenissimo Regi ex hac tractatione perire: quæ alioquin, si bonum haberet exitū multa bona parere posset; sin in irritū caderet, ius Regium apud omnes esset roboratura. Sic Regijs Legatis fatentibus, se Pontificis Max. authoritate, meoq; consilio ita moueri, vt tamen vellent, antequam ab hac tractatione discederent, certò sibi, quæ de Plenipotentia Moſci pollicebātur, in rem conferri; ad alterū, de quo dixi caput, ventum est.

ID fuit de Liuonia tota, quæ erat in manibus Moſci, petenda, de arcibus superioribus annis captis, de Rege Sueciæ Ser. inter conditio-

ditiones pacis admittendo. Quæ cùm prudenter Palatinus Braslauiensis, ac cum dignitate proposuisset, multaq; vltro citroq; dicta fuissent; Moscis præsertim vrgentibus, neque se posse tota Liuonia cedere, nec verò, si possent, debere Legatos Regios ea reticere, quæ ipsi contrà vellēt Magno Duci reddere, aut tradere, dies integra his colloquijs exempta est: cùm Regij Legati respondissent, Arces, quę ad Plescouiam pertinerent quattuor, iam captas, se tradituros, si tota Liuonia cederetur. Tum in eo perstare Mosci, si Regij Legati dicerēt, an reliquas omnes arces à Rege Ser.mo superioribus annis captas reddere possent, se hac nocte cogitaturos, quid responsuri crastina die essent. Addidi ipse Ser.mum Regem non parum esse traditurum, qui Plescouiam, & Nouogardiam, non sine magna spe earum potiēdi, esset relicturus: qui vnà cum Plescouiensibus arcibus, triginta miliaria Germanica ditionis Mosci, in quā hoc anno processum erat, (ab exercitu Regio finibus, vsq; penè Plescouiam, propagatis) si exercitus deduceretur, restituturus esset. In qua vbere regione si Cosacis varia loca distribueret, eorumq; quasi Colonijs deductis varias arces excitandas traderet, ab ijs perpetuò omnem interiorem Mosci regionem turbatum iri. At, vt Velicolucum, Velisia, & aliæ arces traderētur, id esse pene plus, quā ipsum, quod Magno Duci Liuonię restat in Manib⁹. Cùm ergo Legati Regij discederent, (me eos orante, ne discederent; quod ita factum oportuit) in diem crastinum ea lege huc redituri ad me, vt liquidissimè, quid vnaquæq; Legatorum pars haberet in mandatis, exponeret: detinui Moscos apud me, re cum Legatis Regijs communicata, vt aliquid certi V. M. D. scriberem, quandoquidem nec Mosci Regijs omnino sese volebant aperire, & Regij Moscis testabantur, sibi non esse mandatum, vt arces superioribus annis captas vlla ratione redderent. Cùm verò mihi dixissent, Ser.mum Regem iam Vilnę fortassis esse: Vestræ autem M. D. plenissimam esse relictam harum rerum deliberationem, scribendum de tota re liquidiùs mihi ad ipsam per certum Tabellariū existimaui.

SCIAT autem me ex ipsis Moscis, qui Regijs Legatis abeuntibus, apud me fuerunt, hæc cognouisse. Magnum Ducē, nempe, illis mandasse, vt nulla ratione arces, superioribus annis captas, Regi Ser.mo relinquerent, si Liuonia tota esset ijs cedendum, hoc est, arcibus, quæ in Mosci ditione sunt. Ac ne Neueliam quidē se R. M. ti relicturos; de qua difficillimum esse dixi, vt vnquam Rex ei restituendæ assentiatur. Tum verò me enixè, identidemq; rogārunt, vt quatuor, sexúe arces, saltem ad titulum in Liuonia retinendum, omnino relinqui Magno Duci procurarē: tum enim me posse pacis spem Regi Ser.mo dare. Denique petierunt à me, vt eorum diligentię, ac quanto studio rem sui Principis agant, Magno ipsorum Duci, non solùm scripto, verùm etiam ipso in reditu meo, velim testimonium reddere. Quę si seriò dicunt, vt mihi (nescio, an fallor) verisimile fit, obsecro V. D. M. vt non minorem mihi, quàm Mosci faciūt, adhibeat fidem, quò tota res ad DEI gloriam quàm primùm confici possit.

DE arcibus autem, quæ superioribus annis captæ sunt, vt aliquæ in Regis potestate maneant, curatur. At verò nisi omnino possent retineri, quæso V. M. D. per sangui nem Christi, ne nimium volendo, cuncta amittamus; præclarissimaq́ue occasio elabatur è manibus, statuendæ Reipublicæ, ac tot Liuoniæ arcium assequendarum, & alia meliora aggrediendi: Exercitum verò non solùm victorem, sed sapientis Imperatoris exercitū in arces Liuonicas sic deducendi, vt Diuinum eò nomen, cultusque Catholicus, duplici, cùm Regiæ M.tis, ac V. M. D. laude inferatur. Ceterum, quæ arces in Liuonia à Moscis petantur, ex schedula, quam modò mihi Mosci Legati per Vicenotarium Zachariam miserunt, nocte ad gallicinium inclinātę, videbit; quam schedulam mitto, ab eis Ruthenicè scriptam, ad V. M. D. Ad quę omnia celerrimo, ac planissimo responso opus est, si citò in meliora hyberna exercitum suum cum gloria deduci velit.

SED est quiddam non magni momenti, de quo V. M. D. rogatā in Domino velim. Andreas Apollonius, post reditum ex Moscouia suum, incidit in febrim, ex eaque isthic in castris, antequàm discederē, sanctissimis omnibus Sacramentis expiatus, ad Christum post meum discessum abijt; adolescens optimè de Repub. meritus, pro quę ipsa, & pro perhonorifica pacis tractatione, tanto itinere ter confecto, perfunctus. Quòd igitur ille præmium à R. M.te sperabat, id non dubito, opera & studio V. M. D. aliquibus, qui eum proximè consanguinitate contingunt, cùm non adeò diuites sint, datum iri. Id quod enixè V. D. M. rogo. Quod si fidum alterum Interpretem Ruthenum, ob reditum in Moscouiam meum, sicut anteà scripsi, assequi potero, maximam habebo gratiā V. M. D. quę nouit, hæc me nō nisi ad Dei gloriā propagādam, Remque istam publicam, si quo possim officio, cum Diuina gratia demerendam expetere. Hæc verò omnia vti Ser. Regi scio esse mittenda à V. M. D ita nō dubito, quin me apud ipsam Maiest. R. excusatura sit, si minus alias meas ad has literas adiunxero. Approperat enim Tabellarius, & hęc satis futura videntur. Deus V. D. M. sua gratia cœlesti impleat. Ex Kiueroua Horca pago, prope Paderouiciū, et Zapolsciam, nocte diei insequentis XV. Decembris. 1581.

STEPHANO POLONIAE REGI,

Antonius Possevinus.

QVARTAE hæ sunt litteræ, quas post discessum è castris meum, scribo R. Maiest. V. minus vberes futuras, quod aliis litteris omnia ferè perscripserim, ac præsertim ante triduum ijs, quas Magnifico D. Cancellario scripsi. Quas omnes peruenturas ad manum V. Maiest. puto, antequā hæ reddantur. Colloquij porrò Legatorum, quod ab huius mensis XIII. vsque in hanc diem quotidie penè apud me est habitum, nondum is fuit exitus qui optandus est. Mosci enim perstant in eo, vt arces, à V. Maiest. superioribus annis captæ (Polocensis, & quæ ad eam attinent, haud petuntur) omninò eorum Magno Duci reddantur. Reliquas Liuoniæ omnes, quæ sunt in potestate Magni Ducis, etsi ita se tradituros asserunt, vt aliquas sibi cupiant retinere, bona tamē spe sum, V. Maiest. dedi tum iri. Sibi autem (me quærente) responderunt mandatum fuisse, nulla vt interposita mora reddant. De Neuelia quantumcunq; difficultatis, ac deinceps de Velisio, Velicoluco, & Zauolocia priuatim illis obiecerim, quod nulla ratione restituēdas credam: nunquam tamen quantalibet industria vsus, potui elicere, vt eas esse V. Maiest. relicturos dicerent: præsertim si arcibus omnibus, quas habent in Liuonia, cesserint. Hæc res fecit, vt Legati V. Maiest. alterum, alterum ego vnà, Tabellarios ad Magnificum D. Cancellarium miserimus, à quo planissimè de V. Maiest. animo certiores fiamus. Quòd autē tractationis huius absolutionem vrgeant Mosci Legati, quodq; nulla fore opus ad Magnū Ducem remissione, mihi sæpe asseuerauerint, non omnino circuitionis, aut calliditatis signa esse videntur. Sed crastina die, vel perēdie, omnia erunt (Deo dante) liquidiora, quæ forsan, priusquā hæ isthuc veniāt, à D. Cācellario citatis equis mittētur. Ego huic aurigæ discedenti nolui nihil litterarū dare ad V. Maiest. quam Deus omnibus bonis & æterna fælicitate cumulet. Ex Kiueroua Horca, prope Zapolsciam pago, die XVII. Decembris. 1581.

IOANNI BASILII, MAGNO MOSCOVIAE DVCI,

Antonius Possevinus.

SCRIPSI Ser. tuæ ex Biscouicio: posteà vnà cum Magnis Legatis tuis huc in Kiuerouam Horcam venimus propè Zapolsciam, cùm Iamum à te Legatorum conuentui assignatum à Cosacis, ita combustum fuisset, vt ne lignum quidē supereſſet, cui equi alligari possent. Incepimus, Deo adiuuante, de pace agere, in qua licet magna à Magnis Legatis tuis diligentia adhibeatur, vt quàm primùm absoluatur, Legatiq; Magni Stephani Regis varias rationes afferant, cur ea, quæ petunt, obtineant, nondum tamen potuit statui aliquid certi. Quod tamen intra biduum, vel triduū spero Dei gratia futurum, nō sine aliqua spe pacis. Tunc verò tuæ Ser. scribam fusius ipsęque omnia fidelissimè scripta feram, quæcunque acta sunt: sperans Deū, qui percutit & sanat, ex hoc tam diuturno bello, multò diuturniorem, ac trāquilliorem pacem pariturum, pietatiq́ue tuæ occasionē præbiturum, quò multò latius Imperij tui terminos propages, quàm fortassè nunquā potuisses, nisi ista vexatione Diuina prouidentia ostium tibi ad meliora aperuisset. Ceterum cùm Magni Legati tui omnē mihi, ac meis in hac vastitate, atq; omnium rerum penuria, humanitatem, ex tuæ Ser. mādato, & benignitate exhibeant, summas tibi nomine Summi Pontificis, & meo gratias ago; petoq́ue tuæ Ser. à Sanctissima Trinitate perpetuam remunerationem, & ad omnia bona felicissimum exitum. Ex Kiueroua Horca pago tuo, propè Zapolsciā, die XVIII. Decembris, 1581. media nocte.

IOANNI BASILII, MAGNO MOSCOVIAE DVCI,

Antonius Possevinus.

GEORGIVS Puzik, Tabellarius Serē. tuæ heri huc peruenit, litterasq; mihi reddidit tuas, quibus significabas, epistolam illam tibi meam redditam fuisse, quā per Basilium Zamascium ad te Nouogardiam miseram. Cùm verò mihi iubeas, vt firmam inter te, & Stephanum Regem pacem efficiam, cognosces, vt spero, posteà, quantoperè in id omnibus viribus, Deo iuuante, intenderim. Iā verò apud me vtriq; Legati Magni tū Stephani Regis tū tui, quinquies cōuenere, totos integros penè dies singulis tractationibus impendentes: cùm quotidiè non desinant Legati tui priuatim ad me adire, deq; omnibus ijs ratio-

tionibus agere, quibus cesset Christiani sanguinis effusio. Cùm autem triplicem, eumque difficillimum nodũ Legati Regis proposuissent, do operam, Deo iuuante, vt dissoluatur. Nam Sueciæ Rex, quem inter pacis cõditiones Summus Pont. & Stephanus Rex cupiebant admittere, cùm ab illo Rege nemo conuentui ablegatus esset, nec verò Stephani Regis Legati à Sueciæ Rege qd quam in mandatis habere sese respondisset factum est, vt tractandum inter te, & Regẽ illum, negocium hoc sic differretur, ne tamen pacis confectio impediretur. Accedebat Stephani Regis altera conditio, vt titulo, iureque Liuoniæ cederes vniuersæ: quade re egi diligenter, vt Regij Legati aut rẽ meo iudicio differrent, aut si nollent, non propterea tamen reliqua pacis tractatio nõ procederet. Mouebo autem, Deo adspirante, omnem lapidem, ne rebus alijs complanatis, hic nodus aut paci explicandæ impedimentum, aut adeò tibi afferat damnũ. Sed & tertius reliquus est, isq; perdifficilis, in quo versamur, non solùm de tota Liuonia, quam nunc obtines, Stephano Regi tradenda, sed de ijs quoque eidem arcibus relinquendis, quas hoc biennio superiore cepit, Velicolucum, Neueliam, Velisium, Zauolociam. Ac quidem reliquas iam, quæ ad Plescouiæ ditionem attinent, Chelmãque arcem, cum eo, qui ad has spectat, agro vniuerso, cuius tractus est multarum leucarum, tradere Ser. tuæ contenti sunt. Veruntamen quòd ad illas alias pertinet, cùm Legati tui Magni affirmarent, nulla sibi ratione licere absque ijs arcibus pacem facere, misi ad Polonię Regni Cancellariũ, cui à Stephano Rege, summa de his rebus facultas relicta est, vt Regios Legatos litteris suis vrgeret, ad eas vel omnes, vel aliquas, aut eam saltem arcem restituendam, quæ mihi videretur rationibus tuis aptiùs conuenire. Quod extremum, cùm difficillimè obtinuissem, se quidem è quatuor illis vnam, pro meo iudicio, reddituros dixerunt, sed ita, vt Sebesium arx in agro Polocensi à te Stephano Regi traderetur, in quo cùm perstitissent, atque à conuẽtu quasi non amplius rediturì discessissent, misi ad eos hac media nocte, qua hæc tuæ Ser. scribo, vt nulla ratione ex pago discederẽt, vbi duabus abhinc leucis commorantur in Zapolscia, verùm ad me cras saltem redirent, quod eos quidem propter Sũmi Põt. auctoritatem spero esse facturos. Etsi autem intelligo Satanæ, totius boni perturboris, antiquissimum esse, vt qui homicida fuit ab initio, is Christianum sanguinem maximè sitiat: de immensa tamen Christi Iesu bonitate spero eum non præualiturũ. Interea ego alterum in castra ad Cancellarium Regni Poloniæ misi tentatum, num aliquam aliam arcem Stephanus Rex reddere decreuisset, mihi verò quam planissimè sensum Regis aperiret: ac, si opus esset, vt citatis equis ad Stephanum Regem litteræ mitterentur, id fieret; ne amplius in summis hisce ærumnis, quas ipsi passim conspicimus, populi tui penitus conficerentur. Quòd si post triduum, quo is, qui in castra missus est, redibit, & afferet ea, quę Magni Legati tui cupiunt, ac diligenter curant, gratias agemus Deo, in cuius nomine pax fiet. Sin verò absque ijs arcibus Liuoniam tradere tui Legati non poterunt, enitar, quoad eius fieri poterit, vt quemadmodùm mihi scribis, responsum à tua Ser. expectetur. Quanquam vereor, quinsi res longior fiat, Stephanus Rex, qui iam ad nouas copias comparandas Vilnam profectus, quique nouissimè commeatum Riga vehi in castra propè Plescouiam iusit, vbi viderit Ianuarium, & Februarium mẽses elabi, spe noui belli nullis, nisi tibi sem per iniquioribus conditionibus, pacem amplius nolit. At & Legati eius frequenter obijciunt, plures ab alijs iam Liuonię arces esse captas, quas modò tua culpa, cùm superiore anno tradere noluisses, assequi neque ant: se verò, si captas à Stephano Rege arces omnes tibi reddant, id plus regionis, complecti, quàm quidquid eis ex Liuonia traditurus sis. Quamobrem vt tibi (quod semper feci) animum meum ingenuè aperiam, si spẽ aliquam concipere potuissem, vnam vel alteram quantulascunq; arces in Liuonia me à Stephano Rege pro te posse obtinere, quibus recta liber tibi ad Liuonicũ mare aditus patuisset, eas maluissem, quã omnes penè reliquas illas, quas Stephanus Rex superiore biennio cepit. Ita enim è Liuonia pedem prorsus haud extulisses: præterque aliquem Liuoniæ titulum, Liuonicũ littus, fouendæ Christianorum Principũ, ac præcipuè Summi Pont. amicitiæ, externisque mercatoribus, qui tuæ sunt ditioni haud inutiles, tibi non fuisset ademptum. Sed quando hactenus Legati tui mihi non indicarunt, aliquam eiusmodi à te fuisse concessam potestatem, vt ipse hanc rem cũ Legatis Stephani Regis tentarem; nempe, an Liuonicam Nouogardiam, quam petis, atque alteram similem (Derpatum excipio, de qua tibi relinquenda nunquam Stephanus Rex, eiusque Senatores quidquam voluerunt audire) tu verò earum loco arces, quas Rex cepit, Sauolociam, Velisiam, Neueliam etiam ipsi Stephano Regi relinqueres: propterea nescio, quid de pace sperem: etsi id sincerè testari possum, me vsque ad mortem, Deo miserante, laboraturum, vt ea firmissima fiat. Sed & cùm Stephanus Rex Sebesium petat, id si tui Legati dare noluerint, erit certè, vt mihi videor inaudire, perneccssarium, vt eo deleto, ager qui ad eam arcem pertinet, Stephano Regi, si pacem volueris, tradatur. Porrò ad hæc omnia, petunt Regij Legati, vt rusticis, qui Regi ob belli metum, tantam cladem iurârunt, ex tua ditione, ea cùm ad te ob arces Plescouienses, siue ob aliquam aliam redibit, omnino parcas. Quod etsi non dubito Ser. tuam facturam, obsecro te tamen, vt ei, quod ego hac in re tuo nomine cum Legatis tuis, Stephano Regi spondebo, acquiescas. Quod & vt faceres de captiuis tam Liuonibus, quàm alijs, quos idem Stephanus Rex petit, vehemẽter opto: cũ idẽ Rex, prẽter alios plures, habere se ad Ducentos Moscos nobiles captiuos mihi dixerit, ex quibus iure plus quàm Ducenta florenorum millia petere possit. Et sanè ex illorum captiuitate putat accidisse, vt iustas tu copias bellum úe instituere nequeas: cùm etiam multos Rex Sueciæ ceperit, paucosque ante dies Ioannes Zamoscius alios in paratas equitum insidias ex ipsa Ciuitate Plescouiensi pertraxerit, atque vnà cum Petro Koltovvski in potestatem redegerit. Caput igitur hoc est, me fidelissima sinceritate huic negocio non defuturum. Itaque & tu, cùm mihi respondebis, nisi composita pax erit, amplissimam Legatis tuis, mihique eius statuendæ facultatem mitte. Cæterum scito, Pontificem Max. Gregorium XIII. te ex animo, ac omni paterni amoris officio salutare. Te verò etiam atq; etiam rogo, vt Sacerdos, quem apud te reliqui, mihi de statu suo quàm primùm scribat, quem tuæ pietati cum altero nostro Michaele commendo. Sanctissima Trinitas omnibus te bonis cumulet. Ex Kiueroua Horca, die XXI. Decembris, 1581.

IOANNI ZAMOSCIO,

Antonius Possevinus.

D. Petrouius cum litteris V. D. M. huius mensis Decima nona die scriptis, peruenit ad nos nudiustertius, atque paulo post à Regijs Legatis ad pagum vbi delegerunt hospitium, abductus, redijt heri ad me post meridiem: inquiens, se ab ipsis Legatis responso ad V. D. M. accepto, in castra properare: si quid vellem, darem, se rectè redditurum. Miratus sum nonnihil, neque mihi chirographum V. D. M. de arcibus Magno Duci in Liuonia relinquẽdis traditum: nec aliquid communicatum earum rerum fuisse, quas V. D. M. scripsit Legatis, eos in primis esse mecum communicaturos. Itaq; cùm ijdem Regij Legati superuenissent, rationibus ijs adducti, quas D. Petrouius audiuit, tandem chirographa duo deprõpsẽre de sinu, mihiq;, ad quẽ mittebantur, reddidẽre. Tum auditis ijs, quæ à Moscis elicueram, meq; nõ medio criter affectum animaduertẽtes, quòd prẽter quædam alia, triduum Mosci Tabellarius non sine leui totius causæ incommodo detentus fuisset, antequam Magni Ducis litteræ, & eæ, quas mihi V. D. M. xiij. Decembris scripserat, redderentur, ad pagum suum reuersi sunt, aliquid (vt puto) ad reliquas litteras adiecturi, quas pridie eius diei scripserant. Ac certè, quod ignorat medicina, non sanat: neque vnquam peperit aliquid boni mixta suspiciõe diffisio eorũ; qui trepidant, vbi non solùm timendum non est, verùm adeò, vbi sinceriſsimam operam non sine fructu experiuntur. Ceterum, quod ad rem attinet, vt illi consilio meo Moscis heri dixerunt, denique nihil de Liuonia sibi agendum amplius esse, nisi prorsus totam redderent: ego verò communi consilio, Moscis Lucum obtulissem: ad Moscum autem cùm adiunctas huic epistolæ litteras scripsissem, quàm primùm V. D. M. animum mihi D. Zolkeuius aperuisset: idq; propterea fecissem, ne quid morę negocio absoluendo adderetur, quòd Legati Mosci arces à Rege captas cum aliquibus Liuoniæ arcibus permutandi mandatum habere se, noluerunt vnquam (vt fecẽre postea) mihi indicare: aduocati eos dilu culo, quo hæc scribo, ad me, quantaque potui industria ostendi, si vnguem tãtummodò terrę possem ijs in Liuonia obtinere, de bere illos optatissimè arces illas Regi Ser. relinquere. Sauolociam, Neueliam, Velisium, Lucum, me tantũ apud Deum, & V. D. M. egisse, vt denique nonnihil illis Liuoniæ possem offerre. Quod tamen sensim, ac tanquam meo ipsius tantummodo iudicio proponens, neque hæc scire, quæ ageremus, Regios Legatos dicẽs: insinuaui, quid mihi videretur ad rem Magni Ducis valde attinere: nempe, vt si Mosci Nouogardiam Liuonicam, & Sereneſcum obtinerent, ij de illis arcibus Sauolocia, Velisia, Neuelia, Luco nil amplius peterent. Denique item Lais adieci, vltimam inquiens hãc esse rationẽ, quam pacis conficiendæ cerne rem: itaq; aperirent candidissimè animum. Quòd si tantam gratiã abnuerẽt, testari me coram Deo, hac ipsa hora, Deum ipsum omnem gratiam in Regis exercitum conuersurum, qui facilè, quæ Magnus Dux haberet in Liuonia, esset (vt alij iam faciunt) capturus: Plescouiã autẽ obsessam ad se redacturus, atque in Moscouiam copias inducturus, quæ sunt sub signis: Legatos porrò Mosci, qui mihi vulnus haud ostendissent, cui medicinam potuissem afferre, rationẽ effusi sanguinis esse Christo Iudici reddituros.

turos. Consternati, atque identidem me rogantes, vt tantisper vellem adhuc paucis eos audire, sese mihi vel iuramento, & crucis osculo nihil celaturos, hæc addiderunt. Primò, si eorum singulis Decem capita essent, ea sibi amputatum iri, si quid Principis sui prætergressi fuissent, quod in mandatis non haberent: se mihi hodie suam ostensuros Instructionem fidentissimè. Tria se coram Deo videre, quibus pax, quam vel suo sanguine expetunt, coire possit. Inprimis, si tota prorsus Liuonia, quam habent in manibus, cedendum sit, id se illicò, ne spithamam quidem retinentes, facturos; si quas Stephanus Rex arces cepit, Lucum, Velisium, Sauolociam, Neueliam, cum Plescouiensibus, Magno Duci restituerit. Si velit hoc Rex; sese, si ipsi Sauolociam, & Lucum atque item Nouogardiam Liuonicam, & Kerepecium obtineant, cessuros reliqua Liuonia, & Neueliam, atque Velisium Regi relicturos, Sebesium verò habere in mandatis, vt comburatur, si Rex Drissam combusserit: fines verò Plescouienses, & Polocenses antiquum in statum redeant. Sic & Derpato, de quo sæpissimè, & efficacissimè me vrserant, cedunt. Nisi Rex his conditionibus assentiat, nullam sibi restare rationem aliam, quàm vt ad ipsum Magnum Moscouiæ Ducem scribatur, à quo decem dierum spacio responsum pollicentur. Ad extremum contendere, vt omnino pacis absolutionem procurem. Inter loquendum autem dixere, Sereneſcum in Sueciæ Regis manibus omninò esse: Lais arcem esse in media Liuonia, circũquaque alijs arcibus septum: Kerepecium esse arcem haud munitam, sed tamen audio à D. Petrouio, in potestate esse eam Ducis Magni, Regis Daniæ fratris: de qua restituẽda dispiciet, quid effici queat: vt p missum præstemus. Itaque hoc illud est, quod ad hanc vsque horam, Deo iuuante, efficere potui. Restat autem, vt quàm planissimè ad omnia, & quàm citissimè V. D. M. nobis rescribat, ac tandem aliquos ex his admoneat, vt vel scriò, & in tempore mecum agant, aut liberaliter ipsimet per se tententt, quæ effici possint. Petij verò à Legatis Mosci, mihi vt sub iureiurando viderent, num vna arce denique Sauolocia, vel Luco futuri essent contenti, si reliqua fierent, non autem duas illas omnino acciperent: responderunt, se certissimè nequaquam posse: esse ea extrema, quæ haberent in mandatis. Itaq; & eadem itero, vt enixè à V. D. M. contendam, vt ita scribat, vt non restet ambigendi locus, vel de Sebesio (siue ager, necne eius reddatur) siue Drissa, necne comburenda sit. De captiuis, si qui in manibus Regijs superfuerint, qua ratione illi vel redimendi, vel reddendi sint, de que alijs, liberrima, & plenissima Legatis facultas tradatur. Tùm de modo restituendarum arcium, aliaque faciendi, quorum hac nocte hanc formulam concepi, vt V. D. M. eam in tempore perpendens, liquidò mihi animum suum aperiat. Offero V. D. M. mea officia, precatus à Diuina bonitate salutem, & omnem fælicitatem. Ex Kiueroua Horca, die XXIIII. Decembris, 1581.

IOANNI ZAMOSCIO,

Antonius Possevinus.

NVNDIVS tertius scripsimus omnes V. Magnificentiæ per D. Petrouiũ. Et erat meridies, cùm hinc Regij Legati discedẽtes, iudicârunt haud expedire, vt Moscos alloquerentur, postquàm vnam tantùm ante horam tertias pacis conditiones à puero V. Magnificentiæ accepissemus. Dilata igitur in hesternam diem res est, eo cõsilio, vt si quid ex Moscis interim elici potuisset, fieret: heri verò res ipsa liquidius illis declararetur. Vsus ipse industria, vt Moscorum consilium rescirem, vt quàm minima difficultas conficiendo negocio restaret, scripto (ad vitanda postremò subterfugia) petij ea, de quibus omninò se deliberasse, ac posse conficere dixerant. Cùm autem heri manè hæc Regijs Legatis innuissem, ipsi hodie sese discessuros dixerunt, nec pe nè, quod aliud dicerent, habere. Quod fieri benè respondi, si quidquid XXII. die huius mensis V. D. M. ad nos scripserat, vel totum, vel ex parte. (sicut polliciti fuerant) Legatis Mosci proposuissent. Cùm dicerent Regij Legati, se à mandato Regis pendere, nec ijs conditionibus sese permoueri, quas V. D. M. scripserat, respondi, credere me, à V. D. M. sciri, & sincerissimè proponi Regiam voluntatem: negocium, quod cœpimus, nequaquam variationibus posse pertexi. Adieci. me pro certo habere, ipsos, qui iam tertiò hisce de rebus ad exquirendam Regis voluntatem, quæ soli V. D. M. perspecta, & credita erat, in castra misissent, conquestos, plenã sibi re ipsa potentiam non fuisse traditam: non posse nõ adhibere fidem V. M. tiæ sed id vel aliunde (quia nouas se ex castris litteras accepisse dicerent) vel ex seipsis aliquã ob caussam id modo cõsilij in mutãdo pro posito, siue ad rem, siue ad speciem, cepisse. Quasi hoc causæ conduceret, aut mecum, si Deo placet, esset necessarium: qui si aliud egissem, quàm quod summo conatu promotum est hactenus, non eò forsan redacta res esset, vt proximam (si vellemus) pacẽ haberemus. Nisi adhuc altiores in Moscis latebræ sint, quàm quantacunq; circũspectione vestigare potuerim. Porrò non Moscos, sed ipsos Legatos Regios hactenus mea opera vsos, vt diem de die cum aliqua dignitate ducerent, donec à V. D. M. liquidiora subinde responsa accepissent. Sic denique eos rogans obnixè, ne tantę rei honorificum exitum impatientia desereret, aut si discedere statuissent, non id toties Moscis, sine effectu comminarentur: qui forsan ea de caussa suspicabantur, Regijs licere aliquid, vltra id, quod obtulerant, concedere, dixerunt, meo sese heri vsuros consilio, hodieque Rzouam, & arcem vnam è duabus, Neuelia, & Sauolocia Moscis ad meum arbitrium proposituros, sicut & fecére. At Mosci mirati, Rzouam seiungi à Zauolocia, eamq; diuisionẽ maiori ostentationi tribuentes, non abnuerunt tamen, vt sententiam meam de alterutra illarum arcium in hodiernum diem (quod Regijs Legatis à me petentibus feci) reijcerem Mosci autem cùm mihi Instructionis suæ capita ostendissent, atq; aliarum forsan mitiorum pro Rege conditionum tanquam extremã schedam tradidissent, quidquid voluerunt Legati Regis ta de re à me audire, id omne illis retuli. Schedæ verò ipsius exemplum vnà cum eius versione mitto V. D. M. Nunc si à Moscis amplius aliquid extorqueri poterit, quod ego etiam hac nocte (nulla re adhuc de sola Velisia Regi relinquẽda illis à me communicata) summo studio tentaui: hodie sciemus, si hodierna tantùm dies dissoluendo conuentui restat, vt Legati Regis dixerunt. Qui si ob vnam arcem vel Nouogardiam Liuonicam Mosco, vel Velisiam à Moscis liberè Regi relinquendam, paci nuncium remittere cogantur: ibo, quò Serenissi. Rex mihi concesit, in Moscouiam alijs de rebus: mihi certissimè persuadens, Diuinum oculũ multò meliora, quàm nos multò antea prospexisse, alterutri autem Principi (ne dicã vtriq;) ex belli continuatione, immẽsæ suę sapientiæ, atque iustitiæ vias, facto potiùs, quàm dicto ostensurum. Itaq; fiat sincerissimè sola eius voluntas, & gloria.

INTEREA verò non mentiar, si dixero, nonnihil me ęgrè sensisse variationes istas, quas etiam Mosci possint vereri, habere speciem licitationis. Sed vt ista minimi momenti sunt, nisi caussa Reip. non medio criter lædatur. facilè fero, & feram omnia. Vtinam verò fuisset hic V. D. M. vnica die: pacẽ habuissemus. Ac tamen siue hoc, siue alio tempore (quidquid Satanas sanguinis humani sitiat, & oblatam Regi præclarissimam occasionem bene merendi, suosque cum ipsa Repub. promouendi ad multò maiora, inuideat) non desinam sperare meliora: licèt intereà videam, pro vna arce, quæ alterutri negatur, plures indies in Liuonia cadere in alienas manus: reliquis autem consilijs non defuturas graues difficultates.

Quod si pax componi hodie aut cras posset, duo mihi venerant in mentem, alterum vt elimandam pacis cõditionum quę scripto prodire debent, formulam V. D. M. proponeremus, ne quid in ipso rerum exitu moræ interponeretur. Quam quidem formulam cum Regijs Legatis tentaui conferre, sed mirum discedendi desideriũ ostenderunt. Quamobrem vt debito meæ conscientiæ satisfaciam, eam mitto V. M. tiæ cùm antequam cum Legatis conuenturus sim, dixerit mihi D. Palatinus, vt V. M. scriberem, ad quem puer confestim approperet. Alterum autem est de D. Varseuicio à V. M. tia ad Sereniss. Reginam mittendo, qui illam faciat certiorem, quanta à Sereniss. Rege in hoc conuentu ratio habita sit Sereniss. Sueciæ Regis, atque eam animaret ad scribendum de tota re Sereniss. Sueciæ Reginæ, tum nomini item Ser. Regis nostri consuleret. Sed & eidem D. Varseuicio, vt post Suetica ista negocia maturius à Rege, ac Senatu tractata, forsan erit in Sueciam traijciendũ: quod aliquam gratiã & auctoritatem eo ab Rege non incommodam celeriori expeditioni, conciliaret.

SIN autẽ pacem haud assecuti fuerimus, videat, si quid mihi in itinere scribere voluerit, in quo meæ fidei satis probatæ nunquam deero, tùm erga Regem Sereniss. tũ certè erga V. D. M. cui faustissima futuri anni initia, & progressus exopto. Ex Kiueroua Horca, die XXVI. Decembris, 1581.

IOANNI ZAMOSCIO,

Antonius Possevinus.

QVOD mihi in scribendis alijs excidebat hoc erat. Mosci, cùm heri ad multam noctem à me sæpissimè, quod anteà secerant, petijssent, vt si nulla pacis alia ratio esset, decem dies, de quibus anteà V. Magnificentiæ scripsi, assequi possent, vt ad Magnum Ducem rescribere possent, ac responsum habere: cumq; eam spem prorsus illis ademissem, quin verò item adiecissem, paratos esse equites, qui eos crastina die reducant in Moscouiam, sæpe ingemiscentes, se Deum testari dixerunt, per se non stare, quin plus quàm æquis conditionibus pax coiuissset: sperare se, eiusdẽ patrocinio Virginis Mariæ, ob cuius honorem, & templũ ipsam tantùm in Liuonia Nouogardiam Liuonicam peterent, Deum non minus pro Moscis pugnaturum, quàm ex arce Petzuri fecerat, vbi eadem B. ma Virgo magna habetur in veneratione. Doluisse autẽ vehe

menter, Magnũ eorum Dominum, quòd Derpatum ſibi eſſet reſtituendum, in quo cùm cultum Diuinum inſtituiſſet, Vladicam, Poppos, & Archipopposconſtituiſſet, videbat fore, vt ſtatim Lutherani, & alij hæretici ibi pedem eſſent fixuri: & templa, piasque imagines, vt paſsim fecerant, demoliturí. Verũtamen, ne ſanguis Chriſtianus funderetur, ceſsiſſe Magnum Dominum ei deſiderio: ſed Deum iuſtum Iudicem, qui aufert, & ſtatuit Regna, eſſe iſta vlturum, in quem cauſſam ſuam omnino reiecerant: cùm tandem non minus futurus eſſet in armis Magnus Dux, quàm Stephanus Rex fuiſſet. Reſpondi, Stephanum Regem, & V. D. M. plurimosque Polonos eſſe Catholicos, ſtare ſententiam Regni, ne quid eiuſmodi aduerſus templa Sanctorumque debitam venerationem conſequatur, ſed rectiorem adhuc cultum, id eſt, Catholicum in Liuonia eſſe ſtatuendum. Quæ cùm dixiſſem, ſubijt animum meum cogitatio, nũ inter pacis conditiones ea inſerenda eſſet, tum ad indicãdam Mundo Ser. Regis pietatem tum vt milites, in præſidia imponendi, ab eo cohiberentur, quod certè Chriſtianos, atq; adeò Ethnicos haud decet. Ceterum, cùm illos acriter admonerem, ne ſinerent item ipſi vnam ob arcem occaſionem ſibi adeò commodã elabi, mitius reſponderunt. Quare in negocium incumbẽdum ea ratione, qua ſcripſi omnino eſt, ac omnis cunctatio, rebus iam ſatis cõplanatis, tollenda eſt.

IOANNI ZAMOSCIO

Antonius Poſſeuinus.

D. Thomas reddidit mihi litteras V. D. M. eò iucundiores, quòd intellexi Nouogardiæ Liuonicæ, cæteriſque in arcibus non periturum cultum Deo debitum, ac B.mæ Virginis venerationem fore cordi V. D. M. cùm primùm Liuonicæ illæ arces R. maieſt. tradentur. Ceterum de Veliſio caput meum Legatis Moſci obtuli, vt illam arcem Regi relinquerent, me inquiens, vel ipſo vitæ meæ diſcrimine Moſco purgaturum illos, ſi quid hac in re mandatum Principis ſui prætergrederentur. Poſt multa eò ventum eſt, vt Veliſium integrũ maneat Regi: ſed, vt Sebeſium ſtet itẽ integrum Magno Duci, niſi Veliſium habeant, aut euertatur. Iam cùm ego mentem Ser.mi Regis hac de re perſpectam nonnunquam habuerim, ſpero id negociũ nobis non exhibiturum, ſi alia ſucceſſerint, vt cras fortaſsis in nomine Ieſu abſoluentur. Stet Regi Driſſa, Sebeſium Magno Duci, de quibus, Deo dante, in reditu in Moſcouiã meo agam, ſi qua ratione potuero euincere, vt viua voce, rationes illum meæ ad vtramque arcem ſolo æquandam permoueant. Quòd ſi pax fiet, illico Porcouienſis Palatinus Porcouia, & quinque alij Nouogardia magna, vnius diei, ac noctis ſpacio, accerſentur, vt arces Liuoniæ dedant, captas autem à Rege accipiant, datis à V. D. M. fidelibus viris, per quos iſta peragantur. Aiunt autem Moſci diſtare Sebeſium Driſſa centum Verſtis. Si ſtetiſſet iis Derpatum, conceſſuros fuiſſe, vt Sebeſium ſolo æquaretur. Quod ſi quid lucis amplioris ad ea, formulamque conditionum, à me miſſam, à V. D. M. accepiſſem, aliqua forſan, ad expediendum celeriùs totum negocium, his litteris addere potuiſſem. Sed non dubito, quin omnia Legatis perſcripta ſint: Hoc vnum dicam, ſperare me de M.tia V. eam iuſſuram, vt maturè Coſaci, & reliqui illi ad ſanguinem fundendum proniores, ſi cibum, & alia velint, iam à pueris, & innoxijs, nec militaribus hominibus manus abſtineant: ne dum putant incutere hoſti terrorem, deſperationem inferant, læſaque patientia, fiat furor. Quod ſi V. M.tiæ viſum fuerit, vt hinc in caſtra nobilis aliquis Moſcus mittatur, qui, poſt iuramento Legatorum ſancitam pacem, Pleſcouienſem Palatinum de tota re, euocato ex ipſa ciuitate aliquo, coram V. D. M certiorem faciat, id forſan rationibus ipſius exercitus non erit incommodum. Cùm verò Moſci inſtent, vt captiui liberaliter omnes tradantur, eaque res ad me à Legatis Regijs relata adhuc habeat difficultatem, quod Moſci diſertè, ac planè in litteris velint, ſine alia dilatione fieri: videat V. D. M. quid Chriſtianam pietatem deceat. Equidem, puto, præſtaret, vt qui ſunt in caſtris captiui, vel mecum venirent, vel certè candidè efficeretur, ne aliquò ab militibus ablegarentur. Sic fideliùs cumulabit victorias Deus ijs, qui fidem ſinceriorem ſeruabunt. Ac quidem hoc anni initio conclamata pace, partium V. D. M. eſſet, vt in die Epiphaniæ iam appropinquantis, plurimi ad gratias Deo agendas, Sanctiſſimumque Sacramentum ſumendum adducerentur: vt iam Polonicum Regnum, noui anni & exitus incremento, maiora benedictionum cœleſtium, percipiat incrementa. Ieſus V. D. M. cor, & dexteram Diuinis numeribus ditet. Ex Kiueroua Horca, vltima die Anni, 1581.

STEPHANO POLONIAE REGI,

Antonius Poſſeuinus.

QVAS mihi Regia Maieſt. V. Dunẽburgo litteras ſcripſit, eas heri accepi cùm non ita multò pòſt, alias à Magno Moſcouiæ Duce accepiſſem, quas hac nocte, ſicuti reliquas omnes, (ternas enim hic accepi) Legatis V. Maieſt. legẽdas miſi. Ex ijs autem, quarum exemplum ad V. Maieſt. mitto, cognoſcet, quantum mihi pergat Princeps ille calcar addere, vt pacis compoſitionem procurem: quæ (niſi aliud latet, quod mihi ignotum ſit) intra biduum triduumue certis conditionibus ſtatuetur, ita vt Maieſt. V. Moſcus tota, quam habet in manibus, Liuonia cedat, Veliſiũ item relinquat, tormentorum partem ijs in arcibus quõdã de Polonis captorum reſtituat; intra octo hebdomadas arces illas omnes Liuonicas dedat, quæ in eius poteſtate ſunt; ab ipſaq; Ciuitate Derpatenſi incipiat. V. verò Maieſt. Lucum, Sauolociam, Neueliam, Chelmam, quasque Pleſcouienſes arces ſuperiore anno cepit, cum ijs tormentis, quæ erant Moſci, Moſco reſtituat: exercitum Pleſcouia deducat, atque ad nouem annos pax vtrinque ſit: quamuis vt hæc ſit longior (cũ dixi, à Magno Duce litteras accepero) tentaturus ſim. Reſtat nodus de captiuis. Secus enim, quàm in caſtris ſtatutum fuerat, nobiſque V. Maieſt. dictauerat, Legati Regij dicunt fieri (nouo mandato accepto) oportere. Hodie verò altera, in Legatorũ conuentu, Plenipotentia lecta eſt, quam Moſcus miſit: admonitus, primam inualidam eſſe. Miſſum eſt enim hinc ad ipſum Plenipotentiæ V. Maieſt. exemplum, quod ego tradideram Moſcis. Cùm verò ex aliarum litterarum exemplo, quas mihi Moſcus paucos ante dies miſit, ſit adhuc V. Maieſt. planius intellectura, quod ipſi ex Biſcouicio ſcripſeram, propterea non eſt, quod longius reſpõdeam litteris V. Maieſt. quibus dignatur me vrgere, vt curem à Moſco, quidquid habet in Liuonia, liberè tradi. Exemplum verò nouiſsimæ Plenipotentiæ, quam Moſcus miſit, niſi Magnifici Cancellarij puer, qui in Caſtra apperat, poterit expectare, per alterum iſthuc rectà venturum confeſtim, Deo iuuante, mittam. Nunc, quod ad ipſam tantæ victoriæ abſolutionem ſpectat, fortiſsimo, & Chriſtiano Rẽgi fidenter proponã. Derpatum primaria ciuitatum Epiſcopalium eſt, quam Deus V. Maieſt. tradidit, earum inquam, quæ nunquam in Regũ Poloniæ poteſtate fuerunt. In ea iam intellexi, quodnam V. M.tis conſilium fuit; quasque litteras ad Pont. Max. ſcripſit: quidque mihi identidem dicere dignata eſt, cũ & Epiſcopum Catholicum, & Collegium, atque eius generis pleraque omnia Derpati, & alibi ſtatuiſſet imponi. Id igitur eo erit faciliùs V. Maieſt. quod, è quibus reditibus Vladica, Poppi, atq; Archipoppi à Moſco attributis alebantur, ex ijs, cùm illi nũc reuocentur in Moſcouiam, Diuinus cultus ritè reſtitui poterit. Verùm quoniã N. hæretico ad ſua redeũte, nouit Maieſt. V. quã tum non alteri modo Collegio noſtro, ſed vniuerſæ Catholicæ religioni impedimenti illatum ſit: obſecro V. Maieſt. per miſericordiam Chriſti, per quem Reges regnant, vt cùm ſincerum, neque nutantem Catholicum toti Liuoniæ præfecerit, tùm arcibus eos præficiat, à quibus nomen, Ec. leſiaque Dei non blaſphemetur. At verò Derpati nemo (quod ſciam) aptior videretur, quàm D. Zebridouius, qui ſexennium, magno animo, magnis ſumptibus, ſumma fide Catholica V. Maieſt. inſeruiuit, præter eius patris antiquiora erga Rẽp. merita. Quẽ Zebridouium etſi in caſtris noueram, quòd Lublini Collegium de Societate noſtra cùm inſtituiſſet, in ipſa pene acie diligentiſſimè me vrgebat, vt in eam vineã ſatis incultam operarios quàm primùm mitti curarẽ: interius tamẽ eius pietatem cognoui, cùm mihi adhibit° eſt in hoc itinere comes, & dux; tempore autem huius conuentus fidiſſimam Reip. ac verè Chriſtianam operam præſtitit. Hunc ergo de Chriſtiana nota V. Maieſt. commendo, teſtatus Deum, neminem hac de re mecum eſſe locutum, priuſquam me rem Deo commendante, id mihi ipſi veniſſet in mẽtem. Quod ſi V. Maieſt. id effecerit, paxque hæc videbitur non infirmis fundamentis niti, audebo in reditu ex Moſcouia meo, rogare V. M.tem R. vt Ill.mum D. Andreã Batoriũ paret ad eam vel legationem, vel miſſionem, quã in caſtris V. Maieſt. ſcripto, ac voce, ppoſui. Id enim quantæ Dei gloriæ, dignitatiq; Ill.mi illius Principis, & Liuoniæ firmitati futurũ ſit, non dubito, quin optimè V. M. intelligat. Quam hoc noui anni initio, omnibus Diuinæ ſapientiæ donis augeri percupio, atq; à Deo contendo. Ex Kiueroua Horca die S. Epiphaniæ ad. ueſperaſcente. 1582.

ACTA IN CONVENTV LEGATORVM SERmi POLONIAE REGIS STEPHANI, HVIVS NOMINIS PRIMI, ET IOANNIS BASILII, MAGNI MOSCOVIAE DVCIS, PRAESENTE

Antonio Posseuino, de Societate IESV, nomine Gregorij XIII. Pont. Max. M. D. LXXXI. Mense Decembri, in Chiueroua Horca, ad Iamum Zapolsciæ, in Moscouia.

CVM Antonius Posseuinus cum Stephano Poloniæ Rege, & Magno Moscouiæ Duce egisset, de mittendis aliquem ad locum Legatis, de pace tractanda, delectus est à Magno Duce Iamus in Zapolscia pagus, Velicoluco viginti milliaribus Germanicis, totidem à Plescouia distans. Qui pagus cùm à Cosacis militibus Regis fuisset anteà combustus, alter pagus habendo Conuentui delectus est, duobus inde miliarib⁹ Germanicis, propior Porcouiam, inter Paderouicium, atq; zapolsciam, vocatus ab incolis Chiueroua Horca, quæ postrema vox monticulum, sicut altera, id est Chiueroua Nobilis cuiusdam familiam designat.

AD eundem locum in hospitium Antonij Posseuini conuenere vtriusque Principis Legati, die XIII. Decembris M.D. LXXXI. qui dies B. Luciæ Virgini, & Martyri est sacer.

LEGATORVM Regiorum nomina fuêre Ianusius Nicolai Sbaraski palatinus Braslauiensis, Albertus Radiuilius Dux in Olika, & Niesvviz. Curiæ Regis in Lituania Marssalcus, & Capitaneus Caunensis, vterque Catholicus, prętereà Michael Harabur da Regi⁹ Secretarius, Ruthenę fidei, si fides dicenda sit, quæ à fide Catholica aliena est. Hic autem sæpè Legatione ad Moscos, & nonnunquam ad Tartaros functus, valebat vsu rerum, filium q́ue Collegio nostræ Societatis, quod est Vilnę, tradiderat instituendum. Accedebat Christophorus Varsauicius, quem Antonius Posseuinus procurauerat à Rege ad conuentum mitti, tum vt Summo Pontifici satisfieret, cupienti, vt in ea pacis tractatione Sueciæ Regis ratio haberetur: tum, vt idem Christophorus tota re cognita, si deinde appetente Vere in Sueciam mitteretur, de Liuonicis arcibus, eo cum Rege, nomine Poloniæ Regis, actu rus, non solùm ea componeret, quæ inter Reges illos controuertuntur, verùm etiam Catholicæ religionis negocium promoueret vir nobilis, & Catholicus; ac tum ab Antonio Posseuino de toto hoc Suetico religionis negocio diligenter edoctus, tùm à Stanislao Varseuicio de Societate IESV, apud Sueciæ Reginam iam biennium commorante, eiusdem autem Christophori fratre, docendus.

MOSCI autem Legatorum nomina fuêre, Dux Demetrius Petri Ieletski, prę fectus Casinensis, & aulicus Magni Ducis, Romanus Basilij Olpherius, præfectus Coselnensis, & aulicus Magni Ducis, ac frater Michaelis Begini; Mikita Basonka, filius Nicephori Vereschzahina, Basonka, Basenka, Secretarius Mosci, quem illi Notarium vocant; Zacharias Suiaseua, Vicenotarius.

FECERAT Sacrum Antonius Posseuinus, atq; aliquos de suo comitatu Sanctissima Eucharistia pauerat, cùm illicò vtriq; Legati ad eum venere: quibus consedentibus, & altero è duobus interpretibus, quos secum ille in Moscouiam adduxerat, stante, paucą præfatus Antonius de sinceritate, qua in tanto negocio esset agendum, quam q́ue simplici oculo in ipsum Christum esset inspiciendum, qui est vera pax nostra, plenipotentiam vtriusq; Legationis, siue mandata, quæ vocant, procurationis depromi, ac legi fecit. Primi Mosci suam legerũt, cuius verba sunt hæc.

PLENIPOTENTIA LEGATORUM Mosci, quæ Ruthenicè, id est, Moscouiticè fuit scripta.

DIVINA misericordia & clementia, quæ nos præsecit in Oriente ex altissimis, quæq́; dirigit pedes nostros in viam pacis. Huius ergo Dei nostri in Trinitate adorandi clementia, Nos Magnus Dominus Czarius (siue Rex, aut Imperator) ac Magnus Dux Ioannes Basilij totius Russię, Volodimeriæ, Moscouię, Nouogardiæ, Imperator Casani, & Imperator Astracani, Dominus Plescouiæ, & Magnus Dux Smolenscij, Tuerię, Permiæ, Viatciæ, Bulgariæ, & aliorum locorum, ac Dominus hæreditarius terræ Liuonię, Stephano Dei gratia, Regi Poloniæ, ac Magno Duci Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Samogitiæ, Masouiæ, Principi Transsyluanię, & aliorum locorum, misimus Legatos nostros Magnos, aulicum nostrum, & Præfectum Casinensem Ducẽ Demetrium Petri Ieletzki, aulicum nostrũ & Prę fectum Coselnensem Romanum Basilij Olpherium, & Notarium nostrum Mikitam

Mikitam Basenka, filium Nicephori Vereczahina, & Vicenotarium nostrum Zachariam Suiaseua, ad conuentum pacis statuendæ gratia, cum Legatis tuis loqui. Et quæcunque illi incipient de rebus nostris dicere cum tuis Legatis in conuentu, eæ res nostræ sunt. Scriptum in Dominio nostro, in aula Slobodæ arcis, Anno à creato mundo Septimo millesimo, Nongentesimo, Mense Nouembri, Indictione Decima, Dominij nostri 47. & imperiorum nostrorũ Rosensis 35. Casanensis 29. Astracanẽsis 28.

CVM hæc Plenipotentia fuisset perlecta, visa est infirma, nec sine iusta suspicione fuêre Legati Regij, qui propterea, quas Moscus ad Poloniæ Regem in castra per Zachariam Boltinum literas miserat, legi iusserunt. His significabatur, non defuturum Moscum, quin Legatos, cũ integra potestate omnia transigendi, quemadmodùm de Mosco Antonius Posseuinus quæsiuerat, esset missurus. Tum Antoni⁹ litteras item, quas tum per eundem Boltinum, tum per Andream Apollonium Moscus ea de re sibi scripserat, cùm legi iussisset, eodem illæ tenore, quo Regiæ, inuentæ sunt. Prętereà, quò Plenipotentiæ Mosci infirmitas dilucidiùs agnosceretur, Plenipotentia Regis à Michaele Haraburda perlecta est, cuius verba hæc sunt.

PLENIPOTENTIA REGIS POLONIÆ, quæ Polonicè fuit scripta, vtroque signo Poloniæ Regni, & Lituaniæ Ducatus, obsignata.

NOS Magnus Dominus Stephanus, DEI gratia Rex Polonię, Magnus Dux Lituanię, Russię, Prussię, Samogitię, Masouiæ, Liuonię, Princeps Transsyluaniæ, & aliorum locorum. Notum facimus, his litteris, Magnum Dominum Ioannem Basilij, Dei gratia Dominum Russiæ, & Magnum Ducem Volodimerię, Moscouiæ, Nouogardiæ, Casani, Astracani, Plescouię, Tuerię, Iuerię, Permię, Viatcię, Bulgariæ, & aliorum locorum scripsisse nobis per tabellarium suum Zachariam Boltinum, significando, à Legato Sanctissimi Pastoris Gregorij xiij. Pontificis Max. Romani, Reuerendo Antonio Posseuino scriptum ad se nomine Domini sui, hortante Sanctissimę Apostolicę ac pastoralis Sedis auctoritate ad concordiam & pacificationem inter vtrumque nostrum; vtq́ue ex vtraque parte Legatos vnũ ad locum mitteremus, qui, eodem Summi Pontificis Legato prę sente, pacem inter nos posint constituere. Iuxta quas Legati Pontificis literas, Magnus Dux Legatos suos ad locum certum mittit inter Porcouiam, & Sauolociam, via Velicolucensi à Porcouia ad Iamum Zapolscię. Ideò & nos, sanguinis Christiani effusionẽ nolentes videre, misimus ad eundem locũ Iamũ Zapolscię Legatos nostros, Palatinũ Braslauiésem, Capitaneum Kremenecésem, & Pinscensem, Ducé Ianusium Nicolai Sbaraski; & Marssalcum nostrum aulę Magni Ducatus Lituanię, Capitaneum Caunensem, Dominum Albertum Radiuilium, Ducem in Olika, & in Niesvviz; & Notarium nostrum Magni Ducatus Lituanię Michaelem Haraburdam. Ac dedimus illis & his litteris nostris plenipotentiam, vt conuenientes cum Legatis Magni Ducis Moscouię, inter nos, & Magnum Ducem Moscouię, & Dominia nostra de amicitia & concordia colloquantur, & res constitutas litteris, ac iuramẽtis suis coram Legato Reuerendo Posseuino confirment, & ad effectum, certam q́ue confectionem, & constitutionem suam adducant. Quę omnia sumus admissuri, contentiq́; futuri, & inuiolabiliter prę stituri, quẽ admodùm iuxta Senatorum nostrorum consilium, qui eo tempore apud nos fuerunt, Regni Polonię, ac Magni Ducat⁹ Lituanię, verbo nostro Regio pollicemur, & promittimus etiam pro Successoribus nostris in istis Dominijs, totaq́ue Repub. hęc omnia iuxta constitutionem, & litteras Legatorum nostrorum firmè, inuiolabiliterq́; nos prę stituros. Cùm autem ad nos Magnus Moscouię Dux Legatos suos allegabit, tum nos Legatorum nostrorum litteris nomen nostrum Regium adscribere, ac signo nostro obsignare, Regioq́ue iureiurãdo confirmare, easdemq́; litteras cum ijsdem Legatis ad magnũ Moscouiæ Ducem remittere debemus. Eodem modo erga nos, & Successores nostros, atque erga nostra Dominia Magnus Moscouię Dux, successores, atque illius Dominia se gerere debẽt. Propterea memoratis Legatis nostris hasce litteras nostras manu Regia nostra subscriptas, & obsignatas Sigillis nostris Maiestatis Regni Polonię, & Magni ducatus Lituanię dedimus. Datum in castris nostris ad Plescouiam, Anno Domini 1581. mensis Nouembris die XXX. Regni verò nostri anno Sexto.

QVAE omnia cùm essent perlecta, Legati Regij acriùs vrgebant, vt Mosci pleniora mandata depromerent, ac scirent, se se super fundamẽto tam infirmo reliquam tractationem non extructuros: atque ad id Instructionis suę caput ea de re adhuc perlegerunt. Mosci autem excusare se, quòd is Magnorum Moscouię Ducum scribendarum Plenipotẽtiarum mos semper fuerit: quòd q́ue litteris Magni Ducis ad Regem,

& ad Antonium Posseuinum scriptis satis intelligi poterat, sibi plenam potestatem ad omnia conficienda tributã fuisse. Addidere, cùm res ipsæ, de quibus esset agendũ, statim essent ad effectum adducendæ, frustra Regios de plenipotentiæ verbis queri, quam re ipsa, & facto ipsi Moſci essent præstituri.

CVM lites ex litibus sererentur, nec præsẽs aliquod remedium cerneretur, Antonius Posseuinus Regios monuit, vt ea de re protestationem facerent; sic enim se eam esse admissurum. Deinde vt in diem sequentẽ quæstio illa sic differretur, vt tamen nocte ea, quæ primæ diei Sessionem consequebatur, vtriq; Legati suarum Plenipotentiarũ exempla confestim ad se mitterẽt; se deo re cõmendanda, Moſcis priuatim alloquendis, si quam alterã Plenipotentiã haberent, examinandisque ipsarum Plenipotentiarum exemplis impensurum. Quòd cùm factum esset, neque Moſci aliam haberent Plenipotentiam, die sequenti Legatis vtrisque sic locutus est.

DIE XIIII. DECEMBRIS Secunda Legatorum sessio.

QVANDOQVIDEM Moſci Legati nullam se aliam habere Plenipotentiam dicunt, nec credendum sit, Magnum Ducem non agere sincerè, quippe qui sciat fore, vt vniuersus hic tractationis contextus Deo, ac Christianis omnibus innotescat: dicant, num iurabunt, scire sese alias Plenipotentiarum formulas hisce de rebus à Magnis Moſcouiæ Ducibus scribi solitas esse. Cumq; ab extremo, qui erat Zacharias Vicenotarius, fuisset interrogationem orsus, se ille iuraturum respondit; qui cùm Acta Moſci Secretariæ ad centum annos legisset, nunquam se alias formulas legisse dixit. Quod cùm postea singillatim reliqui assererent, adiecit Romanus Basilij, se ante XX. annos ad Sigismundum Augustũ Regem Internuncium venisse, pacẽque quinquennij deinde (eiusmodi litteris patentibus à Moſco Magnis Legatis traditis) fuisse consecutam. Quærenti autem Antonio de Michaele Haraburda, num aliquam earum formularum, vel litterarum vnquam vidisset (expediuisse enim, vt eiusmodi aliquid Magni Ducatus Lituaniæ Secretarius secum attulisset) cùm Haraburda respõdisset, nunquam talibus tractationibus, qualis erat hæc, se interfuisse, nec proinde Plenipotẽtias vidisse: interrogauit Regios Antonius, numquid aliud vellent dicere, antequam, ipse, quid sentiret, exponeret. Perstare se quidem in incepto dixerunt, sed auctoritate Pontificis Max. moueri, vt & tractationem inchoarẽt, ac verò potestarẽtur, se priùs hinc non esse discessuros, quàm res ipsæ, quas Moſci essent præstituri, efficerentur. Antonius autem, Cùm, inquit, nihil alterutri parti ex hac tractatione pereat, q̃ si in rem conferatur, maxima bona paritura sit; sin dolo malo fiat; in eos perpetuo cũ dedecore sit casura, qui erunt in noxa: ac proinde alterutrius Principis sinceriorem agendi rationem maximè sit roboratura, ad rem ipsam iudico esse veniẽdum, sic, ne ipsa actio iuri alicuius Regiorum Legatorum (quod ad Plenipotẽtiam attinet) possit esse damno. Interea verò Legati Moſci sciant à Christianis alijs Principibus nullas eiusmodi formulas Plenipotentiarum solitas esse conscribi. Tùm conuersus ad Legatos Regios, cùm eos admonuisset, vt cogitarent, num cùm in Iamo Zapolscię pacis ista tractatio haud fiebat, præbitura fuisset alicuius turbationis materiam; alterq; ex Legatis Albertus Radiuilius respondisset, nihil inde oriri posse quæstionis, quin & eodem in pago Iamo pacem posse confici, aut promulgari dixisset, perrexit Antonius: Quando ad victores pertinet legem victis imponere, poterunt Regij Legati cõditiones pacis, quam Moſci iam tertio per tres Legationes petierunt, primò proponere. Ad ea Palatinus Braslauiensis (gratijs actis Summo Pontifici, atque Antonio, quem eius Sanctitas miserat, quòd laborem hunc pacificandi vtriusque Principis tàm paternum suscepisset) Liuoniam totam, eam scilicet, quę in manu esset Moſci, disertè, & grauiter petijt, quæ nisi concederetur, neutiquam se progressuros, nec adeò reliquæ tractationi interfuturos.

CVM Moſci nimium hoc esse dicerent, multaque interserent, quibus Regijs persuaderent, ne sanguis funderetur, & fieret æqualitas, si vellent, vt vera pax, fraternitasque consequeretur: ad earum autem Liuoniæ Arcium numerum, quas per Antonium Posseuinum se traditurum Magnus Dux tres ante mẽses promiserat, Gouiam addidissent: ad eaque omnia rursus Palatinus commodè respondisset: Legati Moſci vrserunt, vt Regij item dicerent, ecquid sese Magno Duci daturos haberent in mandatis. Moſcum enim petere Plescouienses Arces, ac reliquas, quæ superioribus annis à Stephano Rege fuerãt captæ, Lucũ, Velisiam, Sauolociam, Neueliam, Chelmam, & si quæ essent eiusmodi aliæ.

REGII se multum dare dixerũt, qui certam spem Plescouiæ, ac Nouogardiæ potiundę essent relicturi: qui 40. milliaria ditionis Moſci, quam hoc anno occupassent, in ditionẽ Magni Moſcouiæ Ducis redire permitterent: qui victorem essent exercitum deducturi: qui tot sumptus fecissent, cùm

cùm Moſcus, quæ per suos Legatos Vilnæ promisisset, non præstiterit, ac tamen ipsi Quatuor arces Plescouienses se Moſco restituturos pollicerentur.

CONTRA Moſci, nisi de reliquis arcibus in Liuonia Moſco relinquẽdis agatur, nihil effici posse: tot Liuoniæ arces non parum constitisse Magno Duci, vt gratis eas dedat: Plescouiam ita esse munitam, vti Regij erant experti, qui si arces illas alias expugnassent, istam nondum cepisse, nec adeò posthac (vt neque aliás) expugnaturos. Quæ cùm varijs colloquijs totam penè diẽ vsq; ad noctẽ adduxissent, instarent autem Regij, vt Antonius illos prorsus in castra, vel ad Regem vellet dimittere, post quàm Moſci de Liuonia tradẽda nihil certi aperirent: id verò quoq; studio Regij facerent, vt negocium citiùs conficeretur, se quidem (ait Antonius) illos nocte dimittere, verùm ita, vt omninò postridiè manè redirent, quemadmodùm factum est.

DIEI XV. DECEMBRIS Sessio Legatorum tertia.

CVM Regij Legati ex eo Zapolsciæ pago aduenissent, in quo duobus circiter Leucis à Chiueroua Horca commorabantur, Moſci item statim, quia in Chiueroua manebant, adfuissent, tota penè dies tribus capitibus rerum agitandis insumpta est. Proposuere non sine querela Regij, Moſcos tempus eximere, ne Liuoniam totam traderent. Adiecerunt petere se, vt Magnus Dux titulo, iureq; Liuoniæ cederet: denique, vt Sueciæ Rex inter pacis conditiones adnumeraretur. Tùm dixerunt, se præterea, quæ de Plescouiẽsibus arcibus, Moſciq; ditione hoc anno occupata promissent, Chelmam item arcẽ, superiore anno captam, reddituros, satis autem multũ hoc esse, cùm Regi Poloniæ plures Liuoniæ arces, quas alij cepissent, ista Magni Ducis cunctatione, decessissent. Ceterùm habere se in mandatis à Rege, vt quàm citissimè tractationem istam absoluant: se Antonio Posseuino protestari, diuturniores moras pati non posse, quibus etiam omninò vltra triduum, vel quatriduum eo in loco non sit commorandum.

AD ea Legati Magni Ducis cùm pleraque respondissent, quæ superioribus diebꝰ de æquitate seruanda, de elatione animi vitanda, deque sanguinis effusione declinanda dixissent, quodq; Regij visuri deniq; essent, super quos tantus sanguis esset casurus. De Sueciæ autem Rege se nihil habere in mandatis, quod agerent; eum, si velit ad Magnum Ducem mittere de pace Legatos, non frustrà missurum. Haraburda autem, qui vnà cum Hornostaio quõdam in Legatione ad Magnũ Ducem iuerat, cũ nil præter illa, quæ habuissent in mãdatis egissent; cogitandũ esse sibi quoq; Magni Ducis Legatis, intra fines muneris sibi præscripti manendum, Liuoniæ igitur arces Regijs promiserunt, Pernauiam, Paidanũ, Korltinum, Huntecz, kurslouum, Porcholiam.

SED cũ Regij totius Liuoniæ restitutionem, tituliq; & iuris ipsius cessionẽ iterum vrgerent, Antonius Posseuinus, qui anteà nouerat, Legatis Regijs eam nõ fuisse plenissimã facultatẽ traditam, de arcibus à Rege captis restituendis, quę videbatur fuisse peropportuna, quãq; Antonius, antequã è castris discederet, à Rege petierat; vtrisque aũt Legatis de Sueciæ Rege, ac de iuris & tituli Liuoniæ cessione, suæ essent rationes, precatus Legatos per Christi sanguinẽ, perque id, q̃ erga Sanctam Apostolicã Sedem obsequium ostendebant, vt in tanta re nihil præcipitis deliberationis adhiberetur: petijt, num tantisper ijs de rebus sibi cogitare liceret, dum ad rem aptiùs, atq; ad pacis solidioris cõpositionem expeditiùs posset respondere. Cui cũ annuissent, tum ille, crastina dies Sessione vacabit. De Liuonia verò tota reddenda, cùm Magni Ducis Legati iam sex alias arces obtulerint, dicant autem Regij, nil se aliud dicturos, nisi arces reliquas tradant; cũq; vtriq; non satis se aperiant: suas excutiant Instructiones, & videant, quid, & quantum possint præstare, vt ad sequentem sessionem parati, ac sine vlla tergiuersatione ab eo, quod æquissimum est, accedant.

DISCEDENTIBVS Regijs, cùm Magni Ducis Legati ad multã noctem (quod sæpè faciebant) apud Antoniũ mansissent, deq; Liuonia quid in mandatis haberent, liquidiùs, ac fidenter ei roganti (quantum ad pacẽ citiùs faciendã expediret) aperuissent, data ei facultate, vt ad Ioannẽ Zamoscium Regni Poloniæ supremum Cancellarium, & generalẽ Capitaneum de tota re citatis equis perscriberet, cui integerrimã rei conficiendæ potestatem Rex tradidisset, missæ eãdem nocte literæ sunt in castra: ad quas cũ tardiùs responsum peruenisset (quatriduum enim effluxit) multum fuit Antonio, quod ageret in eximenda Moſcis suspicione de Regijs, hisque vix excusandis, quòd qui scripto plenissimam se potestatem ad omnia habere dixissent, inde plenior Moſcorum esse illa videretur, quæ paucioribus verbis esset compræhensa. Biduo itaque dilato, cùm Regios monuisset Antonius, vt colloquio interessent, in quo saltem de Rege Sueciæ agi posset, die 14. omnes apud eundem de more conuenerunt.

DIEI XVIII. DECEMbris Sessio quarta.

ANTONIVS Posseuinus, cui à Legatis ad cogitandum delata res erat, fateri se, inquit, maioris id esse momenti, quàm fortasse putaretur, quòd de Sueciæ Rege, decq; cessione tituli, iurisq; Liuoniæ petebatur à Regijs. Et à Pontifice quidem Max. se habuisse in mandatis, vt ea de re Sueciæ Regis, tanquam Sanctæ Sedis amici, ageret: quod quidem Stariciæ cum Magno Duce tàm eius Sanctit. quàm Stephani Regis nomine quinquies diligenter egisset, nec Magno Duci displicuisse, vt in Sueciam (quemadmodum fecerat) literas de tota re mitteret. Nũc videri sibi Stephanum Regem nulla ratione posse istud officium pro affine, ac fratre suo deserere; cùm etiam occasionibus futuri belli præcidendis, valdè id esset commodaturum. Proinde si quid Magni Ducis Legati haberent, quod responderent, se, priusquam aliud aliquid diceret, libenter auditurum.

MOSCI responderunt, se nihil (vt dixerant) à magno Duce ea de re in mandatis habuisse, id autem per Legatos Suecos agi posse: quærere verò se de Regijs, num haberent à Suecię Rege Plenipotentiam vllam. Quòd cùm negassent, Quid (aiunt) igitur vultis agi de negocio hoc, in quo etiãli nobis aliquid agere licuisset, nihil tamen soli di confici posset, præsertim quòd & alia inter nostrum magnum Dominum, ac Suecię Regem controuertuntur? Nam præter Liuoniæ arces, Coreliamq; , & Iuanohorod, Iamam, ac forsan alia, hoc biennio occupauit. Tùm Antonius Regiorum erga Suecię Regem studio commendato, Moscorum item responso audito, cui nõ facilè poterãt Regij respondere, id vnum restare dixit, vt tempus saltẽ intercederet, quo inter Sueciæ Regẽ, & magnum Ducem per Legatos (si ij noluisset) inuicẽ agi de tota re posset. Cùm verò Mosci ad ea nihil respondissent, quippè quibus neque hoc fuisset à magno Duce mandatum, ad alia vt progressus fieret (ijs modò negocijs omissis) vnanimes omnes Legati consenserunt. Atq; eò magis Regij, quod in mandatis habuerant, ne si Suecus excluderetur, propterea à pace facienda desisterent. Cùm verò de titulo & iure Liuoniæ tradendo, Mosci Legati dicerent, se nihil prorsus habere, quod agerent; nec videri æquum, vt ex Liuonia prorsus eorum Princeps eijceretur; nec dũ verò è castris aduenissent à Zamoscio literæ, quas Antonius, Legatique Regij expectabant, vt de primario negocio aliquid statuerent, finis ei Sessioni impositus est.

DIEI XX. DECEMBRIS V. Sessio.

CVM post superiorem Sessionem, Stanislaum Zolkeuium Palatini Belzensis filium, & consanguineum suum Zamoscius ad Antonium cum literis credititijs misisset, perque eundem significasset, ob bonũ pacis posse magni Ducis Legatis tradi Nouogardiam Liuonicam, duasque alias Liuoniæ arces, quibus versus Naruam, & mare Moscis liber aditus pateret, dũ arces à Rege captas, Velicolucum, Zauolociam, Neuelam, Velisiam in Regis potestate sinerent. Quin item Velicolucũ restitui posse (nisi omninò secus fieri pax posset) dũ tamen nihil in Liuonia daretur Moscis; sperare enim se, quamuis ea de re mandatum à Rege non haberet, Ordinibus tamen, ac Regi id omne probatum iri. Antonius nouo hoc consilio non mediocriter solicitus fuit, tum quia Zamoscius chirographum nullum miserat, quo chirographo (cùm se rè ad Antonij fidem, atque iudicium, vt dicebat Zolkeuius, ea vel arcium in Liuonia traditio, vel restitutio Velicoluci referretur) aut ritè in rem cõferri negocium posset, vel si Regno Poloniæ aliquando istius rei reddenda ratio fuisset, id liquidò fieri posset. Quòd si posteà id consiliũ aut mutatum (quod non semel alijs in rebus Antonius erat expertus) aut à Regijs Legatis fuisset non leues ob causas impeditum (neque enim sibi quicquam à Rege ea de re præscriptum esse dicebant) Antonius inani promisso lactasse, aut adeò decepisse magni Ducis Legatos videretur; quod quidem Diuino in Moscouia cultui promouẽdo admodum esset incommodaturum. Accedebat iterata sæpissimè à Rege petitio vniuersæ Liuoniæ, cuius ne spithama quidem cedere posset, licèt vellet. Ad quod Decreto ordinum Regni, & iureiurando Regem teneri, cùm alias, tùm diserti-simè Regijs Legatis identidem dictum fuit.

AC Antonius quidem à Rege, Zamoscioque paucos ante dies per literas petierat, num si tota Liuonia Moscus cedere nollet, sibi in Moscouiam redituro procurandum esset, vt magni Ducis Legati Varsauiam ad futura Martij mensis Comitia venirent: sic enim rectiùs ab Ordinibus Regni aut ei Decreto posse derogari (quatenus Liuonię nonnihil magno Duci concederetur) aut si è Repub. iudicaretur, vt in belli continuandi proposito perstaretur, tũ Legati Mosci, consensum Regni ipsis oculis cernentes, faciliùs ad propositas pacis conditiones descenderent; hyeme interim bellici negocij inchoati persecutionem haud eximẽte.

Verùm

Verùm Zamoscius literas idibus Decembris datas, & eadem ipsa die per alterum tabellarium redditas; qua idem Zolkeuius cum breuibus illis alteris credititijs venerat è castris, Antonio scripsit, nihil opus esse, vt de mutando Decreto ageretur. Stare enim Regis, & Ordinum sententiam: si nolit Moscus assentiri toti Liuoniæ tradẽdæ, rem armis esse decernendam. Itaque to ta re cum Legatis Regijs communicata, hi iudicârunt, à se de Liuoniæ arcibus nihil agi, atque adeò omninò proponi debere: Legatos enim Mosci, quibus satis erat persuasum, Stephanum Regẽ integram Liuoniam velle, quiq; iam non minima præbuerant argumenta eius restituendæ, in spẽ venturos, alia quoq; magno Duci à Stephano Rege relictum iri; resq; Regias proinde peiore esse in statu, quã anteà. Vnde pacis cõpositio extrahi posset; præterquã quòd, cùm eas arces voce tantùm Zolkeuij Zamoscius offerret, tutum Regijs non esset, vt eas nomine Regis Mosco pollicerentur. Itaque cùm Zamoscio rescribendum esse ex istimassent, Antonius quoq; sequentes literas ad eum misit: multa, quæ maximè adcelerem, & honorificam pacis confectionẽ spectabant, si ad rem, non amissa tanta occasione, veniretur, per eũdem Zolkeuium significans, quæ literis non erant committenda. Sic igitur Sessionis illius pars priuatæ huic tractationi, antequam Legati Mosci aduocarentur, extracta est.

EPISTOLA IO. ZAMOSCII, SVpremi Cancellarij Regni Poloniæ, & generalis Capitanei, ad Antonium Possevinum.

QVAE D. Vestræ de eruptione Moscorum, deque illorum castigatione scripsi, vera sunt. Quæ verò de indicio Petri Koltovvski verè scripta significãtur, vera vt sint, magis opto, quàm arbitror. Nam nisi pax coibit, hostem ego quæram, nisi me ipse quẽsiuerit. Sed hæc satis. Literas D. Vestræ summa celeritate mitto ad Regiã Maiestatem. Frustra tamen, vt ego iudico, de cedendo aliqua Liuoniæ parte in Comitijs deliberaretur. Nemo enim patriæ benè in futurum prospiciens, vel in Conuentu etiam ipso Regni, de ea decedere suadebit; re iam ad extremum adducta, vt aut nobis cum hostis pugnare necesse habeat, aut de hac vrbe periclitari, & vnà de tota Liuonia, occupante etiam illam altera ex parte Sueco; Album lapidem oppugnante; premente Pernauiam, & Felinum; ita vt vix illa iam Moscus non amiserit, sed de Derpato saltem laborare videatur. Ordines verò quid? Vel ad educendum in posterum militẽ plus sumptuum impenderẽt, quàm in hunc deductum iam, & in supplementum inde vel ad Augusti. At quæ interim tentari possunt? Hostis vero instructus omni apparatu ex commercijs marinis, quã erit posteà potentior? Audio istos bonos Legatos Moscorum cunctari. Si expectant nouam informationem, iam illam habebunt per tabellarium hunc, quem eo iussi deduci. Quàm grauiter verò rem gerentem? Cùm diceret ire se Porchouiam, & inde Zapolsciam cum literis ad D. Vestram, iam tamen tandem versus Plescouiam, deflectens de itinere Porchouiensi, cùm ductores Nouogardia haberet, processerat, vt octo saltem milliaribus à Plescouia abesset, noctuque, non die, iter faceret, & cùm in nostros incidisset, & in viam Porchouiẽsem reduceretur, vnum ex suis, dato illi equo, sub cuius sella ad Legatos à Principe insutas literas habebat, fugere iussit, inde etiam alios tres comites contra fidem datam fugere iusserit. Hæc certe inquirenda & dijudicanda diligenter erant priùs, quã nuncio, non pro perduelle haberetur. Veruntamen apud me vel vmbra Iuris gentium plus valuit. Itaque vel adhibitis ductoribus, à me ad locum conuentus mittitur. Ex nouis istis literis, quas affert, & præsertim tam diligenter occultatis, credo quòd ad exitum quemuis isti tractatus faciliùs deducentur. Apollonius iam fœliciorem quã nos vitam viuit. Scriba Russicum vnum tantùm in castris habeo. Cõmendo me fauori D. Vestræ. Datum ex castris ad Plescouiam, die xiij. Decembris. Anno Domini, *1581.*

ALIA EPISTOLA ZAMOSCII SVpremi Cancellarij Regni Poloniæ, & generalis Capitanei ad Antonium Possevinum.

MITTO ad D. Vestram consanguineum meum D. Stanislaum Zolkievvski, Palatini Belsensis filium. Ex eo D. Vestra de eo, quod à me scire vult, cognoscet. Ei verò non solùm dicenti fidem adhibere debet, sed etiam, si quæ cum illo communicabit, prorsus tacita fore pro certo confidat. Hoc illi ita prorsus futurum esse spondeo. Commendo me D. Vestræ. Datũ ex castris ad Plescouiam, die *17.* Decembris. Anno *1581.*

ANTONII POSSEVINI RESPONsio ad eundem Io. Zamoscium.

HAC ipsa die binas à V. D. Mag. literas accepi, alteras ab eo, qui tabellarium ad me Magni Ducis adduxit, commoratũ in itinere, seu alibi, integros octo dies, alteras à D. Stanislao Zolkievvski cõsanguineo V. Magnific. qui ea, quæ Legatis Regijs, ac mihi videtur expedire, fusiùs

referat. Ad quæ si V. Magnifi. scriptũ, chirographo, signoq; suo obsignatum, nobis miserit, progrediemur in incepto, nõ sine spe perhonorificæ pacis. Sin minùs, in optimam partem accipiet, quicquid erit deliberãdum à nobis, cũ etiam nobis ratio reddenda sit actionum nostrarũ Reipub. isti, Pontifici Max. magno ipsi Moscouiæ Duci, ceterisq; forsan Principibus: ne quid dicã de nostro ordine, cuius tot certè pignora, & obsides habet Polonia, vt etiã ijs, eorũq; bono nomini maximè consulendũ sit.

PORRÒ scio V. Magnifi. pro sua perspicaci prudentia, optimè iam intellexisse, quantoperè expediebat, vt quã instructionem manu sua scriptam Legatis Rex pollicitus fuerat, ea vt ipsis traderetur; sic verò reliqua discuterentur, vt hoc rigidissimo tempore tanti boni confectio nulla cũctatione interturbaretur. Meam fidẽ probari V. Magnifi. sic gaudeo, vt sperem, nũquam illi iure improbatum iri. IESVS dexteram, & cor V. M. Illustrissimæ cœlesti præsidio muniat. Ex Kiueroua Horca, die XX. Decembris, nocte, 1581.

PORRÒ euocati ad conuentum Mosci, grauissimè conquesti sunt (id quod sæpè alijs quoq; in rebus fecerant) quòd in ipsa pacis tractatione tanquam captiui tenerentur; sanguis passim funderetur; sibi bona, homines q; raperentur: quodq; magni Ducis tabellarius, qui literas ad Antoniũ, & ad eos attulisset, in castra ductus: eius verò comites passim interfecti; itineris autẽ ductoris eorum, rustici cuiusdam, lateribus (vt solent) faces ad confessionem extorquendam admotæ fuissent: deinde, cũ è castris huc ad Antonium recta à Zamoscio missus & scriberetur, & diceretur, triduum tamen apud Præfectum equitum Zebridouium valde nobilem, ac probum, & fortem Polonum, mandato Legatorum Regiorum, fuisse detentum: denique post tot dies, literas magni Ducis vix redditas esse. Itaq;, cùm nunquam se ad conuentum ex Moscouia venturos fuisse dicerent, nisi Pontificis Max. eiusq;, quem miserat, Antonij fidei magnus Dux credidisset, cupere se aiebant potiùs discedere, quàm ista indignitate, hostilibusq; modis rem ampliùs agere. Cùm autem Regij rem excusare, rationesq; eas afferre incepissent, quas Zamoscius ad Antonium scripserat: Antonius, qui & tabellarium priùs interrogasset, & octiduum in itinere detentum (causa nescitur) cognouisset: videret autem, ex dilatione reddendarum literarũ, cùm vel Rex, vel Moscus aliquid essent scripturi, magnum negocio conficiendo incõmodũ posse creari: se iam, inquit, Legatos vtroq; non tantũ ob Pontificis Max. auctoritatẽ (cui quicquid se deferre sæpiùs dicebant, id quidem Deo acceptum esse, à quo eam auctoritatem accepisset) verùm in primis ob Christi sanguinem obnixè rogare, ne varijs euentibus, quos subinde Satanas esset excitaturus, rem ipsam expositam desererent: quæ quanto magis protraheretur, tanto plus Christiani sanguinis effundere tur: porrò in se ipsum totum id, quod acciderat (si quid eiusmodi fuisset, quale Mosci dicebant) sic susciperet, vt vel cum Rege, vel cum magno Duce debitum omne officium, si necesse fuisset, in tempore esset præstiturus.

TVM pacatioribus animis ad rem ventum est, cuius ea summa fuit, Legatos Regios vnica, & extrema propositione (vt Mosci cognoscerent, quantoperè à funden do sanguine Rex abhorreret) è quatuor arcibus, quæ superiore biennio de Mosco fuerant captæ, vnam adhuc, quam iudicasset Antonius, sese tradituros; dùm illi tota Liuonia cederent, Sebiessumq; arcem, Polonicæ propinquam, traderent. Cui de Sebiesso petitioni cùm se Mosci non assensuros dicerent, quòd arx ea non spectaret ad Liuoniam: cumq; omnes arces à Rege captas repeterent, ac se quidem etiam vnam aliam Liuoniæ arcem addituros dicerent, quæ Lais vocaretur: Regij eam in manibus Sueci esse asserentes, ne verbo quidem addito, surgentes discesserunt, eiusque diei Sessio soluta est.

DIEI XXII DECEMBRIS,
Sessio VI.

CVM eiusdem generis pleraque fuissent dicta, quæ superioribus diebus Legati inuicem obiecerãt; nec semel Mosci Liuoniam non à Regibus Poloniæ, sed ab Episcopis, & ordine Teutonico cepisse eorum Principem, dixissent: Regij verò (quod & Mosci faciebant) ipsam ob Sedis Apostolicæ, Pontificisque Max. reuerentiã, iam multis rebus cessisse dicerẽt; Antonij iudicio se staturos, vt vna è duabus arcibus Velicoluco, & Sauolocia, adhuc magno Duci redderetur, superuenit Petronius nobilis Polonus, missus à Zamoscio ex castris, hisce cum literis, quas Antonio scribebat.

IO. ZAMOSCIVS CANCELLARIVS Regni, & Capitaneus generalis Antonio Possewino.

ETSI iam anteà miserim ad D. Vestram Zolkeuiũ, per quem illi aperui, quid id sit, q; in Liuonia concedi possit Mosco, & quib⁹ modis cõcedi possit: tamẽ posteà venit mihi in mentem scripto cõprehensum D. Vestrę mittere, quemadmodum mitto. Reliqua D. Vestra cùm ex eodem Zolkeuio, tùm verò in primis ex Dominis Legatis cognoscet. Benè valeat D. Vestra. Datum

tum ex castris ad Plescouiam, die 19. Decembris Anno Domini, 1581.

CONDITIONES PRIMAE.

SI maneat penes Regiam maiestatem Velicolucum cum arcibus Zauolocia, Neuela: sicq; Sebiessum Regi à Mosco traditum fuerit, Velisiũ item penes Regiã maiestatẽ relictũ fuerit, de quo nunc moueri quæstio à Legatis Mosci nõ debet, cũ in antecedentibus tractatibus non repetitũ fuerit, sicque eius rei concludendæ statim, nõ mittendo pro alia informatione ad Principem suum (atq; hoc propterea, ne interim Pernauia pereat, quod D. Vestræ saltẽ scriptum velim) Legati Moscouitici facultatẽ habuerint, audebo illi cõcedere in Liuonia arces Nouogrodecã Liuonicam, Sereneschum, atque etiã arcem Lais cum arcibus Ostroro, Chelm, Crasnohorodek, Voronetz, Vielia.

CONDITIONES SECVNDAE, ET vltimæ.

SI non habuerint facultatẽ Moscorum Legati, statim (nõ mittendo pro alia instructione ad Principẽ suum) acceptis arcibus Nouogrodeca Liuonica, Sereneschio, & Lais, cedere Regiæ Maiestati, Lucũ, Zauolociam, Neuelã, Velisium; dare Sebiessum, vel saltẽ demoliri: neq; etiã à Reg Maiest. illis per me concedi possunt Arces, Nouogrodeca Liuonica, Lais, & Sereneschũ; sed retenta tota Liuonia pro Regia Maiestate, & tradito, vel demolito Sebiesso, retẽtisq; Zauolocia, Neuela, & Velisia (id q⁹ Reg. Maiestas D. Vestræ, & mihi crediderat) adijciat Mosco Velicolucum ad Arces Chelmam, Ostrouiã, Crasnohorodkũ, Voroneciũ, Vieliam, vt hæ arces cũ Velicoluco ipsi reddãtur, retenta pro parte Regis omni Liuonia cũ Nouogrodek, Sereneskac Lais, & supra, scriptis arcibus, Zauolocia, Neuela, Velisio, traditoq; vel demolito Sebiesso.

QVAE conditiones, quoniam Antonio non reddebantur à Legatis Regijs, videbat ille sibi dari tempus, quo de ipsa restitutione Velicoluci, & Sauolociæ cogitaret: ij verò paratiores ad conuentum postridie redirent, perlectis ijs literis, quas ad eos idem scripserat Zamoscius.

DIE XXIII. DECEMBRIS,
Sessio VII.

REDDITIS Antonio conditionibus de pace à Legatis, etsi posteà neque ad respondendum Zamoscio videbat sibi spaciũ dari, quod Petrouij discessum ipso in momento temporis, quo conditiones tradiderant, vrgebant; tùm ne dies illa frustrà efflueret, actum est cum Moscis, num Sebiesi (quæ in agro Polocensi arx est) restituendi, numúe permutandi cum arcibus quibusdam Liuonicis, quas Regis nomine Zamoscius offerebat, potestatẽ haberẽt. At illi, cùm q⁹ ad Sebiessum pertinet, dicerẽt, denique illam se combusturos, si Stephanus Rex Drissam comburet: reliquas verò à Rege captas arces non posse non habere: ab Antonio (comprobantibus Regijs, nec improbantibus Moscis) dicta sententia est, vt Velicolucum magno Duci redderetur, si tota ille Liuonia cederet, Sauolocia verò Regi relinqueretur. Nec penè aliud quidquã ea in sessione actum est, nisi quòd ex tribus arcibus, quas in Liuonia Regij offerebant, Sereneschum dicebant esse in manu Sueci; & Michael Haraburda Moscis ostendit, quãta ex Liuonia, qua cessuri essent, commoda ad Magnum Ducem essent peruentura, si pax componeretur.

EADEM die, cùm Mosci priuatim se contentos esse Nouogradia Liuonica, & Kerepecio, si reliquæ tres arces Sauolocia, Neuelia, Velisium sibi traderentur: ac deniq; ijsdem, si tantùm Nouogardia, & Kerepecium Magno Duci relinqueretur: venit alter à Cancellario Zamoscio cum literis, ac tertijs conditionibus, quarum exemplum hoc est.

IO. ZAMOSCIVS ANTONIO Possewino.

DE ijs rebus, de quibus ad me retulit D. Vestra per Dominum Zolkiovvski, scripsi D. D. Legatis, vt cum D. Vestra communicent. Difficultatum, quæ de ijs intercesserunt, explicatio tanto magis impedita est, quòd quarundam earum Moscus in prioribus tractationibus (vt Velisij) nullam mentionem fecisset. Sed hæc pleniùs D. V. ex D. D. Legatis intelligat, quibus etiam chirographa mea, vt voluerunt, misi de ijs, quæ concedenda putaui. Commendo me amori D. V. Datum ex Castris ad Plescouiam, die 22. mensis Decembris. 1581.

CONDITIONES POSTREMAE.

AD extremum audebo & hoc, propter bonum pacis, & ne labor D. V. præsertim cùm nomine summi Pontificis susceptus sit, in irritum cadat, non dando arces Nouohorodek Liuonicã, Lais, Sereneschũ; sed his, & tota Liuonia retenta pro Regia Maiestate, retentoq; Velisio, dato Regi, vel demolito Sebiesso; concedendo Velicolucũ, Zauolociam, Neuelum, Chelmam, Ostrouium, Voronecium, Krasnohorodum, Vieliam, Principi Moscorum.

QVAE conditiones nisi accipiuntur, iam liquebit, Deum nobis nolle pacẽ hoc tempore cõcedere. Etenim q⁹ ampliùs facere valeã, vel audeam, nihil prorsus (testor Deũ) habeo. Nec verò tàm D. Vestræ causa, de cui⁹ optimo studio, & sinceritate & Re-

gia Maiestas,& ego, optimè persuasi sum⁹, quâ vt conscientiæ meę,pro debito meo erga Reg. Maiestatem, & patriam satisfaciã; obtestor D.V. per Deum viuum, perq; filium eius IESVM,cuius D. V. tremenda mysteria tractat,ac nomen gerit,vt ad nullas cõditiones grauiores,quæ illi cõceduntur,descendat, si leuioribus rem euincere poterit.

QVAE cùm essent perlectæ, re tota cum Regijs cõmunicata, iudicatũ est, vt quando Moſci tota Liuonia promittebant sese cessuros, eædẽ postremæ cõditiones haud simul proponerentur. Itaque varijs de causis,in diem Natiuitatis Domini sanctissimam, Sessio dilata est.

DIE XXV. DECEMBRIS,
Sessio VIII.

CVM Antonio Moſci priuatim scripto schedulam dedissent,qua vna Nouogardia in Liuonia, à Rege magno Duci, & vna Velisio à magno Duce Regi relinquenda,se fore contentos affirmabant, Regij Rzouam vberem agrum, ad Sauolociã quódam spectantem, se Moſcis daturos ad huc vltra Velicolucum dixerunt. Quam cùm Moſci respondissent ad Zauolociam attinere; denique Regij Antonio integrum relinquerent, vtram è duabus arcibus Neuelia, & Sauolocia, Moſcis reddere voluissent: ei rei consultandæ cum Moſcis,(quando Regiorum quoq; rationes audiuerat)noctis spacio petito,Sessio dimissa est.Porrò eâdẽ nocte insequenti,cũ Moſcouia superuenisset à magno Duce, maximis itineribus, tabellarius, cum responso ad literas, quas Antonius ad eum è Biscouicio paucos ante dies scripserat ; Moſci item Legati alias accepissent: eorum rogatu à Regijs Antonius obtinuit, vt insequens dies vacaret : qua tamen & cum Moſcis accuratissimè actum est, si qua iniri ratio posset, vt pax coiret: & eædem Moſci literæ ad Regios missæ sunt ab Antonio,ne quid officij prætermitteret, quo vtrique parti satisfieret.Sed cùm Moſci Legatis Antonius dixisset,si ij à Principe suo metuerent, ne quid inconsultiùs agerent, si Neueliam, & Velisiam Regi relinquerent , se caput ipsum omni periculo obiecturum coram magno Duce, ne tanti boni confectio intermitteretur; ijque sanctè iurarent , se id efficere non posse : adderent autem,si decem quisque capita haberet,ea vnicuique omnia sibi redituris amputatum iri à Moſco: propterea Antonius ad Zamoscium citatis equis tabellarium misit,qui nouissimas conditiones afferret: dieque insequenti Legati Regij ex condicto redierunt.

DIE XXVII. SESSIO IX.

VBI Antonius vtrosque Legatos hortatus est, vt ea die, quæ terminando conuentui à Regijs præscripta erat,pax fieret,omniaque officia ad id adhibita, fusiùs anteà Regijs exposuissent: Regij dixerunt, perstare se in eo, quod propositum erat. Exercitum duobus mensibus propè Plescouiam ab Antonio fuisse retentum , spe pacis, quam offerebat : nunc sese reuocarii in castra; nec debere vltra progredi,quibus esset ratio reddenda Regi, & Reipub. cui iurauerant. Ad extremum,protestari se coram ipso Antonio, per se non stetisse, quin pax coiret: petere denique ab illo,vt Comitiorum tempore, quæ Varsauiæ in Martium mensem erant indicta, quo tempore forsan ex Moſcouia eò Antonius esset rediturus, velit Reipubl. ac Regno eorum fidem testari . Itaque se Moſcis valedicere, ac dare dexteras,idem cum Antonio sequenti die saltem per literas facturos.

TVM Moſci paucis(sed quæ altum dolorem ostendebant)cõuertere se ad Antoniũ, dicereq; se ad mandatũ ipsius Liuonia cessisse:Michaelem Haraburdã intelligere nunc,an vera ea fuissent, quæ dixisset initiò,cũ ad Liuoniam tradendam illos hortaretur,inquiens,Ea trabe Liuoniæ submota,complanatum iri viam ad reliqua omnia:sese quidẽ Liuonia cedere, & fecisse,ac non loqui:Regios autem loqui, & non facere,proinde se item Deũ testari,per se non stetisse,quin pax fieret:viderẽt,super quos tantus sanguis esset casurus. Denique,vbi quædam Michael Haraburda ijs respondisset, quæ anteà quoque fuerant dicta, Antonius sibi quidem esse dixit optatissimum, vt pax fieret : verùm cùm neutram partem cogere posset, vt fidei erga suos Principes debitæ deesent, nunc quidem videri sibi, vt Sauolocia à Stephano Rege restituatur, quandoquidem necdum sententiam de ea pronunciasset: ceterùm sperare se,aut eandẽ pacem deniq; secuturam, aut nisi sequeretur,tempus nondum appetijsse,vt eadem essemus digni.Quòd si propter duas eiusmodi arces neutri cedere vellent,viderent Regij, num decem dierum interuallum Moſcis possent concedere, vt à magno Duce, sicut petebant, responsum ea de re acciperent . Quod cùm se posse concedere Regij negassent, tum Moſci se Derpati restitutionem , & alia supra id, quod poterant, pollicitos fuisse dixerunt: dolere modò, quòd cùm penè quadraginta arces reddendæ sint, ob duas tantùm, pacis vinculum esset dissoluendum. Regij verò, Quando, inquiũt,supra id,quod potuistis,promisistis; adhuc & hoc facite:vos de

de vna, nos de altera ex duab⁹,de quib⁹ cõtrouersia est, Antonij iudicio stem⁹: & vos magno Duci,nos Regi denique,ea re in nos susceptа, rationem reddamus. Hic cũ Antonius obsecrasset Regios, vt Moſcis ad deliberandum noctem eam adhuc concederent: Regij assenserunt,ea lege, vt diceret, si ijs ab Antonio significatum fuisset ante diem,Moſcos ei rei posse assentire,crastina die redituros; sin minùs,sese discesſuros omninò.

NOCTE insequenti cùm se Moſci aperuissent, se nulla ratione Velisio posse cedere, sed si Regij vellent, se reliqua omni Liuonia cessuros ; tantùm Nouogardiam retinerent, & Regij Velisium , dum ab vtroq; Principe responsum expectaretur, eaque res nec damno, nec fraudi alterutrius partis cederet: conuentus solutus est.Quæ verò cum Legatis,& alijs Antonius præstitit, vt adhuc pacis tractatio staret, ea ex literis scriptis ad Regios, atque ad Regem, intelligi possunt: quæ quidem non minimi sunt momenti,ad totum rei statum cognoscendum.

DIE XXVIII. DECEMBRIS,
Sessio X.

CVM ea die Regij iam sese in viã daturos dixissẽt,& Moſci bis eius diei nocte superiore,cum lachrymis, diu apud Antonium fuissent,vt de Velisio,quid esset deliberandum , quærerent(si enim Regi relinqueretur,sibi ab suo Principe vitam ademptum iri:sin pax ob vnam illam arcem haud componeretur, intelligere se, nouo bello repetito , maximam fore sanguinis effusionem)Antonius nullam sibi rationem supereſſe dixit , post tot alias omnes tentatas,nisi vt ipse,quò Legatorũ vitę parceretur, vnicuiq; illorum chirographum signo,quo vtebatur , suo munitum traderet,quo fidem faceret, se illos ad eam deliberationem adegisse:ceterùm se Moſco caput suum allaturum,vt faceret,quod vellet,si quid, ad noui belli continuationem præcidendam , audaciùs factum ab Antonio fuisse iudicasset. Porrò nisi aliud consequi posset,se à Regijs tentaturũ, vt Velisium solo æquaretur. Tum Moſci se,salutem suam, Velisium denique ita,vt saltem euerteretur, relinquere in manu Antonij dixerunt: tantũ recordaretur, vt apud magnum Ducem hęc res ne sibijpsis interitũ afferret.Quæ cùm acta essent,superuenere Legati Regis,abituri longiùs, & Antonio primùm valedicturi,sed tota re audita,ipsi iam se Velisium tradere Antonio pollicitisunt, cui esset integrum eò imponere, qui ex eius comitatu erant, vt denique vel Regi relinqueretur, vel id fieret,quod iudicasset. Sibi autem non esse de vita dubitandum, si ea in re facerent, præter Regis mandatum : sed dignitatem suam in magno futuram discrimine,nisi ipse Antonius & Regi, atque in futuris Varsauiæ Comitijs,in se hoc totum ad boni publici cõpositionẽ susceпisse,publicè testaretur.Quod cùm se facturum Antonius recepisset, instauratus est conuentus: ac cùm Regij peterent,vt Sebiesum Regi traderetur, Moſci dixẽre,Velisium se integrum relicturos,si Sebiesum stet:si verò Derpatũ magno Duci,relictum fuisset, tum esse contentos,vt Sebiesũ à magno Duce, Drisa à Rege cõburerentur. Qua de re cùm magna esset altercatio, in posterum diem reiecta est, eo consilio,à Regijs tractatio , vt interim per tabellarium à Zamoscio ex castris mentem Regis liquidiùs exquirerent.

DEINDE,cùm Regijs quærentibus Moſci respondissent, se pleniſimam potestatẽ habere, arces Liuoniæ tradendi,quæ quidem in manu magni Ducis , non in manu Regis Sueciæ esſent,adiecerunt Legati Regis: Quandoquidem sæpissimè scriptum, & actum per Legatos,& Internuncios,iteratumque est, Stephanum Regem totam Liuoniam petere , dicerent Legati magni Ducis,num vellent titulo, iureq; ipsius cedere omninò, necne: id nisi facerent,relictum iri scintillam ad nouum bellum excitandum , cùm quas arces Sueciæ Rex cepisset, eas vel pacatè ab ipso, vt ab affine suo, Stephanus esset obtenturus,vel denique alia ratione procuraturus.Ac nisi nũc Moſcus iureiurando Liuonia integra cessisset: easdemque arces à Sueciæ Rege repetere bello vellet, liquêre, ad arma inter Stephanum , & Moſcum ventum iterum iri.

QVAE cùm Antonius alijs rationibus comprobasset, ac dixisset, eos auidiùs,ac veriùs pacem expetituros,qui futuræ contentionis radices diligentiùs euellendas curarent:Moſci responderunt, sese in literis de pace nomina omnium arcium scripturos,quæ sunt in manu magni Ducis; earum ius possessionẽq; Regi traditurosrem totam iureiurando confirmaturos : desinerent autem Regij ea petere,quorum Moſci nullam haberent potestatem, nec possessionem retinerent:de Rege Sueciæ, ne verbũ quidem inseri posse in literis de pace conficiendis.

AD ea Antonius, si contingeret,inquit, vt eandem arcem Rex, Moſcusque bello peteret,certè prouidẽdum est, (si de reliquis mutuo consensu à Legatis decerni queat) ne reliqua Liuonia, quæ Regis erit,totũq; ipsum Polonię Regnum, magnusque Ducatus Lituaniæ, Prussia item propterea à Moſco inuadatur; sicuti item neq; Regi in

Mosci ditionem erit propterea cum exercitu inuadendum.

TVM Regij rogârunt Antoniũ, vt protestationem ea de re admitteret, ac chirographo, & signo suo obsignaret: quâ cùm Antonius ita se admissurum respondisset, vt neque ipsi Regi, nec magno Duci, nec vlli omninò hominũ præiudicaret, vel quid quam iuris adimeret: tùm adiecit, se illa cum protestatione sententiam laturum (id quod etiam eâdem hora faciebat) vt ea iuris, tituliúe protestatio alterutri iusta, vel sufficiens belli causa esse non posset: se quidem (quod etiam per Legatos effici poterat) cum vtroque Principe pacatè attentaturum, vt quàm minima ea de re cõtentionis, ac fortasse nulla, in posterum relinqueretur.

REGII verò cùm verbotenus per Michaelem Haraburdam protestationẽ pronunciassent, posteà, vt scripto constaret, ab Antonio petierunt: quæ cum Regijs tradenda non videretur, nisi (quod etiam in castris Antonio dixerat Rex) Mosci integrum tantundem faciendi relinqueretur; disertè Regij moscis adhuc protestati sunt, Regem eas omninò arces velle, quas Sueciæ Rex bello cepisset.

VENTVM est posteà ad arcium tormẽta, quæ in Mosci manu essent, vt cum quibus arces fuissent captæ, restituerentur: quod quidem anteà Mosci Legatos alios, qui Vilnæ fuerant, Regij promisisse dicebãt. Ad quæ cùm Mosci respõderent, Aulicos Nouogardia sese illicò euocaturos: nec de tormentis, si Regij tantundẽ facerent, magnam futuram difficultatem: altera in alteram insequentem diem Sessio indicta est.

DIEI XXIX. DECEMBRIS,
Sessio XI.

EA in Sessione Mosci orsi sunt à Sebiesso, de quo diu multumque agitata res est. Regijs vrgentibus, ea vt res ad Antonium deferretur, qui cum vtroque Principe ageret: pax interim firmaretur. Moscis autem iterantibus, in gratiam Antonij à se Velisium concessum fuisse, nec iam dicere se vt combureretur, sed integrum Regi maneret: porrò à Regijs semper aliquid peti. Quamobrem (aiebant) vt ferreus globus; nisi eximatur è corpore, corpus putrescit: ita Sebiesi negocium nisi absoluatur, totam pacis tractationẽ infecturũ, ac turbaturum. Quòd si denique Regij id suspendi ad tempus velint, permitterent, vt magnus Dux consuleretur, ne qua restaret in posterum litis occasio. Antonio autem Regiorum sententiam probanti: atque vrgenti, vt reliqua cõficerentur, illud differretur (expectabatur enim, quæ superiùs dicta est à Zamoscio responsio, & Regis mentem quadantenus ea de re Antonius nouerat) Mosci Regijs obiecere, non effici, quod per Zachariam Boltinum magno Duci, de exercitu ab obsidione Plescouiensi deducendo, promissum fuerat. Id enim se facturum aliquot intra dies, Antonio pollicitus fuerat Rex. At Regij dixere, Antonio promissum fuisse, ne irruptio tentaretur: exercitum autem, quàm primùm pax facta, conditiones scriptæ, iureque iurando firmatæ fuissent, deductum iri. Denique cùm de ratione tradendarum arcium Regij agerent, Mosci: Nobis altum sapere, magnus Dominus noster haud mandauit. Vt enim Princeps Christianus est, ita Christiano more, sincereque vt nos gereremus, iussit: quod & facimus vobiscum, quasi cum fratribus nostris. Itaque scitote, quàm primùm aliquid de Sebiesso statuerimus, Nouogardiam mittemus, aulicos nobis dignitate non impares euocaturi; quorum item vnus Palatinus est Porcouiensis, Ioannes Zerebuoun, quibus arcium tradendarum facultas demanda est.

ACTVM est deinde à Moscis, ne rustici in Lituaniã abducerentur; quod Regij prohibitum fuisse dixerunt à Rege, ac proinde negocium pacis esse quàm primũ absoluendum, vt istiusmodi reliqua ne acciderent.

TVM ad Beatissimæ Virginis annũciatæ diem, cũ Mosci dicerent, arces esse tradẽdas, (id, quod Regij recusârunt) de tormentis vicissim vtrinq; reddendis actum est, in quibus, nempè, Regis, vel magni Ducis essent insignia, vel inscriptiones.

DEINDE ventum est ad captiuos: moscis petentibus, vt liberaliter omnes vtroq; à Principe dimitterentur; Regij negantibus, aliter id effici posse, quàm quomodo Rex Antonio expositisset. Id autem erat, vt miles pro milite, centurio pro centurione, Palatinus pro Palatino permutarentur: si qui superessent, ij vel pecunia redimerentur, vel cum Liuonibus aliquibus, qui essent in Moscouia, cõpensarentur. Insuper adiectum est à Regijs, mercatores esse liberandos à Mosco, quos præter omne ius, moremq; Christianum, ac præter constitutiones, & literas, quæ aliàs inter eos Principes scriptæ fuerant (ne quid, orto bello, mercatoribus damni inferretur) magnus Dux detinuisset, & haberet captiuos; præsertim Zareski, & Martinum Mammonicium Vilnenses, quos nominatim dimitti Rex volebat. Tum Mosci, sanguinem Christianum non esse pecunia redimendum dixerunt: mercatores autẽ non fuisse captiuos, neq; asseruatos in vlla custodia; Pristauum

Pristauum tantùm illis adhibitum fuisse, quos, ne quid damni acciperent, curaret. Quæ cùm essent dicta, & aduesperasceret, reliqua in futuram Sessionẽ reiecta sunt.

DIEI PRIMAE ANNI 1582.
Sessio XII.

MOSCI, cùm multam noctis partem demorati essent apud Antonium, eum rogârunt, vt omninò (si gratissimam rem facere magno eorum Domino vellet) curaret in literis, quæ erant de pace scribendæ, vt ille Czar Casani, & Astracani diceretur: præhoc, nihil arces pendere magnum Ducem, quas Regi esset traditurus. Hanc occasionem nactus Antonius multa illis exposuit de vno Christianorum Imperatore; quam dignitatem Sedes Apostolica confirmaret, quamque ex Oriente, vbi Ecclesiæ Catholicæ minùs fidi Imperatores Byzantij esse cœperũt, in Occidentẽ transtulerat. Si Moscus iusto titulo vocari, atq; honoribus legitimis decorari velit, ageret primùm cum Pontifice Max. ea ratione, qua reliqui Christiani Principes agunt, qui non ignorant, non esse tantam rem Casanum, & Astracanum, vt nouus titulus quasi alterius Cæsaris, Imperatoris, vel Regis addatur. Si Cæsar id fecerit, sciri vocem istam Czar non Cæsarem, sed aliquid aliud à Tartaris vsurpatum, quasi Regium titulum designari. Ad ea Mosci: Honorium, & Arcadium Roma Volodimero primo Moscorum Principi coronam Imperatoriam misisse: Pontificem Max. per Cyprianum quendam Episcopum id cõfirmasse; ac reliqua eius generis. Quibus Antonius cùm respondisset, Quingentis annis Honorium, & Arcadium præcessisse Volodimerum: dixere (nescientes, quid dicerent) fuisse alios quosdam Honorium, & Arcadium, qui eo tempore vixissent. Tum iterum vrserunt Antonium, vt quandoquidem vocassent vniuersæ Christianitatis Pastorem Pontificem Max. vellet item operam dare, ne hoc titulo Rex Principem suum fraudaret: atque item, ne illi titulus Liuoniæ periret. Quibus Antonius: Quod Pastorem Christianitatis vniuersæ vocare velitis Pontificem Max. id quidem rectè habet, cùm id Christus Dominus instituerit, Pontifice Max. minimè id curante (nisi quatenus id Ecclesiæ vnitati, ac Dei gloriæ inseruit) ceteroquin se Seruum seruorum Dei vocante: at Principi vestro Liuoniæ titulum reseruare, à quo arces Regi traduntur, quænam ista veritas esset? Si mihi istam vestem tradideris, eaque cesseris, num vestis Dominus ampliùs verè vocaberis?

HAEC igitur cùm citrò vltroq; dicta essent, quæ posteà lucem reliquæ tractationi afferent, cumq; Regij ad indictam Sessionem redijssent, de Sebiesso, deq; futuræ pacis tẽpore actum est. Ac Sebiessum quidẽ vt magno Duci maneret, Legati Regij asseserunt: pax aũt vt ad octo annos duraret, ea die Mosci contenti fuêre, asserentes, sese nocte insequenti cogitaturos, si quid ampliùs addere possent. Deinde, cùm Regij petijssent, ne qua rusticis, qui Regi iurassent, damnũ à Mosco inferretur, Mosci pro eo libenter suam sese fidem interposituros dixere. Cùm verò ad arcium reddendarum rationem ventum fuisset, dictumque esset, vt Derpatum, ac reliquæ muniti ores arces redderentur, nec in ea re videretur inuicẽ Legati discrepare; petiêre Mosci, vt deducendis Vladicis, ac Poppis (qui sunt eorum Sacerdotes) ceterisque omnibus, ac præsertim imaginibus pijs auehendis, præsidium Regium adderetur, ne in Regis Sueciæ manus inciderent. Quod cũ Regij nó omninò concederent, Antonius, æquum esse, vt tutò deducerentur, respondit; eò magis, quòd Mosci permittere nolebant, vt cohortes aliquas eò mitterent, quæ suos prosequerentur: sicque finis Sessioni impositus est.

DIEI SECVNDAE IANVARII,
1582 Sessio XIII.

REGIS Legati Palatinus, & Michael Haraburda soli ea die ad conuentum rediere, Alberto Radiuilio domi ex morbo (vt dixerunt) manente. Cùm verò Antonius de ijs quæsiuisset, num, si quid eo absente decerneretur, id ratum esset futurum, atque annuissent, euocati sunt Mosci; qui ab Antonio interrogati de pacis tempore, annum adhuc addidere, vt pax nouẽ in annos duraret. Quod tempus Regij quoque admiserunt.

DEINDE cùm Regij, à Zamoscio prænoniti, rogassent moscos, vt tota Liuonia cederent, clausulamque in literis inserere vellent, qua moscos eò perducerent, vt etiamsi disertè vniuersæ Liuoniæ cessio non exprimeretur, id tamẽ posset intelligi: nec verò ambigui istius modi rationem probaret Antonius: quin potius diceret, eis priuatim, petite liquidissimè Liuoniam totam, quàm vt futuros fratres videamini circũueniisse: Mosci responderunt, Nos ante quinque dies respondimus, Liuonia integra, quæ in magni Ducis potestate sit, integrè nos cessuros: quæ verò arces in Regis Sueciæ manu sunt, de ijs nullum nos verbum facturos. Quòd si nouas subinde res comminiscentes, tempus extrahitis, annus erit, cùm tractationem pacis haud absoluemus. Ac quidem Michael Haraburda, Regio-

Regiorũ nomine, protestatus fuerat, protestationemque eam, de qua dictum est, admitti ab Antonio petierat; ita vt ea res iam esset definita: Michaelque ipsam protestationis formulam Antonio tradiderat, quã posteà repetijt, quanquam eiusdem exemplum Antonius retinuit. Id verò totum à Regijs ex instructione, chirographo, signisque Regijs obsignata factum fuerat: cùm inde omnis absoluendæ paci mora esset abrumpenda, si Mosci titulo, iureque Liuoniæ cedere voluissent.

Et Antonius quidem, dum sermones ex sermonibus sererentur, Legatis Regijs dixit: Videri sibi, quandoquidem eò res esset perducta, nec anteà forsan satis maturè prouisa, vt arces omnes, quas magnus Dux obtineret, fines, iusq; earum omnium nominatim scripto mandari, & tradi curarẽt; ceteras, si quæ item ad id tempus essent in manu Mosci, etiam traderent, quandocunque eas à Mosco retineri, compertum fuisset: in literis autem operam (si vellent) adhiberent, ne Liuonici Dominij titulus magno Duci adscriberetur: ceteris rebꝰ satis, ex animo, & ex instructione Regis fuisse prospectum.

Deinde Legati, cùm inter sese de finibus Liuoniæ decernendis egissent, moscique eam rem in aduentum Legatorum de pacis confirmatione reijcerent: institêre Regij, vt id totum inter sese, ne qua controuersiæ radix restaret, constituerent. At mosci, Si quid, inquiunt, minùs commodè constituere potuerimus (quandoquidem fines omnes haud scimus) id ad Principes nostros referemus. Tùm vt fines Plescouiæ ij essent, qui fuerunt antiquitus, vtraque pars consensit.

Porrò quærentibus Regijs, vt etsi Sebiessum magno Duci, ac Velisiũ Regi manebant, vtrique tamen Principes inter sese, de earũ permutatione, hoc anno agere per Legatos possent: mosci nulla se ratione id velle in literis de pace scribi responderũt, sed vt liquidò magno Duci Sebiessum maneret, cùm item Velisium Regi liberè ipsi concessissent.

Sed Regij, qui obtenta Velisio putabãt se quoq; vniuersæ Liuoniæ cessionem posse adipisci, reuocata tractatione, tempus eximere cœperunt; primoq; arcium numerum, ac nomina, quas moscus adhuc retinebat, petierunt, quas mosci illicò nominãrunt; deinde earum, quas Rex Sueciæ cepisset; deniq; se cum Duce Alberto Radiuilio ea de re acturos dixerunt, atque ad diem posteram Sessioni interfuturos.

NOMINA ARCIVM A MOSCO tradendarum.

Lenvvardt Strovvna, Asteradt, Kokenhaus, Krysbork, Borzun, Kudun, Czestuin, Luza, Rezica, VVleca, Volodimerecz, Roroni, Goroia, Trykat, Alyst, Perkol, Salacz, Nouogardia Liuonica, Kerepiecz, Derpt, Mukovv, Randek, Rynhol, Conhol, Caulecz, Curslovv, Lais, Tarvas, Polczevv, Paida, id est, Lapis albus, Vilian, Pernauia vtraque.

NOMINA ARCIVM QVAE IN manu Sueciæ Regis sunt.

Narva, Sereneſcum, Adesum, Tolsczabora, Rakoboz, Kolyvvan, Paidca, Kolovver, Lihovver, Apsel, Vyholumisa.

DIE V. IANVARII, SESSIO XIIJ.

Vbi Legati vicissim conquesti sunt, Mosci quidẽ, quòd Regijs rem protrahentibus, interim rustici, captiuique à Polonis, & Lituanis abducerentur, vacuaque regio circumquaque relinqueretur, & incendio absumeretur: Regij verò, quòd Mosci tempus extrahentes, neque ad rem, qua de agebatur, venientes, effusi sanguinis erant causa, qui tantò magis erat effundendus, quantò magis ipsi pacis conditiones non admitterent. Addidere Regij, rusticos, & captiuos haud abduci, sed in hyberna, castraq; cuiq; militi assignata deduci.

Inde de Sereneſcio arce Liuoniæ actũ est, quam Mosci à Suecię Rege occupatam, Regij à magno Duce retineri dicebant. Qua de re cùm veritas non constaret, Regij eam sese omninò velle dixerunt, quam sese tradituros Mosci respõderunt, nisi Regis Sueciæ in ea præsidium fuisset.

Postea nomina vniuscuiusque arciũ quæ adhuc in potestate Mosci sunt, repetita sunt à Regijs: earum item, quæ in Regis Sueciæ venerant manus. Ad extremum, cũ Legati de verbis potiùs, quàm de re litigarent, sic constitutum est, vt Mosci, quidquid in Liuonia magnus Dux haberet, id cum arcibus, pagis, agro, atque adeò rebus alijs immobilibus, ad eas pertinẽtibus, Regi traderent: Rex magno Duci arces à se captas (præter Velisium) quæ quidem fuissent magni Ducis, cum pagis, agro, rebusq; alijs immobilibus, ad eas spectantibus, restitueret: interea neutri, quamdiù pacis tempus duraret, vel Mosco aduersus Velisiũ, atque Liuoniã, vel Regi aduersùs Lucũ, Sauolociã, Neueliam, Chelmã, Sebesium, ac Plescouienses arces esse bellũ innouãdum. Quæ vt ab Antonij Amanuensi, & interprete scriberẽtur, vtriq; Legati petierunt.

Praeterea cùm de ratione, temporeq; tormentorum, Vladicarum, Popporum, imaginum ex arcibus auehendarum, Regijq; exercitus ex Plescouiẽsi obsidione deducendi, multa contentio fuisset, ac dies ad noctem inclinasset, relata earum rerum deliberatio est in sequentis diei Sessionem.

DIEI SANCTISSIMAE EPIPHAniæ Sessio XV.

Cvm qui Nouogardiam à magno Duce fuissent missi, vt redderent arces, inde abijssent, Regijs ea de re sciscitantibus, Mosci responderunt, alios à magno Duce ei negocio fuisse assignatos: itaque vbi pax coiuisset, nullam restituendis arcibus moram interpositum iri.

Deinde verò cùm primùm ad eas arces ventum esset à Regijs, aulicisque magni Ducis, ex vnaquaque octo dierum spacio Palatini, Vladicæ, Poppi, mercatores, imagines, cum eorum bonis mobilibus exirẽt: frumenta, & alia eiusmodi, nisi eo tempore auehi possent, redeuntibus aliquibus Moscis asportatum iri.

Omnivm porrò arcium, quæ in Liuonia Regi tradendæ erant, restitutio, intra octo hebdomadas, ab ea die, decreta est; quo in spacio Regij suas Mosco item essent reddituri.

Cvm verò iterum de tormentis actum esset, vtrique Legati conuenerunt, vt interposito iureiurando, atq; osculo crucis tormenta cum arcibus capta restituerent. Michael autem Haraburda Regis, & Mikita Bassenka magni Ducis Secretarij, eorum tormentorum nomina, & numerum, chirographo munita, describerẽt, ac vicissim traderent.

Regii deinde Antonio protestati sunt, Sereneſcum velle sese a Moscis, quod hi (vt antea) dicerent, esse in manu Sueciæ Regis.

De captiuis magna rursus disceptatio fuit, moscis negantibus pecunia, arcibusue redimendum esse Christianum sanguinẽ, quòd Regij duas arces, Sebesium, atque Opocam propterea petiuerant. At rursus Regijs obijcientibus, magnum eorum Ducẽ quõdam Vsuiatum, & Ieserisium arces à Rege Poloniæ ad captiuos redimendos petiuisse: ipsumque adeò Ducem non solùm pro Chlebouicio nobili Lituano tres captiuos, verùm etiam pecuniam, vti de alijs faciebat, voluisse. Ad extremum igitur, vt ea tota res per Legatos cum vtroque Principe ageretur, cõstitutum est, cũ Antonius, cui eam rem deferre Regij voluerant, id omninò non expedire respondisset, quippè qui (in castris expertus, Regi, qui Moscum captiuum ei promiserat, non fuisse obtemperatũ) iudicauit, si qui à tot externis Mosci aliò fuissent abducti, magno Duci non redderentur, eam rem Pontificis Max. nomini, ac fidei incommodè cessuram.

Deinqve cùm Mosci vrgerẽt, vt Rex primò Legatos suos ad pacem firmandam in Moscouiam mitteret; Regij verò dicerent, sat esse, si vtriusq; Principis Legati ad fines vtriusq; ditionis, eodem tempore venientes; alteri ad Regem, ad Moscum alteri procederent, aut etiã Regis Legati Smolensium primò venirent: nec verò mosci hoc probarent, quod suos esse istarum rerum imperitos dicerent, nihil in ea Sessione statutum est, sed in futuram reiectum.

Eadem die, cùm magnus Dux ad Antonium, & ad suos Legatos literas misisset, cum altera validiore Plenipotentia, id Antonio ac Regijs fuit argumento, eum de pace seriò agere. Ea verò perlecta est in ipso Legatorum conseſlu, quæ ita habebat.

EXEMPLVM SECVNDAE MAGNI Ducis Plenipotentiæ.

Divina gratia, ac clementia, qui nos præfecit in Oriente ex altissimis, quique dirigit pedes nostros in viam pacis. Huius ergo Dei nostri in Trinitate adorandi clementia, Nos magnus Dominus Imperator, atque magnus Dux Ioãnes Basilius, totius Russiæ, Volodimeriæ, Moscouiæ, Nouogardiæ, Imperator Casani, & Imperator Astracani, Dominus Plescouiæ, & magnus Dux Smolensciæ, Tueriæ, Iueriæ, Permiæ, Viatciæ, Bulgariæ, & aliorum, & Dominus hæreditarius terræ Liuoniæ, &c. Stephano Dei gratia Regi Poloniæ, & magno Duci Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, Principi Transsyluaniæ, & aliorum, &c. Scripsit ad nos Gregorij xiij Papæ Romani Nuncius, Antonius Possevinus de pacis constitutione, ne inter nos sanguis Christianus funderetur, & bellum vt cessaret, vt Legatos nostros ex vtraq; parte inter nos ad vnũ locũ mitteremus, qui præsente illo Pontificis Nuncio inter nos pacẽ, & fœderis constitutionẽ constituere possẽt. Itaq; nos propter pacem Christianã misimus Legatos nostros, Aulicũ nostrum, & Præfectum Casinensem, Ducem Demetrium Petri Ieletzki; Aulicum nostrum, & Præfectum Coselnẽsem, Romanũ Basilij Olpherium; & Notarium nostrum Mikitam Bassenka, Nicephori filium Veresczahina; & Vicenotarium nostrum Zachariam Suiazeua, ad Zapolscij Iamum, vel ad aliquem alium locum, qui aptus erit inter Porcouiam, & Zauolociã ad conuentum, pacis statuendæ gratia, data illis plena instructione, vt conuenientes cum Legatis tuis inter nos, & te Regem Stephanum de bono opere, & de pace Christiana coram Papæ Nuncio, quæcunq; illi concludent, & ad pacis constitutionẽ ex vtraque parte constituent, literisque fœderis

fœderis & crucis oſculatione confirmabunt, immobiliter, ſecundum conſtitutionem illorum, tenere debeamus. Et quos tu Rex Stephane Legatos tuos ea de cauſa ad nos allegabis, nos literas Legatorum noſtrorum nomine noſtro ſcribere, & ſigno noſtro obſignare debemus, eaſdemq; literas oſculatione noſtra crucis confirmatas, per eoſdem Legatos tuos ad te Regem Stephanum mittemus. Tu autem Rex Stephane eodem modo, cùm ad te Legatos noſtros allegabimus, eaſdem Conſtitutionis literas nomine tuo ſcriptas, & ſigno tuo obſignatas, per Legatos noſtros ad nos mittere debes. Propterea has literas fidei Legatis noſtris ſub ſigno noſtro dedimus, ſcriptas in dominio noſtro, in aula arcis Moſcuæ, anno à conditione mundi Septimo Milleſimo, Nongenteſimo, menſe Decembri, Indictione 10. Dominiorum noſtrorum 47. Imperiorum noſtrorum Roſienſium 35. Caſani 29. Aſtracani 28.

DIEI VII. IANVARII, Seſſio XVI.

CVM iterũ Legati omnes adfuiſſent, tempus Legationibus ad vtrunque Principem mittendis decretum eſt; ad Sanctiſs. Trinitatis feſtum diem Regijs in Moſcouiam; ad Beatiſs. Virginis aſſumptionem Moſcis ad Poloniæ Regem. Vt verò quæſtio de captiuis p Legatos ipſos cũ ijſdem Principibus tractaretur, in idem tempus relatum eſt.

TVM primò latenter, deinde apertè, atq; accuratiſsimè à Moſcis actũ eſt, vt eorum Princeps in literis hiſce nominibus in primis appellaretur, Dominus Magnus Imperator, Magnus Dux, &c. Quod cũ conſtãter Regij recuſaſſent; Antonius autem cũ ſæpè, tùm illa, quæ præceſſerat, nocte à Moſcis ea de re tentatus, illis idipſum diſuaſiſſet, quod vnum tantum Imperatorẽ Chriſtianum agnoſcerent, neq; eæ appellationes ſine Pontificis Max. auctoritate valerent, qui Cæſari Romanorũ nunquã paſſurus eſſet, vt eiuſmodi iniuria afferretur, Moſci ab ea petitione deſtitêre. Actũ, vt Czar Caſani, & Czar Aſtracani ſcriberetur, egregiè vrgebant, id quod neque obtinuerunt: Regijs negantibus, Moſcis aſſerentibus, ab Sigiſmundo Auguſto eo nomine Moſcum fuiſſe appellatũ. Ad quę cùm Antonius quæreret, cur Moſci eaſdẽ literas haud attulerint, ita enim veritati grauius teſtimonium fuiſſe futurum: reſponderunt, id ſibi excidiſſe; Michael autem Haraburda antiquas, ac ſignis munitas fœderum literas oſtendit, in quibus nihil eorum nominum erat adſcriptum. Sicque Seſsio finita eſt.

DIEI VIII. IANVARII, Seſſio XVII.

CVM Moſci acriùs iterum vrgerent, vt ijſdem ſaltem nominibus Czar Caſani, & Czar Aſtracani magnus Dux appellaretur, ac denique negocium hoc ad Antonium referrent; Regij verò cùm nihil ea de re ſeà Rege habuiſſe in mandatis dixiſſent, ac tùm id ab eodem Antonio agi poſſe cum Moſco, ad quem erat rediturus: Antonius conuerſus ad Moſcos dixit, tres ſupereſſe rationes, quibus hac de re aliquid agere ſe poſſe intelligeret. Vnam, qua Regij Moſcum Caſani, & Aſtracani Dominũ vocarent, quod Moſci nõ curare viſi ſunt; licèt id Regij admiſerunt, qui dicerent, nunquam in animum inducere potuiſſe Poloniæ Reges, vt titulo Tartarico, vel Turcico, qualis erat ille Czar Tartaricus, à Chriſtiano Chriſtianus Princeps appellaretur. Alteram, vt Moſci ea de re proteſtationem facerent, quã ſine alterutrius Principis iniuria, & ſine pacis ferè confectæ impedimento, Antonius eſſet admiſſurus: quas tamen proteſtationes ignorare ſe nec in vſu eſſe apud ſe, Moſci dixerũt. Tertiã, qua ille pollicebatur, id ea in re cum Rege, ac ſi opus eſſet, cum Pontifice Max. curaturum, quod fidum, ac Chriſtianum hominem deceret. Poſteà conqueſtus eſt cum Moſcis Antonius (quando illum adhuc mirificè hac de re vrgebãt) quòd nec magnus Dux ſibi quidquam eius generis Staricię mandaſſet, cùm pleraq; alia diligenter per ſuos Senatores ſecum egiſſet; neé verò ſibi in caſtra ad Pleſcouiam ſcripſiſſet, cùm literas de alijs grauiſsimis rebus ad pacem ſpectantibus miſiſſet; quodq; Legati Moſci id eò vſq; abditum in pectore celaſſent. Itaque eorum eſſe culpam, ſi iam tempus ei rei tractandæ effluxiſſet. Quamobrem Moſci, vt ſine ijs titulis Regiæ literæ conficerentur, permiſerunt. Hæc cùm acta eſſent, inſtare cœperunt, vt ſaltem Smolenſcij, qui Magnus Ducatus olim à Moſcis de Lituanis captus, in eorum eſt poteſtate, titulus in literis Moſco adſcriberetur. Quod Regij conſtanter negârunt, dicentes, ſeſe morem ſcribendi antiquum ſeruaturos. Atq; ita vtrinque diſceſſerunt.

DIEI IX. IANVARII, Seſſio XVIII.

CVM eam diem literis de pace relegendis, atque emendandis Legati (abſente Alberto Radiuilio) impendiſſent, actum eſt, vt arcium nomina fineſque de more antiquarum fœderis literarum ſingillatim ſcriberentur. Cui rei à Regijs petitæ (vt ferè in alijs omnibus rebus, facere ſoliti

ſoliti erant) cùm Moſci aduerſarentur, ac generatim quidem ſcripturos ſe pollicerẽtur, ne Lituania, vel Liuonia contra Moſcouiam, neué hæc contra illas bellum gereret: vrgentibus tamen tum Regiorum, tùm Antonij rationibus, tandem aſſenſerunt, nempe, ſe ſcripturos, ne quid Moſcus contra vllam Lituaniæ arcem Chiouiam, Caneuium, Czerkaſiam, aliasque finitimas; neve contra Liuonicas arces, quibus ceſſerat: Rex item, ne contra alias Moſci arces hoſtile quid piam ageret: & fines, qui erant antiquitus, ijdem vtriuſq; Principis ditioni, arcibusque eſſent. Sic huic Seſſioni fine impoſito, ſequens dies deſcribendis de pace litteris fuit decretus.

DIEI X. ET IX. IANVARII Seſſiones.

REGII, quoniã examinandis Moſcorum litteris de pace biduum illud impenderant: viderent autem in Regis, & Magni Ducis Plenipotentijs diſertè cõtineri, vt omnia, quæ ad pacem ſpectarent, corã Antonio agerentur, atq; adeò conficerentur (quæ verba niſi in litteris inſererentur, inualidam eam tractationem futuram putabant) magna inter eos & Moſcos fuit contentio, cui tamen Moſci deniq; ceſſerunt. Cùm verò iam omnia putarentur eſſe confecta, Moſci ad litteras addi petiuerunt, ab eorũ Magno Duce non ſolũ arces, quibus cedebat, verùm etiam Rigã, & Curlandiam, quas nũquam ille poſſederat, Regijs tradi; ab his ita repulſi ſunt, vt cùm nulla ratione Moſci rationi cedere vellent, craſtina die vt diſcederent, iuſſi ſint. Tùm Regij, per ſe non ſtare, quin Summo Pont. iuſtis omnibus in rebus obedirent, Antonio proteſtati ſunt. Ac quidem eò ſpectaſſe Moſcus intelligebatur, vt ſemper aliquid ſibi reſtare iuris ea ceſſione in Liuonia videretur: quaſi eam ad tempus decennij tãtũmodò traditam, quo tempore pacta fuerat pax, deinde repetere poſſet. Augebat ſuſpicionem iuſtam Regijs, quod biduum, qui ad euocandos Nouogardia Palatinos tabellarius à Moſcis fuerat deſignatus, is adhuc retinebatur, moras nectentibus, nec aliquid afferentibus, niſi quod adhuc literæ non eſſent confectæ, de quibus nulla penè controuerſia reſtabat. At poſtquàm abire iuſſi ſunt, vnus primo, deinde alter, denique omnes ſimul ad Antonium rediêre: modo ſe aientes non habere in mandatis, vt ſine illa ſcriptione Rigenſis traditionis pax coiret, modo ſe non eſſe eiuſmodi ſuo ſub Principe, quales ceteri ſunt ſubditi, cùm ne ſyllabam quidem præſcripti mandati poſſent ipſi immutare: petere denique decem dierum tempus, quo à Moſco reſponſum acciperent. Ad extremum, quærere de Antonio conſilium, quid facerent. Tùm Antonius (cui circuitio, illa in reliquis tractationibus vſurpata, iam ſe prodebat apertius) veritus, quin ea omnia fierent ad exercitum Regium ea ſpe lactandum, & fatigandum, dixit, aut ſcripto pollicerentur, in omnibus, quæ acta eſſent, ſeſe aſſenſuros, nil de Riga quæſituros: aut hac ipſa nocte ad Legatos Regios eſſe eundum, & litteris de pace lectis poſtridie eius diei iureiurando pacem ſanciendam: ſin minus, Regios omninò abituros: Tum illi (vt ſolebant) velle denique facere, quidquid dixiſſet Antonius: nil de Riga quæſituros: noctem ſcribendis litteris inſumpturos: vnum ſe Michaelem Haraburdam cupere, qui eas videat. Ad quem cùm miſiſſet Antonius, non ſolùm is, ſed Palatinus Braslauienſis ab eo, ad quem receſſerant, pago, paulo poſt initium noctis ad Antonium rediêre: qua ferè tota, ſicut etiam inſequenti die, examinãdis ijsdem de pace litteris inſumpta, petitum ab Regijs eſt (Antonio illis in memoriam reuocante) num Moſci vellent in litteris inſerere, ne quid ruſticis, qui ad Regem defeciſſent, damni à Moſco, poſt compoſitam pacem, inferretur: Quod Moſci abnuerunt, ſed dextera Antonio data, eidem, ac Legatis polliciti ſunt, nihil ijs ab ſuo Principe damni illatum iri: quos eſſe tanquam oues: & metu, ac cæde aliorũ, non improbitate territos, iureiurãdo ſeſe Regi obſtrinxiſſe cognoſcerent. Tùm in decẽnium decreta pax, altero ad nouennium anno addito, Moſci verò petierunt tormentorum nomina, & numerum eorum, quæ eſſent in arcibus à Rege captis, de quibus antea fuerat actum. Quorum cùm vnius tantùm Neuelię Catalogum deprompſiſſet Palatinus Braſlauienſis, ac Moſci tùm vrgerent, vt omnium traderetur, quemadmodum ipſi omnium ſuorum attulerant: miſi ſunt, qui id celerrimè procurarent: meliore quidẽ cauſa Regijs, ſed minore, quã Moſci fecerant, prouidentia, & diligentia, non ſine cauſæ periculo, vtentibus.

DIE XV. IANVARII, SESſio vltima.

CVM eo biduo, quod hanc diem præceſſerat, maxima iterum inter Legatos contẽtio fuiſſet, Moſcis in ſuis ſaltem literis adſcribere volentibus, quas Regi arces traderent, eas ſeſe ex Magni Ducis patria, ſeu terra tradere: id verò Regij fortiter abnuerent, quod dicerent, eo quaſi iure illum vſurum in reliqua Liuonia tentanda, quã Regi haud dediſſet: ab Regijs iterum iuſſi

sunt Moſci, vt Moſcuam re infecta abirent, niſi vellent ab eo propoſito abſtinere. Sed cùm Antonium Moſci ſupplices rogarent, vt ſuam adhuc operam ea in re interponeret, Regiosque diſceſſum comminatos retineret: ſic eo officio, quàtum opus erat, functus, Moſcis, vt verba illa è ſuis literis eraderent, perſuaſit. Tũ ſimul Legati cõueniẽtes, litteris ipſis adhuc perlectis, ijsque, ac Plenipotentijs ſuorũ Principum inuicem de more traditis, vt quæ erãt Magni Ducis Regijs, quę huius eſſent Moſcis relin querentur: ſchedis item de tormentorũ numero, reliquiſq; arcium munitionibus, ab vtriuſque Principis Secretarijs, qui conuentui interfuerant, Michaele Haraburda, & Mikita Baſſenka ſubſcriptis: cùm Regij ab Antonio proteſtationem de reliqua Liuonia petijſſent, pacem iureiurãdo, chirographo, crucis oſculo, coram Antonio, in eius hoſpitio ſanxerunt. Quòd ad Dei gloriam ſit, Amen. In Kiueroua Horca, die xv. Ianuarij, 1582.

PROTESTATIO REGIORUM Legatorum, ab Antonio Poſſeuino admiſſa.

CVM coram me Antonio Poſſeuino à Sanct. D. N. Pont. Max. Greg. xiij. ad procurandã pacem inter Sereniſſimos Poloniæ Regem, & Magnũ Moſcouiæ Ducem miſſo, Magni Legati Stephani, Dei gratia, Regis Poloniæ, Magni Ducis Lituaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ &c. nec non Principis Tranſſyluaniæ, Ill. Ianuſius Zbaravvski Palatinꝰ Braſlauienſis, Capitaneus Krzemenecenſis, & Pinſcenſis: Albertus Radiuilius in Olika, & Nieſvviſ Dux, Regiæ aulæ in Lituania Marſchalcus, Capitaneus Kovvnenſis: Michael Haraburda Notarius Regius in Lituania in loco, Zapolſciæ Iamo dicto, congregati fuiſſent, habuerunt ſermones & tractationes de pace, ſeu fœdere inter prædictum Sereniſsimum Regem, & inter Magnum Moſcorum Ducem Ioannem Baſilij, cum ipſius videlicet Magni Ducis Legatis, Demetrio Petrouicio Ieletzki, locumtenente Kaſrinſcij, & Romano VVaſsielievvicic Olffiroua, locum tenente Koziel ſcij, cum Mikita Baſſenka Notario, & Zacharia Suicziaczieo Subnotario: Poſtulaueruntque Sereniſsimi Regis Legati ſuo Principi reddi arces omnes, à Sereniſsimo Rege Sueciæ, ſub Sereniſsimo Magno Moſcorum Duce in Liuonia occupatas, hoc eſt, Rohodzieuum, aliás dictam Naruam, Sereneſcum, Adozum, Iolſczaboram, Rakobozam, Kolivvianum, aliàs dictam Reualiam, Paizam, aliàs dictam Padeza, Kolivvirum, Lichovvierzũ, Abslum, Vvicholumizum, vt Sereniſsimi Magni Moſcouiæ Ducis nomine Magni ipſius Legati renunciarent cunctis, & eas Sereniſſimo Regi traderent, inſtiterunt. Quibus Sereniſsimi Magni Moſcorum Ducis Legati reſpondẽtes dixerunt, nihil eis eſſe reliquum, quod redderent, quandoquidem Magnus eorũ Dominus eas arces non poſsideret. Quo nomine Magni Legati Sereniſsimi Poloniæ Regis ſolemniter corã me proteſtati ſunt, & Principem ſuum arces omnes in Liuonia ſitas, quas Sereniſsimus Suecię Rex teneret, recuperare velle, & debere affirmauerunt: hoc ſaltem cauto, vt ſi Sereniſſimo Regi cum Sereniſsimo Moſcorum Duce de ijs arcibus diſceptandum eſſet, vt tantùm de ijs arcibus, quas nunc Sereniſsimus Rex Sueciæ tenet, lis & diſceptatio habeatur. Quod autem ad Poloniæ Regnum, vnà cum Magno Ducatu Lituaniæ, atq; ad reliquas omnes arces in Liuonia, quęque alibi Sereniſsimo Regi Polonię ſubiectæ ſunt, attinet, vt pax, quę ab vtroq; ſancietur in omnibus & ſingulis prouincijs, & arcibꝰ ijs inuiolabiliter ſeruetur: & viciſsim ne à Sereniſsimo Rege Poloniæ Magnus Moſcouiæ Ducatus, aut aliqua arx, locusve Sereniſsimo Magno Moſcouiæ Duci ſubiectus propterea infeſtetur. Quę quidem omnia litteris pacis Sereniſsimi Regis Legati inſeri voluerunt. Sed Sereniſ. Magni Moſcouiæ Ducis Legati recuſârunt, affirmantes eam pacem, quæ & quamdiu inter principes ſancietur, iureiurando ſemel firmatam, inuiolabiliter ſeruari debere: ſic à parte Sereniſsimi Regis erga Magnum Ducatum Moſcouiæ, ceteraſque omnes prouincias & arces eiuſdem Magni Moſcouiæ Ducis, quemadmodum à parte Sereniſsimi Magni Moſcorum Ducis erga Poloniæ Regnum, & Magnum Dominium Magni Ducatus Lituaniæ, ac Liuoniæ, omnesque arces, ad eas, & alias Regni Poloniæ prouincias pertinentes. Prętereà ſuprà memorati Legati Sereniſsimi Poloniæ Regis, ſimul congregati cum ſupradictis Legatis Sereniſsimi Magni Moſcouiæ Ducis, coram me Antonio Poſſeuino poſtulârunt ab ijſdem Magnis Legatis Sereniſsimi Magni Moſcouiæ Ducis, vt arcem etiam Sereneſcum, quæ eſt in Liuonia, Sereniſsimo Regi Polonię traderent, eiq; perpetuò renunciarent. Ad quod Sereniſsimi Regis Legatorum poſtulatum Magni Moſcouiæ Ducis Legati reſponderunt, eam arcem Sereneſcum in Magni Domini ſui manibus, aut poteſtate non eſſe ac propterea ſe, quod non haberent, dare non poſſe, ſed Suecię Regem Sereniſsimum eam arcẽ occupauiſſe. Qua de cauſſa Sereniſs. Polonię Regis Legati corã me Antonio Poſſeuino pro-

teſtati ſunt, eam quoque arcem Sereneſcum de manu vel poteſtate cuiuſcunque Sereniſsimum Poloniæ Regem velle recuperare. Nos igitur quãtum potuimus, ſub beneplacito eiuſdem Sanctiſsimi Domini Noſtri Gregorij xiij. Pont. Max. ac Sanctæ Sedis Apoſtolicæ, ad effectum tantùm dictæ pacis, dictas proteſtationes admiſimus, non intelligentes hac noſtra proteſtationis admiſsione vlla ratione vel ſupradictorum Regum, & Principum, aut quorumcunq; aliorum iuri, ſi quod in ſupradictis locis haberent, vel prętenderent, præiudicare, aut derogare. Datum in Kiueroua Horca pago, ex hoſpitio meo, die XV. Ianuarij. 1582.

LITTERAE COMPOSITIONIS pacis legatorum Magni Moſcouiæ Ducis.

DEI gratia Magni Dñi, Czar atq; Magni Ducis Ioãnis Baſilij totius Ruſsiæ, Volodimiriæ, Moſcouiæ, Nouogardiæ, Czar Caſani, & Czar Aſtracani, Domini Pleſcouiæ, & Magni Ducis Smolenſciæ, Tueriæ, Iueriæ, Permiæ, Viatcię, Bulgariæ & aliorum, Domini & Magni Ducis Nouogardiæ, Niſsouienſis terrę, Czernihouię, Retanię, Roſtouiæ, Iaroslauiæ, Belozeriæ, Liuoniæ, Vdoriæ, Obdorię, Condimiæ, Siberiæ, & aliorũ: Nos Magni Domini Legati, ego aulicus Magni Domini, Czar atque Magni Ducis, & Præfectus Caſinẽſis, Dux Demetriꝰ Petri Ieletzki; ego aulicus Magni Domini Czar atq; Magni Ducis, & Præfectus Coſelnenſis, Romanus Baſilij, Olpherius, ego Domini Czar atque Magni Ducis Notarius Mikita Baſſenka Nicephori filius Vereſſczahina; & ego Magni Domini Vicenotarius Zacharias Suiazeuius, conueniebamus cum Magni Domini Stephani Dei gratia Regis Poloniæ, & Magni Ducis Lituaniæ, Ruſsiæ, Pruſsię, Samogitię, Maſouię, Principis Tranſyluaniæ, & aliorum, Legatis, bonæ conſtitutionis pacisque ſtabiliendæ gratia: quoniã mittebat ad Magnum Dominum noſtrum, Czar atq; Magnum Ducẽ Gregorij xiij. Papę Legatus, Antonius Poſſeuinus cum litteris ſuis hominem ſuum Andream Apollonium, vt à Magno Domino noſtro miſsi Legati, ad aliquem locum vnà cum Regis Stephani legatis conuenientes, pacem facerent atq; cõſtituerent. Itaq; nos Magni Domini, Czar, atque Magni Ducis Legati, ego aulicus & Præfectus Caſinenſis, Dux Demetrius, Petri Ieletzki; ego aulicus & præfectus Coſelnenſis, Romanus Baſilij Olpherius; ego Notarius Mikita Baſſenka, Nicephori filius Vereſſczahina; & ego Magni Domini Vicenotarius Zacharias Suiazeuius conuenientes, miſsi & inſtructi à Magno Domino noſtro ad zapolſcij Iamum, inter Porcouiam & Zauolociam, in Velicolucenſi via, cum magni Domini Stephani Regis Legatis, Duce Ianuſio Nicolai Coributouij Zbaraſcij, Palatino Braslauienſe, Capitaneo Krzemenecenſe, & Pinſcenſe; Domino Alberto Radiuilio, Duce in Olika & Neſvviz, Marſchalco curiæ Magni Ducatus Lituaniæ, Capitaneo Covvnenſe, & Notario Magni Ducatus Lituanię Michaële Haraburda, conſtituimus fœdus ad decem annos, à Baptizatione Chriſti anno ſeptem milleſimo nonageſimo ad eandem baptiſationem Chriſti anno ſeptem Milleſimo Centeſimo: ità, vt Magnus Dominus noſter, Czar atque Magnus Dux, propter bonum pacis Chriſtianę, iuſſerit cedere in partem Regis ex terra Liuonię arcem Kokenhauſen, arcem Skrocono, arcem Linneuardum, arcem Krutzborcum, arcem Borzunum, arcem Czeſtuinum, arcẽ Tricatum, arcem Roconum, arcem VVlodimiriolum, arcem Alyſtum, arcẽ Gouiã, arcem vacuam Laudunum, arcem Salaciũ, Ciuitatẽ Derpatum, Nouogardiam Liuoni cã, Kerepeciũ, Mucouum, Randehã, Rynholum, Conhotã, Caulecium, Curslouiũ, Laiſium, Iaruaſum, Polczeuium, Paidam, id eſt, album Lapidem, Velium, Pernauiã antiquam, & Pernauiam nouam, cum omnibus bonis ad illas ſpectãtibus, & cum pãgis illarum arcium. Prætereà etiam in partem Regis Veliſium; terra autem Veliſij cum antiquis terminis & finibus, quemadmodùm fuit Vitepſcij terra cum Toropecio, terra Vitepſcij cum arce Veliſio, ad Vitepſcium, Toropecij autem ad Toropecium. In partem verò Magni Domini noſtri, Czar & Magni Ducis illę arces, quas ex ditione Magni Domini noſtri Stephanus Rex ceperat, arx Velikolukum, arx Neuelia, arx Zauolocia, atque item Rzouapuſta, arx Chelma; prætereà quas arces Pleſcouienſes ex ditione Magni Domini noſtri Stephanus Rex ademit, Voronecium, Veliam, Oſtrouiam, Craſnam, vel ſi quid aliud poſteà ademerit Rex Stephanus aliorũ Caſtellorum Pleſcouiẽſium, vtì Veruam, vel Volodimirecz, Dubkouium, Viborecium, Viſſegrodum, Isborſciũ, Opokam, Godouiam, Kobilegrodiſſcze, & Sebeciũ. Hæ omnes arces in partem Magni Domiñi noſtri more antiquo ad Pleſcouiã, cum omnibus bonis, & pagis earum arcium cedant. Homines verò, tormenta & cõmeatus ex vtraque parte, hæc omnia ſecũdùm conſtitutionem deducenda ſunt, ſic, vt cũ venerint Magni Domini noſtri aulici, qui miſsi ſunt in Liuoniam, homines educere ex arcibus, Derpato, Nouogardia parua,

Paida Polczeuia, Iaruaſo, Perkela, Salacza, Pernaua, & Felino, tùm Regis aulici debẽt curare cógregari equos cũ ruſticis Lotauis, & vehicula ad deducenda tormenta Magni Domini, quæque ad ea attinent, commeatum, & Vladicam Derpatenſem, imagines, & ornamenta Eccleſiaſtica, Palatinos, & oẽs homines ad deducẽdos illos, res, bonaque illorũ, prout poterunt exportari. Vbi verò ruſticos Lotauos cõgregauerint, & dederint Magni Domini hominibus, tùm homines Magni Domini ſeptem dierum ſpacio, res, & bona ſua in curribus imponere debent, ab eo die, quo equos, & Lotauos dederint. Et vbi ſeptem dierum ſpacio omnes res ſuas in curribus impoſuerint, exire ex arce cum omnibus Pleſcouiã debent, quos Lituani proſequi, & deducere tormenta, & homines Magni Domini Pleſcouiam vſque debent: arces verò aulicis Regijs, qui ad accipiendas illas miſi ſunt, reddere debent. Ad hæc & ex poſtremis, quas ceſsit Magnus Dux Regi Stephano, arcibus Liuonienſibus, ex Kokenhauſen, Skrono, Linnevvardo, Krutzburgo, Borzuno, Czeſtuino, Tricato, Rocono, VVolodimericio, Aliſto, Gouia, Lauduno, Golbima, Rezica, Luza, VVlecha, Kerepecio, Mukouo, Randeha, Rinholio, Conhoto, Caulecio, & ex Curslouo prẽſidium, homines, tormenta, res omnes, & cibaria eodem modo cum Lotauis ad diem certum, & tempus conſtitutũ, Menſis Martij ſcilicet quartum diem, omnia inde deducere debent, quos Lituani Pleſcouiam vſque comitari debent. Tormenta verò Magni Domini in arces illas inducta, cum globis, & pulueribus ex omnibus Liuonicis arcibus vnà cum hominibus eodem tempore deducere debent, ſecundùm ſcriptum, quod ex vtraque parte Legati vtrinque commutârunt & acceperunt, cum ſubſcriptione manuum Notariorum. Illa autem tormenta, quæ aliqua in arce capta ſunt in Liuonia, in ijsdem relinqui debent, ſecundùm ſcriptum, quod Legati vtriuſq; partis cum ſubſcriptione Notariorũ acceperũt. Quòd ſi verò commeatum, cibaria, vel ſimile aliquid vna vice cum hominibus ſimul ex arcibus deducere non poterunt, vel ſi equos tàm citò non collegerint, ea omnia homines Magni Domini noſtri in ijsdem arcibus ſub ſigillo ſuo, & cuſtodia relinquere debent, quibus aulici Regij nullum detrimentum, vel iniuriam inferre debent: imò cùm ſecũda vice ad ea accipienda venerint, aulici Regij remittere omnia per Lotauos Pleſcouiam, eodemque modo Lituani deducere debent. Sic etiam & ex illis arcibus, quibus Magno Domino noſtro, Czar atq; Magno Duci Rex Stephanus ceſsit ex Velikoluko, Zauolocia, item Rzoua, Puſta, Neuelia, Chelma, & Pleſcouienſibus caſtellis, quæ erant in poteſtate Regis Stephani, eodem modo milites Regij deduci, debẽt, vnà cum tormentis, quæ inuexerat Rex Stephanꝰ. Aulici verò Magni Domini, qui ad capiendas illas arces miſi ſunt, debent congregare ſubditos illarum arcium cum equis, & dare aulicis Regijs ad deducenda præſidia, tormenta, & milites prout poterunt exportare: & cùm ruſtici cum equis congregati, & dati Regijs fuerint, eodem modo Lituani ſeptem dierum ſpacio omnem commeatum, & quidquid erit, in curribus imponentes, ex arcibus exire, & arces Magni Domini noſtri aulicis, qui ad capiendas illas miſi ſunt, tradere debent, quique Lituanos, tormenta, & commeatum omnem comitari, & deducere debent ex Velikoluko, Chelma, Neuelia, Zauolocia ad Oſeriſcium: ex Pleſcouienſibus verò caſtellis ad Nouogrodecam Liuonicam. Sed tormenta illarum arcium, quibuscum captæ erant, relinquenda ſunt in ijſdem arcibus, ſecundùm ſcriptum, quod datum eſt aulicis Magni Domini: tormẽta verò, quæ Rex Stephanus induxit, remitti debent, vnà cum militibus. Quòd ſi vna vice commeatum, cibaria, vel aliquid ſimile euehere non poterũt; vel ſi ruſticos, equoſúe tam citò non congregauerint, reſiduum illum cõmeatũ Lituani ſub ſigillo ſuo, & cuſtodia relinquere debent, quos poſteà ſecunda vice Magni Domini noſtri aulici, congregatis ruſticis, & equis, ad arces Lituanorum remittere debent, comitatumq; mittere, vt nulla vis, iniuria, detrimentum, & incõmodum ex vtraque parte in arcibus inferatur. Quemadmodũ etiam, cùm Magni Domini noſtri Czar, atq; Magni Ducis milites, Vladica cum imaginibus, Poppis, & omnibus ornamentis Eccleſiaſticis, tum Palatini, Nobiles, Sclopetarij, Coſaci, & omnes alij ex arcibus Liuonicis ducentur, his omnibus ſupradictis, tormentis, & theſauro Magni Domini in via Lituani milites ipſi vel per Lotauos, vel Germanos nullã iniuriã, vel damnum inferre debent, ſed ita comitari, ne in via interficiãtur, vel ſpolientur, vel vis aliqua inferatur. Et ſecũdùm has litteras cõſtitutionis, Lituani homines Magni Dñi noſtri ex arcibus Liuonicis, Pleſcouiam vſque, cum omnibꝰ rebus integrè, ſine vlla iniuria ducere debẽt: noſtri verò Magni Dñi homines illos Lotauos, equos, & quoſcunq; Regios, q eos Pleſcouiã deducẽt, quãprimùm eò perduxerint, illos ſine vlla detentione remittere debẽt, neq; in via inſidias ſtruere, vel iniuriã vllã inferre. Ita etiã ex illis arcibus, quas Dño noſtro Czar, atq; Magno Duci Rex Stephanus ceſsit, cùm milites, & omnis cõmeatus Lituanicus ex illis ducetur. Magni Domini noſtri homines in via nullum incommodum, vel iniuriam illis inferre, Lituanos non interficere, ſpoliare, vel tormenta, commeatumque adimere, ita vt nulla penitꝰ illis Lituanis iniuria inferatur, ſed comitari, & deducere ex ijs arcibus, ad Regis Stephani arces cum equis, ſecundùm has cõſtitutionis litteras, debent. Hos autẽ homines Magni Domini noſtri, qui Regis Stephani homines comitabuntur, & eos deducent, tormentaque reuehent, omnes ſine vlla iniuria, vel retentione remittere, neq; in via illos interficere, nullasque inſidias illis ſtruere debent. Et ſecundùm hanc conſtitutionem Legatorum Stephanus Rex ad Magnum Dominũ noſtrum Legatos ſuos magnos miſſurus eſt, eodemque modo Magnus Dominꝰ noſter ad Regẽ Stephanũ Legatos ſuos magnos mittere debet, iſtarum rerũ crucis oſculo confirmandarum cauſſa, & ſecundum noſtram Legatorum conſtitutionem litteras fœderis Magnus Dominus noſter, & Rex Stephanus conſcribere, & inter ſe commutare debent. Cuius cauſſa Legatos ſuos Stephanus Rex ad Magnum Dominum noſtrum certo tempore miſſurus eſt, ad diem ſcilicet Sanctæ Trinitatis, anno ſeptem milleſimo, Nonageſimo, Magnus verò Dominus noſter, ad Aſſumptionis Beatæ Mariæ Virginis Dei genitricis feſtum, eodem anno ſeptem milleſimo, Nonageſimo. Itaq; donec Legatio abſoluetur, inter Magnum Dominum noſtrum, & Regem Stephanum, cùm Legati Regij apud Magnum Dominum noſtrum fuerint, hocque iureiurando, & crucis oſculo confirmauerint: cùm etiam Magni Domini noſtri Legati apud Regem Stephanũ erunt, idemque illic iureiurando, & crucis oſculo confirmabunt, per id omne tempus ad præfinitos vſque decem annos, bellum ex vtraque parte geri nõ debet. Et inprimis Magnus Dominus noſter Czar atq; Magnus Dux in ditiones Regis Stephani ipſe cũ exercitu ſuo procedere, Senatores, & Palatinos cum militibus mittere, & loca occupare, aut capere, vllasque iniurias & detrimenta in finibus, in omnibus locis ditionis Regis Stephani, inferre non debet: ita vt neq; diſsidia, nec bella inde oriantur; præſertim hoc pacis tempore non obſidere, aut obſidione cingere, arcem Kyouiam, cum omnibus bonis, & pagis: arcem Caneuium, cùm pertinentibus: arcem Czerkaſum, cum pertinentibus: arcem Zitomerum, cum bonis ſuis: arcem Ouruciam, cum pagis: arcem Linbecium, cum pagis: arcem Homiã, cum pagis, & pertinentibus: Vuaronecium, Ieſouium, Ierenicium, Koſcleualeſam, Morozouicium, Lipinicium, Polezanum; arcẽ Furouam, cum pertinentibus: arcem Mozeram, cum pertinentibus: prẽtereà Beziczum, Brachinum, Reczicam, Horuolum, Streſinum, Cziczerskum, Propoiskum, Mohileuium: arcem Mſcislauiam, cum pertinentibus, & bona Chotlouienſia, arcem Kryczeuiam, cum pertinentibus, arcem Dobrounam, cum pertinentibus, & bona Horſcium, & Romana: arcem Orſam, cum pertinentibus, & pagos Lobauiczum, Mikulina: arcem Vitepſcium, & pagos Bruſam, & Dreczychuk: arcem Surazum, & pagos Surazenſes: Vſuatum, & Oſeriſcium, arcem Veliſium, arcem Polociam, cum caſtellis, pagis, & bonis pertinentibus: arcem Kopiam, arcem Kraſny, arcem Vlam, arcem Iuroilam, arcem Dryſſam, arcem Kopcum, & Deſna arcem Koſianum, arcem Sitnam, arcem Neſſczerdum, arcem Socolum, & ad Polociam pertinentia: arcem Lukomliam, cum pagis: arcem Bielmakovv, cum pagis: arcem Vſaczam, arcem Lebedkam, & Polocenſes pagos, Moſnicouium, Neporotouicium, Verbilouam, Slobodam, Kubcium, Viaſnium, Clinum, Zamoſnum, Iſcium, Neuedreum, & Horodiſczum, Kreczeram in lacu Othulouio ſitam: Nacuhonum, cũ pertinentibus: arcem Druiam, cum pertinentibus: arcem Iſſkauum cum pertinentibus. Adhæc Magnus Dominus noſter, Czar, atque Magnus Dux Ioannes Baſilij Ruſsiæ, nulla bella, impedimenta, & iniurias inferre, neque aduerſus Curlandiæ terram bellum gerere debet: nec non arces in terra Liuonię, arcem Rigam maiorem, & arcem Rigam minorem, arcem Dalenum, arcem Kircholmum, arcem Kokenhauſen, arcem Skrovvno, arcem Linnevvardũ, arcem Krutzborcum, arcem Iskilum, arcem Radohoſium, arcem Dunemũdam, arcẽ Iueſum, tres arces Kremonũ, itẽ Iuraniam, Ireidenum, Ziguoldum, arcem Sonſelum, arcem Nitouam, arcem Iurenborcum, arcem Narbium, arcem Roſenbecum, arcem Roſenum, arcem Lemſinum, arcem Moianũ, arcem Litoperũ, arcẽ Keſiam, arcem Orliam, arcem Nievvhenam, arcem Pebalgum, arcem Skuinam, arcem Zerbenum, arcem Smilitinum, arcem, Borzunum, arcem Czeſtuinum, arcem Tricatum, arcem Rovvny, Horodiſczũ, Laudunum, Horodiſczum, Holbinam, arcem Rezicam, arcem Luzum, arcem Vlechum, arcem Volodimericium, arcem Iliſenum, arcem Pletenberckum, arcem Alyſtum, arcem Vekelum, arcem Nouogrodecam, Liuonicam, arcem Kerepecium, arcem Gouiam, Kurslouium, arcem Iurienum,

Mukouum, Randekum, Rynholum, Conhotum, Caulecium, Laisium, Borcholmũ, Polczeuiam, Paidam, Vilianum, Iaruasum, Pernauam antiquam, & Pernauam nouam. Fines autem omnium arcium ijdem, vt antiquitus fuere, esse, & permanere debent.

Eodem modo etiã Magnus Dominus Stephanus Dei gratia, Rex Poloniæ, & Magnꝰ Dux Lituaniæ, ipse cum exercitu suo cõtra Magnum Dominum nostrum, Czar, atq; Magnum Ducem Ioannem Basilij Russiæ, & terram, dominiaqúe ipsius bellum gerere, Senatoresqúe & Palatinos cum mi litibus mittere: loca denique in dominio Magni Domini nostri occupare, vel oppugnare, & finitimis nullam iniuriam, detrimentumue hoc pacis tempore inferre non debet: neque bellare, vel impedire magnidomini nostri terram Moscouię totam, & Nouogardiam magnam, pagos, & ad eã dem pertinentia: arcem Plescouiam, & castella Plescouiensia: Opokam, Crasnã, Ostrouiam, Veliã, Voronecium, Isborscũ, Vdouam, Kobilium, Vrnã, Dubkouiã, Visze horodum, Volodimericium, & pagos Plescouienses, cum terra Plescouiensi tota, arcẽ Sebesium, cum pagis arcem Tueriã, terram qúe Tuerienſem totã, arcem Pereslanum Resanienſem, & Resanienſem terram totã, arcem Pronskum, terramqúe ipsius nõ vastare, neque illi bellum inferre debet. Præterea idem Magnus Dominus Stephanus Dei gratia, Rex Poloniæ, & Magnus Dux Lituaniæ, & has arces Magni Domini nostri eodẽ pacis tempore infestare nõ debet: arcem Kilska, cum pagis: arcem Puteilam, cũ pagis: arcem Nouogardiam Seueriẽsem, cum pagis: arcem Radohosczum, cũ pagis: arcem Czernihouium, cum pagis: arcem Starodubum cum pagis: arcem Poczepam, cum pagis: arcem Poczepouihori, cum pagis: pagosqúe Sulesiũ, Babocium, Suetiloicium, Holodnum, Scarbouicium, Lapecium: arcem Caraczeuium, cum pagis, pagosqúe Chotemliam, Snorosciũ, Chorobouium, Milinium, Dracouium: arcẽ Irubczesçum, cum pagis: arcem Mosalscum, cũ pagis: arcẽ Serpaicum, cum pagis, pagosq́; Zamosam, Iucharczeuam, Dusnam, Dhominiciũ, Pohostum, Mosscznum, Demenũ, Horodenuum, VVrepeietum, Snopohum, Couilnum, Sariam, Lazoreuam, Horodisſczam, Blezeuicium, Lubunum, Danilouicium: arcem Branskam, cum pagis. pagosq́; Solouicios, Prikladneuium, Pancinũ, Theodoreuiũ, Osouicũ, Kopinicium, Suchoziũ, VVszechlaulium, Doronniũ, Zernium: arcẽ Roslauliã, cum pagis: arcem Smolenſcium, cũ itinerib', pagis, & omnibus pertinẽtibus, pagosq́; Ieloucium, Eoluaniciũ, Lazoreuſczinum, Pustosielium, Romanouium, Kopotkouicium, Molechnam totam, & quidquid ad eam pertinet. Et Petrouij Derzauiam, Lotouã, zuerouicium, Dubrouienſcij Putium, Catinũ, Caspliam, Dorecziã, Radisſczuniam: arcem Mſczenſcum, cum pagis: arcem Opakouiam, cum pagis, pagosqúe Zalidouiam, Nedothodouiã, Biscouicium, Lyczinũ: arcem Viasmã, pagosq́; ad illam spectantes: arcem Drohobuscum, & pagos ad eam antiquitus pertinentes: arcem Beliam, cum omnibus bonis ad eam spectantibus, VVerchouia, & Bolsouia, & Septouio, & Monimdoua Sloboda: arcem Velikolukum, & pagos Velikolucenses, Dolisiam, Beresaniam, Vsuiam, Lovvciũ, Vesni bolohum: arcem Chelmam, & pagos ad illam pertinentes, Velilam, Lopasticã, & Buicium: arcem Zauolociam, Rzouam pustam & Rzouenſes pagos: arcem Neueliam: arcem Toropecium, & omnes pagos Toropecienſes, Dancouium, Luibutum, Dubnũ, Roznum, Turum, Biberouam, Starczeuiam, Nezelscium, Plauetscium, Zezetscium, Ofereciam, Cazarinovvsczinum. Fines autem his omnibus arcibus ij, qui antiquitus fuerunt, esse debent: & hæc omnia ex vtraq; parte, secundum has constitutionis litteras nostras, & nostrum iuramentũ, crucisqúe osculum, firmiter, & inuiolabiliter seruari debent, quodqué ipsi crucis osculo confirmantes, & literas pacis commutantes, hoc fœdus ita tenere debent. Legatis verò, qui à Magno Domino Stephano Rege, ad Magnum Dominum nostrũ Czar atq; Magnum Ducem mittentur, venire, & redire ad Regem Stephanum, sine vlla retentione, cum omnibus hominibus, & bonis ipsorum secundùm litteras patétes magni Domini, liberum erit. Et quando ad Magnum Dominum nostrum Stephanus Rex Legatos suos miserit, tùm Stephanus Rex illis Legatis suis plenam Instructionẽ de Captiuis liberandis, & qui sunt in Lituania Captiui Magni Domini nostri, quomodo liberari debeant, dare tenebitur. Quòd si aliqua iniuria, inter finitimos incolas interea temporis ex vtraq; parte orta fuerit, tùm Palatini, & locum tenentes Præfecti, vbiq; in finitimis arcibus, per omnes ditiones ex vtraque parte, intra id temporis spacium de illis iniurijs inuicem mitti, qui iustitiam ex vtraque parte administrare, & malos punire debent. Supra hæc omnia nos Magni Domini, Czar, atque Magni Ducis Ioannis Basilij Russiæ, legati, ego aulicus & Præfectus Casinenſis, Dux Demetrius Petri Ieletzki: ego aulicus, & Præfectus Coselnenſis, Romanus Basilij Olpherius: ego Notarius Magni Domini, Mikita Bassenka Nicephori filius Verssczahina: & ego Magni Domini Vicenotarius,

rius, Zacharias Suiazeuius, cum Magni Domini Stephani, Dei gratia Regis Poloniæ, & Magni Ducis Lituaniæ Legatis, Duce Ianusio Nicolai Zbaraski, Palatino Braslauienſe, Capitaneo Krzemenecenſe, & Pinscenſe: Domino Alberto Radiuilio, Duce in Olyca, & Niesvviz, Marschalco curiæ Magni Ducatus Lituaniæ, Capitaneo Covvnenſe: & Notario Magni Ducatus Lituaniæ Michaële Haraburda, pacem conclusimus, & litteras constitutionis conscripsimus, signaqúe nostra ijsdem subappendimus, litterasqúe vicissim accepimus, & crucis osculo confirmauimus. Prætereà quoque crucem super his omnibus osculati sumus, quòd prꝫter has constitutionis litteras inter Magnum Dominum nostrum Czar, atque Magnum Ducem, & Magnum Dominum Stephanum Polonię Regem, & Magnum Lituaniæ Ducem, res aliter fieri non debent. Et de hac pacis constitutione conclusionem fecimus, & crucis osculo cõfirmauimus, coram Legato Gregorij Papę xiij. Antonio Posseuino. Scriptum in Iamo Zapolscij, Anno septem millesimo, Nonagesimo, Mense Ianuario.

SVBSCRIPTIO CVM SIGILLIS.

Ego Magni Domini, Czar, atq; Magni Ducis Notarius, Mikita Bassenka Nicephori, filiꝰ Veressczahina, has constitutionis litteras manu mea subscripsi.

Ego Vicenotarius Magni Domini, Zacharias Suiazeuius, has constitutionis litteras manu mea subscripsi.

Et scriptæ hæ cõstitutionis litteræ in duobus folijs coniunctis, conglutinatis, infraque scriptum: Notarius Bassenka Veressczahina.

LITTERAE COMPOSITIONIS pacis Legatorum Serenissimi Poloniæ Regis.

NOs Magni Domini Stephani, Dei gratia, Regis Polonię, & Magni Ducis Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Massouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ, Principis Transyluaniæ, & aliorum, Legati, Dux Ianusius Nicolai Coributouicza, Zbaraski, Palatinus Braslauienſis, Capitaneus Krzemenecenſis, & Pinscenſis: Albertus Radiuilius Dux in Olyca, & Niesvviz, Marschalcus curiæ Magni Ducatus Lituaniæ, Capitaneus Covvnenſis, & Michael Haraburda, Secretarius Regiæ Maiestatis Magni Ducatus Lituaniæ, secundùm mandatum Magni Domini Nostri conuenimus cum Magni Domini Ioannis Basilij, Dei gratia, Domini Russię, & Magni Ducis Volodimeriæ, Moscouię, Nouogardię, Casanię, Astracaniæ, Plescouiæ, Iueriæ, Tueriæ, Permiæ, Viatciæ, Bulgariæ, & aliorum, Legatis, aulico & Præfecto Casinenſe, Duce Demetrio petri Ieletzki: aulico & Præfecto Coselnenſe, Romano Basilij Olpherio: Notario Mikita Bassenka, Nicephori filio Veressczahina, Vicenotario Magni Domini Zacharia Suiazeua, de pace, & bona collocutione. Miserat enim ad Magnum Dominum Ioannem Basilij, Dei gratia, Dominum Russiæ, & Magnum Ducem, Sanctissimi Papę Romani Gregorij xiij. Legatus, R.P. Antonius Posseuinus cum litteris hominem suum Andream Apolloniũ, vt cum Magno Domino nostro Stephano Rege, & Magno Duce, missis ad aliquem locum Legatis suis, pacis constitutionem facerent. Itaque nos Magni Domini Stephani Regis Legati, Ianusius Nicolai Zbarascius, Palatinus Braslauienſis, Albertus Radiuilius Marschalcus curiæ, & Michael Haraburda Notarius, conuenientes in Iamo Zapolscij inter Porchouiam, & Zauolociam, in Velicolucenſi via, cum Magni Domini Ioãnis Basilij, Dei gratia Domini Russiæ, & Magni Ducis Legatis, aulico & Præfecto Casinenſe, Duce Demetrio Petri Ieletzki, aulico & Præfecto Coselnenſe, Romano Basilij Olpherio, cum socijs, fœdus ad decem annos, à Baptizatione Christi anno septem millesimo, nonagesimo, ad idem festum Baptizationis Christi anni septem millesimi centesimi, super his sanximus: Quòd Magnus Dominus noster Stephanus Rex propter pacem Christianam iusserit cedere Magno Domino Ioanni Basilij Dño Russiæ, & Magno Duci arces, quas Magnus Dominus noster à Domino, & Magno Duce ceperat, arcem Velikolucum, arcem Neueliã, arcem Zauolociam; item Rzouam pustam, arcem Chelmã, cum omnibus pagis, & alijs ad illas arces pertinentibus; & Plescouienſia castella, Voronecium, Veliam, Ostrouiam, Crasnam, & quidquid nunc Magnus Dominus noster ex arcibus Plescouienſibus acceperit, vtì Vieuiam, Volodimericium, Dubkouium, Vesczegrodum, Viborecium, Isborscium, Opokam, Gdouiam, Kobilegrodisſcium & Sebesium, hæ omnes arces in partem Magni Domini & Magni Ducis, more antiquo, ad Plescouiam pertinere debent. Et in partem Magni Domini nostri Stephani Regis Poloniæ, & Magni Ducis Lituaniæ, Magnus Dominus Ioãnes Basilij, Dei gratia, Dominus Russiæ, & Magnus Dux, iussit Legatis suis cedere in terra Liuoniæ arcem Kokẽhausen, arcem Skrounam, arcem Linnevvardum, arcem Krutzborcũ, arcem Borzunum, arcem Czestuinum, arcẽ Tricatum, arcem Rovvnum, arcem Volodimericium, arcem Alistum, arcẽ Houiã,

Horodiſczũ, Laudunum, Horodiſczum, Holbinum, arcem Rezicam, arcem Luzũ, arcem Vlechum, arcem Percolam, arcem Salaczum, arcem Iorieuum aliâs Derpatum, Nouogardiam Liuonicam, Kerepecium, Mucouiam, Randekum, Rinholiã, Conhotum, Cauletam, Kurslouiam, Laiſum, Taruaſum, Polozeuiam, Paidã, alias album lapidem, Vilianum, Pernauiam antiquam, & Pernauiam nouam, cum omnibus bonis, ad eas pertinentibus. Præterea in partem Magni Domini noſtri Veliſium ceſsit, vnà cum Vitepſcij terra, cum arce Veliſio ad Vitepſcium, & terra Toropecij ad Toropeciũ ipſum. Terræ autẽ Veliſij antiqui fines eſſe debent, ſicut erant terræ Vitepſcij cum Toropecij terra. Homines verò, & tormenta, commeatusque ex arcibus vtriuſque partis deducenda ſunt ſecundùm conſtitutionem: ita vt cùm venerint illuc Aulici Magni Domini noſtri, qui Velicolucum, Neueliam, Zauolociam, item Rzouampuſtam, Chelmam, & ad Pleſcouienſes arces, quæ ſunt in poteſtate Magni Domini noſtri, ad deducendos homines, milites, tormenta, quæ Magnus Dominus noſter illuc induxit, & omnem commeatum miſsi ſunt: tùm Magni Domini, & Magni Ducis aulici miſsi ad accipiendas illas arces ab aulicis Magni Domini noſtri, congregatis equis, & curribus, eos aulicis Magni Domini noſtri ad auehenda tormenta, pulueres, & globos commeatumque omnem, milites, Palatinos & vniuerſos homines illos, & bona illorum, prout exportari poterunt, dare debent. Et cùm ruſtici cum equis congregati, & dati fuerint, tùm homines Magni Domini noſtri ſeptem dierum ſpacio ab eo die, cùm currus dati fuerint, in eoſdem omnia imponere, & poſt ſeptem dies ex arcibus exire, arces verò & tormenta Magni Domini, & Magni Ducis aulicis miſsis ad accipiendas illas reddere debent: qui acceptis arcibus, homines Magni Domini noſtri, & tormenta ex arcibus Velikoluki, Chelma, Neuelia, Zauolocia, ad arcem Magni Domini noſtri Oſeriſcum, ex Pleſcouienſibꝰ verò arcibus ad Nouogardiam Liuonicam comitari, & deducere debent. Tormenta verò vetera, quæ in arcibus ijs, cùm captæ ſunt, fuerunt, relinquenda, & reddenda ſunt cum arcibus Magni Domini, & Magni Ducis aulicis, ſecundum ſcripta aulicis data. Inuecta verò tormenta quæ Magnus Dominus noſter in easdem arces induxit, deducenda ſunt vnà cum hominibus, ſecundum ſcripta, quæ Legati viciſsim inter ſe cum ſubſcriptione manuũ Notariorum commutarũt. Quod ſi aliquem commeatum, cibaria, vel aliquid ſimile ex arcibus vna vice ob penuriam hominũ, velequorũ euehere non poterunt, id reſiduũ quidquid reſtabit, homines Magni Domini noſtri ſub ſigillo ſuo, et cuſtodia in ijsdem arcibus relinquere, Magni verò Domini, & Magni Ducis homines huic cuſtodiæ, commeatuiq; nullam in iuriam, damnumque inferre, ſed ſecunda vice Magni Domini, & Magni Ducis aulici congregatis ruſticis, & equis, commeatum illum, & quicquid relictum fuerit, ad arces Magni Domini noſtri Oſeriſcum, & Nouogardiam Liuonicam remittere, & deducere debent. Eodem modo & ex illis arcibus, quas Magno Domino noſtro Magnus Dominus, & Magnus Dux ceſsit, cùm venerint aulici Magni Domini & Magni Ducis, miſsi ad deducendos ex arcibus Liuonicis homines, ex Derpato, Nouogardia Liuonica, Paida, Polczeuo, Taruaſo, Laiſo, Percolia, Salaczo, Pernauia, Vilia, tum Magni Domini noſtri aulici ruſticos Lotauos, cum equis, & curribus ad deducenda Magni Domini, & Magni Ducis tormenta, pulueres, globos, commeatum, Vladicam Derpatenſem, imagines, & ornamenta Eccleſiaſtica, Palatinos, & omnes homines, illorumque bona, vt poterunt, exportari, congregare debent. Et cùm iã ruſticos & equos congregauerint, tum Magni Domini, & Magni Ducis homines ab eo die, quo equi dati fuerint, ſeptem dierum ſpacio, omnia curribus impoſita ex illis arcibus cum omnibus rebus ſuis Pleſcouiam ire, arcesque Magni Domini noſtri aulicis ad accipiendas illas miſsis tradere, noſtri autem Magni Domini homines Magni Domini, & Magni Ducis tormenta, & homines cum omnibus bonis illorum Pleſcouiã comitari, & deducere debent. Deindè ex vltimis arcibus Liuonicis, quas Magnus Dominꝰ, & Magnus Dux, Magno Domino noſtro Regi, & Magno Duci ceſsit, vti ex Kokéhauſen, ex Skrovvno, Lenvvardo, Krutzborco, Borzuno, Czeſtuino, Tricato, Rouno, Volodimerecio, Aliſto, Gouia, Lauduno, Holbino, Rezica, Luza, VVlectto, Kerepecio, Mukouia, Randeho, Rinholia, Conhoto, Cauleto, & Curslouia, homines, & commeatum omnem eodem modo cum ruſticis Lotauis ad tempus certum, ad diem quartam menſis Martij deducere, & euehere debent. Quos Magni Domini noſtri homines, tormenta, homines, & omnia comitari, & deducere Pleſcouiam vſq; debent, tormenta verò inuecta, pulueres, & globos ex ijsdem arcibus Liuonicis, vnà cum hominibus, eodem tempore ſecundũ ſcripta, quæ inter ſe viciſsim Legati acceperunt, cum ſubſcriptione manuum Notariorum, Magni Domini, & Magni Ducis Notarij Mikitæ Baſſenka Vereſczahina, & Zachariæ Suiazeuij Vicenotarij, Magni verò Domini Regis, & Magni Ducis Notarij Michaelis Haraburdæ deduci debent. Sed illa tormenta, cum quibus arces Liuonicæ captæ ſunt, ſecundùm ſcripta, quæ itidem Legati viciſsim inter ſe cum ſubſcriptione manuum Notariorum acceperũt, in ijſdem arcibus Liuonicis relinquenda ſunt. Quòd ſi vna vice aliquos commeatus, ob ruſticorum, vel equorum penuriã, ex iſtis arcibus euehere nõ poterunt, hos Magni Domini, & Magni Ducis homines in ijſdem arcibus, cum obſignatione, & cuſtodia relinquere, Magni autem Domini noſtri homines huic commeatui, cuſtodibusque nullam iniuriam, vel damnum inferre, ſed ſecunda vice ijdem Magni Domini noſtri homines illos Magni Domini, & Magni Ducis homi num commeatus comitari, & Pleſcouiam vſque deducere debent. Inſidiæ autem, iniuriæ, detrimenta, & damna in omnibus arcibus ex vtraque parte fieri non debent, cùm homines Magni Domini, & Magni Ducis ex arcibus Liuonicis, Vladicam Derpatenſem cũ imaginibus, & omnibus ornamentis Eccleſiaſticis, Poppos, & pertinentia ad Eccleſias, Palatinos, & filios nobiliũ, ſclopetarios, Coſacos, & vniuerſos homines euehere, & educere incipient. His omnibus ſupradictis, Vladicæ, & alijs in via Magni Domini noſtri homines nullam iniuriam, damnum, incommodumúe inferre: ſed ne per Lotauos, vel Germanos interficiantur, vel ſpolientur, curare debent. Secundùm has conſtitutionis litteras, Magni Domini noſtri Regis, & Magni Ducis homines, & tormenta, ex arcibus Liuonicis deducta, Pleſcouiam comitari, & per eoſdem Lotauos deducere debent. Hos verò homines Magni Domini noſtri, qui eos comitabuntur, & Lotauos, qui illos Pleſcouiam ducent, quàm primùm Pleſcouiã attigerint, ſine vlla retentione iterum remittere, nec iniuriam, damnumque illis inferre, nec interficere, vel inſidias illis ſtruere debent. Eodem modo illis Magni Domini noſtri hominibus, cùm ex his arcibus, quas Magnus Dominus noſter Rex, & Magnus Dux, Magno Domino, & Magno Duci ceſsit, ducentur, nulla iniuria, vel damnum in via à Magni Domini hominibus inferri; & nec interficere illos, neq; ſpoliare, nec tormenta auferre, nullumque penitus illis incommodum inferre debent; ſed comitari, & deducere illos ad Magni Domini noſtri, & Magni Ducis arces ſecundùm has conſtitutionis litteras debent; & illos quicunque comitabuntur, & ducent Magni Domini noſtri homines, iterum ſine vlla offenſione, vel iniuria, vt in via damnum aliquod illis non inferatur, neq; interficiãtur, remittere debent. Et ſecundùm hanc noſtram conſtitutionem, Magnus Dominus noſter Rex, & Magnus Dux, ad Magnum Dominum, & Magnum Ducem Legatos ſuos Magnos miſſurus eſt; eodemque modo Magnus Dux ad Magnum Dominum noſtrum Legatos ſuos magnos, eius rei crucis oſculo confirmandæ cauſa, mittere debebit. Secundùm has noſtras conſtitutionis, & fœderis litteras Magnus Dominus noſter Rex, & Magnus Dux, cum Magno Domino, & Magno Duce viciſsim commutare debet: Legatosque ſuos Magnꝰ Dominus noſter, ad Magnum Dominum, & Magnum Ducem miſſurus eſt, ad tempus & diem certum, feſtum ſcilicet Trinitatis ſanctiſsimæ proximè futurum, anno ſeptem milleſimo Nonageſimo, & Magnus Dominus atque Magnus Dux eodẽ modo Legatos ſuos mittere debet ad Magnũ Dominum noſtrum, ad tempus, & diem certum, nempè Aſſumptionis puriſsimæ Dei Genitricis futurum feſtũ, eodem anno ſeptem milleſimo Nonageſimo. Et quouſq; Legatio inter vtrumque Magnum Dominum abſoluetur, & à Magnis Dominis crucis oſculo confirmabitur, per id omne tempus (vt & poſteà ad conſtitutos vſque decem annos) bellum ex vtraq; parte geri nõ debet. Quapropter ipſe Magnus Dominus noſter Rex Poloniæ, atq; Magnus Dux Lituaniæ, contra Magnum Dominum Ioannem Baſilij, Dei gratia, Dominum Ruſſiæ, & Magnum Ducem, terram, & Dominia ipſius bellum gerere non debet; ipſe cum exercitu non procedere, neque Senatores, & Palatinos ſuos mittere: loca non occupare, nec poſſidere: in finibus deniq; bellum, & diſcordias non mouere, nullaſque iniurias inferre: non bellare, neque impedire, per omne id fœderis tempus, Magni Ducis Moſcouiæ terram totam, Nouagardiam magnam, & pagos Nouogardienſes, terramque Nouogardienſem totam: arcem Pleſcouiam, & Caſtella Pleſcouienſia, Opokam, Craſnum, Oſtrouiam, Veliam, Voroneciũ, Isborſciũ, Gdouiã, Cobiliam, Vreuiam, Dubkouiã, Viſzegrodũ, Volodimericiũ, & pagos Pleſcouienſes, terramq; Pleſcouienſem totam: arcem Sebeſium, bonaq; Sebeſienſia, arcem Tueriæ, & terram Tuerienſem totam: arcem Preslauliam Reſanienſem, & terram Reſaniæ totã, arcem Pronſciã, & Pronſciæ terrã totam. Sic nec bellare, neque aliqua re impedire debet Magnus Dominus noſter Rex Poloniæ, & Magnus Dux Lituaniæ Stephanus has arces Magni Domini Ioannis Baſilij, Dei gratia, Dñi Ruſsiæ, & Magni Ducis, toto fœderis tempore, arcẽ Rylſciam, cum pertinentibus: arcem Putimliam, cum pagis: arcẽ Nouogrodecam

decam Seuerienſem,cum pagis; arcem Radohoſcium, cum pagis;arcem Czernihouiam,cum pagis;arcem Starodubum, cum pagis;arcem Poiam,cum pagis:arcem Popeuihoriam,cum pagis: pagosque Zaleſiam, Babicium,Suetilouicium, Holodnã, Scarbouiczum, Lapicium; arcem Caraczeuiam,cum pagis:pagosque Chotimbiũ, Snouiam,Choroborũ,Mglinum, Drocouiam: arcé Trupczeſſcum,cum pagis:arcem Moſalſcium, cum pagis: arcem Serpiſcium,cũ pagis, pagosque Zamoſnum, Iuchaczeuiã, Degnã,Hominicium,Poloſticiã,Moſſczinam,Horodecznam, Vzipericium,Snopotum,Couilnum,Suiam,Lazareuam, Horodiſſczam,Blizeuicium, Kubolouiciũ, Danilouicium: arcem Branſcium,cum pagis, pagosq; Solouicios, Prikladnam, Pacinam, Iridorovvnam, Oſouicum, Copinicium, Iucharum, Vſieslaulum, Voronium,Ziri-num:arcem Roslaukam, cum pagis:arcem Smolenſcium, cum itineribus,pagis,& bonis pertinentibus,pagosque Ielouciũ, Boluanicium, Lazorevvſſczinam, Puſtoſieliam,Romanouiam, Copotkouicium, Molochnam, & ad eos pertinentia,& Petrouij Dzerſauiam, Cutouiam, Izucreuiciã Dubrouienſem,Putiam,Catinam,Caſpariam, Poreczam,Rudiſſtziczeiam: arcem Mſcenſcum, cum pagis Horodiſſczum, Dmitrouezium:arcem Meſceſcum, cum pagis; arcem Opokonam, cum pagis, pagosque Zalidouiam, Niedochouiam, Biſcouicium, Lyczanam:arcem Viazmam,pagosq; Viazmæ:arcem Dorohobuziam, & pagos Dorohobuziæ, quodque antiquitus ad illam ſpectat:arcem Belam, cum pagis, & Verchouiam,& Bolſſeuiam, Soptouiam, Monouidouiam,Slobodam, arcem Velikolucum, pagosque Velicolucenſes, Dolicam, Bereſaiam, Vſualovvcum, Veſnam, Boloham:arcem Chelmam, pagosque illius, Velilam,Lopaſcicam,& Buzcam: arcé Zauolociam, item Rzouampuſtam, & pagos Rzouiæ,arcem Neueliam: arcem Toropeciam,& omnes pagos Toropeciæ, Daucouiam,Lubutam, Dubnam, Roznam, Ihuram,Bibiumam,Starcouiam, Nizelſciam, Plauitſciam, Zizetſciam, Ozeretciam, Caſarinouiam.Fines autem omnibus arcibus, more antiquo,vt ante fuerunt,eſſe debent.

Eodem etiam modo Magnus Dominus Ioannes Baſilij,Dei gratia, Dominus Ruſſiæ, & Magnus Dux ipſe contra *Magnum* Dominum noſtrum Stephanum, Dei gratia, Regem Poloniæ, & Magnum Ducem Lituaniæ,& omnia Dominia,& terram ipſius,exercitum ſuum cum Senatoribus,vel Palatinis mittere,locaque & bona occupare, & poſsidere non debet: nec in finibus vllibi locorum pugnare: neque iniuriam, & damnum, impedimentaque facere hoc fœderis tempore contra totam terram, & arces eius:vti cõtra Kyouiam, cum bonis, & pertinentibus ad eam:arcem Caneuiam, cum pertinentibus:arcem Ozerkaſſum,cũ pertinentibus: arcem Zitomerum, cum pertinentibus:arcem Liubeczum, cum pertinentibus:arcem Homiam, cum pertinentibus,& pagos Vuarouicium, Teleſouicium,Tereniczum, Coſeleualeſum, Murozouicium,Lipinicium, Poleſanum:arcem Turouam,cum pertinentibus: arcem Mozyrum,cum pertinentibus,bonaque Bezychum,Brachiniam, Recziczam, Horuoliam,Streſsinũ, Cziczerskum, Propoiskum, Mohileuum,arcem Mſcislauam,cum pertinentibus, pagosque Chotlauiciæ; arcem Kriczeuiam ,cum pertinentibus, arcé Dubrounam,cum pertinẽtibus, bonaq; Horſcium, & Romanoua; arcem Orſam, cum pertinentibus, pagosque Lubauicium, Mikulinum:arcem Vitepſcium,pagosq; Druſam,Dreczidluk; arcem Surazum,pagosq; Suraziæ, Vſuiatum, Oſeriſſczum: arcem Veliſium,& arcem Polociam, cum ſuis arcibus,& pagis:arcem Copiam,arcem Kraſnum,arcem Vlam, arcem Turouliam, arcem Dryſſam,arcem Kopcam, & Dziſsnã, arcem Koſianam, arcem Sitnam, arcé Neſſczerdum: arcem Sokolum, & ad Polociam pertinentia: arcem Lukoliam, cum pagis:arcem Bielmacouiam, cũ pagis;arcem Vſaczam, arcem Liebedkam, & Polocenſes pagos, Noſnicouium, Nieporotouiciũ, Verbilouã,Slobodã, Cubcum, Viaznum, Clinum,Zamoſnum,Iſcium,Neuedrium, & Horodiſczum,Creczetum in Otulouo lacu ſitum:arcem Diuiam, cum pagis, arcem Ikaſuam cum pertinentibus. Prætereà *Magnus* Dominus Ioannes Baſilij, Dei gratia,Dominus Ruſsiæ, &Magnus Dux non debet pugnare, nulloque modo impedire Curlandiæ terram totam, arcesque in terra Liuoniæ,arcem Rigam maiorem,arcem Rigam minorem, arcem Dalenum, arcem Kirchholmum,arcem Kokẽhauſen, arcem Skrovvnam, arcem Linvvardum, arcem Krutsborcum, arcem Iskilum, arcem Radopſum,arcem Dunemunam, arcem Iuefum, tres arces Cremonum, item Turaiham,Treiedenum, Zegualdum, arcé Zonſelum, arcem Nitouam, arcem Iurenborcum, arcem Narbeium, arcem Roſenbecum,arcem Roſenum, arcem Lemſinum, arcem Moianum, arcem Letoperum, arcem Kieſiam, arcem Orliam, arcem Nievvhenam,arcem Pebalgum, arcem Skuinam,arcem Serbenum, arcem Smiltinum, arcem Borzunum, arcem Czeſtuinum,arcem Tricatum, arcem Rovvnam, arcem Sczalendunũ, arcem Sczaholbinũ, arcem Rezicam,

Rezicam,arcem Luzam ,arcem Vlechum, arcem Volodimericium,arcem Iliſenum, arcem Plettenbergum,arcem Aliſtum,arcé Vekerum,arcé Vekeliam,arcé Nouogardiam Liuonicam,arcem Kerepeciũ,arcem Gouiam,& Curslouũ,arcem Derpatũ,Mukouum,Randehum,Rynholam,Cõhotũ, Cauletum,Laiſum,Borcholmum ,Polczeuiam,Paidam,Viliam,Iaruaſum, Pernauiam antiquam,& Pernauiam nouam.Fines autem omnibus arcibus debent eſſe, vt antiquitus fuerunt. Et hæc omnia firmiter ex vtraque parte teneri debent, ſecundum has noſtras conſtitutionis litteras,noſtrumque crucis oſculum: & quando hæc crucis oſculo confirmabunt,litterasq; fœderis viciſsim mutabunt,ſecundum illud, hoc fœdus tenere debent.Legatis autẽ *Magni* Domini noſtri Regis Poloniæ & *Magni* Ducis Lituanię, quos mittet ad magnũ Dominum,& *Magnũ* Ducem,venire,& redire ad Dominum noſtrũ,ſine vlla retentione,cum omnibus hominibus, & bonis ſuis ſecundùm litteras *Magni* Ducis patentes,liberum erit. Et cùm *Magnus* Dominus Stephanus, Dei gratia, Rex Polonię, & *Magnus* Dux Lituaniæ, mittet Legatos ſuos ad *Magnum* Dominum , Dei gratia, Dominum Ruſsię, & *Magnum* Ducem, tum *Magnus* Dominus noſter Legatis ſuis de captiuis liberandis plenam Inſtructionem dare debebit ,quánam ratione captiui *Magni* Domini, & *Magni* Ducis, qui ſunt apud *Magnum* Dominum noſtrum liberari poſsint. Ad extremum,ſi acciderit aliqua iniuria, vel damnũ finitimis hominibus,tùm ex vtraq; parte palatini,Locum tenentes, & Præfecti ex arcibus finitimis ad id tempus,de omnibus iniurijs inter ſe mittere , iuſtitiamque ex vtraque parte adminiſtrare, malos, & noxios punire debent. Supra his omnibus, nos *Magni* Domini Stephani ,Dei gratia,Regis Polonię, & *Magni* Ducis Lituanię, Legati,Dux Ianuſius Nicolai Coributouicz Zbaraſcius Palatinus Braslauienſis,Capitaneus Krzemenecenſis,& Pinſcenſis: Albertus Radiuilius , *Marſchalcus* curiæ *Magni* Ducatus Lituanię,Capitaneus Covvnenſis, & *Michael* Haraburda Notarius , cum *Magni* Domini Ioannis Baſilij, Dei gratia, Domini Ruſsię , & *Magni* Ducis Legatis, aulico & Præfecto Caſinenſe , Duce Demetrio Petri Ieletzki:aulico & Præfecto Coſelnenſe: Romano Baſilij Olpherio: Notario Mikita Baſſenka , Nicephori filio Vereſſczahina : Vicenotario Zacharia Suiazeuio , de pacis conſtitutione concluſioné fecimus,litterasq; conſtitutionis cõſcripſimus, & ſigillis noſtris muniuimus. Prętereà & manu ſua *Michaël* Haraburda Secretarius ſubſcripſit:litteras etiam viciſſim inter nos mutauimus, crucisq; oſculo confirmauimus: crucemque ſupra his oſculati ſumus,quòd pręter has cõſtitutiõis litteras noſtras,inter *Magnum* Dominũ Stephanum, Dei gratia , Regem Poloniæ,& *Magnum* Ducem Lituanię, & *Magnum* Dominum Ioannem Baſilij , Dei gratia, Dominum Ruſsiæ,& *Magnum* Ducem,ex vtraq; parte nihil aliter fieri debet.Hanc; pacis conſtitutionem cõcluſimus,& crucis oſculo confirmauimus,in præſentia,&corã Legato Sanctiſsimi Pont.Romani Gregorij xiij.Reuerẽdo Antonio Poſſeuino. Scriptum in Zapolſcijlamo,anno à condito mũdo ſeptem milleſimo,Nonageſimo,menſe Ianuario. A natiuitate verò Chriſti Saluatoris noſtri M D.Lxxxii.

Hę litterę ſubſcriptę ſunt manu *Michaë*lis Haraburdę , Secretarij *Magni* Domini Stephani , Regis Polonię & *Magni* Ducis Lituaniæ , ita videlicet:*Michael* Haraburda,has conſtitutionis litteras manu ſua ſubſcripſit.

Incõiunctis verò ſolijs,notatum ex alia parte,Notarius *Michael* Haraburda.

ANNAE REGINAE POLONIAE ANtonius Poſſeuinus.

CVM à Sereniſſ. Rege in *Moſcouiam* proficiſcerer,id quod mihi à Summo Pontif. atq; ab eius *Maieſtat.*R. de Sereniſſ. Sueciæ Rege mandatum fuerat, vt inter pacis conditiones adnumeraretur,egi diligenter. Cùm verò ex caſtris ad Pleſcouiam ad hunc Legatorum conuentum ,qui hìc me præſente(ſicut vterque Princeps ſtatuerat) habitus eſt,veniſſem,R. *Maieſtatem* rogaui, vt D. Chriſtophorum Varſeuiciũ huc mitteret,qui cùm huic ipſi cõuentui intereſſet,cauſſam item Sereniſſ. Sueciæ Regis ſic ageret , vt & ille,& Sereniſsima Sueciæ Regina intelligerent , quantum ponderis habuerit V. *Maieſt.* apud Sereniſsimũ Poloniæ Regem commendatio ,vt ne ille in hac tractatione pacis intermitteretur:ſicut non ſemel(ac quidem accuratè) à Regijs Legatis,atque à me ipſo (ſicut & antea in *Moſcouia*)tentatum eſt. Veruntamen,quoniam ad Summi Pontificis , Regisq; huius Ser.litteras ea de re quidquã reſponſum nõ eſt:nec D.Põtus à Guardia,ad quẽ è caſtris, Rege ipſo Sereniſſ. conſentiente,litteras in Liuoniam miſeram ,mihi quidquã reſcripſit:nec verò haberemus,quid *Moſci* Legatis reſponderemus ,cùm nobis obijcerent, neminem in Conuentu Legatorum eſſe, qui pro Sereniſſ. Suecię Rege de pace aut ageret,aut Plenipotẽtiam haberet:propterea nihil certi effici potuit, niſi quod idipſum

ſum mihi Legati Moſci reſponderũt, quod Moſcus ipſe Stariciæ reſponderat, nempe, ſi Sereniſſ. Sueciæ Rex Legatos de pace in Moſcouiam mitteret, eos honorificè acceptum iri. Ego verò, qui hęc prænoueram, ac Ser. Regi prædicens, propoſueram, expedire, vt D. ipſe Varſeuicius ad Conuentum veniens, primo Vere in Sueciam mitteretur, teſtaturus hanc Ser. Regis diligentiam, exiſtimaui mihi faciendum, vt etiam curarem (quemadmodum nũc facio) vt idem ipſe D. Varſeuicius ad V. Maieſt. allegaretur, quam de omnibus rebus faceret certiorẽ. Veſtra autem Maieſt. poſſet in tempore Ser. Sueciæ Reginam præmonere (& id quidem duobus itineribus) vt Ser. eius coniugem permoueret ad ea, quibus cum Regno Poloniæ reliquæ difficultates poſſent complanari, ne grauius in Liuonia bellum inter duos Reges exardeſceret.

Quamobrem ipſe quoque D. Varſeuicius ſi in Sueciã traiecerit, erit à V. Maieſt. ijs de rebus docendus, quę ad reliqua negocia ſpectant. Neque enim dubito iniri poſſe in Comitijs rationes, quibus ei, quod Sereniſſimo Regi Sueciæ debetur ſatisfiat: vt ille item ſe mitiorem reddat ad id concedendum, quod Sereniſſimus Rex ob Reipub. bonum, & commodum cupit. Quæ ad Comitia ſi venire potuero, fideliſſimi hominis hac in re, vti Summus Pontifex iuſſit, operam præſtabo, commendans me interim pijs V. Maieſt. orationibus. Quam Deus omnibus bonis cumulet in æternũ. Ex Kiueroua Horca, die XIII. Ianuarij 1582.

STEPHANO POLONIAE REGI,

Antonius Poſſeuinus.

ILL.mus D. Albertus Radiuilius redit ad R. Majeſtatem V. ea relaturus, quæ in Legatorum conuentu acta, & Deo miſerante, abſoluta ſunt. Acta verò totius tractationis, quæ in ordinem geſi, feram ipſe (ſi Diuinæ volũtati placuerit) V. M. Ea enim credo poſteris vſui fore; ſicut & rerũ tractatarũ firmitati, ſpero, non incommodabunt. Cùm verò iſta ætate Ill. D. Albertus Radiuilius rẽ publicam Catholicè, ac prudentiſſima fide, in hoc negocio, adminiſtraverit; non dubito, quin ille alijs tractationibus vtiliſimus futurus ſit: Maieſt. autem V. oſtenſurus, Deum non ętate, ſed religione Catholica, & prudentia metiri hominum ingenia, eaque ad ſui gloriam adhibere libenter: V. porrò Maieſt. plures in Polonia, & Lituania habituros, qui rẽ publicã Catholicè adminiſtrent, ſi etiam adoleſcentes eiuſmodi ad eam nonnunquã adhibuerit. Ieſus V. Maieſt. R. plurima, eaque ſolidiſſima fælicitate cumulet. Ex Kiueroua Horca, die xiiij. Ianuarij, 1582.

STEPHANO POLONIAE REGI,

Antonius Poſſeuinus.

QVAMVIS per D. Ill.mum Albertum Radiuilium, ſcripſerim V. Maieſt. non potui tamen has litteras denegare D. Michaëli Haraburdæ, qui eas à me modeſtiſimè petijt. Eò verò ſpectant, vt pro ipſa veritate, ſincerè (non in gratiam ipſius) officio animi grati, & Rempub. Regnumque iſtud amantis ſatisfaciam. Is igitur vt vſu rerum, & Moſcorum cognitione valuit, certè permultùm toti huic pacificationis commodauit. Sed ad omnia acceſſit, quòd cùm corã me Legati omnes oſculo Crucis pacem ſancirent, illeque de fide ſua Ruthena à Moſcis admoneretur, ne Crucẽ noſtram, ſed Moſcorum oſcularetur, maluit veritatem, & dignitatem V. Maieſt. in magna corona hominum, anteferre ipſi opinioni ſuæ, à qua forſan Deus illum ad Catholicam religionem vocabit. Ego ſanè clementiæ V. Maieſtatis ipſum enixè, & humillimè commendo. Deus V. Maieſt. omnibus bonis cumulet. Ex Kiueroua Horca die xv. Ianuarij. 1582.

IOANNES ZAMOSCIVS,

Antonio Poſſeuino.

QVòd hæc pars orbis Chriſtiani pacificata ſit, in primis Deo Opt. Max. gratias ago, cuius nutu hæc omnia geruntur: in de verò D. Veſtræ gratulor, & gratias habeo, quòd & hoc negocium per illam perfectum ſit, & quòd vtriuſque partis cauſa tantum laboris ſuſceperit. Ego etſi fatear, me non ita eſſe puſillanimem, vt leuiter quamuis rem incipiam, & leuiter pòſt ſtatim deſeram: tamen non ita feror ad bellicum negocium, vt ſanguine potiſsimùm Chriſtiano fundendo, gloriam mihi parare velim, cùm non deſint occaſiones aliunde, ſi poſsim, quærendæ. Faxit Deus Opt. Max. tùm in Moſcouia, tùm in Oriente, vt reliqua illi pari fælicitate ſuccedant. Non dubitet D. V. me operam daturum eſſe, vt in ordinanda prouincia Liuonia, cultus Dei Opt. Max. à R. Maieſt. cura in primis habeatur Rogo, ſi D. V. à ſancta Sede Apoſtolica facultatem habeat indulgendi, vt in Eccleſijs priſtinis Liuoniæ, ab initio in vſum religionis Catholicæ extructis, deindè verò in illa caſuum varietate, quæ Liuoniam exercuit, in aliorum, & ſchiſmatis, & hæreſum vſus conuerſis, liceat Sacerdotibus meis ſacra celebrare eiuſq; in dulti litteras quàm primum mihi mittat. Teneor enim cupiditate, in Eccleſia Epiſcopali, Derpatenſi cũ exercitu vniuerſo immortali Deo, pro beneficijs acceptis gratias

tias agere. Vehementer etiam rogo, ſi fieri poteſt, perficiat D. V. vt à Magno Duce Moſcouiæ ſcire poſsim, ſi quando contra illos (ſcit D. V. quid dico) aliquid tentabit, ſiue hoc, ſiſie altero, ſiue tertio anno; modò ſciam. Commendo me beneuolentiæ D. V. Datum ex Caſtris, ad Pleſcouiam, die XVIII. Ianuarij, 1582.

IOANNI ZAMOSCIO, ANTONIUS Poſſeuinus.

HAC ipſa hora literas V. D. M. accepi, ſcriptas vndeuigeſima huius menſis. Quod autem mihi ſcribit, ſe (vt Chriſtianum exercitus Imperatorem decebat) gratias Deo, ab vniuerſo exercitu egiſſe, poſtquam iſthùc allatus eſt nuncius pacis, me quidem ſummo gaudio affecit: ſed certè meam ſpem non fefellit, reminiſcentem, quo feruore preces in tentorio ad Deũ fundebat, cùm iſthic eſſem, quidque mihi iucundiſsimo in illo itinere, qd Vilna Dziſnam fecimus, de pietate propaganda non ſemel ſapienter ſignificauit. Quòd verò aliquem fuiſſe ſuſpicatur, qui eam minùs hanc pacẽ optaſſe iudicauerit, fortaſsè plus Vs D. M. ex alijs reſciuit, quàm quòd ego facilè patiar iſta mihi à quoquam inſtillari. Colloquia enim aduersùs abſentes, ac porrò erga talem, & tantam perſonam (Deus nouit) me nec libenter admittere, & verò omni Chriſtiana libertate retũdere. Quod autem mihi pollicetur, ſe Diuinam rem in Liuonia promoturam, id cùm mihi ſummæ voluptati eſt, tùm maximos, & acutos ſtimulos adijciet, vt, quacunque poſsim ratione, celeberrimam Summo Pontifici, & (audeo dicere) poſteritati, quantuluſcunq; ſim, memoriam V. D. M. relinquam. Nam & V. D. M. haſce, quas modò literas accepi, mittam poſt biduum eius S.ti, & alia conabor præſtare, ex quibus certè gratiſsimi erga illam obſequij argumenta cognoſcet. Nunc verò, quod attinet ad facultatem indulgendi, vt in Eccleſijs priſtinis (vt ſcribit) Liuoniæ ab initio in vſum religionis Catholicæ extructis, deinde verò in illa caſuum varietate, quę Liuoniam exercuit, in aliorum errorum vſus conuerſis, liceat V. D. M. Sacerdotibus in Eccleſia Derpatenſi, pro beneficijs acceptis gratias Deo omni potenti agere: ſanè eãdem in tota Liuonia facultatem mihi ante triennium Pontifex Maximus diuinitùs motus dederat, quam nunc libentiſsimè Sacerdotibus V. D. M. impertio. Ac vt id ipſum, quod petit, Nouogardiæ Liuonicæ, alijſque in Liuoniæ Ciuitatibus, & templis omnibus fiat, concedo, vbi inuocato ſalutari Dei nomine, & aquæ benedictæ aſperſione tẽpla ritè ſanctificauerint. Vt verò item tantiſper, dum in Lituaniam redeo, eadem facultate, quã habeo ad abſoluenda hæreticorum peccãta, nexusque omnes in foro conſcientiæ, poſsint adhibere, etiam hanc ad id vſq; tempus ijſdem V. D. M. Sacerdotibus auctoritate Sanctæ Sedis Apoſtolicæ mihi conceſſa tribuo. Quo tempore forſan nouã hanc facultatem R. D. Epiſcopus Maſſanenſis Nuncius Apoſtolicus vel tribuere poterit, vel à Summo Pont. obtinebit. Hoc enim iam ad ſui muneris, & Legationis propriã rationẽ ſpectabit, cùm Liuonia in Ser.mi Regis poteſtatem conceſſerit: Pontifex autem Max. mihi in alijs Prouincijs, & Regnis, in quibus Catholici Epiſcopi non ſunt, facultates ſatis amplas conceſſerat, & quidem tum, cùm Moſcouiam, aut partem iſtarum Prouinciarum aditurum me nunquam cogitaſſem. Vt facilè ſit intelligere Diuinæ prouidentiæ oculum multò anteà Vicarij ſui menti illãbi, quàm res ad exitũ adducantur: Dominique manum feciſſe hæc omnia, & eum nos in benedictionibus præuenire ſolitum, cui gloria ſit in ęternũ, Amen. Iam de eo, quod V. D. M. cupit, vt à me in Moſcouia, Orienteq; poſsit promoueri, vbi ad Moſcũ rediero; agnoſco Chriſtiani Principis, id eſt, V. D. M. animum: qui ſi cæptis Põtificis Max. apud Ser. mum Regem, atque alibi (ſicut pro certo habeo) mihi affuerit, non minima de Dei bonitate ſpero. Eſt autem multiformis ſapientia Dei, quæ ſi creaturarum ſuarum cooperationem ſedulam cernit, non ſinit ſe in bonõ vinci, ſed ita per pauperes, ac ſimplices quoque negocium ſuum, vti fecit in Indijs, promouet, vt verum appareat id, quod dixit Apoſtolus: Quod infirmum eſt Dei, potentius eſt omnibus hominibus, & quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt omnibus hominibus. At verò quod deniq; V. M. Ill.ma petit à me, vt perficiam, vt ipſe à Magno Duce ſcire poſsit, ſi quando contra N. N. aliquid tentabit, ſiue hoc, ſiue altero, ſiue tertio anno: id, Deo dante, præſtabo, referamque ipſe (vt credo) non multò pòſt D. V. M. quæ cum illo ea de re deliberata fuerint. Ieſus V. D. M. omnibus donis cœleſtibus cumulet. Ex Chiueroua Horca, die XXI. Ianuarij, 1582.

IOANNI ZAMOSCIO, ANTONIUS Poſſeuinus.

QVòd ex Biſcouicio V. D. M. ſcripſi, vrgeri me identidem ab his Moſci Legatis, vt curarem exercitum iſthinc deduci, id ipſum multò magis ſcribere nunc poſſum: cùm nulla dies interfluxerit, quin me ijſdem iteratis petitionibus tantũ non oppreſſerint, ſiue quod ſuſpicarentur, arcibus Liuoniæ reſtitutis, manſurum tamen iſthic exercitum, ſicuti dixerũt: ſiue quòd videri velint occaſionẽ capere, qua Domino

suo gratificentur, si diligenter minuta quę que colligant, & ea referant. Ad extremũ igitur, cùm omnes Legati, me hodie conuenissent, vt V.M.Ill.mam pro vltimo (vt dicebant) meo erga Principem suum obsequio, & officio, rogarem de copijs hinc deducendis: dixi id quidem me (sed nulla necessitate) facturum, quippè qui scirem iam pridem tormenta maiora fuisse præmissa; equites verò, qui varias hoc in itinere stationes habuissent, dare sese iam in viam, vt in castra omnes ad profectionem conuenirent: commoratos porrò aliquandiu, tum ne Cosacos retrò relinquerent, sed præmitterent, sicuti factum fuerat, tùm vt tantis copijs castra moturis ordine ij succederent, quicunq; vel ob pabulum, vel propter aliam belli rationem, varijs in locis substitissent. Cùm autem ijdem Legati Mosci mecum hodie conquesti fuissent, quòd quem Plescouiam miserant, Petrum Pinum, is per M.D.V. nequiuerit in eam ingredi, nec verò ab ipsa V.D.M. concederetur, vt reliqui Tabellarij Plescouia ad magnum Ducem proficiscerentur, respondi id à me falsissimum esse putari. De Petro Pino si quid mihi significassent, cùm eum miserũt, facilè fuisse futurum, vt aditus illi patuisset in eam ciuitatem, cùm id V.D.M. rogassem. Veruntamen, quoniam fortè latenter illum miserant, iustas dubitationes ingeri potuisse, cur ille non ingrederetur. Ceterùm scire me, Plescouienses illos Boiaros, à V. D. M. acceptos optimè fuisse: mercatores autem, qui erant obsessi, libera iam tractare commercia, vel commutationes in castris, & alia eiusmodi, quæ tandem ipsi non negárunt. Postremò illos seriò, ac sæpè cohortatus, ne dũ vellent videri boni Principis sui ministri, aliquid scriberent, aut effutirent, quod veram inter Sereniss. Regem, & Moscum amicitiam lædere posset; cui tamen rei haberem quod opponerem. Pollicitus sum, me V. D. M. scripturum, vt quidem facio penè inuitus: sed in optimam partem prudentissimus Dominus id sic accipiet, vt fortasis mei misereatur adhuc inter eos commorantis, quibus exercere alienam patientiam sua impatientia, sapere est.

Porrò Biscouicio literas misi V. M. Illustrisimæ, vnà cum fasciculo, quem de optima ipsius voluntate R.mo Apostolico Nuncio ad Summum Pon. mittebam. Obsecro autem iterum illam, vt Orsæ præfecto iubeat, vt quàm primùm ad fines Reg. ni ex Moscouia rediero, non cunctetur, ductores itineris, quos petã, mittere, pro quibus vbique satisfaciam: habeat verò in mãdatis, alijs præfectis vt scribat, eosdem vt parent, cùm subinde in itinere processero. Filius magni Ducis primogenitus, vt dudũ erat rumor, diem obijt. Idem Palatino Nouogardiensi accidit. Hìc, aut in Borpago, vltra Plagam, nullum Moscici exercitus vestigium cernimus. Perendie Nouogardiam cogitamus, quò nobiles ad nos excipiendos magnus Dux præmisit. DEVS V.M.Ill.mæ gressus, & conatus omnes, ad sui gloriam nominis, ad exitum perducat. Ex Borpago, sub initiũ noctis, die XXIX. Ianuarij, 1582.

IOANNES ZAMOSCIVS, Antonio Possevino.

DE cultu Diuino in Liuonia propagando, audeo D. V. promittere, R. Maiestatem diligenter laboraturam. Nec meum studium, & opera qualiscunque desiderabitur. Deus autem Opt. Max. per misericordiam suam causæ suæ non deerit. Res prorsus longè iucundissima mihi accidit, quòd D.V. potestatem Sacrorum celebrandorum in Ecclesijs Liuonicis indulserit: Deo in primis, ac deinde S. D. N. & D. V. gratias ago: ac etiam de illo, quod vltrò addidit, de lapsis, ad veritatem reuertentibus, ab ijsdem Sacerdotibus absoluendis. Faxit Deus, pro immensa sua bonitate, vt hoc in exercitu aliquorum corda moueat. Quòd verò Herbesti etiam nostri opera in meo Zamoscio inutilis prorsus non sit, D. V. ex eius literis, quas ad illam mitto, cognoscet. Laus sit Deo immortali. Non dubito D.V. effecturam, vt saltem sciam, quid ille Princeps, & quando facturus sit. Ego enim molirer fortasis aliquid sub id tempus, & vel de meis priuatis viribus, & facultatibus aliquid parum fortasse, sed non prorsus tamen pusillum, conferrem. Venerat huc in castra D. Laurentius Cognolus, vir elegans, quem ego, propter eam nationem, cui debeo, humanissimè, vt hoc loco põtui, habui. Mirabar tamen à D. Ponto, ita missum fuisse, vt ad R. M.tem literas ferret, nec eas quidem à Ser.mo Sueciæ Rege, sed ab ipso Ponto: Legationem autem ad me obiret, inde verò ad Conuentum Zapoliensem cũ progredi me finere vellet, inscia, & præterita S.R.M. Domino meo, Respondi D. Cagnolo, vel ire debere ad R. M.tem Dominum meũ, vel mittere: me ad eius M.tem relaturum quoque esse, quòd cùm iam nullum à Ser.mo Rege Sueciæ post suum aduẽtum in castra venturum speraſſet; nihil etiam nunc mandatorũ mihi dedisset, nec me quoque, cùm Minister sim, inconsulto Domino, quicquam facere oporteat. Itaq; misso ad R.M.tẽ Tabellario, cui ego meũ ductore adiũxi, ipse Naruam reuersus est. Credo autem ego D. V. & ad Ser.mum Regem, & ad Sereniss. Reginam misisse D. Varseuicium; & ad Regiam Maiest. ecquid à D. V. deinceps fieri cupiat, retulisse: & hoc, quod ad me D. V. scribit, & ipse ad eius Maiest. referam. Habebit igitur D. V. de eo R. Maiest. literas, vel in media Moscouia. Etenim non puto magnum Dominum R. Maiest. vt ad D. V. mittat literas, nõ permissurum: cùm in ipsa castra R. Maiest. ipsius ad D. V. Tabellarij identidẽ liberè ventitassent. Cuperem scire, quod in tempus D. V. in Lituaniã reditus incidet, vt de Legatione obedientiæ, ad S.D.N. sub illud tempus mittendę, tantò commodiùs cum R. Maiest. conferre possim. Faciat igitur D. V. me certiorem. D. Zebridouius iã à me est commendatus R. Maiest. de meliore nota, & meminit quid benigni responsi à R. Maiest. tulerit. Deinceps etiam illi non deero. Commendo me beneuolentiæ D.V. Datum ex castris ad Plescouiam, die XXIII. Ianuarij, 1582.

IOANNI ZAMOSCIO, Antonius Possevinus.

CVM quinta decima huius mensis die, ad magnum Ducem Moscouiæ venissemus, redditæ mihi sunt ab Andrea Solca nouio eius Cancellario literę, quas vltima Ianuarij V.Ill.ma D. mihi scripsit. Ex ijs autem omnia, quæ Ostrouiæ, atque alibi aduersus Regios milites cõtigissent Magnus Dux, & eius Senatores cognouere. Cũ autem tum de ijs, tùm de alijs rebus fusiùs cũ ipsis egerim, existimauit eius Serenitas (me proponente) sibi faciendum, vt quàm primùm Plescouiam nobilem cum literis suis allegaret, ex quarum exemplo (quod his erit adiunctum) intelliget, quantoperè ei cordi sit, non solùm, vt pax, Diuina ope sancita, non violetur, verùm etiam, vt & tormenta Ostrouiæ, iussu V.D.Ill.mæ relicta in Regiam ditionem statim deducantur; ac verò, qui è Moscis fuerunt in noxa, qua digni fuerint, pœna plectantur. Verũtamen, quoniam & multa post pacem à militibus Regijs in magno Smolescẽsi Ducatu cõmissa fuisse conqueſtus est (quæ tamen putat, culpa Ser.mi Regis, aut V. D. Ill.mæ non accidisse) æquissimum est, vt par pari referatur: nempè, si quis ex arcibus ipsius abductus est, illicò liberetur, resque aliæ, quoad eius fieri poterit, restituantur. Eam ob rem magnus Dux, petenti mihi schedã earum querelarum, tradi iussit, quam Ser.mo Regi, Vestræq; D.Ill.mæ mitto. A quibus non dubito, id responsum re ipsa citissimè dabitur, quod scio ex Regio, & fraterno erga magnum Ducẽ amore profecturum. Quoniã verò inter illa, quæ mihi R. Maiest. cum magno Duce tractanda mandauerat, alterum erat negocium; N. N. alterũ autem, vt Matthias Przevvorski liberè remitteretur: hunc quidem iam esse non ita multò antè remissum, hodie mihi Senatores retulere. Illud autem de N.N. etsi nondum concoctum est, aliquem tamen exitum habiturum spero, cùm pro sua sapientia magnus Dux intelligat, quantoperè præstet pecuniam Moscis contra N. N. quàm N. N. contra Christianos tradere, quibus nihil antiquiùs est, quàm opibus Christianorum Christi fidem delere, lateque omnia, quæ ad eius nomen pertinent, vastare atque incendere. Rem itaq; totam sic vrgebo, vt non desperem, sic ab vtroq; Principe susci pi posse, vt & gens illa ab vtriusque finibus longiùs arceatur, & id per petuæ paci inter vtrumq; Principem foueˉdæ magnoperè sit commodaturum. Iam de mercatoribus, qui hìc detinebantur, egi, præsertim de Vilnensibus, de quibus in conuentu Legatorum itidem, me præsente, actum est. Ac etsi magnus Dominus nõdũ hac de re omninò mihi respondit (quod hoc ipsum hodie tãtùm ei proposui) haud tamen vereor, quin statim dimittantur, cùm ij ad bellum non attinuerint, nullamque ob noxam diutiùs hìc hæserint. Sed &, cùm id fiet, confido fore, vt R. Maiest. nõ sinat se istis officijs in liberandis captiuis facilè vinci. Ex quibus cùm aliquorum mihi liberationem in Castris dignata esset polliceri, iam sperandum est, pace confecta, restitutisque inuicem arcibus, faciliùs effectum id negocium iri, ne expectato quidem Legatorum aduentu, in quem reiecta ea tractatio erat. Quod quidem vt fiat per D.V.Ill.mam enixè contendo. Cetera Deo volente, quæ spectant ad pietatem propagandam, cum Rege Sereniſsimo non multò pòst me acturum spero. Literas interim, quas ad R.mum D. Nuncium scribo, cùm senas ab eo hìc vna die acceperim, rogo V.D.Ill.mam vt citissimè ad eum perferri curet. Neque enim Summo Pontifici erit ingratum cognoscere, me iam iterum ad magnum Ducem redijsse, atq; ab eo non solùm perhonorificè, verũ etiam benignè, cùm ad publicum conuiuium, tùm ad colloquia de pace seruanda, alijsque hisce rebus admissum fuisse. De sanctis autem reliquijs D. Nicolai, quas per me à Summo Pontifice V. Ill.ma Dominatio petit, vt & de alteris D. Thomę, núc Romanis scribo. Quod si frustulum reliquiarum D. Nicolai, quod apud me habeo, ex Moscouia extulero, non negabo (vt reliqua omnia) V. D. Ill.mæ cui à Deo Opt. Max. fœliciſsima omnia precor. Moscuæ die XVIII. Februarij, 1582.

STEPHANO POLONIAE REGI, Antonius Possevinus.

PAVCOS pòst dies, quàm huc perueni, scripsi

ſcripſi Maieſt.V. & M.D. Cancellario,ijs de rebus, de quibus agere cœperam cum magno hoc Duce: quodque ille cupiebat, quo pax Diuina ope confecta,ſeruari poſſet;vtà V. Maieſt. iuberetur,ſi quod,poſt oſculo crucis ſancitam pacem,alicubi fuiſſet à V. Maieſt.militibus damnum illatũ, id vt; quoad eius fieri poſſet, ſarciretur:ſe idem curaturum,qui iuſsiſſet torméta Maieſt. V.ex Oſtrouia deduci, eoſque plecti, qui iniuſtè iniuriam aliquam, vel damnũ militibus V.Maieſt. intuliſſent. De Tartaris quod agere cœperant,id in aduentum M.V.Legatorum eas ob cauſas reiectũ eſt, quas præſens ipſe, Deo iuuante,referam. Mammonicium autem, reliquoſque omnes mercatores Lituanos cùm nomine Maieſt.V.à magno Domino petijſsé, iſſtatim eos liberari iuſsit,ſicque eosad triginta,ſic ut heri mihi per Senatores ſuos ſignificauit,vnà cum Tabellario præmittit: ſimul indicaturus,ſe Legatum ad Pont.Max.me cum miſſurum, ac propterea cupere,vt liber illi per iſtud V.Maieſt.Regnum,ſic pateat tranſitus,vt etiam Priſtauum, qui illum cum equis deducat, inuenire poſsim in finibus, licèt ego patentes ad id, vt puto,ſat commodas à V.Maieſt. iam mecum huc attulerim. At quoniam meo rogatu, duodeuiginti Hiſpanos,& Italos, in gratiã Summi Pontificis liberos dimittit, qui ex Turcica tyrannide per Tanaim elapſi,prope Aſophum arcem dudũ in hac regione, quingentis abhinc Verſtis, in Vrbe Vologda detinebantur, propterea rogo Maieſtatem V. vt cum ijs item pari benignitate vtatur;nempè, vt Orſam literæ mittantur, quibus ille Præfectus admoneatur,vt illos incolumes deduci curet, ac ſi opus ſit,aliquo auxilio foueat. Iam verò,quod ad reliquos captiuos attinet, q huc ex Lituanis, vel Polonis vigente bello adducti fuerãt, facilè fuit, Veſtræ Maieſtatis nomine,me ab hoc Principe obtinere, vt eis liberiores cuſtodiæ paterent,atque adeò mihi nõnullos itineri meo neceſſarios cõcederet,quãdoquidem aliqui ex meo comitatu interierant.Quòd ſi,quemadmodum ſpero,Maieſtas V. eãdem charitate,qua ſolet,cogitauerit vicem huic magno Domino rependere; & iſti captiui Moſci vt meliùs,quàm anteà,accipiantur, ſi qui eos non ita cõmodè tractarẽt, mandaret;ſtatueret autẽ, vt pax tanta,hoc item fine coronaretur, id eſt, vt vtrinq; liberi captiui omnes ſtatim dimitterentur,neq; aliquò extra Regnum abducerentur,faceret opus dignũ ſe M. V. Ceterùm adducã mecũ iſthuc magni Ducis Legatum,atq; vbi,quæ opus ſunt,egero cũ V. Maieſtate,me in viã dabo; in quam forſan erit paratus Ill.mus Dominus Andreas, de quo animus meus multò maiora præſagit, quàm audeam dicere. V. Maieſt. Deus omnibus bonis cœleſtibus cumulet.Moſcouię die IIII. Martij, 1582.

PONTIFICI MAXIMO, MAgnus Moſcouiæ Dux.

MAGNVS Dominus Imperator atque magnus Dux Ioannes Baſilij,& cæt. Scripſimus ad te Gregorium Papam, proximè ſuperioribus diebus,ab eo,quem ad nos miſeras, Nuncium tuum Antoniũ Poſſeuinum, literas tuas nos libenter accepiſſe,eaſque pergrato animo legi nobis audiuiſſe. Quamobrem,quæ nobis ſignificaſti,quæq; nobis dilectus tuus Nuncius Antonius Poſſeuinus oretenus propoſuit, vt amici eſſemus, vnanimes coniungeremur, omnesq; contra infideles potiùs nos cõpararemus,ea nos omnia libẽter audiuimus: ac Nuncium tuũ Antonium amantiſsimè excepimus, eiq; ad omnia tũ per nos, tũ per Senatores noſtros reſpondimus. Cũ te igitur,ſupremo Paſtore, ac Doctore Romanę Eccleſiæ, atq; cũ fratrẽ noſtro Rudolpho Imperatore, ac cũ omnibus alijs Principib⁹ Chriſtianis amicitia, fraternitate, & mutuo amore conſtringi volumus, ac curare (quemadmodũ & antè tibi per hominem noſtrum Thomã Seuerigenũ ſcripſimus) vt Chriſtianiſmus quiotã vitam degat,ac liber ſit, & immunis ab omni infeſtatione: vt & in poſterũ manus infideliũ ſupra Chriſtianos nõ extollatur,ſanguiſque Chriſtianus non ampliùs fundatur. At quo tempore à te Gregorio ſupremo Papa Nuncius tuus Antonius Poſſeuinus ad nos venit,tũ inter nos,& Stephanum Regem bellum gerebatur, & ſanguis Chriſtianus fundebatur. Is verò ipſe nuncius tuus Antonius Poſſeuinus iuſſu tuo,Gregorij ſupremi Paſtoris,& Doctoris Romanæ Eccleſiæ, ad nos & ad Stephanũ Regem perrexit ire, ac redire,operam dãs,vt ſanguinis Chriſtiani effuſionem impediret. Quamobrem factũ eſt, vt Legati ex vtraq; parte conuenientes,inducias decennij inter nos, & Stephanum Regem ſanxerint. Cùm verò Nuncius tuus Antonius Poſſeuinus nunc ad nos redijſſet,eum ad Sanctitatem tuam remittimus,vnaq; cum illo ad te conſalutationis, & amicitiæ cauſa Legatum noſtrum Iacobum, Moluianinũ cum Vicenotario Tiſſino Baſilij. Quod autem nobis de vnione ſcripſeras, nos quoque eiuſdem rei gratia,mittebamus ante aliquot annos ad fratrem noſtrum Maximilianum Imperatorem, & ad filium ipſius Rudolphum Imperatorem, Legatos,& internuncios bis,& ter: eademque de cauſſa,& frater noſter Maximilianus Imperator, & filius ipſius Rudol-

phus Imperator volebat ad nos mittere Legatos, ſed nondum hi hactenus venerunt.Itaque vbi Legatus tuus Antonius Poſſeuinus ad te Gregorium Papam ſupremum vnà cum Legato noſtro Iacobo Moluianino venerit,tuq; Gregori Papa,ſupreme Paſtor, & Doctor Romanæ Eccleſiæ, miſeris ad fratrem noſtrum Rudolphum Imperatorem, & ad alios Chriſtianos Reges,ac Principes,ac conſtitueris,quanam ratione nos tecum, Gregori Papa ſupreme, & per te cum alijs Principibus Chriſtianis, poſsimus ad hoc ipſum vnanimes coniungi, deque tota re Legationem alteram miſeris: nos, quàm primùm Legati veſtri ad nos venerint,à Senatoribus noſtris cum illis conſtitutionem fieri præcipiemus,ijs de rebus,quemadmodum decebit. Deinde quod pertinet ad alias res, quas nunc Legatus tuus Antonius Poſſeuinꝰ propoſuit, his omnibus de rebus,& nos ipſi reſpondimus, & Senatoribus noſtris, Senatori,& Præfecto Nouogardienſi Mikitæ Romani, qui fuit filius Georgij Zacharinæ, cum ſocijs, mandauimus, vt Antonio reſponderent. Quod autem miſiſti nobis per Legatum tuum Antonium librum Synodi Florentinæ, Græca lingua editum,eum librum nos à Legato tuo Antonio Poſſeuino libenter accepimus. Quod verò de negocio fidei nobis ſcripſiſti, quodque item ipſe Antonius oretenus de eadem fide nobiſcum locutus eſt, nos ea de re cum Legato tuo Antonio locuti ſumus. Nunc verò tu Gregori X III. Papa ſupreme Paſtor, & Doctor Romanæ Eccleſiæ, perlectis,& intellectis literis noſtris, quas per Legatũ noſtrum Iacobum Moluianinum, & Tiſſinum Vicenotarium ad te miſimus,eos ad nos remitte, nobiſq; omnibus de rebus apertè,& planè literis tuis perſcribe.Scriptũ in Imperio noſtro, in aula arcis Moſcuæ. Anno à condito mundo 7090. menſe Martio,indictione decima,Dominij noſtri anno 48. Regnorum noſtrorum Roſienſis 36. Caſanenſis 20. Aſtracanenſis 28.

ANNA POLONIAE REGINA, Antonio Poſſeuino.

REVERENDE,deuote, nobis dilecte Pergratum eſt nobis ſtudium P. V.cũ erga nos,tum erga Sereniſs.Sueciæ Regem, & Reginam, affinem & ſororem noſtros chariſsimos. Fuit apud nos Generoſus Chriſtophorus Varſeuicius,à R.M. te,Domino, & coniuge noſtro allegatus, ex quo pleniùs rem omnem cognouimus. Quod ad nos attinet, ſi bellum illud cum hoſte ſemper ex animo deprecatæ ſumus, certè ſopito eo, nouum rurſus inter affines Reges(quod abſit)excitari, nihil nobis accidere poſſet acerbius. Quantum igitur maximè poterimus, contendemus, vt hoc quicquid eſt, pacatis potiùs rationibus, quàm vllis alijs componi poſſe inter propinquos Reges videatur. Confidimus etiam,Dominum Deum pacis amatorem,& auctorem conatibus noſtris non eſſe defuturum.Prætereà autem, quicquid D.V. operæ ad eandẽ rẽ conferre poterit,poſtulamus, ne parcat labori, induſtriæque ſuæ. Qui enim inter M. tes iſtas pacem confecerit, is demũ bello Moſcouitico finẽ impoſuerit. Commendamus nos orationibus D.V. Datum Varſouiæ die III. menſis Martij,Anno Domini 1582.

IOANNI BASILII, MAGNO Moſcouiæ Duci, Antonius Poſſeuinus.

VENI ad Stephanum Regem, deque captiuis ea egi, quæ cupiebat Ser.tas tua: is verò Legatis ſuis mandauit,vt tecum ea de re agerent,paratus id facere,quẽ admodùm mihi dixit,quod æquitas,& deſiderium pacis conſeruandæ requirunt. Poſtquam autem cum Rege Stephano Rigæ aliquot dies fui in Liuonia, vt in ea ciuitate, in qua iam ab eodem Rege aliqua Catholicis templa reſtituta ſunt(ſicuti & in reliqua Liuonia vt fiat, is ipſe Rex Stephanus procurat)veni Vilnam, ac cum eo egi,vt Moſci in libera cuſtodia eſſent,quãuis nemo eorum ferreis compedibus anteà teneretur.Pecunia item illos quantum potui iuui.Gratias verò tuæ Ser.ti ago,Summi Pontificis nomine, quòd ad me miſeris nouem ex ijs,qui ex Turcica captiuitate elapſi detinebantur Vologdæ, Itali, & Hiſpani. At quoniam mihi promiſeras te omnes liberè dimiſſuros, quemadmodũ cum tuis,qui ex deuicta Turcica Claſſe euaſerunt, à Summo Pontifice,à Rege Catholico,& à Venetis factum fuerat: ac tamen præter eos,qui remanſere Moſcouiæ, nouem adhuc Vologdæ relicti ſunt, quorum nomina tibi mitto, obſecro te,ne velis gratiam, & beneficium tuum diminuere. Cùm enim hi,quos mihi miſiſti,referẽt partem ſuorum comitum in tua ditione detineri, erit omnibus Chriſtianis Principibus ingratum, cùm audierint, Chriſtianos,quos Deus è manibus Turcarũ eruit, à te,quaſi in cuſtodia aſſeruari, nec eis libertum exitum permitti: cùm præſertim omnes Principes Chriſtiani ad redimendos captiuos,etiam inter Turcas, plerunq; magnam pecuniæ ſummam mittant, & erogent.Itaq; iterum rogo Ser.tem.tuam, vt hoc beneficiũ integrũ reddas, vt pollicitus es,atq; vt decet Chriſtianũ Principem. Ceterùm libenter per Michaelem Protopopum ad te ſcripſiſſem,ſi mihi diſceſſum

ſuum ſignificaſſet, aut priùs, quã huc peruenisſem, ille non abiuiſſet. Sed quod mihi valdè ingratum fuit, id erat, quòd ille, licèt diligenter nos præceſſerat, non tamẽ ante nos ad Regem peruenit. Itaque Rex Legato tuo, & noſtris neq; aliquos potuit mittere obuiam, neque id præſtare, quod alioquin facere hac in re conſueuit. Quanquam Legatis, ſeu Internuncijs, qui ad alia negocia, quàm quæ huius Regni ſunt, proficiſcuntur, non eſt moris huius Regni alimenta præbere. Quę quidẽ neq; Legati Summi Pontificis, nec Cæſarei ſolent accipere, cùm ab ijs Principibus ſat pecuniæ ſuppeditetur ad ſumptus quoſuis faciendos. Nos interim cum Iacobo Moluenino, & omnibus alijs poſt triduum verſus Germaniam dabimus nos, Deo iuuante, in viam. Cæſar autem benè valet, comitiaq́ue habuit in Vngaria, habiturus alia mox in Germania. Quas verò literas Pontifici Maximo, Cæſari, & Venetis per Paulum ſcripſeras, eæ fideliſsimè ad eorum manus peruenerunt. Pontifex autem maximus multas pro ſalute tua, tuarumq́ue Prouinciarum orationes indixit, ad quem vbi Diuino beneficio peruenerimus, is ad te prolixè ſcribet; nec vllo officio deerit, quo tibi propẽſiſsimam dignitatis, & ſalutis tuæ voluntatem teſtificetur. Eam tibi æternam cum rectiſsima fide, & Charitate, tribuat Dominus IESVS. Amen. Vilnæ die XIIII. Maij, *1582*.

GREGORIVS XIII. IOAN. Baſilij, Magno Duci Moſcouiæ.

GREGORIVS Epiſcopus, Seruus ſeruorum Dei, Ioanni Baſilij Domino Ruſsiæ, magno Duci Moſcouiæ, Nouogardiæ, Smolenſciæ, Vlodimiriæ, Domino Caſani, & Aſtracani, multarumq́ue aliarum Prouinciarum, Principi magno, & deſiderabiliſsimo, ſalutem, & omnis gratiæ fructum. Redijt ad nos dilectus filius Antonius Poſſeuinus, quem ad te miſeramus, vnà cũ Iacobo Moluianino Oratore tuo. Facilè perſpeximus tum ex tuis literis, quas & Antonius noſter primùm, tum Iacobus tuus nobis reddiderunt, humanitatem tuam. Narrauit etiam idem Antonius multa de tua amplitudine honorificentiſsimè: inter cetera, quoties ad te adijt, benigniſsimè ſe acceptum eſſe. De pace cum Rege Poloniæ tantam voluptatem cæpimus, quantam par erat nos capere, potentiſsimorum Principum coniunctione, & Chriſtianorum populorum, qui anteà magna inter ſe cum cæde conflixerant, tranquillitate, & incolumitate, optimaq́ue ſpe communium virium in Chriſti hoſtes conuertendarum: quo quidem nihil poſſet fieri præclariùs, nihil Chriſtianæ Reipublicæ ſalutariùs. Gratum verò tibi eſſe, nos noſtram authoritatem, atque operam in pace conficienda interpoſuiſſe; fuit id quidem nobis gratiſsimum, nihil enim vnquam egimus libentiùs: ſed vt ſummam in eo negocio Dei gloriæ rationem habuimus, ſic præmia omnia ab immenſa illius miſericordia expectamus: tuam verò tam gratam huius facti memoriam omni bene uolentia, omnibuſq́ue officijs complectendam ducimus. Quod ſcripta ea, quæ poſtulaſti de religione, quæq́ue tibi petenti Antonius tradidit, attentè legiſti; quodq́ue & ex tuis literis, quas ſuperiori anno ad Stephanum Poloniæ Regem ſcripſeras, cognouimus, perſpectum habere te, ſemper in Eccleſia Romana ſyncerum veræ fidei cultũ, vſque à Sanctiſsimis Apoſtolis ductum viguiſſe, incredibiliter lætati ſumus, idemq́; hoc tempore ſentire te cupimus: ſicut & illud, quòd hiſtoriæ prodũt, Iſidorum Ruſſiæ Metropolitanum in œcumenica Synodo Florentina agnouiſſe, palamq́; profeſſum eſſe, Catholicam veritatem in Romana Eccleſia retineri; ab eoq́ue tempore Ruſsiam ſeſe cum Eccleſia Catholica Romana coniunxiſſe. Magnam igitur in ſpẽ venimus, te, præter ea, quæ pollicitus es, eorum cauſſa, qui iſthuc venerint, ceteris quoque in rebus grauioribus facilem futurũ; præſertim cùm intelligas, quàm neceſſaria, quamq́ue Deo accepta ſit animorum in ipſius Charitatẽ coniunctio. Quòd verò Chriſti Domini hoſtes tam malè oderis, quodq́ue in eorũ perniciem paratiſsimus es, facis, quod Chriſtianum Principem, ac tantum Dominum decet. Vt autem nihil difficilè eſt Deo vincere, vel in multis, vel in paucis: ſic boni omnes ſperant, nullam te opportunitatem omiſſurum eſſe, non ſolùm communibus copijs, ſed tuis etiam ipſius viribus, atque armis, tuaq́ue potentia monſtra illa à Chriſtianorum ceruicibus repellendi. Nos verò nõ ceſſabimus de eo, quod ſapienter, magnoq́ue cum Zelo ſcribis, cum ceteris Chriſtianis Principibus agere, eoſq́ue aduerſus communes hoſtes vocare. Omnibus autem de rebus amplitudinem tuã ſuo tempore certiorem faciemus. Intereà cupimus, vt libros, literaſq́ue eas, quas ad te mittet dilectus filius Antonius, ſic accipias: quaſi à nobis ipſis mitterentur. Inter eos enim, quos plurimos habemus, doctrina, & pietate præſtantes, vnus eſt is, cuius fidem, ſynceritatem, & Zelum plurimi facimus. Mandauimus etiam ei hoc tem-

tempore, cùm illum in Germaniam, & in Poloniam, remittimus, vt omnibus officijs tibi præſto ſit, omnibus in rebus, quæ ad Dei gloriam, & ad dignitatem tuã pertinebunt. Quamobrem & tu, ſi opus erit, ad eum ſcribere, & Tabellarios tuos mittere fidenter poteris, ne quid itineris longinquitas tuo deſiderio, & commodis obſtare poſsit. Quod autem iam non vnas nobis patentes literas, fidemq́ue publicam miſiſti, quibus concedis, vt mercatores noſtri, & aliorum Principum, cum Sacerdotibus noſtris, ad te venire, & liberè iſthíc cõmorari, & tutò ad nos redire, quoties voluerint, poſsint: vtq́ue etiam poſsimus, quoties opus erit, tutò aliquos in Aſiam mittere; dici vix poteſt, quàm iucundum nobis acciderit. Hoc quoque viciſsim pollicemur, quoties tibi placuerit tuos huc mittere, eos quàm tutiſsimè venturos. Pelles, quas miſiſti, tum ſuperiore anno per Paulum Campanũ, tum hoc tempore per Iacobum tuum, accepimus libentiſsimè: ac mittimus viciſsim piam Chriſti Redemptoris noſtri imaginem, quam conſeruabis noſtrę ſanctæq́; huiꝰ Sedis memoriæ cauſa. Oratorem tuum à nobiliſsima Venetorũ Republica præclarè acceptũ eſſe, negociationumq́ue vtrinque, iam facultatem patere (quæ quidem omnia per Antonium noſtrum curari mandaueramus) pergratum nobis accidit. Intereà non ceſſabimus orare, vt Deus benedictus amplectatur te, tuosq́ue omnes, ſua gratia, cumuletq́ue omni fælicitate. Datum Romæ apud S. Marcum, anno incarnationis Dominicæ, *1582*. Kalendis Octobris, Pontificatus noſtri, anno vndecimo.

ANTONII POSSEVINI SOCIETATIS IESV NOTÆ

DIVINI VERBI, ET APOSTOLICAE ECCLESIAE FIDES, AC FACIES EX QVATVOR PRIMIS OECVMENICIS SYNODIS: EX QVIBVS DEMONSTRANTVR, I. Fraudes prouocantium ad solum Dei verbum scriptum: II. Atheismi hæreticorum huius seculi; III. Errores aduersantium Kalendario emendato: IIII. Vafricies peruertentium Canones, & abutentium nomine SS. Patrum ac Principum in re fidei; ad Ioannem III. Sueciæ, &c. Regem Serenissimum, aduersus responsum cuiusdam Dauidis Chytræi.

IOANNI TERTIO SVECORVM, GOTHORVM, VANDALORVM REGI

Serenissimo, Antonius Possevinus Societatis Iesv.

ERRORES DAVIDIS CHYTRAEI, AT QVE EORVM, qui (vt ait Tertullianus) ex Euangelio hæretici esse voluerunt, ab optimis viris impulsus aperueram, cùm ille, ne prorsus decoxisse videretur, nouam mendaciorum farraginem ex Magdeburgensium centurijs, & Melanchthone contra me corrasam ausus est V.R.M. dicare. Quāobrem plerique & isthinc, & aliunde, me hortati sunt, ne silentio meo paterer hominem inani triumpho exultare inter eos, quibus auctores, quos citat, neq; vnquam innotuerunt, & ne innotescerent, iam diu eos Lutherus, & huius malè nata soboles de medio sustulit. Ego verò, licet illum, ab omni antiquitate, & ab hoc seculo proscriptum, sciebam, duas tamen ob causas lubens hoc scribendi onus iterum suscepi: quarum fuit prior illa, quæ meos quoslescunq; labores, atque itinera, isti interiori Septentrionali tractui aliquot abhinc annis addixit: posterior autem, quæ ex colloquijs ijs extitit, quæ de ineunda inter Catholicos, & Protestantes concordia tum in Transsyluania, & in superiore Hungaria, tum in Saxonia eo penè ipso tempore habueram, quo responsum Chytræi ad manus meas peruenit. Itaq; cùm ille primò ad V.R. Maiestatem, deinde ad verbū Dei scriptum, & ad veteres Græcos Patres, mox ad quattuor œcumenicas, ac deinceps ad alias quasdā Synodos, denique (si Deo placet) ad confessionem Augustanam, tanquam ad legitima tribunalia prouocasset, quædam verò, de Picardica secta, & de Erasmo interserens, tandem quorundam eminentium Principum nomine in re fidei abusus fuisset, faciendū mihi putaui, vt ei respondere. Eadē enim opera videbam cordatis hominibus me posse satisfacere, qui cùm de me eam de qua dixi, rationem concordiæ de religione perquisiuissent, habituri, hoc libro essent ob oculos, quæ cupiebant, si seriò consultum saluti suæ voluissent.

In primis igitur notas, & characteres Diuini verbi, cùm (id quod res ferebat) distribuissem in institutum, traditum, scriptum, ostendi nullum prorsus esse, aut fuisse apud istos, qui sese Euangelicos venditāt. Inde cùm ad quattuor œcumenicarum Synodorum tractationem descendissem, quid illis contineretur, summatim exposui. Nempè dogmata de fide sanctissimæ Trinitatis: Decretum de Paschа emendando, & ritè celebrando: et canones ac diatyposes, seu constitutiones quasdam Nicænæ Synodi: quæ nunquam (quòd sciam) Græcè editæ, vt ederentur hoc libro, meis additis annotationibus, operam dedi. Qua in re latus patuit campus, in quo fides ipsa, & facies, siue hierarchia Ecclesiæ Apostolicæ, quasi explicari, & sub ipsum aspectum oculorum subijci potuit. Ac percommodè item est factum, vt quæ dogmata ad plerosque Apostolici Symboli articulos spectant, ea plamßimè mōstrari potuerint fuisse à Luthero, à Melāchthone, à Caluino, à Beza, ab Vbiquitarijs, ab Anabaptistis, à Puritanis, à Picardis, à nouis Arianis, à Samosatenis, & id genus pestibus, vel præcisè negata, vel atheismis inuoluta. Neque verò minus commodè ostensum est, quàm iustas ob causas Decretum Nicænæ Synodi de Paschа corrigendo reuocauerit ad vsum Gregorius XIII. vt sanctissimæ memoriæ Pontifex Maximus, sic istius gentis amantissimus parens.

Adieci canonum interpretationem, nouasque Chytræi impostoras retexi, quibus alias priores suas cumulauit, dum falsos canones pro veris, & veterum SS. Patrum exempla subdolè detorsit ad hæreses, contra cœlibatum, & visibilem in terris Ecclesiæ Principatum, ac sacrosanctam Eucharistiam, & inuocationem Sanctorum, atque aduersus alia pleraque omnia contegenda.

Etenim

Etenim (vt è pluribus aliquid asseram, quod in ipso opere firmissimis argumentis refutatum est) dum ille contra cœlibatum sacerdotum tertium canonem Synodi Nicænæ exponit, & quendam alterum Synodi (vt ille opinatur) sextæ supponit, nec illum bona fide interpretatur, neque in hoc suæ artis obliuiscitur, quippè qui non retulerit, nunquam Synodi sextæ canonem istum in Ecclesia Catholica fuisse receptum: In Trullo quidem fuisse propositum, sed nunquam approbatum, Synodum verò illam, seu conuentum, qui legitimè non fuerat habitus, vocatum fuisse Quini sextum, quasi vtriusque supplementum, cùm neutrius Synodi fuisse verè dici potuerit. Atqui & bonus iste noster deprehenditur, quàm semper similis sit sui, dum partem eiusdem ipsius canonis citat, partem supprimit, taceat verò canonem, qui eundem præcedit, aduersari superiori, quo decernitur, vt Africana, & reliqua occidentis Ecclesia, seruet in sacerdotibus cœlibatum, quem antiquitus obseruauit à tempore Apostolorum.

Obijcit autem alias Synodos, sed & interea reticet, quæ satis apertè priore meo libro ea de re scripseram, quibus eas obliquè citantium dolus manifestus euaderet. Præterquàm quod haud expositis causis, & peristasibus rerum, confusisque sequentibus cum præcedentibus canonibus, eas trahit ad cœlibatum euertendum, cùm nihil minus ij Patres cogitassent, qui Eustathij hæreses, & alia quædam tollentes, sese ab Ecclesia subducebant. Quare canones ipsos Græcos, ac cætera ex patribus loca vnà cum incorrupta versione Latina, vbicunque fuit opus, attuli, vt qui etiam alieni sunt à fide orthodoxa nisi sanari voluerint, certè conuinci facilè possint.

Cùm verò Chytræus parentes SS. Gregorij Nazianzæni, & Basilij, atque alios Episcopos scribat genuisse filios, tacet tamen hos ante adeptum Episcopatum ab illis fuisse progenitos.

Synesium affert scribentem, se Episcopum velle filios gignere, & cupere plures bonos è matrimonio sibi procreari: At silet eum neque Episcopum, nec sacerdotem, nec adeò Christianum omninò fuisse, dum illa ad Euopium fratrem scriberet.

Vt de Hilario similem nec at dolum, affert carmina ex Baptista Mantuano Carmelita. Verùm tamen tacet, ea Carmelitam non tanquam ex se; sed ex alijs Ecclesiæ Christi obijcientibus scripsisse. Quapropter idem Carmelita D. Hilarium paulò pòst egregiè collaudat, quod sacerdos iam, & Episcopus continentissimè vixerit: atque, tum vxorem, quam ante sacerdotium duxerat, tum filiam virginem, quam ex ea, priusquàm sacris initiaretur, susceperat, oratione ad cœlum præmiserit.

Iam quæ attinent ad visibilem Ecclesiæ in terris primatum, atque ad cœlitum erga nos charitatem, nostramque cum ijs communionem, (quæ quidem omnia Chytræus blasphemè subsannat) Sic ijsdem Synodis, ad quas videri voluit prouocasse, comprobata sunt, vt se impium, ac nullam habentem communionem cum Christo, aut cum sanctis eius, planissimè prodat. Nam quòd pertinet ad sacrificij nostri Christiani oblationem, consecrationem, manducationem, remq; ipsam (quæ est Christus Dominus) vsum item & ritus, ac fructus pro anima & corpore, atque pro hac, & futura vita, ac denique ad omnia quæ Apostolorum erant tempore, id omne olim aduersus Caluinianos ostenderam, quare & illinc peti poterit, si quid isthuc spectare posse videatur.

Atqui cùm ille confessionem Augustanam, & Picardicam sectam commendasset, ego verò earundem ortus, variationem, portenta ex verissimis historijs, & Archiuijs deprompta breuiter proprio libro conscripserim, ad eas, & Chytræum & reliquos ablegatos velim.

Cæterum cùm res ipsa clamet nunquam aliquid consensionis consequi potuisse ex varijs eiusdem confessionis Augustanæ editionibus, aut ex consarcinato quodam Lutheri corpore doctrinæ, vel ex Philippi examine, aut denique ex concordia Iacobi Andreæ, siue ex quibuscunque aliorum hæreticorum conciliabulis certè vnicā istam aspectabilis Ecclesiæ Apostolicæ faciē, quæ hoc libro proponitur, Christi promisso & viuo eius verbo nixā, & ad omnes Satanæ insidias roboratā tot testibus, vnicum antidotum esse, sanandis tot morbis, qui alioquin quotidie inualescunt, sapienter V.R.M. pridem intellexit. Cùm enim symbola & regulam fidei (quam Catholici antiquissimè amplexi sunt) protestantes ipsi in suis templis publicè recitent, nulla vtique certior, neque pacatior finiendarum controuersiarum methodus iniri vnquam poterit, quàm vt interpretes eiusdem regulæ fidei adhibeantur, qui eam ipsam vnanimes in plenissimo, quasi Ecclesiæ Christi theatro, (& quidem ijs orbi Christiano imperantibus, qui fuerunt oculatissimi & summi viri) ex Diuini codicis verissimo intellectu, atque ex Apostolorum doctrina condiderunt. Quinam enim aptiùs vim legum declarauerint, quàm qui fuerunt earundem legislatores, ac non iniuria dicuntur animæ legum?

Idem de alijs rebus, seu etiam ritibus dicendum est. Ecquem enim testem alium, vel grauiorem, vel propiorem prioribus seculis, vel vitæ sanctiorem, vel remotiorem ab affectu horum temporum, vel denique in quem cadat minor suspicio, (cùm præsertim prioribus Ecclesiæ seculis, & quidem in Oriente (non Romæ) quattuor illæ priores Synodi habitæ sint) assequi aliquis possit? Quòd si quis de Latina earum versione ambigeret, extant Græca exemplaria, quæ vel ex Græcia peti possent vetustissima: quanquam ferè omnia meliora, vti depositum aliquod, Deus in Ecclesiæ Catholicæ ac in ipsius Apostolicæ Romanæ sedis sinum, tanquam ad munitiorem locum transuehi voluit. Quæ quidem quando non essent à Catholicis conuersa fideliter, certè ad ipsum Ptolomæi Regis Aegypti exemplum verti à pluribus possent, qui (quod ille per septuaginta interpretes de Scriptura Diuina fecit) eodem tempore varijs in locis distributi idipsum de Synodis facerent, vnde omnis fraus præcaueretur. Quod si his repudiatis, nunc ille, modo alter, posteà

neseid

neſcio quis alius, qui deſertis Eccleſiæ caſtris huc illuc omni vento circumferatur, Synodis illis œcumenicis prælatus fuerit, nemo non intelligit meritò fieri, vt ſingulo nouilunio, noua erumpat hæreſis, vel atheiſmus: ac tandem opus ſit, vt cerdones, & ſutores in Rebuſpublicis decreta de religionis diſſidijs, quam nunquam nouerunt, ſanciant, quemadmodum his ipſis menſibus in hac citeriore Balthici maris ora contigit.

Habet R.M.V. quæ me cauſæ mouerunt ad ſcribendum, quidúe hoc opere contineatur, quæ denique ratio concordiæ ineundæ certiſſima ſit. Quæ omnia, relicto illo cõciſo ſcribendi genere, quod alijs tractationibus meis libenter adhibebam, paulò fuſius expoſui. Primũ quidem: quòd cùm hoc in gratiam eorum ſcripſerim, apud quos vix vlli veterum libri integri, aut ipſa ſcriptura incorrupta reperiatur, neceſſarium erat, vt ex fontibus ea proponerem, ne hac illac eadem quæritantes, nec inuenientes, dubij eſſent, quid crederent. Deinde quòd ſciebam, ex iſtis miniſtrorum diſſidijs, & blaſphemijs (ne dicam ſumma imperitia) factum iam eſſe, vt plerique omnes veterem ac veram Eccleſiam, & Patrum antiquorum doctrinam quotidie auidiùs cupiant. Veſtram autem R.M. non ſolere pati, vt aduerſus eos aliquis blateret: multò verò minùs paſſuram, vt iſtorum commenta pro Dei verbo, ac vitra pro margaritis, Regnis iſtis venditentur: In quæ nouit optimè, neque meliores quàm auitæ Eccleſiæ merces inuehi poſſe, nec aliud magis regiũ, effici poſſe, quàm vt per veritatis lucem ad cultum Dei ſtabilem, ac certum populi reducantur. Optandum certè eſt quàm quod maximè, vt quem adhuc cultum memoria, & corde plurimi iſthic retinent, eum fouere liberè poſſint, ac tantus fidei theſaurus, qui Deo miſerante non obſcura ſui ſplendoris indicia exerit, tanquam candelabrum (vt Chriſtus docuit) ſuper menſa poſitum omnibus illuceſcat. Deus in cuius manu corda ſunt Regum V.R.M. donis cœleſtibus auctam incolumem diutiſſimè ſeruet.

REFV-

REFVTATIONIS SECTIO PRIMA, DE CAVSSIS SCRIPTIONIS, ET INANI DAVIDIS CHYTRAEI, AD SERENISS. SVECIAE REGEM prouocatione.

QVID AVCTOREM IMPVLERIT, vt primò aduerſus Chytræum ſcriberet.

CAPVT I.

SI QVANTVM QVAEque res habet momenti, rectè perpenderetur, nec verò animi perturbatio matu rum mentis iudicium anteuerteret, magnos pleriq; ſibi labores demerent, ſummiq; beneficij loco ducerent, quæ interdum aut atroces criminationes, aut grauiſsimas iniurias eſſe opinantur. Sinquidem (vt ſapienter Diuus Baſilius ſcriptum reliquit) gladijs vtuntur medici, vtũtur & homicidæ. Verũ hi, qd ad eos tractandos ira, atq; immanitate impulſi accedunt, ſceleſtiſsima per eoſdem deſignant facinora: nempè qui eos, quibuſcũ generis ſunt cõmunione coniuncti, vita ſpolient. Illi contrà, quòd ex ratione ipſis vtuntur, magnas ex ijs afferunt vtilitates. Nam eorũ opera vſi, conſtitutos in periculis homines liberant. Hæc ille. Quod ſanè tibi imprimis dictum velim Chytræe. Nam quòd non tantùm tuas, quantum Satanæ impoſturas retexerim, quæ ſub tuis ſcriptis latebant, id factũ non eſt ob odiũ tui (procul enim habeo cauſſas, ac ſi haberẽ, Chriſtiana prorſus charitas tolleret) ſed vt Sueci, Gothi, cæteriq; ſeptentrionis populi, ad quos miſſus legitimè fueram, ab erroribus liberarentur, quibus à te olim ab adoleſcentia impliciti, tuis identidem libris aduerſus Catholicã religionem editis arctius implicabantur. Ac tamẽ biennio antequã quidquam aduerſus te emitterem in lucem, ipſe Chriſti Domini conſilium ſecutus, vt inter te, & me primùm ageretur, Steburgi, qui locus eſt in Gothia, literas ad te peramanter dedi, per ſanguinem filij Dei te obteſtans, tuæ vt ſaluti conſuleres, approperantem mortem proſpiceres, nutantemque iſtum animum tuum aliquando in ea quæ vna fides eſt, atque Eccleſia ſiſteres. Sic enim Diuinum à te furorem auertiſſes, plurimoſque, quibus hæreſum variarum venena propinaueras, tuo excitaſſes exemplo ad orthodoxam fidem amplectẽdam. Eas ego literas haud dubito ad te peruenisse, cùm Lubecam, vt inde ad te afferrentur, per certum hominem miſerim: licet nunquam reſponſum acceperim. Factum eſt poſtea, vt in Moſcouiam allegarer, ex qua reuerſus, cũ Auguſtæ Vindelicorũ negotiorum cauſa ſubſtitiſſem, cognoui quę in Suecia gerebantur, atque inter hæc, te non parcentem operæ, vt quidquid Deus in ijs regnis inchoauerat, vnus ipſe tu vel rerum nouarum commentis illuc miſsis, vel libellis, tuorumque diſcipulorum inſtitutione euerteres. Res igitur ipſa, & probiſsimi homines haud defuêre, qui me, ad quem depoſitum illarum animarum iuſtius, quàm ad te ſpectabat, plus nimio cũctantem vrgerent, vt ſaltem permitterem, quæ diu apud me retinueram, ea vel alieno nomine, vel alterius opera in publicum prodire. Permiſi. Cùm verò ex vniuerſa Liuonia Moſcus fuiſſet ſubmotus: iamq; illicò in ea ingenti Prouincia a dreſtituendam religionem Collegia Societatis noſtræ inchoarentur, ac proinde mihi illinc ſcriptum eſſet, verſari in ea Liuonici maris ora complures, quibus, quoniam Athenas ſcilicet iſtas tuas frequentaſſent, ijdem libelli mei vſui eſſe poſſent, iterũ dati ſunt prælo, vnà cum alijs, quibus & nobiliſsimo Septẽtrionali, qui de via ſalutis cupiebat inſtitui: & Stephano Poloniæ Regi de ſtatu præſenti vniuerſæ Eccleſiæ aduerſus quẽdam Caluinianum reſpõdebatur. Habes cauſas editionis meæ. Nunc expendamus tuas.

S. Baſilius conſt. monaſt. ca. 4.

CAVSSAE, QVAS ORATIONIS DE ſtatu Eccleſiarum abs ſe editæ Chytræus affert, expenduntur, & examinantur.

CAPVT II.

QVINDECIM, inquis, anni ſunt, cùm Viennæ in Auſtria aliquot menſes cõ morans, inter alios labores tum mihi mandatos, ſyluulam de ſtatu Eccleſiarum Græciæ, & Aſiæ ex multorum præſtantium virorum, qui partim Græci erãt, partim Byzantij aliquãdiu vixerant, & humanitatis cauſſa ſubinde ad nos accedebant, ſermonibus diligenter perueſtigatam, primùm collegi.

Hæc cùm dixiſſes, & addidiſſes, ſcire te fontes doctrinæ Chriſti, & Apoſtolorum Græcis literis primùm nobis traditos, & ab eloquentiſsimis interpretibus Baſilio, Nazianzeno, & alijs, qui longè poſt ſe inter-

» teruallo(ais) Latinos omnes relinquunt,
» illustratos esse,& cæt. atque ideò tum hæc,
» tum alia veteri Græciæ post Deum debe-
» ri,subdis , singulari cum voluptate didi-
» cisse te,non libros solùm sacræ scripturæ,
» & Euangelij Christi in templis Christiano
» rum publicè haberi,& legi,& ritus à maio-
» ribus acceptos seruari : verùm etiam ordi-
» nem, & gradus Episcoporum, & Patriar-
» charum veteres, totamque politiam,& iu-
» risdictionem Ecclesiasticam à Turcico Im
» perat ore tolerari,& defendi: Ac,si non pu-
» riorem,certè non minus Christianã,quàm
» in Pontificis Romani Ecclesia religionem
» in Græcia sub Turcarum tyrannide esse.

Tum igitur te ad chronici lectionẽ reuersum ad scholam tuam auditoribus,non vt Lutheranam doctrinam adstrueres,aut no strum refelleres, sed simplicem historiam bona fide recitasse μόνην τὴν ἀλήθειαν θύοντα. (vt tu loqueris)hoc est soli veritati sacrificantem, nec quicquam minus suspicãtem, quàm post annos quindecim primùm publicè ὑπεύθυνον, id est,reum fore.

Hic ergo multa sunt Chytræe, quibus volens,nolens, veritati sacrificas. Et ea sanè Diuinæ sapientiæ vis est, vt etiam dæmones adigat ad Christi nomen, Ecclesiamq; commendandam . De quindecim annis minus tibi erat laborandum : Quadriennium enim plus minus est , cùm primò oratio illa tua ad hominem , qui à secretis erat Ioannis III. Sueciæ Regis,à te ipso, tanquam nouus partus, missa est: vt eius exemplar alterum Regiæ Maiestati,alterum autem viro Illustri traderet, quorum tamen vtrumque ad manus meas peruenit . Ecquid verò opus erat, narrationem ante quindecim annos habitam in schola Suecis , & Gothis , Danis quoque, quibus illam dicabas, post vndecim annos obtrudere, si nudam & simplicem veritatis narrationem illam , vt loqueris, scholæ tuæ tantum addixeras ? Ecquid deinde literas Ieremiæ Constantinopolitani ad te per quendam Venceslaum Budouicensem, mense Octobri anni huius seculi septuagesimi noni Byzantij procuratas , eidem orationi adnectere , quasi iam Græci Lutheranæ doctrinæ subscripsissent,tuq; cum reliquis Symmistis tuis Orienti imperitares?Sed, ô,Deum admirabilem,& super omnia eminentissimè adorãdum.Cœcũ & claudum animal,quod veritati vos alij Protestantes sacrificastis, reiectum est: Vosq; cũ ante victoriam triumphum cecinissetis,subsecutæ sunt aliæ ex alijs Cõstantinopolitanæ censuræ aduersus Tubingenses,& VVirtembergẽses tuos:quorũ quam ijsdem præfationẽ paucos ante mẽses præfixerunt, mendacem tanto antea tu futuram,nolens & nesciens quid diceres, prædicebas, cùm in vestra castra Græcos concessisse falsò iactares. Hic igitur sacrificij tui primus fructus. Secundus est. Exciderant tibi tum scripta,tum dicta in Sueciam missa, quibus permouerentur aliqui ad Græcos Sacerdotes, siue ab Alexandrino Patriarcha, siue ex Russia euocandos,nisi à Summo Pontifice cœlibatus cum Sacerdotibus dispensatio, & vtriusque speciẽi concessio , ac quædam eiusmodi alia,de quibus mecum agebatur, obtineri potuissent. Tu tantæ compositionis futurum te quasi mediatorem, ne dicam diribitorẽ, atque idcircò vniuersi orbis Christiani nouum Sydus habitum iri certa spe voraueras. Desiderium egregium, mens(seu potius religio) si non æqua fuisset . Vbi verò detestandos Lutheri errores ipsa Græcia aperuit, ceciniſtis aliquot ante annos receptui,euanuitq; illa spes,& cessarunt oracula,quæ isthinc à vobis edebantur. Tertium fructum gustemus. Calliditas & astus patuere: cùm qui priore mea in Sueciam traiectione Augustanæ,ac VVirtembergensis Confessionis à te Regi illi dicatæ libros ipsos primùm offendi, posteriore deinceps transmissione illuc mea, orationem tuam de statu Ecclesiarum,tanquam in subsidiũ tuarum copiarum prodeuntem accepi. Nã neque quicquam editione illa Confessionis Augustanæ promouisti,(ob quam item quantam à tuis Lutheranis gratiam inieris non ignoras, cùm multa in ea sint,quæ alijs aliarum vestrarum confessionum editionibus aduersentur) nec propterea concors vlla inde consensio consecuta est,qua Schmidelinianæ concordiæ infælicẽ abortum extingueres.Itaq; factum est,vt neque voluisses(si verũ promere velis)eã vnquã editã fuisse, abierintq; quò digna erãt, eorundẽ librorũ exẽplaria cõplura. Ad rationem aũt istam tuã qp attinet de statu Ecclesiarũ,id effecisti, vt verã de vniuersæ Ecclesiæ statu historiam attentiùs ipsis oculis inspicere voluerim.quare lõgè lateq; pagratis Prouincijs, quarũ tu mentionẽ faciebas, imposturas Satanæ tuis scriptis immixtas liquidissimè agnoui,quas, quod Christiano orbi fusius patefaciam, hæc tibi gratia habebitur. Cæterùm, si tu tantum Græciæ,& Asiæ historiam texebas,quorsum illa Husitarũ, Picardorum,& Caluinianorum,qui in Boëmia,& in Vngaria sunt,narratio erat adhibenda?quos omnes cùm collaudasses,quasi eãdem, quã Ecclesia Christi veritatem colerent , certè nullam earum sectarum à te pro vera esse habendam ostendisti,cũ propè innumeras in illis hæreses Christi doctrinæ aduersantes nemo non videat , & ipse postea ob oculos ponam.

Præterea nudam historiam recitantis (cuius personam tibi imponis ipse)atque chronologi,præsertim nulla fide Catholica,nullo merito, nulla solida doctrina præditi, nulla Ecclesiæ auctoritate subnixi, partiũ non est in re grauissima,quanta religio est, iudicium suum interponere,ac multò minus sententiam ferre.Minimè verò omniũ huiusmodi hominis est muneris, vt Ecclesiam ipsam Christi vniuersam teterrimæ idololatriæ arguat, quemadmodum in ea oratione fecisti,atque adeò nunc hoc altero edito scripto per te Satanas facit.

At quum fontes doctrinæ Christi , & Apostolorũ Græcis literis primùm nobis traditos,& ab eloquentissimis interpretib⁹ Basilio,Nazianzeno,& alijs illustratos esse asseris,videbimus postea,quàm hæc cum reliquis tuis cohæreant,iocone,an fraude, an seriò ista dixeris.Neque enim dubium est, quin Catholicus sis,si ,quæ ipsi tradiderũt, credas.Etvix fieri potest,qn,si ex animo ista pronũcies, persæpè cogites, eosdem patres, non Latinis solùm(id quod tu subiungis) verùm in vniuersum omnibus, qui ex equo vestro Lutherano prodierunt , esse præferendos. Ac postea tanto minus induxerit vllus in animum , à te verè credi Lutheranam sectam , & hæresim, iustum Ecclesiæ , vel religionis nomen posse sortiri, cùm à vestris conuenticulis longissimè absint ij, quos in Ecclesia Christiana fateris agnouisse ordinẽ, & gradus Episcoporum, & Patriarcharum veteres,totamque politicam,& Ecclesiasticam iurisdictionem,quique non solùm sacræ Scripturæ, & Euangelij Christi libros , verumetiam ritus à maioribus acceptos seruant. Vides igitur tuorum scriptorum aliquos fructus gustatui tuorum futuros satis acerbos. At quòd miraris te post quindecim annos primò iam publicè ὑπεύθυνον, hoc est, reum esse,cogita quonam iure Chytræus, quem nemo constituit iudicem , ipse à seipso delectus Ecclesiam Christi arguat , Patrum vnanimem consensum reijciat,Christi sacerdotes, qui nihil ex sese, omnia ex regula fidei proferunt, sycophantas, proteruos, impudentes idololatras vocitet , scripturam sacram ad sensum priuatum Grammaticus (nunquam Theologus) detorqueat, quonam(inquam) iure nihil Ecclesiæ Christi aduersus se iuris esse relictum putet.Sanè igitur Chytræe tu tibi hoc intriuisti,quare & exedendum est tibi . Atque vtinam ita exedas,vt concoquas. Nam quæ alia te præparãtem(vt dicis) ad mortem manet apud iustissimũ iudicem Deum pœna, nisi tibi in tempore caueris, horreo cogitare. Certissimè iudicium Dei non euades. Sed nunc reliqua inspiciamus.

Chytræus, vel inuit⁹ veritatem fatetur.

Confessionẽs Augustanæ.

Censuræ Patriarchę Constantinopol. aduersus Lutheranos.

Omnes hęreses laudat Chytræus.

Ij quos Chytræus laudat, suam condemnant sectam.

Modestia Chytræi.

REGIS SVECIAE IN MVLTIS rebus pietas ostensa, Chytræum hæreseos condemnat.

CAPVT III.

CVM autem(ais regi) tuæ potissimum Regię Maiestati offerre sua illis visum sit, veniam mihi quoque clemẽtissimè dabis, quòd Regiam Maiestatem tuam, cuius animum sua accusatione præuenientes,occupare illi voluerunt, me quoque pari beneuolẽtia audituram, & tum demum pronunciaturam spero. Non enim patronum mihi hac compellatione,sed in grauissimis controuersijs censorem quæro, cuius iudicium propter doctrinam rectam, & propter fastigium Regiæ Maiestatis liberum,& æquum fore confido. Hæc tu.

At neque Regium animum accusatione tui præuenimus , qui iam diu regna illa impijs aduersus Christi Ecclesiam criminationibus, atque calumnijs quãtum in te fuit, infeceras: & multò minus Regia tibi censura proderit, quàm Constantinopolitana VVirtembergensibus ,ac Tubingensibus profuit. Quippe cordatus Rex, quantamcunque hæreseos caliginem suis regnis vidit offusam, meliorem tamen lucem aspexit,qua &confessionis Lutheranę, & Caluinianarũ fraudũ tenebras dispellere conatus est. Itaq; sapiẽter intellexit,si quorum versanda essent scripta post Diuinum codicem , qui à vestris in sexcenta contraria dogmata trahebatur, Patrum consensum vnanimem esse reuocandum in vsum. Atq; vt hoc intellexit , sic libellos istos vestros,& inferni quisquilias,qp ad se attinebat, explosit: &, vt has explosit, non erubuit publicè id pseudoepiscopis obijcere, eosque falsitatis, & impietatis arguere. Te verò, & alijs faces subministrãtibus, ac per emissarios illos vestros, qui fœdus icerunt cum morte,cuniculos in Suecia, & Gothia agentibus, ipse tamen pleraque fortissimè auersatus, satis apertè,ecquid de tua doctrina iudicaret,aperuit. Quamobrem respice quid templis instaurandis egerit, quæ Lutherana rabies direptis ecclesiasticis bonis, aut demolita fuerat, aut tanquam cucumerarium in vinea reliquerat:Num, & quorsum altaria excitauerit, ex quibus adolescentulus recordatus est sæpissimè dispensatam esse victimam illam sanctam, qua deletum est Chirographum, quod aduersus nos erat: Num sacrificium incruẽtum, & hanc ipsam vocẽ(oblationem) eiusdem sacrificij primariam partem, quam tu pernegas, & de qua postea tecũ presius agam, Pseudoepiscopis frequentissimo in conuẽtu ante septennium ex Patribus, Diuinoq; verbo Stocholmiæ sic ostẽderit, vt ad eius confes-

Regis Sueciæ facta tanto Priũcipe digna.

Coloss. 2.

confessionis veritatem eos adegerit: Num Sancti Regis Erici corpus, & ossa thecis argenteis summa cum pietate per Catholicos tantum Sacerdotes honorificentissimo in loco Templi Vpsaliæ reponi ante quadriennium curauerit: Num diuæ Brigittæ, à qua genus ducit, ossa, & alteram argenteam thecam restituerit, quæ inde aliquot ante annos fuerat ablata: Num eius ordinis sanctimonialium virginum cœnobium aduersus furentem satanæ rabiem non solùm sartum, tectumque tutatus sit, verùm etiam auxerit, neque virginitatis votis, quòd vos facitis, obicem poni sit passus. Nihil ignotum loquor. Earum ego virginum adhuc in summis difficultatibus diuinas laudes puro ore, corporeq; die ac nocte canentium vota (quod ad Dei gloriam, tuamque Chytræ aut conuersionem, aut iudicium dictum sit) excepi, miraculoque comprobatam eodem ipso die illarum promissionem, ac fortitudinem vidi, quæ suo tempore posteritati manifestior erit, cùm Regnorum illorum commentaria, quæ confeci, appetet tempus, vt prælo tradantur. Virgines porrò illas (vt hoc obiter attingam) neque per triginta totos annos, fugati Catholici Sacerdotes, nec subtractus sæpè cibus, vt ad virginitatem deserendam compellerentur: nec obiecti Lutherani Ministri, quorum blasphemias audirēt, (quas quidem blasphemias virgines illæ Christiana sapientia auribus cera, lanaq; prius oppletis repellebant) neq; magnis pollicitationibus tentatus earum pudor: nec adeò earum Abbatissæ virgini sanctæ flagra inflicta: nec ab hostibus excurrentibus direptum, ac fœdatum sanguine plus quàm semel templum D. Brigittæ, quod Vastenis est, celeberrimum: neque per omnem vim atque iniuriam antea sacrilege detracti agri ab Enrico Rege, qui postea regno eiectus, iustas in carcere pœnas dedit, solidum illarum virginum pectus commouere potuerunt, vt vestris vnquam illecebris assentirent: vt, cùm tu nunc Sanctimonialium omnium cœtus prostibula scripto isto contra me tuo nomines, intelligere possis, quid de te Rex ipse censuerit, quem responsionis tuæ censorem delegeras. Sed ad eundem redeo. Quid de statis ieiunij diebus, qui sextæ cuiusque feriæ ieiuniū colit: Quid de quadragesima, quam ipse vt traditionem Apostolicam seruat: Quid de sanctorum Christi seruorum orationibus, quorum opem intelligit in Christo esse maximam, & expetendam: Quid de purgatorio, cui tu tantopere oblatras, nouissimo inferno dignissimus, cū & ante paucos menses iusta Catholico more pientissimæ coniugi Reginæ Catharinę persolui curauerit, Regnaque omnia, vt pro illius anima orarent, sanctè de resurrectione cogitans, mandauerit: Quàm graue autem, ac dissertum de vna fide Catholica Romana testimonium ferri voluerit, in qua nobilissima eius vxor vixerat, & extremū diem clauserat, iam omnes norunt: frequentissima enim Regnorum nobilitate in magno illo Vpsalię absse instaurato templo, dum demortuæ exequijs omnes interessent, audita sunt, (sapienti sine dubio Regis cōsilio) à Pseudoarchiepiscopo eius ciuitatis, è suggestu declamāte, hęc ipsa verba: Regina inter cęteras præstantissimas dotes Auitam Iagelloniorum, & aliorum Christianorum Regum religionem Catholicam, sine qua nemo saluus esse potest, constantissimè semper retinuit. Hæc ille. Cæterùm quid Rex de Catholica religione, quam Principi filio Serenissimo Sigismundo ad omnem pietatem nato integram finit, quamque morituræ parenti se, vt concessurum promiserat, sic regia, & paterna pietate hactenus præstitit: Quantum Romano Pontifici, & Ecclesiæ Catholicæ deferat, cuius filios & nutritios non hostes futuros reges Prophetam prænunciasse optimè nouit: plerique omnes sciunt. Ecquid ergo rex tibi, tuisue gregalibus adiudicatur? sit, vel potius adiudicauerit, tuum esto iudicium. Sententiam profectò aduersus te Rex dudum tulit, & iustam propter doctrinam, qua tu non negas esse præditum, & liberam ob fastigium Regiæ dignitatis, liberiorem forsan editurus, si quid alij similes vestrūm perrexerint obstrepere, aut cùm inuictus Rex existimabit, quas de internis, atque externis hostibus victorias Deo aspirante adhuc reportauit, easdem altera summa victoria ad Regnorum suorum salutem, vsque ad æternum decus esse cumulandas.

Virginum mira constantia.

Dictum pseudoepiscopi nostri digna.

Esaiæ 49

CHYTRAEVM INANITER REGI Suecię doctrinam Lutheranam venditare, eiusq; vanitatem & falsitatem, non modò Regem ipsum, sed & ipsos Chytræi discipulos iam pridem cognouisse.

CAPVT IIII.

PERGIS. Sed cùm ipsius Filij Dei voce traditam de præcipuis Christianæ religionis nostræ articulis doctrinam, in hac schola Regiæ Maiestatis tuæ subditis, & alijs propositam, hęreseos, & mendacij nomine subinde repetito (Posseuinus) traducat, & exagitet, & atrocissimum hæretici crimen nominatim impingat, hāc tam diram criminationē prętexere impietas esset.

Deinde

DEINDE post pauca, inquis: Omnia hæc Deo, & piorum iudicijs iam pridem commendaui. Sed vt iuniores, & alios, qui in hac schola docentes audiuerunt, confirmem, ne de doctrina diuinitus patefacta, quam in Regiæ Maiestatis tuæ regnis inclytæ memorię Pater tuus doceri in Ecclesijs, & propagari iussit, & quam in hac etiam Ecclesia, & schola collegę mei, & ego fideliter sonamus, minus honorificè sentiant, nec ab ea deduci se, aut deterreri vllis calumnijs sinant, propterea, &c.

Laudet te os alienum

ET hæc tu quidem. Nam reliqua quę pro modestia Euangelij vestri interseris, vt cuidesunt rationes, blasphemiæ suppetias ferant, & tibi libenter condonamus, atque integra ad te remittimus: Tum quod iactas de Christi doctrina. Quin tu (vt breuissimè veritas pateat) auditoribus tuis bona fide veram originem, & seriem Christianæ doctrinæ edis? Tolle tua, recedant mea, subtrahe communes Melanchthonis locos: fatere ingenuè eos sæpe mutilatos, mutatos, auctos. Grammatici verò, & hæretici, non Theologi fuisse. Nam si etiam Caluinianorum, Arianorum, Anabaptistarum, & Turcarum rudimenta adolescentibus istis obtrusisses, quis dubitat te inde messurum, quæ seminasses? Propone verò Diuinam scripturam, qualem omnibus seculis Ecclesia Christi seruauit incorruptam, non qualem Lutherus, cæterique quisque pro suo spiritu, ad ad suas hæreses aptarunt. Adde, quos ais eam illustrasse Patres & Græcos, & alios, qui fidelius quàm tu, quem liberanda veritas nunquam expectauit, verbum Christi sonuerunt. Hæc cùm sincerè effeceris, hortare vt Diuum Augustinum de doctrina Christiana, deque moribus Ecclesię Catholicæ: quodque contra epistolam fundamenti Manichæorum, & quas ad Ianuarium, atque ad Probam scripsit epistolas attentè perlegant. Præterea porrige non frusta, non assumenta, sed integros, Tertullianum de præscriptione hæreticorum, D. Cyprianum, Sanctos Augustinum, & Epiphaniū de hęresibus, Theodoretum de fabulis hæreticorum, Optatum aduersus Donatistas, Diuum Hieronymū aduersus Iouinianum & Vigilantium, aliosque hæreticos. Eos tractent, antequā illam tuam Chimeram inspiciant, quam de ratione Theologici studij peperisti, prius quàm veræ Theologię fœtum vnquam aliquem concepisses. Ac videbis quā tò meliores, & sine vlla noxa posthac afflatus boni isti excipient: Quos quidem vos alij soletis fascinatione, & veneno vestrorū axiomatū fallacissimè ab illis auertere. Tū verò relicta ijs omni libertate, fac pronūcient liberè, quid de ista vestra doctrina sentiant. Quęso nū te statim honestissimi adolescentes non conclamabunt nō solū hæreticum, sed hęreticissimū, quibus cœlum inuideris, viam (quantū in te fuit) ad infernū straueris, verissima Sacramenta abstuleris, & pro Christi Domini doctrina nugaces istas blasphemias, aliarum veterum hęresū simillimas, venditaueris? Et audes postea scribere, mirari te, quòd in tuis scriptis obambulemus, eaq; carpamus, quasi Diuina mysteria, quę nemini liceret attingere, homuncio tu, deniq; solus hauseris, quem inanissima pastum gloria non sine causa, vel ipsi tui, quos pios vocas, vt iam simiolum Melanchthonis vocarunt, sic postea ex simia Protheum factum non tam mirantur, quàm deludunt. Hæc verò illa est Cyclopædia, quam te vnum in ista ora absoluisse discipulis tuis gloriabare, quam postea reseratis antiquitatis fontibus, quos verbo interim collaudans, facto semper obstruxeras, iā verius τυφλοπαιδείαν meritissimè subsannant. Postquā. n. ex Septentrionalibus Regnis crebrius ad Catholicas Academias traijcere cœperunt, obscuratum est aurum tuum, & conuersum in scoriam: calumnias enim Ecclesię Christi abste asperšas, eò vehementius detestati sunt, quò ipsis oculis propius viderunt, te aut miserrimè fuisse deceptum, (qui à puero idem, quod ipsis propinabas, venenum ab hæreticis exsuxeras) aut certè cum insigni temeritate, insignem nequitiam in ijs fallendis coniunxisse. Ecquid autem putas natis ad ingenuam simplicitatem adolescentibus animi fuisse, cùm, quē vos Antichristum vocabatis, Romanum Pontificem, ipsi eundem cernerent plurimam pietati operam dantem, sibi verò salutis monita, semitamque rectissimam ad Christum humanissimè monstrantem audirent: Cùm in seminaria, & collegia honestissima sese gratis excipi viderent, inquibus viget ordo sanctissimus, diuineque cōtinenter laudes, ac pietatis exercitatio, studiaque litterarum sacrarum vnà cum alijs disciplinis accuratissimè proponuntur: cū ex Anglico Seminario innocentes illas in Britanniam hostias identidem proficisci cernerent, quæ pro salute suorum animas omnibus cruciatibus Caluinianorum, & Puritanorū libenter offerrent: cumque ex Asia Syros, Maronitas, Græcos, ad reliqua Romana Seminaria sæpe appellerent: Cū item ex Germanico in vrbe Collegio prodire castissimos, & doctissimos Theologos in certamē aduersus hæreses vestras: cū deniq; religiosissimos Patres, & adolescētes, relictis omnibus ad Christū in Indias inferendū alacres per immēsa maria soluere in

Hæretici sua cōmenta, loco scripturę sacrę & Patrum discipulis obtrudunt

Discipuli Chytræi vanitatē doctrinę Lutheran. iā intelligūt.

Romani Pontificis pietas & liberalitas.

tuerentur? Quid iterum putas de schola ista tua tũ illos cogitasse? Hęc certè satis fuere ad sententiam aduersus vos omnes ferendã. Eò præsertim, quod cùm istic à te audiuissent, Diuinum inter Catholicos cultum interijsse, cœnobiaque & Sãctimonialium Monasteria scelerum esse officinas, iã cernerent ea castimonię, ac Diuinarum laudum esse scholas, frequentissimarum verò ciuitatum vnum in colendo Deo cor, animamq; esse: Eucharistiam creberrimè à plurimis sumi, raros esse qui ad leuandum proximum, operi alicui pietatis sese nõ adicerent: Templa verò splendere omni Christiano ornatu, queque ijs auita pietas attribuerat. ea integra seruari: Catholicorum autem Bibliothecas plenissimas vbiq; esse Patrum consentientium, Diuinorũq; codicum. Itaq; iustissima aduersus te, tuiq; similes concepta indignatione, omnes ad vnum, eiuratis sponte hæresibus ad auitã fidem, ad sanctorum olim Sueciæ Regum verissimã religionem, ad Pont. Max. & legitimorum Episcoporum cœtum, ad Euãgelij concordem, atque eruditissimam expositionem aduolarunt, in eoq; perstant optimi adolescentes. Qui verò interim diẽ obierunt hi verissima, & prisca illa Septentrionaliũ Christianorũ fide muniti migrarũt ad cœlũ. Quamobrẽ, si lubet, de ijs quoque qui adhuc superstites sunt, quire, qd de ista Diuinit⁹ (vt ais) patefacta vobis doctrina sentiant, ac dignũ responsũ accipies.

NEQVE porro est, vt Serenissimo Suecię Regi imposturas vestras (plus quàm fortasis putas) callenti, fucum facias, cùm scriptites, eius parentem eandem doctrinam vestram doceri, ac propagari iussisse: Regnorum enim paternorum, non illegitimæ doctrinæ Rex legitimus est hæres. Quin verò & indignissimam Christiano Rege, & maximè impiam rem esse iudicat, si cuiuslibet transfugæ, aut vnius vel alterius Pædagogi ferulę fastigium tantæ Maiestatis subijciat. Ac nouit, si tempora tulissent, vt ad parentis (alioquin fortissimi) dotes, ea potuisset acedere fælicitas, vt non Apostata Lincopensis, Regnorum fuorum quietem (obiecta malè sanis ingenijs Ecclesiasticorum bonorum præda) perturbasset, sed consiliarij alij cœlestium diuitiarum prędio proposito, solidiora consilia proposuissent, neminem fæliciorem, aut hoc sæculo sapientiorem eo Rege futurum fuisse. Non certè humaniores litterę, & disciplinæ omnes in exilium abijssent: (quas tamen Regio animo Rex conatur restituere) non splendor Ecclesiasticæ pietatis, nunc Regię Maiestati deesset: non Academiæ, ac pręcipuè Vpsalienses, cõcidissent: Non virgines, è sacris locis alio ab actæ fuissent: Non deniq; is status esset consecutus, vt pro Christo, Lutheranum panẽ: pro Euangelio dissonas Apostatarum voces: pro Sacerdotibus, laicos baiulos: pro Episcopis, homines gregibus, quàm homini bus pascendis, & stiuæ, quàm suggestibus aptiores: ac tandem pro templis ornatissimis rudera plerisque in locis Regna illa obtinerent. Parum ergo tibi Chytræe, vt iam vides in Serenissimo Sueciæ Rege præsidij, (cuius pietas testata tuæ doctrinæ refragatur) ac nihil omnino in discipulis, quorum animos olim erroribus imbuisti, opis atque spei.

Reges non fałię doctrinæ, sed Regnorũ sunt hæredes.

REFVTATIONIS SECTIO II.

De verbo Dei, ad quod Chytręus secundo loco prouocauit: qua ostenditur verbum Dei penes ipsum, cęterosque Protestantes haudquaquam existere.

EX MODO PROVOCATIONIS Chytræi ad verbum Dei facilè intelligi ipsum cum suis eodem prorsus carere.

CAPVT I.

QVOD num ita fore præuideris antea ignoro sanè, præuidisse tamen videris, quoniam atqui si ijsdem non satis fideres, ad verbum Dei solum, relictis, quos delegeras, arbitris, confugiendũ tibi putasti. Verba enim tua sunt, vtinam tã vera, quã gloriosa: Regulã certè, & normã fidei, ac in» uocationis Dei, & cultuũ ipsi exhibendo» rum vnicam, & immotã sequimur doctri-» nam Christi ipsius voce traditam, & sa-» cris Prophetarum, & Apostolorum scrip-» tis comprehensam. Cæterum neque ver-» bum Dei tibi suffragari, imo aduersari quàm maximè hęc ipsa satis ostendunt. Si enim tu is, Chytræe, homo esses, cuius doctrina verbo Dei consentiens esset & consentanea: aliquam Ecclesię, aliquam Patrũ, aliquam totius antiquitatis mentionem sanè feciſſes, adeoque asseruisses, tuam doctrinam non modo verã, quòd sacris Prophetarum, & Apostolorum scriptis esset comprehensa, sed quod Ecclesiæ iudicio, Patrum sententijs, Antiquitatis auctoritate, ijsdem Prophetarũ & Apostolorũ libris esset contenta. Hoc autem quoniam nõ fecisti, nihil causam tuam adiuuat verbi Dei honorifica compellatio, quin potius eidem obest maximè. Hinc enim liquet te omnes hęreticos imitari, q Ecclesia spreta, vetustate contẽpta, neglectis Patribus, sem per ad verbum Dei scriptum prouocarũt. Memẽto, inquit Hilarius ad Cõstantium, neminem Hęreticorum esse, qui se non secundam scripturas prędicare, quibus blasphemat, mentiatur. Quod idem verum esse vsu tractationeque quotidiana obseruamus. Quis enim est huius temporis Hæreticus, quamuis immanissimus, Anabaptista, Antinomus, Trinitarius, qui non glorietur suam doctrinam esse veram, quod sacris Prophetarum & Apostolorum scriptis sit consentanea? Ego certè hoc ipsum experientia didici, cùm aliàs frequenter, tum etiam non ita pridem. Cùm enim superioribus mensibus ex Boemia in Poloniæ Regnum redirem, Posnaniæq; primò librum aduersus me tuum, quẽ antea non videram, accepissem, tum ista tua in itinere sic satis attentè percurrebam: cùm ferè quotidiè in varias, & pugnantes sectas inciderem, quæ omnes eandem Apostolorum, & Christi Domini doctrinã, suæ prędicationi obtenderent. Et mitto nũc Hussitas, Picardos, cæteraque monstra, quæ in Boemia reliqueram. Posnaniæ vnum ipsum diem commoratus, ecce in quibusdam latibulis reperi, hîc Anabaptistas, Arianos, & Samosatenos: ibi Caluinianos, illic Lutheranos despumantes quosque sub Euangelij nomine confusiones suas. Vna verò ciuitas ipsa tota (nam plerique illi erant externi & transfugæ) Catholica est. Biduum porrò processeram, cùm in pago (quoniam aduesperascebat, neque verò locus esset hospitij publicus) nobilis quidã vir nos amanter excepit. Ac vix statim confederamus, cùm ille, equidem (inquit) lubens vos domi meæ intueor, putoque Diuinitus factum, quod huc aduenerit is. At scitote me longissimè à vobis de religione dissentire. Quatuordecim enim (inquit) anni sunt, cùm Lutheranus Caluinianam: Mox, quam vos, alij vel Arianam vel aliã quampiam, nominatis hæresim, amplexus sum. Tum librum contra sanctissimam Trinitatem pestilentissimum promit, quẽ sibi ex Transsyluania missum à Georgio Blandrata aduersus Christi Filij Dei diuinitatem, multi anni effluxerant, cùm acceperat. Hunc igitur aperit, rogat, vt perlegam, illic potissimũ, vbi ministri Transsyluaniæ Ebionitæ, & alij D. Ioannis Euangelium interpretantur. Ego qui expalleram, ac licet in Transsyluania, & reliqua Vngaria non semel fuissem, nunquam tamen eas hominum pestes vel aspicere potueram, ex altera tamen parte humanitatem viri, ex altera astum Satanæ cogitans, meque Christo Iesu commendans, egi cum eo, vt finem iam tandem faceret ex alijs, in alias hæreses prolabendi: Alioquin permissurum Deum, vt prorsus in atheismum demergeretur, ad quem iam isto impietatis priuilegio passim nimis licenter permisso, reliquis compluribus latissima patebat via. Adieci eundem, cui liber ille Transsyluanicus dicatus fuerat, fuisse prætextu vtriusque Eucharistiæ speciei sumendæ initio ex Ecclesiæ Catholicæ sinu eductum, deinde sensim in Lutheranam labem, nec ita multò post in laqueos Caluinianorum, denique in istos scopulos Ebionitarum, & Samosatenicorum sic eiusdem libri opera propulsum, vt dignitatem, fidem, vitam, salutem suam, & compluriũ aliorum perpetuò amitteret. Cæterũ (inquam) si quæ à Christo, & ab Apostolis in Ecclesia vel declarata, vel constituta sunt, hæc pro cuiusque libidine (quantumcunque Euangelium insonent) in dubium reuocentur, ecquis erit finis? Quin ergo (inquam) Christum, cuius pretioso sanguine redemptus es, quem lex, Prophetæ, Psalmi, quem nouum testamentum, quem nomina, opera, & attributa Dei: quem cœtus innumerabilis sapiẽtissimorũ Theologorum, & Episcoporũ, atque ex ijs plurimorũ, qui doctrina & sanguine veritatem hanc consignârũt, quem Patres omnes sanctissimi, quem vniuersæ Academiæ, doctissimę, & orbis per tot secula Christianus, quẽ Sybillæ diuinitus afflatæ, quẽ defectus oraculorũ in gentibus, & dispersio Iudęorũ quaquauersum: quẽ miracula, & rerũ certissima prędictio, quẽ ꝓbatissima vita, quẽ noui orbis in Indijs conuersio Deũ de Deo, ac viui Dei filiũ, omnipotentẽ, ac sempiternũ esse, ac fuisse nobis certissimè cõmonstrarunt, hunc eundẽ Filiũ Dei tibi, teq; illi restituis? Nec verò caniciẽ istam, & nobilitatẽ, iã plus q̃ satis dedecoratã paulo post ad inferos, vnde nunquã emerges, deduci patiare. Quæ cũ audiuissem, & illacrymans ad Deũ conuersus, Polonicè precatus esset, haud sineret se contra eius Christũ errore, diutius implicitũ detineri: A Deo (inquit) iaiebã vos missos ad me, nec id absque causſa, id. n. scitote me nõ ita multo antea à Gaſpare Velicouio propinquo meo, q Lubliniagit, librũ accepisse, quo is, qui à puero educatus in Lutheranismo fuerat, deinde in Caluinismũ lapsus, in hanc sectã sic venerat, vt inter primarios nostræ sectę haberetur, sic iã Catholicus factus omnes istas opiniones detestatur, ac verbo ipso Dei confutat, vt mihi maximum scrupulũ iniecerit, atq; adeò vehementer sim perterritus, quare & librũ illum misi ad nostrũ cœtum, vt eum perpenderent. Ad quæ ego. Quem tu mihi cœtum narras? Si enim Christi doctrinã requiris, quid ad istos trãsfugas curris, & propriã Christi officinã, hoc est Ecclesiam omittis? Hęccine verò Apostolica veri excutiendi ratio est? Hæccine vestra firmamẽta, vt cùm Euangelio, & Ecclesię antiquissimę, eiusq; vniuersalis veræ veritatis

Omnes hæretici se verbũ Dei habere gloriantur.

Exemplũ dignũ.

1. Tim. 3.

tis columnæ innixum te esse oportuit, iam senex bis puer is factus, & relicto portu, in quo tuto nauiges, ad fluctus, & arundines vētis omnib⁹ agitatas accuras, vt te in infirmitate sua instabilissimi statuant? Quin tu potius expia domum tuā istis Lutheri, Caluini, Ebionitarum libris, quorū farraginē trecētis talleris emisse te asseris, ac veni ad Stanislaum Karnkouiū Gnesnensem Archiepiscopum tuum, plenū pietatis, & doctrinæ sinceriſimę, tuū inquā pastorem legitimum, cui fateare errores tuos, eritque quod ille soluerit in terris (nunquā mentiente Christo) solutū in cœlis. Hæc ita habent. Et scit Deus me non mentiri. Non te ergo Chytræe morabor diutius his legendis. Venit ille postridiè Louicium, cumq; publicè coram Archiepiscopo satis certam spem præbuisset, eas hæreses se abiecturū, fecit, vt tantò attētius, quæ tu scribebas ad me de doctrina Apostolica, deq; Erasmo, quē Samosateni, & Ebionitæ illi præcipuū impietatis suæ præcursorē faciunt, animo meo reuoluerem. Deniq; Lublinum ipse progressus, cùm iam me satis hæresum discrepātium euasisse putarē, nouam Samosatenorum synagogam inueni, ac quod omnem perfidiā superat, aliquos, qui prius istis venenis vestris imbuti fuerant, offendi tot blasphemias aduersus Deum eiusmodi eructātes, quales ne scribere quidem audeo, itaq; cohorrui. Ac, ô, bone Iesu (inquam) in quæ me tempora reseruasti? vel in quæ loca subinde mittis? Tum cœpi de te illud cogitare, ecquid hic ageret Chytræus si, quam mihi obiectat Christi & Apostolorum doctrinam, hanc sibi ab vnoquoq; istorum obiici audiret? Et quidem opinor responderet: Non eos rectè verbū Dei tractare, Satanam se in lucis Angelum transfigurantem, probandos esse spiritus: Pseudoprophetas quoq; cucurrisse cū non mitterentur, loquutos esse quæ Deus non mandasset, etiamsi illud vsurparent: Hæc dicit Dominus. at quis nō hæc omnia Scripturæ loca Chytræo obijciat iure vicissim ac meritò, cùm Lutherus parens suus à Satana se deceptum fateatur, eundemq; cucurrisse constet, priusquam à quoquam ad verbum Dei disseminandū contra orbis vniuersi consensionē mitteretur? Nec verò putet se Chytræus cōmunem hęretico rum condēnationem euadere posse, quod se Symbola, & quatuor primas Synodos recipere fateatur. Hoc enim statim subiungit. Nam Symbola & alij pleriq; Hæretici admittunt, sed ea prorsus ratione, qua verbum Dei, suis videlicet cōmentationibus deprauata, & Synodos etiam quatuor, Caluinistæ, quos ille Hæreticos iudicat, nō repudiant. Tum autē Catholicus, ac is cuius vera esset doctrina haberi Chytręus potuisset, si Synodos oēs orbis cōsensu habitas, prēterea agnouisset, adeoq; eorundē in doctrina vera à falsa discriminānda iudicium admisisset. Fateatur igitur qd̄ res est, verbi Dei solitarij ad suam doctrinā probandam compellationē, se à verbo Dei destitui, argumento esse. Quod autē ad Symbola & Synodos attinet, post ostendetur, nec ea à Chytræo & gregalibus recipi, si tamen prius alijs argumētis verbū Dei illi eripuerimus, quòd videlicet verbum Dei & insitum, & traditū omnino reijciat, scriptum autem nec integrum recipiat, ac multò minus scripti sententiam habeat.

Matth. 18.

Samosateni, prius Lutherani.

Omnes hæretici Christi doctrinam sibi vē dicant.

2. Cor. 11. Matth. 4. 1. Ioan. 4. Ierem. 23.

Lib. de Missa priuata.

VERBVM DEI AD CHYTRAEVM & suos gregales minimè pertinere, eo quod verbi Dei partem, Traditum nimirum verbum, contra diuinas literas, Patrumq; sententiam reijciant & respuant.

CAP. II.

AC PRIMVM quidem, dic amabo te Chytræe verbum ne Dei traditū agnoscis? Non opinor, aut potius te nō agnoscere habeo exploratum. Inquis enim: Doctrinam sequimur sacris Prophetarum „ & Apostolorum scriptis comprehensam: „ quasi dicas, aliā præterea agnoscimus nullam. Ac facis tu quidem, vt tui te magistriā olim docuere: neq; enim illi verbū Dei Traditum in suis disceptationibus locū habere volunt, quin potius atramenti notis Diuini verbi vim circumscripserūt. Quod sanè dum fecerunt, & ipsas notas Euangelij scripti aut deleuerunt, aut pernegarunt, vt quinā futuri essent, qui soluerēt Iesum, quiue adderēt, vel detraherēt Diuino verbo, quiq; Antichristi præcursores essent, hinc liquido dignoscerentur, quod despe rata causa veritatem omnem impudētissimè reijcerent, bestiæque characterem illum ἀρνεῖμαι in se ipsis ostenderent.

1. Ioan. 4

Hæreticorum artes.

VT tamen facerent fucum rudioribus, traditiones humanas vocarunt, quæ Spiritu sancto dictante fuerāt ab Apostolis relictæ, & eas sese respuere dixerūt, quod tantum quæ scripta fuissent in veteri, nouoq; testamento verbi Dei appellationem promererentur. At vbi verbo scripto superati sunt, id mutilarunt, & inuerterunt, vt postpatebit. Si quid autem reliquū fuit, quod sibi facesseret negociū, ad spiritum quisq; suum causam detulit, seseq; ipsissimū Dei verbum effutire iactarunt. Qui nisi omnium hæreticorū mos antiquitus fuisset, vi-deri nouum potuisset. Constat tamē nouum non esse. Sic enim Arianos fecisse, Athanatius, Nazianzenus, & Augustinus testantur, sic Pelagianos, Eutychetem, Iconomachos, & Albigēses, ne omnes enumerem,

In Epist. de Synodis Arim. & Seleuc. Li. 5. Theologiæ. Lib. 1. cont. Maximin. Augustin. li. 1. de nat. & grat. c. 39 Cōc. Chalced. Act. 1. Nicæn. 2. Act. 3. Bern. Hormil. 66. in Cant.

rē, ex alijs auctoribus constat. At verbum Dei manet in ęternum, per quod & Sacerdotum iudicio in controuersis rebus esse standum docemur, & quæ ab illis ritè profecta sunt, vel declarata, hæc à Spiritu sancto profecta fuisse nemo Christianus debet ambigere. Quod ne à me assertum potius, quàm probatum causseris, dabo operam vt intelligas verbū Dei Traditum reuera aliquod existere, quod iniuria à te atque tuis reijciatur. In quo si fuero prolixior dabis veniā, quoniā hinc vel maximè inanem tuā esse ad verbum Dei prouocationē constabit. Et quidem initio si aduersarij nostri recordarentur, ac tu cum eis vnà, sese multa credere, quæ in scripturis expressa nō sunt: si æquiore erga veritatē affectu necessitatem, & causas traditi verbi Diuini acutius inspicerent: si Propheticum, Apostolicū, Ecclesięq; totius de eodem, quo de agimus verbo dei, testimonium sincera fide admitterēt: si ne scriptum quidem Dei verbum intelligerent nusquā esse posse, nisi in Ecclesiæ cōmunione, & interpretatione: si certas Apostolicarum traditionum vias agnoscerent, quas Spiritu sancto inspirati Sācti Dei homines ijs indicarunt, quibus pascendis in Ecclesia præfecti fuerunt à Christo: si deniq; ijdem ipsi hęretici sua dogmata tantisper obliuiscerentur, dum ista cordatè reuoluerent, sanè & mentes suas clariore veritatis lumine illustrari sentirent, & hinc potissimum Ecclesiæ Catholicæ studium perpes, ac fidem summam in verbo Dei asseruando recognoscerent: Nec porrò ad dirimendas omnes lites aliam hac excepta inueniri posse rationem diffiterentur, si minimè ficto erga veritatem, & pacē desiderio agerentur.

Capita ex quib⁹ Traditiones ef se cognoscuntur.

Hæretici ab alijs hæreticis vrgentur, ad Traditionem se recipere compellū-tur.

SED paulò (vt dixi) susius, ista exponamus ad DEI gloriam, tuique Chytræe si fieri potest (sed inprimis omnium Septētrionalium) salutem, in quorum gratiam hæc scribo. Symbolum igitur Apostolicum: Paruulos baptizandos: Non rebaptizandos esse hæreticos: Perpetuam fuisse Beatissimæ Virginis Mariæ virginitatem: Patrem ingenitum dici: Spiritum sanctum esse adorandum: Filium Patri consubstantialem & ὁμοούσιον: Scripturam esse canonicam, ac pleraque alia, in scripturis ita non cernimus expressa, vt sine interprete Ecclesia hæretici conuincantur. Et tamen tantum abest, vt plura istorum Dogmatum vos alij negetis, vt & Anabaptistas, & Samosatenos, & nouos Arianos, quos ad expressum Dei verbum prouocare docuistis, cùm vobis facessunt in suis dogmatibus negocium, necessariò vobis ineundam illam esse rationem intel ligatis, quam cùm antea S. Cyprianus scriptam reliquisset, attulit postea Diuus Augustinus, tanquam (vt ait) rem optimam, & sine dubitatione faciendam: Nempe vt ad fontem (inquit) recurramus, id est, ad Apostolicam traditionem, & inde canalem in nostra tempora dirigamus. Cæterum veritas verbi huius Traditi non scripti, aliun de etiam cognoscitur.

Tomo. 7. de bapt. cō tra Donatist. lib. 5. cap. 26.

APTISSIME enim Irenæus: Quamuis (ait) Apostoli multas nobis scripturas reliquissent, tamen & oportebat nos sequi ordinem traditionis Ecclesiæ. Antequam enim quidquam scriptum vnquam fuisset, veteris Testamenti Patres, & postea Christiani, ij verum Dei cultum & sacrificiorum ritum, hi Euangelium, religionisq; capita tradita (non scripta) seruabant. Illis quoniam in viscеribus scripta lex, traditaque per manus obseruatio, minus poterat corrumpi, quàm si chartis fuisset commissa, his quoniam spiritu Dei viui in animis doctrina, cęteraq; ad religionem spectantia insculpta à Spiritu Sancto per Apostolos initio fuerunt.

Ante verbum scriptū, fuit Traditum.

Accedit, quòd Christianæ pietatis mysteria non erant omnib⁹ patefacienda, neq; tanquam porcis margaritæ proijciendę. Prēterquam enim quòd non omnes omnia capiunt, alijq; lacte, alij solido cibo egent, id notissimum est, Ethnicis, & ludęis derisui futura fuisse, quæ in ipsorū oculos & aures antea inusa, & inaudita incurrissent: cùm item fideles nisi pietatē seriò colāt, sensim ab eorum existimatione decidant, aut cognita minus curent. Hæretici certè & spernunt, & subsannant ac blasphemant. Sic enim ijs baptismus iam non necessarius est: Confirmationem verò pro nihilo ducunt: Eucharistia est idolum: Pœnitentia somnium, & contra meritū Christi: Matrimonium minimè Sacramentum: Ordo spectaculum ludicrum: Extrema vnctio incantatio: & sexcenta alia, quæ impij euomuerunt, postquam lanijs, coquis, cerdonibus, aucupibus, mulieribus Euangelij tractandi, docendiuè liberam potestatem fecerunt. Itaque sapienter D. Dionysius Areopagita Timotheum monet, ne quis profan⁹ hæc audiat. Eos autē (inquit) sic appello, qui occupati dūtaxat in ijs quæ sunt, atque entia nominantur, nihil excelsius entibus, vt ita dixerim, supereſſentialiter esse putant: sed arbitrantur cognitione sibi propria illum apprehendere, qui tenebras posuit latibulum suum. Ille autem sic Græcè, & clarius: τοῦτων δὲ ἕρα, ὅπως μηδεὶς τῶν ἀμυήτων ἐπακούσῃ, τούτους δὲ φημὶ τοὺς ἐν τοῖς οὖσιν ἐνισχυμένους, καὶ οὐδὲν ὑπὲρ τὰ ὄντα ὑπερουσίως εἶναι φαντάζομένους ἀλλ' ὁμοίως ἐδέναι τὴν κρύβδην αὐτοὺς γνῶσιν τὸν βέμενον σκότῳ ἀποκρυφήν.

De cœlesti Hierar. c. 1

Dogmata Christiana nō omnib⁹ propalāda temerè.

SED & huc spectat, quæ idem Dionysius Demophilo scripsit, quod haud initia tus sacris ad sacra irripuerit, eaq; sibi publi cari voluerit. Quæ itē S. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 1. monet, cùm inquit catechùmeno interroganti quid dicerent doctores, nihil esse respondendum: Tū verò præcipuè quæ de credita pastoribus Ecclesiæ dispensatione, deq́ue † labijs Sacerdotis custodientis scientiā, quęue sancti Patres, atque Pontifices Maximi docuęrunt, cōplures autē excellētes nostræ ętatis Theologi scripsere aduersus vestros, qui Lutheri dogma secuti, verbum Dei, & scripturas sacras peruias omnibus, & intellectu facillimas esse mentiti sunt.

Vide totā 36. distinct. Gratiani. 2. Timot. 3. †Malach. 1. Claudi° de Sanctes cōt. Atheis mos Caluini. Canus de loc. cōmunibus, vbi de Scriptura sacra.

NEQVE porrò (vt causſas traditionum Apostolicarū persequamur) tā bardus fuerit quispiam, vt elingues fuisse, aut non sapienter Ecclesiā administrasse Apostolos toto eo tēpore credat, quo plures dieceses instituerunt, quarū profectò iaciendis fundamentis, atque ædificio attollendo nisi canones, & constitutiones varias sanxissent, nulla ratione populis eadē dogmata, & ritus stetissent: quę tamē ita steterūt, vt summo tyrannorum, & hæreticorū concussu, nec sacramentorū numerus sit diminutus: neq; liturgia desierit: nec symbola Catholicæ fidei interierint: nec quidquid præcipuè in synodis generalibus Spiritu sancto aspirāte sancitum est, abrogari potuerit.

ATQVI cùm Diuinæ prouidentiæ tria munera fuerint in vniuersi cōditione: alterū vt suis quęq; gradibus vbiq; disponeret: alterum vt res singulas, quo naturaliter ordine sunt dispositæ, conseruaret, ac (si præuaricētur) inordinē mox illa redigeret: tertium deniq; ita moueret, regeretq́; singula, & sua cuiq; distribueret, quemadmodū cuiusq; naturæ conuenit: sanè nō demētis tātum, verùm etiā in Deū non credētis fuerit, istam Diuinæ prouidentiæ œconomiā, ab Ecclesię Christi dispositione, cōseruatiōe, redactione in ordinē, atq; administratione secernere. Et secernitur absq; dubio, cū apostolica decreta, & quidquid pro tēpore Spiritui sancto erat in Ecclesia docendū, aut sāciendū, temerè abrogatur. Videlicet (si Deo placet) vt postea nō Apostolorū, sed apostatæ vnius, vel alterius inter cātharos eructa ta somnia pro Euangelio, Diuinisq́; traditionibus vsurpentur: quorum cū quisq; spiritū sanctum Christianæ Ecclesiæ blasphemè detrahit, sibi tamē (cōsciētia licet reclamante) arrogare impudentissimè audet.

Hæretici & Traditioni b° Apostolicis sua sub stituūt somnia.

ALITER sanè igitur verbū Dei scriptū, de verbo Dei nō scripto, & Apostoli, ac postremo Patres nos docuerūt: sanè vtrūq; vnū esse, eandēq́; vtriq; fidē esse adhibendā: Deniq; si alterū reijciatur, alterū quoq; prorsus euerti. Propterea Ieremias in eo notat Pseudoprophetas, qd° eijcerēt prophetias linguę ἐκβάλλοντας προφητίας γλώττης. Quod Epiphanius in designādo charactere Ecclesię sui temporis secundū traditionem Apostolicā imitatus videtur, cū in ea inqt esse: ἑρμηνευτὰς εἰς γλῶσσαν, ἢ ἐν ἀναγνώσεσιν ἢ ἐν ἀπροσωμιλίαις hoc est in lectionibus, vel in sermonibus linguæ in linguā ad populū interpretes. Et in Ieremia sequitur: Quia assumptio Dñi erit sermo ei°. verbū enim Dei Prophetæ vocabant λῆμμα ꝙ à Deo illud assumerēt: Et Apostolus verbū Dei traditū vocat depositum, cui° Apostoli dicti vis, ita prostrauit hęreticos, vt Clemēs Alexandrin° testetur ab ijsdē epistolas Pauli ad Timotheū explosas fuisse. Id autē cùm S. Dionysius dixisset traditū esse à Magistris ἐκφαντορικῶς, hoc est, voce & sermone: D. Athanasi° epistola ἐγκυκλίῳ ad Episcopos Aegypti, & Lybiæ vocat χαρίσματα, καὶ μαθήματα; hoc est, doctrinam fidei nostrę cōmissam. Sed & de illo rectissimè Vincenti° Lirynensis: Depositū (inquit) quod tibi creditū, non quod à te inuētum: ꝙ accepisti, nō ꝙ excogitasti: rē non ingenij, sed doctrinæ: nō vsurpationis, sed publicę traditionis. rēad te perductā, nō à te prolatam » in qua nō auctor, sed custos esse debes: non » institutor, sed sectator: nō ducens, sed » quens. Aurū accepisti, aurū redde: nolo mi. » hi pro alijs, alia subijcias. Custodi propter » inimicos, propter fures. Custodi etiā diligē » ter, sedulo, fideliter, vt suo tempore cùm o- » portuerit reddas. Deuitans prophanas vo- » cū nouitates, id est sententiarū dogmatū, re » rū quæ sunt vetustati cōtrariæ. Nulla. n. hæ » resis nisi sub certo nomine, certo loco, certò » tempore emersit. Nec quisquā h æresim in- » stituit, nisi qui sē prius ab Ecclesiæ Catho- » licæ & antiquitatis consensione discreue- » rit. Hoc ergo apud omnes hæreses legiti- » mum fuit, atque solemne, vt prophanis no » uitatibus gaudeant, antiquitatis scita fasti- » diāt. Contrà verò Catholicorum hoc pro- » prium, depositā sanctorum Patrum, & cō- » missa seruare, damnareque prophanas no- » uitates. Ita enim in Concilio Ephesino o- » mnium Patrum vna fuit vox, vt quod e- » rat antiquitus traditum traditum tenere- » tur: quod adinuētum nuper exploderetur. » Hactenus Vincentius Lyrinensis. »

1. Timot. 6. Lib. 1. Strom. Lib. cont. profan. vocum nouit.

VERVM enimuerò tam obuia, & aperta sunt vnicuiq; reliqua, quæ idem ipse Apostolus Paulus de Dei verbo ore tradito, scripta reliquit, vt ea me quasi tædeat afferre. Quorsum enim illa nisi ad hoc quod agimus spectant? cùm venero cætera disponā. Et sicut tradidi vobis. Et alibi. Sic doceo, & sic tradidi in Ecclesijs. Et si tenetis, nisi frustra credidistis. Denique illud: Tenete tra-

1. Cor. 11. 14. 15.

2. Thess. 2. Act. 1.

traditiōes quas accepistis, siue per sermonē, siue per epistolā. Ne quid dicā de D. Luca, cuius tamē illud ad hoc maximè facit: Sicut tradiderūt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis.

Varia traditionum apud Patres nomina. Orientales ipsæ Synodi. Ignati°, Euseb. lib. 3. cap. 26. Iren. lib. 3. contra hæreses cap. 3. & lib. 4. c. 69. Iustin° Martyr in respon. ad verbo. qu. 118. Clemēs Alexand. lib. de Pascha te, vt est in Euseb. l. 6. c. 11. & li. 5. Strom. Origen. li. 5. in Num°. D. Basilius de spiritu sancto. & passim Athan. cont. Arium. & q. 14. ad Antiochū. Chrysosto. Theophyl. & OEcumen. in illud. 2. ad Thess. 2. State & tenete traditiones, &c. Epipha. contra Alogos, & contra Acūanos. Cyrill. Alexand. de recta in Deum fide. Damas. lib. 4. de fide orth. cap 13. & 17. APHRICANI cum Synodis. Tertull. de præscript. aduers. hæreticos, & lib. 1 aduer. Marcionem, & lib. 1. ad vxorem. Cypr. lib. 2. epist. 3. & sermone de cœna Domini Optatus aduersus Donatistas. Augusti. de moribus Ecclesiæ Catho. & contra Donatistas cap. 7. & lib. 4. c. 24. & l. 5. c. 3. & ep. ad Ianuar. ep. 118 c. 1. & 5. & ep. 86. ad Casulanum. & 108. epist. ad Seleucianum, & Tom. 10. serm. de Tempore. EVROPEI siue Latini cum Synodis. Clemens Pont. epist 1. & 5. S. Hierony. aduersus Vigilantium & Lucif. S. Hilarius & breuiter aduersus Constantium. S. Ambros. epist. ad Rom. pleriq; ferè omnes.

IAM Diuus Dionysius Areopagita disertè tradit multa DEVM sine scripto infūdere animis nostris per sermonē, quę scriptura ipsa (vt ille ait) περιεκτικῶς, ἢ ἐπισυμπονικῶς docet, quę omnia sunt cum scriptura annexa, & ideo vtrumque λόγιον θεῖ: hoc est eloquium Dei rectissimè dicitur. Sic porrò ne longum faciam, & reliqui Apostoli, ac peruetusti patres quicunque vel in oriente, vel in Africa, vel in Europa fuere, testati sunt. Atque inde fit, vt passim in ijs occurrant hæ voces θεσμοὶ, ὅροι, θεσμοθετία ἱεραρχικὴ vt Dionysius ad Demophilum ἐκκλησιαστικοὶ θεσμοὶ, vt Synodus Ephesina & Chalcedonensis: κανονικὴ τάξις sicut aduersus Audianos Epiphanius: κατάστασις ἐκκλησιαστικὴ, ἴδιοι ὅροι, vt alij habēt: quos propria statuta, id est canones Apostolorum, secunda Synodus Carthaginensis vocauit. Inde in vetustis exemplaribus inscriptio illa canonibus Apostolicis præfixa est. Περὶ ἐντάξιας κάνονες ἁγίων ἀποστόλων, hoc est, canones Apostolorum de bono ordine. Hinc illud Photij Constantinopolitani Patriarchę in sua Bibliotheca. Ἀνεγνώσθη Κλήμεντος τῆς ὑμῖν τεύχη δύο, ὧν τὸ μὲν πρόφερεται διατανῦν τῶν ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος, ἐνῷ καὶ οἱ τῶν συνοδικῶν κανόνων τῷ ἀφορισματι τῶν ἀποστόλων κάνονες ἐπιγεγράφωνται. Latinè sic: Legi Clementis Romani volumina duo, quorum alterum constitutiones Apostolorum per Clemētem inscribitur, in quo canones Apostolorum continentur collectioni canonum Synodicorū ascripti.

SED libet hoc caput D. Basilij verbis » concludere sapientissimis. Si, inquit, aggre » deremur non scripto proditas consuetudi- » nes, velut non magnam vim habentes, re- » ijcere, imprudentes etiam ipsis principali- » bus Euangelij partibus damnum inferre- » mus, imo potius ipsam Euangelij prædicationē, ad nudum nomen contraheremus.

QVIN verò antea Pater ille, quē non sine causſa Nazianzenus oculū mundi: Theodoretus lumen orbis terrarū, vocârunt, alij verò verisimis ornarunt elogijs, non sanè tamquam is cui (vt Brentius impius apostata effutijt) tanti momenti res incogitanti exciderent: Sic eodem in libro de Spiritu sancto inquit: Itaq; traditionem, quæ » me perduxit ad lucem, & quę mihi largita » est DEI cognitionem, per quam factus » sum filius DEI, qui, paulò ante peccatum » hostis eram, hanc ipsam (inquam) amittam » probabilibus istorum persuasionibus sedu » ctus? Imo & mihi ipsi comprecor, vt cum » hac confessione abeam ad Dominum, & ip » sos (qui traditiones abijciunt) hortor, vt in » uiolatam conseruent fidem. »

SI igitur hæc ita se habent Chytræe, vt res ipsa doceat, necesitas suadeat, Prophetarum, Apostolorum, Patrumque monumenta testentur, præter verbum DEI scriptum, aliud quoq; traditum existere, negare non potes: quin iniuria ad verbum Dei, cuius partem non minimam omnino negas, prouocaueris. Sed hoc manifestius euadet, cùm nec verbum DEI scriptum ad te tuosque pertinere ostendero. Quod mox fiet. Libet tamen antea, vt tuū facilius errorem cernas, qua ratione Ecclesia verbū Dei traditum inuestigare soleat demonstrare: & quàm non temere quiduis pro verbo Dei tradito recipiat.

RATIONES ATQVE VIAE VERBum Dei traditum perueſtigandi, ex quibus cognoſcitur Traditiones, quas Eccleſia Romana Apoſtolicas eſſe cenſet, tales reuera exiſtere.

CAPVT III.

VT igitur viam ac rationem teneas, qua Ecclesia verbum Dei traditum inuestigare solet, illud in primis scito, constāter Catholicos asseuerare, quod ab vno, vel altero Patre, ab vno vel altero antistite duntaxat propositum fuerit, id nunquam habitū esse, pro traditione apostolica. Quin etiam addunt, Ecclesiam omni tempore vnanimi consensu in id incubuisse, vt ne humanæ traditiones irreperent, & verbū hominum pro verbo Dei venditaretur. Itaq; ex toto orbe Christiano Episcopis, ac omnium præstantissimis Theologis euocatis commenta, & nouas phantasias veterum, ac recentiorum hæreticorum diligentissimè examinatas exploserunt.

Sententia Catholicorū de Traditionibus.

EA ergo prima inuestigandarum traditionum ratio est, vt quemadmodum fit in canonicis scripturis indagandis, id in traditio verbo Dei fiat. Nempe vt perspiciatur quod potissimum totius Ecclesiæ Catholicę cōsensus asserat: per hunc enim multò certius, quàm per priuatum cuiusque iudicium Dei voluntas apparet, quoniā ita promisit

Prima Ratio Traditiones perueſtigandi ex Eccleſię Catholicę cōſenſione.

Ioan.14. misit se præsturū Christus. Neq; verò ali quid deest earū rerū, quæ ad aliquid accuratissimè examinandum necessaria sunt. Tempora enim cum temporibus, verba Dei scripta vel tradita, cum traditis vel scriptis loca cum locis, ab ijs ad quos hæc ex Diuino præscripto pertinent, conferuntur: quę quidem collatio quoniam rectè nunquam vsurpata est ab hæreticis, mirum non est si Achitophelis consilium dissipatum est: si nullus consensus inter eos extitit: si scaturigo dissidiorum quotidie inde egeratur. Sic igitur quoniam ipsum DEI verbum vim habet διακριτικὴν; (Nam & propterea in scripturis igni, vti dicemus, comparatur, quòd plumbum ab argento, seipsum à cinere secernit) Ideo Deus per Ecclesiam adulterina Euangelia, cæterasque opinationes à veris dogmatibus, continenter secernit.

Auguſt. T. 6. cont. Faustum Manich lib. 28. cap. 2. „ DICES (inquit D. Augustinus) illam narrationem non esse Matthæi, quam Matthæi esse dicit vniuersa Ecclesia, ab Apostolicis sedibus, vsque ad præsentes Episcopos certa successione perducta. Tu „ mihi quid contra lecturus es? Aliquem for„ tè librum Manichæi, vbi Iesus negatur es„ se natus ex virgine? Sicut ergo ego credo „ illum librum esse Manichæi, quoniam ex „ ipso tempore, quo Manichæus viuebat in „ carne, per discipulos eius certa successio„ ne præpositorum vestrorum ad vestra vs„ que tempora custoditus, atque perductus „ est: sic & istum librum crede esse Matthæi, „ quem ex illo tempore quo Matthæus ip„ se in carne vixit, non interrupta serie tem„ porum, Ecclesia certa connexionis succes„ sione vsque ad tempora ista perduxit. Et hæc ille. Quæ de reliquis etiam scripturæ partibus dici possūt. Diuinè autē aduersus eūdem Faustū contra quem ille ea dem scripserat, cùm ostēdisset ex traditione haberi hanc esse Scripturam canonicam, illā non, superius disseruerat in hunc modum.

Auguſt. T. 6 cont. Faustum lib. 11. cap. 2. „ VSQVE adeò inuicta sunt (inquit) quæ aduersus vos de Diuinis codicibus proferuntur, vt non sit aliud quod dicatis, nisi eos esse falsos. Quæ auctoritas litterarū aperiri quis sacer liber euolui, quod documen„ tum cuiuslibet scripturæ ad conuincen„ dos errores exeri potest, si hæc vox ad„ mittitur, si alicuius ponderis æstimatur? „ Aliud est istos libros non accipere, & nullo „ eorum vinculo detineri, quod pagani de „ omnibus libris nostris, quod Iudæi de no„ uo Testamento faciunt: quod denique vos „ ipsi de vestris, & aliorum hæreticorum, si „ quos suos & proprios habent, vel de his qui „ vocantur Apocryphi: non quod habendi „ sint in aliqua auctoritate secreta, sed quia „ nulla testificationis luce declarati, de nescio quo secreto, nescio quorū præsumptione prolati sunt. Aliud est ergo auctoritate „ aliquorū vel librorū, vel hominum, nō teneri, & aliud est dicere: Iste quidem vir sanctus omnia vera scripsit, & ista epistola ipsius est, sed in ea ipsa hoc eius est, hoc non „ est eius. Vbi cùm ex aduerso audieris, proba: non confugias ad exempla veriora, vel „ pluriū codicum, vel antiquorū, vel linguæ „ præcedentis, vnde hoc in aliam linguam in„ terpretatum est: sed dicas. Inde probo hoc „ illius esse, illud non esse, quia hoc pro me „ sonat, illud contra me. Tu es ergo regula „ veritatis? quidquid contra te fuerit, non est „ verum? Quid si alius simili insania, sed tamen, qua tua duritia confringatur, exiliat, „ & dicat: Imò illud quod pro te sonat, falsum est, hoc autem quod contra te est, verum est? quid acturus es, nisi fortè alium li„ brum prolaturus, vbi quidquid legeris, „ secundum tuam sententiam posit intelligi? Hoc si feceris, non de aliqua eius parti„ cula, sed de toto audias contradicentem, „ & clamantem, falsus est. Quid ages? Quo te „ conuertes? Quam libri à te prolati originē, „ quam vetustatem, quam seriem succes„ sionis testem citabis? Nam si hoc facere „ conaberis, & nihil valebis, & vides in „ hac re, quid Ecclesiæ Catholicæ valeat „ auctoritas, quæ ab ipsis fundatissimis se„ dibus Apostolorum vsque ad hodiernum „ diem succedentium sibimet Episcoporum „ serie, & tot populorum consensione firma„ tur. Deinde alibi. „

In canonicis autem scripturis, Ecclesiarum Catholicarum quàm plurimum auctoritatem sequatur: inter quas sanè illæ sunt, quæ Apostolicas sedes habere, & epistolas accipere meruerunt. Tenebit igi„ tur hunc modum in scripturis canonicis, „ vt eas quę ab omnibus accipiuntur Eccle„ sijs Catholicis, præponat eis quas quædam „ non accipiunt. In eis verò quæ non accipi„ untur ab omnibus, pręponat eas, quas plu „ res grauioresque accipiunt, eis, quas pau„ ciores minorisque auctoritatis Ecclesiæ te„ nent. Si autem alias inuenerit, à pluribus a„ lias à grauioribus haberi, quanquam hoc in„ uenire non possit, equalis tamen auctorita„ tis eas habendas puto. „

To. 3. de doctrina Christiana lib. 2 cap. 8.

Porrò sic audacis illius veterum hæreticorum perfidię caput amputatum est, qui Euangelia, & Diuinam scripturam truncabant, vt ad suas quisque hæreses Dei verbum, sicut calceos ad pedes proprios aptaret. *a* Ebionis, & Cerinthi qui vnicum Matthæi: *b* Marcionis, qui Lucę: *c* Alogorum qui tantummodo tria, spreto Ioannis: *d* Gnostici qui Philippi Quintum: *e* Nazaræi, qui solum illud, quod secundum Petrum nominabant: *f* Manichęi aliud,

a Epiphan. hæres. 30. *b* Tertull. l. 4. aduersus Marcionē. Epiph. hæres. 42. *c* Epiph. hæres. 51. *d* Epi. hę. 26 *e* Theodoret. li. 2. hæret. fab. cap. 3.

f 7. Synod° actione 6. aliud, quod secundum Thomam: Aliorum qui alia Euangelia vel admiserunt, vel reiecerunt. Hos enim omnes vnica tra

i Luc. p. in præfat. ditione conuicit Ecclesia. Et sanè *i* Lucas Euangelio suo fidem maximam esse habendam optimè indicauit, cùm hoc traditionis auctoritate confirmasset. Sicut, inquit, tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis.

l Euseb. lib. 6. hist. Eccl. cap. 10. Et hoc ipsum *l* Serapionis eruditissimi virexemplo declarat Eusebius. Ille enim, qui octauus post D. Petrū Antiochenam rexit Ecclesiam, cùm Euangelium secundum Petrum tanquam genuinum in Rossensi Ecclesia legi permisisset, paulò pòst tanquam commentitium, ac spurium reiecit, quod traditę doctrinę aduersaretur.

Sed quod de scripturis per Ecclesiam, id ipsum per eandem de reliquo Dei verbo Spiritus sanctus facit. Scribit D. Dionysius traditum illud fuisse, non scriptum: Quod Deus totum hominem sine sui mutatione, aut confusione sumpserit. Hoc igitur & credimus quoniam in corde Ecclesię idem testificantis spiritu sancto dictante scriptum fuit. Atque huiusmodi est (inquit S. Maximus) omnis Theologia, quæ scripta non est, quæ tamen in verbo Dei continetur. At contra pro traditione ha-

Euseb. libr. 3. cap. vlt. Eccl. hist. Iren. lib. 2. c. 39. aduer. hæres. bendum non est, vel Papiæ somnium de mille annis post resurrectionem futuris, vel quę asserit Irenæus de ætate Christi, cū, & alij Patres secus senserint, ac neutrum vnquam admiserit Ecclesia.

Ostendit autem Lirynensis, id verè à Domino nostro, & Apostolis traditum esse, quod vbique, quod semper, quod ab omnibus creditum est. Et ea (inquit) in Ephesino Concilio omnium Patrum vna vox fuit, vt quod erat antiquitus traditum teneretur, quod adinuentum nuper, exploderetur. Quam quidem verbi Dei inueniendi methodum Synodus prima Nicæna antea præscripserat. Ea enim tanquam fidei regula, & professio redeuntibus Nouatianis proposita fuit, vt faterentur, se cū omni consensu Ecclesiæ Catholicæ dogmata obseruaturos: & rursus, vt in omnibus sequerentur ea, quæ in Ecclesia Catholica obseruantur. Atque vt pluribus in locis aduersus Donatistas docet S. Augustinus, Quod vniuersa tenet Ecclesia nec cōcilijs institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissimè creditur. Ac certè ratio eò nos ducit: primùm, quoniam cùm sit tāquam principium per se cognitum, quod omnes homines appetunt, id esse naturalem instinctum (Nam & naturaliter propterea scimus Deum esse, quod nulla tam barbara gens sit, quam non imbuerit aliqua de Diuinitate religio) efficitur, vt Diuinum sit, atque à Spiritu sancto profectum, id quod vniuersæ inditū est Ecclesiæ, quam (vt ita dicam) animat splendore luminis sui idem paracletus, ac docet omnem veritatem. Præterquam quòd planissimū est, si qua rei alicuius origo, neque ad Synodos, nec ad alios referri possit, ac tamen omnibus seculis recepta sit in Europa, in Asia, in Africa, cùm primùm Christiana religio illuxit, hanc ab Apostolis ad nos manasse. Quòd sanè de ieiunio quadragesimæ, de sacris ordinibus, deque plurimis alijs, cùm pleriq; sapientes viri perspicuè monstrarūt, tum certè aduersus impostoras, & effrontem illam Centuriatorum Magdeburgensium impudentiam eruditissimè Turrianus noster persecutus est, ijs libris, in quibus de Pontificum epistolis egit.

2. Via ex cōciliorū auctoritate. Epist. 118. cap. 1. At idem S. Augustinus alteram methodum tradit traditi diuini verbi inuenien-

Can. 2. di. Si quid videlicet in œcumenicis, & plenarijs concilijs, quorum (inquit) est in Ecclesia saluberrima auctoritas, cōstitutum est, id Diuinitus esse traditum manifestè declaratur. Nam, vt in scripturis tradendis, & reliquis omnibus, quæ attinent ad fidem & bonos mores, in quibus Ecclesia errare non potest, ita in hac re est certissima horum auctoritas. Quare & præter antiquissimum Ecclesię vsum, & vbi (quemadmodum S. inquit Epiphanius) canones erant limatiores, constat ex secundo Carthaginensi concilio (prouinciali quidem illo, sed approbato) fluxisse ex Apostolorum traditione cœlibatum Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum & Subdiaconorum: Septima verò Synodo vsum, & venerationem imaginum Christi & Sanctorum, & alia ex alijs iam inde ab Apostolis ad nos prodijsse. Quæ fidei dogmata Patres ab initio secundum suorum temporum successionem concordissimè tenuerunt, huiusque contrarium vt hæreticum refutarunt (quod tamen è sacris litteris nō habetur) id nimirum per traditionē Apostolicam habet Ecclesia, vt certum Euāgeliorum numerum, atq; ea quæ superius aliqua ex parte attigimus.

Gratia. 13. dist. De cōs. c. ex publico. 3. Via ex fidelium consensione in dogmatib° quæ ab hominibus instituī non potuerunt. 1. Timot. 3. Ioan. 14. Præterea si quid est nunc in Ecclesia communi fidelium consensione probatum, quod tamen humana potestas efficere non potuit, id ex Apostolorum traditione necessario deriuatum est, qualia sunt multa, quæ auctoritate Ecclesiastica fiūt, dirimuntur, dispensantur. Alioquin enim error, Ecclesiæ, quæ est columna & firmamentum veritatis tribueretur, contra Apostolum, Christi promissionem, de perpetua Spiritus sancti in Ecclesia permānsione. At verò Ecclesiæ vsus ipse hæc omnia com pro-

probauit. Qua enim alia re, quàm ista fidei regula Episcopi Africæ penè omnes, vnà cum D. Cypriano conuicti sunt, contendentes ex scripturis hæreticos esse rebaptizandos? Quanam Iconoclastæ in secunda Nicæna Synodo? Aquarij in Gangrensi, quæ tempore primæ Nicænæ coacta est? Hydroparastatæ, qui solam aquam, & Armeni, qui solum vinum offerebãt, in sexta Synodo, ac vt breuiter absoluam Eunomiani, Sabelliani, Macedoniani, Apostolici, Aeriani, Valentiniani, Marcionistæ, Vigilantius, Iouinianus, & omnes alij hæretici? Quid igitur (inquit Irenæus) si neque Apostoli scripturas reliquissent, nobis nonne oportebat ordinem sequi traditiõis, quam tradiderunt ijs, quibus committebant Ecclesias, cui ordinationi assentiunt multæ gẽtes Barbarorum eorum qui in Christum credunt, sine charactere vel atramẽto, scriptum habentes per spiritum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes. Hæc martyr ille.

Euseb. lib. 7. hist. cap. 2.
Hiero. cõt. Lucifer.
August. l. 5. de bapt. cõ. Donatist. ca. 23. & 25.
Lib. 3. ca. 4.

Quæ cúm ita sint, optimè illi adnotârunt, qui Christi Domini legem, ac prædicationem non εὐγραφὴν id est, bonam scripturam, sed εὐαγγέλιον hoc est, bonum nuncium fuisse sapienter nominatã dixerunt, quippè quæ non tam scriptis, quàm viua voce propaganda esset, ac conseruanda. Habes quæ de via atque ratione verbum Dei traditum peruestigandi & perquirendi dicenda videbantur, ea si tu diligenter perpenderis, & rationi videbis consentanea, & illud simul intelliges traditiones quas Catholica tenet Ecclesia meritò ab omnibus amplectendas, ac à nemine prorsus reijci posse, qui verbum Dei retinere animum induxerit. Nunc verbum Dei scriptum, quod secundo loco proposuimus, ostendamus ad te, tuosque minimè pertinere.

VERBVM DEI VTI NEC INSItum, & traditum, ita nec scriptum esse apud hæreticos, tum quia eius partes nonnullas reiecerunt, tum etiam quia à verbo Dei viuo destituuntur.

CAPVT IIII.

QVOD sanè haud fuerit difficile. Nam quemadmodum verbum Dei Euangelizatum in exilium ablegarunt, & quod sancti homines à deo inspirati locuti sunt, insitumque proinde illud quod potest saluare animas nostras, quodque Græci ἔμφυτον, & θεόπνευστον vocarunt, priuato spiritu, quasi vnico flatu (sicut Mõtanus suo paracleto) restinxerunt tui, ita macheram quoq; Marcionis mutuati: qua ille (vt ait Tertullianus) ad materiam suam statim cædem scripturarum fecit, verbum Dei scriptum si non omninò abiecerũt, mutilum tamen atque mancum, quantum quidem in ipsis fuit reddiderunt. Nam præter illas fæces, quas è suo pectore vomentes, purissimæ diuinæ scripturæ immiscue runt: præter plurima ablata, hæcque non lima abrasa, sed sera dentata dissecta, præter corruptos varios diuinorum codicum locos (vti paulò pòst ex Lutheri, & Caluini atheismis, atq; aliorum libris liquebit) præter falsa glossemata, augumenta, indices pestilentissimos, quibus Christianas mentes à scopo sanctarũ scripturarũ auerterent, dum fingunt sese scripturas suppositias excernere, numerum vtriusque testamenti voluminum sceleratissimè imminuerunt. Itaque Lutherus, & Zuinglius ex vetere testamento libros sapientiæ, Ecclesiastici, Tobiæ, Esther, Iudith, Baruch, Machabeorum, & Danielis partem: Ex nouo autem, ijdem epistolas, Pauli ad Hebræos, Iacobi, & Iudæ, secundam Petri, secundam & tertiam Ioannis, vt parum Euangelicas, & Apostolico nomine indignas nobis adimere voluerunt. At Caluinus & Beza, præter impias inuersiones, & detruncationes, etiam ex Ioannis Euangelio abscindunt adulteræ historiam. Musculus ex Euangelio Marci postremum caput. De quo Euangelio Marci vti de Apocalypsi notum est quid temerè senserit, & scripserit Erasmus. Anabaptistæ verò homines phanatici, verissimiq; hypocritæ, quique eos secuti postea sunt Trinitarij, & Ariani, totum diuinæ scripturæ corpus, vndequaque corruptum esse blasphemant, præcipuè verò in Euangelicis, & Apostolicis libris. Quamobrem & eò deuentum est, vt alicubi (sicut Claudiopoli in Transyluania superiore anno vidimus) iam Euangelijs omnibus reiectis, veteris tantum Testamenti prophetias, & has quidem inuersas legant, & ex bonis Christianis mali Iudei effecti cùm proximè ad Mahometismum repserint, plerique non solùm corde, sed etiam ore illud licenter occinant: Non est Deus. Quamobrem mirum non est, si Tertullianus hæreticos ad nullam de scripturis disputationem esse admittẽdos moneat. Primùm quidem, quod hęreticum hominẽ post primam, aut certè vnam, atque alteram correptionem deuitandum Apostolus iusserit. Deinde, quòd nihil proficiat (ait ille) congressio scripturarum, nisi planè vt aut stomachi quis inet euersionem, aut cerebri, quòd quasdam scripturas non recipiant hęreses, si quas recipiunt, adiectionibus, & detractionibus, ad dispositionem instituti sui interuertãt, aut non integras recipiant: & si aliquatenus in-

» nus integras præstent, nihilominus diuersas expositiones commentatæ conuertant. » Denique quod ille, si quis est, cuius causa » in congressum descendis scripturarum, vt » eum dubitantem confirmes, ad hæreses ma » gis, quàm ad veritatem demerget, hoc ip » so motus, quod te videat nihil profecisse ę » quo gradu negandi, & defendendi, certè de » pari altercatione incertior discedet, nesci » ens vtrum hæresim iudicet. Quin igitur te Chytræe cùm tuis à diuinis litteris repellamus, & non modò ad easdem prouocare nõ sinamus, sed nec de ijsdem disputare, omnino patiamur.

Sed & alia etiamnum ratione à verbo Dei meritò repellimini, nam nec verbum Dei quod retinuistis, sermo ille Dei viuus est, sed verbum quoddam mortuum ac prorsus vita carens, ac proinde ne verbum quidem Dei. Neque enim (inquit quidam optimus nostri temporis Theologus) verum illud, & viuum Dei verbum est, quod est eiusdem tantum sonus informis, atque confusus, ac tanquam (vt alter aiebat) canum musica sine præcentore, sine tactu, sine debita & conuenienti mensura, modi, temporis, & prolationis. Scriptura quidem ipsa dicitur verbum Dei, cæterum huius vita est sententia à spiritu Ecclesiæ reddita, cùm Dei verbum non loquatur, sed per locutionem audiatur, non dicat, sed dicatur: non testificetur, sed sit testimonium. Dum igitur vocem loquentis, & testificantis Ecclesiæ despicitis, non Dei distinctum, & formatum verbum habetis, sed confusum, & informem sonum verbi Dei, quem litteram occidentem vocat Apostolus: vnde mille hæresum portenta fabricatis, non secus sanè quàm hodie Iudæi, qui Prophetas & Psalmos retinent, sed ita intellectos, vt Christum in illis non videant, sed alium nescio quẽ semper expectẽt, quoniam velamẽ est super cordibus eorũ. Id quod ab ipsis mutuastis, vt olim etiam hæretici veteres. Nam & Faustus Manichęus, cùm se veteris Testamenti libros dixisset perlegisse, nec tamen eorum, quæ nos credimus de Christo, quidquam reperisse, accepit à D. Augustino responsum his verbis: citò me expedio, quia non intelligis, quia videlicet vocem verbi, hoc est, Ecclesiam non admittebat. Atque alibi Manichęos arguit hęresum quibus erant impliciti: Quod nõ essent eruditi in Regno cœlorum: id est, in Ecclesia Christi vera, Catholica. Quòd si (ait) essetis eruditi de diuitijs sanctarum scripturarum, noua & vetera proferretis. Quin verò idem hæretico rum malleus alios quoque perstringebat, cùm diceret: Vos Donatistæ solas Apostoli epistolas ad Romanos, ad Corinthios, & Ephesios in lectione retinetis. Nos autem & epistolas illas in lectione & fide, & Ecclesias ipsas in communione retinemus. Optatus autem aduersus eosdem, vt quid (aiebat) audetis epistolas ad Corintheos scriptas legere, qui Corinthijs communicare noluistis? vt quid ad Galatas, ad Thessalonicenses scripta recitatis, in quorum communione non estis? »

Thomas Stapleto. lib. de principijs demonstrabilibus fidei.
Hæretici non habẽt verbũ Dei viuum.
1. Cor. 2.
Lib. 4. cõt. Faustũ Manichæum cap. 2.
Aug. in li. de vnit. Eccles. c. 10.
Lib. contrà Parmen.

Illvd solum tibi Chytræe superest hoc loco quod respondeas, te videlicet tuosque Ecclesiam Christi minimè, vt nos assueueramus, despicere. Quod vtinam verum esset. Vos tamen eandem despicere, tam est certum, quàm indubitatum existit, eiusdem vnitatem deseruisse. Si autem responderis te cum tuis etiamnum in Ecclesia persistere. Assentirer tibi, nisi illud haberem exploratum te primò Lutherum mox alios secutum fuisse, qui Ecclesiã Catholicam, per orbẽ terrarum diffusam dereliquerunt, aliamque quandam collegerunt, quæ contraria ac repugnantia omnium fidelium consensioni assueueraret. Vt autem Lutherus Ecclesia Christi solus non fuit, ita nec illi qui eius doctrinam sunt secuti. Cæterum hoc adeò verum est, vos Ecclesiam contemnere in sacrarum litterarum interpretatione, vt ne Lutheranorũ quidem cœtum, vestrûm vllus doctorem certum ac iudicem recipere & admittere velit. Iã verò Patres Ecclesiæ lumina quotusquisque vestrorum est, qui in sacris litteris explicandis sequatur duces, imò quotusquisq; est, qui eos non respuat & repudiet, eosque eatenus solùm susciptat, quatenus verbo Dei, vt loquimini, ipsi consentiunt, seu verius, quatenus vobis, qui solùm verbum Dei cum imperio regitis, placent? In quo præclarè Nestorium & Donatistas imitamini. Nestorius (inquit Socrates) veterum interpretum scripta dedignatus est, seipsum omnibus antecellere existimans, quare & turpissimè corruit. Erat autẽ (inquit Optatus) Victor (Donatista) filius sine patre: Tyro sine principe: Discipulus sine Magistro: sequẽs, sine antecedente: Inquilinus sine domo: Hospes sine hospitio: Pastor sine grege: episcop⁹ sine populo. Nos autẽ Catholici, vt cum D. Basilio (quem vtinã reuera susciperes, vt te suscipere alicubi simulas) finem huic capiti imponam: πίστιν ὅυτε παρ᾽ ἄλλων ἠφαμένων, ἡμῖν νεωτέραν παραδεχόμεθα, ὅυτε αὐτοὶ τὰ τῆς ἡμετέρας διανοίας γεννήματα παραδιδόναι τολμῶμεν, ἵνα μὴ ἀνθρώπινα λογίζωνται τὰ τῆς εὐσεβείας ῥήματα, ἀλλ᾽ ἅπερ παρ᾽ ἁγίων πατέρων δεδιδάγμεθα, τάυτα τοῖς ἐρωτῶσιν διαγγέλλομεν.

Socrates li. 7. cap. 32.
Lib. 2. cõtr. Parmen.
D. Basil. ad Antioch. Ecclesiam.

Hoc est: Fidem neque ab alijs

scriptam nobis recentiorem susçipimus,ne que ipsi mentis nostræ germina tradere au demus, ne humana cómenta existimétur esse verba religionis:sed quę à sanctisPatri bꝰ edocti sumus,hæc interrogantibꝰ nos an nunciamus, & proinde verbum Dei scriptum habemus, verbiqúe sententiam, hoc est, viuum illud verbum quod γνήσιον ac germanum Dei verbum meritò nuncupatur.

EX EFFICACITATE VERBI DIuini ostenditur idipsum apud Chytræum pseudeuangelicos minimè reperiri.

CAP. V.

HACTENVS argumentis ex verbi diuini substantia,& integritate desumptis,ostendimus, verbum Dei ad te, tuosq; minimè pertinere,nunc idipsum rationibus ab eius vi, & virtute petitis demonstremus.Cùm autem verbi Diuini vis, & efficacia maximè ex earum rerum virtute, cũ quibus in sacris litteris confertur,percipiatur, operæprecium erit quænam sint eæ, quæq; earundem proprietates peruestigare. Nec tamen est animus singulas comparationes, & collationes disquirere,sed illustriores solùm,& nostro instituto accommodatiores.Quales mihi sanè videntur illę,quibus verbum Dei cum gladio,securi, semine,fermento,pluuia,lumine, atq; deniq; igne confertur. Has igitur expendamus & examinemus, & si verbum quod te habere gloriaris,gladius fuerit,securis, semen,&c.verbum Dei esse fateamur,sin minus aliud quoddam spurium atq; nothum existere meritò inferemus:si longior fuerit tractatio cum magnitudine vtilitatis comparetur.

Hebr.4. INPRIMIS igitur verbum Dei aptissimè confertur à D.Paulo cum gladio, qui pertingat vsque ad diuisionem animæ ac spiritus,compagum quoq;ac medullarum ac discretor sit cogitationum , idq́, officiũ faciat, quod facta ad Petrum vox designabat:Surge Petre,occide & manduca. Sanè ostensum fuerat Petro vas quoddam , velut linteum magnum,quatuor initijs subnixum, de cœlo in terram descendens, in quo erant omnia quadrupedia , & serpentia terræ,& volatilia cœli. Quibus tanquã vitam animalem agentibus diuidenda erat ab ijs hoc gladio omnis impietas , iungendiq́; ij erant Petro , &corpus Ecclesiæ inserendi,eorumq́; prius sanguis auferendus,nempè vt desinerent esse crudeles, & immundi,sicq́; (vt prædixerat Propheta) habitaret lupus cum agno, vitulus & vrsus pascerentur,simul requiescerent catuli eorum , & leo quasi bos comederet paleas,& delectaretur infans ab vbere super foramine aspidis , & in cauerna reguli qui ablactatus fuisset manum suam mitteret, hoc est , neque amplius (quod superius dicebamus) esset barbarus, & Scytha,Iudæus,& Græcus, sed gentium vocatio insignissimum Euangelij opus esse proderetur . Quod certè nunquam ad hæreticos, sed ad Catholicos tantum pertinuit, atque adeò nunc pertinet.Narra .n. mihi obsecro,quasnam gentes,atque prouincias,aut Indias vestro quinto Euangelio abauita earum perfidia separastis ? An non potius Christianam Ecclesiam omnibus machinis curastis euertere ? vt verissimè dixerit Tertullianus: Ipsum opus hæreticorum non de suo proprio ædificio venit, sed de veritatis destructione:nostra suffodiunt,vt sua ædificent. Ita fit vt ruinas potius operentur stantium ædificiorum , quã extructiones iacentium ruinarum . Hæc ille. Tu autem si quęras Chytræe,quid ita? respondent sapientes haud esse mirandum cum Antichristus non tam ab eo , quod ipse sit, quàm ab eo cui contrarius sit appelletur, ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας,ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας,ὁ ἀντικείμενος,ὁ ἄνομος,ἡ ἀποσασία,τὸ ψεῦδος.hoc est:homo ille peccati:filiꝰ ille perditionis: Aduersarius ille:Iniquus ille: defectio illa: mendacium illud:sic verò item à Patriarcha Iacob vocatus fuerat coluber, & cerastes: à Daniele Rex laruatus, & stultus, & cui robur sit dandum contra iuge sacrificium propter peccata: Et prosternetur (inquit Propheta) veritas in terra , & faciet, & prosperabitur : A Zacharia verò dicitur idolum, & pastor stultus : A Christo Domino abominatio & desolatio. A D. Ioanne, mendax. A sancto Irenęo, latro,apostata, homicida,Rex impius,iniustus sine lege. A D. Hieronymo , Homo in quod totus Satanas habitaturus est. Nec porrò, vt eò redeam vnde digressus sum,hoc solum gladij Diuini futurum erat munus , verùm etiam vt separaret hominem aduersus patrem suum,carnem à spiritu, & essent inEcclesia ij quoque,de quibus per Esaiam locutus est Deus dicens : Dabo eis in domo mea,& in muris meis locum,& nomen melius à filijs ,& filiabus, nomen sempiternũ dabo eis,quod nõ peribit. Quæ sanè verba cùm ad Eunuchos pertineant,qui se castra uerunt propter regnum cœlorum , atque ad eum hominum statum,qui vel virginitatem,vel castitatem vouerunt, nunquam hæretici,hunc verbi Diuini characterem assecuti sunt. Quamobrem ne ipsum quidem verbum Dei habuerunt,aut habent. Propterea D.Augustinus ex eodẽ Prophetico Dei verbo vrgebat hæreticos sui tẽporis, seq.

Pseudeuangelici nullas gẽtes ad Christũ conuertunt.

Daniel.8.

Irenæ li.5. Hierõ.in 7. c. Danielis.

Matth.10.

Isa.65.

Hæretici hostes cõtinentiæ. To.6. de S. virginit.25. plura 22. &

» ris,dicens:Quid tergiuersaris impia cœci-
» tas?quid tergiuersaris?Quid in tanta scrip-
» turarum luce tenebras, vnde insidieris , in-
» quiris ? Quid temporalem tantummodo
» vtilitatem promittis continẽtibus Sanctis?
» Nomen æternum dabo eis. Quid ab omni
» concubitu immunes,& eo quoq; ipso,quo
» hinc sese abstinent,ea quæ sunt Domini co
» gitãtes,quomodo placeãt Domino,ad ter
» renam commoditatem referre conaris?No
» mẽ æternum dabo eis. Et si fortè ipsum ę-
» ternum pro diuturno conaris accipere,ad-
» do, accumulo, inculco, nec vnquam dee-
» rit Quid quæris amplius? Quid dicis am-
» plius? AEternum hoc nomen,quicquid il-
» lud est,spadonibus Dei(quod vtique glo-
» riam quandam propriam , excellentemq́;
» significat) non erit commune cum multis,
» quamuis in eodem regno,& in eadẽ domo
» constitutis . Nam ideò fortassis & Nomen
» dictum est, quòd eos quibus datur distin-
» guit à cæteris.Hæc ille.

Li.de Rect. imposturarum Chytræi.

QVAE cùm ipse vnà cùm alijs multis ex Diuino verbo tibi antea proposuissem,nec ad ea respondere potuisses,omnia silentio prudẽtissimus inuoluisti.Sed & diuinũver bũ tanquam acutus gladiꝰ separat ab Ecclesia homines (quamobrẽ excommunicatio dicta est antiquis igneus gladius)&à corporibus dæmones,atque ab hominibus lãguores expellit.Dedit enim Dominus IESVS Apostolis,ac deinceps Ecclesię potestatẽ,vt possent tradere homines Satanæ,vt spiritꝰ saluus fieret.Et super spiritus immũdos,at que super omnem languorẽ,vt D. Matthęꝰ inquit. Ac cùm super terrã nullam comperias potestatem , quæ spiritibus immundis cõparetur,profectò efficitur , vt quod ad Euangelicum negociũ spectat,sit etiam data super elementa, super omnẽ naturam, & super cœlos. Et quæ solueris in terris(ait Dominus)soluta erunt in cœlis. Vt si inextricabilibus nodis illigatus sis,certè facilꝰ & efficacius ense hoc,quã quo solutus est Gordij nodus,soluendus sis,si ritè & ex animo Ecclesiæ potestati à Christo traditę te subdideris.Quod vtinam aliquãdo Chytræe in te ipso, vel sanguinis mei profusione experiar.Porrò multò maiora miracula sunt languorũ ex animis expulsiones,pri uatiq́ue cuiusq; amoris,tristitiæ,&reliqua rum animi perturbationum auulsio , quã fuerit,è corporibus dæmonum effugatio.

Matth.c.x. Iob. 24.

Matth.16.

Hæretici nullas ægritudines miraculo curant.

Quę quidem opera num vestri verbi ministri hactenus fecerint,an verò,sicut de tuo Luthero proditũ est,ne claudũ quidẽ equũ hactenus sanauerint, ad consci entiam ipsam tuam appello . Et certè (vt & isthuc digrediar)miracula hęc semper in ecclesia Catholica fuere, quẽadmodũ cũ cęteris D. Augustinus disertè disseruit: Nec sine sum ma sapientia Christus Dominus hæc edendi potestatem impertijt,cùm per ea hominibus fides esset persuadenda. Quamuis enim oporteat, vt lumine fidei , & spiritu sancto ducantur, qui credunt , vt tamen pulsanti Deo aperiant miracula edenda erant , præsertim cùm ostium fidei Prouincijs aperitur ,vbi non erat , cumque Euangelium propagatur, aut Diuinæ dispositionis ratio ob aliud ad suam gloriam requirit. S.Thom.3. parte q.43. art.1.

CVM SECVRI etiam verbum Dei comparatur.Dixit enim præcursor: Iam securis ad radicem posita est , facite ergo fructus dignos pœnitentiæ;vbi per securim vtcunque aliter exponi locus ille potest,non ineptè tamen verbum Dei intelligitur.Atqui arbori comparatur in Diuinis litteris homo , cuius duæ radices cùm sint,intellectus,& voluntas,hæc potissima radix est . Radicem autem sursum habet homo ,plantæ deorsum , vt quemadmodum hæ ex terra,sic nos,è cœlo nostrarum actionum principium hauriamus. Et verò Philosophi cùm dixissent accipere à tellure τὴν σοφὴν κατεργασμένην τὰ φυτὰ; addiderunt in radice perfici τὴν πέψιν, ὥσπερ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῶν ζώων , hoc est , concoctionem , sicut in animalium ventre. Ad hanc igitur nostram radicem verbum Dei admouetur,& tanquam cibus vt concoquatur,& sicut valida securis , vt quod gladius anceps facit penetrando , hoc illa faciat abscindendo. Sic cùm scriptum est: Vox Domini in virtute, & Deus Maiestatis intonuit,Dominus super aquas multas: vox Domini in virtute , vox Domini in magnificentia : postea fusius eius vis exponitur , cùm subdit Psaltes , vox Domini confringentis cedros,& confringet Dominus cedros Lybani : vox Domini intercidentis flammam ignis,vox Domini cnocutiens desertum , & commouebit Dominus desertum Cades. Vox Domini præparantis ceruos , & reuelabit condensa,& in templo eius omnes dicent gloriam.Et quæ sequuntur. Huc quoque illud Dei ad Ieremiam: Ecce dedi verba mea in ore tuo : Ecce constitui te hodie super gentes,& Regna, vt euellas & destruas, & disperdas,& dissipes,& ædifices,& plantes. Ac denique illud. Ego sum vitis vera,& pater meus agricola est,omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum , & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plus afferat. Et sanè commina tio venturæ iræ,& prædicatio pœnitentiæ,voluntatem hominis excutiunt,atque à veteris hominis via remouent,& vitia cõtinẽter amputant,vixq́; fieri potest,vt si qs verbũ Dei Catholicũ attentè audiat,vitam

Matth.3.

Aristot. de partib. anim. mal.

Psalm.28.

Ierem.1.

Ioann.15.

non corrigat. Id quod Euãgelij dilucidiſſima nota eſt: ſic enim volũtas (quam non ſine cauſſa Philoſophi noſtrarum actionum dominam vocarunt) non extrinſecus per puluillos omni cubito ſuppoſitos, neque per homines prurientes auribus, ſed per veritatem aptiſsimè curatur. Inde autem dominus Ieſus tam accuratè ſanandos ſciſcitabatur, nũ vellent ſanari, nũ vellent credere, noſq; omnes docuit, vt ſinein termiſsiõe oraremus, fiat volũtas tua, & vt abnegaremus noſmetipſos, & mortificarem⁹ mẽbranoſtra, quæ ſunt ſuper terram: vt ſanè hinc intelligi maximè poſsit, verbo Dei iam Chriſtianis excellẽtiorem, quàm quæ antea fuerat, viã oſtendi, neque verò tantum exterioris hominis cultum, aut iuſtitias carnis, (quamuis & ille vtilis eſt, & hæ ſuo tempore neceſſariæ fuerant) ſed interiorem illum hominem in primis proponi, in quo libentiſsimè pedem, & ſedem ſuam figere ſolet benigniſsimus Ieſus: Quoniam & eius delitiæ ſunt eſſe cum filijs hominum: & voluntas nunquam meliori marito nubere poteſt, quàm cùm Deo adhærens, & facta vnus ſpiritus cum eo, verè dicere poteſt, Dilectus meus mihi, & ego illi. Quamobrem hinc fit, non eſſe Dei verbum apud eos, qui cùm imputatam iuſtitiam fateantur, inhærentem tollunt, cumque nouam vitam prædicant, fructuum dignorum pœnitentiæ operationem auertunt, ſecurimq; adeò neſcio quò magis, quàm a radicem arboris, id eſt, ad hominis voluntatem admouent.

Hebr. 9.

Cant. 2. Verbũ hæreticorũ nõ eſt ſecuris ad radicem poſita.

Luc. 8.

SEMINI quoque ſimile eſſe in diuinis literis verbum Dei dicitur, Itaque & vim habet gignendi ſibi ſimile, eademq; natura, & iſdem qualitatibus: Ac quem terræ ſuccum exugit, hunc in ſe tranſmutat, & auget. In quo mirabile pietatis myſterium panditur. Quemadmodum enim per verbum Dei increatum omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt: Ac per verbum Dei incarnatum omnes homines ſanctificantur, & iuſtificãtur: ſic per verbum Dei Euangelizatum, & Sacramentis adhibitum poteſtas nobis datur filios Dei fieri. Nam renati ſumus (inquit

1. Pet. 1.

D. Petrus) ex ſemine incorruptibili per verbum Dei. Quod ſi identidem in nobis iaciatur, atque à nobis auidè ſuſceptũ, & quaſi conceptũ cuſtodiatur, quis nõ ſtatim ſentiat veriſsimum eſſe, quod dixit Euangeliſta, veritatem & gratiam in nobis eſſe factam per Chriſtũ? Quis (inquam) non intelligat, verbũ Dei, & ſapientiſsimè vocatum eſſe Euangelium Regni, quippè quo ad cœlum nobis complanatum eſt iter: Et dici ſemen ſuum, hoc eſt Chriſti, non autem alienum: non adulterinum, quale mũdanum, Ethnicum, hæreticum?

ENIMVERÒ, quoniam huic ſemini tanta vis ineſt, propterea exerat ſeſe foras neceſſe eſt, atque emittat truncum, ac ramos altè, lateq́ue pandat, fructusq́ue edat, in quibus ſemen, vimq́ue eandem, vnde ipſum olim editum fuerat, conclu- Matth. 5.
dat. Sic igitur Diuinum verbum facit, vt Ephes. 4.
lux noſtra luceat corã hominib⁹, vt videãt bona Chriſtianorum opera, & glorificent DEVM: vt rectà, atque in ſublimè tendamus per vnam fidem, & ſpem vocationis noſtræ, vt virtutum ſemitam teramus: neque verò in circuitu (ſicut impij) ambulemus, aut omni vento doctrinæ, vt ſemper hæreticis accidit, circumferamur: Nec denique ad ſiniſtram, aut dexteram declinemus: Nam & propterea Dominus grano ſinapis (non autem granis) ad deſignãdam fidei vnitatem, verbum DEI ſimile eſſe Matth. 13.
dixit, quod quidem (inquit) minimum eſt in omnibus ſeminibus: at cùm creuerit maius eſt omnibus oleribus, & fit arbor, ita vt volucres cœli veniant, & habitent in ramis Magnetes ad Theoſte
eius. Quæris cur? Reſpondet Magnetes an- nem in Apologia
tiquiſsimus auctor Græcus. Sinape enim Euangelio.
cùm calidiſsimum ſit, purgat cerebri ſordes, & familiaribus cibis adhibitum pituitam, atque humores mali ſucci craſsitudinem ſcindit. Similis igitur eſt (inquit) ratio »
verbi Dei, purgat humores intemperantiæ, »
reprimit licentiam, & ardorem viuendi ſine ordine, educit amplitudinem peccatorum, curat hominem, mordens reprehenſione, ſecans doctrina, calefaciens compaſsione, excitans cogitatione: ſeminatur in mundo, & profert fructum ſupramundanum: ſeminatur in terra, & terrenos ſubducit ad ſanctitatem. Hæc Magnetes. Quæ veriſsimè Catholicorum Euangelio competunt, cum hęretico nõ cohęrent. At quî illa? quòd granum ſinapis ſit minimum omnibus oleribus. quòd tantopere creſcat, quòd volucres in ramis eius conquieſcant? ſanè, quoniam humilitas, paupertas, obedientia, caſtitas, mortificatio, ſunt prædicationis Euangelicę ipſiſsima inſignia. Etenim Chriſtus, Beatiſsima Virgo, Apoſtoli, Martyres, & plurimi alij, quid aliud vita, moribus, miraculis, Euangelio docuerunt? Verùm qui turgido corde, ac proinde inflatis buccis ſeipſos venditant tanq̃ quosdã magnos, à ſeq; ipſis mittuntur, quiue dicũt labia noſtra à nobis ſunt, & ànobis ver- Pſalm. 11.
bũ DEI, non item ab Eccleſia Chriſtiana Epiſt. Iudę.
proceſsit: Qui itẽ Maieſtatem, & Dominationẽ ſpreuerunt, atq; obedientię, & paupertatis, ac caſtitatis iugum excuſsere, vide mihi an aliquid vnquã ediderunt, in quo vel populi tuta conſciẽtia & ſtabili fide: vel volucres cœli, hoc eſt, contemplationi, & ſcien-

Inanitas verbi hæreticorũ oſtẽditur.

ſcientiæ magis dediti conquieſcerent? Et
Matth. 24. quidem alibi in Euangelio legimus, vbi erit corpus, ibi congregabuntur aquilæ. Et
1. Cor. 4. Apoſtolus ait, facti ſumus ſpectaculum,
Vide Hieron. & Hilar. in commentarijs. mundo, Angelis, & hominibus. At tu mihi iterum, quæſo, quaſnam è veſtris nidis excluſas vnquam aquilas oſtendes, quæ vnanimes ad corpus Chriſti myſticum, quæ eſt Eccleſia, conuolauerint? ſanè coruos ad cadauera volantes, & crocitantes, hoc eſt, qui perpetuò blaſphemãt Synodos, Eccleſiam, Sanctos, & tabernaculum Dei, audimus & cernimus. Aliud non certè. Cùm verò Apoſtoli, Martyres, & alij facti ſint prius vt ſtercora, vt mundi peripſema, vt paruuli, vt minimi, mirum non eſt, ſi firmum verbũ Dei ſtat, (cognouit enim Dominus qui ſunt eius) ac propterea ij erupe
2. Timo. 2. rint tanquam ſolidiſsimi rami, quorum firmitate nixi, & vmbra tecti maiores noſtri ſteterunt, & nos, ſumma cum pace religionis, eorum veſtigijs fidenter inſiſtimus.
Sermon. 2. in feſto S. Laurentij. Sed optimè D. Ambroſ. qui ſic loquitur; Nam ſicut, ſinapis granum quum ſumimus, vultu contriſtamur, fronte contrahimur, ad lachrymas permouemur, & ipſam ſalubritatẽ corporis noſtri cum quodam fletu auſteritatis accipimus: Illinc enim nos amaritudo exaſperat, acrimonia penetrat, hinc calor ignei ſaporis accendit, & toto perturbati corpore tunc magis ſani efficimur, quum amplius deploramus: Ita ergo & quum fidei Chriſtianæ mandata percipimus, contriſtamur animo, affligimur corpore, ad lachrymas permouemur, & ipſam ſalutem noſtram cum quodam fletu, ac mœrore conſequimur. Inde enim nos ieiunia exaſperant, illinc peccatorum conſcientia macerat. Hinc patrimonij iactura perturbat, & toto contriſtati habitu, magis ſalutem conſequimur, ſi
Ioan. 16. d. amplius defleamus, ſecundum quod ait Dominus: Vos plorabitis, & flebitis, ſeculum autem gaudebit. Sicut autem cùm ſinapi caput fortè curandùm eſt, iubemur capillos demere, impedimenta cutis vniuerſa deponere, vt nudo corpori perfecti⁹ medicina perueniat: ita & cùm anima per fidem curãda eſt, præcipimur à nobis ſubſtantiam auferre ſeculi, impedimenta auri, argentiq́ue deponere, vt & nudæ, & ſoli animæ congruentius ſpiritalis medicina conueniat. Quiſquis enim rebus mundi, & diuitijs ſeculi obuolutus eſt, huic fidei medicina non proderit. Ergo quod ſuccus ſinapis in corpore, hoc fides Chriſtiana operatur in anima. Sed quoniam in ea-
Marci 4. dem Dominica ſententia ſcriptum eſt: quod acceptum homo miſit in hortum ſuum, & creuit, & factum eſt arbor, &c. diligentius requiramus quis iſte ſit, cui hæc cuncta conueniant. Arbitror hoc ipſi Chriſto Domino dici, & rectius comparari, qui naſcendo in homine humiliatus, vt granum eſt, aſcendendo ad cælum, exaltatus vt arbor eſt: granum planè eſt Chriſtus, dum patitur, arbor eſt dum reſurgit. Granum, inquam, eſt, cùm famis eſuriem ſuſtinet: arbor eſt, cùm quinque millia virorum, quinque panibus ſaturat. Ibi ſterilitatem humana conditione patitur, hic ſatietatem propria diuinitate largitur. Granum autem dixerim Dominum, cùm cæditur, cùm contemnitur, cùm increpatur: arborem autem cùm cæcos illuminat, mortuos reſuſcitat. Ramos autem huius arboris ſi requiras, inuenies. Ramus eſt Petrus, ramus eſt Paulus, rami ſunt omnes Apoſtoli, vel martyres Saluatoris, ad quos ſi quis ſe fortiter tenere voluerit, fluctibus ſeculi minimè mergetur, quin potius ſub vmbra illorum latitans, gehennæ non patietur ardorem, ſecuruſq́ue de diabolicæ tempeſtatis procella erit, & de die iudicij exurentis incendio.

Granum Chriſtus. Arbor Chriſtus.

Rami Apoſtoli, Martyres, &c.

Fermento præterea confertur verbum Dei. Nam etſi ea voce humana doctrina & Phariſæorum mores interdum notantur, quamobrem etiam, vt à ſacrificijs fermentum abijceretur, in veteri teſtamento cauebatur. Eadem tamen voce ipſum etiam verbum Dei, ſcripturarum intelligentia, dilectio, & ipſe Dominus Ieſus deſignatur. Illud ſanè fermentum (inquit Origenes) non vult eſſe in anima Deus, & tale » fermẽtum niſi abiecerimus de domo ani- »
mæ noſtræ, meritò exterminabimur. Sed » ne contemnas etiãſi paruam videris intra » te fermẽtari malitiã, quia modicũ fermẽti » totã maſſam corrũpit. Et ideò neq; de par- »
uo peccato negligas, quoniã ex vno pecca- »
to generatur & aliud: ſicut. n. iuſtitia, gene »
ratur iuſtitia, & ex caſtitate caſtitas, ita & q »
ſemel intra ſe, licet paruũ malitiæ repoſu- »
erit fermentum, quotidiè ſemetipſo ne- »
quior efficitur, ac deterior. Et ideo ſi vis »
agere azimorum feſtiuitatem cum Deo, »
nec paruum quidem malitiæ fermentum »
reſidere patiaris. Hæc Origenes: longè ſecus Diuina monita excipiens, quàm Lutherus, qui & omnia peccata eſſe præter fidem commẽtus eſt, & ſedulam iſtam legis Chriſtianæ obſeruandę curam deſpexit.

Iam ad rem quod propius attinet: cùm fermentum ita dictum ſit, quod feruendo creſcat, fiatq́ue à farina, quæ ſubigitur, antequam addatur ſal: qui eius naturam & vim nouerit, verbi Diuini vim facilè agnoſcet. Vt enim modicum fermentum totam maſſam (vt ait is ipſe Magnetes quem ſupra citauimus) firmat, modificat, maturat, & (quod in vita præcipuum eſt (ad vi-

ctum, panem perficit, panis enim fermenti expers insuauis est ad gustandum, & ad alendum incommodus: sic verbum Dei vitam hominum immoderatam, effusam, & ordine carentem continet, & quodammodo fermentat reducens ad proprium ordinem. Quòd certè abesse ab hæretica doctrina liquidissimè cernitur. Ecqua enim constantia, ordo, lex, moderatio, vitæ hominis perturbatæ, ac dissolutæ, & inconstanti potest inde peti? Quòd si amaro zelo, contentione, mutabilitate omnia inter hæreticos feruere, & intumescere, (ac quidem in rebus fidei) intelligis, an non amabo fermentum minimè Euangelicum agnoscis? Præterea cùm fermentum (ait Diuus Ambrosius) sit magnitudine paruum, specie simplex, natura commune, tantam tamen fortitudinem intrinsecus gerit, vt cùm reconditum fuerit in farina, hoc totam massam faciat esse, quod ipsum est, & ita semper vniuersum cumulum asperſionis suæ vigore diffundit, vt omnem ipsam magnitudinem pollinis faciat fermentum, ac sic res ipsa fortitudine sua molem proprij vigoris acquirit. Inde verò est (quemadmodum paulò fusiùs postea disseremus,) vt firmissima fuerint progressusque magnos fecerint, quæcunque hoc fermentum perceperunt. Hoc autem contigit Apostolis, hoc ijs quicunque in Germaniam, & aliò Euangelium primi importarunt. Et prudentissimè (inquit Diuus Chrysostomus) ex natura rerum imagines Dominus conduxit, vt ostendat sicut illa, natura duce, impossibile est non fieri, pariter hæc quoque naturæ Domino concedente, necessariò fient. Non igitur opponetis (inquit ad Apostolos) & quid poterimus ad tantam duodecim homines multitudinem? Id enim ipsum maximè virtutis vestræ splendorem ostendet, quòd multitudini orbis immixti non confundemini. Nam & fermentum cùm farinæ appropinquauerit, non solùm appositum, sed immixtum, penitùs totam massam fermentat. Propterea non dixit, appositum, sed abscondit. Si igitur & vos cùm vniti atque commixti impugnationibus fueritis, tunc trophæa consequemini, & quemadmodum fermentum in farina subuersum non deperditur, sed in naturam suam farinam transmutat, pariter in prædicatione Euangelij fiet. Nolite igitur timere si magna pericula futura prædixi. Non enim extinguetur fulgor vester, sed omnia superabit. Ac paulò post. Magna enim est prædicationis virtus, & quod semel fermentatum est, fermentum rursus ad reliqua efficitur. Hactenus Chrysostomus.

Sermo. 5.

Chrysost. hom. 47. in Matth.

PLVVIAE ET IMBRI confertur. Inclamat enim Diuinus Legislator: Audite cæli quæ loquor, audiat terra verba oris mei, concrescat in pluuiam doctrina mea, fluat vt ros eloquium meum, quasi imber super herbam, & quasi stillæ super gramina. Prædicit quoque Esaias. Quomodo descendit imber, & nix de cælo, & illuc vltrà non reuertitur, sed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat semen serenti, & panem comedenti: sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum, sed faciet quæcunque volui, & prosperabitur in his, ad quæ misi illud. Itaque & addit, omnes sitientes venite ad aquas. Et Iob dicebat, expectabant me sicut pluuiam, & os suum aperiebant, quasi ad imbrem serotinum. Atque vt breue faciam, sicut plena est Diuina scriptura his similitudinibus, sic (inquit Ecclesiastes) fons sapientiæ est verbum Dei. At verò adhuc vim & vehementiam eius futuram potissimum Euangelij tempore Spiritus sanctus ostendit, tum quòd, si quis biberit ex hac aqua, fiet in eo fons aquę salientis in vitam æternam, tum ex eo quod D. Gregorius Magnus moraliter affert. Quis dedit (inquit Iob) vehementissimo imbri cursum? Et quis est pluuiæ pater, vel quis genuit stillas roris? Imber igitur (ait Gregorius) fortitudinis DEI, est prædicatio Diuinitatis. Nam imber infirmitatis, est prædicatio eius incarnationis de qua per Paulum dicitur. Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Et rursum. Si crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute DEI. Sic autem (ait) sancti viri humanitatis eius infirma prædicant, vt auditorum suorum cordibus etiam Diuinitatis fortia infundant. Audiamus per tonitruum imbris imbrem fortitudinis. In principio erat verbum, & verbum erat apud DEVM, & DEVS erat verbum. Audiamus etiam imbrem infirmitatis. Verbum caro factum est. Audiamus imbrem fortitudinis. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod factum est in ipso vita erat. Audiamus etiam imbrem infirmitatis: In propria venit, & sui eum non receperunt.

Deut. 32.

Esaiæ 55.

Esaiæ 55.

Iob 29.

Eccles. 7.

Greg. l. 27. Moral. Iob 38.

Sic igitur quicunque de Domino prædicarunt, vt eius Diuinitatem aut negarēt, aut quasi imminuerēt, vel diuiderent, quemadmodum Lutheranos, & Caluinianos feciſſe compertissimum erit, vel prorsus eam tollerent, sicut Samosateni, & noui Ariani faciunt, hi sunt qui verbum Dei non annunciarunt, de quibus meritò dixit Apostolus, subintroierunt quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudicium)

Lutheranorum & Caluin. verbū imbris prorsus eam tollerent, sicut Samosateni, & noui Ariani faciunt, hi sunt qui verbum Dei non annunciarunt, de quibus meritò dixit Apostolus, subintroierunt quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudicium) impij: Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, & solum Dominatorem, & Dominum nostrum Iesum Christum negantes, &cet. nubes sine aqua, quæ à ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, fluctus feri maris, & quæ sequuntur: Atqui Pontifex ille sanctissimus verba Ieremię exponens: Nunquid sunt in sculptili „ bus gentium qui pluant, aut cœli possunt „ dare imbres? Dicamus (inquit) hoc & con„ tra hæreticos, qui pluuiam doctrinarum „ tribuere non possunt. Et cùm se cœlos esse „ promittant, & de se scriptum glorientur, „ cœli enarrant gloriam Dei, tamen imbres „ non possunt dare doctrinæ. Et sapienter inquit Cyrillus de istis, qui specie Euangelij ad cursum Diuini verbi præcidendū, abutebantur. Cùm pluit, aut ningit, nemo potest prohibere, quin propositum eius, qui facit vt pluat & ningat, ad effectū perducatur. Propositum enim est vt terra fruges ferat, & agricolæ cibo, & semine abundent, sic nemo potest facere, vt cesset verbum Dei. Non potest (inquam) vt dixit Gamaliel legis doctor de verbo quod Apostoli prædicabant, consilium Dei, aut opus dissolui.

Epist. Iudæ

Gregorius Magnus.

Act. 5.

Verbū Lutheranorū non pluuia uia vestra, & irrigatione Euangelica vobis fed grando pollicebamini, & vide grandone an ros fuerit, quo populos aspersistis, aut potius interemistis. Neque enim tam cito Lutheri semen iactum fuit in terram, quin cœlum quasi æneum factū, nec matutinam, neque serotinam pluuiam in vestris regionibus pluerit amplius. Vbi enim Episcopi, vbi Sacerdotes, vbi doctrina Patrum, vbi Academiæ quæ antea florebant? Ac tanquam ex Aegyptijs plagis, & ex puluere isto (in quo vos præclarè videlicet exercuistis) eruperunt Cyniphes, & ranæ, & aqua in sanguinem versa est. Non animabus in purgatorio peperciſtis, non Pōtificibus, non Principibus, nō Ecclesiæ vniuersæ, nō sanctis in cœlo, coaxantes scilicet interim cum vestro illo INTERIM impunè è vestris istis paludibus, quas vel ipsi Turcæ solo ductu naturę exhorrent, bella verò rebellium aduersus legitimos Principes isthinc extitere, vt si eos conatus obedientiæ Christianæ adiunxissetis, iam diu est, cùm quidquid Turcicarum est virium, & armorum, prorsus retusum, & in vomeres versum fuisset. Præterquam quod istud vestrum semen arescente terra non creuit, vt faceret fructum tricesimum, sexagesimum, centesimum, sed bonum triticum, vnde varij illi & vberes continentiæ fructus edebantur, in Zizaniam vertere curauit, nec quantacunq; diligentia Principū, vel Ecclesiæ, ac Synodi generalis cura Christianus orbis in hoc incubuit, vt sapientia & doctrina rectissima imbueremini, effici potuit, vt aliud ex vobis enasceretur, quàm quod de terra inquit Apostolus, quę Hebr. 6. sępe venientem super se bibens imbrē, cùm proferat spinas, ac tribulos reproba est, & maledicto proxima, cuius consummatio in combustionem. Quin verò quidquid eiusmodi è vestro semine erupit, cùm ilico pugnātes inter se, ac immaturos fructus tulerit, neq; vna ex radice prodijsse, neq; ex eodem foramine manasse, quod amaram & dulcem aquam emittere nequit, nec propterea fuisse bonum semen, non granum sinapis, non fermentū, neque cœlestem pluuiam, hoc est non Dei eloquium, aut verbum apertissimè ostendit.

Cum MARGARITA identidem comparatur verbū Diuinum. Vna enim pretiosa margarita, vna est veritas (ait Theophylactus) quæ scilicet Christus est: Ea cùm in concha nascatur, quæ se aperit tępore fulgoris, ac deinde iterum se claudit, concipitur tum ex fulgore Spiritus sancti. At sicut sępe margaritam tenens in manu, ipse scit quantas diuitias possidet, alij autem ignorant: ita & prædicatio in obscuris & perfectis, abscondita est. Sed & bonæ margaritę (inquit Albertus Magnus) colore, natura, effectu dignoscūtur. Colore meliores sunt, quæ splendorem aluminis pluuioſi exhibent, qui splendor est argenti, cui supernatat tenuissimus fumus hyacinthinus, splendor autem argenti est, sicut si clarè lucens penetret aquam limpidam. Et sic color bonæ margaritæ accedit ad perspicuitatem aquę limpidę. Hæc si spiritualiter expēdamus, lux sapientiam significat, aqua mundiciem. Sed & notandum est, quod ostrea, & conchylia, quæ margaritas portant hoc inter cætera animalia propriū habēt, quod nunquam coëunt, seu per commixtionem generant: Sed potius ex lumine lunę, quod conceptum in humido viscoso succo formāt, & colorat, margaritam. Fum⁹ autem hyacinthinus desuper natans vapor cœlestis est in mente. Quæ sursum sunt quærite (inquit Apostolus) Natura autem margaritę causā habet in cœlo efficientē (vt diximus) lumē scilicet lunæ. In humido roscido, qui manè ex ripa maris colligitur, habet materiam seminalē. In conchylijs autem habet quasi matricem, & ita in animali mundissimo, & castissimo naturalē sortitur suę substantiæ virtutem. Splendor cœlestis in Sanctorum mentibus, illorum nimirum, qui doctrinam nobis sanam, & veram profuderunt, illuminatio est, qua Spiritu sancto inspirati locuti

Albert⁹ Magnus in Matth.

Sap. 8.

Ezech. 36.

Coloss. 3.

2. Petr. 1.

sunt sancti dei homines. Humor roscidus,
Esai.ca.45. & 26. gratia est. Ros lucis ros tuus. Et rorate cæli desuper, dicit Propheta. Durantur margaritæ in conchis marinis per patientiam: perseverat autem doctrina veritatis inter tot tempestates huius seculi, & aduersas sectas. Inundationes maris (habet scriptura)
Deut.33. quasi lac sugens thesauros occultissimos arenarum. Sunt autem thesauri arenarum margaritæ, quæ inter arenas latent. In conchis autem formantur, & nutriuntur: siquidem veritatis doctrina de figuris & ænigmatibus elicit veritatem (vt scripsit
1.Cor. 13. Paulus) videmus nunc per speculum in ænigmate. Rotunda figura perfectionem notat. Hæc atque multò plura tum ille, tum alij excellentes viri de margarita, & gemmis locuti sunt: quæ omnia ad Dei gloriam, & sapientiam manifestandam sapientissimè aptarunt. Mirandum vt non sit, si plurimi percepto bono Dei verbo, tanquam boni negociatores, omnia reputarunt vt stercora, cuncta vendiderunt, vt darent pauperibus, Mundo valedixerunt, percalcatum perrexerũt patrem, vt istam margaritam emerent. Da ergo mihi Chy-
Lutherani margaritas non quærunt. træ vnum è vestris Euangelicis, qui ad eremos, qui ad cœnobia, ad virtutum videlicet Christianarum scholas, confugerint, vt totam vitam paludati cilicijs, ieiunijs
B. Edmundus Campianus in Rationib' redditis Academicis Angliæ. pasti (vt quidam è nostris Martyribus aptissimè dixit) in lege Domini meditarentur dies ac noctes. Id quod etiam tenellæ virgines efficere potuerunt, quia non vitro vestro, & auro improbo, sed ista margarita, & purissimis gemmis verbi Dei sese ornarunt. Audi ergo Marcion (inquit D. Hieronymus) Audi Manichæe, bonæ margaritæ sunt lex & Prophetæ, & notitia veteris Testamenti. Nos autem vestris dicere possumus. Audi Luthere, Audi Caluine, bonæ margaritæ sunt nouum Testamentum, non diminutum, non decurtatum, non falsatum: bonæ gemmæ Sacramenta, & Christus verax, & verus in Eucharistia, quæúe alia impiè ab ijs negantur. Quæ certè nisi possideatis, mirandum non est, cùm Dominus iusserit ne mitterẽtur ante porcos margaritæ, aut sanctum
Matth. 7. daretur canibus. In quo præcepto (ait D. Augustinus) diligenter quærendum est,
Li.2.de Ser. in monte Sanctum. quid sanctum sit, quid margaritæ, quid canes, quid porci. Sanctum est, quod violare atque corrumpere nefas est, cuius vtique sceleris conatus, & voluntas tenetur rea, quamuis illud sanctum natura inuiolabile, atque incorruptibile maneat. Mar-
Margaritę. garitæ autem, quæcunque spiritualia magna æstimanda sunt, quæ in abdito latent, tanquam de profundo eruuntur, & allegoriarum integumentis, quasi apertis conchis inueniuntur. Licet itaque intelligere, quòd vna eademq; res & sanctum & margarita dici possit: sed sanctum ex eo, quod nõ debet corrumpi, margarita ex eo, quod non debet contemni. Conatur autem vnusquisque corrumpere, quod non vult esse integrum, contemnit verò, quod vile ducit, & quasi infra se existimat esse, & ideò calcari dicitur, quidquid contemnitur. Quapropter canes, quoniam exiliunt ad dilacerandum, quod autem dilacerant integrum esse non sinunt: Nolite (inquit) Matth.7. sanctum dare canibus, quia etsi dilacerari, & corrumpi nõ potest, & manet integrum, atque inuiolabile, illi autem qui vellent, cogitandum est, quod acriter atque inimicissimè resistunt, & quantum in ipsis est (si fieri possit) conantur perimere veritatem. Porci verò, quamuis non ita vt canes morsu appetant, passim tamen calcando inquinant. Canes ergo pro oppugnatoribus veritatis, porcos verò pro contemptoribus non incongruè accipimus. Quod autem ait: Conuersi dirumpant vos, non ait ipsas margaritas dirumpant. Illas enim conculcant, etiam cùm conuertuntur, vt adhuc aliquid audiant, dirumpunt autem eum, à quo iam missas margaritas conculcauerunt. Non enim facilè inuenires quod gratum ei esse possit, qui margaritas conculcauerit, id est, cum magno labore diuina inuenta contempserit. Qui autem tales docent, quomodo non dirumpantur indignando, & stomachando, non video. Vtrumque autem animal immundum est, & canis & porcus. Cauendum est ergo ne quid aperiatur ei, qui non capit. Melius enim quærit quod clausum est, quàm id quòd apertum est, aut infestat, aut negligit. Neque verò alia causa reperitur, cur ea, quæ manifesta & magna sunt non accipiantur præter odium, & contemptum, quorum propter vnum canes, propter alterum porci nominati sunt. Sic Augustinus. Et hęc etiam an sectarijs huius temporis quadrent, ipsa res loquitur. Vniuersus orbis Christianus pridem agnouit: conscientia vestros iam arguit. Margaritam enim, siquidem verbum Dei conculcarunt. Dolo enim malo quæsitum statim fœdè violarunt, multas eius partes reijciendo, alias reddendo mancas atque mutilas, versionibus innumeris deprauarunt, peruersis interpretationibus corruperunt, vt antea ostendi, ad eius interpretationem quosuis ex plebe receperunt cerdones, lanios, coquos, singulos proprijs imbutos hæresibus & opinionibus, denique errores & hæreses veteres eodem dolo astruere conantur, vt ex Atheismis quos infra commemorabo, atque alijs patebit

Canes veritatis oppugnatores.

Porci veritatis contẽptores.

Lutherani conculcant verbũ Dei.

liquidò. An horum verbum margaritæ meretur nomen, an potius qui tali verbo vtuntur, verbum illud Dei γνύσιον, vt porci margaritas, conculcant? Iudex esto lector.

IGNI ET LVMINI assimiliatur. Vox enim Dei ex medio ignis ad Moysem est facta: Cùm flamma (inquit Philo) in vocem auribus vsitatam conformaretur, ac super singulos Apostolos (ait
Lucæ.2. Diuus Lucas) edito prius de cœlo soni tu spiritus vehementis apparuerunt dispertitæ linguæ tanquam ignis. Præterea Diuina propemodum est natura ignis, qui sibi assimilet omnia, cuncta in se
Cæsar Scaliger contra Cardanum transmutet. Quæ vis, licet (vt vir quidam doctus eleganter scripsit) in alijs quoque elementis pateat, in aere tamen & aqua est parcior, in terra obscurior.
Ignis quæ sit vis. Ac cùm elementis omnibus commune sit, vt suas promoueant formas, vbi validiora sunt ijs, quæ ab ijs patiuntur, hoc ignis validissimè omnium efficit.
Philo.in De calogum. Cùm verò vnicuique enti insita sit appetitio infinitatis, atque æternitatis, propter quam in animalibus per generationem, in elementis per trãsmutationem fit formarum propagatio, id in igne, ac lumine manifestissimum est: Quare ignis vt Princeps atque arbiter elementorum auget imperium suum perpetuo dominatu, segregans & congregans, & sibi asciscens quantum potest: quæ suæ ditioni attributa secum auehat, abiens ad sedem suam. Ita iustus Rex suum cuique reddit, hereiscens familias, & finium regundorum inies rationem: prudens œconomus sibi quantum satis est, sumit. Ergo ex ligno, terræ cineres, aquæ humorem, aeri halitum distribuit, sibi quod vulgi oculos fallit, animos haud latet sapientum, sumit, ac seruat. Vnde Græci eum ὁρατήριον, δυνατὸν, διακριτικὸν ὀξυτόρον, παντοκίνητον, ἀμιγὲς, ἀμείωτον, ἀπροσδεὲς, μονοῦσιον; διαμένοντα, alijsque tanquam epithetis ornârunt. Quæ quidem suo libro de dogmaticis characteribus non minus Catholicè, quàm ingeniosè & doctè Turrianus noster ante aliquot annos est persecutus. Officium verò luminis est tenebras, caligines que dispellere, præbere leuitatem ac motum, resque sursum attollere. Eadem & euidentis imaginis ratione (inquit diuine Dionysius) lumen quoque congregat, & conuertit ad seipsum omnia quæ vident, quæ mouentur, quæ calefaciunt, quæue omnino ab eius radijs continentur. Quapropter sol Græcè ἥλιος appellatur, quod congregabilia reddat, omnia ὅτι πάντα ἁθροίζει cõcilietque dispersa. Sic omnia solem sensibilia concupiscunt: videlicet videre aut moueri, & illuminari, atque calefieri, & omninò ab ipso lumine contineri desiderãt. Neq; verò (addit ille) ita loquar, quod antiquorum opinionem sequar, putantium solem esse Deum, & opificem vniuersi, & idcirco patentem hunc oculis mundum ratione propria gubernare: verùm hæc deo dixi: quoniam inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus, atque Diuinitas. Hęc ille. At is qui Paraphrasin in eundem scripsit: Res nulla (inquit) magis, quàm lumen refert naturam boni. Primò quidem lumen in genere sensibili purissimum, eminentissimumque apparet. Secundò, facillimè omnium, & amplissimè, momentoque dilatatur. Tertiò: innoxium occurrit omnibus, atque penetrat, & leuissimum, atque blandissimum. Quartò: calorem secum fert alimum, omnia fouentem, & generantem, atque mouentem. Quintò: dum adest inestque cunctis: à nullo inficitur, nulli miscetur: similiter ipsum bonum totum rerum ordinem supereminet: amplissimè dilatatur: mulcet & allicit omnia: nihil cogit: amorem quasi calorem habet, vbique comitem: quo singula passim inescantur: bonumque libenter ascisMarsil.Fici nus.

cunt: vbique penetralibus præsentissimum, commercium cum rebus nullum habet. Denique sicut ipsum bonum inæstimabile est, atque ineffabile, ita ferme lumen. Hoc enim nullus adhuc definit Philosophorum: vt nihil lumine clarius sit alicubi, nihil rursum videatur obscurius. Sicut & bonum, & notissimum est omnium, & pariter ignotissimum.

QVAE cùm ita sint, latissimè pateret hic campus, vnde mens altius se attolleret ad Christi Domini doctrinam, vimq; huius efficacissimam, & vberrimam contẽplandam, quãdoquidem ipse ignis est cõsumens, & lux illuminans omnem hominem quique cùm venerit, vt mitteret ignem in terram vbi accenderetur, sic verissimus Iustitiæ sol nunquam desistit radios quoquouersum emittere, quibus suam vbique virtutem imprimat.
Heb.12. Ioan. 1. Luc. 2.

HINC verò præclarè Origenes: Ignis (inquit) duplicem habet virtutem, vnã qua illuminat, alteram qua incendit. Est ignis quidem in hoc seculo, est & in futuro. Dominus IESVS dicit. Ignem veni mittere in terram. Ignis iste illuminat. Item rursus Dominus dicet in futuro operarijs iniquitatis: Ite in ignem æternũ, quem præparauit Pater meus diabolo, & angelis eius. Ille ignis incẽdit. Ve-
Origenes hõ.13.super Exodum. Luc.12.f. Mat.25.d.

runtamen iſte ignis, quẽ venit mittere Ieſus, illuminat quidem omnem hominem venientem in hunc mundum, habet tamẽ aliquid, & quod incendat, ſicut confitẽtur illi qui dicunt: Nonne cor noſtrũ ardens erat intra nos, cùm adaperiret nobis ſcripturas. Neſcio autem ſi & ille ignis in futuro ſeculo, qui incendit, habeat aliquid & q̃illuminet. Eſt ergo (vt oſtendimus) natura ignis duplex. Et ideo iubetur offerri coccus duplicatus, cuius color ignis indicat elemẽtum. Quomodo ergo nos offerre poſſumus ignem iſtum duplicatum ad ædificium tabernaculi, videamus. Si doctores, extruis tabernaculum, ædificãs Eccleſiam Dei. Dicit ergo & ad te Deus, quod & ad Ieremiam dixit: Ecce dedi verba mea in os tuum, id eſt, ignem. Si ergo docens, & ædificans Eccleſiam Dei, increpes tantummodò, & arguas, & caſtiges, & peccata populi exprobres, nihil autem conſolationis proferas de ſcripturis Diuinis, obſcurum nihil explanes, nihil ſcientiæ profundioris attingas, nec aliquid intelligentiæ ſacratioris aperias, obtuliſti quidem coccum, ſed non duplicatum. Ignis enim tuus incendit tantummodò, & non illuminat. Et rurſum ſi docens, myſteria legis aperias, ſecretorum arcana diſcutias, peccantem verò non arguas, negligentem non corripias, ſeueritatem diſciplinæ non teneas, obtuliſti quidem coccum ſed non duplicatum, ignis enim tuus tantum illuminat, non accendit. Qui ergo rectè offert, & rectè diuidit, coccum offert duplicatum, vt cum ſcientiæ lumine, igniculum ſeueritatis admiſceat.

Luc. 24. c. Exod. 25. & 26.

Ierem. 5. a.

Hæretico-rũ doctrina caret proprietatibus ignis.

HAEC igitur omnia, quę ad ignem, & lumen pertinent, id eſt, calorem, ſplendorẽ, miſtionẽ, conuerſionẽ, cõgregationem, conſtitutionẽ elementorum, cõſeruationẽ, renouationẽ, ſi quis cũ igne illo cõtulerit, qui non ardeat in Eccleſia Catholica, facilimè eum deprehendet externum, potiuſque vaporem fumi, & tenebras Aegipti palpabiles, quàm verum ignem, & lumen.

Num. 16. Ezech. 1.

At verò ad altare Domini prohibuit Deus, alienum ignem apponi. Et ignem inuoluentem, quem ventus turbinis præceſſit ſcriptura non probat. Hoc enim mentis malitia deſignatur. Iudæa (inquit Diuus Gregorius) nube ſuæ ignorantiæ cœca ta, quia mox adperſecutionis nequitiam

Gregor. in Ezech.

» erupit igne ſuo cõuoluta eſt, quæ in obliga
» tione ſe nequitiæ per eandem ipſam cru-
» delitatem, qua arſit, implicauit. Ven-
» tus autem turbinis veniebat ab Aquilo-
» ne, & nubes magna, & ignis inuoluens,
» quia ex corporis ſui frigore, ad ignoran-
» tiæ ſuæ caliginem perducta, vſq; ad maliti
» am perſecutionis erupit. Vnde & ad alium
» quoque Prophetam dicitur: Quid tu vides?

Ollam, inquit, ſuccenſam ego video, & faciem eius à facie Aquilonis. Quę ollæ deſcriptio, an ad Lutherũ pertinuerit, de quo editum fuit illud dyſtichon:

Olla Lutherus erat ſuccenſa Aquilonis ad oras,
Illinc in terras panditur omne malum:

Atque adeo an ad te Chytræe ſpectet, qui ab olla cognomen geris & faciem habes à facie Aquilonis, tuum ipſius (ni teipſum perneges) iudicium eſto.

Non eſt calidus ignis hæreticorũ

PRAETEREA calidus hæreticorum ignis non eſt, eſſet enim valens, efficax, atque, vt dicit Ambroſi⁹, operatorius. Operatorius (inquam) vel in accendendis ad pœnitentiam hominibus, vel in inflammandis ad perfectionem, de qua iam locuti ſumus, vel in Sacramentis ea virtute ornandis, quam tu neſcio an verbotenus in ijs agnoſcere tuo aduerſus me ſcripto videris, cùm ea fatearis eſſe ſigna efficacia gratiæ, id quod tamen tui inficiantur. Iam D. Paulus huiuſmodi verbum proferebat, atque à quibuſnam percipiatur, deſignabat cùm diceret: Et quis eſt qui me lętificet, niſi qui contriſtatur ex me? S. Auguſtinus vim iſtam multò efficaciorem in Sacramentis teſtatur, cùm inter alia Sacramenta, quæ vocat virtute efficaciſsima, de Euchariſtia dicat: Non enim ſanctificatur, vt ſit tam magnum Sacramentum, niſi operante inuiſibiliter ſpiritu Dei. Neque item ignis veſter ſplendidus eſt. Niſi enim in altari ſit, & præluceat ad Eccleſiam accedentibus, quam tu claritatem iſti tribuas? At ſi Eccleſia latet, atque inuiſibilis eſt, quem admodum plerique omnes dicitis, neſcientes quid loquamini, vbinam ignis in altari, quod eſſe debet in Eccleſia, apparebit? Vbi candelabrum ſuper menſam poſitum cernemus? Et ſanè vobis ignis iſte inuiſibilis & obſcurus eſt æquè ac ille, qui fatuarum virginum erat extinctus. Nam & non ſine ſpiritu ſatanę (qui quidem odit lucem) lumina ipſa, quibus iſte Diuinus ignis indicatur, ex ritibus veſtris, & templis ſuſtuliſtis. Cæterum quod Donatiſtis D. Auguſtinus obiecit, id ad vos attinet. Inquit enim: Libenter in opertis imoramini, ne fateri aperta cogamini. Et illud quoq; in vos quadrat, quod alibi ait: Cœco præſens eſt ſol, ſed ipſe ſoli abſens eſt. Sic omnis impi⁹ cœcus eſt in corde, præſens eſt illi ſapientia, ſed cùm cœco præſens eſt, oculis ei⁹ abſens eſt, nõ quia ipſi abſens, eſt, ſed quia ipſe ab illa abſens eſt.

2. Cor. 3.

S. Auguſt. l. de Trinit.

Non ſplendidus.

De orthod. fide. l. 3. ca. 15. & 18.

Alijs proprietatibus ignis deſtituitur doctrina hæretic.

ADDO, nulla vera mixtio, nulla conuerſio, nulla conſtitutio eſt iſtius veſtri ignis aut verbi, quia neq; vlla pportio in vobis eſt ad temperaturã: tũ enim introducitur, & promouetur forma in elemẽtis, quãdo eſt proportio. At vos cũ omnia mẽbra eun-

eundem actum habere, omnes eſſe Reges dicitis, cùm neminem alteri, officio ſaltem, præualere aſſeritis, adimitis ita hanc vim, vt aſſeratis Chriſtum eum eſſe, qui nos, verè, & (vt cum ſcholis loquar) formaliter iuſtos coram Deo efficere nequeat. Igni ergo, lumini, doctrinæ, ac verbi Diuini vim, & vitam omnem adimitis. Proinde renouationem internam, quæ iuſtificantis gratiæ perpetuus effect⁹ eſt, ad ſanctitatẽ quandam, non ad iuſtificationem eſſe referendã ſtultè didiciſtis, impiè retinetis, ſceleratè docetis. Qua de tota re, quoniam Patres antiqui, Mileuitanumq; Concilium, Tridentinaqúe Synodus, plurimi verò Theologi optimè ex Diuino verbo ſcripſerunt, id mihi ſatis fuerit dicere, prodijſſe iſtum errorem, tum ex tumore cordis, veræqúe Theologiæ ignoratione, tum quòd modum attendere noluiſtis, quo Chriſtus vt Deus, & homo effectiuè influit in membra ſua, atque eſt omnis iuſtificationis noſtræ principium vniuerſale, & quo ad habitualem eius gratiam, & quo ad actualem eius iuſtitiam, quæ noſtræ iuſtitiæ cauſſa, & origo eſt tam per modum meriti, quàm exemplariter. Et certè quæ ignis, ac luminis propria in ſcripturis afferuntur, ſatis fuerant ad blaſphemias illas reuelandas, quibus dum Chriſti attollere meritum videmini, id ipſum eneruatis, & tollitis. Propterea verò D. Baſilius ferro ignito, quod propter ignem ſibi coniunctum, vrit, Chriſtũ Deum, & hominem aſsimilat: & noua creatura in Chriſto dicimur ab Apoſtolo: Quia videlicet (ait D. Auguſtinus) per ſpiritum Chriſti incorporatus, factuſq; membrum eius poteſt quisque illo incrementum intrinſecus dante operari iuſtitiam: Creat enim Chriſti gratia Euangelica in nobis ſpiritum nouum, & cor nouum, vt habent Prophetarum ſcripta, non autem quia manente peccati vetuſtate imputetur membris ea, quam non habent, iuſtitia: quod quidem audent prophani è veſtris contra Dei expreſſum verbum loqui. Tu autem ne non videare iſtorum affecla, minimè interea curans, quid de te veri Theologi eſſent iudicaturi, Auguſtinum (quem certè nunquam intellexiſti, ne dicam non legiſti) aſſeris ſententiæ Pauli de gratuita imputatione iuſtitiæ non ſatisfacere. Scilicet ille te pędagogũ expectabat, cui dictata corrigeres, & nouam in Eccleſiã Chriſti poſt quindecim ſecula lucem inferres. Atqui & viuida vis igni. Itaque & Chriſto, ac prædicationi verbi Dei tribuitur. Sicut enim (ait Apoſtolus) in Adam omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes viuificabuntur. Quare qui hanc viuificationem, & inhærẽtem iuſtitiam tollit, is viuificandi vim Chriſto adimit, Sed infinitum eſſet omnia quæ ex hac diuini verbi proprietate aduerſus veſtra dogmata deſumi poſſent, argumenta perſequi. Et proinde his contentus ſuperſedebo cæteris. Reliquas etiam verbi Diuini affectiones præteribo, ne ſit tractatio longior, præſertim quòd ea me ſpes teneat fore, vt docti omnes & ij inprimis, qui ad vnam quamq; rem exiſtimandam, & momento ſuo ponderandã indifferens iudicium adhibent, clarè ex ijs, quæ attulimus, intelligant vobis oſtentationẽ verbi Dei propriam eſſe, verbum autem ipſum Dei Catholicis eſſe Chriſti Seruatoris teſtamento relictam hæreditatem. Hęc igitur de verbo Dei, ad quod prouocabas, Nunc ad dogmata quatuor Synodorum accedamus, in quibus tam illuſtribus tribunalibus ſenties, qualis aduerſus omnes hæreſes veſtras ante vndecim & duodecim ſeculà ſit lata ſententia, & ita quidem, niſi me omnia fallunt, ſenties, vt pertimeſcendum ſit, ne tui te pœniteat, quod vllam Synodorum priſcarum in defenſione tua mentionem feceris. Quam tamen fidenter Synodos tibi vendices, nunc videamus.

1. Cor. 15. 1. Cor. 5.

Chytræi audacia.

DE SYNODIS QVATVOR OECumenicis primis, ſ ad quas Chytræus tertio loco prouocat & Proteſtantium Atheiſmis, quibus earundem decreta conuellunt atq; produnt

Sectio. III.

CHYTRAEVM CAETEROSQVE Proteſtantes Synodos Oecumenicas quatuor verbo probare, re autem ipſa earundem auctoritatem contemnere, deniq; callidè quatuor primas Synodos ſolas admittere.

CAPVT I.

AIs ergo reſpicere te ad Eccleſiam Catholicam primam & puriorem, quæ tẽporibus Nicænę, Conſtantinopolitanæ, Epheſinæ, & Chalcedonenſis Synodorum probatarum viguit: Eaq́, à te, atque à tuis, quæ tunc de dogmatibus decreta ſunt, doceri. Tu quidẽ hęc. Quę itẽ Lutherus (vt & ipſe aliquam religionem prę ſe ferret) aſſeruit, cùm quatuor illa concilia ſemel atque iterum eadẽ pagina vocaſſet ſumma: Neque verò hæc ſolùm, ſed & plura alia, quę, inquit, hinc inde, in Græcia, Aſia, Syria, AEgypto, Aphrica fuiſſe Chriſtiana concilia, præcipuè quibus D. Cyprianus, & Auguſtinus interfuerunt. Quæue Carolus Magnus Romæ, & Franckfordiæ, & filius eius Ludouicus in Francia, & Aquiſgrani, & complures alij Imperatores collegerunt. Et hęc quidem Lutherus. Sed & Melanchthon eiuſmodi aliqua, in reſponſione ad articulos Inquiſitionis Bauaricæ

Luther⁹ to. 7. Vvitebergæ impreſſo, anno. 1557. p Thomã Klug. f. 452. pa. 2.

Calu. Instit. Gall. lib. 4. ca. 2. Sect. 3.

ricæ comprobauit. Quæ postea Caluinus quoq; aliquãdo constanter fateri videtur, cùm dicit nihil in doctrina Catholica à tẽpore Apostolorum ad eam vsq; ætatẽ immutatum fuisse: Et Epistola ad Sadoletũ: Statue tibi quæso (ait) ob oculos, veterem illam Ecclesiæ faciem, qualem Chrysostomi, aut Basilij ætate apud Græcos, Cypriani, Ambrosij, Augustini seculo apud Latinos extitisse, ipsorum monumenta fidem faciunt.

ACCIPIMVS igitur, Chytræe, quod das, sed vtinam vbi ventum ad rem fuerit, non repetas quod dedisti: & verò ad locos communes Melãchthonis, ad Magdeburgensium næuos, & stipulas sceleratè confictas (relictis interim crasis eorum trabib⁹) ad inuisibilem quandam Ecclesiam, ad spiritum deniq; tuum te statim propipias. Vtcunque res accidet, illud interim constat te atque adeò socios tuos omnes, has ipsas Synodos, vt aliud vulgò iactetis, parui omnino facere. Primum enim illud vobis familiare est vitium, vt vniuersas Synodos in tenebris delitescere cupiatis, ne videlicet vestræ doctrinæ appareat falsitas. Quod verum esse inde liquet, quòd easdem edere non modò curæ nunquam vobis fuerit, verùm etiam illud curaueritis sedulò, vt qui edidissent Catholici vestras calumnias non effugerent. Deinde & illud omnium Protestantium est solenne, vt auditoribus suis Synodorum libros nũquam proponant, sed earum vice locos cõmunes nescio quos Vrbani Regij aut Philippi, confessiones, aut rectius confusiones VVirtembergenses. Saxonicas, Schmalcaldicas, Palatinenses, Helueticas, Gallicas ab hominibus malè feriatis confictas, quas tamen vt olim D. Hilarius de Arianis verissimè dixit, annuas & menstruas faciunt, & rem eò deducunt, vt dum multæ confessiones fiunt nulla reuera sit confessio. Et quidem hic ego Chytræe conscientiam tuam appello, testesque velim ipsos auditores tuos, Synodosne illas vnquam integras (vel quantum illarum in Christiana extat Ecclesia) aut in lucem edi curaueris, aut certè bona fide eis ostenderis: sicuti tamen Augustanam, & VVittembergensem confessiones ante sexennium edidisti? non equidem opinor. Si tamen auditoribus tuis easdem monstraueris (nam te non edidisse constat) ausim affirmare illos facilè cognouisse ex earundem auctoribus, indicibus, confirmatoribus, ratione item, qua habitæ sunt, & cæteris circumstantijs temporum & personarum, penes Catholicos eundem verbi Diuini sensum, ordinem hierarchicum, qui olim fuit, existere, & proinde opus non esse nouo altero Euangelio, nouisque Architectis, qui totum illud purioris Ecclesiæ ædificium inuertant. Sin minus id præstitisti (nunquam enim eas à te sibi propositas discipuli omnes tui affirmabunt) ecquid dicemus? fortè illud, quòd sapienter D. inquit Hieronymus. Non dantur venena, nisi melle illita. Satis enim est vobis earundem Synodorum nomine, Symbolisque quadantenus propositis, sed antea nouo Confessionis Augustanæ, aut Caluinianæ Institutionis, vel adeò Ariani Symboli veneno infectis propinare latentem adolescentibus mortem, sicque vt soli regnetis, ἀναρχίαν istã vnamquamque sectarum verarum sibi statuere, qua pietas, obedientia, & regna florentissima vel hoc seculo corruerunt. Sed quo loco Synodi hæ quatuor apud te tuosque sint, ex eo apparet clarius, quod earundem auctoritatem in disceptationibus, & controuersis fidei quæstionibus finiendis non admittatis, nisi quatenus vobis, orbis videlicet sapientissimis iudicibus, diuinis litteris videntur consentaneæ, hoc est, quando lubet. Illud verò apertissimè ostendit vos tum has, tum reliquas omnes Synodos nihili prorsus facere, quòd Concilia vniuersa errare posse doceatis, & argumentis ostendere elaboretis, vt videre est apud Lutherum articulo vigesimo octauo, & vigesimo nono. Et quod caput est, quidam tui riuales, Brentius & Hermãnus libro tertio Prolegom. capite decimo quinto & decimo sexto, concilium Nicænum I. erroris arguunt. Hæc cùm ita se habeãt mirum est Chytræe, quà fronte audeas affirmare te primas quatuor Synodos respicere, quas reuera vt iã liquet, & clari⁹ deinceps liquebit, nullo loco ducis. sed amabo te cur primas solas quatuor respicis synodos, quin cæteras quoq; respicis? Intelligo artem, & quis non intelligit, te cũ quatuor illas synodos priores admittis, sequentes explodis, id facere quòd existimes vix quidquam hæresum vestrarum esse à vetustioribus illis anathemate confossum, cùm tamen vestra illa omnia prius euerterint, ac condemnauerint, quàm vos illarum fidem subdolè eleuare, aut euertere niteremini. Et tamen vt vestra hæc non condemnassent Chytræe, ecquis est tam stupidus, quin sentiat ad posteriores eas synodos esse accedendũ in quibus quæ postea hæreses vestris similes emerserunt, planius suo tempore expẽsæ, & explosæ fuerunt. Quas quidem Synodos sequentibus seculis habitas, si haud puram pronunciasse sententiam de Christi doctrina temerè dixeris, non deest (quę Deo sit laus) Spiritus Sanctus, qui solidtores bonis mentibus cogitationes injiciat: Nem-

Quàm mal de Synodis hæretici sentiunt.

Brẽt. in cõf. VVitem. 2. de concil. Caluin. l. 4. Instit. ca. 9. §. 8.

Quare hęretici priores 4. Synodos admittunt.

Nempè: Non cõsensuisse spiritum sanctum in Ecclesia: Non irritam fuisse Domini

Matth. 28. promissionem, qua vsque ad consummationem seculi nobiscum se mansurum spopondit. Non interijsse Deum, cuius sapientia à fine, ad finem attingit, ac disponit omnia fortiter, & suauiter. Neminem verò Patrum, nullam legitimam Synodũ, vel de casu futuræ Ecclesiæ, vel de lapsu antiquioris doctrinæ aliquid ita pronunciasse, vt fluctibus quantiscunq; irruentibus anteacti illius temporis doctrina conuelli, aut obscurari simul in toto orbe potuerit. Multò minus fuisse post duodecim secula expectandum effrontem nescio quem apostatam, qui vt abiecta conscientia, sic modò receptis, modò reiectis, non solùm posteribus, verùm etiam prioribus illis Synodis, seipsum vnicum Diuinæ veritatis interpretem gloriaretur, ex quo, cùm tam veberes, & acerbi amaritudinum fructus sint editi, totq; monstra inuicem pugnantia illicò prognata, is tamen ille habendus adhuc esset, cui vni patefacta diuinit⁹ doctrina crederetur. Eam igitur viam Chytræe satis planam & tritam, nisi discipulis tuis commonstrasti, monstrato posthac, & reipsa præstabis, quòd verbo præ te fers. Sed satis ostensum est generatim te atque tuos quatuor priores Synodos minimè probare, vtcunque aliud verbis asseueretis, nunc ad idipsum in specie ostendendum gradũ faciamus.

LVTHERVS.

PRIMARVM SYNODORVM FORmam & Ecclesiæ Catholicæ illius temporis faciem, satis ostendere Chytræũ, & Protestantes reliquos, Synodos ipsas deseruisse, cùm Episcopis & Sacerdotibus, quibus illa constabant, careant penitus, & potestate Synodos conuocandi dẽstituantur.

CAPVT II.

In Epistol. ad Rom. initio.

CVM Ecclesia (vt D. inquit August.) conuocatio sit fidelium vno cultu, vnaque fide inter se iunctorum, vnitas illa cultus & fidei sic erat sedulò retinenda, vt quisquis hanc scindere niteretur, intelligeret, non minore sapientia Christum in Ecclesia instituenda, quàm virtute in conseruanda vsum fuisse. Is enim sapiens architectus fundamentum seipsum immobile posuit, atq; lapides reliquos ita disposuit, vt nunquam ædificatio illa collaberetur, si quis autem eam vellet labefacere, prior caderet, ac rueret præceps: ædificatio staret immota.

ATQVI ad constantem huius ædificij ordinem, ac quasi exemplar agnoscẽdum, nihil potius erat, quàm vt eius partes inno tescerent, quibus aggregatum hoc, quod Ecclesiam dicimus, definitur: cuius obliuio, cùm per Christianorum peccata, quodammodò caperet hominum mẽtes, Diuina prouidentia fecit, vt generales synodi interdum cogerentur, in quibus ipsa propemodum Ecclesiæ facies, atque Christiani Regni ordinatissima forma, ex aduersa hæresum confusione clarior appareret. Ad eam verò Ecclesiam, si qui à fide excidissent, iterum auidiùs accurrerent, aut qui eam coluissent, colerent adhuc ardentiùs, & venerarentur.

IN his Synodis tanquam certissimis, & (vt S. inquit Augustinus) saluberrimis tribunalibus, cùm Ecclesiastica Hierarchia in primis eluceat, ac tum præcipuè cernatur Ecclesia tanquam castrorum acies ordinata, controuersiæ quælibet grauissimæ dirimendæ erãt, & hostium corda expugnãda: Id quod cùm Spiritus sanctus Ecclesiæ traditus perpetuus doctor, & custos, efficere deberet, (Diuinitùs quidem, sed pro humano captu, ac nostro hoc præsentis vitę statu) certè nec vnquam defuit, & verò cumulatè impleuit. Quinimò sic Ecclesiæ adfuit, vt per vnam, & eandem semitam nos ad traditam ab Apostolis fidei regulam semper adduxerit, in eaque nos diligentissimè retinuerit: Neq; enim ita ab illis nostris primis Ducibus, quibus data solundi, ligandi, pascendi potestas fuit, Ecclesia olim est administrata, vt ijs recedentibus ea posteris potestas adimeretur: aut sacramenta tollerentur, aut ratio componendarum inter fideles rerum immutaretur. Ecquod enim stabile ac solidum, vel adeò cognitum Diuina Patris sapientia statuisset, si hoc accidisset? Quamobrem in synodis, tanquam in Comitijs ingentis Regni ijdem ordines, & quasi Senatores, conuenere, qui de summis rebus, (quotiescũq; opus fuit) decernerẽt. Hiq; tum Episcopi, tũ alij Sacerdotes fuêre, ad quos vniuersa respublica spiritualis pertinet. Quanquam inter eos omnes sæpè tractatio communis fuit, Episcoporum tamẽ sola extitit definitio rerumque tractatarum decisio. Qui soli quamdiu ob hæreses, siue ob alia non fuêre ex Ecclesia electi, atq; exauctorati, semper ipsam potestatem purgandi, illuminandi, perficiendi, à Christo Domino concessam Apostolis, quorum vices retinere debebant, sartam & tectam tenuerunt.

Matth. 18.

Episcopi soli controuersias decidebãt.

Diuinè igitur D. Dionysius (vt alia omnia) cùm tradere vellet, quid esset hierarchia, & huius distinctio, vsus, vtilitas, sic locutus est:

Dionys. de cœlesti hierarchia. c. 3.

EST itaq; hierarchia (vt mihi quidem videtur) ordo sacratior, & sciẽtia, & operatio, quæ ad Dei similitudinem pro viribus nititur: ac pro modo suo, ad illius imitati-

» onẽ ex inducta sibi Diuinit⁹ intelligentiæ
» luce subuehitur. Porrò pulchritudo Diui-
» na vt simplex, vt bona, vt perfectionis au-
» ctor pura quidem est: nullamq; prorsus ad
» mixtionem dissimilitudinis suscipit, ve-
» rùm singulos pro meritis, lucis suæ partici
» pes facit: & sacrosancto mysterio perficit,
» quantum quisque initiatus congruè illius
» in se immutabilem exprimere effigiem ni
» titur. Est ergo sacratissimæ huius functio-
» nis intentio: Deo quantum fieri potest si-
» milem euadere, vnumque cum illo fieri.
» Quæ profectò destinatio Deum ipsum ha-
» bet totius sacratioris scientię, & actionis
» præceptorem: inque illius augustissimam
» speciem intenta semper, ac firmiter: atque
» ad illam se pro virium modo componens:
» eos etiam qui secum Diuina sectantur, Dei
» signa, & imagines efficit, ac perlucida spe-
» cula, & omni labe pura, dignaque quibus
» principalis illius, ac Diuinæ lucis suauissi-
» mus radius influat: quæ vbi indultum sibi
» sacratissimũ iubar affatim hauserint: hoc
» ipsa postmodum absq; inuidia sequentibus
» fundunt, atque in hoc ipso Diuinis obtem
» perant legibus. Neque enim fas est ijs, qui
» sacra mysteria tradunt, siue qui illa perci-
» piunt, operari prorsus aliquid, nisi quod of
» ficij sui Diuina sanxit institutio, ne aliter
» quidem esse, quàm sunt confuso licebit or-
» dine, si candorem illum lucis (per quam
» Dij efficiuntur) in se susci pere cupiunt: in
» quam prospicientes iugiter pro ratione cu
» iusque sanctorum spirituum, se ad eam ef-
» fingere studeant. Cùm itaque hierarchiam
» dicimus, sacram penitùs quandam distin-
» ctionem indicamus, quæ sit imago Diuinę
» pulchritudinis, fulgorisque sui, & intelli-
» gentiæ arcana mysteria ordinibus, ac disci
» plinis sacratioribus peragit, principijque
» sui similitudinem (vt fas est) in se conatur
» exprimere. Ea enim demum cuilibet diui-
» nę illi distinctioni dedito, perfectio est:
» pro modo suo ad Dei imitationem totis
» conatibus eniti, quodque præstantiùs om-
» nibus, ac diuiniùs est (vt sacra testantur e-
» loquia) Dei cooperatorem fieri: Diuinam-
» que in se operationem, quantum potest, pa
» làm ostendere. Puta, quoniam sacrę illius
» functionis ordo est: vt alij purgentur, alij
» purgent, & alij mysterijs imbuantur, atque
» illuminentur doctrina salutari, alij id o-
» pus exequantur, ad perfectum alij ducan-
» tur, perficiant alij. Vnicuique Diuina imi-
» tatio hoc modo conueniet, Diuina illa be-
» atitudo, vt humano loquamur affectu, nul
» lius dissimilitudinis admixtione violatur:
» plenaque est semper iterni luminis, perfecta
» nullius perfectionis egens, totius perfecti-
» onis indultrix, purgans, & illuminans, atq;
» perficiens: imò verò sacra ipsa purgatio
existens, & illuminatio, atque perfectio, su
pra purgationem omnem, supra lucẽ ante
perfectionẽ inæstimabili modo locata, ip-
sa perfectionis auctor, ac totius quidem sa-
crę functionis caussa, cæterùm à sacris om-
nibus ratione excellentiæ singularis excep-
ta. Et hęc Dionysius, quæ integra protu-
li, quod aptissima institutoviderentur.

IAM verò cùm vix quispiam tam igna-
rus sit antiquarum rerum, qui ad quatuor
istas Synodos habendas fuisse tantum vo-
catos Episcopos, & Sacerdotes inficias eat:
quodnam quęso Chytræe mihi tribunal
ostendes, inter tuos, vbi religionis negotiũ
pro statu Eccleſię illius (sicuti tu vocas) pu
rioris tractandum, ac finiendũ sit? Episco-
pi enim apud vos nulli, (vt ex ipsa Nicęna
Synodo patet, quæ Episcopũ à duobus aut
tribus Episcopis ordinari pręcipit. Vestros
autem Superintendentes ne vnus quidem
ordinauit Episcopus. Sed vt de Nouatiano
inquit Cyprianus, Apostolica traditione
contempta nemini succedentes à seipsis or-
dinati sunt.) Sacerdotes nulli: cùm nó mo-
dò à nemine ordinati sint Episcopo Mini-
stri vestri, sed prætereà sacerdotium, & sa-
crificium execremini: à nemine istam pote-
statem connocandi Synodum obtinuistis
vnquam: Diuinis, humanisque legibus, &
exemplis repulsi (vt etiam in confessione
Augustana factum fuisse liquet) cótinen-
ter fuistis: Quid igitur vobis simile cum Pa
tribus illis, qui quatuor Synodis interfuẽ-
re, imò quid cum ipsis Synodis commune?
Quid verò si Lutherus antea Monachus
& Catholicus, postea apostata & hæreticus,
neque verò Episcopus sibi tanquam extra-
ordinario Helię, cæterique isti, qui cucul-
lis abiectis discrepantes singuli sectas inuexere, confessum eo in sanctorum Patrum
cœtu petijssent? in quo ne Constantinus
quidem Imperator dignum se esse, vt locũ
haberet non tam piè, quàm iustè professus
est: sanè illas sæpè voces ingeminassent: A-
nathema Apostatę, anathema sacrilego, a-
nathema hęreticis omnibus tunicam Chri
sti inconsutilem scindentibus. Non certè
quoniã pugnam intrepidi illi commilito-
nes detrectassent, sed quòd & inaudi-
tum esset à seculo, vt in Eccleſię rebus fi-
niendis Laici, & qui essent extra Eccleſiã,
& noxij essent, hi iudices haberentur. Diui
nę verò Maiestati non nisi summa inferre-
tur iniuria, qui si non patitur in humanis
iudicijs ista fieri, ac nos duce ipsa natura ne
hoc quidem in obscurissimis pagis licere,
aut decere cognoscimus, vt quisque arbi-
tratu suo in magistratus subsellia se inge-
rat, quantò minùs hæc Deus erat permissu-
rus ijs in tribunalibus, quæ diuinitus exci-
tata cœlestes causſas tractant. Cæterùm
quoniam

Can. 4. Lib. 1 Ep. 6. Apud Protestan-tes Episco-pi nulli, Sa cerdotes nulli inue-niuntur.

quoniam vobis argumenta quædã suppe-
tunt, quibus Superintendentibus, & Mini-
stris Laicis controuersiarũ in Synodis fini-
endarum potestatem tribuendam esse cõ-
probare soletis, operæprecium erit eadem
paucis dissoluere.

*ARGVMENTA, QVIBVS HAERETI-
ci Laicam in Synodis potestatem comprobare
nituntur, infirma esse, & inania.*

CAPVT III.

QVòd si igitur Chytræe malè iacta-
tus à tuis inquias: Et tamen veteris te-
stamenti Reges negotia religionis procura
runt: Atq; his ipsis Synodis, de quibus agi-
mus, non vnus Imperator interfuit: in prõ-
ptu responsio est, eos nullum in fide nego-
tium sibi vsurpasse: interfuisse verò (quod
& in alijs factum est, & in postrema Tridẽ-
tina Synodo Legati omniũ ferè Christiano
rum Principum fecêre) vt ipsas Synodos
tutarentur, remq; omnem ad exitũ perdu-
ci curarent, perductam in rem conferri iu-
berent: Qui defugerent Imperiũ, hosce gra
uissimis etiam supplicijs plecterent. Sic e-
nim Gaudentio Donatistæ, qui ægerrimè
ferebat, sibi non permitti plenissimam in
suis hæresibus impunitatem, respondet D.
Lib. 2. cap. 26. contra Gaudentium. Augusſt. Reges qui Eccleſiam tenent, cer-
tissimè iudicant, ad suam curam pertine-
re, ne vos aduersus eam rebelletis impunè.
Ac paulò pòst ob illa verba: Nunc Reges
intelligite, &c. sentiunt (inquit) Reges po-
testatem, ita Domino seruire debere, vt ea
potestate plectantur, qui nolunt eius volũ-
tati seruire. Verùm idem ille Augustinus,
Augusſt. Epiſt. 48. & 50. cuinam vsui Regiam in Eccleſia potesta-
tem esse crederet, ea epistola fusius decla-
rat, qua Vincentio ex hæresi Rogatiana
scribit, se fuisse aliquando eius sententiæ,
vt arbitraretur, cum hæreticis nulla vi, sed
solo Dei verbo agendum, verùm aliorum
sententijs, & exemplo mutasse sentẽtiam,
& arbitrari leges Principum rectè implo-
rari (id quod etiã Bonifacio comiti post-
ea scripsit) aduersus fidei hostes. De Regi-
bus autem veteris Testaméti, siue de Moy-
si, Iosue, Dauide, Salomone, Iosaphat, Eze-
chia, Iosia, qui vel sese templi rebus immi-
scuisse, vel Sacerdotibus aliquid præscrip-
sisse videntur, aut certè à Brentio & alijs
eiusdem farinæ in gratiam seculi Princi-
pum afferuntur tantisper, dum ipsimet hæ
retici in eos postea Imperium exerceant,
aut faces inferant ad omnem religionem
extinguendam, sanè haud est difficilè sta-
tuere, quòd noui testamenti & gratia, &
status, veteris testamenti vmbras, statum-
que præcellat: In nouo Sacerdotium præ-
mineat Regno, sicut spiritus corpori: In
vetere vmbratile fuerit Sacerdotiũm, &
sacrificia: In nouo alia disciplina instituta
fuerit excommunicationum: In vetere la-
pidationum, & necis: In nouo Apostolis, Differẽtia noui & ve teris Test.
eorumque ideò succeſſoribus cura Eccle-
siæ disponendæ ac regendæ tradita: quæ in
vetere non omninò sic esset: In nouo datus
spiritus sanctus, qui subinde doceret om-
nem earum rerum veritatem, quæ non ſta-
tim expediebat, vt explicitè in Eccleſia
proponerentur: In vetere, sacrificia, ritus,
& ceremoniæ omnes à Moyse præscriptę,
atque adeò scriptæ essent, quibus nihil ad-
dendũ, demendumue quidquam, vt fere
nulla re alia, nisi auctoritate regnantis in-
digerent, qua cuncta illa obseruarentur:
In nouo plurimæ prouinciæ, & Regna vna
Catholica religione contineantur, licet
qui regnent sua potestate liberè sic fungan
tur, vt Regibus alijs ne sint subiecti: In ve-
tere vnicum tantùm fuerit Regnum &
Rex, vbi Deus coleretur: Quod quidem
regnũ si qua vel seditione, vel turba diui-
sum fuisset, religio, ritusque facillimè con-
cidissent, quemadmodum per Hieroboa-
mũ accidisse scimus. Verùm enimuerò &
aliæ rationes validissimæ sunt, quòd Moy Psalm. 98: Aug. quæſti. super Leuit. lib. 3. q. 23.
ses, non minùs, sed multò magis Sacerdos
esset, quàm Aaron: Iosue Dux tantùm po-
puli creatus, de quo ideò dictum est Moy- Deut. 34.
si à Deo, Dabis ei partem gloriæ tuæ. At &
pro Iosue Scriptura habet, si quid agendũ
erit Eleazar sacerdos consulet Dominum.
Nec Dauid pręter Psalmos, quos tanquam
Propheta cecinit, aliquid fecit ex suo arbi-
trio, sed iuxta omnia quæ scripta sunt in le Deut. 7.
ge Domini, qua futuri Reges iubebantur 1. Paral. 24.
exemplũ accipere à Sacerdotibus Leuiticę
tribus. Nec verò Salomon aliquid in causa
fidei sibi iudicij sumpsit, quòd Abiathar
in exilium egerit, in agrum nempè suum.
Id enim factum quòd cum Adonia, qui ad
spirabat ad Regnum aduersus se, conspira-
uerat. Nec Abiathar fuit summus sacerdos
sed Sadoc, qui semper illi in Scriptura præ
fertur. Idem autem dictum sit de reliquis.
Si quid enim ij Reges fecerunt ad pietatẽ
promouendam, id eiusmodi fuit, quale prę
scripserat DEVS his verbis: Vbicunq; (in-
quit) quæstio est de lege, de mandato, de ce
remonijs, de iustificationibus, ostẽdite fra-
tribus vestris, vt non peccent in Domino.
Amarias autem Sacerdos, & Pontifex ve- 1. Paral. 24.
ster in his, quæ ad DEVM pertinent, præsi-
debit. Porro Zabadias, qui est Dux in do-
mo Iuda, super ea opera erit, quæ ad Regis
officium pertinent. Hęc Diuina Scriptura.
Itaq; Reges procuratores erant, & conser-
uatores, auxiliumq;, atque (vt dicitur) bra-
chium seculare extendebant, & suppedita
bant, quo omnia currerent sine impedimẽ

to. At nequaquam ab eorum auctoritate ſtatus, & gubernatio pendebat Eccleſiæ. Quomodo enim, vt de noſtra noui Teſtamenti Eccleſia dicamus, hæc ſubſtitiſſet totos trecentos annos, quibus nullus penè Imperator fuerit Chriſtianus, ac tamen religio latè, longeq; proceſſit?

In 4. Synodis primis nullam Laici poteſtatem exercuerunt. Lib. 1. ca. 4. hiſt. Eccl.

SED & ex ipſis quatuor Synodis, ad quas prouocaſti, id adhuc liquidiùs patet. Nam etſi in Nicæna Conſtantinus Imperator Epiſcopos hortatus eſt ad res Eccleſiæ componendas, hæc tamen (inquit Theodoretus) tanquam filius amantiſsimus Epiſcopis, & ſacerdotibus veluti patribus propoſuit. Ac notiſsimum eſt, quid ille reſponderit Epiſcopis ad ſe libellos delatorios porrigentibus. Deus vos (dixit) conſtituit ſacerdotes, & poteſtatem vobis dedit de nobis iudicandi: Quamobrem D. Athanaſius qui Synodo illi interfuit, ac magni illius Imperatoris geſta obſeruauerat, non timet Conſtantium eius filium (& quidem Imperatorem) Antichriſtum pronunciare, quoniam de fidei rebus cognoſcere voluit. Quid hic (ait) quod Antichriſti ſit, omiſit? ſiquidem iam denuò in locum Eccleſiaſticæ cognitionis ſuum palatium tribunal earum cauſſarum conſtituit, ſeque earum litium ſummum principem, & auctorem facit. Et infrà. Quis videns eum in decernendo Principem ſe facere Epiſcoporum, & præſidere iudicijs Eccleſiaſticis, non meritò dicat illum eam ipſam abominationem deſolationis eſſe, quæ à Daniele prædicta eſt?

Rufinus li. 1 ca. 2. hiſt. Eccl.

Athanaſius in epiſt. ad ſolitariam agẽtes.

QVOD ſi quis obiecerit Conſtantinum Magnum in cauſſa Cœciliani Epiſcopi Africani iudicaſſe (quanquam hoc ſit extra id, quo de agimus, hoc eſt, de quatuor Synodis generalibus) audiat Diuum Auguſtinum Donatiſtis hæreticis ſimile aliquid obijcientem: ij enim (ſicuti neſcio qui faciunt vel hæretici, vel aliquando plus politicum, quàm Chriſtianum ſapientes, vt ad Principes ſeculi rerum Eccleſiaſticarum cauſſas tranſuertant) tam diu Imperatorem obtuderunt, vt aliquod iudicium ex eo extorquerent, quantumuis id ille diu recuſaret. Cur ergo (inquit Diuus Auguſtinus) ad Imperatorem venere veſtri Legati? cur eum fecerunt cauſſæ ſuæ iudicem? Et alibi. Quid nobis obijcitis, quod veſtra præſumptio primitus fecit? Et altera epiſtola oſtendit eos ad Conſtantinum Imperatorem à iudicio Epiſcoporum prouocaſſe, Conſtantinum autem aliud Epiſcoporum iudicium propoſuiſſe. „ Non quia (ait Diuus Auguſtinus) iam neceſſe erat, ſed vt eorum peruerſitatibus cederet, omni modo cupiens tantam impudentiam cohibere. Neque enim auſus eſt Chriſtianus Imperator de iudicio Epiſcoporum, qui Romæ ſederant, ipſe iudicare, ſed alios (vt dixi) Epiſcopos dedit. A quibus tamen illi ad ipſum rurſum Imperatorem prouocauerunt. Qua in re Imperator eis ceſſit, vt de illa cauſſa poſt Epiſcopos ipſe iudicaret, à ſanctis Antiſtitibus poſtea veniam petiturus. Hæc quidem Diuus Auguſtinus. At Sancti Ambroſius, & Athanaſius, multò adhuc euidentiora. Vocatus enim ille ab Imperatore, vt cum Auxentio hæretico coram ſe tractaret. Si tractandum eſt (inquit) tractare in Eccleſia didici, quod maiores fecerunt mei, ſi conferendum de fide, Sacerdotum debet eſſe iſta collatio, ſicut factum eſt ſub Conſtantino, qui nullas leges ante præmiſit, ſed liberum dedit iudicium Sacerdotibus. Intelligit autem in Nicæno concilio primo. Hęc ille. Apertius quoque in eadem epiſtola diſtinctionem hanc docet. Quando (inquit) auditi clementiſsime Imperator, in cauſſa fidei Laicos de Epiſcopo iudicaſſe? Ita ergo quadam adulatione curuamur, vt Sacerdotalis iuris ſimus immemores? & quod DEVS donauit mihi, alijs putem eſſe credendum? At certè ſi vel ſcripturarum ſeriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis eſt, qui abnuat in cauſſa fidei (in cauſa inquam fidei) Epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de Epiſcopis iudicare? Hæc ille. Tantùdem verò & ante eum Athanaſius in ſimili cauſſa ſcripſit. Si iudicium eſt Epiſcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? Sin contra iſta minis Cæſaris conflantur, quid opus eſt hominibus titulo Epiſcopis? Quando à conditoæuo auditum eſt, Iudicium Eccleſiæ ab Imperatore authoritatem ſuam accepiſſe, aut quando vnquam hoc pro iudicio agnitum eſt? Plurimæ antehac Synodi fuere, multa iudicia Eccleſiæ habita ſunt, ſed neque Patres iſtiuſmodi res Principi perſuadere conati ſunt, nec Princeps ſe in rebus Eccleſiaſticis curioſum præbuit. Paulus Apoſtolus habebat amicos in Cæſaris familia, (eos enim ſalutari iubet ad Philippenſes vltimo) non tamen eos in iudicio ſocios aſſumpſit. Hæc Athanaſius.

Auguſt. Epiſt. 48. ad Vincentium.

AT in Concilio quoque Conſtantinopolitano, nihil niſi Epiſcoporum iudicio decretum eſt. Quo tempore cùm Theodoſius Imperator inter alia Nectarium Patriarcham conſuleret, quanam ratione tota vniri poſſet Eccleſia, conſilium Siſinij ſecutus eſt: nempè vt omiſsis diſputationibus (quæ non ſolùm ſchiſmata non vnirent, ſed amplius diuiderent, & hæreſes ad contentiones potiores adducerent) teſtimonium ex veterum Patrum traditione adhiberetur. Itaque refert Theodoretus, ab Imperatore conuocatos eſſe hęreſiarchas, de quibus quæſiuerit, an ſuſciperent magiſtros Eccleſiæ, qui ante tempora diuiſionis extitiſſent. Illis verò non abnegantibus, ſed tanquam præceptores honorantibus, rurſum Imperator interrogauit, an eis horum teſtimonia Chriſtiani dogmatis placerent. Hæc audientes Præſules hæreſum, atque diſputatores eorum, (erant enim plurimi ad diſputationis certamina præparati) in reſponſo vehementer hæſerunt. Irruit enim in eos magna diſcordia, alijs dicentibus bonum Imperatoris propoſitum eſſe, alijs verò cogitãtibus, ſuo non expedire conſilio, dum alij aliter de libris veterum ſentire viderentur: & nequaquam inter ſe conſpirabant, ſed erant diuiſi, non ſolùm aduerſus alias hæreſes, ſed etiam inter ſemetipſos, qui dudum vnius hæreſeos eſſe videbantur. Quamobrem conſors malitia, ſicut linguæ gigantum veterum, eſt diuiſa, & turris eorum funditùs eſt ſubuerſa. Cognoſcens igitur Imperator eorum confuſionem, & quia in diſputatione ſolũmodò, & non in antiquis expoſitionibus confidebant, alio properauit itinere, eiſque declarauit, vt ex ſcripto vnaquæque religio terminum ſuæ fidei declararet. Et hæc ſanè ex hiſtoria Eccleſiaſtica, quæ magnum habent pondus Chytræe, ad veſtra quoque & omnium hæreticorum dogmata diſcutienda.

Theodoretus li. 9. c. 18. & 19.

Notent hęretici.

PORRÒ de Synodo Epheſina idem ipſum certum eſt. Theodoſius enim eius nominis ſecundus Imperator cùm miſiſſet ad eam Candidianum comitem, eidem Synodo ſignificauit, ita ſe illum mittere, vt in nullis quæ à Patribus agenda eſſent, de pijs dogmatum quæſtionibus communicaret. Illicitum namque eſt (inquit) eum, qui nõ ſit ex ordine ſanctiſsimorum Epiſcoporum, Eccleſiaſticis ſe immiſcere tractatibus.

Concili. Chalced. act. 3. Act. 5.

IAM in concilio Chalcedonenſi Imperatoris Commiſſarij dixerunt: Quod placuit Reuerendo concilio, de ſancta fide ipſum nos doceat. Et Imperator Martianus, Sacerdotes (inquit) quid obſeruari in religione docuerunt, atqui tum allocutus eſt Synodum. Nos (ait) non ad oſtendendam potentiam, ſed ad fidem confirmandam, ad præſentem Synodum venimus, exemplo religioſi Imperatoris Conſtantini. Hinc itaque docemur, & rebus diuinitus reuelatis nos aſſentiri, non ob Regum, & aliorum hominum edicta politica, ſed propter Deum, per teſtimonium & vocem Eccleſiæ tanquam infallibilis regulæ loquentem: At cùm diſtincta poteſtas ſit, inter ſeculi Principes, atque inter Epiſcopos, propterea iudicium de fidei rebus aliunde non eſſe petendum: Id quod cùm vos alij defugitis, cernitis, in quàm profundo confuſionis cœno, veſtri ſemper volutantur.

Bucerus ita ſenſit, eiuſque aſſeclæ.

CAETERVM qui non conuocandos ad Synodum dixerunt alios quàm filios Dei, ſi pro filijs Dei improbos intelligunt, vt alicubi Scriptura facit, ſanè ſeipſos deſignant: ſin electos Dei, & prædeſtinatos dicunt, ne ad veſtros quidem id certè pertinet, quos Spiritus ſanctus cùm ex Eccleſia militante (quia nec militandum eſſe credunt) eiecerit, ecquid triumphi ſperes aſſequi poſſe in triumphante? At verò vt electi ſint aliqui, quis eos dignoſcat, vt deligi poſsint, atque ad Synodum euocentur? Nouit enim Dominus qui ſunt ſui. Quòd ſi non vocati ab alijs, ſed de ſe quiſque iudicium ferens ſe dabunt in viam, tanquam Dei filij, iam ſua opinione inflati, ſi quid audient, quod ſuæ ſententiæ aduerſetur hoc reijcient, ſpernent autem ſic cæteros, vt deinceps alij denique ſinguli, ſeipſos verè eſſe filios Dei, illos præ ſeſe mentiri, & eſſe filios ſatanæ exiſtiment. Viden' Chytræe, quantum ſaltabit extra chorum eiuſmodi cœtus? Qui autem velint, iudicẽ in concilijs eſſe Scripturam, quę nec ſentit, nec intelligit, neque eloqui poteſt, hi ſine ratione, & ſenſu Scripturæ, ſatis inſaniunt; quod quidem ſatis oſtendimus ſupra, vbi de verbo DEI egimus. Viui igitur iudices neceſſarij ſunt, atque ij, quibus hanc curam Chriſtus demandauit, Epiſcopi, quos liquì diſsimè ex aſpectu ipſarum Synodorum legitimarum, ex ipſa antiquorum vſq; ad Apoſtolos adducta fidei regula, ex promiſſa Spiritus ſancti præſentia, ex diligentiſsima Scripturarum & Patrum collatione agnoſcimus. Hos autem quoniam Eccleſia veſtra minimè habet, à primis quatuor Synodis & puriore Eccleſia (vti antea dixi) quàm longiſsimè diſceſsiſtis. Et quidẽ ex his quamuis manifeſtum euaſerit falſum eſſe quod aſſerebas, te primas quatuor Synodos earundemque decreta reſpicere, pergamus tamẽ idipſum reddere manifeſtiùs ex Atheiſmis veſtris, quibus vniuerſam Synodorum harum doctrinam conuellere & labefactare prò virili conati eſtis. Prius tamen generalia Synodorum decreta ſubijciam, (reliqua ſingillatim ſuo loco deſcripturi) Atheiſmorumque originem & progreſſum, vt veſtra dogmata ad Synodorum amuſsim rectius expendantur, & vnde ortum habuerint, intelligatur. Hæc autem in Nicæna, & in reliquis alijs Synodis ſic eſt adhibita, vt perſæpè reperiantur acclamationes illæ: Sic crediderunt Patres,

Vide fine concilij Chalced.

sic Nicæna, sic Ephesina, & reliquæ Synodi; sic nos credidimus, & credimus. Hæc fides Apostolorum, huic omnes consentimus, omnes ita sapimus.

SYNODORVM QVATVOR PRIMARVM, capita præcipua & decreta.

CAPVT IIII.

ET generatim quod ad dogmata fidei pertinebat, Nicæna Synodus Arianam hæresim damnauit. Quas verò Arius hæreses inuexit, hę ad tria ferè capita referebantur: Christum ex essentia, & natura Patris non esse genitum: Fuisse tempus cùm non erat, ac proinde principium habuisse: Vnã & simplicem trium personarum essentiam non fuisse: Ex quo efficiebatur, neque has esse consubstantiales, neque admittendum esse verbum illud ὁμοούσιον: quod postea Nicæni Patres à Spiritu sancto edocti ad hęreses istas auertendas non tantùm inuenêre, quantùm ex thesauris Diuini verbi, traditionisque Apostolicę elicuerunt. Verũ enimuerò Ariani cùm ferre non valerent voces consubstãtialis, & Trinitatis, quanto potuerunt astu & diligentia alias illas insinuabant σωμάσιον, & ὁμοιούσιον, id est, coniunctę, ac similis substantiæ. Et hęc quidẽ Arius, qui (vt ait Theodoretus) humanę etiam naturæ rationem mutilauit. Nam ipsum (Dominum) corpus inanime assumpsisse, in eo autem egisse animę munia Diuinitatem asseruit, ita vt huic tribueret affectus, qui à corpore insunt. καὶ μέντοι, inquit, καὶ τὸν τῆς ἐναντροωπήσεως ἠκρωτηρίασε λόγον, πᾶμαν γὰρ ἀπὸ ἀψύχου ἐιφηνέλθειαι, ἐνεργικέναι δὲ τὰ τῆς ψυχῆς τὴν θεότητα, ὥστε ταύτη προσάψαι τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐγγινομένων συμπάθειαν.

Capita Nicænæ Synodi præcipua.

Lib. 4. de hæreticorum nugamentis.

SYNODVS igitur Nicęna cùm istos errores damnasset, illegitimi quoque Concilij Carthaginenſis, & Cypriani decretum, de rebaptizandis hęreticis reprobauit: Donatistas autem, quanam ratione essent recipiendi, exposuit. Romanæ porrò Ecclesię supra reliquas omnes Ecclesias eminentiã & inspectionem, quam antea consuetudine, & iure Apostolico ex Christi Domini institutione acquisiuerat, ostendit. Schisma deniq; de Pascha celebrando sustulit: ac verò constitutiones siue διατυπώσεις, ad rectam Ecclesiæ administrationem, moresque spectantes promulgauit. In hac autem Synodo trecenti duodeuiginti Episcopi fuerunt.

Augustli. 2. de bapt. cap. 9. Tempore Constant. Imp. Pont. Syluestro. Can. 6. a pud Ruff. lib. 1. ca. 6.

Pont. Damas. Graciano & Theodosi. Impp. Syn. Constantinop. capita præcipua.

SYNODVS verò Constantinopolitana, centum quinquaginta Episcoporum, Macedonium blasphemantem contra Spiritũ sanctum: deinde Apollinarium, qui mentis expertẽ, & (vt inquit D. Gregorius Nazianzen.) ἄνουμ, faciebat Dominum: Animam tamen sentiẽtem Christo tribuebat, in quo ab Arianis differebat, quoniam illi ne sentientem quidem, aut vegetantem animam poncbant in Christo, cui satis esse putarãt Diuinitatem, quæ mentis, sensus, vegetandi munia pręstaret: Photinum prę terea, & Sabellium, qui in DEO vnam duntaxat esse personam dicebat, quę pro ratione actionũ variarum (quasi nomina personarum essent synonima) modò pater vocaretur ob creationem & conseruationem rerum: modò filius, cũ assumpta carne humana editus esset in hãc lucem: modò Spiritus sanctus, quatenus sese creatis rebus impertiens, siue substãtialiter, siue per sua dona illaberetur: Denique & Eunomium, qui alios ex alijs errores contra Diuinitatem & Spiritum sanctum proferebat, anathemate confodit. Fidem Nicęni Concilij sartam tectam defendit, & Symbolum edidit, quo vnà cum Nicęnæ Synodi Symbolo nouę hæreses abolerẽtur. Quinã verò post Romanam Ecclesiam honor esset Cõstantinopolitanæ deferendus, quoue modo Episcopi suas diœceses, vel Ecclesias, quæ erant inter gentiles & regere, neq; ad alias non inuitati accedere deberent, illicitamque Maximi Cynici Philosophi ordinationem declarauit, & sanxit.

Synodi Ephesinę præcipua capita. Theodoretus de nunegamentis hæret. ca. de Eutyche. Vide S. Vigilium in disput. inter Sabellium, Photinum, Arium, & Athanasium.

EPHESINA Episcoporum ducentorũ coacta contra Nestorium vocem θεοτόκου, hoc est, Deiparę auersantẽ, & duas in Christo personas ponentem, ac carnem Christi viuificatricem negantem expugnauit, eũque ex Ecclesia expulit. Hic (vt etiã refert Cusanus) fassus est quidem in Christo esse corpus, animam & Diuinitatem, sed circa rationem vnionis errauit. Fatebatur corpus & animã vniri vnione naturali, qua esset verus homo, sed hominem illum vni ri Diuinitati aiebat per gratiam, non quidem cõmunẽ, qua boni DEO vniuntur, verùm per plenitudinem gratię, ob quam vna esset DEI & hominis IESV voluntas, propter quam excellentissimam gratiam de CHRISTO verè enunciaretur ipsum esse filium DEI. Sed non admisit Mariam esse matrẽ DEI. Quasi id, quod in CHRISTO reperitur à matre acceptum, non conueniret DEO, sicque voluit naturam humanam in ipso esse Deificatam. At quoniam scribebatur, Verbum caro factũ est, non autem caro facta est verbum, ideò & hoc damnauit per illam Synodũ Ecclesia.

Synodi Ephesinę præcipua capita. Leone P. Põt. Max. Nicolaus Cusanus Card. li. 1. cribrationum Alcorani prologo secũdo.

PORRÒ eadem Synodus Messalianos, siue Enthusiastas, vel Euchitas hæreticos, librumq; pollutæ illius hereseos (vt vocârunt sancti illi Patres) anathemati subiecit: & quidem pręter illa, quę in Tomis conciliorum, & in Cyrilli anathematismis cernuntur, Theodorus Peltanus è nostris Theologus, optimæ memorię vir, Græcum volumen in Latinum vertit, in cuius prima sectione, quæ Synodum anteceſſerunt: In secunda acta concilij aduersus Nestorium: In tertia schismaticorũ, & hęreticorum cõtra œcumenicũ concilium machinationes, & fraudes: In quarta, gesta & scripta Synodi contra schismaticos: In quinta, quę ad reconciliandas Ecclesias, & amicitiam inter Cyrillum & Ioannem Antiochenum redintegrandam pertinent: In sexta, orationes, seu conciones in concilio, vel occasione concilij habitæ continentur.

Præter codices huius Synodi Græcos, qui sunt in Bibliotheca Vaticana & alibi, est item exemplar in Bauarica Bibliotheca antiquissimum.

Martiano Imperatore. Leone I. Pontific.

CHALCEDONENSIS Episcoporũ sexcentorum (licet alij scripserint octingentorum triginta) contra Eutychen, & Dioscorum hæreticos egit pro duabus naturis in CHRISTO, & proprietatibus. Eutyches autem (vt ait Boëtius) asserit assumptum hominẽ ita, vt humana natura non manserit, cuius error ex eodem fonte, quo Nestorij prolabitur. Non enim putauit naturam duplicem esse, sine duplicatione personę, vt cũ non confiteretur duplicem personam, reputauerit consequenter vnam esse naturam. In ea igitur Synodo ex Nicęna, Constantinopolitana, & Ephesina multa recitantur, eademque fides astruitur. De Episcoporum item ordinatione, deque eorum, & Monachorum vita, qualis esse debeat, deque pœna quam incurrerent, si à proposito recederent: quodúe iudicium subeundum sit ijs, si quid inter sese agendum sit: De virginibus, quæ se Domino DEO vouerunt: De Monachis ne vxorem ducant: De concilijs habendis per Prouincias: De Episcoporum, & Clericorum accusatoribus: Neue monasteria consecrata fiant diuersoria secularia: Neque Episcopo rum ordinationes diu differantur: Deque alijs ad bonos mores spectantibus editi sunt canones sapientiæ cœlestis pleni.

Ex quibus omnibus Ecclesiæ forma, & hierarchia, omnisque ritus, in primis autem doctrina de DEO, & sanctissima Trinitate liquidissimè hauriri potest.

ATHEISMORVM ORIGO & progressus.

CAPVT V.

Vide Irenæũ, Tertullianũ, Iustinum Martyrẽ, Theodoretum & alios.

QVO Spiritu acti fuerint ij, qui à tempore Apostolorum Christi Domini Diuinitatem, vel carnem, aut humanitatẽ acerbissimè oppugnârunt, facilè constat ijs, qui vitam illorum, & dogmata cognouerunt. Vt verò, qui facinora perpetrant, & in omnem turpitudinem prępcipites ruunt, si quid luminis affulget, quo inspici possint, id protinus extinguunt: sic Satanas hominum eorum mentibus, per quos aliquid satanicum edere vult, lumen illud Diuini vultus, quod est signatum super nos, satagit callidissimus eximere, vt sanè à tenebris vndique comprehensi, tandem in eius manus penitùs prolabantur. Apparuit ergo CHRISTI IESV DEI filij doctrina, & vita, sicut splendidissimus Sol: quo homines excitati, arrepta cęlestium rerum exercitatione, vt valentissimi athletæ, nuncium perfidiæ, mundo, & carni remiserant. At cùm Diuinum solem, qui tot miraculis, atq; illustrissimis radijs splẽdere inceperat, vnico flatu non poterat extinguere diabolus, ad sui, hoc est, serpentis astũ, suasque pristinas artes conuersus, Dei Maiestatem, sub Dei veri nomine minuere, & Christum, sub Christi vel Deitate, vel humanitate obscurare, atq; adeò ex animis hominum omninò tollere curauit. Id qđ Tertullianus, cùm hęreticos profligaret, prudentissimè posteritatem omnẽ, ac præcipuè huius seculi homines pręmonuit. Nã cùm Dositheum Samaritanũ, Sadduceos, Phariseos, & Herodianos, breui pstrinxisset: Ad eos (inquit) me conuerto, qui ex Euangelio hæretici esse voluerunt, ex quibus est primus omnium Simon Magus, qui in Actis Apostolorum condignam meruit ab Apostolo Petro, iustamque sententiam. Hæc ille. Qui postèa Menandrum, Saturninum, Basilidem, Ophitas, totamq; istius erroris & scenam, & doctrinam aduersus Christi Domini & Dei veritatem, inde fluxisse scribit: cùm & deinceps Carpocrates, & Cerinthus, & Valentinus non tam fabulas, quàm nouas de Deo, & Christo blasphemias addidissent. Quos cùm Marcion quidam Ponticus genere, & Episcopi filius, ac propter stuprum cuiusdam virginis ab Ecclesiæ communione abiectus, esset imitatus, ac DEI Maiestatem sub dolè minuens, Deum consequenter negaret, aduersus illum, & alios hæreticos, ita loquitur idem Tertullianus. At nunc (inquit) negocium patitur Deus Omnipotens, Dominus & conditor vniuersitatis: ideò tãtùm opinor, quia à primordio notus est: quia nunquam latuit: quia semper illuxit, ante etiam Romulum ipsum, nedum ante Tiberium: nisi quòd solis hæreticis cognitus non est, qui ei negocium faciunt. Et infrà. Sed Deum quidem, vt sciens, non negas, vt nescius retractas: immò & accusas, quasi sciens; quem si scires, non accusares, immò nec retractares. Reddens nomen illi, negans substantiam nominis, id est, magnitudinis, quæ Deus dicitur, nõ tamen eam agnoscens, quantam si homo omnifariam nosce potuisset, magnitudo non esset. Hæc ille.

Tertul. 46. cap. lib. de præscrip. Act. 8. Cap. 47. de præscrip. Lib. 2. adu. Marcionẽ. Nota hæretice.

AT Satanas postea (vt semper in peius proficit) Arium sacerdotem spiritu ambitionis tumidum impulit, quoniam Archiepiscopus Alexandriæ creatus non est, ad tot hæreses vel nouas comminiscendas, vel veteres excitandas, vt tenebræ factę sint super vniuersam terram. Sicq; vna stilla decidens, neque aliò auersa in torrentem excreuit, quæ totum Christianum orbem inundauit. Repressi tamen Ariani Synodi Nicænæ auctoritate, effusisque diuino iudicio Arij visceribus, qui tanquam alter Iudas Christi proditor crepuit medius: doctrina verò sapientissimarum illarum Ecclesiæ columnarum stante, atque consentientissima: Illatis item à Constantino Imperatore iustissimis pœnis, ac sublatis hæreticorum pestilentissimis libris, coluber ille, qui sempiternum animabus bellum indixerat, in omnes sese spiras contorsit, si qua ratione semina tantæ impietatis fouerentur, Christique regnum rimas ageret, quo facilius denique concideret. Quare Ariani negare iam apertè scripturas, Epistolam Pauli ad Hebræos reijcere, & quicquid aliud ratum, sanctumque esset, spernere, ac pedibus ipsis sacrosancta mysteria conculcare sunt ausi, quemadmodum nostri quoque temporis hęretici faciunt, quoniam desperatissima eorum caussa est. Adeò mens lumine Dei amisso sibi ipsi fit hostis acerrimus. Tum itaque prostitutio virginum, eiectio sanctimonialiũ, altarium euersio, Catholicorum trucidatio, inuasio Episcopatuum: Eremitarum in abstrusissimis locis, & Monachorum persecutio, cæteraque illa sunt subsecuta, quæ D. Antonius præuiderat, & Patres Athanasius, Basilius, ac reliqui scripta reliquere. Sed cùm neque hic conatus præualeret Synodi auctoritati, earum hæresum antesignani coegere varijs temporibus decem conciliabula, quibus semper nouæ potius hæreses condebantur, quàm vt eorum impietas statui, vel fides Catholica posset labefieri. Mulierculas etiam cùm parerent adibant, deque Christi natiuitate diuina ridentes, & contemptim loquentes, illud Prophetæ ironicè obijciebant: Generationem eius quis enarrabit? Esaiæ 53.

QVAE sanè omnia num Lutherani vestri, ac reliqui fecerint, testantur ipsa Regna, Prouinciæque vastatæ, ipsa conciliabula ab ijs nullo vnquã vero cum effectu pacis habita, ipsa Catholicorum martyria quæ toto hoc seculo, & nunc in Anglia habentur, ipsa bonorum Ecclesiæ sacrilega vsurpatio. Qui nisi fructus eiusmodi sint, ex quibus eos agnoscere possis, fateare necesse est, vel te esse cum ijs cœcum, & latente iustitiæ diuinæ flagello transuersum agi, aut nondum altius ea perpendisse, quæ tamen interitum æternum haud respicentibus afferent. Sed fortè dices: Ecquid in nobis offendis, quo vel diuinam Maiestatem, vel sanctissimam Trinitatem, vel cõsubstantialitatem filij traducere nos, vnà cum priscis illis hęreticis verè afferere possis? Multum (aio) per omnem modum.

PRIMVM autem illud cogita, sicuti plerunque Deus Prophetarum corda, linguasque mouebat, operibus item futura indicabat, quæ illi antea aut nesciebant, aut non omninò explicitè intelligebant: sic satanam pseudoprophetarum corda, linguasque & calamos persæpè ad ea disseminanda tentásse, quæ etsi ipsi non cogitárant, iustissimo tamen iudicio Dei promeriti fuerant, vt organa & flagella essent iræ Dei, mox quidem in ignem æternum proijcienda. Et sanè ebrij, & ægroti, multa dicunt, & faciunt, quæ non sibi ipsis, sed ebrietati, ęgri autem morbo, non animo tribuunt. Verùmtamen culpa illorum denique est, quod & ebrij facti sunt, & in varios morbos inciderint. Prorsus ergo id in Luthero, cæterisque initio euenit, vt quàm mitissimè de illis iudicium feramus. Nam dum furerent aduersus Ecclesiam, tanquã ebrij multa quæ noluissent aduersus Deũ blasphemarunt, ac tamen vbi è suis erroribus tot monstra enasci, & tantam in vitæ moribus licentiam erumpere viderunt, aliquando dilucidò aliquo interuallo vi veritatis impulsi desperarunt de sue doctri ne progressu, factamque fuisse, è vestro isto (si Deo placet) euangelio hominum vitam multò peiorem coacti sunt & ipsimet fateri, quàm dum in Ecclesia Catholica viuerent. Sed iam ad Atheismos ipsos veniamus.

ATHEISMI LVTHERI, Melanchthonis, Caluini, Bezæ, Vbiquitariorum, aliorumque Pseudeuangelicorum, quibus Synodorum quatuor decreta conuellunt.

CAPVT VI.

ATHEISMVS PRIMVS LVTHERI, quo Esaiæ locum de Christi diuinitate falsa interpretatione deprauat.

SATANAS igitur, vt, quod coquebat in animo, tãdem euomeret, primò Lutherum impulit, vt magno ausu Biblia verteret, & vulgatâ editionem abijceret: interim verò serpẽs ille sciebat, quid facturus esset eo de homine: Quibus itẽ in locis varia ei animo instillaturus, quib⁹ deinceps pillũ, virus suũ sparsurus, ne cogitante quidem semper

semper fortasis ista Luthero. Et initio quidem quod scriptum habetur de Christo DEO & homine simul futuro, id Lutherus omninò sustulit. Sic autem Esaias inquit: Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius, & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, DEVS, Pater futuri seculi, princeps pacis. Quod ita in codice Græco legitur: ὅτι παιδίον ἐτέχθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν: οὗ ἡ ἀρχὴ ἐγενήθη ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστός, σύμβουλος, θεὸς, ἰσχυρός, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Sic item in codice Hebraico legitur. El Gebbor, id est, Deus fortis, quod quidem posteà Paraphrasis Chaldaica eodem sensu, ijsdemq; verbis expressit. Quin etiã inter Hebræos ante Christum natum non defuit, qui ita interpretaretur hunc locum. Quia (inquit) Messias Deus & homo futurus est, vocatũ est nomen eius Emmanuel, hoc est, nobiscum Deus, nempè in corpore, in carne nostra, quemadmodũ testatur Iob capite decimo: Ex carne mea videbo Deum. Item quia DEVS est mirabilis, consiliarius dicitur: Excogitauit enim mirabile consilium ânimas à dæmone eripiendi, quæ propter Adæ peccatũ damnatæ erant. Nec possunt vllo modo esse saluæ, nisi Rex mortem acerbissimam, multaque subeat tormenta. Ob eam causam dictus est vir. Et quia ipsius est omnis fortitudo, DEVS fortis vocatur. Et paulò pòst: Et quia eos saluos faciet, & ad paradisum adducet, vocatur IESVS, hoc est, Saluator. Hæc ille. Esaiæ c. 9.

LVTHERVS igitur tanquam tacitus latro, furatus Christi gloriam: vocem illam, (DEI) penitùs expunxit, alteram supposuit, qua Christi Diuinitas nequaquam deprehendi potest. Id verò in omnibus eius Biblijs, quæ Ienæ, VVittembergæ, Lipsię, ac Franckfordiæ typis impressa sunt, cernere est his verbis. **Vnd er heist/ Wunderbar/Rhat/Krafft/Held/ Heiliger Vatter.** Cũ debuisset vertere. **Vnd sein Name heist/ Wunderbar/ Rhatgeb/Gott/Starck/ Ewiger Vatter/ Friedfürst.** Sic enim & Dietenbergius, & ij omnes verterunt, qui peritissimi linguarum Diuinum verbum vt rectè perceperunt, sic ex animo suspexerunt, & venerati sunt. At verò ne nominis DEI eo loco prætexere posset ignorationem, fatetur quidem alibi per hanc vocem El, ibi significari DEVM, & nusquam inueniri in singulari, nisi de vero DEO. Sed tamen in sua versione maluisse ponere **Krafft/** quo nomine, inquit, designari fortitudinem substantiuam. Sed alibi tamen (vt omnia reddat semper dubia) inquit (El) applicari etiam creaturis. Ex quo hominis astum cum impietate coniunctum licet agnoscere, quod studio tam expressam vocem Spiritus Sancti de Christo DEO ab Ecclesia DEI omnibus seculis & linguis receptam sustulerit, populisque clarissimum Diuinitatis Christi testimonium Germanica dictione, & satis impropria inuoluerit, atque subtraxerit. Interim verò cùm ab alijs fraudem agnitam velare voluisset, eos quidem, vt diximus, sic lactauit. Attamen id quod maximè expediebat ab omnibus cognosci non correxit. Quæ certè (vt subinde planiùs quoque ostendetur) tacita fuit ad Atheismum complanatio.

To. 4. Operum Luth. pag. 171 im press. VViteberge 1552. Quidda similę sed breuię in scholijs eiusdem breuibus in Esaiam eodem to. pag. 144.

Lutherus Christi gloriam furatur.

ATHEISMVS SECVNDVS LVtheri & Caluini contra sanctissimæ Trinitatis nomen & inuocationem.

PORRÒ displicebat Arianis nomen sanctissimæ Trinitatis. Displicuit & Luthero. Cumque hanc, satana instigante, compendiariam illi viam ad Diuinitatem ipsam ex animis tollendam putassent, putauit item volens nolens Lutherus. Sic enim dementat (vt dixi) satanas suos. Itaque & in hoc Lutherus tanquam bonus reformator, vt à Sanctuario inciperet, à sanctissima Trinitate inchoauit. Et vti ex Epistola D. Ioannis Euangelistæ sustulit illud: Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt: Sic ex Litanijs illud prorsus erasit: Sancta Trinitas, vnus Deus miserere nobis. Sentire igitur ne iam tibi videris Chytræe, sibilum anguis illius venenatissimum? At non omninò (inquies) vocem illam sustulit, quin verò & alicubi reliquit. fateor. Et hic ipse est satanæ astus, vt iaciens lapidem, ilicò recondat brachium, & superseminans (vt dixi) zizania, abeat. Fuerunt enim qui audacem illam impudentiam admirabundi improbarent. Propterea receptui sic cecinit, vt tamen neque Lutherus retractauerit quod sustulerat, & pro eo tempore Satanas fecisse satis se cogitauit, si fenestram istam ad omnẽ nequitiam aperuisset. Scit enim malignus serpens, facilè esse inuentis addere. Quamobrem quod ouum in Luthero fouerat, in Melanchthone non multò pòst apertiùs, sed apertissimè in Caluino, & in reliquis manifestiùs exclusit, quemadmodum suo loco dicemus. Anno 1543. in lib. precationum.

IAM

IAM verò si causas alias expendamus, cur Lutherus sanctissimę Trinitatis nomẽ, & inuocationem, è Christianis supplicationibus eliserit, certè nullam videmus. Si enim nouitatem vocis afferas, antiquitas omnis falsi te arguet: sin ab hominibus ijs inuentam putaueris, quorum haud magna fuerit in Diuinis rebus exercitatio, vniuersa Græcia, atq; ij ipsi, quos scribis Diuinam illustrasse scripturam, te reprehendent. Si, quoniam Caluino non sapiebat Trinitatis nomen, quod generis fœminini cùm sit, iũgatur cũ Deo, quæ vox est masculini, cur ille Grãmaticus, non Theologus, loco Trinitatis, non dixit Ternionem? Sed latebat serpens in herba. Caluino enim vsus est satanas, tanquam audaciore & callidiore instrumẽto, per ꝙ nomine Trinitatis sublato, ne inuocaretur quidẽ: quæ vbi nó inuocaretur, abiret omninò in obliuionẽ. Quomodo autem inuocarent, quam neq; nominare dignarentur, & adeò in quã non crederent? Ac primò Caluini inscitiæ insufflauit satanas hoc alterum venenum, vt sanctissimæ Trinitatis hypostases, seu personas, putaret nudas esse proprietates: deinde in iocum, (horreendam, & intolerabilem sanè blasphemiam) sanctissimum illud nomen detorsit, vocans hermaphroditum. Nicæni igitur Patres, quique fuêre omnes in reliquis Synodis τριάδα, hoc est, Trinitatem nominârunt: Neque verò tũc orta est illa vox, cùm D. Iustinus Martyr, Athenagoras, S. Gregorius Thaumaturgus, Tertullianus, sanctique ante hos Clementis, Basilij, Chrysostomi, & Latinorum liturgijs, hymnis quoque quos vocant τριαδικὰς tanquam ab Apostolorum temporibus deductam satis ostendant. Itaque nec ab inuocatione sanctissimæ Trinitatis abstinuerunt. Nam & precationes ad eã τριαδικὰς, qualis vox cernitur in ijs, quæ subijciuntur Liturgijs D. Basilij: Et cum D. Dionysio, Diuus Gregorius Nazianzenus, Chrysostomus, ac denique reliqui Patres Trinitatem esse inuocandam suis exemplis docuerunt. Ille enim τὴν ἁγαθαρχικὴν, inquit, καὶ ὑπεράγαθον ἐπικαλεσάμενοι τριάδα; hoc est, Principem omnis boni, atque eminẽter bonam inuocantes Trinitatẽ. Ac rursus Τριὰς ὑπερθεε καὶ ὑπερθεε, καὶ ὑπεράγαθε τῆς χριστιανῶν ἔφορε θεοσοφίας ἐθυνομήσας ἐπὶ τὴν τῶν μυστικῶν λογίων ὑπεράγνωστον, καὶ ὑπερφαῆ, καὶ ἀκροτάτων κορυφὴν, ἔνθα τὰ ἁπλᾶ, καὶ ἀπόλυτα, καὶ ἄτρεπτα τῆς θεολογίας μυστήρια κατὰ τὸν ὑπέρφωτον ἐγκεκάλυπται τῆς κρυφιομύστου σιγῆς γνόφον, ἐν τῷ σκοτεινοτάτῳ τὸ ὑπερφανέστατον, ὑπερλάμποντα, καὶ ἐν τῷ πάμπαν ἀναφεῖ, καὶ ἀοράτῳ τῶν ὑπερκάλλων ἀγλαϊῶν, ὑπερπληροῦντα τοὺς ἀνομμάτους νόας. Et quasi tot ante secula Lutheri blasphemias præsensisset, addit alibi. χρὴ καὶ ἡμᾶς ταῖς εὐχαῖς πρώτην ἐπ' αὐτὴν ὡς ἀγαθαρχίαν προσανάγεσθαι, καὶ μᾶλλον αὐτῇ πλησιάζοντας ἐν τούτῳ μυεῖσθαι τὰ πανάγαθα δῶρα τὰ περὶ αὐτὴν ἱδρυμένα, καὶ γὰρ αὐτὴ μὲν ἅπασι πάρεσιν, οὐ πάντα δὲ αὐτῇ πάρεστι, τὸ δὲ ὅταν αὐτὴν ἐπικαλώμεθα, πανάγνοις μὲν εὐχαῖς, ἀνεπιβολοτάτῳ δὲ νῷ, καὶ τῇ πρὸς θεῖαν ἕνωσιν ἐπιτηδειότητι, τότε καὶ ἡμεῖς αὐτῇ πάρεσμεν. Quæ Diuina verba, Latinè sic habẽt: Trinitas quę essentiã, Diuinitaté, bonitatẽq; transcendis, Diuinę Christianorũ sapiẽtię præses, dirige nos in id, ꝙ de arcanis oraculis valdè incõprehensibile est, splendorẽq; omnẽ superat, & in altissimum eorũ verticẽ, vbi simplicia, & soluta, & immutabilia Theologię mysteria in perillustri arcani, mysticiq; silẽtij caligine abdita sunt in tenebricosissimo loco clarissimã lucẽ emittentia, & in prorsus intractabili, inaspectabiliq; perelegantiũ radiorum mirabiliter opplẽtia mẽtes oculorũ expertes. Et alibi: Oportet enim nos orationibus ad ipsam veluti bonitatis principẽ puehi, & propius ad illã accedentes in hoc discere perquã optima dona ipsi esse circũposita. Nã & ipsa quidẽ adest omnibus, non aũt illi adsunt omnia. Vbi aũt ipsam purissimis precibus, defecatoq; animo, & ad Diuinãvnionẽ accõmodato inuocauerim⁹, tũc nos illi quoq; adsum⁹. At D. Greg. Nazian. ne quid de D. Dionys. tuo Luth. cauilleris, sic ait: ὦ τριὰς ἁγία, καὶ προτκυνητὴ, καὶ μακρόθυμε, μακρόθυμε· γὰρ ἡ ἐπὶ τοσοῦτον ἀνασχομένη τὴν σὲ τεμνόντων, ὦ τριὰς ἧς ἐγὼ καθήκιώτων, καὶ λάτρης εἶναι, καὶ κήρυξ ἐκ πλείονος ἀνυτὸ κριτός, ὦ τριὰς ἡ πᾶσι ποτε γνωσθησομένη, τοῖς μὲν τῇ ἑλλάμψει, τοῖς δὲ τῇ κολάσει, δέχοιο καὶ τότε προσκυνητὰς τοὺς νῦν ὑφιστὰς. Hoc est, ô Trinitas sancta, & adoranda, & longanimis: Es enim lõganimis, quę tãdiu scindentes te toleras. O Trinitas cuius habitus sum cultor, atq; preco iã pridẽ non simulatus. O Trinitas quę ab omnib⁹ aliquãdo cognosceris, partim illustratione, partim punitione, susципe etiã istos, vt qui nũc te cõtumelia afficiũt, adoratores efficiãtur. Sic Chrys. Τριὰς ἀμέριστε, μονὰς ἡ παντουργός, καὶ παντοδύναμε, ὁ πατήρ, ὁ υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, σὺ θεὸς μοῦ, καὶ φῶς καὶ σὲ ἀνυμνῶν προσκυνῶ, Id est: Trinitas partitionis expers, vnitas omnium opifex, omnipotensque pater, filius, & spiritus sanctus, tu Deus meus, & lumen, teque celebrans adoro. Hæc ille. Atqui & antea quoque D. Ignatius à spiritu sancto edoctus fuit, canticũ illud ab Esaia auditum, sanctus, sanctus, sanctus, in Ecclesia Antiochena in sacro cantaretur. Ac postea miraculo comprobata est ea inuocationis necessitas, cùm pueri duo in aera Diuinitùs sublati, deinde delati in terram, iussi sunt Procló Patriarchæ dicere, mandaret vt Trisagion illud ad terræmotum sedandum ab omnibus caneretur, sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus & immortalis miserere nobis, sicque cessauit illa calamitas: sed & per sanctissimam Trinitatem sanctissimè Christiani iurabant, & per eandem reliquos adiurabant in grauissimis causis, quẽadmodũ in Concilio Chalcedonensi cernitur. Nam & in Græco Acumicensium codice, hæc verba sunt. Per sanctam Trinitatem vos adiuro, quæ custos est principum, quamque colitis, & in qua baptizati estis, cuius quoque inuocatione saluamini, iubete preces meas relegi. Quæ cùm ita sint, ac tamen ausi sunt, in tantum impietatis barathrum ruere: Quantoperè initia superbiæ cauenda sunt, exque minimarum rerum contemptu maxima quæque deinceps despiciantur, perlegat pius attentè, quæ Dorotheus scripta reliquit. Is ergo: Memini (inquit) fratres mei vidisse me aliquando huiusce modi hominem, qui in hanc miserrimam seditionem incidisset. Et initio quidem si quis è fratribus locutus quippiam esset in alterius commendationem & laudem, statim illũ spernebat, ac quasi conspuebat dicens: Quis est ille? Non est alius præter Zosimam, & qui cum eo sunt. Post cœpit & illos cõtemnere, ac dicere, neminem alicuius esse pretij præter Macharium: & paulò pòst: Quis, ait, Macharius? nullus est præter Basilium & Gregorium. Atque etiam non multò pòst, hos quoq; cœpit pariter spernere, & nullum pretij vllius existimare, nisi Petrũ, & Paulum. Cui ego prædixi, quod euenit, forè, vt hos quoq; tempore contemneret. Quod sanè factum est: nam eos spreuit, & nihil esse habendum in pretio præter Trinitatem asserere cœpit, statimq; in Deum quoque factus est insolentior, exarsit, intumuit.

Dionys. c. 3. de Diu. nom.

Vide Ephesinũ Concilium ad sanctissimam Trinitatem. Act. prima Chalcedo. Concil.

D. Dionys. exordio libr. de mystic. Theologia.

Dorotheꝰ Doctrina 2. de humilitate. Nota.

Naz. sub fi nem 2. oratt. de pace.

ATHEISMVS TERTIVS LVTHERI contra nomen ὁμοούσιον siue consubstantiale à Patribus Nicænis receptum.

PROGREDITVR impietas, & quem hominem satanas fermentare cœpit, nõ deserit, quousq; fermẽtetur totus, fiãtq; nouissima illius peiora prioribus. Lutherꝰ igitur claustris pudoris semel pruptis, vbi sensim bellũ indixit Sanctissimæ Trinitati, iam apertius se prodidit, cùm aduersus Latomum scribens, vocem illam in Synodo Nicæna constantissimè receptam ὁμοούσιον, hoc est, consubstãtialem, se inquit odisse. Anima mea (inquit) odit hoc nomẽ. Quid ita? ob ipsamnẽ vocem, an ob notionem vocis? Neutri potes respondere, nihil enim aptiùs hac inueniri poterat ad hæresim Arianorum iugulandam, & ad vnicam, planeque eandem numero, ac certè ipsissimam Dei essentiam indicandam. Id quod cùm ægerrimè ferrent Ariani, & Catholicos contemptim vocarent Homousianos, vides quã bonus illorũ fautor fuit Helias vester: Et verò quanti Nicænę Synodi decreta in re tanta fecistis, qui in vestra confessione Augustana tantoperè hãc Nicęnam fidem extollitis. Itaque aut certè Lutherus crediderit oportet personas sanctissimæ Trinitatis non esse eiusdem, & vnius essentiæ (quod sanè omnem perfidię metam excedit) aut sanè dicendum est spiritu illo contendendi adactum à dæmone fuisse, vt quod ignoraret, blasphemaret. Sin autem nomen ipsum Homousion oderit, quòd parum Græcũ sibi Germano: vel consubstantiale, siue consubstãtiuum (vt Aphri apud Vandalorum Arianorum Principem interpretati sunt) sibi (videlicet elegantissimo) parum Latinum videretur, sapientissimum omnium se iactet necesse est, qui cùm nihil melius afferat, vniuersam tamen illam antiquissimã & purissimam Ecclesiam ingenio, spirituque admirabili prędita m, infœlicissimus morio, & apostata se putet superasse. At nomen hoc, neque externum, nec barbarum est, sed Christianum, Ecclesiasticum, significantissimum. Quod si malebat dici ὁμοιοούσιον, id est, similis substantiæ (vt quondam Ariani volebant) intelligis cuius spiritus erat magister vester. Et D. quidẽ Basilius Arianis ea lege concessit hanc alterã vocem, si fuisset adiectum ἀπαραλλάκτως: tum enim ὁμοούσιον idem designasset, quod ὅμοιον κατὰ πάντα. Sin autẽ id reiecit, quoniam in Scriptura expressum non est (quãuis profectò in illa altissimè impressa sit eius notio, ac veritas) vides quonam, & Synodos illas quatuor, & quę fidei Symbola vos publicè admittere videmini, ac denique spiritũ illũ, qui Synodos direxit, abigitis. Et certè Lutherus ignorare nõ poterat, vocẽ illam in Cõcilio Niceno aduersus Arianos veritatis auctoritate (vt S. inquit Augustinus) & auctoritatis veritate fuisse firmatam. Verũ (inquies) & D. Hieron. (vt ait Lutherus) nomen homousij ferre nõ poterat, nec tamen tantũ illi, quantũ nostro Lutheropiaculũ ascribitis. Agnosco ipsius Lutheri, & qui eũ imbuit, Satanę astutias. Patres enim cũ vnanimes & vni⁹ labij sint in re fidei, sic repellitis, vt ne flocci quidẽ faciatis: at si tantillum apparet, quo per illos ædificium fidei prosternere possitis, tum eorũ auctoritas vobis est sacrosancta. Sed vt in primis frau dẽ Lutheri agnoscas, nunquã

Lutherus aduersus Iacobum Latomum

D. Augustin. libr. 3. contra Max. c. 14.

Hæreticorum in Patrum auctoritate recipienda ars.

D. Hiero-

D. Hieronymus vocabulum homousij odio hãbuit, aut omittendum esse iudicauit. Sed ab hypostasis voce cauendum esse opinabatur, quòd hanc cum voce essentiæ Ariani sic confundebant, vt cùm vnum, & idem esse videretur, ij propterea tres essentias callidè insinuarent. Neque verum est, quod in libro de cõcilijs Lutherus adiecit his verbis: Sanctus Hieronymus vehementer perturbatus, lamentabiles scribebat ad Episcopum Romanum Damasum literas, & cupiebat expungi vocabulũ homousion. Extant enim duæ illius sancti viri epistolæ hac de re ad Damasum, in quibus nulla homousij expungendi mentionem facit. Quin verò alteram sic concludit: Obtestor Beatitudinem tuam, per crucifixum Mundi Salutem, per ὁμοούσιον Trinitatem, vt mihi epistolis tuis siue tacẽdarum, siue dicendarum hypostasum detur auctoritas. Quibus verbis vt Lutheri impostura, sic & virorum illorum sanctissimorum, ac doctissimorum, qui antiquas Apostolorum semitas terebant, cernitur pietas, atque modestia, cùm ad Summum Pontificem Romanum de rebus fidei confugerent. Itaque & veræ humilitatis fructum retulit, quippè qui in fide Catholica stetit, neque terminum transgressus est Nicænæ, Synodi, quem Damasus salutarem, atque adorabilem vocat, quo muro fortissimo (inquit) cõtra arma diabolica statuto, hoc remedio venena mortifera sunt depulsa, vt pater & filius, vnius Diuinitatis, vnius virtutis, vniusque magnitudinis debeant credi, vniusque essentiæ, siue substantiæ simul & Spiritus Sanctus. Neq; verò sapientiùs quidquam ea voce poterat inueniri. Essentia enim pro natura rei accipitur, qua vnumquodq; constat, quæ quatenus multis indiuiduis, & hypostasibus est communicabilis, quasi quoddã vniuersum est, ac proinde latiùs patet quàm hypostasis: significantior item est, quàm substantia. Hæc enim etsi nihil ab essentia differre dici possit, quoniam tamen videtur quædam esse accidentium sustentatio, non tam propriè Deo conuenit, cui omnia insunt per modũ essentiæ, non item accidentis. Quo fit, vt quæcunq; in Deo sunt, Deus esse rectissimè dicantur. At hypostasis siue persona, quam Græci πρόσωπον, Latini quoq; suppositum dixerunt, magis adhuc (vt cũ scholis loquar) essentiæ specificat existentiam, vt quæ substantiã & incommunicabilitatem in sua propria definitione contineat: quare & illam Boëthius indiuiduam naturæ rationalis esse substantiam circumscripsit.

Damasus epistola 5. quam cũ 90. Episcopis qui ad se venerãt scripsit Episcopis Illyricis.

Lib. de duabus naturis.

Hanc igitur vocem Patres adsciuerunt ad diuinam essentiam in tribus personis docendam, ne quis vel Sabellianus tres hypostases esse chimeras arbitraretur, vel Arianus tres essentias in Deo statueret.

Ac Christiani quidem à D. Paulo edocti hoc ipsum antea crediderunt, nam & propterea D. Dionysius, atque alij Deum μονάδα, καὶ ἑνάδα τρισυπόστατον vocarunt: Ac cùm post Sabellij hæresim (sicut Rufinus scribit) orthodoxæ huius fidei doctrina latiùs patuisset, Ariani tamen in eos scopulos impegerunt, vt tres hypostases pro tribus naturis, siue essentijs existentibus in tribus personis crederent, atque fallaciter (vt diximus) Catholicis obtruderent.

D. Cæsar contra Arianos.

Secuta sunt deinceps posteriora secula, quibus per vocem Homousij non solùm reiecta est Sabellij crapula (vt D. Cæsarij fratris D. Basilij verbis vtar) ac loco hypostasis etiam personę nomen Græci à Latinis mutuarunt, verùm etiam per vtramq; vocem fides Catholica stetit inuicta. Itaque nos Lutheranam abijcientes rabiem, & odium quo aduersus hanc veritatem & vocem feruntur, dicamus cum Epiphanio: Filius est homousios patri, non συιότιος, id est, simul habens essentiã, sed homousios, id est, non extra Patrem genitus, vt quidã ironicè iactant, positu, sine adoptione volentes esse filium, non veritate. Consensus autem est fidei dicere ὁμοούσιον; id est, eiusdem essentiæ, si enim dixeris homousion soluisti Sabellij vim. Non enim vnam hypostasim significat hæc vox, sed in se subsistere patrem, in se subsistere filium, & in se subsistere Spiritum sanctum. Præterea etiam non alienum ab eadem Deitate declarat, sed Deum ex Deo filium, & Deum spiritũ S. eiusdẽ Diuinitatis, non tres Deos. Ille sic Græcè: Υἱὸς ὁμοούσιος τῷ πατρί, οὐ συιότιος, ἀλλ' ὁμοούσιος, οὐκ ἔξωθεν τοῦ πατρὸς γεννητεὶς ὥς τινες ἐρωνεύα, φέρονται, θέσει θέλοντες εἶναι τὸν Υἱὸν, καὶ οὐκ ἀληθείᾳ. συνδεσμὸς δὲ τῆς πίστεως ὁμοούσιον λέγειν; ἂν γὰρ ἴσως τὸ ὁμοούσιον λύσας τις σαβελλίου τὸν δίναμιν. οὐδὲ γὰρ ὁμοούσιον μιᾶς ὑποστάσεως ἐστὶ δηλωτικὸν, ἀλλὰ καὶ ἑνυπόστατον συμαίνει τὸν πατέρα, καὶ ἑνυπόστατον τὸν Υἱὸν, καὶ ἑνυπόστατον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον: πάλιν δὲ τὸ ὁμοούσιον οὐκ ἀλλότριον τῆς αὐτῆς θεότητος συμαίνει, ἀλλὰ θεὸν ἐκ θεοῦ τὸν Υἱὸν, καὶ θεὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆς αὐτῆς θεότητος, οὐ τρεῖς θεούς.

Epiphan. in Ancor.

ATHEISMVS QVARTVS MELANCHthonis aduersus Essentiæ Diuinæ vnitatem & personarum æqualitatem.

AT Melanchthon verè nunc Melanchthon, ex quo plura vasa Chytræ ad contumeliam sunt efficta, Magistri terens vestigia, quàm bellè doctrinã Nicenæ Synodi imbiberit & alios docuerit, audi: Necesse (inquit) est in filio aliquid esse Diuinæ naturæ, non totum. Ac post aliqua: Necesse est (ait) aliquam esse in Christo naturam Diuinam. Hæc ille anno huius seculi trigesimo nono. Sed postea quadragesimo quinto (vt errores alij ex alijs enasci solẽt) spiritum sanctum ait esse aliquid essentiæ Dei. Ait enim loquens de spiritu sancto: Testatur per Ioelem Deus, non mitti creatam agitationem, sed aliquid essentiæ Dei. Quibus verbis nihil aliud designare potuit, quàm aut multas esse naturas diuinas, aut certè multas eiusdem essentiæ partes. Id quod & perfidum est, & iustissimè antiquæ hæresi tributum, ab ea antiquitate ad quam prouocas. Ac locis communibus editis anno quinquagesimo octauo: Non est (inquit) lacerata Diuina natura filij, sed tamen fuit obediens Patri suo: quæ sanè Ariana fuit hæresis. Tum alibi, nouo loquendi more inuecto, Diuinas personas tres singulares intelligentes substantiuè vocat: Qui loquendi modus quantopere cohæreat cum sancto Athanasio, qui Nicænæ Synodo interfuit, tu ipse intelligere potes. Cùm enim in eius Symbolo dictum sit, non tres omnipotentes, sed vnus omnipotens, profectò non tres intelligentes, sed vnus intelligens dici debet. Ergo non ita sunt locuti S.S Dei homines, quèadmodũ impius iste pædagogus. D. enim Athanasius ait: Istiusmodi igitur absurdis præter veritatẽ emergentibus, necesse est, id quod integrè & solidè ex substantia Patris editum est, eius esse proprium filium. Nam integrè & solidè impartiri patrẽ idem est, ac si dicas ex Patre gigni. Iam genitum esse, quid aliud significat, quàm filij naturã? Hæc ille.

Melanchthon loc. commu. 1559 pag. 8. & p. 10.

In locis cõmu. an. 45. pag. 53.

Augustl. li. de hæresib. hæresi 74. Melanch. loc. com. pag. 40.

Philip. Melanch. locis comm. anni 45. & 58. pag. 22.

Oration. 2. in Arianos

Prætereà D. Augustinus (vt alios eorum seculorum complures omittam) Omnes (inquit) quos legere potui, quante me scripserunt de Trinitate, quæ est Deus, diuinorum librorum veterum, & nouorum Catholici tractatores, hoc intenderunt, secundum scripturas docere, quod pater & filius, & S. sanctus, vnius eiusdemque substantiæ, inseparabili æqualitate, diuinam insinuet vnitatem. Ideoque non sint tres dij, sed vnus Deus: quamuis pater filium genuerit, & ideò filius nõ sit qui pater est; filiusque à patre sit genitus, & ideò non sit Pater qui Filius est: Spirituque sanctus nec pater sit, nec filius, sed tantum patris, & filij spiritus, patri & filio etiam ipse coæqualis, & ad Trinitatis pertinẽs vnitatem. Sic D. Augustinus. Sed & Picardi Valdenses in Bohemia, & Morauia, sua illa pestilenti confessione, quam huius seculi anno septuagesimo quarto ediderunt, similem blasphemiam euomuerũt. Dei enim opera ad extra ita secundum distinctas personas diuidunt, & opus creationis autumant adeo peculiare esse Dei Patris, vt id neque ad filium Dei, neq; ad Spiritum sanctum vllatenus spectet. Ex quo efficitur, tribus sanctis. Trinitatis personis, nõ eandẽ esse deitatem, nõ eandem naturam, non eandem potestatem, non eandem sapientiam, non eandem coæternam maiestatem: Si quidẽ distinctas formas, & naturas habeant necesse est, quorum operationes, & actus diuersi sunt. Ecquid autem isti aliud agunt, quàm quòd filium Dei sua Diuinitate spoliant, & ita latissimè viã per Arianismum ad Atheismum complanant? Credo igitur Chytræe non tanti vnquam feciſſes Melanchthonem, quem maximum condum opum æstimasti, aut Picardicam sectam Ecclesiæ Christi Catholicæ non antepositisses, si initio medullam veterum gustasses, neq; verò priùs illius pædagogi tui placitis imbutus, & cœcatus ad omnem postea solem cum reliquis cœcutijsses.

Tom. 3. de Trinitate lib. 1. cap. 4.

Picardi sua confes. an. 1574. art. 3. fol. 9.

ATHEISMVS QVINTVS CALVIni, continens hæresis Sabellianæ & Arianæ quãdam semina, hæresimq; nouam Autotheanorum.

ATQVI Lutherus, & Melanchthon; quantum subinde Caluino, mox cæteris ostium patefecerint, primò ad conuellendam, deinde ad pernegandam sanctissimam Trinitatem: sic quidem, vt nec patrem tanquam primam personam, neq; filium, neq; spiritum sanctum inuocatione dignentur, neque per eam iurare iam velint, tu ipse non diffiteberis, si vis veritatis è corde tuo posit verum exprimere. Primùm igitur, cùm nullis Theologicis fundamentis innixus ex rabula θεολογώτατος, ac tanquam oraculum Caluinus voluisset haberi, illicò tanquam scrutator maiestatis est oppressus à gloria. Cùm enim ignorasset duobus perfici vnãquamque personam sanctissimę Trinitatis, altero quòd est essentia existens: altero, quòd proprietas est; prius ille omisit, sequenti solo retento. Sic verò cùm præcipuum omisisset, quòd dat existere, atque operari ipsi personæ, nõ solum se perfidum Sabellianum ostendit, qui personas in Trinitate tanquam nudas proprietates, & qualitates in vnica Dei essentia residentes fecerit, verùm etiam subsecutę labis Arianę se suscitatorem egregiũ indicauit. Ariani enim (quòd S. scripsit Hilarius libro de pluribꝰ Synodis, quibus eorum hæresis damnata est) nescio quam incorpoream & spiritualem dilatationem essentiæ Diuinæ faciebant, vt capacem trium personarum rederent. Ac verò Caluinus commentatus est, Diuinæ essentiæ habẽti vnam tantum-

modò existentiam inesse latitudinẽ quandam spiritualem, & incorpoream, in qua ordine tres proprietates resideant, ac si in ligneo baculo satis lato tria foramina disposita essent, vnam quidem essentiam & vnam existentiam habentia: Verùm enim uerò in latitudine tres foraminum proprietates cerneremus, quarum prioris proprietas non posset esse secundi, neque secundi ea quæ est tertij. Atqui cùm hac similitudine inferatur Filium non habere à Patre essentiam, siue (quòd in idẽ recidit) essentiam Diuinam filij non communicari à Patre, quin verò æquè ei radicalem & primitiuam, atque Patri esse, quid effecerit, & qualis Lutheri discipulus fuerit, Christiani & docti iudicent. Certè etiam ille σωούσιον id est, simul habentem essentiam, non ὁμοούσιον id est, consubstantialem filiũ fecit: vti supra vberius exposuimus.

Prætereà ignorauit, & ignorans negauit filium & spiritum sanctum esse Patris natiua germina βλαστὸς φυσικῶς ἀτρέπτως, vt sapientissimè D. Dionysius inquit: Quo sensu alibi dixit Patrem esse Diuinitatem fontanam θεότητα πηγαίαν. Sic enim patres nostri inter cæteras causſas, cur vnus duntaxat sit Deus, non tres, hanc attulerũt, quòd pater sit principium Diuinitatis: quòd ad ipsam tanquam ad fontem cæteri referant suam Deitatem: quòd (auctore D. Paulo) qui sanctificat, & qui sanctificatur ex vno omnes: Quòd denique à Deo patre omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur. Et verò Tertullianus asseuerat filio Diuinitatem traditam esse, atque porrectam. D. autem Hilarius significantissimè, & expressissimè: Nihil (ait) nisi natum habet filius. Et sanctus Iustinus Martyr: Si pater (inquit) innascibiliter habet essentiam, filius nascibiliter, Spiritus autem sanctus per processionem, inter eos sanè distinctionem versari licet cernere. Quibus verbis liquet, vnde agnoscat distinctionem inter Diuinas hypostases, nempè eam quæ sola sumitur ex esse ingenito, genito, & procedente. Ille Græcè sic, primò quidem: ἕνα τὴν διαφορὰν ᾖ πατρὶ πρὸς τὸν υἱόν, καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τὸν τῆς ὑπάρξεως τρόπον, τὸ δὲ ταυτὸν κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον: Deinde subdit: ἀγέννητος ἔχει, τὸ εἶναι, ὁ δὲ γεννητῶς, τὸ δὲ ἐκπορευτῶς, τὰ τῆς διαφορᾶς ἐπιθεωρεῖσθαι πέφυκε.

Tertul. lib 4. Trinit. Hilarius libr. 4. de Trinit. in initio. Iustin. in Exposit. fidei de Trinitate.

Porrò Christus Dominus testatur, Patrem, sicut habet vitam in semetipso, sic & dedisse filio habere vitam in semetipso. Et ego (inquit) viuo propter Patrem. Ego scio eum. Ego ab ipso sum. Quòd Pater mihi dedit, maius est omnibus his. Clarifica tu me Pater apud temetipsum, claritate quam habui priusquam mundus esset apud te.

Ioan. 5. 6. 7. 10. 17.

Quare Caluinus Christum fecit αὐτόθεον, hoc est, per se Deum, tresque Deos loco trium personarũ nouus Trideita confinxit, vnde mox noua hæresis emersit Autotheanorũ. Ignorauit igitur diuinas personas, licet non solùm sint per se, verùm etiam in se (hoc est, non tantum hypostases, sed & enypostata) sic tamen vniri inter sese, & vt ita dicam immeare inuicem sine vlla cõfusione, vt (quemadmodum loquitur Nazianzenus) Pater, Filius, & Spiritus sanctus sint ἀδιάιρετοι, καὶ ἀσύγχυτοι, vnioq; illa inseparabilis, atque distinctio simul sit, quã Græci περιχώρησιν, nostri circumincessionem appellarunt. Prius illud Epiphanius, posterius hoc diuinè D. Dionysius (si quis vnquã alius) attigit. Nam cùm Epiphanius ageret aduersus Noetianos: Non dixit (inquit Dominus ego vado, & ego veniam. Sed ego, & ille, vt significaret vtrumque tam filium, quàm spiritum esse enypostaton, id est, in se subsistẽtem. Rursum, vt idẽ declararet de Patre, qui & ipse est enypostatos, adiecit, spiritus veritatis, qui à Patre procedit de meo accipiet.

Hæresis Autotheanorum.

Vide D. Bernard. serm. 80. in Cantica aduersus eos, Gilb. Porretanũ.

At D. Dionysius, cùm de diuinis nominibus generatim esset locutus, nempè li. de diuinis nom. cap. 2. quanam ratione cognosci Trinitas à viatoribus posset, iam quid de Deo per eiusmodi nomina enunciaretur, quidúe commune tribus personis, siue quid distinctum seu proprium esset, cùm diuinè agere incepisset, sic inquit: Mutua, & reciproca (si ita dicendum sit) principalium hypostaseon mansio, & sedes planè supra omnem modum vnitur, nullaque parte confunditur, similis lucernarum luminibus, vt exempla domestica, & quæ sub sensum cadunt vsurpem, quæ cùm in vna domo ardent, tota in se totis insunt, & cùm pura sint, certamque habeant alia ab alijs peculiarem consistentem distinctionem, vniuntur ipsa distinctione, & distinguuntur ipsa vnione. Nam certè in domo multis luminaribus positis, constat in vnum aliquod lumen omnium lumina coniungi, ac vnum indistinctum splendorem emittere, adeò vt nullus, opinor, posit huius lucernæ lumen à cæteris ex aere omnia lumina complectente distinguere, & alterum sine altero cernere, quod in totis tota sine permixtione temperata sint. At verò si quis vnam facium, è domo subduxerit, ita simul educet vniuersum eius lumẽ, vt nec quicquam aliorum luminum cum ipso attrahat, aut de ipso alijs deferat. Erat enim ipsorum (vt dixi) totorum per tota completa, absoluta què vnio, absq; vlla prorsus miscella, & alicuius partis confusione, quippè cùm lumen re vera in aere corporeo, & ex materiato igne penderet. Vbi quidem superesſentialem

D. Dionys. μονὴ καὶ ἵδρυσις ἐν ἀρχικῶν ὑποστάσεων.

» sentialem vnionẽ longè superare dicimus,
» non solùm corporeas coniunctiones, ve-
» rùm etiã illas, quæ in ipsis mentibus, intel-
» ligentijsque existunt, quas sine mixtione,
» & modo natura superiore habent lumina
» illa supercœlestia, Deoq; similia, tota per
» tota iuxta participationem, ipsis, qui vnio-
» ne omnia superante participant, conue-
» nientem. Ille ita Græcè, & aptissimè:
ἡμῖν ἀλλήλαις, εἰ οὕτω χρὴ φάναι, τῇ ἑναρχικῶν ὑποστάσεων μονῇ, καὶ ἱδρύσει, ὁλικῶς ὑπερκειμένῃ, καὶ οὐδενὶ μέρει συγκεχυμένῃ, καθάπερ φῶτα λαμπτῆρων, ἵνα ἀδήλοις καὶ οἰκείοις χρήσωμαι παραδείγμασιν, ὄντα ἐν οἴκῳ ἑνὶ, καὶ ὅλα, ἐν ἀλλήλοις ὅλοις εἶτα ἀπερινῆ καὶ ἀπριβῆ τὴν ἀπ' ἀλλήλων ἰδεικῶς ὑφισταμένην ἔχει διάκρισιν ἡνωμένα τῇ διακρίσει, καὶ τῇ ἑνώσει διακεκριμένα. καὶ γὰρ ὁρῶ μὲν, ἑνὶ οἴκῳ πολλῶν ἐν ὄντων λαμπήρων πρός ἕνα τὸν ἑνούμενα, τὰ πάντων φῶτα, καὶ μίαν αὐγὴν ἀδιάκριτον ἀναλάμποντα, καὶ οὐκ ἂν τις ὡς οἶμαι δύναιτο τὸ δὲ τὸ λαμπῆρος φῶς ἀπὸ τοῦ ἄλλου ἐκ τοῦ πάντα τὰ φῶτα περιέχοντος ἀεὶ διακρίναι, καὶ ἰδεῖν ἄνευ θατέρου θάτερον, ὅλων δὲ ὅλοις ἀμιγῶς συγκεκραμένων. ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἑνὸς τῶν πυρῶν ὑπεξαγάγοι τις ὁματιδίῳ, συνεξελεύσεταί τε καὶ τὸ οἰκεῖον ἅπαν φῶς, οὐδὲν τῷ ἑτέρῳ φώτων ἐν ἑαυτῷ συνεπιτιθέν ὀλίγον, ἢ τῷ ἑαυτοῦ τὸ ἑτέροις καταλεῖπον. ἦν γὰρ αὐτῶν, ὅπερ ἔφην, ἡ ὅλων πρὸς ὅλα παντελὴς ἕνωσις ἀμιγὴς καθόλου, καὶ οὐδενὶ μέρει συμπεφυρμένη, καὶ ταῦτα ὄντως ἐν σώμασι φῶς ἀέρι, καὶ ἐνύλῳ τῷ πυρὶ ἡρτημένῳ τῷ φωτὶ, ὅπερ καὶ τὴν ὑπερβάσιον ἕνωσιν ὑπερίδρυσθαι φαμέν οὐ τῷ ἐν σώμασι μόνον ἑνώσεων, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐν ψυχαῖς αὐταῖς, καὶ ἐν αὐτοῖς νόοις, ἅς ἔχειν ἀμιγῶς, καὶ ὑπερκοσμίγως, δι' ὅλων ὅλα τὰ θεοφόρα, καὶ ὑπερφάνια φῶτα κατὰ μέθεξιν ἀνάλογόν τοις μετέχουσι, τῶν πάντων ὑπερκειμένης ἑνώσεως. Sed dies me deficeret, si persequi velim, q̃ alij Apostolici viri viuacissima fide, eruditissima doctrina, castissima vita, martyrio etiã ipso de tanto mysterio disseruerũt, vt à me sanè auertatur oratio, Atheorũ istorũ sordes cum Catholicorum gemmis necessariò conferẽte, & quasi commiscente, nisi quod retecta illorum effronti, & blasphema insscitia, video id verum esse, quod inquit Tertullianus: Hæreses nosse, debellasse est.

Conc. de natali Dñi. Lib. de Cõcil.

Lutheri error turpissimus.

ATHEISMVS SEXTVS LVTHERI, Melanchthonis, & Schmidelini contra diuinarum personarum æqualitatem.

SED iam peperit vipera, & disrupta est, ac infausta atheismorum soboles simul erupit: itaque vbi horum vnus caput exeruit, ecce quàm multos aptos, & nexos inter sese attrahit secum. Diximus Melanchthonem scripta reliquisse hæc verba: Natura Diuina non est quidem lacerata, aut mortua, sed fuit obediens Patri, quieuit, cessit iræ æterni Patris. Hæc ille. At nunquid simile in Luthero eius duce legitur? Et legitur, & quonã in pretio habuerit fidei Symbola, quæ cantillatis, intelligitur. Prætereà quanã arte populis ad æternam perniciem illuserit, liquidò cernitur. Is enim in suis magnis Postillis ait, imperitos quosdam facere Christum hominem omnipotentem. Quòd sanè Catholici semper rectissimè dixerunt, qui Christum hominem Deum crediderunt, & credunt. At Nestoriani Lutheranam istam prædicationem libenter excepissent, sicq; Lutherus, iam Arianus, & Nestorianus apparet. Quã labem, vt nõ tam abs se abstergeret, quàm vt initio non inhæresceret sibi ostenderet, mirum est quãtum satanas ipsi nouorum errorum instillabat, perque eum miserrimis populis, ac (quòd sanè dolendum est) nimis credulis quibusdam Principibus ex eodem poculo propinabat, vnde vsque ad fœcem biberat. Alibi enim: Mihi (inquit) negotium fuit nuper cum Nestorianis, qui pertinacissimè contra me disputabãt, defendentẽ quod diuinitas posit pati. Et infrà. Oportet dicere: Hæc caro, hic sanguis, & cælum, & terram condidit. Videsne Chytræe ex Ariano, & Nestoriano non Magistrum, sed monstrum istud tuum euasisse Eutychianum? vt simile aliquid illi iam competat: Πρόσω λέων, ὄπισθεν δὲ, ἄκαμπτος δὲ χίμαιρα. hoc est: Ante Leo, retro draco, medium què chimæra. Sed dices: Absit vt Lutherus in Eutychianã foueam inciderit. Si enim id de illo quæsiuisses, hoc præcisè negasset. Sanè si hæc dicis, nescis quid dicas. Ego verò quòd ipsemet Luthe rus scriptum reliquit, in ipsum retorqueo, vt constet me iure posse & illi hoc dicere; Ex ore tuo te iudico serue nequam. Et alterum illud: Est qui non solùm quæsierit, & iudicauerit, verùm etiam æternum te punierit. Tam enim multa, & omnem nequitiam superantia hac de re eodem in libro euomuit, nemo vt sit, qui, si paulò cordatior esset, Lutheranas ilicò hæreses non abominaretur, atq; abijceret. Nam nõ satis habuit asserere Eutychem nõ fuisse hæreticum, sed adiecit fore in die iudicij cum Christo aliquos hæreticos iudices, inter quos cum Nestorio numerat Eutychem: Leonem autem addit cum Cyrillo damnatum iri. Oro te Chytræe per æternã salutem tuam, cernisnè hinc Apostatam vnum nouos iam assessores cælesti Regi ex inferno attribuentẽ: ac verò impudentissimè insultantem duabus ex quatuor prioribus Synodis Ephesinæ, & Chalcedonẽsi quibus interfuere tot verorum Theologorum agmina, totq; sapientissimi antistites, & quarũ decreta te dicebas constanter amplecti

Lutherus Saluator Lutheranorum.

plecti? Ac tamen (quòd certè suffusus pudore vestri vix audeo scribere) quasi Redemptor & Saluator vester esset Lutherus, adhuc nescio qua re detineamini, quin resipiscatis. Sed quidquid sit de noua Eutychiana & Nestoriana hæresibus, de quibus paulò post fusiùs agam, Nunc ad Melanchthonẽ reuertor. Quæro igitur de Melanchthone: Quæro item de ijs qui nouam in Saxonia præeunte chorago Andrea Schmidelino concordiam fabricârunt, nõne isthic facitis Dei filium minorem Patre? Minorem (inquam) secundum Diuinitatem? Habet enim expresè Nicænum & Athanasij symbolum: Filium esse Patri consubstantialem, Deum verum, de Deo vero, æqualem secundum Diuinitatem. At sabri illi concordiæ discordis Christum & ipsi (inquiunt) non solùm vt hominem, sed item, vt Deum fuisse obedientem. Qui error cùm veram Christi Diuinitatem destruat, non es certè tam nescius (opinor) quin & hinc Atheismum astu satanæ effictum videas. Quòd si locum scire aueas, vbi istam blasphemiã inseruerint, is est tertio controuersorum articulorum capite.

Pag. 556. Credimus (inquiunt) docemus, & confitemur magno consensu, quòd Christus quidem verè sit nostra iustitia, sed tamen neque secundum solam Diuinam naturam, neq; secũdum solam humanam naturam. Credimus autem Christum totum secundum vtramque naturam esse nostram iustitiam, in sola videlicet obedientia sua, quam ille Patri ad mortem vsque absolutissimam

Pag. 663. præstitit. Hæc illi. Sed & paginis sequentibus (cùm hoc illis videretur sesquiparum complanasse viæ ad præcipitium) operosiùs rem exponunt. Tota (inquiunt) totius personæ Christi obedientia, quam ille Patri vsque ad ignominiosam crucis mortem nostri causa præstitit, nobis imputatur. Et infrà. Cùm autem obedientia Christi non sit vnius duntaxat naturæ, sed totius personæ, & quæ sequũtur. At ecquid hoc est boni viri? Num satis non fuerat dicere, personæ? Nequaquam: vtrique enim naturæ obedientiam haud tribuissetis, nisi totius personæ dixissetis. Nam & per totam personam significari à vobis duas naturas nouo dicendi modo vos Theologissimi eodem in libro testamini. Sed aliter

Pag. 727. Christus nos docuit, secus locutæ sunt veræ Synodi, per quas spiritus sanctus veram concordiam peperit: Alio modo doctissimæ Academiæ docuere, vnà cum vniuersa Christi Ecclesia, quæ (frangamini licet) fuit, est, erit firmamentum atque columna veritatis. Itaque cùm Christus mortuus non sit secundum Diuinitatem, sed secundum carnem, secundum illam quoque naturam obediuit, secũdum quam mortuus est, non secundum Diuinam. Nam ipsa mors obedientia fuit summa, & absolutissima.

Ac certè vt hoc ex charitate addam: si satanas corda vestra non auerteret à recto verbi Diuini intuitu, rectiùs ac sine tot ambagibus, quas ne vos quidem capitis, poteratis cum Apostolis loqui: Diuus enim Petrus cùm de Christi Domini obedientia 1. Petr. 4. in morte scriberet, disertè ait; Christo igitur in carne passo, &c. & Apostolus antequã illa dixisset: Humiliauit semetipsum Philip. 2. factus obediens ad mortem, scripserat: Exinaniuit semetipsum formam serui accipiens. Quibus verbis diuinè præmonuit, non secundum formam Dei, qua æqualis est Patri, sed secundum formam serui, qua minor est patre, CHRISTVM obedientiam vsque ad mortem DEO Patri præstitisse.

ATHEISMVS SEPTIMVS CALVIni et Bezæ duas in Christo personas insinuantium, Christi humanitatem omni super hominem gratia & præstantia spoliantium, passionis Christi efficaciam, Dei omnipotentiam negantiũ: Lutheri Deum, vt Deum passum affirmantis: Caluini rursum & Melanchthonis Christo anxietatem, dubitationem tribuentium: Brentij denique atque Bezæ verba Lucæ Act. 2. deprauantium.

AT Caluinus ne infæcundior Luthẽro, & Melanchthone haberetur, primò reprobat hanc sententiam: Trinitas est vnus Deus: Deinde Patrem ait esse Deum per excellentiam: Filium minus eximiè. Tum addit, minimè sibi, ac veritati aduersari, quòd Gentilis quidam, quem Bernates necârunt, dixisset, Deum habuisse vim gignendi, quia voluit. Id quod si ita esset, neq; necessariò, nec naturaliter genitus fuisset, sed & Patri esset inæqualis. Quæ sanè omnia statuunt Arianismum non minus, quã cùm Apostoli verba expendens, (Qui subiecit ei omnia) hæc ad Christi naturam diuinam, & humanam refert: cumque ait Filium impropriè dici creatorẽ, & Deum de Deo, lumen de lumine. Quod quid est aliud quàm hũc facere cũ alijs creaturam? Et tamen maximè proprius loquendi modus, ille fuit, quẽ item ad Arianos & alios hæreticos refellendos, sapiens vsurpauit antiquitas. Habes igitur Caluinum ex ista vestri Lutheri reformatione, plus quàm satis Arianum: sicut Sabellianum superius agnoscere potuisti. Nunc accipe Nestorianum, videlicet gradatim incedentem versus Mahometismum & Atheismum, quem omnium hæresum esse finem meritissimè

Epist. 2. ad Polon.

Lib. contra Gentil. in respon. 10. prothesecos.

Instit. Cal. lib. 2. ca. 14. 1. Cor. 15.

Ibidem. Athanas. & alij.

Calu. li. 3. Instit. c. 13.

ritissimè D. inquit Augustinus. Cùm igitur Caluinus dicat susceptam esse extra tẽpora ab æterno Dei verbo personam mediatoris: Et hanc quidem personam non ab officio, sed à re ipsa definiat, quẽadmodum ex Boëtio fecit, nonne apertè indicauit, credere se cum Nestorio duas esse personas, temporalem alteram, alteram æternam? Magistrum autem apertius prodidit Beza cùm aduersus Brentium scripsit, duas in CHRISTO esse vniones hypostaticas, vnam in corpore, & in anima simul personaliter vnitis, alteram in λόγῳ & homine ad vnum CHRISTVM personaliter constituendum coëuntibus.

Theodorus Beza in lib. Placidi & modesti resp. aduersus Brentium pag. 23.

Beza lib. de hypostaticâ duarum in Christo naturarũ vnione aduersus Iacobi Andreæ assert. p. 64. & 65.

Quo de errore admonitus dum eum corrigere studuit, eructauit verbum malum, & nouis blasphemijs auxit. Sed & antea Caluinus ipse, vt omnes articulos fidei de sanctissima Trinitate, deque Christi Domini incarnatione, passione, descensu ad inferos, infirmaret, ausus est in Lausanensi conciliabulo, cùm negasset per hypostasim significari personam, adijcere hæc verba: Se Athanasij Symbolo, nec credere, neque discredere, donec ad scripturarum gnomonem illud examinasset. At quam egregium examinatorem, & quantum Geometram? videlicet Caluinus, qui ne perceperat quidem notionem illarum vocum, quas vel ab Apostolis traditas, vel ex Diuinis scriptis formatas edidêre sapientissimi Nicænæ, & reliquarum Synodorum Patres, erat denique post tot secula expectandus, vt esset definitarum rerũ examinator, & iudex: aut verò vniuersæ Christi Ecclesiæ malè prospexerat spiritus sanctus, qui in Lutheri, & Caluini tempora, in duos nempè eiusmodi homunciones (quoniam si Deo placet, tam rectè inter sese, ac cum Christi Ecclesia conuenerunt) definienda primarum quatuor Synodorum decreta non reiecerit: Verùm enimuerò non solùm in salebris istis hæsere Caluinus & Beza: sed & currum (vt est apud vos Germanos in prouerbio) protruserunt vlterius, ficque in omne præcipitium & cœnum corruerunt. Tum verò quidquid Erasmus, Lutherus, Melanchthon, Centuriatores, aduersus verbum Dei incarnatum effutiuerunt, ipsi vel alijs verborum circuitionibus (vt ipsi viderentur semper nouarum rerum auctores) vel deteriora (si quæ possint esse alia) in sua scripta transfuderunt.

Caluini super dictũ

Hebr. 2.

Ac prmùm, humanitatem illam Christi sanctissimam, omni super hominem gratia, & præstantia spoliarunt, innixi obliquè ijs Apostoli verbis: debuit per omnia fratribus similari, excepto vno peccato. Etenim quas Dominus ex vnione Diuinæ naturæ cum humanitate supra reliquorum Beatorum sortem singularissimas dotes consecutus esset, ignorantes, ne discere quidem (id quod verè reproborum est) voluerunt. Tum enim cognouissent, carnem assumptam sic deposuisse imperfectiones suas, vt licet proprietates haud amiserit, nouas tamen vires acquisiuerit, quibus præstare id posset, quod antea non poterat. Id quod cùm ex alijs, tum ex ig- Damasc. li. niti ferri similitudine Patres quàm potue- 3. c. 8. l. 4. c. 3 runt aptè monstrarunt. Et ferrum enim essentiali vna facultate retenta, vim tamen nouam, multis accidentibus deposi tis acquirit, qua non fuerat antea prædi tum: Et corpori etiam alia sunt idiomata, idque alias exerit functiones, cùm animatum est, quàm cùm anima carer. Quamobrem si quis diceret, quoniam ferri proprium est non lucere, nec vrere, propterea id non lucere vnquam, aut vrere, facilè redargui posset, cùm ei responderetur, id effici ex alijs proprietatibus, quas per vnionem proprietatum ignis obtinuit.

AT neque hæ similitudines tantæ sunt, vt vnionis, & (vt ita dicam) fœderis, quod humanitati cum Diuinitate arctissimum, ac perpetuum intercesit, eminentiam queant exprimere. Singularissima enim isthæc vnio est. Quare quamuis tanta non sit, quanta est trium personarum in vna essentia diuina, longè tamen est maior, quàm vt quæ in solius gratiæ, gloriæ, & virtutis communicatione sit posita. Propterea enim Nestorium personas filij Dei, & hominis diuidentem, & copulari illas dicentem eiusdem potestatis nexu & communicatione, Synodus Ephesina refutauit, his ver- Vide itẽ V. bis: Non potest vnire naturas sola dig- Synodum. nitatis, aut potestatis æqualitas. Dicere Deum & hominem sibi inuicem velut dignitatis, & auctoritatis vnitate coniunctos, nouitas vocis est, & nihil aliud. „ Hæc illa Quæ Synodus cùm duorum item Apostolorum exemplo rem hanc illustrasset, qui licet æquali essent maiestate, dignitate, potestate constituti, non tamen inde fiebat, vt in vnam & eandem personam coalescerent, refutationi erroris anathema adiunxit: Si quis (inquit) in vno Chri- Anath. 3. sto diuidit subsistentias post vnitionem, „ sola societate coniungens, ea quæ secundũ „ dignitatem est, vel etiam auctoritatẽ, aut „ potestatem, & non magis conuentu, qui „ per vnitatem factus est, naturalem, anathema sit. „

Ex earum ergo dotium humanitatis „ Christi denudatione, quam Sacramentarij audacter inuexerunt, ecquid aliud con-

sequi poterat, quàm vt carni Christi viuificatio adimeretur, & naturæ humanæ à Diuinitate assumptæ adoratio, ac denique inuocatio subtraheretur? Quod quidem cùm facerẽt Nestoriani, qui vt ait D. Cyrillus) cœlum & terram suggillantes, Catholicos anthropolatras, id est, hominis adoratores vocitabant, omnium Patrum Catholicorum armis, & Ephesinæ Synodi anathemate cõfossi sunt. Necessario (inquiunt) & hoc adijcimus. Annunciantes enim sicut secundum carnem mortem vnigeniti filij Dei, id est, IESV CHRISTI, & resurrectionem eius, & in cœlum ascensionem pariter confitentes incruentam celebramus in Ecclesijs sacrificij seruitutem: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus & sanctificamur, participes sancti corporis, & pretiosi sanguinis CHRISTI, omnium nostrũm Redemptoris effecti, nõ vt communem carnem percipientes (quod absit) nec vt viri sanctificati, & verbo coniuncti secundum dignitatis vnitatem, aut sicut diuinam possidentis habitationem, sed vt verè VIVIFICATRICEM, & ipsius verbi propriam factam. Vita enim naturaliter, vt Deus existens, quia propriæ carni vnitus est VIVIFICATRICEM eam esse profitetur. Et ideò quamuis dicat ad nos:

Cyril. in ex posit Niceæ Synod. Vide epistolã Alexandrinorũ ad Nestorium

Obserua 9 decreta quatuor Synodorũ admittis, an hic de Sacrificio Missæ, deq; veritate Eucharistiæ dissertissimè agatur.

» Amen, Amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius » sanguinem, non tamen eam vt hominis vnius ex nobis, existimare debemus. Quomodo enim iuxta naturam suã VIVIFICATRIX caro esse poterit? sed vt verè propriam eius factam, qui propter nos filius hominis est factus, & vocatus. Et hæc quidem Diuinitus illi Patres vnanimes. Quæ tamẽ fidei consensio semper fuerat, quemadmodum & ante concilium Ephesinum D. Hilarius ostenderat: Et multò antea D. Ioannes Euangelista Antichristos eiusmodi homines nominârat, quoniam soluerent Iesum. Et postea concilium Hispalense scriptum reliquerat his verbis: Si humanitati Christi diuinitatem quis demat, siue humanitatem diuinitati detrahat, Christum sacrilega infidelitate, & blasphema prædicatione dissoluit. Sed Epiphanius cur Christum adoremus sequentibus & ipse verbis planè declarauit: Sancta ergo Dei Ecclesia non creaturam adorat, sed filium genitum, patrem in filio, filium in patre cum spiritu. Et horrendus, ac horribilis Angelis filius patris citra ambiguitatem ab his qui vitam cupiunt, creditur & adoratur. Et, si nondum regnat, quomodo semper reperitur adorari ab angelis, & Archangelis, & ante aduentum in carne, & in aduentu in carne, vti de ipso scriptura dicit: Cùm induceret in orbem terrarum primogenitum, adorent ipsum omnes angeli eius? Sic quoque dilucidè D. Hieronymus in dictum illud Pauli: Ipsius factura sumus, ait: Multi timore ne Christum creaturam dicere compellantur, totum Christi mysterium negant. Nos liberè proclamamus non esse periculum eum dicere verum esse Deum; & hominem, & crucifixum, & maledictionem tota spei nostræ fiducia profitemur. Ecquid hic trepidaremus, aut non clamaremus, quâ talem, hoc est, quâ hominem esse creaturam: cùm Paulus apertè scribat, hunc Dei filium factum esse ex femine David secundùm carnem, factum ex muliere, factum sub lege.

Hilar. lib. 8. de Trinit. 1. Ioan. 4.

Epiphan. hæres. 69.

Ad Ephes. 2

Galat. 4.

QVAMOBREM præter id quod aduersus hæreticos, qui Catholicos appellabant idololatras D. Athanasius scribens docebat: In Arianos & Ethnicos id delirium competere: In nomine verò IESV omne genu esse flectendum, neque carnem verbo DEI ignominiam attulisse: quin verò carnem per verbum DEI esse glorificatam & non creaturam adorari, sed creatorem creato corpore indutum: alibi pulchrè respondet his verbis. Respondebitis (inquit) nos rem creatitiam non adoramus. O stulti cur non cogitatis creatum Domini corpus? num auferre adorationẽ eius vultis qui increatus est? Et quia increati corpus factum est, ideò eius corpus dicitur, cuius factum est: ac ei proinde sacra offertis, vestram adhibentes adorationem, eaque de caussa legitimè adoratur, & diuina colitur adoratione. Deus enim verbum est, cuius proprium est corpus. Ideò cùm accessissent ad eum mulieres, pedes eius tenuerunt, & Deũ adorauerũt. Hęc Athanasius. Sed præter eam testiũ nubem, quam huc ex omni antiquitate inferre possemus, videat qui ista non legit quæ doctissimus nostri temporis Episcopus, cùm hac de re plurima lectu dignissima collegisset, alicubi scripsit. Patres enim aliquibus de caussis Christum hominem, & omnia quæ in ipso sunt, vnica adoratione latriæ pronunciarunt esse adoranda: tum quia vnicum in Christo suppositum filij Dei manet saluum, cui latria debetur, quę propter res assumptas nullo modo imminui potest, vel vitiari: tum quia suppositum communicatur omnibus, quæ ad se assumpsit. Fit enim homo, fit caro, fit anima humana: ideo etiam meritò ipsi in his redditur eadem latria, quoniam ista nihil aliud sunt, quàm filius Dei animatus, & incarnatus. Itaq; ob eas caussas Christo homini, animę, & carni eius, vnica cum filio Dei dispensatur latria, propter vnicum filij DEI suppositum latriæ fundamentum, quod omnibus assumptis sit commune.

Athan. in Arian. orat. 5.

Athan. de Incarnat. Christi.

Claud. Sainctes resp. 9. de adoratione Eucharist. Vide Epipha. in Ancorato.

PORRO & inde factum est, vt hanc naturarum concomitantiam in Eucharistia Caluinus Nestorium imitatus (vt idẽ Episcopus sapienter notat) negaret, & neganda toti mundo (quantum in se fuit) proponeret. Nestorius enim sic arguebat: Hoc est non diuinitas mea, sed corpus meum. Caro Christi comeditur, & diuinitas edi non potest, caro igitur Christi diuinitatem non habet. At ij qui Alexandriæ cõuenerant, quique Ephesinæ Synodo cum Cyrillo interfuerant, responderunt non fuisse dictum à CHRISTO: Hæc est diuinitas mea, sed hoc est corpus meum, siue diuinitatis meæ: cùm aliud corpus viuificandi virtute non polleat, nec à diuinitate submoueatur in Eucharistia, tanquam ibi subiaceat communis, & non filij Dei caro, nec verbum visibile esse queat per se: sicut nec patibile: sed per carnem, nec viuificare possit nisi per eandem diuinitatẽ: » Quemadmodum ergo (inquit) diuinitas » non est esibilis, nisi per carnem, ita nec humanitas est adorabilis, vel viuificatrix, nisi per diuinitatem. Ideoq; vbique illas conuerti oportet, & maximè in Eucharistia vt » mutuas dent operas, & suas vires exerant. Hæc ille.

Buceri religio.

AT verò Bucerus, quem morientem scribunt esse professum nondum natum esse Messiam, sectarijs latiorem viam strauit, qua non vnum fidei articulum redderent incertum ac dubium: sed quid dico dubium? quinimò prorsus eximerent ex animis Christianorum. Sic enim callidissimus serpens intelligebat vim, effectũque redemptionis imminutum iri, si de CHRISTI descensu ad inferos secus quàm oporteat crederetur: varios varijs insudit errores, vt incertitudinem secuta perfidia, aut tolleret, aut blasphemè interpretaretur tantum fidei articulum, quem Prophetæ, Apostoli, prædicatione, epistolis, Symbolo: Deinde Synodi atque vniuersa CHRISTI Ecclesia credendum esse liquidissimè declarauerunt. Caluinus autem aliud quiddam impium commentus est, cuius hæc verba sunt: Nec verò descensum Christi ad inferos omittere conuenit, in quo ad Redemptionis effectum non parum est momenti, vt eo præterito multum ex mortis Christi fructu depereat. Nihil actum erat, si corporea tantum morte defunctus fuisset Christus, &cæt. Hæc Caluinus. Nihil ergo (inquit) actum erat? At quomodo is, qui veritas est dixit in cruce, consummatum est? Quomodo & illud quod Apostolus dixit: Nos cùm inimici essemus, Deo reconciliauit per hostiam sui corporis? Et aliud: Tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam in odorem suauitatis, vt reconciliet ambos (populos) in vno corpore Deo per crucem interficiens inimicitias in semetipso? Et illa quoque: Reconciliauit nos in corpore eius per mortem iustificati in sanguine eius? Rursus: Reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, in quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum secundum diuitias gratiæ eius? Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine eius propter remissionem præcedentium delictorum? Quantò magis sanguis Christi mundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuenti? Et: Vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos? Et: Vt per mortem destrueret diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis erant obnoxij seruitutis? Videat igitur mihi Caluinus, an ita locutus est is, qui raptus ad tertium cœlum vidit res diuinissimas. Sed & Patres non aliter scripserunt. Itaque istius sacrificij in cruce peracti plenissimos fructus perpendens Diuus Augustinus, sic inquit: Quis ergo tam iustus, & sanctus Sacerdos, quàm vnicus filius Dei, qui non opus haberet per sacrificium sua purgare » peccata, nec originalia, nec ex humana vita quæ adduntur? Et quid tam congruenter ab hominibus sumeretur quod pro eis offerretur, quàm humana caro? Et » quid tam aptum huic immolationi, quàm » caro mortalis? Et quid tam mundum pro » mundandis vitijs mortalium, quàm sine » vlla contagione carnalis concupiscentiæ, caro nata in vtero, & ex vtero virginali? Et tam gratè offerri & susci pi posset, quàm caro sacrificij nostri, corpus effectum Sacerdotis nostri? Vt quoniam quatuor considerantur in omni sacrificio: cui » offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, » pro quibus offeratur, idem ipse vnus, verusq; Mediator, per sacrificiũ pacis nos reconcilians Deo, vnum cum illo maneret, » cui offerebat, vnum in se faceret pro quibus offerebat, vnus ipse esset qui offerebat, » & quod offerebat. Hæc D. Augustinus. At » mitto ipse alia sexcenta, quibus horrenda blasphemia Caluini refellitur asserentis Christũ nihil in cruce, sua morte egisse. Et verò infernalis in anima necessariò perpessum esse pœnas, neque ad limbum descendisse, ad educendam inde captiuitatẽ, quam in cœlũ euexit, quemadmodũ Propheta prædixit.

Ephes. 5. Ephes. 1. Coloss. 1.

Rom. 5.

Ephes. 1.

Rom. 3.

Hebr. 9.

Hebr. 2.

August. de Trinit. li. 4. cap. 14.

Inst. Cal. ca. 16. nu. 8. 10.

ATQVI vt ſatanas agnoſcatur architectus huius Lutherani, Caluiniani, Ariani Atheiſmi, qui multos alios ſecum inuoluit, cùm ex Bertholdo Rorbarenſi, qui ante ducentos annos Spiræ combuſtus eſt, peſtilens illa vox erupiſſet, Chriſtum in cruce ob dolorum acerbitatem de animæ ſuæ ſalute dubitaſſe: nõ ſatis habuit Lutherus, cum eo ſentire, (licèt ſiue ad tempus huiuſmodi quædam reticeret, ſiue primò per ſuos emiſſarios (vti ſæpe ſolebat) id ſpargeret in vulgº, dum procliuiorum ad impietatem hominum corda tentaret) verùm & Deum vt Deum eſſe paſſum apertè aduerſus Zuinglium pronunciauit. Melanchthon item eandem Chriſto Domino dubitationem, & anxietatem tribuit, quam deinceps Caluinus, abominandis verbis cumulauit, cùm diceret: Torqueri Dominum oportuiſſe hac conſcientiæ anxietate, ac ſi à Deo derelictus fuiſſet, imò ac ſi Deum habuiſſet infenſum, diroſque in anima damnati, ac perditi hominis cruciatus pertuliſſet. At Beza quid? Hic quod ſcriptura diſertè dicit: Non derelinquas animam meam in inferno: quodque ad litteram de Chriſto citatur à D. Luca, inaudita impudentia Euangeliſtam corrigẽs, ſeu potiùs deprauans ſic inuertit: Non derelinques cadauer meum in ſepulchro. Brentius autem aliquando minus malè, ſed poſteà peſsimè: Nihil enim (inquit) aliud eſt deſcendere ad inferos, quàm perire. Sed & hunc articulum Ariani curabant è Symbolo expungere, & alij poſtea, qui ex eorum ſemine prognati nouos atheiſmos pepererunt.

Naucler. in Chron.

Luth. li. de concilijs. Lib. 2. Inſt. c. 12. n. 8. 10.

Act. 2. Beza in annot. in acta Apoſtolorum. 2.

ACCEDIT ad hæc, ex negatione carnis viuificantis, & ex aliarum dotium ſupernaturalium humanitatis Chriſti, negatio ſanctiſsimæ Euchariſtiæ: ex hac verò occaſio ſumpta omnipotentiæ Dei euertendę. Sic enim Beza in ea confeſsione fidei (licèt identidem edita) quam in conuentu Poſſiaco protulit, nunquam hoc attributum Dei, ſeu vocem omnipotentiæ inſeri voluit. Et Caluino, vel ipſi quoq; hæretici obiecerunt, eũ nunquam pluribus laudibº Diuinã potentiã extollere ſolere, quàm cùm eam minueret, vel obſcuraret. Vetus omnium hæreticorum ars hæc fuit, aſtu ſatanę inuecta per Sadduceos, quos, cùm reſurrectionem negaſſent, Chriſtus reprehendit errantes, quod neſcirent ſcripturas, neque virtutem Dei: per Marcioniſtas, quos Tertullianus (vt diximus) redarguit, confitentes quidem Dei nomen, ſed ſubſtantiam eius, & amplitudinem negantes: per Arianos, quos D. Hilarius & reliqui: per Valentinianos quos D. Irenæus: per Origeniſtas, quos Epiphanius tanquam Atheos accuſant, quòd ſuis erroribus omnipotentiam Dei (licèt Deum quadantenus faterẽtur) tollerent. Hanc igitur virtutem Chriſti, in quo viuificandi erant omnes, quiq; carnem nobis ſuam edendam admirabili modo, ſed veriſsimo tradidit, cùm Sacramentarij negent, quonam modo omnipotentiam Dei ſartam tectam tuebuntur? Et Beza quidem easdem omnipotentiæ Diuinæ exceptiones, quas Plinius atheus affert, depromit, vt ſuo ſe iudicio prodat, qualis intrinſecus in Deum ſit. Ac Caluinus dum ridet ſapientem Theologorum diſtinctionem, quæ paſsim non in ſcripturis ſolùm, ſed & in ipſis rebus cernitur, quas præter naturæ ordinem, & naturarum proprietates Deus edidit poteſtatis nempè Diuinæ, alterius ordinarię, alterius extraordinarię & abſolutæ, in idem recidit, cùm iſtam poteſtatem abditam mutato nomine vocare coactus eſt. Ac cùm Diuinitati omnipotentiam adimeret, eamque non ſolùm intra naturalium proprietatum cancellos, verùm intra priuatum ſuum iudicium cohibere auſus fuiſſet, ecquid humanitati Chriſti, ecquid Diuinę Euchariſtiæ iniuriæ non irrogaſſet? Verùm enimuerò cùm & alij excellentes viri blaſphemias iſtas attigerint, præcipuè ij, qui de Caluini atheiſmis perdoctè ſcripſerunt, id ſatis eſto, neminem vnquam Patrum, aut Euangeliſtarum, & Apoſtolorum, aut denique Prophetarum locutum eſſe ita de Deo, Diuinisque myſterijs, ſicut iſti ſceleratiſsimè fecerunt. Mirandum vt non ſit, ſi, cùm Diuino iudicio factum eſt, vt Neſtorij (ſicuti refert Euagrius) linguam vermes corroſerint, Caluinus quoque corpore à vermibus exeſo fætentem animam ad inferos exhalauerit.

Heshuſius & alij.

Matth. 22.

Tertul. aduerſus Marcionem. P. Hilarius de Trinit. Iren. 5. li. E. piphan. de Origeniſtis

Claudij Sanctes. Genebrardº Stapletonº & alij.

ATHEISMVS OCTAVVS LVTHERI, Brentij, aliorumq; Lutheranorum, Chriſti humanitatem Diuinitati æquantium, doctrinam Catholicam de communicatione idiomatum, adeoq; complures Symboli articulos conuellentium.

DIXERAM, Lutherum non ſolum Arianam, & Neſtorianam, verùm etiam Eutychianam hæreſim amplexum fuiſſe. Sic enim decebat omnem iniuſtitiam, & perfidiam implere eum qui tam bellè Synodos, Academias omnes, Eccleſiam totam reformaturum ſe iactabat. Id ergo nũc planius faciam. Ac primò, quẽadmodum eùm timeret permiſcere naturas, diuiſit (vt oſtendimus cum Neſtorio perſonas: ſic dum vitare Neſtorium voluit, incidit in Eutychis impietatem, prorſus vt in eum illud

illud quadrauerit, quod quidam Poeta cecinit:

Dum vitant ſtulti vitia in contraria currunt.

EXTAT Lutheri liber, quem inſcripſit de cœna Domini. In ea Sacramentarios reprehendit, ſoli humanitati, non item Diuinitati paſsionem CHRISTI tribuentes. Deinde ipſam Domini humanitatem euehit in Deitatem, quippè qui ait: Neceſſe eſt eam Chriſti eſſentiam, quę eſt cum Deo vna perſona, longiſsimè extra creaturas collocare, ideoq; tam longè, quàm Deus ipſe extra creaturas eſt. Quibus verbis ordinem ac dignitatem, nõ locum aut ſpatium notat. Nam eodem libro aſſerit, vbique eſſe Chriſti humanitatem. Et alibi: Credimus (inquit) quod CHRISTVS IESVS ſit iuxta humanitatem ſuper omnes creaturas collocatus, & omnia impleat. Et poſteà: Et habeat omnia in ſua manu, & ſit vbiuis præſens. Ex quibus verbis iudicium verorum Theologorum eſto, quàm prorsùs illud colligatur: ſi Chriſti humanitas extra ordinem creaturarum ſit, non eſſe creatam naturam, ſed eſſentiam increatam: quare nec amplius humanitatem, ſed diuinitatem eſſe dicendam. Quin verò ſi tantum humanitas Chriſti abſit à creaturis (quod ad dignitatem attinet) quantum abeſt ipſemet Deus, erit infinitæ dignitatis, atque eminentiæ: Quamobrem aut erunt duæ naturæ, aut CHRISTI humanitas erit conuerſa in deitatem. Aperiant igitur oculos ſeducti.

Lutherus ſerm. de Sacram. cœnę Domini

Ioan. 20.

1. Cor. 15.

Ioan. 13.

BRENTIVS autem, quiq̃ hunc ſecuti ſunt (licèt poſtea, quæ hæreſum natura eſt, inter ſeſe pugnantia ſcripſerint) cùm quæcunque attribuuntur verè perſonis attribui poſſe pariter naturis opinati eſſent, perſonam Chriſti cum ipſius humanitate confuderunt: idiomatum enim communicationem non minus in naturis, quàm in perſonis fieri putarunt: cùm tamen naturæ eam inter ſe haud poſsideant communitatem, quam in eo aſſequũtur, in quo coadunantur, & ſubſiſtunt.

Origo hæreſis Vbiquitariæ.

HINC igitur ſuam vbiquitatem, ſiue παντηκοΐαν, & omnipotentiam ſtatuerunt, dum feruore quodam diſputandi, & primas ferendi abrepti, arcem ſuam collocarunt in ijs ſcripturæ verbis: Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Patris. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Dedit illi Dominus ſpiritum ſine menſura: Omnia ſubiecit ſub pedibus eius: Pater diligit filium, & omnia dat in manus eius. Qui ſanè ratiocinandi modus, ſine cauſſarum & periſtaſum ponderatione hæreticos ſemper adegit in præcipitia. Ecquis enim tam ſtupidus ſit, qui aſſerat, cùm omnia cum Chriſto, dicat Apoſtolus, nobis eſſe donata, ideò electos dicendos eſſe omnipotentes? aut quoniam idem ipſe dixit, omnia poſſum in eo qui me cõfortat, ſibi quoque communicatam fuiſſe omnipotentiam? aut quia Chriſtus dixit: Omnia traham ad me ipſum, non eſſe id cum aliqua limitatione intelligendum, quo ſanè modo intelligebat CHRISTVS: hoc eſt, eos eſſe trahendos, qui velint ipſi quoque trahi?

Philip. 4.

Ioan. 12.

LVTHERVS autem ſatis habens ſuperſeminare Zizania, & abire, in maiori confeſsione, nolle ſe (inquit) cum quoquã contendere de vbiquitate, tanquam de re minimè neceſſaria: cùm non alia quærenda ſit ratio corporalis præſentiæ Chriſti, quàm ipſius verba. Melãchthon verò prodigioſã, & vetuſtati eruditę ignotam eſſe vbiquitatem dixit. quam tamen (vti ſupra monſtratum eſt) Lutherus Eutychen laudans ſatis approbauit: Id quod ex eo adhuc ſatis liquidò colligi poteſt, quod neque is, neque Philippus ſuus in confeſsione Auguſtana, vel in Apologia Eutychianæ hæreſeos, vti neque Neſtorianæ mentionem fecerint, quam tamen ſuperiorum hæreſum fecerant, eo fuco viſi damnaſſe, quas reipſa in corde fouebant, ſicuti monſtratum eſt.

Diſcordiæ Lutheranorum.

EX Lutheranis deinde ſeſe oppoſuere nonnulli miniſtri, atque vt quidam reſerunt, Nicolaus etiam Selneccerus. Id ego ſcio cùm Dreſdę eſſem, à fide dignis acceſſe me, eum concordiam Schmidelinianę contrariam Franckfordiæ ad Oderam edere voluiſſe, ſed alicuius hortatu, ne id lucubrio Catholicis eſſet, deſtitiſſe. Alij verò (vt Illyricus) ea de quæſtione dubitârunt.

Chemniti⁹, Ioachimus Mo linus, P. Eberus, Nicolaus Hemingi⁹, Victor Strigelius.

SCHMIDELINVS denique ipſe cum ijs, qui homini quadantenus adhærent, neſcius reſipiſcentiæ, vbiquitatem iſtam mordicus retinuit, quamuis ſexcenties fuerit conuictus. Extat defenſio diſputationis Ingolſtadij habitę à Theologis Societatis noſtræ, contra eundem Schmidelinum, edita ab Alberto Sperlingio: Ex qua diſputatione Claudius Sanctes Epiſcopus fatetur ingenuè complura ſe excerpſiſſe, quę quarta repetitione de veritate Euchariſtiæ aduerſus Vbiquitarios accuratè eſt perſecutus. Prodijt item non ita multò antea Gregorij Valentiæ Theologi noſtri erudita aduerſus duas ſectas Vbiquitariorum, & Sacramentariorum tractatio, quæ penitus Schmidelini diuerticula, atque commenta nouiſsima retexit, atque reiecit.

Theſ. 60. 57. 62. 80. 102.

AT

Dresdę anno 1571.

AT Ministri, qui Dresdæ ante quatuordecim annos conuenerunt, planè isti errori
» repugnarunt. In eo enim (præter alia) le-
» guntur hæc verba: Commentitia ista com
» municatio physica, quæ nostro tempore
» cum Vbiquitate corporis Christi introdu-
» ci cœpta est, vniuersæ orthodoxę Ecclesię,
» & toti orbi Christiano, inde vsque ab ini-
» tio incognita fuit, atque etiamnum à Ponti
Nota. ficijs reijcitur, & taxatur acerrimè. Posteà
» infrà. Commentitia illa vbiquitas horren-
» dum in modum corrumpit oēs penè articu
» los fidei de Christo, ac discrimen Diuinæ
» & humanæ naturæ in Christo delet, atque
» euertit. Hæc tū Lutherani ministri Catho-
licos secuti. Quæ cùm ita sint, (fateor) vehe
menter miratus sum, cùm Misnensium ad
humanitatem atque prudētiam natorum
ingenia experirer, sic tamen nescio qua ve
recundia, vel respectu complures Christia
nam mentis vim, & lucem amisisse, vt cùm
post decennium de ista nouissima Schmi-
delini concordia Dresdæ non vnus con-
uentus est habitus, prorsus contrarium de-
cerneretur, & haberent pro sacrosanctis ar-
ticulis fidei, quæ paulò antea pro prodi-
gijs, & portentis reiecerant. In quo nō du-
bito Chytræe, conscientia tua moneri te,
cæterosque cordatiores ab vestris ædificari
in vanum, quia nempè Dominus non ędi-
ficat, neque in medio vestri est.

SED age dispiciamus adhuc, quanti momenti in re fidei sit, ab Catholico tramite recedere, eaq; reuocare in dubiū, quæ semel optimè definita sunt: Luther⁹ enim nō adeò magnū se cōmisisse facinus existimabat, cùm diceret, quæstionem de omni præsentia humanitatis CHRISTI haud esse magni momenti: sed tunc in solitas spiras sese contorquebat satanas, vt cauda, vel sibilo pestilens venenum in multorum animas infunderet. Simili astu, & arte (vt huc non inutiliter digrediar) vsus est, cùm ab initio per Lutherum conuellere purgato

Satanæ astus quo Lutherum in fœdiores errores paulatim præcipitauit.

rij fidem vellet. Rem enim (dixit Lutherus) non esse tanti, vt licet illud esse crederet, tamen ad id credendum cogeremur: sic etiam de vtraque specie Eucharistiæ, pugnantisimis modis primò locutus est. Verùm vbi ferus aper tantillum sepem aperuit, mox varijs bestijs aditum in eam patefecit, atque omnia susque deque inuertit, & denique vtrique speciei istis ambagibus, tanquam per cuniculos veritatem, ac rem ipsam vniuersam subtraxit: Nam qui Laicis Diuina mysteria cōficiendi (qui tamen nihil conficiunt) potestatem à Deo concessam mentiebatur, & consubstantiationis inauditum commentum inuexerat, quid hoc erat, si non erat, vitalem Ecclesiæ cibum è faucibus Christianorum eripere, Sacramentarijs autem intereà quidlibet audendi licentiam pessimo exemplo porrigere, vt & ipsi eandem veritatem altercando funditus euerterent? Iam verò cùm de purgatorio dubios plurimos reddidisset, nullo negotio huc illuc impellere potuit ædificium, vt actis iam tot rimis ad terram prosterneretur. Quamobrem animæ iam non paucæ ad omnem illam conscientiæ licentiam, non libertatem solutæ, purgatoriū primò, deinde inferna, postremò cœlestia, Diuinaque pernegarunt. Istius ergo vbiquitatis semine tanquam venenato telo (latenti tamen) iugulum ipsum, vt ita dicam Symboli fidei petitum est. Quod enim nullius momenti erat Luthero, en quò tandem euasit? Si enim omnia Diuina attributa humanitati CHRISTI communicata sunt: iam CHRISTI Domini conceptio, natiuitas, passio, mors, descensus ad inferos, resurrectio à mortuis, ascensio ad cœlos, descensus ad iudicandum è plurimorum animis sublatus est, ipsaque in primis Diuinitas oppugnata. Nam non magis Diuinitatis quàm humanitatis Christi erit opus ipsa mundi creatio (& quidem tanquam ab effectiuo principio) cùm tamen hæc vni diuinitati competat: creaturæ nequaquam. Sic item humanitas CHRISTI fuerit ante incarnationem, & ante conditum mundum, si æternitas, quæ principio & fine carens connumeratur inter diuina attributa, ipsi tribuatur humanitati. Ecquid verò obstabit, quo minus æquè in vtero aliarum mulierum atque Beatissimæ virginis eodem tempore fuerit Christus? Nam si per istos Christus (vt homo) per hypostaticam vnionem omnipotens factus est, necesse quoque inde fit, vt vbique adsit. Quæ omnia (vti reliqua pleraque absurdissima, & blasphema) reijcienda sunt.

Articuli fidei à Lutheranis sublati.

Blasphemiæ Vbiquitariorum.

ANIMAE porrò cum corpore vnio, quæ similitudo à Patribus vsurpata ratione attingit hypostaticam, potuisset aliquatenus istas dispellere tenebras, si ea qua decet methodo in diuinissimis istis mysterijs (sicut nostri Theologi faciunt) progredi voluissent: sicut enim (aiunt) duæ in homine naturæ sic distinguūtur, vt tamen non duas personas homine sue, sed indiuiduum vnum ex duplici natura spirituali, & corporea constituant, ita in CHRISTO fit, vt non duo Christi euadant, sed duæ naturæ sic cōiungantur, vt tamen (sicuti diximus) non confundantur, aut altera in alteram transeat, vel commutetur. Ac quemadmodum anima cum corpore coniuncta corpus animatum denominat, sic Diuinitas

tas cùm humanitate hominem Deum. Prętereà vt animæ cum corpore sunt quædam actiones communes, quales sunt sentire, appetere, tristari, gaudere, amare: Quædam autem propriæ, intelligere, velle: Sic Diuinitas quasdam actiones seu ἐνεργείας humanitati Christi communicat, rerum nempè omnium peritiam, & miraculorum effectionem: Quasdam autem suæ naturæ proprias, & quas ad sui perfectionem natura humana non requirit, sibi reseruat, cuiusmodi sunt omnipotentia, æternitas, & si quæ aliæ sunt eiusmodi. Vt verò anima multa per corpus gerit, per quod legit, ędificat, ferit, plura verò per se sine corporis adminiculo administrat, vt cùm quasi soluta carnis contagione meditatur, & contemplatur æterna: Sic Diuinitas multa per Christi humanitatem exercuit, per quam miracula edidit, cœlestem sapiętiam nunciauit mundo, salutem nostram est operata, in Eucharistia corpus ipsum Christi, & gratiam confert, corpora mentesque alit, Pontificis & mediatoris officium obit, & pleraque alia exequitur maximè salutaria. Verùm enimuerò, vt anima nō omnia verè, & essentialiter cum corpore communicat, sed duntaxat verbotenus: Corpus enim humanum non dicitur rationis, consilijque particeps nisi per accidens: Rursumq; corpus non communicat cum mente omnia, quæ sibi sunt propria nisi quadam consecutione: neque enim secabilitatem, morbos, mortalitatem, & similia ei tribuit: Ita Diuinitas non vniuersas suas proprietates humanitati largitur, & vicissim humanitas, suas Diuinitati nō tribuit, nisi per idiomatum cōmunicationem. Sic enim Christus homo æternus dicitur, omnipotens, vbique consistens, quia Deus etiam est, cuius hæc sunt attributa, & quasi notæ propriæ. Postremò quemadmodum actiones vtriusq; toti composito verè tribuuntur, quæ alioqui naturis separatis tantum modò cōuenirent, sic enim homo intelligit, vult, ratiocinatur, medicinam facit, negotia exercet, ęgrotat, cùm tamen intelligere, velle, ratiocinari, functiones sint animæ propriæ: ægrotare verò, sitire, esurire corporis: reliquæ vtrique communes: ita toti personæ Christi omnia absolutè tribui possunt, quæ singillatim de altera naturarum prædicantur. Christus enim ęternus est, & temporalis, infinitus & finitus, vbique, & non vbique, cōtraria profectò multa propter diuersas naturarum proprietates in se vnum colligens.

HAEC cùm ita sint, illa interim attentè retinenda sunt, quę iidem Theologi addunt. Inprimis non sicut anima & corpus hominem secundum substantiam componunt, ita non esse intelligendum Diuinitatem & humanitatem partes esse CHRISTI constituentes. Deinde si vnio Diuinitatis humanitatisque æquaret vnionem animæ & corporis, diuinitas esset forma humanitatis, eaque vnio esset essentialis, cùm tamen sit tantum personalis. Prætereà vnum efficiunt hominem anima & corpus, sicut potestas & actus, sicut materia & forma. Atqui vtraque natura hic actus est, & velut forma. Rursum ex anima & corpore efficitur tertium quid, q̄ nec anima est, neque corpus, scilicet homo vtraque natura constans. Sed. n. Christus tantum significat vnam personam habentē duas naturas. Postremò ex anima & corpore fit quoddam, quod neque proprium est corporis, neque animæ, sed vtrique commune. Ex natura autem Dei, & humana, nullum suppositum efficitur, sed idquod erat Diuinum suppositum, sustentat vtramque naturam.

CVM igitur ab hæreticis plus quàm satis importunè in quæstionem vocaretur, qualisnam assumpta natura humana per vnionem cum Diuino verbo euaserit, non quidem essentialiter, hoc est, ex se, aut physicè, neque subiectiuè (nec enim hac de re agebatur, cùm planè constaret non posse sic esse, nisi talem, qualis est natura cæterorum hominum) sed ineffabili modo: Patres Synodi Chalcedonensis cùm essent oculatissimi: nec ad Nestorianos & Sacramentarios, qui peruersè colligebant, neque ad Eutychen atque Vbiquitarios qui falsum in argumentando sumebant (quemadmodum superius demonstratum est) declinarunt. Itaque sapienter definierunt, per vnionem haud fuisse sublatam naturarum differentiam, sed vtramque magis permansisse inconfusam.

CVM verò ex ijs quæ diximus Theologi eam esse idiomatum communicationem intelligant, quæ non vni naturæ ea quæ sunt alterius, sed vni supposito vtriusque naturę proprietates tribuit, Gratiam vnionis cordatissimè dixerunt esse ipsum ESSE personale: quod gratis datum est assumptæ naturæ humanæ in persona verbi. Id quod etsi sine mensura, hoc est, cum tota plenitudine Diuinitatis verbi fuit datum, sic tamen fuit, vt ipsa humanitas nullo modo illud sit, sed (quod superius quoque satis innuimus) vt subsistat per illud.

D.Thō. 3.p. q. 6. art. 6.

D.Tho. 3.p. qu. 7. art. 11. ad 1.

EAM proinde (de qua locuti sumus) similitudinem à Diuo Athanasio allatam adhibuerūt dicentes: Sicut anima rationalis & caro vnus est homo, sic Deus & homo

vnus

Epistola ad Nestorium

vnus est Christus. Quamuis enim (inquit D. Cyrillus) verbum habitauerit in nobis, & dictum sit habitare in CHRISTO omnem plenitudinem Diuinitatis corporaliter: attamen intelligimus, eum talem sibi fecisse habitationem, qualem & anima hominis habere creditur ad propriũ corpus.

Epist. 3. ad Volusianũ. Vide Aug. ad Dardanũ epist. 57. Enchirid. cap. 36. Lib. de Trinit. variis in locis. Lib. de Trinit. & vnitate Dei. Tractat. 57. in Ioannẽ. Iustin. Martyr. in expositiõe fidei. Cyril. ca. 8. l. ad Clidonium.

At D. Augustinus ad Volusianum: sicut (ait) anima vnitur corpori, vt homo sit, ita in vnitate personæ Deus vnitur homini, vt Christus sit. In illa ergo persona mixtura est animæ & corporis, in hac persona mixtura est Dei, & hominis: si tamen recedat auditor à consuetudine corporum, qua solent duo liquores ita commisceri, vt neuter seruet integritatem suam. Quanquam & in ipsis corporibus aëri lux incorrupta misceatur. Ergo persona hominis vnio est animæ & corporis: Persona autem Christi vnio Dei & hominis. Hæc illi: Quos Diuinitus inspiratos cùm fidei magistros habuerimus, equidem non video, cur istam nouorum Atheorum fecem, iam ampliùs saltem apud se tolerent ij, qui se Christianos vocant, & veram fidem in Christum Dei filium profitentur.

ATHEISMVS NONVS LVTHERI Melanchthonis, & Aliorum contra Arbitrij libertatem.

SED isti impietati tot errorum varietatibus circumamictæ tanquam insidiosissimę bestiæ iam omnis larua detrahenda est: Et quando comprobata tot rationibus veritas exploditur, obijcienda propius est ægrotorum oculis, ipsa prauitas morbi, vt Deus iustificetur, si minus resipiscere velint, qui diligũt magis tenebras quàm lucem.

Satanæ artes.

AD superiora igitur stratagemata satanæ hoc accessit etiam, vt cùm reliquæ artes in decipiendis mentibus sibi non successissent, iam fuco aliquo insigniore se adornaret, ne terribilis bestia agnosceretur: Interea verò inescaret innumeros ad perditionem. Ille nempè (inquit Lactantius) insidiatur vniuersis, sed eos qui Deum

Diuin. Instit. lib. 3.

» nesciunt errore impedit, stultitia obruit,
» tenebris circumfundit: eos autem qui
» Deum sciunt primùm dolis, & astutia ag-
» greditur, vt cupiditate, ac libidine irre-
» tiat, & peccati blandimentis deprauatos,
» impellat ad mortem. Quod si dolo nihil
» profecerit, vi & violentia deijcere conatur.
» Hæc Lactantius.

ID ergo in omni hæresi verissimum fuit. Eò autem veriùs est hoc tempore, quòd habetiram magnam, qui scit modicum sibi tempus superesse, quo suas exerat artes, cęteroquin nocendi peritissimus, quòd per tot secula profecit ætate, atque perfidia. Itaque colligit omnia, vt quàm amplissimum suum reddat Regnum, ac deniq; mole sua tanquam fulgur iterum in abyssum ruat.

NEQVE verò valentiore machina detrahere ad se cuncta putauit, quàm si quosdam eo veneno infecisset, Diuinam vt bonitatem obliquè carperent. Quid igitur fecit? Vrsit Lutherum eiusque sectatores, vt eam verbotenus summis laudibus extollerent, sæpeque illud vsurparẽt omnia nobis per filium gratuito donata fuisse: & Mediatoris fidem vnicum salutis portum esse. Hactenus haud malè. Sed tamen hæc satanas præmisit, vt tentato vado in hominum simpliciorum corda altius sese latenter immergeret, quos vbi reddidit securiores de nescio qua fidei non viuæ iustitia, ecce tibi laruata bestia cornibus se prodidit, quibus Diuinam bonitatem ferire conaretur. Iustitiam verò istam tantam, nihil tamen in nobis deniq; efficere, nisi imputatione asseruit. Viden'ad Lutheri cauponã hederam sine vino? Quin verò cùm clamare incepisset, spiritum sanctum nobis esse datum, qui gratuita illa dona obsignaret, fiduciamq; nobis, & certitudinem suo testimonio confirmaret, mox alterum erexit cornu, quo Christi Domini meritũ, ac vim re ipsa tolleret. Docuit enim mox audacissimè Diuinum eundem spiritum, non intus cor tangere: non aciem mentis illustrare: non animos imbuere: neminem intus inflammare: Quid ita? sanè vt ex omnium cordibus, omnis ad pietatem stimulus eximeretur: ac protinus salutaris ille timor abiiceretur, qui initium est sapientiæ, quiq; vrget, vt à peccatis resipiscamus, atque addit calcar ad ritè colendum Deum, & ad Christi gratiam custodiendã: Quibus fundamentis subrutis ecquid in mentibus hominum aut fidei, aut religionis non concidisset? Erexerat igitur primus hoc impietatis vexillum Simon Magus: Explicuere Marcion, Cerdon, & alij: At qui altius illud sustulerunt, sesęque hoc tempore antesignanos non vocati exhibuerunt, fuere Lutherus, Melanchthon, Caluinus, Beza, & reliqui. Et illi tamen antiquitus nunquam sunt ausi tam præsens venenum euomere, vt apertè Deum facerent peccati auctorem. Quinimò eorum nonnulli maluerunt duos Deos, duóue principia, boni alterum, alterum mali cõstituere, quales fuere Cerdon, Marcion, Manichæus, quique Gnostici (id est sapientes) vocabantur. Adeò erat adhuc in eis aliquis pudor extrinsecus, ne prorsus insipientes haberentur.

Lutherani verboten' Deum laudant.

Maiores hæreticorũ huius temporis.

Tertull. Iustinus Augustinus.

QVAERES quanam arte adeò euidentem blasphemiam satanas inuexit? Dicam.

Illi cùm

rent. Illi cùm liberum arbitrium homini deme rent, hominis lapsus Deo sensim tribuere inceperunt: cùm verò id facerent, iam Dei bonitatem æternam negarunt: Neque enim qui Deum esse bonum diffitentur, hi vel Deum esse fatentur. Qua de tota re acerrimè Tertullianus cùm alibi, tum secundo aduersus Marcionem libro agit. Id verò vt faciat, docet inprimis bonitatem Dei creatoris esse æternam: præsertim ex hominis & mundi factura, atque ex ea quæ præscripta est homini lege. Neque enim hominis lapsum Deo, sed hominis libero arbitrio esse imputandum. Hæc enim (inquit) erit ius Diuinę gratiæ, potentior vtique natura, habens in nobis subiacentem sibi liberam arbitrij potestatẽ, quod ἀντεξούσιον, dicitur: quæ cùm sit & ipsa naturalis, atque mutabilis, quoquo vertitur,

Tertul. hæreticis Deũ auctorẽ malũ causantibus aduers. Marcione.

» natura conuertitur. Inesse autem nobis τὸ
» ἀντεξούσιον naturaliter, iam & Marcioni o-
» stendimus. Hæc ille. Sed aliquanto post:
» Nisi n. (ait) homo deliquisset, optimũ so-
» lummodo Deum nosset ex naturæ proprie
» tate. At nunc etiam iustum eum patitur ex
» caussæ suæ necessitate, tamen & hoc ipso o-
» ptimum, dum & iustum. Et bono enim iu-
» uando, & malo puniendo iustitiam exhi-
» bens vtramque sententiam bono præstat,
» hinc vindicans istud inde remunerans illud. Sed cum Marcione plenius disces. An
» hoc Dei sit totum. Hæc igitur quoque Tertullianus. Qui postea rationibus alijs hoc ipsum genus argumenti accuratissimè persequitur, quas ipse summatim huc inferam. Prorsus enim docet, homini delictum esse imputandum, quem ad rectè viuendum creauerat Deus. Neque propterea DEO id ascribendum, quod afflatus DEI sit anima, quæ delinquit, quia habet quidem vtiq; anima illas lineas Dei, qua immortalis, qua libera sui arbitrij, qua præscia plerunq;, qua rationalis: tamẽ & in his imago duntaxat Dei, non vsque ad ipsam vim diuinitatis. Neque etiamsi in diabolum transcriberetur culpa, vt instinctorem delicti, propterea in creatorem dirigendam, vt in auctorem diaboli, vtpotè qui angelus à Deo, & bonus factus sit, non diabolus, id est, delator.

PORRÒ si post delictum hominis, iudex & seuerus fuerit Deus non ad malitiam, sed iustitiam pertinere. Quæ iustitia cùm perpetuò in DEO cum bonitate conspirarit, non rectè seorsum deputari Deum bonum, & seorsum Deum iustum: Imò verò omne iustitiæ opus, bonitati DEI procurare: quippè cùm timor iudicij ad bonum, non ad malum conferat. Si quando itaque DEVS legatur condens mala: de malis pœnæ non culpæ intelligi. Iustitiam proinde esse, atque adeò bonitatem DEI, quæ seueritas videatur. Et iudici non exprobranda quæ iustitiæ accidunt: non magis quàm medico ferramenta quæ secant, inurunt, amputant, & constrictant. Denique totum ordinem Dei bonitatis ostendit ex eius misericordia in errantes, patientia in non resipiscentes, & præstantia in merentes.

Qua ratione adducti sunt hæretici, vt Deum auctorẽ malorum faciant.

DEINDE ad antitheses veniens Marcionis, etiam ad bonitatem Dei pertinere probat talionis pœnam, ciborum immundorum prohibitionem, & sacrificiorum onera. Nec minus etiam legales quasq; disciplinas, ne illi, momento vocarent à Dei respectu. Imò verò etiam rapinam argenti & auri mandatam à DEO Hebræis in AEgyptios: pluris enim valuisse sex centorum milium operas per tot annos, & filiorum iacturam, quos merserant. Nullam verò etiam contrarietatem esse in Deo, prohibente Sabbatis operari, & iubente arcam circumferri, etiam in Sabbato. Neque enim similitudinum prohibitarum legi, refragari ænei serpẽtis, aut Cherubin & Seraphin aureas effigies: quæ longè diuersas habebant caussas ab idololatria, de qua vetans similitudinem fieri, subijcit: Non adorabitis ea, neque seruietis eis: fuisse enim etiam rationalem Dei institutionem sacrificiorum, auocantis ab idolis, quę tamen rursus reiecerit.

Theodoretus li. 5. affe. Græc. Phil. li. de Agricultura. Et in li. de Irenæus contra Florinum, & Blastum, & Iustinus, ac reliqui omnes detestati sunt. Lutherus autem in easdem asserendas, sic toto pectore incubuit, vt ex assertione articuli trigesimi sexti, liberum inquiat arbitrium esse figmentum in rebus, & titulum sine re, quia nulli est in manu sua quippiam cogitare boni, vel mali, sed omnia de necessitate absoluta euenire, quod & Poeta voluit quando dixit, certa stant omnia lege, & CHRISTVS Matthæi sexto,

T. às fugis. Iacobi. 1. Irenæus cõtra Blastum & Florinũ. Vide Eus. l. 5. c. 20. hist. Iustin⁹ siue qui auctor fuit li. de q. Gentilibũ & Christianor. rum.

folium arboris non cadit in terram ſine patre veſtro. Et infrà: Non eſt dubium ſatana magiſtro in Eccleſiam veniſſe hoc nomen, Liberum arbitrium. Sic Lutherus. Quin verò vt omnem ſibi, alijsque viam præcideret ad emendationem, in eadem præfatione ſic fuerat præfatus. In cæteris articulis de papatu, de concilijs, de indulgentijs, alijſque non neceſſarijs magis ferenda eſt leuitas, & ſtultitia papæ, & ſuorum. Sed in hoc articulo, qui omnium optimus, & rerum noſtrarum ſumma eſt, dolendum ac flendum eſt miſeros ſic inſanire. Hæc ille. Quibus vides habitam à ſe fuiſſe pro optimo articulo, & rerum Lutheranarum ſumma, negationem eius rei, ſine qua Dei bonitas & iuſtitia conſiſtere vel apparere neutiquam poteſt. Variauit poſtea Melanchthon modo aiens, modo negans: vt & aliquando liberum arbitrium fateretur, aliquando autem omnem libertatem, atque contingentiam tolleret. Is enim, concedendum eſt (inquit) quod ſcriptura Apoſtolica tribuat homini etiam nunc poſt lapſum, libertatem aliquam deligendi ea, quæ ſunt ſubiecta rationi. Et infrà: Hæc Manichæa imaginatio (quæ videlicet libertatem, & contingentiam tollit) horribile mendacium eſt: & ab hoc errore mentes abducendæ ſunt, & docendæ agere aliquid liberum arbitrium. Aliquando verò hic ipſe Melanchthon Vallam aduerſus Ecchium tutatus, quod ille liberum arbitrium conuelleret, in locis poſterioribus deinde pugnantia dixit. Valla (inquit) & pleriquealij, non rectè detrahunt voluntati hominis libertatem. Et in Epitome moralis Philoſophiæ. Stoicas illas (ait) de fato, ſeu Vallę abſurdas imaginationes, quæ propter Diuinam gubernationem adimunt libertatem voluntatis, fugiamus.

Lutheri inſania.

Melãchthonis inconſtantia.

In locis poſterioribus.

In com. ad c. 8. epi. ad Rom.

SED & alibi contrarium docuit, Deum inquiens cauſſam eſſe peccatorum: Sicut enim (inquit) fatemur proprium Dei opus fuiſſe Pauli vocationem, ita fatemur opera Dei propria eſſe, ſiue quæ media vocantur, vt comedere, bibere, ſiue quæ mala ſunt, vt Dauidis adulterium, Manlij ſeueritatem. Conſtat enim ex capite primo ad Romanos, Deum omnia facere non permiſſiuè, ſed potenter. Ergo non eſt (ait) cur frigidum gloſſema admittamus Deum mala permittere, non etiam facere. Et hæc quidem eo in loco Melanchthon. At videamus num ſibi ſemper conſtiterit, poſtquam videlicet Catholicos Theologos plus aliquid ſapere intellexit, quàm eius Grammatica complectebatur. Is igitur in locis, de cauſſa peccati. Eſt (ait) vera hæc, & pia ſententia vtraque manu, & verius toto pectore tenenda, Deum non eſſe cauſſam peccati, nec velle peccatũ. Et infra: Nec figuræ illę verborum in ſermone Hebraico pugnant, cum hac ſententia. Indurabo cor Pharaonis, & ſimilia. Certũ eſt enim Hebraica phraſi ſignificari permiſſionem, non efficacem voluntatem.

Ex quibus antitheſibus nemo ſic truncus fuerit, quin intelligat, quàm iſta cohęreant ſecum, & cum ijs Lutheri verbis, in quibus aiebat ſummam eſſe omnium rerũ ſuarum, in negatione liberi arbitrij. Quin verò iſtos duos, qui confeſſionis Auguſtanę fabricatores fuerunt, vide mihi quàm bellè eam tutati ſunt ac docuêre ſuis vel interpretationibus, vel apologijs. Quanti itẽ diſcipulus Melanchthon fecit infamen illam Magiſtri Lutheri iactationem, qua cũ religioſorum ſtatum apoſtata oppugnaret, ſic ſcriptum reliquit: De mea doctrina ita certus ſum, vt per eam & veſter, & Angelorum futurus ſim iudex: Et, qui meam non amplectitur doctrinam, nec poteſt nec debet ſaluari.

To. 7. p. 405 ann. 22. V Vittebet.

Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu? Horat. Poet.

SED audiſtis Thraſonem, ac parturierũt montes, & nati ſunt tot ridiculi mures, qui nunc ſe ſuaq; quotidie corrodunt.

QVI verò illos ſubſecuti ſunt Lutheranæ farinę homines, viſi quidẽ ſunt interdũ nonnihil melius ſapere, cùm docuerunt voluntatẽ à coactione peccandi eſſe liberam, ſpontaneam ſcilicet, qualis eſt voluntatis actio circa naturalem ſuum finem, attamẽ negarunt neceſſitate peccandi ineuitabili liberam eſſe mentem humanam. Itaq; nec fibras, neque ipſam huius tantæ blaſphemiæ radicem ſuccideruntSomnia Lutheri de lib. arbitrio. Quæ cùm remãſerit, liquidò patet, nullam per hos fuiſſe vim meriti, gratiæq; Chriſti efficacem ad tollendum originale peccatum. Quamobrem & peccati regnum validiſsimè conſtabiliuerunt, quicquid huic neſcio cuius imputationis tanquam externi malagmatis vmbraculum ad tegendam perfidiam admouerint. At nos Catholici & credimus, & propter hoc loquimur, Chriſti Ieſu Mediatoris noſtri aduentum, mortem, gratiam ad peccati deſtructionem ſic fuiſſe præordinata, vt prorſus illud efficeretur, quod Euangelicis, & Apoſtolicis teſtimonijs grauiſsimis conſtat: Dominum ſanè veniſſe, vt ſaluum faceret populum ſuum à peccatis eorum: vt eſſet agnus Dei qui tolleret peccata mundi, vt prædicaretur in nomine eius remiſsio peccatorum per omnes gentes, vt diſſolueret opera diaboli. Sic item mortem acerbiſsimam pati voluiſſe, vt de peccato, damnaret peccatũ in carne, vt emundaret cõſcientias noſtras

Matth. 1. Ioan. 1. Lucæ 24. 1. Ioan. 3.

ſtras ab operib⁹ mortuis & ad deſtructionẽ peccati per hoſtiã ſuam appareret. Sic denique ſpiritus ſui gratiam potiſsimum ideò in corda noſtra miſiſſe, vt per legem vitę, liberaret nos à lege peccati, & mortis, in qua venundati eramus, & vt peccatum amplius in nobis non dominaretur, qui non iam ſub lege, ſed ſub gratia ſumus, quoniam ille eſt, qui cùm omnia poſsit verbo virtutis ſuæ, purgationẽ peccatorum facit. Qui ſit benedictus in ſecula.

SED quam vidimus teterrimam iſtam in Luthero doctrinam herbeſcentem, iam vberes ſpicas in Caluino proferentem cernamus: cùm enim duo illa peſsimè declaraſſent, naturæ noſtræ corruptionem, & Dei præſcientiam: Ex iſta potiſsimum Caluino ſatanas præcipitium fecit ad apertiſsimos Atheiſmos. Deum enim aſſeruit voluntate efficaci, ſiue actiua non permiſsiua tantum velle ipſum peccatum. Neque verò hoc tam ad ſuos fines ordinare, quàm operari in nobis: Quin verò ſic operari vt nos excitet, atque re ipſa præmoneat, ne (quod Catholici dicunt) putemus à Deo duntaxat nos deſeri, aut diuina interdum gratia in peccando deſtitui. Imo & addidit, ad peccandum nos à Deo deſtinari, ac neceſsitate plus quàm fatali impelli. Beza eadem adhuc operoſius ſcripſit, eo libro, quem aduerſus Sycophantam, hoc eſt Caſtalionem inſcripſit: & de hac tota re ſuis illis, quos iam ſe comperiſſe iactabat aphoriſmis (rectius atheiſmis) eſt perſecutus. Eorum autem quarto ſcribit DEI conſilium non ſolùm in eo eſſe ſitum, vt gubernet ac rectè dirigat opera creaturarum ſuarum ſicut (inquit) Pallas Pandari ſagittam direxit, ſed vim ei operantem, atque efficientem in omnibus rebus attribuit. Vigeſimo autem tertio, Deum docet ita per ſuas creaturas quæ ſunt eius organa operari, vt eas non tantum ſinat agere, & operari, & earum actionum exitum dirigere. ſed excitare, impellere, mouere, regere, quodque adhuc deterius eſt, eò illas creare, vt faciant quicquid ſtatuerit. Ac tamen poſteà ſubdit, hoc quidquid eſt à Deo rectè, ac ſine vlla iniuſtitia fieri. In quo vides infamem atheiſmum, qui vbi ſceleratiſsimè Deo cauſſam omnium ſcelerum efficaciſsimam aſcripſit, mox illum breui encomio laudat. Quod ſi quæras vnde in tantam veſaniam impij ceciderint, ex Luthero quidem primùm id factum eſt, qui oſtium (vt dixi) tãtæ nequitiæ patefecit. Deinde ex infixa altius, quã oportebat, in Calui corde praua opinatiõe de prædeſtinatione Dei ad malum. Atqui & ex ijs quæ ſupra diximus, quæue ex Tertulliano aduerſus Marcionem attulimus, peſtilẽs iſta doctrina corruit. Cùm verò vix vnquam ne ijs quidem, qui ſolo naturæ ductu agerentur, tale aliquid in mentem venerit, ſapienter Theologi vniuerſam hanc rem explicuerunt, vt quoniam arbor bona malos fructus facere non poteſt, & radix ſi ſancta ſit, ramos quoque ſanctos eſſe oportet, ac Deus lux ſit, nec tenebræ in eo vllę eſſe poſſunt: propterea ſanctiſsima Dei voluntas à peccati (quatenus deformitatis, & defectus à recta regula ſeu rationis, ſeu voluntatis diuinę) vel operatione, vel volitiõe, vel iuſsione liberrima ſit. Sed & a Caluinus (vt mentiretur iniquitas ſibi) cùm contra Libertinos, & Anabaptiſtas ſcriberet, à veritate coactus eſt fateri, tria eſſe, quę in ſua illa blaſphemia latent venena, quæ ipſemet vocat valdè execranda: Nimirum ſi Deus auctor peccati ſtatuatur. Nihil enim, ait, inter Deum & ſatanam diſcrimis eſſe futurum: homines poſthac tãquam bruta præcipites, nullius nempè conſcientiæ freno in peſsima quęq; ruituros: Quantacunque facinora approbatum iri, tanquam res honore, laudéue digniſsimas: ſtupra nimirum, homicidia, ſacrilegia, cęteraque adhuc abominabiliora. b Iudicet igitur ſeipſum de ſuo ore impius: & qui vel ab ipſo Bernenſium ſenatu eo de articulo damnatus eſt, ſentiat nunc quàm ſidam ſatanæ remuneratori operã præſtitit. Cæterùm qui præter antiquiſsimos Patres aduerſus hunc teterrimum atheiſmum (qui quidem maximè viget inter hęreticos pẽnè omnes, & in Anglia potiſsimum regnat) calamum & ſtudium acuerunt, hi præcipui fuerunt D. Thomas, cæteriq́ue ſcholaſtici doctiſsimi, vnà cum Valdenſi aduerſus Viclephum: Sanctes item proprio Gallico libro, quem imitatus Thomas Stapletonus accuratiſsimè (vt ſolet) impoſturas Caluini retexit, quibus tantam impietatem callidè regere ſatagebat.

Inſtit. li. 3. c. 16. ſect. 1. Matth. 12. Rom. 11. 1. Ioan. 3. a Caluinus c. 23. aduer. Libertinos Caluini in conſtaas

a Anno 1555. 3. Aprilis præſentibus miniſtris quorum præcipui erant, Andreas Zebedæ⁹, Nionẽſis miniſter, & Ioãnes Angelicus miniſter Burſini D. Tho. 1. p. q. 13. art. 16. & q. 19. art. 9. ad arg. Irẽ. 12. q. 79 art. 3. & q. 87. art. 2. Thom. Valdẽſis in doctrinali fidei l. 1. c. 22 Sãctes tractatu de Atheiſmes de Caluin. art. 10. Quę Dieu n'eſt point auteur des pechez. Thomas Stapleto. l. de Iuſtific. xi. i per totũ. vbi agit de cauſſis peccati.

b Iudicet doctrinã.

ATHEISMVS DECIMVS LVTHERI doctrinam Catholicam de animarum poſt mortem locis labefactantis.

CVM verò ex ea peſtilenti doctrina ſequeretur, in renatis, qualiacunq; bona & adeò Chriſtiana opera eſſe damnabilia, mirum eſt, quantos ſatanas in corde Lutheri deſcenſus poſuerit. Nullam enim bonorum operum mercedem forè hinc ſenſim tortuoſus intulit ſerpens. At ſublatâ mercede Chriſtianarum virtutum, & operum tollebatur & pœna. Vtroque

autem hoc ſubmoto, Deus ipſe (quantus quantus nomine tenus ab hæreticis iſtis vſurparetur) negandus fuerat. Id quod varijs artibus ſemper etiam in Ethnicis, atque Philoſophis accidit, qui quod in virtute ſummum bonum ponerent, licet eius perfectionem nondum agnoſcerent, humani tamen generis hoſti omninò placere non poterant. Quare ſic illos eſt perſecutus, vt aduerſus eos qui hac de re melius ſaperent, easdem alijs quas hoc ſeculo Lutheranis fecit, rationes inſtillauerit: Primò Stoicis, poſtea Epicureis, denique Theodoro Cyreneo, atque Diagoræ, ſicuti & Protagoræ fecerat. Nam cùm à Stoicis virtutis præmia negarentur, intulit Epicurus, ne DEVM quidem igitur punire mala, niſi remuneraret bona, ac proinde nullam eſſe DEO curam inferiorum rerum. Quod cùm alij excepiſſent, adijcere ſunt auſi, ne DEVM quidem eſſe: Tam facilè ruit, qui ſemitam rectitudinis deſerit. Ac quidem puto Carneadi, ſiue alijs eius ſcholæ nunquam venille in mentem, vt ex ſuorum placitis blaſphema illa Epicureorum, atque atheorum dogmata ſequerentur. Sed ita fit, cùm beſtia tangit montem, & ad diuinarum rerum ſplendorem cum luto, & ſordibus accedit. Poterat igitur Lutherus, & reliqui ijs ſaltem vocibus vti mercedis, præmij, ſpei, quibus Chriſtus ipſe vſus fuerat, cuius ſapientia nec ſuæ bonitati derogat, cùm ſua in nobis dona coronat, neq; meliores Euangelij ſui interpretes, quàm qui per quindecim ſecula fuerant, expectabat. Quod ſi quis interroget, cur Lutherus tanto præcipitio oſtium aperuerit, citò me expedio. Quoniam hæreſis ad atheiſmum, vti ad ſuum centrum, aut ſphæram ſemper properat.

Hereſis cẽtrum Atheiſmus.

CVM hæc ita ſint, mirum non eſt ſi quidquid cœleſtium coronarum pijs, aut inferni pœnarum impijs diuina ſcriptura proponit, ſic ille expoſuerit, vt etiam hinc latiſſima ad atheiſmum via complanaretur. Quis enim de inferno, ac reliquis locis, quos recta fides nos docuit, nutare incipiens, iam amplius de religione fuerit certus? & ſceptici quidem vt ſextus Philoſophus de Pyrrhonijs diatypoſibus inquit, nulli rei incertæ, & controuerſæ aſſentiebantur: Imò verò ne tùm quidem dogmata ſtatuebant, cùm voces ſceptice inſtitutionis pronunciarent, nimirum vel hanc οὐδὲν μᾶλλον; hoc eſt, nihilo magis: aut illam οὐδὲν ὁρίζω, hoc eſt, nihil definio. Quas voces cùm in tanto religionis negotio vſurpet Lutherus, an ſceptică non Chriſtianam voluerit ſtatuere religionem non nemo intelligit. Certè quæ ad articulos fidei ſtabiliſſimos attinebant, incertiſſima reddidit, reddita facillimè è cordibus hominum, vt fecit, euulſit.

PRIMVM igitur ſtultitiam Papiſtarum taxat (ſic enim ille pro ſua modeſtia loquitur) qui poſt mortem fecerint „ quinque loca, infernum damnatorum: infantium non baptizatorum: purgatorium: „ limbum patrum: Deinde (inquit) in nouo „ teſtamento addiderunt Paradiſum propter verbum Chriſti: Hodie mecum eris „ in paradiſo: denique cœlum apertum. „ Hæc ille. Quibus verbis quantò magis cogito, equidem non video, quid ſibi Lutherus vellet, niſi quòd non ſolùm non curaret paradiſum, & cœlum apertum, ſed ſtultitiam hæc eſſe omnia (vt dixit) ita crederet, ac deniq; ne prorſus impius haberetur, Chriſti nomine (ac ſi ſine vllo loco is eſſet noſter paradiſus) omnem perfidiam ſublato etiam inferno tegeret. Sed videamus tam certi Euangeliſtæ tam incerta quæ ſequuntur. Primum (inquit) locum dicunt eſſe damnatorum, qui eſt cruciatus ignis æterni. Verùm an impiorũ animę torqueantur ſtatim poſt obitũ non poſſum adfirmare, &c. Apparet eos etiã dormire, & quieſcere, ſed nihil adſero.

Lutheri hæſitantia in rebus fidei.

Tø. in Genſim c. 23. f. 154. impreſſum Norimb. anno 1555.

Secundus locus eſt non baptizatorũ infantium, illos dicunt quidem damnatos eſſe, „ ſed non pati pœnã ignis, aut vermium. Sed „ tantum carere viſione Dei. „

TERTIVS circulus eſt purgatorij, in „ quod nec damnati, nec infantes ingrediuntur ſed qui credunt quidem & tamen non „ ſatisfecerunt pro peccatis. Quartus eſt limbus Patrum, ad quem deſcendiſſe Chriſtũ „ dicunt, & effregiſſe & patres liberaſſe, non „ ex inferno, ſed ex limbo, qui affligebantur deſiderio, & expectatione Chriſti, non „ pœnas, aut cruciatus ſuſtinebant vllos. „ Hiſce nugis repleuerunt Eccleſiam, & orbem terrarũ, nos radicitus iſta omnia euertimus. &c,

De quinq; Animarũ ceptaculis. S. Baſil. 2. Examer. & in deum. cap. 9. S. Cle. Rõ. ep. 4. Clem. Alex. li. 7. ſtrom. Damaſc. 2. de fide or. thod. cap. Apoc. 21. 2. Cor. 5. Luc. 16. Act. 2. Gen. 37. Aug. ad Ie. ſych. ep. 80. Pagnin. iſa. 14.

HAEC quidem vt blaſphemè, ſic impiè Lutherus. Nam Eccleſia Chriſti ex multis Diuinę ſcripturæ locis, ex Apoſtolico Symbolo, ex ſpiritu Dei, qui eam regit, diſertè teſtatur, & inferos eſſe ſub terra, & Chriſtũ ad patrum limbum deſcendiſſe, & ſanctos cum Chriſto regnare, ac ſequi agnum quocunque ierit. Purgatorium autem eſſe ſic credit, vt tamen Luthero, & alijs eiuſmodi eum locum haud obtigiſſe certò ſciat, cũ non minus quàm Dathan, Abiron, & Chore ad inferna deſcenderit.

Et ſupremum quidem illud cælum, quòd cùm nullo motu cieatur, ſanctiſſimę Trinitatis eſt thronus: quodque cùm domicilium ſit intellectualium entium, rectè intellectuale, ſicut à D. Baſilio Empyreum

Matth. 11. Rabi Dauid Kimi in cõmẽt pſ. 9. & in Gen. 37. & in pſ. 133. Numa. 16. 1. Reg. c. 28. Ioſep. li. 6. antiq. ca. 15. Iuſtin. dial. cu Tripho. Baſil. ep. 80. Ambr. in 1. c. Lucæ. Hiero. in 7. c. Iſaiæ. Aug. li. de cura pro mort. c. 15. a Can. 29. de conſ. d. 1. c. Sacramẽ. b Can. 79. & 95. 26. 9. 7. Can. ſacerd. 5. c Can. 2. & 6. 3. 9. 2. 5. q. 6. oblationes. d Can. 4. e Cap. 14. f Cap. 34. 39 g Can. 10. b Can. 17. i Cap. 10. l Ca. 15. 16. 31. m Cap. 2. n 26. qu. 6. c. ſi aliquis. o De cõſec. d. 1. cap. vi ſum eſt. p Can. 66. de ſimonia c. ad Apoſ. 9 Sect. 8. ar. 5. r In decreto Leonis. ſ Seſſ. 6. can. 30. & ſeſſ. 25. c. 1. Geneſ. 37. 1. Reg. 28. Lucæ 16. Iren. libr. 5. Greg. lib. 13. moral. c. 22. Damaſc. li. 3. cap. vlt. Beda lib. 3 in Iob c. 7. Inno. 3. ca. maioris tit. de bapt. Nota pul. Vide Atheum fabulas Theologicis rebus immiſcentem.

reum eſt vocatum, tum ex indito, tum ex cælitum ſplendore in ipſum redundante, eò magis cognitum eſt Theologis, & pijs, quãto minus patuit vel olim Philoſophis, & Aſtrologis, quorum ſenſus eò conſcendere non poterant: vel hoc ſæculo hæreticis, qui eruto ſibi fidei oculo aciem intendere nequeunt in ciuitatem illam, quæ (vt habet ſcriptura) non eget ſole, neque luna, vt luceant in ea: Nam claritas Dei illuminat eam, & lucerna eius eſt Agnus.

At & inferna loca eſſe ſub terra paſſim Diuinæ ſcripturæ docent, atque Eccleſia profitetur. Quare D. Auguſtinus ad Euodium ſcribens: Quis ergo (inquit) niſi infidelis negauerit fuiſſe apud inferos Chriſtum? Atque alibi ait, ſicut diuerſæ cuſtodiæ ſunt agentium in officio, ſic diuerſas cuſtodias eſſe mortuorum, & diuerſa merita reſurgentium. Septuaginta verò Interpretes, ac Græci idipſum monſtrârunt, cùm non ſepulchrum, neque τάφον (vt quidam temerè) ſed ἅδην & ταρταρον, hoc eſt infernum verterunt. Quod & Rabini præſtantiores per Scheol intellexerunt: ac D. Hieronymus poſt Chaldæum paraphraſten vertit Gehinnon, ſicuti Chriſtus Dominus antea Gehennam vocauerat.

Sic Purgatorij locum ſexdecim Synodi varijs temporibus, ac locis docuerunt. *a* Carthagin. III. & *b* IIII. *c* Viennenſe, *d* Valentinum, *e* Aurelianenſe II. *f* Brachanenſe I. & *g* II. *h* Antiſiodorenſe, *i* Vormacienſe, *l* Triburienſe, *m* Toletanum, VII. *n* Epanenſe, *o* Cabilonenſe, *p* Lateranenſe Maximum, *q* Cõſtantienſe, *r* Florentinum, *ſ* Tridentinum.

Idem de limbo patrum, & de receptaculo puerorum nõ baptizatorum, cùm illud ex varijs D. Scripturę locis, tum hoc efficaciſſimis rationibus ex D. iuſtitia petitis aſtruxit, quæ videlicet ſuum vnicuique diſtribuit.

Sicut enim in prælijs occaſio ſeſe multiplex offert meriti, demeriti, victoriæ, caſus. Signo autem receptui dato, cernis hos triumphantes, illos ob prædam lætos, alios (licet victores) accepta vulnera non ſine dolore curantes, reliquos vel fugatos cum dedecore, vel amiſſis omnibus captiuos, aut interfectos: Sic multò magis poſt hanc vitam, quam D. ſcriptura militiam non ſine cauſſa vocat, cùm primum eſt pugnę finis indictus: Animæ victrices aliæ, ſiue olim ad limbum patrum quaſi in portum ſeſe recipiebant: ſiue poſt Chriſtum ad cælum euntes plenißimũ gaudium aſſequuntur: aliæ victrices quidem, ſed quæ adhuc vulneratę quaſi per ignem (vt inquit Apoſtolus) expiandę, ad Purgatorij locum deſcendunt. Reliquę addicuntur æternis pœnis. Cùm interim ij, qui inter milites per ſacramẽtum fidei nondum conſcripti occubuerũt, vt laborum, aut vulnerum fuerant, ſic & triumphi, aut doloris ſunt expertes.

ATHEISMORVM COLLVVIES À Lutheri & Caluini diſcipulis Nearianis, Sabellianis, Samoſatenicis, & Ebionitis in orbem inuecta.

CAPVT VII.

SED quam diximus in Luthero impietatem apparuiſſe herbeſcentem, in Caluino autem ſpicas (ſeu potius ſpinas) proferentem, iam videbimus in nouis Arianis, Sabellianis, Samoſatenicis, & Ebionitis ſic maturuiſſe, vt illud in eos quadrare poſſit, quòd inquit Pſaltes: Poſuiſti tenebras, & facta eſt nox, in ipſa pertranſibunt omnes beſtiæ terræ. Quamprimùm enim cecideruntiſtę hęreſum tenebręſuper bonã Germaniæ, ac Gallię partem, exiliere ex antris immanes ferę, quærentes quos deuorarent, & ſua quęq; aconita euomentes. Tum aper tum bellum indictum eſt Deo, duoque à ſatana Geneuam, atq; ad Bernates Heluetios, tanquam ad propriam officinam miſſi ſunt, reliqui in Poloniam, & Vngariam, atque in Tranſſyluaniam iuere, quòd hæ Prouincię Maometanis proximę, peſtilentibus quibusq; atheiſmis fouendis, & propagandis materiam, vires, tutelam, eſſent ſuppeditaturæ. Nos commentarijs Tranſſyluanicis, quibus eam hiſtoriam à mille quingentis annis vſque ad nos perſecutiſumus, ea quæ de iſtis Atheorum dogmatib⁹ ipſi vidimus, ob oculos omniũ poſuimus. Nunc autem quando, quóue loco, & per quos vniuerſa colluuies atheiſmorum hoc vno ſeculo ex ſeminib⁹ Lutheranis & Caluinianis erupit, dicendum eſt planius. Sic enim ſatanę aſtus liquidiſsimè ad Dei gloriam innoteſcet, & vnuſquiſq; intelliget, quàm vera illa ſint, quę Diuina ſcriptura præmonuit: Qui modica ſpernit, paulatim decidet. Quæue D. Auguſtinus: Quomodo enim (inquit) coluber nõ apertis paſsibus, ſed ſquamarum niſibus repit, ſic lubricus deficiendi motus minutatim occupat.

Pſal. 103.

S. Aug. lib. 12. de Trin. ca. 10. & 11.

a Seruetus li. 5. de Trinitatis errorib. pag. 189. Et in dialogo 1. pag. 229. & in reſponſ. ad art. 1. ex his quos collegerat Caluinus. Ita miniſtri Tranſſyluanici libro 2. cap. 4.

Aug. lib. de hæreſibus §. 40.

Hilarius de Synod.

Anno igitur huius ſęculi trigeſimo ſecundo, Michael Seruetus Hiſpanus apparuit, qui aduerſus ſanctiſsimã Trinitatem, Deique eſſentiam dimicationem ſuſcepit. *a* Nullam enim eſſe diſtinctionem perſonarum in diuinis blaſphemauit, atheiſmũ Praxeæ iam ante mille & quadringentos

annos à Tertulliano, & alijs expugnatum ab inferis reuocãs, ac Noeti, & Sabellij, quæ à D. Augustino recitantur, Pauli item Samosateni, atque Photini hæreses suscitans, sicut ostendit S. Hilarius: *b* Adiecit; Christum ante Beatissimã Virginem nihil, sed solum ideam in mente Dei fuisse, quomodo nos fuimus ab æterno. In quo Ebionem, & Cerinthum, Samosatenumque, & Photinum licet agnoscere: quamuis à Praxęa, & à Noeto dissentiret, qui Christum asserebant esse æternum, & patris personam cum filij persona confundebant, vnde & Patripassiani vocati sunt. Sed & Deum Patrem sic homini Christo suam cõmunicasse Diuinitatem sensit, vt non per æternam generationem, sed per vnitionem gratiæ fuerit quidem Deus, at factus, at temporalis, at minor patre. *c* Nestorij itaque laqueo præter aliarum hæresum nodos implicitus est docentis, Christum fuisse Deum per inhabitantem Deum, tanquam in templo. Denique hic Geneuæ flammis *d* traditus est, à Caluino, qui hanc historiam conscripsit, homo vt auram inanis glorię vndequaque captans, sic ne sibi questus periret, si quis alter nouator Geneuensem thronum subriperet, satanæ officium diligenter exercuit, qui solitus est sic amicos per alios amicos suos accipere.

b Seruetus li. 3. pag. 92. de errorib⁹ Trinitat. Transsylua nici mini stri lib. 2. c. 3. & 4. Irenæus lib. 1. c. 25. & 26. Aug. §. 44. de hæres. & 45.

c Theodor. li. 4. hæret. fabularũ.

d Anno 1555.

e Anno 1558.

f Benedict⁹ Aretinus de supplicio Valentini.

Ac & *e* triennio post eadem in ciuitate Geneuę satanas nouum cudit Arianismum per Valentinum *f* Gentilem, Gribaldũ, & alios. Gentilis autem eo in errore deprehẽsus, *g* coactus recantare id fecit. Mox fugiens Cracouiam, quæ Poloniæ minoris est ciuitas, Paulum Pseudopastorem Cracouiensem seduxit, & ex improbo Caluinista facilè pessimum fecit Arianum. In habentibus enim Symbolum facilis est transitus. Itaque & non dubia spe metendi id quod seminabat, dum diligenter in hoc incumbit, à Zuinglianis *h* necatus, eam tamen pestem reliquit in Polonia viuam, cuius hæc erant præcipua capita.

g Acta publica Geneuæ.

h Anno 1565.

i Gentilis prothesi 26 & 33. & Benedictus Aretinus.

l Theodor. de fabulis hæreti. lib. 1. cap. 18.

m Suidas in verbo Philoponus. Niceph. li. 17. ca. 48. Abbas Ioachimus libro contra Lombard. Lateranen. Syn. c. 2. in decretalib.

Patrem, & filium, ac spiritum sanctum tres esse ęternos spiritus *i* essentiali numero differentes: Antiquas enim illas sordes & ipse corrasit eorum, qui à Theodoreto Peratæ vocati docebant tres personas esse tres mentes, & tres Deos: quem errorem posteà exceperunt ferè ante annos mille *m* Philoponus, recentius autem Abbas Ioachimus, atque alij, quos omnes Lateranensis Synodus damnauit.

n Prothesi 8. & 19. 22. 24. 28. 40. & Antid. tertio in li. Antid. pag. 26.

Deinde *n* patrem esse longè maiorẽ filio, ac Spiritu sancto. Patrem enim aiebat essentiatorem, reliquas duas personas essentiatas; Arianos secutus cuius hanc ipsam hæresim, à Synodo Nicæna conuictam, & condemnatam fuisse *o* Epiphanius præter alios meminit.

o Epiphan. hæres. 69.

Sed & aliam adiunxit hæresim, cùm filium, ac spiritũ sanctum *p* docuit esse ex nihilo, vel ex tempore, & non ab æterno productos. Id quod *q* Ariani antiquiores prædocuerant, filium aientes creaturam esse, & factum ex non extantibus, licet posteà recentiores (vt aliæ semper inter istos ex alijs scissuræ erumpunt) cœpisse esse filium asseruerint.

p Prothesi 11. & 21.

q Aug. de Trinit. lib. 6. cap. 1. Et contra Maximin. lib. 1.

His ergo fundamentis iactis cœpit superstruere satanas, quod sibi proposuerat, vixque septennium agebatur, cùm satis lignorum ad excitãdam flammam sibi visus collegisse, fecit, vt colloquium in Polonia noui Ariani peterent ijs de rebus quæ ad religionem spectabant: petitum igitur obtinuerunt non bono exemplo, magno sanè damno, tam insignis & pij Regni. Ex ijs verò, quæ Petricouiæ acta sunt, vbi locus conuentui delectus est, intelliget quisque cordatus, quonam res euaserit, & quãtum perfidia est audax, nisi freno iustitiæ, ac veritatis cohibeatur.

SVMMA COLLOQVII CVM NOuis Arianis Petricouiæ in comitijs, in Regno Poloniæ habiti 1566. ante Dominicam quæ dicitur Lætare.

CVM Petricouię comitia haberentur, in quibus de salute Reipublicæ contra immanem hostẽ Moscum deliberabatur, placuit magnæ nobilitatis parti, Rege Sigismundo permittente publicum colloquium de religione instituere. Primùm igitur ex parte altera erant selecti quatuor testes futuræ actionis viri Illustres, duo ex minore, totidem ex maiore Polonia. His adiũctus erat Scriba, vir nobilis. Totidem fuere aduersariorum & testes, & ministri, quorum ministrorum hæc sunt nomina: Gregorius Paulus dux hæresis Tritheitanæ, Lutomirius, Pacleſius, Homanus: Scriba verò homo nobilis, qui contra duas epistolas Caluini ad fratres Polonos scripsit, Ioannes Cazanouius. Sed quæstio erat de præside, quis & an vnus esse deberet. Placebat alteris, vt alternis diebus, vnus ex vtraque parte præesset: vbi cùm discordes esśet, tandem duo electi sunt, vnus vnius, alter alterius partis. Porrò cùm iam ad rẽ ipsam accederẽt, summus Regni Magister, quem Marschalcum vocant (is autem erat vnus ex testibus) præfatus est, & ad colendam pacem ac reditum, aduersarios inuitabat, his verbis subiectis: Iam igitur, inquit, constituta propositione qua de agendum est, in

Oppugnatur hæc enunciatio, Pater, Filius, & Spiritus sanctus sũt vnus Deus. Quasi vni Dei nomine solus pater intelligendus sit.

in Dei vnius in Trinitatis nomine exordimini. Vbi protinus quidam eorum toruè inspiciens respondit: Nos verò hic non dicimus, Amen. Neque enim nos nouimus istum Deum Trinitatem. Tum alij: Nulla iam alia (inquiunt) propositione nobis opus est, cùm se hæc obtulerit. Nos autem DEO fauente & volumus, & parati sumus demonstrare, quòd Spiritus sanctus non alium nos DEVM in scriptura doceat, nisi solum Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, id est, DEVM vnum in Trinitate. Is erat ad rem accessus, verùm vt eò melius res ipsa percipiatur, poterit tota ista actioin tria capita distingui.

I. In primis quatuor sessionibus nihil aliud, quàm veri ac puri verbi DEI testimonia in medium afferebamus, idque ideò quòd aduersarij sententijs verbi DEI gloriari, seque iactare apud vulgus soleant, vt illud tantò facilius decipiant, inque hæreses inducant. Primùm igitur legebatur nostrum scriptum, cuius hæc erat sententia. Nos quidem, ô amici, haud difficulter poterimus vobiscum eam rem transigere. Nam vbi primùm Biblia aperueritis, & initium veteris & nouæ legis consideraueritis, statim offendetis id ibi asseri, quòd vos pernegatis. Sic enim Geneſis primo, scriptura loquitur: Faciamus hominem ad imaginem nostram. Nostram, inquit, non meam; posteà verò addit: Et fecit DEVS. Nouæ autem legis initium, hoc est: Verbum erat apud DEVM, & verbum erat DEVS. Videtis vt in veteri lege loquatur, vnus DEVS tanquam de tribus; hîc verò, quod filius verbum æternum (Nam quod ab initio erat æternum est) erat apud DEVM. Et erat idem non alius, vti vos perperam interpretamini, DEVS. Multa & alia sunt nobis verbi Diuini testimonia: Verùm ne longiùs progrediamur, videtis vt statim ab ipso Bibliorum principio redarguamini. Isti verò secundo confessu scripto nostro responderunt, quod ipsorum responsum, quàm à nobis tertio scripto funditus euersum fuerit, ille demùm intelliget, quicunque illud leget. Sed & extremum eorum responsum idem testatur. Vbi cùm iam planè nihil directè respondere possent, obiecerunt nobis quasdam æquipollẽtes enunciationes minimè ad rem pertinentes, & quasi ex alia theca petitas. Is erat primus insultus colloquij quatuor actibus absoluti.

II. In secundo conflictu tanquam in tabula depicta consensionem primitiuæ Ecclesiæ ad nostra vsque tempora deductam, quàm manifestissimè demonstrauimus. Nempè quòd non alia vnquam doctrina in Ecclesia DEI viguerit, quàm qua filius DEI est verus DEVS. Nemo est autem qui nesciat, non nisi duos posse esse Deos verum aut falsum. Quod si filius DEI verus est DEVS, non potest esse alius quàm vnus ille, quem concordi conuentu celebrat vniuersa Sancta scriptura. Audi Israel: Dominus Deus tuus vnus est. Et ego sum DEVS, ante me non est alius DEVS, & post me non erit, & præter me non est. Hic aduersarij huic nostro veterum Ecclesiarum consensui, contrarias eorundem scriptorum sententias opposuere, quibus tamen nihil ostendebant, nec quicquam aliud afferebant, quàm illud suum: vnus est DEVS Pater. Quas sententias vbi ad satietatem vsque recitassent, studuimus eas paucis verbis refutare. Concedimus quidem, dixerunt nostri, vnum esse Deum Patrem, sed DEVM Patrem sapientem, & spirantem, hoc est, vnum cum filio, & Spiritu sancto. Ad quæ illi: Quandoquidem (inquiunt) Patrum testimonia tam vestra quàm nostra vera sunt, consequens erit, vt isti Patres sibi ipsis sint contrarij. Facessant igitur isti. Nos verbo Dei inhæreamus, quibus orthodoxi. Vos verò inquiunt, quemadmodum neque verbum Dei, quod vobiscum faciat, sicut iam ostensum est, ita neque consensum Ecclesiæ, quo magis confirmemini habere potestis. Patres autem illi sancti non sibi ipsis aduersantur, neque enim amentes fuere, nec bilingues, vti vos eos traducitis, sed ad scripta eorum intelligenda necesse habetis arcana quadam claue. Hic vbi clamantes asseuerarent, eos sibi ipsis esse contrarios: Nostri illis proposuerunt ex ijsdem Patribus desumptos eiusmodi locos, contra quos nihil poterant mutire, quibus in locis seipsos interpretantur, & declarant manifestè, videlicet nihil inter duo enunciata interesse, immò æquipollentia esse. Vnus est DEVS, hoc est, DEVS Pater, Filius, & Spiritus sanctus, & vnus est DEVS pater. Nam illi semper intelligunt Deum

patrem esse vnius cum filio, & Spiritu sancto essentiæ, prout inquit Tertullianus: cùm, inquit, nominatur Deus pater, intelligitur & filius, etiamsi non nominetur. Hic erat finis alterius congressus, tribus actibus absoluti.

III. PORRÒ in tertio conflictu ad historias ventum est. Nam vbi & testimonijs verbi Dei & cõsensũ sanctæ Ecclesiæ conuicti essent, receperunt se ad historias, quas iam in promptu habebant, quas illi cùm proferrent, studuerunt potissimum duplici turpissima reprehensione fidei Christianæ auctoritatẽ derogare. Prima fuit, cùm pertinacissimè assererent, quasi hęc nostra fides in Niceno primùm concilio fabricata, & in lucem edita esset: Altera cùm dicerent, quasi magna vi à Cæsare Constantino, & ab illis Episcopis constituta, atq; stabilita esset, vbi se dolore affici professi sunt ob causſam illorum quinque discipulorum Arij nolentium approbare verbum ὁμοούσιον, carpentes sanctos illos Patres Athanasium, Cyrillum, Augustinum, Epiphanium, Chrysostomum, & illos præstantes Imperatores, Gratianum, Valentinianum, & Theodosium, qui suis edictis fidem Christianam sanxerunt. Quæ omnia scripto complexi nobis obtruserunt. In quo scripto palàm vituperarunt Concilium Nicænum, sanctos Patres, & pios illos Imperatores, fidemque eorum. Contrà verò comprobârunt Concilium Arianum Syrmij habitum, eique subscripserunt, laudantes tam discipulos illos Arij, fidemque ipsorum, quàm Constantium Cæsarem fautorem Arianorum. Hęc nos vbi audiuimus, scriptum q; eorum magno cũ animi nostri dolore accepimus, huiusmodi eos verbis postremo consessu allocuti sumus: Non sine graui animorum nostrorum mœrore id ex vobis amici intelleximus, quod vos palàm profitemini, Arij esse amatores. Nos verò omninò parati eramus demonstrare fidem vestram, quàm ea recens, quàm vana sit, non tantum sanctis literis, consensu Catholico, ac historijs, sed quocunque tandem voluisſetis scriptorũ genere. At quoniam expressis verbis contestati estis vos Arianarum partium fautores esse, præclusistis iã hoc pacto, viam & nobis vobiscum, & vobis nobiscum deinceps hisce de rebus differendi. Non enim vos latet, quàm Arius fuerit hostis omnis Catholici nominis. Nobis autem, qui exigua fidelium pars sumus, neque conuenit, neq; nos decet causſam totius orbis Christiani transigendam suscipere. Quod si faceremus, neminem esse existimamus, qui non hoc nobis vitio potius vertat, quàm tribuat laudi: præsertim cùm & Apostolicis mandatis, & legibus Romanis ab eiusmodi curiosis quæstionibus arceamur. Attamen ecce vobis scriptum, quo ostendimus, non ex mutilatis, sed certis & fidei probatę historijs verbum ὁμοούσιον adeò doctrinam de Deo vno, & Trino ante Nicęnum concilium fuisse, illosque trecentos decem & octo Episcopos qui illic aderant, nihil aliud quàm antiquam, & à maioribus acceptã fidem (quos nos nescimus, quid noui inuexisse putatis) clariorem reddidisse. Sed neque vis cuiquam, vti vos existimatis, vlla illata est, quod testatur historia Socratis l. 1. ca. 8. Ad hęc omnes historici testantur, Constantinum illum religiosissimum Imperatorem nihil ausum fuisse in consensu illo amplissimo eloqui, nisi prius ab Episcopis petita venia. Vos verò cùm omnia perperam interpretemini, Dei ideo vindictam aliquando experiemini. Iam verò videmus nullam vobis ampliùs esse sortem in hac hęreditate.

De hoc cõcilio lege Nicepho. l. 9. cap. 31.

HIS illi auditis vale nobis dixerunt & verbis, & scripto. Hic verò cùm vnus surrexisset, ad precandum omnes cohortatus, Deum aduersarijs propitium precatus est. Tandem cùm finis actioni imponendus esset, cecinimus vulgatum Hymnum sacrosanctum in hęc verba: Deo patri, & filio, & spiritui sancto omnipotenti Deo laus sit, & honor perpetuus, Amen. Vbi statim aduersarij cùm hęc verba ferre non possent, cœperunt sese subducere, negantes se velle dicere, Amen.

IS fuit finis colloquij. Deinde die Dominico, qui Lętare dicitur, conuocatus est vniuersus nobilium cętus, vt rem gestam agnosceret, vbi summus Regni Magister ex consensu reliquorum testium professus est totum negotium, ita quemadmodum hîc perscriptum est, gestum, atque transactum esse. Idque ipsimet etiam testes comprobarunt.

Colloquij cum Trinitarijs finis.

VELITATIONES ALIAE ARIANORUM, & Antitrinitariorum in Transyluania aduersum Deum.

ET hæc sanè agebantur in maiore Polonia cùm interim in Transyluania noui indies cudebantur Atheismi, mutuaque sibi opera præstabãt Sarmatę & Daci. Non diu igitur post prodijt pestilẽtissimus liber, quem bipartitum de falsa & vera vnius Dei patris, & filij & spiritus sancti cognitione inscripsere, qui sese dictitabant Ministros Ecclesiarum in Sarmatia, & in Transyluania. Vt verò popello fucum facerent, consentire inter sese vtriusque eius Regni Ministros initio libri placuit addere. Quo libro quoniã plurimi ad æternum interitum fascinati sunt, expedit omninò altius repetere quędam, quæ satanæ modum aperiant, quem tam horrendis blasphemijs insinuandis adhibuit, tum verò quid liber ille contineat dicam.

Astus hæreticorum in Principe in fidei do sua labe.

A LATERE Ioannis Sepusij adolescentis Transsyluaniæ Principis Medicus nõ discedebat qui olim in Transsyluaniam venerat, & Georgius Blandrata vocabatur. Hic iam vsque ad fæces epoto Serueti, & Valentini Gentilis veneno, operam dabat, vt latè diffunderetur: Principẽ igitur quẽ vtriusq; speciei prætextu, à fide Catholica auerterat, sensim in Lutheranismum tanquam in secundum gradum præcipitij deducit, Dionisij Alexij Lutherani concionatoris opera, quem, cùm Claudiopoli pastorem ageret, ad id munus à principe in aulam euocari curauerat: vbi verò principem ea in hæresi satis promotũ videt, Dionysium submoueri ex aula, & in eius locũ Franciscum Dauidis substitui curat. Hic enim è Catholico factus Lutheranus, mox in Caluinismum ruens, paulò post Blandratæ, & aliorum insidijs in Arianismum, deinde & in Samosatenismum decidit.

Francisci Dauidis in religione inconstantia.

Aulicis autem quibusdam interioribus, & apud Principem gratiosioribus secretò hac ipsa labe iam aspersis, paulatim Caluini dogmata principi propinantur, quæ cùm temerè hausisset, sat commodè eum in Arianæ impietatis barathrum præcipitarunt. Adiuuabat infaustum rei progressum Medicus alter Italus Franciscus Stancarus, qui medicinam specie profitens, re ipsa satanæ regnum propagans, & in proceris Hungari domibus latitans, eadẽ quoad eius fieri poterat venena spargebat. Per tentatis igitur alijs, cùm (si ad suas impostu ras accessisset auctoritas principis) cogitassent rem multò vberius processuram: Franciscum Dauidem eò adigunt, vt præsente principe sanctissimam Trinitatem ex suggestu perneget, Christi Dei filij Diuinitatem blasphemet, sicut in æde D. Petri Segesuariæ fecit. Id autem vt res magis innotesceret, & noceret, reseruauerant in tempus comitiorum, quæ in ea Transsyluanię ciuitate anno huius seculi sexagesimo sexto erant habenda. Prædicatam impietatem alij libenter exceperunt, alij detestati, sed pauci hiscere ausi sunt ob reuerentiã principis. Tunc Lutherani, & Caluiniani inter sese agere, vt Eniedi, & Albæ Iuliæ Arianos ad disputationem prouocarent, haud intelligentes, vbi fidei vnitas non est, veritatem inde haud posse eluceſſere: hæc verò si desit, inde quoque longissimè abesse Deum. Et sanè nisi Dominus ædificauerit, frustra laborant, qui cùm extra Ecclesiam sint, Ecclesiam putent extruere. Tum igitur consiliarij politici ad principem facilè se adiunxerunt, quem quò magis ruere cernebãt, eò magis grauiore peccati mole impulsi & ipsi ruinas aceruabant. Porrò verissimum illud est, agentes, & consentientes pari non solum pœna, sed prius culpa puniri. Intereà suis calcar addebat satanas, vt Trãssyluaniæ finibus haud cõtenti, in Vngaricam quoq; planiciem descenderent, in qua virus illud spargerent: ij igitur diabolico sanè astu vnà cum principe Varadinum ad disputationem deligunt. Conuenère Ministri reliquarum hæresum Petrus Melius Dobricinensis, Petrus Caroli, Georgius Czegedius, & alij eius farinæ. Ibi post vehementem vtriusque contentionem Franciscus Dauidis auctoritate principis nixus, quem cùm haberet discipulum callidè tamen iudicem isti controuersiæ delegerat, licentissimè triumphum inclamat, ac si Christum de solio infælicissimus deiecisset. Hæretici sanè alij cùm scripturas citassent, & ab Arianis earundem scripturarum vim, varijs commentis audacter eludi viderent, intellexere, quàm sibi antiquæ fidei regula ex Patribus & Synodis erat necessaria. Itaque etsi huc accurrissent, noluit tamen Deus hæreticorum opera aduersus hæreticos vti in veritate asserenda. Nam & propterea non finebat Iesus se à dæmonibus nominari: Et verò à spiritibus qui obsederant quosdam, responsum fuit Iudęis, qui eos adiurabant: Iesum scio, & Paulum noui, vos autem qui estis? Blandrata deinceps, & Franciscus Dauidis cristas erigentes, spe concepta, forè, vt breui quoquouersus ea impietas serperet, aliquos deligunt iuuenes, quos ea prauitate imbutos Patauium mittant, vt comparata maiore literatura, si quem ea in Academia decipere possint, id faciant. Cæterum suo tempore in Vngariam redeant, latius pestem illam disseminaturi. Patauij cùm se Catholicos finxissent, & quicquid addiscebant, id ad Christi Diuinitatem negandam detorquerent, posteà de studijs suis monstrarunt, quàm illud nimis verum sit, vnumquodque recipi per modum recipientis. Rediere igitur in Transsyluaniam, quorũ vnus infęlicissimè mortuus est, cùm præceps è scala collum fregisset, alijs, si qui supersunt paulò post sensuris, (nisi resipiscant) nõ defuturum causę suæ Deum.

Ex disputatione cũ Arianis Protestantes intelligunt fidei regulã esse necessariam.

Act. 19.

um. Ex Germania item accersitum Ioannem Somerũ hominem loquacem, sed qui Græcè nosse videretur, cùm à Lutheranis defeciſſet, Claudiopolitanæ ſcholæ præficiunt: In huiuslocum, quòd vnà cum vxore & ſocru peſtilentia correptus diem non multò poſt obijt, Matthiam quendam Polonum tanquam Hebraicæ linguę peritum ſic ſufficiunt, vt tamen ei præeſſet Iacobus, qui ſe Paleologum vocabat, & in Græcia natus fuerat. Huic mandant tanquam Greças literas vti Græco callenti, vt Biblia corrigat, correctionem eam intelligentes, qua vulgatam, & à multis ſeculis à Chriſti Eccleſia receptã verſionem depraua ret, atq; ad ſua dogmata aptaret. Sic enim & Lutherus, & Caluinus, & alij fecerant, vt de ſuis quisque lapidibus gladium non Diuini verbi, ſed ſuum acuentes facilius mentes Chriſtianas à veritate auerterẽt. Sed tamen & hic poſtea nouis ſuis dogmatibus cũ illis pugnãs aufugit, donec ante bienniũ ad
Anno. 1583. ductus Romam hæreſes, & Atheiſmos abiu rauit, ac poſtea in easdem relapſus, combuſtus eſt. Ea igitur dũ agerentur, librum, vt
Ann. 1567. diximus, ediderunt, teterrimæ & infernalis blaſphemię pleniſsimum, quem in duos diſtribuerunt, quorum ſummam huc adijciens eò breuius refutabo, quòd magna pars ſuperius refutata ſit.

SVMMA ET REFVTATIO PESTIlentiſsimorum duorum librorum, quos Tranſyluanici miniſtri contra Sanctiſsimam Trinitatem euulgarunt.

AC primùm libri illi ſine auctoris nõmine prodierunt. Quo vno nomine ſe prodidit impietas. Qui enim malè agit, odit lucem. Id ſanè nũquam in vllo perſpectũ eſt antea cõtigiſſe, qui eſſet miſs⁹ à Deo.

DEINDE vt radicitus tollant quicquid Chriſtus Dominus hactenus per ſexdecim ſecula ſuæ afflauit Eccleſiæ, à Chriſto inquiunt, & Apoſtolis prædictum fuiſſe, poſt aſ-
Li. 1. cap. 1. cenſionẽ ilicò venturum Antichriſtũ, Chriſti fidẽ penitus aboliturum, itaq; parum duraſſe Chriſti Regnũ. At impij in caput ſuũ mentiũtur. Diuina enim vox prolata per
Luc. 1. Angelũ, dicẽtem de Chriſto; Et regnabit in domo Iacob in æternũ quomodo conſiſtet? Et illud Aggei: Quia hæc dicit Dominus ex
Agge. 2. ercituum: Adhuc vnum modicũ eſt, & ego cõmouebo cœlum & terram, & mare, & aridam, & mouebo omnes gẽtes, & veniet Deſideratus omnibus gentibus, & implebo domum iſtam gloria dicit Dominus exercituũ. Meum eſt argentum, & meum eſt aurũ dicit Dominus exercituum. Magna erit gloria domus iſtius nouiſsimæ, plus quàm primæ dicit Dominus exercituum? Atque iterum illud Eſaiæ: Et aperientur portæ tuæ
Iſaiæ. 60. iugiter die ac nocte, non claudentur, vt afferatur ad te fortitudo gentium, & Reges eorum adducantur. Gentes enim, & Regnum quod non ſeruierit tibi peribit, & gentes ſolitudine vaſtabuntur? vt mittam ſexcenta alia id ipſum teſtantia. Quin verò ſi Chriſti Regnũ fuerat ilicò penitus abolendum vbinã reſeruatum erat exemplar, quo iſtis aſſeruaretur, vt ad illud omnia inflaurarẽt? Deinde cũ is dici poſsit Antichriſtus, qui contrarijs ſtudijs, & profeſsione doctrinæ, ac moribus contrarios Chriſto fines doceat, ecquid vel doctrinæ, quæ ab Apoſtolorum tempore fuerit ſublatum eſt à Catholicis? Aut ecquid ab ijsdem obtrectatũ eſt virginitati, præſtantibusq; alijs virtutibus quæ in Apoſtolis Chriſti viguerũt? Sed nec tẽpus Antichriſti, nec quę de hoc à Daniele, à D. Ioanne Euãgeliſta, & ab alijs ſcripta ſunt, vlla ratione cum illorum blaſphemijs cohærent, vt alibi docuimus.

Videſcriptũ meum traditũ Magno Duci Moſcouiæ hac de re, & Theſes Thyræi de Antichriſto doctiſſimas.

PORRÒ aiunt, Chriſtum & Apoſtolos docuiſſe vnum eſſe Deum Patrem, & vnũ hominem Chriſtum. Sed paulò poſt, à Catholicis tres Deos ſeu Trinitatem, eoq; vno duos Chriſtos factos fuiſſe. At & hæc blaſphemia eſt, & ſine vlla fronte mendacium. Nec enim niſi vnum Deum agnoſcimus, hunc q; ſimpliciſſimum. Neq; in tribus perſonis ſanctiſsimæ Trinitatis plus quàm vnam ſimpliciſſimam eſſentiam profitemur, ac diſertiſsimè in Symbolo vnam numero diuinitatem, & cum Diuo Athanaſio paſsim canimus: Non tres Dij, ſed vnus eſt Deus. Sed & hæc ſuperius à nobis confutata ſunt, & impietas iſta omni anathemate confoſſa eſt ex Dei verbo, & vnanimi Patrum conſenſu.

Li. 1. cap. 8.

ADDVNT, cœptam fuiſſe tempore Diui Ioannis Euangeliſtæ prædicari Trinitatem, atque omnes Patres deinceps, & ipſum adeò Athanaſium, atque alios eam doctrinam propagaſſe, quę inſuper eodem Athanaſij tempore ferro, & flammis ab ijsdem fuerit defenſa. Sed neq; primum illud verum eſt. Cur enim D. Ioannes, qui ſcripſit aduerſus Cherintum, cæteroſq; iſtarum peſtium præcurſores, non ſcripſiſſet aduerſus alios? Cùm enim poſt Chriſti Domini reſurrectionem ſexaginta & octo annos ſuperſtes fuiſſet, quidni hæc vidiſſet, ac confutaſſet? Deinde quinam fuere iſti, qui eo tempore Trinitatem prædicare cœperunt? edant origines ſi poſſunt. Cùm autem Polycarpus D. Ioannis Euangeliſtæ fuiſſet auditor, cumq; iſtum vidiſſet D. Irenæus, qui Valentinum, Marcionem, & reliquas illas fęces ſpiritu veritatis extinxerũt, ſicuti & Iuſtinus Martyr, atque Tertullianus, qui eadem penè ętate fuerunt, cur non aliquam certè mẽtionem

nem illorum feciſſent? cur inquam non feciſſent, cùm tamen iſtas nouorum Arianorum, & aliorum etiam tũc blaſphemias oppugnaſſent?

Tertull. de præſcript. cap. 36.

ET ſanè Tertullianus quænam Apoſtolorum doctrina ex ipſorum epiſtolis, quæ paſſim aſſeruabantur, oſtendit, cùm ait:
» Age iam qui voles curioſitatem melius ex
» ercere in negotio ſalutis tuæ, percurre Ec-
» cleſias Apoſtolicas, apud quas ipſæ cathe-
» dræ Apoſtolorum ſuis locis præſidentur,
» apud quas ipſæ authenticæ literæ eo-
» rum recitantur, ſonantes vocem, & repræ-
» ſentantes faciem vniuſcuiuſque. Proximè
» eſt tibi Achaia, habes Corinthum. Si non
» longè es à Macedonia, habes Philippos, ha-
» bes Theſſalonicenſes. Si potes in Aſiam ten
» dere, habes Epheſum: Si autem Italiæ adia-
» ces, habes Romam, vnde nobis quoq; au-
» ctoritas præſto eſt: Statu fælix Eccleſia, cui
» totam doctrinã Apoſtoli cũ ſanguine ſuo
» profuderunt: vbi Petrus paſſioni domini-
» cæ adæquatur, vbi Paulus Ioannis exitu
» coronatur, vbi Apoſtolus Ioannes poſtea-
» quam in oleum igneum demerſus, nihil
» paſſus eſt, in Inſulam relegatur. Videa-
» mus quid dixerit, quid docuerit, quid
» cum Aphricanis quoque Eccleſijs conteſ-
» ſerãrit. Vnum Deum nouit creatorem
» vniuerſitatis, & CHRISTVM IE-
» SVM ex virgine Maria filium Dei crea-
» toris, & carnis reſurrectionem: Legem, &
» Prophetas cum Euangelicis & Apoſtolicis
» literis miſcet, & inde potat fidem eam: a-
» qua ſignat, ſancto ſpiritu veſtit, Euchari-
» ſtia paſcit, martyrio exhortatur, & ita ad-
» uerſus hanc inſtitutionem neminem reci-
» pit. Hæc eſt inſtitutio, non dico iam quæ
» futuras hæreſes prænunciabat, ſed de qua hę
» reſes prodierunt, ſed non fuerunt ex illa,
» ex quo factæ ſunt aduerſus illam. Etiam
» de Oliuæ nucleo mitis & opimæ, & ne-
1 Ioan. 2. » ceſſariæ aſper oleaſter exoritur, etiam de
» papauere fici gratiſsimæ & ſuauiſsimæ vẽ-
» toſa, & vana caprificus exurgit. Ita & hære-
» ſes de noſtro fructicauerunt non noſtræ: de
» generes veritatis grano, & mendacio ſylue
» ſtres. hæc Tertullianus.

DEINDE falſiſsimum eſt, D. Athanaſij tempore doctrinam de ſanctiſsima Trinitate ferro & flammis fuiſſe defenſam, (licet Arianorum libri à Conſtantino Imperatore prohibiti ſunt.) Quin verò diriſſima quæque ab Arianis (vt hoc tempore à Caluinianis) pertulere Catholici in vniuerſo orbe terrarum, quæ tam nota ſunt, quã quæ notiſſima.

PRAETEREA Ioachimum Abbatem aiunt, & fratrem Bernardum de Luxemburgo, hoc autem ſeculo Eraſmum, Seruetum, & cæteros quoſdam ſecum in doctrina conſentire. Sed vide & hic impias frontes ſine fronte. Ioachimus enim, cùm tres doceret diſtinctas eſſentias, hi verò cùm vnam aſſerant, ecquid ſimile habent? At quod inquiunt, ſuperatum fuiſſe Lombardum à Ioachimo in Synodo Lateranenſi, Gregorio nono Pontifice, & hoc mendacium eſt. Quęnam enim vnquam iſto Pontifice Synodus fuit coacta? ſub Innocẽtio quidem tertio Lateranenſis habita eſt, ſed & ante hãc Lombardus, & Ioachimus, è viuis exceſſerant. Quæ cùm ita ſint, videamus quænam alia impietatum fragmenta ſuis iſtis ſordidis veſtibus adſuant. Probant enim Coranum Mahometis legem boni Turcæ præcurſores: Mox agunt de imaginibus ſanctiſsimæ Trinitatis, nec contenti ſimpliciorum quorundam picturas conuellere, eas item quæ ab Eccleſia Catholica ritè vſurpatæ ſunt, ſcommatibus, & blaſphemis carminibus proſcindunt, quæ tota res quoniam optimè ab Apoſtolicis viris, & à Synodis, ac Patribus, ac denique à Concilio Tridentino rurſum explicata, non ita verò pridem pereruditis theſibus à Petro Thyræo Societatis noſtræ Theologo ex diuino codice, ijsdemq; grauiſsimis teſtibus collecta eſt, habeant Sarmatæ, & Daci ex eodem Thyræo, quæ iſtis ad ſanctiſsimæ Trinitatis vnius Dei gloriam reſpõdeant. Neq; enim nos illo melius hæc digerere in ordinem, aut ad captum cuiuſque proponere ſciremus. Sic autem inquit.

DE SACRIS DEI IMAGINIBVS, quibus apparitiones occaſionem dederunt, deq́ue ipſarum multiplici vſu.

Petri Thyræi Theſes pereruditę de ſanctiſſimæ Trinitatis imagine, & alijs.

1 EX dei apparitionibus, & manifeſtationibus, quædã imagines apud Chriſtianos in vſu eſſe cœperũt. Quod. n. ſcriptura fecit verbis: hoc artifex effinxit ſignis: nec peccatum putabat incurrere penicillus, vbi ſine crimine fuit calamus. Licita cenſebatur imago, vbi probabatur litera.

2. Illæ verò numero tres ſunt: Vna Dei patris eſt, altera ſpiritus ſancti, tertia ſuperbenedictæ Trinitatis. Nam filij perſonam quæ repræſentant, non ex ſimilibus apparitionibus profectæ ſunt, ſed habitus, quo vt homo, inuẽtus eſt, per omnia nobis præterquam in peccato *a* ſimilis, ipſis occaſionem certiſsimam præbuit.
a Hebr. 4.

3. Pater vno eodemq; modo figuratur, vt ſpeciem ſenis, & dierũ antiqui referat. Spiritus ſanctus vna ſimiliter columbæ forma exhibetur. Trinitatis alia, atq; alia imago reperitur.

4. Com-

4. COMMVNIOR est illa, qua vnà cum patre,& specie columbæ pingitur filius,eo quo nobiscũ in terris conuersatus est modo. Altera, qua tres viri ita figurantur, vt nullus alio aut forma, aut ætate videatur maior Tertia qua vnus quasi homo cum triplici vultu aut capite exhibetur. Quartę cuiusdam mentionem facit Ioannes Gerson *a* qua ita in virginis vtero formata perhibetur, vt tota carnem humanã assum psisse videatur.

a Gerson in serm. habito Parisijs in Natiuit. Domini To. 4. f. 47.

5. Ex his duæ à grauissimis viris improbatæ sunt, *b* duæ verò pium vsum habere possunt. Reiicitur quarta, quod grauis erroris occasio sit,& quasi tota Trinitas carnẽ assumpserit, videatur demonstrare. Reprobatur tertia, quod Trinitatem nescio quale monstrum oculis nostris obijciat: vtraque parum habet decoris, parum, vel nihil Christianam pietatem promouet.

b Laromus de cultu imagin. Io. Hessels in Decalogo c. 66. Anto. p. 3. t. 8. c. 4. §. 11.

6. SECVNDAE illi occasionem dedit visio Abrahamo exhibita, *c* de qua sic B. Augustinus: *d* cùm (inquit) tres viri visi sunt, nec quisquã in ijs vel forma, vel ętate, vel potestate, cæteris maior dictus sit: cur non hìc accipiamus visibiliter insinuatam per creaturam, visibilem Trinitatis æqualitatem, atque in tribus personis vnam, eãdemque substantiam?

c Genes. 18.

d Aug. li. 2. de Tri. c. 11.

7. PRIMAM verò, & Ecclesiæ auctoritas, & Patrum consensus, atque ipsa approbat sacra scriptura: quæ patrem proponit tanquam antiquum dierum, *e* spiritus sancti præsentiam in specie columbæ demonstrat, *f* Filium denique humanam naturam ex virgine assumpsisse varijs rationibus cõfirmat.

e Daniel. 7.

f Matth. 3.

8. COMMENDAT has imagines, in primis veneranda antiquitas. Habuit Nolensis Ecclesia ante annos mille, & amplius sanctæ Trinitatis imaginem, cum ascriptis à S. Paulino his versibus: *a*

a Paulin. Epist. 12.

Pleno coruscat Trinitas mysterio,
Stat Christus agno, vox Patris cœlo tonat,
Et per columbam spiritus sanctus fluit.

Columbas aureas & argenteas in forma spiritus sancti super Diuina lauacra & altaria appensas fuisse asserit, & iustè defendit contra Seuerum hæresiarcham Synodus Constantinopolitana Secunda. *b* In colũba Eucharistiam asseruauit Basilius Magnus. *c* Meminit eiusdem picturæ semel atq; iterum S Paulinus.

b Synod. Constant. T. 3. fo. 438.

c Meminit Amphilochi in vita Basilij. Paulinus in carmi. duodecimæ epist d Synod. 7. act. 3.

c Teste Damaso in Syluestro.

9. Quod si antiquissimus vsus est agni, digito præcurrentis demonstrati, atque ipsum Tharasius in confessione fidei suæ *d* inter alia rectè decreta recipit: Si Constantinus, illo antiquior *e* in labio fõtis, vbi baptizatus est, eandem imaginem maximis sumptibus constituit: quid est, quod vel de patris, vel de spiritus sancti, vel de totius Trinitatis imaginibus dubitare possimus?

10. Si quod scriptura fingit verbis, hoc artifex potest signis: quid prohibet, aut omnibus temporibus fuisse Dei imagines, aut certè omnibus esse potuisse?

11. Esto quandoque prohibitæ, & populo Iudaico interdictæ fuerint Dei imagines: *f* Sed tamen non ob id interdictæ fuerunt, quia de genere earum essent rerum, quæ per se malæ sunt: sed quod periculum esset, ne ipsas pro Dijs coleret, neue incommutabile nomen lignis tribueret & lapidibus: *g* sed nec vnquam tam necessarius imaginum vsus fuit, quin ob certas causas interdici potuerit.

f Exod. 20.

g Sap. 14.

12. Reperiuntur verò homines, qui prorsus ipsas è medio sublatas volunt. Et alij quidem propterea, quod imagines sint: alij quod spirituũ sint imagines, quos certa forma effingere, nihil sit aliud, quã grauissimo errori occasionẽ præbere. Priores vniuersis imaginibus bellũ indicunt: posteriores has Dei, de quibus sermo est, tollunt.

13. Priores illos, iam veneranda antiquitas *a* veteris nouique testamenti exempla, *b* grauissimorum conciliorum auctoritas, *c* Patrum omnium sensus atque consensus, *d* mirabilia quæ per imagines olim DEVS, nostrisque temporibus exhibuit, condemnant. Posterioribus illud breuiter sit dictũ, non minus rudiores, posse in errorem induci, sacrarum scripturarũ auctoritate, quę Deo membra tribuit, quàm simulachris & imaginibus, quæ quod scripturæ auribus inferunt, oculis obijciunt.

a Genes. 1. Damas. l. 4. de fide orthodox. c.

b Num. 21. Iosue. 22. Galat. 3. Exodi 32. &c.

c Concil. Antioch. Nic. 2. 6. Constantin. ca. 82. & 72. 8. Constan. cã. 3. & 7. 20

d Tertul. l. 2. cõr. Marc. Diony. de cœlest. hier. c. 15. Euseb. l. 7. hist. ca. 14. Basil. in oratiõe in S. Barlaam Chrys. orat in S. Meletiũ. Aug. l. 1 de cõsensu Euãg. c. 10. 20. Greg. l. 7. Epist. Epist. 53. Damasc. l. 4. de fide orth. c. 16. 17. &c. 1. Damas. l. 4. Eccl. hist. c. 26. Niceph. 2. act. 5. &c. Simeõ Metaphr. in vita D. Luc.

14. Non quod est Deus, imago docet: Sed quibus se figuris spectandum proponit, demonstrat. Nec imago naturam: sed personam, quæ oculis sese & sensibus offert, effingit. Neque enim cùm imaginem hominis videmus, dicimus nos animal ratione prędi tum, sed hominẽ videre. Inuisibilis Dei natura, per imaginem exprimi nullo modo potest. Non debemus (inquit Apostolus) æstimare auro, aut argento, aut lapidi sculpturæ artis, & cogitationis diuinum esse simile. *e* Cui enim similem faciemus Deum? aut quam imaginem ponemus ei? *f*

15. Quocirca, oportet hic locum habeat, quod grauissimè definit Synodus Tridentina. *g* Quod si aliquando (inquit) historias, & narrationes sacræ scripturæ, cùm indoctæ plebi expediet, exprimi & figurari contigerit: doceatur populus, non propterea diuinitatem figurari, quasi corporis oculis conspici vel coloribus, & figuris exprimi possit. Miserabilis (inquit Augustinus) animæ nostræ seruitus est: signa pro rebus ac cipere, & super creaturã corpoream, oculũ mentis adhauriendũ æternum lumen leuare non posse. *a*

Nulla

& Theo. in coll. lib. 1. Niceph. l. 2. c. 43. &c.

e Act. 17. f Isaiæ 40.

g Trident sess. 25.

a D. Aug. de doctrina Christ. lib. 3. cap. 5.

b Greg. li. 7. epist. 53.

c Rom. 11.

16. Nulla igitur iniuria fit Deo, quando eius imago figuratur. Nihil incommodatur rudi populo: quia instruendus est, vt rudis esse desinat. Addo cum Greg. *b* quòd obs re non facimus, si per visibilia inuisibilia demonstramus: quia & Apostol. ex ijs quæ sensibus nostris obuia sunt, docet mẽtem potuisse ad diuinitatem cognoscendã assurgere. *c*

17. Quod si mysterium Trinitatis, vniuerso populo Christiano credendum in Symbolo proponitur: certè quo manifestiùs illæ Propheticæ visiones per quas Trinitatis personas sacræ literæ insinuãt, oculis rudium, per conuenientes picturas exhibentur, eò magis in eo diuino proposito satis fieri posse videtur.

d Greg. lib. 7. Epistol. 109. Nicænæ. 2. Greg. Nyss. orat. in Theodo. martyr.

18. Neque enim populus per conciones tantùm instruendus est, sed etiam per imagines iuuandus: & perfectiùs hærent, quæ subiecta sunt oculis, quàm quę demissa per aures: Et pulchrè docet B Gregorius *d* eos qui literas ignorant in parietibus videndo legere, dum picturas intuentur, quæ in codicibus legere non valuerunt.

19. Valet igitur ante omnia hic imaginũ vsus ad Dei, Trinitatisq; qualemcunq; cognitionem populo Christiano insinuandam, & diuinam illam maiestatem, quantum per humanas vires licet, quomodocũque obumbrandam. Sed & docti, hoc imaginũ Dei, atque Trinitatis vsu, ea, quæ vel didicerunt, vel legerunt, in mentem reuocant, memoriamque confirmant: quemadmodum sacrorum Bibliorum historiam facillimè discet, qui identidem insignium virorum gesta in talibus depicta intuebitur. *e*

e Damas. li. 4. ca. 17. August. li. 22. contra Faustũ ca. 73.

20. Quid, quòd eædem imagines, & beneficiorum, & humanitatis Dei nos commone faciunt? quando nunc ipsum cum Adam atq; Noe familiarissimè conuersantem, *a* & generis propagationem, numerosamq; prolem promittentem: nunc dona sua in Apostolos profundentem pictura objicit. *b*

a Genes. 7.

b Actũ. 1.

21. AT nec instruunt solùm, nec solũ memoriã iuuãt, beneficiaq; collata ad mentẽ reuocant, verùm etiam amorem nostrum erga Deum imperant, & quasi extorquent, quia non in ipsa pictura hæret animus, sed pictura animum ad Deum quem repræsentat, deducit. *c* Certè à fletu sibi non temperabat Gregorius Nissenus *d* quando picturam Abrahæ filium Isaac immolantis conspiciebat. Et B. Chrysost. ex cera fusilem picturam, pietate plenã amauit plurimum. *e*

c Greg. lib. 7. epist. 5.

d Actio. 4. in 7. Syno.

e Chrysost. in oratione quod veteris & noui testamenti vnus sit legislator.

DE DVPLICI CVLTV, QVI DEI *imaginibus à Catholicis exhibetur.*

22. HIC vius imaginum Dei atque Trinitatis apud Catholicos. Quocirca manifestum est maximis de causis, illas & retinendas, & magno loco habendas esse. Cultus verò qui ijs Christiano ritu exhibetur, nõ ob iam dictas causas præstatur: sed idcirco, quia imagines sunt, defertur.

23. HIC duplex esse potest. Nam aut idem cum illo est, quem ipsi creatori exhibemus, aut longè illo inferior. Idem erit, si mens per imaginem in creatorem transferatur, longè alius, si in ipsa imagine hæreat, eamq; vt sacram quandam rem reueretur.

24. SANCTAE siquidem & sacræ sunt imagines, non propter materiam, non propter colores, non per manus impositionem sed hoc ipso, quod ad aliquid Sanctũ significandum sunt constitutę. Quemadmodum & sanctæ literæ sunt, quia Christi Euangelium continent.

25. HONOR & cultus, qui imagini vt rei sanctæ exhibetur longissimè distat ab illo, qui Deo præstatur: longè ab illo, qui Sanctis cum Christo regnantibus: longè ab illo, qui virtute præditis hominibus: in hos enim propriè potest honor conuenire. Verùm quemadmodum sacra sunt, & in honore habentur, quæ ad diuinum cultũ sunt destinata, templa, vasa, quibus in templis vtimur, aliaq; id genus: ita etiam sacris imaginibus suum honorem deferimus.

26. HOC est q; his verbis expressit Nicæna Synodus *a* secũda: venerandis & sanctis imaginibus salutationem & honorariam adorationem omnes exhibeant, non (secũdum fidem nostram) veram latriam quæ solùm diuinę naturæ competit: sed quem admodum typo venerandæ & viuificantis crucis, & sanctis Euangelijs, & reliquis sacris oblationibus suffitorum, & luminarium reuerenter accedimus.

a Synod. Nicæn. act. 7.

27. Nam si cultus & honor, rei oportet respondeat dignitati: ex eoque summæ dignitati, summus honor debetur, mediocri mediocris conueniat: cũ etiam sacris rebus maior insit dignitas, minor verò ijs, quæ res sacras significent, certè honor aliquis in imagines est conferendus. Et paulò pòst.

28. QVOD si nulla vestis, tàm verè corpori vnitur vestito, quàm imago illi rei, quam repræsentat, eo saltem tempore, quo rem prędictam exhibet: vestisque cum corpore verè eundem cultum absq; crimine tribuimus, quod peccatum est, Deum in imagine tanquam in veste adorare?

29. B Augustinus *a* humanam Christi naturam, quæ filio vnita est, cultu latriæ adorari posse, docet exemplo purpuræ Regię, quam simul cum Rege tuto adoramus: & non poterit idem honor Deo, ipsiusq; imagini exhiberi, quando ipsa Deum repræ-

a August. de verbis dom. ser. 58.

sentat,animusq; inter Deum & ipsam non distinguit,sed Deum & cum imagine,& in imagine,& per imaginem videt?

30 Certè non duo sunt hîc,quæ adorantur,sed vnum colitur in alio,& tantùm abest,vt in hoc negotio Idololatriæ crimen admittatur, & diuinus honor ad creaturas transferatur,vt etiam multò minùs imagini in hoc adorationis genere, quàm in priore illo tributum esse videatur.

31 Nempè omnem hîc cultum Deo tri-
b Ambros. buimus,imagini nihil. In hunc sensum lo-
sermo. 10. quitur Ambrosius: *b* Qui coronat(inquit)
in Psalm. imaginem Imperatoris, illum vtiq; hono-
118. rat,cuius imaginem coronauit: & qui statuam contempserit Imperatoris, Imperatori vtique cuius statuam consputauerit, feciſſe videtur.

32 Docuit natura gentes virorum Illustrium statuas ponere, atque in statuis ipsos celebrare. Tulit non minus acerbè Theodosius depositâ fuisse ab Antiochenis Pla-
a Trip. lib. cillæ statuam, quam si viuæ vxori contu-
9.ca.32. meliam intulisset *a* B.Chrysostomus Theodosium ob imaginum subuersionem &
b Chrysos. læsum & contumelia affectum conqueri-
ad pop. An tur.*b*
tioch.ho. 2.& 3.& 33 Quocirca in his Dei Trinitatisq; imagi
Trip. lib. nibus,ante omnia illud obseruandũ, quod
10.cap.15. rudem populum docendum decreuerit Sy
c Trident. nodus Tridentina *c* nouerit scilicet Deum
sess.25. non ijsdem , quibus depingitur membris circumscribi. Tum deinde sciendum non statim reprehendẽdos pictores,quod quędam in picturis exprimant,quibus ipsæ historiæ,vnde imagines petuntur, nullã certam authoritatem præbent.

34 Quæ enim à pictoribus adiunguntur, & scripturarum sacrarum non nituntur authoritati, illa si aut necessariò addenda censentur,aut certè conuenienter, & probabiliter, & communi Ecclesiæ consensu permittuntur, omni meritò reprehensione vacare debent.

35 Sed nec omnium,quæ in his imaginibus inueniuntur,quærenda ratio est. Hîc
d Chrysos. locum habere debet,quod in parabolis E-
hom. 48. uangelicis obseruandum docuit Chry so-
in Matth. stomus,*d* vt non nimia cura angamur, sed vt cùm,quid per parabolam intendatur, didicerimus, inde vtilitate collecta, nihil vlteriusanxio conatu inuestigemus. Et hæc quidem Thyræus,quæ ad sanctissimæ Trinitatis imaginum blasphematores pertinent.

SEQVENTI porrò capite Transsyluani ministri,quã ipsi doctrinam de sanctissima Trinitate non capiunt(nec enim Athei id possunt)eam vocant Sophistarum, ipsi nõ tam diabolares, quã certè diabolici Sophistę. Affingunt aũt Catholicis cómentum quaternitatis,cũ ipsimet essentiã,à tribus putidissimè,tanquã noui Luciani secernant,vt illud in eos optimè quadret:Quod ignorãt,blasphemant. Vbi verò adscripserunt summã librorum sancti Augustini de Trinitate,i dq; cõcisè,& aridè, ne quis erga diuitias illorũ librorũ afficiatur, suas insigni mendacio blasphemias cumulant: neq; enim verũ est,quod aiunt,August. docuisse,posse creaturã suis viribus solo lumine naturali venire ad cognitionẽ distinctam essentiæ Dei. Quippè qui tantũ inquiat,in anima hominis,quasi in speculo imaginem esse Trinitatis.Cæterũ qui acerrimè Pelagianam hæresim expugnauit, optimè nouerat,puteum istũ altum esse, & non esse nobis, in quo hauriamus. Proinde fidei nõ rationis atq; humanæ scientiæ donũ esse sanctissimam Trinitatem credere. Hoc autẽ filiũ Dei, qui est in sinu patris enarrasse,cũ distinctè & doctissimè dixit:Ite,prędicate, docete, baptizate in nomine patris,& filij, & spiritus S.Quã sanè fidẽ tot eminentibus miraculis cõprobauerat,vt nisi eius verbis crederent,isti operibus saltem fidẽ adhibere debuissent. Certè D. August.vt mentes nostras altius eueheret, nec puriorem,nec magis incorpoream, neq; magis spiritualẽ, nec remotioré, à simulachro rerũ, & qualitatum corporearum afferre similitudinẽ poterat, licet inferiora hęc nostra longissimè distant à Diuino illo mysterio æternis temporibus tacito.Sicut enim(inquit)memoria fœcunda purè, & impatibiliter generat intellectũ, & per intellectum vel cũ intellectu voluntatẽ, ita pater purè,& impatibiliter producit filium, & cũ filio spiritum sanctum. Et sicut tria hæc sunt vna animi essentia, ita & hi tres vnum sunt,siue vna essentia.Et sicut tria hæc sunt purè spiritualia, corporis expertia, ita hi tres. Sed hæc illi non intelligunt, quia nec credunt. Scriptum est enim, nisi credideritis, non intelligetis.

ADDVNT verò Erasmum secum sentire,qui licet in multis alijs rebus præceps & insolens fuit,(vt suo loco monstrabitur)& nouis Arianis viam strauit, quemadmodũ suo loco ostendemus,sanè si viueret, vel egregiè istos exciperet, vel se qualis erat intus,manifestiùs foris proderet. At cũ hæc omnia non satis habere firmitatis sentirẽt, ad blasphemias redeunt,notionemq; & essentiã,atq; eiusmodi alia diuinitus prolata ad mysterium sanctissimæ Trinitatis enũciandũ vocant portenta,ipsi profectò monstrosi & portentosi. Deniq; nugacibus,& apertissimis contradictionibus priorem librum absoluunt,cùm cordatissimas Theologorum scholasticorũ distinctiones more malorum dæmonum subsannant. Is enim est

est mos satanæ,vt quos videt nõ posse prosterni,hos(quasi victor euaserit)irrideat. Porrò si quis huius libri contextum attentiùs obseruet,intelliget, impios sibi telam istam non tantũ ex lana & lino, (vt prohibet scriptura)sed ex commentis priscorũ Atheismorum , ac (tanquã aranęas)ex visceribus,& veneno texuisse. Sed ad secundum librum venio.

IN eo igitur in primis iactant Ecclesiæ hoc seculo à Deo purgatæ rationem hanc initam fuisse. Nimirum Lutherum,& Melanchthonem, quasi alteros Moysen,& Aaronem venisse , per quos absterſi fuerint crassiores errores:subsecutos esse Zuingliũ, atque Caluinum,& Petrum Martyrem,ac alios tanquam Prophetarum agmina, qui subtiliora correxerint. Deniq; Seruetum, tanquã Christum: & Erasmum tanquam D.Ioanem Baptistam Præcursorem apparuisse,per quos ab omnibus erroribus liberata sit Ecclesia.Itaque & sese primò Luther doctrinæ, mox lumine scientiæ aucto Zuinglio,& Caluino: Denique circumquaque iam veritatis luce perfusos(hoc est penitus cœcos factos)Serueto adhæsisse. Sed & hîc vide mihi quantum gloriantur sese profecisse . Quid enim si qui,& quidẽ plurimi ex ijs in Mahometismum,aut Iudaismum posteà ruerint? Nam hi quoq; se denique raptos esse vsq; ad tertium cœlum gloriabuntur , vbi mysteria nouerint,quæ nemini antea effari licuerit.Prętera impudentiæ essentiam vide. Prophetæ enim,ac Pręcursor nunquã inter sese dissenserunt. At & Lutherũ, cum Caluino pugnasse ipsi fatentur,ac res ipsa clamat, licet ne ipsi quidem faterentur. Deinde Lutherus & Caluinus inter sese, atq; alij aduersus istos non solũ calamum, verùm & faces adhibuerũt, quibus Seruetus cõbustus est, Valentinus necatus, vt diximus. Itaq; si Prophetæ,aut D.Ioannes Baptista Pręcursor Christũ crucifixisset,sanè videri poterat aliquid inter istos simile fuisse. Verùm crescentibus nõ lumine(neq; enim lumen pugnat cum lumine)sed tenebris crassioribus,quę ex peccato emerserunt,factum est, q; Deus aiebat
Hierem.2. per Prophetã: A seculo confregisti iugum meum,rupisti vincula mea,& dixisti: Nõ seruiã.In omni enim colle sublimi, & sub omni ligno frondoso prosternebaris meretrix.Quęnã etenim adeò abominanda vnquã hæresis fuit,cui illicò isti sese nõ subiecerint?Sed & nunc pręclari isti liberatores veritatis cùm alij Trideita, alij Ariani,alij Samosatenici sint, ac Ebionitæ cuiusnam Christi quem tam multiplicem fingunt,erunt prækursores?.

NEQVE verò,vt ad Lutheranos,& Caluinianos mea conuertatur oratio,propterea putent se quicquam effeciſſe,quod hi videntes suos greges imminui ,tum denique scripserint aliquid contra noua ista Arianorum monstra,quæ ipsimet sese peperisse non negant,vt Lutherus. Gastius, Antonius Coruinus, Bucerus, Anabaptistę, Tri-
Lutherus in Gen. pa 609. nitarij,& Balthasar Pacimontanus scriptũ
Gastius lib. reliquerunt: Aut igitur isti scribentes,vt fi-
2.de exor. & dem sanctissimæ Trinitatis tuerentur, in
errorib' pessimas alias hæreses iusto Dei iudicio prę-
Anabapt. cipitârunt: * Aut si quid ea de re solidi e-
Iud.4. uulgarunt, in vitula nostra arauerunt,ni-
Coruinus mirũ ex nostris Synodis, & Patribus,quos
in dialog. de Anaprius blasphemè accusauerant , tanquã ex
bapt. fidis armamentarijs tela omnia petere co-
Bucerus in acti sunt:Quos non dubito,quin dum ver-
3.ca. Marc. sarunt, sæpè expalluerint,reclamantemq; conscientiam senserint, atq; indeagnouerint,quãtò tutius sit columnis illis firmissimis,quàm putridis istis hæreticorum arundinibus inniti.
* Nota.

SED quod attinet ad alterum posterioris libri caput, eandem sapit ingentẽ summa cum impietate imperitiam. Cùm enim quicquid de discrimine inter legẽ & Euangelium tradunt, mendacium sit, profectò & mentiuntur,cùm inquiunt D. August. cæterosq; Catholicos tribuere Patribus veteris testamenti, vitã æternam, hancq; cum iustificatione confundere. Primùm enim, nec D.August. nec nostri vitam æternã,& iustificationẽ veteri testaméto tribuerũt tanquã ex vi veteris testamenti: sed ex fide Christi,& meritis eiusdem venturi. Deinde et si vnam,atq; simplicem dici rectissimè posse diuinã legẽ, non dubitamus,cùm eius auctorem, & scopũm præcipuum spectemus, tùm quòd Deus vnicus est omnis terræ,omniumq; tẽporum legislator,tùm quòd eò tota refertur,vt hominẽ in hac,atque altera vita cum Deo coniungat(sic enim Apostolus ait,vnus est Deus, qui iusti- Rom.3.
ficat circumcisionẽ ex fide, & præputium per fidẽ)attamen diuidi eam fatemur,& ex parte diuersi status, & modi, siue in Dei mente , siue in humanis mentibus per fidẽ & gratiam:Et ex diuersitate temporis,quo vtriusq; testamenti lex fuit promulgata. Et ex diuersitate perfectionis, nihil enim ad perfectum adduxit lex. Et è diuersa ratione impellendi homines ad finẽ. Breuis Cont.Adim. Manienim(inquit D. Augusti.)est differentia le- che. ca. 17.
gis,& Euangelij: Timor,& amor. Et ex parte materię multò perfectioris , in qua lex versatur Euangelica: Et deniq; ex parte efficatiæ,quippè quæ iustificet: Virtus enim Dei est(inquit Apostol.)in salutem omni Rom.1.
credenti. Et lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me, à lege peccati , & mortis: Ex operibus autem legis non iustificabitur omnis caro corã illo. Quæ omnia quomo- Rom.3.

do intelligenda sint, Tridentinum concilium apertissimè explicuit: Theologi orthodoxi aduersus hæreticorũ blasphemias sæpissimè tutati sunt: Thomas verò Stapletonus,& Gregorius Valentia Theologus Societatis nostræ accuratè sunt persecuti, Ingolstadij anno 1580. ille suo insigni opere de iustificatione,hîc breui disputatione Theologica de vera & falsa differentia veteris & nouæ legis cótra fundamentum Lutheranæ doctrinę à Caluino etiã receptũ, & à Melanchthone, Kénicio , & alijs passim sectarijs repetitum, quo vanissimè posuerũt promissiones Euangelicas, non sicut promissiones legis veteris ab obseruatione mãdatorum tanquã à conditione pendere.

TERTIO capite agunt Transsyluanici ministri de λόγῳ, & Christum inquiunt vocari verbum, quod verba Dei prædicauerit:quę expositio eò magis est impia,quò affertur ad diuinitatem Christi pernegandam: Neq; verò isti aut vnanimẽ Ecclesiæ consensum à tempore Apostolorum obseruârunt,qua saltem putassent, testibus omni exceptione maioribus plus esse spiritus datum ad diuinas literas scrutandas,ac veritatẽ venandam,quã vni vel alteri hæretico ad atheismum rectissima, & præcipiti via tendenti: Aut aduertere animum no- Psalm. 76. luerunt ad eam vocẽ,de qua loquitur psaltes,cùm inquit vox tonitrui in rota: Nam & ideò filij tonitrui, filij Zebedæi dicti sunt,quorum Ioannes alter fuit, qui diuina altissimè inspiciens, & profundissima verbi diuini cósubstantialis Patris eructãs, Ezech. 1. c. aquila etiam volans est dictus, atq; prædictus.Sanè verò nouarum istarum pestium labem agnoscentij, qui antiquissima illa Ecclesiæ lumina,& S. Cyrilli Alexandrini Niceph.li. 10.c.33. proëmium in Ioannem, Nicephorum autẽ de reuelatione Euangelij tempore Iuliani Anast. Antioch. li.1. Apostatæ, et Anastasium Antiochenum libro de rectis fidei dogmatibus attentè perlegent. Si enim hîc(inquit)quę extrema „ sunt diuini opificij neutiquã à nobis mor„ talibus exactè cognoscuntur : Quis enim „ altitudinem cæli dimensus est?aut quis ap„ prehendit maris profundum? Quonã pa„ cto hanc creatricem rerum omnium natu„ ram se arbitrari posse comprehendere non „ extremę sit desipientiæ? Intonet igitur su„ pernus ille filius tonitrui, è cœlo edo- Chrys. ho. 8.in Ioan. ctus sapientia ? Hæc ille. Sed & S.Ioannes Chrysostо.Moses(ait)exorditur: In princi„ pio fecit Deus cœlum, & terram. Ioannes „ verò: In principio erat verbum.Quantum „ creator à creatura distat,æternus ab eo, qd „ non nisi cum tempore extitit,&c. Verùm enimuerò, cùm isti se magnos quosdã Hebræcarum linguarũ interpretes haberi velint,qui interim è lacunis Iudęorũ,qui diuinam scripturã mirificè deprauârunt,blasphemas istas sordes absorbuerũt, ne Christus agnoscęretur Deus,mirum videri possęt,(nisi impudens cœcitas in ipsam lucem impingeret)quin cùm huius verbi Dauar apud Hebręos multiplex sit acceptio,cùm vel factum,*a* vel acceptum,*b* vel iudicium, *c* vel sermo hominum, & Dei *d* designetur,non viderint tamen (quoniã & adhuc sine intellectu sunt)tum filium Dei potissimum ea voce designari, cùm summa illi Maiestas,summaq; Dei operatio tribuitur: Qualia illa sunt, verbo *e* Domini cœli firmati sunt.Misit *f* verbum suum,& sanauit eos:Expressiùs verò à D. Ioanne,tum Euãgelij sui initio, tùm tertia Epistola sua.Certè Targum,& sapiẽtes,ijq; antiquiores Rabini profundum huius sanctissimæ veritatis thesaurum non solũ agnouêre,sed suspicientes adorauerant. Vbicunq; enim occurrit Tetragrãmaton Iehoua,legunt summã ob nominis reuerentiam , * Meimar Chaldaica voce,quę verbum significat. Sic vbi Isaias inquit: Israel saluatus erit in Deo(Iehoua)saluatione seculorum,vel sempiterna:habet Ionathæ Targum; Israel saluatus erit,Bemimeri,id est,in verbo, vel per verbum Dei saluatione sempiterna. Is porrò locus promissionem de Christo habet,atq; consummandam per eum salutem:nam & ideò IESVS est dictus. Qui ab eodem Propheta vocatur Hebraicè Iehoua, quod solius Dei nomen est: & ab Chaldaico interprete Meimar,id est,verbum . Sic in Oseæ: Et domus Iuda miserebor, & saluabo eos Baihoua,Elohehem in Domino DEO suo. Id quod Chaldaicus interpres vertit:Et super domum Iuda miserebor,& saluabo eos in verbo Domini DEI eorum . Sic etiam Isaias alibi: Adiecit Dominus loqui ad me. Quod Targum habet: Adiecit verbũ Dei loqui mecum. Et rursus: Ego,inquit,auxiliator tui ait Deus,& Redẽptor tuus sanctus Israel.Quę sic Chaldaica versio;VERBVM meũ in auxilio vestro dixit Deus & Redẽptor noster sanctus Israel. Rursus:Manus quoq;(inquit)mea fundauit terrã,& dextera mea mensa est cœlos.Quod Targum sic: In verbo,vel cũ verbo,quoq; meo fundaui terram. Et Hierem. Si à facie mea non formidabitis, &c.posui arenã terminũ mari. Chaldaica versio habet: Si corã verbo meo non formidabitis,quæ posuit arenã. Et Amos:Ecce formans mõtes, & creans ventũ, & annuncians homini eloquium suum,& gradiens super excelsa terrę Dominus Deus exercituum nomen eius. Septuaginta verò interpretes loco illorum verborum: Eloquium suum, verterunt, Christum suum. Ac quod Dauid habet: Quoniã magnificasti super omne verbum tuum.(sic enim teste D.

a Exod.18. Nõ est hoc verbum Ψ facis. 2. Reg. 2. Amos 3.
b Non addetis super verbũ hoc quod præcepi vobis:
c Deut.19. hoc est verbũ homicidæ & Iosue 5.
d Ier.1. Dedi verba mea in ore tuo.
e Psalm.32.
f Psal. 107.
* Vide Petrum Gala tin.lib.3. de arce Cath. fidei c.4. Isa.c.45.

ste D.Hierony. Hebraicus habet codex) septuaginta verterunt pro verbo Sanctum tuum:Et vbi ait: Dixit Dominus meus Domino meo,sede à dextris meis. Targum habet:Dixit Dominus verbo meo, qui Psalmus euidentissimè tribuitur Messiæ Christo. Sed & Ecclesiasticus,& Sapiens disertè pronunciant, sermonem omnipotentem, hoc est,verbũ æternum venisse de solio Regio.Et huc facit illud.Ego ex ore altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Et cùm eandẽ sapientiam,seu verbũ Dei vocat vaporem virtutis DEI, Emanationem quandam claritatis omnipotentis Dei,sinceram adeò, vt nihil inquinatum incurrat in eam : candorem lucis æternæ, speculum sine macula, Dei Maiestatis,imaginem bonitatis illius:non secus atq; Apostolus ad Hebræos scripsit,cùm Dei filium sapientiam vocauit, & virtutem. & splendorem gloriæ, & characterẽ personæ eius.

Ecclı.1.4. 24.Sap.18.

Vide Zoatem.

QVIN verò de eodem verbo Dei increato apertissima est mentio apud antiquos,& secretiores Hebræos, nulla vt ratione accipi queat pro verbo sacris literis cõsignato, sed pro Dei filio vero DEO Affert verò alia loca eruditissimus vt in alijs, Genebrar. li.2.de Trin. ait. tum in Hebraicis Genebrardus, quibus Trinitarios, Samosatenicosq; confecit, ex quibus illa præsertim : Quod Dominus Mosi fatetur, se tantum apparuisse Patriarchis nomine Dei omnipotentis, nec verò nomen suum Adonai eis manifestasse.Targum enim Ierosolymitanus sic interpretatur: Et reuelaui me per verbum meum Abrahæ,Isaac, & Iacob in Deo cœlorũ: Nomen autem verbi Domini non notum feci eis.Quin etiam habent hoc peculiare reliqui Chaldæi Paraphrastæ, vt plurimam mentionem faciant verbi Domini, maximè locis ijs, in quibus Deus inducitur loquens cum homine,quasi ipse fuerit λόγῳ Dei,qui aderat Patribus, & sub varijs figuris, & imaginibus nunc Angeli,nũc nubis, nunc flãmæ ipsis loqueretur. Ego (ait Moses)sequester, & mediator fui inter Deum, & vos,hoc est, iuxta Onckelum:Ego steti inter verbum Domini,& vos. Non præualebunt(inquit Hierem.)tibi, quia ego tecũ sum, vt seruem te,hoc est,(interprete Chaldęo Ionatam)non præualebunt tibi , quia in auxilio tuo verbum meum est,vt eripiãte.Cuius etiam rei opinio Philosophos ipsos imbuit . Nam Philo Iudæus,siue id habeat ex suis,siue è Magistro suo Platone nihil hoc loco interesse videtur , sæpè λόγον θεῖον inculcat. Apud Mercurium Trimegistum nihil extat λόγῳ DEI frequentius, nihil crebrius. Apud Chalcidium in Platonis Timæum Stoici nõ tantum constituũt spiritum,qui designauerit in hanc venustatem,speciem,ordinem,mũdum,prout nostra Genesis prodidit, sed & per essentiam rerum ire dicũt λόγου, hoc est,vt ille vertit rationem solidam,atque vniuersam.Hanc verò rationem(ait)ipsum esse opificem volunt.Et paulò pòst:Licet cuncta corpora aliquo diffluãt,syluam tamen (sic ὕλαν quã materiam nominamus)transfert:sylua,inquam,semper est,itemque opifex Deus,ratio scilicet(λόγος &)in qua fit fixũ,quo quid tempore tam nascatur, quàm occidat.Eodem libro scribit Platonicos, ideam intellectum æterni DEI,æternum dixisse.Item principalem speciem iuxta vos esse primũ intelligibile ,iuxta Deum perfectum intellectum DEI. Hæc autem nostram de verbo Dei sententiam confirmare apparet ex Amelio Platonico Philosopho, qui lecto principio Euangelij nostri Ioannis questus est,eum in suum ipsius librum transtulisse Magistri sui mysteria, & quæ erant Platonis arcana,sua,propriaque fecisse:per Iouẽ, inquiens,barbarus iste cum nostro Platone sentit verbum Dei in ordine principij esse constitutum.

Deus.5.

Hiere.15.

Auguſt. li. 10 de ciui. c.29.& l.1. confeſſ. Chriſtum eſſe Deum Hebræis.

ET hæc quidem ille, quę postea efficacissimis ex D. scriptura argumentis prosequitur,à quibus supersedemus, cùm eius libri extent, quosq; hæc nõ mouerint, in reprobum sensum esse datos, satis queat haberi pro certo.

VIXERE autem mille quadringentos ante annos Iustinus Martyr, Tertullianus, & alij,qui dum vel ipso sanguine istos Antichristi errores conuincebant , quos nunc Samosatenici Transsyluanici disseminãt, gentibus & paganis vetustissima ante Christum Dominum testimonia depromũt ex ipsis gentilibus, quibus maximã fidem habebant:Quemadmodũ sunt,quę Orpheus, & alij, ac præcipuè Sybilla Erithrea:qui omnes diuino oculo maximum aliquid prouidente coacti sunt in hanc rem multa ante secula, quæ Christi aduentum præcesserant,aliqua planissimè eloqui. Sic igitur Orpheus: Orpheus.

Εἰς δὲ λόγον θεῖον ἐλέψας, τοῦτο προσέδρευε,
Ἰθύνων καρδίης νοερὸν κύτος, ἔνθ' ἐπιβαίνει
Ἀτραπιτὸν, μοῦνον δ' ἐσόρα κόσμοις ἄνακτα:
Εἷς ἐς' αὐτογενὴς, ἐνὸς ἐκγονα πάντα τέτυκται:

Tu verò diuinũ verbũ intuens huic assideDirigens cordis mẽtale vas,& rectè insiste,Viam,solumq; intuere mundi Regem:Vnus est per se genitus,& ab eo vno cuncta prognata sunt.

Iuſt.ſerm. exhort. ad gentes.

Vide Cyrillũ Alex. lib.1.contra Iulia. notatenim & hoc.

EÒ verò id quoque spectat,quod idem Orpheus, & Poetæ alij pro patre & filio,& spiritu sancto, Phanetem, Vranõ,& Chronon,& pro filio DEI ex substantia patris ab æterno genito,Mineruam ex cerebro Iouis natam: Ac Sabini Sanctum,Fidium,&

semipatrem dixerunt, nempè Satana fabulis Poëtarum tradita antiquissimæ fidei mysteria inuoluente; Suidas autem de Mercurio Trimegisto sic scriptum reliquit:

Mercurius ter maximus, is fuit sapiens Aegyptius. Floruit autem ante Pharaonem, & ter maximus appellatus est, quoniã de Trinitate oraculum edidit, in Trinitate dicens vnam esse diuinitatẽ, his verbis; Erat lumen intellectuale, ante lumen intellectuale, & erat semper mens mentis luminosa, & nihil aliud erat, quàm horum vnitas, & spiritus omnia continens. Sed videat qui velit D. Augustinum alia de hac re afferentem ex Platonicis in libris de ciuitate Dei.

Lib. 10. ca. 28. & 29.

At Erythrea Sybilla ante Christi aduẽtũ, Κ῾ηλογυ῾ θεῆθλεἰμ πατρὶς θεύλεκτ☉ ἐλέχθη. Dicta legi Bethleé est diuino patria nutu.

Et certè Sybillarum eiusmodi testimonia maximi fecere omnes antiquissimi Patres. Nam & Clemens Alexandrinus asserit Paulum adhortatum fuisse gentiles, vt legerent Sybillarum oracula. Et Eusebius, Lactantius, Augustinus, atque alij ea ex illis commemorant, quæ ab omni antiquitate etiam inter gentes diuinitus seruata, & obseruata sunt, vt etiam plerique stupidi Barbari animum erexerint ad tantarum rerum de verbo Dei IESV fidem.

Clem. li. 6. Strom.

Sed & eandem posteà semitam triuẽre, qui secuti sunt omnibus seculis oculatiores Theologi, ac sanctiores Patres. Itaque necessitatem ponendi VERBVM DEI filium, diuinasque personas, inde quoque perceperunt, quod Deus omnium gradus creaturarum infinities superemineat.

Cùm verò naturæ cuiusque intellectualis proprium sit verbũ, quod alteri naturæ non conuenit: Nam de intellectus ratione est, vt is aliquid formet, vt paulo infrà exponam, sanè summæ & Angelicæ naturæ verbo Deus VERBVM innumerabilibus nominibus antecellit. Et cùm verbum quidem nostrum prius sit potentia, quàm actu, ac proinde imperfectè, neque per se subsistens; verbum id est, Filius Dei, semper actu est, itaque nec cogitationis nomen verbo DEI propriè conuenit. Cùm autem verbum diuinum eiusdem sit naturæ cum DEO, idcircò necessarium est, vt sit aliquid subsistens in natura diuina.

Vide D. Thom. in p. c. Ioan. Euang.

Huc verò pertinet (vt Christianis aliquatenus hoc loco satisfaciamus) id, quod sapientissimè Theologi addiderunt, cùm ad hanc rem vtcunque insinuandam deduplici verbo oris & cordis locuti, alterum dixerunt id esse, quod exterius profertur: Alterum, quod interius concipitur. Eructauit (inquit per psaltem Regium Deus) cor meum verbum bonum: verbũ autem cordis imago est quædam, & similitudo rei per intellectum producta, & immanens, id est, quoddam simulachrum intellectu formatũ, & ei inhærens, vnde meritò partus cordis, & filius mentis posset nuncupari. Est enim à natura vis talis insita omnium menti, vt rerum exteriorum in se ipsa velut in tabula quadam imagines pingere ac formare queat. Quamobrem cùm intelligimus imaginari dicimus, quia per intellectum rerum imagines cognoscendo formamus. Mira profectò intellectus facultas, vt in se ipso producat (vt propriè cum scholis loquar) in esse cognito, quicquid Deus produxit extra in esse reali. Et sicut Deus omnium creator est, ita quoque omnium plasmator quodammodo intellectus sit. Quodnam miraculum maius, quàm vt in mente alius mundus intelligibilis sit, qualis extra iste sensibilis est? ibi cœlum, sol, astra, maria, & cæt. ibi arbores, ibi aues, &c. Quapropter sapientissimè Aristoteles: Intellectus (inquit) agens est, quo est omnia agere: Intellectus passibilis, quo est omnia pati, id est, recipere imagines. Ergo rerum simulachra intellectu producta, & immanentia sicuti diximus, verba dicuntur.

Psalm. 44.

At differt ab intellectu increato creatus noster intellectus, quòd hic formas fictitias, & imaginarias, quas intelligendo in se ipso fingit, intellectus verò diuinus veras, & reales ob infinitam sui virtutem atque efficacitatem ad extra producit. Et ideo sic intelligendus est Deus, mundum istum sensibilem condidisse, sicuti cùm aliquis mundum alterum in sua mente intelligendo format. Intellectus enim noster intellectus diuini similitudinem quandam habet, vt sit ipse (inquiunt scholastici aptissime) effigiatiuus, quorum & ille formatiuus.

Hic igitur intellectus tam efficax & potẽs, qui non fictitia in se ipso, sed realia ad extra verba intelligẽdo, & dicendo producit, nunquid essentiam ipsam infinitam, & increatam diuinitatis, sicut creabiles essentias non intelligit? sanè inquient. Quæro iterum: An Deus propriam intelligens essentiam, sicut in cæteris, per intellectum verbum producat, necne? Ecquis vel proteruus Philosophus verbum in diuinis negauerit? Absurdissimum enim esset, vt qui ad essentias creabiles, & finitas tam potẽs, & fœcundus est, ad se ipsum & essentiam suam infœcundus, & sterilis inueniretur. Quamobrem per Isaiam ait. Nunquid ego qui alios parere facio: ipse non pariam? & qui cæteris generationem tribuo, sterilis ero?

Quasi diceret. Num qui ad alias naturas fœcundus, insœcundus ad me ipsum, atque ad meam naturam fuero?

Atqui, licet naturalis ratio nequeat in Dei notitiam euehi, nisi quatenus is principium est, & caussa conditarum rerum, principium inquam & caussa per suam ipsius virtutem, sapientiam, bonitatem, in quibus vnitæ non distinctæ sunt diuinæ personæ, non tamen non credendum est sanctissimæ Trinitatis mysterium, quod mens nostra id non capiat. Quot enim sunt alia isto articulo inferiora mysteria, quæ tamen credit, & si non percipit? Quin verò ab ipsis naturalibus rebus, in quibus non minima est cum sanctissima Trinitate similitudo nonnulla possunt adminicula peti, ex quibus diuina verbi generatio, ac spiritus sancti processio, siue spiratio certiorem infusam earum fidem in nobis foueãt. Neque enim aliquis negauerit, cùm effectus quisque suam caussam conetur imitari, iam mentes humanas è creaturarum processione siue emanatione sese aliquatenus posse attollere, vt diuinas illas processiones contemplentur. Cùm enim haud paucæ in creaturis processiones sint, hæ quantò sunt perfectioris naturæ, tantò interiores, atque perfectiores reperiuntur. Et quidem in ijs, quæ anima carent quandam esse generationem quis neget? sub aspectu enim oculorum cadit ignis generatio ex igne. At quoniam generatio hæc ad geniti materiam (nempè extrinsecus) transit, nec verò residet in gignente, propterea imperfecta est, minusque intrinseca. In plantis autem quibus est anima vegetans, interior, atque perfectior generatio cernitur. Quicquid enim è plãta genitum est, ab eo quod est ipsius intimum proficiscitur, & initio generationis cum ipsa coniunctum est, cuius & vnum quoddam est. Ac cùm posteà id ab ea separatur, fit, vt nõ omninò perfecta, prorsusue intrinseca sit ista processio. Animalium eò perfectior, ac magis intrinseca, quod potius spiritualis sit, quàm corporea, cùm operatio, & actus siue functiones sensuum sint, quæ in ipsis sensibus manent. Sed & neque penitus interior est ista processio, actuum enim eorum caussa est extrinsecum aliquod obiectum. Quamobrem perfectior, & magis intrinseca generatio est, quæ fit per intellectum, qui vbi id, quod intelligit, concepit, sine extrinseca ea ope, edit intrinsecus operationes suas: Ac format verbum, atq; similitudinem cognitæ rei, erga quam item afficitur. In quo sanè ea Trinitatis imago intelligitur, quã intellectus, verbum, amor, quæ sunt in nobis non obscurè designant. Et tamen ne id quidem adhuc est perfectum. Cùm enim omnis nostra cognitio ortũ ducat à sensu, ac proinde ista haud tota intrinseca, processio sit, inde sit, vt adhuc sit manca, neq; omninò perfecta. Angelicæ igitur naturæ interior atq; perfectior est processio: quippè è sensib⁹ nequaquã oritur, sed intrinseca est vniuersa. Sed enim quoniã ipsi quoq; Angeli à Deo pẽdent, verbi & amoris in ijs processio non adeò intrinseca dicenda est, quin ab aliquo extrinseco sic pendeant, vt aliquid imperfecti in ijs sit reliquum. In Deo igitur, qui sit superbenedictus in æternum, cùm is naturas omnes, & creata, quæ sunt opera manuum suarum infinities, vt dixi superemineat, perfectissimè omniũ, ac penitus intimæ hæ processiones sint necesse est, cũ neq; ab extrinseco aliquo procedant, nec ab eius substantia differant. Ex quo æterna verbi generatio, spiritusq; sancti spiratio necessariò creduntur, vti & quadãtenus colligũtur. Sed hæc vt dixi, miris alijs modis, vt sapientia Dei suppeditat abundanter ijs, à quibus colitur, diuinitus passim tractata sunt, atq; quatenus fas est, euoluta: Quãobrem hæc nunc fuerint satis.

Iam verò in quarto secundi libri capite pergunt Transsyluanici Ministri de vno Deo, eiusque potentijs omnibus sic loqui, vt non minus vnam personam, quàm vnã naturam ipsius esse doceant. Addunt varias quidem huius vnius naturæ, atq; personæ potentias esse, quarũ vna dicatur filius, altera spiritus sanctus. Filium verò, & spiritum sanctum intelligunt Dei voluntatem atq; imperium. Porrò potẽtias illas aiunt) nullo modo à Deo distingui haud secus, quàm veri Theologi de diuinis attributis enunciant. Ex quo sanè efficitur, naturam filij Dei apud eos æquiuocum esse: vt significet filiũ Dei, qui aliquando non fuit: ac Dei voluntatẽ quæ semper fuit, sed à Deo nõ distinguitur. Superioribꝰ aũt atheismorum refutationibus hęc omnia, quẽadmodum & ijs rationibus, quas paulò antè attulimus, corruerunt.

Quatuor sequentibus capitibus diuersas quatuor eiusdem sententiæ explanationes promunt, in quibus & eiusdem impietatis cum eadem imperitia coniũctæ vestigia produnt, ac venenum euomunt, quo à Satana imbuti alios conantur inficere. Septimo enim capite Christum hominem inquiunt posse vocare Deum, & quidem DEVM verum, eumque esse DEI filium proprium, cùm non è virili semine, sed ex Spiritu sancto conceptus fuerit. Sic tamen verum Deũ, quod summus ei Deus diuinitatem suam veram impertierit, non quidem per generationem diuinam (quæ cõstans Catholicorum est fides) sed per gratiæ vnitionem, & inhabitationem. Verùm

hæc cuncta superius tanquam Nestorianæ blasphemiæ plena explosa sunt. Cùm verò Catholicis linguæ Hebraicę inscitiam affingunt, ex qua omnes de Trinitate errores extitisse inquiunt, suam ipsi eiusdem linguæ maleuolam ignorantiam produnt. Aiunt enim apud Hebræos esse varia nomina, ex quibus solũ Iehoua Deo vero sit proprium, reliqua verò alijs interdum tribui. Quamobrem necesse non esse, vt cùm Christum esse Deum dicimus, hunc esse verum Iehoua intelligamus, sed elohim, quo quidem nomine Angeli quoq; vocentur. Sed errant ipsi, qui temerè arcem Hebraismi sese tenere putarunt. Etenim hæc nomina Ia & El, de Christo quoque verè enunciãtur, ac Iehouam ipsum designãt, & Deo vero verè, propriequè tribuuntur.

NONVM & decimum caput sequitur, quibus dum nituntur aduersariorum argumenta refellere, in nouos errores, & laqueos incidunt, qui satis ex superioribus rationibus apparuere.

VNDECIMO capite, inaudito modo primũ D. Ioan. Euangelij caput non tam exponunt, quàm prophanant, cui prophanationi si Patrum & Christi ipsius, ac D. Ioannis expositiones, & verba obieceris, spiritum veritatis facilè quisq; in Catholicis, vertiginis autem & impietatis in istis Antichristianis agnoscet.

DVODECIMO, ac tertiodecimo quod est postremũ secundi libri caput, conantur quædam loca duarum Epistolarũ D. Pauli ad Colossenses, atque ad Hebræos, ad suas easdem impietates detorquere: Ad quæ vt satis fuerit dicere, nunquam ab Ecclesia Christi eum in modum fuisse exposita, sic verè stipites essemus, si paucos perfidos (quorum ne nomen quidem (vt dixi) ausi sunt eo libro adscribere) præ tanta testium nube, atque adeò præ ipsa Christi veri Dei enarratione æstimaremus, hoc est, si CHRISTVM Francisco Dauidis postponeremus. Qui quidem cùm posteà pernicioſissima, & sibi pugnantia protulisset, vniuersam eius impiæ farraginis, quæ duobus illis libris Transsyluanorum ministrorũ comprehensa est, doctrinam funditus euertit.

FRANCISCVS DAVIDIS CVM NEfarias Theses quasdam publicè aduersus Christum proposuisset, à perfidia, de qua dictum est, in profundiores impietates delapsus, publicè in Transsyluania Comitiorum consensu à Christophoro Bathoreo Transsyluaniæ Principe capitis damnatur, & infœlicissimè moritur.

ERGO noua noui alterius Christi per istos syluestres potius quàm Transsyluanicos ministros apparitio, librique illius pestilentissimi conscriptio, quales fructus pepererit, quamúe pauciſsimorum annorum spatio ea doctrina durauerit, vel in ijs, qui illam in publicum sparserunt, Franciscus Dauidis, qui cum Blandrata rem cõtexuerat, in se ipso monstrauit. Per hunc enim (vt alibi scripsimus) tanquam emissarium Blandrata virus istud & atheismos longè, lateque curauerat spargere: Sed non est consilium aduersus Dominum, neque aduersus Christum eius: Ac verò super quem ceciderit hic lapis confringetur. Fráciscus igitur Dauidis Claudiopoli in Tráſsyluania natus, cùm pessima quæque Iudæis adhærens ex putidiſsimis recentiorum rabinorum lacunis hausisset, viam sibi strauit ad Christum omninò è mentibus (si potuisset) hominum tollendum, atque hoc præcipuè per theses quasdam Christi gloriæ aduersas prorsus & contrarias, quas integras hûc ascribere non libet, ne Christianas mentes offendam, summa tamen earundem capita recensebo, vt lector hominis agnoscat impietatem, nouiúe Euangelij fructus, ac ne venenum tam pestiferum cuiquam nocere posset, tanquam antidoton breuem annotationem adiungam, adhibitis literis alphabeti: vt annotationis ipsa ratio melius intelligatur.

PRIMA THESIS, ID EST, Blasphemia.

IN earum igitur thesium prima Christum *A* contemptim hominem illum IESVM Nazarenum Ioſephi vxoris filium vocat, ex eiusdemque Ioſephi semine *B* cõceptum asseuerat impius.

ANNOTATIO.

PRIMÒ vide hîc plurimũ blasphemiæ spiritum. Hominem illum vocat Christum, quem ne virum quidem dignatur appellare. Quẽ sanè DEVM, DEI viui filium, Iehoua, & Emmanuelem, Deum fortem, verbum Dei, & alijs eminentiſsimis nominibus, Prophetæ, Apostoli dixerũt, vniuersaq; Christi Ecclesia vocauit, nec dæmones ipsi veritate coacti potuerunt diffiteri. *A*

QVA fronte ex Ioſephi semine conceptum, & natum dicit, quem antea cum alijs Ministris Transsyluanicis, è spiritu sancto conceptum affirmauerat? sic verò proficit impietas semper in peius. *B*

ANNO-

ANNOTATIO.

C ITERVM perfidus vt conceptam, è Christianis animis fidem de Christi diuinitate eximat, hominẽ illum contemptim vocat. Vt oculatus quisq; animaduertat, à satana hæc verba impio eius cordi dictata fuisse.

D ERGO per Arianos, & Samosatenicos ne Christus quidẽ fuit Propheta: Nec Propheta magnus surrexit in nobis, sicut Euangelij vox est: Nec quæ ipse Dominus prædixit de templi destructione, de vnctione Magdalenæ in vniuerso orbe terrarum annuncianda (vti reipsa fit) deq; exitu D. Petri, significans qua morte clarificaturus erat filium Dei: ac de alijs innumeris, quæ ne mundus quidem (ait Euangelista) capere posset, ad prophetiam attinent. Quin verò si D. Ioannes Baptista plus quã Prophetà à Dei filio nominatus est, ecquem nos DEI ipsum filium nominauerimus?

Luc. 7.

Ioan. 21.

E Eò igitur satanæ spectabat iniquitas, vt quamuis per spiritum S. locutum diceret (in eadem thesi) Christum IESVM, non tamen ex ore DEI processisse, quæcunq; dixisset, asseueraret.

III. BLASPHEMIA.

III. THESIS habet Christi & Apostolorum verba ad Mosaicæ legis *F* & aliorum Prophetarum normam expendenda esse, quæ sola inquit *G* morum vitæ & diuini cultus regula nobis esse debet.

ANNOTATIO.

F ET hinc videtis Lutherani & Caluiniani quorsum euaserit illa à vobis mordicus retenta opinatio, vel potius hæresum vestrarum contectio, cũ reiecta Ecclesiæ fidei regula ad vnum ipsum verbum scriptum prouocabatis. Quid igitur hîc facietis, cùm modò Euangelia reijcienda Franciscus Dauidis satis apertè dicat, nisi cum veteri testamento conueniant? Quis igitur istius interpretationis fuerit iudex? Anne autem vos partem Euangeliorum pro vestris erroribus exponentes, partem subtrahentes, intelligitis ansam dedisse istis pernegandi Christi?

G HOC est, vt ad Iudaismum quisque reuertatur, posteà in Mahometismum ruat. Id quod amandata iam Euangelij recitatione Claudiopoli fieri suprà ostendimus.

IIII. BLASPHEMIA.

IIII. Adiungit assertionem, de differentia veteris & noui fœderis, quam huiusmodi inquit esse, vt in nouo spiritus *H* in veteri literæ ministerium fuerit, adeò vt hoc per illud nec antiquatum, *I* nec immutatum fuisset.

ANNOTATIO.

ET quodnam venenum hîc subsit, quid *H* que discriminis veri sit inter vetus ac nouum testamentum, superius dictum est, cùm secundi libri Transsyluanicorum Ministrorum alterum caput refutatum est.

PORRÒ quidquid satanas per impium hunc loquitur hoc loco, eò spectat, vt prorsus diuinarum literarum vsus ipse quoque tollatur. Id quod per Schuenckfeldium, & alios occultius, nunc per Nearianos apertius tentatur. Et vt animi elatio, reliquaq; in peccatis obduratio simus est, per quem vberrima seges eorum excrescit: Sic non desunt, qui eodem scelerum cœno obruti (neque verò resipiscentes) mercedem hanc errorum in seipsis sentiant, vt & ita credãt, hoc est, vt nihil credant.

REDIERE igitur typicæ, ac legales ce- *I* remoniæ in Transsyluaniam & aliò apud multos, vt ipsi vidimus: Redijt Mosaicæ legis cum Christiana commixtio, contra quẽ Apostoli, spiritu sancto dictante, decreuêre in prima Hierosolymitana Synodo. Excitata est iterum sepulta cum honore Synagoga, vt cum dedecore Christiana sepeliretur Ecclesia. Sed hæc latiùs in meis commentarijs Transsyluanicis.

V. BLASPHEMIA.

QVINTA affirmat Christianam religionem, ad Hierosolymæ vsque excidium *L* perduraſse tantũ, nec locum nisi ex parte habuisse in orbe aut habiturum esse, donec Iesus, iterum ad nos redierit, & in hoc mundo in ipsa vrbe Hierosolyma instaurata super carnali populo Iacob, vt cęteri *M* Reges terræ solent, iustissimè tamen ac sanctissimè regnauerit.

ANNOTATIO.

ET id quoque ex vestra officina, ô Lu- *L* therani, & Caluiniani prodijt. Cùm enim per quindecim secula per vos Ecclesia Christi euanuerit, donec nouum, & inauditum Eliam, Incestuosum nempè Apostatam Lutherum, depositò scapulari, erectis cornibus vidimus, quidni perbreue Christi regni tempus fuerit? Sed pereat impietas, viuat Christi veritas. Ciuitas suprà montem posita abscondi non poterat: Bonum semen in agro Dominico crescere debebat, & debet vsque ad messem, nimirum vsque ad seculi consummationem, atque quod prædictum est in omnibus gentibus prædicandum esse Euãgelium, id sine impedimento currere per medios hostes debebat, vt facit. Itaque cum Donatistis anathema estote, (vt aiebat D. Augustinus) qui pestilentem hunc errorem reuocastis in lucem.

Matth. 5.

Matth. 13.

CAETE-

M CAETERVM Iudaismum, & Origenistarum errorem sapit, quidquid Franciscus Dauidis de CHRISTI temporario regno huius mundi mentitur. Nec enim regnum eius erat, nec futurũ fuerat de hoc mundo.

VI. BLASPHEMIA.

VI. THESIS definit CHRISTVM regem populi Dei esse N designatione tamen sola, quoniam inquit ex omnium Prophetarum oraculis certum est illum nullum aliud regnum, quàm terrenum, & quale supra dictum est, habiturum.

ANNOTATIO.

N O VIDE vt sensim satanas nomen, & potestatem Christi Iesu labefactare nitatur. Nam quod addit, ex omnium Prophetarum oraculis CHRISTVM nullũ aliud regnum, quàm terrenum habiturum blasphemia in spiritum sanctum est. In diebus autem regnorum illorum (dixit Deus per Danielem) nempè post Chaldaicum, Persicum, Græcũ, Romanum, suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur: & Regnum eius alteri populo non tradetur, comminuet autem & consumet, vniuersa regna hæc, & ipsum stabit in æternum: secundum quod vidisti, quod de mõte abscissus est lapis sine manibus, & comminuit testam, & ferrum, & æs, & argentũ, & aurum. Deus magnus ostendit Regi, quę vẽtura sunt posteà, & verum est somnium, & fidelis est interpretatio eius. Atqui vt Regni Christi præcipua in eo potestas erat futura, vt animas cum suo fine, id est, cum Deo coniungeret, idque & imperium & iudicium perpetuò gerere debebat, quod per Dauidem prænunciatum fuit, dicentem: Deus iudicium tuum Regi da, & iustitiam tuam filio Regis. Et rursus: Da imperium tuum puero tuo, & saluum fac filium ancillæ tuæ, sic verum illud futurum erat, quod Angelus Danieli prædixerat forè, vt auferretur peccatum, & adduceretur iustitia in sempiternũ, & vngeretur Sanctus Sanctorum.

Daniel. 1.

Psalm. 71.

Psalm. 85.

Daniel. 9.

VII. VIII. & IX. BLASPHEMIA.

VII. VIII. & IX. Thesi de CHRISTI P regno terreno nescio quæ impia iam confutata somniat, prætereà nihil in terra nũc Christum agere, ac nec Deum quidẽ amplius dici posse, quemadmodum inquit, cùm in mundo versaretur, fortasse poterat ratione officij.

ANNOTATIO.

P QVOT syllabæ, tot hîc sunt blasphemię, & atheismi. Ascendit enim ad dexteram patris Christus, de quo dictum erat: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: & cui potestas adhuc vt homini data fuit in cœlo, & in terra, quiq; vt filius Dei & hominis cœlum, terramque, & hominum corda possidere debebat iure creationis, merito redemptionis, & dono Patris, vt D. inquit Bernardus. Itaque & curam suorum habet, & lucerna cœli est Agnus, quem sequuntur Sancti quocunque ierit, & factum est imperium super humerum eius, quod nunquam auferetur in æternum. Si igitur impius iste sic sensisset, vt diuina scriptura disertissimè ostendit, nunquam in tantam impietatis abyssum prolapsus fuisset.

Psalm. 110.

Bernar. l. 3. de consideratione ad Eugenium

X. BLASPHEMIA.

X. Thesis habet CHRISTVM adorandum haudquaquam esse, S nec dum vitam in terris ageret, alio quàm ciuili honore affici rectè potuisse.

ANNOTATIO.

S DATO vno inconuenienti plurima sequuntur. Caluiniani, & ante eos Lutherani vix quidquam magni momenti afferre à plerisque putabantur, cùm Sanctos non esse venerandos, hosce non orare pro nobis asseuerarent. Si caussa quærebatur, respondebant ne fieret Christo Mediatori iniuria, quodque iam mortui essent, nec nostra intelligerent: Homines autem non esse venerandos. Tum igitur per ruinam Sanctorum struebat sibi satanas gradus ad Christum paulò pòst pernegandum, quem nunc iste atheus, nec præsentem esse, nec adorandum dicit. Sed de hoc nos superius egimus abundè. Nam & quod Lipsiæ reuocatum fuit in dubium, & publicis thesibus propositum, an humanitas Christi esset adoranda, ijsdem rationibus refutatum fuit, & quonã spectaret adoratio, declaratum.

XI BLASPHEMIA.

XI. Asseuerat cultum T nullum Christo deferendum, nisi quemeius præcepta seruando ipsi deferimus.

ANNOTATIO.

T VTINAM dixisses: credendo: & postea obediendo. In fide enim & charitate æquè nos radicatos esse oportere sapienter dixit Apostolus, nimirum ne præcepto rum obseruatio secerneretur à fide. Nam vt nõ inuocas in quem non credis, quomodo obedies, quẽ inuocandum, & cui fidem esse habendã pernegas? Sed mirũ est, quonã modo hæretici suo se laqueo suspẽdant. Dũ Lutheranus & Caluinianus esset Frãciscus Dauidis, solã fidem in Christũ ad veri cultus rationẽ adhibendã censebat. Nunc factus Arianus, seu Samosatenicus solam præceptorum obseruationem necessariam putat, reiecta fide.

XII. BLASPHEMIA.

XII. Thesis V definit nos nec Christo cõfidere debere, nisi quatenꝰ ea, q̃ nobis dixit vera esse credamꝰ, & q̃ nobis Dei nomine promisit accepturos nos esse, firmiter speremꝰ.

AN-

ANNOTATIO.

V IMPLICAT & hoc contradictionem. Nimirum ne Christo confidamus, ac tamen firmiter speremus nos ea, quæ promisit esse accepturos. Et verò ea esse vera, quæ dixit credamus. At se filiũ Dei dixit, idque omnibus rationibus & miraculis monstrauit. Deinde dixit: Qui credit in filium Dei, hic habet vitã æternam. Et qui in filij nomine non petit, nunquã exauditur à patre.

XIII. BLASPHEMIA.

XIII. Thesis X Christũ inuocare omninò prohibet.

ANNOTATIO.

X HVc scilicet spectabat satanas, vt quẽad modũ ex Sanctorũ intercessione (sicut paulò ante diximus) inuocatio Christi de medio tolleretur, sic modo ex inuocationis Christi negatione, tantò magis Sancto rum charitas, communio, lux, & lumen, in quo omnia conspiciũt, infirmaretur. Qua de tota re copiosè nos alibi cõtra te Chytræũ, copiosissimè aũt & accuratissimè (vti verissimè) Ecclesia Christi passim egit.

Ant. Poss. lib. de impostura Chytræi.

XIIII. BLASPHEMIA.

XIIII. Continet Christũ Y in præsentia interDeũ & nos mediatoris officio minimè fungi.

ANNOTATIO.

Y ET vides lector, superbiam & perfidiã semper ascendere, digna vt isthæc sint lacrymis potius quàm argumentis. Cæterũ quorsum illud, quod Apostolus dicit Christum Apostolum esse & Pontificem cõfessionis nostræ? Quare enim Apostolus est confessionis nostrę, nisi quia, sicut Synodus Ephesina prima dicit, sacrificat Deo & Patri fidei nostræ confessionem, quæ à nobis ipsis, & per ipsum ipsi DEO Patri incessanter offertur. Quemadmodum etiam docet D. Cyrillus. Quorsum etiam illud D. Ioannis: Et si quis peccauerit, aduocatũ habemus ad Patrem Iesum Christum iustũ?

Hebr. 3.

Lib. 11. in Ioan. ca. 7. & l. 2. de recta fide ad Regin. & Ioan. 2.

XV. BLASPHEMIA.

XV. Thesis Christi Z Sacerdotiũ negat, & si modò Sacerdos reuera vnquã fuit, tũc re ipsa finem habuisse affirmat, cùm in cruce exspirauit, nec alia ratione eius oblationem nobis prodesse, aut prodesse posse, quã propter ipsius oblationis (quamuis iam transactæ) efficaciam, quæ perpetuò duret.

ANNOTATIO.

Z QVOD veteris testamenti omnes figuræ & Prophetię sacrificium fore ostẽdebant, id satanas per istius Athei impurissimi spurcissimam animam negare est ausus. Accùm oblationem fateatur expiandis peccatis efficacem fuisse, & Sacerdotiũ habuisse in perpetuum dicat, cur in dubiũ vocat sacrificium ijs verbis? (si modò Sacerdos re vera vnquam fuit) sanè quem diabolus agitat, huc illùc circumfert, ac denique mergit in profundum, sicut plumbum in aquis vehementibus. Quem verò spiritus sanctus animat, sistit in petra firmissima, & venerunt venti, & fluxerunt torrentes, ac stetit, & stat fidelis anima Catholica.

XVI BLASPHEMIA.

XVI. Thesi IESV A Christo in sua quiete placidè versari dimisso, nihil inquit, nũc ab eo nos iuuari apud Deũ, vel credamus, vel curemus, nisi quatenus dum hîc inter nos fuit, salutisq; viam nobis ostẽdit, & ad Deum acced endi modum docuit.

ANNOTATIO.

PLVS Mahometi Turcæ, quàm Iatro iste Christo Dei filio tribuit. Et cũ Christus sit via, veritas, vita, ostium, mediator, Aduocatus per redemptionem, per quem Angeli, & Sancti in cœlis, viuentes autem adhuc in hac miseriarum valle accessum habẽt ad patrem, audet istud diaboli mancipium eundem vnica thesi de gradu diuinitatis velle deponere. Videt igitur Blandrata, qui se passim in Transsyluania iactabat esse medicum corporis & animæ, vt illi in Albana disputatione exprobratũ fuit, quantum discipulum fecit, vt ab huius fructibus præceptorem agnoscere possis. At tamen (proh hominum cæcitatem) audent adhuc illum nescio quem magnum æstimare, vel summum scribere. Sed similes habent labra lactucas. Porrò Turcę talem non tulissent aduersus Mahometem suum blasphemantem: Eius verò aduersus Christum discipulos debacchantes, sapientissimi quidem non solùm ferũt, sed efferunt. Id verò quod Christus dixit: Qui me erubuerit coram hominibus, & ego erubescam eum, perquirant de se ipsis, num aliquando futurum sit, vt Christus ipse quærat & iudicet. Et certè quæret ac iudicabit, qui non irridetur Deus.

A

CVM igitur ex his thesibus, alijsque pernicios issimis hæresibus factum esset, vt anno huius seculi septuagesimo octauo à Christophoro Bathoreo Transsyluaniæ Principe nobilitas euocata, vnà cum 1578 cæterarum hæresum Transsyluanicis ministris Franciscum Dauidem morti adiudicaret, calculum Blandrata suum in comitijs adiecit, ne videlicet amici sui veteris, quẽ ad eas blaspemias dudũ lactauerat, periculum, & ipse subiret, si consentientium ordinum sententiæ se opposuisset. Sic sapientia DEI iustificata est, vt à quo miris artibus Franciscus Dauidis fuerat deceptus, ab eodem admirabiliore iudicio Christi

sti Domini condemnaretur. Pleriq; nobiles ea labe infecti, nec ipsi ausi sunt hiscere. Hortatibus amicis, vt saltem Christum fateretur esse nostrum saluatorem, respondit, quid ego saluatorem illũ fatebor, qui nec seipsum seruare potuerit? Iudaicam sanè, & plus quàm impiam blasphemiam. Itaque & antea dudum pœnam in corpore luebat atrocem. Sic enim viuus fœtebat, vt ad iudicum tribunal vxor ipsius vocata, quòd cum coniuge agere nollet, quid (inquit) mãserim apud eum, cuius viuentis est intolerabilis fœtor? Superstes autem erat adhuc eadem mulier anno superiore, quo in Transsyluania fui, cùm Pontificis Maximi Gregorij XIII. & Stephani Poloniæ Regis sumptibus seminarium ei genti Catholica fide excolendæ institutum est. Qua occasione plurima istorum nequissima facinora & audiui, & vidi, propter quod & loquor. At antea Franciscus Dauidis in arcem Deuam, quæ propè Marisium sita est coniectus in carcerem, vt de eo extremum supplicium sumeretur, in in saniam incidit. Turmæ dæmonum apparenti dixit: Ecce qui me comitem itineris expectant. Sic os illud impium, quod filij DEI inuocationẽ negauerat, cùm DEVM inuocare non potuisset, infæliciss imam animam dæmonibus tradidit. Cui Demetrius quidam Claudiopoli succesit. Hic vero (cùm adhuc impunè extent Francisci Dauidis libri) plurimos ea in impietate fouet. Eoque deuentum est, vt Euangelijs reiectis, veteris testamenti prophetias sabbathis Iudaizantes legant, Christiana omnium penè reijciant, stupidissimos autem catenus errores exuxerint, vt mulieribus quoque non paucis animam non esse persuaserint. Hi igitur fructus feralis libri, nimiæque conniuentiæ tantæ impietatis fuerũt, vt ex his omnib⁹ qd Lutherana, & Caluiniana semina produxerint nemo, qui nõ sit truncus, haud intelligat. Et Lublini in Polonia superiore hoc anno cùm à quodam malè feriato Italo Samosatenici inuiserentur, alios errores prioribus pestilentiores receperunt: sensimque satana suam telam texẽte eò præcipites ruerunt, vt scripturam omnem haud esse necessariam dicant, spiritus verò sui teterrima commenta pro nescio qua spirituali perfectione, ac vera religione, similes in hoc Schuenckfeldij vẽditent. Inuisenti igitur eos Italo cœtus ille malignantium de multis admonitus, quasi nouum ijs sydus emicuisset, ecce nos (inquiunt) ad pedes tuos, quæcunque iusseris faciemus. Et hic homo ex ijs est, quos paucissimos Ministri Transsyluanici eo de quo egimus illorũ libro testantur tãquã Apostolos cælitus fuisse demissos, Videlicet (si Deo placet) vniuersa Christi, ac omniũ seculorum anteactorũ Ecclesia sapiẽtiores, hoc est, Mahometi, atq; Antichristo viam sedulò cõplanantes. Ite igitur hæretici, & digna hæc patellis opercula deligite, vt idem dæmonũ casus, qui Franciscũ Dauidis abripuit, vos siue in corpore, siue extra corpus maneat. Sanè ex ijs, quæ hactenus allata sunt liquet, nullum in Symbolis vel Apostolico, vel Niceno, vel Cõstatinopolitano articulum esse, qué vos huius seculi hæretici & Athei euertere non fueritis conati. Quod non ita pridem Germani cè editum est, quo ab hæreticis omnes articulos fidei euerti planè constat. Id autem Latinè redditum, & aliquibus locis nunc à me auctum sic habet.

1582.

Fructus noui Euangelij.

Ecclesiæ non obediunt, insano tamẽ homini statim obtemperãt.

SYMBOLVM PSEVDOEVANGELICORVM Ministrorum omnium.

CAPVT VIII.

QVAM perperam vulgo à sectarijs hoc tempore persuadeatur, quod in controuersijs istis nũc tritis fidei, religionisue eorum, qui seipsos ab Ecclesia Romana se parauerunt, & contra illam insurrexerũt, non multum sit momenti, & quod de rebus tantùm vilissimis, ac si lites, & discordiæ essent tantummodò familiares, in his agatur: Quam verò ijdem Pseudoeuangelici concionatores deuastationem & Babylonicam confusionem in totã ferè Germaniam, ac quocunq; potuẽre (proh dolor) inuexerint, hinc facillimè colligitur, quòd in toto Symbolo Apostolico nullus articulus sit, quin ab impijs istis hominibus mutatus, atque corruptus sit.

Contra primum enim articulum Christianæ nostræ fidei:

Credo in Deum Patrem, creatorem cæli & terræ, *Lutherus impiè errauit.*

LVTHERVM enim arguunt sanctissimæ Trinitatis osorẽ verba illa sublata in sua versione, quæ quidem verba vulgata editio Apostolicę Epistolę D. Ioannis habuit. Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Quæ verba qui antiquitus omittebãt, eos infideles, & perfidos interpretes D. Hieronymus non iniuria vocauit.

In versione Lutheri Germanica.

EVNDEM eiusdem sanctissimæ Trinitatis osorem arguit, sublata illa ab eo precandi formula: Sancta Trinitas vnus Deus miserere nobis.

In reformatione precum.

2 CAROLSTADIVM arguit Lutherus adeò impium, atq; peruersum fuisse, vt nõ crediderit vel in terris, vel in cælis vllum Deum existere.

3 CALVINVS blasphemat, Deum non solũ impiorũ auxilio vti, verũ etiam eorũ Calu. Instit. li. 1. cap. 9. cõsilia & cogitationes efficaciter dirigere, auctoremque non minus esse peccatorum, quàm bonorum: Id quod Lutherus & alij negantes liberum arbitrium producere in medium inceperant.

Thilman. Heshus. cõ. Caluinum & Bezam.

4. Quidam Zuinglianorum, quales sunt Theodorus Beza, & Petrus Martyr negant Omnipotentiam Dei, quod facta vt infecta sint, facere nequeat: quasi hoc ad Omnipotentiam Dei spectaret, sed de hoc actũ est supra.

5. Præsertim autem tantam potentiam Deum non habere inquiunt, vt naturale corpus in sua essentia vno ac eodem tempore in multis locis simul esse possit: qui si crederent CHRISTO, captiuarent intellectum suum in obsequium eius, & plus eum posse, quàm natura possit crederent.

Heshusius in ep. ad Illyricum de peccato originali an sit substantia.

6. De Illyrico scribit Heshusius ex ipsius doctrina sequi, quod non Deus, sed diabolus animas hominum creauerit.

Epist. 6. ad Caluin.

7. SERVETVS somniat DEVM in ligno, lignum: in lapide, lapidem: in arbore, arborem esse. Nempè quod formam & substantiam ligni, lapidis, & arboris verè habeat.

Aduersus secundum articulum,

Et in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum: *docent.*

Vide supra in Atheismis.

1 LVTHERVS contra Latomum scribens ferre non potest hanc vocẽ ὁμοούσιον; consubstantialem, dici de Filio Dei.

2. Melanchthon partem substantiæ, non totam essentiã accepisse Christum à Patre in locis communibus non semel asserit.

3. Caluinus facit Christum & spiritũ sanctum per se Deos, vnde Autotheanorum hæresis orta.

Petrus Caroli: in explicat. cõt. Georg. Blãdrat.

4. Georgius Blandrata, Franciscus Dauidis, & sectatores eorum nolunt hoc fateri, aut admittere, Deum habuisse naturalem Filium, à Patre ab æterno genitum, neque esse illud æternum verbum cui duplex natiuitas videlicet diuina, & humana ascribi debeat: Inde purum ex illo hominem faciunt, eumq; præ cæteris hominibus aliquã habuisse prærogatiuam, ante assumptionẽ autem carnis non fuisse. Neque necessariũ putant eum Redemptorem, & Saluatorem tanquam Deum & hominem in mundum venisse, sed sufficere eum fuisse hominem. Audent quoq; dicere, non alium in scriptura filium Dei inueniri, quàm eum, quẽ virgo Maria in hoc mundo peperit.

Stancarus contra Pinczouianos.

5. Sarnitius, Lismaninus, Georgius Niger, Budnæus, & alij vt Stancarus testatur, Arianismum rursus excitarunt, & docuerunt filium minorem esse patre: reijciuntque interim Symbolum in Concilio Nicæno decretum, & Symbolum Athanasij blasphemè nominant Satanasij, hoc est satanę symbolum.

6. Theodorus Beza dicit filium Dei non esse natum ex substantia, & essentia Dei.

Beza in Colloquio.

7. Idem Theodorus Beza duas in Christo personarum vnitates fingit, vnam animæ cum corpore, alteram diuinitatis cum humanitate, quod nihil aliud est, quàm dã natam Nestorij hæresim ab inferis reuocare.

Idem Beza in 1. defens. ticâ duarum in Christo naturarũ vnione.

Adamici Anabaptistæ blasphemant in Christum Iesum filium Dei Dominum nostrum, quem proferunt non esse filium Deum.

Orantes in secreto veram negant diuinitatẽ Christi in eo, quod docent, nõ Christum, sed patrem solum esse adorandum.

Contra tertium articulum,

Qui conceptus est de Spiritu sancto, &c.

1 BVCERVS cùm animam ageret fassus est, verùm Messiam adhuc non venisse, venturum tamen.

2. Hoffmannici fabulantur, Deum ex se ipso, & non ex virgine Maria hominem factum esse, atq; ita in Christo vnam tãtum esse naturam.

Li. 1. de Trinit. cap. 17. & 18. & epistola 1. & 3. ad Caluin.

3. Seruetus tanquam electum satanæ instrumentum adeò est impudens, vt in sanctissimæ Trinitatis contumeliam scripserit, Christum non solùm virtute spiritus sancti, verùm etiam ex substantia Dei patris, hominem esse natum: itaque duas Christo tribuit personas, vnam ex DEO, & alteram ex virginali vtero Mariæ genitam.

In Colloquio Vvismarien. Beza in 1. cap. ad Rom.

4. Mennon etiam excogitauit, Christũ è cœlis ex substantia patris secum corpus detulisse: Quemadmodum & Schuenckfeldius sensit: quod sanè conuenit cum Sarcerio de Anabaptistis scribente, Christum cœleste, & spirituale secum è cœlis corpus detulisse, & ex virgine Maria nihil assumpsisse, sed corpus eius tanquam per canalem pertransisse: Carnem verò ex elementis huius mundi attraxisse, quam denuò mundo reliquerit, cùm in cœlum absque carne ascenderit.

Sarcerius in Postilla de festo Natiuit. Mariæ.

5. Adamus Pastoris sibi somnia fingit, & inquit: Quemadmodum Christus vna tantum est persona, sic vnã naturam, & non plures habuit.

Cassander de duab. in Christo naturis.

6. Schuenckfeldius in tantam incidit impietatem, vt asseruerit, Christum etiam secundum humanitatem verum esse existimandum Deum, & non creaturam, & manã putat esse blasphemiam, humanã Christi naturam nominari creaturam.

Li. de Diuina Maiestate humanitatis Christi.

7. ILLYRICVM VVitembergenses arguunt, quod senserit ex sacra scriptura probari non posse filium Dei æternum illud verbum, & figuram substantiæ patris dici.

VVitẽberg. contra illyricum.

Caluinus Instructione aduers. Anabapt. & Libert.

8. Anabaptistæ non credunt, Christum fuisse verum hominem, sed faciunt ex corpore ipsius phantasma, hoc est, nudam apparentiam, siue corpus apparens.

Luth. sup. epi. ad Hebræos interprete Bucero.

9. Portétosi huiusmodi errores inde plerunque orti sunt, quod Lutherus expressè docet, humanitatem Christi non omnia sciuisse, neque cogitasse, & hominem ipsum Christum non fuisse omnipotentem. Item Christum ab initio suæ conceptionis, & natiuitatis non fuisse plenum gratia, sed cùm successiuè creuerit corpore, sic etiam donis Dei creuisse.

In confess. ad Carolũ art. 1.

10. Sic & Zuinglius docuerat Christum creuisse sapientia cùm secundum humanã naturam finitus, & terminatus fuerit.

Contra quartum articulum,

Passus sub Pontio Pilato, &c.

Caluin. cõtra Libert.

1 LIbertini docent, Christũ nõ verè, sed tantum per phantasma mortuũ esse.

Staphil⁹ in defensione.

2. Andreas Musculus contrarium sentit, videlicet diuinitatem Christi etiã passam, & mortuam fuisse.

Dubitãtius dialog. 1. cap. 3.

2. In qua sententia item fuit Lutherus, vti ex libro ipsius de concilijs constat.

Stancar. li. de Trinit. & mediatore Christo.

3. Stancariani volunt, Christum tantum secundum humanam naturam Mediatorẽ nostrum esse.

Videsupplicem libellũ Naumburgi Principibus oblatũ, & illyricũ cõt. Osiand.

4. Osiander econtrario affirmat, Christum esse iustitiam nostram quo ad diuinitatem tantum, & docet totam Christi diuinitatẽ eo modo in nobis realiter habitare, quemadmodũ & in homine Iesu habitauit.

Lossius in 14. c. Marci.

5. Lossius & alij somniant, Christum nõ solùm impatibiles inferni dolores, verùm etiam cruciatus æternæ damnationis passũ fuisse, cùm in mõte Oliueti calicem passionis suæ extimesceret.

Caluin. in harm. Euang.

Eodem modo & Caluinus scribit, Dominum absq; ratione, & spiritu orasse ijs verbis, transeat calix iste: Orationem istã nec cogitanti sibi excidisse, & proinde emẽdasse.

Brẽtius in Ioã. hõ. 54. Idem in catechis. anni 54.

Brentius inquit, Deum aliter placari noluisse, quàm vt Christus pœnas peccatorũ susciperet: Hoc est (vt ipse loquitur) crucius, & dolores mortis, & inferni. Præsertim

Brentius in Luc. par. 2. hom. 54.

autem verba hæc Christi; Deus Deus meus quare me dereliquisti, explicuit: Christũ doloribus inferni circumdatũ, & flãmis infernalibus accensum fuisse.

Robertus Stephanus respons. ad catalog. 4. error. art. 47.

Quidã impudenter asserunt, Deũ in ara crucis adeò Christũ dereliquisse, vt nec dei lumẽ illi cõcedere dignatus fuerit. Hinc etiam Christum nõ aliter existimasse, & sciuisse, quàm se fuisse derelictum, quin verò etiam omninò desperasse. Caluinus itẽ in Harmonia Euangelica ait, Christũ emisisse vocem desperationis.

AEpin. cõment. in psal. 16.

His omnibus Aepinus defendere ausus est, Christum post mortem crucis, ęternam flammam, & infernalem cruciatum passum fuisse, vt pro animabus à corpore separatis satisfaceret.

Contra quintum articulum,

Descendit ad inferos, &c.

Brẽtius in catechi. anni 51.

1 DEscendere ad inferos significat secundum Brentiũ idem quod mori,

Dubitant. dialog. 1. cap. 5.

2 OEcolampadius inquit: Hæc verba descendit ad inferos tantum esse declarationem dictionis illius (sepultus.)

Li. 2. Instit. cap. 41.

3 Caluinus vult, hũc descensum ad inferos significare certamen cũ horrore mortis.

Bucer. c. 27 Matth. Cal uin. lib. 2. Instit. c. 16.

4 Doctrinam de Lymbo Patrum, Lutherus, Bucerus, & Caluinus existimãt tantum esse somnium, & fabulam, & fictitiã quandam. Imò verò Lutherus & Paradisum, & infernum, & Purgatorium tollit, vti suprà ostendimus.

Li. 3. Epist.

5. Zuinglius docet, Christum non realiter, sed potentialiter descendisse.

Li. de omni præsentia Christi.

6. Beza scribit, Christum non resurrexisse per sepulchrum clausum hoc modo, vt corpore illud penetrasset, sed sepulchrum cessisse corpori resurrecturo.

Sicut Chytræus ad monet in c. Matth.

7. Schuenckfeldius vult, Christum post resurrectionem non habuisse amplius humanam naturam, sed eandem in diuinam commutasse. Sic Vbiquitarij, Brentiani, Andreas Schmidelinus, & reliquæ illæ pestes Tubingenses, ac VVirtembergenses.

Beza in li. de omni præsentia carnis Christi.

8. His & Bullingerus assentitur, vbi inquit Christum in assumptione sua super omnes creaturas exaltatum fuisse, atque ita creaturam esse desijsse.

Contra sextum articulum,

Ascendit ad cœlos, &c.

Tileran⁹ de Sacramẽt. cõtra Kemnitium.

1 ILlyricus negat ascensionẽ CHRISTI esse factam, sed fingit eleuationem ad locum aliquem constitutum, per quam ad cœlos, hoc est, ad aerem ascendit, ad ostendendam gloriam suam.

Brẽtius in Lucã. part. 2. hom. 50. & cõt. Bulling.

2. Brentius contradicit, & ait Christum, & humanam ipsius naturam quadragesimo die ad cœlos primò ascendisse, sed ab initio incarnationis in cœlo fuisse. Nunc autem non solùm in cœlo, & in venerabili Sacramento, verùm etiam vbiq; & in omnibus locis adesse.

Schmidel. in disputat. Tubingẽsi.

3. Sedere ad dexterã, Brentio, & Schmidelino non aliter significat, quàm corpus Christi omnipotenti maiestate, integra & vbiquitaria præsentia, & alijs diuinæ naturæ proprietatibus esse præditum.

VVestpha. in libello cõtra Ioã. à Lasco.

4. VVestphalus iniquum putat dictionẽ hanc (sursum) quasi locum esse explicandã. Is verò contra dictionis sensum, contra sententiam Patrum, contra consensum omnium Christianorum, Christum inquit ascendisse ad cœlos non aliud designare, quàm euanuisse.

5. Petro Martyriani, Bezani, & præsertim Caluiniani, hoc modo Christũ ad dexteram Patris alligant, vt nec in pluribus locis, nec in venerabili Sacramento realiter esse possit.

6. Contra Brentiani, vel Vbiquitarij adeò vbiquitatem suam extendũt corporis Christi, vt etiã in herbis, lapidibus, & omnibus creaturis sit re ipsa, & (vt dicunt) realiter.

Contra septimum articulum,

Inde venturus est, &c.

Calu. Instit. li. 4. ca. 17.

1 CAluinus in eos inuehitur, qui putãt Christum per merita cõsecutũ fuisse, vt sit Iudex mundi, caput Angelorũ, & Imperium habeat summũ. Audet propterea blasphemè negare, Christũ sibimet promeritum esse aliquid, dum mortali carne hic in terris vixit.

Lindã. dialog. cap. 3.

2. Recentissimi huius temporis hæretici pleriq; omnes nõ credunt Christũ secundum merita cuiusq;, sed secundum fidem iudicaturum esse.

Contra octauum articulum,

Credo in Spiritum sanctum, &c.

Ineius ad Calum. cp. In cap. 4 epistolæ ad Rom.

1 CAsanouius negat processionem sancti spiritus à patre, & filio.

Georg. Maior contra Illãdratam. Trinitarii in concilia bulo Tordano, ex cõfessione. Dobricinẽ. Petri Melij, sicut etiam dicitur de Farelistis.

2. Petrus Martyr inquit, Theologorum Ecclesiæ Græcorum & Latinorum de processione spiritus sancti disceptationẽ esse purè scholasticam.

3. Trinitarij Vngarici volunt non posse probari spiritum sanctũ in sacris literis nominari verum Deum.

4. Ijdem non admittunt, filium, & spiritum sanctum esse personas, sed tantũ virtutes Dei. Et ex spiritu sancto faciunt creatam motionem in Sanctis, vel operationẽ Dei, vel singulare aliquod donũ à Deo proueniens. Vt ipsum autem diuinitate prius ent, nolunt ipsum tanquam Deum coli, & adorari.

Vide supra in Atheis mis.

5. Quidam dicunt: Quemadmodum filius est minor patre, sic quoq; spiritus sanctus minor filio.

6. SERVETIANI omnino excluserunt spiritum sanctum ex Trinitate, cuius non esse tertiam personam impiè blasphemant.

Contra nonum articulum,

Sanctam Ecclesiam Catholicam.

Passim vide supra de verbo Dei, & de atheis mis istorũ.

1 LVTHERVS & Caluinus contra verã puritatem & sanctitatẽ Ecclesiæ docent: Plebem Dei semper manere impurã, semper peccatis conspersam, & non aliter purificari, quàm sola imputatione, hoc est, quod Deus omnes puros esse existimet, cùm tamen reuera sint impuri.

2. Libertini explicuerunt Sanctorum cõmunionem ad bona temporalia tãtummodo pertinere.

Contra decimum articulum,

Remissionem peccatorum.

Vide supra

LVtherani, & Caluiniani docent perfricta frõte remissionem peccatorum nõ veram, sed tantum imputatã esse, quę Christianis absque bonis operibus, absq; Sacramentis, & per solam fidem imputatur.

Contra vndecimum articulum,

Carnis resurrectionem.

Lindan.

DAuid Georgiani negant carnis resurrectionem. Libertini autem admittunt, prælata tamen spirituali eorum renouatione. Resurrectionem autẽ carnis, quæ in hoc articulo intelligitur iam dicunt trãsijsse.

Contra duodecimum articulum,

Et vitam æternam.

In prælect. 1. Genes. Vide supra

1 LVtherus asserit, animas Sanctorum ante resurrectionem non esse in cœlo, neq; faciem Dei intueri, sed in singulari quodam loco detineri, & quiescere, probi quidem in lætitia, improbi verò in timore & tremore.

Vvirtẽbergẽses in fũdamento.

2. VVirtembergenses in fundamẽto pauló ante edito arguunt Iacobum Andreę tã cœlum quàm infernũ negare, ex eo quod tantum allegoriam, hoc est nudam significationem, & sic Talmudisticum, & Alcoranicum cœlum faciat.

Contra totum Symbolum generatim docent aliqui Pseudoeuangelici concionatores.

Canisius in præfat. de corruptelis verbi Dei contra Magdeb. vbi de D. Ioãne Baptista & de ministrorũ Vngaricorum impietate. In colloq. Albæ Iuliæ habito, & in concilia bulo Tordano. Ex epi. Ticerberum tricipitem. vide tu verò istos spegur. Pastor. ctra satanæ, monstra marina, & cerberos tricipites. ann. 53. ad Seruetum. Beza in li. de omni præsentia carnis.

1. Aliqui in Trãssyluania non aliter tria illa Symbola ab Ecclesia approbata suscipere volunt, nisi cum illa protestatione, si cum verbo Dei & sacra scriptura conueniant.

2. Præsertim autem blasphemant quidã eorum, Nullã esse Trinitatem, sed tantũ vnum Deum Patrem.

3. Eodem modo & recentiores Trinitarij, cum Serueto blasphemant contra sanctissimam Trinitatem, & nominant illam spectrum satanæ, monstrum marinum, & cerberum tricipitem. vide tu verò istos spegur. Pastor. ctra satanæ, monstra marina, & cerberos tricipites.

4. Aliqui Prædicantium in Polonia dicũt tres esse deos, tres omnipotentes, tres æternos, & tres essentias.

5. Heshusiani negant vnitatem harum trium personarum sanctissimæ Trinitatis.

Symboli a symboli Athcorum finis.

SYMBOLVM APOSTOLORVM Ecclesiæq; veteris.

CAPVT IX.

At horrido isto eiulatu, dissonoq; atheorum strepitu iam omisso, osculetur nos osculo oris sui benedictus Deꝰ, sonetq; Christi Ecclesiæ vox in auribus nostris, priscã illam maiorum fidem, vt num Catholici eã retinuerint, quam constat hæreticos deseruisse, intelligi queat. Vox enim ipsius dulcis, & facies eius decora.

Symbolum Apostolicum in duodecim distinctum articulos.

ARTICVLVS,

1. Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ:
2. Et in Iesum Christum, filium eius vnicum, Dominum nostrum.
3. Qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria virgine.
4. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.
5. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.
6. Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis.
7. Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos.
8. Credo in spiritum sanctum:
9. Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem:
10. Remissionem peccatorum:
11. carnis resurrectionem:
12. Vitam æternam. Amen.

Designatio Catholicæ, & Apostolicæ fidei à Nicæna Synodo expositæ, sub Deo amabilissimo Rege Constantino, in consulatu Paulini, & Iuliani Illustrium, anno ab Alexandro 639. mense Iunio ante 13. Kalend. Iul. Indictione 23. in Nicæa Bythiniæ Metropoli.

CRedimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, omnium visibilium, & inuisibilium factorem. Et in vnum dominum nostrum Iesum Christum, Filiũ Dei de patre natum, vnigenitum, id est, de substantia patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, ὁμοούσιον patri, hoc est, eiusdẽ cum patre substantiæ, per quem omnia facta sunt, quæ in cœlis, & quæ in terra, qui propter nos, & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, homo factus, passus est, & resurrexit tertia die, & ascendit in cœlos, indeventurus iudicare viuos & mortuos. Et in spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: erat aliquando quando non erat, & antequam nasceretur non erat: & quia ex nullis subsistantibus factus est, aut ex alia subsistentia vel substantia, dicunt esse τρεπτὸν aut conuertibilem, vel mutabilem Filium DEI, anathematizat Catholica, & Apostolica Ecclesia.

SYMBOLVM ATHANASII.

QVICVNQVE vult saluus esse: ante omnia opus est, vt teneat Catholicam fidem.

Quam nisi quisque integram, inuiolatamq; seruauerit: absque dubio in æternum peribit.

Fides autem Catholica hæc est, vt vnum Deum in Trinitate: & Trinitatem in vnitate veneremur.

Neque confundentes personas: neque substantiam separantes.

Alia est enim persona patris, alia filij: alia spiritus sancti.

Sed patris, & filij, & spiritꝰ sancti vna est diuinitas: æqualis gloria, coæterna maiestas.

Qualis pater, talis filius: talis spiritus sanctus.

Increatus pater, increatus filius: increatus spiritus sanctus.

Immẽsus pater, immensus filius: immensus spiritus sanctus.

AEternus pater, æternus filius: æternus spiritus sanctus.

Et tamẽ non tres æterni: sed vnus æternꝰ.

Sicut non tres increati, nec tres immẽsi: sed vnus increatus, & vnus immensus.

Similiter omnipotens pater, omnipotẽs filius: omnipotens spiritus sanctus.

Et tamen non tres omnipotentes: sed vnus omnipotens.

Ita Deus pater, Deus filius: Deus spiritus sanctus.

Et tamen non tres dij: sed vnus est Deus.

Ita Dominus pater, Dominus filius: Dominus spiritus sanctus.

Et tamen non tres Domini: sed vnus est Dominus.

Quia sicut sigillatim vnamquamq; per sonam Deum ac Dominum confiteri Christiana veritate compellimur: ita tres Deos aut dominos dicere Catholica religione prohibemur.

Pater à nullo est factus: nec creatus, nec genitus.

Filius à Patre solo est: non factus, nec creatus, sed genitus.

Spiritus sanctus à patre, & filio: nõ factus nec creatus, nec genitus, sed procedens.

Vnus ergo pater, non tres patres: vnus filius, nõ tres filij: vnus spiritus sanctus, nõ tres spiritus sancti.

Et

Et in hac Trinitate nihil prius, aut posterius, nihil maius aut minus, sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt & coæquales.

Ita vt per omnia, sicut iam suprà dictũ est: & vnitas in Trinitate, & Trinitas in vnitate veneranda sit.

Qui vult ergo saluus esse: ita de Trinitate sentiat.

Sed necessarium est ad æternam salutẽ: vt incarnationem quoque Domini nostri Iesu Christi fideliter credat.

Est ergo fides recta, vt credamus, & confiteamur: quia Dominus noster Iesus Christus, Dei filius, Deus & homo est.

Deus est ex substantia patris ante sæcula genitus: & homo est ex substantia matris in seculo natus.

Perfectus Deus, perfectus homo: ex anima rationali, & humana carne subsistens.

AEqualis patri secundum diuinitatem: minor patre secundum humanitatem.

Qui licet Deus sit & homo: non duo tamen, sed vnus est Christus.

Vnus autem non conuersione diuinitatis in carnem: sed assumptione humanitatis in Deum.

Vnus omnino non confusione substantiæ: sed vnitate personæ.

Nam sicut anima rationalis, & caro vnus est homo: ita Deus & homo vnus est Christus.

Qui passus est pro salute nostra, descendit ad inferos: tertia die resurrexit à mortuis.

Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis: inde venturus est iudicare viuos & mortuos.

Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis: & reddituri sunt de factis proprijs rationem.

Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui verò mala, in ignem æternum.

Hæc est fides Catholica, quam nisi quisque fideliter, firmiterq; crediderit: saluus esse non poterit.

SYMBOLVM CONCILII CONSTANTINOPOLITANI.

EDITIO I.

CREDIMVS in vnum Deum patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium conditorem. Et in vnum dominum Iesum Christum, filium Dei vnigenitum, ex patre natum ante omnia secula, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, homousion patri, hoc est, eiusdem cum patre substãtiæ, per quem omnia facta sunt, quæ in cœlo, & quæ in terra, Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis, & incarnatus est de spiritu sancto ex Maria virgine, Homo factus, passus est sub Põtio Pilato, & sepultus, & tertia die resurrexit. Ascendit in cœlos, sedet ad dexteram patris, inde venturus est cum gloria iudicare viuos, & mortuos, cuius regni non erit finis. Credimus in spiritum sanctum, dominum & viuificatorem, ex patre procedentem, cum patre & filio adorandum & conglorificandum. Qui locutus est per prophetas. Et vnam Catholicam & apostolicam Ecclesiam. Confitemur vnum baptisma in remissionem peccatorum, expectamus resurrectionem mortuorum, & vitam futuri seculi. Amen.

EXPOSITIO SYMBOLI NIceni Ioanne Theophilo interprete.

Dilectis & amantissimis, Anastasio, Alexandro, Martiniano, Ioanni, Paregorio, presbyteris, & Maximino diacono, cæteris q; orthodoxæ fidei patribus, monachis, vobiscum q; monasticam vitam agentibus ac in fide Dei sodalitatis, Cyrillus in Domino salutem.

CHARITATEM vestram, eruditionis simul ac virtutis amantem, nunc quoque haud mediocriter commendare possum, atque adeò omni encomio dignã esse dico. Etenim diuinas doctrinas desiderare, & vt sacrorum dogmatum rectitudinem assequamini, omnem operam impendere, quo pacto quis non valde admiraretur? Hoc enim opus vitam sine termino ac beatam conciliat, neque irremuneratum erit tale studium. Dicit enim alicubi ad cœlestem patrem & Deum dominus noster Iesus Christus: Hæc autem est ęterna vita, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti, Iesum Christum. Ioan. 17.

Recta sanè & irreprehensibilis fides, quam fulgor ex bonis operibus comitatur, omni bono vos implet, & decoram nactos gloriam ostendit. At operum fulgor, si expers videatur esse rectorum dogmatum, inculpatæque fidei, humanæ animæ nullo modo mea sententia vtilis fuerit. Nam sicut fides absq; operibus mortua est, ita si vertas & dicas opera absque fide mortua, verum esse fatemur. Igitur simul fulgeat cum honestæ vitæ gloria, etiam immaculatæ fidei candor. Integri enim ita erimus ac perfecti, iuxta sapientissimi Mosis legem: Perfectus enim, inquit, eris coram domino Deo tuo. At qui cõtemperunt rectam habere fidem discereq; noluerunt, quamuis honesta vita sese ornent, comparantur nimirum viris ingenua quidem faciei forma, oculis verò distor- Comparatio. Iacob. 2. Deut. 18.

tis & hinc inde errantibus: atque adeo cõpetit in eos, quòd à domino per Hieremię vocem ad Hierusalem, Iudęorum matrem, dictum est: Ecce non sunt oculi tui, neque cor tuum rectum. Oportet igitur, vt † ante alia sanam in vobis mentem posideatis, & sanctæ scripturæ memores sitis, alloquentis & dicentis: Oculi tui rectè viderunt. Visus autem rectus internorum & absconditorum oculorum est, posse sermones, qualescunque de Deo fiant, pro suo virili videre limpidè & exactè. Videmus enim in speculo & ęnigmate, & cognoscimus ex parte: quippe reuelans tenebrarum profunda, lumen veritatis infundit his qui ipsius cognitionem rectam capere volunt. Operæprecium autem, vt cõram Deo procumbentes dicamus: Illustra oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte. Quandoquidem si à sacrorum dogmatum rectitudine excidero, nihil aliud fuerit, quàm manifestè in morte obdormire: à qua rectitudine excidimus, quando scripturas diuinitus inspiratas non sequimur, sed vel minimè laudatis opinionibus, vel exhortationibus circa fidem non rectè incedentium captis, inclinationem metis eorum tollimus, & nostras in primis animas incommodamus. Eundum igitur rectam fidem parare sibi studentibus, ad id, quod sacris predicationibus videtur, quas & per spiritum sanctum tradiderunt nobis, qui ab initio spectatores & ministri fuere verbi, quorũ vestigia sequi studuere etiam celeberrimi patres nostri, qui venerabile & vniuersale fidei decreuerunt symbolum, in Nicea olim congregati. Quibus sanè & ipse Christus assedit, qui dixit: Vbi fuerint duo vel tres in nomine meo congregati, illic sum in medio eorum. Nam quod præsederit inuisibiliter sanctæ & magnæ illi synodo, quomodo ambigeretur? Basis etenim quædam & fundamentum immotum & inconcussum per vniuersum orbem iactum est, synceræ irreprehensibilisque fidei confessio. Adhæc quo pacto abfuisset Christus, quandoquidem ipse est iuxta sapientissimi Pauli vocé fundamentũ. Fundamentum enim aliud nemo ponere poterit, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus. Eapropter expositam ab illis & determinatam fidem seruárunt inculpati etiam hi, qui secuti sunt eos, sancti patres populorumque pastores, & ecclesiarum luminaria, ac opportuni sacrorum doctores. Nihil autem omninò prætermissum vel contemptum ex his, quæ vtilia & necessaria viderit quis in Patrum confessionibus, hoc est, expositionibus, quas de recta & inadulterata fide fecerunt ad deprehendendum & subuertẽdum vniuersas hæreses ac impias blasphemias, & ad solidandum ac confirmandum eos, qui in fide rectè incedunt, & quibus fulgidus illuxit lucifer, diesque (vt scripturæ dicunt) insulsit, sanctique spiritus gratia veritatis lumé immisit.

Hier.22. † inter Esaiæ.30. 1.Cor.3. Psalm.12. † πρόσωπ. Luc.1. Matt.18. 1.Cor.3. 2.Pet.1.

Quoniam autem vestra pietas scripsit, quod nonnulli pro sua libidine torqueãt verborum symboli virtutem, vel non intelligentes rectè, vel etiam quorundam scriptis dediti, in sensum reprobum elati, & quod etiam ego debeam super illis sermonem vobis parare, manifesteque expositionis virtutem interpretari, censui ea quæ nunc animo occurrunt, cursim dicenda. Sequentes autem modis omnibus sanctorum patrum confessionem & opinionẽ rectè & citra vllã deflectionem, quæ ab illis dicta sunt, examinabimus.

Porrò nunc & sancta synodus Ephesina ista, quæ iuxta voluntatem Dei congregata, aduersus Nestorij peruersam opinionem, sententiam tulit & sanctã & diligentem, simulque pari sententia condemnauit aliorum vaniloquentiam, quotquot vel post illum, vel ante illum fuêre, qui eadem cum illo saperent, dicereque vel componere auderent. Etenim cõsentaneum erat, cõdemnato semel ob tam prophanam vaniloquentiam viro, vt non vnus duntaxat feriretur, sed (vt sic dicam) vniuersa illorum hæresis atque calumnia, quam contra sua pia Ecclesiæ dogmata fin gentes, duos introducunt filios, & impartibilem diuidunt, cœlumque ac terram anthropolatriæ, hoc est, hominis cultus fugillant. Vnicum enim dominum nostrum Iesum Christum, & superiorum spirituũ sancta multitudo † vobiscumadorat. † nobiscũ.

Vltra, ne ignoretur à quibusdam vis symboli, quod in omnibus Ecclesijs Dei authoritatem obtinet, & prædicatum est, sanctorum patrum sententias, hoc est, expositiones, in commentarios illic factos referri iussit: vt scirent hi qui eos legunt, quomodo sanctorum patrum expositionem, hoc est, syncerum rectæ fidei symbolum, intelligi conueniat. Opinor autem & vestræ charitati eum libellum obuenisse, quem de hisce rebus conscripsimus: illum & nunc tractabo, & vbi iuxta verba sua symbolum proposuero, singula quæ in eo traduntur, manifestè, vti decet, interpretabor. Scio enim Petrum maximè venerabilem scripsisse; Parati semper sitis omnibus qui petunt, ad reddendam eius, quæ in vobis est, fidei rationem. 1.Pet.3.

Credimvs, in vnum Deum patrem omnipotentem, omnium visibilium & inuisibilum factorem: Et in vnum dominum Iesum Christum filium Dei, genitũ ex Deo patre vnigenitum, hoc est, ex substan-

stãtia eius, Deum de Deo, lumen de lumi- Deũ verũ de Deo vero, genitũ, nó factum, consubstantialẽ patri: per quẽ omnia facta sunt, tam ea quę in cœlo, quã quæ in terra. Qui propter nos homines & propter nostrã salutem descendit, & incarnatus est, homoq; factus est. Passus est, & resurrexit tertia die, ascendit in cœlos, & venturus est ad iudicandum viuos & mortuos. Et in vnũ spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt; Erat aliquando, quando non erat, & antequam nasceretur, non erat, & quod ex nihilo factus sit, vel ex alia subsistentia vel essentia dicunt esse, vel conuertibilem vel commutabilem filium Dei, hos anathematizat catholica & apostolica Ecclesia.

Credendvm dicentes in vnum DEVM, funditus quodam modo gentilium opiniones amouent: qui cùm se crederent esse sapientes, infatuati sunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis DEI, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis & volatilium, quadrupedumque ac reptilium: coluerunt autem & creaturam super creatorem, elementisq; huius mundi seruierunt, multos & innumerabiles esse deos suspicantes. Igitur ad subuertendum errorẽ qui multos deos tradit, vnum Deum nominantes, sacras scripturas omnibus modis imitãtur, & veritatis honestatẽ vniuersis, q in toto mũdo sunt indicant. Hæc & sapiẽtissimus Moses statuẽs, manifestè dicit: Audi Israel, Dominus Deus tuus, dominus vnus est. Et idẽ qui omniũ natiuitatis author ac dominus, alio loco inquit: Nõ sint tibi dij alij præter me. Præterea & per vocẽ sanctorũ Propheta rum; Ego Deus primus, & Deus post hac, & non est extra me. Insuper celeberrimi patres, optimæ fidei fundamentum iacientes sentiendum & asserendum, quod vnus & solus sit & natura vereque DEVS, dixerunt credendum in vnum Deum.

Rom.1. Deut.6. † ὑγιαινοντως. Exod.20. Esa.42.

Patrem Omnipotentem.

Eundẽ & agnominauerũt patrẽ omnipotentẽ, vt cũ patre simul & filij manifestaretur illatio, per quẽ est pater, qui simul subsistit, semperq; coexistit. Neq; enim per tem p⁹ factus est pater, sed erat, quod est, semper pater exiſtens super omne quod factum, & in summis dignitatibus. Nam imperare & dominari omnibus, splendidam adeoque incorruptibilem ei dat gloriam.

Abipso autem condita esse dicunt omnia, quæ in cœlis & quæ in terris, vt & hinc, nullã ei cũ vlla creatura cognationẽ esse, cognoscatur: incomparabile enim discrimen est factoris & facturæ, ingeniti & geniti, naturæque subditæ ac seruilis, & dominij dignitatibus sublimatæ, quæ Deo dignam & ornatissimam gloriam sortita est.

Porrò meminerunt & filij, ne videan tur nomen commune ipsi attribuere, id quod fortè & nobis quoque accommodaretur. Vocati enim sumus & nos filij Dei, & sic solertissimè adijciunt ea, per quæ videre licet dignitatem naturalis gloriæ, quę in ipso est supra omnem creaturam. Genitum enim, & non factum, esse dicunt. Sanè per hoc quod nõ est factus, intelligunt eum creaturis non esse* coordinatum substantiabiliter: affirmantes autẽ ipsum esse genitum ex substantia Dei & patris, sine tempore & incomprehensibiliter. Erat enim verbum in principio, posthac & partus veritas. Humano autem more & hoc dictum * sit, designantes admodùm conuenienti sermone, Deum dixerunt Deo natum filium. Hìc enim omninò vera natiuitas, illic autem omninò intelligendum & dicendum genitum ab eius, qui genuit, substantia non esse alienum, sed eius propriam, quia & ex ipsa, iuxta rationem illa dignã & asimilẽ. Incorporeum enim, nõ vt corpus nascetur, sed magis sicut lumen ex lumine, sicut in fulgurante lumine, quod ex radijs fit, lumen intelligitur, & ex illo secundum ineffabilem & indicibilem processionem, & in ipso secundum vnionem & identitatem naturalem. Sic enim esse dicimus in patre quidem filium, in filio autẽ patrem: Nam filius in propria natura & gloria patrem suum describit. Proinde apertè dicit ad vnum sanctorum discipulorum, Philippus is erat: Non credis quod ego in patre, & pater in me est? Qui videt me, videt & patrem: Ego & pater vnum sumus. Igitur consubstantialis est filius patri. Proinde hac ratione Deus verus ex Deo vero natus esse creditur. Et natiuitatis quidem nomen, etiam in creaturis positũ inueniemus, iuxta id quod de natis ex sanguine Israel, à Deo dictum est: Filios genui & exaltaui. Porrò appellationẽ hãc per gratiam illis factam esse, lucrum erat: at de naturali filio nihil tale pabulum verbi dictum est, sed omnia verè. Et propter hoc solus ex omnibus dicit: Ego sum veritas. Itaque certas ac securas reddunt animas nostras, patrem & filium vbique ac natiuitatem nominantes, & Deum verum ex Deo vero, lumenque ex lumine effulsisse dicentes, vt natiuitas simplex quiddam ac incorporeum sonet, & exiſtens ex illo & in illo, & ali⁹ in propria persona intelligatur, (Pater. n. est pater, & non filius: & filius natus, & nõ pater) & in identitate naturæ proprium vtrumque esse quod est. Cæterùm omnium factorem, tàm visibilium quàm inuisibiliũ, affirmãtes patrem, per filiũ omnia facta esse dicunt. Nõ minorẽ gloriã, quasi forte quadã illo digna, ei tribuerunt? Minimè. Vbi. n. omnino minus vel etiã mai-

† coaduna tum. † for. esse designãtes. Ioan.14. Ioan.10. Isaiæ 1. Ioan.14.

in identitate ſubſtantiæ videri poteſt? ſed quod Deus & pater non ſoleat alio modo operari, quod & creare, quàm per filium in ſpiritu, ſicut per virtutem ac ſapientiam ſuam. Scriptum eſt enim: Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Adhæc & ſapientiſsimus Ioannes inquit: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Adiecit neceſſariò, quòd omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.

Pſalm.32.

Ioan.1.

ἰσοκλεὲς καὶ ἰσοῤῥοπόν.

IGITVR quia demonſtrârunt conſubſtantialem, eiusdemq; gloriæ & operationis cum patre filium, opportunè commemorant ipſum hominem factum, diſpẽſationisq; cũ carne ſacramentum declarãt. bene nimirum ſcientes hanc eſſe abſolutiſſimam, & in nullo deficientem fidei traditionem. Non enim ſufficit ita crẽdere in ipſum, vt ſentias ſolùm, quòd Deus de Deo patre natus ſit, conſubſtantialiſq́ue illi character ſubſtantiæ eius ſit, ſed etiam neceſſarium, vt ad hęc ſcias, quod propter ſalutẽ ac vitã omnium, demiſerit ſe in euacuationem, aſſumpta ſerui forma, & proceſsit homo natus ſecundũ carnem ex muliere, propter hoc φ dicunt; Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit, incarnatus eſt, homo factus eſt. Vide quàm appoſitè, & quàm decorè ſermo illorum progreditur? Deſcendere enim dixerunt, vt per hoc ſuper omnia intelligamus eſſe et natura & gloria, qui ,ppter nos humiles, viſitando voluit noſtrã ſimilitudinẽ aſſumere, & cum carne apparere mundo. Scriptũ eſt enim in libro pſalmorũ; Deus manifeſtè veniet, Deus noſter, & non ſilebit. Intelligi autem poterit deſcenſus, ſi quis voluerit, etiã alio modo, nẽ, è ex cęlo, & ſupernè. Solet enim ſancta ſcriptura, ea q́ mentẽ excedunt, verbis nobis familiarib⁹ ſignificare. Vnde cũ ſanctis diſcipulis ſuis loqueretur. dicit: Exiui à patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad patrẽ. Et iterũ: Vos de infernis eſtis, ego de ſupernis ſum. Inſuper & hoc dicit; Ego à Patre exiui, & venio. Scribit autẽ ſanctus etiã Ioannes. Qui de ſurſum venit, ſupra omnes eſt. Nam quamuis in ſumma celſitudine eſſet, & cum patre ſuo ſecundũ ſubſtantiam ſuper omnia, vt potè identitatis naturæ cũ ipſo coronã ferens, non eſt tamen arbitratus rapinam, ſe eſſe æqualem Deo, ſed ſeipſum exinaniuit accepta forma ſerui, in ſimilitudinẽ hominũ factus: & habitu inuentus vt homo, humiliauit ſeipſum. Enimuero quoniam Deus verbũ erat, noſtram quidẽ carnem indutus eſt, manſit autem & ſic Deus. Et propterea ſacratiſſimus Paulus Deum in ſimilitudinẽ hominis factũ eſſe dicit, inuentumq́ue eſſe vt hominẽ figurã. Erat enim Deus in ſpecie humana. Nec aſſumpſit carnem inanimatam, ſicut hæreticis quibusdam ſentiendum videtur, ſed animatam anima mentali. Ipſum igitur verbum, quod ex ſubſtantia patris progreſſum, & filiũ vnigenitũ, Deũ verum de Deo vero, lumẽ* Deũ de lumine, ipſum per quẽ omnia facta ſunt, deſcendiſſe dixerunt patres: incarnatumq́; eſſe & hominem factũ, hoc eſt, habuiſſe natiuitatẽ ſecundum carnem ex muliere, & proceſsiſſe in ſpecie ſimili nobis. Hoc enim eſt, hominem eſſe factum. Igitur vnus dominus Ieſus Chriſtus, idem vnigenitus, Dei patris verbũ, factus eſt homo, non relinquens autem eſſe quod erat. Manſit enim in humanitate Deus, & in ſerui forma dominus, & in exinanitione ſimili nobis plenitudinẽ habens diuinitatis, & in infirmitate carnis virtutum dominus, & in menſuris humanitatis propriũ habens, quod ſuper omnem creaturã. Etenim quæ erat ante carnem, irrepudiabiliter habet, vt quod Deus erat, & filius verus, & vnigenitus, & lux, vita & virtus. Quę verò non erat, ea adſumpſit: vnde propter diſpenſationẽ videtur. Nam quæ carnis erant, propria fecit, non enim erant alterius cuiuſdã, ſed magis eius, quę inenarrabiliter ei erat vnita, carnis. Ita & ſapiens Ioannes: Verbum, inquit, caro factum. Factum autem eſt caro, non ſecundum tranſlationem vel conuerſionem vel commutationẽ, transformatione factã in carnis naturam, neq; habens temperationem, vel cõmixtionem, vel (vt à quibusdam prædicatur) conſubſtantiationẽ. Impoſsibile enim eſſet, quoniam ſecundum naturam, incommutabiliter & inconuertibiliter ſe habet. Carnem autem ex virgineo & illibato corpore, vt dixi, anima mentali animatam aſſumpſit, & ſuã propriam fecit. Cęterũ mos eſt ſcripturæ diuinitus inſpiratæ, ab ſola aliquando carne totum hominem ſignificare. Effundã enim, inquit, de ſpiritu meo ſuper omnem carnẽ. Neque tunc promiſit Deus gratiam ſpiritus carnibus, anima mẽtali non animatis, ſed magis hominibus, ex corpore & anima conſtitutis. Itaq; verbum non reliquit eſſe, quod erat: factum eſt homo, ſed in ſpecie ſimili nobis apparẽs, manſit verbũ. Et non prius homo intelligitur Chriſtus, deinde ſic progrediens, ita vt eſſet Deus: ſed Deus exiſtens verbum, factum eſt homo, vt in eodem DEVS ſimul & homo intelligatur idem. Qui autem ipſum in duos diuidunt filios, & audent dicere, quod ex ſemine Abrahæ hominem ſibi ipſi adaptarit DEVS, & communicarit illi dignitatem gloriæ & honoris ac filiationis, & præpararit illum vt

Ioan.1.

Caro quid Iohel.2.

vt ferret crucem, moreretur, & reuiuiſceret, inq́ue cœlum aſcenderet, & ad dextram ſederet patris, vt ab omni creatura honoretur, & honorem propter Deũ, in quem reſpicitur, ſortiatur: primùm qui dem duos filios introducunt, deinde Sacramenti virtutem imperitè ſubuertunt. Non enim ex homine DEVS factus eſt Chriſtus, vt dixi: ſed DEVS exiſtens verbum, factum eſt caro, hoc eſt, homo. Exinanitus verò eſſe dicitur, eo quod ante exinanitionem plenitudinem habuit in propria natura, ſecundum quam intelligitur Deus. Non enim ex eo quod inanis quiſpiam ſit, ad plenitudinẽ peruenit: ſed magis ex diuinis dignitatibus & ineffabili gloria humiliauit ſemetipſum, non humilis exiſtens homo exaltatus & glorificatus. Accepit autem formam ſerui, * vt liber, non ſeruus exiſtens, ad libertatis redijt gloriam. In ſimilitudine hominum factus eſt, qui in forma & in patris æqualitate, non homo exiſtens, vt fieret in ſimilitudine Dei, ſecundum participium locupletatus eſt. Quid igitur ſubuertunt diſpenſationis ſermones, & veritatem circumſcribunt? contra omnes diuinit⁹ inſpiratas ſcripturas inſurgẽtes, quę Deũ eſſe ſciũt, & hominem factum filium, vnumq́ue ipſum vbique nominant, vnde & in libro Creationis mundi ſcripſit Moſes, quod tranſmiſit quidem diuinus Iacob flumen Iabec pueros ſuos, & manſit ſolus, luctatusq́ue eſt homo cum eo vſque ad manè, & vocauit Iacob nomen loci eius, Species DEI: Vidi enim, inquit, Deum facie ad faciem, & ſaluata eſt anima mea. Ortus eſt autem ei ſol, quando trãſijt ſpecies DEI, Iacob verò claudicauit coxa altera. Nam patriarchæ DEVS anteà oſtenſus eſt, quod & homo futurus eſſet olim vnigenitus eius verbum, & quod obluctantem habiturus eſſet Iſraelem, & quod coràm eo non eſſent rectè inceſſuri. Claudicant autem quodammodo, ſicut ipſe inquit per pſallentem lyra: Filij alieni mentiti ſunt mihi, filij alieni inueterati ſunt, & claudicauerunt à ſemitis ſuis. Hoc enim opinor ſignificare, quòd Iacob altera coxa claudicârit. Veruntamen illud conſidera, quod cùm homo luctatus ſit cum eo, vidiſſe ſe dicit Deum facie ad faciem, & ſpeciem ipſam nominat DEI. Manſit enim verbum Dei & homo factus, in forma patris: ſecundum ſpiritualem, inquam, imaginem, & ſecundum omne quod incommutabiliter habet. Proinde dicebat ad Philippum, characterem ſubſtantiæ patris ſeipſum oſtendens etiam cum carne: Qui videt me, videt & patrem. Et cùm quendam cœcum à natiuitate, quem curauerat, offendiſſet in templo, Tu credis, inquit, in filium Dei? Illo autem ad hoc dicente: Quis eſt domine, vt credam in eum? Reſpondit, dicens: Et vidiſti eum, & qui loquitur tecum, ille eſt. Vidit autem ipſum cœcus non nudum, vel ſine carne, ſed in ſpecie ſimili nobis: & credidit in eum quem vidit, non tanquam in filium alteri filio vnitum, ſed tanquam in vnum natura & verè, qui non abſq; carne hominibus apparuiſſet. Porro Moſes in benedictionibus inquit: Date Leui manifeſtationem eius, & veritatem eius viro ſancto, quem tentauerunt tentatione, & obiurgati ſunt apud aquam contradictionis. Qui dicit patri & matri, Non vidi te, & fratres ſuos non agnouit. Ordinauerat quidem vniuerſorum Deus, poderem fieri Aaron varijs modis contextam, quam ſoli ſummo ſacerdoti geſtare licebat, & concedebatur. In pectore autem ſummi ſacerdotis fuere lapides quidam elaborati numero duodecim, in quorum medio figuratum erat, Manifeſtatio & Veritas, duo iterum alij lapides. Cæterum per hos, duodecim Apoſtolorum chorus ænigmaticè demonſtrabatur, quaſi in circulo Emmanuelem cingẽs, qui eſt Manifeſtatio & Veritas: Manifeſtauit enim nobis veritatem cultus eius qui in vmbris & figuris, finem imponens. Quoniam autem pontifex factus ſit nobis vnigenitus Dei verbum, quando & homo factus eſt, quomodo dubitari poteſt, cùm diuinus Paulus ſcribat; Conſiderate Apoſtolum & pontificem confeſsionis noſtræ Ieſum, qui fidelis eſt ei qui fecit ipſum. Enimuero ſacerdotij dignitas, humanitatis menſuris (vt non abſimilis) rectè intelligitur: & minor quidem, vt Dei verbi naturæ ac gloriæ competat, non dedecet autem diſpenſationem cum carne: facta enim eius, ſunt humana. Igitur date, inquit, Leui (hoc eſt, ſacerdoti) manifeſtationem & veritatem. Quali autem dicit Leui, hoc eſt ſacerdoti, declarauit, dicens: Viro ſancto. Non enim fecit peccatum dominus noſter IESVS CHRISTVS. Vndè Paulus de eo ſcribit: Talis decebat vt eſſet nobis pontifex ſanctus, innocens, impollutus, ſeparatus à peccatoribus, & ſublimior cœlis factus: Illum tentauerunt in tentatione, obiurgati ſunt eum apud aquas contradictionis. O rem admirabilem. Virum dicens eum, Deũ ſtatim declarauit. Quem enim exacerbauit & tentauit Iſrael & in eremo, & ad aquam contradictionis, fideliter indicauit pſaltes, dicens: Dirupit petrã in eremo, & potauit eos in abyſſo magna, & eduxit a quam

for. † & liber.

Genes.32.

Ioan.14.

Ioan.9.

Deut.33.

Exo.28.

Heb.3.

Deut.33.

Heb.7.

Num.20.

Pſal.103.

quam de petra, & deduxit quasi flumina aquas. Et quid posthoc? Et tentauerunt, inquit, eum in corde suo, & locuti sunt contra Deum, & dixerunt: Num poterit Deus præparare mensam in eremo, qui percussit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundauerunt? num & panem poterit dare, vel parare mensam populo suo? Intelligis igitur quomodo obiurgati fuerint mirificum Deum, quem certè & virum dicit Moses. Nam & diuinus Paulus sic
1.Cor.10. intelligens, scribit: Biberunt enim ex spirituali sequente petra. Petra autem erat Christus. Vir igitur cui obiurgabantur, ipse erat ille, qui nondum incarnatus, tentabatur ab Israelitis. Neque enim alius erat filius, qui ante carnem: alius autem ab ipso, qui ex semine Dauid, sicut audet quidam
Ioan.1. dicere, sed vnus & idem. Ante incarnationem quidem erat verbum: post partum autem, qui ex sancta Virgine, incarnatum & homo factum, sicut scripserunt diuini patres. Alio quoque signo comprobauit Moses. Nam cùm interrogaret quispiã. & discere cuperet, de quoniã viro mentione fecisset, quẽ & tentasse & obiurgasse Israelitas diceret, tantũ nó protensa manu Iesum
Deut.32. monstrat, & inquit: Qui dicit patri & matri, Non vidi te, & fratres suos non agnouit. Meminimus autem vnum sanctorum Euangelistarum scripsisse, quòd docente aliquando & quosdam erudiente Christo, astiterunt mater eius & fratres: deinde accurrente quodam ex discipulis, & dicente;
Marc.3. Ecce mater tua & fratres tui stant foris, volentes te videre, extensa manu sua in discipulos suos, dixit: Mater mea & fratres mei hi sunt, qui audiunt verbum Dei, & faciunt. Qui enim fecerit voluntatem patris mei in cœlis, hic frater meus, & so-
Deut.32. ror, & mater est. Hoc (opinor) est id, quod Moses dixit, inquiens: Qui dicit patri & matri, Non vidi te, & fratres suos non agnouit. Vltrà & sapientissimus Daniel in
Dan. 7. specie simili nobis, Visum est, inquit, vnigenitum Dei verbum. Vidisse enim se dicebat antiquum dierum sedentem super thronum, & mille millia millium assistentium, & millia millium ministrantium, & interserit inter hæc, quæ addit: Videbam ego in visione noctis, & ecce cum nubibus cœli, quasi filius hominis veniens, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & coràm ipso adducta sunt, & ei data honor & regnum, & omnis tribus & linguæ seruient ei. Ecce enim iterum manifestè & euidenter vidit Emmanuelem, ascendentem ad
Act. 1. eum qui in cœlis est, patrem & Devm. Nubes enim suscepit eum, quem & non hominem simpliciter, sed tanquam filium hominis, dicit. Deus enim erat verbum factum in similitudine humana, quomodo & sapientissimus Paulus intelligens, in
phil.2. similitudine hominum eum factum esse dicit: inuentum autem vt hominem habitu, & in similitudinem carnis peccati visum esse his, qui super terram. Si autem homo fuisset, & ob copulationem cum Deo, tanquam Deus honoratus, dixisset propheta quasi Devm, vel quasi filium Dei, eum qui cum nubibus venit, vi-
Dan. 7. sum esse: sed hoc non dicit, sed illud dicit, Sicut filium hominis. Vidit vtique Deum existentem, & hominem factum filium, hoc est, in similitudine hominum factum, iuxta Pauli vocem. Veruntamen, quamuis in carne apparuerit, vsque ad antiquum dierum peruenit, hoc est, ad sempiterni patris redijt thronum. Et ipsi data sunt honor & regnum, & omnis tribus & linguæ seruient ei. Id nimirum est, quod
Ioan.17. ab ipso dictum est: Pater, glorifica me gloria quam habui, antequàm mundus esset, apud te. Quòd autem incarnatum verbum Dei consideat, & æqualis gloriæ sit cum Deo & patre, etiam in carne, tanquam vnus existens filius, etiam quando factus est homo, manifestat sapientissimus
Heb.8. Paulus, scribens: Talem habemus pontificem, qui sedet in dextera throni magnitudinis in sublimibus. Præterea & ipse Dominus noster Iesus Christus, interrogantibus ipsum Iudæis, nunquid ipse esset verè Christus? Si dixero vobis, inquit, non
Luc.12. creditis: & si interrogauero, non respondebitis. Amodò erit filius hominis sedens à dextris virtutis Dei. Igitur etiam incarnatum filium in diuinitatis solio sanctorum prophetarum chorus contemplatus est. Videamus autem & noui testamenti præcones, totius orbis doctores, quibus ipse Christus dicebat: Non vos estis qui
Matt.10. loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Inueniemus igitur dicentem diuinum Baptistam: Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior
Matt.3. me erat. Deinde quomodo qui post ipsum erat, prior ipso fuit? Quia enim Christus secundum tempus carnis, tardiùs venit quàm Ioannes, quomodo non omnibus manifestum? Quid igitur ad hæc dixerit quis? Soluit nobis ipse saluator, quod quæritur; dicebat enim Iudæos alloquens: Pri-
Ioan.8. usquàm Abraham fieret, ego sum. Nam erat quidem & ante Abraham diuino more. Intelligitur autem post ipsum, secundum quod homo apparuit. Deinde & Patre clamante manifestè, Gloriam meam
Esa.42. alteri non dabo, (Deus enim alius præter ipsum nullus est) dixit nobis Christus: Quando venerit filius hominis in gloria patris sui cum sanctis angelis. Quòd autem
Marc.8. expe-

expectamus filium hominis de cœlis descensurum, iterum scribit sapientissimus
Tit.2. Paul°: Apparuit enim gratia Dei saluatoris omnibus hominibus, vt abnegantes impietatem & mundanas cupiditates, sobriè & iustè & piè & placidè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & illustratio
Interpũ. nem gloriæ magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi. Dicebat autem & in alio
Rom.6. loco, mentionem faciens de carnalibus Israelitis, quòd ipsorum sint promissiones, & legislatio, & testamentum, & ex ipsis secundum carnem Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula, amen. Igitur vestigia patrum sequentes, & non deflectentes, ipsum diximus ex Deo patre natum vnigenitum filium, incarnatum esse & hominem factum, passum, mortuum, tertia die resurrexisse ex mortuis. Nam * impassibilis, citra controuersiam, quantum ad suam naturam attinet, est verbum Dei, & nullus tam attonitus est, qui putare possit naturam quæ super omnia, passionum capacem. Quia autem factus est homo, propriam fecit carnem quæ ex sancta virgine. Hoc igitur modo, dispensationis verba sequentes, in carne propria passum esse humano more eum, qui extra omnem passionem est, vtpotè Deum, affirmamus. Nam si Deus existens, factus est homo, minimè autem cessauit esse Deus, si factus est creaturæ portio, & mansit super creaturam: si legislator existens, factus est sub lege, & legislator erat adhuc: & dominus existens, diuino modo serui formam induit, & minimè abijciendam obtinet dominij dignitatem: si vnigenitus existens, factus est primogenitus in multis fratribus, & est vnigenitus: quid est mirabile, si carne passº humano modo, impassibilis & sic intelligitur diuino modo? Hinc
Adparatus ordinis. est quòd & sapientissimus Paulus eum, qui Verbum, quod in forma & æqualitate Dei & patris erat, eundem subditum esse factum dicit, & vsque ad mortem, mortem
Col.1. autem crucis. In alia autem epistola sua de eodem dicit: Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, quia in ipso condita sunt omnia, tàm quæ in cœlo, quàm quæ in terra: & ipse est ante omnia,
1.Cor.15. Coloss.1. & omnia in ipso condita sunt: & datũ est, inquit, caput Ecclesiæ, factum autem & primitias dormientium, & primogenitum ex mortuis, quamuis vita & viuificans sit verbum ex Deo & patre, vtpotè & ex vita natus eius qui genuit eum. Deinde quomodo factus est primogenitus ex mortuis & primitiæ dormientium? Nam quia mortis susceptiuam carnem propriam fecerat gratia Dei, sicut dicit sapientissimus Paulus, pro omnibus gustauit mortem carne, qua ipse pati potuit, non abiecto autem eo, quod ipse erat vita. Itaque etiam si diceretur carne passus esse, non natura deitatis susciepiet passionem, sed (vt iam dixi) propria caro, quæ passiones capit. Vnde & B. propheta Esaias, hominem factum
Esa.53. Deum carne cognoscens, dicebat de illo: Sicut ouis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coràm tondente, sine voce fuit, sic non aperuit os suum. In humilitate ipsius iudicium eius sublatum est, & generationem eius quis enarrabit? quia aufertur de terra vita eius. Quamuis autem si quidem aliquis fuisset homo, & specialiter intelligeretur filius coniunctus Deo, sicut dicunt impiorum dogmatum introductores: quomodo adhuc difficile inuenietur, qui generationem eius enarrabit? Factus igitur est ex semine Dauid & Iesse. Dei autem verbi natiuitatem, hoc est, natiuitatis modum, quis dicere poterit? Auferesa.53. tur enim à terra vita eius, hoc est, existentia, posuit enim, pro existentia, vitam. Sublimè autem fertur, natatque super omnes qui in terra, Dei ineffabili natura sermo, excellit enim omnem cogitationem, humaneque menti accessum non concedit. Adiungam autem & hoc dictum superioribus: Vnus dominus, vna fides, vnus bap-
Ephe.4. tismus, sicut dicit sacratissimus Paulus. Itaque cùm vnus sit dominus, & vna fides, & vnus baptismus: quis Dominus, & in quem credimus, & baptizati sumus? Attamen decere dixerit quis, verbum quod ex Deo patre est, vt dominetur nobis, & credamus in eum, in ipso autem consummatum esse & salutare baptisma, sic enim sanctis Apostolis præcepit, dicens: Euntes,
Mat.28. docete omnes gentes baptizãtes eos in nomine Patris & Filij & spiritus sancti. Cæterùm diuinus Paulus dominationis gloriam, & fidei confessionem, & sancti baptismi virtutem manifestè tradit, dicens: Ne dixeris in corde tuo, quis ascendet in
Rom.10. cœlum? hoc est, Christum deducere, vel quis descendet in abyssum? hoc est Christum ex mortuis reducere. Sed quid dicit scriptura? Prope te verbum est in ore tuo & in corde tuo, quod si dixeris, Dominus Iesus, & credideris in corde tuo, quòd Deus ipsum excitauit ex mortuis, saluaberis. Scribit autẽ iterum: Nescitis quòd quicũq; baptizati sumus in Christum Iesum, in
Rom.6. mortem eius baptizati sumus? Ecce, oro, quàm solerter & manifestè vrget dominationis & fidei confessionẽ, ipsamque sancti baptismatis gratiam, in eum qui passus est mortem, & resurrexit à mortuis. Credimus igitur in duos filios? Igitur prætercurremus verbum quod ex Deo patre effulsit, alterique ab illo qui passus est filio, dominatio-

nationis gloriam attribuemus? ipſam quo que fidei confeſsionem,& cœleſtem gloriam? Adhæc,quomodo non ſtolidum eſt, & indubitanter impium, ſic ſapere vel dicere? Quid igitur dicemus? Vnus dominus verè, vnaque fides, & vnum baptiſma. Etenim eſt vnus filius & dominus, verbum: quod non hominem ſecundum connexionem ſuſcepit,& participem illum ſuarum dignitatum declarauit, communicauitq; ei filiationem & dominationem, ſicut dicunt quidam delirantes: ſed ipſum verbũ Deus ex Deo,& lumen de lumine, incarnatum & homo factum eſt, in eius mortem baptizati ſumus, qui paſſus quidem ipſe eſt humano modo in propria carne, mã ſit autem impaſsibilis diuino modo,& viuit ſemper. Vita enim eſt ex vita Deo & Patre. Sic victa eſt mors, quæ in vitale corpus inſultare auſa eſt. Aboletur autem ſic & in nobis corruptio,& infirmatur ſic mortis ipſius imperium. Proinde dicebat Chriſtus: Amen amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis,& biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis ipſis. Viuifica igitur ſunt, ſanctum corpus & ſanguis Chriſti. Corpus enim, ſicut dixi, eſt non hominis cuiuſdam, qui vitę particeps eſt, ſed potius proprium vitę ſecundum naturam: perſpicuum autẽ quod vnigeniti.

Ioan.6.

HAEC ſentit nobiſcum amantiſsimus Chriſti, ſanctorum patrum chorus, & Proclus ipſe, qui nunc ſanctę Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ thronũ adornat religioſiſsimꝰte piẽtiſsimꝰ pater & coepiſcopꝰ. Scripſit .n. & ipſe ad Orientales pijſsimos epiſcopos in hæc verba: Et incarnatus quidẽ eſt abſq; conuerſione, qui ſpeciei expers: naſcitur autẽ ſecundum carnem, qui principio caret: proficit verò ſecundũ corpus ætate, qui natura perfectiſsimꝰ eſt: & paſsiones ſuſtinet, qui paſsionibus ſuperior, non quo erat, ſuſtinuit contumelias, ſed quo factus eſt, ſuſceptis corporis paſsionibus. Reprehenditur igitur vbiq; praua fides illa hæc ſcribentium vel ſentientium, vtpotè prophanè lãguida,& veritatis dogmatibus diuerſa continens. Poſtquã autem beatiſsimi patres ſermonem de Chriſto abſoluerunt, Spiritus ſancti mentionem faciunt, credendum enim dixerunt in illum ſimili modo, videlicet vt in patrem & filium. Eſt enim ipſis conſubſtantialis: & profunditur quidem, hoc eſt, egreditur ſicut à fonte Deo & patre, conceditur autem creaturæ per filium. Vnde inſpirauit in ſanctos apoſtolos, dicens: Accipite ſpiritum ſanctum. Igitur ex Deo & Deus ſpiritus eſt, & non alienus à ſubſtantia, quæ ſuper omnia eſt: ſed ex ipſa,& in ipſa & proprius eius.

Luc.2.

Ioan. 20.

IPSA eſt ſanctorum patrum rectiſsima & ab omni errore aliena fides, hoc eſt, fidei confeſsio. Verùm vt Paulus dicit, Deus ſeculi huius excœcauit mentes infidelium, vt non fulgeat illuſtratio Euangelij gloriæ Chriſti. Itaque nonnulli relicta veritatis via, eunt per petras, non intelligentes neq; ea quæ loquuntur, neque ea de quibus affirmant. Vrgentes enim filiationis gloriam in ſolum verbum, quod ex Deo patre natum, quaſi filium alium, qui ex ſemine Ieſſæ & Dauid, coadunatum ei dicunt, participem quoque filiationis ac diuinæ gloriæ, & inhabitationis verbi ipſius, & ab ipſo habuiſſe omnia, proprium verò omninò nihil. De iſtiuſmodi, vt opinor, ſcripſerunt Saluatoris diſcipuli: ſubingreſsi enim ſunt homines quidam impij, de quibus & olim in hoc iudicium anteà ſcriptum, qui tranſferunt Dei gratiam in procacitatem, & vnicum hõrum & dominum noſtrum Ieſum Chriſtum abnegantes. Ieſus autem Chriſtus nõminatur meritò verbũ, quod in humanã forma apparuit, quia interrogãtibus ſcripſerunt aduerſarij, qui præ multa inſipientia Neſtorij & Theodori opinionem & ſcripta non cauent: Eum qui ex ſancta virgine, non ſinite eſſe Deum,& filium verum Dei & patris: illique ſoli tribuite paſsiones,& amouete ipſum verbum, vt ne dicat Deus paſsibilis. Hæ ſunt diligentiæ illorum adinuentiones, & cogitationum confuſio. Igitur nec nominetur Chriſtus vel vnctus, ſpecialiter & ſeorſim verbum, quod ex Deo patre, quemadmodùm enim alienum ab eo eſt pati, quando extra carnẽ intelligitur, ſic & vnctio incongrua, & aliena ab eo. Ieſum enim à Nazaret vnxit Deus ſpiritu ſancto, perfectum autem omnibus modis verbum Dei, & non opus habet vnctione, quæ per ſpiritum ſanctum eſt. Igitur negate diſpenſationem, ſpoliate vnigenitum à ſua erga mundum charitate, ne nominetur Chriſtus à vobis. An non indignũ ipſi, q̃ in his menſuris, ſicut nos, factus eſt? Igitur quia & hoc indignum eſt, eo nemo confiteatur quod factus ſit homo, vt & ipſis dicit Chriſtus: Erratis neq; ſcientes ſcripturas, neque virtutem Dei. Igitur eos qui hãc opinionem delegerunt, vt hoſtes veritatis habentes, fugiamus ipſorum pernicioſam vaniloquentiam, ſequamur autem ſanctorum patrum ſententiam & ſanctorum Apoſtolorum Euangeliſtarumq; traditionem. Ipſum enim verbum, quod caro factum eſt, loquebatur in illis, per quod & cũ quo, Deo & Patri honor, gloria, imperium cum ſancto ſpiritu in ſecula ſeculorum. Amen.

2. Cor. 4.

1. Tim. 1.

2. Pet. 2. 2. Tim. 3. & 4.

Locus obſcurus.

Act. 10.

Matt. 22.

Diffi-

DIFFINITIO CONCILII CHALCEDONENSIS,

EDITIO I.

DOMINVS noſter & ſaluator Ieſus Chriſtus notitiam fidei diſcipulis ſuis firmans, dixit: pacem meam do vobis, pacẽ meam relinquo vobis: vt nullus diſſonet à proximo circa dogmata pietatis, ſed vt pariter veritatis oſtenderent prædicationem. Quia verò non deſinit per zizania ſua diabolus contra ſemina pietatis inſurgere, & ſemper aliquid nouum contra veritatem inuenire: propter hoc Dominus (vt conſueuit) prouidens humano generi, pijſsimum & fideliſsimum ad æmulationem erexit Imperatorem, & vndique ſacerdotij præſides ad ſe conuocauit, vt gratia domini omnium noſtrum Chriſti operante, omnem quidem mendacij à Chriſti ouibus peſtilentiam remoueret, floribus autem veritatis eas pingueſcere faciat. Quod & perfecimus communi iudicio dogmata expellentes erroris, & inenarrabilẽ patrum renouauimus fidem, ſymbolum trecentorum decem & octo omnibus prædicantes. Et eos, vt proprios patres etiam aſſcribimus, qui poſteà in magna Conſtantinopoli congregati ſunt centum quinquaginta, & eandem fidem ipſi quoque cõ firmauerunt. Diffinimus igitur, ordinem & omnes formulas cuſtodientes, quæ de fide ſunt conſtitutæ,& nos à ſynodo quondã in Epheſo facta, cuius præſides fuerunt ſanctiſsimę memorię Cęleſtinus Romanorũ, & Cyrillus Alexandrinorũ, præfulgere quidem rectæ & immaculatæ fidei expoſitionem ſanctorum & beatiſsimorum trecẽtorum decem & octo patrum, qui in Nicea temporibus piæ memoriæ Conſtantini Imperatoris congregati ſunt, ſeruari autem & ea, quæ apud Conſtantinopolim à ſanctis quinquaginta patribꝰ decreta ſunt, ad expellendas quidem omnes germinantes hæreſes, & ad confirmationem eiuſdem Catholicæ & Apoſtolicæ noſtræ fidei.

ALIA DIFFINITIO CHALCEDONENSIS Synodi, comprehendens eorum, quæ in conciliis, Nicæno primo, Conſtantinopolitano primo, Epheſino primo decreta ſunt, approbationem, & duarum naturarum in vna Chriſti perſona aſſertionem.

EDITIO I.

AD cognoſcendam quidem confirmandamq; perfectiſsimè pietatem, conſultiſsimum ſatis hoc diuinæ gratiæ ſymbolum, ſaluberrimumque ſufficeret. De patre namq;, & filio, ac ſpiritu ſancto quod pleniſsimæ fuerat inſtitutionis, edocuit, & incarnationem Domini fideliter excipientibus euidenter inſinuat. Verùm quoniam quidam ea, quæ ſyncera veritas prædicat, deprauare conati, nouas auditu ſuas hæreticas perfidias ediderunt: & alij quidem diſpenſationis dominicę ſacramẽtum, quod noſtri cauſſa eſt celebratum, auſi fuêre corrumpere, dum à ſancta virgine partum proceſsiſſe diuinum, vocis abnegatione diſsimulant: & alij confuſionem ſiue permixtionem rurſus inducunt, vt vnam eſſe naturam diuinitatis & carnis ſtultè confingunt, ac per hoc vnigeniti confuſione portentuoſa, diuinam naturam paſſibilem eſſe ſignificant: Eapropter ab vniuerſa contra veritatem machinatione veniente, volens eos excludere, quæ modò præſtò eſt, ſancta & magna hęc Synodus, quod antiquitus in fide prædicatur, immobile hęc dicens, ante omnia ſtatuit, vt trecentorum decem & octo patrum venerabilium fides illibata permaneat. Et propter eos quidem,* qui cùm ſpiritui obuiare nituntur, eam traditionem, quæ in auguſtiſsima Conſtantinopolitana vrbe poſteà, cõgregatis centum & quinquaginta patribus, de ſubſtantia ſancti ſpiritus fuerat decreta, confirmat. Hanc etenim cunctis innoteſcere memorati fecerunt, non quaſi aliquid deeſſet pręcedentibus, indicentes, ſed de ſpiritu ſancto quid ipſi ſentirent, contra illos, qui eius poteſtati refragari conati ſunt, ſanctarum ſcripturarum teſtimonijs illuſtrantes. Propter eos ſanè, qui diſpenſationis dominicę tentauêre peruertere ſacramentum,& hominem ſolùm de ſancta Maria virgine procreatũ eſſe vaniloquijs ſuis autumant impudenter, ſancti Cyrilli, qui Alexandrinę fuit paſtor Eccleſię, ſynodales epiſtolas ad Neſtorium ſcriptas atque orientales, vtique ſibi conuenientes, amplexa eſt, ad arguendum quidem Neſtorianam dementiam, interpretationem verò deſiderantium pio zelo concipere ſaluberrimi ſacramenti ſententiam. Quibus epiſtolam quoque beatiſs. Romanę antiquioris vrbis antiſtitis, ac venerabilis Papę Leonis, Flauiano ſanctę memorię Archiepiſcopo ſcriptam, ad expugnandam prauitatis Eutychianę perfidiam, vtpotè maximi Petri confeſsioni ſatis conuenientem, & velut monimentum cuiuſdam ſtatuę communis extantem, contra cunctos hæreticos meritò copulauit, vt recto dogmati ſua firmitas inconcuſſa permaneat. Nam & in duos filios diſpenſationis tentantibus diuidere Sacramentum reſiſtit hoſtiliter, & eos, qui paſsibilis audent dignitatis vnigenitum dicere, collegio ſacerdotali detrudit, & confuſionem & commixtionem in duabus Chriſti naturis excogitantibus re-

luctantes, & cœlestem vel alterius cuiusdam substantiæ esse, quam de nobis assumpsit sibi formam seruilem, delirantes, exterminat: nec non & eos, qui duas quidem ante vnitionem, vnam verò pòst vnitionem naturas in Christo fabulosè confingunt, anathematizare non cessat. Beatiss. igitur sequendo patres, vnum & eundem filium confiteri Dominum Iesum Christum, concordantibus omnes institutionibus edocemus, eundem in deitate perfectum, eúdem in humanatione perfectum, Deum verè & verè hominem eundem ex anima rationali & corpore, consubstantialem patri secundú deitatem, cósubstantialem nobis eundem secundum humanitatem, per omnia similem nobis sine sorde peccati, ante secula quidem à patre progenitum secundum deitatem, in vltimis verò diebus eundem propter nos, & propter nostram salutem ex Maria virgine, quæ Deum peperit secundum incarnationem vnum & eundem Christum, filium Iesum, Dominum, vnigenitum, quæ in duabus naturis inconfusè & immutabiliter, indiuisè atq; inseparabiliter omnes agnoscimus, nusquam sublata differentia naturarum propter vnitionem, sed potius vtriusque naturę proprietate seruata, & in vnam concurrentem personam, non in duas deductum diuisúmue personas, sed vnú & eundem filium, Deum verum, Dominum Iesum Christum, sicuti nos ab initio prophetæ de eo & ipse nos Iesus Christus instituit, & paternum nobis tradidit Symbolum. His igitur à nobis vndique cum omni deliberatione ac diligentia pariter ordinatis, decreuit sancta atque vniuersalis hæc Synodus, aliam fidem nemini licere proferre, siue conscribere, aut exponere, vel sentire, vel aliter tradere. Sed eos, qui audent vel componere aliam fidem, vel proferre, vel docere, vel tradere aliud Symbolum volétibus ad cognoscendam se conuertere veritatem ex ritu pagano, siue Iudaico, vel qualicunque hæretico: eos, siquidem Episcopi siue clerici sunt, alienos esse Episcopos ab episcopatu, & clericos à clero: Quòd si monachi vel laici fuerint anathemathizari.

„ Et post lectionem definitionis, omnes „ reuer. Episcopi clamauerunt: Hæc fides pa„ trum. Metropolitani modò subscribant. „ Quæ benè definita sunt, dilationem „ non suscipiant. Hæc fides Apostolorum. „ Huic omnes consentimus. Omnes ita sapi„ mus. Magnificentiss. & gloriosiss. Iudices „ dixerunt: Quæ à sanctis patribus statuta „ sunt, & omnibus placuerunt, manifesta fiát „ diuino vertici.

„ Atque hæc Chytræe de præcipuis quatuor primarum Synodorum decretis, & de gregalium tuorum Atheismis ijsdem repugnantibus: quæ satis ostendunt, quàm vobis Synodi faueant, & quàm tu impudẽter ad eásdem prouocaris. Ac sufficere ea quidem possent, quia tamen alia suppetũt non minus efficatia ad tuam impudentiam coarguendam, quæ ex earundem aliarumque vel gestis, vel canonibus colligi possunt, nec ea prætermittenda videntur. Afferamus igitur quæ fuerint instituto nostro opportuna. Et verò quamuis possent fortasse vna sectione omnia comprehendi, in plures tamen tribuamus, vt clarior ac dilucidior sit tractatio. Et à Nicæni Synodi definitione de anni & Paschæ emendatione ordiamur.

DE ANNI ET PASCHAE Emendatione, Sectio IIII.

OLIM A NICAENIS PATRIBVS facta, ac nunc ab Ecclesia Catholica ad pristinam normam ac rationem reuocata: Quæ ab hæreticis nescientibus quid loquantur reprehensa satis ostendit, quanti Chytræus, & reliqui veritatem, & decreta Synodorum probatorum, & pura, quam vocant, Ecclesiæ faciant.

Iam verò te Chytræe non fugit, quanto studio laboratum sit in Synodo Nycæna, vt post rectissimam de Dei filio fidẽ expositam sacrosanctum Paschæ festum ritè celebraretur, schismaq; tolleretur inter magnam Orientalium partem, atque Ecclesiam orthodoxã. Nec Patres ea de re tam tulisse decretum, quàm Apostolicum canonem renouasse, Pontificumque Romanorú, qui antecesserant, vestigijs institisse atque ad extremum non destitisse, quousque Christianus orbis vniuersus tanti momenti rem executioni demandasset, vniusque labij in eius festi celebritate cerneretur. Qui posteà secus facerent, ij & cũ Audianis, & Quartodecimanis hæreticis sensisse, & iniuriam Deo inferre voluisse deprehensi, anathemate percutiebantur, atque ab Ecclesiæ communione eijciebantur. Id autem studij an procurrente tempore Romanæ inprimis Ecclesiæ Christus Dominus reseruari voluerit, spero nó inficiaberis, si summatim in tanta deliberatione causas, & rationem decreti Nicæni altius repetiero: ac cùm idem ostendero nouissimè à Romano Pontifice fuisse diligentissimè, ac iustissimis de causis reuocatum ad vsum, simul intelligas vtrinę, tu, tuique, an nos Catholici purioris Ecclesiæ, ac priorum Synodorum decreta pluris faciamus.

LABORA-

LABORATVM AB HEBRAEIS, ETHnicis, & Christianis in motu Solis & Lunæ exæquando, vt dies festi rectè disponerentur.

CAPVT I.

QVi labor Hebræos, & Christianos exercuit, illos ad suum, hosce ad nostrũ Pascha, ac deinceps ad reliqua festa inde pẽdentia ritè celebranda, idem Ethnicis ad suos fastos (seu potiùs nefastos) disponendos negotium fecit. Cùm enim Lunaris annus cum Solari non concordet, ac motus cælestes (quos non sine caussa mathematici surdos vocant, quoniam vix vnquam certò possunt deprehendi) eiusmodi sint, vt semper aliquid numerãdum relinquatur, propterea variæ hypotheses, & rationes antiquitus excogitatæ fallaces fuerũt. Et Hebræis quidem atque Chaldæis, sicut & Arabibus annus erat trecentorum, & quinquaginta quatuor dierum: ac proinde superabatur ab anno Solari nostro vndecim diebus. Itaque Hebræi, vt ratio Lunæ motui solis responderet, tertio quoque, & interdum secundo anno lunarem mensem intercalabant, quod hodieque faciunt, & annum tredecim mensium efficiunt, ijque dies ἔπακται, Epactæ vocantur, sicut qui mẽsis ab ijs intercalatur, eum cum hac copula Veadar nominant, quasi duplex Adar, qui in nostrum Februarium incidit, & ijs postremus est anni mensis, licet etiã veteres Hebræi solerent interdum repetere Martium, vt mensis intercalaris esset venisan, quoniam Nisan ijs dicitur Martius. AEgyptij autem cùm in portiones id est, menses duodecim annum solarem distribuissent, singulis quidem mensibus tres dierum decades attribuentes, euoluto deniq; anno quinque etiamnũ superadijciebant dies, quadriennijs verò exactis diem intercalabant in ortu caniculæ, exactumque illud quariennium vocabant ἐνιαυτὸν ἡλιακὸν, θεὸ κυνικὸν, annum solarem, Dei, canicularem, quanquam & præter hũc, qui constabat ex quatuor annis Aegyptiacis, & die ex quatuor quadrantibus conflato, maior alter canicularis erat ex 365. magnis compositus, ac deinceps maximus, qui Toth, quique item in ortum caniculæ incidebat. Testatur autem Plinius eam quarto quoq; anno vnius diei intercalationem Aegyptijs ex obseruatione Eudoxi fluxisse, cum libro secundo ita loquatur: Omnium quidem si libeat obseruare minimos ambitus, redire eásdem vices quadriennio exacto Eudoxus putat, non ventorum modo, verùm & reliquarum tempestatum ex parte. Et est principium lustri eius semper intercalari anno caniculæ ortu. Verumtamen ipsorum temporum decurrentium ratio docuit tantam rem esse adhuc accuratius obseruandam, ipsumque annum corrigendum.

Io. Leo in descript. Africæ. pagin. 42.

Iul. Africa. in primũ cap. Gen.

Plin. 2. lib.

Graeci autem antiquitus in solis cursu obseruando, & anno in decem menses partiendo, viderunt ipsi quoq; procedente tempore non ijsdem semper intercalationibus correctionem anni esse adhibẽdam. Qui item eos sunt subsecuti, hi quamuis ad veritatem propius accessissent, haud tamẽ integrè assequebantur, curriculum solis Zodiacum obeuntis: Quare & inter sese tum de horis, tum de horarum partibus, atque momentis variárunt. Quod sanè fecit, vt tantillo subindè mutato, vniuersa penè ratio temporis obseruandi esset immutanda: & quidquid exciderat, id noua subtractione, vel quasi deuoratione corrigendũ, aut adeò intercalatione supplẽdum. Nam & propterea Græci dies quosdam vocabãt tanquá insititios ἐμβολίμους, & alij: παγομένας ἡμέρας, qui dies anno æquabili extra ordinem mensium adiecti explendis anni spatijs potiùs adijciebantur, quàm inserentur. Inde item voces illæ Græcorũ diebus eiusmodi attribũtæ προσθεταὶ, ἐξωρέσιμοι, ὑποῤῥαπτοι, πέριττα. Quamobrem qui Græcorum menses cum Latinorum mensibus comparare conati sunt, sicut Theodorus Gaza fecit in libello de mensibus Atticis, nequicquam laborarunt. Nam & illi tam instabiles erãt, vt semper incerti vagarentur, & annus Romanorum lege Iulia definitus, qui certissimus habebatur, ita solstitiorum & æquinoctiorum sedes anteuertebat, sicuti dicetur.

Hinc igitur patuit Leostrati ὀκτωεικοσαετηρίδας mẽdosas fuisse: nec annum Methonis, qui belli Pelopone siaci tempore vixit, certum prebuisse vsum. Is autem annus aureus fuisse numerus, à Diodoro scribitur, atq; ab astronomis vocatus Cyclus decembro nouennalis, quoniam ab eo credebatur vnde viginti annis luna cunctas suas varietates absoluere, & ad sua principia reuerti. In quo quidem Cyclo descripti erant ortus omnes, & occasus, prognostica quoq; tempestatum, serenitatum, & status totius illius temporis. Sed trecentis ac decem octo pòst annis, dies vnus, & penè duodeuiginti supererant horę, quo solis cursus lunã anteibat, Itaq; ἐνδεκαετηρίδας Methonicas, editio primę periodi Calippicę aboleuit: à qua deinceps reliquę periodi Calippicę ad tẽpora Cęsariana erãt deducẽdę. Sed & hæ minus omninò quadrárũt. Calippus enim haud rectè putárat, cùm existimasset sua periodo annorũ sex supra septuaginta nihil reliquũ fieri de scrupulis lunę cũ rationib' solis, seu nullã superesse ὑπεροχὴν ἡλιακὴν hoc est, excessum solarẽ supra lunam.

Ann. mundi d i. 3690.

Diodor. libro 12.

ET Hipparchus quidem, qui summi vir iudicij, & à Plinio naturæ consiliorũ particeps, & à Ptolemeo vir veritatis amicus φιλαλήθης vocatus est, non solùm plura, quę pertinebant ad cælestes motus emendauit, verùm etiam cum Chaldaicas obseruationes, atq; calippicas rationes cum veris & medijs syzygijs contulisset, primus è Græcis animaduertit μετάπτωσιν cursus lunaris intra quatuor periodos calippicas fieri, q. ppè q. lunã duorũ trientiũ diei suis tẽporib' prisca calippi neomenias anteuerte re sępè animaduerterat. Itaq; ait: ἡμεῖς δὲ μήνας μὲν ὅλους εὑρίσκομεν περιεχομένους ἐν τοῖς ιθ ἔτεσιν, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι (hoc est Methõ, & Calippus) τὸν δ' ἐνιαυτὸν καὶ ἔτι τὸ τεταρτημορίου ἔλαττον ἐπιλαμβάνοντα μάλιστα μέρ(Θ) μιᾶς ἡμέρας ὡς ἔν τοῖς τῶν ἐτεσιν ἐλλείπειν παρὰ μὲν τὸν μέτωνα ἡμέρας πέντε, παρὰ δὲ τὸν κάλιππον ἡμέραν μίαν. ac tamen cùm nouilunium cum æquinoctio cõiungens. προεμπτώσεις ἰσημερινὰς, καὶ σεληναϊκὰς, easdem esse existimasset, falsus est, cũ in 304. annis non solùm lunam, sed & æquinoctia vno die priscas sedes anni Iuliani anteuertere sit de prehẽsum. Sic & Philolai, ac Democriti, vt Oenopidæ, & Aphrodisij fallaces anni, cyclique fuerunt.

Hipparchus ἐν τῷ περὶ ἐνιαυσίου χρόνου.

AT Romani (inquit Plutarchus in Numa) initio hoc vnum duntaxat obseruantes, vt dies 360. annus contineret, ἓν μὲν φυλάττοντες, ὅπως ξήκοντα, καὶ τριακοσίων ἡμερῶν ὁ ἐνιαυτὸς ἔσται, septingentos totos annos & eò amplius eorum vestigijs institere, qui nondũ ista optimè callebant: quare intercalationem omnem aut omittebant aliquando, aut nõ rectè adhibebant: vnde intercalarium ea varietas extitit, vt ratio fastorũ mox etiã æstiuis mensibus immutare tur, vti Suetonius refert. Superuenit Iulius Cæsar, qui vir cũ iudicij acris esset, ac pro more illius gentis Pontifex Maximus, curam illorũ sacrorum (quæ tamen erant execranda) haberet, omnẽ illam temporum inconstantiam, vagã adhuc, & incertam in ordinem statutæ definitionis per Sosigenem coegit, & dies omnes, qui confusionẽ parere potuissent, cõsumpsit. Quãobrem anno cõfusionis in 444. dies protenso ad numerum Solis, qui diebus circiter 365. & quadrante cursum conficere tunc putabatur, annus directus est, decem diebus veteri obseruationi superadiectis, quartoque anno dies vnus est iussus, vt intercalaretur. Sed & 30. post annos ab Augusto Cæsare correctus est annus, cũ ex anteuersa ratione intercalandi, tres dies plus, quàm opus fuerat à falsis illis Sacerdotibus intercalati fuissent. At verò tẽpus ipsum, & solertior obseruatio docuerunt, istã quoq; anni quantitatẽ non omninò congruere cũ solis annua reuolutione, cũ eo nempè tempore, quod sol à principio arietis duodecim obit Zodiaci signa. Atq; idcircò experimẽto probatũ est, quod æquinoctiũ vernum Iulij Cæsaris tempore fuerat octauo Kalẽdas Aprilis, hoc est, 25. Martij id recessisse in sextum, vel quintum Idus, hoc est, in decimam, vel vndecimam Martij diem, quoniam annus ille veram anni quantitatem excedebat.

POST CHRISTI DOMINI ADVENtum, eãdem in re quoque fuisse variatum, sed semper vt magis tempus procedebat, ita liquidiorem cœlestium notitiam creuisse.

CAPVT II.

PTOLEMEVS verò, qui Adriano Imperatore vixit, annum constare ait 365. diebus, & quarta vnius minus trecentesima parte diei, hoc est minutis quatuor secundis quadraginta octo, ex horis videlicet quinq;, minutis quinquaginta quinq; secũda 12. Quare annis ab Kalendarij emendatione per Cæsarem procurata plus quinq; diebus anticipasse æquinoctium colligere tur, sed multò plures anticipasse iam certo certius deprehensum est. Atqui præter Eusebium Cæsarienssem, & alios, ac præter Dionysium Abbatẽ cognomẽto μικρὸν, qui cyclum Paschalem ab eodem Eusebio cõditum se emendasse putauit, cùm eum cũ cyclo solis composuisset, eq; ambobus cyclis periodum magnam confecisset annorum 532. quæ ab eo vocatur periodus Dionysiana, cuius initium consurgit ab anno Actiacę victorię 39. in quem Christi natalem confert: Maximus quoque Monachus Heraclio imperãte volumen magnum in lucem edidit de computo annali aliquot annos ante quàm Beda libros de temporibus suos scriberet anno Domini 641. isque liber inscribitur ψηφισμὸς τῶν τὸ ἡλίου, καὶ τῆς σελήνης ἐτῶν ἑκατὸν μαξίμου τοῦ μοναχοῦ. Cũ aũt Albategnius Arabs, qui post septingẽtos annos secutus est Ptolemeũ, propius in anni quantitate obseruanda ad veritatem accessisset, & hanc alibi alij acutiùs inspicerent, errorem qui latè serpebat, orbi terrarũ indicârunt. Trecenti verò elapsi sunt anni, cũ Europa penè vniuersa atrocissimis bellis afflicta, Orientalibus item Asiaticis ingens illud bonarum literarum naufragium passis, miserè iacebat in tenebris: Ex quibus inter cæteros primi illius Alphonsi qui suę Hispanię leges dedit, filius Alphõsus & Rex, & eruditissimus, mathemata Regijs sumptib' illustrauit. Quadringenta enim millia aureorũ expẽdisse fertur ad eorum restitutionem, atq; ad remunerandos Mauros, & Saracenos, quos eo nomine Corduba, & ex Africa euocauerat. Nã hi disciplinas

Ptol. 3. Alma. de rẽ anni quantitate elicienda.

plinas eas ab Aegyptijs, atque ab Arabibus siue inuentas, seu conseruatas adhuc integriores retinebãt. Tum igitur anni mensura diligentiùs expensa est. Extantque notæ omnibus tabulæ, quæ dicuntur Alphõsinæ, quas postea præstantissimi apud Latinos viri magnoperè æstimârunt. At deinceps alij suas addiderunt obseruationes. Quamobrem tandem neque temerè, nec sine magno diuinæ Prouidentiæ consilio nõ iam à Iulio Cæsare Pontifice Ethnico Romanorum gentilium, sed à Gregorio tertiodecimo vero sub Christo põtifice Christianorum, annus ad rationem Nicænæ Synodi correctus est, id quod sanè alij Romani pontifices tentauerant, sed ob bellorũ motus, quibus quatiebatur Christiana Respublica, assequi non potuerant, cùm rei huius perficiendæ hora nondum venisset, ab eo, qui facit omnia in pondere, in numero & in mensura. Qui sit benedictus in secula. Caussas porrò Chytræe si quæras, cur hanc inæqualitatem permiserit Deus, non ita multò pòst tangam.

QVAE A SYNODO NICAENA DE Paschæ obseruatione decreta sunt, ea prius fuisse ab Apostolis decreta.

CAPVT III.

PRIMÒ autem satis constat nihil à Nicænis patribus noui decretum fuisse, cùm decretum de Pascha ederetur: vnde efficitur, nec aliquid à Romano Pontifice fuisse nouatum, sed quo spiritu Nicænos, eodem nunc Latinos patres Apostolorum constitutionem, quanam ratione omnes ritè obseruarent ostendisse.

EXTANT B. Cyrilli Patriarchæ nouẽ & triginta paschales Homeliæ, quas ille cùm vocet ἑορτασικὰς, duob' & triginta annis, quibus Alexandrinam rexit Ecclesiam, ad populum habuit. In his quidquid hac de re in Nicæna Synodo tractatum est, id Apostolicas vocat traditiones, atque Euangelicam tum traditionem, & prædicationem, tum constitutionem. Id ipsum Epiphanius asserit apertissimè, qui Audianos refellens, licet apud multos inquiat esse dubiam Apostolorum constitutionem, (eo nempè tempore, quo hæretici Iudaizantes in pascha vocabãt illã in dubium) ait tamen non solùm nõ esse reprobatam, sed omnem regularem ordinem in ipsa contineri, nihilque à fide adulteratum, nihil à confessione, neque ab Ecclesiastica gubernatione ac regulà alienum.

Epipha. ad uersus Audianos.

ΕἸ ΤΟΥΤΟ ΔΕ (inquit) ΟἹ ΑὐΤΟΙ ΑΥΔΙΑΝΟῚ ΠΑΡΑΦΕΡΟΥΣΙ ΤΗΝ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΌΛΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΝ ΟὐΣΑΝ ΜΕῚΝ ΠΟΛΛΟῖΣ ἘΝ ΑΜΦΙΛΕΚΤΩ, ἈΛΛ' ΟὐΚ ἈΔΟΚΊΜΟΝ, ΠΆΣΑ ΓΑΡ ἘΝ ΑὐΤΗ ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΤΆΞΙΣ ἘΜΦΕΡΕΤΑΙ, ΚΑῚ ΟὐΔΕΝ ΠΑΡΑΚΕΚΡΑΓΜΈΝΟΝ ΤΗΣ ΠΊΣΕΩΣ, ΟὐΔΕ ΤΗΣ ὉΜΟΛΟΓΊΑΣ, ΟὐΤΕ ΤΗΣ ἘΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΉΣΕΩΣ, ΚΑῚ ΚΑΝΌΝΩΝ (Θ), ΚΑῚ ΠΊΣΕΩΣ.

CVM verò schismatici illi Synodũ carperent, atque ab ea dicerent propter personarum acceptionem relictum fuisse patrũ ordinem de pascha celebrando, diemque transmutatum in officium Constantini Regis, quod cũ huius instaret natalis dies, tum pascha transmutassent, respondet Epiphanius: Et sanè, si eadem die pascha quotannis celebraretur, & decretum esset, vt hoc fieret, probabile erat, quod ab ipsis dicitur. Quando verò singulis annis non potest sic ordo in eadem supputatione hærere, corruit ipsorum sermo, διέπεσεν ὁ αὐτῶν λόγ(Θ).

NON enim (inquit) propter natalem Rex hoc curauit, sed propter Ecclesiæ vnionem. Deinceps inferius. Hi verò (ait) non intellecta mente Apostolorum, & sermone, qui in constitutione habetur, putauerunt oportere cum Iudęis pascha peragere. ΟὐΓΓΑΡ ΔΙΑ ΤΟ ΓΕΝΕΘΛΙΟΝ Ὁ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ἘΠΕΜΕΛΗΣΑΤΟ, ἈΛΛΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ἜΝΩΣΙΝ ΤΗΣ ἘΚΚΛΗΣΙΑΣ. & infrà: ΟὗΤΟΙ ΔῈ ΜΗ ΝΟΗΣΑΝΤΕΣ ΤΟΝ ΝΟῦΝ ΤΩΝ ἈΠΟΣΌΛΩΝ, ΚΑῚ ΤΟ ΛΌΓΩ ΤΟ ἐΜΦΕΡΟΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ἘΝ ΤΗ ΔΙΑΤΑΞΕΙ ἐΝΟΜΙΣΑΝ ΜΗΠΟΤΕ ἌΡΑ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ἸΟΥΔΑΊΩΝ ΧΡΗ ΠΆΣΧΑ ἘΠΙΤΕΛΕῖΝ.

ACpostquàm plura de Audianis locutus est, qui Ecclesiam sciderant, quiq; multò anteà Romanis Pontificibus oblatrauerant, addit, si cum Audianis pascha fuisset celebratum, tum bis pascha peractum iri ante & post æquinoctium, tum totum opus erroris non item veritatis plenum inuentum. Denique ad extremum infert. Nam ante æquinoctium non implebitur annus, neque implebitur circulo cursus ex Deo hominib' cõstituto, nisi pręterierit Aequinoctium. Et poterant (subdit) de hoc multa dici, quomodo rectè fecerunt patres, imò potiùs per ipsos Deus correxit Ecclesiam, vt tota veritatis certitudo huius colendissimæ festiuitatis, post æquinoctium fieret, & quæ sequuntur, &c. ΚΑΙ ἨΝ ΜΕῚΝ ΠΕΡῚ ΤΟΥΤΟΥ ΠΟΛΛᾺ ΛΕΓΕΙΝ, ὡΣ ΚΑΛΩΣ ΠΟΙΗΣΑΝΤΕΣ Οἱ ΠΑΤΈΡΕΣ, ΜΆΛΛΟΝ ΔῈ ΔΙ' ἘΑΥΤΩΝ Ὁ ΘΕΌΣ ΚΑΤΏΡΘΩΣΕ ΤΗ ἘΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟ ΠΑΝ ἈΚΡΊΒΑΣΜΑ ΤΗΣ ἈΛΗΘΕΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΝΣΕΒΆΣΜΟΥ ΤΑΥΤΗΣ ἙΟΡΤΗΣ ΠΑΝΑΓΥΊΑΣ ΜΕΤᾺ ἸΣΗΜΕΡΊΑΝ ΜΕῚΝ ΠΟΙΕῖΣΘΑΙ.

ACCEDIT ad Epiphanium Acesius ille Nouatianorum Episcopus. Sic enim Diuinæ sapientię placuit astutos comprehendere in astutia sua, & facere, quod dicit Psaltes: Inimici nostri sunt Iudices. Is ergo post lætam Nicænæ Synodi definitionem Constantino Imperatori ipsa in

Synodo interroganti, vtrum vellet definitioni fidei ac celebratiõis Paschæ assentire, respondit: Nouum nihil Imperator Synodus constituit. οὕτως γὰρ ἄνωθεν ἅπαντες ἐκ τῶν ἀποστόλικῶν θρόνων παρειλήφαμεν, καὶ τὸν ὅρον τῆς πίστεως, καὶ τὸν χρόνον τῆς τῶ πάσχα ἑορτῆς, hoc est: Sic enim omnes à principio à sedibus Apostolicis accepimus, & definitionem fidei, & tempus festi Paschæ. Eusebius autem Cæsarienſis: Mota est (inquit) eo tempore haud parua quæstio, ex eo quòd cunctæ per Asiam paræciæ, velut ex antiquiore traditione 14. luna salutaris Paschatis festum celebrandum esse putabant: qua die Iudęis agnum immolare præceptum fuerat: quasi omninò eadem luna in quamcunque illa septimanæ diem incidat, ieiunia sint soluenda, cùm reliquis Ecclesijs per vniuersum orbem consuetudo non esset ad hũc modum celebrãdi Paschæ, quæ ex Apostolica traditione morem hactenus durantem seruat, quod videlicet ieiunia nullo sint alio loco, quàm resurrectionis Saluatoris nostri die soluenda.

PRAETEREA idem Eusebius libro 5. cap. 27. Qui verò (inquit) in Palestina erãt Episcopi, quorum paulò antè meminimus Narcissus, & Theophilus, & cum eis Cassius Ecclesiæ Tyri, & Clarus Ptolemaidis Episcopi, & alij, qui cum istis venerunt, postquàm de traditione celebrandi Paschæ, quæ ad ipsos ex succesione Apostolorum descenderat, multis tractassent, circa calcem scripti sui ista ad verbum subiecerunt: Satagite autem nostræ epistolæ exemplar per totam paræciam mittere, ne rei simus erroris eorum, qui suas animas tam facilè seducunt. Significamus autem vobis, quod & Alexandriæ eãdem die, qua nos Paschæ festum agunt. Et quæ sequuntur. Causa autem, cur Orientales in eodem errore perstarent, illa potissimum erat, quam affert Theodoretus libro tertio in Epitome hæresum cap. de Quartodecimanis. Profitentur enim (inquit) Ioannem » Euangelistam in Asia prædicantem docuisse celebrare Pascha decimaquarta luna, » ac prauè intelligentes Apostolicam traditionem vsi sunt falsis actis Apostolorum, » alijsque apocryphis libris, vnde & Polycrates eadem mutuasse credendũ est. Atqui » hoc ipsum attigit magnus Athanasius in epistola ad Episcopos Africanos, cùm de Synodis Arimini, & Seleuciæ habitis loqueretur. Syros nempè & Cilices, & qui in Mesopotamia degunt, in Pascha cum Iudæis celebrando claudicasse. Sed gratiæ (inquit) Domino nostro, quia & de fide, & de sacro illo festo in concordiam itum est.

EXTAT autem in Bibliotheca, quæ Romæ est in Vaticano, ad quam Orientales Patriarchæ confugere solebant, cùm Ariani, alijque hęretici Synodos ipsas corrupissent, decretum de Pascha descriptum ex actis sanctæ Nicęnæ Synodi à Ioanne, cui cognomen erat ἀπὸ τῶν σχολασικῶν. Patriarcha Constantinopolitano, qui Iustiniano Imperatore decreta Synodorum collegit, & in vnum volumen redegit. Is autem sic habet:

Πέπραχλαν δὲ ἔυτως τὰ δόξαντα πᾶσι τοῖς ἐν τῇ ἱερᾷ συνόδῳ συνελθοῦσιν ἐν ταῖς ἡμέραις θεοσεβοῦς, καὶ μεγάλης βασιλέως Κωνσταντίνου, ὃς οὐ μόνον τοὺς προγεγραμμένους ἐπισκόπους εἰς ταυτὸν εἰρήνην ποιήσεν τῷ ἔθνει ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ συμπαρὼν τῇ τέλει ὁμηγύσει συζητεῖ τὰ συμφέροντα τῇ καθολικῇ ἐκκλησία. ἐπειδὴ τοίνυν ἐξεταζομένου τὸ πράγματος περὶ τοῦ δεῖν συμφώνως ἄγειν τὸ πάσχα ἅπασαν τὴν ὑπήρανον ἠυρέθη τὰ τρία μέρη τῆς οἰκουμένης συμφώνως ποιοῦντα ἑωμαίοις, καὶ ἀλεξανδρεῦσι, ἐν ᾧ κλίμα τῆς ἀνατολῆς ἀμφισβητῶν, ἔδοξε πάσης ζητήσεως περιαιρεθείσης, καὶ ἀντιλογίας, ἔυτως ἄγειν, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἐν τῇ ἀνατολῇ, ὡς ἄγουσι ῥωμαῖοι, καὶ ἀλεξανδρεῖς, καὶ οἱ λοιποὶ πάντες πρὸς τὸ πάντας ἐν μία ἡμέρα τὸ πάσχα ἐπιτελεῖν, καὶ ὑπέγραψαν πάντες οἱ τῆς ἀνατολῆς, οἱ διαφωνοῦντες πρὸς τοὺς ἄλλους. hoc est: Sic autem « acta sunt, quę omnibus placuerunt, qui in « sancta Synodo conuenerunt, temporibus « pij in Deum, & magni Imperatoris Con« stantini, qui non solùm Episcopos superius « descriptos in vnum congregauit, vt pacem « nostrę genti faciat: Sed & ipse in eorum cœ « tu prędens conquirit, quę Ecclesię Catho« licę conducunt. Quia igitur postquàm ex« cussum, & expensum est, oportere ab vni« uersis, qui sub cœlo sunt vno modo agita« ri Pascha inuentę sunt tres partes Orbis, « quę Pascha concorditer agunt, cum Roma « nis & Alexandrinis, vna verò Orientis du« bitat & disceptat, visum est sublata omni « quæstione & controuersia, ita etiam agant « fratres qui in Oriente sunt, sicut Romani « & Alexandrini, ac cęteri omnes, vt omnes « vno die Pascha celebrent, & subscripserunt « omnes Orientales, qui in alijs discrepabant.

SED iam benè habet: Romanos in primis Apostolicam semitam institisse: Orientis partem ab ea tum recessisse. Nunc superiora adhuc secula recenseamus, ac diligenter inspiciamus, & per quosnam diuina sapientia voluerit Ecclesiam dirigi, si quando in scopulos eiusmodi impingeret, aut schisma in ea contingeret: & à quibusnam purioris (vt dicis) Ecclesię decreta seruentur.

VRSERANT igitur olim Asiatici, quorum primus erat Polycrates Ephesius decima quarta die lunę, (vti soliti erãt Iudæi

dæi) in quamcunque diem incidisset hebdomadæ Pascha, id esse celebrandum. At quis attollere signum veritatis debebat, ad quod accurrerent orthodoxi? Si Orientales id feciſſent, erant eorum castra plena turbarum, atque disidij. si quis alius id sibi sumpsisset, auctoritate, quãta opus erat nõ erat fultus. Itaq; ad eũ hoc attinebat, in quo Christi Domini promissa, & data vigebat auctoritas, nempè confirmandi fratres suos. Sic igitur Victor Romanus Pontifex & Martyr, qui decennium Ecclesiam rexit, sartam tectam eandem de qua dictũ est, Constitutionem Apostolicam tenuit, & ex Apostolorum principis traditione, Synodique Romæ coactæ decreto docuit, non nisi Dominico die, quo Saluator à mortuis resurrexit, ieiunium esse soluendum, festumque illud celebrandum. Tum Galliarum Episcopi Præside Irenæo, deinde Narcissus Hierosolymitanus, & Theophilus Cæsarienſis: Prætereà Ecclesię Põti, quibus præfuit Palma vir Apostolicus: Deniq; Achaicæ quoq; prędente Bachillo Corinthiorum præsule varijs Synodis conuocatis B. Victorem D. Petri successorem sequendum esse censuerunt. Sic verò, hic Theophilo Episcopo, cęterisque Christianis, qui Alexandriæ agebant, inter cętera scripsit.

» MVLTA mihi gratulatio est dilectiſ» simi fratres, quod manifestato (sicut optaclarit. 1. ab Eccleſia iam magna ex par» te pernicioſi erroris nocte depulſa, creditæ » nobis diſpenſationis fructus creſcit, & au» gmentatur in Domino, celebritatem ſan» cti Paſchę die Dominica agi debere, & præ » deceſſores noſtri iam ſtatuerunt, & nos vo» bis illud eãdem die celebrari ſolenniter » mandamus: quia non decet, vt membra à » capite diſcrepent, nec contraria gerant. A » quartadecima verò luna primi menſis vſ» que ad vigeſimum primum eiuſdem men» ſis diem eadem celebretur feſtiuitas. Hæc » Victor.

QVI cùm prædeceſſores dicit eos, qui se anteceſsère, deſignauit ſanctos Eleutherium, Soterem, Anicetum, Pium, Higiniũ, Theleſphorum, Xiſtum, Alexandrum, Euariſtum, Anacletum, Clementem.

CAETERVM vt in ijs, quæ ad ſacrum Paſcha, ritè celebrandum pertinebant, ab Orientalibus aut ab alijs, qui nolebant acquieſcere, dimoueri nunquam potuit, quo minus diuinitus ſibi conceſſo munere fungeretur, ſic obijcientibus multa ſchiſmaticis, ipſe tamen prævaluit, quippè pręter alia videbat ea ratione Iudaiſmum in Eccleſiam inuehi, quẽadmodum Blaſtus quidã ſenſim tẽtabat. Factum eſt aũt, poſt aliquot apnorũ decades, vt Nicæna Synodus eandẽ Romani Põtificis ſententiam cõprobauerit, atq; per vniuerſum orbem promulgari iuſſerit, nõ minus quã idem ille Victor Apoſtolicã conſtitutionem inuictus defenderat, quam S. Clemens D. Petri ſucceſſor ſcriptam reliquerat his verbis:

Δεῖ οὖν ὑμᾶς ἀδελφοὶ τῶ δι' χριςῦ τιμίῳ ἐξηγορασμένους αἱματι ἴδιας ἡμέρας τὸ πάσχα ἀκριβῶς ποιεῖσθαι μὴ πάσης ἐπιμελείας, μὴ ζοπήμ, ἰσημερίνην, ὅπως μὴ δύς τῶ ἑνιαυτῶ ἑνὸς σαθήματος μνείαν ποιεῖσθαι, ἀλλ' ἅπαξ τῶ ἔτους τῶ ἅπαξ ἀποθανόντος. μηκέτι δὲ παρατηρούμενοι μετὰ ἰδαίων ἑορτάζειν, ὐδεμία γὰρ κοινωνία ἡμῖν νῦν πρὸς αὐτούς, πεπλάνηνται γὰρ καὶ αὐτὴν τὴν ψῆφον, ἣν νομίζουσιν ἐπιτελεῖν, ὅπως πανταχόθεν ὦσι πεπλανημένοι, καὶ τῆς ἀληθείας ἀπεσχοινισμένοι, ὑμεῖς δὲ φυλάσσεσθαι ἀκριβῶς τὴν ἰσημέριον τροπὴν τῆς ἐαρινῆς ὥρας, ἥτις γίνεται δευτέρα καὶ εἰκάδι τῶ δωδεκάτου μηνὸς, ὃς ἔτι δύςρος, ἐπιτηροῦντες ἕως εἰκάδος πράτης σελήνης, καὶ πλάνης γινομένης ἀγνοία δύς τῶ ἑνιαυτῶ ἐπιτελέσωμεν τὸ πάσχα, ἐν ἄλλῃ ἡμέρα ἑορτάσωμεν τὴν τῶ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ ἀνασάσιμον ἡμέραν, ἀλλ' ἐν κυριακῇ μόνῃ. Clem. lib. 5. cap. 16.

HOC est: Oportèt ergo fratres, vt qui « pretioso sanguine redempti estis, dies fe« sto paschę accuratè, & diligẽtissimè post æ« quinoctium celebretis, vt neq; bis eodem « anno vnius passionis memoriam renoue« tis, sed semel quotãnis memoriã semel mor « tui peragatis. Nec verò amplius cum Iudęis « tempus celebrandi Paschatis obseruetis, quã« doquidem nulla iam nobis cu eis commu« nitas est. Falsi enim sunt in ipsa ratiocinati« one, quã se absoluere existimant. Quãobrẽ « omninò aberrarunt, atq; à veritate sunt se« parati. At vos æquinoctij verni conuersio« onem diligenter obseruate, quæ cadit in vi « gesimum secundum diem duodecimi mẽ« sis, qui est Dystros, notantes vsque ad vige« simam primam lunam, ne in aliam hebdo« madam incidat luna quartadecima, & per « errorem bis vnoquoque anno Pascha agi« temus, aut diem resurrectionis Domini « nostri Iesu Christi alio die præterquam « Dominico tantum celebremus. Hactenus « Apostolica constitutio.

DYSTRON porrò eundem à Grę« cis fuisse vocatum mensem, quem Roma« ni Martium nominarunt obscurum non « est. At verò AEquinoctium vernum « CHRISTI Domini, & Beati Clementis « tempore 22. die mensis Dystri agebatur, « qui cùm quarto die mensis Martij incipe« ret, & ab eodem quarto die vsque ad vige« simũ quintũ, viginti duo dies numerentur, « fit vt æquinoctium vigesima quinta die « Martij fuerit, cùm Dominus noster pas-

Euseb. Cæsar.

Anastasi⁹ Antioche.

cha cum discipulis suis egit. Confirmat hoc id, quod Eusebius Cæsarienſis in omnimoda historia canonum chronicorum scripsit, quod quidem Anastasius Antiochenus in libro variarum quæstionum recitat. Postquàm (inquit Eusebius) vmbrosum pascha cum discipulis suis comedit, & pascha auctoritatis præcipuæ introduxit, quinta die hebdomadis, qui erat lunæ decimus quartus, mensis verò Martij 22. Indictione 15. ipsa eâdem nocte in eiusdem mensis diem 23. ferente traditus est, ac illo ipso die crucifixus, resurrexit 25. die Dominico.

PORRÒ idipsum, quod B. Clemens fusius scripsit, in eo qui circumfertur Apostolicus canon, (licet breuissimè) sic habetur: Si quis Episcopus, aut presbyter, aut Diaconus sanctum diem paschæ ante vernum Aequinoctium cum Iudæis celebrauerit deponitor. Græcè sic: εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τὴν ἁγίαν τοῦ πάσχα ἡμέραν πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελέσει, καθαιρεῖσθω.

DEVM SAPIENTISSIME, VT IN alijs plerisque rebus, quæ hoc seculo contigerunt, sic in hac anni correctione iuxta Nicænæ Synodi decretum, permisisse, vt laboraretur, tum vt vna Catholica Ecclesia Romana magis agnosceretur, tum vt hæretici manifestiores fierent.

CAPVT IIII.

SI vllo seculo post natum Dominum, exeruit se mirabilem diuina sapientia, quo quidem seculo traditam Ecclesiæ suę potestatem ad sui maximam gloriam, promissionumque constantiam, ob oculos omnium poneret, hoc sanè fuit. Ignotum igitur primò alterum orbem aperuit. Ad quem itum est? Ad sedem Apostolicam, ad Romanum Pontificem, vt inde propagandę Christianæ religionis, & cœlestium donorum aperiendæ inter remotissimas gentes officinæ auctoritas, & gratia deriuaret à Deo, vnde ad reliquum orbẽ Christianis mysterijs imbuendum profecta superioribus seculis fuerat. Tibi (dixerat Christus Dominus) Petre dabo claues regni cœlorum, quæ solueris in terris soluta erunt in cœlis. Petrus igitur & Petri successores aperiant, quę clausa sunt. Inter Hispanos aũt & Lusitanos, orta erat Christiana æmulatio non vt tẽpla, & altaria, & virginum, ac religiosorum cœnobia euerterent in Europa, sed vt hæc eadem antiquissimæ Apostolicę Ecclesię signa notissima & firmamenta certissima inueherent, innouas terras, Euangeliumque matureſcente mundo quaquauersum annunciaretur. Ventum igitur est quoque ad Romanum Pontificem, omnia vt pacatè fierent: Noui mundi sua quæque pars regibus Catholicis, & religiosissimis obtingeret, operarij verò qui mitterentur, non qui seipsos intruderent, eò verbum Dei inferrent. Nihil itaque in tanta re dissensionis à Deo pacis est consecutum. Sic vnanimes pectora, & regna ipsi reges in alia regna effuderunt. Quamobrem & ditiores quàm auri fodinę animarum myriades ad Christi fidem reiectis idolis, atque perfidia per Catholicos, Romanique Pontificis duntaxat administros accurrerunt, hodieque accurrunt.

FREMEBÀT deinde Satanas immensas illas prouincias ab Christianis regibus, dum pacem domi haberent, sanctissimo crucis explicato vexillo liberè peragrari: Quare inter Christianos reges seminata discordia bella horrenda exciuit, neque solùm Ethnicos & hæreticos, verùm etiam ipsas regum Catholicorum maiestates inter seſe commisit. Hic quosnam amabo pacis & compositionis auctores voluit Deus? Romanos vtique Pontifices, Apostolicam sedem. Nulla inter Catholicos & Christianissimos reges solida pax, nulla prouinciarum restitutio, nulla armorum depositio prius consecuta est, quàm ijs hor tantibus, allegatisque suis, per quos ea denique omnia Deo iuuante ad effectum perducta sunt.

INTEREA magis quoque infremuit Satanas, quòd regna, quæ in abditis mundi partibus excitauerat, & diuturna possessione retinuerat, sibi summa cum ignominia vidit adempta, quare omnes explicuit artes, vt in Europam inuaderet, iniuriamque idolis illatam Christi diuinitatis pernegatione, sanctorumque eius veneratione, imaginibus quoque rabidè subiatis & idolis vocatis, vexauit hominum mentes, quæ emotę sic nutarunt, vt integrę prouincię pestilentibus hęresibus hausti venenum passim euomerent: sic verò præsentibus pestibus vbique serpentibus corda hominum auocarentur à contemplanda Dei gloria, quę iam in Orientalibus, & Occidentalibus Indijs splendidissimè emicabat, nimirum Christo Iesu innumera edente per catholicos ipsos miracula. Quid ergo factum? Itum est ab omnibus Regibus, & ab Antistitibus Christianis ad Romanum Pontificem, atque ad vnam illam Romanam Apostolicam sedem. Inde autem conuocata legitima Synodus ex omni gente, quæ sub cœlo est, Satanam eiecit, hęreses anathemate confodit, Christianos principes & Episcopos in vna immobili petra statuit. Illa verò, quæ hęretici tanquam simię conuenticula habuerunt, abiere in fumum, ac tantum abest, vt quicquam certi constituerent, vt cùm de componenda inter seſe pace crebro agitassent, inde semper magis discordes euaderent. Cùm autem vnam vel alteram hæresim attulissent, decem inde referrent.

FVREBAT item Satanas, & Turcis in viscera Christianorum introductis, ac rebellibus ensem aduersus legitimos Reges stringentibus, opus erat fœdere, subsidioque firmiore. Properatum igitur est ad Romanos Pontifices. Tum principes vna fide, vnoque amore coniuncti: dexteræ datæ; atque auxilia, de Romanis Pontificibus accepta sunt. Sic Turcica vis, terra, marique repressa est: Hæresis denique plus viginti prælijs profligata, reliquit ampliora Regibus spatia, quàm putauerat, & bella ipsa, quæ excitauerat, cecidisse in suam perniciem, & rebellium internecionem, paulò pòst sensit. At cùm antea per vnum Lutherum Apostatam Satanas cornua sustulisset, ac ille desertis, castris bellum omni pietati indixisset, is ipse Deus, qui alijs seculis laboranti Ecclesiæ sæpè subsidiarias religiosorum ordinum copias miserat, afflauit pauperum animos, & Ignatium nostrum cum prioribus illis paucis Societatis nostrę Ducibus ad Romanum Pontificem misit, cuius auctoritate muniti operam Ecclesiæ suam nauauerunt intrepidi: Sic impijs pij, hæreticis Catholici, dissentientibus vnanimes restiterunt, iamq; hi non solùm in nouo orbe, verùm etiam in vestris viscеribus collegia & seminaria, veras nimirum pietatis officinas, suppeditante omnia eodem Romano Pontifice, aperuerunt vbique: vt quantò hæresis sicut fluctus in scopulos illisa vehementius dissipata est, atq; in dies dissipatur, tantò hi magis indies vinciantur vnanimes, ac robo rentur, vicariamque inter seſe operam ponentes, & aliorum sanctorum in Ecclesia ordinum vestigia terentes, vides Chytræe, quid paulò pòst Christi beneficio effecturi sint: Nempè cũ tot adolescentum millia, tot ciuitates & populi ad pietatem eruditi Christianæ Reipub. maturuerint, atq; interim alij multò plures ijsdem quasi in hortis, ad frugem adoleuerint.

POSTREMÒ qui per aliquot secula tẽporum incertus ordo labi fuerat animaduersus, dum docti Reges, & alij ea in re insudabant: vel bellici tumultus pleraq; omnia (vt dictum est) impediebant, reseruata tota res est Romano Põtifici, totaq; illa variatio, & incertitudo per eundẽ sublata est, quę item antiquitus exercebat Ecclesiam.

QVÒD si adhuc quæris, cur præter hasce, quas attulimus rationes cœlestium conuersionum incertitudo à Deo permissa sit, vt in hoc seculum præcipuè caderet, ne id quidem celabo.

PRAECLARE Epiphanius cũ quartadecimanos reprehenderet nolentes cum Ecclesia Catholica legitimum Paschæ tempus celebrare, causam affert, cur istam anni inæqualitatem Deus permisisset. Anni (inquit) contraria transgressione tardantes, propter diuersos inter se solis ac lunæ cursus hanc inæqualitatem efficiunt, nõ quod offendiculum à Deo sit decretum, sed exacta certitudine hac à Deo ordinata iuxta sapientem penitus ipsius gubernationem, quam largitus est proprio seculo, dum defi nita ordinauit lumina, & tempora, annos item ac menses, & solstitia, & dum prouidis hominibus harum rerum studium, ac curam contribuit, ex sua erga homines benignitate. Quæ ille sic Græcè: οἱ γὰρ ἐναυτοὶ ἀνθυπερβατῶς ὑστεροῦντες διὰ τοὺς διηλλαγμένους πρὸς ἀλλήλους δρόμους ἡλίου τε καὶ σελήνης ταύτην τὴν ἀνισότητα ἐκτελοῦσιν, οὐ σκάνδαλον παρὰ θεοῦ ὡρισμένου, ἀλλὰ τῆς ἀκριβείας ταύτης ἐκ θεοῦ τεταγμένης, κατὰ τὴν πάντοφον αὐτοῦ διοίκησιν, ἣν ἐχαρίσατο τῷ ἰδίῳ αἰῶνι τοὺς ὡρισμένους τάξας, φωστῆρας τε, καὶ μηνῶν, καὶ ἐνιαυτῶν, καὶ τρόπων, καὶ προνοητικοῖς ἀνθρώποις ἐκ τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας, ἐπιμελείας.

AC prorsus ita est, vt in reliqua suæ Ecclesiæ œconomia, sic in solemnium gestorum Christi partitione, ac quasi in propriarum sedium collocatione, admirabilem extitisse multiformem sapientiam Dei. Neque verò statim voluisse, vt quod, tanquã depositum, suis dispensatoribus crediderat, id statim omnibus aperiretur, nisi quo tempore expediret, tum rectissimæ fidei statuendæ, ac pietati instaurãdę. tum Christianæ religionis oblatratoribus conuincendis. Itaque vt Satana cribratore. Ethnicis persecutoribus, & Iudæis, schismaticis, hęreticis oppugnatoribus permisit sapientissimè Deus, vt ex mutua cum Catholicis contentione veritas prędicata roboraretur, & maiorem claritatem emitteret, sic nostro seculo reseruata est præclarissima omnium, quotquot vnquam fuere victoria. Ac cùm Petri primatus à Christo in Ecclesia institutus, hoc potissimum seculo esset à plurimis impetendus, futurumq; vt penè pedibus conteri videretur, quippè qui & Antichristi regnũ, & idololatriæ seminarium à pessimis quibusque esset (vti quondam est factum à Manichęis, & id genus alijs) blasphema voce appellandum, varia, & quidem prętentissima tot venenis antidota Dominus IESVS animarum nostra-

nostrarum optimus medicus præparauit. Itaq; varijs rationibus, inter quas Kalendarij correctio fuit, occasione diuinitus præbuit, vt potestate à se in Ecclesiæ bonũ Petro ac eius successoribus traditã redderet manifestissimam, neque ad alios quàm ad quos factus est sermo Dei, eam spectare ostenderet. Nã & quod scriptum est, claues regni, non vnius cœli, sed plurium cœlorũ (licut aptissimè dixit Origenes) Petro datum iri, cùm in primis ad spiritualium rerum scientiam impertiendã, & iudicium exercendum pertineret, suo etiam tempore, ac modo referẽdum erat ad cœlestes cõuersiones liquidius manifestandas: quandoquidem ad diuinæ potentiæ gloriã potissimum futurum erat, vt non à mathematicis tantum proficisceretur, sed ab eo potissimũ, cui dictũ est, cõfirma fratres tuos, & pasce oues meas: præterea qui per vicarium visibilẽ suum, regit Ecclesiam, diuersaq; in corpus hoc mysticum influit dona, donec euadat in virum, & in mensurã plenitudinis Christi, is est, qui baptizat, qui docet, qui claudit, & aperit: quiq; Petro propterea claues pollicitus, quibus absc̃dita à seculo subinde, ac suo tempore reserarentur, eas & dedit, cũ fidelis sit Deus, qui repromisit, vti docet Apost. Sanè D. Augusti. qui sapientiã Christi altissimè gustauerat, sic loquitur sapienter: Nunquid perfectè de Trinitate tractatũ est, antequã oblatrarent Ariani? nunquid perfectè de pœnitentia tractatũ est, antequam obsisterent Nouatiani? Nunquid perfectè de baptismo tractatum est, antequã contradicerent foris positi rebaptizatores? Hæc ille. At nos quę ad Catholicã religionem ab omnibus omniũ oppugnationibus vindicandã pertinẽt, ea videmus hoc seculo rursus ita ijsdem modis claruisse, vt nihil supra. Hæreses autem cũ antea separatim exortæ diuinum ordinem perrumpere nequiuissent, quo violentius cunctę quasi conglobatim sese aduersus Ecclesiã hoc tempore intulerunt, eò miserius tanquam ab immobili petra fluctus dissipatæ fuerunt. Ad ipsam porrò auctoritatẽ Pontificis Maximi q̃ attinet, quandoquidẽ ea nõ propter illum, sed propter gregem Christianum instituta est, Deo adhuc præsentiora mundo labenti remedia referuanti, placuit, vt cœlestium conuersionũ ad rectissimum Ecclesię ordinẽ statuendũ certior cognitio haberetur, sicut nouus orbis, vt diximus, penè ex Oceano emersit. In quo quidẽ orbe aut fidei fundamẽta collocari, aut tẽpora ritè disponi, nec Græcis concessit quantumcunq; orbis terræ Patriarcham se vocitet Constantinopolitanus, aut Iudicem Alexandrinus: neq; Spithamã eius terræ permisit hæreticis, qui iactantes Euangelium, nec Euangelio credentes, ipsam in qua poterant esse Catholicam Ecclesiam, dissecti in plurimas sectas, perditè deseruerũt. Quæ cũ ita sint, docemur hinc quoq; altitudinem diuitiarum Dei tantò omnium mentibus esse eminentiorem, quantò maior est domo, qui fabricauit illam.

Hom. 6. in Matth.
Lucæ 22.
Ioan. 21.
Ephesi. 4.
Matth. 16.
Hebr. 10.
D. August. enarrat. in Psalm. 54.

ACCEDIT quòd cũ prẽter sublunariũ rerum generationem, & conseruationem, quæ à cœlestibus motibus pendent, alia ex alijs Deus ex ingenti suo illo penu semper depromat, verisimè id testari quoque nos possumus, quod D. Antonius olim quibusdam sapientiam eius mirantibus, Bibliothecã haud videntibus respondit, inquiẽs: Meus liber (Philosophi) est ista mundi machina.

SANE verò si cùm primum facti sunt cœli cuncta nobis patuissent, consuetudine viluissent, vel torpuissent ingenia, vel altius hæsissent in multorum animis, qui soli sapere viderẽtur, labes illa pertinax: Aeternum fuisse mundum, nunquam interiturum, agere Deum necessariò, & quæcunque plurimi cõbiberunt, ex quibus Deum cognoscentes non sicut Deum glorificauerunt.

SIC porrò cùm moles illa solis immensa ad vnius hominis imperium substitit, & regnante Ezechia retrogressa est, quantacũque aduersa conuersione cœli raperentur, id attulit multum & spei credentibus, & lucis, Philosophis, vt iam humanis gradibus cælestia ne temerè conscenderent, neq; naturæ circino diuinam omnipotentiam metiendam esse arbitrarentur.

INDE autem magnus ille nobis constat fructus, quòd cùm perpetuam illorum cœlorum rationem cernimus, cogitare debemus, eos nobis rotari, propter quos siue prẽterita, siue instantia, siue futura, siue terrena, siue cœlestia facta sunt ab eo, qui nos ex nihilo immensa sua charitate creauit, redemit, aluit, docuit, & continenter docet.

ATQVI ne Astronomi ad diuinationes, & ad alia, incertos Planetarum cursus obliquè transferrent, præmoniti fuerunt ista cœlestium motuum variatione, nihil inde constantissimæ præcognitionis ad ea, quę cogitarunt, iudicia de humanis rebus ferenda existere posse, ac proinde ordinatissimæ prouidentiæ Maiestatis Diuinæ (non autem horoscopis, non fato) quæcunque eueniant, esse asscribenda: Sic Chaldęi, qui mille quingentos annos in eo studio posuerunt, cùm orbis octaui motum, Ptolemæus item cùm motum trepidationis ignorassent, ecquid certis alijs de re-

Contra Astronomos iudiciarios pulchrè.

rebus inde consequentibus statuere potuerunt? Cùm verò Zodiaci partes, & signa integrum mutasse locum sapientes viderint, vnicuique cordato licet intelligere, quàm incerta fuerint, quæ ipsi tanquam oracula credi voluerunt, cùm gentiũ mores, aut futuros humanos casus inde prædicerent, aut adeò imperiorum, & regnorum conuersiones, quę videbantur in idem temporis spatium, vel momenta recidere, superiorum orbium influxibus attribuerẽt, aut deniq; ausi sunt ad reliqua omnia prænoscenda, canones, & aphorismos præscribere. Quæ sine dubio incertiora fuerunt, quàm ipsa motuum incertitudo, cùm sequẽtia secula multum aut horarum, aut dierum, ne dicã momentorum exhausisse videamus, quibus aspectus illi, atque concursus omninò variauerunt. At cùm hæc ita sint, videant pij, atque ij præsertim, qui de Imperatorũ dignitate gloriantur, quibus rationibus Constantinus Magnus sancti Paschæ legitimum diem conatus est quoquouersum inuehere: vt si qui rationibus solis haud moueantur, ij certè & rationibus, & auctoritate permoueantur ad ea, quæ pacis, & cõsensionis atque imprimis Christianæ erga diuinum cultum reuerentiæ sunt. Is igitur sic.

EPISTOLA MAGNI IMPERATORIS Constantini ad omnes vbique Ecclesias, de sanctæ Synodi actis, & de sancto Pascha.

CAPVT V.

" EXPERIENTIA edoctus, per rerum
" publicarum prosperitatem, quanta sit
" diuinæ potestatis gratia, illum mihi propo
" situm esse debere finem iudicaui; vt à beatissimis Catholicæ Ecclesiæ populis fides
" vna, & syncera charitas, consentiensque in
" Deum pietas seruetur. Sed enim cùm aliter
" omninò fieri non posset, vt ordo stabilis
" & firmus constitueretur, nisi simul omnes,
Sacrarum Synodorũ Vtilitas & auctoritas. aut certè plures Episcopi conuenirent, &
Imperialis humilitas, & submissio. de re qualibet ad sanctissimam religionẽ pertinente dijudicarent, eius rei gratia quã fieri potuit plurimis coactis, me quoque perinde atque vno aliquo ex vobis (num enim negauerim, quo maximè lætor, conseruũ vestrũ me esse?) præsente vsq; adeò
" omnia in debitã sunt disquisitionem vo-
" cata, quousque rerum omnium inspectori
" Deo placita sententia, ad consentientis v-
" nitatis concordiam stabiliendam in lucem
" est protracta, ita vt nihil iam, quod ad dis-
" sensionem, aut professionis fidei ambigui-
Hæreses sublatæ per Synodum. " tatem facere posset, sit relictum. Vbi cùm esset exorta, sententijs omnium decretum est, conuenire, vt id eodem tempore ab omnibus vbique peragatur. Quid enim nobis esse potest vel pulchrius, vel gratius, quàm si is dies festus, vnde spem immortalitatis percepimus, vno ordine, & celebri ritu ab omnib⁹ certò, & inuiolabiliter peragatur? Ac primùm quidem indigna res fuit, sanctissimum eum diem imitatione, atque consuetudine Iudæorum celebrare, qui manibus suis nefario flagitio contaminatis, non iniuria quoque animis sunt excæcatis, homines scelerati. Quidni enim liceat gente ea reiecta, rectiore, verioreque ordine, quę à primo passionis die hucusq; seruauimus ad futura quoque secula obseruationis huius ritum transmittere? Itaque nihil nobis commune sit cum infestissima Iudæorum turba. Aliam siquidem à Saluatore accepimus viam. Propositus est sacratissimæ religioni nostræ suus cursus, & legitima, quæ illam deceat regula, quam vnanimi consensu complectentes, nos ipsos à fœda illa conscientia, & societate retrahamus fratres Reuerendissimi. Et profectò omnium absurdissimum est, illos gloriando iactare illis obseruandis nos sufficere non posse, absque illorum doctrina, & præscripto. Quidnam verò illi rectè sentire aut sapere possunt, qui post illam Domini cam cædem mentibus capti, non ratione aliqua, sed impotenti impetu, quocunque eos insitus impellit furor, ducũtur? Quam ob causam, cùm in hac quoque parte verũ non perspiciant, sed vti semper affectu vitioso transuersi rapiantur potius, quàm errorem corrigant, eodem anno bis pascha peragunt. Qua igitur de causa eos sequemur, qui graui errore se implicatos esse cõfitentur? Bis equidem eodem anno Pascha celebrare haud vnquam sustinuerimus. Atque etiam si hæc vobis non exponerentur, conueniret tamen, vos pro mentis vestræ sagacitate, semper & studere & optare, ne cuiuspiam similitudine, & exemplo puritatem animarum vestrarum polluueretis, neue hominum modis omnibus malorum consuetudinem imitari videremini. Ad hæc illud quoq; considerandum venit, in re tanta, & tam solennibus religionis nostræ ferijs dissensionem extare aliquam lõgè esse impijssimum. Vnum namque nobis libertatis atque redemptionis nostræ diem, sanctissimæ scilicet passionis suæ Saluator noster dedit. Vnam esse Catholicam suam Ecclesiam voluit, cuius tametsi partes in multis varijsq; sunt dispersæ locis, vno tamẽ spiritu, hoc est, diuino arbitrio fouetur. Cõsideret porrò Sãctitatis vestrę solertia, quã graue sit, & indecorũ, per eosdẽ dies, alios quidẽ ieiunijs intentos esse, alios verò conuiuijs vacare: & post Paschæ dies, hos

Celebrandi Paschæ consensus.

Infestus Iudæis Constantini animus.

De Iudæorum cæcitate.

Paschæ festas minimè cũ Iudæis celebrandas esse suadet.

Vna in toto orbe Catholica Ecclesia.

hos quidem feriari & cõquiescere,illos autem statis ieiunijs macerari. Quapropter hanc rem pro eo atque decet corrigi,atque
» ad vnum institutũ formamque perduci,di
» uina vult prouidentia, quantum equidem
» extra omnem affectum positus perspicio.
» Itaque cùm hoc sic corrigere conueniat,
» ne quid nobis cum Domini percussoribus
» sit commune, & decens exterior ordo,quẽ
» omnes occidentalium,& meridionaliũ, se-
» ptentrionaliumque habitabilis orbis par-
» tium Ecclesiæ, & quibusdam quoque in lo
» cis orientales obseruant ea de caussa in prę-
» sentia omnibus conuenire visum est, ipse-
» que adeò id solertiæ vestræ placiturum es-
» se recepi, vt quod per vrbem Romanam,I-
» taliam, Africam,omnem Aegyptum, Hi-
» spanias,Gallias, Britannias, Lybiam,cun-
» ctam Græciam, Asianam atque Ponticam
» ditionem, & Ciliciam, vno atque consen-
» tienti seruatur consilio,id libenter quoque
» prudentia vestra suscipiat: secum ipsa per-
» pendens non modo ampliorem Ecclesia-
» rum in eis, quæ diximus, locis numerum,
» verùm etiam idem cõmuniter omnes sen-
» tire,& velle,esse quàm sanctissimũ. Quin
» & strictior ipsa, atq; exactior ratio flagita-
» re videtur,ne qua nobis sit cum Iudęorum
» periurio communio. Et tandem summam
» rei breuiter dicam. Communi omnium
» iudicio placuit sanctissimas Paschæ ferias,
» vno eodemq; die peragi. Minimè namque
» decet in re tam sancta, aliquam extare dis-
» sensionem. Et pulchrius est eam sequi sen-
» tentiã,in qua nulla sit alieni erroris & pec-
» cati contagio. Ac cùm ita se res habeat libẽ-
» tibus animis cœleste hoc, & verè diuinum
» suscipite præceptum. Quidquid enim in
» sanctis Episcoporum agitur conuentibus,
» id ad diuinam refertur voluntatem. Itaq;
» eis quę scripsimus omnibus dilectis fratri-
» bus nostris significatis,iam rationem hanc,
» & obseruationem sanctissimi diei suscipe-
» re,atque instituere debetis, vt cũ in pietatis
» vestræ(quod dudum mihi fuit in votis)cõ
» spectum venero, vno eodemq; die sanctas
» vobiscum celebrare valeam ferias,& rebus
» omnibus vnà vobiscum ex animo delecter
» feritatem diabolicam per vim diuinam o-
» peribus nostris sublatam, vestramq; vbiq;
» fidem,pacem,& concordiam vigentem cer
» nens. Deus vos seruet fratres dilecti.

QVEMADMODVM HAERETICOS & schismaticos antiquitus, sic eosdem hoc tempore agnitos esse, quod Nicæna Synodi decreto de Anni emendatione,& sacrosancto Paschæ festo ritè peragendo non acquieuerint

CAPVT VI.

HABES Chytræe grauissimas causas, quibus Ecclesia adducta vnà cum legitimis filijs,& alumnis Regibus,ac Cæsaribus anni emendationem,siue antiquitus, siue nouissimè ad normam Apostolici, ac Nicæni decreti promulgauerit. Quam quidem promulgationem, quoniam vos alij, quantum potestis detrectatis,etiam ex hoc perspicere potestis, quo spiritu veritatisne & pacis, an falsitatis & hæreseos, vnà cum prisci illis Quartadecimanis agamini.Id quod vt adhuc liquidiùs constet,operępretium erit adiungere, quid Græci,Rutheni,quosque vos alij vocatis Protestãtes, obiecerint, qui tamen omnes falsitatis, & ignorationis, vti & elationis animi, conuicti sunt.

GRAECI ET RVTHENI.

ERGÒ inter Christianos Reges, qui anni emendationem à Gregorio XIII. Pontifice Maximo editam admiserunt, Stephanus huius nominis primus Polonię Rex fuit,qui tanta in vastitate Prouinciarum,ac varietate nationum & rituum,addo,schismatum,& hæresum nihil prius habuit,quàm vt Ecclesiæ deliberatio de tanta re exciperetur ab omnibus.Restitere vehementer Rutheni, quos concepti schismatis tumor,& altissima Theologiæ,ac bonarum disciplinarum, linguæ item Græcæ ignoratio,mirificè suis cõsuetudinibus implicitos tenet. Itaq; miserunt Byzantium, vbi euocato Alexandrino Patriarcha, Ieremias,qui Constantinopolitanam sedem non ita multò ante obtinebat,Synodicam epistolam scripsit,qua Ruthenis,& Gręcis interdicebat,ne Gregorianam anni emendationem admitterent: rationes autem eius interdictionis Ieremias tũ alias, de quibus mox dicam,tum eas afferebat,quod sibi nondum omninò Latinorum argumenta,& rationes innotuisse diceret. Ad extremum misit ad eos canonem, quo in obseruando Pascha vti deberent. Quæ quidem omnia cũ ipso autographo, chirographoq; eorundem Patriarcharũ extant apud me, cui Constantinus senior Dux Ostrouiæ Illustrissimus, & inter Ruthenos primarius hęc omnia fidenter dedit, suorumq; cum Latinis vnionẽ,atq; concordiã varijs acceptis rationibus,misso item Byzantium homine dedit operam vt procuraret. Factum est autem,siue ijs rationibus, seu potius paterna summi Pontificis charitate ac sedula diligentia, vt idem Patriarcha Constantinopolitanus veritate victus, nõ solùm ei assenserit, verùm etiam legationẽ ad vrbẽ miserit,qua se idipsum inter suos curaturũ polliceretur,ingenui animi signũ prębens, & Christiano deinde pectore Pariarchatus, quã veri tatis iacturã perpeti malens. Nam paulò post in custodiam cõiectus est calumnijs oppressus à quodam Cæsareæ Epis-

Episcopo,qui pecunia Turcis data, in eius locum suffectus est:neque sanè absque suspicione, quod hæretici quidam, qui alio prætextu Constantinopoli degunt, egerrimè ferentes à Ieremia primùm quidem vestras hæreses pluribus censuris fuisse confossas, deinde etiamnum Kalendariũ Romanum emendatum recipi,Turcarum Imperatorem ad eum relegandum accenderint. non minus quàm egregij pergunt esse artifices in turbanda pace, quæcunq; inter Christianos Principes à pijs Catholicis procuratur.

PORRÒ rationes, quibus Græcorũ obiectiones dilutæ sunt hæ fuere. Nihil nouatum fuisse à Romano Pontifice, sed sedulò curatum vt Synodi Nicęnæ decretum obseruaretur,à quo orbis Christianus recesserat, quòd rectam intercalationem posteri haud adhibuerunt.

QVÒD si quid Græci nouatum à Pontifice Maximo putassent,qui rem olim cõstitutam iterum tractari curauerit, eodem argumento Nicænæ Synodi Patres, atque ante eam sanctissimos Martyres (& quidem ipsos quoque Romanos Pontifices) percelli, quasi Apostolicum canonem nouauerint,quẽ identidem executioni mandari studuerint, cùm Asiatici ab eo recessissent.

TABELLAM autem siue ordinem Kalendarij, quem Patriarchæ illi ad Ruthenos misissent, vel ipsi obseruabant, non omnino manasse à patribus Nicænæ Synodi:quare neque inde quidquam effici,quo Romana correctio conuelli posset. Porrò ijsdem canonibus,quos proponebant, ne Græcos quidem vti scire, præterquã quòd etiamsi rectum de æquinoctio canonem habent,errãt tamen in annis conditi mundi, ipsaque in chronographia: Errant item in aureo circulo, quem non esse amplius eundem temporis ipsa processio euidenter monstrauit.

QVOD ad Ptolemeum attinet, quem ea in re ijdem aiebãt sequi debuisse Latinos, ne Græcos quidem illum sequi: Neque verò Latinorum Ecclesiæ libros præstantissimi illius viri ignotos esse, quos passim Catholicæ Academiæ versant, & prælegunt:Nec adeò Ptolemeum ipsum voluisse, vt suis hypothesibus addiceremur,si quando à tempore, cuius filia est veritas, veriores aliæ ostenderentur.

AD Theologos quod spectat, quos Patriarchæ scribebant satius fuisse vt Romanus Pontifex consuleret, quàm Astronomos (sic enim inquiunt probabiliorem,& veritati plus consonam eius deliberationem fuisse futuram)nihil fuisse prętermissum. Aliquot enim annos durasse œcumenicam Tridentinam Synodum, quæ correcti Kalendarij promulgationem antecesserit:nec semel patres illos ea de re inter sese egisse, cùm de Breuiario emendando loquerentur: postea omnibus Theologorum Academijs, eam correctionem per vniuersum Catholicum orbem fuisse à Romano Pontifice missam, ac deinceps prodijsse in lucem,ac iussam, vt obseruaretur: Id quod multò antea in rem collatum fuisset,si in sapientia emendantis, aut in potestate iubentis duntaxat, non autẽ in consensu quoque & auctoritate Christianorum Principum approbantium positum fuisset.Nullam verò cõfusionem esse subsecutam: confusionem sanè apud eos remansisse, qui confusionibus hæresum, & multiplici schismatis malo premuntur. At Catholicã disciplinam,& ordinem tenere interim prosperum cursum, quacunque in regione fides vna eaque antiquissima martyrum sanguine consignata est,atque aucta. Nouum item orbem terrarum, in quẽ sola ipsa Romana Ecclesia idolis deiectis Christi Euangelium inuexit,eodem illo emendato Kalẽdario iam vti, vt is ipse orbis in iudicio surrecturus sit, & Orientales condemnaturus, qui cùm primitias spiritus olim acceperint, spiritui pacis,& vnitatis aduersari non cessant.

IAM quod temeritas, & alia eiusmodi Catholicis obijciebantur, hæc facilè in gratiam Christi Schismaticis condonata sæpe fuisse,atque item nunc libenter condonari,si redire ad cor velint. Illud certum esse, quæ ex officina mendacij iacula emittuntur, ea solere in aëre perrumpi, vel in capita intorquentium recidere. Quod si quis etiam altius ista perpendisset, eum cognoscere potuisse, in eos illud quadrare, quod quidam Græcus poeta dixit: Imperitiam & ignorantiam parere audaciam: atque illud Apostoli: In quo alterum iudicas,teipsum condemnas. Rom. 2.

ET verò Orientales, qui summum Ecclesiæ Catholicæ Pontificem licentius incusassent, potuisse Patriarcharũ antiquiorum sanctitate permoueri, qui in iudicio fidei, primas semper Romano Põtifici detulêre. Id autem fuisse reuocãdum ad memoriam, quod semper gerunt in oculis: nempè vltricem Christi dexteram, cùm quanto longius à Petri sede se subtraxissent,in tanto grauius Saracenorũ, & Turcarum iugum incidissent. Quod ipsum etiamnum reliquos experiri, qui cum Diuino tribunali sese subduxerint, iam cuiuscunque Apostatę iudicio stent: vel nescio quorum Politicorum (velint, nolint) mancipia fiant.

PORRÒ vix credibile videri, Pontifi-

cis Romani rationes de emendato Kalendario Byzantium haud peruenisse. Tot enim ibi esse Catholicos: & tam multos alios eò identidem appellere, vt quæ iam pridẽ excusa typis ad Indias vsq; remotissimas perlata fuerint, sanè illuc quoque peruenerint. Sed verè tamen negari peruenisse, quod quæ vel non percipiuntur, vel improbantur, ea longissimè abesse dici rectè possit. Esse præterea Catholicos in Creta Episcopos, vnde ista resciri potuerint: Nec Romanam Apostolicam sedem operæ aut sumptibus pepercisse, quæ cùm initio ad Tridentinam Synodum sacrosanctam Orientales inuitasset, postremò quoque Kalendarij corrigendi rationes Byzantium miserit. Philadelphiæ deniq; Archiepiscopo, qui diu Venetijs substiterat, Romam euocato peramanter rem totam expositam fuisse, qui item ea de re ad Patriarcham Constantinopolitanum nauigauerit. Quæ omnia temeritatísne, an prudentiæ atque charitatis fuerint indicia, ad ipsarum conscientiarum Orientalium tribunal, Catholici prouocabant.

AD extremum quæ de Spiritus sancti à patre, & filio processione Romanæ exprobrabantur Ecclesię, vt eò verius ista Kalendarij correctio perstringi videretur: ex ijs multò liquidius intelligi potuisse mirum nõ esse, si negata processionis Spiritus sancti veritas in hoc altero negotio perspiciendo Schismaticis non affuerit. Diuini autem verbi claritate, ac probatissimarum Synodorum, & vnanimi sanctorum Orientis patrum consensu istam non minus hęresim, quàm calumniam dudum explosam fuisse. Præterquàm quod superiore seculo in Florentina Synodo Patriarcha ipse Cõstantinopolitanus, & reliqui Græci vnâ cum eorum Imperatore veritatem hanc agnouerint, chirographoque consignauerint. Quam si posteri retinuissent, iam nec infinita animarum multitudo naufragiũ fidei esset passa: Neque Turcis in immensum auctæ fuissent vires: Nec in eorum manus (proh Diuinæ iustitiæ miraculum) Constantinopolis ipsis diebus Pentecostes venisset, quoniam nimirum spiritus sancti perfectam processionem pernegauerat.

ET his quidem, atque alijs rationibus, quas supra attigimus responsum est ad Synodicam illam epistolam, atque insuper additum, quid cum ipsis Regibus, atque Academijs, & ipsa quoque Cracouiensi actum fuerat, ne Rutheni in hoc Regno temerè quidquam deliberatum fuisse putarent. Ad totam enim rem maturè omnibus perpendendam iussu Romani Pontificis hæc, quæ sequuntur, quoquouersum scripta sunt.

CVM Sacrosanctum Christianorũ Pascha, quod summa religione summoque nostræ redemptionis mysterio cõtinetur, ex Diuinæ legis præscripto & SS. Patrum, qui Nicæam ad conciliũ conuenerunt, decreto celebrari debeat à decima quarta die lunæ vsque ad vigesimam primam primi mensis, ea verò sit, quæ in æquinoctiũ vernum incurrit, aut illud ipsum proximè sequitur, permagni interesse illi patres censuerunt, tum æquinoctio, tum decimæ quartæ lunæ certos ac definitos dies in Kalendario designari: ne, quod sæpe antea contigerat, discordia deinceps aliqua in eo celebrando, aut dissensio posset existere. Et quidem æquinoctij sedes in eo concilio ad XII. Kalend. Aprilis collocata & constituta est, quam fore stabilem, & firmam propemodum sibi persuaserunt. Decimam quartam verò lunam ex aureo (vt vocant) numero, qui Kalendario aptatus fuerat, perpetuò, ac facilè inueniri posse prisci patres crediderunt. Verùm æquinoctium locum suum non facilè tenuit, sed statione deserta incertis passibus ad ante diem quintum iam, aut etiam sextũ Idus Martij errans vsque pernenit. Cui errori nisi maturè obuiam eatur, ad id tempus, quo nunc bruma conficitur, accederet aliquando, neque tamen ibi terminus statueretur, quin in infinitum procedat. Quod quantam perturbationem rebus omnibus (sed Ecclesiasticis maximè) sit allaturum, & multi antehac scripserunt, & eius libri auctor subtiliter, & copiosè disserit. Decimaquarta verò luna adeò ab illo aureo numero discrepat, vt eũ secuti, non iam ab ea ad vigesimam primam, sed frequẽter contra diuinum præceptum, & maiorum instituta ad vigesimam quintam, atq; adeò ad vigesimam sextam lunam Paschа celebremus, serpetque obscurè hoc malum, & manabit latius in dies, nisi necessaria aliquando medicina adhibeatur. Atque equidem ea iam inde à Fel. record. Nicolao V. cuius ætate meliores litteræ, & liberalium artium studia, quæ diu neglecta iacuerant, reuiuiscere, & recreari cæperunt, magna summorum Pontificum cura atque studio tentata, sed nihil cõstitui posse videbatur, quod non in magnam aliquam difficultatem incurreret. Nam quod ad Astrologiam attinet duæ potissimum res obstare, atque officere videbantur. Primum ipsius anni vertentis iusta certaque mensura, quę quoniã à doctissimis, diligentissimisq; mathematicis diuersis tẽporibus alia atq; alia reperta est, nõ eadẽ, semperq; sui similis esse conuincitur. Cùm ergò sol tãvaga, atque mutabili ratione labatur, difficillimum factu erat intercalationes ita dispẽsare, vt æquinoctia æuo perpetuo certas & fixas habeant in Kalendario sedes, cùm à Iulio Cęsare, qui primus hanc anni formam, & intercalandi rationem induxit, tredecim, aut eò amplius dies constitutam tunc sedem antecedant. Verùm huic difficultati eius libelli auctor afferre se medicinam, & quidem perpetuam pollicetur. Proponit enim sibi anni Alphonsini mensuram, quæ inter varias, media est, atque ideo errori minus obnoxia, ex qua subductis calculis efficitur, vt in annis plus minus CXXXIIII, AEquinoctiorum loca integrum anteuertant diem. Quo posito hos tredecim dies, quos diximus, seu quod magis existimat esse ex Ecclesiastica dignitate, decem illos qui à tempore Nicæni Concilij excreuerunt, intermissis decem intercalationibus, in his quadraginta annis, qui proximè sequentur, eximendos censet. Atque ità reducto AEquinoctio verno ad XII. Calend. Aprilis, quo loco in eo concilio fuit constitutum, finitaque omni confusione anno Domini M. DCXX. à quo iam melioribus auspicijs anni procedere incipient, in omne posterum tempus hanc intercalandi rationem restituit, vt centesimi quique anni qui intercalares omnes esse solent, ab eo tempore non omnes, sed tres primi quique communes, quartus verò quisque intercalaris sit. Ità vt millesimo septingentesimo, millesimo octingentesimo, millesimo noningentesimo nullus intercaletur dies, bis millesimo verò vsitato, & consueto more intercaletur. Atque eodem modo reliquis, qui deinceps cõsequentur, annis, siue quoniam alij non putant expectandum esse, dum quadraginta illi anni transeant, vt reliqui in suam rationem reuertantur. Sed illos decem dies simul eximendos, molestiamque eam semel deuorandã censent, anno id M. D. LXXXII. quo mense aptius deuorabitur, fiet, deincepsq; is ordo seruabitur, qui infrà in tabella descriptus est. Porrò huiusmodi varietatibus centesimos quosque potissimum annos eligit, qui notabiles magis sunt, quo minus negligentia aliqua, aut huius diuersitatis obliuio possit obrepere. Hæc ratio id habet incommodi, quod litteræ Dominicalis circulis, primis his quadraginta annis, qui communes esse debent, nulli vsui esse potest, deinceps verò non nisi exactis quadrigentis annis ad idem initium redit. Sed id non est tanti, præsertim cùm ei rei peculiaris quædam tabella sit dedicata. Alterum quod restituendo Kalendario, veræque Paschatis rationi tradẽdæ impedimentum afferre videbatur illud est, quod nullus cyclus decẽnoualis reperiebatur, q Kalẽdario appositus præstare posset, vt ijdem numeri perpetuò lunam nouã, atque ex ea decimam quartã Paschalem ostenderent. Idque ea ratione, quod luna, non vt antiqui illi existimarunt confectis suis cursibus decem & nouem annorum numero ad idem caput ita refertur, vt per ea rursus vestigia penitus reuoluatur, sed vt ab alijs subtilius inuestigatũ, & deprehensum est, suos orbes, conuersionesq; sic moderatur, & conficit, vt trecentorum, & aliquid amplius annorum spacio discordet. Atq; inde effectũ est, vt quatuor iam, & eò amplius dies aureus ille numerus, à veris locis fuerit euagat⁹. Et vt ante diximus Paschа aliquãdo vigesima sexta luna non sine piorum hominum dolore, maleuolorumque irrisione celebremus.

Antonijli lij liber.

Hęc tabella & alię fuêre postea typis editæ, & passim extant.

CVM igitur hæc ad Poloniæ Serenissimum Regem Stephanum ex vrbe peruenissent, his ille verbis Epistolam Cracouiensi Academiæ scripsit.

EPISTOLA SERENISSIMI REGIS Poloniæ Stephan. ad Academiam Cracouiensem.

CAPVT VII.

VENERABILIBVS, AC EXCELLENtibus viris, Rectori, Doctoribus & Magistris, præsertim Professoribus facultatis Mathematicę Vniuersitatis Cracouiensis deuotè, & fidelibus nobis dilectis.

STEPHANVS Dei gratia Rex Polonię, Magnus Dux Lituanię, Russię, Prussię, Mazouiæ, Samogitiæque &c. Princeps Trâssyluaniæ. Venerabiles, ac Excellentes, fideles, nobis dilecti. Cùm ad omnem Diuinorum pariter & humanorum rationem ritè constituendam ordo temporum requiratur, sapienter atque non minus piè à multis prudentibus & pijs viris in hoc studio desudatũ erat, quo vera anni ratio, ipsiusq; sacrosancti diei Paschæ celebratio (quã cætera sequuntur) suo tẽpori restitueretur, aut ad certiorem formam restringeretur. Obseruatur enim iam hoc non à paucis temporibus annum à Cæsare Iulio institutũ successu temporum non modicè suis terminis egressum esse. Quoniam autem summus Pontifex, cuius nos auctoritatem libenter in omnibus sequimur, inter cæteras pastoralis officij sui curas, etiam in eam rem incumbit, quo restitui Kalendarium posset, meritò Christianis omnibus hoc illius sanctissimum studium gratum esse debet. Et tantò quidem magis, quòd omnium Christianorum Regum, ac Principum ea de re sententias explorare, ac cognoscere velit. Vt quod ad omnem & temporũ, & Prouinciarum statum pertinet, etiam id

ante ab omnibus ritè perpendatur, ac examinetur. Cùm igitur eius sanctitas nobis ea de re scripserit, ac compendium nouæ rationis restituendi Kalendarij miserit, requirens etiam consilium, & iudicium Mathematicorum nostrorum. Illud fidelitatibus vestris mittimus, atque hortamur, vt eam rem diligenter in manus assumãt, de eaque intercalatione vel augenda, vel minuenda, vel mutanda, vel ea, quæ offertur approbãda, ita rationes omnes conferant, quo & nos intelligamus studium vestrum, & industria vestra cùm vobis ipsis, tum Regno nostro, ac vobis ipsis honorifica apud suam sanctitatem & homines cæteros existat. Benè valeant. Datum Varsauiæ die 7. mens. Aprilis. Anno Domini 1578. Regni nostri anno secundo.

AT neque hæc tantum Græcis, & Ruthenis exposita sunt, verùm etiam ostensum, si tabella eorum firma Paschæ ratio inueniri potuisset, nihil Ecclesiam Catholicam cunctatam fuisse, quin omnibus vlnis eam excepisset. Quorsum enim tanto labore ab omnibus Academijs, atque à Mathematicis per tot sæcula conquisitum fuisset, quod erat in promptu? Sanè cùm Catholici deprehenso antiquorum errore, quo in Pascha celebrando pertrahebantur, non erubuere semetipsos corrigere, quanto minus erubuissent alios imitari, qui rectius sapuissent? Verùm enimuerò, ne tabellam quidem illam, qua Græci nunc vtuntur, à Nicęnę Synodi patribus esse profectam, facilè aliquis probauerit: A quibus nisi prodijt, quid tanti eam Rutheni nunc faciunt, cùm suo tempore diuina sapientia rectiorem nobis suppeditauerit?

Et sanè quidquid hac in re Græci vnquam post Synodum Nicænam adhibuere, euidens coniectura est, eos à Latinis mutuasse: tabella enim qua ipsi adhuc vtuntur, licet sit Græcè conscripta, Latina tamen retinet nomina Martij & Aprilis, in quos cadebat Aequinoctium Vernum, & quæ sunt reliqua ad legitimi Paschæ ritus tempora dignoscenda.

Præterea ne Epiphanius quidem, neque Cyrillus Alexãdrinæ Ecclesiæ Archiepiscopus tabulæ, aut rationis eiusdem, alteriusque quasi perpetuæ, & immutabilis futuræ mentionem faciunt. Ac tamen ij Nicænæ Synodo fuere propiores, & de Paschatis festo diligenter (vt diximus) scripserunt.

Certè si quo tempore Sanctus Epiphanius vixit, idem cum hoc sæculo erat eiusdem tabellæ vsus in Oriente, manifestum est Græcis nihil fuisse certi ac solidi in Epactis rectè supputandis, & intercalationibus faciendis, cùm in anni solaris magnitudine non mediocriter Epiphanius errauerit: ait enim vbi de Audianis sermonem fecit, annum iuxta solarem cursum compleri trecentis sexaginta quinque diebus & horis tribus.

Deinde Epactarum, id est adiectitiorum dierum, vt Lunæ cursus cum solari æquetur numerum expendit, satis fallacem. Ex quo fit, vt Græci Kalendarij dispositio (siue certè eius sæculi) falsa quoque fuerit, ac multum & vagum recessum paritura. Sed & constat B. Cyrillum Alexandrinum Patriarcham librum de cyclo Paschali annorum 95. scripsisse, atque homilijs Paschalibus aliquando denunciare solitum esse, quoto die, quoti mensis proximæ quadragesimæ initium futurum esset, quoto item sequentis mensis initium magnæ hebdomadæ, & quoto eiusdem mensis ieiunium soluendum vespera sabbathi ad multam noctem, & illucescente Dominico Pascha celebrandum. Quorum patrum scripta, si cum tabella ista conferantur, patebit, aliam inueniendi Paschæ rationem, posterioribus temporibus esse initam, prout cuique peritiori rectius fore temporis ipsius obseruatio indicauerat: vel sanè non vnam, sed diuersas, & dissonas tabellas interdum fuisse apud Orientales. His ergo & alijs rationibus auditis Ieremias Patriarcha Constãtinopolitanus, veritatem (vt satis notum est) agnouit, & (quod in illo fuit) omnibus qui ab eo pendissent proponendam esse decreuit, id quod fecisset, nisi à Deo sapientissimè permissum fuisset, vt veritati tantum testimonij pro absconditæ Diuinæ prouidentiæ ordine satis esset hoc tempore, ac tamen dum Turcæ, atque Schismatici eius conatibus resisterent, restaret locus in quo Dei sapientia diuitias suas sensim humanis captibus ad sui gloriã alio tempore exereret.

PROTESTANTES ET POLITICI quidam, ac denique aliqui Mathematici, dum dolent à se, priusquam à Pontifice Romano non fuisse promulgatam emendati anni rationem, quanto plura commenti sunt ne promulgationem admitterent, tantò grauiora testimonia veritati vel inuiti reddiderunt.

CAPVT VIII.

AT Protestantes in Germania (vt etiam in hoc saperẽt post factum) cùm tabescerent inuidia, quòd qui sese reformatores, & Spiritum sanctum habentes, atque Euangelicos, addo etiam Mathematicos insignes bonæ Germanorum simplicitati dudum venditassent, id ipsi non ante-

anteuertissent, quòd vni Catholicæ Ecclesiæ DEVS reseruauerat) mirum est in quam multiplices formas se mutarunt, vt eandem anni correctionem exeuterent, ac si possent, euerterent: eo sanè animo, vt si quid à Romano Pontifice fuisset commissum aduersus rectæ putationis temporum præcepta, suæ existimationi aliqua ratione consuleret. Quod vbi nõ successit, tunc, ne non nihil fecisse viderentur, in hoc toti incubuere, vt dispicerẽt, si qua expeditiore ratione intercalatio, totaque istius rei dispositio effici potuisset. Sed dum etiam in hoc frustra sudant: atque (vt ille) dolium in cranio versant, idem qui vos in alijs omnibus rebus agit spiritus vertiginis, sic cœpit vestros circumferre, vt cùm singuli suam sententiam pronunciassent, siue in conuentibus, quos ea de re habuerunt, siue in epistolis quas ad Principes scripserunt, diffiteri non possent, annum fuisse corrigendum, & suam tamen pertinaciam, atq; imperitiam pugnantibus commentis proderent. Reliqui nequitiam addidere, tumultuq; & seditionibus agere cœperunt, quemadmodum Augustæ Vindelicorum est factum. Sed cordati Senatores acutius re inspecta, vt correctionem Romani Pontificis admisere, sic feminiuerbium quendam, inter populares, hæreses prædicantem turpiter & iustè è ciuitate eiecerunt. Alij verò cautiores facti, (vti Chemnitius & alij) Romani quidem Pontificis consilium veritate victi agnouerunt, verùm ne Catholicæ Ecclesiæ adhærere viderentur, cogitandum esse etiam atque etiam Protestantium Principibus scripserũt, ne si correctum Kalendarium admitteretur, Pontifici Romano subdi sese putaretur: Vt nimirum agnoscerẽmini, quanto studio fe ramini veritatis amplectẽdæ, à qua tamen bonum est vinci, cùm à quocunq; pronuncietur, à spiritu sancto sit. Cæterùm nonnulli inter eos, vbi sese eandem correctionem euadere non posse intellexerunt, iam non tam quam à Pontifice Romano, sed ob publicam quietem, & politiam admissuros polliciti sunt. At certè si ob politiam Pascha celebrauerint, Diuinum cultum nihil se facere satis indicabunt. Quamobrem neque ad illos ea lætitia & solemnitas pertinebit, de qua spiritus sanctus per Dauid prophetauit, dicens. Hæc dies quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea.

Lucian' de scribẽda historia, vbi agit de Diogene.

Psalm. 117.

Porrò hoc consilium arripientes alij, quos meritò Græci ἀμφοτεριζοντας, D. Augustinus neutrales vocauit, dum sapientissimi videri vellent, ad Cæsarem (quasi ad ipsum anni correctio pertineret) rem referebant. At postquam euincere nequiuerũt, quin ad Ecclesiam hoc totum spectaret, quidquid autem secuturę commerciorum confusionis obijciebãt, id à Catholicis refutatum esset, denique (vel nolentes) herbam (vt est in prouerbio) & ipsi porrexerunt. Ecclesiæ enim rectè constitutæ ordo tantum abest vt humana negotia turbare possit, vt turbulẽtissima, ac penè nulla sint ipsa Regna, & Imperia, vbi Catholicæ religionis ordo non seruetur integerrimus. Et maior sanè futura turbatio fuisset, si penè toto iam orbe Catholico eam anni emẽdationem admittente, hæc ob paucos nescio quos mirificè inter se dissectos vocari debuisset in dubium. Præterquam quod ita sapienter initio ea correctio est ante biennium promulgata, vt neque nuptiarum tempus contrahendum fuerit, neque ieiunium Quadragesimæ prorogandum, aut Quadragesimalium nundinarum dies immutandi, aut vllum prorsus afferendum mercibus incommodum. Quæ quidem omnia sequentibus annis (licet hoc quoque Romanus Pontifex prospexerit, remediumque quoad eius fieri potuit adhibuerit) æquè commodè effici non poterant. Nam 1584. & anno huius sæculi octogesimo quarto, quatuor hebdomadis integris sanctus Paschæ dies citius celebratus est ab omnibus verè Christianis, quàm ab alijs, qui Kalendarij correctionem haud admiserunt. In qua re nisi Catholici vnanimes conuenissent, minimè contigisset (quemadmodum S. Leo Magnus scripsit) vt Diuinæ pacis consortio sicut vna fide iungimur, ita vna solemnitate ferremur.

Ad episcopos Gal. & Hisp.

Sed & non defuit quidam in Gallijs, quasi postliminio erumpens, qui librum satis magnum de anni emẽdatione edidit. Qui si ad cæteras ingenij dotes obedientiã fidei adiunxisset, quã in ea, quæ firmamentum & columna veritatis est Ecclesia ab omnib' Christianis necessario requirit Apostolus, neque verò nimis fidenter ea momordisset, quæ sapientissimè à Patribus Nicænæ Synodi decreta sunt, nec de quartadecimanis siue τεσσαρες καὶ δεκατιται, quasi iniustè fuissent cõdemnati, liberius quàm par erat, scripsisset, nomini suo, & aliorum vtilitati melius consuluisset. At vt tantam Gregorij tertij decimi Pontificis Maximi diligentiam adhibitam in anno ad Nicęnę Synodi normam reuocãdo sub Liliani anni nomine carpat, vnusque ipse omnium velit haberi perspicacior Lynceus, qui tandem methodum ipsissimã reppererit, credo satis iustę causę videri peritioribus Catholicis posse: si pauca hæc de illo attigimus, alij enim copiosè ad eius methodum, quę nõ vno nomine vitiosa est (sicuti sunt pleraq; alia quę affert) atq; ad reliquas penè omnes quę hactenus extitere aliunde ob-

Ioseph. Scaliger.

Christophorus Clauius Societatis Iesu insignis Mathematic' Romæ ad omnia respondit.

lectiones respõderunt, qui quidem totam hanc rem, vt plures annos eodem Pontifice Maximo mandante, cum præstantissimis quibusq; Catholici orbis Astronomis accuratissimè pertractarunt, sic iam habẽt in promptu, vt breui emittendæ sint in lucem.

Bartholomæus Sculpetus Gorlicensis.

Interea verò (vt hoc obiter addam) non defuit inter ipsos Protestãtes, qui cùm primùm Gregorianum Kalẽdarium prodijsset, illud ipsum apud eosdem ederet, Lusatiamq; adeò vniuersam eò perduceret, vt (licut ingenuè fecit) amplecteretur. Atqui &cùm ipse nouissimè Lusatiam prętergrederer, illemet qui Gorlicij Mathematicũ & Senatorem agit, alterum mihi librum ostendit, quem prælo erat daturus, quo libro errores, & pertinaciã oppugnantium eam veritatem fusius aperit, & refutat. Sic igitur patrocinium veritati suscitat vndique diuina sapientia, factura vt etiam inter vestros, si homines tacuerint, lapides clament: vobis autem, id quadret, quod Aristophanes in Nebulis scripsit, cùm lunam inducit cũ Athenienſibus alieno anni tempore solemnes cultus & ferias insipienter celebrantibus, expostulantem his verbis:

Κ' οὐχ' ἁγὼν τὰς ἡμέρας, οὐδὲν ὀρθῶς, ἀλλ' ἄνωτε καὶ κάτω κυδοιδοπᾶν.

EX LIBRO BARTHOLOMAEI Sculteti Mathematici, qui inter Protestantes viuit, quæ aduersus Protestantium vanas obiectiones respondet.

CAPVT IX.

AT pauca de multis (ne quis istorum aliquid falsi nos comminisci putet) ex eodem Sculteti libello huic tractationi loco coronidis adiungamus. Is igitur sic habet:

Hoc ordine diligentius inquisito, patebit maxima vtilitas cum delectatione propter mutuã collationẽ examinis vtriusq; Kalendarij, quæ in eius exercitio experiri licebit: melius enim, & penitius arborum natura & fructus alia quàm hac ratione perspici, & considerari nõ poterit. Et cùm hæc sint clarissima luce comprobata, non immeritò improbanda eorum sunt insolentia iudicia, quibus conantur vetus deprauatum Kalendarium huic innouato, & correcto anteponere, cùm nondum eruditione sua qualitatem vtriusque collatam introspexerint, quatenus hoc melius, & perfectius illo existat. Et multò magis refellendæ obiectiones quas effutiũt, qui arbitrantur impedire publicationem ipsius, elaborando, ne melius substituatur peiori, & insudando, vt corruptum loco correcti retineatur. Eiusmodi homines cur non videanturplus amare tenebras, quàm lucem? Correctum enim Kalendarium tantam lucem confert omnium sęculorum historijs, restituendo ipsas in veros terminos reuolutionis solaris & locum primitiuum, quarum quasi memoria haberi possit: qualem vsum vetus Sosigeneum, nec vllum aliud peregrinum Kalendarium communicare nobis valet. In nouo enim retinentur certis terminis cardinalia solis puncta, & quatuor anni tempora figuntur suis statis diebus, atque in tali curriculo clauduntur, vt definitiua sua puncta nũquam transgredi patiantur, vetus autem singulis fermè centenarijs decedit, lõgius fugiendo ab historiarum terminis eorũdemque attacta memoria. Ista in hoc nostro exercitio ita manifestè infinitis exemplis demõstrare possumus, vt stupidissimus, & prorsus alienus à mente sit, qui ea nõ percipiat. Quid ergò proderit clarissimę luci contraire, & inferre tales opiniones, quæ cum recta ratione pugnant? A quibus nam verò ordiuntur suam contradictionem? à persona, vt non quid, sed quis dicat sit spectandus: quasi res ipsa per se optima ob maleuolentiam iactam in personam, non sit procuranda, sed simul cum eadem sit reijcienda. Alij vsum notationis temporis, & obseruationis anni temporum vilipendẽdo, arguunt minimè curandum, quando aut vbi locorum memoria rerum sacrarum in Kalendario significetur celebrãda, vt propter hanc ordinis restitutionem neutiquam sit correctio ineunda: quæ opinio homine ratione prædito minimè digna censenda est. Alij sunt qui ex incognita persuasione vaticinari cupiunt, mutationem Kalendarij consequi mutationem regnorum: Rursus alij vaniloqui putãt calculo Astronomico, aut tabulis motuum cælestium inde accersiri scrupulum: qui sermo in primis indignissimus arbitrante se peritum esse in hac doctrina statuendus est. Opinantur enim esse id illud quod nũquam est, aut fieri potest. Quod & alij de nundinarum, censuum, sationis, nauigationis, & similium rerum à terminis annuis diuulsione injciunt, leuissimum est argumentum: Non enim est perpetuum quod vnius est principij, hocque minus metuendum ideò intellexerũt maritimi, & terrestres, quibus nunc vsus noui Kalendarij perdurat: scrupulus enim est periodo vnica absoluẽdus, propter quẽ ratio notationis melioris, subsequendi ordinis in perpetuum durantis, non est negligenda. Et postremum superaddere solent, & si minus priores obiectiones spectandæ forent, sicuti verè vilissimæ sunt æstimationis, tamen quod propediem finis mundi præ foribus expectetur, non esse vetus Kalendarium amouendum, nouumq; ob breuem durationem sustinendum: hi sunt vates, sed non diuinitus adflati, nec etiamsi hoc anno mundi terminum possent prædicere illis est credendum. Si annus Sosigeneus, qui erat correctio decemuiralis præcedẽtis obseruationis primum Christi aduentum humiliatæ carnis exceperat, cur non quoque Gregorianus, qui est correctio Sosigenei maiore perfectione ab eo constãs præuenire valeat, alterum eius aduentum in gloria Maiestatis æternæ? Et quæ præterea solent alia irrationabilia in medium spargere, quibus imperitæ plebi, aut alijs conniuentibus fumum obducere, alienamque mentem aduersus correctum Kalendarium efficere moliuntur, Illa inter prædictas obiectiones enumerari possunt. Quæ in ista præfatione examinare, & refellere nostri non est instituti, alibi enim (vt cap. 9. de Kalendario Romano ad Romanam Cæsaream Maiestatem) satis sunt refutata, & quærentibus solutionem eo loco satisfactum est. Hæc ille.

QVENDAM MICHAELEM MAESTlinum, qui se scribit mathematicum Tubingensem, dum nouissimè conatus est altero (vt vocat) examine à se edito Kalendarium emendatum carpere, non solùm imperitiam, & vanitatem suam prodidisse, verùm etiam (licet inuitum, ac non cogitantem) magis confirmasse Gregorianam emendationem.

CAPVT X.

ET denique cuiusdam hæretici Michaëlis Mæstlini, qui se Tubingensem Mathematicum scribit, erupit nouissimum examen, quo Gregorianum Kalendarium conatur euertere. Contra quem quoniam ijdem, de quibus supra locuti sumus, abundè responderunt, hoc vnum satis fuerit dicere. Nempè gloriosam illam inscriptionem, qua vniuersos prouocat ad respondendum, nisi (inquit) velint haberi impostores, aut imperij turbatores, satis ostendere hominis ventosum ingenium, ac proinde in eius scripti recessu, multò minus esse, quàm fronte promittat. Nam vt pleraque in eo sunt putida, certè cùm fateatur tabulas tam Alphonsinas quàm Prutenicas exactè cum cælo non congruere, cur item de æquinoctiali termino non dubitabitur, an sit exactissimus, quẽ exorbitatione sua opponit medio loco in 21. Martij ex auctoritate Nicæni Concilij affixo? Veruntamen & eo conatu comprobat ipsomet calculo Astronomico 21. diem permanere intermedium inter vtramque exorbitationem, versus 19. & 24. dies Martij. Quamobrem Gregorianum computum astruit magis, quàm negat, confirmat quàm infirmat, ac veriorem illam esse omnibus alijs notationem annorum ciuilium inuitus etiam fatetur.

DE QVIBVSDAM ALIIS NIcænæ, & aliarum Synodorum Canonibus & constitutionibus, præcipuè de ijs quæ ad cœlibatum spectant, occasione quorum de Clericorum cœlibatu fusè disseritur.

SECTIO V.

ANTE NICAENAM SYNODVM extitisse alias Synodos, & constitutiones Apostolicas, ad quarum amussim Concilia insequentia coacta & Canones lati sunt.

CAPVT I.

QVONIAM verò cùm prouocasses ad decreta primarum Synodorum Canones quosdam detorsisti ad Sacerdotum cœlibatum, ad visibilis Ecclesiæ primatũ, & ad sanctum altaris Sacrificium, atque ad eos qui hinc percipiuntur fructus oppugnandos, propterea operæpretium fuerit, aliquid altius repetere, quòd cùm ad ordinem Ecclesiæ Apostolicum, tum ad propositi nostri finem pertineat deinde eorum Canonũ materiem præcipuè persequi, quibus eadem omnia propugnantur.

Ac primùm ignorare non debes extitisse monimenta primarum Synodorum, & constitutionum Apostolicarum, ad quarum tanquã amussim Synodi reliquæ coactæ, canones (etiam ante Nicænam) lati sunt, qui vim suam pro loco, tempore, personis obtinerent. Posteà verò quæ per Generalia Concilia consentientibus Ecclesiæ Antistitum animis promulgata sunt, hæc eò plus roboris esse assequuta, quò magis vniuersale bonũ (quod ideò Diuinius est) tractauerunt.

Inter cæteros Tertullianus, qui exeunte secundo Christiano sæculo vixit, sic inquit: Aguntur præcepta per Græcias illas certis in locis cõcilia ex vniuersis Ecclesijs, per quæ & altiora quæque in commune tractantur, & ipsa repræsentatio totius nominis Christiani magna veneratione celebratur. Et hoc quàm dignum fide auspicante congregari vndique ad Christum. Vnde quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum, hoc tu psallere non facilè nosti, nisi quo tempore cum cõpluribus cœnas. Conuentus autem illi stationibus prius, & ieiunationibus operari, dolere cum dolentibus, & ita demum

Tertul. aduers. Psychicos c. 13.

Sic hæretici psallere non facilè nouerunt, nisi quo tẽpore cum compluribus ad ebrietatem cõpotarunt.

» congaudere gaudentibus norunt. Si & ista
» solemnia, quibus tunc patrocinatus est ser-
» mo, nos quoq; in diuersis Prouincijs fungi-
» mur in spiritu inuicem repræsentari, lex
Cap.14. 1.Corint.9. Rom.6. est Sacramenti. Hæc ille. Qui paulò post subdit: Quòd si noua conditio in Christo sepulti perseuerat, iam noua, & solemnia
„ esse debebût, aut si omnem in totum deuo-
„ tionem temporum & dierum, & mensium,
„ & annorum erasit Apostolus, cur Pascha
Nota statio nes, & quar tæ ac sextæ feriæ obser uantia. celebramus annuo circulo in mêse primo? cur quinquaginta exinde diebus in omni exultatione decurrimus? cur stationibus quartum & sextum sabbathi dicamus, & ieiunijs parasceuem. & sequuntur. Hæc ille de Synodis generatim.

Iam verò quænam habita sunt Concilia Hierosolymis, & Antiochiæ actis Apostolorum D. Lucas scriptum reliquit, siue
Act.1. de electione Matthiæ, siue in Pentecoste,
Act.2. siue de electione septem Diaconorum, siue
Act.6. deniq; de decisione Legalium, cùm Apo-
Act.15. stoli ea verba pronunciarunt: Visum est spiritui sancto, & nobis, &c. (quod sanè B.
Iræn. lib. 3. cap.12. Irenæus tanti fecit, vt ex illius Synodi verbis vnum Deum probauerit aduersus Marcionem) siue cùm Apostolorum Canones, & constitutiones Apostolicæ à B. Clemente postea in scriptum redactæ fuerût editæ (quarum cum Nicæna Synodus, & antiqui
Li. pro epi. Pontif. li. 1. c.1. & præf. in Clem. tas omnis mentionem fecissent, Magdeburgenses autem Centuriatores voluissent tantam veritatem obscurare, apertè tum ab aliis, tum præcipuè à Francisco Turriano no
Euseb. lib. 2. cap. 1. Clemens Alex. 6. hypotypos. stræ Societatis Theologo redarguti sunt nequissimæ inscitiæ) siue cùm Iacobus frater Domini electus fuit in Episcopum Hierosolymitanum, quemadmodum Eusebius ex Clemente Alexandrino meminit: siue de Antiochena Synodo, in qua segregati sunt inuicem Beati Paulus & Barnabas,
Act.13. Act.20. siue de Ephesina, ad quam Paulus omnes Presbyteros, & Episcopos Ephesiorum, atq; (vt inde colligitur) Asiæ vniuersæ conuocauit, siue de Corinthiaca, in qua multa
Aug. epist. ad Casulanum. 1.Cor.12. de ritu Eucharistiæ (vt inquit D. Augustinus) egit Apostolus, & Corinthijs promissum præstitit, quod antea scripserat ijs verbis: Cætera cùm venero disponam.

Canone 37. At cùm Apostolico Canone statutum fuisset, vt bis in anno Synodi celebrarêtur, sanè vbicunq; fidei semina fuerunt sparsa, (nec tamen Ethnici, aut hæretici obstiterunt,) eæ passim habitæ sunt, canonesq; editi. Quare perspicuum fit digitum Dei necessario hic fuisse, neq; Ecclesiam potuisse delitescere, posterioraq; concilia vel renouasse superiores canones, qui ab hæreticis abolebantur, aut ab incurijs sacerdotibus non obseruabantur: vel orbi Christiano varias varijs morbis medicinas postulanti, nouos edidisse. Certè Romanorũ conciliorum sub Clemente primo Anacletus, sub Alexandro primo, & Sixto primo, atq; Telesphoro hi ipsimet decretalibus suis, sub Victore Eusebius, sub Syluestro, & Damaso, Isidorus, & alij, atq; adeò ijdẽ Pontifices meminerunt. Deniq; aliorum quæ per totum orbẽ terrarum congregata sunt, plenæ sunt historiæ Ecclesiasticæ. Nam & hi conuentus à Tertulliano per Anacl.ep.1. Græcias, & Africam habiti fuisse dicũtur: Euseb. li.5. c.30. seu 22. quibus intererant Catholici Episcopi, & Niceph.lib. reliqui sacerdotes. Stationibus (ait) prius, 4.cap.30. & ieiunationibus operati: primitiuæ nimirum Ecclesiæ consuetudinem obseruãtes, " qua ieiunia solebant præmittere, vti factũ " fuisse in Synodo Apostolorum Antiochena, acta ipsa declarant. Act.13.

CANONVM NICAENAE SYnodi numerus.

CAPVT II.

VErum vt ad Nicænam Synodum veniamus, Octoginta Canones ab ea fuisse promulgatos, qui ad numerum septuaginta fuerint redacti scribit B. Athana- Athan.epi. ad Mar.1. sius, non negat B. Marcus Romanus Pontifex, ad quem ille de ijs recuperandis scripserat. Plures verò fuisse omninò quàm vigin Marcus l. ad Athan. & ad Aegy pti Episcotiillos, quos commemorat sextum Concilium Carthaginense, non solùm qui aliquot ante secula nos antecessere, Isidorus, pos. & alij, verùm etiam antiquissimi alij sunt Iul. 1.epi.3. testes, quos quoniam accuratè enumerat, Sardicense & probat Alphonsus Pisanus Societatis nostrę Theologus, qui plura de Nicęna Synodo scripsit, & verò passim liber ille extat, ad eum te refero. Est autem in Vaticano manu scriptus Græcus codex nomine Syntagmatis, siue commentarij de rebus quę contigerunt in Synodo Nicęna, quo in libro mentio fit τ῀ διατυπώσεων, hoc est, constitutionum vt diximus, & τ῀ ὅρων, id est, canonum. Eę verò certò haud scitur quot fuerint, cùm qui illas forsan cũ canonibus connumerarunt fieri possit, vt octoginta quatuor canones fuisse Nicęnos crediderint, vti putauit Onuphrius. In eodẽ tamẽ Græco codice Diatyposes tantum adscriptę reperiuntur: licet auctor pauca de multis dicat fesse descripsisse. Prętereà viginti ij canones, quos Synodus Carthaginiẽsis actis suis inseruit. Sed & Arabicum octoginta canonum concilij Nicęni exemplar extabat in Bibliotheca Marcelli secundi Romani Põtificis, cuius simile ex Alexandria Aegypti Romam attulit Ioãnes Baptista Romanus Societatis nostrę, cum iussu Pij IIII. Pontificis Maximi, ad Alexandrinum Patriarcham nauigasset, vt eum ad Synodum Tridentinam inuitaret: quam quidem Sy-

Cõcilium. Antiochenum Concilium. Vide lib.5. Alphonsũ Pisani in Concilium Nicænum.

Onuphrius in Chronico Ecclesiastico.

Synodum postea eo ipso Ioanne Baptista procurante, & Gregorio XIII. mandante Episcopi Montis Libani admiserunt. Erãt autem in ipso Arabico exemplari vulgati viginti canones, ordine alio dispositi, priore tamen excepto. Quod quoniam multa habet, quæ ad Ecclesiasticam Hierarchiam, & singulorum in ea graduum potestatem attinent, quædam item ex ijs quę Iulius primus Epistola secunda tanquam Nicæna citauerat, nonnulla item quæ vel in Synodo Antiochena, vel in Concilio Sardicensi repetita sunt, propterea primũ diatyposes ipsas è Græco, quæ passim non extant, huc afferam, quãdoquidem ad reliqua faciliorem aditum sternunt.

DE DIATYPOSIBVS ECCLESIAsticis sermo Dogmaticus.

CAPVT III.

VERSABIMVR in luce, quæ est Christus, tanquam ipsi propinqui existẽtes, & ipsum aspicientes. Sic in sanctificantibus precationibus exercebimur. Preces enim sanctificant, si Diuinum verbum adoremus. Verbum autem Diuinum adest, Psalm.42. vbi cor, & pura vitæ institutio in humilitate conseruatur. Laborabat Israel sacrificia perficiens, clamabant Prophetæ ad Deum: Emitte lucem tuam, & veritatem tuam. Illi clamabãt, & nos accepimus. Alij Ioann.4. laborauerunt, sicut Christus dixit, & nos Ioann.8. & 14. in laborem ipsorum introiuimus. Venit enim ad nos CHRISTVS dicẽs: Ego sum lux, ego sum veritas, sine labore accepimus gratiam: sed cum labore oportet nos gratiam conseruare.

Περὶ τ῀ν ἐκκλησιαστικῶν διατυπώσεων, λόγ῟ος διδασκαλικός.

῾Ομιλήσωμεν φ῀ωτὶ, ὁ ἐστὶν ὁ χριστὸς, ὡς πλησίον αὐτ῀ ἐσώτες, κ῀ ὁρῶντες αὐτὸν. Οὕτως πολιτευσώμεθα τ῀ῖς εὐχ῀ῖς τ῀ῖς ἁγιαζούσ῀ις: Εὐχὴ γὰρ ἁγιάζ῀ει μ, ἐαν λόγῳ θείῳ π῀ροσευχώμεθα. Λόγ῟ος δ῀ὲ θεῖ῟ος π῀άρεστιν, ἔνθα καρδία, κὴ πολ῀ιτεία καθαρὰ ἐμ ταπεινοφροσύνη φυλάττετ῀αι. ἐκαμνεμ δ῀ὲ ῾Ισρα῀ὴλ τὰς θυσίας ὁπτε῀λῶμ, ἔκραξ῟ομ ὁι π῀ροφ῀ῆτ῀αι π῀ὸς τὸμ θεὸμ ἰδ῀ατώσειλον τὸ φῶς σου, κὴ τὴν ἀλήθειαν σου. ἐκείνοι ἔκραξ῟ομ: κὴ ἡμεῖς ἐλάβομ῀μ: ἄλλοι κεκοπ῀άκασ῀ι, καθῶς εἶπεμ ὁ κύρι῟ος, κὴ ἡμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτ῀ῶ῀ν εἰσελ῀ηλύθαμ῀μ. ἦλθε γὰρ π῀ρὸς ἡμᾶς αὐτὸς ὁ κύρι῟ος λέγ῟ωμ: ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς, ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια, ἀκαμάτως ἐλάβομ῀μ τὴν χάριν, ἀλλὰ διὰ καμάτ῀ου δεῖ ἡμᾶς φυλάξαι τὴν χάριν.

ANNOTATIO.

PErspiciant hîc Christianę mentes, quibus vocibus sanctæ illæ Episcoporum animæ vel Christianam confessionẽ profitebantur, vel promulgabant Ecclesiasticas constitutiones. Nam & in luce Christi, non in humanis inuentis versari sese, cùm eas tradebant: & precationibus homines sanctificari. disertè pronunciabant. Cùm verò apertè faterentur à Christo Domino, qui lux & veritas est, gratiam sine labore, hoc est gratis sese accepisse, apertè item Christianam docuerunt Ecclesiam, oportere nos gratiam conseruare, atque (vt inquit Apostolus) gratię Dei cooperari. Ecquid igitur Ecclesiasticas leges in Christi luce latas, quasi humanas traditiones conuellitis? Quid verò post Christi gratiam acceptam, vos alij aut orationi sanctificationem, aut Christianis operibus necessitatem, ac vim (quod & in Diuina scriptura passim meritum, & merces vocatur) adimitis? Quòd si Nicænæ Synodo spiritum sanctum adfuisse non inficiamini, cùm & Symbolum sanctorum illorum Patrum recipitis (id quod tamen vt supra ostendi, re ipsa non facitis) cur & non loquimini, vt illi locuti sunt, nec creditis, vt illi crediderunt?

De his qui dicunt, non oportere Christianos laborare.

ALiqui nolentes laborare, sed curiosi esse, malè accipiunt illud, quod Dominus dixit: Ne sitis soliciti animę vestræ, quid manducetis, &c. Quòd sequentes aiunt, non oportere laborare Christianos. Demonstrandũ est, non sic dixisse Dominum. Possumus enim laborare, & non soliciti esse, scientes, & credentes, quod operum nostrorum incrementum, & fructus ipsos Dominus det, qui dixit: sic est Reg- Marci 4. num Dei, vt si homo iaciat semen suum in terram, & dormiat, & surgat nocte, & die, & semper germinat, & crescit, & non nouit ipse.

Περὶ τ῀ῶν λεγόντων μὴ δεῖν χριστιανοὺς ἐργάζεσθαι.

῾Επεὶ τ῀ῶν π῀ινὲς οὐκ ἐργάζεσθαι βούλ῀ομ῀αι, ἀλλὰ π῀ερι῀εργάζεσθαι ἐκλαμβάνουσι κακ῀ῶς τὰς τ῀οῦ κυρίου ἱερὰς φωνὰς: μὴ μεριμνᾶτε τ῀ῇ τυχ῀ῇ ὑμῶν τ῀ὶ φάγ῀ετε. ὡς οὐ χρ῀ῆναι λέγουτες, ἀκολουθ῀ῆσαι τ῀ῇ φων῀ῇ τ῀ούτ῀ῃ ἐργάζεσθαι εἰς τὴν γ῀ῆν, χριστιανὲ. ἀπ῟οδεικτέον ἡμ῀ῖν μὴ οὕτως εἰρ῀ηκέναι τὸν κύριον. ἐγχωρεῖ γὰρ καὶ ἐργάζεσθαι, καὶ μὴ μεριμνᾶμ, εἰδότας ἡμᾶς καὶ π῀ιστεύουτας, ὅτι τ῀οῦ ἔργου ἡμῶν τὴμ αὔξησιμ, καὶ τοὺς καρποὺς αὐτ῀ῶ῀ν ὁ κύρι῟ος δίδωσιμ, εἰ π῀ῶς: οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τ῀οῦ θεοῦ, ὡς ἐαν ἄνθρωπ῟ος βάλῃ τὸμ σ῀όρμ αὐτ῀οῦ ἐπὶ τ῀ῆμ γ῀ῆν

γῆν, καὶ καθεύδω, καὶ ἐγείρεται νύκτα, καὶ ἡμέραν, ᾧ ὁσπίῳ & βλασάνει, ᾧ μηκύνεται ὡς δῆλα εἶδεν αὐτός.

ANNOTATIO.

CVm idem inculcet Synodus quod superiore constitutione attigerat, mirari nó debes Chytræe, si libró de tuis impostoris meo ea verba de vestris verè protulerim, quibus fidem illam vestram cum Apostolo vocauerim dęmoniorum, mortuam, atque inter cantharos demersam. Sciebant igitur Nicæni Patres, quoniam Euangelio non fictè credebant, sicut erat laborandum Christianis, ita his operum incrementum, & fructus ipsos Dominum daturum. Sciebant (inquam) animas Christi sanguine irrigatas haud sterilescere, nec verò ex gratiæ semine cõcepto si quæ ederent opera Christiana, hęc dici debere, aut esse peccata: Quod quidem tantus ille nouę fidei preco nempè blasphemus Apostata Magister vester in Christi iniuriá euomuit. Sciebãt denique ex ipso verbo Dei, Regnum Dei, hoc est Ecclesiam, semper germinaturam, & crementa habituram, ne quid Donatistæ, cæteriq́ue gregales vestri obstreperẽt, quasi Ecclesia de orbe terrarum perijsset, atq; à sese iterum tandem nescio vnde excitata fuisset.

Lutherus.

De clericis sacri ordinis.

CLerici sacri ordinis esse debẽt typus, & imago cælestium: Episcopus quidem debet esse typus Dei, tanquam caput post illum Ecclesiæ, quã recepit. Presbyter tenere debet sedem & locum seraphicum. Diaconus verò cherubicum. Minister autem, (hoc est hypodiaconus) qui ὑπηρέτης, debet ministrare his.

περὶ τῶν ἱερωμένων.

Τοὺς ἱερωμένους εἰς τύπον, & εἰκόνα χρὴ εἶναι τοῦ τοῦτον τοῦ κυρίου, ὡς κεφαλὴν μετ' αὐτὸν ὄντα τῆς ἐκκλησίας, ἧς παρέλυφε τὸν μὲν πρεσβύτερον τὸν σεραφικὸν ἐπέχειν θρόνον: τὸν δὲ διάκονον τὸν χερουβικὸν: τὸν ὑπηρέτην εἰς διακονίαν τέτων εἶναι προσήκει.

ANNOTATIO.

Vide B. Dionys. Areo. de hierarc. Ecclesiast. D. Clem. in constitut. Apost. Ex recentioribus Turria. de Hierar. ordinationib. & Stapleton. de Ecclesiastica

CHristianæ Ecclesiæ si sacer ordo clericorum hoc est Episcopi, presbyteri, Diaconi, & hypodiaconi desint, eam neq; typum, nec imaginem cælestium, neque adeò Ecclesiam esse posse, hinc planissimè liquet. Vident igitur cordati Christiani Clericorum ordinem hîc dici sacrum, qui execrandus habetur ab hęreticis, quoniam hæretici sunt. Tu quoque Chytræe vides, quàm meritò chimeras istas odisse deberes, quas quisque vestrorum hæresiarcharum, veræ Ecclesię loco, eiectis Episcopis, presbyteris, & alijs sacri ordinis clericis sine de prin cipijs de monstrabilibus. excitauit. Sed an Christi Ecclesia esse possit, vbi iste ordo sacer non sit, alij quidem copiosè, nos autem in responsionibus nobilissimo Septentrionali datis, pręsius demonstrauimus, quamobrem eò hęc tractatio spectat.

De eo quòd non oportet Laicos in suggestum ascendere.

NOn licere pręter canonicos Psaltes, id est, qui regulariter cantores existunt, quique pulpitum ascendunt, & de codice legunt, alium quemlibet in Ecclesia psallere.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν λαϊκοὺς ἀνιέναι ἐν ᾧ ἄμβωνι.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν λαϊκοὺς ἀνιέναι ἐν ᾧ ἄμβωνι, πλὴν τῶν τεταγμένων ἀναγινώσκειν, ἢ ψάλλειν ἐν τοῖς ὀρθρείοις.

ANNOTATIO.

HAbetur in Concilio Laodiceno, hic ipse Canon: quo etiam in inferioribus ordinibus ordinatissima fuisse omnia (vti adhuc sunt in Ecclesia Catholica) licet intueri. Iam verò inter hęreticos omnia susque deque sunt inuersa: fullones, caupones, propolæ, & qui non? carnifices quoque, mulierculæ itẽ alicubi pulpitum ascendunt, de codice legunt, & postea scilicet ad Euãgelicam, & Apostolicam normam Ecclesiæ vestræ sunt institutæ.

De sancto Baptismate.

BAptisma nostrum non oculis corporis considerandum est, sed mentis oculis. Aquam vides, considera virtutem Dei in aquis absconditam. In sancto enim spiritu, & igne baptizari nos docet Euangeliũ. In fide enim baptizantis, & fide baptizati per sacram inuocationem plenas sanctificatione spiritus, & ignis Diuini aquas considera. Ipse enim, inquit, baptizabit spiritu, & igne. Descendit itaque qui baptizatur reus peccatorum, & obnoxius seruituti corruptionis: Et ascendit liberatus ab hac seruitute, & peccato, factus filius Dei, & hęres eius gratiæ, cohæres autem Christi, indutus ipsum Christum, sicut scriptum est. Quicunque in Christum baptizati estis, Christum induistis.

Περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

Τὸ βάπτισμα ἡμῶν δὲ τοῖς ἀῤῥήτοις ὀφθαλμοῖς καταναοητέον, ἀλλὰ τοῖς νοεροῖς. ὕδωρ ὁρᾷς; νόησον τὴν ἐν τοῖς ὕδασι κρυπτομένην τοῦ θεοῦ δύναμιν. ἐν γὰρ πνεύματι ἁγίῳ, καὶ πυρὶ βαπτίζεσθαι ἡμᾶς οἱ ἱεροὶ διδάσκουσι λόγοι. ἐν γὰρ πίστει τοῦ

πίστει τοῦ βαπτίζοντος, καὶ ἐν πίστει τοῦ βαπτιζομένου διὰ τῆς ἱερᾶς ἐπικλήσεως πλήρη τὸ ἁγιασμοῦ τοῦ πνεύματος, καὶ τοῦ θείου πυρὸς νόει τὰ ὕδατα: αὐτὸς γάρ, φησὶ, βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ & πυρί. καταίρεται μὲν οὖν ὁ βαπτιζόμενος & ὑπεύθυνος & ἁμαρτημάτων, καὶ τῆς φθορᾶς δουλείας ἐνεχόμενος: ἀνέρχεται δὲ ἐλευθερωθεὶς τῆς τοιαύτης δουλείας, & τῆς ἁμαρτίας, υἱὸς τοῦ θεοῦ, & κληρονόμος & χάριτι αὐτοῦ γεγονὼς, συγκληρονόμος & Χριστοῦ: αὐτὸν ἐνδυσάμενος & τὸν χρισόν.

ANNOTATIO.

ITa quoque habet Cuthebertus Tonstallus lib. 1. de veritate corporis & sanguinis Domini. Cæterùm hic cernis an Romana Ecclesia cum Nicænis patribus consentiat, vestri verò ab ijs dissentiant, qui Sacramenta nouæ legis impiè negent esse efficacia gratiæ signa & instrumenta. Plenas, inquit Synodus, per sacram inuocationem esse sanctificatione spiritus, & ignis Diuini aquas. Quid ita? quoniam idipsum ex Euangelio perspicitur. Ipse enim ait, baptizabit spiritu & igne. At & hoc inde cernitur, quod (ait Synodus) baptizandus, qui descenderat reus peccatorum, & obnoxius seruituti corruptionis, ascendit liberatus ab hac seruitute, ac peccato, & quæ sequuntur. Quanto igitur satius fuerit, cum Christo, cum Apostolo, cum Synodo Nicæna loqui, quàm & mõstrosa dogmata de peccato originis per baptismum haud abolito, de seruitute Christiani hominis, de fide imputata, (non autem inhęrente) inuehere: & blasphemum illud simplicibus, ac rectè colentibus Deum obijcere, quod idololatriam exerceãt, quoniam sancta ista mysteria (vt decet) venerantur?

DE DIVINA MENSA, ET DE EO, quod in ipsa est, mysterio corporis, & sanguinis Christi.

ITerùm etiam hic in Diuina mensa ne humiliter intenti simus ad propositum panem & poculum: sed attollentes mentem fide intelligamus, situm in sacra illa mensa agnum illum Dei tollentem peccata mundi, incruentè à sacerdotibus immolatum, & pretiosum ipsius corpus & sanguinem nos verè sumẽtes credere, hæc esse nostræ resurrectionis Symbola: propter hoc enim neque multum accipimus, sed parum, vt sciamus, quòd non satietati, sed sanctimoniæ sumimus.

Περὶ τῆς θείας τραπέζης, καὶ τοῦ ἐπ' αὐτὴν μυστηρίου τοῦ σώματος, καὶ τοῦ αἵματος τοῦ χριστοῦ.

Ἐπὶ τῆς θείας τραπέζης πάλιν καταπαυσαμὲν πρόκειμένῳ ὄρτῳ, καὶ ποτηρίῳ τανεινῶς προσέχομεν. ἀλλ' ὑψώσαντες ἡμῶν τὴν διάνοιαν πίστει νοήσωμεν κεῖσθαι ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης βαπτίζης τὸν ἀμνὸν τοῦ θεοῦ τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἀθύτως ὑπὸ τοῦ ἱερέως θυόμενον, καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα, καὶ αἷμα ἀληθῶς λαμβάνοντας ἡμᾶς τᾶυτα εἶναι τὰ τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως σύμβολα. διὰ τέτο γὰρ ὄυτε πολὺ λαμβάνομεν, ἀλλ' ὀλίγον: ἵνα γνῶμεν ὅτι εἰς πλησμονὴν, ἀλλ' εἰς ἁγιασμόν.

ANNOTATIO.

ET hoc apud eũdem Tonstallum ibidem extat. Porrò quot verba, tot iacula hic sunt, quæ Caluinianas, tuasq́; à te celebratas Picardicas impietates confodiant. Nam vt satis iam corde Picardicus sis, talpæ ipsæ iam nouerint, quidquid Lutheranæ, laruæ retineas adhuc, ad tegendã inconstãtiæ notam. Diuiná igitur & sacram mensam (siue altare) situm item in sacra illa mensa agnum illum Dei tollentem peccata mundi, ac incruentè à sacerdotibus immolatum & pretiosum ipsius corpus, & sanguinẽ nos verè sumere, hinc habes euidentissimè. Quæ cùm semper Ecclesia Catholica crediderit, & Romani Pontifices semper docuerint, ac doceant, vtros putas magis idololatras, vósne alios, qui panem pro Christo obtruditis, Diuinasq; mensas contriuistis & conculcastis, an Catholicos Sacerdotes, qui verũ Christum offerunt, & porrigunt? Hac ergo vnica Nicanę Synodi cõstitutione, aut crede Chytræe, & ita loquere, vt fidelem decet, aut certè morere, ac te damnatum vsque ante mille ducentos annos agnosce.

De resurrectione ex mortuis.

NOn simpliciter Dominus suã ipsius carnem pro nobis passioni, & morti tradidit, sed vt nostræ salutis negotium gereret, quamuis liber esset à morte, vt sermo superius demonstrauit. Clamat Propheta quasi ex persona ipsius, prædicens futurum eius secundum carnem dispensationis mysteriũ. Factus est (inquit) quasi homo, sine adiutorio inter mortuos liber. Quis autem liber à morte nisi Deus? sed iuxta prius ostensas demonstrationes incarnatus propter hominum dilectionem factus est, quasi homo sine adiutorio, humilians vsq; ad mortem, mortem autem crucis, suam ipsius carnem: quæ & resurrexisse prędicatur, vt nos immortales faciẽs, spem nostræ resurrectionis pro imperio constitueret nobis per ipsas primitias nostras liberatis, vt nó amplius serui essemus æternę mortis: sed liberi, quemadmodum & primitiæ nostræ Christus, deinde hi qui sunt Christi in aduentu ipsius. Et ipsum Saluatorem hunc Dominum nostrum Iesum CHRISTVM, DEI & Patris filium vnige-

vnigenitũ expectare nos in cælis, cùm noſtra corpora ex ſepulchris excitauerit, teſtatur dicens: conuerſatio noſtra in cælis eſt, vnde & Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. Sic enim oportet corpus noſtrum clarificari, ſicut & corpus Domini, vt miſeriam, & eas quæ nunc ſunt paſsiones ſuſcipere nequeat, liberum à morte, & à peccato purum, vt in nouitate vitæ cum ipſo poſsimus ambulare in cæleſti lumine, ſemper cũ ipſo Chriſto regnantes. In hac enim ſpe ſanctum baptiſma percepimus, & ſalutarem ſanctorum eius membrorum participationem accepimus, iuxta Eccleſię Catholicæ dogmata.

Περὶ τ̃ ἐκ νεκρ̃ων ἀνασάτεως.

Οὐχ' ἁπλ̃ως ὁ κύριος τὴν ἑαυτ̃ σάρκα ὑπὲρ ἡμ̃ων παρέδωκεν εἰς πάθος, καὶ θάνατον, ἀλλ' ἵνα τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν πραγματεύσηται, καίπερ ἐλεύθερος ὢν τ̃ θανάτ, καθὼς ἀνωτέρω ὁ λόγος ἀπέδειξε. βοᾶ γὰρ ὁ προφήτης ὡς ἐκ προσώπου αὐτ̃, προαναφωνῶν τὸ μέλλον τ̃ καλὰ σάρκα αὐτ̃ οἰκονομίας μυστήριον. ἐγενήθη φησὶ ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος. τίς γὰρ ἐλεύθερος θανάτ εἰμὴ θεός? ἀλλὰ κατὰ τὰς προαποδειχθείσας ἀποδείξεις σαρκωθεὶς διὰ φιλανθρωπίαν γέγονεν ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος, ταπεινώσας τὴν ἑαυτ̃ σάρκα μέχρι θανάτ, θανάτ δὲ σταυρ̃: ἡ καὶ ἐγηγέρθαι κυρύττεται, ἵνα ἡμᾶς ἀπαθανατίσαι, ὡρυτανεύσῃ ἡμ̃ν τοῖς ἀπεγνωσμένοις διὰ αὐτ̃ τὴς ἡμετέρας ἀπαρχῆς τὴν τῆς ἀναστάσεως ἡμ̃ν ἐλπίδα, ὅπως μηκέτι ὦμεν δοῦλοι ᾧ ἀφοβίῳ θανάτῳ: ἀλλ' ἐλεύθεροι; καθάπερ καὶ ἡ ἀπαρχὴ ἡμ̃ν χριστὸς, ἔπειτα διὰ τ̃ χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτ̃. καὶ σωτῆρα αὐτὸν ἕτερον τὸν κύριον ἡμ̃ν ἰησ̃ν χριστὸν τὸν τ̃ θε̃ καὶ πατρὸς μόνον μονογενῆ ἀπεκδεχόμεθα ἡμᾶς ἐξ οὐρανῶν, ἀναστήσοντα ἡμ̃ν ἐκ τ̃ν τάφων τὰ σώματα ὅλη μαρτύρεται λέγων: ἡμ̃ν τὸ πολίτευμα φησὶν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα κύριον ἰησ̃ν χριστὸν, ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τ ταπεινώσεως ἡμ̃ν σύμμορφον τ̃ σώματι τ δόξης αὐτ̃. οὕτως γὰρ δεῖ τὸ σῶμα ἡμ̃ν δοξασθῆναι, ὡς τὸ τ̃ διαβόλου ἀνεπίδεκτον κακίας, καὶ πάντων τ̃ν νῦν παθ̃ν, ἐλεύθερον τ̃ θανάτου, καὶ τ ἁμαρτίας ἅγιον, ἵνα ἐν καινότητι ζωῆς σὺν αὐτ̃ περιπατήσαντες συμβασιλεύσωμεν ἐν φωτὶ ἐπουρανίῳ, συμβασιλεύοντες ἀεὶ αὐτ̃ ᾧ χριστ̃. ἐν ταύτῃ γὰρ τῇ ἐλπίδι καὶ τὸ ἅγιον ειλήφαμεν βάπτισμα, καὶ τὴν σωτήριον τ̃ν ἁγίων αὐτ̃ μελ̃ν μετουσίαν ὑποδεχόμεθα, ταῦτα τ καθολικῆς ἐκκλησίας τὰ δόγματα.

ANNOTATIO.

CErnis quonam modo ſancti illi Patres Spiritu ſancto afflati de Chriſti Domini paſsione, morte, fructu, diuinam ſcripturam interpretabãtur, contra quam Lutherum, Caluinum, & cæteros feciſſe oſtendi, vbi eorum Atheiſmos excuſi.

Cernis item Catholicum eſſe dogma credere nos inuicẽ orationibus & reliquis pietatis officijs iuuari: neque verò mirandum eſſe, quod Eccleſia Chriſti pendens à ſuo capite, à quo & omnia dona optima accipit, deriuare poſsit defluxum cæleſtium gratiarum in reliqua membra. Inſiti enim per ſanctũ baptiſma corpori Chriſto myſtico, ſalutarem (ait hæc ſancta Synodus) ſanctorum eius membrorum participationem accepimus, iuxta (inquit) Eccleſiæ Catholicæ dogmata. I verò poſteà Chytræe, & triumpha in eo, quod iterum imponis, cùm dicas vnicuique tantum ſuam fidem prodeſſe, non alienam. Verùm enimuerò vos alij communionẽ Sanctorum non creditis, neque enim poteſtis, quoniam in ſanctorum communione non eſtis.

Quod vna ſit Eccleſia Dei.

VNa eſt Eccleſia in cælo, & in terra, & in hac requieſcit Spiritus ſanctus. Hęreſes autem quæ extra hanc ſunt, quas habent homines, non ſunt doctrinæ Saluatoris noſtri, neque Apoſtolorum, ſed ſatanæ, & patris eius diaboli. Quæ autem ſunt hæreſes Iudæorum, & gentium, alio docẽt modo, vt veram vitam hominibus auferant.

ὅτι ἡ μία ἐκκλησία τ̃ θεοῦ.

Μία ἡ ἐκκλησία ἐν οὐρανοῖς, ἡ αὐτὴ καὶ ἐπὶ γῆς. ἐν ταύτῃ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπαναπαύεται. αἱ ἔξω ταύτης οὖσαι αἱρέσεις, ἅς ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι, οὐκ εἰσὶ διδασκαλίαι τ̃ σωτ̃ρος ἡμ̃ν, οὐ γὰρ τ̃ν ἀποστόλων: ἀλλὰ τ̃ σατανᾶ, καὶ τ̃ πατρὸς αὐτ̃ν τ̃ διαβόλου. τὰ γὰρ ἰδιάματα, καὶ ἑλλήνων ἑτέρῳ σχήματι ἐκδιδάσκουσιν, ἵνα ἀφέλωνται τ̃ν ἀνθρώπων τὴν ὄντως ζωήν.

ANNOTATIO.

ET hoc tanto magis ſuperiora confirmat, de communione, ac mutua participatione membrorũ Chriſti. Nam cùm vnam quæ in cælo eſt, & quæ in terris Eccleſiam eſſe dicunt, ſi non apertiſsimè cælitum de rebus noſtris curam, charitatem, notitiam in Chriſti lumine, & ſpiritu, noſtraque inuicem ad eos deſideria, & preces indicat, fateatur hæreticus neceſſe eſt, ſe neſcire quid credat, aut dicat.

Porrò in tãtis veſtrarum hæreſum diſſidijs, ſi, cùm hactenus vnam habere inter vos fidem, atque Eccleſiam nequiuiſtis, ac proinde extra illam vnam eſtis, in qua Nicæna Synodus fuit, certiſsimũ eſt veſtras eaſdem hæreſes non eſſe doctrinas Saluatoris noſtri, neque Apoſtolorum, ſed ſatanæ, &

næ, & miniſtrorũ eius. Quare Chytræe & hinc confitere hoc vno propterea te cœcũ, & ex patre diabolo eſſe, niſi ad vnã Catholicam Eccleſiam conuoles.

De prouidentia Dei, & de Mundo.

MInor mundus per prouidentiam factus eſt. Præuidit enim Deus peccaturum eſſe hominem. Idcirco nouos cœlos, & nouam terram ſperamus iuxta ſacras litteras, apparente nobis præſentia, & Regno Magni Dei, & Saluatoris Ieſu Chriſti. Et tunc (vt ait Daniel) percipient Sancti regnum altiſsimi, & erit terra pura, ſancta terra viuentium, & non mortuorum: quam oculo fidei prouidẽs Dauid clamat: credo videre bona Domini in terra viuentium, terra manſuetorũ & humilium. Beati (inquit mites, quoniam ipſi poſsidebũt terram. Et propheta: & calcabunt ipſam (ait) pedes manſuetorum & humilium.

Περὶ τ̃ θεοῦ προγνώσεως, καὶ τ̃ κόσμου.

Μικρότερος ὁ κόσμος ἐγγένετο διὰ τὴν πρόγνωσιν. προέγνω γὰρ ὁ θεὸς ὅτι ἁμαρτήσει ὁ ἄνθρωπος. διατοῦτο κτίσας οὐρανοὺς, καὶ κτίσιν γῆν, προσδοκῶν κατὰ τὰ ἱερὰ γράμματα, φαινομένης ἡμ̃ν τ̃ς ἐπιφανείας, καὶ βασιλείας τ̃ μεγάλου θεοῦ, καὶ σωτ̃ρος ἡμ̃ν ἰησ̃ χριστ̃. καὶ παρακαλέσοντα τότε, κατὰ φησὶ Δανιὴλ, τὴν βασιλείαν, ἅγιοι ὑψίστου, καὶ ἔσται ἡ γῆ καθαρὰ ἁγία γῆ ζώντων, καὶ οὐ νεκρ̃ν: ἣν δαβὶδ ὡς τ πίστεως ὀφθαλμῷ ὁρᾷ, πιστεύω βλέπειν τὰ ἀγαθὰ κυρίου ἐν γῇ ζώντων, γῇ πραέων, καὶ ταπεινῶν. μακάριοι γάρ φησι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν: καὶ ὁ προφήτης. καὶ πατήσουσιν αὐτὴν πόδες πραέων, καὶ ταπεινῶν.

ANNOTATIO.

CVm hic multa de Diuina Prouidentia dici poſsint, quæ maximam in animis piorum conſolationem gignere ſolẽt, ſatis ad rem præſentem fuerit, hinc firmiſsimè noſſe Nicænos Patres credidiſſe nunq; eandem Prouidentiam Eccleſiæ ſuæ viſibili in terris defuiſſe, nec defuturam. Et certè cum cœleſtibus orbibus intelligentias, ſpeciebus item rerum creatarum angelos, ac rebus publicis moderatores, iudices ac præſides addixerit, ac verò nouos cœlos propter nos ſit facturus, peculiariori prouidentia ſine dubio vſus eſt, atque vtitur in ijs, quæ & noſtram ſalutem attingunt, pro qua dignatus eſt pati, & ad perpetuam in cœlis hæreditatem conſequendam pertinent, ex qua illuſtrior illius gloria apparebit.

DE CANONE QVARTO SYNODI Nicænæ.

CAPVT IIII.

IAM quoniam de quarto Nicæni Synodi Canone, qui eſt tertius vulgatus, ſic agis, vt quæ de eo ſcripſeram oppugnes, & illum ad euertendam in hominibus ſacris cœlibatus legem (vt dixi) detorqueas, eum primò afferam, & planius exponam: Mox reliquas à te allatas auctoritates, & aliorum Conciliorum Canones ſic percurram, vt rectũ eorum ſenſum haud ex meis coniecturis, ſed ex ijs potiſsimum deſumam, qui quatuor ipſis generalibus Synodis, quas admiſiſti, interfuerunt: deinde item ex alijs quibusdam eiusdem Nicænæ Synodi canonibus, vt ſperare velim, etiam tibi, qualem qualem te in gratiam neſcio quorum oſtendis iuratum hoſtem cœlibatus, & Eccleſiaſticarum legum, fore vt innoteſcat liquidior aliquis aſſequẽdæ huius veritatis modus.

Tertius Canon vulgatus Synodi Nicæni.

INterdixit omnino ſanctum Cõcilium, neque Epiſcopum, neque Presbyterum, neque Diaconum, neque ex toto eum qui in clero eſt, habere ſecum ſubintroductam mulierem, niſi fortè matrẽ aut ſororem, aut eas ſolas perſonas, quæ refugiunt omnes ſuſpiciones. Græcè ſic:

Περὶ τ̃ν τὰς συναπτὰς ἐχόντων.

Περὶ τ̃ν συνεισάκτων ἀπαγόρευσε καθόλου ἡ μεγάλη σύνοδος μὴ ὑπισκόπῳ, μὴδὲ πρεσβυτέρῳ, μήτε διακόνῳ, μήτε ὅλως τ̃ν ἐν τ̃ κλήρῳ ὄντι ἔξεναι συνείσακτον ἔχειν: πλὴν εἰ μὴ ἄρα μήτερα, ἀδελφὴν, ἢ θείαν, ἢ ἃ μόνον πρόσωπα διαφεύγει πᾶσαν ὑποψίαν, ὅ τ παρὰ ταῦτα ποιῶν κινδυνεύσει περὶ τὴν ἑαυτ̃ ἀξίαν.

Canon quartus de cohabitatione mulierum propter cœlibatum prohibita.

DEcernimus, vt Epiſcopi non habitent cum mulieribus, neq; Presbyter viduus, nec illas comitentur, neq; cum eis multum loquantur, neque familiarem cõſuetudinem cum eis habeant, nec in eas ſtudioſè aſpiciãt. Idẽ decernitur de omni Presbytero cœlibe, idemq; de diaconis viduis. Hoc autem intelligendum eſt ſiue mulier pulchra ſit, ſiue deformis, ſiue puella virgo, ſiue ancilla adoleſcens, grandis vel parua, ſiue puella orphana prętextu educandi eã propter charitatẽ. Siquidem diabol'

huiusmodi armis religiosos, Episcopos, Presbyteros, & diaconos oppugnat, & immittit eis ardorem libidinis, sin autem fuerit anus, & prouectæ ætatis, aut mater, aut soror, aut amita, aut auia, licebit cum eis habitare, vt qui viderint, nihil habeant, quod illarum causſa dicant.

EXPENDITVR ACCVRATE COElibatus Clericorum, & firmißimis argumentis ex Antiquitate petitis comprobatur.

CAP. V.

AD hunc igitur Canonem, (vt item ad plerosque alios) rectè intelligendum, maturè perpendendum est, quænam rationes permouere poterant sanctam illam Synodum, vt Apostolicorum Canonum de cœlibatu obseruationem à pluribus intermissam in vsum esse reuocandam proponerent. Nam quod Apostoli eam legem tulerint, & libro aduersus te meo, ostendi clarissimè, ex Epiphanio, & ex primitiuæ Ecclesiæ proximis Synodis, & Patribus: atq; in progressu huius disquisitionis planius faciam. Sanè verò (præter alia quæ suo loco dicam) eæ rationes fuerunt, quæ ad Diuina mysteria ritè tractanda, ad immaculatum Christi Domini corpus offerendum, & manducandum: ad Euangelium sanctius, & sine terrenarum curarum impedimento liberius exponendum pertinere poterant, id quod & tu in Hussitis sacerdotibus factum siue benè retentum agnoscebas: reliquas autem rationes à Diuis Hieronymo, atq; Augustino ex eodem meo libro repetere poteris, in quibus fusius ostendunt, Diuini ea de re verbi vim, Christi & Apostolorum exempla, vniuersæ antiquissimæ purioris Ecclesiæ Canones consentientes, ac potissimum illius, quam sanguine suo Beati Petrus & Paulus Romæ cósignârunt.

At cùm ipsi Apostolicæ obseruationi in vsum reuocandæ, vsus ipse multorum in Oriente qui cœlibatus habenas laxauerũt, & Canones in Prouincialibus quibusdam Synodis condiderant, vehementer incommodaret: ac verò, cùm nonnulli voto continentiæ sese non obstrinxissent, tantò liberius cum vxoribus etiam, postquam fuissent sacerdotes, commiscebantur, difficillimum erat homines auellere ab eo vinculo, quod alioquin ratione coniugij prætextum honestatis habebat: Ideo Nicæna Synodus, ne non tentaret, quicquid ad perfectionem sacerdotalis vocationis, atq; in primis ad sui officium in emendanda Ecclesia spectabat, id proposuit, quod erat decentissimum. Quod quidem si ab omnibus haud admissum fuisset, intelligebat certè Diuinæ sapientiæ, ac iustitiæ iustificandæ futurum satis. Itaq; vbi perdifficilé exitum vidit, sapienter hunc tertium Canonem statuit, ijs verbis, quæ altius inspecta, nemo veritatis peramans non intelliget, neq; Paphnutio patrocinari, nec sacerdotum cœlibatum reddere laxiorem.

Quod vt liqueat, litem equidem haud fecero meam, sitné iuris Diuini coniugium sacerdotum necné: Id scio, tantum Virginitatis, & Eunuchismi Euangelici consiliũ, ac præmium ex Christi pectore non frustra prodijsse: Discipulis autem suis qui Magistri erant futuri orbis Christiani nullas eũ leges de carnalibus filijs post sacerdotium præscripsisse: Omnes Apostolos vixisse postea cœlibes, vti post dicemus: D. Paulum ijsdem Christi vestigijs Euangelicis in virginitatis, & continentiæ consilio, tanquam spiritum Dei habẽtem (vt ipsemet inquit) institisse: vtrosq; beatos Petrum, & Paulũ in Ecclesia Occidẽtali eò firmius reliquisse iacta cœlibatus fundamenta, quò nationes istæ, ac deinceps Africana Euangelicæ perfectionis lucẽ auidius, ac firmius excepe rant. Quæ postea perennis in toto Occiden te obseruatio fuit, legib. interim coercita, & decretis, sicubi vel ob Orientaliũ haud perfectum exemplum, vel ob carnis licentiam, quæ solet esse præceps magistra, Occidentales, qui ad sacra erant adhibiti, à rectissima illa semita aut deflexissent, aut deflectere alicubi voluissent.

Porrò ea variatio inter Orientis partẽ, & vniuersum Occidentalem tractum, tantum abest, vt dimouerit quemquam eorũ, qui rectè Diuinam mentem perceperant, ad cœlibatum à sacerdotibus arcendum, vt potius affecerit (& adeò afficere debeat) vnumquemq; ad illum statuendum, ac verò vbi explosus est ab hæreticis, reuocandum. Cùm enim tanta contentione, ac carne ipsa, quæ tãquam improbus & adeò inhærens consiliarius causam suam agit, ac suadet, actum sit, vt ne frenum istud continentiæ sacerdotibus inijceretur, ac tamen tot Synodi, Patresq; sanctissimi per sexdecim Christiana sæcula in eodem proposito, atq; in ijsdem legibus de cœlibatu idẽtidem renouandis perstiterunt, profectò Christianæ mentes iudicent hinc necesse est, aliquid fuisse, quo id neq; non potuerit proficisci nisi à spiritu sancto, qui suam regit Ecclesiam, & certè intelligant (ne dicam oculis cernant) Græciam in tot Schismata, & hæreses collapsam satis suę libertatis, & indecentioris vitę non minus sententiam pro Occidentalibus tulisse, quàm pœnas acerbissimas dedisse.

Neq; verò litem quoq; fecero meã, vtrũ mulieres, quæ in Canone Nicæno συνείσακτοι à vetere interprete subintroductæ, ab alijs extraneæ dicuntur, vt & Ancyrana Synod[a] vocat, siue has, siue alias συνεισακτὰς, pro sacerdotum vxoribus accipiendæ sint, necne. Id non dubito, te quoq; intellecturum, dum affers aliqua ad eam vocem designandam, tanto magis sacerdotum cœlibatum abs te ipso fuisse astructum. Nam cùm ais συνεισάκτους dici, non vxores legitimo coniugio iunctas, sed contubernia mulierum non cõiugatarum, atq;, vt hoc comprobes, D. D. Chrysostomũ, & Gregorium Nazianzenũ citas: illum, sermone πρὸς ἔχοντας τὰς συνεισάκτους: hunc, eo tetrastycho, quod fortè ex Budæi commentarijs tuo libro adscripsisti.

Pag. 62. & Pag. 63.

Τὰς δὴ συνεισάκτους, ὡς δὴ φάσκουσιν ἄπαντες
οὐκ' οἶδ' ἔτε γάμῳ δώσομεν, εἴτ' ἀγάμους
Θήσομεν, εἴτε μέσον τι φυλάξομεν. οὐ γὰρ ἐγώγε
Κἂν μὲ λέγητε κακῶς, τὸ πρᾶγμ' ἐπαινέσομαι.

Vide quid effeceris. Si enim istos auctores respicis, vterq; cœlebs non solùm calamos, sed & lumbos strinxit, vt cœlibatus in sacerdotibus integer seruaretur. Noti sunt passim eorum libri, & carmina de virginitate, de castitate, de continentia sacerdotum. Præterea ipsa D. Gregorij carmina cœlibatum, & virginitatem mediæ vitæ, hoc est coniugio satis anteponunt, cumq; nomine subintroductarum, aut cohabitantium mulierum intelligi posse ostendat nõ solùm innuptas, verùm etiam nuptui dandas, quid prohibet, quo minus cum alijs seu virginibus, seu alijs, vxores quoq; proprias, si in conclaue post continentiam promissam admissæ fuissent, Synodus Nicæna sapienter, si non præcisè, & apertè ea voce nominauerit, saltem designauerit, eò præsertim magis, quòd (vt diximus) occasionem præbere nolebat incontinentioribus expressiore voce, vt reclamarent, sed cupiebat, vt sensim educerentur ad id, quod sacros homines propius decebat, iuxta Apostolicam, & perfectiorem viam.

Addo, cùm, qui verè Græcas litteras interiores calluerunt, quales fuere Budæus, & reliqui, inquiant à Græcis συνεισάκτον dici comitem, sociámue cœlibatus, an ne satis etiam in Oriente cœlibatum fuisse diligenter obseruandum non ostendunt? Qui si fuit, quonam modo cum eo cohærebit vxorum concubitus legitimi continuatio?

Porrò cùm idem D. Gregorius dicat: ἄρσενα πανγ' ἁλέεινε, συνείσακτον ἢ μᾶλισα, nónne indicat, qualemcunq; item mulierem, quæ in cubili versetur, esse arcendam?

Quæ cùm ita sint, iterum cogita nunc attentius, cur magna illa Synodus cùm præter matrem, sororem, materteram, siue amitam, (vt & alia versio habet) aut eas solùm personas quæ ab omni suspitione liberæ fuissent, prohibuisset Episcopo, presbytero, diacono, atq; vlli omninò clerico habere συνεισάκτους, vocem tamen hanc vxoris non expresserit? sed & indefinitè, hoc est in vniuersum alias omnes, συνεισάκτους dixerit. Nempè sapientissimè reticuit, tum ne ijs qui minus sanctè, atq; contra limatos Apostolicos canones (vt vocat Epiphani[s]) coniugia post ordinem sacrum exercuissent, maiorem præberet ansam ad commercium cum vxoribus iam conuersis (de quibus post) iterãdum, si cum exceptione matris, sororis, & materteræ, vxorem item excepissent: tum verò vt simul quæcunq; aliæ aut virgines, aut mulieres de consuetudine cum sacris viris suspectæ esse potuissent, illa ipsa vna voce comprehenderentur: cùm hoc alterum ad eos quoq; pertineret, qui in minoribus ordinibus essent constituti, licet his solis alioquin vxorum vsus nunquam fuit interdictus, quemadmodum ex Apostolico Canone passim constabat. Can. Apo. 26.

Verùmtamen & D. ipse Gregorius verba illa scripturæ sanctæ interpretans (erunt duo in carne vna) inquit, conuenire etiam in coniuges, qui sese non tangunt, hoc est, qui sunt continentes. Coniugium (ait) continentium exemplo sancit Apostolus subiungens in Epistola ad Ephesios Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Bonum est vxori Christum honorare per virum: & bonum est viro Ecclesiam, honorare per Ecclesiã, scilicet continendo. Id quod etiam B Sixtus Martyr, & Methodius sic exposuerunt. Sixtus lib. de castitate. Methodius de Sympo sio decem virginum.

Sed & alibi D. Gregorius ait:

ὄλβιοι ἀξυγέων βίοι οἱ ἀειότητι
ἅστε πέλας καθαρῆς, σαρκὶ ἀποστειχέοντες.

Quo carmine beatam cœlibum vitam, & tanquam propinquam cœlesti, atque vt ἰσάγγελον celebrat. Vtar enim non solùm antiquo, sed etiam vsurpato ab Hieremia Patriarcha Cõstantinopolitano, dum fidei nostræ missas ad eum professiones, non ita pridem, triplici censura sic reiecit, vt (sicut doctissimus, & amicissimus meus Socolouius aduersus nugacem Tubingensium ea de re præfationem his mensibus editam scripsit) ad tertiam vsq; conformem (vt aiunt iure consulti) lata aduersus eos sententia nullus amplius tergiuersandi, neq; prouocandi locus vobis relinqueretur. Is autẽ Patriarcha sic loquitur:

„ Rogamus itaq; vos, ne posthac labores nobis exhibeatis: neq; de ijsdem scribatis, & scripta mittatis. Nam Theologos qui Ecclesiæ lumina fuerunt, alias aliter tractatis: & verbis quidem honoratis eos, ex-

Obserua lector quid hæreticis rescribat Patriarcha Constantinopolitanus. Anno 1581. Iulij 6. die Prothonotario Theodosio scribente.

tollitisq;, factis verò reijcitis: armaque nostra, inutilia nobis efficere vultis, excutere scilicet de manibus nostris, verba illorum sancta & Diuina: quibus nos ad scribẽdum & contradicendum vobis, vti potuissemus. Quamobrem quantum ad vos attinet liberastis nos curis. Vestram ergo viam euntes, ne amplius de dogmatibus, sed amicitię tantum causſa, si volueritis scribite. Hęc Patriarcha, quę ita vos Latinè, ille sic Gręcè:

Ἀξιοῦμαι ὑμᾶς τοῖς μὲν κόσμου παρέχειν ἡμῖν μηδὲ περὶ τῶν αὐτοῦ γράφειν, καὶ ὅπως ἐλλείν· ἄγε τοὺς τῆς ἐκκλησίας φωστῆρας, καὶ θεολόγους ἄλλοτε ἄλλως μεταχειρίζεσθαι· καὶ τοῖς λογοῖς τιμᾶσθαι αὐτοὺς, καὶ ἐπαίρονται, τοῖς ἔργοις ἀθετεῖτε· καὶ τὰ ὅπλα ἡμῶν ἄχρηστα ἀποδεικνύετε, τοὺς λόγους αὐτῶν τοὺς ἁγίους, καὶ θείους, δι' ὧν ἂν ἡμεῖς γράφειν, καὶ ἀντιλέγειν ὑμῖν ἔχομεν. ὥστε, τὸ καθ' ὑμᾶς ἀπηλλάξατε τῶν φροντίδων ἡμᾶς. τὴν ὑμετέραν οὖν ὁδὸν πορεύεσθαι, μηκέτι μὲν περὶ δογμάτων, φιλίας δὲ μόνης ἕνεκα, εἰ βούλεσθε, γράφετε.

At superius eodem quod est vltimum tertij ad vos responsi caput Constantinopolitanus Patriarcha de cœlibum, & monachorum vita presius vos represserat, inquiens:

Ἀθετεῖτε δὲ καὶ ὁμολογεῖσθαι ἀλλήλοις, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις τὴν μοναστικὴν πολιτείαν, καὶ ἐσάγγελον: καὶ ἡμεῖς πρὸς ταῦτα φαμὲν, ὅτι τὰ περὶ τούτων θεῖα ῥητὰ, οὐχ' ἡμήνευσαν θεολόγοι τοιοῦτοι, ὁποῖοι ἐστὲ ὑμεῖς· οὐδὲ ὁ θεῖος χρυσόστομος ἢ ἄλλος πότε τῶν μακαρίων, καὶ κατ' ἀλήθειαν θεολόγων ἐκείνων ἀνδρῶν, ὥσπερ χειμάρρους παρεσήρη. Αλλ' αὐτός τε, καὶ οἱ κατ' αὐτὸν θεῖοι ἄνδρες, πλήρεις ὄντες ἁγίου πνεύματος, καὶ θαύματα ποιοῦντες παράδοξα ζῶντες, καὶ θανόντες, ἡμήνευσαν ὡς ἔχομεν, καὶ τὰς τριάδας παραδόσεις ἀποδεξάμενοι, ὡς ἀναγκαίας, καὶ εὐσεβεῖς ἀλλήλοις διαδόχως ἡμῖν φέροντες παρεδώκασιν. ὧν ἐνίους καὶ ἡμεῖς ἑρμηνεύσαμεν φυλάττειν, καὶ στέργειν ἐκελεύσαμεν· πόθεν οὖν ὑμῖν χρεία νόμων τῶν παλαιῶν, καὶ νέας ῥᾳδίως σκαφάντων, τὰ μὲν τῶν ἀληθῶν θεολόγων ἀφήκατε· τὰ ἑαυτῶν δὲ, ὡς προλιμότερα ἡγεῖσθαι, ἐκ τῆς πηγῆς, τῆς Εβραϊδος. Αλλ' ἡ καταφρόνησις τῶν ἁγίων εἰκόνων ὧδε καὶ θείων λειψάνων, παρ' Εβραίων ἔσχε τὴν ἀρχὴν· ὡς ἐκ τῶν ἱερῶν μανθάνομεν. τὰ αὐτόθι πολλάγε καὶ ποικίλα ὄντα, τὰ τῶν λατέρων Εβραῖοι ἴνες, ὡς ἠκούσθη. ἐυσέβειαμ ὑποχρινάμενοι, παρυζήνισαν, καὶ διέσπειραν. καὶ ἤδη, ὡς ὁρᾶτε, προκόπτουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, καὶ ὀσημέραι αὐξάνουσιν.

Vestri autem Latinè sic:

Reijcitis item mutuam alterius ad alterum confessionem: prętera Monasticam vitam, Angelis æqualem: Ideo nos ad hæc respondemus: diuina dicta, quæ de his extant, non interpretata, expositaq; esse à similibus vestri Theologis: neq; Diuinum Chrysostomum, aut alium quẽquam beatorum illorum, & reuera Theologorum, vnquam instar torrentis abstractum fuisse. Ipse verò, & ipsius similes Diuini viri, spiritu sancto pleni, miraculis à se editis stupendis in vita & morte clari, sic interpretati sunt, quemadmodum habemus: cęteriq; traditiones tales cùm approbassent, vt necessarias & pias, continua successione per manus veluti tradentes ad nos vsq; propagârunt: quarum aliquas vetus etiam Roma obseruat, & nobiscum amplectitur. Vnde igitur vos rectius & melius, vetere nouaq; Roma sapuistis, vt verorum Theologorum scriptis relictis, vestra ista, meliora, potioraq; duceretis? Ex Hebrẽo fonte. At contemptio sanctarum imaginum in hac vrbe, & Diuinarum reliquiarum, ab Hebręis initium habuit, sicut historię testantur. Et Schismata, quę apud vos sunt, quę multa, varijq; generis sunt, Lutheranorum, Hebręi aliqui, vt fama fert, pietatis simulatione introduxerunt, ac disseminauerunt. Nunc etiam, sicut oculis cernitur proficiunt in peius, & quotidie crescunt.

Ac paulò pòst: Peccata quoq; (inquit) iuxta Diuinã Scripturam inuicem confitemur, & eam quę similis est Angelicę, ac Monasticę vitę est veneramur: nec vlla ratione permittimus, vt qui iugum istud subierint, retro conuertantur, si quidem velint ad cœleste Regnum esse idonei. Ille sic Gręcè:

Ἐξομολογούμεθα δὲ καὶ ἀλλήλοις κατὰ τὴν θεῖαν γραφὴν, καὶ τὸν ἰσάγγελον, καὶ μοναστικὸν ἀσπαζόμεθα βίον: καὶ τοῖς ἑλομένοις τὸν ζυγὸν τοῦτον μηδαμῶς γραφῆναι ὀπίσω κελεύομεν: εἴγε βούλοιντο εὐθετοι εἶναι εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν.

Hęc igitur Gręci ipsi recentiores illi, quos olim oratione tua iactabas tanquam vestra mox recepturos.

Sed vt ad Græcos antiquiores, & quidem à te summopere commendatos rede-am. Diuus ipse Chrysostomus licet eadem ipsa homelia, quam tu citasti aduersus virginibus abutentes, & concubinarios, tantummodo ageret, varijs tamen tanquam floribus orationem suam asperſit, vt virginitatis, & continentię dignitatem, & obseruantiam auditoribus suis ostenderet. Hinc illud: Audimus (inquit) & hoc nostro se culo nonnullos ferro totum corpus obligan-

» gantes, & sacco vestientes, & ad verticem
» montium currentes, & in continuis vigilijs
» ac summa media viuentes, & omnem disci
» plinæ seueritatem ostendẽtes, ab omnibus
» mulieribus segregari, ascendere in do-
» munculam & tugurium, vt hac ratione
» seipsos castigantes concupiscentiæ furorẽ
» comprimant. Hinc item eiusdem auctoris, alterum superiore sermone de regularibus fæminis, ne cum viris cohabitent: In
» ter Græcos sanè (ait) quidam, licet pauci, i-
» ta philosophati fuerunt, vt opum essent cõ
» temptores, & iram vicerint, virginitatis au
» tem flos nullo modo apud illos floruit, in
» qua semper nobis concesserunt primam di
» gnitatem, ingenuè fatentes, rem supra na-
» turã esse, & nõ humanam, & ea propter om-
» nibus gentibus admirationi fuimus. At mitto quæ de vita Monachorum, quęue ad solitariam vitam agentes, quæ etiam sex libris de Sacerdotio scripsit, vt promissam continentiam communiret, ac cœlibatum defenderet: certè pro pluribus duo illa loca, quorum alter ex tat homelia de adolescente vidua τὶς γυναῖκα χηρευσαν, alter περὶ μοναν δρίας nunc hoc loco suffecerint, vt te pudeat tanti Scriptoris auctoritate vti, nisi (quod ille, Catholicaq; Ecclesia semper ingenuè fecit,) cùm statum vnum extollis, alterum ne deprimas, cumque vna de re aliquid affers, vnicuique des suum, seu virginitati, seu cœlibatui, seu continentiæ promissæ, seu deniq; coniugij Christiani Sacramento. Is igitur primũ sic: Hoc
» (ait) verbo καταῤῥᾳθυμίαν, hoc est luxuriari
» (Paulus) in ænigmate significat istas quæ
» viros amiserunt pro illis Christo desponde
» ri. Deinde vti ostenderet huius desponsa-
» tionis lenitatem, & æquitatem τῶν ἁρμο-
» νίαν τούτων πρᾶον ὄυσαν, καὶ ἐπιεικῆ ponit
» hoc: cùm luxuriatæ fuerint in Christum,
» tanquam in virum quendam æquum, & nõ
» cum imperio eis vtentem, sed potius liberè
» eas viuere sinentem, nubere volunt. Hoc est vinculum fidei leue, quo sunt Christo desponsatæ liberaliter, velle infringere, ac irritum facere. Sed altera homelia adhuc
» planius: Vides (inquit) quomodo non eas,
» quæ viduæ esse volunt, sed quę nubere vo-
» lunt, postquam viduæ factæ sunt, prohibet
» Paulus viduas esse, & in chorum illum san
» ctum cooptari, idque prudentissimo consi
» lio? si enim, inquit, vis iterum nubere, ne
» promittas viduitatem, siquidem non prę-
» stare quod promiseris, longè peius est, quã
» omnino non promittere. Vt igitur Apostolus coniugibus permisit frequentes coitus,
» non quod hanc legem eis ferret, sed quod
» hoc eis indulgeret, sic hic propter alterum
» maius malũ fecũdas nuptias imperauit, do
» cens esse hoc veniæ accõmodatæ ad infirmitatẽ multorum, infirmitatem dico, non
» potentiæ, sed voluntatis. Vt enim virgo, si
» postquam virginitatem promisit, violari
» se permittat, crimen adulterio grauius au-
» sa sit: sic vidua, quæ semel promisit, & po-
» stea pactionem cũ Deo factã conculcauerit,
» in peccatum incidet, & eodẽ supplicio tene
» bitur. Immo si dicendum est, quod nimirũ
» videatur, fortasse grauiore, non. n. par est,
» & æquale, vt principio dixi, expertam vi-
» rũ, & non expertam, in easdem tentationes
» lapsas esse.

Iam D. Basilius præter Ascetica, regulasque monachorũ & præter libros de virginitate, deq; alijs huc spectantibus, vide quãto pere in ipso Oriẽte (vbi pleraq; cũ plerisq; in hoc negotio dissimulabantur, ob duritiam cordis eorum) cœlibatum, votumq; continentiæ ex ipso Synodi Nicænæ Cano ne tutatus sit. Ad Gregorium enim Presbyterum scribens, sic hominem vrget: Nos
» verò, Gregori, neque primi, nec extremi
» legem tulimus, ne mulieres cum viris Deo
» dicatis habitarent. Lege Canonem editum
» in Concilio Nicæno, qui planè vetuit habe
» re has domi mulieres. Cœlibum verò hæc est gloria, & splendor, mulierum conuictu carere. vt iam qui castimoniam nomi-
» ne profiteatur, re verò ipsa ea faciat, quæ sa
» cere solent, qui cum mulieribus habitant,
» perspicuum sit, hunc decus & dignitatem
» ipsam virginitatis aut castimoniæ, appella
» tione tantum consectari, ab ipsa verò non
» honesta voluptate non se temperare. Eò
» verò magis oportuit te precibus nostris
» facilè acquiescere, quod te ais liberatum
» esse omni libidine, & corporis lasciuia. Nã
» neque te credo annos natum septuaginta,
» libidinosè & incontinenter cum vxore vi-
» uere: neque quasi aliquid turpe feceris, de-
» cretum fecimus: sed quoniam nos Aposto-
» lus docuit, ne offensioni aut scandalo esse-
» mus fratri. Scimus autem, quod à quibus-
» dam integrè fit, solere alijs occasionem pec
» candi præbere: hac de causſa præscripta san
» ctorum Patrum secuti, iusimus, vt vxor-
» culam excluderes. Quid igitur Chorepis-
» copum criminaris, & veterum simultatum
» memores? quid de nobis quereris, quasi
» facilè calumnijs aliorum excipiendis au-
» res patefaciamus? ac non potius teipsum
» accusas, qui non passus fueris ab ista vxo-
» ria consuetudine auelli? Eijce ergo eam
» domo, & include in monasterium: sit
» illa inter virgines, & tibi ministrent viri,
» ne nomen Dei per vos blasphemetur.
» Quamdiu verò in hac labe & macula per-
» stiteris, nihil te iuuabunt tam multa ista,
» quæ ad me scribis, quin potius vsque ad
» extremum vitę à sacrorum administrati-
» one vacabis, vacationisque tuæ rationẽ refe-

Nota.

Cœlibum vita.

„ res Deo. Quod si ausus fueris, antequam vi
„ tã exueris, cul pamq; emendaueris, sacerdo
„ tio fungi, eris vniuerso populo anathema,
„ vt qui te receperint, omni Ecclesiastica cõ
„ munione priuentur. Hactenus Epistola
„ Basilij.

Lib. 9. c. 33. hist. trip. et 5. c. 22.

Sed & non potuit diffiteri Socrates suo adhuc tempore Theodosio iuniore imperãte morẽ fuisse ab Illustribus quibusdã Ecclesiarũ per Orientẽ rectoribus, & Episcopis obseruatum, vt quam lege duxerat vxorem, priusquã clericus factus esset, si cũ illa dormiuisset, alienus fieret, & abdicaretur à munere clericatus: eaq; caussa sine dubio fuit, cur & tacitè Synodus Nicæna cohabitationem illam qualiumcunque mulierũ à cellis insinuare voluerit, & Occidentalis Ecclesia apertissimè eiusdem Synodi desiderium, & mentẽ non solùm decrẽtis, sed factis semper constanter indixerit. Porrò Græcè Socrates ait: γενόμενος κληρικὸς ἔκει ἦν νόμῳ γαμήσας πρὶν κληρικὸς γένηται μετὰ τὸ κληρικὸς γενέσθαι συγκαθευδήσας αὐτῇ ἀπτο κήρυκτος γίνεται. Et D. Epiphanius disertè ait: Nicolaũ vnũ è septem diaconis ab Apostolorũ collegio electum fuisse, quod postquam diaconus fuisset electus ad vxorem suam, quam formosam habebat, ὡς κύων ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον, vt canis ad proprium vomitum, reuerti non erubuisset. Qui quidẽ Epiphanius aduersus hæreses cataphrygũ, & catharorum asserit ab Apostolis hunc Ecclesiasticũ sacerdotij Canonem fuisse cõstitutũ: cuius vestigia seu obseruatio multò ante Nicenę Synodi tempora ex testibus omni exceptione maioribus, qui Orientales fuerunt, liquidissimè liquet. Permulti profectò (docet B. Iustinus Martyr) sexus vtriusq; & sexaginta & septuaginta annos nati, qui à pueris sectati sunt Christi disciplinã incorrupti, & cœlibes perdurant. *a* Athenagoras autem inquit, Virginitas & Eunuchismus propius ad Deum nos adducũt. Sed & *b* Origenes non vno loco, & *c* Eusebius Clericorum ab vxoribus continentiam describunt. Hic verò Apostolica illa verba: Honorabile coniugiũ in omnibus. & illa, Si se non continent nubant, ostendit non dici de sacratis, nec de ijs qui Deo castitatem vouerint. Itaque Diuus Ambrosius: Discite (inquit) quantas Alexandrina, totiusq; Orientis, & Africana Ecclesia quotannis sacrare consueuerint. Quę sanè omnia & aduersus te, & contra impostoras Magdeburgensium centuriastarum, vnde tua corradis, ac contra mendacia infælicis Beati Rhenani, quæ scripsit in Tertullianum, dicta sint.

a Athenag. orat. pro Christianis.
b Origẽ. hõ. 23. in Num. cap. 11. & li. 8. aduersus Celsum: & l. de singularitate Clericorũ. intra opera Cypriani.
c Euseb. li. 1. c. 9. & lib. vlt. ca. vlt. Ambros. l. 3. de virginib.

Quoniam autem de Africana Ecclesia locuti sumus, age, memorabo quæ Tertullianus, & SS. Cyprianus, atque Augustinus, præter ipsas eius tertiæ Mundi partis celebres Synodos plurimorum Episcoporum attulerunt. Voluntarios enim spadones, & qui sese spadonatui assignant, quiq; statim à lauacro carnem suam obsignant Tertullianus inter illos enumerat, qui cœlibatum, votumque continentiæ susceperũt. Quò etiam spectat, quid quid libro de velandis virginibus acriter vrget, cùm contrariam consuetudinem prætexentes, contra quam Apostolus iusserat, non ipsæ tantum nuptæ, ac (vt inquit) virgines hominum, quæ nempè seculares, cùm essent, ad spirabant ad nuptias virorum, verùm etiam virgines Dei, quæ Christo nupserant, in Ecclesijs potissimum caput haud velarẽt: quod quidẽ antea apud Græcos, & Latinos demonstrauit esse faciendum.

Tertull. de cultu fœmin. l. 1. ad vxorẽ. & apolog. c. 9.

I. In primis, n. (quod ad hoc attinet) docet consuetudinẽ aduersus veritatẽ nõ præscribere, cp regula fidei vna irrefragabili manẽte, cætera disciplinę, & conuersationis admittant nouitatem correctionis.

II. Præsertim quũ Ecclesiarum, quas Apostoli, seu Apostolici viri condiderunt, consuetudo oppugnatur, nobis autem, & illis vna fides, vnus Deus, idem Christus, eadem spes eadem, lauacri Sacramenti, vna Ecclesia.

III. Proinde quum arbitrio cuiusque permissa res esset, vt quæque voluisset aut velari, aut non tegi, sicut & nubere, temerariam audaciam reprehendit, qua virgines hominum ambibant aduersus virgines Dei, quod aliter (velatæ inquam) illæ inciderent, immò sacrilegis manibus dicatum Deo habitum à virgine electum detraherent.

IIII. Neque verò (ait) obstare quod opponitur, nullam mentionem virginum ab Apostolo factã, vbi de velamine præfinit, sed tantũ mulieres nominatas, quia spiritus sanctus vno nomine mulieris, etiam virginẽ intelligi voluit, vtpotè quòd generale sit vocabulum, vti & fœmina.

Cyp. l. 3. ad Quiri. in Mar. 19. epist. 62. ad Pomponiũ de virginitate & habitu virginum.

S. autem Cyprianus, quod Christus Dominus Eunuchis dixit, qui se castraturi erant ob regnum cœlorum, quodq; ad votũ continentiæ pertinet, ad hanc totam materiam refert.

De Diuo Augustino, si tibi tantus, & tam grauis antiquitatis testis aliquid sapit, relege, quæ plura meo priore de impostoris tuis scripsi. Etenim is cùm Diuinum codicem attentissimè versauisset, stimulumque carnis, & Manichæus, & factus Catholicus, expertus (alio licet modo) fuisset, vestras omnes carnales apologias vnus propemodum potest dissoluere: Solemus (inquit) eis proponere continentiã Clericorũ, qui plerunq; ad eam sarcinam subeundam capiuntur, eamque susceptam vsque ad debitum finem Deo adiuuante perducunt.

D. Aug. l. 2. de adulterinis coniugijs.

Iam verò cùm legitimæ sequentes Synodi, legitimarum superiorum Synodorũ sint legitimi testes, lege secundam Synodũ Arelatensem, quæ Nicæni Concilij Canonem sequens, ante mille ducentos annos
„ secundo Canone sic statuit: Si quis de cleri-
„ cis à gradu Diaconatus in solario suo mu-
„ lierem præter auiam, matrem, sororem, fi-
„ liam, vel neptẽ, vel conuersam suam vxorem acceperit, à communione alienus habeatur. Videsne Chytræe conuersam vxorem dici clerici sacri ordinis, quoniam cùm vir suus sacris initiaretur, assensa est, ac proinde & ipsa continentiam spopondit.

Lib. de Impositoris Chytræi.

Nec quidem ex vna hac Synodo, verũ etiam ex Africanis, quas priore meo libro attuli, & ex Hispanicis, ac Gallicis, alijsq; pe
„ nè omnibus id perspici potest. Omnibus
„ placet (inquit secundum Carthaginiense
„ Concilium) vt Episcopi, Presbyteri, diaco-
„ ni, vel qui Sacramenta contrectant, pudici
„ tiæ custodes etiam se ab vxoribus abstine-
„ ant, vt quod Apostoli docuerunt, & ipsa
„ seruauit antiquitas, nos quoque custodia-
Conc. Carthag. 3. can. 3. African. can. 37. mus. Id quod & Concilium Carthaginien se quintum, & Africanum habent, & verò Aurelianensis tertij secundo Canone, sic decretum est: Vt nullus clericorum, à sub-
„ diacono, & suprà, quos vxores in proposi-
„ to suo accipere inhibetur, propriæ (si fortè
„ iam habeat) misceatur vxori. Quòd si fece-
„ rit, laica communione contentus, iuxta
„ priorum Canonum statuta ab officio de-
„ ponatur. Quem si sciens Episcopus suus in
„ hac vilitate permixtionis viuentem, ad of-
„ ficium postea admiserit, & ipse Episcopus
„ ad agendam pœnitentiam tribus mensibus
„ sit à suo officio sequestratus.

Atqui & secundum Turonense cùm de familiaritatibus mulierum repellendis decimo, & vndecimo Canone egisset, disertè
„ mandat: Vt Episcopus coniugem, si quam
„ habuisset, iam non vt vxorem, sed vt soro-
„ rem habeat. In quo cernis, quàm aptè Lutherum, reliquamq; illam turbam Apostatarum tot ante secula damnauerit. Sic verò sextodecimo Canone deinceps infert:
„ Episcopus coniugem, vt sororem, ha-
„ beat, & ita sancta gubernatione gubernet
„ domum omnem, tam Ecclesiasticã, quàm
„ propriam, vt nulla de eo suspicio quaqua
„ ratione consurgat. Et licet (Deo propitio)
„ clericorum suorum testimonio viuat,
„ quia cum illo tam in cella, quàm vbicun-
„ que fuerit, secum habitent, eumq; sequan-
„ tur, & Presbyteri, & Diaconi, vel deinceps
„ clericorum turba iuniorum (Deo adiuto-
re) conuersantur: sic tamen propter zelotem DEVM nostrum, tam longè absint
„ mansionis propinquitate diuisi, vt nec hi,
„ qui ad spem recuperandam clericorum ser
„ uitute nutriuntur, famularum propinqua
„ contagione polluantur.

Quin verò cùm per ipsos Apostolicos Canones ipsimet Canones Apostolici optimè declarentur, extat vigesimus septimus, quo exponitur: Ex ijs, qui ad clerum
„ accesserunt, coniugio liberi, ac soluti, le-
„ ctoribus tantum & cantoribus permitti v-
„ xorem ducere: quæ verba tantum abest, vt
„ Diui Pauli doctrinæ aduersentur, quem-
admodum euadere non valentes conati sunt Magdeburgenses ei Canoni fidem adimere, nihil vt planius sit, ad monstrandum, non licuisse Episcopis, & sacerdotibus vxorem ducere, aut si quam habuerint, operam filijs dare. Id enim & Apostolus, (vt alibi diximus) non obscurè significauit, cùm scripsisset; Episcopum qui vnius vxoris vir assumendus erat, debere esse postea non solùm castum, & pudicum, σώφρονα, verùm etiam continentem ἐγκρατῆ, sicut alibi adnotauimus. Sed & Diuus Ambrosius: Inoffensum (inquit) exhibendum, & immaculatum ministerium, nec vllo coniugali coitu violandum cognoscitis. Et cùm Leo primus Pontifex Maximus Anastasium Archiepiscopum Thessalonicensem à fede Apostolica rebus de religione in Oriente administrandis delegatum admoneret, omnium (scribit sacerdotum tam excellens est electio, vt qui in
„ alijs membris Ecclesiæ vacant à culpa, in
„ illis tamen habeantur illicita. Cum enim
„ extra clericorum ordinem constitutis nu-
„ ptiarum societati, & procreationi filiorum
„ studere sit liberum, ad exhibendam tamen
„ perfectæ continentiæ puritatem, nec sub-
„ diaconis carnale connubium quidem con-
„ ceditur, vt & qui habent, sint tanquam
„ non habentes, & qui non habent, permaneant singulares, & innupti. Hæc ille.
Quæ pleriq; alij omnes viri sanctissimi & grauissimi testes, qui proximè quatuor antiquissimarum illarum Synodorum, ad quas prouocasti, secula attigerunt, eodem sensu (vt erant eodem in fide Catholica consensu) constanter scripserunt. Vt mirum non sit, si D. Epiphanius ad finem operis sui ordines in Ecclesia recensens sic inquiat: Prima, velut crepido, & fundamentum vtriusq; sexus, virginitas, sequitur monachismus, mox continentia, post
„ viduitas, tum nuptiæ, præsertim vnæ, ac
„ etiam priore coniuge mortuo, alteræ: ver-
„ tex autem, & omnium parens sanctum sa-
„ cerdotium ex virginibus, vt plurimum,
„ aut ex solitarijs, aut, si hi ad ministerium

Ad Tit. 1.

Lib. de Impositoris Chytræi. Amb. lib. 1. de officijs cap. vlt.

Leo I. ep. 9.

Siricius ep. ad Himeri cum cap. 7. Innocen. I. epi. ad Victricium, c. 9. ad Exuperium cap. 2. Gregorius l. lib. 3. epi. 34.

Ordines in Ecclesia ex Epiphanio.

non suffecerint, de his qui à proprijs vxoribus continẽt, & si quis ab initio continens viduus fuerit, habere locũ potest Episcopi, presbyteri, diaconi, hypodiaconi. Lectorũ autẽ ordo ex omnibus cõstat ordinib⁹, virginibus, monachis, continentibus, viduis, cõiugatis, ac etiam si opus fuerit, post prioris vxoris obitũ, renuptis. Lector enim vel ut scriba sermonis est, non verò sacerdos. Itaq; Chytræe, si bona fide te gereres, istos ingenuè recitasses, Diuinumque iudicium (quod certè non tardabit) perhorrescens Christi Ecclesiæ sensum, atq; intellectum hæreticis, & carnalibus chimæris anteferres.

SED & responsum est mea priore respõsione ad id quod ex Apostolorũ Canonib⁹ scribis. Neq; enim eo ostenditur, post ordines sacros cum vxoribus ab Episcopis cõtinuatum esse concubitum, sed vt ne prætextu pietatis vxores, quæ maritorum ordinationi assensserunt, abijcerentur, ac desererẽtur. Et dubitandum non est, quin Ecclesia, quę tũ adolescere incipiebat, si monasteria virginum, aut earum quę continentiam vouissent, vbique iam constituta habuisset, eò illas imponi ad castimoniam rectius seruãdam procuratura fuisset.

DE CANONE XIII. SYNODI sextæ Constantinopolitanæ, quem obijcit Chytræus,

CAPVT VI.

IAM quæ de Synodi sextæ Constantinopolitanæ Canone decimo tertio objicis, quo Patres in Trullo congregati coniugij vsum ex Apostolico decreto sacris viris fuisse relictum testantur, id primum nihil efficit, etiam si verus, & ratus (qui tamen non est) canon fuisset. Quòd enim Græci Sacerdotes hanc sibi libertatem non edito continentiæ voto antiquitus vsurpauerint, haud inficias iuimus. Sed illud merum mendacium est, eam Apostolicam fuisse traditionem, aut legem, quã niti voluisse visi sunt Gręci. Ecquis enim iste Apostolicus est Canon, vbi hoc præcipiatur? si quintum dicis, in eo nulla de cõmunione thori fit mentio (quidquid nescio quis magis collector antiquitatis, quã discretor veritatis satis imprudenter attulit) sed tantum ne prætextu religionis ejiciatur, aut deseratur, quæ antea vxor habebatur. Sin Apostolorum vitam post Apostolatum actam acutius inspexeris, eadem contra hunc Canonem faciet, vt paulò post dicemus. Si D. Epiphanij testimonium aduersus pestilentes Nicolaitarum, & aliorum hæreses memineris, is prorsus contrarium vnà cum alijs eminentissimis viris asseruit, & cœlibatus obseruationem post Sacerdotium ab Apostolis fluxisse ostendit. Sin ipsum, quem paulo suprà attulimus, vigesimum septimum Apostolicum Canonem perpenderis, intelliges, quanto pere continentiam clericis, & nascẽti Ecclesiæ (sensim, sed efficacissimè) insinuabant Apostoli. Aiunt enim: τῷ ἐκ κλήρου προσελθόντων ἀγάμων, κελεύομεν βούλεσθαι γαμῆν ἀναγνῶσας, ἢ ψαλτὸν μόνον. hoc est: Et ijs qui cœlibes in clerum peruenerũt, iubemus, vt lectores tantum, & cantores (si velint) nuptias contrahant. Si denique ipsos Trullanos Canones attentius considerares, eos nunquam ab Ecclesia Catholica (ac præsertim hunc quem affers) fuisse approbatos reperies. Quin verò cùm in Cano ne illo hæc verba habeantur: In Romana Ecclesia loco Canonis traditum esse cognouimus, vt ij qui digni habendi sunt ordinatione Decani vel Presbyteri, profiteantur se deinceps cum vxoribus suis non congressuros. Si de Canonis illius Trullani cõditoribus quæsiuisses, quamdiu in Romana Ecclesia ea lex, seu consuetudo loco Canonis, viguisset, aut à quibusnam Occidentalibus, & Africanis, passimque in Oriente ad plurimos peruenisset, quid putas quæso respondere potuissent? Certè cùm nulla vnquam alia consuetudo Romæ, alijsue in locis, quos diximus appareret, ad Diuos Petrum & Paulum, qui Christianæ Ecclesiæ ibi iecere fundamenta, eandem (vel inuiti) retulissent. Accedit, quod sexta Constantinopolitana Synodus ea est, cui Constantinus Pogonatus Imperator Domnũ Romanum Pontificem per epistolam rogauerat, vt sua auctoritate missis ab Apostolico throno legatis adesse dignaretur. Hæc enim ipsamet Constantini Imperatoris sunt verba: Quos legatos deinceps is qui in eius demortui locum successit Agatho, cùm misisset Abundantium, Ioannem, Theodorũ, Georgium, inter alia, quæ eidem Imperatori, & reliquis Augustis scripsit, hæc sunt: Licentiam (inquit) proinde eis dedimus apud serenitatem vestram, dũ iusserit, simpliciter satisfaciendi secundum ea duntaxat, quæ eis iniuncta sunt, ita vt nihil præsumant augere, nihil minuere, vel mutare, sed traditionem huius Apostolicæ sedis, vt à prædecessoribus meis Apostolicis Pontificibus conseruata est, enarrare. Hæc ille. Quibus & ea subiungit: Apostolicam Romanam sedem nunquam à via veritatis in qualibet erroris parte deflexisse; (quod tamen sępe, ac quidẽ etiam tunc Constantinopolitanæ Ecclesiæ in hæresi Monothelitarum acciderat) Et eiusdem Ecclesiæ Romanæ auctoritatem (inquit) vtpotè Apostolorum omniũ Principis semper omnis Christi Ecclesia, & vniuersales Synodi fideliter amplectẽtes in cũctis sequutæ sunt. Omnesque venerabiles Patres Apostolicã doctrinam amplexi &c. Et sancti quidem doctores orthodoxi venerati, atque sequuti sunt, hęretici autem falsis criminationum odijs insecuti. Et quæ sequuntur.

Deſpenc.

Trullani Canones.

Cùm igitur & lecta, & ab omnibus in ea Synodo approbata fuisset epistola illa, & ab Imperatore Christianissimo rogaren tur vniuersi, num suggestionibus eius consentirent, toto animo, primus Georgius Constantinopolitanus Patriarcha abiecta cõtraria (quam ante defenderat) Monothelitica hæresi professus est, toto se animo illi consentire, amplectiqúe sententiam sedis Apostolicæ. Post quem, & cæteri Episcopi in ea similia verba (quæ in actis illius Synodi habentur) per se quisque responderunt.

VI Synod. Constantinopol. act. 18.

Sed postea Synodo absoluta, idem ipse Constantinus cùm ad alteram Synodũ Apostolicæ sedis antiquæ Romæ (sic enim habet exemplaris illius inscriptio) literas gratulatorias de dãnata Byzantij Monothelitarum hæresi misisset, inter alia multa sic scripsit: Suscepimus enim non tantum ex beatitudine eius, (id est Agathonis Pontifi cis Maximi) verùm etiam à sanctitudine vestra directas nobis literas, quæ prolatę, le ctæ sunt, & veritatis verũ stylum declarauerunt, orthodoxamq; fidem depinxerũt. Totę enim conuenienter, & non differenter, positæ sunt ad imitationem: & tam Synodicis, quàm & paternis doctrinis consentiunt. Neq; enim negleximus, sed diligẽ tius eas comparauimus: idcirco omnes consonanter mẽte & lingua concredimus, & similiter confessi sumus: & tanquã ipsius D. Petri vocẽ, Agathonis relationẽ supermira ti sumus, nemo enim discrepauit, nisi vn⁹. Namq; nemo ex omnibus perijt. nisi filius interitus, pater contumaciæ: & hic vnà cũ proprijs discipulis spontè assumptus est ab angelo sibi decibili, & suo execrabili choro. Quem cùm Propheta conlugere, oppor tunũ est, eò quod condolemus: Qualiter ce cidisti ex cœlo sacerdotij culminis, ô Lucifer, q manè oriebaris? Luce certissimæ sciẽtiæ fidelium animas lustrare ordinatus es, & in nubibus ponere arrogantię sedẽ vanis dogmatib⁹ elatus es? Quomodo fuga lapsus es, vitato agmine tantorum sacerdotum? An superbiæ alis ad altã ruinam eleuatus, à mystica mensa temetipsum alienasti, æmulator factus Iudaicæ, discessionis?

Agathonis Pont. Max. ad Constantinũ Lego tio.

Cõstantini Imp. ad Pont. epist.

Cùm autem Legati sedis Apostolicæ ab Agathone ad Constantinopolitanam VI. Synodum missi, Romam rediissent, Leo secundus qui Agathoni successerat collaudato per Epistolam Imp. Cõstantino, eam Synodum, quæ Apostolicã in omnib⁹ regulã, & probabiliũ Patrũ secuta esset & definitionẽ (inquit) rectæ fidei plenissimè prædicauit, quã & Apostolica sedes B. Petri Apostoli (cuius licet impares ministerio fungimur) veneranter scripsit, idcirco & nos & per nostrum officiũ hęc veneranda sedes Apostolica concorditer ac vnanimiter his quæ definita sunt ab ea, cõsentit, & B. Petri authoritate confirmat, sicut supra solidatã petrã qui Christus est, ab ipso Domino adeptus firmitatem. Propterea sicut suscepimus atq; firmiter prædicamus sancta quinque vniuersalia Cõcilia, Nicęnum, Constãtinopolitanum, & Ephesinum primum, & Chalcedonense, & Constantinopolitanum secundum, quæ & omnis Christi Ecclesia, approbat & sequitur: ita & quod nuper in Regia vrbe pio vestrę serenitatis adnisu celebratum est sanctum sextũ Conciliũ, vt eorum pedissequi interpretes, pari veneratione atq; censura suscipimus, & hoc cum eis, dignè connumerari, tanquã vna & æquali Dei gratia congregatum, decernimus.

Papa Synodum VI. cõfirmat.

Matth. 16.

Subsecutus est Iustinianus huius nominis secundus Constantini filius, qui scribens ad Ioannem Quintum Romanum Pontificem, quid procurasset ea de Synodo manifestanda & autographo conseruãdo, ne quid hæretici corrumpere, aut submutare possent, ad extremum sic inquit: Ad insinuandum itaque vestræ paternæ beatitudini huiusmodi capituli motiones, præuidimus, & earum scientiam notam fecisse beatitudini vestræ. Et manu Diuina, Diuinitas te seruet per multos annos, sanctissime, ac beatissime pater. Data decimo tertio Calẽdas Martias Constantinopoli in Imperiali domo, pijssimoq; perpetuo Augusto Iustiniano Imperatore, anno secũdo: & post consulatũ eius anno secundo, indictione decima quinta. Hæc ille. Quæ eò adscribenda hic existimaui, vt in primis tu, vestrique cognoscerent, nullos canones in sexta Synodo latos fuisse, quos Romani Pontifices ignorare potuissent. Si quid verò aduersus Romanæ sedis leges, & traditiones à tempore Apostolorũ Petri & Pauli in Occidẽtali & Africana Ecclesia, & in magna Orientis parte eatenus inuiolabiles seruatas decretum fuisset, nulla ratione eosdem Pontifices Synodum illam confirmaturos fuisse, nec legatos, qui eorum nomine Synodis generalibus præerant, vt & primi sedebant, & primi subscribebant, permissuros fuisse (si cui eiusmodi Synodo, aut tractationi interfuissent) vt quidquam eiusmodi decerneretur. Quòd si post aliquot annos Trullani Canones, è quibus tertium decimum tu citasti, promulgati sunt, ij præcisè ad sextã illam Synodũ, quæ confirmata est à Romana Apostolica sede, quam-

Epist. Iusti niani 2. Im per. ad Ioã nem 5. Põt. Max.

quamq; omnes Catholici semper susceperunt, nulla ratione pertinent. Ac quibus verarum series historiarum ex probatorum auctorum medulla non ex carie tui Charionis, aut similium hæreticorum chronographorum innotuerunt, ij sciunt, patrũ illorum Orientalium, qui in Trullo Iustiniano Constãtini Pogonati filio, vigesimo septimo anno post sextam Synodum (vt Theophanes Tharasij Constantinopolitani Syncellus scribit) conuenerunt, canones illos fuisse, eumque conuentum Quini sextum fuisse vocatũ, quod neutra in Synodo œcumenica Generali (siue quinta, siue sexta) canones vlli editi fuissent, sed earũ esset quasi supplementũ: vnde intelligere potes eos in sexta Synodo approbata nequaquã fuisse receptos Cùm enim ex ijsdem canonibus qui centum supra duos numerantur, aliqui à recta traditione fidei Catholicæ dissentiant, ideo admissi non sunt, quòd manifestè non solùm Apostolicæ sedi Romanæ, verùm etiam reliquis eiusdem Synodi canonibus aduersantur, vt mirum nõ sit, si supposititios (& saltem falsos) esse viri fide ac doctrina præstantes scripserunt. Ac sapienter Humbertus Cardinalis eruditissimus scripsit aduersus Græcos sextam Synodum ad destruendam hæresim Monothelitarum, non autem ad tradendas Romanis nouas constitutiones congregatam fuisse. Quod si (Chytræe) librum meum sæpe iam editum legisses de responsionibus ad quendam Regium septentrionalem, ad cuius libri calcẽ ostenditur, quanam ratione Diuina scriptura, patres legendi, & Synodi dijudicandæ sint, ne quis hæreticas, & nõ approbatas pro Catholicis, & probatis accipiat, discere potuisses, Catholicos non fuisse legitimæ Synodi decreto repugnaturos, ipsos autẽ Romanos Pontifices, & reliquos Episcopos, ac sacerdotes libentissimè eiusmodi decreto assensuros, si à spiritu sancto profectum fuisse cognouissent: cùm præsertim caro, mundus, & declinandarũ aliarum voluptatum species quædam, ac denique ipsa Regum & Imperatorum consilia, & auctoritas id facilè persuadere potuissent, nisi veritas, quæ omnibus rebus „ est potentior, & conscientia obstitis- „ sent.

„ Porro eius quem dixi libri mei verba „ hæc sunt: Aliqua Concilia generalia par- „ tim confirmata, partim reprobata sunt, „ quoniam quædam eorum rectè concluſa, „ quæ & legitima auctoritate cõuocata, quę- „ dam in progressu eorum non legitimè, nec „ ritè tractata fuerunt. Hæc nominantur Sar „ dicense, Quinisextum, in quo Canones „ Trullani continentur, concilium Constan „ tiense, & Basilense: In Basiliensi enim con „ cilio aliquando recedẽtibus Episcopis, qui „ legitimè vocati fuerant, & ad legitimum „ concilium euntibus Ferrariam, atque Flo- „ rentiam, priuatorum autem ex schismate, „ Sacerdotum (quod nũquam antea factum „ est) quodam numero conuocato aliqua tra „ ctata sunt, quæ post in eodem concilio ite- „ rum ritè coacto fuerunt abrogata. „

EXPENSIO ALTERA ACCVratior ipsius decimi tertij Canonis Trullani.

CAPVT VII.

HAEC cùm ita sint: Canonem ipsum decimum tertium expendamus attẽtius: deinde cum alijs quibusdam eiusdem Trullanæ Synodi conferamus. Is verò sic habet:

Quoniam intelleximus morem esse Ec- Canon.13. clesiæ Romanæ Canonis loco, vt videlicet dist.31. qui in numerum atque ordinem diaconorũ, & presbyterorum eligendi sint, nõ am- „ plius cũ vxoribus suis rem se habituros pro „ teantur: Nos autem Apostolicæ eiusdem „ perfectę regulæ legem, ac canonem sequẽ- „ ti, coniugia legitima sacerdotum posthac „ firma, rataque esse volumus, ita vt nec eos „ disiungamus, nec consuetudine vxorum „ commodis temporibus priuemus. „

Primum igitur hic habes Romanã Ecclesiam, hoc est Occidentalem vniuersam id de cœlibatu sacerdotũ obseruasse, quod etiam nunc in sacerdotibus, & reliquis sacris ordinibus obseruatur. Quod cùm antiquissimum fuerit, certè non tyrannidi Põtificum Romanorum, sicuti Melanchthõ blasphemat, ascribi debuit, nec aliunde, quàm ab Apostolis Petro, & Paulo fluere potuisse certo certius est. Ac cùm in Occidente solidior fidei Christianæ regula semper fuerit, atq; à Romana sede reliquæ omnes Synodi legitimæ aut vocatæ, vel confirmatæ sint, non est, cur leuiter putemus vno externo canone, quem nunquã constat fuisse approbatum conuelli posse tot alios canones, atq; constãtem eorum Patrũ legem, qui & atramẽtum, & sanguinem pro Christi Ecclesia propugnanda profuderunt. De „ inde cùm Trullanus canon habeat hæc ver „ ba: Nos antiquum canonẽ Apostolicę perfe „ ctionis ordinisq́ue seruãtes, hominum qui „ sunt in sacris coniugia deinceps ex hoc tẽ- „ poris momento firma, & stabilia esse volumus, &c.

Quæro vbinam ista Apostolici canonis verba extent, quem quidem non viderint Nicæni Patres? Qui enim ausi fuissent legẽ de cœlibatu seruando aduersus tam liquidum, & contrarium canonem Apostolicũ proponere?

Addo,

Addo, cur Paphnutius (de quo post) eum potius canonem, quã alia ea de re Synodo Nicænæ disertè non obiecit?

Præterea non cohærent, quæ celeberrimi Patres, & Græci, & Latini testata reliquerunt, de Apostolica cœlibatus traditione cum isto Trullano canone, quo astruitur coniugij vsus in Sacerdotibus. Et aut Apostoli sibi è diametro contrarij fuerint necesse est, aut Trullanos aliquos Patres, vel quicunque eum canonem supposuerunt egregiè fuisse mentitos.

„ Cum verò subdat canon: Sed neq; ordi- „ nis tẽpore ab eo postuletur, vt profiteatur „ se à legitima vxore abstenturum, ne ex eo „ à Deo constitutas, & sua præsentia benedi- „ ctas nuptias iniuria afficere cogamur, Euã- „ gelica voce exclamante: Quæ Deus coniũx „ it, homo non separet. Et Apostolo docente: „ Honorabiles nuptias, & thorum immacu- „ latum, &, Alligatus es vxori, ne quære dis- „ solutionem.

Ergo & hic alterũ habemus pro nobis testimonium ab ipsismet Trullanis Patribus (si illorum hoc fuerit) Nempè in Oriẽte, id quod ex antiquissimis alijs ostendimus consueuisse quæri de ijs qui sacris ordinibus essent initiandi, num in posterum à coniugio essent sibi temperaturi. Qua in re nulla vis inferebatur, haud secus quàm hodieque fit in Ecclesia Catholica. Nec porrò sine consensu vxoris, quæ idem pro se sponderent, aliquis in sacrum ordinem coptabatur. Alioquin prodant veras historias, præsertim ex legitimis Synodis petitas, vnde constet, iniuriam, aut vim vnquã vxoribus ea de re illatam fuisse, easue publicè fuisse conquestas. Præterquã quòd cũ istum Trullanum canonem sex magnę illę Synodi (Nicæna verò in primis) antecessissent, mirum est, cùm ea inquisitio in promouẽdos haberi soleret, ac (quod caput est) ij qui ne ore quidem profitebãtur cœlibatũ, continentiæ obseruandæ vinculo (quoniã tacuissent) obstringebantur, cur nulla earum Synodorũ Canonẽ aliquem sanxerit, quo antiqua libertas, quam iactant integra vnicuique staret: curque Nicæni Patres attentauerint, vt omnes cœlibes in sacerdotio viuerent.

Sed & quæ ex euangelio, atque ex Apostolo verba inseruntur in canone, nihil officiunt. Primo: quoniam nunquã dissoluit Ecclesia Catholica matrimoniũ, quod ratum fuerit, & verũ. Nec alterutro coniugum superstite (etiamsi alter cœlibẽ vitã ineat ex alterius consensu, votumq; continentię vocat) alterutri licet cum alio coniungi. Qui igitur dixit: Quos Deus coniunxit homo non separet: is ipse quoq; eodem vno capite dixit, Non omnes capiunt verbum istud. Et rursus: Sunt Eunuchi, qui se ipsos castrauerunt propter Regnũ cęlorũ. Et iterũ: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & sequere me. Ac denique respõdens Petro: Ecce nos reliquimus om „ nia, & secuti sum' te, quid ergo erit nobis? „ dixit: Amẽ dico vobis, quòd vos qui secuti „ estis me, in regeneratione cùm sederit fi- „ li⁹ hominis in sede Maiestatis suæ, sedebi- „ tis & vos super sedes duodecim, iudicantes „ duodecim tribus Israel. Et omnis qui reli- Matt.19. querit domũ, vel fratres, aut sorores, aut pa „ trẽ, aut matrẽ, aut vxorẽ, aut filios, aut a- „ gros propter nomen meũ, centuplũ accipi- „ et, & vitã æternam possidebit. Multi autẽ e- „ runt primi nouissimi, & nouissimi primi. „ Mitto illa: Si quis ponit manũ ad aratrũ, & „ retro respicit, non est aptus Regno cęlorũ. „ Et: aliud semẽ protulit semen trigesimũ, aliud sexagesimum, aliud centesimũ. Quod quę ipse suæ Ecclesiæ perfectissimus institutor voluit in se, suaq; Beatissima matre, ac suis Apostolis facto ostendere, quinam gradus Euangelicæ perfectioni propior esset futurus. Præterquam quòd si ij quos Deus cõiunxit separandi nõ sunt ab homine, multo minus ab homine separãdi sunt, quos Deus secum ipso coniunxit. Quid igitur se ipsum, & Sanctimonialem à Christo infæliciſsimus Apostata Lutherus separauit?

Præterea, qui dixit honorabile connubiũ Heb.13. thorus immaculatus, dixit itẽ, Virgo, quæ „ permanet virgo, cogitat vt sit sancta cor- „ pore, & animo, & qui seruat virginem „ suam, potestatem habens voluntatis suæ, „ melius facit. Dixit & alio loco, habentes damnationem, quia primam fidem irritã fecerunt, quod iterum nubere vellent. At & cùm illud de honorabili connubio cum ijs loqueretur, qui non essent sacerdotes, aut qui continentiam vouissent, quid inde pro Canone ad rem tuam facit? Et D. Chrysostomus ait: Bonum quidem nu- Chrys. ep. ptias & ipse confiteor: honorabiles, inquit, 6. ad Theonuptiæ, & cubile immaculatum, fornicato dorum lap res autem, & adulteros iudicabit Deꝰ. Sed sum. te iã (ad monachũ lapsum scribit) seruare „ nõ conuenit priuilegia nuptiarũ. Angelo- „ rũ enim societati semel iunctum, illã relin „ quere, & vxoris laqueis implicari, adulte- „ rij crimẽ incurrere est. Quamuis frequẽter „ hoc ipsum nuptias vocas, ego tamen & a- „ dulterio illud tanto peius affirmo, quãto „ maior ac melior mortalibus angelus. Neq; „ vllus tibi fortè persuaserit dicens: Nihil de „ non accipienda vxore Dominus præcepit. „ Nec me ignorare cõfiteor, quod adulteriũ „ interdixit, non nuptias vetuit, verùm in te „ adulterij nomẽ accipiet, si volueris vnquã, „

quod

» quod absit, nuptias cogitare, &c. Atq; vt il
» lud repetam (inquit) quod in principio po
» sui epistolę: si militiæ vincula non tenerēt,
» quis tibi desertionis crimen obijceret? nūc
» nihil in te penitus tui iuris est, quippe qui
» tanto imperatore militare cepisti. Eadem
Li. contra Iouinianū. est Hieronymi sententia: Si nupserit virgo
(inquit) nō peccauit, nō illa virgo quę semet
» Dei cultui dedicauit: harū enim si qua nup
» serit, habet damnationē, quia primā fidem
» irritā fecit. Virgines enim quæ post confe-
» crationē nupserint, non tam adulterę sunt,
Li. de vera virginitate quàm incestæ. Et Basilius: Cùm virgini-
tatem (inquit) Deo professæ sint, carnali
» postea voluptate malè blanda delinitæ, ac
» deuictæ stupri scel' honesto cōiugij nomi-
», ne obtegere cupiūt. Quid Augustū? Proinde
Li. de bono viduitatis. (ait) quę se nō cōtinent nubāt, antequam
continentiā profiteantur, antequā Deo vo
» ueant quod nisi reddant, iure dānantur.

Accedit, quod magno iudicio Apostolus, cùm in se ipso cœlibē vitā ita accuratè seruasset, vt vellet omnes sui similes esse, etsi laicis coniugatis dixit, connubium esse honorabile, mox tamen addidit, thorus immaculatus. Qui fortè in vestri matrimonij tantis assertoribus (Sacramenti autē eiusdē matrimonij negatoribus) rarior est, quàm velint de se homines credere.

Eò item spectat illud. Alligatus es vxori, ne quære dissolutionem. Sed & eò spectat id quod alibi dixit, ac nos paulò ante attigimus. Habentes damnationē, quia primam fidem irritam fecerunt.

Porrò de Synodo Carthaginiensi ait Ca-
„ non Trullanus: Scimus autem & qui Car-
„ thagine conuenerunt, & ministrorum gra
„ uitatis, honestatisq; curā gerentes dixerūt,
„ vt subdiaconi, qui sacra mysteria contre-
„ ctant, & diaconi, & presbyteri proprijs ter
„ minis à consortibus abstineant: vt & quod
„ per Apostolos traditum est, & ab ipsa vsq;
„ antiquitate seruatum nos quoq; similiter
„ seruemus tempus in omni re scientes, & ma
„ximè in ieiunio, & oratione.

Cōcil. Carthag. 2. cā. 2 Sed hic proprio gladio se iugulat Canō Trullanus. In primis quod Carthaginien-
» sis Synodi Canonem haud verè recitat, is
» n. sic habet: Ab vniuersis Episcopis dictū
» est: Omnibus placet, vt Episcopi, presbyte
» ri, & diaconi, vel qui Sacramenta contre-
» ctant, pudicitiæ custodes, etiam ab vxori-
» bus se abstineant. Ab omnibus dictum est:
» Placet, vt in omnibus, & ab omnibus pu-
» dicitia custodiatur.

Iam ergo hunc canonem cum tuo illo tertio decimo Trullano cōfer & vide cùm de canone Carthaginiensi nulla vnquam in Ecclesia Catholica dubitatio, vel mutilatio fuerit, quid cogitandum sit de Trullano, qui incertus, neq; approbatus illum alterum falsauerit. Quare equidem neminem esse puto paulò cordatiorē, quin iam intelligat tui illius canonis editores (quales, quales fuerint) cùm illum ab antiquitate, à constanti Ecclesię Occidentalis cōsuetudine, ab Africanis Patribus, & à concilio Carthaginiensi discrepare viderent, laborasse vehementer, quanam ratione ex suo cum vxoribus commercio grauiorem notā apud Orientē non incurrerent: proinde veritatē miris inuolucris modò infuscasse, modò eleuasse, ficque viā omnis carnis licentius decurrisse. Ac cùm mendaces in recitando Carthaginiensi canone fuerint, mirandum non est, si itidem sine vlla fronte traditionem esse Apostolicam dixerint, quam Apostolicæ traditioni prorsus cōtrariam esse Carthaginienses ipsi antea cum plerisque Orientalibus testati fuerant. Eorum autem Carthaginiensium eò maior auctoritas est, quòd Trullani illos sibi testes afferunt, qui sunt Trullanorum accusatores manifestissimi. Pungebat nempè luxuriātes Græcos, quidquid Africa rectius sapiens susceperat perfectioris obseruationis, meliori Ecclesiæ parti adhærens. Itaq; Græcis imposuit Græcia mē dax: q̄ quāto sese magis tegere voluit, tāto magis & suas, & vestras impostoras retexit.

Addit Trullanus canon. Oportet enim
» eos qui Diuino altari assident, sancto-
» rum tractandorum tempore esse omni-
» nò continentes, vt possint id quod à Deo
» simpliciter petunt, obtinere. Hæc illi. Sed
» & hic vide implicitum & mendax verbo-
rum inuolucrum. Quæro enim si honorabile connubium est, & thorus immaculatus, ecquid opus est sanctorum tractandorum tēpore esse omninò continētes? Quid si vxor debitum petat, & dicat Christus dixit: Quos Deꝰ coniunxit homo nō separet: Vir mulieri debitū suū reddat, & pleraq; alia, q̄ male sana caro facilè ad se detorquet? cernis istius tui canonis tricas. Sed qd si Catholica Christi Ecclesia respōderet in hæc eadem verba: Vos ipsimet Trullani negare non potuistis, oportere sanctorū tractādorū tēpore esse ōnino cōtinētes, vt possint id q̄ à Deo simpliciter petitur obtinere, ꝓpterea rectissimè cū Apostolis seruandū esse cœlibatū à spiritu sancto accepi, Nempè ne mihi cōcreditā animarū salutem deserā, eisq; id obtineam q̄ necessariū est. Si inq̄ id Ecclesia (vt tamen re ipsa facit) respōdisset qd dicere Trullani potuisset? Cū etiāsi per Apostolū laicis cōiugatis licebat ex cōsensu vsū cōiugij ad tēpꝰ ꝓpter orationē intermittere, nō ita magnū fuerit, si is qui ex numero cōiugatorū cōsentiēte vxore assumitur ad sacerdotiū, iā Deo assignatus debeat & posit, Christo Dño (q̄ eū ad id ꝓ Ecclesiā suam vocauit) aspirante, continentiam in posterum seruare. Et sanè (vt hoc addam) si sacris initiatis vicis suæ tēpore in Orien-
Vide D. Ambrosiū in epist. 1. ad Timotheum, & Innocent. tertiā ep. ad Exuperium. te propriarum vsus vxorum interdicitur, quantò iustior, & decentior erit Occidenti seruata constitutio, vbi perpetuò pro populis, qui semper hoc egent, sacrificia, & orationes debent offerre?

EX TERTII DECIMI CANONIS Trullani cum alijs quibusdam Trullanis canonibus collatione cerni, quàm sibi ille sit contrarius, vel suppositicius.

CAPVT VIII.

SED qui canon hunc tertium decimum præcedit liquidius adhuc id, quod dixi, patefacit. Sic enim duodecimus canon habet:

Canon 12. PORRÒ hoc quoque ad nostram cog-
» nitionem peruēnit, quod in Africa, & Ly-
» bia, & alijs locis, quidā ex ijs, qui illic sunt,
» religiosissimi Præsules, cum proprijs vxo-
» ribus, etiam postquam ad eos processit or-
» dinatio, vnà habitare non recusant, ex eo
» populis offendiculum & scandalū afferen-
» tes. Cùm itaque studiū nostrum in eo ma-
» gnoperè laboret, vt omnia ad gregis in ma
» nus nostras traditi, nobisq; commissi vtili-
» tatem fiant, nobis visum est, vt nihil eius-
» modi deinceps vllo modo fiat. Hoc autem
» dicimus, non ad ea abolenda, & euertenda,
» quæ Apostolicè antea constituta sunt, sed
» populorum salutis, & ad meliora progres-
» sionis curam gerentes, & ne status Eccle-
» asticus vllo probro afficiatur. Dicit enim
» Diuinus Apostolus: Omnia ad Dei gloriā
» facite: sine offendiculo estote, & Iudæis, &
» Græcis, & Dei Ecclesiæ, quemadmodum
» & ego omnibus in omnibus placeo, nō quę
» rens meam vtilitatem, sed multorum, vt
» saluentur. Imitatores mei estote, sicut & e-
» go Christi. Si quis autem tale quid agere
» deprehensus fuerit, deponatur.

HINC igitur & Africanæ Ecclesiæ cōsuetudinis testimonium magis roboratur: & contraria canoni decimi tertij Apostoli ca traditio ob oculos ponitur. Cùm verò Episcopis prohibeatur, ne cum proprijs vxoribus habitent ob Dei gloriam, neue scādalum Ecclesiæ Dei contingat, salutiautē proximorum sic consulatur, atq; vt semitam Apostolicam reliqui Episcopi imitantes Apostolum, terant, cur in cæteris sacerdotibus hę ipsæ rationes, & caussæ ad cœlibatum retinendū validissimę non fuerint?

DEINDE si quis Africanorum Episcoporum concupiscentia tentatus, & illectus duodecimo isti canoni prętextu verborū illorum, honorabile connubiū, &c. reluctatus fuisset, quonam modo vis vtriusque canonis nempè in vno prohibitio, in altero mandatum commercij cum vxore stetisset, atq; illum à proposito potuisset auertere? Deinde si Apostolica traditio erat ipse vsus vxorum post sacerdotium, cur ausi sunt Trullani Patres eam infringere in Episcopis, qui cùm sint & sacerdotes, & sacerdotum duces, debent in tanta re prælucere alijs exemplo, atq; doctrina?

AT (quod amplius est) excipit canon trigesimus Trullanus, etiam eos, qui sunt in Barbaricis Ecclesijs, qui ita habet:

AD Ecclesię ædificationē omnia facere
“ volentes, etiam sacerdotes, qui sunt in Bar
“ baricis Ecclesijs, dispensare constituimus.
“ Quare si Apostolicum canonem de vxore
“ non eijcienda pietatis ac religionis prętex-
“ tu se transgredi debere existimant, & vltra
“ ea quę sunt constituta, facere: & ideò com
“ muni cum suis consortibus conuentione,
“ & consensu inito à mutua consuetudine
“ abstinēt, statuimus eos non amplius cū illis
“ vllo modo cohabitare debere, vt ex eo no-
“ bis perfectā sui promissi demōstrationem
“ prębeant. Hoc autem illis non propter a-
“ liud, quàm propter eorum pusillanimitatem, externosque ac non satis firmos mo-
“ res concessimus.

QVOD cùm ita sit, intelligis, quanti apud ipsosmet Trullanos, siue alios si qui canonem XIII. supposuerunt, fuerit. & exclamatio illa Euangelica, & vox D. Pauli, & traditio Apostolica, quas in eodem canone iactabant, pro coniugio à sacerdotibus exercendo. Soluant igitur hos nodos politici, qui cùm sępè sibi solos sapere videantur, curtam deinde intelligunt sibi cœlestis sapientiæ suppellectilem esse, cùm res ipsæ seriò excutiuntur.

OMITTO quosdam alios canones, nā omnes non improbauit Ecclesia Christi: commiscuerunt enim hi cum malis, plerosque bonos. In quibus Trullani vel fatētur de digamis exactissimum fuisse canonem sanctissimæ Romanorum Ecclesię (hæc enim ipsa canonis tertij verba sunt) vel in primo canone Concilium illud Aphrorū recipiunt à S. Cypriano coactum, in quo statutum est hęreticos ad Ecclesiam se recipientes iterum rebaptizandos. Quod tamen constat non esse faciendum: quodque prohibitum ab alijs Synodis fuit.

SED vt cuncti canones hi certissimi essent, quā multa sunt in ijs, quę vestras prę-sentis seculi hęreses damnant? Quid autē Luthero, eiusq; commilitonibus facies, si quarto, & sexto canoni Trullano sua stet auctoritas? his enim ita sancitum est. Canon. 4.

SI quis Episcopus, vel presbyter, vel di-
“ aconus, vel subdiaconus, vel lector, vel cā-
“ tor, vel ostiarius, cum muliere Deo dicata
“ coie-

Ex.25. cap. Apost.& 27. q. 1. Si quis.

coierit, deponatur, vt qui Christi sponsæ vitiũ attulerit: Sin aũt laicus, segregetur. Et:

Can. 6. distin. 32. Si quis eorũ.

QVONIAM in Apostolicis canonibus dictum est, eorum qui nõ ducta vxore in clerum promouentur, solos lectores, & cãtores vxorem posse ducere: & nos hoc seruantes decernimus, vt deinceps nulli penitus hypodiacono, vel diacono vel presbytero post sui ordinationẽ cõtrahere liceat: si autẽ fuerit hoc ausus facere, deponatur.

QVAE eò afferre volui, vt intelligas, nisi ab Agathone Pontifice Maximo is canõ, quẽ attulisti agnitus & approbatus sit, eum non esse ratũ, aut verũ, nec adeò apud Ecclesiam Catholicã vllum põdus habuisse, vel vnquam habiturum: ac licet libertatẽ illam Græcis cõcubituum suorum cũ vxoribus Pontifices Romani sic permiserint, vt nunquam concesserint, sæpè tamen dehortati sunt.

AT vt ad vos alios redeam, mirum est, cũ Germania à Romana Apostolica sede Euangelium, Sacramenta, fidem acceperit, ac proinde eius canones, & leges sartas tectas tueri deberetis, vos tamen ab ea subtrahentes, schismaticas quasq; fæces lambere ab ijs, à quibus & nunc (vt ostendimus de vestris Tubingensibus) turpissimè tanquã falsi theologi, & circulatores hæretici vocati, ac reiecti fuistis. Habes igitur Chytræe quod posis mandere in isto canone, in quo tantoperè exultabas, cũ & quorũ presbyterorum, & diaconorum mentionem is ille canon facit, eorum vos memoriam, & rem ipsam vnà cũ Christiano Sacerdotio prorsus tollere cupiatis.

APOSTOLOS FVISSE POST susceptum Apostolatum cœlibes.

CAPVT IX.

QVÒD autem D. Petrum (quem rectè aduersus tuos vocas Principem Apostolorum) coniugali vsum consuetudine asseris, si id post Apostolatum susceptum putas, falleris, & fallis. Nã quidquid vnus vel alter dixerit, non sine suspicione librariorum, qui id Clementi Alexandrino, siue alicui alteri inseruerunt, id certam fidem haud facit: eò magis, quod qui ex Clemente id mutuantes scripserunt, aduersus eos, qui nuptias reprobabant, sic inquiunt. An & Apostoli (ait Nicephorus, nam de Ignatio postea dicam) improbant? Petrus enim ac Philippus & vxores habuerunt, & filios procrearunt, & filias viris nuptui dederunt. Paulus etiam non veretur comparis suæ mentionem facere, & quæ sequuntur. Hoc inquam fidem nullam facit. Mitto enim, quod isthinc nihil probatur, vnde cõstet post Apostolatum Petrũ, aut Philippum, aut Paulum operam procreandis liberis dedisse, certè & Euangelio, & actis Apostolicis, & antiquitati reliquæ vniuersę, atque ipsimet Nicephoro, perspicuè aduersatur. Nam Iouiniano Petrum, eiusque socrum ex Matth. 8. & Luc. 4. proponenti Hieronymus respondet inter eos, qui legi seruierant, numerari debuisse. Nec enim (ait) Euangeliũ ante Christi crucem, iuxta quam regulam Petrus, & Coapostoli (vt ex superfluo (inquit) concedamus) vxores eo quo Euangelium tempore nesciebant, acceptas habuerunt, post in Apostolatum accepti, officium coniuga le relinquunt. Nam Petro ex eorum perso na dicenti. Ecce reliquimus omnia Matth. 19. respondit Dominus, neminem qui inter alia vxorem dimisisset non multò plura recepturum. At Tertullianus: Petrum (inquit) solùm inuenio maritum per socrum. Deinde D. Pauli locum exponens hæc subdit. Vbi ea subiungit de victuaria exhibitione, abstinentiam eius ostendunt, dicentis: Nunquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducẽdi, sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? Non vxores (ait) demõstrat ab Apostolis ductas, quas & qui non habent, potestatem tamen manducandi & bibendi habent, sed simpliciter mulieres, quæ illis eodem instituto, quo & Dominum comitantes ministrabant. Hæc ille. Quod quidem neq; ille solùm, verùm etiam alij, aut Latini aut Græci Græcæ linguæ peritissimi præter Ambrosium, Oecumenicũ, Theodoretum, Theophylactũ, eodem modo sunt interpretati.

Niceph. li. 2. cap. 44.

Hieronym. adu. Iouinianum.

Tertul. li. de Monogamia.

Clem. li. 3. & 7. Stromatum Itinerariũ Clementis quod est Apocryphum. Auctor quæstionũ mixtim quæ D. Augustino inscribũtur. Euseb. lib. 3. cap. 30. & 31.

Matth. 19. Obserua Apostolos, vel Dominos iacentes quas ante Apostolatum genuerint has in virginitate conseruasse. Actor. 21.

A c (vt tam multi non essent) certè sum mi momenti ea Christi Domini responsio fuit, qua locutus Eunuchis, qui sese essent ob Dei Regnũ castraturi, admirantibus, & propter rei difficultatẽ interrogantibus. Quis ergo potest saluus fieri? dixit. Qui potest capere, capiat. Videlicet, neq; illos abs legans ad vxores, & sapientissimè innuens posse capi tantùm donum, quod vbi ab aliquibus fuisset acceptũ, non esset abijciendum, nec retro respiciendum. Verũ & qd de D. Philippo ac de D. Paulo affert Nicephorus, manifestè pro nobis facit. Polycrates Ephesius (inquit) Episcopus Victori Romano duarum Philippi eiusdem filiarum meminit, sicut & Philippi diaconi quatuor çquè virgines, & prophetissas Lucas facit, quas etiam prophetasse ob virginitatem, quam habere dignæ factæ erant, obseruat Epiphanius aduersus Antidicomarianitas, quorum etiam Caius Proclo com meminit. Multis autem (pergit Nicephorus) eisque magnis apud nos viris non videtur Paulus coniugem habuisse, idq; ex ver-

bis

1. Corinth. 7. Philip. 4.

bis eius colligunt, quibus virginitatem, & cœlibatum commendat dicens: Peruellem equidem omnes esse, vt ego sum. Illud verò salue mihi, & tu compar, viro cuipiã ita fortè nominato, non autem mulieri dictum putant. Hæc ille.

Hieron. in Esa. c. 56. & ad Principiam. Cyprian. de passiõe. Albinus. Beda.

CAETERVM antequàm ad D. Paulum veniam, vix cuiquam ignotum est, quod de D. Ioanne Apostolo Beatus Hieronymus cum pluribus alijs testatus est, & ipsa credit Ecclesia. Eum enim (inquit) talem fuisse Eunuchum, animi scilicet voluntate, non debilitate corporis Euangelistam Ioannem Ecclesiasticæ tradunt historiæ, quem Iesus amauit plurimum, quod virgo electus, virgo in æuũ permanserit. Ac

Epiph. cõt. Valesios.

Diuus Epiphanius testatur: Ioannem, & Iacobum Zebedei filios nuptias haud contraxisse, non proprijs quidem manibus membra resectos, sed proprio corde decertantes, & gloriam huius certaminis coronam reportantes. Quare cùm hi & Apostoli, & Episcopi non duxerint vxores, quid dices Chytræe? An ne poterit in Ecclesia Christi Episcopus reperiri, qui non sit Episcopus, quoniam non est vnius vxoris vir? An non inquam Apostoli & Episcopi illi fuerint, quibus non erant vxores; quæ penderent à latere? Taceo autem quæ de Petronella Petri filia vsque ad mortem permanente virgine, Flacco videlicet Pro comite contempto, quæue alij de perpetua D. Thomæ Apostoli castitate scripserunt, quæ siue sint certissima necne, id certè abest ab omni dubitatione, nunquam post Apostolatum ad exercendum coniugium, eos qui prius vxores habuissent, redijsse: Neque verò illud parui momenti esset, quòd tam illustrium Ecclesiæ preconum, quales Apostoli fuere, si filios genuissent haud extaret memoria, quibusnam eorum filij, vel filiæ traditæ nuptui fuissent, quinamúe fuerint eorum nepotes, & posteri, cùm præsertim plurium, quos habebant discipulorum, tot seculorum spatia memoriam non deleuerint: præterquã quòd cùm quas ante Apostolatum ex legitimo coniugio filias susceperunt, hasce omnes legamus conseruatas esse virgines, ecquid eos ad hoc permouit? Nam D. Petrus Petronellam, Philippi (alter Apostolus, alter diaconus) sex filias, D. Paulus Theclam, D. Matthæus Iphigeniam in virginitate summo studio seruarunt, vt adeò eorum aliquis pro hac ipsa vnius illarum (vti pro reliqua Euangelicarum virtutum perfectione) mortem haud exhorresceret? Hæc certè Euangelij non erat futura minima nota ad Christi gloriam. At vestrorum Apostatarum Chytræe, nec difficilè est enumerare filios, & filias, quas ex incestu genuerunt, superstites enim sunt plures (tu scis quales) & difficillimum fuerit ex ijs vllos vnquam cœlibatum, aut virginitatem in tanta Euangelij, de qua gloriamini luce, posse ostendere.

Beda. Hulsuardi Martyrologium Kal. Iunij. Petrus Natalis lib. 5. cap. 69. Volater. li. 9. Sigeb. anno 78. Abdias.

Lib. ad vxorem, & de exhortatione castitatis.

SED & D. Paulum adhuc, quantus esset in cœlibatu obseruando, Tertullianus, præter ea quæ ex hoc auctore attulimus, ijs verbis ostendit. Nusquam (inquit) nuptias ita permittit Apostolus, vt non potius ad exemplum suum nos eniti malit. Fælicem qui Pauli similis extiterit. Cupio (inquientis) omnes meo exemplo perseuerare. Qui viduas, & innuptas integritati perseuerare mauult, qui nos ad exemplum suum hortatur, vndique ostendens, quid nos velit esse, id est continentes. Hæc Tertullianus. Quo loco satis indicat, quid ipse expedire iudicabat, cùm qui presbyter esset, ad vxorem iam ante sacerdotium ductam sic scriberet. Et verò cùm Apostolus innuptis, & viduis continentiam, quibus nec docendi, neque offerendi munus in Ecclesia incumbere poterat, proponeret, videt incorruptus quisque oculus, quàm friuolæ fuerant futuræ rationes eorum, qui Apostolos ideò vixisse cœlibes autumant, quoniam ijs credita erat Euangelij prædicatio: proinde reliquis cœlibatum, & continẽtiam non esse obseruandam. At & non solùm cœlibem, verùm etiam virginem agnouit Apostolum D. Hilarius. Præterea qui hunc ipsum Hilarium inoffenso pede decurri posse ait D. Hieronymus, sic scribit, & ipse de Apostolo. De virginibus, inquit Apostolus, Domini præceptum non habeo: cur? quia vt virgo esset, voluntatis fuit, non imperij. Nec enim audiendi sunt, qui vxorem habuisse confingunt, cùm de continentia differens, & perpetuam castitatem suadens, intulerit, volo omnes esse sicut meipsum: & bonum est, si sic permaneant, sicut ego: & lib. 1. in Iouinianũ, si iuxta Pauli sententiam non erunt Episcopi nisi mariti, Episcopus ipse esse non debuit, qui dixit, volo, &c. Idipsum affirmat D. Ambrosius. Volo vos imitatrices esse tanti Apostoli, vt vitam eius sequamini, qui coniugij vinculum refugit, vt vinctus esset Christi, ad tãtam Apostolatus gratiam non peruenturus, coniugij contubernio alligatus. Vir doctrina præstantissimus, tantum Christi donum habens, momenti tantum esse iudicauit, si abstineret ab vsu copulæ coniugalis: ideò sic mansit, ne plurimum muneri suo decerperetur, quod semper nec orationi vacare, nec diuinis intendere mandatis liceret, quem coniugij cura reuocaret, vt placere vxori necesse esset. Et ad Pauli locum, Non diceret, bonũ est innuptis vt sint, sicut & ego: nisi esset corpo-

Hilar. pf. 127. Hier. ad Eustoch.

Ambros. exhort. ad virgines.

corpore integer. Non item diceret, omnes homines volebam esse, sicut meipsum, si vxorem habuisset. Sic enim virgines esse nollet, sed absit. sed sic à pueritia spiritui seruiuit, vt huius rei, (vxoriæ scilicet) studium non haberet, iuuenculus à Dei gratia anticipatus. Sic D. Augustinus: Apostolus (inquit) fortibus summum esse ostendit, non attingere mulierem, cùm ait, vellem omnes homines esse sicut meipsum. Et alibi, Paulus summam certè castitatem professus, dicit vellem, &c.

Au ad finem libri de moribus Eccle. Catholicę, & de opere Monachorũ. c. 23.

Epiphan. in Valesios & Antidicomarianitas.

HABET propemodum eadem B. Epiphanius, cùm in Valesios exectos, ac discipulorum exectores docet, D. Paulum sine coniugio, ac continentem permansisse, non autem ab hominibus exectum, idque vt alij eius similes fierent, non mutilatione membrorum, sed continentia. Neque verò hoc solùm de eo S. Epiphanius asserit, sed & aduersus Antidicomarianitas ait, Theclam, cùm in S. Paulum incidisset, à nuptijs fuisse solutam sponsum iam habentem, virum vrbis primarium, generosum, diuitem, pulchrum, vita illustrem, terrena que sanctam contempsisse, vt cœlestium fieret particeps. At quod paucos ante annos edita sit Græcè S. Ignatij Epistola, D. Paulum adnumerans ijs, qui vxorem habuerunt, non admodum certum est, eam ita habuisse, vetus enim antiqua translatio, quæ in vaticano asseruatur, id non habet, & verisimile est, eos qui cœlibatum odissent, verba hæc adiecisse, quandoquidem & aliquando id ipsum in Synodis legitimis fecerunt, vt eas ad suas hæreses, & schismata deprauarent.

SOLVITVR QVOD DE D. Ignatio Chytræus obijcit.

CAPVT X.

QVOD verò ex D. Ignatio addis, nihil ad rẽ facit. Nã ne vnicũ quidẽ verbũ extat, quo Episcopos, aut sacerdotes exercẽdę post sacerdotiũ copulę addictos fuisse dixerit. Et vnà cũ illo sanctissimo martyre Ecclesia Catholica multò magis, q̃ vos nouę simiæ, dãnauit, & damnat eos, qui legitimam commixtionem, & liberorum procreationem putant, aut nominant φθορὰν καὶ μολυσμὸν, id est, corruptionem, & pollutionem. Ac cùm ipsa Matrimonium vsque ad sanguinem tueatur esse à Christo institutum, non ad officium solùm, & remedium incontinentiæ, verùm etiam ad Sacramentum (id quod vestri blasphemè pernegant) intelligis quorsum reciderint plumbea ista, quæ in aërem iacula intorsisti. Præterquam quod si Beatis. illum martyrem alloqui posses, suam vt tibi mentem exponeret, de ea commixtione, quam legitimam vocat, ecquid amabò putas responsurum de Ochino, Bucero, Petro martyre, Oecolampadio, Luthero, & alijs, qui Monachi cùm essent, ac sacerdotes, virgines tamen sanctimoniales, & alias ad infamem & execrandam commixtionem pellexerunt? sanè nec legitimum istud fuisse, & tales apostatas, apostatam illum in se (vt ille ait) draconem habitantem non minus fouisse, quàm Tatianos, Marcionitas, Manichæos, nuptias esse à Deo inficiantes, sicuti spiritu præuidebat Apostolus, disertè pronunciasset. Ac demum haud mitioribus verbis istam nefandam apostatarum impuritatem plecti curasset, quàm ante annos mille Turonense Concilium fecit, quod ita habet. Si qui in monasterio conuersi sunt, nullatenus habeant licentiam euagandi, nec (quod absit) vllus eorum cõiugem ducere, & qui vxorem duxerit excommunicetur, & de vxoris malæ sociatę consortio, & iudicis auxilio separetur: Qui infælix monachus tali coniunctione fœdatus, si per cuiuscunque patrocinium se conatus fuerit defensare, & is qui in hac pertinacitate perdurat, & illi qui eum susceperint defensandum, ab Ecclesia segregentur, donec reuertatur ad septa monasterij, & indictam ab Abbate, quãdiu præceptum ei fuerit, agat pœnitentiam, & post satisfactionem reuertatur ad gratiam. Sed & extat octaui Toletani Concilii sextus canon, quo decretum in Ecclesia fuisse ostenditur, vt qui post sacros ordines vxoribus copulantur, sub pœnitentiæ oneribus vsque ad extremum vitæ ad monasteria relegarentur: cùm & secunda Toletana Synodo antea statutũ fuisset, vt qui post sacros ordines vxorem ducerent, aut ad eam redirent, à cuius contubernio iam recesserant, ij tanquam sacrilegij rei ab Ecclesia haberentur extranei.

Castimonia Proie stantium in Sanctimonialibus violandis.

Concil. Turon. 2. can. 16. Nota.

Concil. 2. Toletan. 2. can. 1.

QVAE eò libentius attuli, vt qui videri vis antiquorum canonum (si deo placet) restitutor, Philippum tuum verius agnoscas veteratorem, quàm (quoniam nos ex vniuersali orthodoxa Ecclesia cœlibatum in sacerdotibus tuemur) satis temerè tales nos (imò potius in nobis Ecclesiam Christi) vocas. Nam quod Melanchthon dixit, veteres canones suspendisse quidem ob cõiugium sacerdotes ab officio, Ecclesiam verò Catholicam eos suspendere ab arboribus, & illud vnum satis est, quod te Chytræe conficit, & hoc egregiè ipse mentitus est. Neque enim apostatæ, aut eiusmodi homines propter coniugia, sed propter sacrilegia iustis disciplinæ legibus, & pœnis afficiuntur. Non damnantur (inquit Beatus Augustinus) viduæ quæ nubunt post votum,

Melanch. in apologia.

Lib. de bono viduitatis c. 9. & cap. 11.

" tum, quia coniugalem fidem posterius in-
" ierunt, sed quia continentiæ primam fi-
" dem irritam fecerunt. Quòd si (vt hic ipse paulò pòst docet) lapsus viduarum, quæ post simplex continentiæ votum nubũt, adulterijs peiores sunt, ecquid de lapsu diceret sacerdotum, qui post solemne votum contrahentes haud verum coniugium, sed sacrilegium contrahunt, & vxorum nomine concubinas ducentes coniugium simul & sacerdotium violant? Ecquid porrò diceret, si cerneret huiusmodi homines docere: Vota continentiæ haud esse præstanda, nonne non solùm sacrilegos, verùm etiam hæreticos, atque ab arboribus suspendendos dixisset? Quæ cùm audis, agnosce impudentiam hæreticam, id est, tuam, qui decretum Siricij Pontificis sancti, & quod Catholica Ecclesia semper venerata est, vocas impudentissimum. Nam cùm vel ipse inter opera carnis vnà cum D. Paulo intellexisset, concubitus illorum, qui & votis castitatis obstricti, & sacris addicti ordinibus, spirituales filios iam gignere soluti omnibus curis secularibus debent, nempè, vt sint non diuisi, sed sancti corpore, & animo, quid tu infœlix id torques ad honorabile connubium, atque ad legitimas nuptias, quarũ nos Catholici (quod sanè vos hæretici haud facitis) tria bona semper Ecclesia prædicauit, fidem, prolem, Sacramẽtum? In istis igitur apostatis (iterum dico) non permanebit, neque manet spiritus Dei in æternum, quia caro sunt, & positam manum ad aratrum retraxerunt, ac retro abierunt: Et propterea cum Apostolo fidenter dicimus, eos damnationem habuisse, qui primam fidem irritam fecerunt.

INANES AC FVTILES ESSE obiectiones Chytræi, quas ex quorundam Episcoporum Matrimonio desumit.

CAPVT XI.

IAM quod Hilarium, Polycratem, Spiridionem, Chæremonem, Basilium, & Gregorios Nazianzenum atque Nyssenum, ac, si qui alij fuerunt, scribis, aut progenitos fuisse ex parentibus Episcopis, aut ipsos vxorem duxisse, & prolem suscepisse, non ego istos tibi solùm, sed centurias afferre possem si vellem. Quis enim negat potuisse pluribus maritis vxores suas fuisse, natosque, cùm tamen postea ad Episcopatuum munera adsciti, consentientibus vxoribus cœlibem ex Apostolica traditione vitam traduxerint? Tu igitur mihi filios saltem aliquos D. Hilarij narrasses, quos post Episcopatum genuisset. Quod cùm efficere non posses, cumulasti impostoras impostoris, vt thesaurizares tibi iram in die iusti iudicij Dei.

DE D. HILARIO.

SED & D. Hilarius, quid filiæ de virginitate seruanda sapientissimè scripsit, vt eius animum ab imminentibus nuptijs auerteret, quemúe ea de re hymnum scripserit idem ab ea recitandum, quidque vt ea moriens ad sponsum suum migraret, orauerit, denique quid de continentia senserit, cùm diceret, vouendum esse Deo contemptum corporis, & castitatis cui stodiam, notius est, quàm vt sit opus, huc omnia conferre. Itaque quidquid ex Baptista Carmelita de D. Hilario subiungis, id omne plus quàm subdolè à te recitatum est. Poteras enim primò afferre, quæ doctus ille Theologus de virginitate, septem libris edidit, quos Parthenices inscripsit, dum Beatissimæ Dei Matris, & aliarum virginum, Margarethæ, Agathæ, Luciæ, Appolloniæ, Ceciliæ, virginitatem, & martyria cecinit. Poteras (inquam) quæ de alijs cœlitibus encomia edidit, cùm dies sacros pangeret, ac tum sinceriore fide gessisse te putassent ij, qui cùm ea omittas, reliqua verò succidas, aut delumbes, iam te qualis sis interius, agnoscunt ita vt detestentur. At verò cùm ea carmina de D. Hilario protulisti, vide quàm tibi semper similis sis. Vt enim Baptista Carmelita ostenderet, virũ sanctum, & ab omni ambitione alienum fuisse ex ordine coniugatorum delectum in Episcopum, carmina illa edidit, non autem quasi post Episcopatum vxorem duxerit, vel ea vsus sit, ac filios genuerit.

Vide Fortunatum in vita D. Hilarij.

In Psal. 64.

QVIN verò constanter refellit, quæ hęrẽtici quidã (vti vos facitis) audebãt objicere a duersus cœlibatũ, & quadragesimæ ieiunium: ac paucis carminibus consequentibus, duodecies, his vocibus vtitur, Dicunt, aiunt, memorant, ne quis illius id fuisse cõsilium putet.

QVOD cùm fecisset, ac de Græcorum consuetudine aliqua adiecisset, mox infert.

Sed quo mẽte vagor? video, mea lõgior æquo est
Ecbasis, ad sancti festum redeamus Hilari.
Hic pater à superis castum ne fortè pudorem
Perderet, obtinuit magno pro munere mortem
Coniugis, immundum veneris sic oderat ignem:
Impetrauit idem natæ, quæ nomine dicta est
Appia, & ad cœlum, quo peruenturus & ipse
Post breue tẽpus erat, misit cum matre puellã.
Cura viro munire fidem primaria semper
Cùm foret, ex libris armamentaria sacris

Vide lector an q.d quam colligi hinc possit, q. sacerdotũ cœlibatui aduersetur & agnosce pestilentissimũ ingeniũ Chytræi, & cæ-

terorũ hæreticorum cũ aliquid ex Catholicis citant.

Fecerat, & cõtra Christi se armauerat hostes.

Ex quibus habes, quàm castè cœlibatum vir sanctus post sacerdotium assecutum coluerit.

Et sanè certissimum est virum sanctum, & ab Arianis, atque Constantio plura perpessum, multos autem annos huc illuc vel relegatum, vel discurrentem ob Arianæ cladis procellam cœlestia tantum tractasse, Diuinisque rebus totum se addixisse. Ac cùm Beati Hieronymus, & Augustinus fuerint sacerdotalis cœlibatus inuicti propugnatores, profectò eũ non ita celebrassent, si deflexisse cognouissent à rectissima regula continentiæ, quam Episcopi, & sacerdotes in Occidente & in Africa, in qua D. ipse Augustinus fuit Episcopus, integram semper seruauerant, ab ipsis quoque Galliæ Synodis persæpè sancitam.

Quin tu ergo si per scripta Carmelitarum spatiari cupiebas, & illa integra tuo responso non adscripsisti, & Thomæ Valdésis Angli eiusdem ordinis Theologi præstantissimi nonnulla saltem de multis, quę de cœlibatu sacerdotum à Vicleſistis vestris præcessoribus obiecta doctissimè refutauit, in medium non attulisti? Quod cùm non feceris, propinabo tibi hæc pauca, quæ ipse de suo, mox de antiquis Ecclesiæ Christi patribus appositissimè deprompsit. Ex hac scriptorum (ait) congerie, conuincitur Guillelmus (hæreticus) falsum dixisse de Christo, quod ipse cuilibet triũ statuum Ecclesiæ, inter quos sunt clerici, nubendi legem instituit: quia ad contrarium inuitauit, dicens cunctis futuris clericis. Qui potest capere capiat: antequam ceperit per votum, videat si possit implere promissum. Nullus, inquit Beda, sine hoc voto, vel vt virgo existens, virgo permaneat, aut contracta vxoriæ coniunctionis fœdera soluat, consecrari permittitur: nulli præcipitur, nullus penè iam cogitur inuitus, sed qui iam consensit esse sacerdos, voto castitatis se spontè constrinxit. Qui potest, inquit, capere capiat. Non potui capere, inquis Guillelme. Aetatẽ habebas, de te ipso loqui poteras, annum vigesimum quintum agens. Cur hoc non dixeras ante consecrationis officium, immò magis cur facto, te posse dixisti cum alijs sanctis ingredi in sancta præsumens, te antistiti te consecraturo sponte præsentans? tunc capere potuisti, de cętero reatum obligationis tuę cœpisti. Tunc, inquis, potui, modo non possum. Ergo alium te fecisti, quàm Deus condidit: imo ipso Cain deterior factus es, cui Deus ait, qui mentiri nõ potest: sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Et notanter ad has falsas excusationes virorum carnalium tollendas dicit Moral. 17. super epistolam ad Hebræos Chrysostomus. Non enim dicere oportet, non possum, & accusare conditorem. Si enim impotentes fecit nos, qui iubet accusandus est. Qualiter igitur ais multi non possunt? Quod non volunt, dic: si enim voluerint, omnes potuerint. Propterea & Paulus ait. Volo omnes homines esse, vt meipsum, quia sciuerat, quòd omnes esse poterant, vt ipse. Non enim si dicerem impossibile esset, hoc dixisset. Vis fieri: velle primum assume solum. Dic mihi. In omnibus artibus cùm voluerimus in eis fieri, contenti sumus, solo autem velle tangimus res, quale est quod dico. Vult quis fieri gubernator, non dicit volo, & in hoc contentus est, sed rem tangit. Absenta ri rursus vult, sed non dicit volo, sed rem tangit. In longinqua vult proficisci, sic nõ tantum dicit volo, sed etiam rem ipsam aggreditur. Demum in omnibus non sufficit velle solùm, sed sufficit velle cum opere: quia assumit rem quæ laboratur. Dicamus enim cooperatorẽ, & congestatorem Deũ, solum velimus, solum operi offeramus, in re solum solliciti simus. Hæc ille. Pergit autem postea. Iam dignè responsum est huic prætensę rationi carnalium, Non possum. Ergo conditor reus est suę iussionis, quam tibi dixit, qui te impotentem fecit. Casu & in ipso contingentiæ, quem habemus præsentem, Apostoli votum inducitur dicentis: Vellem omnes homines esse, tanquam meipsum. Quòd si non omnes potuissent, non hoc ipse dixisset, ait Chrysostomus. Ad hoc dicat impossibilis, seu impotens noster Guillelmus contra Apostoli sententiam, dicat, fatue sic Paule vouisti, qui non omnes hoc possunt, quod tu esse meruisti: Quòd si non fatuum hoc eius votũ erat, potuit (audeo dicere) Guillelmus continere. Potuit, inquit Chrysostomus, primum, sed noluit demum: si velle suum facto coniungeret, quia Deus ipse volenti cooperari non desinit. Hoc ex omnibus tibi dico, noli fallere Deum, quia vouisti, iam te astrinxisti, ait Augustinus. Aut quas tibi grates, si iam adesset, redderet Augustinus, quod rapuisti ei argumenti exemplum de grandi continentia clericorum, cùm inten deret deprimere peruicaciam laicorũ cautantium se continere non posse. Libro secundo de adulterinis coniugijs in fine Augustinus. Si modò hoc non posset infirmitas hominum, multò minus id posset sexus infirmior fœminarum. Vnde istos, qui virilem excellentiam non putant, nisi peccandi licentiam terremus, quod adulteris coniugijs inhærendo pereant in æternum: solemus enim ijs præponere etiam continen-

Chrysost. Tom. 4.

1. Corin. 7.

Augustin. Tom. 6.

Tho. Valdésis To. 3. tit. 7. de ordinis Sacramentalibus c. 76.

Nota.

Gen. 4.

tes vnquam hortati sunt ad coniugium, neque verò si ipsimet ante sacerdotium duxissent vxores, amplius vnquam sese cum illis miscuissent. Atqui B. Gregorius Nazianzenus ob puritatis retributionem sæpè Christũ manifestè in somno, & meditatione nocturna videbat, & Gorgoniam sororem sanctissimam virginem tam sæpè & commendat, & acuit, ne quem alium, quã Christum sponsum, & amatorem habeat.

Greg. presbyter in vita eius.

Iam D. Basilius fuit Pater monachorum, qui omnes continentiam ex voto profitebantur, quorum adhuc & Græcia, & vtraque Sicilia, & Rusia, & Moscouia plena est, si non antiquam eruditionem, atque Catholicam religionem penitus, certè in pluribus & hanc, & cœlibem vitam obseruantium. At cùm D. Basilius Gregorium illum, de quo supra diximus, dehortatus esset, ne domi mulierem apud se retineret, cur putas iusserit, vt in monasterium intruderet? sanè si soluta, vel virgo fuisset, cur potius vt in matrimonio collocaretur, non persuasit?

Quare cùm tu ad istorum parentes respexeris, qui tamen post Episcopatum cælibes fuere, neque solùm ad continentiam, verùm etiam ad virginitatem filios & filias antea ex matrimonio susceptas instituerunt, intelligis, quis te spiritus egerit, cur eorundem filiorum virginum exempla tanquam perfectionis Euangelicæ propria, & proxima, auditoribus tuis potius non proposueris? At vt vt tu, vestri que sic sese gerant, spero equidem de Dei bonitate futurum, vt discipuli tui aliquando vbi attentè perlegerint Diuos Basiliũ, & Gregorium, cupiant te flagris affectum, iustius ad legitimum Ecclesiæ Magistratum posse reducere, quàm prisci illi Ethnici adolescentes fecerunt, qui pædagogum proditorem plectendum ab hostibus suis in patriam reduxerunt.

„ continentiam clericorum, qui plerunque
„ ad eandem sarcinam subeundam capiun-
„ tur inuiti, eamque susceptam vsque ad de-
„ bitum finem domino adiuuante perdu-
„ cunt. Dicimus ergo eis. Quid si & vos ad
„ hoc subeundum populorum violentia ra-
„ peremini, nonne susceptum castè custodi-
„ retis officium, repentè conuersi ad impe-
„ trandas vires à Domino, de quibus nunquã
„ antea cogitastis? Sed illos (inquiunt) honor
„ plurimum cõsolatur: respondemus & vo-
„ bis, timor multò amplius moderetur: si e-
„ nim hoc multi Dei ministri repentè, atque
„ inopinatè impositum susceperunt, speran-
„ tes se illustrius in Christi hæreditate ful-
„ gere, quantò magis adulteria cauendo vi-
„ uere continenter debetis, metuentes nõ in
„ Regno Dei minus lucere, sed in gehenna i-
„ gnis amplius ardere? Hæc ille. Valdensis
„ autem iterum subiungit. In toto isto passu
„ non venit ad calamum Augustini, quomo
„ do tales ad clericatum rapti possent licitè
„ nubere. & eò licentius, quò causari possent
„ donum illud continentiæ non eis desuper
„ datum esse, sed sub eàdem sarcina conti-
„ nentię cuncta ad bonum finem perducũt,
„ & ad illos quærulos de impotentia conti-
„ nendi audacter supponit, eos castè custodi
„ turos officium, quia si repentè conuerte-
„ rentur, impetrarent vires à Domino, quas
„ antea nunquam cogitarent. Sed noster Gu
„ illelmus cùm antea potuit, sacerdos factus
„ non potest esse castus, ab alijs gentibus lon
„ gè semotus: fragilis in natura, ita quòd non
„ sit similis ei in terra. Et quod torques in
„ Papatu, qui legem instituit post millena-
„ rium Christi, quid hoc tibi proderit, Papæ
„ ue noceat? Mora temporis, Christi legem
„ non excludit, vt si mane non fiat, saltem
„ seriò fiat, quod iusserit. Iam omnes Sancti
„ clamant hanc continentiam clericorum
„ necessariam legi Christi. Ipsi vetusti Pa-
„ tres item infra millenarium tuum annis se-
„ xcentis omnes, qui in illo gloriosissimo
„ Nicæno Concilio, vbi proiectus est Arius
„ ille stipula mundi: ibi omnes inhibuerũt
„ non nuptias tantum modò clericorum ma
„ iorum, sed & introduci fœminas in domos
„ clericorum, quæ suspicionis notam possent
„ attrahere.

DE DIVIS GREGORIO NAZIANZENO & Basilio Magno.

At cùm Diuos Gregorium Nazianzenum, & Basilium honoratissimos agnoscas, diffiteri autem nequeas illos parentibus suis doctrina, sanctitate, miraculis multò fuisse illustriores, certè & plus parentibus suis sapuisse negare non potes, qui neque cùm possent, astringi vinculo matrimonij voluerunt, nec alios sacerdo-

DE SYNESIO.

Synesivm deinde ais in summo honore sui temporis, & admiratione totius posteritatis fuisse, qui testatus sit, se in Episcopatu, non vt adulterum clã vxoris suæ consuetudine vsurum, id enim minimè iustum esse, sed cupere se Episcopum etiam multos, & bonos ex ea cultores Dei suscipere. Hæc tu. Quę qui tantummodò legat, & credat, quis non putauerit, Synesium etiam Episcopum fuisse, ac etiam tunc voluisse filios gignere? At ille cùm ista scriberet nec Episcopus, nec sacerdos, nec adeò integrè Christianus erat, qui Ethnicus fuerat, & Platonicus. Historiæ suę Nicephorus epistolam eiusdem Synesij ad Euopium fratrem adiũgit tunc scriptã, cũ à Theophilo

Niceph. li. 14. cap. 55.

Alexandrino Episcopus Ptolemaidis Cyrenaicæ regionis Synesius designabatur. Qua epistola multas sibi deesse dotes & animi, & corporis, quæ tantum onus subleuarent, candidè aperit: seq; nolle, inquit, nec posse (si fieret Episcopus) vxorem deserere: nec posse item credere, quæ de anima, de mundi interitu, quæue de resurrectione Christiana edocet fides, quæ quidem omnia opiniones siue opinationes vocat. Si-

Synesius ad Euoplum.

quidem (ait) cùm res meas in medium protulerim, & potestati eius (Theophili) quicquid velit de me statuendi permiserim, quomodo crimini alicui obnoxius sim? Mihi & Deus ipse, & leges, ipsaque sacra Theophili manus vxorem dedit. Quapropter omnibus prædico, testatumque esse volo, me illam prorsus deserturum non esse, neque cum illa mœchum clandestinam consuetudinem habiturum. Alterum enim minimè pium, alterum minimè legitimum est. Quin potius & volo, & opto, plures mihi & probos nasci liberos. Hoc ipsum electionis authorem, & principem ignorare non oportet. Sciant id amici etiã nostri Paulus, & Dionysius, quos legatos hanc ob caussam à populo lectos esse audio. Illam verò rem Theophilo non significari, sed in memoriam tantum reuocari opus est. De ea autem fusius dicam, cum qua vna quisquam alia omnia collata parua esse iudicat. Difficile est, atque adeò fieri omninò non potest, vt animus dogmata, quæ per eruditionem & scientiam in certam necessariamque persuasionem euaserint, fluctuare, & in dubium vocari sinat. Nosti porrò, philosophiam admodum diuulgatis istis Christianorum aduersari opinionibus. Itaq; haud vnquam adducar, vt posterius animam quàm corpus gigni credam, neque mundum ipsum, & partes alias interituras esse dicam. Resurrectionẽ deprædicatam, sacrum quiddam, & minimè vulgandum esse dico, neque conceptis vulgi opinionibus assentiri possum. Mens philosophia exculta verum perspicit. Ea necessitate adducta, mendacium permittit. Et habet rationem, seu proportionem suam lumen ad veritatẽ, vt oculus ad rem. Quatenus ergo oculus lumine copiosiore in deterius abutatur, aut lippis tenebræ commodiores sint, hactenus mendacium quoque populo vtile esse, & veritatẽ noxiam eis puto, qui aciem mentis in euidentem rerum claritatem intendere nequeunt. Quòd si sacerdotes nostri hæc mihi permittunt, potero sanè ego quoq; sacerdotis munere fungi, qui domi quidem philosophiæ incumbo, in publicum aũt progressus sermonibus, & colloquijs hominũ delector, non ego quidẽ docens, neq; tamẽ vetera dediscens, & noua addiscens, sed in anticipata opinione quemq; persistere permittens. Sin illi sacerdotẽ ita animatũ, & opinionibus populare esse oportere dicãt, omnibus palã ostendere nõ intermiserim. Quid rei est populo cũ philosophia? Rerũ enim diuinarum veritatem minimè vulga ri oportet. Populus autem more, & assuetudine alia indiget. Rursum igitur, & sæpius repetens dicam, nulla cogente necessitate, neq; arguere, neque argui sapientis esse. In sacerdotum autem ordinem cooptatus, nõ cõmittam, vt dogmata præter animi sententiam assimulem. De his Deum, de his homines testes inuoco. Veritas Dei, ppria est, apud quem in rebus hominibus inculpatus esse volo. Hoc vnum tantum nõ dissimulo. Quandoquidem ioci, & ludorum studiosus sum, ita vt iam inde à puero crimen illud sustinuerim plus quàm deceret armis me, & equis delectatum esse. Seuerus & tristis ero? Quid enim facerem si charissimos canes feras nullas persequi, & sagittas à teredinibus exesas esse viderem? Et cõ stantiam, si Deus voluerit, obtinebo: atque quamuis à curis alienus, macerabor, caussarumq; & negotiorum quantũuis graue ministerium hoc, Deo confisus sustinebo. Dogmata autem per dissimulationem non tegam, neque mens à lingua dissentiet. Hoc si cùm & sentiam, & dicam, Deo placere puto: neq; sermonis illius de me occasionem relinquere volo, me quòd qui fuerim ignoratus sim, electionis suffragia rapuisse. Cæterùm Dei amantissimus Pater Theophilus, cùm me norit, postquam mihi se id scire significauerit, sic tandem de me consilium, quid statuat, capiat. Tum enim aut in instituto meo viuere me, & philosophari patietur, aut postea, vt me in iudiciũ vocet, vel sacerdotum ordine moueat, sibi ipsi potestatem non relinquet. Aliæ insuper opiniones & sententię omnes nugæ fuerint. Veritatem enim, satis scio, Deo esse gratissimam. Sed enim sacrum caput tuum, atq; in primis veritatis tutorem, & inspectorẽ Deum testor, ægrè mihi esse. Quomodo enim non sit, cùm quodammodo ex vita solita, in vitam aliam transeundum mihi sit? Hæc Nicephorus ex Synesio, qui vbi adeptus est Episcopatũ, an liberis operam dederit, neque tu verè, nec aliquis antiquorum protulit. Quin verò, cùm factus Episcopus errorem suum de resurrectione reiecisset, quemadmodum sperauerat Theophilus, mirum non est, si item Ecclesiæ ac Prouinciæ illius moribus, & cœlibatui seruando se attemperauerit. Cernis ne igitur Chytræe, quid hinc dicturi sint tui, qui in istis erroribus hac illac tuum cerebrũ tam miserè rotas?

Platonicę sententias cũ Christianis dogmatibus pugnantes retinendas esse cẽsẽt.

Philosophia quandoque admittit mẽdacium.

IN CANONE STEPHANI PONTIficis citando Chytræi fides desideratur, & in Concilio Ancyrano nihil esse cœlibatui contrarium ostenditur.

CAPVT XII.

ADDIS. Extant etiam in ipsis iuris Pontificij canonibus testimonia, quę sacerdotes iam ordinatos consuetudine cõtugali vsos declarant. dist. 31. Aliter se Orientalium traditio habet Ecclesiarum, nã earum sacerdotes, diaconi, & subdiaconi in matrimonio copulatur. Hæc tua respõsione. Sed & hic sincerior in recitando tua desideratur fides. Vt enim modo non quæram, Num iste canon fuerit Stephani Pontificis Maximi (de quo alibi dixi) is ita habet. Occidentalis non Orientalis Ecclesia castitatis votum obtulit. Aliter se Orientalium Ecclesiarum traditio habet, aliter huius Romanæ Ecclesiæ. Nam eorum sacerdotes, diaconi, & subdiaconi in matrimonio copulantur. Istius autem Ecclesiæ, vel Occidentalium Ecclesiarum nullus sacerdotum, à subdiacono vsque ad Episcopum licentiam habet coniugium sortiendi, &c. Cuilibet Christianorum antequàm vouit cœlibis vitæ castitatem, licet ducere vxorem, si vir est: si fœmina, nubere. Postea verò quàm vouit, vt abstineat necesse est. Hæc ibi. Sed neque in vniuersa Orientali Ecclesia, vti ex ipsismet Orientalibus grauissimis testibus planum fecimus, licebat connubium exercere post sacerdotium. Ac cùm in tot sacerdotibus, qui assumuntur ex Monachis in Archimandritas, & Vladicas, siue Episcopos, res adhuc antiquum, & Apostolicum in Græcia morem obtineat, nónne vides, quoquo te verteris, etiam per traditionem Orientis Ecclesiarum, Luthe ri, & aliorum apostatarum vestrorum eon nubia anathemate esse damnata?

Lib. de imposturis Chytræi.

Nota quo. nam in ſtatu erat, & quemad modũ aſſẽtus, cùm ſcriberet Syneſius, quæ pro ſe mendacẽ citet af fert Chytræus.

Episcopos Rutheni vocant Vladicas.

DE CONCILIO ANCYRANO.

PERGIS. Cumque de Græcis Ecclesijs præcipuè inter nos agatur: Id enim oppugnat Posseuinus, quod maritos à sacerdotio apud Græcos non arceri in oratione mea scripsi: omissis Occidentalibus, Græcas seu Orientales Synodos ab ipso Possevino citatas consideremus. Allegat Concilium Ancyranum, quod manifestissimè testatur, etiam post ordinationem licuisse diaconis matrimonia contrahere, qui licentiam ab Episcopo habuerunt. Poterant itaque Episcopi dare facultatem ducendi vxores diaconis iam ordinatis. Et: Canon X. Diaconi, quicunque cùm ordinantur, in ipsa ordinatione protestati sunt, dicentes velle se habere vxores, nec posse continere, hi postea si ad nuptias venerint, maneãt in ministerio, propterea quòd his Episcopus licentiam dederit.

Reformidat Episcopatum Synesius.

Concilium Ancyranũ

RESPONDEO primùm. Ad id, quod de Hieromonachis, è quibus in Græcia etiamnum Episcopi assumuntur nihil prorsus dixisti: nihil item de Monachis, & Sanctimonialibus, quæ votum castitatis apud eos seruant. Id quod nec Monachos vestros fecisse, & ab his sanctimoniales omnes ad vnam fuisse edoctas, & adactas, vt fidem Christo datam frangerent, manifestissimum est. Præterea quod dicis, te omissis Occidentalibus ad Græcas, & Orientales à me citatas descendere, perspicuum est, id te facere, vt solidum illud & constans Ecclesiæ per tot secula in vniuerso Occidente, ac parte magna Orientis de cœlibatu testimonium silentio inuoluas. De Cõcilio Ancyrano, quæ dixi vera sunt: Nec solùm in sacerdotio, verùm etiam in diaconis tacitam ipsam, ne dicam voce pronũciatam (vt in Ecclesia Occidentali semper est factum) professionem sic valuisse, vt si ad nuptias venisset, à ministerio, vel clero cessare debuissent. Quicunque (habet canon) sanè tacuerunt & susceperunt manus impositionẽ professi continentiam, si postea ad nuptias venerint, à ministerio, vel clero cessare debebunt. Nam quod attinet ad canonis verba illa, quæ præcedunt: Diaconos quoscunque cùm ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, dicentes se velle vxores, nec posse se continere, hi postea si ad nuptias venerint, manere in ministerio, quoniam his Episcopus licentiam dederit. Quid hinc effici putas? sanè nihil aliud, quã quod Græci tanti faciebant obligationem voti cœlibatus, vt nisi protestati fuissent, se nolle continentes viuere, intelligerẽt sibi perpetuò cœlibatum esse obseruandum, aut sese reijciendos à clero. Et num aliud? Id quoq; consueuisse in Oriente non paucos, continentiam vel verbo, vel tacitè vouere. Illud item. Antiquam fuisse traditionem hoc in Ecclesia faciendi. Præterea illud etiam. Diaconos nisi ab Episcopo licentiam habuissent, non potuisse matrimonia postea contrahere. Vestros ergo diaconos, & sacerdotes, cùm à nullo vnquã Episcopo, qui in fidei Catholicę communione fuerit, ducendi vxorem licentiã habuerint, hoc ipso canone tot ante secula fuisse condemnatos, quanquam & si aliquis facultatem cõcessisset, ea nihil valuisset. Sed quid amplius? Potuisse (inquis) Episcopos illis dare facultatẽ ducendi vxores. Quorsum hoc? videlicet, vt tuũ consilium quidã sequẽtes, istud ipsum à summo Põtifice (velit ille, nolit) extorqueãt. Sic enim deniq; Corypheus Septentrionalium fuisses.

At si potuerũt Synodi Ancyranæ Episcopi, qui tamen non fuere plus quàm duodeuiginti, concedere diaconis, qui non vouerant, facultatem, vxores ducẽdi, patere tu & concoque nunc, si nostri nolunt ijs, qui professi sunt castitatem, permittere id, quod nunquam Ecclesia concesit. Et patere (inquam) si Episcopi Ecclesiæ Christianæ quàm plurimi ac præsertim summi Pontifices, ad quos attinet de ouibus, eandem facultatem iustissimas ob causas sem per denegauerint, ac negaturi sint. Neque enim sine causa Petro & successoribus eius claues Ecclesiæ datę sunt ab eo, in cuius manu cuncta, & propterea in primis corda Põtificum sunt posita.

Albertus Pighius cõtro. 15. de cœlibatu sacerdotũ.

SED cũ Philippo Melanchthonii, ex quo ista omnia despumasti, Albertus Pighius vir doctus liquidissimè respondet, ad eũ te refero. Melanchthon enim sic aiebat.

» Manet adhuc hodie mos ille in Græcanica
» Ecclesia, vt sacerdotes nubant, & non so-
» lùm mariti eligantur ad sacerdotium: nec
» vt nubant semel tantũ, sed quoties voluerint, etiam decies, si ita tulerit res. Hæc ille.

At Pighius post alia respondet: ipsa rei euidentia Melanchthonem conuinci impudentissimi mendacij. Quandoquidem (inquit) omnibus notum est, quibus mos Græcæ, quem adhuc hodie obseruat, Ecclesiæ notus est: admitti quidem apud eos maritos ad sacerdotium, sed qui semel tantum, vni eique virgini nupserunt: at qui sacerdotes iam sunt, & altaris ministros diaconos, non nubere. Quod si cuius, quam ante accepit, vxor obierit, illum, reliquum vitæ tempus in sacerdotio cœlibem viuere oportere: & quæ sequuntur. Vbi deinceps. Non hoc (inquit Pighius) decreuit Ancyrana Synodus, quod Melanchthon ille impudentissimè & mẽdacissimè affingit: sed de altaris ministris sub sacerdotibus ita decreuit, vt si qui eorum adhuc cœlibes, & nuptiarum inexpertes, ab Episcopis ad eum gradum vocati, & ordinati, de hoc expressè protestati fuerunt suæ ordinationis tempore, quod continere non possent, sed vellent nubere, nec vlla ratione eam à se libertatem abdicare intenderent: si ijdem postea venirent ad nuptias, quod id sine sui gradus & ministerij periculo, aut iactura facerent, eò quod sub ea velut licentia, ab Episcopo ordinati fuerant, id quod alijs, sine gradus sui periculo nõ licebat. Citatur hoc decretum XXVII. di. c. diaconi: cui duo ille intrusit mẽdacia. Primũ, quod loquerẽtur de diaconibus, qui cœlibes, sed sine expresso voto cõtinentiæ, ad eum gradũ euecti fuerant: cũ de illis non loquatur, sed de his, qui expressè protestati sunt suę ordinationis tẽpore, quod continẽtiæ obligari nolluerunt, nec abdicare libertatẽ contrahendi matrimoniũ: velut, intelligentes quidẽ tacitè includi in susceptione gradus istiusmodi, professionem cõtinentiæ: tamen expressè protestãtes, nolle se ad eandẽ astringi: nec eiusmodi ministeriũ sub ea obligatione suscipere, sed si Ecclesia opus haberet, atq; vti vellet eorũ ministerio, id permissa sibi pristina illa nubendi licentia faceret. Nam sine expressa istiusmodi protestatione contraria, quisquis cœlebs susceperit diaconat' ministeriũ, eo ipso tacitè in dotij, aut telligebatur, etiã secundum verba eiusdẽ diacona Ancyrani canonis, professus continentiã. tus tacitè excludere Ita enim habent eius verba. Quicunq; sanè professiotacuerint, & susceperint manus impositionem continentiã professi, si postea ad nupnem contitias conuenerint, à ministerio cessare debẽ nentiæ. bunt. Notabis autem, & diligenter confe-
res, qd' dicitur: Si tacuerint, & susceperint manus impositionem, continentiam professi. Quæ verba susceptionem gradus diaconii, cum taciturnitate, aut sine expressa protestatione, quod obligari nollent ad cõtinentiam, tacitam habere professionem continentiæ clarissimè significant. Nam si vt obligarentur velut professi continentiæ, ea ipsa illis expressè vouenda fuisset, & esset, non dixisset, si tacuerint, & sic susceperint. Quomodo enim qui tacet expressè vouet? Alterum mendacium quod eidem Ancyrano decreto Philippus intrusit, imò quo ipsum impudẽter falsificauit, est, quod dicit ipsum loqui de diaconibus in cœlibatu, sed sine expresso eius voto promotis, quod si ijdem postea ad superiorem gradũ euecti vxores ducant, ipsis concedendum hoc esse, sine gradus aut officij sui iactura aut periculo. Nam Ancyranum illud decretum nihil loquitur de diaconibus, quomodo dictum est, promotis, & postea euectis ad gradum superiorem, nempè sacerdotiũ: nec dicit, quod ad illum iam euectis in eo licuerit nubere: imò Philippi sunt hęc addimenta & mendacia. Sed solùm de his, qui ad diaconatus gradum cùm ea, quæ dicta est protestatione promoti sunt, dicit, quod si in eo ipso, nõ verò in sacerdotio de quo non loquitur, postea cõtraherent nuptias, non propterea priuandi essent suo officio ac ministerio, cùm illud quod tacitè inerat susceptioni gradus contraria protestatio excluserat: Hæc ille.

Mos Græcæ Ecclesię circa sacerdotũ, &c. coniugia.

Ancyrana Synodus.

Plagij euidenter cõuincitur. Melanchthon & Chytræus.

HISTORIAM DE PAPHNVTIO meritò reijci, & eam cœlibatui non aduersari.

CAPVT XIII.

NVNC venio ad Paphnutium illum vestrum, sed postea non adeò tuum, vt quem obieceris aduersus sacerdotũ cœlibatum pugnasse, Nicænosq; Patres à lege de cœlibatu ferenda coërcuisse, mox eundem asseruëris non rectè, aut ex verbo Dei sensisse, cùm sacerdotes post sacerdotium vxorem ducere non posse cum vniuersa Ecclesia crediderit. Te videlicet pupugerunt ad viuum hæc verba, quæ tuas retegẽs impostura sic scripseram: pag. 62. & 66.

Inconstantia Chytręi ieuitas

Pag. 28. 29.

SILENTIO deniq; inuoluunt, quod vel
» ipsi Socrates, & Sozomenus scribunt, Paph-
» nutium, dũ permittendas esse sacerdotibus
» vxores diceret, quas ante susceptos ordines
» sacros duxissent, simul adiecisse, non esse
» permittendum, vt sacris ordinibus initi-
» ati, postea ducerent. Quamobrem si spiri-
» tu S. dictante, Paphnutij sententiam sancta
» Nicæna Synodus recepit, planissimè efficitur, vt Lutherus, Lutheranię; omnes, qui
» violata votorum fide post sacerdotium vx
» ores duxere, scelus horrendum patrauerint aduersus Paphnutium, aduersus Con-
» cilium Nicænum, aduersus spiritũ S. Hęc ego.

Pag. 66.

TV verò quid? post multa verba sic inquis: At multò antiquior, & sacratior est
» traditio ipsius Dei verbi, Ecclesiæ tradita,
» quæ & in veteri testamento sacerdotes, qui
» bus quotidie sacrificium Deo offerendum
» erat, vxorem ducere iubet: & in nouo testa
» mento, vxorem & liberos habere Episco-
» po & presbytero concedit, & honorabile
» coniugium in omnibus (etiam sacerdoti-
» bus) & castitatem esse cum propria vxore
» consuetudinem coniugalem affirmat.

HAEC quidem tu. Sed vester iste boni viri mos est, idem vt aiendo, & negando solidi nunquam quicquam afferatis: idem verò afferendo, & eodem tempore auferẽdo, nihil vt vnquam habeatis. Cæterùm, (ne mihi excidat) Quod dicis in veteri testamẽto sacerdotes, quibus quotidie sacrificium Deo offerendũ erat, vxorem ducere iussos, cur non addidisti, anno vicis eorum, quo victimas (licet vmbratiles, & carnales) offerebant, non tamen eis licuit, cum vxoribus nec adeò domi suæ habere commercium? Sed hæc postea nos ex antiquis Patrib' suo loco. Nescio verò, quàm ne illud quidem vestris ministris arrideret: Id vereor, vestros ipsam quoque Synagogam non minus, quàm Christianam Ecclesiam, desertos, si tam diuturnam parenthesim inter se se, & vxores passuros se intelligerent. Sed cùm dixisti Ecclesiam concessisse in nouo testamento vxorem, & liberos habere Episcopo, & presbytero, cur non addidisti, quod Patres antiquissimi, ijdemque eruditissimi notauerunt: aliud esse habuisse vxores, aliud duxisse post sacerdotium? Denique, cur addens illa verba: Honorabile coniugium in omnibus, inseruisti hęc (etiam sacerdotibus) ac mox dixisti. Et castitatem esse cum propria vxore consuetudinem coniugalem? Scribebat enim Apostolus non sacerdotibus, sed laicis. Quã re cùm illis dixisset. Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei: & non ita multò pòst. Obedite præpositis vestris, ipsi enim peruigilant pro animabus vestris: illud quoq; subdidit. Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus: quæ ad eos, ad quos scribebat, potissimum attinebant. Itaque & B. Ephrem inquit, dictum id esse τοῖς βιωτικοῖς, ἤγουν τοῖς ἀποταγτικοῖς, hoc est secularibus, siue ijs, qui mundo non renunciauerint: sicut id quoque: Nisi continent se, nubant. Quod quidam Monachi κακῶς ἐκλαμβάνοντες (inquit Eusebius) εἰς γάμον τράπτεσθαι, καὶ οὐκ οἴδασι, ὅτι μετὰ τὰς συνθήκας τὰς εἰς θεὸν γενομένας οὐ λέγεται τις γάμος, ἀλλὰ πορνεία. hoc est, obliquè detorquentes ad nuptias conuersi sunt, nec intellexerunt, post pacti sponsionem cum Deo interpositam, non iam coniugium, sed fornicationem dici. At redeamus ad Paphnutium. Interea (inquit) nullius momenti apud Posseuinum est, quod in præsenti controuersia præcipuum est, quod hi storia Ecclesiastica de Paphnutio refert.

Hebr. 13.

Pag. 62.

TV quidem vera nunc dicis Chytræe: hempè nullius apud me momẽti esse, quod in præsenti controuersia præcipuum opinaris. Nempè quod historia Ecclesiastica de Paphnutio refert. Nam neque apud te, qui hoc exaggeras, fuit denique apud te alicuius momenti (vt paulò antè dixi) quod Paphnutius de non ducenda post sacerdotium vxore constanter vnà cum eo Patrũ theatro credebat. Sed & illud ipsum, quod de Paphnutio Catholicis obijcis, tu ipse affirmas non fuisse tanti, vt propterea Patres canonem illum ea de re sanxerint. Quorsum igitur tãtoperè collaudauerint, cuius sententiam decreto non consignauerint, præsertim si (vt supra diximus) Apostolicæ traditioni quadrabat? vides in quos laqueos vos alij sapientissimi pedes inseritis.

NEC porrò Diuus Gregorius solùm eam Paphnutij historiam (si historia sit) improbauit: sed Epiphanius quoq; & Græcus auctor & sanctus Paphnutium ruisse in sectam Meletianorum est testis. Ac quem Ruffinus Episcopũ fuisse scribit, eum scriptor syntagmatis seu commentarij Græci de Nicæna Synodo, vti confessorem tantum agnoscit. Atque vt in Epiphanio, tempus Constantini Imperatoris, Regio AEgypti, Paphnutij nomen, confessoris celebritas eundem Paphnutium esse probant, non est cur quisquam tergiuersetur.

Epiphan. hæres. 68.

Ruff. lib. 1. hist. Ecclesiast. ca. 4.

De

De Meletio autem, licet primò habebatur in summa æstimatione, ac maiore quã ipse Paphnutius, ipse tamen Sozomenus inquisitum fuisse aduersus eum, à Synodo
» scribit Istud quidem (ait) Synodo æquum
» videbatur, cùm secum perpenderet, quàm
» temerario & præcipiti impetu ad minis
» stros Ecclesiæ creandos, tum Meletius ipse,
» tum suæ opinionis fautores ferri consue
» uissent. Et Epiphanius, Vtinam (inquit) ij
» dem Meletiani, qui summam instantiam
» veritatis demonstrabant, cũ lapsis post actã
» pœnitentiam communionem habuissent,
» potiusquàm cum Ario, & sectatoribus ip
» sius: Contigit enim ipsis hoc iuxta prouer
» bium. Fugientes fumum in ignem incide
» runt. Neq; enim Arius potuisset habere sta
» tum, & dicendi libertatem, nisi per huius
» modi occasionẽ, quæ mala coniunctio ip
» sis vsq; in hunc diẽ accidit. Permixtè enim
» sunt hi, qui quondã purè degebant, & sum
» mè iusti erant, ac fide Meletiani cum Arij
» discipulis, & plerìq; iam inclinati sunt, ma
» la Arij fide emoti in his temporibus. Qui
» dam verò etiamsi manserunt in vera fide,
» non tamen alieni sunt à cœnosis sordibus,
» propter societatem cum Ario, & Arianis.
Sozom. li. 1. cap. 23.

Hæc Epiphanius. Quæ placuit adscribere, vt intelligas, qui singulares esse volunt, & plus quàm Ecclesia Catholica sapere, (etiã si quid speciosum interdũ afferunt, ac multis dotibus prædíti fuerint) hosce tandem in scopulos impingere, eorumq; tumorem iustissimo Dei iudicio deprimi, nisi sese Catholicæ Ecclesiæ in omnibus subdant.

AFFERAM autem in simili re haud dissimile exemplum, quod in Synodo Tridentina paucos ante annos contigit. Erant legati quidam seculares, qui nescientes quid dicerent, vrgebant istam in sacerdotibus libertatem, & vsum Eucharistiæ cum laicis sub vtraque specie. Erat item Episcopus, qui doctrina, moribus, & auctoritate habebatur excellens. Quem si audiuissés loquentem, aut illa eadem quæ dixi, calidè insinuantem, sapientissimum, ac decies plus quàm Paphnutium vestri collaudassent. Quid factum? Non ita multò pòst ipse & sacerdos, & Episcopus, & vir specie tantus, Episcopatum quidem abiecit, quia inter Turcas cùm esset, nil inde redituum percipiebat, reliqua verò retinuit, vxorem denique duxit: nec contentus vtraque specie, hæreses vel pridem conceptas, vel quæ postea concepit, deinceps peperit. Præterea librum aduersus sanctissimam Trinitatem scripsit, quem Stephanus Poloniæ Rex dum princeps Transsyluaniam administraret, traditum sibi ab Vngaro procere in ignem proiecit, Regium illud effatus, satis in Transsyluania pestis habemus, necesse vt non sit nouã istius pestilentis libri labem adiungi. Sed & pleriq; norunt eundem illũ tantum Episcopum, superiore anno eandem impietatis Arianæ professionem in Poloniã misisse. Ecquid igitur, si quis vestrum de illo tale aliquid actis Tridentinæ Synodi adijceret, vti factum est de Paphnutio? Iam enim & tu nescio quid submurmuras de vtraq; specie, qua de actum in ea est Synodo. Habere ne propterea deberet apud cordatos homines fidem?

NICAENI igitur patres admittendam esse vbiq; purioris Apostolicę traditionis de cœlibatu obseruationem cordatissimè insinuauerant, si qua ratione opem ferre potuissent Orienti in schismata, & alia dãna collabenti, sicut spiritus S. qui Synodũ regebat, prœuidebat, sed quoniã auersam plerorumq; mentem videbat, difficillimũ autem esse intelligebat homines, qui erga cœlestem disciplinam non afficerentur, solis legibus posse ad officium redigi, sapientissimè fecit, ne alia quæ imminebant, & iam deliberata fuerant, nouarum tractationũ occasione relinquerentur inchoata: sicque fides orthodoxa de Christo vero Deo, & alia (vti factum est) sine impedimẽto promulgarentur, cætero quin sciebant in ijs, in quibus vocanti Christo nolũt homines assentiri, Diuinam ipsius deniq; sapientiam testatiorem fieri, quippè quę suis temporibus non desistit semitam omnem veritatis ostendere, atq; huius capiendę vires, & gratiam (si qui velint) offerre. Et sanè videmus in Comitijs, quæ Cęsar, & Reges indicunt, planè similia multa contingere, quæ aut prudenter differũtur, ne aliqua non absoluãtur, aut etsi ad publicum cõmodum, & ad ipsam quoq; Christianã fidem propagandam maximè facerent, (ac proinde à Deo proficiscerentur) vnius tamen vel alterius seditiosi factione plerũq; interturbari. Adeò libera fecit Deus hominũ ingenia, vt varijs rebus exercita, ij præmiũ Christianę virtutis nihilominus cõsequerentur, qui veritatẽ ac perfectionẽ tuerentur, etiãsi omnia in rẽ conferre nõ possent: reliqui verò interea dãnarentur, qui propositarũ bonarum rerum vias ad exitũ qualicunq; prætextu pręciderent.

QVOD verò ais nullã mentionẽ Socratis à Gregorio fieri, sed Sozomenum solùm à sede Apostolica nõ recipi in ijs, quæ de Eudoxio, & ipsius sectatoribꝰ dãnatis scribit: Esto, quid inde consequeris? Multa sanè extant in historia Ecclesiastica, quę nõ solũ à D. Greg. (cuius tamen testimoniũ plus ponderis habet, quã omniũ hęreticorũ vnquã habuit, aut habebit) verũ etiam à sede Apostolica, ac proinde à Catholica Ecclesia approbata non sunt, ac tamen non propterea reijcitur earum rerum historia, vbi cum antiquissimis & legitimis Synodis, alijsq; scriptis Patrum cohærent.

Sed & Socrati quantum fidei adhibendum sit, vel in earum rerum narratione, quæ tempore Nicæni Concilij contigerũt, vel in ijs quæ suo tempore Romæ fieri cõsueuisse scribit, manifestissima illa mendacia quæ non vno in loco habet, capite vigesimo primo, libro quinto, abundè testantur. Compertissimũ est enim à Nicæna Synodo (quemadmodum & posuimus) decretam fuisse Paschæ celebrationem Domini ca die post æquinoctiũ, id quod B. *a* Athanasius, *b* Eusebius, sancti *c* Epiphanius, & *d* Ambrosius, ac reliqui omnes scriptũ reliquerunt. Ac tamen Socrates audet asserere, nihil ab Ecclesia de festo Paschæ fuisse constitutum. Et verò ex D. *e* Augustino, scimus eo tempore solitum fuisse Romæ ieiunari die sabbathi: D. aũt *f* Leonẽ (cuius tempore idem Socrates vixit) testari, quadraginta dierum ieiunium Romæ (quod & S. *g* Gregorius meminit in more fuisse: quæ tamen omnia negat Socrates, id vnum afferens, tribus tantum hebdomadis ibi in quadragesima ieiunari solitum fuisse: vt si ille tam turpiter de rebus quæ suo tempore fiebant, mentitus sit, mirari non debeamus, si in antiquioribus vel studio, vel temerè lapsus fuerit.

a Athanas. epi. de Syn. Arimin. & Seleuc. b Euseb. in vita Const. c Epiphan. hære. 70. d Ambro. l. 10. ep. 83. e Aug. epi. 86. ad Casulan. f Leo serm. 4. de quadrag. g Greg. ho. 16. in Euãg.

Pag. 63.

Addis. Quod si huic de Sozomeno Grẽgorij Epistolæ tantum tribuit Posseuinus, an igitur proximè præcedentis epistolæ
» testimonium idem momentum habere võ
» let, vbi fidenter affirmat Gregorius. Quis
» quis se vniuersalẽ Episcopũ vocat, vel voca
» ri desiderat, in elatione sua Antichristum
» præcurrere, quia superbiẽdo se cæteris præ
» ponit. Hæc tu. Cui quoniam locus hic non
» est de Romani Pontificis in Ecclesia principatu agendi, (quod tamen postea faciam) satis nunc sit, ex tanto, & tam sancto Pontifice posse à vobis intelligi quàm celeres eitis Antichristi præcursores, cùm qui ad Ecclesiæ administrationem legitimè vocati nunquam fuistis, vos tamen superbiendo cunctis Synodis, Patribus & Pontificibus anteponatis.

SIRICIVM PONTIFICEM MAXIMVM *improbè & impudenter à Chytræo impudentem nominari.*

CAPVT XIIII.

SIricium item vocas impudẽtissimum, qui tamen cùm quindecim annos Ecclesiam eo seculo sanctissimè rexerit, quo priores quatuor synodi œcumenicæ partim habitæ fuerunt, partim non ita multò post conuenerunt, cunctas autem hæreses, ac præcipuè Manichæos vir ille castissimus represserit: neq; verò vlla vnquã synodus, vel aliquis celeberrimorum Patrum ei quidquã eiusmodi (sicut tu facis) obiecerit, interrogare impudentem istam conscientiam tuam potes, ex quonam spiritu tantum blasphemiæ crimen Ecclesiæ Christi Rectori tam sancto inferre sis ausus. Quòd si cœcitatis velamine cor tuum ita contectum est, vt salutare ho possis remedium arripere, lege, quę Mediolanensis Ecclesia, cui tum B. Ambrosius præerat, Siricio, & relege, quæ Siricius Himerico Tarraconensi scripsit. Vt enim ego defensionem tanti viri suscipiam, fateor non esse meum, qui vtinam dignus essem, vmbram illius sanctitatis, ac doctrinam attingere. Et D. quidem Ambrosius, ac reliqui Siriclo scripserunt.

Impudentia Chytræi effiõs.

Recognouimus literis sanctitatis tuæ bo
» ni pastoris excubias, qui diligenter cõmis
» sam tibi ianuam serues, & pia sollicitudi
» ne Christi ouile custodias, dignus, quem o
» ues Domini audiant, & sequantur. Et ideò
» qui a nosti ouiculas Christi, lupos facilè de
» prehẽdis, & occurris quasi prouidus pastor,
» ne isti morsibus perfidiæ suæ, feralíq; vlu
» latu Dominicum ouile dispergant. Lauda
» mus hoc, Domine frater nobis dilectissi
» me, & toto celebramus affectu. Nec mira
» mur, si luporum rabiem grex Domini per
» horruit, in quibus Christi vocem non reco
» gnouit. Agrestis enim vlulatus est, nullam
» virginitatis gratiam, nullum castitatis or
» dinem seruare, promiscuè omnia velle cõ
» fundere, diuersorum gradus abrogare me
» ritorum, & paupertatem quandam cœle
» stium remunerationũ inducere, quasi Chri
» sto vna sit palma, quam tribuit, ac non plu
» rimi abundent tituli præmiorum. Simulãt
» se ista dare coniugio. Hæc illi.

Rescriptũ Episcoporum Ambrosij, Sabini, & aliorum ad Siricium Pont. Max.

Sed malè te habuit Chytræe, quòd tantus Pontifex ante mille ducentos annos incestas Lutheri, tuorumq; Magistrorum libidines adhuc acrius perstrinxerit, cùm præter efficacissimas alias rationes, quas attulit, hæc subiunxit.

Nota Chytræe.

Notate Sacerdotes.

Nota sobolem Lutheranã.

Præterea monachorum quosdam, atq; monacharum, abiecto proposito sanctitatis, in tantam protestaris demersos esse lasciuiam, vt prius clanculum, velut sub monasteriorum prætextu, illicita ac sacrilega se contagione miscuerint: postea verò in abruptum cõscientiæ desperatione perducti, de illicitis cõplexibus liberè filios procrearint, quod & publicæ leges, & Ecclesiastica iura condemnant. Has ergo impudicas, detestabilesq; personas à monasteriorũ cœtu, Ecclesiarumq; conuentibus elimi-

» nandas esse mandamus: quatenus retrusæ » in suis ergastulis, tantum facinus continua » lamentatione deflentes, purificatorio pos- » sint pœnitudinis igne decoquere, vt eis vel » ad mortem saltem solius misericordiæ in- » tuitu, per communionis gratiam, possint » indulgentia subuenire. Et quidem hic sanctus vir & Pontifex Siricius.

GANGRENSIS SYNODI CANONES fraudulenter & ineptè à Chytræo contra cœlibatum adferri.

CAP. XV.

POST priores posteriorem impostu-ram oblinis fuco auctoritatis Gangrenſis Synodi, cùm autem ordo postulasset, vt prius de primo, mox de quarto canone ageres: de quarto prius, mox de primo egisti, nimirum vt inde hunc ad tuũ sensum commodius pertraheres, alterumq; cum altero canonem confunderes, vnum nimirum è duobus faceres, quos Patres illi non sine causſa secreuerunt. Ais igitur.

Chytræus pa. 66. Quod si Gangrensem quoq; synodũ, quæ non longo interuallo Nicænam secu- » ta est, citare tibi libuisset: multò illustrio- » ra veritatis testimonia aduersus ὁμόψηφον » tuum Eustachium, qui sacerdotum in con- » iugio viuentium benedictionem, & com- » munionem fugere tanquam abhominatio » nem iussit, reperisses. Ita enim canone IIII. » definit. Quicunq; decernit presbyterum » coniugatum, quod propter coniugium » non oporteat eo ministrante de oblatione » percipere, anathema sit. Et can. I. si quis vi- » tuperat nuptias (sacerdotum vel alias) & » dormientem, cum viro suo fidelem ac re- » ligiosam detestatur, aut culpabilem existi- » mat, velut quæ in Regnum Dei introire » non possit, anathema sit. Hæc tu.

Sed in primo canone nulla de sacerdotum nuptijs mentio fit, id quod tu pro tua videlicet sinceritate prætermisisti. Patres enim illi canonem primum Græcè sic ediderunt.

Εἴ τις γάμον μέμφοιτο, καὶ τὴν χαθεύδουσαν μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, σύσαμ πιστήν, καὶ ἐυλαβῆ βδελύσσοιτο, ἢ μέμφοιτο, ὡς μὴ δυναμένην εἰς βασιλείαν εἰσελθεῖν, ἀνάθεμα ἔστω.

Latinè autem sic:

Si quis nuptias accusat: nec non dormientem cum viro suo fidelem, piamq; detestatur, ac vituperet, quasi nequeat in Regnum introire, anathema esto.

Quod autem contextus Græcus habet, ἐυλαβῆ, id rectè vertimus, piam, ne quis dum in Gratiano hãc vocem (religiosam) legit, putet, monacham, & ἀσκητρίαν dici.

Quartus autem canon sic habet.

Εἴ τις διακρίνοι τῶν παρὰ πρεσβυτέρου γεγαμηκότων, ὡς μὴ χρῆναι, λειτουργήσαντος αὐτοῦ, προσφορᾶς μεταλαμβάνειν, ἀνάθεμα ἔστω.

hoc est:

Si quis existimat de presbytero qui vxorem duxerit, quod eo sacrificante, non » oporteat ipsius oblationi, vel sacrificio cõmunicare, anathema esto. Sic autem Zonaras quoq; & ante illum Socrates. Socrates li. 2. cap. 43.

Et verò tu pro sacrificante, vox hęc (ministrante) tibi magis arrisit: nimirum, vt incruentum Ecclesiæ Christi sacrificium longè ab hominum mentibus ablegares. Præterea nihil hinc necessariò efficitur, vt quoniam sacerdotum coniugatorum mentio fiat, id propterea ad vsum coniugij post sacerdotium referri debeat. Cùm enim Eustathiani negarent nuptias, & abhominandas dicerent, mirum non est, si eos etiã auersarentur, qui ad ordinem sacrum ex cõiugatis assumebantur.

Deinde taces, quod Gratianus ipse, quẽ citas, in eandem synodum Gangrensem, quæ localis fuit; & μερικὴ paucissimorum Episcoporum scripsit. Is enm sic.

Argumentum ex Gratiano in Concilium Gangrense.

SYnodus Gangrensis, post Nicænam legitur fuisse, in qua Patres sexdecim sta- » tuerunt canones viginti, propter quasdam » necessitates Ecclesiasticas, maximè contra » Eustathium, qui dicebat, quòd nullus in » cõiugali gradu positus, nec vllus fidelis, » qui non omnibus renunciaret, quæ possidet, » ret, spem vllã ad Deum haberet. Et multa » alia venenosa, quæ enumerare longu est. » Et infra alio loco. Item opponitur ex Con » cilio Gangrensi, si quis discernit presbyte- » rum coniugatum tanquã occasione nuptia » rum, quod offerre nõ debeat, & ab eius ob- » latione, ideo abstinet, anathema sit. Sed nõ » tandum est (inquit Gratianus) quod secun » dum Isidorum, pleraq; capitula ex causſa, » ex loco, ex tempore, ex persona considerãda sunt. Hinc etiã Gregorius ait: Regulæ » sanctorum Patrum pro tempore, loco, & » persona, & negotio instante necessitate tradita sunt. Illud ergo quod in Cõcilio Gangrensi legitur, ex causſa consideratur, & ex » tempore. Causſa fuit hæresis Manichæorũ, » qui coniugium detestabantur, sicut etiam » quorundam superstitio, multa in Catholi- » corum detestationem introduxisse inueni » tur, contra quos in Gangrensi Concilio » statutum legitur. Hæc Gratianus.

Præterea silentio inuoluis, quod ipse- Retectio impostura- rum Chytræi. met ea de synodo attuleram his verbis. Si quæ altera (Synodus Gangrensis nimirũ) increpat Manichæos, atq; alios, qui simpliciter nuptias contempserunt, hoc ad sua » car-

» carnis desideria, & ad sacerdotum connu- » bia permittenda malitiosè hæretici tor- » quent. Tacent interim synodum illam re- » probatam fuisse à Sergio Pontifice, vt Beda in vita Constantini declarat.

Ergo quoniam non satis fuit tibi Chytræe, calumniari Catholicos, & quæ ad vos ipsos pertinent in nos transferre, nisi etiã rerum historias mutilares, & causſas reticeres, dicam adhuc dilucidius, quænam sexdecim Gangrenses Patres non ita multò post Nicænam synodum ratio mouit, cur Gangris oppido Paphlagoniæ conuenerint: Quisnã Eustathius fuit, contra quem egerunt. sic enim vel tu posthac silebis, ac te ipsum melius pernosces: vel certè tui te quos decepisti discipuli, interius satis imperitum, ne dicam malignum agnoscent.

Epiph. hæ- ref 75. Basil. epist. 78. Socrates c 4. lib. 2. Sozom. li. 3. cap. 14. Nicep. li. 9. ca 16. & 45. & Suidas. Sebastiæ Ponti vocatæ (inquit Epiphanius) regionis minoris Armeniæ fuit Episcopus Eustathius (qui tuo in libro dictus est Eustachius) Hermogenis successor, & filius Eulalij, qui eum, vt pessimè se gerentem, deiecit ab Ecclesia. Is discretos & selectos à reliquis homines, victum, vestitiũ, festiuitates, precationes, consuetos in Ecclesia conuentus, atq; antiquas omnes Ecclesiæ ceremonias innotauit, rituum nouitate insolentissimus, & singularis haberi volens. Quod satis erat superbiæ indicandæ, quæ (vt S. inquit Augustinus) mater est omnium hæresum. Itaq; vt sermone vehemens, & vt historiæ tradunt πάθει μ ἰκανώτατος plurimos in suam sententiam alliciebat, Arij alioquin in cuius Germanissimis & γνησιωτάτοις discipulis (ait Basilius) annumerabatur, & Macedonij dogmatum pertinacissimus sectator, atq; Aerij, pariter Armenij, & hæretici σωσχολασ ικὸς atq; in monachatu socius. Quamuis Aerius, quod in Episcopatu Sebastiæ eum sibi prælatum vidit, secesserit ab illo, cui factus inimicus perstitit tum in ijs, tum in alijs hæresibus, quas D. Augustinus & alij commemorant. Eustathius igitur, quem (vt ait S. Epiphanius) οὐτε αἰθλήψεις τοῦ διωγμοῦ διωρθώσαντο, hoc est, ne tribulationes quidem persecutionum correxerunt, cùm satis ex Nicænæ synodi decretis, & fidei professione ob Arianum dogma esset damnatus, ab Episcopis, qui Gangras conuenerunt, de cæteris nouationibus anathemate percussus est. Isq; impietatẽs eiurare simulans, atq; ad Liberium Pontificẽ profectus, licet veniam deprecatus sit, redijt tamen ad vomitum: ac veneno, quod tegebat, quoscunq; poterat, inficiebat. Extat synodica epistola à patribus Gangrensibus ad Armeniæ Episcopos Græcè scripta, in qua inter alia sic de Eustathio eos monent.

Anno 350.

Καὶ γὰρ ἐκ τοῦ καταμέμφεσθαι αὐτοὺς τὸν γάμον, καὶ ὑποπτεύεσθαι, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἐν γάμῳ ὄντων, ἐκπίδα παρὰ θεῷ ἔχει, πολλαὶ γυναῖκες ὕπανδροι ἀπατηθεῖσαι, τῶν ἑαυτῶν ἀνδρῶν ἀνεχώρησαν, καὶ ἄνδρες τῶν ἰδίων γυναικῶν, ἕτερα δὲ μεταξὺ μὴ δυνηθεῖσαι ἐγκρατεῖν, ἐμοιχεύθησαν. καὶ διὰ τὴν τοιαύτην ὑπόθεσιν, ὠνειδίσθησαν: hoc est:

Nam ex eo, quod illi nuptias damnarent, & edocerent, quòd nullus eorũ, qui » sunt in coniugio, habet in Deo spem, sedu- » ctæ mulieres multæ suis subditæ maritis, » ab ipsis maritis discesserunt: Et à proprijs » vxoribus viri. Sed interim, dum continere » non valent, adulterium cõmiserũt. Eaq; de » causſa diffamati sunt, & probris insimulati. »

Patres autem illi ὕπανδρον γυναῖκα vocarunt, id est coniugatam, & quæ (vt D. Paulus simili voce vsus ait) sub viro est mulier. Facilè verò fuerat in vicinia illa plures sectatrices reperiri, cùm aliquando ad amnem Thermodoõtem in ora Cappadociæ Amazones sedẽ habuissent, quæ matrimoniũ pro seruitute ducebãt, & maritorũ, nõ aliorum hominum, vsum detrectabant.

Epist. Syn. Gangrẽs. Eustathiani quoq; nonnulli (inquiunt Gangrẽses patres) sumere carnes, & his vesci detestabantur. καί τινες (ait) αὐτῶν μεταλήψεις κρεῶν βδελυσσόμενοι: quę omnia de Tatianis, & futuris Manichæis & alijs prædixerat Apostolus nuptias, & esum carniũ prohibituris, aduersus quos plus quàm satis Ecclesia Catholica, & Romani Pontifices non semel anathemata inflixere: nullum aũt esse naturale malum, nullamq; substantiam per se esse malam ostenderunt. Aug. de moribus Manich. c. 8. lib. 2. De morib. Manichæorum.

Eruperat verò olim hæc hæresis in Asia (relegato D. Ioanne Euangelista in Insulã Pathmon) sub Ebione, Cherinto, & Marcione, quos idem Euangelista Antichristos nominat: & quorum Magistros Nazaræos D. Paulus sæpe pupugerat. At illi cùm inueherentur in nuptias, ne Christum quidẽ fuisse Deum credebant, quoniam de muliere natus esset, atq; hęc viro per matrimonium fuerat iuncta. Et quoniam satanas dũstabat virtus castitatis, difficillimè poterat Euangelicæ perfectioni obsistere, eadem virtutis specie, (quasi velo) superbiæ vitium contexit, ac sensim vnà cùm hæresibus in animos multorum infudit. Itaq; in alterum extremũ pleriq; incauti inciderũt, atq; insolescentes ex virginitate, vel cœlibatu, quoslibet alios aspernati sunt, facies suas extenuantes hypocritæ, & lachrymas tantum, atq; flagella, & longissimas preces cum ieiunijs prę se ferentes, cæterum virtutem ipsam, & pietatẽ abnegantes. Eiusmodi fuere (Christo adhuc in terris agente) Esseni, Nazaræi, Pharisæi quidam, Sadducæi: micante autem latius Euangelio Che-

rinthiani, Ebionei, Valétiniani, Cerdoniani, Marcioniſtæ, Seueriani, Tatiani, Valeſij, Cathari, Manichæi, poſt quos Hieraciteæ, mox Ariani, poſtea Euſtathius, & Aerius cum ſuis aſſeclis. Hi verò neq; ad mensas coniugatorum accumbere, nec agapas agere, neq; ſi quis maritus vnius vxoris vir (neceſſitate Eccleſiæ tunc ita exigente) factus fuiſſet ſacerdos, de eius manibus Euchariſtiam capere volebant. Contra hos igitur omnes Irenæus, Tertullianus, D. Auguſtinus, S. Epiphanius, ac pleriq; alij omnes diligentiſſimè ſcripſerunt. Quodque ſemper fecit Eccleſia Catholica, vt neque coniugium damnaret, & tamen ſacerdotalis muneris puritatem oſtenderet, ſuum cuiq; defendit officium, & Sacramentum. Diui autem Paulus & Ioannes Euangeliſta ſe illis acerrimè ſic oppoſuerunt, vt tamen neq; viduas & virgines dehortarétur à vita continentiore, nec quenquam à propoſito caſtitatis ob pietatem ſuſceptæ auerterent: & verò matrimonium, ad quod ritè acceſſiſſent, in alijs aſſererent eſſe honorabile, ſi thorus eſſet immaculatus, & viri vxores ſuas diligerent, vt Chriſtus dilexit Eccleſiam. Quæ res permouit D. Ioannem Euangeliſtam, vt reuerſus ab exilio, & ab omnibus Aſiæ Epiſcopis coactus, altius aliquid, quàm cæteri fecerant, de Diuina Chriſti natiuitate ſcriberet. Quod cùm indicto communi ieiunio feciſſet, deq; Chriſti Diuinitate tonitru illud edidiſſet: In principio erat verbum, deinceps & hoc carnem eſſe factum, & verbum incarnatum nuptijs in Cana Galileæ interfuiſſe ſcripſit, vt nuptias haud eſſe malas oſtenderet. Ac tamen propterea neq; Chriſtum duxiſſe vxorem, neq; ſe nupſiſſe, nec alios Apoſtolos operam poſt Apoſtolatum liberis dediſſe ſatis indicauit, quippè quòd nec ſacerdotum cœlibatus exercentibus legitimè coniugium: Neq; hoc cœlibatui ſacerdotum præiudicare debebat. Hæ igitur cauſſæ item fuerunt, cur Patres Gangrenſes primum, quartum, nonum, decimum, & vndecimum canones ediderè. Quorum tres vltimi ſic habent.

Hieron. in proœmio ſuper Matt.

Εἴ τις παρθενεύοι, ἢ ἐγκρατεύοιτο, ὡς ἂν θελήσαντα τοῦ γάμου ἀναχωρήσας, καὶ μὴ διὰ τὸ καλόν, καὶ ἅγιον τῆς παρθενίας, ἀνάθεμα ἔστω. Latinè ſic:

Can. 9. Si quis virginitatem cuſtodiat, aut in ,, continentia degat: ac velut abhorrens nu- ,, ptias, ſecedat, & ſolus agat. Non ideo, quia ,, ſancta ſit virginitas, neq; propter ipſum ,, virginitatis bonum. Anathema eſto. Deinde.

Εἴ τις παρθενευόντων διὰ τὸν κύριον, καταφρονήσοιτο τῶν γεγαμηκότων, ἀνάθεμα ἔστω. Hoc eſt:

Can. 10. Si quis virginitatem ſeruans ob Domi- ,, num, ſuperbiat, ac ſe ſupra coniugatos ex- ,, tollat. Anathema eſto. Præterea. ,,

Εἴ τις καταφρονοίη τῶν ἐκ πίστεως ἀγάπας ποιεόντων, καὶ διὰ μὲν τὸν κύριον συγκαλεῖν τε μὴ τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ μὴ ἐθέλοι κοινωνεῖν τοῖς πλήθεσι. Id eſt:

Can. 11. Si quis illos deſpiciat, qui Agapas in ſi- de faciunt, & fratres inuitant in honore ,, Domini: Neq; velit his inuitationibus có- ,, municare: Per hoc vilipendens, quod agi- ,, tur. Anathema eſto.

CHYTRAEVS, VBI SATIS PRAEſidij non repperit in antiquis Synodis ad ſuas contra cœlibatum ſacerdotum impoſturas tutandas, eas eſſe traditionem humanã dicit, & emendicatis trium vel quattuor huius ſeculi recentium ſcriptorum verbis, quæ nec verè citat, nouas conatur offundere tenebras legentibus.

CAPVT XVI.

AD extremum, inquis, in re manifeſta pluribus verbis nihil opus eſſe, tantummodo enim humanis Epiſcoporum ſtatutis prohiberi coniugium: ſcriptores autem Pontificis, in quibus aliquid conſcientiæ eſt, relaxari cupere legem de cœlibatu, ſcelera verò loco cœlibatus inuecta eſſe perplura. Itaq; & Eraſmum, & Auentinum, & Aeneam Syluium, & alium, quem non nominas, ac Baptiſtam Carmelitam (de quo ſatis dictum eſt ſupra) Apoſtolicis ipſis, & reliquæ Chriſti Eccleſiæ, quæ ſaniſſimam doctrinam tenuit, temerè ac falsò obijcis.

Ego verò Chytræe de te aliquando ſpé eam conceperam, forè, vt qui videbare libros antiquorum libenter euoluere, ſi quẽ ducem itineris, & ſi quid lucis inter varios hominum ſenſus, ac quaſi anfractus, habuiſſes, non diu futurum, cùm ex iſtis hæreſum laqueis te expedires: niſi quod experior ad te illud maximè pertinere. Accedentem ad Deum oportet credere. Et illud: Niſi crediderit is, nõ intelligetis. Quã- Hebr. 6. obrem hæreſes iſtas eiura, & Chriſtus tibi Iſai. illuceſcet, atq; omnia liquidiſſimè percipies. Nulla enim adeò ſancta res eſt, quam conuellere nequeat hominum aſtus, & prauus affectus: Quare ſi vitia, & pronitates hominum ad malũ tantummodo ſpectentur, leges ipſas Regum, quoniam humanæ ſunt, vnuſquiſq; rebellis abſq; periculo criminis læſæ Maieſtatis infregerit, prætexens earum laxationem & autonomiam, (vt anarchiam) conſeruandis Regnis eſſe aptiorem. Quod quidem ſua illa conſcientiæ libertate veſtri hæretici in tot Regnis effecerunt. Tu verò neſcio an ita ſcribens ſenſeris, concidere prorſus omnia, quæ ex ſexta Synodo, quæué ex Gangrenſi Synodo, & cæteris falsò, vt citaſti, ſic poſtremò nunc affers. Sanctimonialium enim & Monachorum, atq; aliorum cœlibum vota, quæ tum ex illis ipſis Synodis, & canonibus inuiolata manſerunt, ac cõſtanter vſque ab Apoſtolis tanquam diuinitus propoſita, & conſtituta perdurarunt, illico tollerentur. Vnuſq; ipſe Chytræus, qui eſſe ex coniugatis aſſumendos homines in Epiſcopos dicit, quoniam non ſemel quendã pſeudoarchiepiſcopatum in Septentrione, vel aliquid ſimile bonus grãmaticus prenſabat, anteferretur omnibus Eccleſiæ Chriſti Pontificibus Max. omnibus ſanctiſſ. Epiſcopis, omnibus legitimis ſexdecim ſæculorum Synodis.

At quoniam Eraſmi teſtimonium producis (etſi locum non adnotaſti) qui ſcripſerit, inter Catholicos eſſe, qui ſub vmbra caſtitatis libidinantur, neq; mirum fuiſſe, ſi ætate Auguſtini dictæ ſint aliquot virgines ſanctimoniales nupſiſſe, cùm hoc ſæculo tot dicantur eſſe monaſteria, quæ nihil aliud ſunt, quàm publica lupanaria, haud equidem miror hominem, qui monachus fuerat (loquor de Eraſmo), de quo alibi plura) ſuæ vocationis, & voti pertæſum, & in Germania maximè verſatũ, hæc potuiſſe de veſtris monaſterijs dicere, in quibus gliſcebat tacitum virus hæreſeos, & veſtri videlicet Euangelici iaciebant fundamenta impietatis: ſepta verò ſacrarum virginum, quæ vos alij, qui tanquam ſecundi Heliæ, ac tertij Catones ad reformandam Eccleſiam de cœlo decideratis, debuiſſetis clamare, vt ſanctè cuſtodirentur, apoſtatis tamen & ebrioſis aulicis pandebatis, atque adeò iſtud eſſe Euangelium purum, putum, Lutherus facto non minus, quàm verbo blaterabat, quò puritas omnis in exilium ablegaretur. Quod ſi D. Auguſtinus, quoniam aliquæ ſanctimoniales nupſerunt, non propterea ipſe libidini habenas remiſit, ſed factum acerbiſſimè reprehendit, cur Auguſtinianus Monachus Lutherus, & Monachus Eraſmus tam inſignem Monachorum patrem, & hæreticorum malleum non ſunt imitati? Ac tamen idem Eraſmus melius interdum ſapiens, initiaq; veſtræ deformationis cum Eccleſia Catholica conferens, vide quid contra vos pſeudoeuangelicos hac de re ſcripſerit.

Eraſ. in ep. contra pſeudoeuangelicos.

Circumſpicite (ait) mihi ſodalitatem iſtam Euangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot alijs vitijs infames. Et hoc ,, habent etiam in delicijs, tantum abeſt, vt ,, vitent. Apoſtoli quò magis vacarent Euan- ,, gelio, aut abſtinebant ab vxoribus, aut le- ,, gitimè ductas vertebant in ſorores. Nunc floret Euangelium, quòd ſacerdotes, & mo- ,, nachi contra certè leges humanas, contra ,, profeſſionem ſuam ducunt vxores: condo- ,, netur hoc: circumſpicite, num caſtiora ſint ,, eorum coniugia, quàm aliorum, quos du- ,, cunt pro Ethnicis. agnoſcis opinor, quas ,, fabellas tibi poſſim referre, ſi liberet. Iam ,, an inter Euangelicos minus indulgeatur ,, libidini, an minus ſit adulteriorum? Quid ,, Argentorati fiat, neſcio, quid alibi comper- ,, tum ſit, mecum nouit populus. Iam vt do- ,, nemus iſtis Euangelij preconibus, eſſe fas ,, vxores ducere, quis non admiretur, ouicu- ,, las mactationi deſtinatas, nihil in hoc mun- ,, do quærentes præter Chriſti gloriam, tot ,, curis diſtrictos, & afflictionibus obnoxios ,, (quibus accedit & paupertas, onus cùm mi- ,, ſerũ, tũ graue) non poſſe viuere ſine vxori- ,, bus? quas tamen multi ob leuiores cauſſas ,, aut nõ ducunt, aut ductas nollẽt. At iſtis o- ,, mnis tragœdia exit in cataſtrophẽ comicã. ,, Vbi cõtigit vxor, occinitur, valete & plau- ,, dite. Quæ (malũ) eſt iſta tanta ſalacitas, quã ,, tot mala non poſſunt excutere? vnde tanta ,, carnis rebellio in ijs, qui ſe iactant agi ſpi- ,, ritu Chriſti? Dices: nihil tam fuit vnquam ,, fœlix in rebus humanis, quin malorũ ad- ,, mixtu vitiaretur: ad bonos verte oculos. ,, Fieri poteſt, vt mea ſit hæc infœlicitas: mi- ,, hi adhuc neminem contigit noſſe, qui non videatur ſe ipſo factꝰ deterior: vos (inquit) ſtrenuè clamatis in luxum ſacerdotum, in ambitionem Epiſcoporum, in tyrãnidem, Romani Pontificis, in garrulitatem ſophi- ,, ſtarum, in preces, ieiunia, & miſſas, nec iſta ,, purgari vultis, ſed tolli: nec omninò quic- ,, quam in receptis placet, ſed zizaniam euel- ,, litis cum tritico, aut (vt melius dicam) tri- ,, ticum euellitis pro zizania. At quid inte- ,, rim nobis profertis melius, & Euangelio ,, dignius, vt ab aſſuetis recedamus? circum- ,, ſpice populum iſtum Euangelicum, & ob- ,, ſerua, num minus illic indulgeatur luxui, ,, libidini, & pecuniæ, quàm faciunt hi, quos ,, deteſtamini? Profer mihi quem iſtud Euã- ,, gelium ex commeſſatore ſobrium, ex fe- ,, roce, manſuetum, ex rapace liberalem, ex ,, maledico benedicũ, ex impudico reddide- ,, rit verecũdum? Ego tibi multos oſtendã, q ,, facti ſunt ſeipſis deteriores. (& paulò poſt) ,, Nunquam eorum Eccleſias ſum ingreſ- ,, ſus, ſed aliquando vidi redeuntes à conci- ,, one, veluti malo ſpiritu afflatos, vultibus ,, omnium iracundiam, ac ferociam miram ,, præ ſe ferentibus. Sic opinor, diſcedunt mi ,, lites à concione Ducis ad prælium exhor- ,, tati. Quis vnquam vidit in eorum concio- ,, nibus quenquam fundentem lachrymas, ,, tundentem pectus, aut ingemiſcentem? Et ,, alio loco. At ille inquit, populus tam Euã- ,, gelicus etiam Turcarum Principi dicitur ,,

Lutheri doctrina ſunt homines deteriores.

» deteſtabilis, quẽ ait ſeditioni natum: quos
» ſubinde tumultus excitat ? quoties quàm
» leuibus de cauſſis procurrit ad arma? ne
» ſuis quidem Eccleſiaſticis ſatis obtempe-
» rans, niſi dicant blanda auribus: profligan-
» di etiam, ſi liberius in vitam eorum inue-
» hantur, aut ab opinione diſſentiant. Initio
» tantum non Deus erat illis Lutherus, nunc
» ijſdem prorſus delirat, quod nouũ de Eu-
» chariſtia dogma non recipiat. Nouam ve-
» rò libertatem, impunè facere, ſentire quod
» cuiq; libitum eſt. Hæc Eraſmus, quem in-
telligis quàm pro te facit.

Ex Auentino autem nihil eſt, quod ſolidos Catholicos morari debeat, quicquid vnus vel alter princeps ſecularis (vt ille refert) pro abundantia ſenſus ſui loquutus fuerit. Neq; enim ſcriptum eſt: Illis. Sed tibi Petre dabo claues Regni cœlorum. Adminiſtrent igitur ij rectè ſuas ditiones, & leges antiquas ſartas tectasq; tueantur, ac quæ ſunt Dei Deo reddant: & videbis quãta caſtitati, & cœlibatui feneſtra aperietur, quamq; omnis honeſtas redibit eo, vbi nũc tot germina turpitudinum in dies pullulant, quas teterrimas de veſtris miniſtris ſi dixero ipſoſmet Reges, ac Iudices mihi cũ maxima animi indignatione retuliſſe, nõ mentiar. Sed & plura, quàm voluiſſem oculis conſpexi, & mulieroſos ſacerdotes in Moſcouia, & in alijs prouincijs, quæ magis ad Orientem vergunt, vidi, quàm ſine vllo ſpiritu, ſine vlla penè doctrina, ac tanquam cœci ad res ſacras paſſim euntes feruntur.

De AEnea Syluio (quicquid etiam ille in Boemia verſatus inter ſchiſmatica ingenia (bonos ſemper excipio) potuit loqui, ſperans minore malo poſſe maius præcidi) tu non eum vti Pontificem Maximum pro te citare debebas. Aliud enim vt Syluius, aliud vt iam factus Põtifex Maximus, hoc eſt Pius II. ſenſit. Quippe ad Pontificatum euectus, & alio quàm priuato ſpiritu actꝰ, neq; laxauit ſancti cœlibatus legem, & id quod antea ſcripſerat, poſtea ingenua pietate (vti de alijs rebus fecerat D. Auguſtinus) retractauit. Et ſanè Chytræe mirum videri poſſet, ei, qui non nouerit, quæ vos agunt intemperiæ: tam nempè acres vitiorum, & libidinis hoſtes vos æſtimari velle. Sed cùm oculos ad ſanctiſſima loca conuertimus, quæ more priſcorum hæreticorum, & gentilium eraſiſtis, ne vllum caſtitatis, aut virginitatis excolendæ veſtigium cerneretur: & cùm animum aduertimus ad Patrum exempla, qui priuſquam ſcriberent, caſtitatem caſtiſſimè coluerũt: ac deniq; cùm videmus ſi quis ſeriò vel pœniteat, vel lachrymis lectum ſuum eluat, vel aliquis ſacerdos ſine culpa appareat, his vos ſtatim tanquam hypocritis oblatrare ſolitos eſſe, iam pridem intelligimus aſtũ ſatanæ haud ferentis, ſed quacunq; poteſt arte, omne per vos deſtruentis bonum.

Iam verò quoniam videri vis etiã Theologos noſtros verſaſſe, & Caietanum, deinde Innocentium Pontificem Maximum dicis ſcriptum reliquiſſe, Matrimonium ex conſtitutione tantum Eccleſiæ prohiberi in ſacerdotibus: (mitto nũc, quæ tuo more ſupprimis, quibus illi ſacerdotij cœlibatum autumant, & quanam occaſione in vno vel altero, vel pauciſſimis diſpenſari contigit qui non ex ſeipſis illecti à concupiſcentia, ſed propter pacem Regnorum, Regniſq; ipſis vrgentibus, & Chriſti vicarium enixè rogantibus, inuiti plerunq; ad procreandam legitimam ſobolem adducti ſunt) hoc vnum pro omnibus fuerit tibi reſponſum, ſi ex conſtitutione Eccleſiæ Matrimonium eſt ſacerdotibus interdictum, ſtet igitur conſtitutio Eccleſiæ, quã quoniam non audis, eſto Chriſti voce damnatus, & habeare ſicut Ethnicus, & publicanus.

ALIAE AB ALIIS ADVERSVS cœlibatum excuſationes obiecta diluuntur.

CAP. XVII.

SED iam materię huic honeſtiſſimæ finem imponam, ſi hæc pauca adiecero. Inprimis Orientem, quem tantopere iactas, ſcelerata iſta veſtra commenta exploſiſſe. Nam præter illa, quæ ſuperius attuli, reſpondet Epiphanius ijs, qui dicebant quibuſdam in locis liberos adhuc à ſacerdotibus gigni. At hoc non eſt (inquit) iuxta canonem, ſed ex hominum, qui per tempus elanguerũt, vitio. Ac paulò poſt. Nam quod decentius eſſe Eccleſia benè à ſpiritu ſancto diſpoſita viderit, didicit, & apparare ſtatuit, vt Diuini cultus indiſtracti perficerentur, & ſpirituales neceſſitates cum bona conſcientia peragerentur. Et alibi. Non ceu inhoneſtæ nuptiæ obliterantur, ſed à Prophetis, & à Pontificibus, ob maius miniſterium cohibentur. Euſebius autem, cùm vitam Chriſtianiſmum amplexam, in duas ſpecies diuiſiſſet, alteram communem, alteram perfectis noui teſtamẽti documentis ad Magiſtri (ait) nutum conuenire. Ac cùm non pauca in eam rem dixiſſet, deq; ſacerdotibus loqueretur, qui non vnius, nec duorum liberorum, ſed aceruatim innumerabilis multitudinis educationem, ſanctamq; diſciplinam ſuſceperint, non ita multò poſt ſubdit. Oportere enim dicit ſermo Diuinus, Epiſcopum vnius vxoris virum eſſe: eos tamen, qui ſacrati ſunt, in Dei cultu, & miniſterio occupati: conti-

Hæreſ. 59.

Hæreſ. 78. aduerſ. Aſtidicomarianitas.

Euſe. Cæſ. lib. 1. dem. Euã. c. 9. & 10.

Hom. 4. & 8. in Leuit. Hom. 23. in Num. Vide eundem lib. 7. cõ. Celſ.

continere deinceps à commercio vxoris decet: ad tantum autem ſacerdotij munus non aſſumptis idem Dei ſermo indulget, &c. Nec ſemel huiuſmodi aliqua affert Origenes. Nam & poſſunt (ait) in Eccleſia ſacerdotes, & doctores filios generare, ſed in Chriſto per Euangelium. Et alio loco: Solius, inquit, eius eſſe indeſinens ſacrificium offerre, qui indeſinenti, & perpetuæ ſe voluerit caſtitati.

Plato ſub finem dial. 6. de legib. Cic. 3. de legib. Can. quædam etiã leges. Diſtin. 2. Lege pen. de nuptijs. Lege vlt. de inſir. pœ. cœlib. c. 16. lib. 16. Euſeb. li. 4. de vita Cõſtant.

Nec verò me latet, cur ſecundũ ciuiles leges politici hoc negotiũ metientes, vltra humanos limites progredi haud potuerunt. Aſſenſerunt enim Platoni in cœlibes cœlibatus pœnas ſtatuenti, & legi duodecim tabularum, ac legi Papiæ (ſiue Põpeiæ, vel Poppeæ) quam iterum Auguſtus tulit de maritandis ordinibus. Et veteres leges (ſcribit Euſebius) priuant orbos liberis, eorum ſucceſſione, qui liberos gignunt.

τοὺ ἀπαιδας παλαιοὶ νόμοι τερήσει τ τὴν γονίμων διαδοχὴν ἐζημιῶ ἔντο.

Verùm enimuerò imprudenter hæc omnia lata ſunt: Euangelicæ aũt legis virtus tanto cõprobatur apertius, quanto Chriſtus ſãpientia Patris æterna Apoſtolos cœlibes, eo, ipſo tempore, quoquouerſum diligentius mittebat, quo leges illæ inualuerant, virgineſq; & alios ad caſtitatem perpetuò colendam per eoſdem Apoſtolos ſeriò non ſolùm hortabatur, ſed ſæpe ſanguinis Apoſtolici, virginumq; martyrijs inuitabat. Et videt ne iã politici viasChriſti nõ eſſe politicas tantum, aut huius mundi? Ac cùm Auguſtus non tam pœnis, quàm præmijs omnes ad capeſſenda matrimonia vocaret, vacatione quippe triennij à publicis munijs propoſita omnibus, maioraque vt deinde eſſent pro maiore filiorum numero præmia, atq; immunitates, quis cogitaſſet è Chriſti pectore prodire debuiſſe, tantum (vt videbatur) obicem Euangelio pro pagando, cùm eius rei prædicatio, & exempla vbiq; à Chriſtianis propoſita non ſolùm pœnis, & præmijs Imperatorum, ſed & inſitæ naturali ad coniugia propenſioni aduerſaretur? At ita Deus comprehendit ſapientiã ſapientum, & ſtultos facit principes Taneos, & re ipſa probat excellentiores, ſuo (non hæretico) Euangelio reſeruaſſe vias, quas ſi mundus non caperet, eas tanto magis ipſe vult eſſe probatas, & fixas.

L. 2. ff. min. De his qui nunc lib. ſe excuſ. li. 10. C. Inſtit. de excu. tuto. vel cura. in prin.

Euſe. de vita Conſtãt.

Quamobrem & Conſtantinus Magnus leges illas abrogauit, & eius filij aboleuerunt, vſuſq; ille eſt his verbis aduerſus iniquiſſimam legem. Per infirmitatem (inquit) naturæ priuatos ſuo magno liberorum gignendorum deſiderio, miſereri magis, quàm mulctari conuenit. At rei melioris amatorem non quidem punire, ſed admirari maximè dignum eſt. Hic rei melioris amatorem πρεσβύτην ἐραστὴν vocabat, qui ſe Dei ſacerdotio conſecraſſet, ac pudicitiã ſeu virginitatem profeſſus, caſtæ vitæ addixiſſet.

Sed reliquis, inueteratam hominum labem, & ſacerdotũ lapſum in magnis diœceſibus arbitrantibus haud eximi poſſe niſi vxorum conceſſu, reſponderi poteſt: Neſcitis ſcripturas, neq; virtutem Dei (addamus aũt) nec pœnitentiæ vim, quæ meretrices (ſi ad cor redeant) virginibus interdum æquat, atq; ex contumeliæ vaſis, vaſa honoris, & gloriæ Dei facit.

Vt aũt alijs exemplis ſuperſedeã: Ex ijs qui diœceſes ad officium reuocarũt, vnus nobis Carolus Boromeus Cardinalis ſanctæ Praxedis æterna digniſſimus memoria viginti quattuor annorum ſpatio, quibus ſuum Archiepiſcopatum vnà cum pluribꝰ alijs Epiſcopatibus rexit, planiſſimè hoc re ipſa oſtendit. Sic enim Parochos, & reliquos ſacerdotes in vinea illa ingenti Mediolanenſi, in qua vna ſunt nouies cẽtena hominũ millia, in cœlibe ac pura vita ſeruauit, nihil vt penè ſanctius paſſim cerneretur: ipſique Heluetij Zuingliani, vel Rheti qui ditioné illã propè Mediolanenſium fines ad miniſtrant, mittere iam ſolebant ad eundem Cardinalem plectẽdos ſacerdotes, quos ad illam diœceſim ſpectantes videbant haud eſſe continentes. Surgẽt igitur illi in iudicio, & condemnabũt gentem iſtam politicorum, qui quoniam ipſi non inuigilant, neq; bonis Epiſcopis manus porrigunt, quibus incontinentium licentia ſacerdotum arceatur, mox coram Chriſto iudice intelligent, quàm ſerò ſapuerunt, qui in tempore non reſipuerunt.

Deniq; alij ætatem, qua vota ediderũt, non aptam fuiſſe obtendunt iudicandis proprijs viribus in ſuſtinendo cœlibatus onere. Sed cur non idem quoq; prætexant in deferendis vxoribus laici, quibus onera plerunq; intolerabilia ex re vxoria incumbunt? Itaq; ei qui diceret: Non ſolùm, immaturo conſilio, verùm etiam vi adactus, initiatus ſum ſacris, quare & peto per Canones mecum diſpenſari: reſponderi poteſt. Quid ſi te vel minus maturum conſilium, vel alicuiꝰ vis adegiſſet, vt vxorẽ adoleſcens duceres, deinde aliquot poſt annos eam reijcere velles, num vllum tibi canonem patrocinari putares? ſanè non dubito, quin plures laici mallent vxore carere, quã pij ſacerdotes, matrimonio iungi. Licebit ne igitur illis diuortium à Chriſto prohibitum facere, ac (quod æterna eſſet non minus infamia dignum, quàm pœna) cauſas nectere, cur nunc illam, iam alteram,

modo nullam vxorem aliquis habeat? sed vt hæc abesse ab ipsis laicorum mentibus debent, sic multò magis illa facessant à sacerdotum cordibus, qui ad cæleste vitæ genus vocati, ab omnibus se abstinẽt, vt sint sancti corpore, & animo, ac proximè Deo adhæreant.

DE SEXTO VVLGATI SYNODI Nicænæ, deq; alijs reliquarum Synodorum Canonibus, quibus Romani Pontificis auctoritas in Ecclesia à Chytræo conuulsa defenditur.

SECTIO VI.

CANONEM SEXTVM NICAEnum Romani Pontificis Primatui suffragari.

CAPVT I.

ET hic restat Chytræe proprius locus, ad quem ordine referenda erat tractatio de Romani Pontificis auctoritate, quã varijs locis responsi aduersus me tui, quasi aliud agens, (sed huc potissimũ collimãs) tela venenata intendisti. Vt verò ne & ipsi saltationes istas tuas extra chorum sequentes aberrem⁹ à scopo: In primis videamus, quid priores quattuor Synodi ea de re ex Diuino verbo, & mandato crediderint, tum cur D. Gregorius Magnus inuectus sit aduersus Ioannem Patriarcham Constantinopolitanum, qui primæ, & vniuersalis sedis honorem sibi vendicabat. Denique cur aliquibus suaseris, vt ab Romano Pontifice, cuius potestatem nunc negas, quædam dispensationes extorquerentur.

Extat igitur sexti vulgati Niceni canonis pars, quæ ita habet. Antiquiores obtineant, qui apud Aegyptum sunt, & Lybiam, & Pentapolim, ita vt Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat sollicitudinem, quia & vrbis Romæ Episcopo similis mos est. Similiter autem & circa Antiochiam, & in cæteris prouincijs priui legia propria reseruentur Metropolitanis Ecclesijs. Græcè sic.

Τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω τὰ ἐν αἰγύπτῳ καὶ λιβύαις, καὶ πενταπόλει, ὥς τε τὸν ἐν ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκοπον πάντων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν. ἐπειδὴ καὶ ὁ ἐν ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστιν. ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν ἀντιόχειαν, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι τὰς ἐκκλησίας.

At integrior est canon in Arabica versione, qui est octauus numero, & ita habet. Constitutum est, vt Episcopus Aegypti, id est, Patriarcha Alexandrinus præsideat, & habeat potestatẽ totius Aegypti, & omnium locorum, ciuitatum, & castellorum, quæ sunt circum eam, quia sic conuenit. Siquidem similiter Episcopus Romæ, id est successor Petri Apostoli, potestatẽ habet omnium ciuitatum ac locorum, quæ sunt circa eã: Ac similiter Episcopus Antiochiæ, id est Patriarcha, potestatem habeat Prouinciæ illius totius, & eorum locorum, quæ circum eam sunt. Et in alijs item locis seruari debet, quod in præterito constitutum est.

Hunc verò canonem liquidius adhuc declarat eiusdẽ Arabicæ versionis, & Nicænæ Synodi canon trigesimus nonus: cuius hæc sunt verba. Consideret Patriarcha, quę Archiepiscopi, & Episcopi eius in Prouincijs suis faciunt, & si quid reperiat, secus quàm oporteat factũ, mutet, & disponat, vt sibi videbitur, Siquidem ipse est pater omnium, & illi filij eius, & quamuis sit Archiepiscopus inter Episcopos tanquam frater maior, qui curam habet fratrum suorum, & ei debẽt obedientiam, quia præest, est tamen Patriarcha loco patris, sub cuius dominatu, ac potestate sunt filij eius. Sicque præest Patriarcha ijs omnibus, qui sub potestate eius sunt, sicut ille, qui tenet sedẽ Romæ, caput est, & princeps omnium Patriarcharum. Quando-quidem ipse est primus, sicut Petrus, cui data est potestas in omnes principes Christianos, & omnes populos eorum, vt qui sit Vicarius Christi, Domini nostri, super cunctos populos, & cunctam Ecclesiam Christianam. Et quicunque contra dixerit, à Synodo excommunicatur.

Ex quibus omnibus id colligitur, Romanam sedem non in honore tantum, sed & in potestate primas partes semper obtinuisse: atq; inde tanquàm ἐκ τῆς ἀρχαίας ordinem, & auctoritatem ad alios Patriarchas in subditas, & attributas ipsis diœceses manasse: Deinde ab alijs Patriarchalibus sedibus, atque itidem ab vniuerso orbe Christiano ad Romanam, non ad alias sedes fuisse de maximis quibusque rebus prouocatum. Quare & rectè vniuersalis Ecclesiæ pastorem dici debere Pontificem Romanum, id quod alijs Patriarchis nulla vnquam ratione tributum est.

Hoc autem ipsum testatur D. Athanasius, qui Nicænæ Synodo interfuit cùm eiusdem Nicæni canonis auctoritate probat, se qui iam esset Alexandrinus Patriarcha, & reliquos Aegyptos Episcopos à Pontifice Romano qui ijs præerat, aduersus Arianos defendi debere. Vos ergo (ait cùm sextum canonem citasset) qui in summa specula gratia Dei estis positi, attendere eos, & opprimere oportet, qui in fratres seditiones, & scandala excitant. Athanas. ep. 2. ad Episcopos Pœnit.

Sed

Sed & ipse canon priscam fuisse hanc auctoritatis Petri, & Romanæ sedis consuetudinẽ perspicuè dicit, natura nempè, & ratione consistentem, atque ab Apostolis Ecclesiæ traditam, qui & Petrum Apostolorum verticem, (quem & tu principem Apostolorum vocasti) agnouerunt. Itaq; & à B Sylueſtro Nicæni, & à Damaso Cõstantinopolitani, atque B. Cælestino Ephesini, vt à S Leone Chalcedonenses patres, vel normam fidei, qua de agebatur, vel robur, & confirmationem Synodorum acceperunt.

Lib. 2. hist. Eccl. cap. 4. Anacl. ep. 3 Anicet⁹ ad Epiſc. Gallię

Iulius verò huius nominis primus, cùm causſam B. Athanasij ad se euocasset, secutus est (inquit Theodoretus) Ecclesiasticã legem, & eos qui se præcesserant, Pontifices Romanos, atq; Anacletum, & Anicetũ, canonemque Apostolorum trigesimum quartum.

Sic, Paschasinus Episcopus, Legatus ac Vicarius sedis Apostolicæ, cùm vellet in Chalcedonensi Concilio authoritate, ac testimonio Synodi Nicęnæ primatum Pontificis Romani probare, in cuius iniuriam voluerant quidam, canone per fraudem clam addito, quædam Priuilegia Constantinopolitano tribuere Patriarchæ, canonẽ sextum Nicęnæ Synodi in actione 14. produxit, & citauit: quo ostendit fuisse declaratum à trecentis & duodeuiginti patrib⁹ Romanam Ecclesiam semper obtinuisse primatum: Itaq; cùm Paschasinus vice proœmij admonuisset, quid eo canone contineretur, hunc ipsum, quem diximus canonẽ subiunxit. Huic autem canonis sententiæ patres Synodi Chalcedonensis minimè cõtradixisse non solũ ex ipsa actione 14. perspici potest, sed Liberatus quoq; Archidiaconus Carthaginiensis, in Breuiario causſę Nestorianorũ c. 13. testatur. Sic enim ait: Legati cõtradictio à iudicibus Concilij, & Episcopis omnibus susceptа est.

Sic quoque canõ vigesimus octauus, quẽ Chalcedonensis Synodi actis Græci interseruerant, à S. Leone I. reiectus est: ac verò ipse Anatholius Patriarcha Constantinopolitanus, qui callidè Synodi Chalcedonensis Patres prensauerat, reclamantibus Romani Pontificis Leonis legatis, & vicarijs, ab infaustis ambitionis consilijs, quæ postea Ioanni Patriarchæ viam ad præcipitium strauerunt, animum reuocare coact⁹ est: Quamobrẽ Centuriatores conuicti, cũ sextum canonem negare non possent, etsi scripserunt se prolixè in centuria quinta ostensuros, à Romanis Episcopis in Synodo Carthaginiensi falsatum fuisse, nihil tamen postea præstare sunt ausi.

Sed & Illyricus quærens effugium non euasit, qui inde effici voluit, vt cæteri Patriarchæ Romano æquarentur. Secus enim synodus Chalcedonensis, primatũ Pontifici Romano tribuit, sec⁹ prouocatio ex omnibus prouincijs de ijs, quę alia ratione à cęteris Metropolitis vel Patriarchis cõponi nõ poterant: Aliter ratio, & Apostolica traditio docuerunt, quæ quoniã abundè præter omnem antiquitatẽ doctissimi Theologi paucos ante annos docuerunt, nõ est qd hic actũ agam. Hinc igitur factum est, vt S. Leo primus ad Martianum Imperatorẽ de Anatholio Episcopo Cõstantinopolitano Põtificijs. scripserit, eũ proprio detrahere merito, si illicito crescere optabat augmẽto. Ac mox satis illi sit, quod vestræ pietatis auxilio, & mei fauoris assensu Episcopatum tantæ vrbis obtinuit, ac paulò post: Priuilegia enim Ecclesiarũ SS. Patrũ canonibus instituta, & venerabilis fidei nixa decretis nulla possunt improbitate conuelli, nulla nouitate mutari. Hæc S. Leo. Quẽ secutus D. Gregorius aduersus Ioannẽ alterum eiusdẽ ciuitatis, ac tumoris Anatholij successorẽ, Vbi totius Ecclesiæ curam fuisse Petro Apostolorum principi cõmissam ex Euangelio monstrasset, nec se priuatam, sed omnipotentis Dei & Vniuersalis Ecclesiæ causſam vẽdicasse ostendisset, plures Cõstantinopolitanos ob superbiam corruisse in hæreseos voraginẽ scripsit. Quare vt ipse hunc vniuersalis honorẽ (licet iuste à synodo Chalcedonensi Põt. Romano tributum) noluit præsubmissione arripere, sic verissimè dixit, Ioannẽ Constantinop. superbè id sibi vendicantẽ cùm nec illi deberetur, neq; à quoquã collatus fuisset, Antichristum præcurrere?

Nota à Põtificijs.

Rapleton⁹ Sãderus, & alij. Turrianus de epistolis Rõ. obtinuisse solitum Archiepiscopatũ Cõstantinopolitanum.

D. Greg. ep. 32. cap. 70. Ioan. 2. Luc. 22. Matth. 16.

Sed cur Chytręe cũ ex Niceno canone cõstet, singulis Prouincijs ac Metropolitanis sua priuilegia esse seruanda, q̃ Græci significantius vocant πρεσβεία, (hoc est diœceses) in quib⁹ legatione sua fungũtur pro Christo: cur in q̃ Romano quoq; Pontifici, per quẽ ad illos priuilegia manarunt, sua nõ reseruas? Et verò Bonifacius & alij ad vos missi sunt, qui Euangelium ab Apostolica Romana sede in Germaniã inferrẽt, Ecclesiamq; ijs ritibus, & Sacramẽtis instituerẽt, quæ sunt ab Apostolis in vsum passim adducta, vt si quod frõtis haberetis, puderet vos quidquam Græcis attribuere, quod in primis Romana Pontifici tribuendum nõ esse existimaretis.

Ac tamẽ bene habet, quod Deus & in hoc astutos in astutia sua cõprehendens pervos aliquot ante annos fecit. Nã vbi de instauranda Ecclesia consulti respondebatis petendas esse à Romano Põtifice dispensationes quasdam, nonne eadem opera vos eius auctoritatem, & primatum agnoscere testabimini?

DE

DE DIVINA EVCHARISTIA, & sanctissimo Missæ sacrificio, quod semper in Ecclesia pro viuis, & defunctis fuisse vtilissimè oblatum priorum Synodorum tempore, ostenditur: Inuocatio quoque sanctorum, cæteraq; fidei dogmata paucis, sed efficaciter comprobantur.

SECTIO VII.

EVCHARISTIAE OBLATIONEM, seu Missæ sacrificium ex Concilio Nicæno plurimis colligi, & Diaconum neq; Eucharistiam conficere, nec Episcopis, aut presbyteris eandem porrigere fas esse.

CAP. I.

PERGIS Chytræe multa blasphemè de sacrosancto altaris sacrificio obloqui, ac super eo tamquam maceria diruta arietes tuos locas ad demoliendum purgatorij locum, & cœlum. Nos igitur ad Christi gloriam hac ipsa die, quæ feriæ quintæ maioris hebdomadæ (hoc est sanctissimi sacramenti anniuersariæ institutioni) sacra est, materiam ab alijs quidem diligentissimè, & à me aliquatenus multos ante annos tractatam, hoc aggrediar ordine, vt quando Diuini huius sacrificij in quatuor prioribus Synodis, ad quas prouocasti, manifestè mentio fit, quàm breuissimè potero sub aspectum oculorum subijciam Apostolicæ Ecclesiæ formam, ritus, & vim incruenti sacrificij corporis Christi, quod tu cerimoniale ex Melanchthone nominas. Porrò synodi Nicenæ vulgatus canon decimusquartus sic habet.

„ Peruenit ad sanctum & magnum Con„ cilium, quòd in quibusdam locis, aut ciui„ tatibus, presbyteris gratiam sacræ commu„ nionis diaconi porrigant, quod neq; ca„ non, neq; consuetudo tradidit, vt qui po„ testatem offerendi non habent, his qui of„ ferunt, corpus Christi porrigant. Sed etiã „ hoc quoq; innotuit, quod quidam diaco„ ni ante Episcopos contingant Eucharistiã. „ Omnia igitur hæc amputentur, & mane„ ant diaconi in proprio ordine: scientes „ quod episcoporum quidem ministri sunt, „ presbyteris autem inferiores existũt. Acci„ piant autem ex ordine Eucharistiam post „ presbyteros, eis dante aut Episcopo, aut „ presbytero. Sed nec sedere eis in medio „ presbyterorum liceat. Quod si hoc fiat, „ præter Canonem, & præter ordinem pro„ batur existere. Si quis autem obtemperare „ noluerit, post hanc diffinitionem cesset à „ diacono. Græce sic:

ἦλθον εἰς τὴν ἁγίαν, καὶ μεγάλην σύνοδον, διὰ ἐντοῖς τόποις ἢ πόλεσι πρεσβυτέροις τὴν εὐχαριστίαν, οἱ διάκονοι δίδόασιν, ὅπερ οὔτε ὁ κανὼν, οὔτε ἡ συνήθεια παρέδωκε τοὺς ἀγίους μὴ ἐχοντας προσφέρειν τούτοις τοῖς προσφέρουσι διδόναι τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ. καὶ εἶνο ἢ γνωρίζει, ὅτι ἤδη τινὲς τῶν διακόνων καὶ πρὸ τῶν ἐπισκόπων τὴν εὐχαριστίας ἅπτονται. ταῦτα οὖν ἅπαντα περιῤῥαθῶσαν, καὶ μενέτωσαν οἱ διάκονοι τοῖς ἰδίοις μέτροις, εἰδότες ὅτι τὴν μὲν ἐπισκόπου ὑπηρετοῦσι, τῶν δὲ πρεσβυτέρων ἐλάττονες τυγχάνουσι. λαμβανέτωσαν τὴν κατὰ τάξιν τὴν εὐχαριστίαν μετὰ τοὺς πρεσβυτέρους, ἢ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῖς διδόντος, ἢ τοῦ πρεσβυτέρου. ἀλλὰ μήτε καθέδραν ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων ἔχέτω τοὺς διακόνους: παρὰ κανόνα γάρ, καὶ παρὰ τάξιν ἐστὶν τὸ γινόμενον. ἀδέλφε μὴ θέλοι πειθαρχεῖν καὶ μετὰ τοὺς ἑρους, πεταῦθα, ὁ διακονίας.

Arabicæ autem versionis, qui est canon decimus sextus ita:

Diaconus non debet cõmunicare, prius „ quàm Episcopus, neque prius quàm pres„ byter, quia gradus diaconi infra gradum „ presbyteri est: scireq; debet officij sui esse „ ministrare Episcopo, & presbyteris: sciat„ que diaconus facultatem suam, cui neque „ licet communicare, nisi postquam Episco„ po, & presbyteris ministrauerit. Neq; rur„ sus ei licet ministrare sacramentum com„ munionis sacerdoti. Siquidem ministrare „ hoc sacramentum proprium est sacerdo„ tis, & non diaconi. Sacerdotibus enim data „ est hæc gloria. Neq; decet, vt diaconi inter „ sacerdotes sedeant, nec ambulent, aut sint „ ad latus eorum, neq; intus in sacrario, vbi „ est altare, neq; foris, nisi de sententia eorũ, „ quandoquidem gradus diaconi inferior „ est gradu illorum. Diaconi qui huic decre„ to contradixerint, eijciantur à gradu suo, „ & à synodo excommunicantur. Sic ca „ non.

Ex quo vides omnia ordinata fuisse in Ecclesia. Nec Episcopis sacerdotes, neque his diaconos, nec istis plebem fuisse æquatam. Præterea offerre Eucharistiam, & porrigere non esse idem: oblationem porrò sacrificij præcedere porrectionem: Quæ oblatio cùm ad sacerdotes pertineat, sacrificium rectissimè dici, & esse. De hoc igitur cùm dicendum sit, cœnam primò vestram pendamus, quænam denique sit, & num illam ad verbi Dei normam celebretis.

COENAM LVTHERANORVM, Caluinianorũ, & aliorum sectariorum quam vocant dominicam, non esse eam, quam Christus instituit, quámue & Apostoli, & vniuersa Ecclesia fecerunt, ac facit.

CAPVT II.

Vt

VT ordiamur à manifestissimo argumento, variatio cœnarum, quas Lutherus vno, Bucerus altero, Caluinus alio, Georgius Maior, Basilienses, & reliqui suis quisq; modis agunt, sola posset esse satis ad conuincendos hæreticos, nihil abs se in ea Euangelicũ geri. Nam quòd eodẽ tẽpore, ijsdemq; in locis, quibus ista eorum cœna tanquam in scenam prodijt, ilico de illamet implacabiles inter eos dissensiones extiterint, nequaquam potuit à Deo proficisci, quæ alioquin (cùm à sacerdotibus ritè fit) sacramentum est, & porrectio pacis, ac symbolum vnitatis, quoniam & reuera Christi corpus continet, qui est pax nostra & veritas, ac vita.

Lutherus lib. de Missa priuata, & vnctione sacer. tom. 7. impresso VVittembergæ ann. 1558.

Inprimis igitur Lutherus cœnam suam se didicisse à Satana apertè dicit, cum quo dudum luctatus, ac tãdem persuasus, quod à diabolo acceperat, hoc & tradidit vobis.

Lutherani autem nunquam potuere ea de re conuenire cum sacramentarijs. Itaq; & paucos ante menses ex Rhenano tractu ad vnum omnes confusionis Augustanæ protestantes eiecti sunt, vti & Caluiniani in Saxonia ea de causa aliquanto antea vel suppressi, vel capite etiam plexi, vel denique fugati, aut perpetuo carceri addicti fuerant.

Cap. 17.

Ijdem verò Augustanæ confusionis ministri, qui sese Antuerpiam intruserant, & Martinistę dicebantur, cùm confessionem suam edidissent, disertè hæc verba scripserunt. Caluinistarum liturgia non vno sacrilegio vitiata, contaminataq; est, eaque proh dolor) innumeras animas æterno exitio inuoluit.

Nota quid Lutherani de cœna Caluiniana

De re igitur cùm discrepent, mirum nõ est, si in ritibus, alijsq; rebus differant, atq; laruatas formas (cœnæ Euangelicæ loco) singulæ sibi sectæ confinxerint.

Lutherani præmittunt generalem confessionem proprio ministro seorsim factã, & ante ipsa verba consecrationis pleraq; omnes preces adhibent lingua populari, præter symbolum, & trisagion, quod Latinè decantant, & in altari celebrant, atq; superpellicijs vtũtur. Sed inter sese in eo dissentiunt, quod cùm omnes communicaturi geniculentur, & in ipsa communionis actione generalem confessionẽ pronunciẽt, & Vbiquitarij panem adorẽt, & ex sententia Lutheri (quem Chemnitius ideo citat) adorandum doceant: Illyricani tamen, & alij cõfessionistę ab adoratione abhorreãt.

In examine decreto. cum Concil. Trident. Instit. Cal. lib. 4. ca. 17. sect. 43.

Caluinus formulam administrandi sacramenta Ecclesiæ Geneuensi præscripsit, in qua formam suæ cœnæ tradidit, quam tamen Heluetij reliqui (licet sacramẽtarij) noluerunt admittere.

Anglocaluiniani nouam formam, quã

neq;

neq; gratiarum solemnis actio, nec mortis Domini annunciatio, nec hostia, nec sacrificium, nec mysteria vlla, nec Christiana adoratio, quam D. Ambrosius, nec omnis toties repetita signatio, quam in hac mystica cœna fulgere S. Chrysostomus ait, in vestra ista cœna verè cœnosa conspiciuntur. Quamobrem ite nunc, & pandoram istam vestram pro ipsissima Euangelica cœna, tamquam Ecclesiæ Dei restituta, venditate.

Amb. de Diuinis myster. D. Chryso.

COENAE DOMINICAE, AC VERI Christiani sacrificij, quod Christus instituit, Apostoli, & reliqui omnes in Ecclesia obseruârunt, integerrima esse omnia apud Catholicos.

CAPVT III.

SED apud Catholicos eadem, quæ semper viguerût in vniuerso orbe Christiano de Euangelica cœna, & sacrosancto altaris sacrificio fides, consecratio, oblatio, eleuatio, adoratio, manducatio, ritus, vsus, vtilitas, nomina, & extant adhuc, & seruantur integerrima. Nec quantæcunq; tenebrę Aegyptum, Aethiopiam, Armeniam, aut schismata, & hæreses reliquum orientem peruaserunt, tantæ rei delere memoriâ, aut abolere vestigia potuere, quin etiamnum altaria, templa, & antiquissimarum liturgiarum vsus, doctrinæ Romanorum Pontificum Euangelicæ de saluberrimo Missæ sacrificio testimonium perhibeât. Quibus locis hæc idcirco fuisse instituta, & mille sexcentis annis perdurasse, vt ijdem Romani Pontifices tyrannidem exercerent, aut pecuniam è sacrificijs corraderent, nemo nisi impius sentire, nisi hæreticus calúniari potest. At cùm templa, sacerdotes, sacrificium secundum ordinem Melchisedec Deo vero deberi, etiam Dæmones agnoscant, peiores etiam dæmonibus existimari potestis, qui ea omnia furenti rabie sustulistis. Hoc sanè (inquit B. Augustinus) nec in ista breuitate prętereundum est, quod templũ, sacerdotem, sacrificium, & alia, quæcunq; ad hæc pertinentia, nisi vni vero Deo deberi nossent: Dij falsi, hoc est, Dæmones, qui sunt præuaricatores angeli, nunquam hæc sibi à cultoribus suis, quos decipiunt, expetijssent verùm cùm hæc exhibentur Deo, secũdum eius inspirationem atq; doctrinã, vera religio est: cùm autem Dæmonibus secundum eorum impiam superbiã, noxia superstitio. Quapropter qui Christianas literas vtriusq; testamenti sciunt, non hoc culpant in sacrilegis ritibus Paganorum, quod construant templa, & instituãt sacerdotia, & faciãt sacrificia, sed qd hæc idolis & dæmonijs exhibeant. Hæc ille, qui postea subdit. Quemadmodũ enim vnus idemq; homo, si Deo manè aliud offerat, aliud vespere, pro congruentia diurni temporis, non Deum mutat, non religionem, sicut nec salutem, qui alio modo mane, alio vespere, salutat: ita in vniuerso tractu seculorum, cùm aliud oblatum est ab antiquis sanctis, aliud ab eis qui nunc sunt offertur, non humana præsumptione, sed auctoritate Diuina temporibus congrua sacra mysteria celebrantur, non Deus, aut religio commutatur.

B. Aug. tõ. 2. epi. 49. q. 3. ad Deo gratias. Templum, sacerdotes, & sacrificium Deo vero deberi, & Dæmones agnoscunt.

Idem ibidẽ sub finem quęstionis. Mutatio in crificiorũ Prophetis Prædicta.

CONSECRATIONEM EVCHARIstiæ apud Catholicos ex Christi instituto & verbis fieri, aliamq; esse ab ea, quæ alijs nouæ legis sacramentis adhibetur.

CAPVT IIII.

VInum & aqua (inquit D. Iustinus martyr) cum gratiarũ actione, cõsecrantur. Neq; enim hæc vt communem panem, vsitatamq; potionẽ capimus, sed per preces sermonis, quem à Domino accepimus, consecratus hic cibus est: eumq; carnem, & sanguinem Iesu Christi esse accipimus.

Iustin. Apol. pro Christ.

Et B. Augustinus: Benedicimus (ait) & gratias agimus in omni eius munere non spirituali tantum, sed etiam corporali. Noster autem panis, & calix certa consecratione fit mysticus, nõ nascitur. Proinde quod non ita fit, panis & calix alimentum est refectionis, nõ sacramentum religionis.

Cõt. Faust. lib. 30. c. 1.

At Ireneus. Quando (inquit) factus panis, & mixtus calix percipit verbum Dei, fit Eucharistia.

Iren. lib. 4.

Hac consecratione, quoniam operatorius, & efficax est Christi sermo, (inquit B. Ambrosius) & sanctificatur vt sit, tam magnum sacramẽtum operante inuisibiliter spiritu Dei, (dicit D. Augustinus) & mutari naturas elementorum (docet S. Cyprianus) & quasi rursus exinanire sese filiũ Dei, vt capi possit ostendit Methodius martyr. Quam exinanitionem. D. Cyrillus condescensum συγκατάβασιν (vt B. Franciscus humiliationem) nominauit. Quare tanto, & tam continenti Diuinæ bonitatis miraculo attonitus ita exclamat D. Cyrillus: sic enim sapientia, quæ per se subsistit, corpus suũ veluti panem distribuit, & sanguinem suum viuificum velut vinum addit. O tremendum sacramentum, ô dispensatio inexplicabilis, ô condescensus, qui comprehendi non potest, ô misericordia non vestigabilis. ὦ μυστηρίου φοβεροῦ, ὦ οἰκονομίας ἀφράστου, ὦ συγκαταβάσεως ἀκαταλήπτου, ὦ ἐυσπλαγχνίας ἀνεξιχνιάστου.

Aug. tom. 3. lib. 3. de Trin. c. 4. Hsych. 2. c. lib. 2. Methodius in Symposio de cena virginum. Cyril. ser. de domin. cœna. B. Francisc. exhort. ad fratres. Insignis locus Cæsarij de S. Eucharistia.

Sed Cæsarius, siue eius frater D. Gregorius Nazianz. sanctissimè vt perelegantur. Vi-

Lib. quæst. Theologicarum de locis scripturæ sanctæ.

Videmus (inquit) illum panem sanctum hodie in altari incruento, tempore Diuinę & mysticæ consecrationis super mensam puram propositum, non similem imagini salutaris corporis Dei, neque rursus simi-
" lem ipsi sanguini immixto calicem vnà
" cum pane propositum, non similem dico
" formatione membrorum, nec qualitate
" carnis, ac sanguinis. hoc enim videtur ro-
" tundum, facilè ad frangendum, inanima-
" tum, exangue, immobile, diuersæ rei simi-
" le, credimus tamen verbo Dei, & non qua-
" si simile, aut æquale, sed propriè, & firmè
" esse Diuinum corpus, quod super mẽsam
" sanctam consecratur, & inexhaustè parti-
" cipatur. nec enim sol finem facit prębendi
" splendorem indigentibus luce: neq; mare per suppeditationem salis impertitum, de
" vasta magnitudine decedit: nec ignis infi-
" nitas lucernas incendens flacceſſit, aut im-
" minuitur, nõ deficiente qui flammam ex-
" citet: neq; rursus aër respiratione omnium
" animantium decrescit. Sic autem Græcè:

Pulcherrimum.

Ορῶ καὶ νῦν τὸν ἅγιον ἐκεῖνον ἄρτον τὴμερον ἐν ᾧ ἀναμάκτῳ θυσιαστηρίῳ κατὰ τὸ καιρὸν τῆ θείας, καὶ μυστικῆς τελετῆς ἐπὶ τῆς ἁγράντου προκειμένων ζαπέζης, μηδὲν εἰκότα τῆ εἰκόνι τῶ σωτηρίου σώματος τοῦ θεοῦ, μηδὲ αὖ πάλιν ᾧ ἐγκεκραμένῳ αὐτῷ ἅμα τὸ συμπροκείμενον ᾧ ἄρτῳ ποτήριον τῶ οἴνου τῆ τῶν μελῶν διαρθρώσει, οὐ τῆ σαρκικῆ καὶ αἱματώδει ποιότητι. τοῦτο γὰρ δοκεῖ τεθριφθὲς, ἐυθρυπτον, ἄψυχον, ἄναιμον, ἀκίνητον, θατέρῳ ἐοικὸς. πιστεύομεν δ' ὅμως τῆ θεηγορία, καὶ οὐχ' ὡς ὁμοιον, ἠ ἵνα ἀλλὰ κυρίως, καὶ ἀναρρότως αὐτὸ ὑπάρχειν τὸ θεῖον σῶμα τοῦ ἐπὶ τῆ θείας ζαπέζης ἱερουργούμενον, καὶ ἁλήκτως μετεχόμενον. οὐδὲ γὰρ ὁ ἥλιος λήγει τοῖς δεομένοις τὸ φέγγος παρέχων, οὐδὲ θάλασσα διὰ τὸ ἅλος μετεχομένη τὸ κήτε ὑφίεται. οὐδὲ τὸ πῦρ πυρίας ἐφάπτον λαμπάδας μαραίνεται, ἢ μειῶται, λείποντος τὸν πυρσὸν ἐγείροντος. οὐδὲ αὖ πάλιν ὁ ἀὴρ τῆ ἀναπνοῆ πάντων ἐυψυχὰν βραχύνεται.

Ita verò reliqui Græci, Latini, Aphricani, Christianus orbis vniuersus credidit, propter quod & loquutus est: Quare & nos ita loquimur & credimus: Ac qui sumus sacerdotes, Deiq; filio firmissimè credimus, mysterium (licet indignissimi) tantum conficimus.

Cùm autem istam vim consecrationis Catholici omnes Christi verbo tribuant, perfidus erit non Euangelicus, qui ei fidem ausit adimere. At cùm hæc verba: Hoc est corpus meum, & quę sequuntur, eò spectent, quò Christi mens sapientissima ea enunciauit, quis hic non intelligat consecrari Eucharistiam in cibum, & sacrificium? Et quidem in cibum, cùm quod antea promiserat dicens: Caro mea verè est cibus, & c. tum prestitit, inquiens: Hoc est corpus meum. Accipite, manducate. In sacrificium verò, cùm dixit: Hoc facite. In sacrificium inquã actionis gratiarũ (quamobrẽ & egit gratias, & Eucharistia vocatur.) Nec solum actionis gratiarum verùm etiam commemorationis cùm dixit, vt fieret in sui memoriam: Et expiationis, propitiationis & remissionis peccatorum: Nam inquit. Hoc est corpus meum, siue expressius τὸ ζῶμα μοῦ corpus mei ipsius, quod pro vobis tradetur, Hic est sanguis qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum: Quod tamen ne referri solùm ad cruentum crucis sacrificium aliqui opinarentur (præterquam quòd panis, aut calix pro nobis crucifixus non est) Apostolum spiritus Sanctus afflauit, vt in actione cœnę Dominicę enarranda scriberet κλώμενον, quod frangitur (non frangetur) & Diuum Lucam, vt diceret διδόμενον, quod pro vobis datur, hoc est offertur. Si enim vt tantum daretur fuisset Eucharistia instituta, ecquid erat opus dicere pro vobis? Sic verò item Diuus Ioannes Euangelista bis Christum Dominum carnem suam se daturum sub specie panis promisit, cùm diceret: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita: offerenda quippe erat sub specie panis pro remissione peccatorum eadem caro, quę sub eadem specie panis in mundi cibum, & vitam erat porrigenda. Nam & alibi, inquit: Et pro eis sanctifico meipsum. Quamobrem & Diuus Iacobus, & Beati Chrysostomus, atque Basilius suis Liturgijs, Apostolum ad Corinthios scribentem imitati, hanc consecrationem vocarunt benedictionem, & sanctificationem. At quoniam reliqua nouæ legis sacramenta non in consecratione materiæ efficiuntur, quemadmodum fit Eucharistia, sed in applicatione ad eos qui ijs initiantur, aut sanctificantur, ideo è varia sacramentalium verborum prolatione sapientissimus Iesus ostendit, voluisse, vt corpus suum conficeretur mutata panis & vini substantia, remanentibus accidentibus, quæ Diuus Cyprianus effigiem vocat. Quod si eadem aliorum sacramentorum, quæ fit in Eucharistia, consecratio esse debuisset, quidni æterna Patris sapientia dixisset: Hæc aqua est spiritus sanctus, &c. vti dixit: Hoc est corpus meum, non autem (Erit) (vt quidam è vestris dicunt) actione transeunte? At cùm dixisset baptizate, De pane autem pronunciasset. Hoc est corpus meum. Quis à limine Diuinas literas (ne dicam grammaticen) salutauit, qui non percipiat aliam his verbis, quàm alijs illis subesse notionem? ac propterea intelligat meritissimò Patres omnes obstupuisse in hoc Eu-

Ioan. 6.

charistiæ mysterio, quod summis encomijs (sed non quantis adhuc fieri deberet) extulerunt, neq; sacramentum duntaxat (vti reliqua) sed & sacrificium verissimũ, ac verè propitiatorium esse confessi sunt. Ac certè vbi glorificata ipsissima hostia Christus inest, qui alijs sacramentis tantũ per gratiam adest, cur non fuerit excellentior & efficacior hæc, quàm aliorum sacramentorum consecratio?

OBLATIONEM QVOQVE EVcharistiæ in sacrificio Missæ apud Catholicos ex Christi verbis, & instituto fieri, & frivolas esse aduersariorum in contrarium obiectiones.

CAP. V.

QVot apices literarum extant in Euangelio, tot mysteria sunt: Et quidem potissimum in Diuino Eucharistiæ sacramento. Nam & ad hoc reliqua omnia sacramenta referuntur, ac per illud ipsum perficiuntur, vt D. inquit Dionysius. Dominus igitur Iesus dixit: Hoc facite, id est, offerte. Nam si ad esum, & ad distributionem tantummodo hæc verba pertinerent, sicuti vestri quidam cum Caluinianis interpretantur: Nónne illa fuissent satis, Accipite, manducate, distribuite? Et quidem scio alios ex vestris interpretatos esse, Hoc facite, id est, credite. De quibus si quæsieris, cur igitur non credunt Christo dicenti: Hoc est corpus meum, ecquid obsecro respondebunt?

Ac memini cùm viginti ante annos in Gallijs Petrus Viretus, tresq; alij Geneuenses ministri aduersus libellum de Missæ sacrificio meum biennio toto scripsissent, hos obiecisse mihi Sanctem Pagninum, ex quo, cùm literas Hebraicas calluisset, aiebant perspici posse, ecquid de istiusmodi oblatione esset dicendum. Is videlicet erat piscrorum portus, & fucus. Respondi igitur Geneuensibus. In primis cauerent à Rabinis quibusdam, qui eò profecti, & sese simulantes Christianos, nihil minus credebant, quàm Christum. Euangelij verò medullam ad corticem, & duritiem veteris testamenti, imò ad Talmudicas fabulas auertebant. Seruetum, Valentinum, & cæteros reminiscerentur, qui ad Geneuenses nundinas euntes, vbi facilè suas merces exponerent, Christum denique omninò negassent esse Deum. Sancti Pagnini Isagogẽ ad sacras literas, si viri illius fidem de hoc mysterio liquidius vellent agnoscere, perlegerent attentè, vbi de Eucharistia, de manna Christiano, de panibus propositionis ac de huiusmodi alijs verbi Diuini, & Ecclesiæ Christi ex vniuersa antiquitate sensum collegerat. Addidi, sacram veteris Testamenti scripturam indicem & interpretem fore, an verbum hoc Facere idem in his rebus esset, quod offerre. Et Hebræis enim actionem omnium nobilissimam eo verbo designari, qua quidem actione nulla nobilior est, quàm sacrificium: Septuaginta interpretes trecentos annos ante Christum natum, quum Diuinum codicem diuinitus vertissent (quam postea versionem non vni loco explicando Apostoli adhibuerunt) vbi hæc vox Hebraica sacrificandi esset, vertisse Græcè ποιεῖν, quo facere significatur, & Hebræis verbum hoc ab radice Hassah, deduci, id est, sacrificauit. Sic in Deuteronomio. vt facias phase, Septuaginta vertisse θύσεις, hoc est, sacrificabis. Quodque libro Iosue scriptum esset, fecisse populum phase ad vesperas quartadecima die mensis: Hebraicè idipsum haberi. Quod rursus esset scriptum Leuitici capite nono. Immola pro peccato tuo, Græcè & Hebraicè esse ποιησον, vahasse. Quod item vigesimo septimo, vt offeratur, Septuaginta eosdem interpretes vertisse, ποιήσεις, Hebraicè aút esse lahassot, hoc est, ad offerendum & sacrificandum. Id ipsum in libro Numerorum extare, Latinè, Græcè, Hebraicè, vti sæpe alijs locis. Itaque & Euangelistas ita locutos fuisse eò magis, vbi de Pascha, deque sacrificio agebant manifestum est, cùm & aliarum rerum narratio, quæ ad verissimam oblationem ac sacrificium spectabant, ostenderet, istud ea voce designari. Apud te facio Pascha, dixit Christus: hoc est non typicum tantum, quantum sui ipsius agni immaculati. Nam & ideo alibi addidit. Desiderio desideraui Pascha manducare vobiscum. Non sanè vetus, quod aliâs fecerat, sed nouum, in quo Diuini sacramenti mysterium erat consummandum, atque Aaronico sacrificio subrogandum: Quod quidem futurum erat perpetuò, secundum ordinem Melchisedech. Iterum vt facerent secundum consuetudinem, inquit Diuus Lucas, cùm de veteribus sacrificijs loqueretur, hoc est, vt offerrent in sacrificium. Qui in sacrario operantur (Corinthijs Apostolus scribit) ὅτι τὰ ἱερὰ ἐργαζόμενοι. Qui offerunt & sacrificant. Sic igitur Christus verissima veritas inquit: Hoc facite, id est, offerte. Quare summo iudicio Patres doctrina præstantissimi, pietate Apostolica imbuti Diuus Ambrosius Synodique ipsæ Agathensis, Toletana, Mileuitana, non dicere, vel distribuere, vel edere, aut credere Missas, sed Facere, haud semel sapientissimè dixerunt.

Deut. 16.
Ios. 5.
Leu. 9. & 27
Num. 28.
Matt. 26.
Luc. 22.
Luc. 2.
1. Cor. 9.
S. Amb. to. 3. epi. 33. Cõc. Agat. 21. cap. Tolet. Septimum 2. & 3. cap. Mileuit. cap. 12.

At obijciunt vestri ex Apostolo, vnicã esse oblationẽ, qua redempti sumus. Christum

stum esse sacerdotem sine successore. Quare nec sacerdotio, nec sacrificio altero opus esse, atque addunt D. ipsum Paulum nullam altaris mentionem facere, cùm scribit Hebræis.

Respõdeo: Sola in cruce oblatione Christus cõsummauit sãctificatos nõ solùm noui, verùm etiam veteris testamenti. Sed vt ea oblatione factũ non est, quo minus antiqua sacrificia, quæ diuersa erant propitiatoria, pacifica, holocaustorum, veræ oblationes dicerentur, & essent, hæque in virtute futuri in cruce sacrificij vim suam obtinerent: sic nihil prohibet, quominus Christianum altaris sacrificium oblatio dicatur, atque ex præterito crucis sacrificio vim eò maiorem sit assecutum, quò præsens virtute consecrationis ineft hostia illa, quę omnium gratiarum fons est in exhaustus. Et Apostolus Hebræis loquebatur, qui cùm nondum sacrosanctæ Christi passionis virtutem haud pernouissent, virtutem redemptionis brutorum animalium sacrificijs, non Christi oblationi tribuebant. Neque verò eo loco aliquid agit de remissione peccatorum, aut sacrificatione. Alioquin negandum fuerat (quod maximè esset impium) baptismo, fide, oratione, sanctisque alijs operibus virtutem factæ in cruce oblationis continenter nobis communicari.

Nota.

At dicitis, Ista oblationum iteratione sacrificium crucis euacuatur. Et baptismi ne iteratione putas euacuari quod à Ioãne baptisma Dominus accepit, aut vim illã, quam non minus huic, quàm alijs sacramentis comparauit redditam esse obscuriorem, an verò potius inde factam illustriorem? Quòd si euacuatur, quidni vestræ cœnæ iteratione Christi crucem & cœnã euacuabitis? sed sanè cœna vestra Christi crucem, & cœnam euacuat, quæ vacuũ Christo panem & credit, & tradit.

Nec porrò in nostro altaris sacrificio iteratur hostia, quæ semper eadem & vnica est Christus, licet alio modo offeratur, sicut ipsemet instituit. Vna verò oblatione D. Paulus rem ipsam oblatam, sicut alibi fidem, aut spem, pro suo obiecto, hoc est, pro re credita, vel sperata significauit.

Ephes. 4. 1. Tim. 4.

Verùm adhuc vrgetis, si valida prior oblatio fuit, quorsum tot aliæ? Quoniam inquam prior est valida, ideo semper ad eandem accurrimus, quemadmodum Dominus docuit. Quotidie in morbum incidis, quotidie ad medicinas & medicum accedis. Christus Iesus præsentissimum antidotum est, quod & à Patre petimus, & Patri offerimus, vt nostris vulneribus admoueatur, cùm is sit oblatio munda, & verissima, non audentes sine tanto medico, & redemptore non solùm hic in terris humana, sed ne cœlitum quidem è cœlis conquirere præsidia, licet beati illi spiritus nulla iam peccati labe infecti sint. Et elegantissima ex Diuinis libris similitudo existit, qua tota hæc res dilucidius patet. Deus vnica illuminatione dici potest Mundum illuminasse, nempe vt vniuersalis causa. Ac tamen particulares quotidie illuminationes fiunt, quæ tantum abest, vt vniuersali illi aduersentur, vt sine his nec illa prior innotesceret, nec prorsus prodesset quidquam. Sic verò Diuina illa verba intelligenda sunt. Illuminat omnem hominem venien tem in hunc mundum, hoc est, vniuersali quadam illuminatione, quę licet vnica sit, maximeq; sufficiens, atq; perpetua, nisi tamen particulares aliæ fuerint illuminationes, quibus vnaquæq; mẽs illustratur, vim quidem illuminatio vniuersalis in se conseruat suam, verùm nihil in alijs ex erit. Idem ergo de Christi in cruce oblatione dicendum est, quæ etsi in se ipsa vnica est, vniuersalis, vberrima, maximè sufficiens, & sempiterna ad sanctificandum, nihil tamẽ in nobis efficit absq; iis tarum, quę quotidie fiunt oblationibus. In his verò, cùm eadẽ hostia, subiectũq; sit, vt diximus, necessaria nulla est aliarum hostiarum multiplicatio, aut diuersitas, vti Iudæi opus habebant.

Ioan. 6.

Iam quod sacerdotium Christi quoniam æternum est, nec successore nec alio sacrificio opus habere dicitis, sanè quid Christi sacerdotium, sacrificium, successione sit, non intelligitis. Quantò enim magis Christus sacerdos permanet, tantò necesse est magis, vt eius sacerdotium, & sacrificium permaneat secundum ordinem Melchisedech, non quidem in cœlis, vbi vultui Patris visibilis apparet, & ipsis cicatricibus commemorat sacrificium crucis, sed inuisibilis in terris sub tanto mysterio. Et quidem successor is est, qui in alterius locum plenissimẽ sufficitur, eiusque præcessor aut morte, aut abdicatione officium suum iam deseruit, sicut Aaron, cui Eleazarus, & huic alij successerunt. At quis vnquam catholicus ausit dicere, Christianæ sacerdotes Ecclesiæ esse Christi successores? Sancti Ireneus, Augustinus, Optatus, ac pleræque aliæ splendidæ lampades ex Romanorum Pontificum successione (quæ nunquam in hæreticis fuit) certissimum ducunt argumentum solidissimæ Catholicæ veritatis. Verùm enimuero nemo vnquam eos Christi, sed Petri successores vocauit. Nec item ad Christiani populi aures à Catholicis ea vox peruenit, qua nostri sacerdotes redemptionis nostræ dicerentur operatores, sed tantum mysterio

1.Cor.4. rum Dei diſpenſatores. Quis autem fuerit adeò mentis inops, qui quoniam ab Epiſcopo videt vicarios, aut alios adminiſtros mutari, vel aliò ablegari, propterea dicat Epiſcopum, adhuc ſuperſtitem, ſuo mune re eſſe defunctum, neq; in ſuo Epiſcopatu iam amplius eſſe Epiſcopum?

Porrò Apoſtolus diſertiſſimam altaris noſtri mentionem fecit, ſiue cùm ad Hebræos ſcripſit. Habemus altare de quo non habent poteſtatem manducandi ij qui tabernaculo deſeruiunt: ſiue cùm Corinthios auertit ab hoſtijs, & altaribus gẽtilium, ac Iudæorum, quibus altare, calicemq́ue Chriſtianum oppoſuit, quem locum Primaſius, D. Chryſoſtomus, & alij verbis, & re ipſa interpretati ſunt, cùm vbiq; conſtituta à tempore Apoſtolorum altaria & ipſi excitauerint, & mundus ipſe paſſim cernat extantia.

1.Cor.10. Primaſius in epiſt ad Heb.c.13. Chryſ.ho. 33.in eundẽ locum. Aug.cont. aduer.legis & Prophet. ſed & vide Aug. de ciuit.Dei,lib. 8.c.27. & epiſt.1.ad Innocẽtium.

Id præterea notandum eſt, Apoſtolum, qui loqueretur Hebræis, reticuiſſe multa, quæ ij nondum capere poſſent, Incarnationem, conceptionem Domini, & id genus alia: cumq́; in 8 Melchiſedechi mẽtionẽ incidiſſet ſtatim ſubiunxit. De quo nobis
» grandis ſermo & ininterpretabilis ad diſcendum: quoniam imbecilles facti eſtis
» ad audiendum. Etenim cùm deberetis magiſtri eſſe propter tempus, rurſum indige-
» tis, vt vos doceamini, quæ ſint elementa
» exordij ſermonum Dei: & facti eſtis quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo. Omnis
» enim qui lactis eſt particeps, expers eſt ſermonis iuſtitiæ, paruulus enim eſt. Non
Vide Hieronymum.in ep. ad Hebr. quoniam (docet Euagrium D. Hieronymus) ea non potuiſſet interpretari, ſed quoniam tum opportunum non erat, cùm Hebræis, hoc eſt Iudæis, perſuaderet, non fidelibus, quibus manifeſtandum eſſet ſacramentum.

Heb.5.

ALIAE ADHVC OBIECTIONES refutantur, & impoſturæ Lutheri, Caluini, & aliorum in deprauanda ſcriptura indicantur.

CAPVT VI.

DIxi de Melchiſedecho loquentem Apoſtolum ſuperſediſſe longiore narratione, quoniam myſteria Diuiniora Hebræi percipere non poterant. Quæ cauſſa mihi quoq; ſatis imperaret ſilentium vobiſcũ loquẽti, ſi qualeſcunq; hoſce labores ad incredulos tantummodo putarem peruenturos: Sed quando Septentrionalibus omnibus eos addixi, age breuiſſimè dicamus, quid perſpicuè figuræ Melchiſedechi, quid item iam manifeſtiſſimis Prophetijs Danielis, & Malachiæ de hac oblatione obſtrepant veſtrates.

Dicitis: Nõ obtulit Melchiſedech Deo, ſed propoſuit Abrahæ panem. Per vos igitur quicunque offerent hoſpiti tranſeuntes panem erunt ſacerdotes Dei altiſſimi. nam & ita Melchiſedech ibidem dicitur: Sed quis hoc aſſerat? Quòd ſi eo loco Geneſeos ſacrificij panis & vini Melchiſedechi mentio diſtincta non fiat, vbinam iſtam inuenias? Gen.14.

Danielem autem iuge Miſſæ ſacrificium prædicentem, quod ab Antichriſto ſummo conatu ſit tollendum, quàm infœliciter detorquetis? Si enim (vti plerique dicunt è veſtris) præteritum tempus illa prophetia reſpexit, quorſum Daniel antea meminerat Dominicæ incarnationis, earumq́ue rerum, quæ huius Diuinæ œconomiæ tempore erant euenturæ? Quod ſi iam Antichriſtus venit (id enim & obijcitis) reſurrectio igitur facta eſt, quam tamen haud fore ante Antichriſti aduentum Apoſtolus planiſſimè Theſſalonicenſibus ſcribit: Sin ad Euangelij prædicationem, non ad ſacrificium altaris, ea prædictio pertinet, cur ea ceſſatura eſt tribus tantum annis cum dimidio, quam per quindecim penè ſecula prorſus deſijſſe dicitis, donec videlicet abiecta cuculla frontem exeruit, & cœli ſcilicet cataractas vnus aperuit Lutherus? Nec verò tribus illis annis cum dimidio ceſſabit prædicatio, cùm venturi ſint duo Prophetæ, qui munus id præſtent. Dan.ca.12. Dan.c.9. 1.Theſſ.2. Apoc.11.

Malachiæ item mundam, nouam, vniuerſalem ab ortu ſolis vſque ad occaſum futuram oblationem, & ſacrificium inter Chriſtianos prophetanti quantam miſeri vim infertis? quidquid enim ipſe Prophetа apertiſſimè, atque hunc Diuus Irenæus, & reliqui ad noſtræ oblationis continuationem referunt, id nullius momenti apud vos eſt. Qui verò pro oblatione laudem & gratiarum actionem intelligi volunt, non vident, cum hæc oblatio noua eſſe debuerit, id conſequi: nẽpe nulla mantea laudẽ, nullam gratiarum actionem extitiſſe. Qui verò mũda eſſet, ſi nihil è nobis, quib⁹ omnem inhærentem iuſtitiam adimitis, & ſcaturiginem omnium ſcelerum perpetuò inſitam dicitis, prodire poſſit, quod non ſit tamquam pannus menſtruatæ? Minus autem ad crucis ſacrificium ſpectat, quoniam hæc in vniuerſo Mundo facta non eſt, ſed in vno caluariæ loco. At Caluinus ad prædicationem attinere dicit: Id quod ſi verum eſſet nec ceſſaſſe Euangelium, neque latuiſſe per tot ſecula, ſed vbique gentium promulgatum, ſemitas vbique veritatis, & Diuini cultus reliquiſſe ſolidiſſimas, contrà quam ille alibi mentitur, neceſſe eſt. Veruntamen neque hæc omnia,

mnia, quæ in ea prophetia ſunt, prædicationi conueniunt. Prædicatum eſt enim ante Chriſti aduentum, nec immunda ſanctorum Prophetarum prædicatio fuit, vt mũdam tantummodo Euangelicæ legis prædicationem fuiſſe dicendum ſit. Atqui cũ Deus per Prophetam dixiſſet, ſe nolle amplius holocauſtomata, victimas, & thura Iudæorum, illico intulit. Ab ortu enim, & occaſu offertur nomini meo oblatio munda: Et quæ ſequuntur. Nempe vt ſacrificiũ ſacrificio ſucceſſurum oſtenderet. At verò nec Nomini Dei, ſed nomen Dei prædicatur; nec ſuis Liturgijs Sancti Baſilius, & Chryſoſtomus nomen homeliarum impoſuerunt, ſed Liturgiarum, vt videas quo ſe cumq; conuoluerint veſtri, non potuiſſe tamen euadere. Sic verò cum iſtis Zuinglius, Loſſius, Bullingerus, dixerunt idem eſſe baptizari, quod erudiri, ac doceri, euangelium, cùm de D. Ioanne Baptiſta loquũtur. Sic ligari, & remitti peccata, nihil aliud erat Caluino, quàm annunciare Euangelium. Quod ſi obieceris, Lutheranos nõ ita interpretatos fuiſſe, audi quantam Caluinianis viam Lutherus complanauit, dum inuocationem nominis Domini ad altare, ac proinde oblationem, & ſacrificium pro prædicatione falſauit.

Gen.4. Scriptum eſt: Iſte cœpit inuocare nomẽ Domini. Quod dũ ille debuiſſet vertere.

Dieſer fing an des Herren Namen anzuruffen. Vertit:

Zu derſelben zeit/ fing man ahn zu predigen/ von des Herren Namen.

Et iterùm: Aedificauit quoq; ibi altare Domino, & inuocauit nomen eius: quod vertendum erat,

Vnd bauwet daſelbſt dem Herren einen Altar/ vnd rieff an den Namen des Herren. At ille ſic:

Vnd er bawet daſelbſt dem Herren einen Altar/ vnd predigt von dem Namen des Herren.

Mox item: In loco altaris, quod fecerat prius, & inuocauit ibi nomen Domini. Quod rectè Germanicè dicendum erat.

Eben ahn dem orth/ da er vorhin den Altar gemacht hatte/ vnnd er rieff ahn daſelbſt den Namen des Herren. Ille autem peruersè.

Eben ahn dem orth/ da er vorhin den Altar gemacht hatte/ vnnd er predigt alda den Namen des Herren.

Ac rurſus: Abraham plantauit nemus in Berſabee, & inuocauit ibi nomen Domini: Hoc eſt:

Abraham aber pflantzet einẽ Wald zu Berſaba/ vnd rieff daſelbſt ahn den Namen des Herren. Lutherus autem ſubdolè ſic.

Abraham aber pflantzet Bäume zu Berſaba/ vñ predigt daſelbſt von dem Namen des Herren.

Et hæc quidem Lutherus ſicut alia illa Caluiniani addiderunt: indigniſſimi profectò omnes tanta oblatione, qua ſublata, vim ſacrificij crucis non poſſe in nos deriuari ſatanas dudum animaduertit.

ORDO, RITVS, ORATIONES S. Acrificij altaris ab ipſis Apoſtolis, & ab vniuerſa Chriſti Eccleſia ſemper celebrati recenſentur, & ex D. Dionyſio Areopagita, D. Pauli diſcipulo, aliỹſq́, comprobantur.

CAPVT VII.

SVmmus quidem ſacerdos orationem ſacram ſuper Diuinum altare perficiens, ex ipſo adolere inchoans, in omnem venit ſacri chori ambitum, rediensq́; itẽrum ad Diuinum altare incipit ſacra pſalmorum melodia, concinente ei pſalmiſticam ſacram orationem omni Eccleſiaſtica diſpoſitione. Deinde verò per miniſtros, ſacræ ſcripturæ fit lectio. Et poſt hanc foris fiunt ſacro ambitu catechumeni, & cum ipſis energumeni, & qui ſunt in pœnitentia. Manent autem diuinorum adſpectu, & communicatione digni. Miniſtrorum verò alij quidem ſtant ad portas templi concluſas: alij verò aliud quid prorſus ordinis operantur: alij autem miniſtratoria diſpoſitione diſcreti, cum ſacerdotibus ſuper diuinum altare proponunt ſacrum panem, & benedictionis calicem, cõfeſſa ante ab omni Eccleſiæ plenitudine Catholica hymnologia. Cum quibus Diuinus Pontifex orationem perficit, & ſanctam pacem omnibus promittit, & omnibus ſalutantibus inter ſe inuicem myſtica ſacrorum voluminum prædicatio perficitur. Et lauantibus manus ſummo ſacerdote, & ſacerdotibus aqua, ſummus quidem ſacerdos in medio Diuini altaris ſtat, circunſtant autem ſoli cum ſacerdotibus miniſtrorum ſelecti. Et ſacras diuinas actiones ſummus ſacerdos laudans, ſacrificat diuiniſſima, & ſub conſpectum ducit laudata, per ſacrè procumbentia ſymbola, & donationes diuinorum actuum oſtendens, in communionem eorum ſanctificans, ipſeque venit, & alios adhortatur. Accipiens verò & tradens diuinam communionem, in Euchariſtiam ſacram deſinit. Multis quidem in ſola diuina ſymbola proſpicientibus, ipſo autem ſemper Diuino ſpiritu ad ſancta perfectorum principia in beatis & intellectualib⁹ ſpeculationib⁹ hierarchicæ in puritate deiformis habit⁹ aſcendẽte. Dion. 3.ca. hier. eccl.

1.Tim.2. At ea ad quæ Apoſtolus Timotheum hortabatur, vt fierent obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones, quiq; Corinthijs de hoc Diuino myſterio ſcripſerat in hæc verba. Cùm venero cætera diſponam. hæc omnia cùm antiquiſſima ſeruauit Eccleſia, tum D. Auguſtinus ad altaris ſacrificium pertinere monſtrauit. Poſt introitum enim, & Pſalmodiæ partem oratio publica habetur, quæ cùm totius Eccleſiæ in templo collectæ nomine recitatur, collecta vocatur. Orationem ſequitur lectio, mox Euangelium, deinceps interpretatio. Quæ omnia Apoſtolus adnotauit, cùm inquit: Cùm conuenitis vnuſquiſq; veſtrum pſalmum habet, doctrinam habet, interpretationem habet. Intermediæ verò collectæ meminit D. Chryſoſtomus: communes preces (inquit) à ſacerdote & populo fiunt, & omnes vnam dicunt orationem: orationem miſericordia plenam. Id quod fieri (inquit) antequam excluduntur catechumeni. Qui quoniam cum pœnitentibus, & energumenis abſoluta homilia dimittebantur, ea catechumenorum miſſa ſeu dimiſſio dicta eſt. At Euangelij recitationi cùm ſolerent aſtantes aſſurgere, ſic finita adhortatione ſurgebant iterum omnes, & precabantur; cõcluſiſq; precibus (inquit D. Iuſtinus martyr) panis & vinum cum aqua offerebantur, hoc eſt altari cõſecranda primò appo nebãtur, idq; offertorij nomẽ adeptum eſt.

Aug.ep.59. ad Paulin. To.2.

1.Cor.14. Clement. conſtit. apoſt.lib.3. c.63. Chryſ. ho. 18.in 2.ad Corinth. Chryſho. 18.in 2.ad Corinth. Cõc.11.Carthag.4.can. 84. Conc. Agathen. cano. 60. Niceph. li. 9.ca. 8. Iuſtin. martyr. apol.2.

Tum depellendis malis obſecrationes adhibebantur, quas Apoſtolus ad Timotheum ſcribens δεήσεις vocat, quas (inquit D. Auguſtinus) facimus, antequam illud quod eſt in Domini menſa incipiat benedici.

Theod.hiſt. eccle.lib.4. c. 17. & lib. 5.ca.17.

Has excipiunt προσευχάς, hoc eſt, oratio nes vſq; ad orationem Dominicam, inter quas prefatio eſt, & hymnus ζ τάγι Θ, quo ad tremendi myſterij ſanctiſſimam peractionem mirificè animi eriguntur. Norũt (inquit D. Auguſtinus) fideles, in quo ſacrificio dicatur, Gratias agam⁹ Domino Deo noſtro. Id quod ipſe non ſemel, reliquit itẽ antiquiores Patres Græci, & Aphricani cõ-

1.Tim.2. Auguſt. ad Dardanum ep.57. & li 2.c.13.de bono perſeuer. & lib. de ſpiritu & litera ca. 10. & ſer.44.

Ordo Miſſæ ab Apoſtolis factæ.

1. Pontifex orat ad altare.
2. Offert thus.
3. Circumit altare.
4. Pſalmos cum Eccleſiaſticis perſonis concinit.
5. Recitantur Diuinæ ſcripturæ.
6. Emittuntur Catechumeni.
7. Aliqui miniſtri adſtant portis.
8. Præcipui miniſtri imponunt panem, & calicem ſuper altare.
9. Confeſſio, & laus habetur Deo.
10. Pontifex orat.
11. Pontifex lauat manus.
12. Siſtit ſe ad altaris medium.
13. Circunſtant qui altari inſeruiunt.
14. Pontifex conſecrat.
15. Offert, Deo & oſtendit attollens ſanctam Euchariſtiam.
16. Pontifex annunciat pacem.
17. Salutantur oſculo.
18. Commemoratio ſanctorum fit, tam viuorum quàm mortuorum.
19. Pontifex communicat ſanctæ Euchariſtiæ.
20. Porrigit alijs D. Euchariſtiam.
21. Agit gratias.

meminerunt. At is qui dicitur canon, cùm in prolixioribus Diuorum Baſilij atque Chryſoſtomi cernatur, tũ ab Cyrillo Hieroſolymitano, & à D. Ambroſio penè ad verbum in eorum operibus cõſcriptus eſt. In quo canone habentur item commemoratio viuorum, & mortuorum, cõſecratio, & oblatio ex ipſiſſimo (ſicuti oſtenſum eſt) Chriſti inſtituto: deinde Dominica oratio decentiſſimè diſpoſita (quæ res Apoſtolica fuit, vt inquit D. Gregorius Magnus) ante ſumptionem Diuinæ Euchariſtiæ, ſignúq; crucis ſæpe iteratur, ſigno enim Crucis (ait D. Auguſtinus) conſecratur corpus Dominicum, & omnia quæcunq; ſanctificantur cum inuocatione Chriſti nominis in hoc ſigno conſecrantur, & cum ſacratiſſimo cibo (inquit B. Chryſoſt.) alimur, crux adeſt, & vbiq; victoriæ id inſigne nobis aſſiſtit.

Chryſho. de Encæniis, & de Euchariſtia Tom.3. Cypr.in expoſit.orationis Domin. & Iuſtin.apol.2. Cyril. Hieroſo. in Catecheſib. Amb. li. 4. cap.5. Aug ſerm. 181 de tẽp. Chryſ. ho: 55.in Matt. Chryſ. ho. 18.in 2.ad Corinth. Greg.Mag. lib.9 ep.63.

Attolli, & oſtendi ſolitam eſſe in altaris ſacrificio D Euchariſtiam S. Dionyſius Areopagita, & Beati Baſilius, atq; Chryſoſtomus planiſſimè referunt, clamante olim Diacono τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις. De adoratione idem vniuerſa antiquitas teſtimonium reddit, ac ſanè perfidum eſt ſi quis, cũ Chriſtum fateatur eſſe in ſanctiſſima Euchariſtia is adorationem ei demat, qui in præſepio, in Aegypto, Hieroſolymis, in Galilæa, in Bethania, in cruce, in limbo, in cœlis, quoniam non homo tantum ſed Deus eſt, ſuit adoratus, & eſt adorandus in ſecula.

Dio.Arceccle.hier. c.3.§.3. Lib.de ſpir. ſanct. c 27. Hom.3.de incõpreh. Dei nat. Aug. in pſ. 21.ep.117.& 120.ad Honor.c.27.& in pſ 98. Greg.Naz. in Epitaphi. Gorgo.ſororis ſuæ. Chr.hom. 61.ad pop. Antioch. Alexã.Põti. ep.ad orth. Theod. in 2.dialog.

Sequitur poſtremo loco poſt collectam poſteriorẽ, quæ poſtulationis eſt pars, gratiarũ actio. Quæ enim (inquit S. Chryſoſt.) ad gratiarum actionem pertinent, cõmunia ſunt omnia. Neq; enim ille ſolus gratias agit, ſed & omnis populus. Prius enim accepta illorũ voce, deinde congregatis illis (dũ dicit Oremus) vt dignè ac iuſtè fiat, gratiarum actionem incipit. hoc enim ſcribit fieri poſt pacem communicatam.

Deniq; benedictio datur ex more antiquiſſimo, vt Synodi Agathẽſis, & Aurelianẽſis teſtãtur. Ex his igitur omnibus ordinẽ Eccleſiæ Romanæ veteremq; in tabula quaſi depingamus, vt cuiq; eſſe Apoſtolicum liquidius pateat.

Syno. Agathẽ.can.47. Aurel.1. can.28.

Ordo Eccleſiæ in Miſſa quæ hodie recitatur.

1. Obſeruatur.
2. Obſeruatur.
3. Fit.
4. Id fit, nã & pleriq; omnes introitus, & verſus ex aliquo pſalmo deprõpti ſunt.
5. Leguntur Prophetiæ, epiſtolæ Apoſtolicæ, Euangelia.
6. Seruatur in Indijs nunc, & vbi aliqui grandiores natu ad baptiſmum accedere volunt.
7. Obſeruatur, ſiue portæ ſint chori, ne quis irruat ad altare, ſiue alibi ſi quid opus eſſet, vt arcerentur incommoda, quamuis initio naſcentis Eccleſiæ ob gentilitatem id eſſet magis neceſſariũ.
8. Obſeruatur à Diaconis, & ſubdiaconis.
9. Obſeruatur, primò quidẽ in generali confeſſione, ſed & in ſymboli Triſagij, vel aliarũ proſarum recitatione.
10. Obſeruatur in ſecretis, & Memẽto.
11. Obſeruatur.
12. Obſeruatur.
13. Obſeruatur.
14. Obſeruatur.
15. Obſeruatur.
16. Obſeruatur poſt conſecrationem.
17. Obſeruatur honeſtiſſimè data omnibus pace.
18. Obſeruatur.
19. Obſeruatur.
20. Obſeruatur vbi ſunt, qui dignè velint accedere.
21. Obſeruatur.

SACRA LOCA, VESTES, ORNAmenta, luminaria, vaſa, quæ hic alia Liturgica Patres antiquiſſimi dixerunt eſſe ex traditione Apoſtolica adhibita ſacrificio altaris rite offerẽdo, ac nunc quoq; apud Catholicos eſſe omnia.

CAPVT VIII.

VErùm tam Diuino ſacrificio peragẽdo ſacratiſſima loca fuiſſe addicta ſi quis neget, is è Templorũ antiquiſſimorũ moribus adhuc extantibus facilè mẽdacij conuincitur. Et cùm Cõſtantinus Imperator leges de reſtituendis Chriſtianorũ Eccleſijs tulerit, intelligit multò antea eas fuiſſe excitatas in oriente, atq; alibi, vbicũq; perſecutorum gladius Chriſtianos minus afflixerat. Nam Apoſtolorũ tempore, atq; aliquanto poſt, dum primi illi Duces bellũ mundo & carni indixerãt, ac proinde procella perſecutionum vndiq; fuiſſet exorta, fideles in priuatis piorũ domibus, atq; adeo in ſubterraneis cryptis ad tantum myſterium conueniebant, ac fiebat (ait Tertullianus) furtiua ſignatio, ſacrificium cũ ſcrupulo, muta benedictio, ad abſentes delatio, & in arcis aſſeruatio Diuinæ Euchariſtiæ: ſed vbi poſtea pax Eccleſijs eſt data, cryptas exceperunt ornatiſſimæ, & ſacratæ ædes, quæ dictæ ſunt, κυριακαί. i. Dominicæ tanquam Domino conſecratæ, ac Baſilicæ, quaſi Regiæ in formã nauis plerunq; extructæ, quòd per nauim Eccleſiam ipſam myſticè Chriſtus ſapiens architectus deſignauerat. Veſtium aũt, & ornamentorum ſacrorũ, petali (ſeu mitræ Epiſcopalis) quod D. Ioannẽ geſtaſſe retulit *a* Polycrates Epheſi Epiſcopus, meminit Euſebius. Inſulæ, *b* Tertullian⁹. Orarij ſeu Stolæ *c* D. Ambroſius, Concilium *d* Bracharenſe primũ, *e* Toletanũ quartum. Pluuialiũ, ſeu cappę, quæ ϛιβένας vocat, *f* Epiphanius. Albę diaconi, Concilium *g* Carthaginenſe quartũ, quã στοιχάριον *h* D. Chryſoſto. in Liturgia ſua nominat. Pallæ, ſeu Aulæorum, quibus ornãtur altaria *i* Theodoretus. Linteamina, & velaminum, quibus cooperiuntur *l* Optatus. Sacratæ talaris veſtis ἁγίας ϖοδήρης *m* Euſebius. Amictus, cyguli, caſulæ, manipularij, corporalis, Beati Chryſoſtomus & Baſilius, qui ea & fuiſſe huic ſacræ functioni dicata teſtantur, ac in ſuis Liturgijs vocãt ὠμοφόριον, ζώνην, φαιλώνιον, τὰ λῶρια, τὸ ἅλυπον. Quibus qui ad prophanas res fuiſſent abuſi, ij impij habebantur, nec impunè abierunt, ſicut de Thymelico ſaltatore, qui emptam ſacram veſtem in theatro geſtans ſubito expirauit, ſicut de hoc refert *n* Theodoretus: ac de altero *o* Beda id ipſum narrat.

Euſ.de vita Conſtan. lib.3.c.42.& c.43. Euſeb.hiſt. eccleſ.lib. 6.c.27.

a Lib.3.c.25. hiſt.eccl. *b* Lib.de monogamia. *c* In oratione funebri de obitu fratris Satyri. *d* Can.32. *e* Can.39. *f* Hæreſ.15. & 16. *g* Can.4. *h* Chryſ.in Liturgia. *i* Hiſt. eccl. lib.2.c.31. *l* Lib.6.cõt. Parmenia. *m* Lib.10. ca.4. *n* Hiſt.Trip. lib. 5.c.37. *o* Hiſt.Ang. lib.1.c.29. Cõc.Laodicen.c.21, Cõc.Arelaten.ca.13. Baſi.in reg. breuioribꝰ, q 310. Hieron. ad Fabiolam. Ambr.off. lib.2.ca.28.

At præter antiquiſſimas ſynodos, & Patres extant monumenta ſacrorum vaſorũ, quæ Diuino altaris Chriſtiani ſacrificio addicta, in alienos vſus niſi ſumma neceſſitate redimendorum captiuorum, vel aliarum eiuſmodi rerum, ſub anathematis pœna conuerti non poterant. Nam & ideo D. Gregorius Nazian. inquit, ab hominibus laiGreg. Naz. in oratione ad Arianos & de ſeipſo. Theod.lib. 3.c.11. Optatus li. 1.cont.Parmenianũ.

Greg. Naz. orat. in Pascha. laicis eadem non esse contingẽda in sacros vsus destinata, & non nisi in summa Ecclesiæ necessitate prophananda. Qui quidem Nazianzenus post D. Athanasium testis est luminarium, quæ accendebantur, dum Euangelium recitaretur: Id quod vel rutilãte sole fieri consueuisse ostendit S. Hieronymus contra Vigilantium.

Athan. in exhort. ad orthodox. Hierony. aduer. Vigilantium.

DIVINAE EVCHARISTIAE (VT sacramenti) vberrima vtilitas ostenditur.

CAPVT IX.

SED quando (vt dixi) Diuinam Eucharistiam tanquam cerimoniam aliquam, tu cum Melanchthone, alij autem vel nudam, vel simplicem esse asserunt, aut si qui eam visi sunt aliquanto maiore in pretio habere, nunquam tamen ita locuti estis, vt CHRISTVS Dominus, ipsíque Apostolici Patres de ea loquebantur, neque verò fructus eius vberrimos siue vt Sacramenti, siue vt oblationis, & sacrificij vti necesse erat exposuistis (Nam & huc deniq; spectabit, quod de purgatorio igne dicẽdum erit, aduersus ea quæ hinc ex tuorum thecis deprompsisti) propterea de Diuinæ Eucharistiæ, vt sacramentum est, vtilitate primùm agamus.

Duo sunt in vniuersum, ad quæ vtilitas hæc refertur: Vita, & vnio. Vitam autem dico Diuina illa dona, quibus cœlestis huius sacramenti digna sumptione anima ditatur, & corpus ornatur, ac roboratur. Itaq; panem vitæ Dominus vocauit, quẽadmodum, contrà fructus mortis is fuit, quem in terrestri paradiso comedit Adamus. Diuina dona cùm dicimus, gratiã cœlestem intelligimus, qua efficiuntur emundatio peccatorum, quæ mortem gignunt, & mentis illustratio. Primum illud Patres vnanimes explicuerunt, qui sanctam Eucharistiam compararunt carboni ardenti, quo labia Isaiæ purgata sunt integro homini instaurando, & sanctificando: sicuti & ebrietati depellendæ, ac sobrietati, & pudicitiæ conseruandæ: cùm Christi sanguinem esse vinum illud quod virgines faciat, & præsentissimum esse remedium testati sunt.

Chryſ. ho. 7. in Matt. Cypr. de cœn. Dom. Chr. hom. 82. in Matt. Ad populũ Antioch. 21. & 61. Chr. hom. 27. ad Corinth. & de non contemnẽ. myst. Ecclesiæ & de Iuda proditore. Auguſt. de verbis Do. ſer. 28.

At mentis illustrationem, & voluntatis inflammationem, ignem nempe illum quem Dominus Iesus venit mittere in terram, vt arderet, ea designarunt, quæ antiquæ legis tempore tradita, Patres ductu Spiritus sancti huc retulerunt. Mel quo Ionathas post hostes deuictos Ionathæ oculi lucem receperunt. Panis Heliæ subcinericius quem sumens eò peruenit, quò à Deo vocabatur: & sanguis agni, quo angelus exterminator, exterminabatur. Ac certè & hic illud fidenter dicere possumus. Nemo nouit, nisi qui accipit, quique gũstat, quàm suauis sit Dominus.

1. Reg. 4. Cypr. ſer. de cœna Domini. 3. Reg. 10. Exod. 12. Chr. hom. 61. ad pop. Antioch.

Nam quod anima sursum ad cœlestium amorem attollatur, quod Angelorum fruatur commercio, quod ignem (vt inquiunt Beati Chrysostomus, & Cyprianus) expectore emittat, ignem inquam dilectionis, & quòd martyres inde animentur ad proprium sanguinem pro Christi amore profundendum, quodque aduersus satanæ insidias, & mortis acerbitatem validissimum sit hoc sacramentum, quare asseruabatur tradendum moribundis in viaticum, Vniuersa Christi Ecclesia docuit, & indies Catholici, ac pij experiuntur.

Chr. hom. de nõ contemnen. eccl. myst. Cypr. de lapsis 5. lib. ad Marty. Euſe. lib. 6. c. 38.

Ad corpus quænam ex Diuinæ Eucharistiæ sumptione redundet vtilitas.

ET totum hominem is, cuius omnia opera perfecta sunt, sanum facit benedictus Iesus. Quare & corpori maxima commoda accedunt ex D. Eucharistia. Optima plerunq; valetudo in hac vita: Resurrectio verò ac glorificatio corporis in altera. Nota sunt quæ Apostolus Corinthios admonuit, cur pleriq; imbecilles essent, & multi dormirent, hoc est morerentur, qui dignè ad altare haud accedebant, & ea quæ Patres scripta reliquerunt de Diui Gregorij Nazianzeni sorore, deq; fratre sancti Ambrosij, quorum illa conualuit, hic è naufragio liber euasit: deq; Dæmonibus fugatis è corporibus obsessis, ne plura huc congeram: Nam & quod in Paradiso terrestri pomi comestio non solum animo, verùm item corpori mala, & mortem intulerit, huc facit, vt tanto magis contrarium fieri in D. Eucharistia credamus, cùm reipsa Christum sumamus non in signo & fide solum, sed vt Diuus Chrysostomus, ἐμ πέφυκε, καὶ ἀπολαύειν. De resurrectione autem certissimum illud Domini testimonium est aientis, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Quod postea Patres perpendentes docuerunt. Tertullianus, qui Diuina Eucharistia dicit animam & corpus de Deo saginari, vt suo tempore reuiuiscat. Sanctus Cyrillus qui corpori vitam instillari, vt ad æternitatem paretur. D. Ireneus, qui carnem nostram sensim hoc cœlesti sacramento ad immortalitatem disponi, sicuti vitis excipiens imbrem paulatim efformat, & suo tempore fert fructum.

1. Cor. 11.

Amb. de obitu Satyr. D. Bernard.

Ioan. 6.

Tertul. de carnis resurrect. Cyril. in Io. lib. 4. Iren. lib. 5.

Vnio siue coniunctio, Diuinæ Eucharistiæ vtilitas altera.

Al-

ALtera Diuinæ Eucharistiæ vtilitas est, qua cum Christo, deinde cum proximo anima mirificè vnitur; nam & propterea communio vocatur. Primam cum Christo coniunctionem ipsemet Dominus promisit dicens. Qui mãducat meã carnem, & bibit meum sanguiné, manet in me, & ego in eo. Hinc enim & Domini mandatorum obseruatio, & laborum pro Christo tolerantia (quam communicationem cum Christi passionibus vocat Apostolus) consequuntur: hac enim manducatione effecti (vt Diuus inquit Cyrillus Hierosolymitanus) consanguinei, & concorporales Christi, iam in tanti cibi virtute ambulamus, nec aliquid quantumuis asperum detrectamus. Quod si particeps calicis Dęmoniorum aliquis factus, & corpori meretricis adhærens, vnum (inquit Diuus Paulus) fit cum vtroque, ecquis ambigat vnum nos effici animo, & voluntate cum Christo percipientes Diuina eius mysteria, in quibus se ipsum verè dat nobis? Sed quoniã qui capiti adhæret, adhæreat & corpori necesse est: hinc & communio, & amor cum proximis firmissimus oritur. Sic Græci Synaxim, & Agapem vocarunt, hoc cœleste conuiuium, quo Apostolus Christianos dicit vnum esse corpus, & vnum panem in Christo. Quare & pacandis animis, ac dirimendis litibus efficacissimum remedium est Diuinum hoc sacramentum. Nec horret quidquam satanas amplius, quàm frequentem (sed dignam) cœlestis Eucharistiæ manducationẽ, quandoquidem vna hæc præcidit neruos impietati, ac longissimè omnes, quas ille serit inter fratres, dissensiones abigit. Neq; euidentiore alio argumento hæreticæ prauitatis, quàm detractione Diuinæ Eucharistiæ Ecclesia degeneres filios notare potuit, quippe quos meritissimò Dei, hominumque eorum vnione priuat, qui Deo & hominibus aduersantur. Nec denique hæretici ipsi sese passionibus Christi, sed labori pistorum communicare possunt ostendere, quàm cùm putidam illam cœnam & panem loco Diuinæ Eucharistiæ manducant, vt faciunt.

Ioan. 6. Galat. 6. Heb. 2. Cyril. 4. myſtag. 1. Cor. 6. Iuſtin. apo log. 2. Tertul. apo log. 39. 1. Cor. 10.

DIVINAE EVCHARISTIAE (TAMquã sacrificij) fructus vberrimus pro viuis & defunctis ex perpetuo Ecclesiæ vsu ostenditur.

CAPVT X.

SED & ipsa Diuinæ Eucharistiæ oblatio admirabiles parit vtilitates, quarum nonnullas in hunc locum reseruaui, vt rectiore ordine ad tua Chytræe confutanda, atque inprimis ad Ecclesiæ ex quatuor primis Synodis faciem, ac fidem ostendendam accederem. Ac sanè sat esset credere nihil non augustum, aut maximè salutare ex ea oblatione proficisci, in qua cùm ipsa hostia Christus sit (quemadmodum superius dixi) tum nihil gratius, vel maius ad testificationem Diuinæ gloriæ potest offerri.

Veruntamen ne vllus cauillationi locus relinquatur, ex ipso perpetuo offerendi sacrificij, (& quidem visibilis) vsu id semper fuisse necessarium comprobatur. Quis enim instinctus principes humani generis Adamum, Abel, & reliquos agebat, vt Deo sacrificarent, nisi indita Dei lex, atque afflatus Diuinus? Nam etsi animo tamquam spirituali hostia creatori suo litabant, exteriorem tamen hunc alterum cultum Deo maximè debitum modum esse necessarium intellexerunt. Itaque deinceps lex scripta sacrificia sua habuit, sed Euangelica tanto præstantius, quanto excellentius præ alijs Christus nomen hæreditauit, ac sacerdotium habuit. Et hoc est quod semper agnouit Ecclesia Christi, sacrificium secundum ordinem Melchisedech, quod successit (ait Diuus Augustinus) omnibus illis sacrificijs veteris testamenti, quæ immolabantur in vmbra futuri: quodque completum est noui testamenti oblatione, quam (Sanctus inquit Irenæus) Ecclesia suo tempore iam offerebat Deo per totum mundum, nempe ante mille quadringentos annos.

Aug. Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 17. ca. 20.

Deinde quidquid in veteris legis sacrificijs fuit, quo vel expiarentur peccata, vel pax peteretur, vel agerentur gratiæ, vel denique reliqua postularentur, id omne ad Christianum sacrificium relatum fuit, in quo Christus, qui in cruce pro sua reuerentia exauditus, promeritus est omnibus sacramentis, & Ecclesiæ suæ, ac præsertim huic suo mysterio, quidquid habent virtutis, & efficacitatis. Et meo quidem de sacrificio Missæ libro Italico fusius (licet breuissimè) attigi ea omnia, pro quibus sacrificium altaris offerebatur, pro salute viuorum, pro cursu nauigantium, pro pœnitentibus, pro pace, pro bello, pro obsessis, pro expulsione dęmonũ, pro morbis aspellendis ac præcipuè pro mortuis.

Impreſſus Lugduni anno 1561.

DE IGNE PVRGATORIO & oblatione pro defunctis.

CAPVT XI.

SEPTIMAE impostũræ tuæ retectione dicebam, putauisse te parum sce-

sceleris patrasse, qui Christi nomini meritum animab⁹ in purgatorio ademeras, nisi spiritu superbiæ inflatus, quę semper ascēdit, Christi membris, ipsiq; adeò gratia plenæ virgini Dei matri bellū intulisses. Adieci, Ioanni Euangelistæ reuelatum fuisse, Antichristum, & sectatores eius os aperturos in blasphemias ad Deū, vt blasphemarent nomen eius, & tabernaculum eius, & eos qui in cęlis habitant. Quæ omnia cùm languentem animam tuam sanare debuissent, in phreneses diriores te à satana obsessum egerunt. Itaq; hinc inde corrasis aliorum hæreticorū quisquilijs, aperuisti iterum os tuum, & nouas peiores prioribus blasphemias aduersus animas, quæ in purgatorio sunt, & in sanctos, qui sunt in cælis euomuisti.

Sed quando hoc postremum in controuersiam vocas, teq; implicas modò aiens à patribus in liturgijs oratum fuisse pro ijs, qui ex hac vita decesserunt, modò negans purgatorium ignem, (hoc est nesciens, nec credens, quid de vtraque re blateres) propterea sensum & cōsensum Ecclesiæ Christi vndequaque à tempore Apostolorū hac de re indagabimus, si prius dixerimus ab ea te tuosq; pridem hæreseos in Aerio dānatos fuisse, qui suffragia pro defunctis (vt alia quoq;) negabat, homo perfidiæ Arianę sectator, deinde istius quoq; hęreseos aggregator, deniq; proficiēs in peius, ac propterea aptè cum scarabeo à S. Epipha. collatus.

Epiphan. August. de hæres. ad quod vult Deum Philaster.

Africani igitur Tertullianus, Beati Cyprianus, & August. Victor, & Carthaginienses in Synodo Patres, (vt meo de imposturis tuis libro scriptum est) id manifestissimè declarârunt. Anniuersaria verò, quæ Tertullianus pro demortuo marito præstāda esse ab vxoribus, & suffragiorum vtilitas, quam ipse commendat: Quæ suffragia haud esse facienda pro ijs, qui neglecto prouinciali decreto decesserāt (vt scripsit S. Cyprianus) ac fructus, quos ex altaris sacrificio ab animabus percipi sæpe D. Aug. ostendit, grauissima testimonia sunt, quæ Chytræum Grāmaticum inter hæreticos natum, & viuentem, facilè temeritatis, vt falsitatis arguant.

Tertul. l. 2. ad vxor. De corona. De anima. Cypr. lib. 1. ep. 9. Aug. enchirid. c. 110. De ciuit. li. 20. ca. 9. ep. 46.

At oriens apertissimè. Nam quod Ecclesia ab Apostolis acceperit ad leuamentum mortuorum, vt hæc oblatio pro defunctis fieret, D. Chrysost. cum D. Iustino martyre, docet. Ac D. Grēgorius Nazianzen. pro anima sui patris eandē Deo offerebat. Extant Liturgię D. Basilij & B. chrysostomi, & aliæ, de quibus dixi, vbi hac de re planissima fit mentio. D. Athanasius, quoniam non erubuit veritatem credere, nec dicere erubescit, hostiam incruentam, & sacrificium esse pro animabus defunctorū propitiatoriū. Cyrillus Hierosolymitanus id solitum effici post consecrationem in sua Ecclesia Hierosolymitana ingenti demortuorum auxilio, & Eusebius sepultum fuisse cum Liturgia Constantinum Imperatorem referunt.

De cura p mortuis. Iusti. martyr. hom. 3. ad Philip. Greg. Naz. oratione pro defunctis. Cyril. Hierosolym. myst. 5. Eusebius libr. 4. de vita Constantini.

De occidentali Ecclesia, nemo est tam impudens qui neget: Extant Missa D. Ambrosij: B. autem Hieronymi, & S. Gregorij Magni, omniumque Ecclesiarum testimonia, quandoquidem passim omni sæculo continenter sacrificium altaris pro viuis & mortuis oblatum est.

Ex tot autem lapidibus viuis, tu nihil ignis purgatorij excutere potes: nimirum quia nihil tibi illúcescit, quantumuis sit splendidum. At ignē tamen vocat Apostolus (siue tribulatiōis, siue cruciatuum is sit, nec enim de nomine, sed de re quæstio est) vocarunt item Ecclesia Catholica, quique adeò Florentinæ Synodo præstantiores Græci interfuere, quam tu ipse, nesciens quid dixeris, citas. Celebris autem præter alios in ea fuit Georgius, qui postea Gennādius Patriarcha Constantinopolitanus dictus fuit, & Christianæ pacis amator, elegantissimis concionibus ad vnionem suos Græcos cum Latinis permouit. Ac cùm postea quinque Græca syntagmata, siue commentarios, de quinque capitibus controuersis inter Latinos & Græcos edidisset, quę adhuc extant, tertius eorum est περὶ τῦ καθαρτηρίυ hoc est de purgatorio. In quo ex diuinis literis & fide Ecclesiæ Christi perfidiam istam Purgatorium negantem manifestè conuicit: Nam cùm Florentinæ Synodi canonem de purgatorio recitasset, statim insipientiam quorundam qui nescibant, quid dicerent, adiecit. Porrò decretum eius Synodi tale est.

Εἶπε δὲ καὶ ὅτι ἀληθῶς μετανοήσαντες ἀποθάνωσιν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἀγάπῃ, πρὶν τοῖς ἀξίοις τῆς μετανοίας καρποῖς ἐξαγνοποιῆσαι περὶ τῶν ἁμαρτημένων, ὁμῶς, καὶ ἠμελημένων, τὰς τούτων ψυχὰς καθαρτηρίοις τιμωρίαις καθαίρεσθαι μετὰ θάνατον. ὥσε ὦ ἀπικαφίζεσθαι αὐτὰς τῶν τοιούτων τιμωριῶν, λυσιτελεῖ αὐτοῖς τῶν ζώντων πιστῶν ὑπικουρίας: δηλονότι τὰς ἱερὰς θυσίας, καὶ εὐχὰς, καὶ ἐλεημοσύνας, καὶ τ' ἄλλα τῆς εὐσεβείας ἔργα, ἃ τίνα παρὰ τῶν πιστῶν ὑπὲρ ἀλλήλων πιστῶν ἔωθε γίγνεσθαι κατὰ τὰ τῆς ἐκκλησίας διατάγματα.

Inde orientales Patres affert præter Ioannem Damascenum, quem cùm tu blasphemasti, ille tamen cum vniuerso oriente collaudat, & μέγαν ἐξ ἁπάσης ὀφθαλμὸν, hoc est magnū orientis oculum appellat. Deinde affert, quæ B. Dionysius, Chrysost. Athanasius, & alij ex Diuinis literis, & Apostolica traditione contestati sunt. Quid verò scīrpum in nodo quæris, qui cùm negare nequeas an sit orandum, & offerendum pro mortuis, delaberis ad ignem purgatorium pernegandum, & quod Regius psaltes dicit: In circuitu ambulas? Nomines igitur (per me licet) aut ignem, aut pœnas emendatorias, sicut D. Augustinus fecit, vel cruciatus; altaris autem oblationem ijs pœnis leuandis vtilissimam esse non neges, cùm inde expientur, & animæ liberētur, vt abs te ipso citata Florētina Synod⁹ testatur, facilè tibi vocis istius vsum tantisper cōdonabo, dum gressum in fide Catholica promouere didiceris.

Porrò cùm eadem ad verbum ex Illyrico desumpseris, quibus libros Machabeorum conuellis, D. quoque Dionysij Areopagitæ clarissima de oblatione sacrificij Christiani pro mortuis verba nescio quò detorqueas, ego verò euidentissimè istas fraudes antea retexerim, propterea te doceat ipse Iodocus Rauenstein, Tiletanus Theologus Louaniēsis, qui præter innumeros alios eadem Illyrici verba, vigesimo sui libri capite, vbi agit de purgatorio, doctissimè & Christiano corde cum tuis istis ramentis refutauit.

Sed pulchrè sanè Lutherum tueris, cùm fatearis ab eo purgatorium, & primatum Pontificis Romani creditum fuisse, qui postea (inquis) illustrata certaminibus veræ doctrinæ luce, ita hunc quoque de cruciatibus, & pœnis piè defunctorum apud inferos dogma (vt tu ais) refutauit. Et putaueram ego nouos Helias, & prophetas qualem Lutherum fuisse non semel dicebatis, cùm primū insiluit in eum spiritus quo Ecclesiam deseruit, & Catharinæ Boræ nupsit, nunquam vel initio, vel procedente tempore opus habuisse, doctrinam vt suam ipsi refutarent. At video secus factum, & multa alia esse, quæ iam eidem obijcitis, tanquam infirma firmamenta, quibus ędificium suum inniti voluit. Præterea quænam mihi narras certamina, qui b⁹ illustrata est veræ doctrinæ lux? ad Synodúmne vllā, aut Academias eruditissimas iuit apostata, an potius Andabatarū more inter ferales istas tenebras, & cantharos sublatis omnis veræ doctrinæ antiquissimis luminibus blasphemias eructauit? quas cū modo tegatis, (licet plurimi vestrūm eas agnoscant, & damnent) hæreses alias ex alijs aggeratis, obsistente nimirum superbia, qua fit, vt veram Euangelij lucem nequeatis inspicere.

DE SANCTORVM INVOCATIONE & Intercessione.
CAPVT XII.

IAM VERÒ quonam modo Ecclesia Christi cœlites inuocaret, & venerarentur, atque vt semper in vniuerso orbe Christiano id obseruatum fuisset, quáve ratione illi nostras preces inaudirent, rebusque nostris adessent, ex diuino verbo, ex synodis, & patribus, ex templis ad Dei gloriam pro honore martyrum excitatis, ex miraculis veris editis vberrimè exposui. Tu verò relictis omnibus, dum videri vis Beatissimæ virginis laudator, laudem illi omnem adimis, & qui pergis in caput tuum esse versipellis, inuocationem, & adorationem latriæ, quæ vni Deo debetur, affingis Catholicis, quasi seruis Dei eandem ipsam exhibeamus. Quod cùm perpetuò Catholica Christi Ecclesia negauerit, ecquid ego cum effronte veteratore ampliùs agam, nisi vt sinam in tuo te cœno volutari cum tuis?

Ac tamen vt meis in Christo charissimis septentrionalibus, atramento in Dei caussa defendenda non parcam, qui pro eorum salute Deo miserante, sanguini meo effundēdo, (si dignaretur me Deus) non parcerem, remissis & istis domum tuam in sanctos blasphemijs, pauca in eorundem septentrionaliū gratiam addam.

In primis igitur cùm dicis non negare te laudes quæ Beatissimæ Matri Dei tribuuntur, sed inuocationem & reliqua non concedere, videris mihi alter Parmenian⁹, aduersus quē Optatus scribēs dixit. Vt Christo vnciā concedas totā illi librā auferre conaris. Pater enim (ait) dū donat, menianū nihil excipit. Vos vt concedatis vnciam, » totam libram auferre conamini, & adhuc » nitimini suadere hominibus, apud vos solos » esse Ecclesiam, auferentes meritum » Christo, negantes præstitutum à Deo. » Hæc ille.

Optat. lib. 2. cont. Par.

Quae quàm in hoc negotio quadrent in te ac reliquos similes tui nemo non viderit, qui maturè perpenderit, cur tam acriter Ecclesia, & Africani potissimum patres inuecti sint aduersus Donatistas. Ecclesiam enim hi interris scindebant, seque quibus sol in meridie illuxisset, ac tabernaculum suum ibi collocasset, solos esse, impudentissimè dicebant. Vos autem Ecclesiam, quæ in cœlis est scinditis, & vos solos esse temere dicitis, quibus idem sol iam inflexo cursu in Septentrionem (reliquo videlicet ambitu mundi relicto) illuxerit. Ij item summum ea in re Christo sese habere honorem iactabant, cùm tamen Regnum Ecclesiæ in terris destruerent: vos eidem Christo summam adorationem nomine tenus, (ac iam ne nomine quidem tenus, vt de atheismis vestris ostendi) Regnum Ecclesiæ in cœlis noui gigantes euertere satagitis, quod tamen nunquam efficietis. Illi dum distra-

distrahebant Ecclesiam in terris, Christianas & quotidianas precationes, ac proinde Diuinas laudes, & mutuum auxilium aut prorsus tollebant, aut certè magnopere impediebant. Vos dum cælestes choros, quasi superiora, & illustriora corporis mẽbra à nobis seiungitis, purissimas & efficacissimas cælitum precationes, ac proinde Diuinæ magnitudinem gloriæ, promptissimamq́ue angelorum de nobis curam, & ampliſsimum Christi Domini meritum, atq; eiusdem charitatis vim in amicis suis, quibus omnia nota fecit, mutuum deniq; consensum, atq; eorũ erga nos præsidium auertitis. Quamobrem (iterum dico) ea in te quadrãt Chytræe, quæ Parmeniano obijciebat Optatus, vt Christo inquam, vnciam concedas, totam illi libram auferre conaris.

Sed vt istam impietatem gladio tuo iugulem, quæro de te, visné amplius eorum stare iudicio, ad quos initio prouocasti, siue qui Synodis quatuor generalibus interfuerunt, siue ijs qui (vt tu ipse dicebas) fontes doctrinæ Christi, & Apostolorũ Græcis literis primùm nobis traditos illustrarunt, quales (aiebas) fuisse Basilium, Nazianzenũ & alios? negabis, opinor: aut si concesseris, dabis nobis dexteram, & Catholicam fidem amplecteris. Horum enim omnium, cùm eadem, quę Catholicę Ecclesię nunc est, fides vna fuerit, de Inuocatione & Veneratione Sanctorum, cumq́; (quemadmodum ex ijsdem aduersus te probaui) Diuinum cultum, quò S. Epiphanius respiciebat, Deo, non sanctis deberi λατρείαν scribebat, non solùm nõ obscurari, sed illustrari magis, consentiens Christianus orbis semper crediderit, ecquis putauerit viros adeò à te celebratos idololatriæ argui? Accedit, quòd cùm suprà ex constitutione Concilij Nicæni patuerit vnam esse Ecclesiam quæ in terris, & cælis est, ac propterea consequi, vt vno, & eodem spiritu regatur, ecquis erit tam stipes aut bardus, qui compati, & congaudere inter se eiusdem Ecclesiæ membra negauerit, cùm spiritus ipsius sit spiritus charitatis, & vnitatis?

At vos quibus articulus Symboli de cõmunione sanctorum non sapit (neq; enim quid hoc sit potest in animos ab ipsa communione Ecclesiæ abscissos cadere) miranda non est, si animũ auertistis ab inuocatione Sanctorũ, à quibus auertistis & fidẽ.

Interea magis mirandum est, cùm ad quatuor Synodos priores prouocastis, non vidisse vos, ab ijs nulli vnquàm Patrũ fuisse hunc errorem obiectum de inuocatione Sanctorum, cùm plerique omnes hanc suis scriptis consignassent, atque adeò in ipsis synodis elegantissimas, & sanctas ea de re orationes, (præsertim in Ephesina synodo) publicè habuissent.

Nam Ephesi cùm tot Patres conuenissent, vt Beatissimæ virginis Deiparæ [Θεοτόκου] honorem sartum tectum ea in ciuitate tuerentur, in qua (quondam ab Ethnicis Dianę ac dæmonibus dicata) ipsa Dei mater diu vixerat, quot laudes, quot acclamationes, quot inuocationes illius ex Patribus ijs exauditæ sunt? quibus certè testatissimum mundo fecerũt tantum Christi organum nó inutile, nec frustra pro nobis esse in cælis: quæ cũ in terris multa posset à Deo per filium consequi, eandem scirent multò magis illic solitam esse fidelibus obtinere.

Et verò scimus, cùm Nicephorus Patriarcha Constãtinopolitanus in Synodo VII. (quæ fuit secũda Nicæna) fidem septem œcumenicarum Synodorum ordine confessus esset, nõ solùm nihil ex ijs aduersus sanctorum inuocationem, & intercessionem pronunciasse, verùm etiam ipsummet his verbis tota de hac re fuisse locutum.

Exosculor (inquit) nihilominus, & expeto sanctorum apud Deum patrocinia, & intercessiones. Primò quidẽ præcipueque, sanctiss. & immaculatissimæ semper virginis, ac dominę nostræ Dei matris. Mox verò Diuinarum cęlestiumq́; virtutum, sanctorum, laudatissimorumq́; Apostolorũ, beatorũ Prophetarum, glorioſissimorum, vt quæ inuictissimorumq́; Martyrum, Diuinorũ Patrum, ac omnium deniq; sanctorum, qui ab initio mundi Domino placuerũt, & absque vllo omninò fine in ipso & per ipsum viuũt (animæ enim iustorum in manu Dei sunt) vt qui maximam hinc animæ, corporisque salutem consequar.

Adoro item, & exosculor venerandas illorum reliquias, quippè quæ certã animorum, corporumque morbis salutem, medicinamque conferant. suspicio propterea, ac laudo venerandam, Diuinamque illorum conuersationem, celeberrimosq́; eorũdem agones, & pugnas. Honoro quoq; & veneror sacrosanctas illorum tumbas, & sepulturas. Dignos deniq; illos ipsos censeo, qui summis honoribus decorentur, maximisq́; laudibus euehantur, quoniam pro gloria Dei omnium nostrum Saluatoris sanguinem suum profuderunt, & fluxã hanc præsentemq́; vitam, ob suam in Deum charitatem animosè spreuerunt, viuificasque ac salutares illius perpessiones imitati sunt. Complector itidem suscipioq́;, non solùm venerãdas Christi omnium Saluatoris nostri iconas, & venerabiles sanctissimæ Dei matris imagines, verùm sacras quoque sanctorum omnium effigies, eamque veneration illis exhibeo, quam honor eorum meritò

Sanctorum patrocinia & inuocatio. Diui omnes piè inuocãdi. Sapienter sanctis piè inuocatis animæ & corpori salutem adferunt. Diuorum reliquiæ, vt quæ salutem & medicinã animo & corpore cõferunt, honorãdæ. Nicephori Patriarchæ Constantinopolit. quid de diuorum inuocatione, deq; eorum reliquijs, imãginibus, & mausoleis sentiendũ sit, luculenter expositum. Nicephorus Episcopus Constantinopolitanus tempore 2. Nicænæ Synodi, q appellatur vixit. Imaginũ cultus ab initio Ecclesiæ obtinuit.

» meritò postulat. Et paucis interiectis.

Syn. Nicæn. secũda præcedentium omnium dogmata confirmauit.

Recipio tandem septimam sacram 150. sanctorum Patrum Synodum nostro hoc æuo in ciuitate Nicæa denuò celebratam, quæ oẽs præcedentes sacras Synodos, earumq́; dogmata, ac decreta confirmauit & quodam modo obsignauit, sacrarumq́; ac
» venerabilium imaginum cultum, veneratione
» tionemq́; iam inde ab initio Ecclesijs tra-
» ditam, susceptum, definiuitq́; non secus vene
» randas esse, atq; viuificę crucis effigiẽ. Eos
» proinde ex Ecclesijs eijciamus, qui in ha-
» rum contumeliã & euersionem futili gar-
» rulitate Christianis insultant, quasi deorũ
» loco hactenus illas habeant, venerenturq́;,
» quales sunt Theodosius, Basilius, & Sisin-
» nius, qui Dei permissione Episcopalibus
» sedibus præfuere. Hæc ille.

Sic igitur Christianæ synodi, sic Christi Ecclesia credidit & locuta est. Quamobrem vbi prꝛterDiuinum verbum rectè intellectum, ac præter innumeros Theologos, & confessores, habes quoq; mille & septigentorum octoginta sex Episcoporum, quibus totidẽ populos, vel regiones Deus subiecit vnanimem hac de re, ac de alijs omnibus fidem (tot enim Episcopi septem illis œcumenicis synodis interfuerũt) propterea ne mirere, si vni vel alteri apostatæ Luthero aut Melanchthoni minus fidei, q̃ illis habeamus. Cæterùm quæ tu de idololatria, deque superstitionibus garris, & aduersus conscientiam tuam scis te mentiri, eius farinæ sunt, cuius cætera vestra fuere semper maledicta. Ecclesia enim Catholica Romana omnes superstitiones reijcit, docetq́; accuratissimè quid fugiendum, quid sequẽdum sit. At verò Christum Iesum adoramus vnicam primariã spem nostram, per quem & habemus accessum ad Patrem. In cuius nomine Oceanũ, & quantum Ecclesiæ Catholicę commissum est populorum non desunt qui imperterriti decurrant, ac libentissimè dent ceruices pro hac veritate, quotiescunq; ferat occasio.

Vide Cõc. Trid.

A SERENISSIMIS FERDINANDO Cæsare, à Galliæ Regibus, ab Alberto Bauariæ, & à Ioanne Basilij Magno Moscouiæ Duce, condemnari Chytræum mendacij, qui Principum illorum nommibus, in negotio vtriusq; speciei Eucharistiæ fallaciter abusus sit.

SECTIO VLTIMA.

CAPVT I.

POstremum hoc erit caput Refutationis meæ ad responsum tuũ, vt qui principio ad serenissimum Sueciæ Regem prouocans ab eodem fuisti condemnatus, nũc item à Ferdinando optimæ memoriæ Imperatore, atq; à reliquis ad quos prouocasti, damneris.

Ac vt à Mosco incipiam, non rectè facis, qui à schismaticis subsidium petis. Et tamen qualiscunq; ille Dux fuit, is tuæ causę minimè patrocinatus fuisset, cùm præsanctificatis (vt Græci, & Mosci) interdum veteretur, quæ tantum sub specie panis sumunt.

Vide Autoris Moscouiam.

De Galliæ autem Regibus, falsum est quod ais. Neq; enim semel interfuimus, dum Diuinæ Eucharistiæ sub vna specie participes fierent. Nec à Clodoueo primo Gallorum Christiano Rege quẽquam eorum facilè comperies, qui vrserint, vt populis passim sub vtraq; specie Eucharistia traderetur. Ac cũ Ecclesię Catholicæ vndecim propè secula, Regnum illud magno præsidio, & ornamento fuerit, inuictum absq; vllis prævalentium eiusmodi hæresum monstris perstitit.

At quod ais, scire me, Ferdinandum & Albertum Bauariæ Ducem concessionem calicis in synodo Tridentina procurasse, quin tu eò ibas, vt causam istam euinceres? Sed sanè scimus, quæ tantorum Principũ mẽtes fuerint, piæ videlicet, ac sanctę. Qui licet quædam eiusmodi proponi sinebant (cùm ipsi vna tantum specie constantissimè vterentur) quidquid tamen à sancta illa Synodo, ac demum à sede Apostolica ea de re decretum fuisset, id certissimè à spiritu sancto profecturum fuisse, non dubitabant. Cùm verò Albertus tentaturus an hæreses, quæ in Bauaria succrescebant, possent calicis cõcessione succidi, eundẽ procurari permisisset, ac Pius IIII. Põt. Max. ad quẽ tota res à Synodo, fuerat delata, id integrũ ijs cõditionibus reliquisset, quibus Cõstantiensis Synodus, alicubi permiserat, nõ tam citò in rem conferri cum laicis cœptũ est, cùm vidit non hæreticos ad vnitatem Ecclesiæ, sed ab hac, Catholicos ad hæresim eodẽ calice abduci. Quare & intellexit Tridentinæ Synodi Patres non sine caussa diu ei concessioni fuisse aduersatos, quippè qui hęreticorũ ingenia nossent, eo quasi cuneo, eandem Ecclesiæ vnitatem findere studentium. Quamobrem argenteis vasis retractis, quæ ad liquidæ speciei decentiorem vsum curauerat effici, ijsq;, Ratisbonæ infici iussis, mandauit, vt vnicam de omnibus dogmatibus, & ritibus Catholicam religionem subditi sui complecterẽtur. Qui parere nollent, hi ex patria statim emigrarent. Is verò idem Princeps anno huius seculi 78. litteras ea de tota re ad ipsum Sereniss. Io. Suecię Regẽ scripsit, ne tu putes hęc ab eo ignorari, aut istas quoq; tuas impostoras agnitas non fuisse.

Ac cũ p̃missus calix in Stiria, Carinthia,

Austria, Boëmia nihil postea profuerit, nō semel astū satanæ eò liquidius cognouerūt omnes boni, quod ex eius calicis falsa cupiditate, latenter in dies venena simplicibus alia propinarētur. Ac nos quoq; vidimus, quidnam cōsequentibus tot annis, ex isto calice effectum sit, quænam fuerint hominum ad Catholicam fidem conuersiones, quæ maior pietas, quæue inita Concordia, qui sedati apud vos fluctus, quàm ue re presſæ technæ VVittembergensium ac Tubingensium, vt nemo nisi cœcissimus, intelligat iam esse optimum nolle hariolari, sed Catholicæ Ecclesiæ in omnibus acquiescere, quæ vt magis sobrios conatus ad Christi gloriam promouendam adhibet, sic sapientiore charitate, quàm vos, esurientibus Diuinum panem frangit, & in omnibus materna suis vbera semper admouit.

Habes Chytræe responsum ad omnes prouocationes tuas. Nam quod ad Augustanam Confessionem, atque ad Picardicā sectam, & ad Erasmū, attinet, de quibus aliqua tuo scripto insperſisti, cùm ego de ijs propria tractatione alibi egerim, non est quod hic eadem iterem. Inde autem intelliges, quàm indignè ad hæreticum tribunal appellaueris, qui prius ad verbum dei, ad Synodos œcumenicas, & veteres patres prouocaueras. Sanè cui isti non fuere satis, mirandū non est, si ad tetras illas sordes, (Picardicam quoque sectam Catholicæ anteponens Ecclesiæ) descenderis: Vtinam verò qui hactenus non tā mei, quàm multorum ruina gradum tibi ad infamē gloriam facere nō erubuisti, attollas oculos ad Christum, & ex ista hæresum caligine emergēs, cernas hæc tandem: quæ vt pro vna ipsa veritate tuenda, sic non odio tui, prolata sunt. Vide librū Auctoris de conf. Augustana, de Picardica secta, & de Erasmo.

RETECTIO IMPOSTVRARVM CVIVSDAM DAVIDIS CHYTRAEI, QVAS IN ORATIONE QVADAM INSERVIT, QVAM DE STATV *Ecclesiarum, hoc tempore in Gracia, Asia, Africa, Vngaria, Boëmia, inscriptam edidit, & per Sueciam, ac Daniam aduersus orthodoxam fidem disseminari curauit.*

DAVIDIS CHYTRAEI IMPOSTVRAE, QVAS IN ORATIONE ROSTOCHII in lucem edita inseruit, quam de statu Ecclesiarum hoc tempore in Græcia, Asia, Africa, Vngaria, Bohēmia, inscriptam curat per Sueciam, & alibi disseminari.

Vide Harmoniā Augusta. Confessionis Colonię editā colle ctore & autore Fabricio Leodio

VOD paulò antea Grammāticus iste Chytræus fecerat, cùm mendaciorum farragine sine capite, ac pedibus, titulo Confessionis Augustanæ inscriptam edidit (quæ quidem mendacia Serenissimi Bauariæ Ducis Consiliarius, Fabricius Leodius iampridem aperuerat, & confutarat) id etiam, in hoc nouitio partu, vt sui semper similis sit, miser effecit. Nā vbi fallaci prætextu interpretādi Charionis Chronici sermone detorsit ad ea, q̄ ad religionis statum pertinent, tam apertè secum ipse pugnat, tamque confusè mentitur, vt facilè sit, ex isto exiguo scripto non solùm inconstans & vanissimum eius ingenium, verùm etiam hominem nullius esse religionis deprehendere. Id verò an ita sit, obsecro per Iesu Christi sanguinem, attentè vt sequentia perpendantur.

IMPOSTVRA PRIma Chytræi.

INitio (inquit) de Græciæ, postea de Asiæ, Vngarię, & Boēmię Ecclesia dicturus, æterno Deo conditori & custodi Ecclesiæ suæ toto pectore gratias ago, quòd immensa bonitate, & misericordia Ecclesiā sibi æternam publica Euangelij voce ex genere humano, passim toto orbe terrarum colligit & conseruat. Nā in ipsa Græcia hodierno die nō modo doctrinā & ritus Christianę religionis: verùm etiam ordinem, & gradus Episcoporum, totamque politiam & iurisdictionem Ecclesiasticam sub Turcicā tyrannide tolerari, & defendī cognoui.

IMPOSTVRAE Retectio.

AT paulo post Chytræus in Græcia, & Asia fatetur, esse ritum orandi pro viuis & mortuis: inuocandi item Beatissimam pagina. 11. 12. 13. 14. 15.

mam virginem, et Sanctos alios Dei seruos: his porrò & pijs eorum imaginibus, adhiberi ait venerationem: Ordinem autem & iurisdictionem Patriarcharum, Archiepiscoporum, Episcoporum, Monachorum, monialium cerni, De iustificatione plerosque sententiā D. Basilij in ore habere, quę in homilia de pœnitentia extat, eadem pagina, vbi de filio prodigo celebrem illam vocem edit, μόνον θέλησον, καὶ θεὸς προαπαντᾷ: Tantùm velis, & Deus præoccurrit. Quid iustum est apud iustum Deum? paucorum meminisse, an multorum obliuisci? Appendantur lances, & qua mēsura mē si fuerimus, remetietur nobis; Si plura peccata erunt, iniustus erit: sin plura bona opera, iustus erit. Quæ omnia cùm Lutherani, & alij Hæretici conuellere soleant, ecquid hæc ad Lutheranismi, ac non potius ad Catholicæ antiquæ fidei comprobationem faciunt? D. Basilius.

In Africa itē, cùm vel in reliquis prouincijs Mahometismus, & gentilitas vigeat, vel in amplissima illius ditione, qui Presbyter Ioānes dicitur, ita catholici ritus multa extēt vestigia, vt & Chytræus fateatur, ab eo literas & legatos ad Clementē VII. Pontificē Maximū fuisse missas, vt Ecclesię cōciliaretur, quidnam hoc pōderis habet, ad recentes hæreses astruendas?

In Vngaria verò, & Bohemia, cū, vbi Regna illa sese ab vna Catholica Romana Ecclesia segregārunt, ex sola Lutheri hæresi tot sectæ pullulauerint, aut reuocatæ fuerint ab inferis, Anabaptistarū, Picardorum Caluinianorū, Trinitariorum, Lutheranorū rigidorum, & molliū; palmariū ne hoc ad Chytræi errores confirmādos videtur argumentum?

Quin verò cùm ipse eodem in loco subdat, à plerisq; Græcis D. Thomæ Aquinatis scripta, & præcipuè summam in Græcū sermonem conuersam, magna cum subtilitatis, & acuminis disputationū illi⁹ admiratione, studiosè legi solitā, suos egladio iugulat; & velit, nolit, vim Catholicę fidei inter Schismaticos quoq;, quanta sit, prodit.

SECVNDA CHYTRAEI impostura.

GRęci Missas absq; communicantibus celebrare non solent.

IMPOSTVRAE Retectio.

PRimò obseruandum est, Grecos, quib⁹ tāquam Patronis vti velle simulabat, à Chytræo superstitionis, idololatriæ, errorumque plurimorum non ita multò post argui: Ac tamen vt Catholicos mordeat, ex illis petit exempla, qbus vaga ista sui cerebri somnia confirmet. Interea verò stupidè ignorat, nullā posse dici priuatam Missam, quæ pro toto Christi Domini corpore mystico (vt ritè à Catholicis fit) celebretur. Prætereà falsum est, Græcos (id quod ille ait) omnes facere. Si enim in Corcyra, Creta, Chio, Mitylenis & Perę, quę est, pope Byzantiū, & in qua Christiani frequētes commorantur, fuisset, ipsissima Catholici rit⁹ in plurib⁹ vestigia vidisset. Mitto Calabriæ seu magnæ Græcię, & Siciliæ monasteriorum S. Basilij, Russię itē, & eorum qui Leopolim incolunt, non exiguas reliquias ex quibus impostura ista facilius deprehēdi potest. Nec verò Sāctissimi sacrificij missæ vis pendet in primis ex præsentia pluriū, aut etiā ex eorum, qui intersunt sumptione: sed ex Christi præsentia, & oblatione, in memoriam cruētę illius oblationis, in qua Dominus pretiosissimum suū sanguinem immensa charitate pro nobis (vt ita dicam) prodegit. Ac tamē nec Sacrificij, participatio deest, cùm Sacerdos, qd⁹ Deo oblatum est, sumit, cumque in tota Ecclesia iugis eiusdem ipsius Sacrificij, quod nō potest esse non vnum, plurimi alij participes eadem hora, & momento alibi fiunt. Vt mittam in vniuersa Ecclesia Catholica frequentissimos Laicos octauo quoq; die, ne dicā quotidie, solitos esse cōmunicare.

TERTIA CHYTRAEI impostura.

IN Græcorum Missis nulla sacrificij, & sanguinis Christi pro redemptione viuorum & mortuorū oblati mentio fit: Sed λογικῆς λατρείας, precum, gratiarum actionum, laudum Dei, Eleemosynarum in vsum pauperū pręcipuè offerri solitarum, vt verba canonis sonant τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοι προσφέροντες.

IMPOSTVRAE Retectio.

ET meminēto (inqt in sua Liturgia D. Basilius) omnium dormientium in spe resurrectionis vitę æternę, & refrigera eos vbi visitat lux vultus tui. An hic non fit mētio sacrificij pro mortuis oblati?

Eadem ferè verba in Missa S. Ioannis Chrysost. habētur: Et memor (ait) esto omnium in Domino dormientium, in spe resurrectionis vitę æternę, ac requiem præsta eis, vbi lumen vultus tui superintendit, ac precamur te, &c.

Similia sunt in D. Iacobi Missa, cęterisq; Apostolorū Liturgijs, quēadmodū vel ex alijs, vel ex D. Dionysio Areopagita, colligere licet, de quo quidē Dionysio aliqua post.

Quin verò Chytræus, vt, (quemadmo-

dum dictum est)sui semper similis sit, id est, vt pugnãtia loquatur, subdit, morem in Græcia inoleuisse, orãdi, & sacrificium seu Missã offerendi, pro viuis ac mortuis.

Sin autem ex limpidis Theologiæ fontibus veritatis lucem hausissет, intelligeret, opinor, quàm vel ea solùm cogitatio plena blasphemiæ sit, qua existimet aliquis, pasionis Domini oblationem mancam esse modò, neque vti profuit in cruce, ita etiamnum viuis & mortuis prodesse: Qui enim passus est pro omnibus, quique ad inferna descendit, thesaurum ibi quoque infiniti suimeriti effusurus, quomodo is ita exhaustus sit, vt iam vtrisque non prosit? Nisi Chytræus putat locum illum, in quo Patres, & alij vincti tenebantur in lacu, in quo non erat aqua, (sicut ait Propheta:) Sic vim Christi meritorũ exhaustisse tunc, vt deinceps ijsdem meritis nullæ posterorum animæ iuuari possent. Quòd si ita sit, cur idem pro viuis factum quoque non arbitretur? Scilicet, otiãdum vt sit, & inter cantharos perpetuo torpore viuendum, fola verò nescio qua dæmoniorum fide, facinora quæque delenda, nec verò vlla ratione pro viuis orandum, vel offerendum, ne (si Deo placet) Christi Domini meritum obscuretur.

Verùm suas ipsemet Chytræus impostruras apertiùs retegit, cùm verba illa ex Græco Missæ canone, τὰ σὰ, ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρομεν, tua ex tuis tibi offerimus, quod Latinus Canon habet, de tuis donis, ac datis, &c. ad eleemosynas torquet. Ea enim post consecratam Eucharistiam dicuntur, vt cùm summum omnium donum, qui est CHRISTVS IESVS, præsens habeamus, idem deo offeramus sic, vt donum agnoscentes, dicamus: Quæ de manu tua accepimus, hæc & reddimus tibi. Ecquis autem ita stolidus sit, qui hæc de Eleemosynis, quę nobis, non autem de ijs, quæ Deo offeruntur, interpretari ausit? Sed & suo se indicio Chytræus prodit, cũ haberi inquit, in Missa mentionem τῆς λογικῆς λατρείας, quod tamen Latinè non vertit. Id autem est, rationalis cultus & adorationis. Aperiat igitur D. Ioannes Chrysostomus, & alteram istam Chytręi impo
» sturam. Adhuc (ait) offerimus tibi ratio-
» nabile, ac incruentum hoc obsequium, &
» precamur, ac supplicamus & deposcimus,
» vt mittas Spiritum sanctum tuum super
» nos, & super hæc appositа munera. Quale autem istius oblationis genus est, quod rationabile, & incruentum dicitur? nempè quòd Græca semper Ecclesia ἀναίμακτον θυσίαν incruentum sacrificium; ἱερὸν Sacrum; μυστήριον, mysterium; quodque μυσταγωγίαν, & ἱερουργίαν, Sacram operationẽ Diuus Gregorius Naziãzenus; Arcanam verò, & mysticam expiationem, τελετὴν ἀπόῤῥητον, Synesius appellarunt: Ita verò quoque sanctus Dionysius Areopagita τελετὴν τελετῶν, & Apostoli (vt colligitur ex eorum actis) λειτουργίαν, & ἁγίαν προσφορὰν, Sacram oblationẽ vocârunt; quemadmodum cõstat ex Canone tertio & septimo ipsorum Apostolorum. At & Martyr S. Ignatius idipsum postea, & Concilia Neocæsarienſe 9. ac Nicænum προσφορὰν vocant, vt mittam Iustinianum, qui etiam προσκομιδὴν, qua designatur oblatio; & multò antea Iustinum Martyrem, qui eam ex Malachia Propheta sacrificijs antiquis substitutam προσφερομένην θυσίαν, & verò λαῤῥαίαν οἰκονομίαν, cultum œconomiæ Epiphanius nominauit. Quare Chytręe istam ficti Theologi laruam depone, ac te, si sapis, intra Grammaticę cancellos actutum recipe.

QVARTA CHYTRAEI impostura.

INtegrum Sacramentum, siue vtraq; species, etiam populo à Grę. cis distribuitur.

IMPOSTVRAE Retectio.

ET hæc impostura & mendacium simul sapiunt. Toto enim quadragesimæ tempore cùm Græci Missarũ solemnia exceptis Sabbatis, ac Dominicis minimè celebrent, præsanctificatis, quæ illi προηγιασμένα dicunt, (sicut Catholici in die sancta Parasceues) vtuntur. Atque ita tunc qui communicant, sub vna id specie faciunt. Nec verò vnquam Græcis cum Latinis vlla de vtraque specie contentio fuit, quippe qui scirent, integrum Christi Domini corpus & sanguinem æquè sub vna, atque sub vtraque specie sumi; si quidem à Catholicis Sacerdotibus ritè consecrantibus Eucharistia porrigatur. Sed de vtraq; specie, vt ordine ad reliqua, quę ille hac de re tractat, descẽdamus, postremo loco fusiùs aliquid dicemus.

QVINTA CHYTRAEI impostura.

APud Græcos mariti à Sacerdotio non arcentur.

IMPOSTVRAE Retectio.

AT & hoc non omnino verum est. Vt enim mittam, neminem Græcorum iam sacris maioribus initiatum, seu Sacerdotem post ordinationem ad nuptias accedere, aut si quam antea virginem duxerat, illa demortua ab eo alteram postea vxorem

rem non duci, certissimum est, Episcopos qui apud Græcos interdum ex Hieromonachis deliguntur esse perpetuò cælibes. Quod quidem non in Græcia solùm, verùm etiam in Oriente, & Syria apud Libani montis incolas, hoc ipso tempore diligenter obseruatur. Sed cùm eos Chytræus citet, qui ab antiquæ puritate Ecclesiæ deflexerunt, cur qui ad Apostolicæ Ecclesiæ normam suas hæreses ędificatas esse conatur exprimere, ipsiusmet Apostolicę, & primitiuæ, vel adeò vniuersę Græcę Ecclesię ante septingentos annos, quo tempore deinde peccata peccatis maioribus, Græci cumularunt, exempla nõ affert? Scilicet, odio sa ægris lux est, & animalis homo non percipit ea, quæ Dei sunt, nec enim potest. Audiat igitur in nomine Iesu Chytræus, sine inuolucris veritatem, ac qui nonnunquam minus sincerè legens antiquorum Patrum scripta, se à mensa & lecto proripuit, & humi prostratus clamare cogebatur se damnatum esse, quod & fidei Catholicæ contraria doceret; ac quæ nolebat, ea in patribus expressa reperiret, idem de se sinceriore animi demissione sentiat, & ad cor redeat, minimamque humanæ vitę, & falsæ existimationis, maximam verò & summam, ne perpetuò damnetur, æternę vitę, ac dignitatis rationem habeat.

Primũ itaq; si Euangelicę legis perfectionẽ non sensu carnis suæ, sed spiritu Dei metitus fuerit, scio cogitabit, summã in Sacerdotib⁹ puritatem decentissimã, & necessariam fuisse, sic quidẽ, vt non solum casti, sed continentes, quique cùm propius Deo seruirent, diuisi nõ essent, sed vnus spirit⁹ (vt inquit Apostolus) efficerentur cum eo.

Deinde facilè intelliget, à tempore Apostolorũ quicunq; ob sanctitatem episcopi, aut Sacerdotes, in honore ab Ecclesia Dei habiti fuêre, nunquam eos vxores duxisse, aut si ante ordinationem duxerant, ab earũ postea concubitu prorsus abstinuisse. Quod quidem non humano inuento, nec à Siricio tantùm Pontifice, sed Spirit⁹ sancti monitu in Ecclesia vbique antiquitus, decretum fuit. In GERMANIA per Concilium Aquisgranense primum, per VVormacien se, per Moguntinum. In GALLIA per Concilium Arelatense secundum, per Aurelianense, per Turonense primum & secundũ, per Agathense. In ITALIA, per Romanum Concilium sub Syluestro. In HISPANIA, p Elibertinũ, per Toletanum secundũ, quartum, & octauũ. In AFRICA, per Carthaginẽ se secundum, quo loco hanc de cœlibatu Sacerdotum inquit fuisse ab Apostolis traditam legem, per Carthaginẽse quintum, per Africanũ. In GRAECIA seu ORIENTE per Concilium Ancyranum, per Neocęsarienſe ante annos mille ducentos: per Nicę num primum Canone tertio; Cuius mentionẽ fecit S. Basilius ad Gregoriũ Presbyterum cui è domo iusit, vt vxorẽ eijceret, & in monasterio inter virgines collocaret.

Præter hæc facilè cognoscet Chytræus, Græcos, & orientis antiquissimos Patres, qui semitam Apostolicæ vitę, ac doctrinæ triuerũt, vnanimi consensu (qui solet in re fidei certũ esse diuinæ volũtatis argumentũ) cœlibatum in Sacerdotib⁹ Christianis ita cõmendâsse, vt q. secus verbo vel facto docerent, pro Hęreticis haberentur, atque anathemate ferirentur. Extat Origenis Homil. 3. in Numeros, Epistola item multorum Patrum orientis de Paulo Samosateno Hæretico ad Dionysium Pontificẽ Romanum, quo Paulum illum Sacerdotibus vxores permittentem Dionysio accusant, Cyrillus Hierosolymitan⁹ in VII. Catechesi, S. Ioãnes Chrysostomus Homil. 2. de patientia Iob, Maximus in quæstionib⁹ & responsis ad Thalassium, Eusebius Cæsarienſis libro primo Euangelicæ demonstrationis, Gregorius Nyssenus S. Basilij frater lib. de Virginitate Epiphanius non solùm vbi contra Nicolaitas agit & in compendiaria doctrina in fine operis: verùm etiam secundo in libro aduersus hæresim Catharorum. Et ipsi, inquit, dum omnia " simul miscere voluerunt, omnia rursus a- " miserunt: ac cùm non intelligerent perfe- " ctam Dei doctrinã, in errorem lapsi, ad a- " liam viam se verterunt, ignorantes, hanc " esse Scripturæ diuinæ traditionẽ, ac conse- " quentiam, quæ enim tradita sunt ad Sacer " dotium pertinentia propter sacri ministe- " rij excellentiam, hæc ad omnes forsitan p- " tinere, arbitrati sunt; cùm audissent, Opor " tere Episcopum sine crimine esse, Vnius " vxoris virum, continentẽ: Similiter & Dia " conum ac Presbyterum. Reuera enim san " cta Dei prędicatio post Christi aduentum " non permittit, vt post primas nuptias mor " tua vxore, iterum vxorem ducant, prop- " ter prętantiam honoris Sacerdotalis, atq; " hęc quidem sancta Dei Ecclesia diligentis " mè seruat: imò & eũ, qui adhuc dat operã " liberis, (alioqui vni⁹ vxoris virũ) non ad " mittit, nisi illum, qui aut viduus est, aut ab " vna se abstinet, tum Diaconus, tum Pres- " byter, tum Episcopus & Hypodiaconus: at " que hoc illic potissimũ seruatur, vbi sunt " limati, ac perfecti Canones Ecclesiastici. "

Sed age Chytræe, cõuerte iterũ oculos ad Apostolos ipsos, & ad ipsa, quæ attuli oriẽtis lumina, & vide num quis post Sacerdotij ordinationẽ operam liberis dederit, aut horũ nomina gestaue vlla, tanq̃ carnalia illorũ monumenta, historiæ cõmendârit? Age inquã, id ipsum de Occidẽtalis Ecclesię

Libr. 9. hist. Eccles. Eusebij.

Patribus,ac diſpice, quęnam illos cauſſę adduxerunt,cur iſtam cœlibatus legem tam imperterrito pectore defęderint.Inde fortaſsis intelliges,cur ij tot libros edidere de virginitate,de cõtinentia,de pudicitia Sacerdotum:cur item aduersùs Nicolaitas, Catharos,Iouinianũ,cæterosq; eius farinæ homines ipsũ Christi vitæ doctrinęq; gladium, & calamum ſtrinxerint, qđ quidẽ nunquam vllus eorum fecit, quos tu heri enatos cùm noueris, vnde & quanam ratione prodierint intelliges, ac ſi frontẽ habes,ſordidas te & à Satana ſparſas eorũ feces lambere pudebit.

Quod ſi ad Africanos Patres antiquiſſimos reſpexeris, hi tibi omnes verbo, & facto reſpondebunt, Sacerdotum cœlibatum diuinæ conformem eſſe doctrinæ, nec vlla ratione honorabile vnquam habitum fuiſſe coniugium,aut thorum immaculatum inter Sacerdotem, & ſolutam,ſeu voto virginitatis obſtrictam, inter Monachum & Monialem, ſed vt fœditatis & turpitudinis plenum, ita corã mundo & diuinis oculis abominabile. Rationem autem ſi quæras,cur, cùm bonum ſit nubere,ordinatis tamen haud iam liceat cõuenire,ipſa ex multis eiuſmodi q. in operibus D. Auguſtini leguntur,ſequentia te doceant.

» Putabam, inquit, me miſerum fo» re, ſi fœminæ priuarer amplexibus, & » medicinam miſericordiæ tuę ad eandem » infirmitatem ſeruandam non cogitabam: » quia expertus non eram, & propria» rum virium credebam eſſe continenti» am, quarum mihi non eram conſcius, » cùm tam ſtultus eſſem, vt neſcirem, ſic» ut ſcriptum eſt: Neminem poſſe eſſe » continentem, niſi tu dederis. Vtique da» res, ſi gemitu interno pulſarem aures
Nota. tuas, & fide ſolida in te iactarem curam meam. *To. primo lib. ſexto Confeſſ. cap. 11.*

» Illi qui Virginitatem Deo vouent, » quanquam ampliorem gradum honoris » & ſanctitatis in Eccleſia teneant, non » tamen ſine nuptijs ſunt; nam & ipſi » pertinent ad nuptias cum tota Eccleſia, » in quibus nuptijs Sponſus eſt CHRI» STVS. *Tomo nono in Euangelio Ioannis tractatu » nono.*

» Gaudeat puella (*loquitur de Demetria-de Virgine*) nobilis genere, nobilior ſan» ctitate, quòd ſit per diuinum conſortiu» m, præcipuam in cœlis conſequutura » ſublimitatem, quàm ſi eſſet per humanum connubium prolem propagatura » ſublimem. Generoſius quippe elegit » Aniciana poſteritas tam illuſtrem fa» miliam beare, nuptias neſciendo, quàm » multiplicare pariendo, & in carne iam imitari vitam Angelorum, quàm ex carne adhuc numerum augere mortalium. Hæc eſt vberior fœcundiorque felicitas, non ventre graueſcere: ſed mente grandeſcere: non lacteſcere pectore, ſed corde candeſcere: non viſceribus terram, ſed cœlum orationibus parturire. Dominarum honore digniſſimæ filiæ, perfruamini in illa quod defuit vobis, perſeueret vſque in finem, adhærens coniugio, quod non habet finem. Imitentur eam multæ famulæ dominam, ignobiles nobilem, fragiliter excelſæ excelſius humilem, Virgines quæ ſibi optant Aniciorum claritatem, eligant ſanctitatem. Illud enim quantalibet cupiditate quando aſſequentur? Hoc autem ſi plenè cupierint, mox habebunt. (*& in calce Epiſtolæ*) Velationis apophoretum, ait, gratiſſimè accepimus. *Tomo 2. Epiſt. 179. ad Probam & Iulianam.* Velationis apophoretum.

Præſumite itaque, fidite, roboramini, permanete, qui vouetis, & redditis Domino DEO veſtro vota perpetuæ continentiæ, non propter præſens ſeculum, ſed propter regnum cœlorum. *Tom. 9. de Virginitate, ca. 29.*

Nam diligenter interrogata doctrina Chriſtiana, primas nuptias iam iſto tempore, niſi incontinentia ſit impedimẽto, contemnendas eſſe reſpondet. Qui enim dixit, Si ſe non continent, nubant: potuit dicere: Si filios non habent, nubant. Sed poſt reſurrectionem prædicationemque Chriſti, quando iam ex omnibus gentibus filiorum ſpiritaliter gignendorum tanta ſuppetit copia, tale officium ceſſet ex carne filios propagare, quale primis temporibus fuit. *Tomo quarto de bono viduitatis, cap. 8.*

Nec ſanè Spiritus ſanctus tacuit, quod contra iſtos impudentiſſimè, ac dementiſsimè peruicaces apertum, atque inconcuſſum valeret, eorumque beluinũ impetum ab omnibus ſuis inexpugnabili munitione repelleret. Cùm enim dixiſſet de Spadonibus: Dabo eis in domo mea, & in muro meo locum nominatum, meliorem multò quàm filiorum, atque filiarum. Ne quis nimium carnalis exiſtimaret in his verbis aliquid temporale ſperandum, continuò ſubiecit. Nomen æternum dabo eis, nec vnquam deerit: tanquam diceret: Quid tergiuerſaris impia cœcitas? quid tergiuerſaris? quid ſerenitati veritatis nebulas tuę peruerſitatis offundis? quid in tanta ſcripturarũ luce, tenebras vnde inſidieris, inqris? Quid temporalẽ tantummodo vtilitatem promittis continẽtibus ſanctis? Nomen æternum dabo eis. Quid ab omni concubitu im-

» immunes, & eo quoque ipſo quo hinc ſeſe » abſtinent, ea quæ ſunt Domini, cogitãtes, » quomodo placeant Domino ad terrenam » commoditatem referre conaris? Nomen » æternum dabo eis. Et ſi fortè hîc ipſum » æternum pro diuturno conaris accipere, » addo, accumulo, inculco: nec vnquam de» erit. Quid quæris amplius? quid dicis am» plius? Æternum hoc nomen, quicquid il» lud eſt ſpadonibus Dei, quod vtiq; gloriã » quandam propriam excellentemq; ſignifica, non erit cõmune cum multis, quam» uis in eodem regno, & in eadem domo cõ» ſtitutis. Nam ideò fortaſsis & nomẽ dictũ » eſt, q eos quib⁹ datur, diſtinguit à cæteris. » *Tom. 6. de Sancta virginitate. ca. 25. Vide in hanc » ſententiam plura cap. 22. & ſeq.*

»

» Sed fortè dicatur. Scilicet & bonum eſt » nubere, cur ſacerdotibus non licet vxores » habere: id eſt, vt ordinatis iam non liceat » conuenire? Quis neſciat vnumquodq; ſu» am legem habere? Eſt enim quod omninò » generaliter omnibus non liceat: eſt item » quod alijs licet, & alijs non licet: & eſt q » aliquando licet, & aliquãdo nó licet. Fornicari omnibus ſemper non licet; negotiari verò aliquando licet, aliquando non licet. Antequã enim Eccleſiaſticus quis ſit, licet ei negotiari: facto iam, non licet. Propter dies enim proceſsionis aliquando nó licet conuenire: quia etiam à licitis abſtinendum eſt, vt faciliùs impetrari poſsit, quod poſtulatur. Vnde Apoſtolus: Ex cõ ſenſu, ait, abſtinendum ad tempus, vt vacetur orationi. Nam ſecundùm legem in ieiunio cædi, & iurgari nõ licet, poſtea licet: quia maior reuerentia debetur Dei cauſis: Nunquid omne, quod ante cæteros licet, ante Imperatorem licet? Quantò magis in Dei cauſsis? Ac per hoc Antiſtitem eius puriorem eſſe cæteris oportet, ipſius enim perſonam habere videtur: eſt enim vicarius eius, vt quod cęteris licet, illi non liceat: quia neceſſe habet quotidie Chriſti vicem agere, aut orare pro populo, aut offerre, aut tingere. Et non ſolùm huic concubitus non licet, verùm etiam miniſtro eius, quia ipſe mundior debet eſſe, quia ſancta ſunt, quæ miniſtrat. Nam ſicut ad comparationem lucernæ tenebræ non tantùm obſcuræ, ſed etiam ſordidæ ſunt, ad
Pulcherrimè. comparationem autem ſtellarum lucerna caligo eſt, ad ſolis verò comparationem Stellæ nebuloſæ ſunt, ad Dei autem claritatem Sol nox eſt. Ita & quæ ad nos licita » & munda ſunt, ad DEI autem dignitatem quaſi illicita, & immunda ſunt: » quanquã etiam bona ſunt, Dei tamen per» ſonæ non cõpetunt. Nunquid non tunica » mediocris hominis, quamuis munda, Imperatori tamen ſordida, & illicita eſt? » & ſimiliter Saxonica ſenatori: ac per » hoc Antiſtites Dei puriores eſſe debent, » quàm cæteri, quia & CHRISTI habent, » perſonam, & miniſtros Dei mundiores » eſſe oportet. Nemo enim Imperatori mi» niſtrat, niſi veſtimentis claris & mundis » indutus: Deus autem quia natura cla» riſsimus eſt, miniſtros eius natura magis, » quàm veſtibus mundos eſſe oportet. *Tom.* » *4. quæſtione ex vtroque teſtam. mixtim 127. ſub* » *finem.*

Atque hæc quidem D. Auguſtinus; cuius ſolidam pietatem, atque doctrinam cùm Lutherus etiam vbi fuit apoſtata negare nequiuerit, an non pungent iſta quantumuis ſaxeum cor, cui minima ſcintilla lucis affulſerit? Quin verò eadem Chytræus magis approbabit, quòd, quos in ſuo ſcripto ad cœlum vſque extollit Sacerdotes Huſsitas, hoſce (vrgente veritate) confeſſus eſt, ab vxoribus profſus abſtinere, vt ſcilicet minus (ait) onerentur auditores à quibus aluntur, atque vt commodiùs & expeditiùs Eccleſiæ ſeruire queant. Ac certè ex Sacerdotum coniugio, muliebrique illa conſuetudine ſexcenta pernicioſiſsima ſequuntur incommoda, quæ quamuis iam manifeſtiſsima ſint, initio tamen eò minus cerni videbantur, quod ad tegendas turpitudines inſtitutum à CHRISTO DOMINO pœnitentiæ Sacramentum hæretici ſuſtulere. Iam verò teſtimonia iſtarum calamitatum pluſquam euidentia ſunt, templa ipſa omni cultu deſtituta, pauperes & ægroti hiantes, ac noſodochijs, non vno in loco euerſis non habentes quo ſe recipiant. Virgines item aut orbatæ parentibus, aut quæ libenter ſeruare virginitatem ſanctiſsimum Euangelicæ Religionis veſtigium cuperent, pueri denique qui cùm literis, & pietate antiquitus à Catholicis excolebantur, nunc grauiſsimo Reipublicæ ac poſteritatis dãno deſeruntur, aut peſtilentibus erroribus imbuuntur. In Græcia item, vbi hic propterea morbus inualuit, id an contigerit, cùm ibi iam pridem omnes bonæ artes, & auctores antiqui pene ſiluerint, teſtis eſto is ipſe, qui hæc quę de Græcia dicit Chytræus, ad illum nouiſsimè ex oriente perſcripſit. Mitto prodigioſas libidines, quæ inter iſtos ſymmiſtas ex frequenti ancillarum conſpectu & præſentia contingunt; cùm & Deus ſpurcas diuina myſteria tractantium manus abominetur, quæ totæ in patrimonium filijs augendum, in idola ſua, id eſt, concubinas ornanda, in dotes filiabus comparandas incumbunt. Quamobrem nec Epiſco-

Vencesla* Budouuitz. aBudouua in literis 9. Octobris 1579.

porum (quis enim sanæ mentis vocauerit Episcopos) istorũ visitationes p diœceses, nec reliquos properare vnquam videas (id quod relictis omnib⁹ Catholici faciunt) ad maria in Indias vsq; traijcienda, vt gentiles Christũ Dominum agnoscãt. Interea verò ex carneis cõplexibus nihil ij in suggestum aliud afferũt præter Sycophantias, quas vt fœditates suas operiãt, diuinis quoq; Scripturis quas deprauãrunt, & ipsi quoque B. Virgini impudentissimi affingunt.

An igitur forsan, quoniam Lutherus, et alij fabulam aliquam de Paphnutio, vel similibus suæ libidini obtendunt, illico Ecclesia Dei omnis leuissimè reijcietur? Aut cùm Magdeburgenses Centuriatores innumeris mendacijs ramenta sua inferserint, subtrahẽtes interim (quãtum in ijs fuit) ex Academiarum vsu, hominumq; conspectu priscos ipsos omnes authores, quos citant, statim omni hæresum vento, & carnis impetu circũferemur, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus?

Magdeburgẽsium Cẽturiatorũ innumera mendacia.

Age igitur Chytræe, vt tibi bonum pro malo reddatur, quã breuissimè, vnde cœlibatũ illi sæpius oppugnant, ac tu quasi aliud agens hunc, (scio à quibus excitatus) latenter euertis, argumenta pendamus.

Paphnutium aiunt, cæteris Nicæni Concilij Patribus aduersatum fuisse, eiusque consilium permittẽdi Sacerdotibus vxores præualuisse. Socratis autem & Sozomeni, vnde postea reliqui hauserunt, historiam afferunt: Verùm subdolè interea tacent eorum historiam in pluribus mendacẽ, ac qd' hic Nouati hæresim sequeretur, Ecclesiæ Catholicæ (vti inquit Gregorius) nunquã fuisse probatam. Tacent eam præcisè aduersari tertio Nicæni Concilij Canoni, cui tot Patres sanctissimi quos attulimus, Sanctus item Hieronymus, Ruffinus, Epiphanius, Basiliusce ntum ante annos Nicæno Concilio, in quo nihil extat eiusmodi, viciniores quàm ipsi, tum aduersantur, tum eius rei nullam faciunt mentionem. Silentio denique inuoluũt, quod vel ipsi Socrates & Sozomenus scribunt Paphnutium dum ꝓmittendas esse Sacerdotibus vxores diceret, quas ante susceptos ordines sacros duxissent, simul adiecisse, non esse permittendũ, vt sacris ordinibus initiati, postea ducerẽt. Quamobrem si Spiritu sancto dictante, Paphnutij sententiam sanctã Nicæna Synodus recepit, planissimè efficitur, vt Lutherus, Lutheranique omnes, qui violata voto rum fide post Sacerdotium vxores duxere, scelus horrendũ patrauerint aduersus Paphnutium, aduersùs Concilium Nicænum, aduersùs Spiritum Sanctum.

Greg. lib. 6. Epist. 31.

Hieron. l. 1. aduers. Iou.

Eiusdem generis sunt alia mendacia. Nã si qua in Synodo legerunt, Clericis permissas fuisse vxores, reticent id minoribus quidem ordinibus fuisse permissum, sed maioribus vt Hypodiaconis, Diaconis & Sacerdotibus prorsus interdictum.

Toletan. Concil. 4. Can. 42. & Can. 26. Gangren. Cõcil. Cã. 1

Si quę altera designat & increpat Manichæos, atque alios qui simpliciter nuptias contempsere, hoc ad sua carnis desideria, & ad Sacerdotum connubia permittenda malitiosè torquent. Tacent interim Synodum illam reprobatam fuisse à Sergio Pontifice, vt Beda in vita Constantini secundi declarat.

Si Epiphanius, vel Zacharias Pontifex quosdam reprehenderint, qui cũ essent Sacerdotes genuere filios, vel si Innocentius primus Macedonios de bigamorum admissione ad ordinationem, de reprehensionibus ne verbum quidem Hæretici faciũt, coniugium Sacerdotum, inde impura calliditate astruentes.

Epiphã. hære. 59. Zachar. Põt. 1. Bonifacij Innocent. c. 1. Epi. 21. ad Episcopos Macedonios.

Si quæ decreta haud omnino rectè citata è Gratiano afferuntur, quibus caueatur, ne vxores à sacerdotibus abijciantur, tacent, non de thoro, vel cohabitatione, sed decura vxorum loqui, nempè vt illis aut in monasterio, aut alibi necessaria vitæ ministrentur.

Con. Turo. 2. c. 8. Trullanũ. c. 43.

Sicubi adhuc in ipsis Gratiani decretis legitur, consilium nõ præceptum fuisse cœlibatũ, non ipsum Patrum contextum asserunt, sed Gratianum pro Augustino afferunt, aut aliud simile.

Si Stephanum Pontificem referunt dixisse, in orientali Ecclesia solere Presbyteros matrimonio copulari, nihil pensi habent certæné autoritatis sit ille Canon, cuius nulla in Epistolis Stephani mentio fit, nihilq; inde elici, vnde ante ordinationem coniugio copulari dicantur.

Alij naturali necessitate coniugij necessitatem tribuunt, quasi Euangelij tempore gratia naturę vires haud antecellat, vel pertentibus sua dona negauerit Deus. Quod verò benedictionis initio fuit verbum Dei in propagatione generis humani, id quasi ad præceptum, cui omnes addicti sint ad perfectionem Sacerdotij Christiani iã satis hominibus repleta terra infringendã malitiosè transuertunt.

Melanchõ art. 23. Cõfessionis Augustanæ. Tertullia. Apollõ. Cyprian. de habitu virginũ. Hieron. lib. 1. cont. Iouin.

Ita miserrimè Caluiniani, cùm vident puritatis plusquam voluissent firmissima patrocinia, omnes quidẽ veteres Patres in Episcopali ordine aiunt approbãsse coniugiũ, sed nullũ adferũt, & nemi nẽ vnquam è Patrib⁹ permisere, vt in lucẽ ederetur. Qui enim malè agunt, lucem oderunt.

Augustin. de sancta Virginitate cap. 9.

Nec verò defuere, q Epistolã sancti Vdalrici nomine conflictã inseruerũt, edito quodam libro Basilæensi tanquam ad Nicolaum Primum, pro Sacerdotũ coniugio scriptam, sed neq; eius Epistolæ aut rei vllam mẽtio

Augustin. T. 6. cont. Faustum Manichæum li. 30. c. 6.

Vide Chronicõ Ecclesiæ Augustanæ, Nauclerum, Abbatem Vsperg.

tio vnquam extitit in Augustano Episcopatu: Et vt sanctus ille Vdalricus multos annos post Nicolaũ primum natus, ita ante Nicolai secundi Pontificis Maximi creationem plures quoque annos est mortuus.

Si quis aut Apostolos, aut alios antiquos, vt Patrem Gregorij Nazianzeni, vel Gregorium Nyssenum vxores habuisse legerint, callidè omittunt, eos vel cum illis non habitasse amplius, vel nunquam postea rẽ habuisse coniugij. Ecce nos (inquiunt Apostoli) reliquimus omnia, et secuti sumus te, id est Patrem, matrem, vxorem, sorores, vt Christi ipse Dominus explicat.

Mat. cap. 9.

Si quis vnus, aut alter Paulo Apostolo vxorem fuisse dicunt, tacent constantẽ omnium antiquorũ Patrum consensum, quo id mendacium esse testantur. Afferunt verò vel vitiatos textus, vel deprauatas versiones, aut codices antiquissimos non respexere, qualis locus est Ignatij ad Philadelphenses, cuius Epistolę multi codices nil de Paulo habent, sed de Petro. Interea verò vulpino astu dissimulant nescire, Paulum in numero se innuptorum & continentiũ numerare.

Si piarum quarundam mulierum Apostolis ministrantium, vt & eiusmodi quędã Christum Dominum sequebantur, fit mentio; statim oculus carneus ad carnem respicit, sibique quales ipsi sunt hæretici, tales fuisse Apostolos, vel cogitant, vel vt computrescant in suis fœditatibus, nulla, cum fronte mentiuntur.

Si loquitur Apostolus, ne quis ad Episcopatum, qui fuerit bigam⁹ eligatur, illico statuunt, vxorem diuino Episcopatui esse annexã, ac verò sensum Apostoli, Christique ipsius Domini, & eorum, qui sanctissimi, vel ex Apostolis fuerunt Episcopi, nec vnquam vxorem duxẽre ad carnis normam inuertunt. Quamobrem neque in his vnquam spiritus Dei permansit, nec permanebit in æternum, quandiu caro sunt.

Si Paul⁹ idem futuros suo tẽpore proximè hęreticos designat, qui nuptias essẽt ꝓhibituri, id pessimè cõtra Catholicam Ecclesiam torquent, quæ tantùm abest, vt nuptias legitimas dãnauerit, vt earum Sacramentũ à Christo institutum agnoscat, qd' Hæretici negãt; Ac nuptias interea Christianas tollentes, concubinatu, & incestis sunt contenti. Porrò ille (vt D. Augustinus ait) prohibet nubere, qui hoc malũ esse dicit, non qui huic dono melius anteponit.

Postremo itaq; vbi clarissimã solis lucem tot mendaciorum caligine occultari non posse viderunt; vel peccata enumerant, q̃ à Sacerdotibus committũtur, quasi omnes eiusmodi sint, quales illi blasphemãt; Deo autem iustitiæ suę exequendę, vis desit, etiã aduersùs eos qui nolint sancta sanctè tractare; aut quasi optimi politici & pacifici quidã mediatores aiunt, se à sancta Apostolica Sede dispensationes cupere, non intelligentes lubricos nimis &, præcipites ad sublimium mysteriorum tractationem grad⁹ esse carnales. Cùm verò propter innumeras humani generis fornicationes, nihil de præcepto suo aduersùs eas, Deus vnquã remiserit, sanè nec Spiritus ipsius ob aliquorum peccata in Ecclesia Catholica Sacerdotalis castitatis, præscriptos terminos voluit vnquam perrumpi.

Ex ipsa igitur tot testium nube, ex ipsis rationibus, ex Ecclesię antiquissimo cõsensu, ex Apostolorũ, atque adeò Domini nostri Iesu Christi exemplo, quid amplius obstrepat humani generis hostis cœlibatui Sacerdotum? Sanè si quærat humanum ingenium meliorib⁹ legibus Christianã munire Rempub. quam ijs, quas Spiritus sanctus perfectissimè sanxit, excordem & stupidũ se fateatur necesse est. Quod si D. Augustinum monstrum appellat Iouinianum, quod aliquas Sanctimoniales in nuptias deiecit, ac cum (vt idem ait) virorum Sanctorum sanctum cœlibatum, commemoratione Patrum coniugatorum, & prædicatione frangebat, sancta Ecclesia fidelissimè ac fortissimè restitit, quale tandem monstrũ vocaueris eum, (cui quidẽ fortissima fide resistẽdum sit) qui non solum suasu, sed facto ipso Monachus cum plurimis Monachis, sanctimonialem cum pluribus Sanctimonialibus in matrimonium & duxit, & auctor fuit vt ducerentur.

To. 2. Lib. 2. retract. Cap. 22.

SEXTA CHYTRAEI impostura.

REcentiores etiam formæ, & si mortuorum animas in requie & luce vultus diuini collocari petũt, tamen oblationem pro animabus exigne purgatorio liberandis nullã faciunt. Et quanquam tria loca discedentium ex hoc vita Græci discernunt: eorum enim, qui vixerunt, & in Domino mortui sunt, beatas animas rectà in cœlum transferri; Impiorum verò, qui sine pœnitentia obierunt, recta ad inferos detrudi docent: Eos autem, qui in fine vitæ primùm ad Deum conuersi sunt, alio in loco, media conditione inter beatos & damnatos collocant, vnde eos Eleemosynis & precationibus viuorum liberari sentiunt: tamen hunc locum ignem purgatoriũ non appellant.

Pag. 18.

I M.

IMPOSTVRAE Retectio.

IN primis hoc loco obseruãdum est, Chytræum, vt ad ignis purgatorij, & S. Ioannis Chrysostomi liturgiæ fidem eleuandã sibi aditũ paret, aliqua paulò antè de dissimilibus eius Patris Missarum formis attingere. Quæ (subdit) varietas liturgiarũ falsò eas Chrysostomo tribui, & haud dubiè eius ætate multò puriorem, ac sinceriorem adhuc liturgiæ formam fuisse manifestè demonstrat. Hæc ille. Nos autem qualis fuerit eius ætate liturgiæ forma præsertim in negotio, de quo agitur, ex alijs eiusdem Patris operibus, quæ ne Hæretici quidem negant, diligentiùs expendamus.

Chrysost. Pro vniuerso (ait sexto de Sacerdotio libro S. Chrysostomus) terrarum orbe legatus intercedit, deprecatorq; est apud Deũ Sacerdos, vt hominum omnium nõ viuentium modò, sed etiam mortuorum propitius fiat. Atqui si per Sacerdotẽ Deus propitius fit viuentibus & mortuis, inde fit, quia in Missa pro vtrisq; victima illa offertur & dispensatur, qua (vt eodem penè seculo aiebat D. Augustinus) Chirographũ deletum est, quod aduersus nos erat.

Lib. 12. Confess.

Chrysost. Homilia verò vigesima prima in acta
» Apostolorum, non fruſtrà (inquit) oblatio
» nes pro defunctis fiunt, non fruſtra preces,
» non fruſtra eleemosynæ: hæc omnia spũs
» disposuit, volens, vt nos mutuo iuuemus.
Hic habet Chytræus & oblationes fieri pro defunctis, & has ab eleemosynis distingui.
» Deinde paulò pòst addit. Non simpliciter
» minister clamat pro his, qui defuncti sunt
» in Christo; & pro his, qui illorum memoriam faciunt. Non Diaconus est, qui talem
» illam vocem emittit, sed spiritus Domini.

Rursus homilia quadragesima prima
» ad Corinthios: Non est temerè hoc excogi
» tatum, nec fruſtra memoriam mortuorum
» inter sacra mysteria celebramus, aut accedi
» mus, pro illis agnum illum iacẽtem, & pec
» cata mundi tollentem deprecantes, sed vt
» his cõsolatio aliqua fieret: Nec temerè, qui
» altari assistit, inter horrenda mysteria cla
» mat. Pro omnibus in Christo dormientibus, & pro his qui in memoriam celebrant
» illorum. Nunquam ita fierent, neq; hæc di
» cerentur, si pro illis commemorationes nõ
» fierent. Neq; enim scena iam ampliùs no
» stra sunt, sed spiritus ordinatione fiunt. O
» pitulemur igitur his fratres, & memoriam
» pro ipsis faciamus. Nam si Iob illius liberos
» patris victima purgauit, quid dubites, è no
» bis quoq; si pro dormientibus offeramus,
» solatij quiddam illis accessurum? Gratifi
» cari Deus propter alios alijs solet, quod
» Paulus hic ostendit: vt ex multis, inquit,
» personis pro dono in nos collato, per mul
» tos gratiæ pro vobis agantur. Ne defatige
» mur mortuis auxilium ferendo, preces pro
» ipsis offerendo: communis totius orbis vi
» ctima preces sunt. Hinc pleni fiducia pro
» toto etiam orbe supplicamus. Inter Marty
» res, inter Cõfessores, inter Sacerdotes, mor
» tuos recensemus. Vnum enim corpus om
» nes sumus, sint membra licet alia alijs illu
» striora: vndiq; veniam ipsis impetrare li
» cet, precibus pro ipsis effusis, munerib⁹ da
» tis, consortio eorum, inter quos velut com
» mune corpus referuntur. Quid ergo doles?
» Quid lachrymaris? cùm impetrandæ mor
» tuo veniæ tot extent rationes?

Denuò Hom. 3. ad Philip. Non fruſtra
» ab Apostolis sancitum est, vt in celebratio
» ne venerãdorum mysteriorum, memoria
» fiat eorum, qui hinc discesserunt. Nouerũt
» illis multum hinc emolumentũ fieri, mul
» tum vtilitatis. Stante siquidem populo v
» niuerso, manus in cœlos extendente, cœtu
» item Sacerdotali, verendoq; posito Sacrifi
» cio, quomodo Deum non placaremus pro
» istis orantes? Verùm istud quidem de illis
» dicimus, qui in fide abscesserunt.

Vides igitur Chytræe, quàm sibi veritas semper cõstet, falsitas aũt & secum ipsa perpetuò pugnet, atq; homines leues ad pauca respiciẽtes adigat, ad impostura as aduersùs id quod verissimũ est, cumulandas.

Sed & facili negotio scire poteris, quid Missa, cur tradita, quæ illius vtilitas, qui ritus, & ordo in oblatione ac precationibus ipso tẽpore fuerit, si loca D. Chrysostomi legeris, q̃, ne nos eadẽ retexamus, Claudius Sanctius Episcopus Ebroicẽsis Theologus optimus, & Iacobus Pamelius vir eruditissimus in suis liturgicis demonstrarunt.

Ceterùm ad purgatorium ignẽ, si posses, extinguendum adhuc addis Dionysiũ quem Areopagitam vocant, quemq; non multis annis Chrysostomi ætatem antecessisse Erasmus etiam coniectat, cùm diligentissimè oẽs suo tempore ritus in Ecclesia vsitatos recitet, nullam prorsus oblationis aut Sacrificij pro mortuis mentionem facere.

Sed primum quicquid coniectet Erasmus, homo plus Grãmaticus quàm Theologus, ac cuius cùm vellet esse omnium iudex, cuncta ferè iustissimo Dei iudicio ab Ecclesia explosa iam sunt, sanè haud ita opinor loquereris, si legisses, quę de illo prę ter recentiores *a* Franciscum Turrianum, *b* Ambrosium Camaldulensem, Marsiliũ Ficinum, Dionysium Carthusianũ, & antiquiores Ioannem Scotum, *c* Ioannem Saracenum, Michaelem Syngelũ, Hilduinũ, Anastasium Bibliothecariũ, *d* Nicephorus quoq; *e* Damascen⁹, Sophroni⁹ in epistola, Con-

a Lib. de Hierarch. ordinationibus.
b In præfatione operũ D. Dionys. Areopag.
c In scripta & vitam D. Dionys.
d Li. 2. hist. cap. 20.
e Oratione de dormiẽt. & lib. 2. de orthod. fide, ca. 3.

Concilium tertium Constantinopolitanũ annos plusquam supra nongentos, S. *f* Gregorius Magnus, Origenes item scriptum reliquére. Germanos enim fuisse Dionysij Areopagitæ fœtus, qui eius nomine inscripti sunt libri, & ab Angelico spiritu non ab humano ingenio (vt ait Suidas) fuisse profectos magis admirareris. At cũ ex Apostolorum ritibus, cum quibus versatus est Dionysius Areopagita, cuius item extãt ad Ioannem Euangelistam, huiusque audi torem D. Polycarpum, & ad Titum S. Pauli discipulum Epistolæ, videres sanctam Romanam Catholicam Ecclesiã inter medias omnes Tyrannides, atque hæreses integram fidem seruâsse, procul dubio vnico illo tamgraui teste tuos errores deponeres, sinceramque iam veritatem, ad quam non semel magnos à Deo stimulos, & propensionem scio te sensisse, amplectereris.

f Hom. 34. in Euan. & Hõ. 2. ad diuersos ep. 1. 9. 7.

Cæterum quòd subdit Chytræus à Dionysio nullam prorsus oblationis aut Sacrificij pro mortuis mentionem fieri, id etiam vel temere vel fallaciter prolatũ est.
» D. enim Dionysius sic prorsus habet: Ora
» tio igitur diuinam bonitatem precatur, vt
» remittat defuncto quæcunque per huma
» nam infirmitatem peccauit, eumque collo
» cet in lumine & regione viuentium, in si
» nu Abrahæ, Isaac & Iacob, in loco vnde fu
» git dolor, mæstitia, & gemitus. Porrò ora
» tionem hanc Sacerdotes offerunt, non so
» lùm quemadmodum quiuis de plebe, ve
» rùm in primis vt personę publicæ, & ὑπο
» φῆται (vt sanctus inquit Dionysius) τῆς θείας δικαιώσεως, hoc est, diuinæ iustificatio
» nis subnuntiatores, & administri, qui po
» testatem ligandi & soluendi à Domino ac
» ceperunt. Piè enim defuncti (ait) quasdam
» secum maculas ferũt, humana infirmitate
» inustas. Accedit, quod & precatio hæc fit,
» quo tempore tremendum illud Sacrificiũ
» (quod Græci non sine causſa φρικωδεστάτην θυσίαν, terribilissimum Sacrificium
» vocarunt) offertur. Nullum ne ergo Chytræe oblationis pro mortuis hinc vestigiũ cernis?

Denique quod inquis Græcos etiam si tertium locum statuant, vnde suffragijs piorum animæ liberentur, illum haud ignem Purgatorium appellare; id mendaciũ est. Ac licet vbi de re conuenit, videri posset superuacanea de nomine disceptatio: hoc tamen ad temeritatem coercendã non recentiorum modò, verum etiam antiquissimorum Græcorum testimonio refellimus. Primùm autem sciendum est, in ore Græci populi adhuc sæpe versari nomen hoc καθαρτήριον, quo nomine Purgatorium designant. Deinde pro omnibus defunctis præter eas quæ pro singulis orationes & oblationes identidem fiunt, commemorationem haberi bis in anno, solennem semel die Sabbathi ante Dominicam Quinquagesimæ, quam ipsi vocant Dominicam aduentus Domini: Iterum peruigilio Pentecostes. Præterea S. Maximus Græcus author, Græci autoris S. Diadochi locum interpretans, in quo ille scripsit, iubere S. Diadochus l. de p fectiõe spidicandos esse aliquos per ignẽ, ac post hanc rituali cap. vitam purgandos in futuro, sic ait: Quibus 100. perfecta charitas erga Deum est, quique ani
» mæ alam virtutibus in sublime sustule
» runt, hi in nubibus rapientur, neque in iu
» dicium venient. Qui verò nõ omnino per
» fecti fuerunt, sed peccata cum virtutibus
» habuerunt admixta, hi veniunt in iudiciũ,
» vbi examinatis bonis & malis operibus qua
» si πυρὶ δόκιμοι, hoc est, igne probati, bonorũ
» operum lance præponderante purgantur
» supplicio. Atqui & præter S. Maximum, at que Ioannem Damascenum, Gennadius Scholarius Patriarcha Constantinopolitanus, proprio hac de re libro, D. autem Basilius nonum Esaiæ caput explanans, & Gregorius Nyssænus in sermone de mortuis, manifestè Catholicã de purgatorio ig nefidé confirmant. Nyssenus. n ad epistolę ab Apostolo ad Corinthios scriptæ locũ respiciens, in qua per ignem probandos, ac tamen saluos futuros dicit, asserit, vel in hac vita per virtutis studium: vel in altera multos per ignis purgatorij fornacem expurgandos: ἢ μετὰ τὴν ἐνθένδε μετανάστασιν διὰ τῆς τοῦ καθαρσίου πυρὸς χωνείας. Adderem alios, καθάρσιον & ipsum Theodoretum à D. Thoma hac πῦρ. de re citatum, in lib. quem aliqua ante secula conscripsit aduersus errores Græcorũ, & Armenorum, nisi quem locum sanctus ille Theologus attulit, ex ipsius Theodoreti codicibus non leuis esset coniectura, in Græcia fuisse olim ab Hæreticis erasum. Sed & eò spectat, quæ de loco tenebricoso S. Dionysius Areopagita scriptum reliquit, inde enim vt animę ad lucentem locum φωτεινὸν educantur, orat Sacerdos, quę ue erant diuinę quasi iustitię compedibus vinctę, vt laxentur à vinculis, & in ea regione statuantur, vnde fugit dolor, mœror, & gemitus. Quod quidem ipsum (præter id quod Dominus in Euangelio carcerem vocauit, quem D. Ambrosius cum alijs Patribus purgatorium interpretatus est) ipsa Clemẽs in constit. Aquoque ab Apostolis iam ante quindecim post. lib. 8. secula profecta constitutio planissimè testata est ca. 31.

Possem addere, quòd qui ex Græcis huiusmodi errorem olim conceperant, hi aut antiquitus ab ipsis Patribus Græcis (vt Epiphanius adnotat) habiti sunt Hęretici, quales Aeriani fuere, aut postea in magna Florentina Synodo eum publicè abiurarunt; quę

quę quidem Synodus etiam Græcè extat. Sed cùm in vniuersa Dei Ecclesia hoc de purgatorio dogma semper fuerit certissimum, qua etiam veritate coactus Lutherus & in disputatione Lipsica, & in 37. Assertionum articulo dixit se credere, consulere, ac suadere credendum esse purgatorium, demiror Chytræe, quid probans esse purgatorium, id tamen improbes, nisi quod cùm ad fideles pœnitentes id credas pertinere, nihil tamen spectare ad Hæreticos rectissimè putes, cũ perpetuo igne cruciandi sint. Qui enim non crediderit, iam condemnatus est.

SEPTIMA CHYTRAEI impostura.

SYri liturgiæ suæ autorem laudãt D. Basilium, sed Sanctorum commemoratio, in quorum intercessione latere, & per eos ad Deum accedere cupiunt, aliquanto impudentior, & oratio pro mortuis prolixior est, &c. (suprà verò de Græcis dixerat) Nec tantùm intercessione, & precibus, verùm etiam meritis, & auxilijs Sanctorum confidant, ac tetræ, & idololatricæ inuocationis non modò exempla in eorum templis, quotidie cõspiciuntur, verùm etiam formulæ in illis ipsis precibus horologij Græcorum solemnibus in singulis horis præscriptæ sunt, vt in Mesonyctico. Pag. 13. Σὲ τὸ ἀπόρθητον τεῖχος, τὸ τῶν σωτηρίας ὀχύρωμα θεοτόκε παρθένε ἱκετεύομεν, τὰς τῶν ἐναντίων βουλὰς διασκέδασον: Te in expugnabilem murum, & munimentum salutis Dei genitrix Virgo oramus, inimicorum consilia dissipa, &cet.

IMPOSTVRAE Retectio.

PArum sibi sceleris patrâsse videbatur Chytræus, qui Christi Domini meritum animab⁹ in purgatorio denegauerat, (quod quidem facinus animarum cædem Synodus Carthaginẽsis vocauit) nisi superbia, quæ semper ascendit, cornua vsque ad cœlos attollens, Christi membris, ipsique adeò gratia plenę Virgini Dei matri bellũ intulisset. Quasi vel ipsa, vel sancti idola essent, ac Dij gentium, quæ quidem Idola nihil in Mundo sunt, ac tantò minus sunt, quantò ipsimet sancti, vt illa euerterétur, sanguinem, & quidquid habuêre, libentissimè profuderunt. Scilicet, impleri oportebat omnia, quæ de filio hominis, deque eius regno prædicta sunt à Prophetis. Porrò S. Ioanni istud quoque, de quo agimus, reuelatum fuit in Pathmo. DATVM EST (inquit) EI (id est, Antichristo & Sectatoribus eius) OS LOQVENS MAGNA, ET BLASPHEMIAS. Et paulò post. APERVIT OS SVVM IN BLASPHEMIAS AD DEVM: BLASPHEMARE NOMEN EIVS, ET TABERNACVLVM EIVS: ET EOS QVI IN COELIS HABITANT. Hæc ille; quib⁹ breuissimè ingeniũ hæreseos graphicè descripsit. Quæ cùm diuinitati aliquando, mox humanitati Christi bellũ atrox indixisset, mox exacuit dentẽ aduersus Sãctos, quos qui spernunt, & mordent, nonnè ij Christum eorum caput eodẽ Christo nunquam mentiente spernunt & mordent? Et quidem antea præter Eustachiũ, Vigilantium, Eunomium, Heluidium, reliqua illa antiqua hæreseos fæx id inchoârat. At quanta accessio à recentioribus Lutheranis, & alijs ad eos facta sit, non ita fortasis omnes nôrũt. Nam vbi Christũ Dominum de proprio solio deturbare conati sunt, Primò vel antiquos Patriarchas, & Moysen (vt *a* Caluin⁹) vel Iob & Hieremiã (vt *b* Brẽtius) vel Ionã Prophetam, & opera pœnitẽtiæ à Niniuitis susceptã, & à Christo commendata (vt *c* Pomeranus) petulãter incusarunt: Inde item iam non amplius Deiparam, sed Christi tantùm matrem vocarunt, ac ne matrem quidem esse, ex qua filius Dei carnem sumpserit, ausi sunt postea dicere Anabaptistæ. Christianos verò quosq; (modo nudam habeant fidem) nihilo minore esse sanctitate, quàm beatissimã illam Virginem (vt Lutherus) In hac reliquias peccati mansisse (vt Lossius *a* & Brẽtius) eam in fide nutasse, & Christum ignorasse, atque adeò penè desperasse, (vt cum suo *b* antesignano Luthero reliqui *c* blasphemi) euomuerũt. Sic alij, vt omnẽ iniquitatis mensuram implerent de Petro ac Paulo (vti *d* Centuriatores) Paulum itẽ indoctum (vt AEgeranus) Vas fractum, ac Ioannem stolidulum, Matthæum fœneratorẽ, ac Petrum Abnegatorem Christi præcontemptu nominârunt, vt & Quintinus Anabaptistarum caput in Gallia fecit. Hinc verò machinas omnes adhibuere, quibus vix permitterent, vt nomina Apostolorũ in baptismo aliquibus imponerentur; Sed & furenti illa rabie, quantum potuerunt, effecere, ne templa eorum extarent, ne libri cernerentur, quibus Sanctorum vitæ, doctrinaq; continentur, ne ipsi quidem eorum cineres locum haberent, vbi cum honore quiescerent.

a In cõmẽt. super Gen.
(vt *b* Brẽtius) vel Ionã Prophetam, & opera pœnitẽtiæ à Niniuitis susceptã, & à Christo commendata (vt *c* Pomeranus) petulãter incusarunt: Inde item iam non amplius Deiparam, sed Christi tantùm matrem vocarunt, ac ne matrem quidem esse, ex qua filius Dei carnem sumpserit, ausi sunt postea dicere Anabaptistæ. Christianos verò quosq; (modo nudam habeant fidem) nihilo minore esse sanctitate, quàm beatissimã illam Virginem (vt Lutherus) In hac reliquias peccati mansisse (vt Lossius *a* & Brẽtius) eam in fide nutasse, & Christum ignorasse, atque adeò penè desperasse, (vt cum suo *b* antesignano Luthero reliqui *c* blasphemi) euomuerũt. Sic alij, vt omnẽ iniquitatis mensuram implerent de Petro ac Paulo (vti *d* Centuriatores) Paulum itẽ indoctum (vt AEgeranus) Vas fractum, ac Ioannem stolidulum, Matthæum fœneratorẽ, ac Petrum Abnegatorem Christi præcontemptu nominârunt, vt & Quintinus Anabaptistarum caput in Gallia fecit. Hinc verò machinas omnes adhibuere, quibus vix permitterent, vt nomina Apostolorũ in baptismo aliquibus imponerentur; Sed & furenti illa rabie, quantum potuerunt, effecere, ne templa eorum extarent, ne libri cernerentur, quibus Sanctorum vitæ, doctrinaq; continentur, ne ipsi quidem eorum cineres locum haberent, vbi cum honore quiescerent.

a In Exc. 22.
b In c. 3. Iob & homil. 36
c In expo. sit. prophetæ Ion. & Matth. 12.
d Cẽtur. 1. li. 2. cap. 10.

Agedum igitur Chytræe, qui tuum quoque impurum os aperuisti ad blasphemandum tabernaculum Dei, & eos qui in cęlis habitãt, cur Virginis beatissimę et Sanctorũ laudes tibi adeò fœtent? Laudant (inquies) Græci supra modum beatissimam Matrẽ Dei. At scito, & supra modum eam fuisse cœlestibus Charismatibus imbutam. An verò cũ illa cõmendatur, is à quo hæc dona accepit, Deus in ipsa nõ laudatur? Tu autẽ cùm Regem aliquem compellas, vel ad eum scribens, Potentissimum & Inclytũ, ac Serenissimum vocas, teque Epistolę subscribens, semper eum te colentẽ adscribis, nec verò vnquam illum alloqueris, quin honoris ergò, sacram eius & Regiam Maiestatẽ appelles: si te velim criminis arguere, quod Idololatriam committeres, quod, quæ Dei sunt, homini tribueres, verane ego proferrem? non diceres opinor. Cùm enim omnis potestas à Deo sit, in Regia dignitate diuinam Maiestatem reueremur; cùm verò eos in seculari administratione Iudices, protectores, vindices, orphanorũ & afflictorum spem, patronosq; ae Dominos vocamus, certè nullam diuinæ clementiæ, aut potestati iniuriam facimus. Et verò ordinatissimum diuinæ prouidẽtiæ ordinem in ijs agnoscimus, quæ sic per superiores potestates in subditos, vt per cœlestia, & elementa sublimiora in ipsam terram diuitias suæ bonitatis semper influxit. Quod si specie zeli, aut diuini honoris prętextu legitimum Regum tribunal subditi detrectarent, aut falsa clementiæ Regiæ existimatione Regum Consiliarios sperneret, eorumque opera nulli vsui esse putarent: an non essent ex ijs, quos cum D. Petro S Iudas tanquam ad Antichristi membra spectantes, prædixit Dominationem spreturos, & Maiestatem seu glorias blasphematuros.

Ita Chytræus cùm ferenissimo Regi Suetiæ scribebat.

1. Pet. 1. & Epistola Iudæ. κυριότητα δὲ ἀθετοῦσι, δόξας δὲ βλασφημοῦσιν.

HIc igitur Chytræe, te in nomine Iesu adiuro, cõscientiam vt tuam interroges, desq; ad æternam tuam salutem sine malo pudore honorem Deo. Cur (inquam) cùm Ecclesia omnis sciat, credat, fateatur, quicquid in Virgine beatissima cæterisque cœlitibus est boni, id ab ipso Deo manâsse, ac verò ancillæ & seruorum honorem ad Dominum redundare, tu teipsum maceras, quòd à Deo vocatis amicis, luci, fundamẽtis, pastoribus honor adhibeatur, & per eos ad communem Dominum aditus pateat? Cur item in primis sanctissimę Virgini à Deo per tot prophetias & figuras prę nunciatæ, benedictę, plenę gratię, organo Spiritus sancti, Portatrici Christi in mundum, salutatæ ab Archangelo, qua ne Deus quidem in tanto redemptionis opere vti instrumento dedignatus est, tu homuncio honorem, salutationem, preces ab hominibus inuides? Sed vtinam nullis alijs erroribus (si dicendus error hic sit, qui est gratissimus Deo cultus) Græci non fuissent impliciti. Staret enim adhuc apud eos libertas, qui quamdiu sese ab Apostolicę sedis obedientia penitus haud seiunxerunt, nec Turcicum iugum perpessi sunt, nec viderunt à pectoribus Christianorum parentum liberos (vt modò fit) tributi loco singulis annis ad eiurandam fidem Christianam auelli.

SIN verò qua recentiores facis, eâdem non audes labe Græcos sanctissimos Patres antiquiores aspergere: audi Diuum *a* Athanasium & *b* Methodium ex DEIC verbo beatam Virginem MARIAM DEI tabernaculum, sanctumque Germanum Patriarcham Constantinopolitanum eam animatum Dei templum ναὸν θεοῦ ἔμψυχον, cœlum & sedem *a* Dei, puritatisque tabernaculum οὐρανόν, καὶ θρόνον θεοῦ, καὶ δοχεῖον καθαρότητος, vocantes. Lege item, quæ de illa Sergius Hierapolita, Damascenus, sanctus Cyrillus Alexandrinus, Proclus Episcopus Cyzici, Achatius Episcopus Melitensis in Synodo illa ex quatuor primarijs frequentissima aduersùs Nestorium tanquam in theatro totius Christiani orbis, Spiritũ sancto dictante, de Dei Matre ad Christi eius filij honorem dixere: Vt omittam Effremum, ac Nicænæ secundæ Synodi Patres, & reliquos innumeros; cum quorum vita, doctrina, sanctitate, miraculis, ecquis ex istis apostatis audeat suas tenebras conferre?

a In Euangel de Dei para.
b in Hypopante Domino.

QVOD si te circumseptum illa vniuersæ antiquæ Ecclesiæ corona videres, nonne erubesceres, nisi, cum sancto Gregorio Nazianzeno veritatẽ confessus, Matri Dei eundem, quem ille ante mille ducentos annos cecinit, hymnum concineres? Ita enim beata illa vox pronunciabat.

Χαῖρ' ὦ κόρη πάγχαρτε, μήτηρ παρθένε,
Κάλλιστα πασῶν παρθένων ὑπερτάτη,
Οὐρανιώνων ταγμάτων ὑπερτέρα,
Θέσπινα, παντάνασσα, χάρμα τῶν γένῶν,
Α' εἰ ποτ' εὐφρονοῦσα τυγχάνοις γένῦ
Κ' ἀμοὶ μεγίστη πανταχοῦ σωτηρία.
Aue parens, virgo plena gratiæ.
Tu virginum longè omnium pulcherrima,
Exercituq; cœlitum potentior
Domina, omnium Regina, Mundi gaudium;
Nostrum genus benigna semper aspicis;
Mihiq; opem tu fers vbique maximam.

SED dices, laudes audio Sanctorum, Inuocationem non ostendis. Breui igitur sic habeto. Nullo vnquam seculo à Domini morte in eius Ecclesia Sanctos non fuisse inuocatos; quod certò certius esse tum ijdem & reliqui grauissimi testes, ac templa ipsa, tum verissima Sanctorum miracula semper declarârunt. Vt verò omittam Africanos Patres, & vniuersam Ecclesiam latinam, in qua ne ipsi quidem aduersarij iã

Sanctorũ Inuocatio.

negare audent, Sanctorum inuocationem in vſu fuiſſe. An illa inuocatio eſt, qua D. *a* Athanaſius beatiſsimam Virginem ſic compellat: Ad te clamamus, recordare noſtri Sanctiſsima, quæ etiam à partu Virgo permanſiſti. Sed & alibi orat B. Cyprianũ: Ac cùm Martyres quadraginta D. *b* Ephrẽ vnà cũ B. Baſilio, ac ſancti *c* Nectarius Thelodorum Martyrẽm, Gregorius *d* Nazianzenus Gorgoniam, Euſebius *e* Emiſenus, Epiphodium, Alexãdrum, & Geneſium, S. *f* Chryſoſtomus, *g* Origenes & S. Martia lis Chriſti Domini diſcipulus Sanctos inuo. ent: *h* Irenæus verò Beatam Virginem nominet adũocatam, nullius ne erunt fidei tot ſanctiſsimi vel Martyres, vel Euãgelicę colũnæ ad Sanctorũ inuocationẽ aſtruendam? Aut verò hęc ab vno, vel altero Pó tifice non ita multò antea prodierunt?

Verùm & feſtorum inſtitutio, ipſaque Templorum extructio euidentiſsimum inuocationis Sanctorum, toto orbe terrarum eſt argumentum. Apoſtolica vero cõſtitutione præter alia docemur, vt in diebus Apoſtolorum, qui eſſent mortui, & B. Stephani Protomartyris Chriſtiani vacarent, ac reliquis diebus Sanctorũ Martyrũ qui Chriſtu vitę ſuæ antepoſuerunt. Vacarent (inquã) ſic, vt (quẽadmodum ait Apoſtolus) meminiſſent præpoſitorũ ſuorum, qui ijs locuti ſunt verbũ Dei, quorũ intuentes exitũ conuerſationis, imitarentur & fidẽ. Ita ſchiſmatici ab *i* Optato vocati ſunt Donatiſtæ, vt ab Eccleſia habitus eſt Hæreticus Euſtachius, quia non cõmunicabant memorijs martyrũ, quas quia Felicis Pontificis tempore extingui vnà cum eorum veneratione curabant, Synodo cautum eſt, vt tantò magis inſtarent, vt ſuper memorias Martyrum miſſæ celebrarentur. Sanctiverò *k* Martialis templi à ſe edificati in memoriam B. Stephani Protomartyris, mentionem facit, vt & reliquis Apoſtolis aliquibus fuiſſe ædificata, niſi ipſis credatur *l* hiſtorijs parietibus certè ipſorum templorum antiquiſsimis, velit nolit ſtulta hæreſis credat neceſſe ſit. Atqui templa & feſta inſtituta ſunt ad *m* orandos Sanctos, eorũque vitas recolendas, ac ſedulò imitandas.

Ad hæc omnia, accedunt perpetua temporum ſerie, ad reliquias Sanctorum miracula diuinitus effecta: quibus eos non ſolùm inuocatos fuiſſe, verùm etiam vota precantium audiuiſſe manifeſtiſsimũ eſt. Sed & neminem conſtat in catalogum Sanctorum hactenus fuiſſe conſcriptum, cuius ſanctitas à Deo miraculis haud fuerit cõprobata. Quæ res maximi quoq; ponderis eſt ad Eccleſiæ, veritatiſq; Catholicę certã notam indicandam, quã neq; Hæretici vlli, neq; Ethnici, aut Mahometani vnquam habuẽre: ac propterea vinculis miraculorum ſe in Eccleſia Catholica teneri aiebat ſanctus Auguſtinus. Quæ miracula Catholicis nunquam, ſi contra rectum Religionis cultum Sanctos orãſſent, fieri permiſiſſet. Quæ ſi quis non credat accidiſſe, is & omnipotentiam Dei pernegat, & vniuerſę antiquitati grauiſsimiſq; omnium ſeculorum teſtibus (quos tamen Hæretici ipſi ſanctiſsimos interdũ agnoſcunt) omnem auctoritatem detrahit. Quòd ſi alij (quemadmodum blaſphemi illi Cẽturiatores Magdeburgenſes fecerunt) eadem miracula vocant præſtigias Dęmonum, agnoſcant tum neceſſe eſt, ſeſe ex eadem ſchola prodijſſe, ex qua vel *a* Manichæi, vel Pagani, vel poſt Manichæos alij Hæretici, vel ipſi adeò Phariſæi, & Scribę prodierunt; ij enim omnes ſimile conuitium in Chriſtum Dominum, eiuſq; ſanctos Martyres iaciebant, cùm ille cœleſtem ſuam doctrinam ſequẽtibus ſignis ad Sanctorum corpora præter naturę ordinem editis confirmaret, atque ora malignantium obſtrueret. Quidni verò negabunt iſti patrata miracula per Apoſtolos, quorum ſine vlla ſuperſtitionis ſuſpicione vmbra, ſemicinctia, ſtrophiola, ægrotos tangentia mirabiliter ſanabant? ſcilicet Dominus IESVS qui veritas ipſa eſt, mendacium pronunciabat, cùm maiora quàm ipſe de his rebus feciſſet, miracula facturos diſcipulos ſuos prædixit. Porrò nemo niſi impius ea vnquam negauit, quemadmodum *b* Tertullianus, atq; Lactantius fusè docuerũt. At Luthero, Caluino, Illyrico, & cęteris eiuſmodi ſordibus fidem adhibere, quã Chriſti Domini Eccleſię neges, quęnam eſt, ſi non hęc diabolica ſuperſtitio eſt? ſin autem ad fidem plantandã, aut ad extraordinarias à Deo miſſiones perſuadendas miracula ſemper neceſſaria fuere, ſicut ex vtroque *c* Teſtamento, ac *d* Patribus planiſsimum eſt, quodq; vel Melanchthõ, (licet Hęreticus) coactus eſt fateri, cur Magię, aut Antichriſti impoſturis ac ſignis mendacibus tribuas, quod dexterę Dei nũ quã abbreuiatę, qui mirabilis ſemper fuit in Sanctis ſuis, tribuendum eſt.

In Indijs ſanè nouoque orbe Chriſtiano ſurdis & mutis reddita ſenſus, vitaque de mortuis reſtituta, morbi itẽ alij vel ſolius aquę in nomine Domini benedictę, vel Baptiſmi Sacramento accepto ſanati, dubia poſſent hoc noſtro ſeculo eſſe miracula, niſi eadẽ in primitiua quondã Eccleſia contigiſſe ſciremus. Niſi inquã Euangelij propagationem, quę ijs in regionibus per ſolos Catholicos fit, conſequuta fuiſſent, quę per Apoſtolos Deus operabatur antiquitus, Idolorum euerſio, crucis vbique trophæi erectio, ſcelerum nefandorum horror,

martyria,

a In Oratione de B. Maria, & Oratione 19. in Cyprian.
b D. Ephrẽ in oratio. in 40. Martyres & in lament. Mariæ ad crucẽ ſtantis. Et Baſi. in oratio. in 40. Martyr.
c In orat. in Theodorum Martyrem.
d Orat. in qua inuocat Gorgoniam.
e In orat. de S. Martyr. Epi. phodio & Alexand. & homil. de natali D. Geneſ.
f In c. 2. Epiſt. Pauli ad Philemonem.
g Lib. con. Celſum ad finem h. lib. 3. ca. 33.
Aurelianus in vita S. Martialis-
Li. 8. conſtit. Apoſtolorum c. 33.
Theodoretus in Epiſtol. Pauli ad Heb. c. 13.
Epiſt. ad Heb.
i Epiſt. 2. Felicis in Tom. Concil.
k Epiſtol. ad Burdegal. & Aurelianus in eius vita.
l Abdias l. 5. & 6. hiſt. Euſeb. lib. Eccle. hiſt. c. 16.
m D. Baſil. in reg. fuſius explicatis in reſpõ. ad 40.

Miracula Sanctorũ. Aug. li. de vtilitate credendi. & lib. contra Epiſt. fundamenti cap. 4.

a Auguſt. lib. vno cont. Manichęos c. 16.

b Tertull. in Apologet. c. 21.

c Exod. 4. Matt. 10. Mar. vlt. d Augu. li. 22. de ciui. Dei c. 8.

martyria, lumen deniq; veritatis, diſpulſa gentiliũ errorum teterrima caligine, ſplendidiſsimum. Videre autem à Catholicis pauperibus, inermibus, atque omni penè humano præſidio deſtitutis tot maria emenſa, ignotaq; lingua ad Chriſti Domini fidem conuerſos fuiſſe tot populos, qui non ſolùm humanum ſanguinem ſitiebãt: verùm etiam non ita pridem, humana quoque cadauera iam fœtentia, exhumare ſolebant ad cibum: Videre inquam verbo Chriſti à Catholicis tantùm prædicato iniectã iam Orienti, Occidenti & Meridiei frena pietatis, an vt hoc euidentiſsimum miraculum miraculorum eſt, ita etiam id, quod paulò antè diximus, manifeſtè deſignãt, miracula in Eccleſia ſemper fuiſſe, atque hæc ad veritatem fidei Catholicæ, & ad ſigna Antichriſti, atq; falſorum magorum dignoſcenda maximè facere?

Sed vt redeamus ad id, vnde digreſſi ſumus, priſci Orientis Patres, ijq; grauiſsimi teſtes pleni ſunt miraculorum, quæ fiebãt ad martyrum ſepulchra; quamobrem & hæc cũ mauſoleis Imperatorum conferuntur à D. *a* Ioanne Chryſoſt. & ijs ille dæmones torqueri, ait, ſicuti & puluere ſancti Cypriani D. Gregorius Nazianzenus, atq; oſsibus beati Theodori, Gregorius Nyſſenus, ac reliquijs quadraginta Martyrum, & beati Mamantis, ſanctus Baſilius, & B. Babylæ Martyris mutum fuiſſe redditum dæmonem apud idolũm Apollinis Daphnæi Nicephorus; Atque ex ſepulchro & oſsibus B. Euphemiæ Martyris in Concilio Chalcedonenſi confecutam illam admirabilem diſputationis diſcuſsionẽ ſcriptum reliquerunt; præter ſexcẽta alia, quæ huc minimo negotio ex Theodoreto, & alijs antiquiſsimis Græcis poſſent afferri.

Quare i modò Chytræe, & Catholicã Eccleſiam Idololatriæ teterrimæ argue. Qui ſi Græcæ Eccleſię teſtimonium ad cõprobandas hæreſes tuas iterum accerſis, conferes iſta cùm tuis, qui te ad hanc impietatem lactârunt, & videbis ab omni antiquitate iſtas Lutheranas blaſphemias fuiſſe ſemper exploſas. Deſines verò tandem cùm Vigilantio vereri, ſanctos, quoniam hinc cõporeis vinculis ſunt ſoluti, audire petentium preces, ac propterea non eſſe inuocandos. Audiunt enim mira celeritate ea percipiendi, quæ Deus vult, vt aduerſus Vigilantium D. Hieronymus ſcripſit, ac vult quidẽ Deus, vt ſeſe collaudẽt, & eam, quæ nunquam Apoſtolo teſtante charitas excidit, continenter exerceant. Audiunt item S. Angelorum miniſterio, cuncta, vt D. inquit Baſilius, perluſtrantium, cùm in diuino quoque verbo, in quo relucent, ac quaſi in ſpeculo cernuntur, oẽs creaturæ ea intueantur, quę ad ſeſe, ad glorię ſuæ perfectionẽ attinent, quemadmodum D. Gregorius, & Fulgentius dixerunt. Ecquid aũt non viderint ad charitatem ſuorũ ſpectans, qui Agnum, vt S. ait Euangeliſta, ſequuntur, quocunq; ierit, ac videntem omnia vident? ſcilicet Sancti & Martyres adhuc in corpore cõſtituti (vt S. aiebat Hieron.) cũ adhuc pro ſe eſſe debẽt ſoliciti, poſſunt orare pro cæteris; quantò magis poſt victorias, poſt coronas, poſt triumphos? vnus homo erat Moyſes, ſexcentis millibus armatorũ veniam à Deo impetrat. Et Stephanus imitator Domini ſui, & primus martyr in Chriſto pro perſecutoribus ſuis veniã deprecatur, & poſtquã cum Chriſto eſſe cœperint, minùs valebunt? Paulus Apoſtolus, ducentas ſeptuaginta ſex animas ſibi dicit eſſe condonatas, & poſtquam corpore reſolutus, cœperit eſſe cum Chriſto, tunc ora clauſurus eſt, & pro ijs qui toto orbe ad ſuum Euangeliũ crediderunt, mutire non poterit, meliorq; erit Vigilantius canis mortuus, quàm ille Leo viuus? Et hęc quidem D. Hieronymus.

At præterea ſi voluntatis & Spiritus imperium omnia membra noſtra ſentiunt, licet per ſe ſurda, ſi quod membrum benè vel malè habet compatiuntur, aut congaudent, & alterius mentem vel per atramentum cernimus, ac mortui, Lazarus, & Thabitha vocem Chriſti Domini, & Petri exãdiuerunt, & Prophetę aliorum abſentiũ cõſilia & ſecreta cognouerunt, Vti Eliſeo cum Giezi, & cum Rege Syriæ, & Petro cũ Anania & Saphira contigit, Spiritu nimirũ ſancto, qui pro nobis poſtulat (ὑπερεντυγχάνει) gemitibus inenarrabilibus, id operante, poſtea dubitabimus, quin multò magis, cùm Chriſtus Dominus in terris hoc pro ſua reuerẽtia exauditus impetrauerit, ij pleniſsimè in cœlo ſint aſſecuti? Rogo (aiebat) te Pater, vt omnes vnum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, &c. Claritatem quam dediſti mihi, dedi eis; vt omnes vnũ ſint, ſicut & nos vnum ſumus; quam quidem claritatem (exponit ſanctus Hilarius) vult intelligi honorẽ, affirmãs ſanctos Dei, nõ voluntate mẽtis tantũ vnũ eſſe in Chriſto, verũ naturali quadã per gratiam imperfecta vnione, vt ſicut ipſe viuit per patrẽ, ita & ipſi viuãt vita Chriſti; & impleatur dictũ illud D. Petri, quo dicit: Sanctos diuinę cõſortes eſſe naturę, atq; illud Domini: Ego ſum vitis, vos verò palmites. At viuere per Patrẽ, ac cõfortes eſſe naturę diuinæ, & palmites eſſe Chriſti, quid hoc eſt, ſi non eſt, & in eiuſdẽ Patris lumine videre lumen, quicquid aduerſus expreſſum Dei verbum mẽtitur Caluinus, & operari per gratię participationẽ, id quod Chriſtus per ipſam ſui

a Chryſoſt. hom. 29. in 12. c. 2. Epiſt. ad Corinth. & in orat. de virtutibus & vitijs.
Nicephor. li. 15. cap. 5.

Caluin. li. 3. c. 20. art. 23. hiſt.

essentiam,vnionemque cum diuinitate,ac meritum & audit,& operatur.

Cæterùm ob resipiscentem animam Angeli lętantur,qui plus super vno peccatore pœnitentiam agente gaudent, quàm super nonaginta iustis, ac non solùm veteris legis, sed & noui Testamenti tempore phialas aureas odoramentorum, & incensa multa offerunt Deo,quę vt scriptum est in Apocalypsi, sunt orationes Sanctorum, ac postea verebimur,quin odorē odoramē torum,& incensi,id est,vota & preces Christianorū à Sanctis audiantur in cœlo?

Quòd si superioribus solidissimis rationibus prætermisis, plumbeum à Caluinianis petens argumentū vrgeas Sanctorū, haud eandem esse, quæ Angelorum est ratio,quod hi, non illi administratorij Spiritus sint,imprudentissimè id facis. Neq; enim agimus, nū Sancti mittantur ad nos, sed,num orent pro nobis, nostrasq; precationes inaudiant. Romani certè non erant administratorij spiritus,& tamen Apostolus rectissimè eos rogabat,vt pro se orarēt. Quibus vt alijs Christianis vitam hanc etiamnum agentibus, nisi ratio defuit, qua desideria nostra cognoscerent, quantę nā stoliditatis erit, cogitare vbi est summum Ecclesiæ triumphantis cum hac militante vinculum atq; communio, & vbi vtriusque spiritus,idem Deus cœlestem illā Sion admirabili & immensa luce perfundit,vt ibi vota nostra nō innotescant.

Quòd si animalis homo capere posset ea,quæ Dei sunt,nemo est, quin planissimè intelligeret,nullam præter incredulitatē atq; hęresim esse causam, cur Sancti,q̄ sunt in cœlo,& nos nō audiant,atq; pro nobis nō orent. Vt enim vtrūq; nó fieret,quatuor omninò causę afferri posśet, quarū cū nulla sit vera,claudat necesse est ora pfidię & obmutescat. Vt S. Ambrosij verbis vtar.

S. Ambr. in ca. ad Bonesum.

Porrò caussæ illę sunt, quòd Sancti in cœlis,aut res nostras ignorant,aut pro nobis orare nequeunt, vel nolunt, aut deniq; ne id faciant,à Christo vnico mediatore prohibentur.

Verùm in primis non ignorant ij, quæ fiunt apud nos, tum ob eas rationes,quas paulò antè attulimus, tū quod illi miserias nostras plus satis experti sunt. Qui verò Angelorū apostatarum ruinas erāt impleturi, Angelis itē(vt inquit Christus)futuri erant æquales, eodemq; in lumine nostra cognituri,in quo eadē Angeli nostra cognoscunt. Ac de Angelis quidem nulla ne apud Hæreticos quidē est dubitatio,quin nostra cognoscant,quòd etiam ex historia Cornelij liquidissimū est. Veruntamen & manifestissimum est, Sanctis eandē fuisse per suum sanguinē comparatā prērogatiuā à Christo, ac proinde ex verbo Dei atque ex historia Abrahami,qui preces existentis in inferno(tanto licet chao interiecto)audiuit,[a] S. Patres hanc veritatem vt comperissimam astruxerunt. Sed & illud inuictū est argumentum in Apocalypsi, vbi nō Angeli tantùm,verùm etiā Seniores & alij orationes eorum,qui sunt in terris offerūt deo: Ac cùm [b] beatus is sit,qui habet omnia,quę vult, & nihil vult mali; cumq; Sancti(quēadmodum scripsit D. [c] Augustī.) velint etiā intelligere , quæ apud nos gerantur, vix beati,aut pij esse possent,si ea, quę necessaria sunt, & ad tantam pietatem pertinent haud cognoscerent.

[a] S. Augustī. li. 2. de cura pro mortuis agenda ca. 14. & 15.
[b] Cyrill. li. in Leuit.
[c] Augustī. lib. 13. de Trin. c. 6. & in Psal. 108.

An verò,qui carnis pondere pressi diligentissimè pro alijs orabant in mundo, id iam omni depositā sarcina in cœlo facere nequeant, vix stupidissimus aliquis dixerit. Sanctorum enim mentes cum Deo,qui purissimus est actus, proximè cōiunctæ imensam,& inexcogitabilē(vt ita dicā)perfectionem sunt assecutæ, vt longè quàm in mundo fuere, sint potentiores. Nec verò amici Dei esse desierunt, quibus cū in terris maxima mysteria, excellentioremque charitatis viam Christus Dominus ostenderit, hęc eadem multò magis in cœlis ijs aperuit, atque diffudit, qui admirabilem illam charitatem , ac gloriam in hæreditatē perpetuam sortiti sunt.

S. Ambro. lib. de viduis, vbi triplici ratione sanctos inuocandos edidit.

At si neges, Sanctos velle pro nobis orare, alterutrum fatearis necesse est, vel voluntatē(quod absurdissimum est)de mortuo corpore interijsse ; vel si eam habent, nefarium esse cogitare eam frustra esse, quę ad charitatis actum(vt Philosophi aiunt) non reducatur, quippè cùm certò sciant, continentem nobis esse colluctationem cū aereis potestatibus, quæ nos circumeunt, vt deuorent; videant aūt nos(vt Apostolus inquit)factos esse spectaculum Angelis,& mundo, quāobrem & promptissimi sunt ad petēdum nobis ab eo Duce subsidium, qui per eos non solùm sine vlla sui iniuria, verum etiam cum insigni clarificatione tot miracula,& munera charitatis erga humanum genus impleuit.

Restat igitur,id quod ad faciendum simplicibus fucum commentus est per hæreticos Satanas,nimirum , hoc intercedendi pro nobis officium solius esse Christi,quasi hoc ita alijs prorsus indixerit, vt piaculum sit,si quis per Sanctos ad Christum adire tentauerit.

Primùm autem neque vspiam legitur à Christo id Sanctis fuisse interdictum, ac si Christo iniuria irrogaretur, quod Sanctos inuocamus,iniuriā Apostolus intulit Christo,cùm Philemonem & Romanos rogauit, vt pro se orarent. At Paulus(inquies) orabat

orabat viuos,nò mortuos: Tātò ergo maiorem irrogabat iniuriā Domino, cū ijs vteretur intercessoribus, qui essent, necne,amici aut inimici Dei ignorabat. Porrò non sunt mortui Sancti, qui cum Christo,qui vita est, vitam viuunt verisimam. Iustorum(inquit sapiens) animæ in manu Dei sunt, visi sunt oculis insipiētium mori, illi autem sunt, in pace. Non legistis(inquit Christus Dominus)quod dictum est à Deo: Ego sum Deus Abraham,Isaac,& Iacob,non est Deus mortuorum,sed viuorum: atque alibi. Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Iam minor non erat iniuria(scriptum est aduersus Iulianum Apostatam in historia Tripartita)minorq; contemptus Baptismum perfusionem,aut Christum Galilæum appellare,quàm Sanctos,qui cum Christo viuunt & regnant, appellare tantùm mortuos.

Sap. 3.
Matth. 22.
Apoc 12.
Hist. Tri. part. lib. 6. ca. 44.
1 Ioan. 2.

At iterum vrgebis: Christus est aduocatus noster. Scilicet id nesciebamus; non est autem scriptum eum sic esse solum aduocatum, vt alijs prorsus hoc munus fuerit ademptū; alioquin facinus esset inexpiabile alterum pro altero homine orare; Christo enim eadem in terris potestas & officiū est, quæ est in cœlis. Sed cùm ille aduocatus est,id habet, quod alij non habent, vt, quēadmodum ipsemet Euangelista subdidit; sit redemptio pro peccatis nostris, soluat ipse pretium, sit inquam non solùm in se, verùm etiam in alijs aduocatus. Cur me persequeris? dicebat Saulo, cùm Sanctos persequeretur. Addo, Aduocatus est, non solùm qui interpellat pro nobis, quod cuiuis licet, verùm etiam quoniam potestatem habet quicquid petit concedendi: qui enim in instanti(vt Theologi loquuntur)suæ cōceptionis consummatā gratiam & gloriā adeptus est, tum quicquid in vita promeritus est,id promeritus est nobis. Itaque quicquid petit, id ei iure debetur,sic suo innititur iuri cùm petit. At Sancti non suo,sed Christi iuri atq; misericordiæ innituntur,cū orant pro nobis. Id q̄ fida Christi Sponsa Ecclesia disertissimè ostēdit, cū orationibus Sanctorum addit, per Christū Dominum nostrū; atq; in Litanijs à Christo misericordiam,à Sanctis orationem ad eam à Christo impetrandam petit.

Cur igitur(inquis)Paulus ait, vnum esse mediatorem Dei,& hominum? Nempè, quod natura mediator vnicus est, quatenus vnus idemq; verus Deus cum Patre,qui nostris sceleribus erat offensus, ac verus homo nobiscū,qui Deum offenderamus. Deinde quod is vnicus est mediator officio redemptionis,quod nemini alteri vnquā cōuenit,ipse enim se dedit redemptorem & ἀντίλυτρον pro omnibus. Præterea qua ratione interpellat pro nobis sic interpellat, nulla vt pro se egeat interpellatione. Mediatio autem Moysis (ait Cyrillus)sicut serui est, Christi sicut filij. Ad hæc accedit ea,quæ impulit Apostolum,caussa,cur hāc de Christo mediatore ita veritatem inculcaret. Ephesij enim ac Græci alij vicini, quorum Episcopus erat Timotheus,ex Simone Mago angelos habendos esse pro redemptoribus putabant: quod & ex [a] Actis Apostolorum diuus [b] Hieronymus ad Algasiam,& sanctus [c] Chrysostomus atque [d] Theodoretus exponunt. Cæterùm quis ita hebeti sit ingenio: vt, quoniam [e] Apostolus inquit:solùm Deum habere immortalitatem,illicò inferat, neque Angelos, neq; animos esse immortales? Alia enim ratiōe Deus immortalis est, qui(vt verbis vtar [f] Iustini Martyris) ex propria natura,non item ex aliena voluntate immortalitatem habet; alia angeli, & animi non tam natura sua,quàm Dei voluntate. Ita alia ratione Christus Propheta,alia reliqui Prophetæ,alia ille fundamentum, alia Apostoli fundamēta: Sed tamen vtriq; Prophetę,& fundamēta,alia ille intercessor, alia sancti intercessores nostri. Christi natura,qua deus & homo: sanctī gratia, quia sunt homines. Christus sanguine & orationibus ; sancti nō sanguine,sed precib⁹. Itaq; quoniam cū fundamentū sit, cętera fundamēta nō euertit,sunt pra se posita,ita quoniam intercessor est,reliquos nō abnuit, quibus adeò intercedendi vim, & facultatem præstat.

[a] Act. Apō. ca. 19. & 7.
[b] Act. Apost. c. 19. & 7. Hieron. quæst. 10. ad Algasiā
[c] Chryf. in 2. c. Epist. ad Colos.
[d] Theodo. in priorē epist. ad Timotheū.
[e] 1. Tim. 6.
[f] Iustinus in quæst. Christianis propositis.

Hac responsione reliqua concidunt in Hæreticos tela, quæ in Catholicos intorserunt. Quod enim Christus sit ostium per quod habemus accessum ad Patrem, non propterea mutua,vel inter homines,vel inter cælites nobiscum oratio tollitur. Ad idem enim ostium ijdē nos ducunt,qui orāt pro nobis, nec per aliud ingredi quàm per Christum ad Patrem audemus. *Si verò ad ægrotos(inquit S. Ambrosius) nō ipsorum sed aliorum precibus inuitetur medicus, certè nos quibus mens ægra est, & peccatorum vinculis impedita, debemus nos,non nostris,sed Sanctorū intercessionibus Deū medicum animæ inuitare.

Caluin. li. 3. ca. 20. arti. 21. Instit.

Nec(quod Caluiniani mentiūtur)propterea dubitamus,quin Christus det nobis qd̄ petimus,quasi seuerior esset,nec verax. Gratissima enim semper fuit humilitas Deo. Zachæus indignū se putabat,qui coram Deo se sisteret, Centurio puerum ad Christū mittit , nec tamen minùs aliquid de Deo quā æquum esset sentiebant,qui vt Iob verebātur opera sua , nec sibijpsis aliquid dignitatis adscribere audebant. Denique quas Caluinus affert rationes,hæ omnes euanescunt, cū homines pro homini-

bus,& Angelos pro nobis item orare demõstratum sit. Qui verò tot media nobis proposuit Deus, vt ad eum per Christum accederemus, is tanto magis bonitatẽ suã & sapientiã multiformem exeruit, cũ per innumeros riuos ex inexhausto illo infinitę charitatis fonte gratiã in Ecclesię hortũ vndequaq; deriuet. Itaq; Hęreticis illud dici potest: cur tu nequã es, cũ Deus ita sit bonus?

S. Amb. de Isaac & de anima.

Simile est, quod ex eodem Patre affertur. Christum esse os nostrũ, per quod loquimur cum Patre, nostrum oculum, quo videmus Patrẽ, &c. os enim, & oculus nostrum, qui sumus in terris, & Angelorũ ac beatorũ Spirituũ, qui sunt in cœlis, est Christus. Itaq; vt nostræ, ita Sanctorũ orationes in Christi nomine exaudiuntur, sicut, qd' paulò antè dicebamus, Vniuersa per Christianum orbem canit Ecclesia Catholica.

Addunt in Concilio Carthaginensi, Patres prohibuisse, ne qua oratio in altaris Sacrificio referretur ad Sanctos; sed decipiuntur cùm alios tẽtãt decipere. Neq; enim eo in Concilio de orationibus ad Sanctos, sed de sacrificio ipsi Deo offerendo habita fuit mentio. Ita B. Augustꝰ. respondebat Manichæis, idipsum Christianis obijcientibus, Sacerdotes Christianos non offerre Sacrificia Martyribus, sed Deo. Cæterùm orare Deum, vt Martyrum meritis consocientur & orationibus adiuuentur.

Lib. 20. cõ. Faust. Manichæum. ca. 21.

Artic. 24. Inst. Caluin.

At Sanctis, inquiunt, adimitur requies, cùm orantes pro nobis nostris orationibus distrahuntur. Hic verò vide sensum verè hęreticum & animalem. Quid ni item Angelis, atque adeò ipsi Christo tanquam homini adimetur requies, cùm vndique ad eum orationes fundimus?

In Phil. 1. siue occasione siue veritate Christ. annuntiatur.

Sed & aiunt, Chrysostomus pronunciat, non esse nobis opus patronis, nosq́ue facilius Deum per nos, quàm per alium quemuis exoraturos. At mirum est, cùm vbique D. Chrysost. Sanctorum inuocationem acerrimè tueatur, sexcenta loca apertissima ab Hæreticis relinqui, vnum afferri, quẽ tamen (vt solẽt) vaferrimè ad se detorqueãt. Aiebat autẽ in eo loco, aduersus Sacerdotes quosdã, qui se ita Sanctorum patrocinio committebãt, vt interea nihil ipsi nisi peccata committerent. Quibus certè nihil Sanctorum orationes prodesse alibi beatus affirmat Chrysostomus. Homilia enim in
» Matth. Si (inquit) negligentes fuerimus ac
» desides, nec per aliorum quidem merita
» possumus saluari, &c. Hæc autem dici-
» mus, non vt pro peccatoribus supplican-
» dum esse, sanctis negemus; sed ne nosmet-
» ipsos in otium ac desidiam resoluamus: &
» dormientes ipsi alijs tantummodò nostra
» curanda mandemus. Et homilia 5. in Matt.
» ait. Etiamsi Abraham Patriarcha pro nobis supplicet, qui in suis vitijs permanendo immedicabiliter ægrotant, abibit Deus, relinquens rogantem, ne vocem pro talibus interuenientis exaudiat, &c. Non igitur quasi oscitantes & desides ex aliorum meritis pendeamus. Habent enim vim pro nobis, & quidem maximam, orationes, supplicationesq; Sanctorum, sed tunc profectò, cùm nos quoque ad ipsum per pœnitentiam postulamus, & ad studia meliora cõfugimus. Et homilia 43. in Genes. Quando (inquit) quod ex nobis est, simul afferimꝰ, & accedit intercessio Sanctorum, plurimũ nobis confert, quòd si ipsi negligentes fuerimus, & spẽ in illis solis collocauerimus nostræ salutis: nihil ampliùs nobis prodest. Non quòd infirmi sint iusti, sed quia propter nostram desidiam nos ipsos perdimus. Et homilia prima in priorem Epistolam ad Thessalonicens. ait. Quid mihi opus est, inquis, aliorum precibus, quando ipse sedulus fuero? nunquã hoc dixeris homo: necesse est, & multa prece necesse est, &c. Ac vbi multis rationibus Sanctorum implorationem summoperè nobis necessariam cõprobauit, sic deniq; orationem cõcludit. His itaq; cognitis, nec Sanctorum preces contemnamus, nec totum in illas proijciamus: hoc quidem ne temerè in sidijs opprimamur: illud verò, ne extra multum lucrum, & profectum excidamus: Sed oremus etiam, vt pro nobis precentur, manumq́; porrigant, adhæreamusq́ue ipsi virtutis studio, vt bona diligentibus Deum promissa consequi valeamus.

Porrò neque obliuiscimur Abrahami in nostris precibus, sicut Caluinus calumniatur, extat enim in ijs illud, omnes S. Patriarchę & Prophetę orate pro nobis. Apostolos quidem ac reliquos alios quosdam nominatim inuocamus, quod Christianã Ecclesiam, in qua nos sumus, fundârunt, quod miraculis, ac sanguine illustrem reddiderunt, eosq́ue nobis Saluator Doctores nominatim tradere dignatus est.

Ad hæc blasphemiam cæteris nectunt, cùm blasphemiam esse Catholicorum dicunt, qui Mariam Virginem orantes, vocamus spem nostram.

Sed interim virus impietatis hoc fuco tegunt, Pater enim est Deus, ac tamen haud blasphemamus, cùm vocamus aliquem Patrem: nec blasphemabat Apostolus, cùm scriberet per Euangelium, ego vos genui. Lux & lumen est Christus, nec tamẽ Christi blasphemia fuit dicentis: Vos estis lux mundi. Spes nostra primaria & corona, & gaudium, & gloria est Christus: Nec tamen Paulus fuit blasphemus, cùm Thessalonicenses compellans: Quæ est enim (inquit) nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? 2. Thess. 2.

riæ? nonne vos ante Dominum nostrum IESVM CHRISTVM estis in Aduentu eius? Vos enim estis gloria nostra & gaudium. Quod si sano sensu illi de hominibus adhuc in terris versantibus dixere: Ecquid de beatissima Virgine cæterisque dicemus, quorum nobis certissima charitas est? quique ante conspectum Dei coronas immarcesibiles sunt assecuti?

At esto, inquiunt, ita inuocentur Sancti, illud autem, quòd per Virginis beatissimę, atque aliorum Sanctorum merita oretur Deus, ferri non potest. Sed his respondendum est, eò magis Christi meritum celebrari, quò eum non sibi soli, gloriam & merita, sed nobis ac tantò magis Sanctis promeritum fuisse confitemur. Ipse enim, qui se nobis dono dedit quomodo secum non nobis omnia donauit? In capite quidẽ plenitudo sensuum est: At si neges membra moueri, vel sentire, aut capiti iniuriã inferri, si ipsi moueantur, id prorsus erit plenitudinẽ sensuũ, etiã in ipso capite tollere. Si quoniam qui ex fonte scaturiunt riui, hos putas fonti honorem demere, deciperis: cũ ij vbertatem fontis magis ostendant. Porrò nec de palmite negamus racemum prodire, licet in primis è vite & palmitem ac racemum oriri sciamus. Ac ramus quidem syluestris arboris bonæ insitus oliuę (vt Apostolica similitudine vtar) quia particeps fit radicis & pinguedinis illius, eundẽ fert fructũ. Et homines igitur insiti Christo, non eundem fructum ferent, aut tantę pinguedinis gratia inefficax erit, nihil vt valeat ille fructus, aut nihil vt mereatur? Quòd si in veteri Testamento per Sanctorum merita, Deus multa posteris bona elargitus est; Et, verò propter hominum peccata, plagas acerbissimas populis inflixit; quid noui Testamenti diuitias spernimus, aut negare audemus, per obedientiã Christianorum Deum præmia, quæ tam constanter pollicitus est, pijs præstitisse? Quicquid ergo blaterent Nouatores, Catholicũ hac de re dogma verissimum est. Moyses orat Deum, quiescat Domine ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui, recordare Abraham, Isaac & Israel seruorum tuorum, Azarias quoque apud Danielem: Ne tradas nos in perpetuum, neque auferas misericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuũ, & Israel electum tuum. Quorsum putas eos seruos, dilectos, electos vocari, nisi quoniam, quæ illis impertita fuerat à Deo gratia, & cui ipsi legitimè cooperati fuerant, ea adhuc in posteris fructus misericordiæ germinabat? Quin verò Salomoni concessum est, ne eo superstite, propter Dauidem eius patrem scinderetur illius Regnum, atque Abiæ data est proles à DEO ob eundem Dauidem eius Patrem, ac dixit DEVS se protecturum ciuitatem propter se, & propter Dauidem seruum suum, scilicet, quia (vt scriptum est) Dauid fecit rectum in oculis Domini omnibus diebus vitæ suæ. Itaque non est quòd dubitemus, quin quo tempore Christus Dominus aby ssum charitatis suæ in suos effudit, multò item magis quàm veteris Testamenti Patribus, vt alijs bona mereri possint Apostolis, & reliquis Patribus nostris concesserit. Videat pius quæ homil. 48. in 18. cap. Geneseos ex ijs quæ produximus testim onijs disertè D. Chrysostomus disseruit.

Exod. 32.

Dan. ca. 3.

3. li. Reg. c. 11.

Ad extremum ergo Hæretici ne vllam se habere cum Sanctis communionem ostenderent, ac verò nihil, quod Ecclesia Catholica facit, non morderent: duo illa obijciunt. Alterum quod coram B. Virginis, aut alterius Sancti imagine, orationẽ Dominicam pronũtiamus: alterum, quod Angelicam salutationem recitando rosario sæpè repetimus. Interea verò miseri nondum didicere, Sanctos à nobis vt socios ad orandum tanquam fratres pijssimos & dignissimos assumi, sensumque ipsum, si quo ad bonum vterentur, eos docere potuisse ad imitationem, ad doloré ex peccatis, ad spem de diuina bonitate concipiendam nos acriùs moueri, cùm imagines eorum, qui quondam apud nos sanctè vixerunt, aspicimus; quàm si varijs cogitationibus, & rerum caducarũ specie subinde nobis occurrentiũ, mentem auertamus à cœlestiũ rerum contẽplatione. Quẽ enim pœnitentem dum orat, non moueat imago B. Magdalenæ lachrymas fundentis, mundo renuntiantis, crucem amplectentis, vitam deinde totam perpetua abstinentia, & rerũ quibus delectabatur nuditate traducentis? Quis tum alto de corde suspiria non trahat, & non exclamet, ô Sancta, quod remedium à Christo nacta es, id nobis procura, nostrarũq; miseriarum, quas olim es perpessa, sic miserere, vt misericordiam eandẽ nobis à Deo per Christum exores.

Iam quod ad Angelicæ salutationis iterationem attinet, si ponatur id, quod plusquam satis probatum est, beatissimam Virginem vti gratissimum Deo instrumentum, fuisse omnibus seculis (quod nec Hęretici iam negant) in vniuerso orbe Christiano inuocatam. Diuinæ verò bonitati semper placitũ fuisse, per eã in merito vnigeniti filij sui, in quo & ipsa, multa merita cõsecuta est, plurima beneficia cõferri, nemo mirabitur, Angelicã salutationẽ, piasq́; alias orationes iterari. Quod enim per se pium & sanctũ est, id iteratum non modò

3. li. Reg. c. 15. & 4. Reg. c. 19.

quidquam ſanctitatis amittit, verùm etiã ſanctitatẽ in animis piorum maiorem gignit,& ſancit.

Sed & antiquiſsima eſt,ad calculos orationum iteratio, ſicuti in Palladij hiſtoria extat. Ac nulla penè in vniuerſo orbe terrarum eſt regio,vbi Apoſtolicę atq; Catholicæ Eccleſię veſtigium aliquod ſit, quin adhuc in ea extet pia conſuetudo beatiſsimæ Virginis ſalutandæ, per hunc roſarij modum: Armeni,Indi, Græci id faciunt, vt mittam vniuerſam Eccleſiam Catholicam,quæ puriſsimam doctrinę,ac pietatis regulam ſemper ſeruauit,ac ſeruat.

Quare quibus id orationum genus haud arridet,ij meminerint, S. Auguſtinum dixiſſe, inſolentiſsimæ inſaniæ eſſe, velle abrogare id, quod per totum mundum vniuerſã obſeruat Eccleſia.

At meritò inquit Dauid,Beatum eſſe eũ, qui poſuit aſcenſiones in corde ſuo,diſpoſuit in valle lachrymarum. Hæ enim ſunt aſcenſiones ſanctæ meditationis & orationis,quando recolentes œconomiam ſalutis noſtræ aſcendimus, quaſi per quoſdam gradus;ab incarnatione & initijs vitæ Domini noſtri, vſq; ad paſsionem,& denique ad poſteriores glorias, & beatitudinem illam æternam, in qua per merita vitæ Domini noſtri IESV CHRISTI regnant cum Chriſto omnes Sancti, quiſq; pro menſura gratiæ,quam in hac vita conſecutus eſt. In aſcenſionibus autem iſtis adhibemus calculos, vt in illis veluti gradus aliquos memoriæ cauſſa conſtituamus. Porrò ad ſingula myſteria recitatur decies ſalutatio angelica beatiſsimæ virginis, quia numerus denarius pertinet ad perfectionem laudis diuinæ,ſicut ſcriptum eſt: In decachordo pſalterio pſallam tibi. Facimus autem hoc propter memoriam incarnationis filij Dei ex Virgine, & quia ex hoc myſterio cætera omnia ſalutis noſtræ opera profluxerũt. Quamobrem poſt ſingula myſteria ad hũc veluti fontem reditur, vt eò maiores gratiæ pro tanto beneficio vnde cætera promanârunt, diuinæ Maieſtati agantur, & Virgo beatiſsima pro nobis intercedat ad filium, per quam ipſe datus eſt nobis.

Cur autem non optimum eſt,cùm quin quies orationem Dominicam recitem, vt quinq; illa,quę pro nobis Chriſtus accepit vulnera,offerã Deo,ſiue cùm decies vt decalogi præcepta ſeruandi gratiam conſequar,ſiue trigeſies, aut tricies, vt ſingulos vitę Chriſti annos, eiuſq; immenſos labores pro humano genere exanlatos, ac pro nobis ſanctiſsimè traductos meminerim, ac per eoſdẽ labores meritũ Chriſti aſſequi ſtudeã,eandẽ Dominicam orationẽ recitẽ, vel denique ſępiùs adhuc ipſam angelicam ſalutationem repetam, perpenſa interim immaculata B.Virginis vita, quã & imitari conemur, & nobis aduocatam vti ante mille, & quadringentos annos S. Irenæus eam vocaſſe diximus,accerſamus?

Scilicet ſi ſępè ijſdem hominibus eodem die,pluſquam diuinum cultum exhibuerimus, & demiſſas genuum flexiones, ad quælibet verba adhibuerimus, ac(quod belluinum ſapit)ſi canthari ad ebrietatem quotidie centies iterabuntur,ſcõmatiſque Eccleſia Dei frequenter traducetur,ſancti que & tabernaculũ Dei creberrimè blaſphematum fuerit, hæc omnia purum verbum Dei, purũ Euangelium erunt: orare autẽ ſæpè,& iterata cum amicis Dei habere colloquia,ſalutationeſq; repetere, cùm iam nec aduenę,nec hoſpites, ſed ciues Sanctorum ſimus, idololatriam ſapiet?

Quòd ſi quis ſuperſtitioni tribuerit numerum illum precum ita frequentem,ſentiet opinor ſi paulò aduertat animum conſcientiam reclamantem, ac dicentem: ô homo tu quis es; qui alienum cor iudicas? Cũ enim nunquam probaueris vim pietatis in numero, quatenus numerus eſt, ab Eccleſia poni,quid fruſtra pietatem, quæ ad omnia valet, quæque nullis terminis circumſcripta eſt, vis in terram defodere?

Nec verò liberæ deſinunt eſſe precationes noſtrę,quaſi numero ac tempore aſtringantur;quæcunq; enim à Deo ſunt,ordinata ſunt; nec item propterea illis interdictũ eſt, quin ſi legitimè impediãtur aliquid ſibi demant earũ, aut item maiorem earum menſuram adſciſcant, quantum nempè & charitas erga Deum,ac recta ratio dictet.

Atqui ſi id, quod de numero inuidiosè ab hæreticis obijcitur, verũ ſit,cur eâdẽ ratione nõ cõuellatur Daniel,in hoſtili ſolo ter orans in die,ꝙ quidẽ in ſingulis etiã locis antiquiſsimè,id eſt, Eccleſia naſcẽte fieri conſueuiſſe,in Apoſtolicis cõſtitutionibus inuenitur? Cur itẽ Chriſtus Dominus nõ accuſetur in oratione pernoctãs, ac ter ipſa,qua traditus eſt nocte, ad Patrẽ orandum accedens,eademq; ipſi non ſemel offerens: Eccleſia item ſepties in die (quod & Dauid faciebat) orans; quã Apoſtolorum traditionẽ Oriens primò, deinde occidens poſt horribiles illas perſecutionũ clades, vbiq; recepit? Nam & Græci orationẽ in ſeptem tempora diſtinctã adhuc retinent, vtramq; enim cõiungunt primam cum matutino, quas μεσονυκτικὸν ὄρθρου, πρώτην, τρίτην, ἕκτην, ἐννάτην, ἑσπερινὸν, ἀπόδειπνὸν ſeu ἐπὶ λύχνιον vocant, quibus reſpondent eæ Latinæ voces nocturnorũ, matutini ſeu laudũ, primę, tertię, ſextę, nonę, Veſperarũ & cõpletorij ſeu lucernatis, q̃ perpetuò vniuerſa Occidentis Eccleſia decantat ad gloriam Dei,& ad Chriſti paſsionis geſta quotidie recolenda, quemadmodum Apoſtoli declarârunt.

Clem. vbi ſup.

In eorum vitis.

Hiſt. Tripar. lib. 8. cap. 1. Pall. hiſt. 61.

Clem. li. 7. conſtit. Apoſtol. c. 25.

Clem. A. poſt. cõſtit. lib. 8. c. 24. Caſsianus lib. 3. de inſtit. Catholi c. 4. & 8. Act. 3. & 10.

Verùm & compertum eſt, ſanctos illos Aegypti Patres conſueuiſſe ardentes identidem orationes in cœlum iaculari, ac D. Bartholomęum Apoſtolum centies in die, ac tantundem nocte genua flectere: Sanctumq; Apollonium Abbatem idem adhibitis quibuſdã precationibus facere; Paulũ Abbatem, 500. Monachorum Patrem in finibus Africæ nullo die quidquam prius agere ſolitum fuiſſe,quã trecentas orationes Domino obtuliſſet,quas calculis in ſinum ingerendis,numerabat.

Accedit ratio ad veritatem,atq; conſuetudinem, quæ tria cùm aliqua in re inueniuntur, nihil firmiùs(vt inquit S. Auguſtinus)eſt retinendum.

Qui enim legere neſciunt, aut iter habentes recitare orationes nequeunt,vel animo iam meditationibus aut non aſſueto,aut fatigato,aliquid tamen ad diuinam gloriam boni dicere,quàm nugas effutire, aut inanium rerum obiectu diſtrahi malunt,percommoda hæc ijs ratio orãdi propoſita fuit. Atq; inde ſummã cum pietate factum, vt qui ſacræ ſeſe militiæ addixerunt, hi numerum aliquem precationum Dominicarum & Salutationum indies recitantes,quaſi penſum aliquem armis licet tecti,& aduersùs hoſtes progredientes,per ſoluere poſſent.

OCTAVA CHYTRAEI IMPOSTVRA.

APud *a* Armenios,in Syria *b* quoque & Perſide, ac latiùs Aſia & *c* Africa, præcipuè autem in *d* Aegypto,ampliſsimis Aethiopiæ regnis, & in ea *e* Africæ parte, quam vnà cũ 40. regnis, tenet potentiſsimus Monarcha,quem incolæ Belungian,noſtri corrupta voce Preteſan appellãt, in *f* Pannonia quoq; & Trãſſyluania, & in *g* Bohemia *h* Eccleſiæ, in vera doctrina Deo iuuante firmæ & ſtabiles permanent, ac Doctores pietate,doctrina,conſtantia & zelo ſingulari lupos ab ouilibus ſuis arcentes benignè & conſtanter fouent. Ac poſtea. Hæc de Eccleſiarum Græciæ, Aſiæ, Vngariæ & Bohemiæ, conditione præfari hoc loco Chronici lectioni,quam vſq; ad Auguſtum, & nati Chriſti tempora deduximus, volui; nam ea de cauſſa præcipuè ſcribi,& extare Chronica Deus voluit, vt vbi & qualis ſemper fuerit in mundo Eccleſia,ſciremus.

a Pag. 20. b 21 c 24. d 27. e 29. f 31. g 32. h 31.

IMPOSTVRAE RETECTIO.

ET in his omnibus quoque ſuo ſe gladio iugulat Chytræus. Dum enim de prouincijs & regionibus hiſce loquitur, vt vnam ibi vigere doctrinam ab antiquis tẽporibus oſtendat, quæ cum hæreſibus Germanicis conueniat, Catholicæ quidem Eccleſiæ veſtigia prodit antiquiſsima, velit nolit,qualia ſunt, quæ de eorum Liturgijs, & Sanctorum commemoratione & inuocatione,de Monachis,de cœlibatu Sacerdotum, de pleriſque omnibus penè ritibus diſertè confitetur.

Ac de Armenijs dicit inuocationis & interceſsionis Sanctorum & oblationis Sacramenti, prò alijs ex preſsior & prolixior, quàm in veteribus Græcorũ Liturgijs mentio apud eos fit. Pag. 22.

De Syris,Maronitis,ad montem Lybanum,ait eos nunc ſolos ferè in Aſia Latinæ conformes Eccleſię eſſe. Pag. 23.

Hieroſolymæ non negat eſſe templa Chriſtianorum cum Chriſto Domino,dũ eius ſeruis,qui ſunt in cœlo S. Michaeli,S. Iacobo,S. Teclæ S. Ioanni Baptiſtæ,S. Georgio,S. Demetrio,S. Catharinę,dicata; Varios item Monachos eſſe,ac præcipuè Franciſcanę familię, qui præcipuè ipſum Chriſti ſepulchrum,non ſine diuini numinis, magna prouidentia,cuſtodiunt. Pag. 24.

Ex Aethiopia, eoque ex pretioſi Ioannis ingenti Imperio fatetur, cũ ab illo Chriſtiana religio colatur Patrum noſtrorum memoria ad Sixtum IIII. & poſtea ad Clementem VII. Pontifices Maximos veniſſe Legatos,à quibus ſeſe pendere,& dirigi vel le,& ſanctam Sedem Apoſtolicam agnoſcere,liquidiſsimè teſtati ſunt,quin verò Aethiopes illos, qui Abyſsini dicuntur,Romam religionis cauſſa venire,inquit,vbi & in Vaticano(quod verum eſt)proprium cum domo templum poſsident. Pag. 28.

In Pannonia non deeſſe Concionatores(vt ille inquit)Pontificios dicit, & in ea trans Danubium circa fluuium Araboně Patriã agnoſcit ſancti Martini, in qua arx & ſepultura ſit S. Stephani primi Vngariæ Regis Chriſtiani inſignis,quorum vtrumque cùm Sanctos nominet, videat qua doctrina,& ſanctitate vterque fuerint, Eccleſia verò eorum tempore viguerit; ſimilẽ enim prorſus præſenti Catholicę Eccleſiæ reperiet.

In Bohemia Huſsitas omnia ferè Pontificia,in cæteris articulis retinere, niſi quòd malunt ex Senatus Eccleſiaſtici Pragę paucos ante annos facti,quàm ex ſummi Pontificis à Chriſto inſtituti, auctoritate pendere ac regi. Pag. 46.

Qua

Quæ cùm ita sint, quid Chytræus effecerit, iudicium esto sobriè sapientiũ Christianorum. Nam cùm eorum quæ ad religionis substantiam pertinẽt, antiquissima adhuc ibi vestigia appareant. Et verò vel ibi nunquam Romanos Pontifices fuisse sciamus, ne quid illis tanquam dominantibus inuectus ille ritus tribuatur, consensu totius orbis terrarum, velit, nolit, proprio gladio, vt diximus, hæresis iuguletur necesse est.

At, inquit, alicubi ijs in Prouincijs aut sacrum vulgari lingua cantatur, aut Sacramentum sub vtraque specie datur.

Quidni igitur, cùm inde ad veritatem antiquitatis, & Ecclesię veræ eruenda argumenta petuntur, ea quæ magis ad substantiam religionis pertinent, non admittit in primis?

Et quidem (inquam) si admittenda sint hæc, quæ tamen non ita prorsus habent, vt iste mentitur: Neque enim in Græcia, lingua vulgari in Liturgijs vtuntur. Nec quæ ab aliquibus alijs populis vsurpata est, ea passim ab hominibus de plebe prorsus intelligitur. Nec sub vtraque specie sic sumitur vbique Sacramentum, vt etiam sub vna, quemadmodum superius attigimus, interdum non sumatur, præterquam, quod nunquam ij Catholicis vnquam insultârunt, quòd sub vna specie sumerent D. mysteria. Qua de tota re, vt adhuc apertius imposturam Chytræi aperiatur, hęc quæ sequuntur adijciamus.

DE EVCHARISTIAE SANCTISSIMÆ sub vtraque specie sumptione Chytræi & aliorum, seu Hæreticorum siue Schismaticorum retectio, manifestior, &c.

INPRIMIS iustissimum Dei iudicium perpendendum est, quale in ijs fuerit, ac sit, qui vrsère, vrgentúe petitionem vtriusque speciei nescientes quid petant, aut quid velint, nisi libertatem, quæ ex Deo non est. Iamdudum enim (quæ certè infœlicissima calamitas est) nullos Episcopos aut sacerdotes legitimos: itaque nec Ecclesiam habent: extra quam nullas salus est. Quòd verò vbi desint Episcopi & sacerdotes veri, ibi nulla Ecclesia sit, S. Patres ex Dei verbo rectè intellecto, ipsaque ex ratione plenissimè docuerunt. Ecclesiam inquit S. Cyprianus esse Episcopo adunatam, & Episcopum esse in Ecclesia, & Ecclesiam in Episcopo. Et S. Hieronymus Ecclesiam ait non esse, quæ non habet sacerdotes. Quod & probatur ex D. Paulo qui scriptum reliquit; Et ipse (Christus Dominus) dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios Pastores & Doctores ad consummationem Sanctorum in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes, &c.

Vide in resp. ad sepien. S. Cypria. Epist. 4. libr 4. Hieron. li. cont. Luciferanos.

Ephe. 4.

Ac Dominus ipse ostendit gregem Pastoribus destitutum necessariò perire. Mercenarius autem (inquit) fugit, & lupus rapit, & dispergit oues. An verò in Germania, ijsque in locis, vbi se ab Catholica Romana Ecclesia populi, & regna seiunxerũt lupi rapuerint oues, videant sobrij Iudices veritatis. Quòd cùm non nisi impudentissimè inficiari nequeunt, fateantur id effectum esse absentia verorum Sacerdotum & Episcoporũ, sine quibus, vt dictum est, Ecclesia nulla est.

Ioan. 10.

Accedit diuinum alterum, idque horrendum iudicium, quod stupida cœcitas, & cęca superbia non sentit, sensura paulò pòst nisi ante mortem haud resipiscat. Idque iudicium est, quod Christum in Eucharistia nunquam accipiunt, cùm ab ijs sumant, qui legitimi Sacerdotes non sint.

Præterea hi fructu Baptismi, ac reliquorum omnium Sacramentorum miserrimè carent, quæ à Christo Domino instituta, quęque vasa gratiæ diuinę sunt, per quę nẽ pè pretiosissimum Christi Domini meritum in nos deriuatur: Nec tamen & huius rei iacturam sentiunt, quod certum est, diuinę reprobationis argumentum.

Sic neque Patrum doctrinam habent, qui quidem Patres Ecclesiam, veræ & Apostolicę fidei cõfessione, ac sanguinis profusione ædificârunt. Nam & horum lectionem haud vsurpant, sed pro ijs consentientibus & qui fuêre sanctissimi, Apostatarum, & impurorum, eorumque inter sese dissidentium hominum libros vsurpant. Sic hęreses anathemate percussas, & damnatas excitarunt, fœdissimeque in nouas Sectas quotidie scinduntur.

Sic religioni sibi non ducunt, quòd bona Deo dicata, aut sacrilegè furentur, aut impiè possideant, aut non restituant vsque ad minimum quadrantem, cùm scriptum sit: Non furtum facies, & reddite quę Dei sunt Deo: Itaque & ad æternos cruciatus infelicissimi descendunt.

Sicque inter ebriosos, vetere interea & nouo Testamento, modò ab vno, modò ab altero Apostata deprauatis ad speciem, & hypocrisim, non ad pietatem & humilitatem vtuntur: cumque impiè iactitent, velle sese tantummodò verbum Dei, nihil iam habent, nisi verba apostatarum & Hęreticorũ, qui sese inuicem miserrimè dilacerant.

Sic denique diuino iudicio factum est, vt qui sese propter Calicem ab Ecclesia sancta Catholica, Romana separârunt, ab sola eadẽ dispẽsationem eiusdẽ calicis petierũt, ac petũt, cui, pinde volẽtes nolentes regni cœlorum claues, & ligandi atque soluendi fuisse traditas, consitentur.

HAEC cùm ita se habeant, si quis ex istis salutem sitit, & seriò credit vitam æternam, mente reuoluat, quæ olim Michael Vehus Theologus Germanus, quæq; alij contra istiusmodi calicis petitores scripsere, quorum quidem adnotatis in fine huius scripti eorum libris sat fuerit hæc pauca, quæ sequuntur, attingere. Sic itaque ille optimè de vtraque specie loquens, aduersus Pomeranum dicebat.

IN quolibet negotio optimum fundamentum est veritas, qua hæretici prętermissa libros cõtexunt ordientes à mendacijs. Itaq; eorũ calumnię domũ eorum remittẽdę sunt, donec sua probẽt mendacia. Quòd si verò nescij sunt, quid illis probandũ incũbat, nos haud grauatim eos docebimus.

PRIMVM quidem planum faciet, calicem ex Christi mandato ab omnibus necessariò sumi oportere; id quod illi adhuc cũ suis nõ fecerunt, neq; facere vnquam valebunt. Si enim pro suo fundamento afferãt, id quod Husśitę solebãt afferre: Nisi mãdu caueritis carnẽ filij hominis & biberitis eius sanguinẽ, &c. Iã Lutherani, quos sequitur Pomeranus, docent in ijs verbis, nullã mentionem fieri Eucharistię, quæ necdum instituebatur. Sin aũt afferunt illud: Bibite ex hoc omnes: planissimum est ad Apostolos id spectâsse: Neq; Ecclesiam, aut Patres, vnquã ex ijs verbis necessitatem, alicuius præcepti credidisse, vel docuisse; cùm & in Euangelio apertè declaretur, qui sint illi omnes: Et biberunt ex eo omnes; hoc est, duodecim Apostoli, inquit Euangelista.

QVIN verò si Pomeranus suos hic consulat, inueniet suæ sectę primarios, id etiã negare, dicereque Christum, neque alterã speciem, neque vtramque speciem sumendam ab omnibus præcepisse.

DEINDE si hoc quoque poneremus, ea verba necessariam habere pręceptionẽ; iam illud nihilominus esset probandum, quòd ad singulos speciatim, nõ ad omnes generatim fuissent dicta: sicut illud; Crescite & multiplicamini. Certũ est enim, non singulis speciatim, sed omnibus in genere hoc esse dictũ: cũ & multi sint ad generationem minùs idonei, & ipse Dominus laudet eos, qui se castrauerunt propter regnũ Dei, & Apostolus oẽs velit esse sicut seipsum. Atqui hoc etiã concesso, dicta ea esse speciatim ad singulos, esset præterea probandũ, etiam huius pręcepti verba ad singulos pertinere. Cõcurrunt enim huc multa: benedicere seu cõsecrare, facere, seu offerre, edere, bibere, in memoriã eius facere, seu mortẽ eius annunciare. At hoc certè planum nunquam illi efficient, nisi consecrandi munus velint ad singulos rusticos, atque adeò ad ipsas mulieres pertinere.

Præterea restat adhuc illis probandum, Christum, accedente necessitatis periculo, & alijs rebus vt schismate, & hęreli, ex illis verbis prauè intellectis concepta, non reliquisse id liberum Ecclesiæ, cui dedit infallibilem, ac perpetuam Spiritus S. assistentiam, & dispensationem, seu administrationem Sacramentorum.

Restat inquã probandum, Ecclesiã, tali occurrente casu, nó esse hac auctoritate prędita, vt eiusmodi possit edere constitutionẽ, qua id periculi euitetur. Hęc ille.

Sed præterea nemo, vix etiam literis sacris tinctus, nisi datus sit in reprobum sensum, negauerit, tam vnius, quàm vtriusque speciei mentionem, in Euangelijs & Actis Apostolorum fieri, vt id, pro ratione temporum & personarum, posse ac debere statui in Ecclesia, intelligeremus, quòd ad maiorem Dei gloriam esset, & ad pacem retinendam, cuius hoc potissimum Sacramentum est symbolum.

Nemo item, nisi planè stupidus sit, negauerit, calicem Corinthijs, vtpotè ex gentilitate ad Christũ conuersis, datũ esse, vt nempè calicem Dæmoniorum gentilibus suauiter adimerent Apostoli: Sed cessante postmodũ illa causa, sublatũ esse vsum vtriusq; speciei, paulatim ex se ipso in multis populis Christianis, satis planè liquet.

Nemo item ostendet ex Actis Apostolorum, aut ex Euangelio, fuisse Laicis Iudæis calicẽ datum; quandoquidem, ne in Testamento quidem veteri participes erãt liquidorum, quæ in Sacrificijs offerebãtur: itaque erant frequentes in fractione panis, vt est in Actis Apostolorum.

Iam verò cùm integer Christus sit in vnaquaque mica, vel stilla, frustra anguntur ij, qui deserunt Christum, nisi habeant vtramque speciem; cùm species ipsę accidentia tantùm sint.

Ex historijs itẽ antiquissimis, quoniã modò sub specie panis, modò sub specie vini tantũ, Eucharistia sumpta sit ab aliquibus: neminem ex Patribus scimus, Ecclesię Catholicę vllã propterea erroris notã inusisse. Quòd si afferunt Gelasiũ vel Leonem Pontificẽ iussisse, vt sumerentur integra Sacramenta, id est, species integrę Eucharistiæ; afferant etiã, si ingenuè & Christianè se velint gerere, causam, cur id præceptum fuerit. Manichęi enim, qui sanguinem omnium horrebant, & eũ à malo deo creatum dicerent, ne deprehẽderentur hęretici, soliti fuêre inter eos Catholicos cõmunicare, qui vna tantùm specie vtebantur. Itaq;, vt illi retegerentur, eam tulit legẽ Pontifex: nec tamen vbique, sed vbi hæresim suam

Mani-

Manichæi spargebant; qua hæresi sublata, integrum relictum est Ecclesiæ, vt qui vellent vna specie vti, ea vterentur.

ATQVI ex hoc quoque iugulant sese aduersarij, qui cùm dicant, in Ecclesia vsum vtriusq; speciei semper, ac præsertim paucos annos fuisse, iam fatentur ante tot secula, etiam vnius speciei in Ecclesia Catholica vsum inualuisse.

ACCEDIT, quòd vt non minùs baptizatus est, qui vna mersione, quàm qui trina tingitur: ita non minùs accipit Christum, qui sub vna, quâ sub vtraque specie sumit.

QVIN verò ex hoc auctoritas à Christo Domino, in bonum Christianorum Ecclesiæ tradita cernitur, quòd sicut varijs de causis vnica mersione vsa est, id est, ad indicandam vnam in tribus personis essentiam; & trina, ad ostendendum aduersùs hæreticos trinitatem personarum: ita primùm quidem Eucharistiæ sub vtraq; specie ministratione, & calix idololatrarum gentilibus ademptus est, atque Manichæorum hæresis retecta. At verò Husitæ, Lutherani, & eiusmodi alij, erant vnius tantũ speciei Eucharistiæ porrectione manifestandi, & sui erroris arguendi: quippè qui non propterea destituuntur vtraque specie, quòd Ecclesia non cupiat ijs integrum Christum tradere; sed quod ipsi putant, se integrum Christum haud sumere, si sub vna sumpserint; voluerint autem à Christo Laicis præceptum fuisse, vt sub vtraq; communicetur: quod quidẽ nunquã præcepit.

ITAQVE quod in ijs est, conditiones tentant Spiritui sancto & Ecclesiæ præscribere, qui debent intellectum in obsequiũ fidei captiuantes obedire; cùm Ecclesiam Spiritus sanctus (non Ioannes Huss, aut Lutherus, vlliue similes Apostatæ) regat in perpetuum. Id quòd si quis negauerit, iam verbum Christi expressissimum neget necesse est: ac proinde indignum se reddit, cui non solùm Eucharistia, sed alia quoq; Sacramenta negentur; vti re ipsa fit.

EX IIS, QVI DE VTRAQVE SPECIE, an danda sit Laicis, scripserunt, sequentium auctorum libri perutiles hæc capita continent.

IOANNES Hosman Episcopus Misnensis, peculiari libro tempore Concilij Constantiensis, aduersus Bohemos conscripto, id ipsum pertractat, atq; hic Venetijs anno 1561. iterum editus est.

IOANNES ECKIVS, in suo Enchiridio breuissimè, sed efficaciter id ipsum ostendit, post sanctum Martyrem IOANNEM ROFFENSEM.

IOANNES HESSELS, Theologus Louaniensis, post alios multos, in libro suo de vtraque specie, aduersus quendam consultorem, qui se pacificatorem Ecclesiæ venditabat, quatuor capita pulchrè & perdoctè attingit.

Ex Scriptura omnibus locis, quæ aduersarij solent citare, nullum extare præceptum de sumendo à Laicis calice.

Ex Patribus, Ecclesiam veterem, nulla ratione sensisse, communionem vtriusq; speciei esse præceptam à Christo Laicis.

Nõ plus spiritualis fructus ex vtraq; Sacramẽti specie sumpta percipi, quã ex vna.

Non licere cuiquam Superiori illis annuere vsum calicis, qui eum ex errore petũt.

EDMVNDVS AVGERIVS, Theologus Societatis Iesu, in libro suo de Sacramentis Gallicè conscripto, & Parisijs edito, agit de hac ipsa materia eruditè & rationibus efficacibus: Atq; ex Ecclesiæ Africanę, Orientalis, & Occidentalis praxi, eandem, quę alia methodo ab alijs Theologis tractantur, veritatem ostendit.

CLAVDIVS SANCTES, Episcopus Ebroicensis, in lib. 10. suarum repetitionum de Eucharistia, fusè hac de re agit, cùm ibi multa, quæ item attigerat Ioannes Hessels, penè ad verbum ex eo referat.

GVLIELMVS ALANVS, Anglus, insignis Theologus lib. 1 de Sacramentis, ca. 2. & sequentibus, hanc ipsam materiam (alia licet methodo) perdoctè & profundè pertractat: ostendit enim:

I. Totum Christum esse sub vtraque specie.

II. Totam rationem seu significationem Sacramenti, sub vna tantùm specie esse.

III. Totam Sacramenti gratiam vna specie acquiri.

IIII. Nec institutionem, nec præceptum, nec exemplum Christi efficere, vt vtraque species cuilibet cõmunicanti sit necessaria.

V. Pro vnius speciei communione, exemplũ Christi & Apostolorum extare.

VI. Praxim Ecclesię post Apostolorum tempora, pro indifferentia vtriusq; vel vnius speciei.

VII. Asseruationem in vnica specie panis multò communiorẽ inueniri, quæ & ad sanctissimi Sacramenti reuerentiam, semper est visa commodior.

VIII. Quæ ex decreto Gelasij obijciuntur, dilucidè & planissimè declarantur.

Assertiones Theologicę, de communione sanctissimę Eucharistię sub vna specie, defensę publicè Viennę, anno 1580. à Georgio Seckera de Pijsnicz Morauo. Ex his breuiter, & fœcundæ rationes, & loca D. verbi atq; Patrũ, impostura æque Hęreticorum ac schismaticorum percipiuntur.

Henricus Blyssemius Theologus societatis Iesu hanc nouissimè materiam perdiligenter ac doctè vniuersam excusit.

ANTO-

ANTONII POSSEVINI, DE SOCIETATE IESV, EPISTOLA AD STEPHANVM PRIMVM, POLONIAE REGEM SERENISSIMVM, DE STATV *Ecclesiæ præsentis aduersus quendam hæreticum.*

EPISTOLA AD SERENISSIMVM STEPHANVM PRIMVM Poloniæ Regem.

VO die, Serenissime Rex, ijs de rebus, de quibus ad te sum missus, Regiam Maiestatem tuã adij, eodem oblatus est mihi Volani cuiusdam liber, eidem Maiestati tuæ inscriptus, & superiore hoc ipso Mense proximo exeunte editus in lucem, aduersùs Petrum Scargã, & Franciscum Turrianũ Societatis Nostræ Theologos: Qui liber, cùm Proceribus istis obtrudatur, passimq; (licet clàm) inter alios quoque disseminetur, ea continet, quę victoriã, quam iustè speras de hostibus tuis, & præclariores cęteros conatus tuos possint retardare, ne dicam impedire: Si nempè, qui tecum in bello isto gladium stricturi sunt, ea labe aspersi, à veritate, & spe, quæ est in Christo Iesu exercituũ Deo, animum auocarent. Itaq; à bonis admonitus, etsi ad alia mihi est properandum: statui tamen hanc Maiestati tuæ Epistolam relinquere. Neq; enim verentur itidem boni, quin pro sapientia & perspicaci illa mente, qua te diuina bonitas insignauit, vbi hęc legeris, proiectam hominis decepti audaciã interiùs agnoscas, & mendaciorũ atq; seditionis semina, quæ ille spargit in simplex vulgus, quã primùm extinguas. Requirit autem Deus ipse, qui Maiestatem tuam ad istud fastigium euexit, euecturus altius, si fidelem ei præstiteris operam, vt verbis, & re declares, te omnino ab istis pestibus, quę (vt inquit Sanctus Augustinus) Christum aduersus Christum portant, abhorrere: eò verò magis, qd, qui talibus flagitijs patrociniũ optimi Regis aucupari conantur, ij tibi fallaci inscriptionum prætextu notam hæreseos Orthodoxo, & Catholico Regi sensim inurũt: qui nisi (quod cupimus) resipiscant, intelligere debent, vt autoritatem, ita voluntatem, & verè Regiam animi fortitudinem haud deesse, qua aduersus istiusmodi ora impudẽtia seuerè (ne interim alij cadant) animaduertas. Quod quidem sanctissimi & fortissimi alij Reges summis etiam Reipub. ac bellorum perturbationibus impliciti, propter ipsius Christi Domini gloriam, felici exitu perfecẽre.

Quæ igitur Volanus, & alij scribunt, qui huic in ramentis libri illius ex Caluini, eiusque farinæ Hęreticorum doctrina colligendis operam commodarunt, eiusmodi sunt, qualia fidei hostes solent dicaciter oblatrare aduersùs Pontificiam in terris à Christo Iesu dignitatem institutam; deinde ad mystici corporis illius (quæ est Ecclesia) dilacerationem; ac denique ad ipsius Christi Domini corporis in Eucharistia negationem, aliaque huiusmodi à Catholicis sexcenties propugnata, & ab omni Hęreticorũ impetu vindicata. Quãobrem ad ea prudentissimo Regi satis sit dicere, Orientis, Occidentis, & Africę Ecclesiam, per sexdecim pene integra secula nunquam in Pontificem Maximum Christi Vicariũ, nunquam in reliqua (vt isti faciunt) esse loquutam: alioquin, Patrum antiquorum librum aliquem eo titulo inscriptum, & eodem conscriptum exemplo proferant, si possint. Cõtra verò, est inuictũ illud veritatis argumentum, istis heri enatis Satanę spiritum adesse, quod cùm neq; miracula, neq; solida doctrina, nec vitę probitas vlla fidem ijs conciliarint, tum vbi erupere, statim inter sese dissecti, iã centũ varias hæreses excitárunt. Antiquitatis autẽ libros omnes diligentissimè sustulerunt; Neque hoc contenti, ipsum Dei codicem, hoc est, sacra Biblia, contrarijs inter sese versionibus deprauarunt; vt si Zuinglij, cũ Lutheri, hæc cum Caluini, horum cum reliquis hęreticis, aut scripta, aut versiones conferas, manifestissimè nõ spiritũ Dei, (qui est pacis nõ dissensionis Deus) sed vertiginis, & eius de quo dictum est, Satanę spiritum deprehendas.

Ecquid autem, Serenissime Rex, de illo statuas, qui ad tribunal tuũ vocato aduersario, huius ad se bona pertinere clamitet, quòd ea de re apud se dicat, iuris sui formulas, & reliqua esse omnia, seq; proinde maiorum suorum possessionem iustissimè repetere, legitimo possessore depulso. Vbi verò iusseris, vt ista integra proferat, illico quicquid ea de re scripti, quicquid signi ad Nota Lector.

Veritatis testificationem inuenerit, id aut igni tradat, aut mutatis notis, vel erasis alijs, tantùm fragmenta vel frusta proponat. Si quid denique ex his aduersùs ipsum faciat, id non ex legitimi iudicis sententia, sed ex sui ipsius commento pronuntiandum esse contendat. Si Maiestas tua diuersum cum Senatu pronuntiet, contra hoc tandem armis ipsis, & tumultu excitato audacissimè irruat. Num tu isti caussam adiudicaueris? Lutherus certè, vbi cum sacra veste pudorem abiecit, & prostitutæ virginis antea Deo dicatæ concubitum, connubij nomine conatus est tegere, votis autem perfidè violatis, in Ecclesiam Dei debacchari cœpit, Tua Maiestas ignorare non potest, quid de antiquissimorum & Apostolicorum virorum scriptis, quid de Concilijs omnibus Ecclesiæque decretis fecerit, cùm ea omnia publicè vel concremârit, vel flocci fecerit. At Caluinus, cùm ex tot Geneuensibus Typographijs sua, & aliorum aliquot Hæreticorum scripta innumerabilia manauerint, ecquè vnquam Apostolicæ testem Ecclesiæ prodire, curauit: vbi post Farellum, & Viretum in eius Episcopi & Subaudi Principis ciuitatem fraude vsurpatam irrepsit?

Vide historiam Fontani aduersus mendacia Sleidani.

Iam verò cùm deceptus iste Pontificè nominat Antichristum, deque illo ad iudicium Maiestatis tuæ prouocat, non intelligit miser, quantam irroget iniuriâ Deo, quem in isto spernit, infamiq; titulo (quod nemo vnquam Patrum antiquorú fecit) dedecorat. Nec verò itè intelligit infelix, quantú pœnarú daturus sit, qui dentem aduersùs Deum acuit, & blasphemias istas dignis pœnitètię fructibus haud deleuerit.

Nicolaꝰ Sãderus quo nã modo in li. inuictis argumentis euincat præsentis temporis hæreticos esse Antichristos.

Ac de Antichristo quidem (ne alienos labores huc inferam) leget aliquãdo Maiestas tua, quæ Nicolaus Sanderus vitæ, ac doctrinæ laude excellens, 8. lib de visibili monarchia scripsit, cùm Protestantes & Caluinistas cæterosque istos qui ex nobis exierunt, (sed non erant ex nostris) inuictis ex verbo Dei, ac totius Ecclesiæ consensu argumentis, euincat eos membra esse Antichristi, viasque ad huius aduẽtum sternere planissimè demonstret. Illud certissimum est, Pontificem Maximum neq; Antichristum habendum esse, neque vnquã habitum fuisse à quoquã, nisi à procacissimo aliquo Hæreticorum, qui sicut latrones magistratum, ita hi potestatem diuinitus institutam ferre non possunt. Quare nec Pontifex Antichristus est, qp ad doctrinã fidei attinet, in qua cum vniuersa cõsentit Ecclesia: Neq; quòd ad Sacerdotalis ordinis gradum legitimè ac ritè susceptũ spectat. Nec quoniam Concilia omnia, diuinámq; inprimis scripturam, vnà cum veterum Patrũ scriptis perpetuò tanquam depositum fidelissimè asseruârit: Nec quia hæc identidem edita quoquo versus disseminare curauerit (vt scilicet antiquæ semper Ecclesiæ facies, Euangelicęque veritatis splendor vbique cerneretur) Nec quoniam Christi Domini nomen & gesta, atque inter hęc infinitum illud meritum nobis ante oculos diligentissimè & assiduè ponit curat, quod effuso pretiosissimo sanguine filius Dei, humano generi comparauit. Cùm enim hæc omnia nulla intermissione, Euangelicis autem quotidianis lectionibus & declarationibus, ceremonijs, signis, & imaginibus ipsarum rerum, iam inde ab Apostolorum tempore vsurpatis, festisque solemnioribus anniuersarijs, in mentis aciem Christianis (procurante præsenteque Pontifice) defigantur. An ille erit Antichristus qui Christum toto corde adorandum proponit? Non inquam erit Antichristus, qui vt latiùs Christi nomen & fides propagetur, operarios ad vltimas quasque orbis partes indies mittit; qui quidem pro ipsius Christi nomine subinde martyria non pauci subeunt. At neque certè, quod seruos & amicos Dei honore afficiendos, eorumque charitatem expetendam & fructuosam esse, vnà cum antiquissima credat Ecclesia: nouit enim id ad æterni Regis gloriam redundare: eos verò (quod S. Hieronymus dixit) vt securos de sua, ita sollicitos esse de nostra salute. Et erat quidem, optime Rex, Babylon ipsa Roma & vt (inquit Tertull.) magna, & Regnorum superba, & Sanctorum Dei debellatrix: quo tempore Sanctorum Martyrum sanguis à Tyrannis fundebatur, trecentosque integros prope annos Pontifices ipsi, vitam pro Christi nomine penè omnes profundebant. Sed vbi collum Euangelico iugo subdidit, quæuè erat discipula erroris, facta est magistra veritatis, tũ cessauit esse Babylon. Idololatria verò omni extincta, suum ius palàm obtinuit à Christo Iesu, Ecclesiæ principatui traditum, de quo aduersùs Donatistas Catholicam Ecclesiam, de terrarum orbe perijsse mentientes, scriptum est à S. Augustino, superbas inferorum portas non victuras Apostolicæ ac Romanæ Cathedræ petram esse successionem.

Vide Canones Apostolorum conſti. itẽ Apostolicas à Clemente cõscriptas, & quicq; d S. Dionys. Arcopagita.

S. Bas. ad Amphilochium.

S. Aug. Ep. ad Ianuarium Epistol. 18. & 119. ad Probum Cõcilia 4. prima generalia.

Et verò si contra, ego esse hæreticos istos asseram Antichristi membra, mendacem me, Rex, vtique non agnoueris. Quæ enim veteres de ijs Historiæ referant, tum ex ipsis fontibus (non ex Centurijs, nescio quibus mendacissimis) hausisti. Et vides & sentis, q̃ in Germania, Galliis, Anglia, Scotia, Belgio ab istis (si Deoplacet) fidelibus Euangelij prẽconibus patrata sunt, & patrentur identidẽ. Antichristi enim membra sunt Rex, qui à nemine missi, currunt, qui sanguinẽ innocentium populorũ fudẽ runt, qui deo dicatas virgines temerario ausu polluerunt, vel ne quod Euangelicæ atque Apostolicę puritatis vestigiũ extaret, è sacris locis abegere; qui dãnatas omnes antiquas hęreses ab inferis excitarũt; qui tẽpla inuasere, in quibus omnia pietatis auitę ornamenta aurea & argentea libentius quàm lignea, sancto scilicet illo idololatriæ (an Christi Domini memoriæ abolẽdæ zelo?) diripuerũt; qui sacrilegè direptis sacris vestibus, ipsas etiam quæ primam fidem irritam fecerunt, virgines, ad omnẽ incestum ornarunt, qui Regias (quę à Deo sunt) Maiestates, & potestates instructis rebelliũ copijs euertere, si possent, Reges autem ipsos obtruncare nituntur; qui spirituale Christi Regnũ, quod est Ecclesia, dominatibus tẽporalibus subijciendum esse perstrepũt. Quod quidem S. Athanasius agnouit esse verã abominationem desolationis, cũ etiã isto astu inescatis principibꝰ & reliquo magistratu, ipsi sese tamen Apostatæ ministri que Hęreticorũ, Regnis & Regibus præfici velint. At iste vrget carnificinã procurari à Pontifice; hunc neminem docere, ac proinde non esse pastorẽ. Idololatriam autẽ tueri, & propagare, vix ter in anno missam facere; deniq; nihil, quod nõ pessimũ sit, agere. Itaque de te ingentia aduersùs istũ (quẽ vocat Antichristũ) sperare se scribit, scilicet, vt à recuperandis, quas Moscus inuasit, Regni tui ciuitatibus, vt à frangenda infidelium, & hæreticorum superbia istum equitatum & copias aduersùs ipsum Pontificem Maximum abducas, te in Ecclesia totius caussa iudicẽ statuas, te denique Caluinismi, quem meritò tantopere odisti, vindicem omnino declares.

Tertull. lib. aduers. Iudæ. & 3. lib. aduer. Marcionem.

Vide S. Aug. Epist. 48. & 50. & 12. cõt. Lat. Petil. 184. et Historiã li. 2. c. 15. & Cod. de S. Trinitat. & fide Cat.

Vides Rex, quæ tibi ab hæretico trophæa proponuntur. Sed si istam primò carnificinam expendamus: ea deniq; eiusmodi est, ac si Regni huius decreta conuellentes, tuaque ista moderatione animi abutentes, sese que ipsos aduersus Rempublicam insidiosè armantes, sæpe verò patienter admonitos, nec denique resipiscentes, ac tamen seditiosissimos rumores in vulgus dissipantes, iustissimo iudicio coerceres. Tu verò nõ ignoras, quàm salutare fuerit semper, si quod Christus vult seriò effici, id diligenter curetur, vt Hæretici ab ipsiꝰ ouili arceantur. Qua in re conficienda, patrocinium & opem incredibilem attulit dextera Dei præstantissimis Imperatoribus Theodosio, Valẽtiniano, Martiano, Carolo Magno, S. Ludouico Galliarum Regi, quorũ consilia & leges in summis rerum difficultatibus latas, vtinã omnes proceres ac Senatores tui perlegant, atq; ad earũ amussim Rempub. istam in tanta re, quanta salus æterna est, administrent. Sed & nosti ab antiquissimis omnibus Synodis, Hæreticos anathemate plexos, atque vt putrida membra ab Ecclesiæ corpore resectos. Scis autẽ verbo Christi pronuntiatos, vt Ethnicos et Publicanos, qui Ecclesiã non audierint, ac quo ardore beata illa Apostoli anima optabat, vt qui Christianos varijs hęresibus cõturbabant, ij abscinderentur. Vides autẽ q. tot variarũ hæresum morsibꝰ discerpti huius Regni sit status, cũ vigẽte Catholica Religione, & sancto fœdere hæreticos, pcul amouente, inuictũ esset, & omnibus bonis affluentissimũ Montfortius Aquitanus, exiguus licet Princeps, quadraginta totos annos Catholicã Religionẽ aduersus Albingenses Sacramentarios hæreticos propugnauit: itaq; continuatæ spei non defuit Deus. Cùm.n. mille tãtùm equites haberet armatos, quos confessionis & Eucharistię Sacramentis prius expiari curauerat, centum hostium millia fortissimè fudit, qui cũ Aragoniæ Rege in subsidiũ Tolosani Comitis aduenerant, viginti nẽpe hostiũ millia cęsa sunt, Rexq; ipse trucidatus, reliqui dispersi & spoliati, aut capti. Deniq; Tolosanꝰ Comes nõ ita multò post resipuit, & ex Gallia monstrorum diu ignara lues ea teterrima expulsa est. Cùm autẽ Regnũ illud mutilatum, morumq; corruptione, atq; hæresum peste lacerũ esset, Rex ipse Ludouicꝰ sancta Montfortij cœpta prosequens, in splendorẽ pristinum restituit. Sciebat enim sibi, si iustè Regni diadema gestare vellet, caussã Regis Regum esse suscipiendam, cuiꝰ ope plusq̃ copijs nixꝰ, quemq; sępissimè orabat, ad sanctissimarum legum obseruationem Regnum illud reuocauit.

Alphonsus de iusta Hęreticorum punitione. Item Ioan. Lelaus Belgicus Iolanus Theologus Louanien.

Nostro quoq; tempore, vix aliquando iustis prælijs de Catholica religione discepta tum est armis, quin hæretici semper fuerint superati. Ac nisi Catholica mansuetudine retẽti Principes sanguinẽ odissent, ad internecionem fuissent deleti. Ita Heluetij Catholici paucissimi, magnas Hæreticorũ copias Zuinglio interfecto fudere, ac Tigurinos æterno iureiurando (qp extat adhuc) obstrinxerunt, vt Catholicam religionem esse veram, faterentur: Se verò nunquam illaturos Catholicis pagis iniuriam in posterum sponderent. Centum rusticorum millia in Germania, ac deinde alio bello Lutherani Principes aduersus Carolum V. Cęsarem, ità repente oppressi sunt, vt illa ex Carolo vox prodierit, veni, vidi, Christus vicit. Caluiniani ad arma cõtra Carolũ IX. Galliæ Regem quater exciti, & prius ad vnũ interfecti, aut magna clade accepta turpissimè diffugerũt. Quod si ij qui propter

Centuriæ Illyrici & aliorũ Hæreticorum mendacissimæ.

sis respondens libello cuiusdam hæretici hæreticorum punitionem esse iustã negantis.

hæresim pœna mulctati sunt, in vniuerso orbe terrarum, hosce cum Catholicorum numero conuleris; quos quidem hæretici sine aliqua legum, Regumque autoritate trucidarunt: nullos fuisse eos planè iudicaueris. Et inter hos tamen, qui perfidiæ suæ pœnas haud indicta caussa dederunt, plures errorem agnouere, supplicium autem publicè sibi subeundum intellexerût, quò audacia repressa, quas proximo aspersérât maculas faciliùs eluerent: vt iam ex Ecclesiæ gremio, in Christi sinum exceptis, Lutherus, Caluinus, & reliqua fex inuideat, æternosque illos cruciatus cum eorũ tam fructuosa, & momentanea pœna libenter cõmutarent si possent. Et sanè vbi Clodoueo, ad fidem Christianam conuerso, Catholica cœpit in Gallijs religio latiùs patere: non ita multos (vndecim quamuis seculorum spatio) inuenies, de quibus ob hęresim suppliciũ, (re diligẽtissimè prius examinata) sit sumptũ. At hoc seculo soli⁹ vn decẽnij spatio, iustitio extorto, pruptisq; iudiciorũ & potestatis Regiæ tribunalib⁹ quingenta minimũ hominum millia hęreticis omnia turbantibus in Gallia, Belgioque sunt interfecta. Quot Serenissime Rex (quarũ ego rerum haud exiguam partem toto illo tempore in Gallijs vidi) quot inquam, virgines, quibus ab hæreticis vis est illata, mammillis deinde intra arcarum seras compressis, quòd Catholicam fidem nollent eiurare, miserrima lentaq; morte perierunt? Quot innoxij religiosarum familiarum viri, & Sacerdotes, quoniam Euangelium Christi sequuti, rebus sese mũdi omnibus exuerunt, alij viui in terram defossi, alij abstracta cute, clauisq; crania transfixi, alij sibimet humum ad sepulturam effodere coacti, diritatẽ Caluinianorũ experti sunt: quoties ex Sacerdotum adhuc spirantium ventribus discisis, atque inter ipsa gementium piorum viscera iecto hordeo, equis ipsis, insolens pabulum horrescentibus, cibus est propositus? cùm etiam ex aliorum Sacerdotũ naribus & auris⁹ abscisis, frena sibi equites hęretici ornâssent, alijs autẽ ingestus in ora tormentari⁹ puluis, atque ignis admotus, capita in minutissima frusta discerperentur, & in aerẽ euolarẽt. Plures & nobiles quidem multi amicè ab Hęreticis conuiuio excepti, de turribus & montibus post ipsa fercula statim præcipites acti, mulierum adhuc prægnantium & viuentium vteri secti, earumque ob oculos palpitantium embrionum membra saxis illisa, pueri vagientes in ignem iectiti: alij verubus appliciti, atque alligati, & ad ignem tosti cùm sacris precationum Catholicarum paginis contortis, tanquam suillo abdomine insarti fuissent, furentem istam & famelicam hæreseos rabiem exsaturârunt. Extât horum multoque plurium facinorum, (quæ nõ sine lachrymis memoria repeti possunt) historię, veritatem posteritati contestaturæ: atq; ipsi adhuc parietes cruore fidelium hominum, & innoxiarum virginum cernuntur aspersi. Quæ verò erant olim omnis pietatis Scholæ, nosodochia, cœnobia, septa seu sacrarũ virginũ monasteria, ægrotis & paup⁹ alendis pfugia, ea ne vni quidẽ Hęretico ministro cum sua filiorum & mulierum turba capiendo vel alendo sufficiunt: & in Senatus Parisiensis regestis acta leguntur, quibus Poltrotus equorum discerptioni traditus pœnas dedit, quẽ Theodorus Beza verbis promissis; pellectum, ad Illustrissimi Ducis Frãcisci Guisij proditionem, & cædem inflammauit: ipsi autem si loqui possent lapides, & arę sacræ ad propitiandum Deum, ab ipso penè Apostolorum tẽpore erectæ, horruisse se dicerent, cùm vel Caluinianorum stercore flagitijsque conspurcatæ, vel antea Caluini iussu ad sternendum supplicij locũ deportatæ, innoxiorum corpora ad necem excepere, inter hos autem militũ præfecto, quẽdi alicuius sibi propositæ, nec animum neq; manus applicare voluerat, Caluinus ipsa die nascenti Christo sacra, caput, in Geneuẽsi foro, super ara ędis sacræ, curauit amputari. Ita nouum litandi genus viderunt Geneuẽses, & anniuersarij illius diei sublata est celebratio, quo ineuntis nostrę salutis commemoratio semper est habita. Sed & ignota sęuissimis barbaris feritate in mortuos sæuitum est, nec Euangelicæ isti Caluinianæ iactatę puritati, & videlicet charitati visum est esse scel⁹, si post fœdata & conculcata, quæ fuerunt à Dei filio instituta Sacramenta, si post sanctorũ Virorũ reliquias aut incẽdio consumptas, aut in Ararim, alioúe proiectas capitibus ipsorum Regum exhumatis ad ludibrium pro pila abuterentur. Et audet adhuc impurus homuncio Volanus carnificinæ Catholicos, & ipsum adeò Põtificem insimulare coram Christiano Rege, aut deceptis nobiliũ mentibus faces admouere, quibus tantum quoque in Lituania molientur incendiũ; qui tamen si saperent, acerbosque nouę istius fidei fructus meditatiõs inspicerent, pristinã illã maiorũ suorũ (discussa hæresum caligine) lucẽ vtiq; reciperẽt. Ac sanè, si proceres tui, (sicuti quondã huius Regni VVladislaus Iagello, Sigismũdusq; ipsi Reges post oblatũ sibi Bohemiæ Regnum, quoniã hęresib⁹ scatebat, eterna cũ laude respuerunt) ipsi quoq; sordes istas, quæ tantũ dedec⁹ & damnũ Polonico ac Lituanico nomini attulere, longissimè amo-

L. i. vitarũ nouem Catholorũ Regum Franciæ, Liber de direptionibus templorũ scriptus a Claudio de Sainctes.

Alter liber Gallicè aduersùs Hugonem D. de Sãdonaci. Suri⁹, & alij. Vide ité Sanderũ de visibili Monarchia, vbi de martyribus Angliæ sub Hẽrico octauo & alijs.

Cromerus in funebri oratione Sigismũdi I. & in historia

lirentur, sancito sanctissimo illo antiquo aduersùs omnem impietatẽ fœdere, nunquam paucorũ transfugarũ, & Apostatarũ fœdos concubitus, atque latrocinia priuilegio nobilitatis tuerentur, aut tegerent.

Habes Rex de carnificina. Quòd si ex istâ hæresũ colluuie alias Christiani sanguinis effusiones, & strages aliquib⁹ cognoscere libuerit, liquidius noscent ex eo, quem tu libenter versas, Osorio Episcopo, qui eâ de re, ac de Regni administratione Epistolã Reginæ, librosq; tres Haddoni Cancellario Angliæ facunda veritate perscripsit.

Osorius. Vide etiam Sanderum de schisma te Anglico qui extat in.f.

Addit porrò deceptus doceri neminẽ à Pontifice, huiusq; generis alia ex alijs mẽdacia nectit, quæ nisi in hac Sarmatia, longissimè nempe ab vrbe, rudibus ac simplicib⁹, quibus etiam debitores sum⁹, ita seriò obtruderẽtur, ne attingerẽ quidẽ. Ignorat autẽ cùm de summis rebus Põtifex, quique apud eũ sunt cõsiliarij quotidie agãt, id maximè ad docẽdos populos attinere. Et otiabitur scilicet Pontifex, neq; suis ouibus pabulũ procurabit, cùm in cœtu Cardinalium singulis hebdomadibus agit, de Euangelio in Indias, interq; gentiles inferendo, de reuocandis ad auitam fidem septentrionalibus, & orientalibus, de diuino cultu vbique restituendo ac propagando, de arcẽdis ab ouili Christi lupis, de mittendis ad omnes Reges, aut nuntijs, aut operarijs, De creãdis aut sufficiendis in demortuorum locum Episcopis, deq; alijs ad reliqua officia Ecclesiæ promouendis, de Synodis cogendis, aut de coactis examinandis, de pijs in vrbe Roma, totáque Põtificia ditione operibus (de quibus aliquid dicá pòst) conseruandis & augendis, de componendis Catholicorũ disidijs, litibúsue dirimẽdis, quæ vndequaq; ad tribunal Romanũ referuntur; cùm denique Episcopos & Cardinales ac Reges, & singulos quosque indefesso labore decrepitus licet, tum vocẽ tum literis ad religionẽ, & pietatem Christianam cohortatur.

Quid igitur si te, Rex optime, explicãdis Regni huius difficultatibus obnixè operam sic dantem, vt neque somnum, neq; ipsum aliquando cibum capere possis, audeat aliquis otij socordięúe arguere? An nõ vel ille rerũ imperitus, ac proinde temerarius: vel certè si hæc cogitare debuit, nec fecit, audacis impietatis plenus censeatur?

Iam de Sacro quod ter in anno duntaxat fieri à Pontifice dicit, ignorat infelix non publicè solùm diebus solennioribus, sed singulis hebdomadibus priuatim, præsentibus suæ familiæ primarijs, à Pontifice Sacrosanctam illam Christi hostiam, pro vniuersa Ecclesia Deo offerri. Ignorat item singulis diebus ab eo supplicationes haberi, hymnos autem & psalmos septies in die, diuinaq; ex scriptura lectiones recitari, præter assiduos illos gemitus, & suspiria q̃ ad beũ de credita Petro naui ad portũ appellenda, sanctus nauclerus effundit.

Quin si contra seductus iste æqua lance perpẽderet, negotiorum & orationum tempora, quæ à Catholicis D. cultui adhibentur: quamúe isti ministri ad deformandam Ecclesiam sedulitatem adhibent, sanè pectus tunderet, ac si quid pudoris haberet reliquum, veniam digno pœnitentię fructu deprecaretur. Quæ enim in Catholica Ecclesia à virginibus & Sacerdotib⁹ ad celebrandas diuinas laudes horæ impenduntur, istis Volani ministri bene poti, aut aliquam deniq; ad ferenda inter Christianos disidia, concionem eructant, aut tunc in fœdissimo suarum voluptatum cœno volutantur.

At vrget, quicquid Pontifex agit, id ad Idololatriã tuendã vel propagãdam pertinet, cùm transubstantiationis nomine inuento, idolũ in terris statuit, & creatas res adorandas proponit. Hîc ergo, Rex, animum quæso mihi adhibe. In hoc enim cardo videtur esse præcipuus, in quo versatur istorum fucatus zelus, quòd Catholicã Christi Domini religionem ex animis omniũ euertendam sibi esse persuaserunt. Primũ autem, hoc iterum quæro Synodine vllæ, aut Patres vnquam idololatrię, aut artolatriæ Pontificẽ, Ecclesiamúe Catholicãaccusarunt? Agnoscit enim Volanus sanctissimos (vt eius verbis vtar) & orthodoxos, ac magisterio Spirit⁹ sancti edoctos, & vitæ sanctimonia excellentes Augustinũ, Chrysostomũ, Ambrosiũ, Gregoriũ Naziãzenũ, & reliquos. At horũ ad Pontifices honorificentissimæ extãt Epistolæ, quibus & eorum dignitatem à Christo institutam, & verissimi corporis Domini oblatione in altaris sacrificio, sincerissimè Deo cultum exhiberi, planissimè confitentur. Ostẽdat igitur Volanus istam idololatriã, editis ipsorum integris libris, non autem detortis ad blasphemiã suis territamentis, si possit: tum dicat cur ipsi Manichæi, & Pagani (S. Augustino teste) Cereris & Bacchi adorationem Christianis exprobrabant, nisi quòd à Dei Ecclesia videbãt Christum in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento adorari, idq; à Patribus constantissimè doceri. Adde, cur sacrosanctũ hoc Eucharistię sacrificium, ex diuino & Apostolico verbo, S. Augustinus idololatrico gentilium, & vmbratili Iudæorũ opponit, & peracti in cruce sacrificij memoriam (inquit) celebrari, sacrosancta oblatione & participatione corporis & sanguinis Christi? Et verò nũ ipsos Manichæos arguens, nõ arguit item

Auguſt. li. 20. in Fauſt. c. 13. Chryſoſt. hõ. 24. in 1. ad Corint. & hõ. 81. ad populum Anti. Ambroſ. lib. 3. de Spirit. S. Aug. Pſal. 98. & lib. 20 cõt. Fau. c. 21. & Epiſt.

Caluinianos, cùm ſequẽtia verba cõtra Fauſtũ ſcribit? Manichæi (verò ait) neſcientes quid damnandũ ſit in ſacrificijs gentium, & quid intelligendum in ſacrificijs Iudæorum, & quid tenendũ, vel obſeruandum in Chriſtianorum ſacrificio, vanitatem ſuam offerunt diabolo, qui eos decipit, recedentes à fide, intendentes ſpiritibus ſeductoribus, & doctrinis dæmoniorum in hypocriſi mẽdaciloquorum. Et hæc quidem beatus ille Vir. Sed vt diuini iſtius myſterij vim adhuc teſtatiorem faceret, quid illum Spiritu S. afflatum impulit, æternæ vt memoriæ conſignaret, quod 8. c. li. 20. de ciuitate dei aſſeruit, ſacrificij nempe corporis Chriſti oblationẽ ab vno è ſuis Sacerdotibus facta, dæmones qui multam cladem attulerant, loco abactos fuiſſe, protinusq; calamitatem ipſam ceſſaſſe. Cur item matris ſuæ teſtimonium, ac memoriã ſui ad altare fieri deſiderantis recitat? cui nullius (inquit) diei prætermiſsione ſeruierat, vnde ſciret diſpenſari victimã ſanctam, qua deletũ eſt chyrographũ totius mundi, quod contrarium nobis erat? Si iſthæc erat idololatria, quid eã aut tanto exẽplo muniuiſſet vir ſanctus aut tot ſecula permiſiſſet Dei acerrimus alioquin tãti criminis vindex? lã Chryſoſtomi libros ſex de Sacerdotio, & tum ipſius, tum S. Baſilij illius æqualis liturgię, vnà cũ D. Ambroſij miſſa, ordoq; ipſe tanti ſacrificij obſeruatus ab Apoſtolis, non ſolum Dionyſio, & Clemente, verũ etiam S. Auguſtino, teſtib⁹ euincũt: tantũ abeſſe, vt quoniã illa in vniuerſo Chriſtiano orbe celebratur idololatriæ nota ſit inurenda Põtifici, nihil vt ex hoc ab eo ardentius, quã ipſiſſimum Dei cultum procurari intelligatur. Et in Africa quidẽ, aut in Aſia, nõ ipſe erat Pontifex, tũ cùm ſacroſanctum miſſę ſacrificiũ in ijs longinquis regionibus ſacra frequẽtabat Eccleſia. Quis igitur hanc quã decept⁹ iſte voce blaſphema vocat idololatriã, eò primus inuexit? edant hæretici originẽ ſi poſsint, ac cùm originẽ nõ inuenerint, prouocẽt ad antiquiſsima illa Apoſtolicorũ virorũ ſecula, indeq; integros illorũ libros (quòd ſæpe dicẽdũ eſt) promãt, & ex ſcripturis nomina (ſi Deo placet) & phetias de Luthero, Caluino & eiuſmodi nudũ, p vero Chriſto panẽ ſupponẽtibus, tanq; futuris Eccleſiæ inſtauratorib⁹ eruãt.

Lib. 20. cap. 17. Aug. Tom. 6. cot. Fau. libro 28. cap. 18. & Tomo. 5. de ciuitat. l 10. c. 7. & ca. 20. To. 6. li. 5. con. aduer. leg. & prophetarum.

Auguſt. li. Cõfeſſ. 9. c. 13.

Tertull. de præſcript. aduerſus hæreſes.

Optat⁹ Mileuitanus. Lyrinẽſis.

Cæterum quis tot ante ſecula Græcos ad idem vbiq; celebrãdum myſteriũ, Chriſtumq; in Euchariſtia adorãdum adduxit? niſi quod Apoſtolica traditione edocti, & ipſi, & Aethiopes, alijq; in toto oriẽte Chriſtianæ fidei aut nomen, aut fidem adhuc retinent, cùm hoc vbique pręſtiterint, falſiſſimæ calumnię arguunt impoſtores hæreticos: Trecentos verò totos annos naſcens Eccleſia, martyresq; plurimos Pontifices habens, cùm neque ad luxum diuitias quæ ſiſſe, nec ad quæſtum ſacra feciſſe poſsit, niſi impiè argui, anne miſſæ ſacrificium vnquam vel inter compedes, & inter ſepulchra martyrũ, vel in cryptis omiſit? Quis autem Pontifices illos tam fortes Chriſti athletas ſpiritus animabat ad hũc cultum vſque ad mortem retinendum, niſi is ipſe Chriſti Domini ſpiritus, pro quo eadem in fide omnes, ſicut pro eiuſdem nominis gloria ſanguinem effundebant? Et ſanè in vniuerſo orbe (Romę item) dæmonum & idolorum inſinuato olim antiquiſſimo cultu Satanæ regnũ ſtabat incolume, cùm ijdem ipſi Pontifices & martyres, qui ſacro ſanctũ miſſę ſacrificiũ quotidie offerebant, oracula Deorũ muta reddidere, & idola, cęteraqúe illa portenta, aras itẽ ſyluęſtres deiecẽre: quamobrẽ Græci, potentiſſimum ac terribiliſſimum hoc ſacrificiũ vocãrunt.

Sed recentiora, & ipſa quidem in hac Lituania, Sarmatiaque tota paucis recenſeamus. Colebant pro Dijs Poloni, & cæterę Slauici nominis gentes Iouem, Martem, Plutonem, Cererem, Venerem, Dianam, quos Ieſſam, Ladum, Niam, Marzanam, Ziziliam, Zieuanam vocabant: his ſacra & aras dicãrat antiquitas, vt difficillimum eſſet, eos ab idololatriæ tam inueterata conſuetudine abducere. Vxores ſeptem barbarico more duxerat Miecislaus, is qui denique abdicatis illis Dambroucam Boleslai primi Bohemorum Regis filiam duxit. Iam verò proauorum noſtrorum ætate, eodem adhuc morbo Lituania laborabat, ſic, vt ignem pro Deo coleret, eum perpetuò ſeruans, & Percuno, id eſt, fulmini, diuinum tribuebat honorem: Si verò arbores dæmonibus dicatas ferro aliquo violãſſent, hi dæmonum vi interibant; ſerpentibus autem & viperis, lacte libato, gallinaceis item gallis immolatis, eos vt Deos colebant: Hæc autem omnia exterminata ſunt, cùm antiſtites ipſi à Põtifice Romano delecti, Catholicam religionem cum Euangelio inuexerunt. Miecislaum verò, ac deinde longo poſt tempore Iagellonem, baptiſmate initiarunt. Iã noui orbis, ingentisq; illius terrarum tractus, ad occaſum, nouę Hiſpanię, atq; Americę, qui ipſam pene Europã æquant magnitudine: deinde ad meridiem Braſilię: reliquarũ denique; ad Orientẽ remotiſſimarum Indiarũ cõuerſionem, ad Chriſtũ indies fieri nemo non ignorat, qui noſtro adhuc tẽpore idola multa colebant, atq; homines dæmonib⁹ immolabant, & viuos ad eſcã trucidabant, cũ vxores ſeſe maritis demortuis in accenſum rogum inijcerent. Si quis igitur neſcit à ſummo Põtifice, ad eas omnes prouincias auocandas ab ijs erroribus miſſos, & ſingulis annis operarios mitti, qui diuinę miſeri cordiæ cooperantur, is ne viuum quidem ſe audeat dicere. Quin ergo Caluiniani iſti tam inſigne bene gerendæ Euangelicæ rei ſtudium non ſunt amplexi? cùm præſertim plures, religioſarum, & catholicarũ familiarum viri, patria, parentibus, mundo relictis, eò intrepidè traijciant, non pauci verò ſanguinem pro Chriſti nomine fundãt, miracula virtute Chriſti edant, Regna ipſa cum Regibus ad fidẽ diuina ope conuertant. An verò cùm hoc ita ſit & Catholici eò ſeſe conferant, vt ad nos ampliùs non redeant, id ſcilicet faciunt, vt ſacerdotia dignitatesque Romanas conſequantur, quod deceptus iſte blaſphemando mentitur? Quin inquam Caluiniani, tã infenſi idololatriæ hoſtes, non ſeſe illuc inferunt, vbi prodant fidem illã ſuã, & ſpiritum Euangelicum de quo tantopere apud ſtupidos ſibi gratulãtur?

Anno à Chriſto nato 900. Vide Cromerũ & Dugloſſum.

Oſorius, Sirius Epiſt. Indicæ. Canibales in Braſilia.

Sapientiæ itaque Maieſtatis tuæ iudiciũ eſto Rex, quinam Chriſti nomini propagãdo, Euangelioq; & veriſſimo cultui paſſim inferendo veriorem operã nauent. Catholici enim, quo tempore traditam ab Apoſtolis Religionem hæretici ſpreuerunt, ad gentes ſeſe conuerterunt: Inter eas Spiritu ſancto quicquid reliquũ futurum eſt, myſtici corporis viuificante, diuinum verbum per vniuerſum illum orbem à Catholicis dũtaxat annũciatur. Hi ſoli deſtruẽtes idola, trophæum vbiq; crucis erigunt, efferasq; illas nationes ad omnem ſanitatem in obſequium Chriſti redigunt.

At dum hæc fiunt, hęretici non Ethnicorum delubra, ſed tẽpla Chriſtianorũ euertunt: nec gentium auferunt idola, ſed Chriſti ipſius imagines delent: nec barbari cæ impietatis ſuperſtitionem, ſed Catholicæ Eccleſiæ ritus Apoſtolicos tollunt: atq; vt ſynceri Euangelij memoriam ſenſim ob liuio deleat, ipſas potius veteris, quã noui Teſtamenti figuras, & hiſtorias proponi patiuntur; liberis autẽ, ſuis iam ne Apoſtolorũ quidem nomina volunt imponi. Cũ autẽ Chriſti reiecerunt imaginem, Caluini tamen, Melanchtonis, Lutheri, & reliquæ illi⁹ diabolicę ſordis imagines proponũt, ac de collo pendentes ferunt. Interea verò ne pedem quidem extra domeſticam, & muliebrem illam turbã efferunt, niſi ſpoliandi alicuius templi, aut diripiendarum ciuitatum non incerta ſpes affulſerit.

Verùm (inquiunt) & nos Oceanum prę ternauigamus, curſumque non ſemel verſus Indias direximus. Scimus, nec facinora iſtorum egregia Hiſpanos & Luſitanos latẽt. Hi enim aduerſus piratas Caluinianos, qui ex Anglia, & Rupella excurrunt, claſſem emittere coguntur, quo tranſmittentes maria, Catholici ad oras illas ſalui poſſint appellere. Sed ſi hos qui auri Indici, non animarum Chriſto lucrandarum ſpe illecti, ad id auferendum nauigant, cum Catholicis illis, operarijs conferas, horum certè Chriſtianum, hæreticorum autem Piraticum Euangelium dixeris. Scimus autem Richerium vbi è ſacro Carmelitarum ordine, in Caluini caſtra conuolauit, ementito habitu cum Villagagnone equite Rhodio Catholico in Galliam Antarcticam ſemel traieciſſe, ſed ſuis denique fraudibus ab ipſo Villagagnone detectis, re infecta Geneuam redijſſe. Vix enim (quòd animaduerſione digniſſimum eſt) reperias vnquam, vt vbi antea fidei Chriſtianæ, à Catholicis iacta non ſint fundamenta, eò Chriſti nomen ab hæreticis, aut alijs infidelibus potuerit importari. Extant Villagagnonis perſpicaci ingenio viri, aduerſus Caluinianos ea de re, ac de transſubſtantiatione eleganter & eruditè conſcripti libri. Scimus denique paucos antè annos duabus nauigationibus ab iſtis Euãgelicis piratis, medio in Oceano, ſexaginta noſtræ Societatis Ieſu ſocios, vario mortis genere interfectos, qui in Braſiliam ad Euãgelium prædicandum, idololatriamq; exterminandã tranſmittebantur. In ea enim ad meridiem India, vti in reliquis Indijs collegia, domosq; Societas habet, inquibus Canibales etiam ipſos continẽti labore, ad omnem pietatem excolunt.

Agnoſcis hinc Sereniſsime Rex, è fructib⁹ vel potius ex ſpinis fœcundã iſtã hęreſũ ſyluã. Quamobrẽ nemini cordato verẽdũ eſt ampliùs, quin miſerrimã hui⁹ Regni faciem velit conſtituere, qui Chriſti Domini præſentiam nobis adimat, illud autẽ ita certò loco affigat, vt inde ſe dimouere nõ poſsit: q& tu indignũ diuina pſentia, miſerũq; adeò à Caluinianis effici Chriſtũ, dixiſti ſuperiore anno, cũ Leopoli publica in ſupplicatione ſummo æſtu, nudato capite, circumlatã Euchariſtiam ſequereris, & ad Regiam tuam reuertereris. Sed & pleniſsimum eſt fraude, quod ſimiolus iſte Caluini aſtum imitatus, de reali Chriſti corporis præſentia librum ſuum inſcribit, ac deinceps verè & re ipſa exhiberi in Sacramento cœnę, ſubiungit. At, vbi, qualis iſta exhibitio ſit quæritur, iam Chriſtum à nobis tantùm diſtare, quantum diſtat à cęlo terra, iam nihil, aut pene nonnihil in tanto myſterio; opere autem fidei duntaxat exhiberi, Chriſtum audacter pronuntiat. Et ſanè in Caluiniano panè non reperiri Chriſtum non negamus; At in Euchariſtia veracem Chriſtum agnoſcimus, verbi Dei virtuti, non noſtrę fidei tam admirabile factum tribuimus, atque vt antidoti vim in

Dictum Sereniſſimi Regis Poloniæ aduerſ. hæreticos. Volanus ſimiol⁹ Genuæ lactatus quid tandẽ cuomat.

ipso antidoto, non in languentis desiderijs sitam: ita in tanto mysterio ipsum Domini reale corpus, nõ in decepti hominis phãtasmate à Deo ipso edocti cõstituimus. Et cum Apostolo constãter dicere (licet vita, p fundẽda sit) possum⁹, scimus cui credim⁹.

Si verò Maiestas tua quęsierit, cur ita trãsubstantiationem in hoc mysterio oderit hæreticus, respondet, vocem illam in Euangelio non reperiri: si vrgeas, nec vocem item esse Trinitatis, cùm satis sit, esse rem ipsam alijs verbis idem significantibus expressam: tum, vel quo nitebatur, Achilles concidit, vel viam sternit, ad ipsam quoq; Trinitatis vocem pernegandam, quam quidem sibi displicere, ausus est ore blasphemo Calũinus, aliquando proferre. Qui vẽ rò transubstantiationem negasset, author tamẽ fuit nescio cui⁹ canalismi, cùm p carnem velut per canalem, aut syphonem vitam, quæ in Deo Patre residet, in suos diffundi affirmaret: Itaq; & carni Christi viui fications titulum tribuit, & diuinum spiritum per ipsam manducatum nos accipere confessus est. Sed subdolus, vbi aliquid commentus ad Valentinum hæreticum accederet, Mariã Christi canalem esse somniantem, tandem negatione Christi in Eucharistia lectores eludit.

Calui⁹ in 6. Ioan. & instit.

Ergo, Rex, Catholici & verè fideles sunt, qui non Caluino damnato, sed Christo clarificato credunt. Hic enim verba vitę ęternæ habet, hic mentem suam disertis, atque ijsdem verbis per suos Euangelistas exposuit: qui & historicè loquebantur, cùm & Dominus testamentum conderet, à quo abesse debent omnes tricæ, occasionesque errorũ: & testamẽti veteris figuras, non in anibus vmbris impleret, atq; etiam sciret exituras hac de re maximas abhęreticis lites, sensu carnis suæ omnia metientibus; quas quidem lites ille dirimere sapientissimus legislator, & iudex cùm volebat, & poterat tum dixit & fecit. Sciebat (inquam) futuros, qui negaturi essent modò consubstantialitatem, quia vox hæc in scripturis haud esset; modò duas Christi vna in hypostasi naturas; modò humanitatem; modò realem in Sacramento prędentiam, atque substantiam seu transelementationẽ (vti Theophilactus) aut immutationẽ (sicut Chrysostomus) vel (vti cæteri Patres) cõuersionẽ, aut carnem (vti Diuus Cyprianus) Omnipotentia verbi Dei factam, seu transubstantiationem, quemadmodum vniuersus Christianus orbis, ad euellendam radicitus istam hæresim nominãrunt. Itaque cùm Catholici nitantur eo Christi ęternæ Patris sapientiæ verbo: Hoc est corpus meũ, intelligunt eos qui id negant, diuinã quoq; omnipotentiam & incarnationem filij Dei deinceps negaturos. Ita vocem hãc diuinæ omnipotentię in conuentu Poissiaco omissam à Theodoro Beza in fidei suæ confessione, Theologi Parisienses animad uertentes perfidum Apostatæ Symbolũ explosere. Præter autem illa, quę inter illos Caluinianorũ duces dissidia fuerunt, Marloratũ olim Augustiniani ordinis, sed postea laqueo suspensum ob Rothomagẽsem proditionem, Petrum martyrem Canonicum quondam regularem, sed deinde ad Zuinglianos deficientem, Bezam (vt mittam modò pugnantem cum illis, Lutheranam panis & Christi in Sacramento, Christi consubstantiationem) alij illi Caluini, Bezæque Atheismi eruperunt. Et istas autem impietates haud mirum est, si tot denique superstitiones, & magicæ imposturę sint inter hæreticos consecutæ, facili vt negotio deprehenderetur, inter quos Satanas regnet.

Geneuæ quidem lamiarum turba, non ita pridem fuit tanta, vt ipsi ministri, nisi fœdere cum dæmonibus icto, horum studium conciliâssent, iam citiùs quàm denique fiet, sese deturbatum iri, ad teterrimas illas tenebras, præsensissent. Sed audi Rex, id de quo Deus scit, quia non mentior; Cùm Geneuam ex Galliæ prouincia Massilienſi abducta ab hæreticis fuisset adolescentula, Missam detestari est iussa, quæ dęmone deinde suggerẽte, ipsum etiã Deũ apertius conceptis verbis, traditaque dæmoni schedula pernegauit: Ex eo tempore cum incubis rem habere, & facinorà quæque committere, ac publicè testari cœpit (vbi in eandem Prouinciam redijt) neminem à se, pręter Satanam agnosci aut coli dicebat. Itaque ne ipsius quidem Dei nomen pronuntiare voluit coram senatoribus ijs, qui fortè adhuc Auenione superstites sunt, quiq; cùm apud sese iudiciũ de illa haberent, totius rei seriem in acta publica retulerunt: Tandem exorato Deo resipuit, & cùm quadraginta dies ad suppliciũ, quò fuerat mulctata, se pararet, mirata est diuinam erga se clementiam, quam lachrymis ante iudicum subsellia extollens, Sacramentis expiata, ad locum supplicij accessit. Quid Deus optime (cùm & ipse adessem) retulit de Hęreticorum fallacissimis fraudibus, mulier moritura & mortem (vt diuinæ iustitię Christo miserante satisfaceret) non detrectans, cùm tamen haud difficile ex custodia potuisset aufugere.

Lamiæ & superstitiones inter hęreticos.

Sed & propria habem⁹. Volanus iste, qui tuę Maiestati librum inscripsit, pecuniã ante paucos dies perdidit, famuli culpa id accidisse suspicatus, Cracouiensem istum hariolum Vilnæ commorantem, alios itẽ scitatur, quanam ratione posset argentum reperi-

Nota Volanę egregiũ facinus.

reperire; responsum accepit, chartam in casei frustum imponat, adscriptis quibusdam diabolicis verbis: sic diuisi in frusta casei, & data famulis de quibus dubitabat, portione, eum qui hunc deglutire non posset, pecuniam esse furatum. Consiliũ ergo Volanus iste tantus Euangelicus, ab omni scilicet superstitione, & idololatria abhorrens, arripuit, idq; in rem conferenti sus adfuit Satanas, qui deluso homine famuli fauces impedire videbatur, quominus ea seum deglutiret, tum Volanus misellum in vincula conijci curauit, præclarumq; istud suæ in diabolum fidei specimen ante octiduum ita amicis retulit, vt iam illustribus istis Proceribus tuis, ac magistratui eo ipso referente innotuerit.

Responsio Catholicorũ qui, ppe Geneuam sedes suas habent, cur Caluinianã doctrinam nunquã ad miserint.

Talia ergo & ipsi proximi Geneuẽsibus pagi atque oppidani, ad Sabaudum Principem spectantes cognouerunt: qui quoniam semper in Catholica fide perstabant, à viro prudente sunt interrogati, cur nouũ illud Euangelium, Catholico abiecto non dum admisissent, cùm præsertim ad eam rẽ sedulò & sępè fuissent inuitati, ac verò longinquæ tot regiones eo contagio auidè inficerentur. Ad ea responderunt; minimè quidem hoc esse mirandum; longius enim Caluinianorum verba, libellosque plenos fuci & mendaciorum, quàm scelerũ historias inde exportari. At nos (inquiunt) qui singulis hebdomadis, Geneuam ad forum nundinasve conuenimus, qui Regnum illud Diabolicæ confusionis plenum etiam ex ipsa oculorũ inuersa acie cernimus. Videmus autem hinc inde ad eum asylum tãtum modo trãsfugas, apostatas, exules, quotidie accurrentes, nunquam patiemur nos deduci de recta religione, quam plenam pacis, & fidei erga Deũ & principes fuisse, maximo nostro bono experimur: quæ nisi essent omnia, certè is qui olim Catholicæ ac modò eiectis antiquis ciuibus hæreticæ Geneuę est status, in hac nos sententia magnopere confirmaret. Quamobrem in fide stant, & præfecturæ iam aliquę finitimæ sensim ad fidem Catholicam redeunt.

Ministri Caluiniani cum Turca colloquiũ & Caluiniani cũ Mahometana secta collatio

Dignum autem illud est, quod tibi, Serenissime Rex, Hungaro narretur, quod in Hungaria paucos ante annos accidit Caluiniano cuidam ministro, qui cùm prefectum Turcarum vrgeret, vt sectam ipse suam captiuis Christianis, sine periculo posset exponere, afferebat, hęreticorum, id est, suum Euangelium Corano, siue Mahometis legi non adeò esse dissimile: Sanctorum enim, aiebat, virorum qui sunt in cœlis, preces, purgatorium item, & alia (vti vos Mahometani facitis) nos quoque Caluiniani negamus. Antiquas bibliothecas & Synodorum memoriam, vti vos fecistis, ipsi etiam sustulimus. Quòd edixit Mahometes, ne quis aduersùs suam legẽ disputaret, eam verò iureiurando obstrictus fateretur, id nos item Geneuę cauemus. Nã vel expueris nouam fidei nostræ confessionẽ à nobis tãtum editam, extorquemus, & hos, quamuis quod recitant non intelligant, ad præstandum tamen iusiurandum cogimus. Plures aliquãdo vos Mahometani vxores aut cõcubinas ducitis: Et nos Caluiniani mulierẽ superstite licet marito, posse seiungi, & cum alio viro coniungi (alterã licet hic habeat vxorem) non ita ingens facinus arbitramur. Sacraria templaque in Synagogas siue Moscheas mutãstis, aut destruxistis. Nos quoque sacrarijs direptis eadem vel in nostra consistoria, vel in equorũ stabula, vel armamentaria cõuertimus, vel denique solo æquauimus. Scripta de virginitate, deque alijs eiusmodi Apostoli cæ Ecclesiæ vestigijs non agnoscitis. Nec verò qui virginitatem voueant habetis. Nos item Caluiniani nihil vnquam pro virginitate cæterisque huiuscemodi rebus in lucem edidimus, quin verò & cœnobia virginum antiquissima erasimus: conscientiæ libertatem, vnicuique in vestris ciuitatibus permittitis, hanc nos quoque, & à Regib⁹, & à Rebusp̃ublicis vel armata manu exigimus, nisi quòd in nostris locis nemini eandem libertatem concedimus, ac ne Catholicum quidem librum retineri libenter sinimus. Ad hęc Turcarum præfectus quem Bassam vocant. Quin, ait, iam vos Caluinianos, & nos eosdem breui futuros video, nisi quòd relicto nobis aquæ potu, vos tamen vinum omnino retinere, eoque inebriari voletis.

Verùm his omissis ad vrbem Romam, quam Volanus omniũ scelerum officinam vocat, veniamus. Et primùm de Pontifice ipso, ætas, rerum vsus, frugalitas, in pauperes autem effusa liberalitas, doctrina, solicitudo omnium Ecclesiarum & reliqua q̃ supra de illo attigi, hominẽ mendacij et calumniæ possent conuincere, nisi fascinatus oculus ad lumen magis cœcutiret.

De Romana verò officina, age, aliquid expendamus: Si primũ istud statuemus, ex legitima ipsarum legum promulgatione, non ex aliquorum vitijs veritatem illarum esse perpendendam; alioquin nec institutam à Christo familiam, in cuius aliquem (vt sanctus inquit Augustinus) scelus peruasit, nec Apostolicam Diaconorũ ordinationem, ex quibus Nicolaus cecidit, neque omnino Ecclesiam vnquam Regesve vllos (licet præstantissimos) à calumnia vindicaueris. Et legib⁹ quidẽ Ecclesiæ, quæ ad mores attinẽt, cũ antiquis veritas,

tas, recentibus autem falsitas, ab istis ascribatur, tu optime Rex, qui sanctam Tridentinam Synodum integram ante biennium perlegisti, cognoscis, quàm impudenti medacio hæretici Romanam Ecclesiam onerant.

Catechismus Romanꝰ elegantissima & illustrissima veritate conscriptus.

Iam de doctrina fidei satis dictum est, quam item ex ipsa eadem Synodo, & Catechismo Romano,, quem libenter versas, solidissimam esse intelligis. Hic autem liber si à proceribus istis abiecta ramentorũ istorum & hæresum sorde, attentiùs legeretur: nihil ipsi in eo aut illustrissimæ veritatis, aut elegãtissimi styli desiderarent. Sin verò q̃ Romę pietatis opera eduntur, addúcimus in mediũ, non deerit in quo tanquã in speculo vberrimum pietatis exemplum eluceat. Plurima enim in ipsa vrbe templa ędesve sacræ numerantur, in quibus, vbi olim dæmonibus, & turbæ illi falsorum Deorum litabatur, iam per tot seculà psalmi, preces, & Sacra Deo Optimo Maximo offeruntur. Plures ibi sunt Virginum, & hominum familiæ religiosæ, quę cùm Patrem, Matrem, Fratres, Sorores, mundũ atque adeò animas suas, Euangelium Christi secutę, reliquerint, certant bonum certamen, expressumque in seipsis antiquissimę vestigium Ecclesiæ seruant, vbiq; quotidie verbum Dei explicant, & ad ipsius normam animas exercent. Sodalitates autem plurimas videres, quarum hę custodia rum publicarum inuisendarum, & è manibus infideliũ redimendorum captiuorum, alię sepeliendorum pauperum mortuorũ, illæ Virginum legitimis thoris iungendarũ, aut orphanorum alendorũ, vel pauperibus erubescentibus subsidij ferendi, aut deniq; reliqua charitatis officia præstãdi curã gerunt. Vna inter alias sanctissimæ Trinitatis nomini dicata, multorum nobiliũ sodalitas est, quę vna centum & viginti peregrinorum millia, ad pia vrbis loca, ex vniuerso orbe Christiano confluẽtium, ante quadriẽnium ipso vno anno excepit, aluit, viatico denique iuuit. Illustrissimi Principes, & Reuerendissimi Cardinales, pauperũ pedes lauare, & inungere, atq; his publicè ac priuatim ad multam noctem cibum ferre, & inseruire non erubuerunt. Iam in sancti Spiritus, quod dicitur nosodochio, & in eis, quę Beatissimæ Virginis, sanctorũ Ioannis, Iacobi, & alię vocantur hospitales domus, cęterisq; pijs in locis, si dixerim supra Centum aureorum millium numerũ, in pauperes ęgrotos singulis annis impendi, fortasse non mentiar. Domicilia verò excipiendis, quæ ad castitatem resipiscũt, meretricibus, & ijs quibus ob parentũ improbitatem aut penuriam, vel externorũ vitam impuram, periculum aliquod imminet, nec desunt, & hę Pontificis, Cardinalium, & aliorum piorum hominũ eleemosynis sustentantur. Tu autẽ Rex non ignoras, Collegia ibi esse plura, Oriẽtale, quod Græcorum dicitur, Germanicum seu septentrionale, cui vni plus duodecim nummorũ aureorũ millibus, in singulos annos à Põtifice hoc fuere perpetuò attributa. Anglorum item & Romanorum clericorum, atq; Neophitorum seminaria taceo, cùm & alia tot Pontificis sumptibus instituta fuisse, & institui modò singulari tua cum lætitia cognoueris. Quæ cùm ita sint, eruntne hæc tanti, vt si aliquorũ illinc peccata, hinc autẽ virtutem & pietatem omnem aliquis cernat, non potius ei quod bonũ est (si bonum quærit) cogitatione inhæreat? Quę autem Pontificis & Catholicorum præcipua mens sit, hinc facilè non deprehendat? Mitto Sacrarum ædium extructiones, cultum, sumptus in easdem familias religiosas ingẽtes, quicquid verò, nulla recuperandi spe, vel Regibꝰ, vel alijs missum est, & ad Turcam, atq; ad rebelles à vastatione ac direptione Regnorũ & templorum arcendos ex vrbe prodijt, id certè opinionem multorum superat. Romani autem populi, religio, & resipiscentiũ conuersiones, qui à remotissimis finibꝰ ad expiãda sua facinora, ad vrbẽ ꝓperant, & ablata restituũt, ac deserta pietatis castra repetunt, & cœlibatũ iterũ amplectuntur. quãtę, qualesve sint, ex ipsa Pœnitentię & Eucharistiæ Sacramẽtorum quotidiana perceptione cernuntur.

Quin igitur, qui tot probris impudentissimè (quia scilicet isti Caluiniani tantũ carnalia sectati sunt) vrbẽ afficiunt: hæc potiꝰ non meditantur, atq;, vt ęgroti faciunt, qui cùm conualescere cupiunt, non aliorũ morbos, sed suam ipsorum valetudinem cogitant & curant, ad illas quas diximus, pietatis officinas, oculos & animos potiùs quàm (vt muscæ ad scabiem, relicto toto corpore sano) ad fœditatem aliquorum conuertunt. Vesùm & scorta (inquit Volanus) et alia scelera, & luxus à multis exercentur. At & hæreticus sciat, suggestibus vndique à Catholicis concionatoribus, ipso Pontifice iubente & præsente, talia increpari, publicaque detestatione remoueri. Ne nunc attingam, quæ de multis supplicia sumuntur. Qui autem pœnitentium confessiones excipiunt, dispositi sunt, vbiq; & hi pietate Christiana, vt continenter peccatores obiurgant, ita redeuntes ad cor, oleo, & vino vulneribus appositio, ad sanitatem reuocant. Cæterum sacrilegia, & lapsus reliquos, si quis dixerit Pontificis, & sanctę sedis Apostolicę decreto, vel doctrina defendi, is aut hæreticus, aut lęuissimus, & impudentissimus fit.

Si qui

Si qui autem, cùm cæteris lumen præferre deberent, ij turpis vitæ edunt exemplũ, nemo negat, quin iustissimo iudici (nisi resipuerint) casuri sint, ac Christi bonis ad luxum, ad auaritiam, ad fastum abutentes, æternis doloribus sint amarissimè excruciandi.

Scis autem ex varijs Prouincijs, plures ad vrbem (vt alibi quoque fit) accurrere, vel ambitionis, vel aliarum cupiditatum stimulis incitatos. At quid hæc ad veritatem doctrinæ, ad leges optimè sancitas, ad Sacerdotij dignitatem, ad illa clarissimæ pietatis vestigia infirmanda faciunt? Quid inquam, ad Pontificem, & vrbem ipsam mordaci dente conuellendam? Prophetæ, & alij sanctissimi viri, si vitia exprobrarunt, nunquã ritus Ecclesiæ aut Sacramenta, vel pietatẽ, quæ residebat in bonis reprehenderunt, nunq̃ item templa euerterũt. Sed & ipsi Pontifices, atque alij antistites edi, & in alias linguas conuerti, ac legi eorũ libros, sedulò curárunt, qui malos mores in Ecclesiam irrepentes, vehementiùs accusarunt. Quòd quidem Catholicæ ac sinceriss imæ ingenuitatis esse indicium, nemo pius non intelligit: Hæc igitur est officina Romana, & præcipuus vrbis status. Quòd si Regum aliorumq̃; Principum studio caueri possit, ne, qui ex eorum ditione Romam malè morati commigrant, alieno patrocinio in flagitijs aduersus omnẽ magistratus diligentiam tegerentur, haud tantopere laboraremus.

Ceterum iniquum est, aliquos ad dignitates falsa à Laicis commendatione, & narratione Pontificibus obtrudi, eorumque promotiones interdum quoque minis tẽtari, atque omnes adhiberi machinas ad turbandum Ecclesię ordinem: deinde verò in Vrbem contumelias iaci, & ipsa etiam pecunia conducere nonnullos, qui ad quæstũ scriptitantes, scandala omnia colligunt, vt pietate obscurata, iniquitas vbiq; dissemināta, latissimè pateat. Sed & tu, Serenissime Rex, intelligis, in tuo regno quorsum Romana studia spectant, & cùm nihil non rectum tibi inde scribatur, vides tamen quãtæ difficultates in minimo quoque negotio cõficiẽdo existunt. Intelligis enim, Maiestati tuæ continẽti studio à Pontifice proponi, vt dignis sacerdotia conferantur, vt suum cuiq; ius tribuatur, & ij, qui ouibus præsunt, ouilia ne deserant. Si qui ex pluribꝰ sacerdotijs reditus, & pecuniã improbasiti corradũt, ij vno contẽti sint, cũq; ita pascẽdo Christi gregi plures sint futuri, suũ etiã diligentius officiũ prẽstare possint: Vt itẽ in Catholicis Academijs, aut collegijs iuuentus instituatur, vt deniq; Rutheni, Liuones, Mosci, Tartari, te Ecclesiæ studio studiũ tuum adiungente, Christũ rectè colãt, nempe vt aliquando cum eis sempiterno omnes æuo, perfruamur.

Hæc verò cùm ita se habeant, cogita, an isti, qui ad iudicium & autoritatem tuam de Romana Ecclesia prouocant, tuæ Maiestati de alienatis Ecclesię ac Reipublicę bonis, quidquam vnquam proposuerint, rati onẽ scilicet vt inires vt quæ Dei sunt, Deo, quæ tua sunt tibi redderentur: quòd cùm subdola calliditate prætermiserint, ista verò pronuntiẽt, sentis qua pœna eorum linguæ essent à iusto Rege coercendę, ne dicam præcidendæ.

Quod si adhuc de istis queras, vndenam tibi de Ecclesia iudicium sumes? quid obscro respondebunt. Tu certè inquies, Christus Dei filius, non Stephano Polonię Regi, alijs ve Regibus, sed Petro pascẽdas oues tradidit, in controuersijs aute fidei finiendis, diuinisq̃; eloquijs ad sancti spiritus mentẽ exponendis, quæ à Christianis, & præstantissimis Regibus inita est ratio, vt ad Christi Vicarium adirent, eandem me sequi fas est, si Rex & Regum qui ex Deo regnarunt similis esse voluero.

Nota de ijs qui ad Principũ tribunalia fidei causas reuocare nitũtur.

Sed fac, vt in negotio religionis pro voluntate Caluinianorum decernatur, num fœderati socij, qui alijs hæresibus sunt imbuti, iniuriam istam deuorabunt? Sin autẽ ab antiquissimis Synodis, ad verbi Dei & Spiritꝰ sancti amussim pestilẽtes hæreses iã explosę, iam iterũ examinandę sunt, incertius quàm mundanum erit diuini numinis tribunal, in quo postrema promulgata sententia nemini licet hiscere. At cùm deceptus putat, quoniã Apostolorum tempore de Messię aduentu, Iudęi scripturas scrutabãtur, idipsum quoq; abvnoquoq; semper (sublato licet illo Iudaico velamine) esse faciendũ, non videt infælix q̃ inde consequũtur incommoda. Iam enim Symbolum Apostolicum iterum exploditur, & Christus ipse negatur Deus, ac deniq; cùm nullus futurus sit (vt inquit Tertullianus) quærẽdi finis, fiet, vt veritas inuenta omnino perdatur. Sic itaq; diuersarum hęresum procella multos semper inuoluit, & in Atheismum tandem præcipites agit.

Tertull. de præscriptione.

Iam verò quartum pene elabitur seculum, cùm de transubstantiatione hęretici pertinaciter disputare, & virus suum vbiq; serere cœperunt. Conuenêre cum Romano Pontifice Constantinopolitanus, & Hierosolymitanus Patriarchę, Archiepiscopi septuaginta, Episcopi duodecim supra quadringẽtos, Abbates, et Priores mille ducẽti, & qndecim; Legati affluêre Græci & Romani Imperatorũ, Regum itẽ Christianorũ Hierosolymæ, Gallię, Hispanię, Anglię; in eo exactissimè verbum Dei, veritasque

tasque examinata est. Et vniuersus orbis Christianus, diuinâ sententiâ per vniuersalis Ecclesię cõsensum, incredibili veritatis prędisidio excepit. Quis igitur erit ille nunc adeò excors, vt vel in dubium definita reuocet, vel ad vnius perstreperi corui volatum timeat, si Christi, & Christi Ecclesiæ potiùs, quàm hæretico homuncioni, fidem inconcussam adhibeamus?

Synod. Tridentina.

Duodeuiginti annos Satanas omnem lapidè mouit, interturbando sacrosanctæ Tridentinæ Synodi progressu: Ad hanc de controuersijs, quæ nostro hoc seculo emerserunt, hæretici sunt euocati, ab ipso etiam Cæsare, & Regibus, à Principibus omnibus ferè Christianis, fides publica ijs missa est, vt si perstare in errore voluissẽt, impunè ac liberè abirent: Cæsaris autem & Regum atque aliorum Principum oratores affuerunt, neque verò Romæ, sed inter fauces hæreticorum (vti sæpissimè alias à Pontificibus Maximis procuratum est) Synodus habebatur. Ad illã ex Indijs, Lusitania, Hispanijs, Gallijs, Italia, Germania, Polonia, Hungaria, Dalmatia, Græcia, Asia, Episcopi vita doctrinaque excellentes, & Theologi alij plures confluxẽre, & ipsi quoq; Reges ac Principes, Theologorum numerum qui Synodo interessent, cum suis oratoribus miserunt. Hos autem omnes neque Gallici tumultus, nec marium pericula, nec immensi itinerum tractus, neque Lutheranorum metus, aut ignotæ linguæ perterruerunt, quò minus, vbi Ecclesiæ erat corpus, eò tanquam aquilæ conuolarent. Cur hæretici tum, qui ad terrenorum Principum tribunal diuinam caussam reuocant, ad eandem Synodum non iuere? scilicet, aut in carnali illo suo cœno latitabant, aut Germaniam & Galliàs excitabant ad diadema de Caroli IX. Galliarum Regis capite decutiendum. Si verò ab inermibus Episcopis, alienoque in solo commorantibus sibi metuebant, vbi erat illa Spiritus sancti vis, verbique Christi virtus, qui ore suo interficit impios, vbi infractus ille Euangelij propugnandi animus, qui toti spirituales ob diuinam gloriam se iactant omnia passuros? Sed demus hoc talium Prophetarum trepidationi, illud autem quanam excusatione tegent, quòd neque eo tempore, neque postea vnquam cum Lutheranis, nec cum reliqua hæreticorum colluuie, in fidei caussa quicquam vnanimes statuere potuerunt? Proferant Hæretici Synodum aliquam suam, quæ extet adhuc. Conciliabula sanè scimus fuisse nonnunquam, quę item latrones cogunt. Sed & ea in irritum illicò veritate elucescente recidisse; nemo vix literis tinctus, ignorat.

Nunquam hæretici inter se cõuenire potuerunt.

Haec res caussa fuit, prudentissime Rex, cur Germanica natio alioquin viribus ac virtute prędellens, fortitudinem animi hausti hæresibus ita amiserit, vt postea aduersùs Christiani nominis hostes, nunquam arma alacriter sumpserit. Et tu quidem intelligis, non ita alacri animo, Imperatorem in aciem copias educturum, in quibus variæ sectę cùm sint, varia item disidia gignunt. Ex his enim aut detrectatur imperium, aut tardiores progressus habet victoria: ac si quando ex inimicis per inimicos suos, Deo supplicium sumente, aliquid fortius patratur, id denique (quod ad eos attinet) vim nullam soliditatẽq; habet. Et tamen Volanus ex calice illo Geneuensi ebrius, cùm nihil videat, nisi quod velit, audet asserere, Heluetios vnicas Ecclesiæ Dei colũnas esse, quib⁹ inter sese cõcordibus, Academiam quoque Parisiensem succubuisse mentitur. Diuinum autem virũ, honoris caussa, Bezam appellat.

Heluetiorũ, meliores Pagos esse Catholicos.

Sed de Heluetiorum concordia videamus. Quinque enim nobiliores pagi, quorum primarius est Lucernensis, Catholicam ita fidem retinent, vt hęreticos iustis prędijs hosce totos annos in Gallijs sępe vicerint, & collegium non ita pridem Societatis IESV Lucernæ instituerint, vti & alterum fit Friburgi. Ex quibus tanquam seminarijs prodibunt, qui denique illud Geneuense impietatis antrum euertent. At neque inter ipsos hæreticos pagos de religione idem est sensus. Nam inter eos monasteria sunt ingentia, & Abbates, quibus non minima pars obedientiam, & omne officium, vel contra ipsos Sacramentarios præstant.

Bezę voracitio, & progressus in hæresi.

De diuino verò isto Beza, Lituanis forsan venditari posset ab hæretico fucus: Sed qui vocationis, seu fugæ illius miseri, ad Geneuenses, initia & progressus norit, tam impudentis tituli mendacium horrebit. Beza enim Sacerdotio (quod olim obtinuerat) duobus eodem tempore diuendito, vt maiorem pecuniæ summam corraderet, Candida autem sartoris adhuc superstitis vxore, quam ille deperibat, abducta, Geneuam nouus Paris, & patriæ conflagrator aufugit. Hic se ad Caluinum adiunxit, qui cùm antea Canonicus Nouiodunensis in Gallia fuisset, ac deinde à Catholica religione deficiens, in Germaniam esset profectus, homo versipellis & superbus, etiam à Lutheranis, quorum dogmata conuellebat eiectus, sedem sibi Geneuam delegit. In hac plures annos cùm vixisset, eiectis ciuibus, & exulum manu in Rempub. introducta, Galliam bello inflammauit, deniq; sparso latè veneno, quartum iam cõiunx, quòd sine carne spiritualis ille tantus vir viue-

Caluini vita & mors.

viuere nunquam potuisset, incidit in fœdissimum morbum, vermibus autem scatens, extremos cruciatus ferens, vt Herodes, qui cædem tot innocentium patrârat, aut sicut Antiochus, qui Dei templum polluerat, miserrimus ad inferna descendit. Hi igitur sunt Dij Volani (Rex) hi sanctissimi scilicet & diuini viri, qui eũ ad istud virus euomendum lactârunt.

Lutheri initia, progressus, exitus cũ Ignatio conferuntur, qui fuit fundator Societatis Iesu.

Quòd si Ignatij Loiolæ, quem iste toties vnà cum Societate nostra plaustris contumeliarum onerat, initia, progressus, exitũ, cum istis suis hæresiarchis contulisset; næ aut mutiret ille, aut si saperet, sanctas Christi Domini vias suspiciens, & resipiscens veneraretur. Quo enim tempore Luther rus ad sordes, ad carnem, ad Germaniæ diuisionem, à religione secesserat, ille alter à seculo, à nobili, quæ est in Cantabria familia, relictis omnibus, ad pœnitentiæ opera, & ad eremum confugit. Lutherus scholas pietatis, & religiosas domos euertit: Ignatius eas Deo adspirante, vel excitauit, vel iuuit. Luthero, Satanas ad bonarum literarum studia, & diuinam scripturam deprauandam; Ignatio, Christus Dominus ad collegia instituenda, diuinumque verbum rectè exponendum, est vsus. Illo Magistro Luthero plerique discedentes à fide naufragium passi sunt: Ignatio laborante plurimi vel facinorosi ad probitatem, vel hæretici ad Ecclesiam Catholicam, vel gentiles ad Christi fidem accesserẽ. Luthero quasi tibicine suscitata, aduersus Christianos Principes bella subditorum; nulla vnquam seditio, nulla ex Ignatij disciplina, nulla vnquam in ciuitate commotio est orta. Qui ex schola sepiticipitis Lutheri prodiere, sectas penè innumerabiles, vel ipso superstite peperere: Ignatius etsi antequam moreretur, centum collegia in omnibus omnium fermè nationum Regnis instituit, summa tamen suorum consensione Christi Regnũ, aduersus omnes sectas promouit. Lutherus se in Pontificis conspectum dare detrectans (quòd reorum est proprium) vel iusti tribunalis, vel legitimæ Synodi præsentiam, vel Academias omnes celeberrimas, vbi hæreticum virus cę pit spargere, declinauit. Ignatius primò multam pœnitentiam egit, summis autem laboribus exantlatis, cùm mari a traiecisset, Christi Domini patientis loca inuisit, inde in Salmanticenſi, Complutenſi, Parisienſi Academijs, opera literis strenuè data, ad Ecclesiæ tribunal, ne in vanum curreret, accessit. Retrò respiciente Luthero virginitatis cultus, & cœlibatus, ieiunia, Sacramentorum vsus, ac reliqua eiusmodi cę lestia exercitia conciderunt: Eadem plurimis in locis Ignatio ad aratrum nunquam reuocatam manum ponente stetère, & in pristinum statum rediere. Ex corde calamoq; Lutheri libri virulenti exierunt, quibus Cæsaris, & Regum omnium, atque aliorum Principum nomina prosciſſa sunt: Ex corde calamoque Ignatij spiritualium exercitiorum liber, qui Christi Domini vitæ capita, seriemque mirabili Spiritus sancti artificio proponit, Sanctæ item & ab Ecclesia approbatæ constitutiones editæ sunt in lucem. Neque verò ex eius Societate liber vnquam, ne aduersus quidem ipsos Ecclesiæ Dei inimicos Principes prodijt. Denique (vt multa prætermittam) Lutherus Imperio, Germaniaq; labefactata, cùm vespere bene potus, contumelijs in Ecclesiam editis cubitum iuisset, in lecto repertus est mortuus, quicquid ad eius vitæ, corporisq; fœtorem tegendum, procurauerit Ionas de illius morte mentiri: Ignatius cùm tot virtutis seminaria, quæ indies augentur, reliquisset, præuisa ante aliquod tempus morte, rebus Societatis explicandis, & orationi sedulò vacauit, deinde Sacramentis munitus, IESVM identidem appellans in pace animam efflauit. Neque verò orba tali parẽte Societas in varias sectas discissa est, sed qui superfuere Patres, stetere animis, ac per omnes ordines insolita suauitas Spiritus, & mẽtium vigor effecit, vt quoquouersum incredibili alacritate cœptum strenuè cursum tenerent, ac teneant.

Cur hæreses omnes Catholicã Ecclesiam oppugnãt, à qua omnes expugnantur.

Sed redeo ad te Rex, ad quem iste tanquam ad veritatis vindicem prouocat. Venisti non ita pridem ad hanc ciuitatem Lituaniæ caput. Hìc vides ex altera parte perfidos Tartaros & schismaticos Ruthenos, ac varia hæreticorum genera, ipsos autem ex altera parte Catholicos plurimos. Et Tartari quidem, quoniam Mahometem sectantur, Rutheni autem quoniam cum schismate multos errores hauserunt, ac denique hæretici, qui à recto fidei tramite deflexerunt, quid est hoc, quod ipsum Catholicæ Ecclesiæ iugulum caudis iuncti, diuisi capitibus, omnes petunt? Ipsa verò vna Catholica Ecclesia, veritatis firmamentũ, istos scopulos tuta præternauigat, & sola improbi auri, & fallacis metalli speciẽ tanquã index certissimus prodit? Sanè, quod vnum consentiensque est, id verum atque adeo solum est.

Nota. Sicilia, Sardinia, Cyrnus, Baleares, aliæ Insulæ Catholicæ Lusitaniæ & Hispaniæ Insulæ.

Iam vniuersum Christianum orbem circumspice, Siciliam, Sardiniam, Cyrnũ, Baleares, atque Adriatici, & Aegæi maris nonnullas Insulas. Catholicam hæ omnes fidem antiquissimam profitentur. Lusitanię Regnum, quæque ad illud oppida in Africa, Insulę in Oceano pertinent. Hispania vniuersa eundem ritum, & religionem colunt. In Gallijs verò (ne Volanus ipse si

Galliæ primariæ omnes ciuitates.

bi neſcio de qua prophetia, & Galliarũ interitu glorietur) Lutetiæ, in qua ſunt minimum ad Quadringenta millia hominum, Rothomagus, Aurelia, Toloſa, Lugdunũ, Gratianopolis, Auenio, Maſsilia, Burdegala, Burgundia vniuerſa, Campania, Morini, Turonenſis regio, & pleræque aliæ integerrimam à Regno Clodouei per vndecim ſecula Catholicam fidem ſeruant. Italia Catholica eſt, quæ vna pluſquam ducentos partim Archiepiſcopatus, partim Epiſcopatus habet, populis ſcilicet frequẽtiſsima. In vno enim Archiepiſcopatu Mediolanenſi nongenta, id eſt, nouies centum millia hominum ſunt. In Brixienſi quingenta millia, totidem in alijs nonnullis.

Belgiæ ordines è multis ciuitatibus hæreticos eiecerunt.

Belgium autem, licet ab hæreticis afflictũ, non minima tamen ex parte fidem tuetur auitã, ita vt Duaco, alijſq; ex ciuitatibus, & ex Arteſia tota, non ita pridem hæreſum peſtem eiecerit, quòd ſub præſidij ſpecie ſenſit tardius quàm expediebat, in ſua viſcera callidè inſinuatos, ex Anglia puritanos, ex Hollandia, & Zelandia Anabaptiſtas, ex tractu Rhenano Caluinianos, ex interiore Germania Lutheranos.

Iam verò plures Germani Principes Catholici ſunt, & magnum Catholicorum numerum habent, aut ciuitates integras, non ita difficili negotio ad Catholicam fidem indies reuocant. Rodulphũ Cæſarem auditi Rex, Flaccianam Manichæi hæreſim ab Opitio olim ſutore Ratiſponenſi in uectam, vnico penè momẽto, Vienna prorſus expuliſſe. Idem iam fit in Morauia, in qua Anabaptiſmus, & aliæ peſtes graſſantur: Et Olomutij, quæ regionis illius primaria eſt ciuitas, nullum eſt templum, in quo ritu Catholico ſacra non adminiſtrẽtur. Cùm etiam ſeptingenti ibi ſint adoleſcentes, quos Collegium Societatis noſtræ pietatem cum literarum ſtudijs docet. Bohemiæ Regno Catholici non deſunt. Nam præter Illuſtr Roſembergij ditionem, aliaque loca, Pilznã eſt inſignis ciuitas, quæ aduerſus Ziſcam, & reliquos Huſsitas cùm fortiſsimè pugnaſſet, antiquiſſimam ſemper fidem retinuit.

Vienna ejecti oẽs hæretici miniſtri.

In Bohemiæ Regno multi Catholici.

Pilzna ciuitas Catholica.

Iam Pragæ Pontificium eſt ſeminariũ, Cæſareo Collegio adiunctum: in quibus aliquot adoleſcentum centena ad omnem pietatem à Catholicis erudiuntur. In comitatu Tyrolenſi nemo hæreſim docere audet, prohibente Sereniſsimo Ferdinãdo Archiduce Auſtriæ. Auguſta ipſa Vindelicorum cùm bonam Catholicorum partem contineat, in pace, & ſpe reſtituendæ fidei adminiſtratur. Bauariam ſuperiorem atque inferiorem, Illuſtriſſimus Princeps Albertus, omni prorſus hæreſeos exercitio purgauit. Hic rogatus à multis apud Pontificem egerat, ijs qui vtramquè ſpeciem cuperent, ea vt porrigeretur, ratus ea ratione complures hæreticos ad Eccleſiam Catholicam ſeſe adiuncturos. Verùm deinde expertus eam porrectionem (vt ille dicere ſolitus eſt) fomitem eſſe hęreſeos, turbinem illum ſchiſmatis ſuſtulit, & vaſa ei rei deſtinata publicè effringenda curauit. Is Germaniam vniuerſam (ſi Principes velint) Catholicam illicò futuram non dubitat, cùm ipſe vniuerſam Bauariam varijs infectam hæreſibus, & à Prouincijs hæreticis totam penè circumſeptam, iam ab aliquot annis Catholicam, Deo iuuante, reddiderit. Quæ quidem ditio in centro penè Germanię ſita, Academiæ Ingolſtadienſis, Collegij Monachienſis, domus Lanſpergenſis, aliarumque in primis religioſarum familiarum opera, fructus longè lateque in finitimas regiones Catholicos immittit. Is ille eſt Princeps, qui cùm vitas omnes Apoſtolorum, & Martyrum, atque aliorum ſanctorum à Surio collectas legiſſet, eas in Germanicam linguam edi magna impenſa, & in vnaquaque Parœcia haberi curauit, vt populi Apoſtolicæ Eccleſiæ, ac conſequentium ſeculorum ſtatu perſpecto, neque omni vento doctrinę circumferrentur, & ad pietatem accenderentur. Eiuſdem Principis iuſſu Concilium Epheſinum, ex ſua illa celeberrima bibliotheca depromptum, & à Theodoro Peltano in Latinũ verſum eſt. Quod ego cùm tuę Maieſtati obtuliſſem, vidiſti quanam ratione Theodoſius, & Valẽtinianus Imperatores ſartam tectam Catholicam religionem, contra iſtiuſmodi hæreticos conſeruârunt.

Pragæ Seminarium Pontificis & collegiũ Cæſaris.

Comitat° Tyrolenſis Catholic°.

Bauaria vniuerſa Catholica.

Sed ad id, vnde digreſſus ſum redeo. In primarijs ferè omnibus Germanię ciuitatibus, & aliquibus item oppidis, Collegia iuuentutis, vel domus Catholicę inſtitutę ſunt. Præter eas quas ſuperiꝰ attigi, Treuiris, Coloniæ, Moguntię, Spirę, Herbipoli, Fuldæ, Oeniponti, Dilingę, Auguſtę, Brunę in Morauia, Viennę in Auſtria, Græcij in Stiria, vt mittam Belgica, Gallica, Hiſpanica, Luſitanica, atque adeò illa, quæ in tuo Regno iſto iam adoleſcunt. Quin ipſe quoque Illuſtriſs. Saxoniæ Dux, fœdas monaſteriorum ruinas ex inuecto Lutheraniſmo non ſemel deplorauit, multiſque Caluinianis miniſtris capite mulctatis, reliquos in exilium egit. Et cùm in Saxonia ſpirantem adhuc noua genera veneni videat hæreſim Lutheranam, ægerrimè fert peramans pacis Princeps, inter Saxones miniſtros nulla ratione conuenire, & cùm ſe ſe mutuis libellis & ferro perſcindant, ſentit, quantum ab illa vetere Saxonia mutati ſunt populi, quos olim vna fide Catholica &

Seminaria & Collegia Catholicorum in primarijs Germaniæ ciuitatibus.

Illuſtriſſimus Dux Saxoniæ quid de miniſtris Saxonibus deliberauit.

ca & cultu ſinceriſsimo coniunctos Deus ipſe aduerſus omnem Chriſtiani nominis hoſtem, reddebat impauidos. Itaque & conuentu miniſtrorum indicto, ſi qua ratione conuenire poſſent, vidit denique nihil, niſi diſcordiſsimam concordiam eſſe conſecutam. Inter eos autem nec de lana caprina, nec de quæſtionibus ad acuenda ingenia propoſitis (vt interdum ſalua religione inter veros Catholicos fit, quod deceptus in diuerſum blaterando detorquet) ſed de Dei filij ipſius natura, deque alijs eiuſmodi lites extitere grauiſsimę, quas Eccleſia Chriſti iamdudum omni anathemate confodit.

Ex toto igitur Catholici orbis theatro, ad quem ingentes noui orbis regiones ad ſolis occaſum & ortum, & ad meridiem (ne dicam & ad ſeptentrionem) vbere populorum conuerſione, ſeſe indies aggregant, iſtum mihi Zizaniorum, & lolij manipulũ, iſtud mihi Vilnenſe Caluinianorum latibulum, quod nouiſsimè aduerſus edictum tuum extructum eſt, & reliquas paucas Synagogas ebriorum miniſtrorum cum Catholica Eccleſia confer, Sereniſsime Rex; ac demum diſpice, num verum ſit, quòd iſte glorioſè effutit: ipſum nempè tantùm Caluiniſmum efflorcſcere. Catholicam autem vbique religionem prorſus extingui, monachoſque cerni hiantes. Atqui verum eſt, Monachos à Iudæis, ab Hęreticis ſperni, ſed ab ijs, qui veri Chriſtiani & Catholici ſunt, non item. Quadringenti (vt de ſacris & pijs Dominicanorum & aliorum ordinibus taceam) Franciſcani ſunt in hoc Regno, quos Bernardinos vocant. Hi pro tua Reipublicæque ſalute aſſiduè Deum orant, & abiectis omnibus mundanis rebus ſumma cum honeſtate cultum diuinum exercent. Populis autem iſtis pijs magno ſolatio ſunt, & Euangelicæ veritatis exemplo. An igitur iſti extincti iam ſint prorſus Volano? Vnum Hæreticorum oſtendat ipſe, qui ea vitæ ſanctitate (re inquam ipſa) abiecta carnali ſarcina, ita vnquam vixerit, aut in tota Polonia nunc viuat. Sed & in hac ciuitate ex iis triginta ſunt, quibus templa non deſunt. Cùm præter illud, quo integro vtuntur, maius alterum templum piorum ope hiſce diebus inſtauratum ſit, quòd capiendis Catholicis, alterum eſſet anguſtius. Quingenti verò diſcipuli, præter alios ipſius Parœcię centum, qui in Vilnenſi noſtro Collegio Societatis IESV inſtituuntur, non ita poſt multos annos latiſsimè Aegyptias iſtas Hæreticorum tenebras diſcutient, diſcutiendas vtiq; latius, vbi tot centena adoleſcentum peruenerint ad frugem, quæ in reliquis Collegijs tui Regni Brunſpergæ, Poſnanię, Iaroslauię, & alibi, vti quoq; Pultouię, vbi fratris tui filium Illuſtriſsimum Andream, admirabili pietate adoleſcentem, doceri curas, erudiuntur. Interim Cracouienſis Academia magno huius Regni bono Catholicam religionem tuetur, ac docet. Quę́q; ſempiterna cum laude à Reuerendiſsimis Polonię, atq; Lituanię Epiſcopis Synodus Tridentina recepta eſt, Synagogas iſtas deijciet, ac Deo iuuante (quòd omnibus iſtiuſmodi latebris ſemper accidit) funditùs euertet. Ac tute quidẽ pro tuo perſpicaci iudicio intelligis, quàm facile in antiquas ſuas ſedes, etiam in hoc Regno veritas reſtitui vbique poſsit, dum ſeſe iſti inuicem dilacerant. Iamq; ſemina iniquitatis ſata peſtilentes iſtas Arianiſmi, Anabaptiſmi, Caluiniſmi peſtes; & ſexcenta alia portenta efficaciſsimo Dei iudicio protulerit. Cùm verò Illuſtriſsimi Radiuilij fratres perpetua cum gloria viã, ad Lituaniam purgandam, fortiſsimè patefecerint, vides Rex, quàm facile alijs proceribus ſit, præclariſsimum illud geſtum, in ſuis ciuitatibus imitari. Ij enim, Aui, Ataui, Tritaui, & ſuorum maiorum pietatem, magnanimamque illam in abſtergenda à ſua nobiliſsima familia hæreſeos labe fortitudinem oſtenderunt, cùm ſcilicet domeſticum iſtud latibulum ad terram deiecẽre. Typographiam autem, qua errores & verbum Dei deprauatum cudebantur, ad diuina eloquia incorrupta, atque ad pios libros ſanctorumque Martyrum, Virginum, & Apoſtolorum vitas edendas conuerterunt. Itaque peſsimè habet Volanum, quòd ramenta iſta ſuorum præceptorum, cernat iam ſordeſcere ijs, qui cauſſas tanti morbi acutiùs inſpiciunt. Et hæc eſt cauſſa, cur primùm Illuſtriſsimos Radiuilios inanibus terroribus tentat à via Chriſti auertere. Denique antiquos Patres (quos tamen interdum Caluinus ſuus blaſphemo ore aſinos vocat) ſanctiſsimos & caſtiſsimos verbi Dei interpretes iam nominat. Promat igitur, (vt ad hunc ſemel hoc dicam) illorum integra ſcripta. Hæc in Polonicam linguam (ſi veritatis zelo mouetur) conuertat, atque ita non adeò egebunt ipſe Volanus, & alij infelices doctiſsimis, & modeſtiſsimis præceptoribus, Scarga & Turriano, qui omnes iſtius libri errores iam pleniſsimè refellerunt.

Caluin. in Inſti. de Sacramento pœnitentiæ.

Quòd ſi Sereniſsime Rex, quemadmodum nunc ad reſtituendum Reipublicæ ſplendorem, & ad aduocandos pro Tranſſyluania Catholicos operarios incumbis, ita id ſemper defixum in animo habeas, quòd tam altè à puero tibi, tuęque Illuſtriſſimę familię inhęſit, nihil vt decernas, quin Deo priùs ſedulò commendes; Conſilia-

siliarios verò eos tibi adhibeas, qui terrena prudentia Samariam cum Hierosolyma non cõiungãt, neq; in boue & asino (quod diuina Scriptura prohibuit) arent, certissimè verò tibi persuadeas, eos qui Deo inimici sunt, nec Maiestati tuæ amicos esse; Interim autem caueas, ne pestes istæ libellorum, & seditionum hæreticarum pertuolent in manus eorum, qui apud te sunt, rẽ dignam Christiano & Catholico Rege facies, tuaeq; isti coronę alteram splendidiorem, & immortalem adiunges. Vilnæ ipsa die Pentecostes.

ANTONII POSSEVINI, DE SOCIETATE IESV,

RESPONSIONES AD NOBILISSIMI ET REGII VIRI SEPTENTRIONALIS INTERROGATIONES: QVIBVS DE

salutis æternæ comparandæ ratione, ac de vera Ecclesia cupiebat instrui. Additus est modus, quo verbum Dei, & Patrum libri legendi, ac legitima Concilia, ab illegitimis discernenda sunt.

RESPONSIONES AD REGII VIRI SEPTENTRIONALIS INTERrogationes, de vera Ecclesia.

INTERROGATIO I.

Num ij, qui omnia Ecclesię Catholicæ dogmata non credunt, possint æternam salutem consequi, dum tamen profiteantur se in Christũ credere, & peccata odio habere?

RESPONSIO.

De fide ad Petrũ c. 38.

SANCTVS Augustinus respondet: Firmissimè tene, & nullatenus dubites, non solùm omnes Paganos, sed etiam omnes Iudæos, Hæreticos atq; schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam præsentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros, qui paratus est Diabolo, & Angelis eius.

Ibidem ca. 39.

Rursus. Firmissimè (inquit) tene & nullatenus dubites, quemlibet Hęreticum vel Schismaticum, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizatum, si Ecclesiæ Catholicę non fuerit aggregatus, quantascunque Eleemosynas fecerit, & si ꝓ Christi nomine etiam sanguinem fuderit, nullatenus posse saluari. Omni enim homini, qui Ecclesiæ Catholicæ non tenet vnitatem, neq; Baptismus, neque Eleemosyna quamlibet copiosa, neq; mors pro Christi nomine susceptа, proficere poterit ad salutem quamdiu in eo hæretica vel schismatica prauitas perseuerat, quæ ducit ad mortẽ.

Rursus. Nunquid potest (inquit) vis Baptismi maior esse, aut potior quàm Confessio, quã passio, vt quis coram hominibus Christum confiteatur, & sanguine suo baptizetur; & tamen neq; hoc Baptisma Hæretico prodest, si quãuis Christũ confessus, extra Ecclesiã fuerit occisus, quia charitatẽ non habuisse cõuincitur, de qua Apostolus dicit: Etsi tradidero corpus meũ, vt ardeam, charitatem autẽ non habeam, nihil mihi prodest. Quod si propter hoc, quia charitas deest, passio nihil prodest, nec illis prodest, quos in inuidia intus, & maleuolẽtia sine charitate viuere, Paulus dicit.

S. item Cyprianus lib. de vnitate Ecclesiæ sic ait: Esse Martyr non potest, qui in Ecclesia non est: Ad regnum peruenire nõ poterit, qui eam, quæ regnatura est, derelinquit. Et infra: Cum Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt: Ardeant licet flammis & ignibus traditi, vel obiecti bestijs animas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: occidi talis potest, coronari non potest.

Tom. 9. de Baptismo contra Donatist. lib. 4. cap. 17. Similia Tom. 9. in Euan. Io. tract. 6. prope finem.

Porrò nemo integrè credit in Christũ, qui oẽs fidei Articulos nõ credit, quorũ vnus est: Credo Ecclesiã Catholicã, quæ firmamentũ est & colũna veritatis. 1. Tim. 3.

INTERROGATIO II.

An Schismatici saluari possunt, cũ ea, quæ ad fidem pertinent, omnia ferè credant?

RESPONSIO.

CVM qui in vno peccat (vt habet S. Iacobus) factus sit omnium reus, procul dubio, si quis, quæ docet Ecclesia, dicat se credere, non aũt illi obediat, vel non obediendũ esse illi doceat, reiicitur in æternũ à Deo, cui obedientia plus placet, quã victimæ. Itaq; rectissimè ait B. Augustinus. Neque Schismatici aliquid sibi ex ista mercede promittant, quia similiter vbi charitas nõ est, non potest esse iustitia. Dilectio enim proximi, malũ nõ operatur, quã si haberẽt, nõ dilaniarẽt corpus Christi, qꝺ est Ecclesia.

Tom. 1. lib. 1. de Ser. Do. in monte c. 9. & To. 4 quæst ex Matt. 9. 11.

Auelle (inquit S. Cyprianus) radium solis à corpore, diuisionem lucis, vnitas nõ capit: frange ramum ab arbore, fructus germinare nõ potest. A fonte præcide riuum, præcisus arescit.

S. Cypria. lib. de vnitate Eccle. Aug. To. 7. ser. super gest. cũ Emerito vltra mediũ.

Salutem autẽ (inquit S. Augustinus) non potest habere, nisi in Ecclesia Catholica: extra Ecclesiã totum potest prẽter salutem, potest habere honorẽ, potest habere Sacramẽtum, potest cantare Alleluia, potest respondere, Amen, potest Euangelium tenere, potest in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. fidem, & habere, & prædicare, sed nusquã nisi in Ecclesia Catholica salutem poterit inuenire.

INTERROGATIO III.

Cùm inter Lutheranos ij nominentur Sacerdotes, atq; Episcopi, qui res Spirituales & Sacras administrant, nõné hi sunt aliqua saltem ex parte Sacerdotes & Episcopi?

RESPONSIO.

NEC nomen, neq; rerum Spiritualiũ tractatio, sed ritè susceptа Consecratio, Sacerdotiũ, aut Episcopatum efficiũt. Si enim quæratur à quonam isti consecrati sint, respondebitur, ab Episcopo. Si verò rursum vrgeatur, ecquis Episcopum illum creauerit, ad id venietur, vt à seculari Magistratu eum fuisse creatum intelligamus. Itaque prudenter ac verè Serenis. quidam Rex dixit, hosce qui prodierunt, ex laica potestate, nec aliud quã ex Cancellaria seculari literas habuere, nõ esse aut Sacerdotes, aut Episcopos veros. Cùm enim Consecratio sit opus supernaturale, & Charisma istud diuinum atq; character, quem veri Sacerdotes accipiunt, nunquã magistratui à Deo concessum fuerit, vt ab eo conferretur, ac ne tributus quidem sit vnquã (neq; enim minor potestas in maiorem agere potest) cumq; Lutherus à quo ista falsorum Episcoporum, & Pastorum turba prodijt, nunquam Episcopus fuerit: cumq; nullus eorum impositionem manuum ab ijs habuerit, qui legitima ab Apostolis successione descenderunt: nõne ex eorum numero sunt, quos in Asinio non veros Senatores Cicero, atq; in Nouatiano Pseudoepiscopos, & Pseudoparochos S. Cyprianus designârunt? Nã Asinius (inquit Cicero) quidã Senator voluntarius, lectus ipse à se apertã curiam vidit post Cæsaris mortem, mutauit calceos, Pater conscriptus repentè factus est. Sic isti cùm expulsis, aut trucidatis ab Apostata Luthero veris Episcopis & Sacerdotibus, apertam curiam vidissent, illicò (sicut momento penè temporis ex putredine fungus enascitur) Superintendentes, ministri, cæteraq; fex eruperunt. Nouatianus verò (ait S. Cypria.) in Ecclesia non est, neq; Episcopus cõputari potest, qui Apostolica traditione contempta nemini succedens, à seipso ordinatus est. Ac infrà: Aut Pastor haberi quomodo potest, qui manente vero Pastore, & in Ecclesia Dei ordinatione succedanea præsidente, nemini succedens, & à seipso incipiens, alienus fit & profanus? Quæ quidem causæ sunt, cur laici non solùm Sacerdotum officium impiè assumunt, verùm etiam Reges sese tandem velint constituere: Quemadmodum & in Ciuitate Monasterienſi non ante multos annos tentauit quidam Anabaptistarum Dux: & his annis Galli, & Belgæ quidam tentarunt in Gallijs, & Belgio. Quos autem conscientię stimulus in rebus Sacris vsurpandis & retinẽdis non mordet, multò minùs mordebit, ad ciuitates Regnaq; conuellenda, & ad Reges eijciendos. Quamobrem vbi hæresis altas egit radices, semper eam denique aut Ethnicismus, aut barbara aliqua secta, (vt in Africa & Asia cernimus) aut cùm rerum Diuinarum obliuione, pestilens tandem anarchia, vel Regnorum mutatio est consecuta.

lib. 1. Epist. 6. ad Magnum.

Cicero in 14 Antoniana.

INTERROGATIO IIII.

Ecclesiánc dici potest alicubi esse, vbi Sacerdotes, & Episcopi veri, ac legitimè consecrati non sint?

RESPONSIO.

RESPONDET S. Cyprianus Martyr: Loquitur, inquit, illic Petrus, super quem ædificata fuerat Ecclesia, Ecclesiæ nomine docens, & ostendens, quia etsi contumax ac superba obaudire nolentium multitudo discedat, Ecclesia tamen à Christo non recedit, & illi sunt Ecclesia plebs Sacerdoti adunata, & Pastori suo grex adhærẽs. Vnde scire debes Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo: Et si qui cũ Episcopo non sint, in Ecclesia non esse: & frustrà sibi blandiri eos, qui pacem cum Sacerdotibus Dei nõ habentes, obrepunt, & latenter apud quosdã communicare se credũt. quãdo Ecclesia Catholica vna est, scissa nõ sit, neq; diuisa, sed sit vtiq; connexa, & cohærentium sibi inuicem Sacerdotum glutino copulata. Hæc Cyprianus.

Epist. 69. ad Pub.

S. autem Hieron. in Dialogo contra Luciferianos: Cùm (inquit) homo mortuus sit Hilarius (videlicet quidam Hæresiarcha) cum homine pariter interijt & Secta: quia post se nullum clericum Diaconus potuit ordinare: Ecclesia autem non est, quæ non habet Sacerdotes.

Ex his habes, vbi desunt Sacerdotes, quorum glutino copulatur Ecclesia, & vbi Pastore legitimo populus non adhæret: ibi

homines fruſtrà ſibi blandiri de Eccleſia, q̃ nullã,& proinde nec vllã ſalutem habent.

Porrò vt Regnum nõ eſt, cui Rex, Cõſiliarij, Legiferi, Præfecti legitimè delecti, leges itẽ ipſæ deſunt: ita neq; Eccleſia (quæ cum Regno in Scriptura ſæpè cõparatur) dicẽda eſt, in qua antiquæ Eccleſiaſticæ Leges ſilent, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Canonici, Sacerdotes, Monaſteria, Spiritualiſq; omnis poteſtas, & decor adempti ſunt. His enim Eccleſiæ facies, & ordinis Hierarchici forma & dignitas ſtabat & cernebatur. Cùm verò ab aratro ad altare traductis bubulcis reliqua omnia, quę Dei erãt, conuerſa ſint in rapinã & ſacrilegium, atq; hæc nõ ſolùm tolerentur adhuc, verùmetiam ipſe verus omnis Eccleſiæ ſtatus explodatur: quis ibi Eccleſiam eſſe dixerit, qui tenebras lucem, lucem tenebras non dicat?

Huc quoq; pertinet, aliorum Eccleſiæ nominum conſideratio, quibus eam Spiritus S. expreſsit: Turris, de qua mille clypei pendent: Vineæ, quã cœleſtis plantauit agricola: Caſtrorum aciei ordinatæ, contra quam inferi portæ nunquam eſſent præualiturę: Corporis, quod vnum ſit, & vnum ſpiritum habeat. At hìc nullam turrim, niſi Babelis, nullum ſpeculatorem, niſi falſos Superintendentes ſubintroductos, nullos clypeos cernis: ſed montes Gelboe, vbi neq; ros, neq; pluuia vnquam decidit, vbi ſterilis fides eſt, vbi abiecti ſunt clypei fortium, vbi populus miſerè perijt, aut turpiter in manus Philiſtinorum, id eſt, Apoſtatarum, deuenit.

Ita quoq; nec vllam vineę faciem vides, cùm Apoſtolicis Conſtitutionibus & antiquiſsimis ritibus antiquatis, ſepes, qua vinea ſepiebatur proſtrata ſit: cumque nullus palmes cum vite, nulli digni pœnitẽtiæ fructus, nullum torcular, canalia verò perrupta, & Sacramenta maxima ex parte ſublata: nullus Paterfamilias & cœleſtis agricola, nullum opus bonum fructuoſum, vnde mercedem denarij, qui laborârunt, accipiant, apparent. Ferus enim aper ex ſylua, id eſt, ex multiplicium errorum tenebris, in vineam irrupit, hãcq; omnibus direptis atque fœdatis exterminauit, & ſicut cucumerarium dereliquit.

Præterea nec vllam caſtrorum aciem ordinatam iſthic intueri potes. Quis enim aciem vocet, vbi nullus Imperator legitimus, nulla certa vexilla & ſigna, nullæ excubiæ & vigiliæ nocturnis precibus, nullus ſufficiens commeatus, nullæ tubæ, quę certum dent ſignum, ſed confuſus variarum hæreſum ſtrepitus conſpiciuntur aut exaudiuntur? Cùm autem turbatis ordinibus talis iam Sacerdos ſit, qualis eſt populus, diuiniſq; humana ſint permixta: anne abominationẽ iſtã deſolationis ſentis, quã S. Athanaſius eſſe dicebat, cũ Laici creare Epiſcopos & Sacerdotes, res ſpirituales administrare, diuiniq; myſterij ac verbi tractationem ſibi vſurpare, intolerabili temeritate ſunt auſi?

Iam verò nec deniq; vnũ corpus iſthic cernimus, q̃ vnum ſpiritum habeat: tum quoniã monſtrum eſſet corpus, quod duæ animę regerent, (vnius verò formę, atq; animę, vna primaria operatio eſt, nec diſcors, & ſecũ pugnans, qua quidẽ diſcordia cùm hæreſis agatur, nõ vnum, ſed varios ea ſpiritus habeat neceſſe eſt) tum etiã, quòd cui propria deeſt operatio, huic, quoq; ipſa vita deeſt, ac ſpiritus. Cũ verò iſti quandã ſolùm fidẽ informem ac mortuã agnoſcant, ecquam Eccleſiam aut corpus viuum agnoueris? Præterea ſi euerſo fundamento omnia ruunt, fide aũt ac religione, & reliquis pleriſq; Articulis fidei deficientibus, in horum locum errores ijdem ſucceſſere, quos euidentiſsimum eſt antiquitus ab Eccleſia fuiſſe damnatos, nullum hìc tu iam corpus aut Eccleſiã mihi oſtendere poteris. Si quis autem præciſis in animãte neruis, fibris, venis, primarijs item membris, corde, hepate, cerebro amotis, corpus tamen viuere dixerit, vtiq; cadauer potius iſtud fuerit, ad quẽ corui, id eſt, Apoſtatę confluxerunt, quàm corpus illud, ad quod (teſtante Chriſto) Aquilæ, hoc eſt, ſapientiſsimi, & perſpicaces Patres à terrena vita procul euolantes, vna nimi cõſenſu conuenerunt. Sed audiamus B. Auguſt. (To. 10. Ser. de tempore 186.

Videtis quid faciat anima in corpore: omnia membra vegetat, per oculos videt, per aures audit, per nares olfacit, per linguam loquitur, per manus operatur, per pedes ambulat: omnibus ſimul adeſt membris vt viuant, vitam dat omnibus, officia ſingulis. Non audit oculus, non videt auris, non videt lingua, nec loquitur auris & oculus: ſed tamen viuit, viuit auris, viuit lingua, officia diuerſa ſunt, vita communis. Sic eſt Eccleſia Dei, in alijs Sanctis fecit miracula, in alijs Sanctis loquitur veritatẽ, in alijs Sanctis cuſtodit virginitatẽ, in alijs Sanctis cuſtodit pudicitiam virginalem, in alijs hoc, in alijs illud: ſinguli, propria operantur, ſed pariter viuunt. Quod autẽ eſt anima corporis hominis, hoc eſt, Spiritus S. corporis Chriſti, quod eſt Eccleſia: hoc agit Spiritus S. in tota Eccleſia, quod agit anima in omnibus membris vnius corporis. Sed videte quid caueatis, videte quid obſeruetis, videte quid timeatis. Contingit vt in corpore humano, imò de corpore aliquod præcidatur membrum, manus, digitus, pes: nunquid præciſum ſequitur anima? cùm in corpore eſſet, viuebat, præciſum amittit vitam. Sic & homo Chriſtianus, Catholicus eſt dum in corpore viuit, præciſus, hæreticus factus eſt: mẽbrum amputatum non ſequitur Spiritus. Si ergo vultis viuere de Spiritu Sancto, tenete charitatem, amate veritatem deſiderate vnitatem, vt perueniatis ad æternitatem. Hæc ille.

Cùm verò ex ipſis Euangelijs, Actis Apoſtolorum, Canonibus Apoſtolicis, & antiquiſsimis Synodis conſtet, nullam vnquam habitam fuiſſe Eccleſiam, quam quę ijſdem ritibus & ordine conſtituta eſt, quibus Catholica conſiſtit: ſanè nemo cordatus ſibi imponi patietur, ſi quem dicentem audierit, Eccleſiam ibi eſſe, in qua antiquiſsimæ totius Eccleſię, ne vllum quidem veſtigium exiſtat.

INTERROGATIO V.

Cùm Baptiſmus in Septentrione verus adminiſtretur, nonné ſaltem qui eo initiantur, ad Catholicam, id eſt, veram Eccleſiam ſpectant, licet veros Sacerdotes non habeant?

RESPONSIO.

NIHIL ſanè prohibet: in fide enim Eccleſiæ baptizantur, quotquot ritè baptizantur: ac niſi extra Eccleſiam per hæreſim aut perfidiam exeant, ſunt è noſtris, Catholicique ſunt, æternam verò ſalutem conſequi poſſunt, ſi fidei fundamento ſuperædificent aurum, argentum, gemmas, ſicut Apoſtolus ſcripſit: aut ſi in peccata prolapſi, denique verè reſipiſcant. Verùm quotuſquiſq; eſt qui cùm adoleuerit, haud iſtis falſis Sacerdotibus adhæreat, eorum erroribus non imbuatur, falſa pro veris Sacramenta non ſumat, atque etiam vbi vnà cum ijs Eccleſiam Catholicam (quę eſt corpus Chriſti) blaſphemare didicerit, tum moriens peſtilenti pane, nõ autem vero Sacramento & corpore Chriſti Domini accepto, miſerrimè non pereat? Vnus (inquit S. Auguſt.) eſt Deus, vna fides, vnum Baptiſma, vna incorrupta Catholica Eccleſia: nõ in qua ſola vnus Deus colitur, nec in qua fides retinetur: nec in qua ſola vnus Baptiſm' habetur, ſed in qua ſola vnus Baptiſmus ſalubriter habetur.

INTERROGATIO VI.

Licebit né alicui ob metum mortis, aut ob rerum ſuarum amiſsionẽ, vel propter ſpem alios ad Catholicã fidem conuertendi, ſimulare Lutheraniſmum aliãue hæreſim, aut publicè profiteri ſe nolle Catholicæ Eccleſiæ obedire: etiam ſi clàm velit eſſe Catholicus?

RESPONSIO.

FALSVM bonum eſt verum malum, ſicut vel ipſe Philoſophus dixit. Mala autem (inquit Apoſtolus) facienda non ſunt, vt veniant bona. Itaque ſi quis hæreſim ſimulet, quæ res alijs ſcandalum & pernitiem ſemper attulit, is flagitium Chriſtiana veritate indignum committit. Deus porrò, qui veritas ipſa eſt, neque ad veritatis ædificium extruendum mendacio noſtro eget, nec vſus eſt vnquam. Quod ſi aliquando ante Synagogę & Moſaicę Legis ſepulturam (Chriſtianæ ſcilicet initio naſcentis Eccleſię) aliquid Apoſtoli viſi ſunt in obſeruatione ſimulaſſe, id nõ erat hæreſim fingere, (quod ſemper habitum fuit immane ſcelus) nec facinus aliquod perpetrare, cùm Euangelio nondum plenè promulgato, lex illa (quę fuerat ad tempus à Deo inſtituta, neq; ex ſe mala erat) vim aut ſaltem dignitatem quandam tam diu obtineret, donec Euangelij lux altiùs exoriens, præteritarum rerum vmbram prorſus abigeret. Itaq; cùm quidam antiquitus idolo oblatis veſcerentur (& ſi non ad eum finem, vt viderentur idololatrię conſentire) quoniam aliqui ſcandalum patiebantur, eos damnat Paulus acerrimè: quantò acriùs damnaſſet eum, qui licet non hæreticus nec idololatra, vnà tamen cum hęreticis voluiſſet ſentire videri? 1. Cor. 8.

Accedit exemplum Eleazari, cui cùm ſub capitis pœna iuſſum fuiſſet, vt carnes ſuillas ederet, & ſecretò carnes alias nõ prohibitas, quę ſpeciem porcinæ haberent, amici offerrent: intrepidus mori, quàm fingere maluit, nempè ne aliqui putarent, ipſum legem tranſgredi, & cum idololatris ſentire. Quantò igitur minùs licebit hæreſim ſimulare, aut hęreticorum falſis Sacramentis, vel eiuſmodi alijs rebus, vnde alij vel erroris, vel confirmationis in errore occaſionem ſumunt ſeſe immiſcere?

At etiam innumerabilia ſunt exempla Martyrum, qui cruciatus acerbiſsimos pertulère, ne vel ſolo nutu perfidiæ ſignum aliquod ederent, & Eccleſiam, quam Dei Filius veritate & amariſsima morte fundauit, mendacio polluerent, & vitę fœda cõuerſione deſererent.

Accedit veneranda illa, & tremenda Chriſti ſententia: Si quis me erubeſcet corã hominibus, & ego erubeſcam eum coram patre meo. Quam ſi quis verè æſtimat, fateatur neceſſe eſt, eum, qui capitis ſui & caducarum rerum, quàm Chriſti Domini maiorem rationem habet, ac terrę cœlum poſtponit, nunquã cœlum (niſi reſipiſcat) conſecuturũ. Rurſus (inquit Apoſtolus) Corde creditur ad iuſtitiã, ore fit confeſsio ad ſalutẽ. Quamnam igitur ſalutem ſperet,

qui cùm esse debeat paratus, vnicuique de ea, quæ in nobis est spe interroganti rationem reddere, confessione fidei suæ opportuno tempore non faciat? Addit porrò Apostolus: Ab omni specie mala abstinete vos. Atqui hoc habet speciē mali, quare & peccatum est: quin verò cùm ab aliquo aliquid fit, vt hæreticus videatur, id non speciem solū, sed rem quoq; mali habet, præter quā quòd actiuum scandalū (vt cū Theologis loquamur) ex se (licet inde alij scādalo non afficiantur) peccatū est contra ius diuinū & naturale. Quamobrem quis erit in sui & proximi salutē tam excors, vt naturalem ac diuinam legem, quam Christus venit implere, pro leuitate nostri capitis, (qui vermiculi sumus) putet esse abrogandam? At verò cùm ea, quæ ad diuinū cultū, fidemq; pertinent, ad primam Decalogi tabulam spectent, legesq; alias omnes, vel naturalia præcepta præcellant, sanè vbi agitur de fide sincerè testanda, diuinus honor, intrepidè nostræ vitę præponendus est. Nec verò metus mortis, aut mundanarum rerum amissio est expauescenda. Timete enim (ait Dominus) qui potestatem habet mittere in gehennam. Atque alibi: Quid prodest homini si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suę detrimentum patiatur? Quamuis autem fidei Catholicæ confessio semper & vbique (hoc est sine necessitate) facienda non sit, nunquam tamen hæreticos nos esse, aut ipsorum ritibus nos adhęrere ostendendum est. Quin verò eò magis esse Catholicos testari debemus, cùm ex nostra taciturnitate scandalum consequeretur aliorum. Quod quidem ad eos pręcipuè pertinet, qui publicam personam vel magistratum gerūt. Si qui autem putant sibi licere hæresim nō solùm fingere, verumetiam ijsdem de causis, quas attigimus, iuramento confirmare se non esse Catholicos: ij legant B. Augustini libellum de Mendacio, & ad Quod vult Deum de hæresibus, inter quas illos ab Ecclesia Dei damnatos enumerat, qui cùm hoc ipsum sentirent & facerent, Carmen illud vsurpabant:

1. Thess. 5.

Iura, periura, secretum pandere noli.

INTERROGATIO VII.

Licet ne Sacro interesse, vel Eucharistiā sumere, vbi Sacerdos ritè quidem olim Sacris initiatus sit, verū posteà fuerit, & adhuc habetur Lutheranus, atq; ideò nescitur, an Ecclesiæ Catholicæ sit recōciliatus?

REPSONSIO.

In. Ioan. Tom. 9. tracta. 50.

EXCOMMVNICATVS ab Ecclesia, ligatur in cœlo, vt S. Augustinus ait. Agit enim (vt ille ipse inquit) in Ecclesia excommunicatio, quod agebat in veteri Testamento interfectio: omnisque excōmunicatus, Satanæ traditus est, quemadmodū præter B. Augusti. S. Paulus ostendit, & corporibus inflictæ à Dęmonibus pœnę, initio nascentis Ecclesię cū aliqui excommunicabantur, apertè designabant, quā horrendum sit incidere in excommunicationem, ex qua multò grauiùs animæ affliguntur, quàm cùm corpora patiebantur. Apostoli verò atq; Concilia, & Patres, hac excommunicatione non vt politico remedio, vel vt Poetico spectaculo, sed vt ignis gladio, quemadmodum eam ab Apostolis esse vocatam, (testis est S. Clemens Romanus) pertinaces & impios semper ab Ecclesia resecārunt.

To. 7. quæsti super Deut. li. 5. cap. 29. To. 2. Epist. 75.

S. Clemen. const. Apost. c. 24. 43. 47.

Hi verò (vt extat in Apostolicis constitutionibus) ex Ecclesia eiecti, sunt meritò abscisi à cœtu Domini, & à vita immortali & gloria reiecti, atq; apud iustos & pios homines inhonorati & inglorij, atq; apud eundem Deum dānati: quibus abscisis, Ecclesia Dei magis quā antea ornata est, cùm erat in ea aliquod membrum superuacaneum, & ab ea alienum.

Quæ cū ita sint, esto iudicium eius, qui seriò & sincerè ad vitā æternā aspirat, num Christiano liceat de manibus excōmunicati, & apud Deū & Ecclesiā publicè dānati Sacerdotis, Sacramētum accipere, aut eius Sacro interesse? Quę enim participatio lucis ad tenebras, inquit Apost. At de manibus pestilētis hominis, cibū ob contagionis metum nō audemus accipere, & verò ab homine ab Ecclesia triumphāte ac militāte abscisso, diuinā Eucharistiā sumemus? Peccāt igitur multùm qui hoc faciunt. Nec ille quoq; non grauiter à Deo plecteretur, qui verbo, aut ipso nutu id licere, honestum ob finē aliquem esse assereret. Quod enim sua natura malum est, id bonum esse nunquā potest. Quare non tantùm qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus, eādem digni sunt pœna. Atqui cùm Sacerdos, cui ab Ecclesia Sacris interdictum est, Sacrum facit, aut Sacramenta ministrat, lethale peccatum cōmittit: quamobrē, & qui ipsi peccandi occasionē præbet, eodem se miserrimus laqueo implicat. Quod si (vt inquit Scriptura) mēdacium Deus abominatur: quā in negotio fidei erit abominabile, ipso Sacramento, & re Sacramēti abuti? quæ quidem Christus Iesus, qui seipsum nobis in Eucharistia misericordissimè dedit, vt præter alia certissimum fidei veritatis atq; vnitatis Christianę symbolum esset, certè ab ijs, qui ab vnitate ipsa sunt pręcisi, nulla ratione vult sumi, vel ministrari: nec deniq; vult vt à nobis in diuinis rebus vlla cum ijs communio retineatur.

INTER-

INTERROGATIO VIII.

An ab Orientis Ecclesijs, qualis est hoc tempore Alexandrina, atque aliæ eiusmodi, regula credendi, & Sacerdotum consecrandorum facultas peti iustè possit?

RESPONSIO.

To. 2. Con. Iuli. Pelag. ibi. cap. 2.

PELAGIANI antiqui hæretici cùm fide & auctoritate Occidētalis Ecclesiæ, à B. August. sic premerentur, vt nō possent euadere, ad Orientis Episcopos se prouocare fingebant, quibus ille ita respondet: Iterum (inquit) te admoneo, iterum rogo, aspice tot ac tales Ecclesiæ Catholicę defensores atq; rectores. Vide quibus tam grauem, tamq; nefariam irrogaris iniuriā. An ideò contemnendos putas, quia Occidentalis Ecclesiæ sunt omnes, nec vllus in eis est commemoratus à nobis Orientis Episcopus? Quid ergo faciemus? cū illi Græci sint, nos Latini? Puto tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primum Apostolorum suorū voluit deus glorioſissimo Martyrio coronare: cui Ecclesię præsidentem B. Innocentium, si audire voluisses, iā tunc periculosam iuuentutem tuam Pelagianis laqueis exuisses. Quid enim potuit vir ille S. Africanis respondere Concilijs, nisi quòd antiquitus Apostolica Sedes & Romana, cū cæteris tenet Ecclesia? Et paulò pòst: Non est ergo quòd prouoces ad Orientis Antistites, quia & ipsi vtiq; Christiani sunt, & vtriusque partis terrarum fides ista vna est, quia & fides ipsa Christiana est, & te certè Occidentalis terra genauit, Occidentalis regenerauit Ecclesia. Et pòst citatum Gregorij Nazianzeni testimoniū: Audis omnes vno corde, vno ore, vna fide idipsum dicere, & hanc esse Catholicam fidem non dissonante contestatione firmatam. An tibi parua in vno Gregorio Episcoporum Orientalium videtur auctoritas? est quidem tanta persona, vt neque ille hoc, nisi ex fide Christiana omnib⁹ notissima diceret, nec illi cùm tam clarum haberent, atque venerandum, nisi hæc ab illo dicta, ex regula notissimæ veritatis agnoscerent. Sed si vis, addimus & huic S. Basilium, imò velis nolis, addendus est. Et paulò pòst: Videiam vtrum sufficiant tibi ex Orientis Patribus duo isti tam insignes viri, & tam clara prædíti sanctitate, & sicut fertur, etiam carne germani? Sed die non sufficere. Habemus alios Orientales Episcopos quatuordecim, Eulogiū, Ioannē, Ammonianū, Porphyrium, Eutoniū, Porphyriū Fidū, Zozymū, Zoboenum, Nymphidiū, Chromatiū, Iouinum, Eleutheriū, Clematium, quos vno loco simul inuētos, in istum consessum introducere valeam⁹. Et hæc quidem B. Augustinus.

Ex quibus facilè colligi potest, sufficere nobis debere Occidentalem Ecclesiam, in qua tot Martyres, tot ac tales Ecclesiæ defensores, ipsa à CHRISTO instituta veritatis cathedra sunt, à qua ista quoque Regna Catholicam fidem acceperunt: ac proinde non sine crimine schismatis ab eiusdem ordine, ritibus ac legibus, nemini esse recedendū. Quod si tamen ad Orientis Ecclesias & Episcopos etiamnū prouocetur, cur non prouocatur ad antiqua Orientis lumina, quorum cum Romana Ecclesia, vna fides eademq; Ecclesia fuit? Neque. n. aut legem cœlibatus inter Sacerdotes violatā, aut hierarchicum Ecclesiæ ordinē turpiter à laicis corruptum, ex antiqs Orientis Patribus poterunt afferre, qui Apostolicā normam secuti, nunquam suo tempore id permisere: quales fuere Sancti Alexāder, Athanasius, Cyrillus Alexādrię, Sanctus Chrysostomus Bizantij, Diu⁹ Basili⁹ Cæsareę, B. Gregorius Naziāzi, S. alter Cyrillus Hierosolymæ, B. Epiphanius Cypri, B. Theodoretus Cyren. & plerique oēs alij Episcopi. Octingenti verò propemodū anni sunt, quib⁹ Græci & Orietales permulti, non solùm in ritibus, verùmetiā in præcipuis fidei articulis, atque adeò in Spiritus Sancti processione à Patre & Filio aberrantes, antiquos quoq; Canones, laxata disciplina respuere cœperunt, quos quidē Canones, in ipsis Orientis Cōcilijs, ipsi Patres vniuersa cum Ecclesia, vnanimi consensu olim ediderant. Quamobrem iusto Dei iudicio factum est, vt qui dum Ecclesiæ Catholicæ adhæserunt, per octingentos fermè superiores annos, octo generalia concilia, plurimosque sanctissimos & doctiss. Patres habuerunt, sequentibus octo iam seculis, nullā ampliùs Synodum, nullos habuerint Sanctos, aut integros in Orthodoxa fide Theologos, prę̄ter eos qui ab Ecclesia catholica seiungi noluerunt: corpora item, & scripta Patrum antiquorum amiserunt, quæ ad Catholicos omnia, tanquam iusta ad veros hæredes possessio (recusantibus ipsis eorum Patribus, cum degenerib⁹ filijs remanere) trāslata sunt: Grę̄ci verò libertatē deniq; corporū perdiderūt: ac qui Pōt. Max. & Apostolicę Sedi primariæ à Christo institutæ aduersari præsumpserunt, etiā barbarorum turpissima mancipia sunt facti. Itaque ab istis Ecclesię formā fideique regulam petere, quid aliud est, quàm ex ruderib⁹ & ruinis potiùs, quā ex integro, solido, pulcherrimoq; palatio, formā ædificādi, aut ex abscisso ac demortuo membro, potiùs quàm ex viuo capite viuendi spiritum petere?

IN

INTERROGATIO IX.

Quid ergo? si quis triumphantis Ecclesiæ fidem & antiquorum Patrum doctrinam sequatur, nonné saluari possit?

RESPONSIO.

Rom. 8. ECCLESIA triumphans, nullam iam fidem, aut spem habet: nam quod videt quis, inquit Apostolus, quid sperat? Et Sanctorum quidem hinc euolãtium in cœlum, fides & spes cessárunt, charitas verò mansit, nec vnquã excidet. Eorum autem viuam fidem dum in terris versabantur, si quis in hac vita sequutus fuerit, saluari sine dubio poterit. At eam rẽ vera sequi nemo dicendus est, qui in Ecclesia militanti cum immanissimis hostibus, mundo, carne, Satana, perpetuum bellum non gerat: nec in alijs castris, vel sub alijs vexillis, aut alijs tesseris & Sacramentis pugnandũ est, quàm quibus ijdem Sancti, cœleste stipendium meruerunt. Porrò ij prius integerrima cũ fide & maxima cum humilitate, in Ecclesia Catholica vixerunt, tantumq; abest, vt metu aliquo sese ab ea seiunxerint, aut in re fidei simulauerint, vel leges ipsas Ecclesię præuaricati fuerint, vt pro his omnibus vitã, durissima inter cruciamenta profuderint. Quamobrem nec nobis temerè triumphus ante victoriam canendus est; cùm qui coronari, & triumphantium in cœlo felicitatem assequi velit, is legitimè priùs credat, & certet necesse sit.

Iam quod ad Patrum doctrinam pertinet, cũ hoc ipsum, quod de triũphante Ecclesia diximus, referri huc possit; tum ex eorum Patrũ vitis & libris, hauriẽda nostrę vitę, doctrinęq; ratio est: vtrumq; autẽ horum si quis fecerit, saluari sanè poterit. Veruntamen in primis (vt dixi) seriò eorũ fidem teneat, vitamq; imitetur, nec sibi frustra de alterutro blandiatur, si neutrum faciat, aut sententias Patrũ (nec eas forsan omninò intelligens) duntaxat aliquas legerit, vel audierit. Cæterùm qua ratione diuina Scriptura, & Patres legendi, intelligendique sunt, posteà dicetur.

INTERROGATIO X.

Quid verò, si quis obiecerit, Ecclesiã quoque Catholicam defecisse, aut ita ægrotã esse, vt sensum veritatis amiserit, num quis differre ad Catholicos reditum debet?

RESPONSIO.

NEQVE Ecclesia Catholica vnquam defecit, aut deficiet, neque ægrota est, ac proinde nemo differre debet, quin Catholicus fiat. Audi verò B. Augustinũ. isti quę-
In Psalm. 101. Con. 2. stioni respondentem: Sed illa Ecclesia (inquiunt de Catholica hæretici) fuit omniũ gentium, iam non est, perijt. Hoc dicunt (respondet Augustinus) qui in illa non sunt. O impudentem vocem, illa non est, quia tu in illa non es; Vide ne tu ideò non sis: nam illa erit, & si tu non sis. Hanc vocẽ abominabilem & detestabilem, præsumptionis & falsitatis plenam, nulla veritate suffultam, nulla sapientia illuminatam, nullo sale conditam, vanam, temerariam, præcipitem, pernicioſam, pręuidit Spiritus Dei. Hæc ille: qui & alibi aduersus Donat. libro 3. de Bapt. cap. 2. adhuc presiùs hoc ipsum vrget. Aut ista (ait) Ecclesia, quę nunc apparuit, antea perierat, & nunc resurrexit; aut non perierat, sed tantùm latuerat, & nunc extulit caput. Nõ primùm, quia tunc non potuissent renasci ipsi, si mater perierat: Si perijt, vnde ergo bonitas apparuit? de qua terra germinauit? ex quo mari emersit? de quo cœlo cecidit? Hoc igitur & nos Catholici aduersus hos Lutheranos afferre possumus, qui sicut Donatistæ faciebant, de toto orbe terrarum Ecclesiam perijsse mentiuntur.

Præterea si Ecclesia defecit aut ignota est, id contigisse dicendum est, vel ob doctrinæ immutationem, vel propter Sacramentorum numerum ab antiqua diuersum Ecclesia, vel ob nouum in ea ordinem (qui olim non fuerit) institutum: sed hęc tantùm abest, vt quidquam immutationis acceperint, nullo vt seculo non eadem fuisse credita aut vsitata ipsimet Lutherani Magdeburgenses fateri ex ipsis Patribus coacti sint. Alioquin tempus, locus, personæ monstrentur, quibus cerni possit, noua Sacramenta, nouumque ordinem sacrum institutum à Catholicis fuisse: aut à legitimo aliquo & approbato Concilio superiora fidei dogmata conuulsa; vel Patres & Ecclesiæ Doctores post quæstiones aliquas ab Ecclesia decisas, nouam è proprio capite eadem de re doctrinam inter populos sparsisse; vel aliũ in Ecclesia Primatum summãq; auctoritatem à Christo institutã agnouisse, quàm quę nunc sit. Quod si ita est, quid istos Lutheranos prohibet, quo minus antiquissima Concilia, Patres ipsos Apostolis vicinissimos, potiùs quã noua Apostatarum deliramenta ad verbũ Dei ritè exponendũ, & antiquę statũ Ecclesię ostendũ populis proponãt? At quãdo istos sepeliũt, nec ex ijs docẽt, & pro verbo DEI sua figmẽta venditãt, & singuli varias & discordes Chymeras nõ Ecclesias excitant: cordatus quisq; iudicet, quàm impudẽti fronte, Ecclesiæ Catholicæ notam interitus (quoniã ipsi interierunt) vellent inurere. Nota.

Restat igitur, vt fortè sic ægrotârit, vt quoniã qui prẽsunt in ea, improbi sunt, propterea Spiritus S. illã prorsus deseruerit.

At

At auctoritas eorum, cùm à Christo pendeat, neque super hominibus tantùm, sed super Christo sit fundata, & in aliorum bonum tradita, aliaq; officij, alia vitij ratio sit, illa vel probitate augeri, vel improbitate minui nequit. Alioquin Apostolorum tempore nascens Ecclesia in morbum grauissimum incidisset, ex quo nunquam cõualuisset, Intercederet item potestas omnis secularis, à deo, inferiore licet gradu instituta, si statim ob peccata alicuius ægrotare & ineruari deberet.

Sed fac Ecclesia sensum veritatis ex eiusmodi morbo amiserit, quinam noui Galeni, vel Paracelsi, nouo aliquo medendi aut distillationis genere, saniei non purgatę cicatricẽ volentes obducere, eam sanabũt? certè diuinæ oculus, prudentię immẽsa sua sapientia, in Ecclesia tanquã diuite officina (sicut eã S. Basil. vocauit) aduersus omnium generũ morbos, omnia medicamentorũ genera olim locauit in perpetuũ. Quæ pharmaca per generalia legitimaq; Concilia, perq; alias rationes, erroribus & vitijs extirpandis, à legitimis medicis adhibita semper fuerunt & profuerunt, neq; Ecclesiæ vnquã defuerũt aut deesse possunt. Frustrà ergo sibi quisquã illius sanandæ curam vsurpat, suis quã quisq; morbis depellendis, nisi velit esse insanabilis, procurare ab ipsa vna Ecclesia debet.

INTERROGATIO XI.

Suntne aliquæ proprietates tam certæ, vt ijs Ecclesiam Catholicam ab omnibus alijs Ecclesijs dignoscere possimus?

RESPONSIO.

SVNT sanè, atque ita certæ, vt articulos fidei in Symbolo cõprehendãtur. Sed in primis illud statuendum est, Ecclesiam esse visibilem cętum, in qua qui sunt, ij eũdem Baptismum, eandemque fidei Catholicæ professionem habent, subiectionem verò, & obedientiam legitimis Pastoribus præstant.

Catechis. Rom. Cùm itaque audis Ecclesiam, quæ vox euocationem significat, statim diuinæ gratię benignitas, & splendor menti tuæ illucescat: intelligasque Ecclesiam ab alijs Reipublicis maximè differre. Illæ enim humana ratione nituntur: hæc autem Dei sapientia & consilio constituta est. Vocauit enim nos intimo quidem Spiritus sancti afflatu, qui corda hominum aperit, extrinsecus autem Pastorum & prædicatorum opera, aut ministerio. Et quidem Synagoga (vt docet Sanctus Augustinus in Psalmo septuagesimo septimo & octuagesimo primo) ita vocabatur, quia pecudum more, quibus magis congregari & cogi conuenit, terrena & caduca tantùm bona spectabat: Christianus verò populus Ecclesia dicitur, quia terrenis & mortalibus rebus contemptis, cœlestes, & æternas tantũmodo consectatur.

Contrà Parme. li. 3. cap. 4. Cùm verò aliquis nullam visibilem, sed inuisibilem Ecclesiam esse dixerit, ab hoc fuge tanquam à facie colubri, & prophanas vocum nouitates deuita. Nulla est enim (vt ait S. August.) securitas vnitatis, August. ad Vincent. Epi. 48. nisi apud Ecclesiam, quæ supra montem posita abscondi non potest: & ideò necesse est, vt omnibus terrarũ partibus nota sit. Itaque vbi Ecclesia manifesta non est, ibi nec Christus quidem (eodem testante) manifestus esse potest, qui per Ecclesiam non solùm hominibus, sed Principibus, & potestatibus in cœlestibus innotescit.

At cùm eandem Ecclesiam esse intelligis cœtum, hunc non solùm plebem, pecudiaremque ac nouam esse Rempublicam, quæ per Baptismum nomen Christo dederit, eiq; consecrata sit crede: sed & ipsos Ecclesiæ prẽfectos, atque antistites, in quibus potestas huius Ecclesiæ potissimum residet: verissimum enim illud Aristo. est, ciuitatẽ id maximè esse, qd est in ea principale. Ethic. 4.

VNITAS, ECCLESIAE PROprietas.

CHRISTIANOS autem ante omnia Spiritus sanctus edocuit, vnam esse Ecclesiam, quia hac proprietate attẽtè perspecta, ipsa se Ecclesiæ pulchritudo, & veritas mirificè exerit. Nec porrò vna tantùm dicitur ob eundem finem, spemq; felicitatis ęternę: vel ob eadem media, Sacramenta nempè & leges, aut propter eundem Spiritum S. à quo gubernatur, & diuisiones gratiarum accepit, perinde ac ab anima corporeis membris vita tribuitur: verùm in primis propter membrorum, id est, fideliũ cum suo capite; & inter sese admirabilem vnitatem, atque connexionem.

Cùm autem caput dico, Christum intellige, sed eum, qui pro nostro captu sapientissimè nos regat. Itaque quẽadmodum verũ est, quod ab Apostolo dicitur: Ipsum dedit caput super omnẽ Ecclesiam: ita verum illud est, quod ipsemet Christus dixit Matth. 16. Et ego tibi dico Petre, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam, &c. Et Ioan. 21. Pasce oues meas: Neque verò quoniam Prorex in Regno cõstituitur, Regis potestas tollitur, sed saluti omnium meliùs prospicitur. At cùm ordinatissimè omnia faciat Deus, non tantùm quid ille absoluta potestate facere queat, quã quid nos deceat, spectare debemus. Alioquin si visibile demas Ecclesię caput, eadem ratione Pastores omnes tollas necesse est, quos & fundamenta, & lapides, & rectores,

ctores, ac tanquam visibilia quædam capita, loco Christi in priuatis Eccle. dedit, ad consummationem Sanctorum in ædificationem corporis Christi.

Christus itaq; caput est super omnẽ Ecclesiam, id est, triumphantem, & militantem, quæ est corpus eius, vt sit Deus omnia in omnibus: quia (vt inquit Theodoretus) natura diuina circũscribi nõ potest. At nõ est hîc omnia in omnibus, siquidem hîc alij sunt impij, alij scelerati, & peccatis dediti: Deus autem habitat in ijs, qui timent eum, & sperant in misericordia eius. In altera vita, tributa immortalitate, & depulso interitu, & peccatis omnibus eiectis, erit omnia in omnibus, quando (sicut ait Sanctus Ioannes) similes ei erimus. Hæc ille. Tale igitur Ecclesiæ caput est Christus, ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis, secũdum operationem in mensurã vniuscuiusque membri augmentum corporis facit, in ædificationem sui in charitate.

Petrus autem, quique illi succedere, vt auctoritatem, ita vim omnẽ ab eodem capite acceperunt, vt rectissimè S. Leo Primus, ita loquentem Christum faciat: Ego (inquit Christus) inuiolabilis petra: ego lapis angularis, qui facio vtraque vnum: ego fundamentum, præter quod nemo potest aliud ponere: tamen tu quoq; petra es, quia mea virtute solidaris, vt quę mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia.

Leo ser. in die anniuersuæ assumpt.

Itaque necaliunde (vt inquit S. Cyprianus) schismata, & hæreses obortę sunt, quã quoniam visibili in Ecclesia Pastori pro tempore à Christo constituto, tota fraternitas non obedit, Ecclesięque Romanæ obpotentiorem (vt inquit S. Irenęus) principalitatem non accedit: ac propterea (vt S. Hieronymus docet) profanꝰ est, qui cathedrę Petri non consociatur, & extra hanc domũ agnum vult comedere: Si quis verò obijciat (inquit B. Ambrosius) Ecclesiam vno capite sponso Iesu Christo contentam, præterea nullum requirere, in promptu respõsio est. Vt enim Christum Dominum singulorum Sacramentorum, non solùm auctorem, sed intimum eius præbitorem habemus (nam ipse est qui baptizat, & qui absoluit, & tamen is homines Sacramentorũ externos ministros instituit) sic Ecclesiæ, quam ipse intimo Spiritu regit, hominem suæ potestatis Vicarium & ministrum præfecit. Nam cùm visibilis Ecclesia, visibili capite egeat, ita Saluator noster Petrum, vniuersi fidelium generis caput, & Pastorẽ constituit (cùm illi oues suas pascendas, verbis amplissimis commendauit) vt qui ei successisset, hunc eandem planè totius Ecclesię regendæ & gubernandæ potestatem habere voluerit.

Ire. li. 3. c. 3. In lib. cõ. Iouin. in medio, & Epist. ad Damasc.

Cæterùm non cum capite solùm, sed inter sese quoque hæc vnitas est, ad quam significandam, huic articulo fidei, verba illa adiecta sunt: Credo communionem Sanctorum. Quare eadem Sacramentorũ communione Catholici colligantur, participesque fiunt omnium timentium Deum. Ac licet multa sint membra, vnum tamen corpus cõstituunt, in quo singula proprio, non autem omnia, eodẽ munere sunguntur. Sic porrò ita apta inter se, & connexa sunt, vt si vnum doleat, aut gaudeat, condoleant & congaudeant reliqua, mutuamque operam sibi præstent. Atque denique ad subleuandam aliorum miseriam prompta sint semper, atque parata.

Accedit id, quod infrà inferemus, omnes scilicet Scriptores sacros, mirabiliter in omnibus, quæ ab Ecclesia fuere decreta, consensisse, quamuis diuersissimi illi, temporibus ac linguis, & in locis diuersissimis fuerint: quę res tanquã diuina à S. Augustino monstratur, lib. 18. ciuit. cap. 41.

Præterea omnia Conciliorum atq; Pontificum decreta, mirificè in omnibus dogmatibus, consentiunt: licet edita sint à diuersis hominibus, varijs in locis, temporibus, occasionibus: & contra diuersissimas, immò sæpè contrarias hæreses. Quod vt est apertissimum signum, vnius & eiusdem Spiritus, sanctam Ecclesiam gubernantis: ita hoc esse verissimum, ostendit silentium hæreticorum, qui licet omnia diligenter euoluerint, tamen nihil alicuius momenti inuenerunt, q; possent reprehendere, vti doctissimi Catholici scriptores ostendũt.

Quę omnia si in hæreticorum congregationibus considerentur (qui istam non solùm cum capite visibili, & inter nos, sed inter nos quoque & Ecclesię triumphantis ciues, communionem negant) nulla apparet vnitas, nulla Sanctorum communio, ac propterea nulla inter eos Ecclesia est. Quot enim hæreses, & antiquo tempore, & etiam hoc nostro ex septicipiti illa hydra Lutherana enatę sunt, quæ de fundamentis fidei, deque ipso Christo, de Sacramentis, de personis ipsius sanctissimæ Trinitatis, mirificè dissident, plus notum est, quã vt dici queat. Proinde schismatici (vt superius monstratum est) nullam Ecclesiam habent, quos cum ramis, riuulis, & radijs, ab arbore, fonte, sole, præcisis, apertissimè collatos Optatus ait esse, protentos de mendacio, non de radice veritatis. Non ergo, ait S. Augustinus, insultent hæretici per partes concisi: non se extollant, qui dicunt Ecclesiæ: hîc est Christus, ecce illic. Qui dicunt ecce hîc, ecce illic, ad partes inducunt.

Vnita-

Vnitatem promittit Deus. Reges in vnum collecti sunt, non per schismata dissipati. Sed fortè (subdit) ista ciuitas, quæ mundũ tenuit, aliquando euertetur? absit: Deus fundauit eam in æternum. Quid times? ne cadat firmamentum? Iam igitur vnam certissimam Ecclesię proprietatem habes, ex qua item intellige, non mirum esse, si qui populos ab Ecclesia separârunt, eos tam auidè & à Regibus terræ tandẽ Regna diuellere, atque Ciuitates, & omnia præcipiti casu diripere, misericordissimo autem Dei iudicio esse factum, vt ipsi inter sese semper diuiderentur, vt Scriptura impleretur: Diuisum est cor eorum, nũc interibunt: & omne Regnum in se diuisum desolabitur. Quod an omnibus Hæresibus Schismaticisque euenerit, ipsa res clamat.

SANCTITAS, ALTERA ECCLESIÆ proprietas.

Catechis. Rom

ECCLESIA dicitur Sancta, quia tanquam corpus cum suo capite Christo, totius sanctitatis fonte coniungitur, à quo sanctificatur & eius sanguine abluitur, solaque legitimum sacrificij cultum, salutaremque Sacramentorum vsum habet, per quæ tanquam efficacia diuinæ gratiæ instrumenta Deus veram sanctitatem efficit: nec tamen quoniam sancta est, peccatores non habet: Apostolus enim Corinthios sanctificatos, & sanctos vocat, in quibus nõ nullos fuisse perspicuum est, quos vt carnales, & grauioribus etiam nominibus acriter obiurgat. Hi enim quãdiu à corpore Ecclesiæ abscisi non sunt, mortua licet membra sint, iuuantur tamẽ à reliquo corpore, vt charitatis defluxum accipiant.

Sancta item Ecclesia est, quia religio quam profitetur, nihil falsi in doctrina fidei, nihil iniusti in doctrina morum vnquam admisit. Lex Domini (inquit Dauid) immaculata, testimonium Domini fidele, præceptum Domini lucidum. At Gẽtilium, Mahometanorum, & Hæreticorũ sectæ omnes absurdæ, pugnantes, leues, inconstantes, libertatem carnis, & sexcenta alia monstra continent, nec Lutherani, & recentiores alij hæretici sanctitatem quidem vllam in Sacramentis agnoscunt, nec merito Christi, & libertati, qua nos donauit, tantum tribuunt, vt veram nobis & inhærentem iustitiam sit impertitus, ac tanquam horridi præcursores Antichristi, iuge Christi sacrificium omni conatu abolere nituntur.

Sancta præterea est Ecclesia, quia doctrina eius est efficax atque conuertens animas, vt ait Scriptura. Itaque sola Ecclesia Catholica, vbique fidei fundamenta iecit, & Christo annuntiato, nullis armis, nulla vi, nulla eloquentia, sed in virtute Spiritus tantùm, homines non ad delitias, & carnis libertatem, sed ad perfectissimam vitam, ad cruces atque angustias pro Christo perferendas conuertit: sicque falso dæmonum cultu sublato, veram religionem constituit. Quod vt antiquitus in omnibus prouincijs accidit: ita hoc seculo in noui mundi, atque Orientis, & Occidentis Indiarum conuersione, euidentissimum est. Verùm neque Philosophi quantumuis celeberrimi, vnquam populos ad virtutes solidas conuerterunt, neque hæretici vnquã alicubi prima Euangelij fundamenta iecẽre. Hoc enim (vt inquit Tertull.) negociũ est illis, non Ethnicos cõuertendi, sed nostros euertendi: nostra suffodiunt, vt sua ædificent. Quare Dominus de Pseudoprophetis dixit; Venient ad vos: cùm de veris Apostolis, legitimisq; Ecclesiæ Pastoribus dixerit; Exibunt in omnem terram, incipientes ab Hierusalem, prædicantes pœnitentiam in remissionem peccatorum, & populum, qui erat dispersus, congregantes in vnum.

Ad hęc sancta est Ecclesia, quoniam in ea primùm Patriarchæ atque Prophetæ; deinde Apostoli & Euangelistæ; Doctores item, qui aduersus singulas hæreses fortissimè dimicârunt; atque institutores Ordinum Religiosorum, adeò sancti, casti, pij, & sobrij fuêre, prorsus, vt in his nihil habeant aduersarij, quod mordeant, nisi nimiam sanctitatem; quẽadmodum de Monachis, ac de Doctoribus sui temporis, fecisse hæreticos, refert S. Augustinus. Quam sanctitatem, quia nunquam in aliquibus ex suis ostendere potuerunt, seque (vt inquit Apostolus) desperantes tradiderunt impudicitijs: mirum non est, si non solùm peccent, sed peccando nunquam se peccasse fateantur, superbiam colentes; quę vna omnium hæresum mater eos genuit.

Accedunt miracula, quibus Ecclesia semper vsque ad hęc secula, suę doctrinæ vim atque sanctitatem testata est. Quamobrem necessaria fuisse miracula, vt mundus crederet, S. Augustinus dixit: ac plura suo quoque tempore ad memorias, reliquiasq; Martyrum contigisse scribit, quæ neque Lutherani Cẽturiatores diffiteri ausi sunt, sed veriti, ne tantis testimoniis, eorum fallacia commenta ruerent (sicut Pharisæi & Scribę) potentię Christi splendorem, Satanę potius quàm Deo, perfidè blasphemantes tribuerunt. Ac verò pręter miracula, lumen Prophetarum fuit in sola Ecclesia Catholica: qua item proprietate, sanctitatem Ecclesię à Spiritu sancto impertitam, Dominus sæpè indicauit. Agabus enim, & Philippi filię, quarum mentio fit in Actis Apostolorum; B. Antonius, de quo S. Athana-

sius in eius vita; Abbas Ioannes, de quo D. Augustinus: ac reliqui innumeri, de quibus D. Hieronymus, S. Gregorius,& grauissimi alij testes & historici, testimonium ferunt,multa diuinitùs prædixerũt; quod neque Ethnici, nec Hæretici vnquam fecêre:quia nulla apud eos Ecclesia est, cùm in hac Sancta & Catholica sola Ecclesia, dispertiatur gratias suas Deus.

Itaque tot præsidijs à Christo munita Ecclesia, deficere atque errare nunquam potuit,ac ne poterit quidem.

Primùm, quoniam verax est Deus,cuius verbo,merito,instituto , non humanis præsidijs ipsa nititur: cœlum enim ac terra transibunt, verba autem Christi nõ præteribunt. Et verba Christi sanè sunt hæc: Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam , & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.Et,ego,vobiscum sum vsque ad consummationem seculi: Et,Spiritus veritatis suggeret vobis omnẽ veritatem: & tu Petre confirma fratres tuos. Ac rursus per Apostolum: Ecclesia quæ est Domus Dei viui, firmamentum & columna veritatis:vt nemo nisi perfidus impiè se inde subducat,vnde omnem veritatem orbi Christiano suppeditauit, & suppeditaturus est Deus. Verùm hanc sanctitatem,id est,firmitatem atque soliditatem, Prophetæ quoque priùs declamauêre, cùm scriptũ sit,desponsandam â Christo in fide Ecclesiam,foreq́ue vt is eam teneret,nec dimitteret:& Dominum electurum esse Sion in habitationem sibi . Hæc enim(inquit)requies mea in seculum seculi.Cumque in æternum Deus præparaturus esset semẽ Dauidis,quod est Christus, & Christi Regnũ futurum esset in æternum, quoniam Deus fundauit terram super firmamentum eius: meritò(inquit S. Augustinus)firmati non inclinabimur in seculũ seculi. Nihil enim firmiùs isto fundamento: Infirmus fueras, sed firmum fundamentum te portat. In te firmus esse non poteras, firmus eris semper,si ab illo fundamento non recedas. Nõ inclinabimur in seculum seculi:ipsa est prędestinata columna, & firmamentum veritatis.

Iam verò Christus perpetua testificatione istam Ecclesiæ firmitatem commendauit; cùm & in primis illis peracerbis Iudæorum oppugnationibus,deinde irruentibus persecutionibus Imperatorum per 300. totos annos, quibus etiam Pontifices omnes Maximi , ceruices pro Christi fide dederunt:postremò à ducentis varijs hæresiarchis circumquaque pulsata, atque cribrata Ecclesia, non solùm permanserit, verùm etiam creuerit; sicut vineæ(inquit Iustinus Martyr)ad vbertatem putatione prouocantur. Id quod præsenti seculo etiam manifestissimè patuit. Neq; enim tam citò Lutherus cœpit hæresibus Ecclesiam velle labefactare , cùm eodem momento Deus in Indias, populosq́ue frequentissimos,(vbi vna ciuitas plus hominum, quã integra aliqua Regna,continet)fidem Catholicam inuexit, quæ in dies longè,late.q́ue propagatur.

At contrà, omnes hæreses à Christo passo, (summos licet Imperatores ac Reges fautores habuerint)sic euanuêre, vt neque vlla scripta,ac ne nomina quidem ipsa hæreticorum iam extarent, nisi hęc à Catholicis, qui eos redarguerunt, memorię mandata fuissent . Quamobrem & qui nos hoc tempore exercent Hæretici, ad nihilum(vt Dauid prophetauit)deueniẽt,tanquam aqua decurrens. Non ergo vos(inquit Sanctus Augustinus) terreant fratres quidam fluuij, qui dicuntur torrentes:decurrit aqua ad tempus,perstrepit,mox cessabit:diu stare non possunt: multę hæreses iam emortuę sunt;cucurrerunt in riuis suis quantum potuerunt, decurrerunt, siccati sunt riui , vix eorum memoria reperitur, quia fuerint. Hæc ille: Veruntamen neque solùm sancta hęc Ecclesia Hęreticos, quicq; eis fauerũt, virtute diuina in nihilum redegit,tetra morte cladeq́ue afficiens Iudęos, Herodem,Pilatum,(qui seipsum interfecit)Neronem , Domicianum, cæterosq́ue Imperatores,vnà cum hęresiarchis, qui Catholicos persecuti sunt: sed & Imperia Renaq́ue Imperatorum eorum roborauit,& auxit,qui Catholicę Ecclesię ex animo fuere addicti:quales fuerũt Constãtinus Magnus,Theodosius senior,Martianus,Honorius, Theodosius iunior,Iustinianus,& Heraclius,(donec hi duo Catholicam religionem tenuerunt) Carolus Magnus,S. Ludouicus, Galliæ Rex, atque alij,qui ex Deo regnarunt.

VNIVERSALITAS, TERTIA
Ecclesiæ proprietas.

ECCLESIAE Christianę tertia proprietas est, vt Catholica sit , hoc est vniuersalis, nullo scilicet hominum,locorum temporum genere definita aut circumscripta. Redemisti nos Deo in sanguine tuo (inquit per S.Ioan. ipsamet Ecclesia)ex omni tribu,& lingua & populo & natione, & fecisti nos Deo nostro Regnum. Ad qd' Regnum, etiam quicunque in Christum credentes, Christũ præcessêre,idcirco pertinent,quoniam in eo angulari lapide,qui fecit vtraque vnum,& pacem ijs qui propè & qui longè annuntiauit,(cùm ipse sit primarium fundamentum) constituti fuere atque fundati Prophetę & Apostoli.

Catholi-

Catholica item dicitur,propter vniuersalem atque communem fidem, quam omnes, qui salutem æternam cupiunt , cõplecti debent : alioquin errorum diluuio submergendi,quemadmodum contigit ijs omnibus,qui extra arcam Noe fuere.

Catholica deinde , quòd sola contra omnes errores semper pugnauerit , ac pugnat,à nullo autem errore expugnatur. Credamus(inquit S. Augustinus)Ecclesiã Catholicam: ipsa est Ecclesia sancta, Ecclesia vna,Ecclesia vera,Ecclesia Catholica,contra omnes hæreses pugnans , pugnare potest,expugnari non potest: Hæreses omnes de illa exierunt, tanquam sarmenta inutilia de vite præcisa : Ipsa autem manet in radice sua,portæ inferi non vincent eam. Hæc ille,de Symb.lib.1.cap.5.

An verò contra omnes errores sola semper pugnauerit Ecclesia Catholica,inde euidentissimum est,quòd cùm primùm aliqua hæresis sese exeruit, statim signo dato se in Synodis tanquam in acie castrorum ordinata coegit, eamq́ue hæresim anathemate percussit. Sicq; Patres aciem eandem secuti,scriptis, prędicatione, ac sanguine, hęreses omnes euellere curârunt. Quod autem contra hęreses fecit, idipsum contra errores omnes præstitit . Quamobrem quacunque aditus patuit,imperterrita per maria,per ignem, ad omnes barbaras nationes penetrauit,ac continenter penetrat: vt extirpato idolorum ac vitiorum cultu,ibi simulachrorum fana, in Christianorũ templa conuertat, crucisq; trophęum passim excitet. Quæ vna res,tam illustrem hanc Catholicę Ecclesię proprietatem reddit, vt cùm ea tanquam sol radios suos, in vniuersum terrarũ orbem, iuxta Prophetarũ prædictiones, semper diffuderit:Lutheranas quoq; & Caluinianas atq; alias sordes, latitantes in suis angulis & tenebris, patefaciat omnibus,quicunq; vident istos,qui seEuangelicos mentiũtur, neq; inter barbaros,neq; vltra maria, ad inferẽdũ Euãgelij lumen vnquã nauigâsse, contentos ex Ecclesię Catholicæ ruina, sibi suisq; mulierũ turbis antrum constituere, vnde fœtores sub verbo Dei prętextu exhalant.

Iam verò si omnia secula percurramus, non aliunde Prouincias ad Christum fuisse adiunctas cernemus, quàm ab ijs,qui ex Catholica Ecclesia prodierunt. Nam vbi iam Apostolicus sonus in vniuerso orbe terrarũ inauditus est, ducibus illis primis, vbique bellum aduersus mundum, carnẽ, Satanam indicentibus; Catholica Romanorum fides, sicut ijs Apostolus gratulatur,passim ad omnes peruasit : quæ postea tanquam vitis adhuc latiùs palmites extẽdens sparsa est:quemadmodum per omnes regiones nunc cognitas, ipsi suo tempore, id est, ante mille circiter quadringentos annos testati sunt, Sanctus *a* Irenęus,& Tertullianus,Clemens autem ipse Alexandrinus,cùm Orientis peragrasset Ecclesias,vt antiquarum Apostolicarũ traditionum vestigia cerneret, eandem vbiq; reperit.

At Sanctorũ Cypr. *a* Athanasij,*b* Chrysostomi,& Hieronymi,*c* Augustini,*d* Theodoreti,*e* Leonis primi consecuta sunt tempora, quibus ipsi Catholicam Ecclesiam vbique viguisse docuerunt. Per Sacram (inquit Leo) Beati Petri Sedem , caput orbis effecta , latiùs prędes religione diuina, quàm dominatione terrena: quãuis enim multis aucta victorijs, ius imperij tui terra mariq́ue protuleris, minùs tamen est,quod tibi bellicus labor subdidit, quã quod pax Christiana subiecit. Cęterùm Sancti alij Pontifices, Hilarius, Simplicius,Symmachus, Hormisdæ,& alij vsq; ad S. Gregoriũ Magnum,& post hunc multi sancti Pontifices, alijq́ue pereelebres Doctores secuti sunt,quorũ seculis videmus eandẽ Catholicã Ecclesiã semper mansisse. Id quod ipsi qui varijs in prouincijs erant, primũ re ipsa,& doctrina, & loco, deinde literis quas per vniuersum orbẽ scribebant,planissimũ faciũt,prętер ipsas Generales Synodos,quæ ex omnibus omniũ orbis partiũ Episcopis collectę,idem manifestissimè comprobât.

a Ire.lib.1. cap.3. Tertullia. lib.cont. Iud. cap.3. Cypr. li. de vnitate Ecclesiæ. a Atha. de humanit. verbi. b Chrysost. & Hier. in cap.24. Matth. c Auguſt. in epist.78. & 80.ad Hesydiũ. d Theod. l.de legib. e Leo ser.1. de SS.Petro & Paulo.

At & hoc dilucidiùs fit, primò, si quæ Patres antiquissimi scripsêre, de moribus Ecclesiæ Catholicę; ea conferantur cum nostris tẽporibus. Eadem enim in ijs prorsus videbunt extitisse, quæ apud nos (vt superius diximus) & manent, & aliò propagantur: Tu verò lege S. Augustinũ de moribus Ecclesię Catholicę, eiusq; Epistolas ad Ianuarium,Epi.118.& 119.Patres autem vetustiores,vsq; ad beatum Dionysium Areopagitã:ac deinde Apostolorum Acta, & ipsa Euangelia; facileq́; & verbum Dei scriptum,& quidquid Spiritus S. promisse veritatis,suggesit semper Ecclesiæ, agnosces. Deinde cogita(vt antiquiora secula omittam,de quibus nulla controuersia est) Anglos Paganos,tempore S. Gregorij Magni,missis à Pontifice ad eos Monachis,fuisse ad Christum adiunctos: sequenti seculo,per S. Chilianum à Summo Pontifice missum, Francones Christianos factos:posteriore seculo ingentem Germaniæ partẽ accessisse ad Christum,per sanctum Bonifacium,Episcopum & Martyrem,ad eam à Zacharia Pontifice Maximo missum.Post ea à Corbiensibus Monachis Vandalos, ab alijs autem Suecos, deinde Bulgaros,Sclauos,Danos,Morauos fuisse conuersos, Ita postea S. Adalberti Bohemiæ, ac Methodij Morauiæ Præsulum opera, plures populos,

pulos,ac deinceps Hungaros,per alios à Pō tifice Maximo missos , se ad Christianam Catholicam Ecclesiam aggregâsse . Quod
D.Anto.3. p.hist.tit. 23.ca.8.§.12. succedentibus temporibus, cum multis Saracenorum millibus , Sancto Vincentio prædicante; & in vniuerso iam nouo terrarum orbe, ad Occasum , ad Meridiem,ad Orientem , nostro hoc seculo factum fuisse,atque continēter effici, à sola(vt diximus)Ecclesia Catholica, nunquam verò
Lib. 13. cō. Faust. c.12. ab hæreticis,clarissimum est.Quamobrem rectissimè Beatus Augustinus comparat hæreticos,non solùm cum sarmentis præcisis,quæ vbi cadunt, cùm præciduntur,ibi manent: verùm etiam cum perdicibus, quæ congregant pullos, quos non peperunt: cùm contrà Ecclesia sit fœcundissima columba, quæ nouos pullos quotidie parit.

Præsentis ergo seculi hæreses, non solùm quia nullos vnquam populos ad Ecclesiam Catholicam adiūxerunt: verumetiam,quia neque omni seculo,neque vbique,nec inter omnes gentes cognitę,receptæue fuerunt, Ecclesiam nullam habent. Quod si Septentrionalis terræ angulum occupârunt, illicò item in varias Sectas erupere,nullum ferè oppidum vt sit, ne dicam domus, quod idem omninò sentiat. Sin verò alię quondam hæreses,variis in locis eodem tempore exortę sunt,& hæ quoque suis dissidijs, vinculum Ecclesię Catholicę indissolubile , vniuersalemque & communem Christianorum verorum fidem, apertiùs declarârunt.

Aug. li. de Pastо.ca.8. Ecclesia enim(ait S. Augustinus)vna & eadem vbique,hæreses autem non eędē, sed diuersissimę,quæ se inuicē nō nouerūt, ac proinde nulla earum Catholica dici potest Ecclesia.

Quare vt hoc Catholicum nomen,in eadem Ecclesia, eundem Patrem Augustinum cōstanter retinebat:ita Hæretici(prętерquam quòd ipso testante , illud Catho-
Con. ep. fund.c.4. licæ nomen, sibi nunquam vendicare potuerunt)etiam nostro tempore sic exhoruerunt,vt è cōmuni Christianorum Symbolo,vocem ipsam Catholicæ sustulerint.

Verumenimuerò, vt plebi facerent fucum,Lutherus ipse initio sui Euangelij,biennij spatio , Papatum abolitum iri, cæterique hæreses suas, vniuersum orbem,non ità multum pòst occupaturas dictitarunt. Sed hi omnes tanquam plumbum demersi sunt in aquis vehemētibus. Papatus autem stetit,ac Christo non mentiente vsq; ad cōsummationem seculi stabit. Cùm illud prętereà sit absurdissimum, Ecclesiam Catholicā pòst sexdecim secula , à VVittembergensibus aut Geneuensibus, in vniuersum terrarū orbem, in quem olim Apostolorū sonus exiuit, esse diffundendam: qua de re ante annos tantùm à Christo nato quadringentos, Donatistarum idem de se gloriantium stoliditatē, S. Augustinus irrisit atq; redarguit.

In ipsa igitur Ecclesia Catholica(sapienter docet Vincētius Lirinensis)ad quā non vna natio,nō vnus angulus, sed maris multitudo cōuertitur,id tenemus;quod vbiq; quod semper, qđ ab omnibus creditū est. Hoc est enim verè proprieq; Catholicū,q; ipsa vis nominis,ratioq; declarat: quę omnia hæc verè vniuersaliter comprehendit.

Quæ cū ita sint,ille est verus germanusq; Catholicus, qui quicquid vniuersaliter antiquitus Ecclesiā Catholicam tenuisse cognouerit,id solū tenendum,credendumq; decernit:quicquid verò ab aliquo deinceps vno præter oēs, vel contra omnes, nouum & inauditū subinduci senserit,id non ad religionem,sed ad tentationem potius intelligat pertinere. Et hæc Lirinensis.

ORIGO AB APOSTOLIS ET SVCcessio, quarta Ecclesiæ proprietas.

NOn solùm ob successiones Episcoporum ab Apostolis , verùm & propter doctrinæ consanguinitatem(vt verbis Tertulliani vtar)vera Ecclesia,vocatur Tertul.lib. de præscr. Apostolica. Itaque in Symbolo Patres,diuinitùs addidere Apostolicam; vt fidei nostrę origine cognita , iam nunc eam primū haud nasci,neque esse recentem , nec verò per aliud ministrorum genus,quàm per Apostolicū à Spiritu S. regi intelligeremus: qui cùm ei præsideat , fuit quidem initio Catechis. Rom. tributus Apostolis, sed deinde summa Dei benignitate semper in Ecclesia permansit.

Sicut autem in populo Dei, qui per carnalem generationem tempore veteris Testamenti propagabatur,nulli censebantur, nisi qui originem ducebant à duodecim filijs Iacob; nec vlli habebantur Sacerdotes, nisi qui descendebant à Leui per Aarō, quā obrem diligentissimè successiones tunc seruabantur:)Ita in populo Noui testamēti,qui spirituali generatione multiplicatur, nulli sunt Christiani, nisi per Apostolos, vel eorum successores, aut ab alijs missos conuersi; nulliq; Episcopi, nisi qui eisdem legitimè succedunt. Quare Patres ita diligenter Episcoporum successiones adnotārunt, quoniam per eas Catholicæ fidei claritas(inquit Epiphanius)ostenditur,& hæresum obscuritas producitur. Epipha.27. hære. Cō. Carpo.lib. de præscr. Edant(inquit Sanctus Tertullianus)origines Ecclesiarum suarum , euoluant ordinem Episcoporum suorum, ita per successionē ab initio decurrentē, vt primus ille Episcopus aliquē ex Apostolis,vel Apostolicis viris habuerit auctorē, & antecessorē.

Hoc

Hoc enim modo Romanorum Ecclesia Clementem à Petro ordinatum refert.Cōfingant tale aliquid Hæretici. Hæc ille.
Iren.li.2. cap.3. Verùm Irenęus ante mille circiter quadringentos plus minùs annos , successionem Episcoporum Romanorum à Petro vsq; ad
In Chron. Eleutherium : Eusebius, Hieronymus,& Prosper,qui Chronicon Eusebij continuârunt:Epiphanius aduersus Carpocratitas:
Hær. 27. Lib.2. Aug. epist. 165.ad Gene. & in Psalm.cū Dona. & cō.epist. fund.c.4. Optatus Mileuitanus contra Parmenianū, à Petro vsque ad Syricium: S. Augustinus ab eodem vsque ad Anastasium, qui tunc sedebat , & alij diligenter enumerârunt. Quamobrem aduersus Manichęos(inquit) In Ecclesia Catholica tenet me ab ipsa Sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas Dominus commendauit,vsque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum. Quæ successio si tanti ponderis ad fidem adstruendam apud eos erat,quòd in Cathedra Apostolica duodecim aut viginti, vel quadraginta tantùm Pontifices Maximi, vsque ad ea tempora sedissent:quanti nam momenti fuissent,plusquàm ducenti Pontifices sibi succedentes,quos Ecclesiam scimus administrâsse ? præsertim cùm Sedes alię defecerint plures ; Imperij autē Romani forma in ipsa vrbe Roma, toties immutata sit, tum Cæsaribus aut interdum Regibus Gothorum ; tum Græcorum Exarchis,aliquando verò Cōsulibus,siue iustè, siue iniustè dominantibus? Accedit ad hęc omnia, quòd cùm ipsa Vrbs non semel euersa, totque Pontifices ense fuerint percusi,innumerasque Hæreses(vt diximus) tanquam hostiles acies,Schismaticosque acerrimos aduersarios passa sit ; nunquam tamen eius successio defecerit: quæ omnia non nisi diuino consilio facta fuisse,quod nunquam dissolui potest , exploratissimū est.

Iam verò quòd aliqui vel hæretici,vel Hæreticorum libros tantùm tractantes,aliquādo Schismate,vel muliere,nescio qua Anglica virilem sexum mentiente, fuisse interruptam istam successionem dicunt, id prorsus mendacij,calumnięque cum imperitia mixtę plenum est. Etsi enim aliquādo Schismatici, nomen Pontificis sibi vsurpârunt,quare & Antipapæ vocabantur;nō defuerunt tamen ijsdem temporibus, qui legitimè creati Pontificatu fungerentur. Itaque & Antipapę coacti sunt falsa Pontificatus insignia deponere; & si quis legitimus Pontifex se Pontificatu ob quietem, aut pacem abdicauit, is ipse alterum in sui locum legitima potestate suffecit. Quòd autem hæretici blaterant, de Eugenio deiecto à Concilio Constantiensi, vel etiam Basileensi, noluerunt cœci lumen videre. Nam & ipsamet Concilia, quæ Pontificis Legato plurimisque Episcopis absentibus, priuata aliquorum Sacerdotum(quod nūquam contigerat) authoritate aliquandiu manserunt; tandem legitimè iterum conuocata, quod temerè decreuerant.rescinderunt, seseque errore agnito,Pontificis Maximi potestati iudicioque subdidere; sicut Lausanensis Synodus , quæ continuatio quędam fuit Basileensis Concilij.Nicolao Quinto, qui tunc sedebat, se subiecit. At quod de Ioanne quodam inquiunt, qui cùm esset fœmina, sexum mentita in Pontificatum irrepsit, id etiam blasphemum, est. Quod autem Platina hoc mutuatus à quodam Martino Polono , vel Sigeberto scripserit; id cùm ijdem ipsi pro certo non asserant,sed dicant(vt fertur,vel vt aiunt) ostendit iam tunc ab ijs quoque tanquam commentitium id habitum fuisse. Cæterùm Anastasius Bibliothecarius,qui vitas Romanorum Pontificum vsque ad Nicolaum,Benedicti III. successorem scripsit, florebat eo tempore, & electionibus Pontificum,Sergij II. Leonis IV. Adriani II.& Ioannis IIX. interfuit, nec vllam tamen Ioannis illius fœminæ mentionem fecit. Sed quibus alijs solidis auctoritatibus & rationibus affictū istud mendacium prodatur, cerni potest in Dialogis Alani Copi, atque Pontificum historia ab Onuphrio conscripta, Luitprandum Ticinensem illorum temporum scriptorem citant. Ac denique fusiùs in Frāciſci Turriani 3. lib. de dogmaticis characteribus: Postea verò in secundo libro , quem de Ecclesia & ordinationibus ministrorum Ecclesiæ edidit,aduersus Andreā Freyhubium,Doctorem Academię Lipsien. Nunc autem(vt redeam ad id,vnde digressus sum)sciendum est, veteres Patres non aliorum Episcoporum æquè ac Cathedrę Romanę successores enumerâsse, quoniam ex illa,tanquam vniuersalis Ecclesię Pastoris,argumentum aduersus hęreticos inuectum afferebant. Itaque & propriam Episcopalium sedium nomina omittebant ; quemadmodum S. Augustinus,Optatus,& ante eos beati,Cyprianus & Irenęus, fecerunt:quòd Cathedrę Petri dignitas,vt in eminentiore specula constituta;ita perpetuò successionis promisso à Christo fuerat munita.

Vide Galesinium in vitis Platinæ.

In Romana Ecclesia(inquit S. Augustinus)semper viguit Apostolicæ Cathedræ Principatus : quamobrem neque nouorum Episcopatuum institutio, ad neminem vnquam particularem Episcopum spectauit (par enim non agit in parem)sed ad eū,qui toti præest Ecclesiæ; quales fuerunt oēs Apostoli.Petrus quidē ex officio, cæteri verò ex delegatione: quare qui per

ostium hoc, ad regendam Ecclesiam non intrauerit, is est fur & latro.

Cùm verò ab Apostolis aliquem Episcopum originem duxisse dicimus, vnà cũ successione, legitima ordinatio intelligenda est, quę sine duorum vel trium legitimè ordinatorum consecratione nunquam est facta. Quod in Paulo Actorũ 13. (licet nec ab hominibus, neque per homines vocato) Chrys. ibi. in Timotheo, 1. Tim. 4. cum impositione manuum Presbyterij, (Presbyteriũ enim ibi intelligitur Episcoporum aliquis numerus;) in Apostolicis Canonibus, in Iacobo ordinato Hierosolymæ, à Petro, Iacobo, & Ioanne; In Concilio Nicęno, & Carthaginensi, plus quàm perspicuum est. Inde autem factum est, vt veteres hæretici, quò faciliùs populis imponerent, similiarũ more eandem ordinationis formam vsurparent. Sed vtrumque in hæreticis nostri temporis deest, primus enim V Vittembergę cùm Lutherus Episcopus dictus est; Basileæ Oecolampadius, vt adhuc in eius sepulchro extat; Tiguri Zuinglius; Geneuę Caluinꝰ; hoc ipso credere sese Apostolicã Ecclesiam nunquam ante se fuisse ostenderunt; quippè quòd nullos antea ijs in ciuitatibus fuisse Episcopos, suo illo (si Deo placet) primatu testati sunt. Neque verò ab Episcopis vllis ordinati sunt, aut vllam habuere manuum impositionem, per quã ipsi Timotheo gratiam fuisse collatam in consecratione disertè docet Apostolus. Quamobrem iam tandem Septentrionales, oculos aperiant, & videant, num (quod & initio superius diximus, in responsione quarta, ac nunc iterum vrgemus) in istos Cyp. 1. de simpl. prælator. illud B. Cypriani quadret: Hi sunt (inquit) qui se vltrò apud temerarios conuenas sine diuina dispositione præficiunt, qui se prępositos sine vlla ordinationis lege constituunt, qui nemine Episcopatum dante Episcopi nomen assumunt.

At neque apud hæreticos doctrina eadem, quæ fuit antiquis (quam, doctrinę vt dixi, consanguinitatem vocabat Tertullianus) si enim (quod etiam antea obiter attigimus) Catholicam cum hæretica doctrina conferas; Patres omnes à nobis stare eò magis constat, quòd ipsi Lutherani, & Sacramentarij, licet inter sese dissidentes, toti antiquitati se dicant, aduersari, eique idololatriam impiam obijciant, iacientes blasphemias aduersus Christum, quasi promissis non steterit, aut per mille quingentos annos falsum in sua Ecclesia cultum tolerauerit. Centuriatores autem Magdeburgenses omni propè seculo nascentis Ecclesię, eadem apud Patres fuisse dogmata, quę Catholici retinent (velint nolint) veritatem coacti confitentur; quę illi næuos Patrum, nouelli & impij censores vocant. Quare quod Brentius Apostata dixit, apud Catholicos fidem defecisse, vel quod alij hæretici, post S. Gregorium Magnum, irrepsisse errores in Catholicam Ecclesiã commenti sunt: hi vel nihil legerunt in Patribus; vel sordes, quas ex farragine istorũ hauserunt, euomunt, nescientes quæ loquãtur, aut de quibus affirment. Sed illud absurdissimum est, quod idem Brentius somniat, quoniã nempè Apostoli à Caipha ordinati non sunt, & tamen Episcopi fuerũt; ita quoque Lutheranis hoc licere. Nesciunt enim, aut prę cordis cœcitate reminisci ille non potuit, Sacerdotium secundum ordinem Melchisedech institutum, à Christo incepisse, cuius Sacerdotij non autem Aaronici primitiæ fuerunt Apostoli.

INTERROGATIO XII.

Quid igitur est, quòd Lutherani, atque alij verbum Dei, & Sacramentorum administrationem, proprietates ac notas Ecclesiæ esse dicunt?

RESPONSIO.

SI eæ tam certæ essent proprietates Ecclesiæ, vt qui verbum Dei & Sacramenta tractaret, Ecclesiam habere dicendus esset; certè nec Spiritus S. in Symbolo, quod est verè credentium tessera, istas proprietates reticuisset, nec verò vbi verbum Dei, & Sacramenta qualescunque profiterentur, vllum dissidium esse posset. Sed cùm Anabaptistæ à Lutheranis, & Caluinianis, in baptismo, ac plerisque alijs Christianæ doctrinę capitibus; Lutherani à Sacramentarijs in Eucharistiæ negotio, vt missa alia faciam: atque ideò ipsi inter sese Lutherani de numero Sacramentorum, deque verbo Dei mirificè dissideant: quanam ratione fidelis, per verbum Dei, & Sacramentorum administrationem, veritatem dignoscet? scilicet eò tandem veniendum est, vt credamus Christum Dominum, Ecclesiã tanquam tribunal certissimis illis proprietatibus sapientissimè constituisse, in qua Spiritus S. per legitimos Doctores veritatẽ omnem doceret, atque ostẽderet, Lutheranos autem & Sacramentarios, cæterosque Hæreticos atq; Schismaticos, quantumlibet Verbum Dei (vt & Satanam fecisse scimus) ac Sacramenta iactent, Ecclesiam tamen nullam habere, quamdiu in vna, Sancta, Catholica, & Apostolica non sunt.

INTERROGATIO XIII.

An vt in Deum, ita in Ecclesiam credendum est?

RESPONSIO.

IPSA Romana Ecclesia, suo nos Catechismo docet, sic inquiens: Tres Trinitatis perso-

Catechis. Romanus. personas, Patrem & Filium & Spiritum S. ita credimus; vt in eis fidem nostram collocemus. Nunc autem mutata dicendi forma, Sanctam non in Sanctam profitemur, vt hac etiam diuersa loquendi ratione, Deus omnium effector à creatis rebus distinguatur, præclaraque illa omnia, quæ in Ecclesiam collata sunt, beneficia diuinę bonitati accepta, referantur.

INTERROGATIO XIIII.

Cùm iam tot certissimis argumentis hic dẽ Ecclesia fidei articulus constet, quænam sunt causæ, quæ retinent homines in hæresi, nec verò citissimè tanto se laqueo exuant, antequàm mors, quæ singulis horis imminet, ad nos properet?

RESPONSIO.

CAVSAE sunt non omnium eædẽ, quę tamen sunt, vel timor offensionis suorum, vel obdurata consuetudo; vel torpor quærendæ Catholicæ veritatis, aut maledicorũ linguę: vel falsa persuasio, quod nihil interfit, in qua quisque parte sit Christianus: ac deniq; metus fluxę dignitatis, & vsurpatorũ bonorũ amittendorum, vitęq; licentia, aut suppliciorum timor; At beatus, qui in consilio impiorum nõ abijt, nec in cathedra pestilentiæ, atque irrisorum stetit: aut si steterit, quàm primùm istis nocentissimis laqueis exutis, resipiscat, & tanquam de somno letargico emergens, in salutem vnitatis, vel sanguine pro veritate profuso euigilet.

To. 2. epist. 48. ad Vincen. propè medium. Audi verò B. Augustinum nonnullas earundem caussarum de sui temporis hæreticis afferentem. Alię (inquit) sententiæ multę mihi nominatim commemorabantur, vt ipsis rebus agnoscerem, etiam in hac caussa rectè intelligi posse, quod scriptum est. Quàm multi enim (quod certò scimus) iam volebant esse Catholici, manifestissima veritate commoti, & offensionem suorum reuerendo, quotidie differebant? Quã multos non veritas (in qua nunquam præsumpserunt) sed obduratę consuetudinis graue vinculum colligabat, vt in ijs compleretur diuina illa sententia: Verbis non emendabitur seruus durus: Si enim & intellexerit, nõ obediet? Quàm multi propterea putabant veram Ecclesiam, esse partem Donati, quia eos ad cognoscendã Catholicam veritatem securitas torpidos, fastidiosos, pigrosq; faciebat? Quàm multis aditum intrandi obserabant rumores maledicorum, qui nescio quid aliud nos in Altari Dei ponere iactitabãt? quàm multi nihil interesse credentes, in qua quisq; parte Christianus sit, ideò permanebant in parte Donati, quia ibi nati erãt, & eos inde discedere, atque ad Catholicam nemo transire cogebat? His omnibus harum legum terror, quibus promulgatis Reges seruiunt Domino in timore, ita profuit, vt nũc alij dicant, Iam hoc volebamus; sed Deo gratias, qui nobis occasionem præbuit, iamq; faciendi, & dilationum moras amputauit. Alij dicũt, hoc esse verum iam sciebamus, sed nescio qua consuetudine tenebamur: gratias Domino qui vincula nostra disrupit, & nos ad pacis vinculum transtulit. Alij dicunt, nesciebamus hic esse veritatem, nec eam discere volebamus, sed nos ad eã cognoscendam metus fecit attentos; quoti muimus, ne fortè sine vllis rerum æternarum lucris, damno rerum temporalium seriremur: gratias Domino, qui negligentiã nostram stimulo terroris excusit, vt saltẽ soliciti quęreremus, quod securi nũquam nosse curauimus. Alij dicunt, nos fallis rumoribus terrebamur intrare, quos falsos esse nesciremus, si non intraremus; nec intraremus, nisi cogeremur: gratias Domino, qui trepidationem nostram flagello abstulit, expertos docuit, quã vana & inania de Ecclesiã suã mendax fama iactauerit: hic iam docuimus, & illa falsa esse, quæ auctores huius hęresis criminati sunt, quãdo posteri eorum tam falsa, & peiora finxerunt. Alij dicunt, putabamus quidem nihil interesse, vbi fidem Christi teneremus: Sed gratias Domino, qui nos à diuisione collegit; & hoc vni Deo, congruere, vt in vnitate colatur, ostendit. Et paulò post: Seruiãt Reges terręChristo, etiam leges ferendo pro Christo.

INTERROGATIO XV.

Quinam libri, & quomodo legendi sunt ab eo, qui veritatem veræ religionis assequi velit?

RESPONSIO.

Biblia, id est, vetus & nouum Testamentũ. In hac verò Scriptura diuina legenda sequens ratio adhibenda est.

PRIMÒ, vt eam ab hæreticis depraua-tam nunquam legamus, neque enim tunc verbum Dei, sed errores hæreticorum legerentur. Nam & Satanas verbo Dei vsus est; vt Christum Dominum tentaret, Verbum Dei, ad suas fraudes detorquens, & ex gemmis pulcherrimæ statuę, imaginẽ serpentis effingens, vt monet S. Irenęus.

Secundò, Biblia à Luthero versa plenã depraua-tionũ sunt, quemadmodum adnotauit Hieronymus Emserus, & reliqui alij permulti. Idem dico de Biblijs Caluinianis, Zuinglianis, & aliarum Sectarum. Itaque ea legenda nõ sunt: alioquin, qui amat periculum, cadet in illud.

Tertiò, Antiqua vulgata editio Bibliorum, quæ per multa secula ab Ecclesia Catholica vsitata est, legatur.

Quartò, Si qua Germanica versio legéda sit, legantur Biblia à Dietenbergio tradu&ta, & Euangeliũ à Hieronymo Emsero in Germanicam linguam conuersum.

Quintò, Scripturæ sanctæ non secundũ proprium sensum, sed secundum antiquæ & Catholicæ Ecclesiæ consensum, & generalium Conciliorum approbatorum (de quibus post) interpretationem intelligendæ sunt. Alioquin id eueniet, quod inquit
Tom. 9. in Euang. Io. tract. 28. B. Augustinus. Neque enim (ait) natæ sunt hæreses, vt quædam dogmata peruersitatis, illaqueantia animas, & in profundum
" præcipitantia, nisi dum scripturæ bonæ in
" telliguntur non bene, & quod in eis non be
" ne intelligitur, etiam temerè, & audacter
" asseritur. Et alibi. Nec ob aliud (inquit)
Tom. 3. de Genesi ad litt lib 7. cap. 9. To. 8. Psalm. 10. sunt hæretici, nisi quod eas (scripturas Catholicas) non rectè intelligentes, suas falsas opiniones contra earum veritatem pertinaciter asserunt. Dum enim (significat idem Sanctus Pater alibi) Christus apud hę
" reticos quæritur, amittitur.

Sextò, In legendis scripturis sanctis, & præcipuè nouo testamento, ea sunt in primis obseruanda, quæ ad remedia & præcepta pertinent, quibus & virtutes altissimè in nobis plantentur, & vitia extirpentur: Deinde perpendendus est Ecclesiæ ordo, & firmitas ex promissis, merito, & instituto Christi Domini nostri.

Præterea, quid ad introducendam fidẽ, ac verum Euangelium cœperint prædicare Sanctus Ioannes Baptista, mox Christus Dominus, deinde Apostoli; nempè Pœnitentiam in remissionem peccatorum, fidem, & obseruationem mandatorum Dei, obedientiam erga Ecclesiam, opera pietatis, orationis frequentiam, Sacramentorũ vsum. Ad hæc auctoritatem à Christo Petro collatam: denique vitam ipsorum Apostolorum, & discipulorum Christi, nimirum num post susceptum munus concionandi Euangelium, & administrationis Sacramentorum Apostoli & discipuli eorũ dederunt opera m generandis carnalibus filijs, aut ijs rebus faciendis, quæ Lutherani faciunt.

Post hæc omnia, considerentur septem Sacramenta, quæ illi tanquam vasa gratiæ pro diuerso statu Ecclesiæ administrabãt: Signa item ac miracula, quæ consequebantur, vt etiam, quemadmodum scriptum est in Actis Apostolorum, vmbra Petri & semicinctia Pauli, Deo cooperante, redderent ægrotis sanitatem.

Septimò, cùm vnusquisque in diuersos sensus possit trahere verbũ Dei, expediet, vt antea legatur ex antiquis Patribus Vincentius Lirinensis in suo commonitorio. Ex recentioribus autem Cardinalis Hosius Varmiensis, in libello de verbo Dei, quod extat inter eius opera: Et Petrus Canisius in præfatione vitę, & actorum S. Ioannis Baptistæ, aduersus Magdeburgenses. Quòd si quis esset doctior, prælegere item vtilissimè posset libros de doctrina Christiana scriptos à S. Augustino.

Illud verò in primis ad Dei verbum, & voluntatem intelligendam, perneccssariũ est, vt prius credamus, quàm curiosè scrutemur res Dei. Nisi enim crediderit is inquit Esaias, non intelligetis, & scrutator Esa. 7. Maiestatis opprimetur à gloria, inquit Salomon. Itaque captiuemus intellectum in obsequium fidei, vt ait Apostolus, ac bene viuamus, & si quid alijs debemus, honorem, bona, vel alia, ea reddamus: Scriptum est enim à Dauide, à mandatis tuis intellexi; Et à Sapiente: In maleuolam animam non introibit sapientia. Deniq; illud semper nobis infixum sit cordi, quod per Prophetam Deus locutus est. Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilẽ, & trementẽ verbà mea? Rursus per Apostolum. Noli altum sapere, sed time, si enim naturalibus ramis non pepercit, vide ne & tibi parcat. Et iterum per æternam Sapientiam Filij sui. Pauperes euangelizantur. Quippè humilitas credendi tutissimos nos facit, & hæc illa virtus est, quam esse primam, secundam, tertiam, quartam, ob sui necessitatem, atque præstantiam, scripsit ad Dioscorum B. Augustinus.

CVR ET QVINAM SANCTI PAtres antiqui legendi sunt.

PRIMÒ Sancti Patres lectitandi sunt, quoniam (vt refert Apostolus) Christus Dominus Apostolos, Prophetas, Pastores, & Doctores in Ecclesia dedit ad cõsummationem Sanctorum, ne simus sicut paruuli fluctuantes, ac ne omni vento doctrinæ circumferamur. Quod si dubitandum non est, quin antiqua in Ecclesia veritas fuerit, certè hæc ab ijs testibus petenda est, qui cùm eandem sanctitatẽ vitæ, scriptis, sanguine, miraculis illustrauerint, incorrupti sunt testes, quos præsentis seculi affectę mouere non potuit, vt plus vni, quàm alteri parti faueant.

Secundò, quòd (sicut S. Petrus scriptum reliquit) in scripturis sunt quædam difficilia, & obscura intellectu, quæ homines instabiles deprauant in suam ipsorum perditionem, & volentes esse sapientes (vt B. Paulus inquit) stulti facti sunt, nescientes quæ loquuntur, aut de quibus affirmant. Itaq; si vnaquæque disciplina (ait Sanctus Augusti-

Augusti. ad Honoratũ c. 7. de vtilitate credendi. nus) quanquã vilis & facilis vt percipi possit, Doctorẽ, aut Magistrũ requirit, quid temerariæ superbiæ pleniùs, quã diuinorum Sacramentorũ libros ab interpretibus suis nolle cognoscere? cùm aũt post diuinas scripturas aliqui interpretes legendi
To. 7. contra Iulianũ Pelagianum li. 2. versus finem. sunt, hi præcipuè sunt versandi, quib⁹ (vt S. Augusti. dicit) post Apostolos sancta Ecclesia plãtatoribus, rigatoribus, ædificatorib⁹, Pastoribus, nutritoribus creuit. Itaq; & aduersus Iulianũ Pelagianũ, idem S. Augusti.
" subdit. His eloquijs, & tanta auctoritate
" Sanctorũ profectò aut sanaberis Dei mise-
" ricordia donãte, quod quantũ tibi optem,
" videt qui faciat: aut, si, q⁹ abominor, in ea-
" dem, quę tibi videtur sapiẽtia, & est magna
" stultitia, perduraueris, nó tu iudices quæsi-
" turus es, vbi causam tuã purges, sed vbi tot
" sanctos Doctores egregios, atq; memorabi
" les Catholicæ veritatis accuses, Irenæum,
" Cyprianũ, Reticiũ, Olympium, Hilarium,
" Gregoriũ, Ambrosium, Basilium, Ioannem, In
" nocentiũ, Hieronymum, cæterosq; socios,
" ac participes eorũ, insuper & vniuersã Chri
" sti Ecclesiã, cui diuinæ familiæ dominica
" cibaria fideliter ministrãtes ingenti in Do-
" mino gloria claruerũt. Aduersus hanc aũt
" miserabilẽ quam Deus auertat insaniã, sic
" respondendũ video libris tuis, vt fides quo
" que aduersus te defendatur istorum, sicut
" contra impios Christi professos inimicos
" etiam ipsum defenditur Euangelium.

Quartò, quoniã Patres quod inuenerunt in Ecclesia, tenuerunt, q⁹ didicerunt, docuerunt: quod à Patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt, vt idem Pater testatur.

Ibid. Aug. Quintò, quòd ita perfæpè Ecclesia errores hæreticorũ reuicit, atq; damnauit: In Ephesino Cõcilio Nestoriũ; Hier. Eluidiũ; Basil. Eunomium, Spiritus S. Diuinitatem negantem; Aug. Donatistas & Pelagianos; Leo Papa Eutychem, & huius Sectatores. Sic item Agatho Pontifex Maximus, comprobauit dogma de duplici Christi voluntate & operatione: Theodoritus actiones Cõcilij Alexandrini; sic alij pleriq; omnes alia orthodoxa dogmata confirmãrunt.

Nota. Etsi verò hæretici aliquando Patres laudant, vt hac fraude populis persuadeant, se ipsos cũ antiqua Ecclesia sentire, tamen nõ sine causa eosdẽ Patres nunquã ex professo docuerũt in Scholis, nec libenter, aut incorruptè vnquã eos ediderunt in lucem, neque vnquam in linguas populis cognitas cõuerterunt; intelligebant enim hæreses, & errores suos ita retectũ iri, & ipsos populos facilè cognituros laudes, quibus Lutherus, atque alij Apostatæ extolluntur à suis, esse tanquam coronas ebriosorũ, sicut de sui temporis hæreticis rectissimè contra Iulianum Pelagianum dixit Augusti.

QVINAM EX PATRIBVS LEgendi sunt.

QVICVNQVE à tẽpore Apostolorũ, per consequentia secula in Catholica, id est, in vniuersali Ecclesia floruerunt. Horum autem B. Hieronymus in libro de viris illustribus (etsi non omnium) vsq; ad sua tempora Catalogum scripsit, quem doctiores versare possunt, discernentes quem nam eorum auctorũ aut relinquere, aut circumspectè legere debeant, quos ille hæresi, aut erroribus aliquibus infectos fuisse scripsit. Reliquorum autẽ, sicut & eorum Catholicorum Scriptorum, quorum S. Hieronymus mentionem facit, nomina Xistus Senensis in sacra Bibliotheca sua (sic enim librum inscripsit) diligenter collegit. Porrò quinam illustriores Doctores vnoquoque seculo fuerunt, id tum ex Chronologia Ingolstadij edita, tum ex folijs prioribus operi magno Catechetico Petri Canisij adiunctis perspici potest.

ORDO, ET MODVS IN LEgendis Patribus.

QVAMVIS autem certus ordo præscribi nequeat in Patribus legendis (quoniam & illi varia scripsere, & qui ad eos accedunt, non omnes id ipsum cupiunt legere) is tamen ordo, & ratio adhiberi poterit, vt primùm eorundem Patrum, quos velimus euoluere, legamus vitam attentè. Hinc enim Ecclesiæ eius seculi status agnoscetur: Sanctitas scriptoris legentem ad pietatem excitabit; ac quænam hæreses extitẽre, cognoscetur. Ex quibus omnibus cautarum, & aliarum circumstantiarum non exigua lux haurietur.

Præterea quæ illi spectantia ad mores Christianos cõponendos scripserũt, magni momenti erũt, si perpendantur. Ex eorum enim lectione, quantam eorum scripta pietatem spirent, & quàm facilè hæreticorum rapsodiæ atque blasphemiæ sordescere incipient, experiri vnusquisque poterit.

Quod si inuestigare placeat, num cum Ecclesia Catholica, vel cum Lutheranis, aut alijs eiusmodi hominibus Patres cõsenserint, primùm legi poterunt ea scripta, quę de hæresibus sui temporis generatim, & breuius ediderũt, vt:

Tertullianus de præscriptione aduersus hæreticos.

S. Augustinus ad Quod vult Deum de hæresibus.

Epiphanius de octoginta hæresibus.

Theodoritus Cyri Episcopus, de fabulosarum hæresum narratione, atque ita alij. In ijs enim libris apertissimè cernitur, easdem prorsus hæreses à Lutheranis, Caluinianis & alijs Sectarijs fuisse ab inferis

hoc

hoc seculo excitatas, propter quas antiqui hæretici ab Ecclesia vniuersa ex verbo Dei, vnanimique Patrum consensu fuere damnati.

Si quis verò nosse cupiuerit, quibus rationibus ipsa hæreticorum dogmata fusiùs ab ijsdem Patribus confutata sint, petat à perito aliquo Catholico, vel ex auctorum ipsis indicibus, quosnam de quaque re libros ediderunt.

Exempli gratia, S. Hieronymi, qui contra Vigilantium, negantem Sanctorum intercessionem; Et contra Iouinianum negantem cœlibatus & ieiuniorũ meritum, aduersus item alias hæreses proprios tractatus scripsit. Hos igitur libros legere poterit.

At S. August. cùm aduersus plures, Africæ hæreses, quę suo tempore, ebullierũt, multa opera ediderit, quæ quidem non ita facilè quiuis potest propter Scriptoris ingenium eminens, variasq; ac perdifficiles tractationes intelligere, magnum auxilium sentiet, ex eius Patris materijs penè omnibus per loca propria fidelissimè à Hieronymo Torrensi, Societatis nostræ Theologo dispositis in libro, qui Confessio Augustiniana dicitur, qui certè labor fuit vtilissimus.

In omnibus autẽ Patribus legendis hoc statuere primùm oportet, eos maximè consensisse in ijs, quę ab Ecclesia Catholica in generalibus & legitimis Concilijs decreta sunt. Quòd si quis aliqua in re aliquando vel errauerit, vel dubitauerit, id sanè ante Ecclesię determinationem contigit, quem admodum accidit S. Cypriano de rebaptizandis hæreticis: si quis verò vnus, vel alter Patrum nutauerit, eum item ab Ecclesia fuisse notatum sciat.

Præterea (vt inquit Vincentius Lirinensis) antiqua sanctorum Patrum consensio, non in omnibus diuinę legis quæstiunculis, sed solùm in fidei regula nobis certò est sequẽda, atq; in ijs præcipuè quęstionibus, quibus Catholici dogmatis fundamenta nituntur.

Itaque si quis aliquid obijciat, quo auctoritas Patrum (vel ipsis Patribus, testantibus) eleuetur, id eiusmodi esse intelligendum est, quod vel non ad fidem pertinebat, vel ad ea, quæ iam ab Ecclesia decreta non erant, sed priuato cuiusque iudicio libera linquebantur. Alia enim sunt (ait B. Augustinus) in quibus inter se aliquando etiam doctissimi, atq; optimi regulę Catholicę defensores salua fidei compage non cõsonant. Alia verò quę ad ipsa fidei fundamenta pertinent. Lib. adu. Iulia. 1. c. 2.

Pręterea, si quis hęreticus ipsos Patres aduersus Ecclesiæ Catholicę dogmata citauerit, ea citatio sic omninò suspecta esse debet, nulla vt ratione credatur. Quamobrẽ vrgendus est hęreticus, vt ipsum auctorem in fonte ostendat, quem fortè nunquam legit, sed ex Philippi Melanchtonis, vel alicuius eiusmodi fallacissimis communibus locis mutuauit. Pręterea iterum vrgendus est, num putet eundem auctorem pro Catholicis alibi facere. Quod si affirmet, cur quæ apertè alibi dicit, ea potiùs, & candidè ab hęretico non afferuntur? Sed de tota hac Patrum auctoritate, ac de modo eos legendi, ij qui erũt doctiores, petere multa poterunt ex septimo libro locorum communium Melchioris Cani, qui Caluinum, reliquosque Fidei & Patrum aduersarios solidis rationibus, eorum fraudes aperiens, euincit.

INDEX

INDEX OMNIVM CONCILIORVM NVMERO 212.

CONCILIA GENERALIA Catholica & confirmata à Romanis Pontificibus.

Anno Dñi.		
325.	1.	Synodus Nicena 1. Episcoporum 318. contra Arium, confirmata à Sylvestro. tom. 1. fol. 339.
381.	2.	Constantinopolitana 1. Episcoporum 150. contra Macedonium, confirmata à Damaso. to. 1. fol. 481.
430.	3.	Ephesina 1. Episcoporũ 200. contra Nestorium, confirmata à Celestino. tom. 1. fol. 598.
451.	4.	Calcedonensis Episcoporũ 630. contra Eutychem, confirmata à Leone 1. tom. 2. fol. 1.
553.	5.	Constantinopolitana 2. Episcoporum 165. contra Petrũ Gnaphæum, confirmata à Vigilio. tom. 2. fol. 409.
681.	6.	Constantinopolitana 3. Episcoporum 170. contra Manothelitas, cõfirmata à Leone II. tom. 2. fol. 899.
789.	7.	Nicena 2. Episcoporum 350. contra Vonomacos, confirmata ab Adriano I. tom. 3. fol. 598.
868.	8.	Constantinopolitana 4. Episcoporum 383. cõtra Photium, cõfirmata ab Hadriano II. tom. 3. fol. 531.
1120.	9.	Lateranensis 1. Patrum 900. pro terra sancta, Præside Calixto II. 0000.
1230.	10.	Lateranensis 2. Patrũ 1000. pro iure Cleri, præside Innocentio II. 0000.
1160.	11.	Lateranensis 3. Episcoporũ 300. pro reformatione, prę-side Alexandro III. tom. 3. fol. 626.
1215.	12.	Lateranensis 4. Patrum 1215. hoc est Patriarcharum 2. Archiepiscoporum 70. Episcoporum 412. Abbatum 12. Priorum cõuentuum 800. nec nõ oratorũ vtriusq; Imperij, & quinque Regnorum pro varijs rebus, Præside Innocentio III. to. 3. pag. 734.
1244.	13.	Lugdunensis 1. tum pro terra sancta, tum contra Fridericum II. Præside Innocentio IIII. 0000.
1273.	14.	Lugdunensis II. Patrũ 1560. quorum Episcopi erãt 500. De processione spiritus Sancti à Patre & Filio, contra errorem Græcorum, Præsi. de Gregorio X.
1311.	15.	Viennensis Episcoporũ 300. p terra sancta & alijs rebus, Præside Clemente V.
1438.	16.	Florentina pro vnione Græcorũ cum Latinis, Præside Eugenio IIII. to. 4. fol. 366.
1513.	17.	Lateranens. 3. pro varijs negotijs Præside Leone IX. dicto X. to. 4. fol. 320.
1545.	18.	Tridentina Episcoporum 410. hoc est Cardinalium 6. Patriarcharum 3. Archiepiscoporum 25. Episcoporum 168. Abbatum 7. Generaliũ Ordinũ 7. Procuratorũ absentium 39. Oratorum Principum 19. Doctorum 136. Contra Protestantes anno 1545. inchoatur, 1563. absoluitur, 1564. à Pio IIII. confirmatur, to. 4. fol. 891.

Ex his 18. Generalibus Concilijs quinque non extant, nempe Lateranensia primum, secundum, Lugdunens. primum, secundum, & Viennens. sed eorum meminit Platina.

Generalia partim confirmata partim reprobata.

Sar.

Anno Dñi.

340. 1. Sardicēnſ. ſynodus Epiſcoporum 376. de hæreſi Arij: diuiſa eſt ſynodus in duas partes. Et Occidentales Epiſcopi qui erant 300. Fidem Orthodoxam confirmarunt, atque hæc pars cōfirmata eſt à Leone IIII. vt habetur diſt. 20. c. de libellis: ac verò Orientales 76. ſeorſim conciliabulum celebrantes in hæreſim Arianam ſubſcripſerūt, quo circa hæc pars alia reprobata eſt, & ratione huius partis Conciliū Sardicen. hæreticū eſſe dicitur ab Augu. lib. 3. in Creſco. c. 34. quod tamē ratione alterius partis dicitur Catholicū ab Hylario lib. de Synodo. vide Hiſtoriam Tripartitam, lib. 4. c. 27. & Apologiam 2. Athanaſij.

687. 2. Synodus Trullana ſeu Quinisexta, Epiſcoporum 284. quæ authore Iuſtiniano Imperatore conuenit in Trullo, atq; edidit Canones 102. nomine 6. Synodi, quibus Sergius Papa, qui tunc ſedebat, nunquā ſubſcribere voluit, imò apertè repugnauit, auctores ſunt Beda lib. de 6. ſtatibus in Iuſtiniano, Paulus Diaconus, lib. 8. de geſtis Roma. c. 9. Et Platina in Sergio. Cantamen 82. probatus eſſe videtur in 7. Synodo ac. 34. 5. & 6. to. 2. fol. 1038.

1415. 5. Cōſtantien. Cardinalium 29. Patriarcharum 4. Archiepiſcoporum 47. Epiſcoporum 270. contra Schiſma, Præſide Martino III. dicto 5. Confirmata eſt hæc Synodus à Martino, quantum ad ea quæ pertinent ad fidem contra hæreticos VVicleffum & Ioan. Hus, ac quantū ad alia, & præſertim quod Concilium ſit ſupra Papam nō eſt probata, ſed potius reprobata, vt patet ex Concilio Lareranenſ. ſub ſub Leone X. Seſſ. XI. tom. 3. fol. 769.

1431. 4. Baſilienſ. quæ celebrata eſt contra Eugeniū IIII. reproba ta eſt in Concilio Lateranen. ſub Leone X. Seſſ. xj. exceptis illis decretis, in quibus agitur de Cēſuris & cauſis beneficiorum, quæ probata ſunt à Nicolao V. tom. 4. fol. 1.

Generalia Hæretica & penitus reprobata.

Anno Dñi.

361. 1. Synodus Mediolanenſ. Epiſcoporum 300. pro hæreſi Ariana ſtabilienda.

361. 2. Ariminenſis Epiſcoporū 600. pro eadem hæreſi confirmanda.

363. 3. Seleuciēſis propter idem negocium.

363. 4. Syrmienſis propter idem negocium.
Vide de iſtis quatuor Concilijs. Ruff. lib. 10. hiſt. c. 20. & hiſt. Tripart. lib. 2. c. 36. & lib. 5. c. 20. & Hylarium lib. de Synodis.
Nota duas eſſe Synodos Syrmienſes, vnā hæreticā, cui interfuit Hoſius Cordubenſ. & hæc non extat niſi in lib. de Synodis Hylarij: Alteram Catholicam cōtra Photinum celebratam, cuius etiam meminit Hylarius, & hæc extat in ſumma Conciliorum, ſed malè confunditur cum priore, diciturq; illam eſſe cui interfuit Hoſius, quod eſt falſum. non patet ex Hilario.

449. 5. Epheſina 2. pro Deſiderio & Euthicle, cui adfuerunt Legati Papæ Leonis, ſed illis reclamantibus ſtatuerunt hæreſim, & fuit poſtea reprobata in Concilio Calcedonen. nō extat. Vide Leonē ep. 15.

687. Quini 6. vide ſupra.

737. 6. Conſtantinopolitan. Epiſcoporum 300. cōtra ſacras imagines: coacta fuit à Leone Imperatore, & reprobata in 7. Synodo. act. 6.

1536. 7. VVitembergen. 300. fere miniſtrorum Præſide hæreſiarcha Luthero, quam Lutherani generalem vocant. Vide hiſt. Surij, pag. 370.

Concilia particularia tam probata, quàm non probata.

Vide Auguſt. epi. 47. 90. 91. 92. 93. 94. & alibi.

266. Concilium Antiochenū 1. à Dionyſio Papa. to. 1. pag. 264.
308. Anxiranum probatum tom. 1. p. 293
325. Arelatenſe 1. à Sylueſtro tom. 1. p. 368
326. Arelaten. 2. to. 1. p. 375
340. Antiochenum 2. to. 1. p. 400
322. Aquileienſe to. 1. p. 472
426. Aphricanum to. 1. p. 570
438. Agathenſe to. 1. p. 709
444. Arauſicanum 1. to. 1. p. 717
445. Arelaten. 3. to. 1. p. 726
443. Arauſicanum 2. to. 1. p. 722
516. Aurelianen. 1. to. 2. p. 371
535. Aurelianen. 2. to. 2. p. 603
536. Aurelianen. 3. to. 2. p. 604
536. Auernenſe to. 2. p. 633
552. Aurelianen. 4. to. 2. p. 638
553. Aurelianen. 5. to. 2. p. 650,
613. Antiſiodoren. to. 2. p. 715
670. Anglicanum 1. to. 2. p. 891
670. Anglicanum 1. to. 2. p. 891
670. Anglicanum 2 to. 2. p. 892
780. Arelatenſe 4. to. 3. p. 268.
816. Aquiſgranenſe 1. to. 3. p. 293
833. Aquiſgranenſe 2. to. 3. p. 409
848. Aquenſe to. 3. p. 428
1225. Alemanienſe to. 3. p. 757
1548. Auguſtenſe to. 4. p. 797
335. Concilium Carthaginen. 1. confirmatum à Leone IIII. d. 20. cap. de libellis. to. 1. p. 378
338. Colonien. ſub Iulio I. to. 1. p. 397
396. Carthaginen. 2. probatum ab eodem Leone ibidem, to. 1. p. 500
397. Carthaginen. 3. probatur ibidem, to. 1. p. 503
398. Carthaginen. 4. probatur ibidem tom. 1. p. 522
402. Carthaginen. 5. probatur ibidem, tom. 1. p. 519
418. *Carthaginen. Epiſcoporum 217. contra Pelagium, probatum à Zozimo. Aug. epiſt. 47. Proſper in Cronicis.*
425. Carthaginen. 6. probatum à Leone IIII. to. 1. p. 564
426. Carthaginen. 7. probatum ibidē, to. 1. p. 369
444. Carpentoratenſe to. 1. p. 725
514. Cæſarauguſtan. to. 2. p. 375
650. Cabilonenſe 1. to. 2. p. 874
887. Colonienſe 2. to. 3. p. 544
1536. Colonienſe 3. to. 4. p. 747
1549. Colonien. 4. to. 4. p. 833
798. Cabilonen. 2. to. 3. p. 278
1479. Compluten. diœceſanum ſumma Conciliorum, confirmatum à Sixto IIII.
325. Elibertinum to. 1. p. 362
494. Epacinenſe to. 2. p. 321
622. Bracaren. 1. to. 2. p. 746
624. Bracaren. 2. to. 2. p. 749
653. Bracaren. 3. to. 2. p. 888
242. Francicum to. 3. p. 39
790. Francofordien. to. 3. p. 227
791. Foroliuien. to. 3 p. 257
Florentinum Præſide Victore II. 0000.
324. Gangrenſe probatum à Leone 4. d. 20. 1. p. 369
526. Gerundenſe to. 2. p. 74
51. Hieroſolymitanum, Præſide D. Petro Act. 15.
580. Hiſpalenſe 1. to. 2. p. 667
622. Hiſpalenſe 2. to. 2. p. 718
Hieroſolymitanum pro reſtitutione Athanaſij. 0000
499. Illerdenſe to. 2. p. 355
390. Laodicænum to. 1. p. 451
600. Lateranen. Præſide Gregorio I. to. 2. p. 714
643. Lateranen. Præſide Martino I. to. 2. p. 763
580. Lugdunen. 1. to. 2. p. 677
596. Lugdunen. 2. to. 2. p. 680
Lateranen. ſub Hadr. I. Epiſcoporum 153. 0000.
410. Mileuitanum to. 1. p. 554
580. Matiſconen. 1. to. 2. p. 678
598. Matiſconen. 2. to. 2. p. 682
813. Moguntinum 1. to. 3. p. 285
883. Moguntinum 2. to. 3. p. 421
845. Meldenſe to. 3. p. 453
853. Medardenſe to. 3. p. 469
888. Moguntiacenſe to. 3. p. 546
888. Metenſe to. 4. p. 551
1549. Moguntinum to. 4. p. 856
1566. Mediolanen. conf. à Pio V.
1570. Meclinienſe 0000
312. Neocæſarienſe probatum to. 1. p. 315. à Leone IIII. d. 20
Nannetenſe to. 3. p. 569.

829. Parisiense to. 3. p.358
836. Pistense to.3.p.486
552. Parisiense 1.to.2.p.648.
554. Parisiense 2.to.2.p.654.
1050. Papiēse sub Leone I X.Herman. Contract.
200. Romanum sub Victore I. de quæstione Paschatis.Euseb.lib.3. cap.23. hist.Eccles.
260. Romanum sub Cornelio.0000. Euseb.lib.6.c.33.
328. Romanum sub Sylvestro, to.1. p.354.
329. Romanum sub eodem to.1. p.355
340. Romanum sub Iulio I.to.1.p.396
380. Romanum sub Damaso 0000.
390. Romanum sub Sericio 0000.
436. Romanum sub Sixto 3. tom.1. p.701.
450.Romanum sub Leone I. 0000.
465. Romanum sub Hilario tom. 2. p.200
444. Romanum sub Gelasio tom.2.p. 318.
500. Romanum Episcopi Zimachi, to.2.p.328.
500. Romanum Episcopi eiusdem, to.2.p.329
501. Romanum Episcopi eiusdem, to.2.p.331.
502. Romanum Episcopi eiusdem, to.2.p.334
503. Romanum sub eodem, Episcoporum 218.to.2. p.347.
504. Romanum sub eodem,tom.2. p. 350
390. Romanum sub Gregorio I. tom. 2.p.688.
517. Romanum sub.... 0000.
607. Romanū sub Bonifacio 3. 0000. Romanū sub Vetalionio 0000
708. Romanum sub Greg.2.to.3.p.18. Romanum pro sacris imaginib⁹ Præside Constantio Papa. Abbas Vspergensis.0000. Romanum pro sacris Imaginibus sub Gregorio 3. Patrum ferè 1000. Palmerius.0000.
813. Remense to.3.p.291
438. Rhegiense to.1.p.698 Romanum sub Paschali. 0000. Romanum sub Nicolao I. Episcoporum 113.Platina.0000. Romanū sub Ioanne 12. Sigebertus.0000.

Romanū sub Gregorio V. in quo sancitum vt pro 7. Electores Imperator creetur. 000.

1049. Romanū sub Leone 9. } Herma-
Romanum sub eodem } nus Cō
Romanum sub eodem } tractus.
Remense sub eodem }
1057. Romanum sub Nicalo II. tom.3. p.599.
1070. Romanum sub Gregorio 7. contra Berengarium qui tum 3. cecinit palenodiam: nam 1. eam cecinerat in Concilio Turonen. II. In cōcilio Romano,3.in hoc.Tho. VVald.to.2.de Sacramentis,c.43.
1700. Remense sub Eugenio 3. 0000. D. Bern.serm.8. in Cantica.
245. Simessanum to.1.p.286.
742. Suessionense to.3.p.40. Salegustadien.to.3.p.572.
1528. Senonense to.4.p.716.
369. Sirmiense contra Photinum:extat in summa Conciliorum, & falsò ibi dicitur in eo Concilio adfuisse Hosium Cordubensem.
390. Tolense à Siricio to.1.p.499
390. Tarninatense to.1.p.526
395. Toletanum 1.à Leone. to.1.p.521
480. Turonense 1.to.2.p.278
486. Tarraconense to.2.p.290
534. Toletanum 2.to.2.p.386
552. Turonense 2.tom.2.p.641
580. Toletanum 3.to.2.p.668
622. Toletanum 4.to.2. p.725
624. Toletanum 5.to.2.p.739
625. Toletanum 6.to.2.p.741
636. Toletanum 7.to.2.p.759
643. Toletanum 8.to.2.p.854
645. Toletanum 9.to.2.p.867
646. Toletanum 10. to.2. p.870
653. Toletanum 11.to.2.p.879
681. Toletanum 12.to.3.p.1.
684. Toletanum 13.to.3.p.9.
798. Theodonen.to.3.p.269
799. Turonense 3.to.3.p.274
856. Ticinense to.3.p.480
895. Triburiense to.3.p.553
1057. Turonen. 4. contra Berēgarium; 0000
1548. Treuerense 1.to.4.p.821
1549. Treuerense 2.to.4.p.881
Trecassinū sub Paschali 2. 0000
371. Valentinū in Gallia to.1.p.491
451. Vasense to.1.p.720
451. Veneticum to.2.p.276.
502. Valentinum in Hisp.tom.2.p 358

Ver.

755. Vernense to.3.p.475.
855. Valentinum 3. in Gallia tom. 3. p. 475.
868. Vormatiense to.3.p.529.
1050. Vercellense contra Berengarium; 0000.
1160. Verelliacum 0000.
Veronense contra Turcas sub Lucio 3.

Particularia Reprobata.

255. Reprobatum Carthaginense sub Cypriano,reprobatum à Papa Stephano. Aug. lib.5.de Bapt.c.23.
308. R. Carthaginen. tempore Eusebij Papæ, quod August. in breuiculo collationis dicit fuisse iniquum. Hoc Concilium hęretici nostri tēporis dicunt esse Carthaginen.1.in quo pueriliter labuntur,nam Carthaginen.I.fuit sub Sylvestro.
325. R. Elibertinum,in eo quod dānat Imagines nunquam ab Ecclesia receptum fuit,to.7.p.367.
340. Tyrense contra Athanasiū 0000. Rusti.lib.20. hist.c.16.
340. R.Antiochenum contra Athanasium,hist.trip.0000.
860. R. Constantinop. sub Photio, reprobatum in 8.Synodo.
939. Romanum coactum ab Othone Imperatore contra Ioānem 12. Papam, non multò post ab eodem Ioanne reprobatum.
1506. R. Pisanum contra Iulium 2.reprobatur in Concilio Lateranen. Sess.2.
1534. R. Constantiense auctore Bucero pro pace componenda inter Lutheranos & Zuuinglianos. Surius in historia,p.310.
1535. R. Smalcaldicum protestantium, in quo est decretum non esse eundum ad Concilium generale indictum à Rom. Pont. Surius in hist. p.360.
1536. R.Tigurinum,vbi decretum est à Zuuinglianis edendam esse Apologiam contra Lutherum. Surius in hist.p.362.
1536. R. Arouiense pro pace Zuuinglianorum cum Luthero. Surius p. 362.
1536. R.Basileense 1.2.3.&4. Zuuinglianorum.Surius p. 370.
1536. Tigurinum 2. Zuuinglianorum. Surius p.370.
1536. R. Arouiense 2. eorundem. Surius p. 370.

In his omnibus Conciliabulis Zuuinglianorū illud maximè singulare fuit, quod nullum habuerunt Episcopum, cùm tamē Cōcilium nil sit aliud quàm Episcoporum legitima congregatio. Concilia antiqua vt 4. Arelatēsia, Duo Arausicana, Vnum Laodicenum,13.Toletanum, Quinque Aurelianensia, 4. Turonensia, Tria Bracharensia, Duo Hispalensia,& vnum Agatense magnæ sunt auctoritatis: tametsi enim eorum aperta cōfirmatio non inuenitur, sunt tamen tacita quadam Ecclesiæ consensione, & Pontificum,ac Doctorum,his ea citantibus comprobata.

INDEX QVÆSTIONVM
IN HOC LIBELLO EXPLICATARVM.

PRIMA: Vtrum, qui non omnia Ecclesiæ Catholicæ dogmata credunt, possint æternam salutem consequi: dum modò profiteantur se in Christum credere, & peccata odisse? fol. 316.

II. Vtrum Schismatici saluari possint, cùm ea, quæ ad fidem pertinent, credant ferè omnia? fol. 316.

III. Vtrum inter Lutheranos, aliqua ex parte, Sacerdotes & Episcopi dicendi sint, qui res spirituales & Sacras administrant? fol. 317.

IIII. Vtrum Ecclesia ibi esse dici possit, vbi Sacerdotes & Episcopi veri & legitimè consecrati non sunt? fol. 317

V. Vtrum, Qui Baptismo in Septentrione initiantur, ad Ecclesiam Catholicam spectent, licet Sacerdotes veros non habeant? fol. 319

VI. Vtrum liceat alicui ob metum mortis, aut rerum suarum amissionem, vel spē alios ad Catholicam fidem adducendi, Lutheranismum, aliamué hæresim simulare, aut publicè profiteri se nolle Ecclesiæ Catholicæ obedire, etiam si clàm velit esse, vel sit Catholicus? fol. 319.

VII. Vtrum liceat Sacro interesse, vel Eucharistiam sumere, vbi Sacerdos ritè quidem olim Sacris initiatus sit, verùm postea fuerit, & habetur Lutheranus, atque adeò nescitur, an Ecclesiæ Catholicæ sit rè conciliatus? fol. 320

VIII. Vtrum ab Orientis Ecclesiis qualis est Alexandrina, & similes, regula credendi, & Sacerdotum consecrandorum facultas peti iustè possit? fol. 321.

IX. Vtrum ille, qui triumphantis Ecclesiæ fidem, & antiquorum Patrum doctrinam sequitur, saluari poterit? fol. 322.

X. Vtrum, Si quis obiecerit, Ecclesiam Catholicam defecisse, aut ita ægrotam esse, vt sensum veritatis amiserit: ideo differre ad Catholicos reditum debeat? fol. 322.

XI. Vtrum sint aliquæ proprietates Ecclesiæ Catholicæ tam certæ, vt ijs cognosci, & ab alijs dignosci certò possit, & quænam illæ? fol. 323.

XII. Vtrum verbum Dei & Sacramentorum administratio sint Ecclesiæ notæ & proprietates, vt hæretici volunt? fol. 330.

XIII. Vtrum sicut in Deum, ita in Ecclesiam credendum sit? fol. 330.

XIIII. Quæ causse retineant miseros in Hæresi? fol. 331.

XV. Quinam libri, & quomodo legendi sint ab eo, qui veritatem veræ religionis assequi velit. fol. 331.

Ac quomodo legitima ab illegitimis Concilijs discerni possunt. fol. 335.

ANTO-

ANTONII POSSEVINI,
SOCIETATIS IESV, IVDICIVM, DE CONFESSIONE (VT VOCANT) AVGVstana, ac num admittendi sint hæretici ad colloquium publicum de fide: De Desiderio Erasmo, ad quem noui Ariani prouocant: De Picardica secta, mixta Caluinismo & Anabaptismo.

Sequenti Epistola lector habes
Causas scriptionis huius Iudicij, & præstantem Principis indolem, ac perfectam formam ad
quam se efformet.

SIGISMVNDO BATOREO TRANSYLVANIAE PRINCIPI ILLVSTRISSIMO,
ANTONIVS POSSEVINVS
SOCIETATIS IESV.

VM Transyluaniam obirem, ac venissem Cibinium: Lutherani ministri, qui in ea primaria tua ciuitate docent, me adierunt atque enixè rogarunt, vt quod studium quibusdam controuersijs eo tempore pacandis impendebatur, id in primis, catholicis cum protestantibus coniungendis adhiberem. Perplacuit quæ videbatur ex beneuolo pectore profecta petitio. Itaque ratione qua id effici posset, paucis exposita, & ea de re vnicuiq; libellis traditis: cùm primum Albam Iuliam ad te redij, is qui videbatur inter eos esse primarius, aliquid eiusmodi per litteras à me iterum petijt, quod scribebat se inter sua κειμήλια (vt eius verbo vtar) repositurum. Respondi tum, quantum ad alia properanti mihi per temporis angustias licebat. Idem autem cùm Cassouiæ de me à principe viro pauciſſimos post menses, quæreretur, pluribus autem cum eo egissem, facilè intellexi, quæ solent esse Germanorũ ingenia ad pacem, & simplicitatem nata, non difficillimè etiam eos, qui in hæreses altius decidissent, ad auitam religionem redituros, si opportunè ac breui atq; ad omnium captum origo & variatio Lutheranorum, aliorumq; dogmatum illis posset ostendi. Quam ad rem cùm maximè facere videretur eorum, qui confessionem nescio quam Augustanam sequuntur, ac reliquarum sectarum cum œcumenicis synodis, & symbolo fidei collatio, ac præcipuè artificum eiusdem confessionis interior cognitio: illud tanquam operosius reieci in alterum librum, quem de notis verbi diuini, & de fide ac facie

Apostolicæ Ecclesiæ in lucem edidi : hoc in id tempus distuli, quo acceptis quibusdam Germanicis scriptis, liquidius ea cognoscerem, quæ huc pertinere posse putabam. Id quod cùm deinceps essem consecutus, iudicium de Confessione Augustana, addita perutili tractatione de colloquio cum hæreticis publico à Regibus declinando, portentaq; Picardicæ sectæ breuiter, ac verè conscripsi, quibus nonnulla inserui de Desiderio Erasmo, quoniam & ad illam, & ad hunc reliqui sectarij & noui Ariani, tum alibi, tum imprimis qui sunt in Transyluania, plures libenter prouocabant. Hæc autem mitto ad te Sigismunde Princeps illustrissime D. bonitate fretus, te qui ætate ac virtute quotidie proficis, vbi altius illa perceperis, nõ permissurum, quin Saxonicis istis Transyluaniæ ciuitatibus tuis idem de tuo lumine lumen amanter offeras, oblatum persuadeas vt admittant, admissum vt retineant. Experiere enim & ad restinguenda hæresum venena remedium hoc esse præsens, & ad ipsos quoque Turcas ad fidem Christianam alliciendos non incommodum : quippe qui (vel naturæ ipsius ductu) hæreses istas vehementer oderint, quòd norunt ab alijs faces aduersus legitimos principes sæpè hoc sæculo fuisse subministratas : Ad Transyluaniam verò tuam tutandam, quæ Christiani istius tractus, est (vt ita dicam) arx arcium, non minimo præsidio futurum, cùm ex eadem collationis ratione statui possit vera religio, qua nullum munitius propugnaculum, aut nexus cum DEO arctior vnquam reperietur.

Quæ omnia, si de alio vnquam Principe fuerunt expectanda, vt ad effectum perducerentur, equidem eo quoque nomine de te speramus, quod istius Principatus habenas non ambitione, aut artibus vllis, sed ea innocenti ætate es assecutus : quæ vix ea cogitare, ne dicam prensare potuerat : Quodque Stephani patrui regis, ac Christophori parentis, & Stephani aui tui, qui Transyluaniam summis temporum difficultatibus administrarunt, istam tibi Prouinciam sic tradidit Deus, vt habens quos imitarere, non desponderes animũ, si qua inciderẽt eiusmodi, quibus vel ob fidẽ Christianam, vel ob Turcicæ ditionis viciniam quatere te, aut ab susceptopropositoauertere nonnulli conarentur. Diuina quidem prouidentia, quæ nihil est aliud quàm suijpsius perpetua rebus omnibus præsentia, longius ista prospexit, cùm auum tuum, quo tempore alij in Transyluania, & Vngaria templa demoliri satagebant, excitantem sacras ædes, & Catholicam religionem sartam tectam sustinentem, tibi tanquam è specula ducem ac stratorem itineris præparabat. Quem secuti filij Stephanus Rex & Christophorus princeps, atque Andreas eorum frater viam tibi ad omnia summa complanarunt. Quę sine dubio consequeris, si eandem (vt facis) semitam perrexeris insistere quã isti tibi triuerũt. Et verò recordaris Christophori parentis tui,

tui, quàm Heroico, hoc est Christiano pectore, dum quasi compedibus vel podagræ doloribus, vel Transyluaniæ dissidijs ob varias sectarum factiones distineretur, difficillimas tamen res aggressus explicuit, ac peste illa Francisci Dauidis (publica sentẽtia ordinum) extincta, & exstructis vel assignatis cultui Catholico templis, frenoque satanæ iniecto per Catholicos sacerdotes, quibus sui tuique curam demandauit, ostium isthic fidei aperuit, per quod plurimi nondum baptismate initiati, licet prouecta essent ætate, ceruicem CHRISTI iugo auidè subdentes principatus tui, quæ iam imminebant initia, quasi consecrarunt. Hæc vir ille non aui tui tantum, quantum Stephani Regis imitatione, ac monitis impulsus cùm paulò post omnibus sacramentis catholicissimè munitus ex hac vita decederet, hæredem te dignitatis, virtutis, Catholicæ Religionis reliquit, atque euolauit ad cœlum. Illhinc igitur cogita eundem (quandoquidem charitas nunquam excidit) tua nunc apud CHRISTVM sedulò curantem, quòd perennes tibi victorias cupiat, quas cœlesti ciuitati inscriptas eorum cernit, qui pro custodita fidei, ac vitæ integritate, & pro administrata iustitia, & imprimis pro Catholica religione latius promota occubuerunt. Quos cùm ille intueatur æterna fælicitate fruentes ane ambiges, Adolescens illustrissime, easdem tibi filio suo ipsum cupere, ac serio flagitare? Et cupit ergo, ac flagitat : Et familiæ isti tuæ antiquissimæ, quæ non in Vngaria solùm, verùm etiam in ipsis Hierosolymis recuperandis atque in perfidis non vno prælio domandis, fortitudinem suam summo cum decore testatam posteritati reliquit, procurat tibi cœlestes illas coronas, quæ semper virescunt, nunquam exarescunt : Qua spe circundatus, quid est tandem quod & tu aut non perrupturus sis arduum, in Christi fide propaganda? vel in quo te ipsum non sis victurus, vt deinceps victorias de alijs iustè reportes?

Sanè si præsentem Transyluaniæ statum contuleris cum eo, qui non ita multos ante annos fuit, habebis vnde erigat sese altius spes tua, teq; interim studijs ac virtutibus ornes, quæ diuinæ gratiæ aditum quodammodo patefaciunt; Quamuis & ipsa verarum virtutum dona donentur ab eo, qui cùm ob iniustitias, & dolos auferat regna & principatus, sic propter iustitiam, atque pietatem eosdem corroborat, & munit.

At cùm præter parentem tuum, quem habes regnantẽ in cœlis, habeas etiam regnantem in terris Stephanum regem patruum tuum, qui indies non ipsas modò rationes ostendit, sed etiam suppeditat tibi regendę rectè iuuentutis, & Transyluaniæ tuæ : hinc q; magnarum rerum amplitudine, istinc verò iactis pietatis fundamentis egregiè te incitẽt ad ea quæ principe Christiano sunt digna, nihil est

tam ſublime ad quod aſpirare non debeas, propoſita tibi Dei gloria, & familiæ tuæ dignitate. Itaq; cùm tu ſentis qua animi conſtantia is idem Stephanus Rex vnâ cũ fratribus ſuis, inter ſæuiſſimas Religionis Catholicæ procellas, in ditione familiæ veſtræ religionẽ veram conſeruauit impauidus, tu ne vnquam timeas, à facie alicuius, ſed in Chriſti nomine quanto obſtabunt magis, qui neſciunt quid faciãt; tu contra tanto audentior ito. Neq; enim vnquam deeſt cauſæ ſuæ Deus. Cùm aũt ad memoriam reuocas ab eodem Rege ita deuictos fuiſſe rebelles, vt ſimul ſeipſum vicerit, illos expugnans ſimul & ijs parcens, ac filios eorum in patrocinium ſuſcipiens, & hos Catholica fide inſtitui curans: & tu quoq; ad eaſdem regias dotes adipiſcendas, animum tuum compara. In quo obſecro vt tibi perſuadeas nihil tam difficile futurum quin ſuperare poſſis, ſi vitæ innocentiam ſeruaueris, teq; in conſpectu Domini ſemper demiſeris: Tum enim re ipſa intelliges viua nobis iſta maiorum exempla à Deo concedi, vt quãto magis ad eorum normam vitam noſtram efformabimus, tanto diligentius ad noſtram, reliqui, qui nos ſubſequentur, ſuam exprimere nitantur, ſicq; vera & apta inter ſe quædam Diuinorum in nos beneficiorum ſeries ſemper eluceat. Præterea cogita quibus gradibus Rex Patruus tuus ad iſtum principatum: deinde à victorijs ad regnum hoc maximum, mox ex hoc Regno ad prouincias alias iſti regno adijciendas, ſpiritu ſancto tarda molimina neſciente, peruenit. Sanè ij fuêre, Dei timor, pudor, honeſtas, inuicta animi fortitudo, atq; alto ſub pectore diu retentum diuinæ gloriæ augendæ deſiderium. Itaq; neq; eum torpor vnquam à rebus gerendis, nec iuuentutis illecebræ abduxerunt à tramite virtutis, nec ſumma pericula pauidum reddiderunt, neq; torrẽs tot hæreſum, quantus ſe in iſtum Orientis tractum infuderat, ab ipſa Catholicæ fidei firma petra dimouit. Ex quo factum eſt, vt cùm iam torrens earundem hæreſum Tranſyluaniam vniuerſam Lutheraniſmo primùm, deinde Caluiniſmo, denique Arianiſmo inundaſſet, Sacerdotesque Catholici omnes tum fugati, tum cædibus expoſiti paſſim eſſent, ille tamen in patrimonij veſtri ditione cultum Catholicũ aduerſus omnes ſummo conatu tueretur, ac ſpecie venationis perſæpe ſeſe in ſyluas abderet, vt ſacrum à Catholico Sacerdote poſſet audire: Mirandum vt non ſit, ſi paulò poſt quàm ad Principatum Deus illum euexit, incepit Viennam, & Romam literas de operarijs Catholicis in Trãſyluaniam euocandis diligenter mittere, ac ſeminaria pietatis vrgere, quæ intelligebat fore præcipua reſtituendæ fidei firmamenta. Cum verò ſubſecuti eſſent, qui adducto in viſcera Tranſyluaniæ exercitu eam ad ſeſe auertere cogitaſſent, magnanima fortitudine ab eo fugati, & eorum copiæ fuſæ, ac pars illarum ad internecionem cæſa, eò illuſtriorem ipſius virtutem reddiderunt, quanto eam ij obſcurare magis, atque ad nihilum redigere curauerunt. Quamobrem latius micans tanti Herois virtus ad regnum hoc inuitata fuit arden

tius,

tius, ac poſcentibus eum aliquot ordinibus in Regem, is eo nomine in primis annuit, quod ab ijſdem ſcribebatur, ſe propterea expeti, vt intermiſſum bellandi ſtudium reſtitueretur, nobilisque illa huius regni gloria, armis, & arcendis fidei hoſtibus tanto olim ſtudio comparata, non ſolùm reuiuiſceret, ſed & maiora quædam quàm antea patraret. Quare neſcius ocij adfuit, creatusque Rex nulli ſe dedidit voluptati, nulli faſtui, luxui nulli. Sed hinc calamus ad explicanda negotia atque ad Catholicam fidem per libros & ſolidas rationes continenter adhibitus, illhinc enſis, & exercitus ad Gedanenſes ad officium reducendos, ad Polociæ Ducatum, ad Liuoniam de Moſco repetendam præſto fuerunt. Quæ omnia cùm deinceps confeciſſet, quaſi rediuiuæ meliorum Regum effigies, & animi in vno Stephano Rege apparuerunt. Nam ſexennio iſta omnia effeciſſe, & annum anno eructaſſe victorias, maioraque interim animo fuiſſe molitum, atque moliri, humanam profectò ſpem, ne dixerim captum, exceſſit. Sed hoc integro decennio, quo regnauit & regnat, eundem vitæ tenorem oculis omnium obieciſſe, quem quondam in Vngaria inter alios primarios proceres, vel in Tranſyluania Princeps ſecutus fuerat, ac verò peruigilem, & ſummum caſtitatis vindicem fuiſſe, Diuinum certè eſt donum, ac proinde tibi (vt alterum Sanctum Emericum, Sancti Stephani Regis pudiciſſimum filium referre poſſis) precibus ac omni conatu à Deo procurandum. Id enim te non lateat, patruum tuum Regem inter alia curaſſe, vt quàm minimum labis, ab impudicitia, vel copijs quotieſcunque eas eduxit in expeditionem, vel aulæ ſuæ aſpergeretur. Itaque & illud conſtantiſſimi erga pietatem pectoris indicium fuit, quod cùm inhoneſtæ mulieres exercitus ſequi, & inter aulicos ſeſe intrudere plerunque tentaſſent, ac licet præmonitæ atque additis minis deinceps deterritæ, non tamen audacibus flagitijs parcerent, has denique Rex proijci iuſſit in profluentem: quæ demerſæ aliarum omnium improbitatem repreſſerunt. Et quidem nota ſunt tibi, Sigiſmunde Illuſtriſſime, Stephanum primum Vngariæ Regem ſic bello operam dediſſe, vt ſimul in vniuerſo Vngariæ Regno Catholicam religionem ſtatueret, erroresque ſuorum radicitus euelleret: qui noſſet hominibus à Deo præfectos tam diu meritò præeſſe, quandiu toto pectore incumbunt in id, vt ſubditi in omnibus D. Maieſtati & ſeruiant & ſubſint. Sic igitur & Stephanus Rex patruus tuus in hoc Poloniæ regno longè lateq; fecit quod & in Tranſyluania non omiſerat. In medijs enim tormentorum fragoribus, ac diſploſionibus: in maxima negociorum mole: cùm conuentus, & comitia, aut exercitus ingentes ſub ſignis habuit (& quidem in media Moſcouia, cœloque ob

fri-

frigus inclementiſſimo) in tentorijs (non in hypocauſtis) in ipſis etiam ſyluis dum venandi exercitatione ocium excutit, ac valetudini operam dat, aut ſæpè, quæ non omnes cogitant, maiora ad rem Chriſtianam amplificandam in ſolitudinibus illis concoquit, putáſne eum vnquam aut ſacra quotidie, aut Catholicos concionatores prætermiſiſſe, quominus illos ſtatis diebus etiam ocreatus currum ad iter aſcenſurus audiret: vel dum arces in hoc regno inſtaurat, aut tuas communit, non habuiſſe primam curam Diuini cultus, ita vt templa, collegia, ſeminaria paſſim inſtitueret? Videlicet ex iſtis ſine ſanguine populos ad Chriſtianam fidem reuocari: in Aſiam verò ſenſim religionem Catholicam inuehi poſſe nouo ac tacito Chriſtianæ militiæ genere ſapiens Rex vnà cum Eccleſiæ CHRISTI ſpiritu ſapienter intelligit.

Ac propterea habes iam Albæ Iuliæ, & Claudiopoli, ac Varadini quas non multo antea ſacerdotum ſtationes, at Academias excitauit: cumque Gregorius decimus tertius Pontifex Maximus ſeminarium ad orientem iuuandum in media Tranſyluania cordatiſſimè conſtituiſſet, non te fugit patruum tuum Regem noluiſſe tantam de CHRISTO benè merendi ſibi occaſionem elabi. quamobrem Regia magnanimitate tantos ei rei perpetuos reditus quantos Pontifex Maximus fecerat addixit, teſtatus facto ſeſe Apoſtolicæ ſedis & filium & optimum æmulum, ac in prouehenda religione ſocium eſſe.

Sed & Polonia, Lituania, Polocia, Liuonia vident in dies aſſurgere muros, & augeri hominum cœtus, quos ille ad huiuſmodi præſidia euocat: quæ (ſatana iam Regios conatus horreſcente, ac hæreſibus his machinis per ſeſe concidentibus) ſic firmat, vt dubium non ſit progreſſuram longiſſimè pietatem: &, qui poſtea ſucceſſerint reges, eos vberrimam meſſem ex tot ſeminibus percepturos, ſpeculum quidem lucidiſſimum habituros, in quo regnandi ex DEO formam aptiſſimam ſemper inſpiciant. Quibus veſtigijs cùm te puerum his oculis viderimus incedentem, iam verò grandeſcentem & ijſdem conſilijs atque exemplis innixum ſiſtere firmiores greſſus audiamus, ſummo omnes perfundimur gaudio. Nam vitia & hæreſes deteſtaris, ac ijs qui in eas prolapſi ſunt, ita compateris, vt tamen non conniueas, ne licentia deteriores fiant: foues autem eadem collegia piorum, ac ſeminaria patrocinio tuo, quæ tibi vnà cum Principatu Rex tradi curauit: ſtudijs verò literarum operam nauas, librosque, quos pene nunquam Rex ponit de manibus, aſſiduè tu quoque verſas. Es verò in iſta orbis

orbis parte non tam vt iſtam modereris, quàm vt pro reliquo orbe Chriſtiano propugnando videaris impoſitus. Accedunt ornamenta illa præclara tum Andreæ Patruelis tui in Cardinalium numerum honorificentiſſimè delecti, tum Grego. XIII. & Sixti V. Pontif. Maximorum erga te ſtudia, qui paternæ charitatis vlnis curam iſtarum prouinciarum amplexi amantiſſimis literis cum vniuerſo orbe de iſta indole gratulati tibi magnũ calcar benè currẽdi addiderunt, ſatis diſertè declarãtes, ſeſe maximã de te ſpẽ concepiſſe. Macte igitur donis cœleſtib⁹ Princeps, decurre fidẽter in nomine Domini vſq, ad vitæ metã intrepidus hoc iter, quod cepiſti: hæc; tibi eædem ſint artes & ſtudia, q̃ noſti in Stephano Rege patruo, & Chriſtophoro Principe parente tuo viguiſſe: Ea verò notitia, quam vel ex hac tractatione, vel ex alijs huiuſmodi libris hauries, perge tuum pectus imbuere, vt cùm doctrinam ad pietatem, & ad auctoritatem adiunxeris, populos iſtos Deo lucreris, quos propterea is ipſe, Deus tuæ fidei, atq; adminiſtrationi concredidit.

ANTO,

ANTONII POSSEVINI, SOCIETATIS IESV,

IVDICIVM DE AVGVSTANA CONFESSIONE, CVIVS VARIATIO, ET PENE ANTEQVAM PRODIIT *in apertum, interitus examinantur.*

Num vlla fidei Confessio Augustana vnquam reipsa fuerit, ac si fuit, quænam illa censenda sit.

CAP. I.

ETSI nomine Confessionis Augustanæ aures septentrionalium ita personant, vt nemini ferè venire possit in dubium, ea ne fuerit aliquid, rectissimè tamen ambigi, ac quæri potest, an quidquam re vera fuerit. Primùm enim, si qua fidei Augustana Confessio vnquam fuisse dicenda sit, eam fuisse, ac dicendam esse, quæ Catholica fuerit, necesse est: quam quidem, ij, qui christianum in Germania promulgarunt Euangelium, initio inuexere: quâuè adhuc & Augustanus Episcopatus, & Ecclesiæ Catholicæ prædicationis certissima vestigia testantur. Sin verò eam accipimus, quam hæretici anno huius seculi trigesimo, Augustæ, Carolo Quinto, & ordinibus obtulerunt, ea non vna, sed plures fuerunt, & quidem dissidentes inter sese, nec ab ijsdem auctoribus profectæ, vt planè quid ista sit ignoretur. Et Principum quidem quorundam confessioni subscripsere Norimbergenses, ac Reutligenses: verùm quæ ab alijs quatuor Imperij ciuitatibus oblata est, alia erat, nec illæ inter sese conuenire potuerunt. Zuingliani enim nomine earum ipsarum quatuor, suam & ipsi Augustæ confessionem eodem tempore per Gasparem Hædionem proposuerunt, quæ à reliquis erat alienissima: sed & cùm triplex non verbis solùm, verùm etiam sententijs, variatio exemplarium vnius & eiusdem confessionis Protestantium prodijsset, incertum est ex quibus linteamentis certa ipsius facies agnosci possit. Eadem quidem omnibus erat inscriptio, qualis procurantibus Luthero, & Melanchthone Carolo Quinto tradita fuerat. At exemplaria nec eadem erant, & inter sese pugnabant, vt diximus. Accùm prior decem & septem, secunda viginti octo articulos comprehenderit, Lutherus autem plures alios sub eiusdem pallij nomine texerit, & quasi aliud agens multa insinuauerit, quibus religionis & Imperij publicæ pacis iugulum petebat, mirificè nutarunt, qui in re tam lubrica, pedem figere voluerunt. Accedit quod statim enata, plures annos delituit, vt vbinam gentium esset, ac quibus in archiuijs iaceret, ne sciri quidem posset: Quò verò tota res altius occuleretur, varia supposita sunt, vt Apologia Melanchthonis, & alia. Quamobrem non confessio, sed inficiatio, atque negatio Euangelicæ, auitæ, christianæ, ac veræ Augustanæ fidei iure optimo vocanda est.

Argentina Kostnitz. Memingē. Lindau.

Vide Cochleum de vijs præparatorijs ad concordiā. Luth. cōt. Ambr. Catharinum, de Pontificatu, & de imperio, de potestate seculari. De Capt. Baby.

De Confess. ad Francisc. cōtra duo Cæsarea mandata.

In lib. cōt. epi. Regis Angliæ. De iud. Christianę congre. Contra falsò nomina tum statū Ecclesiast. De humanis traditionibus. De abrogān. missā priuata sermo. de S. Cruce.

VARIATIONEM EIVSdem Confessionis Augustanæ ab ipsismet hæreticis agnitam, atque ab eorum pleriſque eandem confessionem fuisse reiectam.

CAP. II.

ET plures quidem protestantium Diuino iudicio cogente non vno loco fassi sunt eandem confessionem sæpe fuisse mutatam, renouatam, ac redditam incertam. Et Melanchthon anno trigesimo huius seculi die 22. Maij, Luthero in hæc verba scripsit. Quotidie multa mutamus: Articuli enim fidei subinde mutandi sunt, atq; ad occasionem accommodandi. Itane verò? certè, quoniam calcei vestri ad pedes vestrorum, non vestri pedes ad calceos Ecclesiæ aptandi erant. Sed ea mutatio cùm euidentior fieret, quàm vt posset abscondi, eminentiores quidam, Augustanis alijs comitijs, ne quasi per nasum abducti ab vno, vel altero Apostata fuissent, prorsus erubescerent, dixerunt, sese Augustanam Anno trigesimo editam confessionem (quam videlicet sapientissimi nec viderant, nec quo astu conscripta fuisset cognouerant) nunquam sese desertu-ros. Ac Geneuenses, Magdeburgenses, Mansfeldenses, Ratisbonenses, vnà cum Flaccianis odio acti aduersus Melanchthonem, & Vittembergenses idem testati sunt. Quamobrem articulos Schmacaldicos, Catechismum Lutheri, & Saxonicarū Ecclesiarum confessionem in vnum colligentes, corpus (quod rectius dixissent cadauer) doctrinæ nominarunt, & Philippum

Chytræus fol. 30. 115. 222. 227. in hist. de confess. Aug.

Nota Protestantium originem Euangelij.

Nota Schmidelini de Melanchthone testimonium.

Doctrina Lutheranorum de sacramentis loco farciminis habenda.

pum Melanchthonem accusarunt, tanquã impium, & proditorem, qui confessionem Augustanam mutilauerit, auxerit, mutauerit. Inter eos verò Ioannes Sturmius est, de quo Schmidelinus sic loquitur. Sturmius librum edidit, ne concordiæ consentiretur. Quare? quod Philippus ea damnetur. Fateor, & perspectum est omnibus nostram de Sacramentis doctrinam farciminis loco duxisse, & quod grauiùs est, cõdemnasse. Fatendum quidem non esset, at negare non possum. Doleo certè, sed dicere cogor. Philippum nostram doctrinam artolatricam iudicasse. Hæc Schmidelinus. Qui cùm interesset colloquio Confessionistarum non multos ante annos manifestissimo testimonio Melanchthonẽ fuisse sacramentarium comprobauit: eo inter alia nimirum argumento, quòd Philippus ad Fridericum Rheni Principem literas dedisset, quibus Lutheri doctrinam respuebat, affirmans nec in pane Christi corpus, neque sub panis speciebus contineri, sed nuda esse corporis signa. Quę vt vera esse constaret ipsas literas Schmidelinus deprompsit, & ijs, qui aderant ostendit.

Sturmius autem, Philippus (inquit) ad Caluinum frequentes literas misit, quarũ initijs Reuerendiss. semper Dominum & fratrem compellat: quibus verbis monstrauit, quàm sibi confessionis Augustanæ præcipuus artifex constitit.

Peucerus item, cui postea ob nouam hæresim vita est à Lutheranis adepta, ab nullo se vnquam homine ita in Caluinismo, quemadmodum à socero suo Philippo cõfirmatum fuisse testatus est.

Heisusius quoq, & Vigandus, ac Kirchamer Lutheranæ hæreseos buccinatores librum ediderunt, quo Philippum propria epistola verbis eius Altẽburgi exaratis Caluinianæ prauitatis condemnant. Sed vt id, quod verisimum est, dicam, non tantùm Caluinianus fuit Melanchthon, quàm regula quædam Lesbia, siue potiùs obliquitas impia, quæ dum sese ad omnes hæreses studebat aptare, sæpè item Catholicam fidem iterum amplecti velle indicabat, & dum omnes suspensos tenebat, ab omnibus interim haberi singularis mediator, siue potiùs arbiter, artificiosa & latente superbia sedulò curabat, spargens interim proprium virus, & libros, ac scholas quaquauersum in septentrione excitans, vt in ijs nil penè aliud, quàm eius libri prælegerentur. Vt verò ad confessionem Augustanã reuertamur, Flacciani (vt semper in deterius labuntur hæreses) eam reijcere cœperunt, quippè quã ab vno Luthero, & Philippo consarcinatam, ac prętereà mutatam atq; corruptam, indignam esse dixerunt, quæ nominaretur Forma veræ religionis: quare & disertè protestati sunt, sese illam non recipere, & sua illa protestatione vigin ti rationes, cur id non facerent, attulerunt.

Neque enim Illyricus tacuerat, cùm ad uersus Melanchthonem scriberet, articulos confessionis Augustanæ, ab eo, non tam oppugnatos, quàm omnes pæne fuisse deletos.

Bohemi quoque, qui vocantur Fratres, inter alias caussas, cur Augustanam confessionem, quæ anno quadragesimo primo edita est, haud recipiunt, eam adscribunt, quod eius articuli tãta arte conscripti sunt, vt quilibet ad suum sensum illos facile detorqueat, si velit. 1541.

Sed Heidelbergenses contra Schmidelinianæ concordiæ librum, Lutherum nec fuisse Prophetam, nec Apostolum, nec vlla miracula edidisse, dicentes, ostendunt etiã p luribus in rebus eiusdem cõfessionis Augustanæ eundem ipsum Lutherum sibi cõtradixisse. Id quod pauciſsimos ante menses fecit, vt edicto omnes ministri Lutherani, ex Palatinatu Rhenano solum verte. re coacti sint. Quod eò dicere velim, ne Daniel Tusanus hæreticus nescio quis effrons Caluinianus multũ glorietur, quòd in eo solùm substantiam confessionis Augustanæ sitam potiſsimum esse dixerit, vt Pontificia (quemadmodum ille blasphemat) abominatio tollatur. Eodem scilicet argumento dixisset, & Turcas, & perfidos quosque, quoniam Catholicam religionẽ non admittant, pallio confessionis Augustanæ contegi posse. Lib. suæ cõsolationis. Item de Augustana.

Iam de corpore doctrinæ Lutheranæ idem paulò pòst accidit, quod de confessione Augustana contigerat. Nam cùm alterum corpus primò Vittembergæ editum fuisset, mox alterũ prorsus diuersum prodijt. Vnde inter Lutheranos crudæ illæ controuersiæ, atq; ad rauim vsq; clamores excitari fecerunt, vt Mansfeldensis quidã concionator tentauerit, num duobus istis cadaueribus informans aliquis spiritus inspirari posset, quo fierent in aliquam animam viuentem: sed ociosè & frustrà omnia. Qui enim simul cohærent duo sibi cõtradicentia? Aut ecquid monstrosum non erit, cui cùm duo aduersę speciei capita, & corpora fuerint, id ab vna tantum anima regatur? Sed hæc structores illi egregij destruentes se, & hæ illius tam reformatę religionis fuere priores formæ, ac symbola incertissima. Quæ tamen pro sua videlicet sapientia vel hæretici, vel politici quidam existimarunt in summam Christi iniuriam, pacandis animis esse posse remedia. Otho buccinator Mansfeldensis.

AVGVSTANAM, QVAM vocant confessionem, cùm vniuersæ antiquitati repugnauerit, nec Euangelicum aliquod sapere, nec verò aliquid re vera fuisse, vt ad eam Christianus aliquis prouocare debeat.

CAPVT III.

ILLVD verò euidentissimum est aduersus Augustanam confessionem argumentum, atque iudicium, quod cũ vniuersæ antiquitati repugnauerit, nihil eam veritatis, aut Euangelicum sapere certissimum sit. Vt enim mittam, nusquam terrarum eiuscemodi dogmata habita fuisse, aut prædicata pro veris, atque Catholicis. Nullam nationem, nullam ciuitatem, nullum doctorem, scriptorem nullum, nullum Principem, aut Imperatorem, vel Regem, nullum omninò hominem fuisse, qui anteà vnquam omnia illa crediderit, vel docuerit, quæ ista malè conciliata chymera prodidit, nullũ deniq; vspiam templũ, nullum sacellum extare, vbi antequam Lutherus aduersus Christi Ecclesiam irrumpere conaretur, eius doctrina proposita fuerit: certè & illius, & Melanchthonis, & protestantium omnium testimonium nimis apertè contra eam clamat, quæ omniũ seculorum Patribus non minus impiè, quàm impudenter detraxit. Et poterat verò quicquam arrogantiùs, aut magis blasphemum quisquam proloqui, quàm quod fecit Lutherus, cùm D. Hieronymum *a* inquit, fidei, & veræ religionis, ne semel quidem in suis scriptis meminisse: Origenem iam olim abs se fuisse excommunicatum: Chrysostomum nullo se loco habere: Nihil esse, nisi loquaculum: Basilium nihil planè valere, totum esse monachum, se nec pili illum facere: Apologiam Philippi superare omnes Doctores Ecclesiæ, & ipsum Augustinum? Quin te Hieronyme *b* (alibi ait) conculcamus cum tua Bethleem, cucullo, & deserto. Ac præter alia pestilentissima dicere *c* audet, Patres tot seculorum planè cęcutijsse, imperitissimos fuisse sacrarum literarum, tota vita erasse, & nisi ante mortem reducti fuerint, neque sanctos fuisse, neque ad Ecclesiam pertinere. Quæ quidem conuitia, & à *d* Melanchthone, & ab *e* alijs, atque *f* vt tanquam aspides è viperis illis venenum exuxisse videretur, aduersus Antiquitatem, & (vt sic loquar) venerandam Ecclesiæ caniciem iacta sunt. Quamobrem aut nũquam vllam Ecclesiam fuisse dicendum est, aut quod est verissimum, nec Catholicam, neq; Apostolicam, nec Christianam fuisse confessionem istam Augustanam planissimũ est. Sed & ostensum est alibi Synodos sanctissimas pari impudentia ab istis carpi solitas fuisse. Quamobrem efficitur cõfessionem Christi meritò esse dicendam nouam, (vti nec diffitetur ipse Lutherus) ac proindeque à fugitiuo monacho temerè est excogitata, hanc sapienter à cordatis Catholicis esse reijciendam: tantum abest, vt ad eam sie prouocandum.

Vide Autoris Libru vlt. cõtra Chytræum.

Lutherus in Cõpendiaria confessione sacramenti.

a Lib. de colloq. mẽsalibus apud aurifab.

Nota modestiã Lutheri.

b Luther. in Genes. c. 22. p. 319.

c Lib. de seruo arbitrio.

d In respõs. ad artic. Bauar. & in 1. ad Cor. 3.

e Cal. l. 4. instit. cap. 12. sect. 9. Magdeburg. cent. 4. cir. ea fin.

f Chytræus li. de Theol. studio inchoãdo.

DAMNATIONEM EIVSDEM Confessionis Augustanæ ab omnibus Synodis, & seculis: ab omnibus legitimis Imperatoribus, & Regibus: ab omnibus Academijs: ac deniq; à seipsa, quæ de seipsa incerta prouocauit ad futurum Concilium: quam uis postea ne ad ipsum quidem hæretici iuerint, aut promissis steterint, validissimũ esse argumentum, eandem confessionem nihil esse præter impiam fraudum & mendaciorum farraginem, ac ideò esse abijciendam.

CAPVT IIII.

ET ipsa orbis Christiani penè omni seculo lata sententia aduersus eosdem errores Augustanæ confessionis validissimũ argumentũ est, eam esse omnium veterum hæresum, atque impietatum farraginem. De Synodis, & aliorum seculorum iudicibus iam constat. De hoc seculo age ostendant hæretici, an Synodus œcumenica Tridentina, ad quam visi prouocare, postea pedem receperũt, an inquam reliquæ Prouinciales Synodi, quæ à Christianis Episcopis celebratę sunt, an Academię vllę Catholicę ill ãadmiserint. Imo verò an ijdem ipsi hæretici ipsam admiserint: Certè in præfatione eiusdem confessionis, cùm, quo primũ tempore, in Augustanis comitijs ea de re actum est, omne desiderium pacis, & beneuolentię Catholicis, anteśignani protestantium polliciti essent, ac verò nisi cõcordia dę omnibus fuisset consecuta ad Conciliũ generale liberè prouocassent, apud qꝑ sese ipsos doctrinę suæ rationem reddituros promittebant, id consilij Carolo V. & ordinibus vehementer probatum est, & delecti sunt vtrinq;, qui eam rem agerent, qui & cum nostris penè de omnibus cõsenserunt. Extat verò de vijs præparatorijs ad concordiam, Ioannis Cochlęi (qui ex Catholicis Carolo V. mandante disputationi interfuit) ad Norimbergenses liber, in quo hæc inter alia continentur.

Etenim (ait Cochlæus) sciunt Reuerendæ & Magnificæ D. V. ante annos decem in celeberrimo conuentu imperiali Augu-

Chytræus hist. de cõfess. August.

Augustę habito, factum fuisse delectum septenarum ex vtraq; parte personarum, quæ amico tractatu, & colloquio quærerent piam & Christianam super exhibita protestantium Principum & Ciuitatum confessione redintegrandæ vnitatis, pacisq́ue & concordiæ viam. Id quod ab illis satis diligenter est factum, adeò vt sedula partium disquisitione, & amica interpretatione dictorum ad multorum confessionis articulorum vnanimem sensum, & cõcordiam partium peruentum fuerit. Petimus igitur, vt nunc quoque placeat parti aduersæ, quod tunc ei placuisse constat. Est enim antiqua, & trita honestatis regula, vt quod semel placuit, amplius displicere non debeat, & quod tunc pro vero habuerunt, nunc quoque pro vero habeant. Non enim à casu, aut fortuna, neque ab auctoritate, aut voluntate hominum, neque à longitudine, aut mutatione temporum, sed ab eo, quòd res est, vel non est, oratio vera aut falsa dicitur. Si ergo hanc, à parte aduersa petitionem (quæ non nisi æqua & honesta, atque etiam pro temporis breuitate necessaria videri potest) nunc obtinebimus (licet eam Serenis. Rex Romanorum, &c. Hagenoiæ à Legatis & Oratoribus aduersæ partis nuper obtinere non potuerit) optatum habebimus ex vtraque parte compendium, breuioremq́ue methodum ad inueniendam diu iam ab omnibus viris desideratam concordiam. Nam cùm sint tantum 28. articuli confessionis in eo tractatu super 16. articulis plenè, in multis verò alijs semiplenè (vt sic loquamur) cõcordatum fuisse constat. Hæc Cochlæus, qui postea pergit.

Via V. præparatoria ad cõcordiã.

Vt cõcordata Augustiæ habeãtur.

ARTICVLI CONCORDIÆ Augustensis colloquij.

ETENIM in primo articulo, qui est de Trinitate personarum, & vnitate essentiæ Diuinæ, per omnia concordatum est, similiter & in tertio, qui est de duabus naturis, & vna persona in Christo, & quidem absq, omni disputatione, aut contradictione. In secundo autem, qui est de peccato Originali, post nonnullam disceptationem in hæc verba cõcordatum est, quod peccatum Originale sit carentia originalis iustitiæ, quæ exigit fidem fiduciamq́ue & timorem Dei, quodq́ue concupiscentia ex peccato originali orta, remaneat in homine: Culpa verò originalis peccati per baptismum tollatur. Id est, quod peccatum originale tollatur, quoad formale, sed maneat quoad materiale. In quarto deindè quintoq́ue & sexto articulis ita concordatum est, vt omitti debeat hæc vox sola, quando de fidei iustificatione loquimur, ne de cætero dicatur, nos sola fide iustificari. In septimo postea, & octauo articulis iterum concordatum est, per declarationem huius verbi sanctorum, quod vtraque pars fateri debeat: In Ecclesia in hac vita esse etiam malos & peccatores. In nono, qui de Baptismo est, & in decimo, qui est de Eucharistia, plenè concordatum est. Ad iecto vno verbo, Realiter, quando dicitur in Eucharistia corpus & sanguinem Christi verè adesse. Additum est, contra Sacramentariorum fraudulentias, Realiter, Teutonicè **Wesendtlich**. Sic & in 13. 14. 16. 17. 18. & 19. piè ac benignè concordatum fuit, ita vt nullus in eiusmodi articulis remaneret inter nos dissensionis scrupulus. In cæteris verò, etsi non per omnia concordare potuerimus, operę tamen precium videtur nobis, Reuerendis & Magnificis D. V. commemorare, quibusnam in punctis ipsi suis proprijs scriptis, & attestationibus consenserint nobis.

Cõcordata de peccato originali.

De fide iustificante.

Etenim circa xij. articuli examen, hanc nobis dederunt suam in hæc verba scripturam, & sententiam. Non recusamus tres partes Pœnitentiæ ponere, scilicet contritionem, quę significat terrores incussos cõscientiæ, agnito peccato. Confessionẽ, sed in hoc oportet respicere ad absolutionẽ, & illi credere. Non enim remittitur peccatum, nisi credatur, quod propter meritum passionis Christi remittatur. Tertia pars est satisfactio, videlicet digni fructus pœnitentię. Sed propter satisfactiones concorditer sentimus, non remitti peccatum, quò ad culpam. Verùm de hoc nondum conuenit, vtrum necessariæ sint satisfactiones ad remissionem peccati, quò ad pœnam.

De tribus partibus pœnitẽtię.

Et circa articulum 21. admiserunt nobis, quòd omnes Angeli, & Sancti Dei, in cœlo orãt, & intercedunt pro nobis, quodque vsus Ecclesiæ, quo sanctorum commemorationes, & festa celebrat, Deumq́ue orat, vt sanctorum nos intercessio adiuuet, piè, Christianè, & rectè seruatur. Et circa sequentes articulos in scripto quodam suo Teuthonico confessi sunt, & admiserunt, vt sequitur.

De cultu sanctorũ.

Nempè circa articulum xxij. qui est de vtraque specie Sacramenti Eucharistiæ, consentientes nobiscum, dixerunt, Sacramentum illud non debere sumi absq; confessione præuia. Et rursus in scripto quodam suo amplius mentem suam nobis declarantes, ita dixerunt: Indicauimus vobis, non esse partis nostræ opinionem aut sententiam, quòd prædecessores nostri defuncti, aut alij Christiani in alijs terris, & nationibus degentes, qui sub vna tantum specie vniuersale Sacramentum corporis,

De vtraq; specie.

& sanguinis Christi sumpserunt, aut sumunt, sint damnandi. Hanc enim vobis (inquiunt) informationem in scheda quadam fecimus, quod institutio quidē Christi & ad sacerdotes, & ad laicos pertineat, verùm tamen sit ceremoniale præceptum, dispensabile in quibusdam casibus necessitatis. Idcircò existimatur, ac minimè dubitatur, quòd multi defuncti, & viuentes in Christianitate, qui sic sub vna tantum specie sumpserunt, & adhuc sumunt, non sint propterea damnandi, sicut & nos ob id eos nequaquam damnamus. Hæc ibi. Sed & in hoc concordarunt, quod nobiscum credant, verum Christum, verū Deum & hominem cum corpore & sangui ne esse sub vtraque specie, & sub qualibet. Imò & hoc in amica illa disputatione admiserunt nobis, quod non existiment eos, qui sub vna tantum specie communicant, peccare. Hactenus Cochlæus.

Sed videamus, an fidem datam vel in consensu retinendo, vel in alijs promissis præstiterint. Lutherus enim ista inaudiens, Nec placet (inquit) nec placere potest pacis conditio, ira feruco, ira penè disrumpor. Philippum deinde monuit, vt domum rediret, rediret inquam celerrimè, siue clàm, siue palàm effugeret. Vide furentis & omnem compositionem auersantis cacodæmonis rabiem. Sic itaque illi abierunt retrorsum, & Norimbergenses cōquesti Melanchthonem nimium descendisse, ad eum scripserunt, Monasteria & cerimonias admittere, quid aliud est, quàm missam tolerare? Pœnitentiam trium partium tolerasti, & confirmasti: intercessionem Angelorum, & Sanctorum, quod non oportebat, admisisti. si ista Episcopis concedis, Luther dogma destruis. Prętereà commonefecere Lutherū, caueret diligentissimè ne sua doctrina euerteretur. Ex quo vides quem vitulum Samaritæ sibi conflarunt, conflatum excitarunt, excitatum adorauerunt, & Christi loco adorent adhuc. Atqui astum quoque Satanæ, ac Lutheri eius in eo perspice, quòd hic ad Generale Concilium prouocans, nihil minùs quàm hoc cogitabat: Epistolam enim Tomus Germanicus Ienensis continet, quæ est quinta ad Philippum Melanchthonem scripta, anno 30. die S. Margaritæ sacra scripta. Verumtamen posteaquam (ait) isthæc mendacissima diabolorum capita ludunt in permittendo Concilium liberum, sic volo & ego cum eis ludere, voloq; ab eorū somnijs appellare ad illud ipsum Concilium, quod tamen nūquam futurum est, vt ego interea in pace agam. Hæc ille. In quibus vides, quorsum spectauerit. Nempè vt latiores progressus hæreses suę impunè facerēt. Co-

Notate ô viri, quib⁹ est cor.

Lughenhafftige Teuffels köpffe.

Auff das ich die weil friede hette.

acta est enim œcumenica Synodus Tridenti, in libera ciuitate. Interfuēre Principum penè omnium Christianorum Legati: fides publica data; Iudices ijdem, & assessores fuēre, qui ab Apostolorum seculo & semper fuerunt, & quos ipsi hæretici Augustæ legitimos esse cōfessi fuerant. Si quis Tridentum aduenit ex Protestantibus, impunè abijt, licet perstiterit in sua pertinacia. Ex omnibus interim partibus concurrerunt intrepidi Episcopi per media maria, & Regna, quæ non minus bellis, quàm illa fluctibus, & pyratis excurrentibus feruebant. Soli Apostatæ demorātes cum suis monialibus non venēre: sed interim moue runt bella, ciuitates ademerunt imperio: cœnobia erasēre: fœtus hæresum multipli ces pepererunt, viam ad atheismos spaciosam, & latam complanarunt: & ecce confessionis Augustanæ, atque Euangelicæ istius doctrinæ præclarissima trophea.

An verò Academiæ vllæ Gallicę, Hispanicę, Italicæ, Germanicæ, Belgicę, eandem confessionem approbauerint, nemo non nescit. Confutatam enim, & damnatam vnanimes, & oculatissimi omnes Theologi reiecerunt, & anathemate confoderunt.

Carolus autem Quintus, ad quem tanquam ad iudicem visi sunt confessionis artifices primò prouocasse, si quo modo ad suas partes Christianissimum Principem illicere potuissent, ne illam quidem, cùm sibi fuisset oblata, attingere voluit. Testati sunt id Saxonici ipsi ministri in colloquio Altenburgensi 22. Decembris, fol. *143.* cū scripta reliquerunt hæc verba. Ita inuictissimo Imperatori Carolo Augustana confessio displicuit, vt neque nomen illius audire æquo animo posset. Germanicè illi sic. **Nach dem/dem groß mechtigen Keyser Carolo V. die Auspurgsche Cōfūsion so verleidet vnd zu wider gewesen/das er auch dieselbe nicht hatt nennen hören mögen.**

Et Melanchthon ad Ioannem Oberburgerum, qui erat à secretis Caroli V. In Comitijs Augustanis (inquit) tristi, ac atroci sententia damnati sumus. Lib. 1. epist. à Peucero editarum Vittēber. 1570. pag. 408.

Sed & in recessu Imperiali Augustæ, Carolus Quintus hæc ipsa verba scribi iussit. Et licet doctissimorum diuersarum nationum virorum ea (confessio Augustana) fortissimis sacri Euangelij, & sanctæ scripturæ argumentis refutata sit, & reiecta, non tamen hoc ab illis obtinere potuimus, vt cum nostris Principibus, alijsque ciuitatum multarum ordinibus de omnibus articulis fidei consentirent. Germanicè ille sic.

Vnd

Vnd wie wol wir nach gehalten vnd beschendigen rath fürtreflicher gelerter Theologen aus vielen Nationen/solch jr Augspurgische Confession mit dem H. Euangelion/vnnd der H. schrifft gutten grundt wider legen vnd ableinen lassen/so hatt doch solchs bey jnen so viel nicht vermöcht/ das sie sich mit vns Fürsten / vnd andern gemeinen stenden jn allen artickeln vergleichen hetten.

Quæ cùm ita sint, anne adhuc intelligunt, rem vndique damnatam haud esse legitimum tribunal, ac ne aliquid quidem ex quo sententiam vllam meritò pro se ferant, aut hæreses suas fulcire possint? Certè putidissimum est, & magni defectus fidei indicium euidens, cùm eam coniungendam esse cum religione Catholica aliqui putent.

EXLVTHERI MISSIONE, qui confessionem Augustanam primus texuit, effici hanc à Diabolo fuisse, ac proindè ad illam non esse confugiendum.

CAPVT V.

SED & ipsa Lutheri aduersus Ecclesiam irruptio (non missio) cùm de cœlo non fuerit, etsi isti, qui sunt extra omnem ordinem, extraordinariam illam esse olim cōminiscebātur, certissimum est signum, cur confessio ista vndique vnà cum alijs hæresibus explodēda sit. Licet (vt ipsimet Deo vrgente, sese in dies magis produnt) & hāc & Caluinianam deinceps, mox pleraſque alias explodunt, dum apud eos tragicæ istius fabulę scæna non solùm quinto (vt iubet ille) verùm & centesimo fit productior actu. At quod non à Deo, sed à cacodæmone Lutherus in istam palæstram descenderit, cetera quidem, quę hactenus scripsi, testantur, verùm tamen & quæ sequuntur liquidiùs adhuc rem ipsam ob oculos ponūt. Primum igitur esto diabolicæ missionis signum blasphemiæ spiritus, qui aliquot annos hominem pessimè habuit, dum satanas illius sic volentis ingenium formabat ad Christi scindendam Ecclesiam. Ego autem (inquit) qui me, vtcunq; monachus irreprehensibilis viuebam, sentirem corā Deo esse peccatorem inquietissimæ conscientiæ, nec mea satisfactione placatum confidere possem, non amabam, imo odiebam iustū, & punientem peccatores Deum: tacitaque si non blasphema, certè ingenti murmuratione indignabar, Deo dicens: Quasi verò non satis sit miseros peccatores & æternaliter perditos peccato originali, omni genere calamitatis oppressos esse per legem Decalogi, nisi Deus per Euangeliū dolorem dolori adderet, & etiam per Euangelium nobis iustitiam, & iram suam intentaret: furebam itaque sæua, & perturbata conscientia. Ac non ita multò pòst. Igitur quanto odio vocabulum, (Iustitia Dei) oderam ante, tanto amore dulcissimum mihi vocabulum extollebam: ità mihi iste locus Pauli fuit verè porta paradisi: postea legebam Augustinum de spiritu & litera, vbi præter spem offendi quod & ipse Iustitiam Dei similiter interpretatur, qua nos Deus induit, dum nos iustificat. Et quanquam imperfectè hoc adhuc dictum sit, ac de imputatione non clarè omnia explicet, placuit tamen iustitiam Dei docere, qua nos iustificemur. Hæc Lutherus.

Hora. in Poe.

In præfat. Tom. 1.

Melanchthō in præfat. in to. 2. operū Lutheri.

Ex quibus dum nutantem hominis animum, & sæuam ac perturbatam (vt ille suam vocat) conscientiam intelligimus, non difficili negocio quisque spiritualis vir cernit, Satanæ vias, Apostatæ illius præcipitem mentem, omnium hereticorum lapsus. Dum enim Lutherus in Catholica Ecclesia nimia trepidatione Diuinæ iustitiæ, ac scrupulis ageretur (nempè quòd latebat aliquis serpens in herba) à seniore quodam monacho (qui putabat hominem ad spem meliorem erigere posse) persuasus, vt non solùm, remissionem peccatorum in genere datam iuxta symboli tenorem, verùm etiam firmissimè crederet sibi esse remissa peccata, atque hunc esse illius articuli sensum: excepit lutulentum vas quæ sibi à Dęmone infundebantur, atque illicò ad alterum extremum præcipitatus monstrosa illa dogmata euomuit de sola & speciali fide iustificante, de imputata iustitia, de Christiana quadam inaudita libertate, ac de pluribus alijs quondam damnatis hæresibus, seque in cœnum omnium voluptatum prouoluit. Qui sanè si perpendisset, dum timore diuinæ iustitię (licet nimis seruili) tenebatur, vixisse se tamē & monachū, & (vt ipsemet ait) irreprehensibilem, profectò agnouisset astutias satanę amātis extrema, scrupulosque & culices hominibus proponentis, vt eos primò colantes, tędio denique virtutis afficiantur, sicque in omnem licentiam effusi camelos deglutiant. De iustitia verò Diuina sic in bonitate sensisset, vt & illam vnà cum Diuina misericordia posse stare credidisset, nec de torsisset Apostolum ad insanos mentis suę fluctus, in quibus fidei naufragium fecit, neq; Dei verbo sensum ademisset, vt impia cuiusdā solius fidei voce suppositā cōstantem Ecclesiæ, ac quidem etiam ipsius Augustini doctrinam euerteret. Qui vnus inter alios pluribus locis euidentissimè,

Auguſt. de natura & gratia c. 1.

quænam iuſtitia fidei ſit, expoſuit. Et hanc (inquit ille) iuſtitiam (nempè nō qua Deus iuſtus eſt, ſed qua iuſtos nos facit) non in præcepto legis, quo timor incutitur, ſed in adiutorio gratiæ Chriſti, ad quam ſolam vtiliter legis veluti pædagogi timor ducit, conſtitutam eſſe qui intelligit, ipſe intelligit, quare ſit Chriſtianus.

Lib. de miſſa priuata.

Sed alterum fuit ſatanicæ Lutheri miſſionis indicium: Priuatæ nempè miſſe diabolico (vt ipſemet ait) inſtinctu abs ſe procurata abrogatio. Neque enim ſi Miſſa res mala fuiſſet, eam ſatanas omnium malorum cupidiſſimus Lutherum abrogare docuiſſet.

Hierony. Empſerus, & Cochlæus in actis Lutheri.

Tertium eſt: finis, quò totam iſtam tragœdiam excitans præcipuè ſpectauit. Non enim ob Deum id agere teſtatus eſt idem Lutherus, & in diſputatione Lipſica monitus ab optimi Georgij Ducis Cōſiliarijs, nihil vt per iram, ſed omnia modeſtè ageret: Non propter Deum (inquit) hæc res cœpta eſt, nec propter Deum finietur.

Luth. To. 7. epiſt. ad Argenti. c. Et in confeſs. parua teſtibus ad monit. ad lib. cōcor. In præfat. to. 1. circa finem.

Quartum: Perturbatio animi, tum ex odio erga Pontificem Maximum, quamobrem vel Carolſtadio in veritate Euchariſtiæ pernegāda aſſentire extenſis (inquit) omnibus neruis cupiebat. Perſpiciebam enim (ait) hac de re Papatui cumprimis me valdè incommodare poſſe. Tum ex inuidia, qua contra Indulgētias diſputauit, iniquè ferens earum promulgationem à ſuis Auguſtinianis ad Tetzelium Dominicanum fuiſſe delatam. Orta tamen controuerſia fatetur ſe non fuiſſe progreſſurum longiùs, ſi aduerſarium ſuum Tetzelium compreſsiſſent.

In præfat. Tom. 1.

Ad odium verò, & inuidiam acceſsit falſæ gloriæ cupiditas, qua ſe incenſum fuiſſe in controuerſia de indulgentijs perſequenda teſtatur. Et fouebat me vtcunque (inquit) aura iſta popularis, quod inuiſæ iam eſſent omnibus artes, & Romanationes illæ.

Tigurini in reſpon. ad Lutherum pro Zuinglio.

Quod ſanè ſuperbię ſignum vel ipſi hæretici Tigurini in eo notārunt, cùm pro Zuinglio ſcribentes dixerunt: Prophetę & Apoſtoli Dei glorię nō priuato honori, non ſuæ pertinaciæ & ſuperbię ſtudebant. Lutherus autem ſua quærit, pertinax eſt, inſolentia nimia effertur, & in omnibus correptionibus ſuis plurimum habet maligni ſpiritus, quàm vt eum amici, & paterni animi habere deprehendatur. Hæc illi.

In præfat. Tom. 1.

Quintum: animi impotentia, æſtuſque philautiæ, qua vniuerſam Eccleſię vnitatem ſcindere maluit, quàm vel minimum de ſententia ſua decedere, licet de ſua doctrina dubitaret. Ego verò, ait, tam confidens, & certus non fui: multa enim ignorabam, quę nunc ſcio. Deniq; de indulgentijs quid eſſent, prorſus nihil ſciebam.

Præfat. to. 1. & præfati. ad propoſitiones ſuas de viribus hominis.

Sextum: Irruptio temeraria & caſu, nō voluntate, nec ſtudio (quantò minus afflatu Diuino) facta, ad grauiſsimas de rebus fidei controuerſias pertractandas. Solus (inquit) primo eram, & certè ad tantas res tractandas ineptiſsimus, & indoctiſsimus: caſu enim non voluntate, nec ſtudio in has turbas incidi, Deum ipſum teſtor. hæc ille.

Notate Proteſtantes & erubeſcite.

Quod ſi ſolus initio fuerat Lutherus, ergo tunc in nulla erat Eccleſia. Ethnicus igitur & publicanus Chriſto ipſo iudice, ac ſuo ipſius iudicio condemnatus fuit.

In cap. 30. Geneſ. pa. 55.

Septimum: Apoſtaſiæ ipſius initium eodem ſigno conſignatum, quo hæreticos conſignatum iri Apoſtolus docuit, inquiens. Et captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur varijs deſideriis. Nam & ipſe ſacra virgine inceſto ſibi connubio copulata, ac bello virginitati, ac omnis continentiæ votis indicto, Euangelici pudoris ſepta reſerauit, & infernalis impudicitiæ gurgitem ſceleratiſsimus oppleuit. Nam & inde pronunciauit illud infœlix verbum. Ideò es conditus à Deo, vt ſis maritus aut vxor. & alibi. Si non vult vxor, veniat ancilla.

In cōmen. in Geneſ.

Octauum: Perpetua in articulis fidei dubitatio. Id quod cū de illius Atheiſmis liquidò alibi monſtrauimus, tum paſsim ipſe ſuis ſcriptis oſtendit. De Noe enim diſſerens. Ac profectò inſignis (inquit) fuit Noach fides, qui huic Dei voci potuit credere. Ego profectò (ait) non credidiſſem.

Luth. ca. 7. in Geneſ. to. 6. pag. 105. & in ca. 45. pa. 664.

Et alibi. Ego (inquit) circiter triginta annos legi Biblia ſummo ſtudio, & diligentia, tamen nondum ita ſanatus ſum, vt plena fiducia acquieſcere queam remedijs diuinitus oſtenſis.

Nonum: Quod reclamante conſcientia decennium (vt ipſe de ſe fatetur) aduerſus Eccleſiam pugnauerit, ac proinde in hæreſi perſtiterit. Vltra decennium (inquit) auctoritate, conſcientia, multitudine martyrum, Epiſcoporum, Pontificum, Conciliorum & Academiarum ſic motus ſum, vt incredibile eſſet hanc Troiam tanto tempore tot bellis inuictam poſſe aliquando capi. Et alio loco: Cū omnia argumenta ſuperaſſem per ſcripturas, hoc vnū cū ſumma difficultate, & anguſtia tandem (Chriſto fauente,) (imò diabolo inſtigāte) vix ſuperaui: Eccleſiā eſſe audiendam.

To. 2. li. de ſeruo arbitrio, & in præfat. ad propoſitiones ſuas de viribus hominis To. mo 1.

Reliqua ſunt. In primis: Maledicentiſsima illa inſolentia, qua & ſeipſum Euāgeliſtam paſsim vocat, & omnes alios præſe deſpicit, cū & ſcripſerit, Certus ſum me habere mea dogmata de cœlo. Neque ego, ait, quæro quid Ambroſius, Auguſtinus, Concilia, & vſus ſeculorum dicunt.

Lib. cōtra Henricū Angliæ Regem, epiſt. ad Argentinen.

Deinde ſordidiſsima verba, quæ vbiq; vel

Lib. ad mō nitor. ad li. 1. cōcor. Bergen.

vel dixit, vel ſuis ſcriptis inſperſit, de quibus cùm libellus cuiuſdam Flaſcij nomine paucos ante annos euulgatus fuiſſet. Luthe rani quidam ex operibus Lutheri eaſdem ſordes magno labore elidere conati ſunt, quæ etſi ita detonſa in lucem ediderunt, tantò tamen impudentiùs mendacium apparuit, quantò pleniora ſunt omnia Germaniæ loca librorum Lutheri ſæpius emiſſorum, quibus illa continentur.

In poſtilla minore ſu per Domi. nicā 1. Aduentus pa. 1. & c. b. epi. ad Galatas. & ca. 22. in Gen. p. 327. & Schmidelinus cōtione qua dam ſua. 2. Petri 2. 2. Tim. 3. Cypria. li. 4. epiſt. 2. Auguſt. in Pſalm. 57. Athanaſ. ſermone contra omnes hæreſes.

Prætereà ceſſatio penè ſubita ipſius doctrinæ Lutheranæ. Quæ enim cœpit anno huius ſeculi decimo ſeptimo, ea vigeſimo quinto à Zuinglianis ita labefactata eſt, atque diuulſa, vt omnes ipſius ſectarij vel ad Zuinglij ſordes, vel ad Carolſtadij feces, vel ad Caluinianas fraudes ſeſe aggregauerint, vel alijs hæreſum variarum aut denique (quod nunc inter iſtos paſsim fit) Atheiſmorum magiſtris ſeſe totos addixerint. Quare hæreticos D. Petrus vocat Magiſtros mendaces, inducentes ſibi celerem perditionem, & Apoſtolus vltra non profecturos dicit. Et S. Cyprianus eos ait ſemper inter initia feruere, incrementa verò habere non poſſe, ſed ſtatim cum praua ſua æmulatione deficere. Ac B Auguſtinus monet, ne nos terreant fluuij, qui dicuntur torrentes: decurrit (inquit) aqua ad tempus, perſtrepit, mox ceſſabit, diu ſtare non poſſunt.

Tertull. de præſcr. hæret.

Mitto verò deprauationem ſacrarum literarum, quodque hæreſes omnes Luther i tum omnium Conciliorum, & Patrum conſenſione damnatę, tum per illum ab in feris excitatę fuerint. Deniq; quod ille non ad Ethnicos vel Indos ad Chriſti Eccleſiā adiungendos, ſed ad Chriſtianos ſolùm peruertendos omnem conatum adhibuit. Nimirum Deo ſapientiſsimè prouidente, vt & illud Euangelicum agnoſceretur. A fructibus eorum cognoſcetis eos (homines enim ex Lutheri prædicatione (vel ipſo teſtante) peſsimi effecti ſunt) & vt veriſsimum id eſſe conſtaret, quod tot ante ſecula Tertullianus de hæreticis adnotauit. Quibus (ait) negocium eſt non Ethnicos conuertendi, ſed noſtra euertendi, noſtra (inquit) effodiunt, vt ſua edificent. Cernitis, qui confeſsionem Auguſtanam pro Chriſtiana eſtis amplexi, quodnā par idolorū vel vitulorum, Lutherum nempè & Melanchthonē, quos coleretis vobis excitaſtis. Qui ſi quid ſapitis, & iuſtum Dei iudicium, quod eſt præ foribus, exhorreſcitis, ſanè ad Catholicam Eccleſiam properè feſtinabitis.

HISTORICI ET THEOLOgi huius ſeculi, qui confeſsionis Auguſtanæ variationes & impoſturas vel retexerunt, vel euidentiſsimis rationibus ex Dei verbo petitis refutarunt.

CAPVT VI.

CETERVM ne hic longum faciam, cui huius loci non eſt proprium: & verò vt bonis mentibus Septentrionalium pateat, vnde confeſsionis Auguſtanæ articuli omnes cognoſci, & refutari poſsint, addamus hæc pauca. Legant igitur primò librū non adeò magnum, cuius hæc eſt in fronte inſcriptio.

De quadruplici concordiæ ratione, & conſideratione, ſuper confeſsione Auguſtana Proteſtantium quorundam Romani Imperij Principum, ac Statuum Cæſareæ Maieſtati Auguſtæ exhibita, quo libro Ingolſtadij quadrageſimo tertio huius ſeculi anno edito authore Ioanne Cochlæo, & ex parte Arnoldo Veſalienſi hæc continentur.

I. Breuis ad ſingula puncta confeſsionis reſponſio Auguſtæ priuatim ſcripta Anno trigeſimo.

II. Compendioſa explicatio actorum Auguſtæ in ſeptenorum tractatu Hagenoiæ, Sereniſsimo Regi Romanorum, &c. tradita, Anno Quadrageſimo.

III. Septem vię præparatorię ad ineundam per colloquium cōcordiam Vormaciæ ad Preſidentes colloquij ſcriptæ Anno 40.

IIII. Diſcuſsio omnium confeſsionis, & Apologię Auguſtanę articulorum, quidnam in eis poſsit, & quid non poſsit à Catholicis approbari, ac recipi, Ratisbonę elucubrata, Anno 41.

Deinde legant Fridericum Staphylum de Trimembri Theologia, & ſucceſsione diſcipulorum Lutheri. Qui vnus Staphylus pro ſexcentis ſufficit.

Georgium Craderum Olomucenſem.

Harmoniam confeſsionis Auguſtanæ ab Andrea Fabricio Leodio editam, in qua & iudicium, & condemnatio à Carolo V. Cęſare, & omnium in ea articulorum confutatio collecta eſt, tum ex ipſo Fabricio, tū ex Ioanne Cochlęo, Alphonſo Viruesio Epiſcopo Canarienſi, Ioanne à Dauentria, Ioanne Hoffmeiſtero Theologis doctrina, & morum honeſtate pręſtantibus.

Ruardum Tapperum, & Iacobum Latomum, Theologos Louanienſes, Ioannem Fabrum, qui & libellum conſcripſit de Antilogijs Lutheri.

Ioannem Cochlęum, Fontanum, Surium, Genebrardum, Lutheranorum actorum hiſtorias ſcribentes.

Guilielmum Damasi Lindanum Rure mundensem Episcopum, tam in Apologetico ad Germanos pro religionis Catholicæ pace, atque solida Ecclesiarum in vero Christi Iesu Euangelio concordia, quàm de concordia discordi Saxonica.

Fœlicianum Ninguardam.

Georgium Ederum Cæsaris Consiliarium.

Thomæ Stapletoni secundam editionem librorum de principijs demonstrabilibus & de iustificatione.

Laurentium Faunteum Arturũ, qui aduersus quendã hæreticũ Antonium Sadeelem scripsit præter alia pereruditũ, ac vtilissimum librum de Christi in terris Ecclesia, varijs in locis, sed potissimum cap. 30.

Et ipsam inprimis sacrosanctam Tridentinam Synodum.

Etsi autem quicunque de fidei dogmatibus scripserunt, huc referendi sunt, ex his tamen præcipua fundamenta peti possunt, quæ aduersus confessionem Augustanam faciunt.

Interea Roberti Bellarmini Theologi nostri volumina doctissima aduersus omnes hæreses expectamus, quæ sunt sub prælo Lutheranis, Caluinianis, & qualiũcunq; aliorum fraudibus aperiendis, & euertendis futura tanquam fidelissimæ eruditionis, & doctrinæ vberrimum penu.

Caroli Quinti Imperatoris Edicta duo aduersus doctrinam omnem Lutheri.

ANTONII POSSEVINI, SOCIETATIS IESV,

TRACTATIO, NVM EXPEDIAT PACANDAE REIPVB.

ADMITTERE HAERETICOS AD COLLOQVIVM PVBLICVM de Religione, coram seculari Principe, aut ex omnibus sectis solam confessionem (vt vocant) Augustanam tolerare vnà cum Catholica religione.

AD STEPHANVM POLONIÆ REGEM Serenissimum.

SI IS QVEM V. R. Mtas. nouit, aliquo veri desiderio permotus vrgeat amplius, vt colloquio de religione instituendo intersit, hæc responderem.

Primò, velitne Maiest. vestræ iudicio stare, vbi quæ hæretici proposuerint, audierit. Quod si consentiat, tum dici posset scire quidem vest. M. quæ illorum sectariorum dogmata sunt, ac quibus fundamentis nituntur, ac proinde frustra terendum non esse tempus, aut respondẽdum, cùm omnia illa & antiquitus, & nostro seculo diligentissimè excussa, explosaque sint, atque adeò anathema in eos latum, qui eadẽ sentirent, aut crederent. Sin autem neget, ac ad verbum Dei scriptum, tanquam ad iudicem totum illud colloquium referat: scio responsurum sapientissimum Regem, quod D. Constantinus Magnus in Concilio Niceno respondit, sibi Imperij, non religionis habenas esse commissas, neque se iudicem Ecclesiæ esse constitutum, qui eius filius sit, ac (quod ad religionem attinet) eidem debeat esse subiectus.

Si verò idem adhuc vrgeat, pertinere ad Regẽ, vt tot populorũ saluti, atq; adeò suę cõsulat, fieriq́ue posse, vt hęreticorũ rationibus auditis melius sapiat, eos certè non putet amplius hęreticos, aut de ijs secùs quã hactenus fecit, sentiat: dici ad hęc poterit, pertinere ad Regẽ, qui Christianus sit, nec omni vẽto doctrinæ circũfertur, quiq́; antiquas historias perlegerit, & velit iusiurãdum seruare, quo Regni cura susceptа sese Catholicę Ecclesię tutãdæ obstrinxit, vt q; Dei est, sibi nõ vsurpet, neq; Ecclesię claues sibi vẽdicet, ne iusto dei iudicio fieret, vt ijs vẽdicatis & claues Ecclesiæ, & clauũ huius Reip. simul perderet. Porrò scire Maiest. Regiã, quęnã depromant sectarij pro suis errorib⁹ tutandis, quæq́; ꝓ illis damnãdis, & cõuincendis Ecclesia Catholica responderit, cui nisi fidẽ habeant, quid Regiæ Maiest. crederẽt? Vidisse deniq; in ipsa huiꝰ Regni administratione, quã suę saluti, & Reipub. bono aduersarẽtur ij, pro quibus omni dignitate ornãdis, & Regni propagatione muniẽdis, pecuniã, Hungaros suos, & quęcũq; poterat, ac tantũ non vitã ipsam ꝓ degerit, vt vix in animũ inducere queat, hominẽ illũ, N. quiq́; eius vel assecłę sunt, vel cliẽtes haberi volũt, velle in re fidei nũc aures patiẽtes adhibere eis, q̃ à Theologis Catholicis mandãte Regia M. proponerẽtur.

Prętera Christianos Imperatores, & Reges, quorum nomen ob rerum gestarũ amplitudinem, & propter pietatis prętantiam est adhuc post tot secula celeberrimum, quotiescunque à sectarijs eade re, id est, de colloquio inter catholicos, & hęreticos instituendo, actum est, omnia ad id tribunal, quod in Ecclesia Catholica à Christo Domino institutum est, retulisse. Itaque Synodos legitimè coactas fuisse, de quę ijsdem hæresibus sententiam prorsus eandem, quæ à Sta. Synodo Tridentina lata est, fuisse promulgatam. Quæ si quis quã tuscunq; Rex videatur in dubium vellet reuocare, intelligere se primùm quidem salutis suæ iacturam, quæ vix vnquam sarciri possit esse passuram; sed & eodem momento orbi Christiano testaturum, se Imperatorum illorum, & Regum Christianorum celeberrimorum fidem, consilia, pietatem improbare: probare autem eorum, qui illis dissimillimi fuere, ac propterea Imperia, & Regna pessundedere, impietatem, temeritatem, perfidiam: quales habiti sunt Constantinus, Iulianus Apostata, Valens, Copronymus, & reliqui, quorum memoria in maledictione est, & animæ æternis cruciatibus afficiuntur.

Eosdem porrò Christianos Imperatores & Reges, pseudoepiscopis eadem arte vtentibus, qua hæretici nostrates vtuntur, respondisse, an in verbi Dei explanatione iudicio tantum suo, vel vnanimi Patrum, & eorum qui Apostolorum discipuli fuere, credere voluissent? Qua responsione sic fuisse perculsos aliquando pseudoepiscopos, vt amplius hiscere non auderent. Cur enim (aiebant veri illi Imperatores, & qui regnabant ex Deo Reges) non creditis Synodis legitimè habitis? cur, si Patres à vobis stant, & antiqua ipsa Ecclesia, ad hanc non prouocatis? cur illorum scripta non editis, ac profertis?

Prætera euidentissimum est, non ita multos ante annos, vel cùm (Sigismundo imperante) Boemi defecerunt à fide Catholica: vel cùm Vormatiæ, & Augustæ eiusmodi colloquia instituì Lutherani petijssent, vel Carolo nono Galliæ Rege cũ in conuentu Posiaco idem actum fuisset, nihil deniq; aliud consecutũ fuisse, quàm vbique funestissimas clades: Atqui hæreticos initio tanquam cuneum sese inserere, in causam religionis conatos fuisse, ꝓ vbi aliquorũ oscitantia, & fide nimis imbecilla, (sed nescio quo politico prætextu) permissum est, tum miras scisturas extitisse, ac postea ab vno, & ab altero apostata pependisse Principes illos, qui salua religiõe Catholica, Deũ ipsum propitium: Pontificem Maximum Patrem amantissimum: Reges, ac alios Principes fratres: subditos deniq; obsequentissimos habituri fuissent.

Sed & cùm eadem colloquia haberi cœpta sunt, erupisse quæ hæretici antea conceperant, non vinculũ pacis, non erga Reges obedientiã, sed teterrimas coniurationes, quibus non tantũ diademata de eorundem

Regum capitibus decuterẽt, verùm etiam ipsa capita si potuissent, ac Deus permisisset, à corporibus Regum detruncassent.

Quod si tam stupidos existiment esse Catholicos, vt neq; præsenti Belgica defectione, nec dissentientibus inter sese alijs hæreticis, neq; cõfederatione ista Polonica ex Arianismo, Iudaismo, Mahometismo, Caluinismo, Anabaptismo, Lutheranismo, Picardismo, schismateq; conflata excitentur ad ipsum, ꝙ isti, qui V. Maiest. aures obtundunt, elatis supercilijs moliũtur, saltem hunc Regio nomini, & capiti honorẽ habeant, ne in istud quatuor vel sex Ministrorum Apostatarum (si Deo placet) consistorium, tanquam ad tribunal, Regiam Maiest. audeant isto fallacissimo astu accersere. Neq; enim tam citò aliquid controuersum in disputationem veniret, quin statim audiretur prouocari non ad Dei, sed ad Caluini, ad Lutheri, & eiusmodi reliquæ fecis verbum, atq; iudicium.

Neque porrò ij sunt omnes, qui eiusmodi conuentui, quem petunt interessent, quibus datũ à Deo sit, vt dogmata ipsa percipiãt, cũ ceteroquin populus sensu magis quàm fide ducatur, si in fide nutare incepерit. Quamobrem hæc publicè coràm ijs agi, qui Theologica non tractârunt accuratè, ijsque adiudicare aliquid in Ecclesia iuris, quæ putrida membra sunt: ab ijs autem ferri iudicium, quos nemo vnquã iudices constituit, iudicet cui vel mica salis sit in pectore, quid deniq; hinc cõmodi vel dignitatis cõsequi posset. Cæterùm vt isti erubescant, amplius Regiæ Maiest. negocium facessere, vel certè vt aperiant oculos, aut acutiùs inspecta veritate eam amplexentur, hæc ipse adijcerem.

Num ad verbum Dei rectè exponendum Synodos aliquas velint saltem antiquas, quibus sanctissimi, doctissimi, ijdemque fortissimi martyres interfuêre. Num item admittere velint Patres eos, qui aut in Oriente primas tenuere: aut in occidente, cùm vocati sint, & essent reuera Doctores, easdem, quæ nunc vigent, hæreses confutârunt. Si hoc probent, cur loco tot hæreticarum fabularum edi, doceri, & ex eis verbum Dei exponi non curant? Si eos errasse, & homines fuisse dixerint, cur idem de suis ministris potiùs non sentiant?

Deinde, si sibi concedi cupiant publicũ de religione colloquium, cur primi non sinunt à Catholicis idem ijs in locis instituì, vbi auita fides floruit, & Euangelij sparsa per Catholicos semina sunt, ac miraculis, & populorum, ac Regum consensione religio conseruata, & aucta fuit?

Prætera prodant suæ confessionis symbolum tot diuersarum sectarum sectarii, vt

vt intelligatur, num id Caluinianorũ, an Lutheranorum, am aliorum nomine vrgeãt. Ac forsan V. M.tas Regia illicò videbit, id accidere, quod Vormatiæ contigisse cùm omnibus notissimum est, tum mihi, qui ei colloquio interfuit Emanuel Sabaudiæ Dux Serenis. dixit, nempè ipsos inter sese Lutheranos, vbi eorum fidei professio à Catholicis petita est, alterum post alterum recessisse fœdissimo illo suo Euãgelij, & nouorum de cœlo videlicet descẽdentium commento, dum inter sese ea de professione mirificè dissentirent.

Cùm verò colloquium istud petunt: aut de sua, quam vocant, religione sunt certi, aut ambigunt adhuc. Si certi sunt, quorsum id, nisi ad audientium subuersionem, ad suam superbiam fouendam, ad Regiam, & rectam (si vnquam possent) mentem dimouendam, vtque eam Ecclesiæ caput constituant, spectant? At ab hæreticis caput constitui, ecquid aliud est, quàm si quis à prædonibus, & plagiarijs Dux constituatur? Sin autem incerti sunt, cur templa Catholicorum identidem prophanant? Deo dicata in alienos vsus auertunt? de ipsa re quasi iudices, qui tamen iudices nunquam fuere, sentẽtiam ferunt? Regijs ciuitatibus ius ipsum Catholicæ religionis adimunt, quod in suis prædijs & pagis ne attingi quidem volunt? Scilicet, hoc esset subdola fraude sceptrum Christi, Regię manui imponere, & spinea non Regia corona caput Regium afficere, ac statim quasi sedenti pro tribunali illudendo dicere: Prophetiza quis te percussit, quis tibi tributa aliò detorquet: quis omnem religionem auferre, quis deniq; perpetuam Regno tuo ac Regi tibi perniciem parere sedulò conatur.

At & illa maximi ponderis sunt, de quibus interrogari possunt: Num aliquo vnquam seculo putant hæretici apud Christianos integram Ecclesiæ fuisse formam. Quod si confessi fuerint, iam igitur illam promant, per eos, quos habent testes antiquitatis: nam ijs testibus non detrectabitur à Catholicis fides. Sin nullam post Apostolos fuisse asserant, putidissimum mẽdacium, ac Christi Domini sapientissima prouidentia indignissimum, Regio iudicio explodendum est. Et aut denique necesse fuerit, vt putent à Regia Maiest. nouam instituendam esse Ecclesiam, aut à seipsis ex proprio capite post sexdecim denique secula aliquam effingendam, cui an alij hæretici dexteras daturi sint, Regię Maiest. Vestræ iudicium esto.

Interea si quid ex illegitimis Synodis citauerint, vnde fucum simplicioribus facere studeant, viderint ij, quæ in calce responsionum ad septentrionalem nobilissimũ virũ ea de re scripsi. Ipsorum autẽ hęreticorum falsis citationibus si quis cordatus Theologus ita vtatur, vt eorum fraudes ex ipsis fontibus aperiat, facilè conuincentur sese semper mentiri, nisi sanari voluerint.

Ad extremum, interrogentur, num vllam vnquam hæresim fuisse perspectum habeant ex annalibus antiquissimis, aut ex ipsismet Patribus, quos interdum magnoperè extollunt, vt simplices decipiant. Nũ inquam abusam fuisse ipsa Diuina scriptura aliquam sectam possint (non callidè, sed syncerè allatis eorum Patrum libris, non suis detorsionibus ostendere. Quòd si ita sit, quemadmodum ex D. Augustino, D. Hieronymo, Theodoreto, Epiphanio, Damasceno, & alijs, præter ipsas legitimas & vetustissimas Synodos constat, hæreses eædem inde illis obijciantur, vbi tanquam in speculo suas fœditates aspicient. Et aut erubescent, vt sanentur, aut si pergant, esse insanabiles, sanè laruas istas hypocritarum Catholici facilius agnoscent.

Quoniam verò R. Maiest. V. nouit, non semel à quibusdam fuisse dictitatum, nullum aliud præsentius adhiberi posse remedium grassantibus tot hæresibus, quã si intra quasdam metas furor iste coerceretur. Quod tũ effici posse existimabant, si tantũ Catholica religio, & cõfessio Augustana in Regno fouerẽtur. Ideò hîc mihi liceret adscribere, quę perniciosissimũ istud consiliũ labefactarent, nisi satius duceré, probatissimi Senatoris istius Reipub. responsum ea de re, licet alio tempore, & alia occasione conscriptum afferre. Is aũt fuit Cardinalis Hosius, qui Remp. Christianam diu, summa cũ sanctitatis, diligentię, atq; constantię laude, & in hoc Regno, ac in varijs legationibus administrauit, cuius (vt aliorum meliorum qui iam è viuis exceſsêre) consilia & sententias repetere, prudentibusque quibusdam obijcere, vtilissimum esset.

Quærenti igitur Paulo IIII. Pontifici Maximo ipsius sententiam, sic respondit. Quare coniungere cum Christiana cõfessionem Augustanam, eodem vtramque loco habere, ex æquo propugnationẽ vtriusq; suscipere, quid est aliud, quàm eodem loco mendacium habere quo veritatem, & simul colere velle Christum, & Antichristum? quo quid absurdius? quid non iam dicam pietati Christianæ, verũ vel ipsi minus consentaneum est rationi humanę? Rectè dictum est à Propheta: Si Dominus est Deus, sequimini illum, si autem Baal, sequimini illum. Nemo potest duobus dominis seruire, dicit veritas. Et erit aliquis, qui

qui contrà veritatem hanc se posse Christo putet, & satanæ stipendia facere? Quæ societas luci ad tenebras? quæ participatio iustitiæ ad iniquitatem? quæ conuentio Christi ad Belial? Præclarè dixit ille, coan gustatum est stratũ, ita vt alter decidat, & pallium breue vtrumque operire non potest. Aut Augustana confessio decidat necesse est, aut Christiana; stratum humani cordis angustius est, quàm vt vtrumque capere possit; pallium breuius est, quàm vt vtrumque possit operire. Quàm autẽ terribilis est illa vox Dei: Scio opera tua, qd neque frigidus es, neque calidus: vtinam frigidus esses, aut calidus, sed quia tepidus es, neque frigidus, neque calidus, incipiam te euomere ex ore meo. Non alio loco tepidum habet Deus, quàm quò frigidum, totum sibi vendicat hominem, neque ferre potest, vt ex dimidia parte Satanę, ex altera dimidia sit addictus. Qui cum Christo non est, Christi aduersarius est, sicut ipse dixit Christus, qui non colligit mecũ, dispergit. Nulla societas fidei & perfidiæ esse potest. Fides non est, nisi vna, nec dici fides potest, si non sit vna: cùm per quàm scitè scriptum sit ab Hilario: Quidquid præter vnam fidem est, perfidiam esse, non fidem. Non possunt duæ fides ab vno defendi, nisi perfidiam simul defendendam suscipiat, quòd à Rege Catholico Christiano, & orthodoxo cũ primis alienum esse debet, qui sicut fidem pro virili sua tueri, sic perfidiam omni ratione persequi tenetur. Iam quod in ea constitutione scribitur, liberum esse cuique debere integra fama fideque sua, se ab Ecclesia Dei separare, quid hoc est aliud, quàm sacrilegium schismatis approbare? Atqui, si congerantur in vnum hominem omnia quotquot excogitari possunt crimina, quamlibet ea sint enormia, cum hoc tamen schismatis crimine collata, festuca sunt cum trabe comparata, vt esse integra fama fideque post factã ab Ecclesia Dei sacrilegam separationem, nihil aliud sit, quàm vacare crimine, post omnia quotquot sunt in orbe flagitia designata. An huc non rectè quadrat illa Prophetę comminatio? Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum, ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem, ponentes dulce in amarum, & amarum in dulce. Non ignorat Stas. Va. quod N. agnouerit, quàm absurda, quamque impia multa decretum hoc in se contineret, quodque multum restitans, multis prius profusis lachrymis inuitus subscripserit, cùm à nulla re magis, quàm à tali subscriptione mens illius abhorreret. Est hoc adhuc pię mentis indiciũ, quam non potest Stas. Va. non laudare. Sed quæ necessitas adegit N. vt subscriberet? nunquid illi facere non licuit, quod à Catholicis Regibus in caussa non dissimili factitatum esse meminerat? vt saltem de certis capitibus ad sanctam sedem Apostolicam referret? Nihil est necesse longius abire, priscorumque seculorum exempla proferre. Quæ Vormatiæ ante triginta & octo, quæ Augustę ante viginti octo annos à Serenissimo Carolo V. Imperatore fuerint postulata, tenet procul dubio memoria. Num autem statim assensus is est ad ea, quæ petebantur? minimè gentiũ, verùm ad sanctam sedem retulit, cuius proprium esse de rebus eiusmodi cognoscere testificatus est. An aliquid simile in ista re factum est? fuit in eo vel verbo saltem vno facta mentio sanctæ sedis Apostolicę? scilicet, vbi de confirmatione Regis agitur, vbi Romanus Pontifex agnoscitur, vbi de religione agitur, ibi vel verbo illius meminisse fas non esse ducitur. Quale est hoc per Deum immortalem? an alienus à religione Christiana Pontifex esse censetur? Videat autem N. num se tam dura seruitute premi deceat? Priusquam coronam acceperit, iureiurando se N. obstringet, quod sanctam sedem Apostolicam, & sanctitatem suum rectorem illius exaltare velit secundum suum posse. Quæ poterit autem esse spes facturum id N. si vel ipsum Papæ nomen inter hæreticos edere non audet? Quod ardentissimis votis expetunt omnes, vt vna sit Electorum fides, etiam si colloquia millies fuerint instituta. Nihil est autem quod speret aliquis euenturum id vnquam, nisi prius ad vnum hunc vnde discesserunt, cui claauum, & claues Ecclesiæ suæ Christus tradidit, redierint ij, qui discesserunt: clamat hoc res ipsa. Quid enim esse caussæ putamus, quod qui discesserunt ab hoc vno, nullum à se quoque discedendi finem faciunt, & suę voluntatis inclinatione nunc in hanc, nunc in illam sectam propendent, nisi quod retineri fidei non potest vnitas, vbi non præest vnus Ecclesię. Documento nobis esse possunt vel ipsi nostri temporis sectarij. Inter quos cùm nemo sit, qui cęteris excellere non cupiat, nec vt vnum aliquem superiorem agnoscant, animum inducere queant, quanta sit inter eos opinionum varietas, quanta & animorum disiunctio, quantò flagrent ipsi inter se odio mutuo, non ignorat N. Nec Philippo Schneppius, aut Illyricus, nec Schneppio Philippus, nec vtrique cedunt ij, qui de iustificatione dogma sequuntur Osiandri: ne quid interim dicatur de Caluino, de Schuenkfeldio, deq; hęreticorum reliquis portentis, quę nõ modò nulli mortalium, sed ne Deo quidẽ cesserint immortali, cuius honorẽ ad se translatũ cupiunt,

dum

dum, quamlibet ipsi dissideãt inter se, suũ tamen verbum eorum quisque Dei verbũ vocari vult. Vel ex hoc itaque perspicuum cunctis esse potest, quàm sit ad vnitatem fidei retinendam necessarium, vt vnus aliquis Ecclesię Dei præsit vniuersæ, ex quo salutem etiam illius pendere scribit D. Hieronymus, vt si non exors quædam & eminens ab omnibus ei detur potestas, tot in Ecclesijs effici schismata necesse sit, quot sacerdotes, vt quantùm quisque salutem amet Ecclesiæ, tantùm illius auctoritatem saluam esse cupere debeat. Sed excusabit N. se fortasse, quòd cùm ingens telũ sit necessitas huc adacta fuerit, vt nonnihil ab officij sui religione declinaret, ac à quibus animus illius plurimum abhorrebat, ad ea suum assensum præstaret. Etenim præsens à NN. periculum imminebat, aduersus quos vt auxilia per ordines decernerentur, aliter illis persuaderi non potuit, quàm si quorundam importunæ petitioni nonnulla prius per eum concessa fuissent. Quid aũt? An in eos, qui talia suggesserunt ei consilia, non rectè dici poterit illud à Propheta quõdam dictum: Nunquid nõ est Deus in Israel, vt eatis ad consulendum Beelzebub Deum Accaron? Itane fuerunt à Beelzebub auxilia petenda, potius quàm à Deo Israel? Scilicet, nisi contrà NN. nobis Deus Accarõ succurreret, nihil erat, quod in Christo, qui verus Deus est Israel, præsidium vllum haberemus. An Christus, prius negandus, & ita demum victoria de Christi perduellibus est expectanda? Certè concedere qualia fuerunt in comitijs illis postulata, nihil aliud fuit, quàm Christum negare. Quam autem fœliciter hactenus illi cesserunt expeditiones istę, irato Deo susceptæ. Longè præstabat quaslibet etiam duris conditionibus inducias cum illis facere, quàm ad has cum ijs, qui se præciderunt à Christi corpore, tam iniquas, & indignas pactiones descendere. Porrò corrigendi quæ sunt errata ratio hęc esse potest, vt quod peccatum est hactenus conniuentia, pensetur deinceps tantò maiore diligentia, suas in eo vires N. contendat omnes, quò sibi subiectos Principes, & populos ad vnitatem Ecclesiæ, vnde aberrârunt, reuocare possit, quod ita demùm effectum iri spes est, si quibus rationibus adduci queant, vt more maiorum suorum Sanctę sedi Apostolicæ subiecti esse velint, & ei se filios præstent obedientes. Quod eo rerum statu, qui nunc est, fortasse minùs difficilè foret illis persuadere, quandoquidem & oculis ipsi suis vident, & modò nõ manibus contrectant, quàm varia, quamq; multa, & horrenda schismata nullo non & impietatis, & blasphemiarum genere scatentia ex eo tempore nata sunt, ex quo separationis ab hac sancta sede consilia sacri lega sunt suscepta. Vnus igitur Pastor, vnum vt sit ouile necesse est, si volumus, vt id ipsum sentiant, id ipsum dicant, idem sapiant, vnam & eandem fidem vnanimes retineant omnes: Absque hoc, si millies habeant colloquia, nunquam inter eos, & ab Ecclesia Dei, & à seipsis dissentientes vnitas constabit. Sed si maius id quoddam ac difficilius esse videtur, quàm vt ab N. præstari posit, non exigit Sanctitas V. quæ supra vires sunt.

Est aliquâ prodire tenus, si non datur vltra.

Saltem conatum hac in re suum ostendat, quod si facultate destitutam illam esse cognouerit, facilè vel in eo solùm Va. Stas. acquiescet. Non potest ijs, qui minus illi coniuncti sunt, quosque sibi minus arctis vinculis obstrictos habet persuadeat illis, in quos plus aliquid sibi iuris & potestatis à Deo concessum est: saltem in illis terris quæ sibi hæreditario iure deuenerunt, hæreticis receptum dari non permittat, ac procul ab illis arceat Satanę ministros qui se transfigurant in Apostolos Christi, suumque verbum imperitæ multitudini pro Dei verbo venditant. In primis autem si quid habet apud se ex NN. eos sensim ab leget. Ista certè, qua N. hactenus vsus est conniuentia nihil aliud, quàm illecebra quædam hæreseon fuisse videtur: & est illud longè verisimum quod error, cui non resistitur approbatur. Fieri nõ potest quin pertrahantur in errorem plurimi, cùm in oculis illius, eadem illa, quæ vel Vittembergę, vel in media Saxonia nemine prohibente prædicari audiunt. Quod si non putat N. ita subitò se cunctos exterminare posse, qui sunt prauis hęreticorum opinionibus imbuti, saltem operarios illos subdolos, qui prædicatores Euangelici videri volunt, è terris suis primo quoque tempore facessere iubeat. Neque committat vnquã vt aliquem subiecti sibi populi metũ præse ferat, à quibus eum Deus metui voluit, ibi præsertim vbi Christi caussa agitur, vbi sacrosancti corporis eius mystici laceratio prohibetur. Nunquam deerit Diuinę Maiestatis auxilium Principi causslam illius fideliter agenti. Quod si maximè tanta vis, tantus etiam esset furor multitudinis, vt sine discrimine Christiani Regis officio ipse fungi non possit, si cuique alteri, sibi pręcipuè dictum esse Principes existimare debent. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed potius timete eum, qui potest & corpus & animam perdere in gehennã. Hunc qui timet, mortalium timet neminem, nam & defensum iri se illius protectione

ctione non dubitat, si sic illi visum fuerit expedire. Hac si fortè minus defendatur, vt effugiat supplicia maiora, nõ grauatim perferet minora, cùm præsertim certò persuasum habeat, illa tantis æternæ gloriæ præmijs iri compensatum, vt eorum contemplatione suus cuiq; spiritus vilis esse debeat. Hoc igitur in primis esse curę debebit illi, etiâsi fractus illabatur orbis, vt nullius tamen neq; hominis, neq; dæmonis metu terreatur, quò minus impuros illos nõ pei, sed sui verbi ministros si nõ potest ex alijs, saltẽ è suis hæreditarijs terris protinus exigat. Deinde quæ sunt in comitijs malè vel promissa, vel constituta, mutare studeat. Quod interdixit N. iudicibus, vt ne vel in ius vocẽt eos, qui per summã iniuriãm suis bonis Ecclesiasticis, pios sacerdotes auerterent, vel ea repetẽtibus ius dicãt, quandoquidem id cõtra ius & fas omne fecit, rectè mutare potest, cũ præsertim in coronatione sua iureiurãdo se prius obstrinxerit, ꝙ quæ sunt Ecclesijs collata & reddita, inuiolabiliter velit obseruare. Contra ꝙ iusiurandum suũ venire postea nunquã potuit. Iam verò quod parum cõsideratè promisit æquè se defensurum eos, qui sunt hæreticæ, atque eos, qui sunt Christianæ & Catholicę cõfessionis, & eodẽ vtroſq; loco habiturum, est in eo grauius erratum, quã vt vno sermone satis explicari queat. Sed est ingens Dei misericordia, qui præclarã nũc dedit occasioné, per quam inuitare ipsum videtur, quę tam turpiter & pernicioſa ꝓmissa sunt, vt ea summa cum honestate rescindat. Confudit enim Dominus linguas eorum, qui sunt Augustanæ confessionis, vt non audiat vnusquisq; vocem proximi sui, vt se mutuò nõ intelligant, vt capitalibus odijs inter se certent, sibiq; sint inuicẽ cõtrarij (id ꝙ re vera sunt omnes hæretici) vt penes quos cõfessio sit Augustana, satis liquere non possit. Quare si nulla iam est Augustana confessio, aut qui pertineant ad illam, sciri non potest, etiamsi rem licitam ipse promisisset, non tamen iam promisso tenetur, cùm & hoc facilè quiuis non prorsus hebes intelligat, nihil esse nunc aliud confessionem Augustanam, quàm credere, quod quisque vult, vt posteaquam ab vna fide ad aliam atque aliam prosilierit aliquis, nihilominus Augustanæ confessionis esse iactet, vel ob hanc solam causslam, ne ab hoc fœdere sit exclusus. Hic itaque nodus quò ad propugnationem Augustanæ confessionis attinet, solutus iam est, vt nullo modo ipse ad eam obstrictus esse videatur. Cæterùm est quiddã in illa deliberatione, & iuri, & æquitati maximè consentaneum, cùm ne quis audeat famosis libellis famam cuiusq; proscindere prohibetur. Atqui si cuius alterius existimatio maledicis hoc genus libellis lædenda non est, tum eius præcipuè de quo scriptum est, Principi populi tui non maledices. Interea verò quid est, quod maiore cũ impunitate fiat, quã quod fama Romani Pontificis laceratur, & omni maledictorũm genere proscinditur; in quo conuitijs incessendo quantò quisque fuerit petulantior, tantò maiori cum plausu oratio eius excipitur. Quid autem in caussa est, quod huius tam iusti decreti nulla fit executio, quòd nec in eos, qui scribunt vlla fit animaduersio, nec eorum libri prohibentur, quin publicè prostant etiam in ijs terris, quæ iure quodam hereditario sunt illi subiectæ? Sed inscitè se factum esse dicet, Credat Stas. Va. si iam admonita, deinceps hęc non tulerit, & pesti huic si minus ex omnibus terris, saltem ex hereditarijs suis proscriptæ aqua & igni interdixerit. Ad hunc modum si errores suos non agnouerit modo, verùm & correxerit, si sui magis quàm verbi Dei ministros improbos, & seditiosos à suis ditionibus omnibus exterminandos curauerit, si de ijs, qui Pontifices maledictis incessunt, quæ iuxta leges debentur pœnas expetiuerit, si denique fecerit omnia, vt omnes intelligant, ex animo sibi dolere, quod suo, hoc est Christiani Regis officio parum nauiter hactenus aduersus hæreticos functa fuerit, nec vllam pro peccato suo satisfactionem recusauerit, ad hunc modum si se gesserit, nihil est, quod obsequens filius de patre plena viscera charitatis habente sibi non rectè possit polliceri. Quantum citra Diuinam offensionem facere. S.tas. V. poterit, libenter in omnibus illi gratificabitur, nec vllum in se beneuolentissimi Patris officium re quiui patitur.

ANTONII POSSEVINI SOCIETATIS IESV, Alterum iudicium de Desiderio Erasmo, ad quem noui Ariani prouocant.

PRIMVM dicam, quis nam fuerit Erasmus, deinde cur in varios errores decciderit, postremò, quã meritò damnatus sit. Hoc cnim & oculis nouorũ Arianorũ aperiendis, q ad

eum prouocant, fortaſsis proderit: & alijs, ne plus nimio fides ijs adhibeatur, retegendis conducet, qui quoniam neque ſolidis Theologiæ fundamentis innixi ſunt, nec vlla auctoritate publica muniti, cenſores eſſe voluerunt Eccleſiæ, meritò ab ea ipſa explosi ſunt, ac tanquã vapor euanuerunt.

Vide in catalogo Illuſtrium Germaniæ ſcriptorũ.

Eraſmus igitur Batauus ex ciuitatis Gondanæ Roterodamo vicinæ Parocho genitus eſt, qui eũ ex famula ſuſcepit, quã prægnantem, quò crimen celaretur, in proximam ciuitatem ablegauit, natus autem anno ſuperioris ſeculi ſexageſimo nono, obijt huius trigeſimo ſexto Baſileæ. Adoleſcens Eccleſiaſticæ diſciplinæ ſe dedens profeſſus eſt monaſticen Canonicorũ D. Auguſtini regulariũ in Monaſterio Stein propè eandem Gondam Batauiæ oppidũ. Nouennio pòſt ſacris initiatus, & votorum ſuſceptorum pertæſus monachatum deſeruit, vaguſque per Europæ Academias obambulans, cùm æſtu humanæ gloriæ ferueret, ingenioque & memoria abundaret, plurima concepit, quæ quoniam vnus ipſe concoquere non poterat, neque verò iudicium aliorum adhibebat ad limam ſuorũ ſcriptorum, quantò plures edidit libros, tãtò crebriores cumulauit errores, maior futurus (vt Scaliger dixit appoſitè) ſi minor eſſe voluiſſet. Siniſtro igitur (vt ita dicam) omne inter prima illa, vnde ſibi nominis famam conciliauit, Moriam edidit, Lucianum & Satyricos imitatus, ſacerdotij dignitatem, & decorum oblitus. Inde, vt ſollemne eſt equis freno ſolutis, atq; furentibus, vt quò licẽtiùs currunt, eò grauiùs huc illuc paſsim impingant ex cenſura Patrum antiquorũ, quam nulla fultus auctoritate legitima, (nec certè vera Theologia) ſibi temerè vſurpauerat, eodẽ ſuperbię typho lutulentos pedes in diuinos codices inſeruit, ac feneſtrã patefecit nouis Arianis ingentẽ, quemadmodũ Tranſſyluani miniſtri, vti alibi oſtendimus, teſtati ſunt. Cumq; hinc ſalibus & iocis amarulentis, illinc mordaci væſania bibliothecas ſuis partubus referciſſet, inuecta eſt in animos multorum noua quędam eius ſceptica doctrina, qua plures de Chriſto Deo, deq; alijs omnibus articulis fidei, (ſicut illi primò cõtigerat) dubitarent. Has feces cũ pleriq; lamberent, Lutherus quoq; hauſit, vt non immeritò poſtea illud prodijt in vulgus: Eraſmus innuit, Lutherus irruit: Eraſmus parit oua, Lutherus excludit pullos: Eraſmus dubitat, Lutherus aſſeuerat? idque aliud: Ἦ Ἐρασμος Λουθερίζει, ἢ Λουθέρος Ερασμίζει. hoc eſt, vel Eraſmus Lutherizat, vel Lutherus Eraſmizat. Sic & Lutherus Sanctiſsimam Trinitatem, & cum hoc Caluinus Chriſtũ verbum & Deum, & alij diuinas omnes perſonas impetere, reliqui audacter & blaſphemè pernegare ſunt auſi. Ac quum Eraſmus addubitaſſet de Euangelij D. Marci auctore, atq; inſcriptione, erupit clanculũ Muſculus, qui poſtremũ D. Marci caput arrodens abſcidit. Accũ Lutherus Apocalypſim D. Ioannis impiè dãnaſſet, Eraſmus eãdem à nouo Teſtamẽto trũcauit, & vterq; celeberrimum de ſanctiſsima Trinitatis vnitate teſtimoniũ ex priore D. Ioan. Epiſt. eraſit, non inanẽ apud Arianos gratiam ſibi conciliantes, ac ſi aſcitiũ, & aliundè, (vt Ariani quondã dicebant) ab homouſianis fuiſſet intruſum. Paraphraſes itẽ Eraſmus in Euangelia edidit, quæ magnis ſcatent erroribus: quos qui noſſe velit, Natalem Bedam Theologum Pariſienſem præter alios conſulat, qui de ijs, vti & de Iacobi Stapulenſis erroribus librum ante aliquot annos conſcripſit. Vt verò Satanas per præceps Eraſmi ingenium viã ſibi patefaceret ad infirmandã Apoſtolici ſymboli fidem, initio Præfationis eiuſdẽ Paraphraſis in D. Matthæum Eraſmus cõſtanter fatetur, neſcire ſe, num Symbolum illud ab Apoſtolis manauerit. Id q; tamen affirmant veteres Ruffinus, D. Auguſt. & alij. De Patribus autẽ, cùm ſibi eandẽ cenſoriam notã ſumpſiſſet, & extra fines humaniorum literarum exiliret, mirum eſt, quàm multus fuit in laudibus, dum præter Diuos Cyprianum, Hilarium, & reliquos Beatos quoque Hieronymum, & Auguſtinum, quaſi ab ijſmet ipſos auellit. Extant Mariani Victorini Reatini ſcholia in D. Hieronimum, quibus ſexcẽtos, & adeò plures Eraſmi in eius patris epiſtolis cõmiſſos lapſus redarguit: quæ poſtea reſtitutæ à Paulo Manutio prodierunt in lucem. Percenſet Hieronymus Torrenſis Societatis noſtrę Theologus plures locos ex Diui Auguſtini operibus, in quibus Eraſmus non tam videtur hallucinatus fuiſſe, quàm malignè iudicaſſe. Nam & quod duos de eo communi vita, & moribus clericorum tractatus vtiles originem, & inſtituta vitæ monaſticæ continentes ſuſtulerit, quos inter illius Patris opera Poſidonius, qui quadraginta annos cum B. Auguſtino (vſque ad eius nempè mortem) vixit, ſuo adſcripſit indiculo, non adeò mirandum eſt, cùm vix vllus vnquam Apoſtata, & qui cucullam excuſsit, potuerit eiuſmodi ſcripta æquo animo ferre. Videat Catholicus Lector, quæ ſcripſit Ricardus Cenomanus Theologus Pariſienſis, contra centuram Eraſmi aduerſus regulam Monachorum à Diuo Auguſtino conſcriptam. Nec verò Eraſmus intra iſtos limites ſeſe continuit, ſed modò aiens, modò negans, infernum cœlo miſcuit, ac Socratem, Tullium, atq; alios tũ Græcos, tum Latinos tantũ non ab inferis excluſit: per dilucida tamen interualla (cùm antea de Beata virgine indigniſsima garriuiſſet) in ſe rediens, votũ nuncupatum ei Laureti perſoluit, & hymnos Latinè ac Germanicè à ſe cõſcriptos in eius laudẽ, & inuocationẽ edidit, & Ioãni Iung Canonico, atq; in ſpiritualibus (vt aiũt) vicario Friſingenſi dicauit. Hęreticis aũt modò blandiẽs, modò ſtylũ aduerſus Lutherũ acuens, de eo ſcripſit hęc verba: Hic homo nihil crepat niſi Satanas, diabolos, laruas, lamias, megeras, aliaſq; voces plus quã Tragicas. Quæ cũ Eraſmus ſcriberet, data interim Catholicis (licet callidè) ſpe reſipiſcentię, iudiciũ Eccleſię aduerſus ſe nõ ſemel declinauit. Sed interim dũ bona de ſe polliceretur ſiue Bedę Natali, ſiue Thomę Moro Anglo martyri, à quibus admonitus fuerat, vt exemplũ D. Auguſt. ſecutus, quę minus orthodoxè ſcripſerat, ea retractaret, nec tamẽ vnquã promiſſum præſtitiſſet, tandẽ acerbũ diem obijt, relicto quidẽ nomine, ſed pleno crimine: quare & pleraq; ipſius ſcripta, vt erat commeritus, proſcripta ſunt, & vtinam eius anima requiem inuenerit.

Hæc cũ ita ſint, intelligunt iſti, qui putãt maximum neſcio quẽ, & tanquã oraculum fuiſſe habitum, vel habẽdum Eraſmum, num meritò ſiue alij, ſiue ipſe meis ſcriptis Rhetorẽ illum pluſquã Theologum vocauerimus: quãue cauendum ſit iſtorũ iudicium ſequi, quorum audacia, & à nominis claritate, pfecta confidẽtia pręcipites illos egit cũ plurimarum animarũ diſpẽdio, atq; pernicie. Quod ſi quis (poſtquã huc deueni mus) velit aliorum noſtri temporis Theologorum ſobriè ſapientium iudicia, & labores in Patribus ſuſceptos pacatè perpendere, iſtoſq; ſemicatholicos (vel itẽ aliquos prorſus hæreticos) Paraphraſtes cum ijs cõferre, optima quęq; de eo ſperare auderem. Ecquis enim ſi Iacobi Pamelij edita ſcholia in Tertullianum, cum ijs, quæ B. Rhenanus ſcripſerat, aut eiuſdem Pamelij de operibus D. Cypriani, vel Victorij Reatini, quẽ paulò ſuperius nominaui, iudiciũ de Epiſtolis D. Hieron. cum eo, quod tulit Eraſmus, contulerit, clariſsimam lucẽ in ijs, præ iſtorũ denſiſsima caligine, non videat? Extant duorum Torrenſium Theologorum noſtrę Societatis, alterius cui nomen Hieron. in libros D. Auguſtini, alterius aũt cui nomen Franciſcus in veterum Pontificum Epiſtolas vtiliſsimi labores. Prodierunt item confeſsiones collectæ ex Sanctis Ambroſio, atq; Hieron. B. verò Irenæum emendatum, & cum declarationibus eruditis Franciſcus Feuardentius: D. Gregorium Nazianzenũ, Bilius: alij alios edidère purgatos à mendis, ſi quæ in eos ex antiquorũ manuẽſium errore, vel ex recentium Typographorum lapſu, irrepſerãt, & alij quo que alia præſtitere. Qui labores vt acre ingenium & Chriſtianum pectus redolent, ſic contra facilè monſtrant, quã deteſtanda rabie, vti & craſsiſsima rerum antiquarum ignoratione hæretici gloſſemata, cenſuras, argumenta, coronides, falſatos indices, appẽdices, corrollaria, caſtigationes, Antidota, ſexcentaq; alia ad auertendas à veritate hominum mentes contexuerunt.

Vide librũ Authoris de Atheiſmis hæreticorum huius ſeculi.

Vide librũ de Atheiſmis.

Andrea Muſculus.

Ruffinus expoſitione in ſymbolum Apoſtolorũ. Auguſt. ſermo. de. mi. Palmarium.

Hieronymus Torrenſis in præfat. in confeſsionẽ Auguſtinianã.

To. 1. operũ D. Auguſt. in ſtrene impreſſis Pariſijs.

Eraſmus in Purgat. aduerſ. Lutherum.

In Collegio naufragij nomine Adolphi.

Vide Petri Caniſij op. Marianũ, vbi de Eraſmo plura.

ANTONII POSSEVINI, SOCIETATIS IESV, EXAMEN PICARDICAE SECTAE, QVAE MIXTA EST EX LVTHERANIS, CALVINIANIS, & Anabaptiſticis hæreſibus.

Anno 1582.

ESt Picardica Secta radices in Boëmiæ Regno, atq; in Morauia ſatis altas egit, nõ erat tamen ita omnibus (ne ipſis quidem Boëmis) cognita. Ied Venceslaus Sturmius Societatis noſtræ Theologus, cùm ante quadrienniũ Litomiſlij, quę Boemię ciuitas eſt, patria lingua librũ de illa ſatis grandẽ, atq; eruditum, edi curaſſet, inconſtantiã, & impietatẽ eius ſectæ patefecit, ac mirificè perſtrinxit. Ex eo igitur potiſsimũ, deinde & ex ipſis Regũ Boemię edictis, quorũ authographa vidimus, ea quæ huc ſpectant paucis attingam.

Picardici Valdenſes, quos in Boëmia Boleslauienſes fratres appellãt, de ſuis dogmatibus perſæpè ſecum ipſi pugnârunt: quę vna res ſatis oſtendit, à Deo, qui vnus, & cuius vna Eccleſia, & vna fides eſt, Picardicam ſectam haud eſſe profectam.

Etenim cũ ſcriptis, & cõfeſsionibus quaſi ſupplices cõtinenter rogẽt, vt ſibi certior, & magis ſalutaris doctrina oſtẽdatur, quã libẽter (vt inquiũt) ſint amplexuri, cõuincũtur & ad ſanã doctrinam nunquã peruenîſſe: & iſta hypocriſi Catholicam fidem tanquã iugum excutere, atq; hæreſes alias omnes (id q; faciunt) præ ſua deſpicere.

Porrò inter Picardos ij doctiores habẽtur, qui Lubanczium (sic vocant) opp idũ Moraviæ incolunt, quos constat ne Latinè quidem nouisse, atque originem suam, vt ab hominibus à fide Catholica, sic ab omni pietate alienis duxisse. Neq; enim ipsimet diffitentur se initio à Rokizana Boëmo Parocho, atq; ab eius asseclis sacerdotibus grauissimis erroribus, de quibus sollicitam (vt aiunt, si Deo placet) cõscientiam gerebant, fuisse liberatos: nempè cùm ex ipsius Rokizanæ consilio libros, & scripta Petri Kelsicensis attentè legissent.

Vide pag. 70 & 71. Sturmij.

Atqui postea Rokizanam hoc ornant elogio, quòd homo superbus sibi in doctrina non constiterit, ne propter veritatem Dei persecutionem pateretur, eiusq; opera factum esse aiunt, vt fraudulenter Taboritæ homines sancti & pij (sic eos vocant) fun ditùs extirpati fuerint.

Sturmius pag. 44.

Fol. 81.

Præterea & ipse Petrus Kelsicensis quẽ Ducem in religione constituerunt, sequentes errores immanes docuit.

Notate Principes.

I. Nullos Christianis Magistratus esse gerendos in Republica.

II. Non esse ad prophanos Magistratus ob sui defensionem confugiendum.

III. Nec fures, neque latrones in vincula conijciendos, aut plectendos esse.

IIII. A Christianis nec pendenda tributa, neque operas Dominis esse præstandas.

Præterea damnauit omnes leges humanas, Imperatorũ, Regũ, Prouinciarũ, & Ciuitatum. Deniq; spreuit oẽs ordines Patricios, & Equestres, ac quoscũq; nobiles, quorũ etiam imagines contemptim varijs addi tis ludibrijs, qui eum secuti sunt, pingunt.

V. Pernicioſissimè verò ijdem cum illo docent infantes ad futuram fidem, & ad futuram remissionem peccatorum esse baptizandos, quasi dum baptismus cõfertur nõ conferatur eodem tempore & peccatorum remissio, & fidei donum.

Præterea blasphemant, Baptismum infantibus illis, quibus fides propria & aliena ferre non potest auxilium, nequaquã prodesse. Ex quo per istos efficitur, infantes li cet baptizatos, reuera tamen per baptismũ nec esse participes Christi, neque ex sancto Spiritu renasci, nec peccati originalis culpæ, siue reatus remissionẽ assequi. Quare ecqua istis sine baptismo erit via salutis? sed & ipsimet Picardi non negant Baptismo verum Christianum non effici: quamobrem eos, qui ante vsum rationis, atq; (vt ipsi loquuntur) ante annum duodecimum moriuntur, dãnari putant. Item infantem credunt in hæresi natũ, esse rebaptizandũ. Et ad eas redacti insanias, vt neq; baptismum, nec alia sacramenta quidquam in homine existiment operari, opus esse aiunt, vt ante baptismũ, atq; ante alia sacramẽta, per propriam fidem quis iustificetur. Hinc igitur Christi & sapiẽtię, & instituto, & merito passionis, maxima infertur iniuria.

Fol. Ee. 7. & 4. & 5. & clarius fol. K & 7. & ad 2. K 4. K 6. Sturmius pa. 201. & 203. 211.

Quod si quis de ijs quærat, cur igitur ipsi baptizent infantes? Respondent. Vt ob ligentur parentes, & adsciscantur susceptores, qui baptizatos in fide, & bonis moribus ad annos vsque discretionis instituant, donec propriam fidem, per quam iustificentur, ꝓfiteri queant. Sic isti nouã susceptorũ & baptismi adhibitionẽ pepererunt, non ad regenerationẽ, sicut Christus instituit.

Sturm. pa. 19. 206. 310. 313.

Illud autem aduertendum est (vt sibi nunquã falsitas constat) plures iam fateri sese ab illorum suorum Apostolorũ orbita, seu potius cœcitate deflexisse. Recenti enim confessione edita errorem de Baptismo retractarunt. Fatentur enim se ex scripturis deniq; intellexisse iterationem Baptismi in Ecclesia non esse necessariã. At sanè potuissent ante 1500. annos ab Ecclesia Catholica hanc veritatẽ doceri. Et vt poterant edoceri, ita corrigere apertè debe rent, istũ de Baptismo infantum errorem, nisi cũ iam illum non doceant, (& tamen callidè occultent) subdolè alios in suorum maiorum pedicas incautos trahunt.

Anno 1574 art. 12.

Quod verò adhuc in eodem errore versentur, testatur præfatio eiusdem nouæ illorum confessionis, cùm suæ sectę originẽ scribũt. Hi enim sunt (inquiũt) nostri Principes, Auctores, & maiores, quorũ doctrinã, & pia studia hactenus imitamur. Hæc illi.

Confessio Anno 1574 edita, pa. 6.

Et liquidiùs in confessione Regi Ladislao oblata affirmant, Baptismum maiore cum certitudine esse in hominibus ratione vtentibus. Verũ enimuerò Ecclesia & credit & credendum præcipit omnes infantes in nomine Patris, Filij, & Spiritus S. aqua salutari ablutos, si in illa innocentia, antequam mortaliter peccarẽ possint, ex hac vita decesserint, certissimè vitam consequi æternam.

Anno 1507 pag.

Præterea eâdem confessione Picardi omnes homines in peccato concipi, & nasci, & natura filios iræ fieri dicunt, & eius peccati fructum esse æternam damnationem.

Anno 1574. art. 4. pag. 12. & 13.

Quòd autem Sacramenta nihil (vt blasphemant) in hominibus operentur, ac pro pterea opus sit ante baptisma iustificari, ex tat eorũ scriptum, quod ita habet. Fratres nostri ita docent, ꝙ Sẽacramta per se, & seipsis, seu externo illo opere, (porrectione videlicet, & acceptione, vel vsu) nulli, qui non sit prius per Spiritum S. viuificatus, & qui (vt dicunt) bonos motus in se non habeat, præbeant gratiam, neq; iustificantem neq; viuificantem fidẽ, atq; ita non iustificetur in spiritu, neq; regeneretur. Itaq; & hunc si discesserit ante annos discretionis esse damnandum opinantur.

De hoc vide de art. 11. de sacram. in commu ni pag. 55.

Addunt

Addunt impium, & pestilentissimum errorem aduersus Sanctissimam Trinitatem. Dei enim opera ita ad extrà secundũ distinctas personas diuidunt, & opus creationis autumant adeo peculiare esse Dei Patris, vt id neque ad Filium Dei, neque ad Spiritum S. vllatenus spectet: Ex quo efficitur tribus Sanctiss. Trinitatis personis, non eandem esse Deitatem, non eandẽ naturã, non eandem potestatem, non eandem sapientiam, non eãdem coæternã Maiestatem, si quidẽ distinctas formas, & naturas habeant necesse est, quorũ operationes & actus diuersi sunt. Ecquid autem isti aliud agunt, quàm quod filium Dei & Spiritum sanctũ sua Diuinitate spoliant, atq; ita latissimè viã ad Arianismũ sternunt? Cæterũ Picardi sua confessione de fide Sanctiss.

Pag. 170.

Trinitatis apertè hoc, ꝙ diximus, enũciãt.

Anni 1574. art. 3. fol. 9. pag. 321.

Negant itẽ verum corpus, & sanguinem Christi esse in sanctiss. Sacramento altaris. Accedit eorum dubitatio in fide, ipsaq; ignoratio necessariorum ad salutem articulorum. Etenim respondentes ad tertiũ Lelicensium scriptum, narrant inter sese ortum esse dissidium, in primis: Num iuramentum à fratribus exigendum sit. Deinde: Num qui Magistratum gerit, locum in Ecclesia, & salutem consequi possit? Neq; enim multò antea existimabant barbaros esse, idololatras, ac paganos, qui Rempub. administrant. Quos errores reliquorum suorum fratrum agnouit Lucas quidam, respondens scripto alterius, quem sua lingua vocant Kalencz, anno huius seculi 23. eaq; responsio Boleslauiæ edita est, in qua ij-

Fol. 70.

dem errores extant, se verò, inquit, istũ errorẽ emendasse, deq; eo pœnitentiã egisse.

Fol. 83. & 5. cap. 3. Fol. 47.

Præterea scriptis cõtra Lelicenses editis apertè asserunt, se dubitasse, quidnã de cœna Domini esset credendum, cũ enata fuisset inter Taboritas ea de re, & alios sacerdotes acris dissensio. Sic enim eorũ quinquaginta in syluas, & montes Ziambergenses sese cõtulere, homines rudes, & prophani, tanquã ad nescio ꝙ Synodi genus de tota re deliberaturi: id quod scripto cõtra Lelicenses ipsimet recensent. At & fatentur se processisse ab illa Husi parte, in qua sacerdotes vtrãq; speciem porrigentes Catholicæ Ecclesiæ ritus, & mysteria celebrant: Ec quis igitur (bone Deus) vno momentò tan tam rudibus, neq; verò vel Episcopis, vel sacerdotibus, nec legitimè vocatis tradidit facultatẽ docendi, & administrandi Sacramenta, atq; eos recipiendi, quos sacerdotes ementito nomine creabant, siue quos ad se ipsos seducebant? Si quis autem ei sectæ se addixisset, hunc iterum esse baptizandum, deinde infantes baptismo initiari in fidem futuram, & remissionem peccatorum futuram, atq; alia eiusmodi commenta impia (vt & superius diximus) commenti sunt.

Fol. 51.

Cùm autem maiores illorum docuissent in Ecclesia esse ab ipso Dei filio septẽ instituta Sacramenta (quòd ex eorum confessione edita, & Regi Ladislao oblata liquet) postea respondentes contra Lelicenses, duo tantum esse asserunt ad salutẽ necessaria à Christo: cætera verò quinque ab Ecclesia sancta ob ministerium multorũ singulare constituta, quæ cùm veritati inseruiant, hæc sese nomine constitutionis humanæ non reijcere: Neque verò hîc constiterunt. In decreto enim articulo, vbi quærunt, ecquis instituerit Sacramẽta, scripserunt tria à Christo fuisse instituta, reliqua verò suam veritatem, & dignitatẽ ex tribus alijs consequi. Nempè Ordinem sacrum, Matrimoniũ, & extremam vnctionem, quæ tribus alijs contineantur, quæq; suo tempore sint necessaria, & ad salutem vtilia: Verũ illud omittunt, num fuerint à Christo, an ab hominibus instituta. Deinde eodem decreto vbi agunt de ministerio ad sacram vnctionem octo docent esse Sacramenta: Sic enim aiunt: Notum sit, quem admodum rationem de Sacramentis, ex R. Magistri scripto subducentes, nos octo Sacramenta credimus vsque ad extremã vnctionem. Hac verò (aiunt) vsos fuisse initio, sed denique omisisse: postea verò ob varias causas discutiendum iterum suscepisse, an ea vti deberent.

Anno 1574. art. de numero & differentia Sacramenti, fol. Num. 2. Fol. 287.

Nota.

Quo iudicio absoluto vnctionem sustulere, nisi quis eam necessariò cupiuisset, potissimũ is qui egeret testimonio remissionis defectuũ, qui ratione sensualitatis (vt vocant) corporis profluxissent. Sic pro sua libidine numerum, essentiam, vsumq; Sacramentorum mutare sunt ausi.

At nondum finis; Paruo enim Catechismo tam docent duo tantùm esse Sacramenta, Baptismum, & Cœnam ab ipso Christo esse instituta. Et olim dicebant malum sacerdotem Sacramenta polluere, respondi-

Fol. 44.

one edita aduersus Lelicenses. Postea in Confessione tradiderunt res istas ministeriales ex se non conferre sanctitatem, ad quarum administrationẽ, si malus sacerdos accesserit, eas pollui dicunt.

Anni 150. fol. N. 3.

Verùm aduersus hoc rursum hac noua Confessione asserunt Sacramenta vim suã nunquã amittere, sed semper eam ex Christi instituto retinere, siue probus, siue improbus sit sacerdos, siue hypocrita, siue occultus peccator.

Artic. 21. fol. 70.

Quãobrem aliquãdo docẽt Sacramẽta esse vera, nouãq; generationẽ ex virtute Dei, & remissionẽ peccatorum cõferre, idq; virtute sibi in Christi sanguine data operari.

Quanta autem sit distinctio inter nouæ & antiquę legis Sacramenta docēt eo scripto, quòd contra Lelicenses ediderunt.

Fol.44.92. 106. 259. 288.

Rursus alibi his contradicunt, Sacramenta, aientes, nuda esse tantùm signa, inuisibilis gratiæ, & promissionum Christi, quare & cum circumcisione, ac cum alijs veteris legis mysterijs comparant.

Quodque Sacramenta nihil in homine operentur, neque nouam generationem, neque remissionem peccatorum. Vide nouam eorum Confessionem de Sacramentis in communi. Librum item de iterando Baptismo. Denique in articulo decreto de sacro ministerio baptismi iterando.

Anni 1574. art.11. fol. 54. Fol. H.L.1.

Accedit ad hæc omnia, fraus, & inconstantia in mutilandis, mutandisque quot subinde aut à maioribus suis libros accepe runt, aut ipsi ediderunt. Verbi gratia: Extat bis de iterando baptismo liber, primò Belæ impēsis Vlrici Velensis, à Minchovv: Deinde iterum editus, sed cui nec tempus, nec locum adscripsēre. In vtroque autem magnoperè variatum est, tertiamque partem primi à secundo edito abscíderunt.

Anno 1521.

Ediderunt quoque nouissimè nouam fidei confessionem, quā tandem habeant ceu testem certissimum, & fidelissimum doctrinæ, ac fidei illius, quam à sanctissimis (inquiunt) maioribus suis primis Ecclesiæ Christi repurgatoribus acceperunt. Proinde hanc voluntcertissimam esse regulam, ac normam, secundum quam intelligantur tum maiorum suorum scripta, quæ vel huc vsque ediderunt, vel si qui in posterū edituri sint hi emendentur, & corrigantur. Attamen & hanc ipsam bis eodem anno cùm Boēmicè euulgassent in lucem, variè immutarunt, inuerterunt, auxerunt, id quod tum alibi, tum certè vno articulo duodecimo de baptismo liquet. Mira profectò regula, quæ nunc recti, nunc curui formam accipit. Sed neque recti quicquā ea habet, quippè quod inanem gloriam & lucrum quærunt, non quæ sunt Christi. Itaque ad tempus, & ad rationem personarum sese tantùm attemperant.

Anno 1574.

Quæ cùm omnia, idem Venceslaus Sturmius Theologus copiosè prodidisset, atq; optimè confutasset, ij veteribus exemplaribus omissis, & suppressis (quoad eius fieri potuit) alia edidere, erasis, & immutatis quę contra sese facerēt, Lutheranos, & Caluinianos in hac quoque arte imitati. Quāobrem nec habent quid respondeant, si quis de illis quærat, num Spiritum sanctū, verāq; fidē maiores sui habuerint: si enim habuerunt, cur fidem illorum isti non sequuntur? cur è contrariò libros & scripta eorum reformant? cur diuersum ab illis dicunt, & quidem in regula fidei, atque vbi prorsus contradictoria proferuntur? Quod si Spiritum illi sanctum non habuēre, cur pro patribus agnoscunt? cur sese illorum discipulos iactant? cur aiunt illos ad Papisticam idololatriam repurgandam fuisse missos à Deo?

Et verò hoc magis esset mirandum, nisi Diuino iudicio sic omnes solerent hæretici eadem prorsus facere, quorum alios arguunt, in quos illud rectissimè quadrat: Inexcusabilis es, ó homo omnis, qui alium iudicas. Nam in quo alium iudicas, te ipsum condemnas. Sanè contra Lelicensium scriptum vehementer illis indignātur, quod omnes (inquiunt) communitates, quę cum illis non consentiunt, sic spernant & damnēt, vt sese solos à Deo missos glorientur. O miseri (aiunt) seniores de Lelicz quantum facinus ausi estis? adeò licenter quamlibet factionem, quæ vos non audierit, scripturęque sacræ nixa vestris mentibus haud satisfaciet, pro Ecclesia Antichristi ducitis, & impiè condemnatis? Quid verò de Luthero dicane, cui nec parcunt, extat in libro edito aduersus VVoitechum à Pernstain. Quo in libro eosdem Lelicenses grauissimè obiurgant, quòd ob sui singularem amorem proprium, (hoc est superbiam) statuerint, sectam sibi ab omnibus alijs segregatam, & dissidentem. Ac verò temerè nouum sacerdotium excitauerint, quod officijs, consuetudine, sensu, (vt verbis eorum vtar) ab alijs prorsus sit disiunctum.

Fol.163. Anno 1558. fol. 15.52. 53.54.

Quod quidem veluti crimen contra constientiam grauissimum vehementer exaggerant, quippè quod (aiunt) in Ecclesia pariat schismata & dissensiones: Hæc illi. At cùm ipsimet initio secesserint ab Ecclesia Catholica, nouosque ministros, & alia instituerint, ecquid sceleris se patrasse putauerint? Certè in confessione sua fatētur sese ab omnibus alijs secreuisse alio impulsos spiritu, quàm Taboritas: nouamque feciſſe secessionem, quæ quidem quàm absurda, & impia fuerit, Sturmius ipse in Boēmico suo libro accuratè & doctè persequitur.

Anni 1574. Prolog.fo. 6. Pag. 61. vsque ad 93.

Atqui in eo libri Prologo quem aduersus VVoitechum scripserunt, huic vitio vertunt, quod cùm neque sacerdos, neque Theologiæ Doctor creatus sit, scripturæ tamen interpretandæ, & Ecclesiasticarum rerum administrādarum sibi ius vsurpet. Quę si à Catholicis obijciantur Picardis, quid dicent? Cæterùm nobilis ille vir, cur ad eiusmodi fratres à Religione Catholica secedere noluerit, rationem reddidit fidei suæ, non autem ea sibi vsurpauit, quæ Picardi viro constanti, & probo obiecerūt. Quasi verò fratres isti cùm sint rudissimi artifices, & operarij, atque à suua abstracti

cti potuerint sacerdotium, & munus Episcopale, ac ipsam Christi Domini auctoritatem sibi vsurpare, & nouos Apostolos, Episcopos, Sacerdotes, Diaconos, nouam societatem, nouos ritus instituere, ac verò præscribere pseudoepiscopis, & pseudosacerdotibus suis, quanam ratione scripturam exponere, Sacramenta administrare, & alia id genus facere debeant: Catholico autem viro non licuerit fidei suæ rationē reddere? Num autem sacerdotes sint ipsi Picardorum Ministri, iudicium esto omnium, qui Theologica vel summis labijs deguſtarunt. Sturmius autem id fusiùs, & doctè suo libro contrarium ostendit apertissimè.

Sturmius à pag. 108. vsq; ad 135.

Verumenimuerò, quando hæc non essent, quibus ista secta à Satana profecta esse manifestò deprehenditur, vel vnum sat esset, cùm dicunt, sese credere, sentire, docere, quod docent, sentiunt, & credunt omnes Ecclesiæ, quæ post Lutheri tempora ab vnitate Ecclesię Catholicæ sese subduxerunt: cùm tamen notissimum sit tot sectas inter sese dissectas planeque inuicem oppositas, cùm anathematibus sese mutuò confodiant, à solo Sathana agi. Quod autem ita senserint, & locuti sint, extant eodem in libro aduersus Voitechum ipsorum aduersus seipsos testimonium. Aiunt enim se credere Ecclesiam Catholicam ministerialem esse omnem Christianitatem sub toto cœlo, suam verò vnitatem esse tantum partem illius, velut & Romanam, Boēmicam, Lutheranam, Zuinglianam, Caluinianam, & alia id genus. Et confessione anni 1574. articulo octauo de Ecclesia sancta sic habent. Interim docent fratres nostri de sua congregatione, vel vnitate sentire id, quod de alijs Christianis paruis, vel magnis vnitatibus sentire decet, quod ea non sit sola Ecclesia, sed tantum pars eius veluti fuit Corinthiaca.

Pag.15. Anni 1574. art.8.pa.40.

Ac tamen cùm hæc dixissent rursus scripto suo contra Lelicenses contrarium pronunciarunt. Nempè memoratos hæreticos inter se nec sensu, nec doctrina, neque interpretatione cum sacra scriptura esse concordes. Quælibet enim (aiunt) vnitas Christiana scripturis sacris, prout optimè norit, vtitur: Nec vlla ex his sectis moueri se sinit, aut doceri, vel sacræ scripturæ expositionem recipere audet, timens ne hac tanta de religione discordia decipiantur ab aliquo.

Pag.6.

Quî ergò fieri potest, vt inter has, quæ non solùm inuicem, sed inter sese (vt ostensum est) sunt diuisæ, sit aliquis ordo, vnanimitas, concordia, charitas, & in primis vnus Deus, vna fides, vnus verus sacræ scripturæ sit intellectus? Quem ergo habebunt spiritum sapientiæ, intellectus, consilij?

Cùm olim Taboritę cum sacerdotibus, & magistris Pragensibus (præter alios articulos fidei) potissimum de corpore Christi in venerabilissimo Sacramento conuenire nequiuissent, grauisque inter eos dissensio per multos annos extitisset, mutua item bella inter eos orirentur, omnes Regni Boemiæ ordines sub vtraque specie communicantes, nullis laboribus, vigilijs, & sumptibus pepercerunt, vt eos ad cōcordiam adducerent, nec tamen quicquam effecerunt. Tandem Pragæ conuenientes statuerūt, vt sabbato post festum sancti Procopij tam Taboritarum, quàm Pragensiū sacerdotes conuenirent, deque articulis, qui controuertebantur, colloquerentur. In quibus autem consentire inuicem non possent, eos proximis comitijs post trium Regum festum celebrandis scriptos proponerent. Ac quidquid in ijs secundum scripturas, & sanctos Patres in scripturis legitimè fundatos esset probatum: id omnes vnanimes admitterent, crederent, docerent, neque verò alios sacerdotes, Parochos, aut Concionatores in suis ditionibus ferrent. Idque sub grauissima pœna: nimirum amissione ipsius causæ, atq; adeò ipsius honoris (vt dicunt) & famæ. Quę omnia pactis, conuentis, literis, iuramentis, ac propriorum sigillorum appressione, atque appensione se seruaturos inuiolabiliter mutuò promiserunt. Quod tamen postea in irritum cesit: Valdensibus & reliquis, per talia conciliabula, iterum, atq, identidem pacem quærentibus, & non inuenientibus. Iam de hypocrisi, de baculo, & pera, de voce exili, de externa demissionis, & humilitatis larua, quibus antea vsi sunt, donec erumperent, superuacaneum est loqui. Hęc enim iam ita sese prodiderunt, vt alię quoque hęreses à Picardica metuant.

Anno 1443. Anni. 1444.

Itaque hinc viderint omnes, quibus Picardica secta sapere incœpit, quàm temerè eam commendent, aut ad eam prouocēt, eam certè Synodis omnibus legitimis, hoc est Apostolicę doctrinæ, quam vna ipsa Catholica Ecclesia semper tenuit, anteponere, aut delirum, aut perfidum caput sapit.

ANTONII POSSEVINI, DE SOCIETATE IESV EPISTOLA: DE NECESSITATE, VTILITATE, AC RATIONE DOCENDI CATHOLICI CATECHISMI. Rationes item, quibus inter summas quasque difficultates diuinum negocium debeat & possit promoueri.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI, ET ILLVSTRISSIMO DOMINO, DOMINO STANISLAO KRANKOVSKI, DEI GRATIA ARCHIepiscopo Gnesnensi, Legato nato, Primo Regni Poloniæ Principi, &c.

DLVRA erant, quæ nos in admirationem tui (Præsul amplissime) sic rapiebant, vt immortales Deo gratias ageremus, te nobis tam accisis rebus Archiepiscopum, qui clauum huius regni spiritualem regeret, diuinitùs fuisse concessum. Nam præter peruigilem illam vigilantiam, qua res susceptas promoues: ac præter impauidum illud pectus, quod quantælibet ruinæ feriant, non prosternunt tamen: præter denique castitatem & eloquentiam, quam vnam vel tuendæ Reipub. vel diuinæ voluntati exponendæ continenter adhibes, candor ille atque sinceritas in rebus agendis faciunt, vt Deum, qui hæc tibi largitus est, & à quo eadem agnoscis, inprimis in te suspiciamus, & laudemus. At verò assidua ista sedulitas, qua vel quaqua versum Catholicos & pios libros curas disseminari, vel vndequaque eruis, quos tuis sumptibus in lucem edas, & meliora ingenia ad scribendum excitant, & ex quo fonte istam charitatem hauseris, facilimè ostendit. Quippé inexhaustus ille diuinæ bonitatis fons, qui nihil vult, nisi, vt bonum in corda hominum dimanet, tibi istam mentem suppeditauit, quam tu facto exeris, vt ex capite in barbam Aaronis suauissimus fidei pietatisq; liquor, vbique, id est, non in hoc tantùm amplissimo regno, verùmetiam ad omnes orbis Christiani partes diffundatur. Quo in rerum genere, cùm multa perfeceris, certè quæ mihi nouissimè præcepisti; vt ederentur in lucem, quo haberes in futura Synodo tua in promptu, quibus artibus facilè Sacerdotes & Concionatores, atque Gymnasiarchas ad bene merendum de Repub. accenderes, ea vehementer animum meum affecerunt. Ac non vereor, quin Deus, qui facit, vt per superiora deriuentur ad inferiora defluxus diuinæ gratiæ, effecerit, vt post celebrem illum Petri Canisij Catechismum, quem mihi iubes vt Typographus prælo quamprimùm committat, ad tuas manus peruenerit Epistola hæc, quam mihi edendam misisti, Antonij Possevini de Societate Iesu, viri clarissimi, de Christiana & de nostra repub. optimè meriti, & illa quidem ad rationem instaurandæ pietatis tam efficax: quàm ij quidem intelligent, qui eam semel atque iterum perlegent, verùm multò magis experientur, qui eadem, quæ ille proponit, quæque dudum in pluribus mundi prouincijs ipsemet exercuit, in rem conferent. Ad quam Epistolam cùm eiusdem Antonij Possevini rationes quædam versarentur in manibus eorum, qui strenuè pietati operam nauant, ac verò eædem ab illo quondam in Gothia perscriptæ, magnoperè faciant ad Catholicam fidem, inter summas quasque difficultates latissimè propagandam, eas ego adieci, tuoque omnia nomini Illustriss. dicaui. Itaque quæ de manu Dei per te accepimus, eadem & per te illi, ac tibi, vt eius tam primario ac fidelissimo dispensatori offerimus: precati, vt cùm hunc annum veræ correctionis futurũ esse speremus (quandoquidem Kalendariũ nouum à Summo Põtifice Gregorio tertiodecimo, Patre nostro Sanctissimo correctum, quasi nos omnes admonet, vt noua fiant omnia) vetera omnia á tua ista tanta prouincia & Diœcesi, si quæ irrepsêre incommoda, recedant, ac manipulos amplissimos in diuinum horreum reportes. Vale Præsul humanissime, Cracouiæ, die sanctissimo Epiphaniæ Domini. 1583.

Reuer. & Illust. D. tuæ

Addictißimus seruitor.

Thomas de Plaza, Plebanus ad S. Stephanum Cracouiæ, Canonicus Vislicensis.

SEQVENTIS EPISTOLÆ PRAECIPVA CAPITA.

Necessitas Catechismi, pueros, atque adcò quosuis non solùm rudes, sed & doctos edocendi.

Exempla item summorum Theologorum, quibus præter eruditissimas alias rationes idipsum probatur: & obiectiones quædam etiam Gersoni Cancellario Parisiensis Academiæ olim obiectæ refutantur.

Vtilitas summa Rerumpublicarum; & extirpatio hæresum, per Catholicum Catechismum, vbi aduersariorum alia vanissima argumenta diluuntur.

Ratio docendi Catechismi; qua item Concionatoribus, quantumuis præstantibus, plura perutilia proponuntur.

ANTO-

ANTONII POSSEVINI, DE SOCIETATE IESV,

EPISTOLA AD IVONEM TARTERIVM

MAIORIS ECCLESIAE TRECENsis in Gallia Decanum.

DE NECESSITATE, VTILITATE AC RATIONE DOCENDI CATHOLICI CATECHISMI; CVM À QUIBUSDAM EA DE RE IDEM DECANUS VEHEMENTER OPPUGNARETUR.

CAPVT I.

AGO Diuinæ bonitati immortales ex animo gratias, qui te legitimè certantem ac benè currentem, impellat indies acriùs ad æternæ gloriæ brauium, dum tu operarius inconfusibilis veritatem fortiter tueris, & eam non modò in iniustitia non detines, verùm etiam candelabrum, lucens isti ciuitati super mensa proponis, vt videant, & glorificent Deum, ac Patrem Domini nostri Iesu Christi. Ergo macte pietate promoue, quod mouisti: nec pectoris tui constantiâ aduersariorum impetus, quasi irruētes fluctus deterreant. Flabit enim non ita multò pòst benignissimus Dominus, & ecce trāquillitas magna. Quòd si, veluti docta, & mihi iucundissima Epistola tua, decimo tertio Kalen. Septembris data, significasti, laboras adhuc in remigādo, scito necdum expedire, vt appellas ad portum: multiformis enim Dei sapientia vberiores ita percipit fructus, pergitque virtuti tuæ occasionem præbere, qua & omne os obstruatur loquentium falsa, & aliquando immarcessibilem, ac verò splendidiorem coronam patientiæ consequare. Scis autem veritatē oppugnatam, sed Christiano conatu defensam, altiores in multorum animis radices agere, tum victricem erupturam, cùm diuinæ dispositionis maturuerit tempus. Quòd si quis ad eandem veritatem obsurdescit, per os infantium, qui Catechismum sitiunt, modò clamantem, immensa tamē illa Dei longanimitas tantò efficacior, & iustior apparebit, quantò sæpiùs lucem recusantibus obijcit, nec desistit ingratis benefacere, suo denique tempore ab ipsismet hostibus iustificanda: quorum æternum præmium esset in cælis, si saperent & intelligerent, ac veritati patrocinarentur.

Te verò interim ista constanti perseuerantia animum multis addente, spero fore, vt saltem id, quod maximum est, consequamur: ne scilicet in nostra caussa deteriores, aut imbecilliores habeamur, & simus, quā qui in pestilenti sua fuerunt hæretici, dum per tela, per ignem, falsissimum Catechismum quoquouersum inuexēre, maximo istius Regni malo, tacentibusque tum, quā do maximè loqui oportebat ijs, qui nunc, quando minimè expedit, contra verisimā & Catholicā institutionem linguas acuūt, nescientes quid dicant, aut quantum sibi & alijs exitiū parent: a duersus quos, si quid pro re perneccssaria, & cui certa Regnorū salus innititur, fusiùs attigero, tu eò æquiore animo patieris, quò me identidem ad hoc præstandum pro tua modestia inuitas.

Quod igitur aiunt, saluti Reipub. Christianæ non meliùs consultum iri, quàm si quisque in qua enutritus est simplicitate permaneat, hoc vtique obijciendum erat hæreticis, quo tempore in arcem fidei Catholicæ adulterinis Catechismis primò inuaserunt; at disseminato veneno, & latiùs vndequaq; serpente antidotum prohibere: quid hoc est, si non est animarum saluti inuidere, diuinique nominis propagationem efficacissimè (quòd in eis est) impedire? Nam præterquam quòd aduersus generales Synodos, quarum semper (vt S. inquit Augustinus) saluberrima fuit auctoritas, aduersus (inquam) Christi Domini Vicarium, sanctissimosque & doctiss. Patres ac Martyres, consuetudinem denique meliorum Ecclesiarum pugnant, sanè haud ignorant, nec cœcum, neque claudum animal sistendum esse coram Deo. Ac licet de Simplicium fide sanctissimè, pieque Ecclesia credat, arcet tamen à se, ac iustissimè damnat crassam ignorantiam ea negligentium discere, quæ ad salutem pertinent: scitque diuinam illam stare sententiam, ignorans ignorabitur. Inde autem & publica symbolorum recitatio, & continens pastorum doctrina in corona populi, & sacrarum cerimoniarum vsus, inde tot scriptiones, tot exempla martyrum proponuntur, vt (quē admodum inquit Clemens) quæ malè colligauit ignoratio, ea pulchrè resoluat agnitio: sicut autem (ait) imperitia peritia soluitur,

uitur, & inuenta certa via dubitatio; ita illuminatione tenebras deleri necesse est. Tenebræ verò sunt ignoratio, per quā in peccata incidimus, circa veritatem hallucinantes.

Aug. 3. To. de fide & symbolo. Abac. ca. 2.

Verùm & illæ magni ponderis rationes sunt, quas de necessitate sciendi, quæ à nobis credenda sunt, Beatus affert Augustinus: nempè, quòd iustus ex fide viuit: & cū corde creditur ad iustitiam, confessio fiat ad salutem: eaq; fides, inquit, exigit à nobis officium & cordis, & linguæ: quemadmodū in sempiterna iustitia regnaturi, à præsenti sæculo maligno salui fieri non possumus, nisi & nos ad salutem proximorum nitentes, etiam opere profiteamur fidem, quā ore gestamus. Quæ fides, ne fraudulentis calliditatibus hæreticorum posit in nobis aliqua ex parte violari, pia, cautaque vigilantia prouidendum est.

Quòd si Baptismo initiatus, idem est, qui illuminatus, si illuminatus, qui ex tenebris erutus: quonam modo illuminatus sit, qui adhuc ignorantiæ tenebris obuoluitur? eramus enim tenebræ, qui nunc debemus esse lux in Domino, ait cum Apostolo Clemens Alexandrinus.

Rom. 3. Matth. 19. Mar. 10. Luc. 18. Matth. 25. Matth. 5.

Sed neque perpendunt, quid illud sit, In duimini Iesum Christum, hoc est, vt omnibus modis eum referamus opere, exemplo, doctrina: qui quidem Samaritanam, Martham, cæterosque propè innumeros interrogans, id que per dialogismum, an crederent; quæue & quanta eorum esset fides: quanam fiducia, & quonam modo orare, quid facere, timere, sperare deberent, ipsemet optimus Catechista edocuit. Neq;, inquam, memoria tenent, quid illud D. Pauli sit, vbi se, ait, dedisse lac, tanquam infantibus: & loquutum de sermone inchoationis Christi. Catechumenos autem esse debitores suis Catechistis in omnibus: adeò enim diuinum beneficium est spiritualia hæc tradere documenta, vt iure suo fideles in hac re pastores, præter cœleste illud & admirabile præmium, temporalia quoque hic in terris metere possint.

1. Cor. 13. Hebr. 5. Galat. 6.

Venio nunc ad reliqua, quæ tibi obijciuntur: siquidem etsi validis rationibus tuis coacti iam isti non diffitentur, primis nascentis Ecclesiæ seculis locum fuisse Catechismo erga baptizandos, eosque iam adultos & pro captu humano tantorum mysteriorum capaces, haud tamen ferendum esse inquiūt, vt infantes & pueri ediscant, quæ Catholico Catechismo continentur. Quæ quidem argumenta per se ipsa ruunt, si non dicam temporum necessitatem, quę noua nouis morbis remedia semper adhibuit, non sanctæ Catholicæ Ecclesiæ auctoritatem, nō testium sacrorum nubem, sed id tantùm, quòd res est, modò intueamur. Scilicet, initio nascentis Ecclesiæ non adultos solùm, verùm etiam pueros, vt nūc fit, Baptismo in corpus Christi mysticum cooptatos. Quo concesso, cùm illius antiquissimæ Ecclesię consensum vnanimē videamus, vt quisque Catechismo in Catholica Religione roboraretur, nemini dubium est, quin etiam erga pueros, quando Baptismi tempore nondum intelligerent, quę ab eis exigebat Ecclesia, neque adeò vllam penè vocem efformarent, perneccssariū hoc pietatis opus per dialogismum exercerētur, cui & susceptores, quasi sponsores, vti erant responsores, adhiberentur.

S. Ignatius ad Philadelph. Epistola 6. S. Dion. Areop. in Eccle. hierar. c. de Baptis. S. Iusti. martyr. in respon. 56. quæstion. quas gentes propo. Christianis. Tertull. in lib. de Bap. Orig. lib. 5. com in ca. 6. Epist ad Rom. Cōc. Gerun. c. 5. Clelm. ex const. Apostol. lib. 4. c. 10. Iustinus martyr q. 80. ad orthodox. Dio. 3. cap. Eccles. Hier.

Baptizatos igitur fuisse infantes antiquitùs, ac proindè cùm primùm fari potuerūt, educatos in disciplina & præceptis Domini, testes grauissimi sunt, S. Ignatius martyr, Dionysius Areopagita, Iustinus martyr, aut quisquis auctor fuit responsionum earum, quibus respondit ad gentilium quę stiones, aduersus Christianos. Tertullianus, item & Origines, ac Concilium Gerundense. Iam Clemens Romanus, tempo ribus Apostolorum, & Diui ipsius Petri Successor, disertè monet eos, ad quos spectat puerorum cura, vt illos enutriant in disciplina, & in ea, quam tu optimè in cōcione tua attulisti νουθεσία τῦ κυρίυ: id est, monitis Dominis, atq; hoc in ipsa quidem infantia. Ait enim: docete eos à pueritia literas sacras, & vestras, & diuinas, omnemq; diuinam Scripturam eis tradite. At quæ & illud deniq; adijcit: Si parentum incuria filij in vitia inciderint, rei animarum ipsorum fient: ac non animarum tantummodo rei, verùm & in caussa sæpè sunt, cur infantes moriantur, quod castigationis paternæ defectui S. Iustinus Martyr ascribit. Quamobrem obseruatione dignissimum illud est, quod (aliam licet ob caussam) ad rem tamen nostram facit: quodque B. Dionysius Areopagita scriptum reliquit, infantibus, qui in disciplina Domini non aluntur, accidere, vt casum illum non genitum, vitaque ac luce carentē habituri sint, quemadmodum qui nunquam perficiuntur, nec manibus obstetricum tractantur abortiui, & emortui cadunt. Quod si ex ipsis Ethnicorum libris rationes petamus, mirum est, quod nostri fidei lumine illustrati, ijque non indocti, clarissimam lucem non cernant, quam Ethnici, solo naturæ ductu, viique veritatis impulsi intuentes, salutem Rerumpublicarum in hac vna re sitam, constantissimè asseruerint. Quod quidem cum duorum canum exemplo docuit Lycurgus, tum fecit, vt tritæ illæ sententiæ proferrentur: assuescere à teneris multum esse: dedoceriique difficiliùs, qui

Plut. in li. de disciplī. puerorū.

errorem

errorem hauſit, quàm omninò rudem doceri Sed & an non Ariſtoteles non parum, ſed totum eſſe, inquit in Politicis, qua quiſque à pueris doctrina imbuatur? An non, qui vbiq; vixerunt, ei, quem diuinum putabant cultum, operam tenera adhuc ætate dederunt Aegyptij, Perſæ, reliqui? Iam qui Philoſophi minùs obliti ſunt inſitę cuique legis, hoc ipſum docuere Pythagoras, & eius generis alij. Quantò magis Prophetæ, atque idem ipſe ante illos Deus, qui neminem Præceptorum ſuorum ignarum eſſe, verùm etiam religionem Paſchatis doceri filios voluit? vt ſi cognoſci oportuit typum & vmbram, gratia veritaſque nouæ legis ignoranda à Chriſtianorum filijs nequaquam ſint. Hæc enim omnia contingebant illis in figura, ſcripta ſunt autem, ac proinde maturè item docenda ſunt ad correptionem noſtram, in quos fines ſeculorum deuenerunt.

Virgil. Quintil. Ariſtotel. in Polit.

Exod. 12.

1. Cor. 10.

Sed agè (optime vir) cauſſam adhuc orphanorum & puerorum, alijs etiam rationibus & exemplis tueamur, vt vna cũ Domino conſtantiſsimè clamemus: Sinite paruulos venire ad Chriſtum: ſinite eos Catechiſmum doceri, ſinite qui ſcientiæ clauẽ habetis, eos introire in atrium Domini, dũ paternæ reuerentia, obedientiæque vis in pectoribus illis hæret adhuc, dum ex tenera argilla vas faciliùs ducitur, quod ex dura non poſſet: dum denique (vel ipſo Ariſtotele teſtante) iuuenes faciliùs erudiuntur à lege. Tute enim experiris, quàm difficile ſit in cordibus, quæ diuturna peccatorum conſuetudine, totiuſque pietatis ignoratione obduruerunt, inſculpere hæc elementa doctrinæ.

Ariſtotel. Ethic. 2.

Quid verò in tam collapſa morum diſciplina agat deſideriorum vir? quam rationem tam attritis rebus, tam ruentibus ineat faciliorem, minuſque periculoſam iuandæ Reipublicæ? Scilicet hoc vnum reſtat, vt à pueris inchoemus, & teneræ illæ Chriſti Domini plantę excolantur. Populi verò inprimis operum bonorum exemplo excitentur ad omne opus bonum. Hoc alloquatur pietas, charitas, diligentia, quando otium, inuidia, impietas, tanquam cunei ſeſe inſeruerunt in eorum animos ad findendam Religionem, ad dexteras patrũ in filios, horum contra parentes armandas. Quæ ſanè conſecuta non eſſent, ſi, quæ peſtilentem hęretici Catechiſmi doctrinam ſolent præire damna, velut malorum denique omnium pręcurſores, & emiſſarij, ea non ſolùm, quaſi clauus clauo extruſa, verùm etiam orthodoxo Catechiſmo (quòd quidem facilimùm erat) cæteriſq; pijs operibus fuiſſent anteuerſa.

Et certè nullis cuniculis faciliùs Chriſti ana res labefactata eſt, quàm cùm ſiue peccatis alijs, ſiue potiſsimum veneno illo errorum iuuentus infecta, quantò maiores in ætate progreſſus fecit, tantò validiores concepit vires ad omne impietatis ac defectionis genus. Nã hęc ipſa ſunt (inquit vir ſanctiſs. Auguſt.) quę pædagogis & magiſtris, à nucibus, & pilulis, & paſſeribus, ad prefectos & Reges, aurum, prędia, mancipia, hęc ipſa omninò, quę ſuccedẽtibus maioribus ætatibus tranſeunt, ſicut ferulis maiora ſupplicia ſuccedunt. Ita, inquam, nullis machinis concuſſa eſt vehementiùs Eccleſia, quàm cùm Iulianus apoſtata clauſit Chriſtianorũ ſcholas, impiorum aperuit. Et captiuitatem, clademque antiqui populi diuinarum rerum ignorationi aſcribit Propheta, ſiue potiùs per Prophetã Deus. Et alibi, impoſsibile (ait) eſſe benefacere, cùm didiceritis male. Fateturque idem acerrimi iudicij vir D. Auguſtinus, ſe adhuc puerum audiuiſſe verba de vita æterna promiſſa, altè autem retinuiſſe Chriſti nomen, quo tenerum ſuum cor mater in ipſo adhuc lacte cibauerat. Et D. Gregorius illud parentibus horribile affert exemplum pueri annum circiter quintum nati, qui in ſui patris gremio, cuius blaſphemijs cùm tenellę aures aſſueuiſſent, eas item ore ſuo pronuntiabat, à Satana palàm interemptus, & ad inferna deportatus eſt: vt cũ in tam teneram ætatem poſsit blaſphemię virus inſtillari, dubitandum nó ſit, quin à multis adhuc pueris cœleſtium rerum elementa percipi poſsint, ac niſi percipiãtur, Satanę manibus obijciantur & tantùm nó tradantur. Quæ quidem rationes Carolũ Magnum impulerunt, vt ſeminaria in Eccleſijs, ſcholaſq; propè templa inſtituerit, vbi ſerui, ingenuiq; religionem Chriſtianam cum diſciplinis docerentur. Epiſcopos autem ac Concionatores monuit, vt quę propriè (vtar eius verbis) ad ſalutem ducunt, exponerent. Summum ſcilicet dedecus eſt (ne dicã impietas) cernere à Turcarum pueris ediſci Coranum peſtilentiſſimam Maometis legem, à Iudæis autem, quorum adhuc cordibus hæret velamen cœcitatis, Biblia ſacroſancta perlegi ferè ab incunabulis: Origenis quoque tempore ſolita: hæreticos denique infantibus venenata dogmata ſub ſpecie pietatis propinare, quæ aut nunquam aut ſanè quàm difficillimè (vt experti ſumus) deponant. Fidei verò Catholicę rudimenta, quę facilimo ordine in Catholicis Catechiſmis traduntur à Chriſtianis ignorari.

Lib. 1. confeſs. c. 20.

S. Auguſt. lib. 18. de ciuit. Dei ca. 25.

Ierem.

Confeſs. li. 1. 3. 6. Vide & 7. c. confeſ. lib. 1.

Lib. 4. dialog.

Iam verò quàm ſanum conſilium ſit, vt pueri vitiorum & hęreſeon calicem guſtẽt vſque ad fecem, priuſquam lac diuinę ſapientiæ bibant, iudicent: qui Chriſti ſpiritũ habent.

Cap. 68. li. 1. leg. Franc.

Concil. Aquisgran. cap. 135. ſub Lud. Pio Imperat.

Concil. Lateran. ſub Alexand. 3. c. 18. Concil. Latera. ſub Innoc. 3. cap. 11. Concil. Trident. vbi de Semin. Orig. cant. init. ſup.

habent. Quæ quidem rudimenta, ſi, cùm primùm infantes Eccleſiæ ſiſtuntur, credenda, aliorumq; ore quando ipſi fari nequeunt confitenda ad ſalutem ſunt: ſanè qui Chriſti diſcipulus dici vult, horreat ſi profeſionem ſuam ignoret. Quod ſi Catechiſmus vnicuique neceſſarius eſt ante Baptiſma, certè turpiſsimum eſt, neque ferendum, eo accepto profeſionem ſuam non intelligere, ſicut militi ſi teſſeræ ſuæ vim poſt datum militiæ nomen neſciat. Quæ verò omninò docenda ſunt, ne pro lacte pueris ſolidior cibus detur, ſuo mox loco dicetur. Interea certiſsimum illud ſit, nihil rebus publicis melius poſſe contingere, quàm ſi cùm primùm ſolutis linguæ nodis puerile ſe ingenium vix explicat, tum in primis pro ſuo captu ad ſalutarem Domini doctrinam capeſcẽdam & loquendã aſſueſcat. Ita domus fundata ſupra firmam petram vix vnquam concidet, & cùm credita ſibi talenta maturiùs ad vſuram dare poterit adoleſcens, tum ab ipſo patria non repercutiatur, quaſi contrarijs flatibus prauorum morum. Quod accidiſſe ijs, qui poſteriora & inferiora potiùs ſectati ſunt, quàm meliora, & pręſtantiora teſtis grauiſsimus eſt Auguſtinus. Quòd ſi animantia rationis expertia ſolo naturæ ductu ad contrarias herbas accurrunt, vt ſagittas abijciant: certè venenatus error tollendus eſt præſenti antidoto, & exundanti perfidiæ à nobis, quibus ratio fideique lumen affulſit, doctrina orthodoxa tanquam ſolidiſsimus agger obijciendus eſt. Nulla verò ad hoc aptior ætas quàm puerorum, qui Chriſtianæ Reipublicæ ſemina ſunt, & portio Domini certiſsima. Quæ quantò recentiora vaſa ſunt, tantò diutiùs vbi ſunt imbuta cœleſtibus donis, odorem ſuauiſsimum ſeruabunt, Angelis, B. Virgine matre, Domino, qui ex eorum ore laudes cupit, innocentiſsimæ ætati ſauentibus.

D Hieron. ad Lętum.

S. Gre. Nyſſen. in lib. de profeſ. Chriſtiana.

Si Ant. 14. tit. 2. c. 4. & 5. Iauell. œconom. Chriſtianę in li. de triplici Theolog. tract. 3. de regimine filiorum ca. 3.

Tom. 3. lib. 1. de doctrin. Chriſtiana Tertull.

Docet autem hoc natura, quę & agricolas afficit erga teneriores plantas, & omniũ acuit ingenium ad bruta quàm primùm vel cicuranda, vel ad laborem inſtruenda, non expectata maturiore ætate. Artes item quę ferè omnes faciliùs à pueritia diſcuntur, vt cùm in omnibus diſciplinis ſua ſint initia, ordo, cura: ij qui artium (vt D. inquit Gregorius) artem tractant, id eſt, curam animarum, hanc in formandis Chriſtianorum animis omninò debeant adhibere.

Ariſt. 2. Ethic.

Cęterùm cùm firmiſsimè credenda ſint fidei noſtrę initia: fideique ſua ſint incrementa, neutrum faciliùs aſſequimur, quã cùm pueri vix vllo peccato, aut dolo gratuiore occurrente ea ſugimus, & repetitis ſępè cogitationibus fouemus: cumque conſuetudo ſenſim ſit altera natura, vt ſi pro Catholica religione moriendum ſit, nec imparati, nec titubantes in fide inueniamur. Neque enim filiolus matris olim ad martyrium feſtinantis veſtigia tam propere fuiſſet inſecutus, niſi cœleſtia, & reliqua eiuſmodi perſępè ordineque percepiſſet, nec id parentibus auunculoque D. Dominici laudi datum eſſet, niſi paruulum erudijſſent, omni genere ſanctitatis, qui paulò pòſt vita, faceque diuini verbi tenebras Albingenſium depellens, ſplendidiſsimum orbi Chriſtiano intulit lumen. Verùm neq; Sereniſsimi Reges (vt mittã nunc Ioſiam, Salomonẽ & cęteros antiquiores) tam pręclara pro fide, iuſtitiaque potuiſſent patrare facinora, niſi parentes diligenti Sanctorum hominum doctrina teneras adhuc animas imbui curaſſent. Diuum Ludouicum, quia puer ſapientiſsimam audiebat matrem hęc verba ſępè pronuntiantẽ: vtinam fili mi potiùs morerere, quã capita le peccatum committeres: tanta inceſsit religio, vt nec ſanctiorem Gallia, nec rectiorem orbis terrarum habuerit Regem. De Athalarico omnia ſumma expectabantur, quandiu mater, & Iuſtinianus illum conſilio diſciplinaq; inſtruebant, ſed ab ijs, qui mundum ſapiebãt, cùm aſtu auulſus eſſet, voluptate, cœnoque vitiorum immerſus perijt. Adeò verum eſt, quod Heſychius inquit. Quemadmodum puer paruulus, nulliuſq; capax malitiæ, vbi pręſtigiatorẽ quempiã videt lętatur, & ſua ſimplicitate ductus illum imaginum effictorem ſectatur: ſic animum noſtrum, cùm ſimplex ſit & bonus, huncque in modum à bono ſuo Domino creatus, delectari illuſorijs ſuggeſtionibus Diaboli, & deceptum properã temque id quod deterius eſt, pro bono amplecti. Vtinam igitur ipſorum ferè lactentium oculi, dum virtutes quaſi ſigilla molibus ceris facilè imprimuntur, honeſtiſsimis imaginibus (qd & Ethnici docuerũt) aſſueſcant, aureſq; perſonent, eorum recitatione, quæ ſanctiſsimi viri geſſerunt, potiùs quàm laſciuorum Poëtarum (quę certiſsima adoleſcentum peſtis eſt) vel impiorum quorundam, vnde prius omni genere ſordium obſoleſcunt, quàm ſolidam vllam veram pietatis effigiem teneant. Nam & Plato (vt inquit Plutarchus) ſcitè ſubijcit nutricibus, ne cõmemorent pueris, quaſ uis fabulas: quod ijs ſine dubio tenerę mentes facilè corrumpi poſſunt. Sed quæ conſecuta ſunt, quia ab hoc opere ceſſatum eſt, incommoda & damna, faciliùs quidem ſentiuntur, quàm amouentur. Nam & pueri, puellęque hæreticę nobiliſsimis Theologis inſultantes ſacra omnia execrantur: & per vicos publicè, & in ſtabulis, atque adeò

Ariſtot. Rhetor. 2.

In vitæ Lipom. Io. Garzo n. 4. D. Dominici vitam ſcripſit.

Arcad. Honor.

Ludouic⁹. Paul. Aemil.

Heſych. cent. prim. mæ 43. art.

Pla. 2. dialog. de leg.

Ariſt. 7. polit. cap. 17.

Plutar. lib. de educatione puerorum.

Ceſſatione chiſmi docendi ſumma incommoda eſſe conſecuta:

in ipsis templis adolescentuli, & plerique alij, licet Catholicum nomen gerant, audaciſsimè tamen Domini nomen blaſphemant, nullo interea, neque interiore, neq; exteriore cultu auguſtiſsima altaris myſteria proſequentes. Et quæ hactenus Græci φοβερὰ καὶ φρικωδέστατα, hoc eſt, tremenda & terribiliſsima appellarunt, noſtri ne ſancta quidem nominant: ſacerdotes exſibilantur: Magiſtratus deſpicitur: vt ſi quis ex Thracibus, aut Scythis venerit, ex operibus eos conſiderans, neſcio quales cogitet parentes, ſuſceptores, Gymnaſiarchas, Paſtores, (bonos ſemper excipio) qua pietate, qua religione?

Hinc alia Reipublicę calamitas, quam ſi quis intelligat, nemo eſt tã excors, quin hanc omni ſtudio docendi Catechiſmi prouinciam ſuſcipiat. Turcarum, inquam, cõtinuæ excurſiones ad venandas animas Chriſti. Hi enim cùm Chriſtianorum greges abducant in Africam & Aſiam, quid miramur, ſi fidem abnegent, dexteras paulò pòſt aduerſus Chriſtum Dominum armaturi, qui fidem pietatemque non edocti, quid credant, vnde fortitudinem in tormentis petant, quomodo precẽtur Deũ, haud didicerunt?

Nec tamen quia multi abſunt à maritimis oris, ſpectare ad eos hæc cogitant, quaſi qui mercaturam exercent, non ineunt Societatem, commerciaúe cum illis; non perſæpè ad eos cõmeent, non ſæpiſsimè, continentis incolæ intercepti ad Turcas & Mauros, aut ad hæreticas Inſulas tranſportentur; vt ſi quo in loco doceri oporteat Catechiſmum, id in primarijs ciuitatibus perneceſſarium ſit.

Par etiam alterum calamitatis iſtius Regni genus eſt: Hæretici tot oppida, ciuitateſque ceperunt: Catholici multi tum metu, tum imperitia tyrannidem, vafriciemque illorum aut non ſentiunt iam, aut etiam laudant, quod præſentiſsimum reprobationis eſt ſignum. Ita quia non antea firma fidei fundamenta in teneris animis iacta ſunt, procul à Chriſto nũc, procul ſunt ab Eccleſia. Mitto quàm multi ruerunt in Atheiſmum, vix vnquam reuerſuri, niſi benigniſsimus Deus extraordinaria illos miſericordia reſpiciat.

Atque hinc quoque fit, quòd baptiſmi vis, quę in ijs, qui iam adulti baptizabantur, haud obſcurè viſebatur, in paruulis noſtris non ita eluceat, quod úque cùm adoleuerint, non ita ſe exerat: parentum enim indulgentia prius implicantur vitijs, quibus contriſtatur in Baptiſmo acceptus ſpiritus, quàm religioſè ad pietatem reſtituantur. Quòd vt rectiùs fieret, & in Cœnobijs filij nobiliorum tradebantur inſtituendi, antiquis illis Sanctorũ Baſilij, Gregorij Magni, Benedicti temporibus. Ephes. 4.

Accedit ad hæc omnia, q̃ plurimi ſunt, qui cũ peruenerint ad ſummã ſenectutem, nec quid, nec quantũ ſit Cõfirmationis Sacramentũ didiciſſe, nec verò putare, ſe, vllius criminis reos dicant, ſi prudentes id, ac ſcientes omiſerint. Vt mirandũ non ſit, qui leuiſsimã alicuius hæretici impreſsionẽ ſenſerint, eos tam facilè de fidei ſtatu dimoueri, vt inde ſtatim prolapſi in omnes hæreſes, atque in eam, in quam Nouatus incidit perniciem incurrerint.

Quotus autẽ quiſq; Clericus eſt, qui niſi ab ineunte ætate quæ ad Chriſtianam doctrinam attinent, eo quo decebat ordine didicerit, minorẽ ſanctis altaribus, quã tabernarũ, aut domeſticis menſis honorem non deferat? aut è quorũ cultu, ac mũditia, qui circũſtant animari ad pietatẽ cupiant, inde ſcandalum ſumat hæreditas Chriſti?

Ad Gerſonem venio. Hic quo tempore ſchiſmatis turbo peruertebat Eccleſiã, videns animarũ pacationem nunquam futurã, niſi quaſi ſeminaria iuuentutis inſtaurarentur, curam puerorũ ad fidem pietatẽque inſtituendorum ipſemet ſuſcepit. Ad-eò (vt S. Bernardus ait) vbi amor eſt, ibi nõ eſt labor, ſed ſapor. Id igitur vbi diligenter aggreſſus fuit, ecce procellã obtrectantium, non ferentium tantum Theologum & Concionatorẽ, atq; adeò Pariſienſis Academiæ Cancellarium ad hęc quæ videbantur aut inania, aut vilia, aut laborioſiora, vel certè captui puerorum incommoda debere ſe demittere. Ille autem, vt ſicut fidelis ſeruus paruulos tueretur, quorum patrocinium Dominus IESVS ſuſceperat, tractatum edidit de paruulis ad Chriſtũ trahendis. Ac cũ in hac re ageretur ſpiritu Dei, ſciretq; inflare ſcientiam, niſi intra humilitatis, & charitatis terminos contineretur, ab illo Domini verbo: Sinite paruulos venire ad me, &c. libellum ſuum aureum inchoauit, in quo plurimas affert rationes, quibus eſſe Theologis in ſanctum hoc negotium incumbendum pleniſsimè oſtendit. Verba Gerſonis hæc ſunt, quæ ſequuntur. Auctoritate nobiliũ Theologorum, rationibus, exẽplis, eadẽ docendi Catechiſmi neceſſitas cõprobatur.

Vt res (inquit) recentes ſunt pro liquoribus optimi, nouellæ præterea plantationes quę ſequuntur leuiter, quò docentis manus deflexerit, omnia hęc ſecùs in ſenibus plenis dierũ malorum, quos citius frangas, quã flectas. Si poteſt (inquit Hierem.) mutare Aethiops pellem ſuam, & Pardus varietates ſuas, & vos poteritis benefacere, cùm didiceritis malum. Quòd ſi iuxta deductionẽ hanc, reparatio Eccleſiæ & eius cultura initianda eſſet à paruulis (ſicut eſſet) vbi precor efficatiùs ſanctiſsimum opus Gerſon. 2. parte ſuorum operum eodẽ tractatu cõſideratione prima.

opus exercebitur, quàm in celeberrima ciuitate Pariſienſi? iſti enim ſunt paruuli, qui per vniuerſalem diſpergentur Chriſtianitatem. Eſſe quoque poterunt aliorum doctores, inſtructores quàm commodiſsimi, maximè domeſticorum. Ex hac præterea conſideratione conſequens eſt, nullum magis inimicari Eccleſiæ, & præparare omnia Antichriſto in demolitionem eius, quàm facto aut verbis, clàm, vel palàm obuiantem voci Chriſti dicentis: ſinite paruulos venire ad me. Deinde inter alia ſubdit. Paruuli nominatim tot quotidie peſsimis alloquijs vrgentur ad malum, & nullus vltrò contradicit, nec virtutum partes agit, pro incitamentis ad bonum. Denique paruuli dira fame ſpiritus excruciati petunt panem, & nemo erit qui frangat eis, quin etiam obſtabitur frangentibus. Non ita docuit Chriſtus, non hæc egit. Nã in congregandis animabus cõparauit ſe gallinæ, qua nullum aliud animal erga fœtus ſuos (vt Auguſt. ait) magis infirmatur pietate, demittuntur alæ, plumæque hirtæ fiunt, rauceſcit vox querula, obliuiſcitur ipſa cibi, & incredibili ſupra vires animoſitate pullos tuetur. Et nos qui Chriſti ſectatores dici volumus, in hoc opere torpeſcemus? obſeruabimus tempora? menſibus totis quieſcemus? abſit. Inueniuntur autem plures modi reponendi paruulos in via ducente ad Chriſtum. Vnus eſt prædicatio publica, alius admonitio ſecreta, alius magiſtralis diſciplinatio: reliquus & hic Chriſtianæ religioni proprius, Cõfeſsio. Sẽtiat alius q̃ voluerit, ego in ſimplicitate mea iudico. Confeſsionẽ (ſi modo rectè facta fuerit) eſſe directricẽ efficaciſsimã ad Chriſtum. Hæc ille, qui cùm nonnulla reſpondiſſet, ijs qui frequẽtem peccatorum confitendorum vſum reprehenderẽt, eodem in capite ſubiungit.

Dicet aliquis mihi, vel alteri, operas ſuas circa paruulorum monitiones, vel confeſsiones impendenti. Stulto labore conſumeris. Cur ita? quia nimirum vel fingunt, vel mentiuntur, vel recidiuant ad vomitum. Sed reſpondemus, primò, ad vltimum, quia grandæuis etiam Presbyteris, quotidianus eſt reditus ad peccatum, nec propter hoc deſinunt confiteri, nunquid ſentinam nauis exhauriens idcircò deſerit opus, quia redit tantundem aquæ, quantum expulerit?

Et ne quis cogitet, hæc à Theologo illo ſuaderi tantùm rectoribus puerorum, audi ſequentia. Ideò (ait) ſi ruina multiplex immineat, quis admirabitur? Adeò iam indignum videtur apud multos, ſi quis ex Theologis, aut famatus in literis, vel Eccleſiaſtica dignitate præditus ad hoc ſe opus inclinauerit, præſertim circa paruulos: quod mihi (quia in talibus putor momenti alicuius) in fabulam & improperium ceſſerit. Et ſanè mihi videntur diſcipuli Domini adhuc tunc cœleſtium parum capaces, hac inſipientia laboraſſe, prohibentes paruulos offerri Chriſto, reputantes videlicet indignum eſſe, ſi tantus Magiſter & Doctor eorum Chriſtus huic humilitati ſubiaceret.

Cùm etiam ad hæc reſpondiſſet Gerſon, alia quæ ſibi à beneuolis obijciebantur, enumerat. Comminantur (inquit) vel mihi, vel paruulis, ne accedant ad me: & hoc alij multiplici ratione, ſignanter qua druplici id arbitrantur rectè facere. Allegant quippè diſparitatem morum mihi cum paruulis: allegant officij dignitatem occupandam ad maiora, dehinc cauſſantur loci, & temporis importunitatem. Poſtremò metuunt inſuetudinem ab æmulis calumniabilem.

Hæc cùm diluiſſet vir bonus, tandẽ ait.

Calumniabuntur (inquit) aduerſarij nouitatem iſtam, vel de curioſitate, vel de fictione, vel de infructuoſitate, vel de nimia leuitate, aut aliquod huiuſmodi. Hæc non mihi noua ſunt, ô amici chariſsimi, omnia dudum præcogitaui, & mecum ipſe peregi. Nam qualis vnquam fuit actio hominis cogniti, quæ vel repræhenſione, vel ſiniſtra, aut ſtulta interpretatione caruerit? Obſecro tamen per illam quam expectamus ſalutẽ, & obteſtor coram pauendo tribunali iuſti iudicis Dei, quoniam nemo nouit quę ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt, quatenus iuxta regulam Chriſti, in hac re à fructibus meis me cognoſcant. Et ſi quid in doctrina, vel operatione falſum, impudicum, nefariumúe deprehenderint, non refugio. Iudicet tunc lupus rapax in veſtitu ouium. Si autem fructus operis boni cernuntur extrinſecus, non damnetur poſtulo arbor intentionis de malitia intrinſecus, alioquin peccatum incurritur temerariæ dijudicationis fraternæ, & ſcandalum ponitur paruulis, quorum aduentus per hoc ad Chriſtum nonnunquam impeditur. Portabit quiſquis talis erit, onus ſuum: ego liberatus extitero.

Hactenus Pariſienſis Cãcellarius. Quid de Catechiſmo Catholico dicturus, ſi puellas, tres, quatuorúe annos natas (q̃ non ſine lachrymis experti ſumus) audiſſet (quoniã fallaciſsimũ Caluini Catechiſmum edidiciſſent) fidem Catholicã publicè oppugnãtes, veritatiq; vix delibatas hæreſes ipſis Theologis opponentes. Quid Diuus Thomas? (Aquinatem dico) qui libellum ſcripſit aduerſus retrahentes homines à religione? S. Thom.

gione? Pati scilicet nō poterat sydus illud Ecclesiæ,paucos, qui à Christo vocarentur ad cœlestia, à mundo retrahi ad terrena: quantò minùs tulisset pueros, & populos integros rudes,esurientes,auocari à Catholica disciplina, sine qua concidat necesse est,vniuersum ædificium Christi?

Ac præuisum quidem iam nutantis Ecclesiæ casum vterque Theologus,auertere simili ratione curarunt. Hic euulgato libello de articulis fidei,& Sacramentis, quem postea Bohemico schismate sæuiente, vt Germani docerentur, Pontifex Maximus decreuit. Ille autem compendio Theologiæ, alteroque scripto edito,quod inscripsit opusculum tripartitum. Hunc librum, quod iam tum neque iuuentus,neque reliqui rectè ad charitatem instituerentur, obnixè rogat Episcopum, vt Sacerdotes, & Ludimagistri exponant, laicique omnes,Monachi quoque discant, doctrina verò illa tabellis conscripta, vbique,id est, omnium conspectui in publicis locis, in Parœcijs,Gymnasijs,Cœnobijs, Valetudinarijs affigatur.

Vide Hugonis etiã libellum inscriptũ Didascalicon.

Sancta etiam Synodus Tridentina in Catechismo ad Parochos edito,vbi hortata est,hanc vt docendi viã Theologi ingrediantur,tandem ait. Neq; verò cuiusquam studium in docendo retardari debet,propterea quòd interdum necesse est auditorem earum rerum præceptis institui, quæ leuiores, & humiliores videntur, nec sine molestia ab ijs potissimum tractari solent, quorum animus in sublimium rerum contemplatione versatur,ac conquiescit. Nam si ipsa æterni Patris sapientia in terras descendit,vt in carnis nostrę humilitate cœlestis vitæ præcepta nobis traderet,quem nō cōpellat charitas Christi, vt paruulus fiat in medio fratrum suorum,& tanquam nutrix fouens filios suos ita cupidè proximorum salutem desideret, vt quod de seipso Apostolus testatur, eis velit nō solùm Euangelium Dei,sed & animam tradere.

Synodus Trident.

Thess.2.

Denique non pigeat addere(quando à quocunque veritas pronuntiatur,à Spiritu sancto est)quæ vir quidam perdoctus locum illum Euangelij exponens, Discipuli autem increpabant eos, scriptum reliquit. Quis(inquit)non stupeat,videns Discipulos Christi impedire pueros, ne veniãt ad Christum? si Diabolus,caro & mundus vetuissent, non mirarer: sed quod discipuli Christi partes agant Diaboli,auertentes pueros à Christo,quis non doleat? Spiritus Christi congregat pullos sub alas Christi,clamat:Si quis est paruulus,veniat ad me. Et Dominus,venite ad me:at discipuli vetant, & vetant paruulos qui magis Christi egent ope? Re vera ita est,maiores quidã nostri, qui totis viribus erant annisuri paruulos ad Christum adferre, hi eos auertunt à Christo. Si enim ipsi ad opes,honores & delicias inhiant, ad eas etiam paruulos inhiare docent: igitur planè eos auertunt à Christo. Non audeo dicere multos eorum ferre non posse, quod paruuli frequenter ad orationem,& confessionem,ad communionem accedant. An non vides discipulos, qui paruulos à Christi auocent accessu? Hi audiant Christum dicentem, sinite paruulos, nolite prohibere eos accedere ad me. Pro his mori volo,pro his me ipsum sanctifico: his ius Regni cœlestis tribuo,sinite eos venire ad me. Vt enim ipsi nullo,nisi me delectantur, ita & ego vehementer delector amplexu, in eorum osculaꝛuo, &c. Quàm verò securus est, qui inter amplexus Christi est? quàm timebit Leo,& Vrsus, & Lupus ab eo, qui Christi amplexibus gaudet? Hactenus ille.

Palatius in Matth.

CAPVT II.

DE CATECHISMI CATHOlici vtilitate,vbi Aduersariorum aliæ obiectiones diluuntur.

ERgo nisi nos piorum Patrum reuocata iam consuetudo,& Sacrosanctæ Synodi Tridentinæ auctoritas: nisi me mouerent exempla Pantæni Martyris,Cyrilli Hierosolymitani, Gregorij Nyssæni, & eorum, per quos stetit Orientis Ecclesia, res ipsa denique, & commoda, quæ inde quotidie experimur,ad hoc suscipiendum prorsus impellerent. Nam & Catechistæ faciliùs in magnos & non fucatos Concionatores euadunt, qui ordine, ac perspicuè populis,& pueris exponere diuina mysteria consueuere. Et Parochi,qui fortasse imperitia,vel timore maius illud concionandi munus aggredi non audebant,promptiores fiunt ad frangendũ suis panem:ac certissimo hoc quasi indicio cognoscitur, an Pædagogi,& Gymnasiarchæ discipulos ad pietatem fidemque orthodoxam instituãt: præsertim si quæ scripta sunt in catholico Catechismo,ea curent, vt memoriæ à discipulis mandentur: parentes autem amore filiorum allecti, non solùm libentius ad templa veniunt, atque erga Pastores fiunt propensiores, verùm etiam promptiores ad interrogandos, docendosq; filios de ijsdem rebus. Pueri item,quoniam ita diuina rũ rerum maiestatẽ susꝑicientes magis afficiuntur ad cœlestia, ad precandum quoq; Deũ,ad sanctorum opẽ implorandam,facilius, & ardentius animantur: ne dicam quot animæ Deo conseruentur,cùm priusquam seductores hæretici vacuas mentes occupent,in earũ, quasi possessionem hac instru-

Gregorius Nyss.in oratione Catechetica, & de professione fidei ad Hatmonium.

instructione Catholica venitur. Hinc Clerici erga Sacramenta & diuinum reliquum cultum sanctius afficiuntur, & Reges nullis arctioribus amoris vinculis sibi deuincire subditorum animos vnquam potuerunt:cùm contra qui prauis dogmatibus fuere à pueris imbuti,infensissimi Regib⁹, Reipublicis,parentibus, & pastoribus probis esse soleant. Intellexerunt igitur hæc (licet aliquanto serius) Ferdinandus Imperator, Caroli Quinti Imperatoris frater, Catholicique alij Germaniæ Principes: qui idipsum vt cadens Imperium staret, edicto sanxerunt vt vbiq; doceretur. Etiam Viennæ,Pragæ,Dilingæ,Herbipoli,Ingolstadij,Monachij, Oeniponti,Colonię Agrippinæ, ac plerisque alijs in ciuitatibus collegia instituta sunt, ad quæ & frequentes Lutheranorum, Husitarum, Anabaptistarum,& aliorum hæreticorum filij concurrunt, vt Catechismum Catholicum discant, qui à parentibus ad ea liberè mittuntur,fatentes, quia Catholici hoc studium erga suos omninò intermiserant, se suosque liberos iuisse ad hæreticos ministros,quamlibet hi sectam sequerentur,vt saltem aliquam(alioquin falsam) potiùs quã nullam haberent speciem religionis. Præclarissimum ac recens est testimonium Indicarum rerum: pueri conuersi ad fidẽ cùm per compita & vias die, nocteq; sicut in Italia,& in Hispanijs fit, doctrinę Christianæ capita cantare consueuissent,etiam pro illa iam confessioni veritatis assueti maximos cruciatus, mortem denique pro Christo fortissimè pertulerunt. Legat vir pius(quæ tibi ignotæ non sunt)Surij Carthusiani nouissimas historias. Legat Didaci Payuæ nobilis Lusitani priorem librum aduersus Germanię quosdam hęreticos, ne quid de Indicis literis dicamus,queque de religione in Gallijs, in Germania,in Hispanijs,in Italia,non vno idiomate conscripta prodierunt in lucem.

Clemens in Pedag.

Hæ fuerunt causę, cur post antiquissimos illos Clementem Alexandrinum,qui Græcè integrum librum de institutione puerorum scripsit: post Cyrillum Hierosolymitanum,qui suas nobis Catecheses iã à mille & trecentis circiter annis reliquit: post D. August. qui & de catechizandis rudibus,& primùm suarum Confessionum, ac doctrinę Christianę libros edidit:insigniores ætatis nostrę Theologi, alio licet ordine(vt ferebant tẽpora) Catechismos cõscripsẽre,Sõnius in Belgio,Petrus à Soto in Germania: Victoria & Dominicus à Soto in Hispanijs:plerique alij in Italia: vt interim omittam Petri Canisij Catechismum, quem vniuersus penè orbis Christianus libentissimè excepit: præsentemque E-

mundi Augerij, quem tota Gallia reiecto Caluiniano perlegit: Rhemensemque, qui primus lingua vulgari euulgatus est iussu magni illius Cardinalis Lotharingij,prioribus autem belli tumultibus, cùm eum primò docere Lugduni cœpissem, præsentissimum ei ciuitati antidotum ad venena, flammamque Catechismorum Geneuensium reprimendam fuit. Horum autem pietati, qui Catechismos conscripsere,nec Spiritus sanctus per sacram Tridentinam Synodum derogauit, & in maiore Catechismo, quem Parochis scribendum decreuit,satis graue tulit testimonium, eiusmodi Catechismos prodesse Reipublicæ Christianæ.

Quamobrem videat qui squis hæc haud cogitauerat, tantam animorum & prouinciarum Catholicarum consensionem, nō posse sine Spiritu Dei esse,vt aliquãdo magis Christianum sit,reddere in obsequium pietatis Christi captiuum ingenium:quàm pueris,quorum innocentia Deo acceptissima est, quorumque simplicitatis & castitatis amantissimi Angeli labores huiusmodi numini diuino offerunt, panem hunc esurientibus negare. Ac verò antea doctissimi Academię Sorbonicæ, siue alij aliarũ Prouinciarum Theologi Catechismos Typographis edendos dedere,adhibita honorifica testificatione: qui enim mẽbra Ecclesiæ sunt,non possunt non consentire cum capite, quæ est Petri Cathedra,ex qua sola Spiritus veritatis hauritur.

Venio ad exempla domestica. Nulla propè ciuitas in isto Regno est, quæ Catechismi fructu percepto, hæresibus auertendis vires admirabiles haud conceperit. Et vix vlla vnquam in manus perduellium venit,quæ hoc præsidio munita fuisset. Ac cum plurima alia Emundi vnius Catechismi exempla passim essent euulgata,de Typographo Parisiensi ipse audiui,ad quadraginta millia exiguo tempore Parisijs fuisse distracta:cui tot populorum Catholicorũ consensui,vt vnus,aut alter audeat obstrepere, mirandum sit, nec vllo modo ferendum. Secardus autem Academiæ Sorbonicæ Decanus, ac Borbonij Cardinalis Illustrissimi, Vicarius Generalis, quos ad hanc Catechismi rationem hortari poterat, id strenuè faciebat. Nec mentiar, si dixero eum mihi auctorem fuisse, vt non solùm in eius Parœcia,verùm in duabus alijs dum Rothomagi concionarer,hoc officium ne intermitterẽ. Viderat enim per Catechismum vir ille cordatus, qui excellentem doctrinam semper cum summa ingenuitate coniunxerat, populum maiores in fide & pietate progressus facturũ, quàm ipsis celebrioribus concionibus plu-

res ante annos facere potuisset, id quod res ipsa docuit. Nam vnico mense Typographi Rothomagenses sexies eiusdem Catechismi editionem procurare coacti sunt: ac cùm Dieppam iuissem, eadem ratione ciuitas illa, cuius magna pars antiquis hæresibus erat inuoluta, sic eo lumine excitata est, vt plus mille quadringentis hominibus & mulieribus hæresibus publicè abiuratis ad Ecclesię Catholicę gremium redierint: idem verò Catechismi vsus deinceps latissimè ad vniuersam Normandiam manauerit. Et ipse igitur Secardus, cùm hoc prospexisset, testatus est mihi, se quoque Catechismum illius quem docebam, similimũ olim scripsisse, cùm necessarium diceret nouis morbis esse remedium nouum: si nouum aut recens dicendum sit, quod iam Ecclesia nascente in vsu fuit, sed incuria (vt verissimè ac Christianè loquamur) nõ nunquam intermissum. Itaque prudenter ille non expectandum existimabat, dum hæreseon face totum Regnum conflagraret, vt deinde nulla esset spes illius restinguendæ. Hoc cùm Rothomagi primùm cogitasset, ciuitas illa ante aliquot annos capta est: Catechismus item ipsius Theologi surreptus. Ita sancto conatui non minus tum inuidit Satanas, quàm sub pietatis specie torpescentes, nunc inuident, qui vix contra hæreticorum Catechismos hiscere audent, aduersus autem Catholicos infelicissimi oblatrant. Quid igitur si tunc admota fuisset manus operi sanctissimo? Quid si tunc adolescentes, qui iam in plurimas familias creuêre, ita per capita doctrinam sanam didicissent, vt deletis impiorum Catechismis, Deo, Ecclesiæ, Magistratui suam fidem integram seruassent? Certè nec ciuitas fuisset capta, nec nobilissima Galliæ prouincia cladem accepisset à suis: neque aditus externis fidei hostibus patuisset, nec summi Duces Rege tum puero summo Reipublicæ malo interijssent: & innumerabiles animæ, quæ nunc ad Regnum Satanæ pertinent, aut stetissent in fide, aut facilìùs reuocatæ fuissent ad Christum. Sed quantum ea in re peccatum sit iam iam intelligent, qui malint resipiscendo veritatem amplecti, quàm pertinaciter de errore sibi blandiri. Præuidit etiam non ita multos ante annos nobilissimus Senatus Rothomagensis huiusmodi procellam: ac (quod ad illum attinebat) edicto cauit, omnes vt pueri Catholicam fidem docerentur, qui ex Parentibus hæreticis orti, si hæresim & ipsi imbibissent, numerum impiorum breuissimo temporis spatio essent aucturi; lex, edictumque per sanctum. Amissa tamen tanta occasio est. Quòd si cùm prosperum cursum tenere secundo vento possumus, nec vela tamen pandimus, ac si qui sunt, qui ad remigandum toto animo, viribusque incumbunt, ex ijsdem ordinibus alij inhibent cursum, ominari horreo, quid futurum sit breui: vtinã liceat cùm velimus. Quot autem nunc habemus fidei hostes, tot familiæ paulò pòst ne sint. Qui verò videntur stare, si minus tanquam agri animati excolantur, & quasi pharmacis futurus morbus non remoueatur, ne in viam carnis, & hæreseos ingressi insanabiles denique sint, atque ex ijsdem seminibus eadem procreentur incommoda. Neque enim tam ferax vllus est campus, quin nisi colatur, edat tribulos, ac spinas: neque tam nihil ferens, quin si colatur, aliquê tandem fructũ præbeat.

Refutatur contrariæ argumentationes.

Quid ergo? si ita posthac fiat, existimabit populus aut hoc manasse ab alijs, aut hactenus nos dormitasse: Atqui vt verum vtrumque est, ita Christiani hominis est potius culpam suam agnoscere, quàm Reipublicæ periculo tegere priuatum vitium. Ecquid verò hoc est, si non est iniustitiæ Deum arguere? quasi ipse, nõ desidia multorum inuexerit pestem, quam cernimus malorum in Ecclesiam: Cùm iam nemo sit, qui non sentiat in se reclamantem conscientiam, & in otio atque pace ista, quam quisque sibi cupit, amaritudinem iam omnium rerum amarissimam non gustet. Quòd si Catholicus Catechismus sancta res est & vtilis, quid peccantes aduersus Spiritum sanctum, agnitamque veritatem moras in caput nostrum nectimus? Quid operi sanctissimo non accingimur, vt scrutatori cordium Deo elapsi temporis detrimentum diligentia resarciamus? Sin verò vtilem esse inficiamur, quorsum tot melio rum populorum, quasi viua Dei vox, tot Theologi, Pontifex Summus, Ecclesia, tam auidè hanc docendi rationem restituerunt in vsum, aut restituendam censuerunt? At Academiæ id non faciunt. Atqui inquam Academijs præstanda Parochorum culpa non est, quarum tamen auctoritate Catechismi vtilitas iam indicata est, & comprobata. Cæterùm, satis suo muneri faciunt erudiendis auditoribus: sublimioraq; Theologię mysteria aperientes. Quòd si iam percepta reliqui gregibus suis non tradent, hi Domino suo (qui certè non irridetur) cadêt. Sed (aiunt) docetur in Catechismo: Quid Trinitas, Sacramẽtaq; sunt, quę cũ in primo, quartoq; Magistri sententiarũ contineãtur, pertinent ad Scholas, nõ ad Ecclesias. Et præcepta ité, virtutesq;, ac Domini incarnatio tractãtur à Magistro, quę tamẽ cũ in Scholis altius, in Ecclesijs tamen commodius pro captu auditorũ necessariò explicantur, vt interim taceam Sancti Athanasij

nasij Symbolo, & Constantinopolitano, quod quidem in sanctissimo Missæ sacrificio publicè, tum cùm Roma adhuc Latinã linguam intelligeret, decretum est, vt populo audiente cantaretur, & sancti Cyrilli catechesibus, qui fusiùs de Sacramentis populum docebat. Ac denique Catechismo Pontificio, in quo Parochi monentur, vt eadem vnicuique è suis ostendant, nugacissima ista commenta explodi.

Alij verò alia aggressi via (quia non facilè deflectunt à sententia ij, quorum cordibus interior pietas non hæsit) ipsi quoq; (inquiunt) hæretici, hac docendi ratione vsi sunt: hęreticos ne tu imitari æquũ ducis? minimè certè omnium. Repetimus enim nostra, non vsurpamus aliena. Furatur autem (ait S. Basilius) nostra Diabolus, & suis ea largiri conatur. Ita D. Ioãnis Euangelica scripta Numenius transferebat in sua volumina. Ita Proclus, Iamblichus, Plotinus, reliqui Platonici, multis è sanctis Dionysij Areopagitæ libris vsi sunt, tanquã suis: diuinisq; contra diuina (vt ipsemet Areopagita inquit) vsi sunt: transfigurante scilicet se Satana in Angelum lucis. Et imitari igitur hæreticos censent, qui Catholicè Euangeliũ interpretantur? aut qui sermone, scripto, libris orthodoxis, qui quauersum dissemineturaduersus impuram, impiamq; illorum luem verissima dogmata quotidie profitentur? Certè, (inquiunt) quia ipsi fuisse auctores videntur Catechismi. An ergo auctores Euangelij sint, qui suas hæreses sub nomine Euangelij vẽditant? At sanè (dicent) non negabis, Catechismi vocem hanc vsurpandam non esse, quippè quę hæreticum dicendi morẽ nimis redoleat. Has verò ineptias, quis ferat? Quid (inquam) (etsi de re disputatur, non de nomine) si olim Cyrillus Hierosolymitanus, S. Augustinus, (vt prætereã omnes recentiores Theologos) Ecclesia vniuersa ab Apostolorum tempore, Synodus ipsa Tridentina, cui qui Spiritum Sanctum doctorem præfuisse, & adfuisse negauerit, is certè impius atque hæreticus sit, condemnẽt illam Catechismi vocem aut retinuerint, aut vsurparint? Sed non negabis (aiũt) spectare hoc ad susceptores, quos & Iustinus offerentes, & Tertullianus spondores vocant, vt pro quibus fidem suam ad fontem sacrum interposuerint, eos vt doceant. Sanè (inquam) Quid verò, si ne ipsi quidem susceptores sciunt? Quid si qui sciunt, nil tamen curant, vt fiat? tu ne pastor cùm sis, si gregem videris (gregem dico tuarum ouium ratione carentium) à mercenario deseri, huic tu oues diu relinquas? non relinques, opinor. An verò nisi debitor soluat, vadem non vrgeas? vrgebis scio. At animas Christi Domini, pro quibus quod fide iussimus iam signatum est in conspectu Dei, non ignoramus pretiosiores animantibus ijs, quorum cum corpore spiritus interit. Pertinere autem inprimis ad Parochos, quod Apostolus ait. Si quis suorum maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. At Parochi nimio subijcientur oneri, si pueros, adultosque iam ætate rudiores edoceant: Vtinam verò ne grauissimum horrendi iudicij diuini periculum subeant, qui cùm esse spirituales parentes profiteantur, cumque filijs æternitatem thesaurizare debeant, id minimè curant.

1. Tim. 5.

Quid verò (inquam) si horam quisque Parochus singulis diebus Dominicis impendat, proprio gregi pascendo, aut saltem Romani Catechismi paginæ recitandę, pueriscq; salutari doctrina imbuendis, tantumne hoc fuerit negocij? Iam enim (vt diximus, & vtinam eadem iterantes aliquid proficiamus) vel inopia, vel luxu magna populi puerorumque pars quid agat, quodnam vitæ genus instituat, quorsum Christianus sit, quanti vitam illam sempiternam, quam expectamus æstimet, vix vnquam vllo constanti ordine didicit. Et verò amari quod nescitur; aut scitur incertissimè, quo pacto potest? Preclarè autem nobilissimę virtutis Episcopus: Huic impiæ (inquit) in Deum cõtumeliæ, id est, quę summa irreuerẽtia (vt illius verbis vtar) accedant imperitissimi doctrinę Catholicæ ad Sacramẽta vt aliquando possit occurri, & anteuerti, & æquũ sanè, & necessarium foret, quãdiu Sacramentorum vsus in vnaquaq; vigebit Christiana concione, siue Ecclesia (qui tamẽ perpetuò durare debebit) vt Catechismus nunquam intersilesceret, & vnà cum ipso Sacramentorum vsu in singulis Ecclesijs etiam assiduè erudiretur populus, scire vt possent tam iuniores, quã prouectiores, quomodo Sacramenta ad gloriam Dei, suamque ipsorum salutem percipere deberent, & qua ratione vitam omnem, moresque suos ita instituerent, vt iuxta votum, quod semel Deo in Baptismo nuncuparunt, probos, integros, ac inculpatos illi se Christianos exhibere, atque ita tandem promissam à Deo Regni cœlestis hæreditatem adire possent. Hæc ille. Eadem igitur ratio reliquos mouit Episcopos, qui Tridenti de religione conuenerant, vt is, quem dixi Parochis Catechismũ scriberetur, in quo præcipuè illud his mandatum est, quæ mysteria visibilibus Cerimonijs delignantur, ea vt accuratè aperirẽt populo, quò animi ad cœlestia excitati maiorem posthac reuerentiam adhibe-

Michael Merspurg.

Dionys. Areop. ad Polycarpum.

S. Dion. cap. de Bap. Iustin. quæstion. 56. Tertul. lib. de Bapt.

biberent erga diuina, quæ alioquin Synodus profanæ multitudini (vt S. inquit Dionysius) sciebat non esse tangenda. Ita pro tempore rationē Thesauros bonitatis suę, admirabilis Dei sapientia, profert ac explicat.

CAPVT III.

DE RATIONE DOCENDI Catechismi, ac primùm de pietate.

VERVM cùm hæc ita sint, petis etiam, qua ratione commodius, vberioreúe cum fructu Catechismus tradendus sit. Quod quamuis ex te libentiùs cognouissem, dicam tamen (vt tibi morem geram) quas mihi hac de re nonnunquam leges cũ ex ipso nostræ Societatis vsu, tum etiam ex obseruatione aliorum collegi. Primum autem illud fuit. Duabus quasi alis, pietate & perspicua docendi ratione magnos progressus facturum Catechistam: & quasi ex bene satis seminibus copiosam messem breuissimè collecturum. Hæc autem facilè comparabit, si meminerit, sicut nutricem esse se, quæ nisi bono cibo alatur, & lac malum, & morbi grauissimi alicuius caussam infanti præbeat. Itaque antea sic Catholica dogmata ipse Catechista percipiat, vt nihil non cõcoctum, purumq; sit, priusquam alteri tradat. Charitas illa est, quæ conficiendi cibi & verbi diuini ignis est. Ac cùm non dissimilis discentium, atque vescentium sit ratio, videat quantum obsoniũ conuiuiumúe instruat ijs, quibus vnica beneque præmansa esca necessaria est. Cumque pueri diutissimè retineant, quæ ineunte ætate inspexerint, non solùm verba, verùm etiam gestus, cæteraq; omnia ita componat, vt perpetuum ijs, cùm adoleuerint speculum virtutis, ac modestiæ relinquere possit. Nullum irati, nullum leuis, aut intemperantis animi signum præ se ferat, ne quod verbo docturus est, imprudens & infidelis dispensator opere destruat.

Vide Cle. Alexand.

Inprimis cæteros Catechistas, & concionatores oratione iuuet: significetque lætitia affici se, cùm alios præclarè hoc munere fungi audiat. Nihil inuidia magis mortiferum est, atque nocentius: nihil charitate viuacius, atque ad conciliandam diuinam beneuolentiam fortius. Abdiam legimus, quod Prophetis aqua, paneque subuenit, id ipsum à Domino Prophetiæ donũ accepisse. Adeò fidelis retributor est Deus, vt cui aliquid boni cupiamus, id tum illis augeat, tum etiam nobis maiora rependat.

Charitas.

Et antequam opus aggrediatur, primum semper fundamentum in se ipso iaciat, humilitatem, aureumque illud S. Augustini dictum perspæpè meditetur. Non aliam tibi ad capescendam, & obtinendam veritatis viam munias, quàm quæ munita est ab illo, qui gressuũ nostrorum, tanquã Deus videt infirmitatem, ea autem prima est humilitas, secunda humilitas, tertia humilitas. Ita potiùs à Spiritu sancto agi se, quàm à suis opinionibus sinet, non ignorans æquam interim partem futuram eius, qui manserit ad sarcinas, & descendentis ad prælium. Fietque sæpè, quòd sanctissimus & Seraphicus vir Franciscus dicebat, vt illud Annę impleatur. Quæ sterilis erat, peperit plurimos, & quę multos habebat filios, infirmata est: id est, vt priuata oratione plures Christo lucrifaciat, quàm ij, qui summi concionatores, patresque multorum habiti rumores posuerunt ante salutem. Postremò sibi diffidens spem collocet maximam in Deo, frequentique oratione fortitudinem ad difficultates superandas à Domino petat. Is vocem, sensaque suppeditabit, qui humilium linguas disertas facit: purissimum verò ab omni peccato animum ad rem, quam dicturus est, afferat. Vt quasi se in ipsam transferat, ac mutet. Magnum scilicet pondus ad persuadẽdum habet oratio, cùm ex interiore animo res ipsa promitur. Atq; è corde, nõ è labijs profecta, ad corda item, non ad aures tantùm audientium peruadit.

Humilitas.

Fides in Deum.

Et hæc quidem, quę diximus, ad Catechistę pietatem attinent, quæ (vt inquit Apostolus) ad omnia valet. Cæterùm cogitandum est, è quibus libris doctrinã hauriat, quaúe elocutione, modo, personis, loco, tempore optimè ad Catechismum docendum vtatur.

Ratio docẽdi Catechismi.

Perlegat igitur Catechista bis, terue Catechismum, priusquam opus aggrediatur, ita vt seriem illius doctrinæ omnem quasi manu teneat, suoque deinceps loco propria membra tractet. Quòd si per aliquod dierum spatium ad precationes adhibeat earundem rerum meditationem, quę in Catechismo continentur, vix dici potest, quãtum ex eo docenti, discentique vtilitatis accidet. Nam vt Catechizanti se Deo Catechista prius communicabit, ita Catechistæ docenti se communicabit attentiùs puer: cui non tam homo, quàm ipse Spiritus Sanctus præceptor futurus sit.

Cùm autem plures à pluribus Catechismi in lucem editi sint, hi quidem sunt, qui iam ferè ab omnibus, vt diximus teruntur: Emundi Augerij maior & minor in Gallijs. Petri item Canisij maior & minor in vniuersa Europa & Indijs, qui cum prẽter ea, quę ad fidei dogmata pertinent, optimo contineat ordine, ea, quæ de vitijs ac virtutibus tractanda sunt, tum efficax est ad insinuandam in animos cum

1. Epist. ad Dioscor.

cum fidei doctrina pietatem, quæ (vt ait Apostolus) ad omnia valet: minorum autem maiores illorum Catechismi tanquã paraphrases, ac quasi interpretes sunt. Vtriusque tamen Pontificius Catechismus Romanus summam affert lucem, qui Ecclesię consensu editus, non solùm docendi, verùm etiam plura inueniendi rationem aperit. Frequenti autem horum lectione Catechista nil nisi solidum, atq; ad rem loquetur. Sibi interim (nisi iam ad altiora ascenderit) viam straturus ad sublimiorem Theologiam, atq; ad publicas cõciones habendas.

Catechistæ autem si Patrum desit Bibliotheca, extant volumina auctoritatũ, quas cùm Canisius in suo Catechismo proponat, pius alius vir ex diuinæ Scripturæ, ac Patrum fontibus collegit. Hic pro multis vnus ad copiosè tractanda capita Christianæ doctrinæ sat erit.

Si frequentiores adeant ad audiendum, & rudior Catechista siue Parochus sensim maiora cupiat attingere, Theologiam Christianam Iauelli non ita pridem euulgatam, Viguerium, Sancti Thomæ opuscula faciliora perleget. Nam de eisdem rebus dilucidè, pieque & appositè ad indoctiorum etiam captum optimi illi viri scripserunt.

Sæpè verò pueri intelligant, Catechismos, doctrinamq; hęreticorum, non solũ secum ipsis pugnare, verùm etiam esse fugiendos, ac tanquam pestilentissimũ morbum vitandũ. In quibus autẽ & inter sese, & à nobis dissentiant, ea doctissimè breuissimeq; Federicus Staphylus indicauit eo libro, quem de trimembri Theologia Lutheri vtilissimum conscripsit.

Si Iudæos, qui conuertuntur ad fidem edoceat, IESVM ex Prophetis & sancta Scriptura annuntiet, quam ad rem præter D. Augustinum, & alios veteres Patres magnopere proderit, si legerit, quę Franciscus Turrianus de Societate nostra ex lege & Prophetis annuntiando perdoctè ante aliquot annos tractauit.

Si res postulet, vbi de Sacramentis aget, vitæ Christianæ officia, seu conscientiæ aliquem casum (vt vocant) explanet, idque breuissimè, sed perspicuè ac dilucidè fiat. Quę verò facilè perspici nõ posse senserit, ea in aliud tempus differenda sunt, ne interim ex finibus Catechistis egrediatur.

Loca diuinarum Scripturarum, & Patrum dilucidissimè interpretetur, eaq; nõ multa sint. Nam vt multiplex illa rerum sylua, sicut ventriculum lautissima conuiuia, subruunt hominum ingenia; ac sicut nimius splendor aciem mentis obtundit, ita plerúq; allatę plures auctoritates ad memorię doctrinæq; ostentationem proferri existimantur: Et qui labor ad gloriã Domini salutemque audientium prodesse poterat, is hac opinione frustrà consumitur, facilimeq; ex animis audientium euanescit.

Vulgata editione Bibliorum vtatur: hęc attẽta lectione & animo verset, vt nõ mẽtem modò, verùm etiam voluntatem afficiat, nec verò vt curiosiùs Ethnicos, & scripta inutilia legat, facilè sanctissimos libros deponat è manibus.

Elocutio Catechistę

Et Dominus quidem Iesus ita simplicitatem, puritatemq; diligit, vt omnis inaniũ verborum spuma quasi sordes abijciendæ sint. Cũ verò pueros alloquimur, pueri & humiles simus, vt eos Christo lucrifaciamus. Exempla similitudinesque, non illæ quidem crebriores mentem, memoriamque iuuabunt audiẽtium. Quamuis autem aliquis donum eloquentię habeat, caueat tamen, ne quasi arbor luxurians corticem, foliaq; potiùs quàm medullam & fructus edat. Quamobrem hic per viscera misericordię Christi obsecrandus est, perq; illud primum ac sanctissimum castitatis votum, quod multi vouerunt, vt casta oratione, eaque propria & congrua sit contentus. Optimus modus (ait Sanctus Augustinus) docendi est, quo fit, vt qui audit verum audiat, & quod audit intelligat. Et quid (inquit) prodest clauis aurea, si aperire quod volumus non potest? aut quid obest lignea, si hoc potest, quando nihil quærimus nisi patere, quod clausum est?

D. c. li. 4 de doctrina Christian. Vide S. Ambro. Epist. 63. lib. 1. epi. octaui ad Iustũ.

Cùm autem eloquentiæ studiosos alloquimur, hoc etiam optandum est, quàm quod maximè, toto vt animo abhorreant ab impuris scriptoribus, quorum multi, qui minus id fortasse existimabant, ad impuram labem, atheismumque fenestram aperuerunt: quales Pantagrueles, Amadisius, ac nescio qui Poętæ; qui cùm Deum superosque collaudare potuissent, ad facinora tamen & Veneres, Cupidinesque celebrandos, tanquam noui idololatræ omnem dicendi ornatum, & copiam conuerterunt. Quasi verò non satis haberet Satanas ministrorum ad alliciendas animas, nisi ipsi faces illas impudicissimas animis adolescentum iam efferuescentibus subiecissent.

Ergo cùm impudicarum rerum lectio & ab Ethnicis, atque in primis ab Ecclesia quę est domus Dei viui prohibeatur, quod nam spirituale ædificium cogitabit extrue re Catechista, qui super Ecclesiæ obedientia suam dicendi vim in primis non collocaverit?

Platò li. 2. de Repub. Dionys. li. 54. de Cæs. Sueto. in August. Plutarch. in vita Numæ Pompilij. Act. Apostolo.

Quòd si Apostolus docet, non facienda esse mala, vt veniant bona: purgandusque nobis est animus, quò diuinam illam

lucem

19. Syno. Constanti. art. primo L. damnato. Carolus Magnus L.Franc. can. 73.

lucem intueri posimus: nec quicquam mẽti officit magis, quàm cùm honestas,& puritas quasi in exilium aguntur à turpissimis cogitationibus. Quid miserrimi versant eorum scripta, è quibus omnium scelerum formæ conceptæ,portentosa tandẽ iniquitatum monstra in legentium animis pepererunt?

Index libr. prohibitorum Trident.Syn. reg.5.7.8.9. Clẽ. Alexand. orati. one adhor. ad gẽtes. August.li. 1.confess. cap.16. Seneca ad liberalem de arte lib.

Cæterùm non desunt optimi libri,è quibus pietas cum eloquentia, doctrinaq; hauriri queat; siue qui à probis hominibus nostra ætate,communique lingua prodierunt: siue qui è Græco, Latinoue fonte in nostros vsus deriuati sunt.

Multiplex itaque illa synonimorum sylua pene omnis amputanda est, quæ ad Grammaticorum scholas potius,quàm ad suggestus Ecclesiarum pertinent.

Et vt paucissimis absoluam, quisquis pectus suum sanctis meditationibus armabit, remque ipsam, de qua dicturus est, optimè nouerit, tantamque,quantam tempus feret, materiam susciet declarandam, hic Domino miserante,loquenteque per os eius,verè eloquens,ac disertus euadet.

Et antequam rem incipiat Catechista, facultate à Catholico Archiepiscopo,Episcopoue impetrata,signet cruce frontem: pueros vt idem, recteque faciant hortetur; quo exemplo prouectiores, qui aderunt, vt idem facere consuescant, docebuntur: Adolescentulos moneat, vt initio Dominicam precationem,salutationemque Angelicam recitent, petantque à Domino gratiam proficiendi,vt & reliquus populus id ipsum agat, cùm ad maiores diuini verbi prædicationes audiendas adierit. Sciant verò pueri, cur ad Virginem sanctissimam ante prælectionem orationes fundant:Sanctissima nimirum illa virgo, quæ Christi secreta nouit, verbũque ac lucem in mundum attulit, potentissima est ad verbi ipsius fructum nobis impetrandum.

Pueris suo loco positis, vt à puellis distincti certis ordinibus sint, non intermixtis adolescentibus, vtrumque sexum alloquatur, familiari voce, & charitatis plena.

Quam prælectionem expositurus est, eius in primis voces, quæ maioris momenti sunt,ac difficiliores,interpretetur;ne ijs ignoratis reliqua minus innotescant; neue cũ fastidio, & sine fructu tempus teratur. Eiusmodi sunt IESVS, Christus, Redemptor, Sanctificator, Sanctificatio, Ecclesia,Religio,Symbolum, Mysteria,atq; alia;quibus etiam mentes puerorum excitatæ magis afficientur ad Dominum precandum. Et cũ earum vocum etymon docendum sit, & materiam dicendi vberẽ sæpè præbet,atq; illarũ vim in audientium cordibus firmiùs insculpit;tum interponẽda interrogatio est, ad renouandos,cogendosque animos pueriles, qui facilè distrahuntur; deinde capita rerum pauciss ima dilucidè sunt exponenda.

Vide quæ D. Aug. de Catechiz. tudim.

Hic verò caueat,ne tenellos animos seuriore obiurgatione deterreat, si qui fortè nõ sint attẽtiores; blandissimè aũt ipse per se res suo tẽpore timorem, attentionẽq; afferent,tum cùm enumerandis peccatorũ pœnis,iudicio Dei, flagellisq; imminentibus,ac præcipuè Regni cœlestis pulchritudine,& beatitudine(qua maximè puerorum animi excitantur)mens cuiusq; commouetur.

Si quis puer Catechismũ memoriæ non mandauerit,aut metu aliquo(vt fit)publicè nõ audeat integram lectionem recitare, hunc corã audientibus excusare satiùs fuerit,eũq; lenissimè hortari, vt animũ recipiat:alijs quoq; subdat Catechista hoc euenisse.Hoc eò spectat,vt puer ne Ecclesiam, catechismúq; deserat,q; fortasse aliquãdo, vbi minus hoc cauebatur, euenit:Honestũ verò aliquẽ virum moneat, vt curet sedari strepitus,qui à pueris fiunt, vt si etiã seueri' corrigẽdi sint,id ab alijs fiat,nõ à Catechista. Parẽtes verò sæpiùs hortãdi, vt modestiã,cultumq;,ac reuerentiã pueros doceãt, qua ex recũ adoleuerint, iam Ecclesiæ, sacrisq; maiorem honorem habebunt.

Vbi interrogatis pueris Catechismi lectioni finis imponetur, roget parẽtes,& pædagogos,vt vespere ad puerorũ memoriã reuocent,q; ipsi maturiùs percepere. Pueros autem incitet, vt seruos, seruasq;,si nomen Dei execrẽtur, si quid turpe proloquãtur, vt reprehendant,quo assueti magis veritati tuendæ sanctissimam apud Deum laudem,Angelorumq; patrocinium ipsi quoque promereantur.

Postremò cũ pueris precetur Dominũ, & gratias agat, vt precari Dominum,& agere gratias etiam ipsi discant. Si quid verò periculi Reipub. impendeat, id siue Litanijs,siue alijs orationibus breuissimè à Deo Catechista deprecari petat, vt domi quisq; quid petendum sit,sciat. Ita pueri cognoscent bonitatis illius fontem,sine quo nihil non exaresc it omnium cogitationum, operumq; nostrorum.

Orandum aũt esse sciãt inprimis, p Pontifice Max. Sanctaq; Ecclesia Catholica, p animis Principũ ad diuinã gloriam propagandã conciliandis, pro operariorũ missione in vineã Domini, pro peccatorũ,infidelium & Hæreticorũ conuersione: ac pro animabus defunctorũ:deinde pro consequẽdis ijs omnibus, quæ ad diuinam gloriam, nostramque salutem pertinent.

Et

Locus vbi Catechis. exponi debeat.

Et optimus quidem sacris tractandis locus templa sunt,propè quæ item scholæ antiquitus ea de re extruebantur,vt doctrina cũ religione disceretur.Si quæ ædes publicis scholis,Parœcijsq; maioribus vicinior es fuerint,tãtò manabit ad plures sanctę huius doctrinæ vtilitas.

Cùm verò nihil adeò bonum sit, quin oppugnetur initio, cogitet prudens Catechista,in minore neac remotiore loco docendi sint initio pueri, vbi & pauperes faciliùs euangelizantur,& altiorem radicem agere possit sanctissimum hoc semen: nisi tamen insigniori præstantique charitate Concionator aliquis cui non tam facilè resistitur,vellet ipse in maiore Ecclesia hoc munus suscipere.Quo in loco quò communius,eò diuinius bonum consequetur.

Ratio euocandi pueros ad Catechismũ.

Vt autem ad templum conueniant pueri,eadem quæ Romæ sit ratio poterit adhiberi. Cùm enim in vnaquaque Parœcia sint eorum nomina descripta, qui Catechismo imbuendi sunt, eorum aliquis suo ordine statim á prandio per vicos Parœciæ vadit,atque campanula & alta voce pueros,puellasque omnes ad doctrinam Christianam,Catechismumque discendum inuitat,qua vna re præter sexcenta alia pietatis officia, quæ in hac vrbe exercentur, nihil ad pueros excitandos,nihil ad eorum parentes erga Parochos, Pastoresque animandos,nihil ad auertendam iram Dei, ciuitatesque firmiore disciplina, vel suauiore ratione administrandas efficacius esse potest.

Alter locus,Collegia, Scholæque sunt, in quibus diligenter huic studio operam det Præceptor. Quòd si Angelus præstantissimum Dei organum vnius hominis indiuiduus est comes, & custos: tum quòd humanę animæ pretium agnoscit, tum in primis,vt diuinæ pareat Maiestati, ecquid à nobis miselli s faciendum est, quos Deus plurimis sæpè adolescentibus custodes,& suæ voluntatis internuntios addicit? vt qui negligens in hac re sit, neque hoc ad maiora vsurus sit Dominus: & verò negligenter opus suum facientibus, maledictionem etiam sit illaturus. Sed cuius cor Christiano iam igne arserit, ad hoc etiam incitatior erit, si cogitauerit, quantò latius patebit hoc bonum,quod ad plures familias breuissimè per pueros,quasi per siphones dimanabit, tantò sibi splendidiorem coronam parari, qui præceptum etiam Domini impleuerit,quo monemur, vnicuiq; mandatum esse de proximo suo, præsertim verò ei,qui non vt mercenarius, sed vt filius seruitutem suam saluti proximorum propria vocatione deuouit.

Tempus.

Et cùm vbique diebus saltem Dominicis docendus sit Catechismus,tum quo tẽpore animi paratiores videntur ad verbũ Domini percipiendum, capienda videtur occasio.Cùm autem Synodorum tempora sæpè,præsertim in Gallię aliquibus diœcesibus,in Pentecostes,omniumque Sanctorum solennitates cadant,tum ei rei antea per aliquot dies opera dari poterit,vt qui frequentissimi vndique Parochi conuenerint, ad hoc ipsum peragendum cum suis gregibus doceantur, & animentur: eò verò præmitti poterunt Bibliopolæ,qui plurimos Catechismos compactos ferant,maiores, minores, Pontificium seu Romanum, Tridentinum Synodum, summas casuum conscientiæ Cyrilli Hierosolymitani, Catecheses, confessionem Augustinianam à Hieronymo Torrensi de Societate nostra collectam,cæteraque alia,quæ Catechista, vel Concionator Parochos hortari poterit,vt emant, nihil à Deo benedicto non promeriturus, qui ita momento horæ ingentem portam ad bonum patefaciet.

Ac verò à docendo Catechismo abstineat Catechista,quo tempore cæteri Concionatores concionantur: aut maius sacrum fit,aut horæ Canonicæ summa cum pietate,& vberrimo populi fructu recitantur: eandem item quam ipsi materiam vix tractet,ad vitandam inuidiam, nisi se necessariò offerat: nec in longiùs hora spatium lectionem producat: cuius finis sit breuissimus epilogus, vt pueri se profecisse intelligentes,libentiùs ad sequentem reuertantur.

Sacerdotes autem nisi facinus plus quã publicum ac Reipublicæ damnosissimum esset, Catechista ne increpet. Si qua de re omninò monendi sint, id faciat opportunè, & secretò. Vbi non est auditus, sermonem haud fundat, meminerit verò charitatem non inflari: omnia sufferre,vt oés lucrifaciat,cõpassionem, vt S. inquit Gregorius habere, non indignationem.

Habes vir optime,quę de Catechismi Catholici docẽdi necessitate,vtilitate,ratione voluisti vt scriberẽ:nonnulla fortasse aliquando additurus, cũ vel per otiũ,vel per diuturniorem huius lucis vsuram, à Domino fuerit nobis concessum. Nam vt diutius viuamus, circundati ærumnis,grassanteque pestilentia, vix est quod sperem. Cæterùm, quando siue moriamur, siuè viuam⁹ Domini sumus, Domino qui fecit nos fidelissimã te operã in hoc per sancto Catechismi negotio posturũ vsque ad mortem, non solũm spero, verùm etiam singularis amor erga te, Gallosque meus facit, vt à te obnixè petam, totisque ani-

mi

mi mei viribus contendam. Nec verò garrulam illam,& loquacem, de qua doctissimis ad me literis tuis scripsisti,turbam obstrepentium,& lucem tenebras facientium pertimescas:sed pro ea quantò magis aduersatur, tantò tu ardentiùs Deum ores, qui ex lapidibus potest suscitare filios Abrahæ,& conuertere corda patrum in filios: Memineris autem, si suis temporibus metuissent Sanctissimi illi antiqui Galliæ Doctores & Martyres,quæ maleuoli aduersus illorum labores obtrectabant, nec ad cœlum nobis viam doctrina, fortitudine animi,ipso suo sanguine libentissimè aperuissent,nec complanassent; neque adeò forsan Christiano adhuc nomine cẽseremur; sed (vti qui in remotissimis regionibus Barbari , atque Indi nunc commorantur) in obscurissima errorum nocte adhuc & ipsi versaremur.Ergo age benedicte Domini,quando te & religiosissimi , atque amplissimi Cardinalis Pelleuei , & Reuerendissimi Nuntij Apostolici, prestantissimi autem Theologi , Episcopique Ebroicensis Claudij Sanctij auctoritas,addo etiam, optimus Archiepiscopi Viennensis editus à se nouissimè Catechismus veritatis causæ fauent excita,qui apud te sunt,Gymnasiarchas,Parochos,Theologos,qui verò longiùs absunt, eos tuis grauissimis Epistolis cohortare: Hos rationibus,& auctoritate, per IESV Christi charitatem,& viscera misericordiæ eius ne cesses accendere ad Sanctissimum hoc opus. D. Augustinus zelo propagandæ pietatis incensus,etiam in alienas diœceses, seruata tamen ordinis iustitiæque charitate,prudenter lumen doctrinæ suæ intulit; vt aliquando dictum sit, nobisque traditum, ab illo vno viro Africam vniuersam,tertiam tum mundi partẽ, quę iacebat in tenebris, eratque propemodum emortua, excitatam fuisse, Catholicamque effectam. Et nos quoque post tot secula,pietate illius vigilantissima, scriptisque ad vniuersi Christiani orbis bonum manantibus adhuc fruimur, frueturque posthac semper Ecclesia Dei. Quid non facit,non dicam improbus, sed Christianus labor,atque vigilantia,si seriò negotio Domini suscepto,fidelis seruus dat talentum ad vsuram,vimque cœlestis gratiæ in seipso expertus,alijs quoque sine inuidia,negligentiaúe communicat, ac quasi de suo lumine candelabra aliorum innumerabilia sine suę lucis imminutione statim accẽdit? Iam quod ad fidei dogmata pertinet, permultum(præcipuè in Gallijs)à doctissimis viris est scriptum: Vtinam tantundẽ iuuentuti ac rudibus, quatenus satis sit,edocendis, tantundem etiam lachrymis, precationibus, quibus præter doctissimas disputationes Alexander Arium extinxit, pietati,promisse paupertati , obedientiæq; fuisset datum. His enim firmissimis machinis nullum est cor sic adamãtinũ, quin tandem aut expugnetur, aut frangatur. Greg. Nazian. ratione 2. desipso.

Mitto ad te nouas peccatorum indulgentias, quas Gregorius XIII. Pontifex Maximus,præter alias, quas tum ipse,tum sanctæ memorię Pius Quintus concesserat, ijs impertitur,qui doctrinam Christianam seu Catechismum per dialogismum docent vti Romę, atque propemodum vbiq; fit. His tu indulgentijs seu condonationibus vtere,ac fruere: Et pro vita incolumitateque tanti Pontificis, proq; Italia & me ipso,obsecro ne desinas ad Dominum orationes tuas continenter effundere. Vale. Romæ ipso die D. Michaelis Archangeli. M. D. LXXVI.

RATIONES, ET *EXEMPLA, QVIBVS AD-duci debeamus, vt inter summas quasque difficultates, atque in locis Hæreticorum, & aliorum, qui nolunt ad fidem aut probitatem redire, negotium diuinum alacriter agere possimus ad gloriam Dei, & Domini nostri Iesu Christi.*

1. INITIA bonarum omnium rerum,sicuti & semina rerum naturalium solent esse minima.Ex ipsarum enim eiusmodi rerũ effectis,& magnitudine,liquidiùs denique agnoscitur altitudo diuitiarum,& sapientia benedicti Dei, qui nec multos nobiles,neque multos potentes, sed infirma mũdi elegit,vt ita magis abyssus illius magnitudinis clarificaretur.

2. Rerum quarumlibet arduarum(vti naturalium quoq;) progressui,temporis spatium necessarium est: Ita enim rebus paulatim crescẽtibus ipsius D. Maiestatis lux, atque cognitio suauiter mentibus nostris illabitur.Quam quidem vnico intuitu perfectæ iam rei,complecti animo non possemus,sicut succedentibus sensim crementis noui lucis radij aciem oculorum nostrorum commodiùs illustrant: Præterquam quòd ea, quæ ex illius omnipotentis charitatis officina prodeunt, si illicò absoluta prodirent,non ipsi Deo,sed alienæ fortassis causse adscriberemus, quasi manus nostra esset excelsa , & non Deus faceret hæc omnia.Nec verò quoniam triticum in terra diu latet,aut super terram aliquos menses sine spica dũtaxat herbescit, idcircò de maturitate desperamus:alioquin nec parẽtes plantarent earum arborum semina,quę non sibi ipsis, sed posteris fructum solent afferre.

Accedit,

3. Accedit, quòd,vt agens non agit nisi in passum bene dispositum , ita materia præparanda prius est, quàm introducatur forma.Neq; enim peritus Medicus esse censeretur, q; ante fortiora pharmaca,syrupos, & leuiora medicamenta non adhiberet.

4. Rerum ad conuertendas animas,ac denique ad Ecclesiam vel fundãdam, vel(vbi religio concidit)instaurandam, spectantium firmitas, non solùm diuturni temporis spatium,verũ etiam labores,sudores, miras vexationes,& sanguinis ipsius effusionẽ ferè semper requisiuit.Nam ita se magis diuina vis exerit, dum(quasi ex allisis lapidibus ignis) claritas veritatis erumpit, & varij aduersarij atque certamina,varias virtutem amantibus coronas pariunt.

5. Certissimum est, ac passim in diuinis scripturis patet,Dei voluntatem esse,vt homines salui fiant : Deumque nolle aliud, quàm nostram sanctificationem . Itaque quidquid nobis præter peccatum accidit, ad quod humana voluntas cogi nulla ratione potest,id nullam habet rationem mali: proinde labores, persecutiones,verbera,reuera malum nõ sunt: alioquin hæc omnia filius Dei non elegisset. Quamobrem & nos eadem in diuino negotio procurando alacriter sustinere debemus, certissimi Deum manum suppositurum esse, ne vltra id tentemur, quod ferre non possimus , quin cum tentatione prouentum quoque daturum.

6. Sacræ literę docent, vt reliquorum, ita proborum,& innocentium hominum peculiarem,à Deo curam haberi: Qui vos tangit(inquit)tangit pupillam oculi mei: & qui habitat in adiutorio altissimi,in protectione Dei commorabitur. Hinc fit,vt apud Deum anima vnius eum timentis magis æstimetur,quàm mille filij impij. Itaq; qui nihil in tota vita sua ageret aliud, quã vt hominem vnum accuratè vias Domini doceret, is sanè tanquam Angelus Dei operam suam vtilissimè poneret. Cùm enim aliquis amicus Dei efficitur,nihil non obtinere potest à Deo, qui voluntatem timentium se facit. Qui enim apud Principem aliquem gratiosissimus est,multò plura vnico verbo & momento ab eodem, quàm reliqui plurimi ne multis quidem supplicibus libellis, ac diuturno studio assequuntur.Notissimum autem est illud exemplum ancillæ Iudææ, cuius vnius opera vti voluit Deus , vt à lepra Naaman Syrus liberaretur , ac Deus verus inter ipsam perfidiam agnosceretur & coleretur.

7. Firmissimè quilibet sibi persuadeat bona & sincera Deo inseruiendi desideria, nunquam sine diuino numine nobis immitti. Ea verò si sedula charitate fouean

tur, ad exitum tãdem à Deo perduci,cuius opera cùm perfecta sint , is etiam cùm dat velle, largietur haud dubiè & perficere.

8. Exempla veteris testamenti hæc omnia comprobant,illudque ingens fidei,& patientiæ Noë,qui centum totos annos arcæ ædificandę, ac tantum octo animabus humanis adseruandis impendit: Vnde postea factum est,vt & ex inuicta patientia paucissimę illæ animę , totum postea terrarum orbem instaurarent . Quare non parum sciat se profecisse , qui paucissimos cũ Deo coniungit, eosque in tuto collocat. Trita verò sunt reliqua, sed tamen expendenda, quæ in Moysi , qui greges pascebat,in Abrahamo, in cuius semine benedictę sunt omnes gentes,& in alijs inter summas quasque difficultates contigere.

9. Christus autem Iesus æterna Patris sapientia, totius boni & veritatis fons seipsum euidentissimum constituit exemplar, ex quo rationẽ expectandi,patiendi,& lucrandi,spinasque, vulnera, & ipsam crucẽ ostendit : qua scilicet ratione, cùm ipsius regnum fundatum sit, ita quoque instauretur . Quod qui humana industria vel verbis tantùm, addito item labore(licet in defesso)fundare nititur,is extruit domum in arena, & venerunt imbres, ac flauerunt venti, & strauerunt eam, factaque est ruina illius domus magna.

10. Cæterùm cùm hoc opus non currentis sit,sed volentis ac miserentis Dei,expectãda ita Patris hora est , & temporis plenitudo, vt cùm in eius manu omnia sint posita, nos item ipsos in ipsius manu ponamus, diuinæ eius voluntati oratione primùm,deinde reliquis rationibus sincerissimè cooperantes.

11. Apostoli & reliqui antiquissimi viri sancti hanc ipsam Domini semitam in Euangelio annuntiando triuerunt. Ac cùm D. Iacobus octo solùm animas in Gallæcia Christo Domino adiunxisset , vtilissimũ tamen laborem impendit. Per illos enim denique Gallæcia, magnaque pars Hispaniæ conuersa est, & diuinitus factum est, vt cùm viuentem Apostolum audire noluissent, ad eius demortui cadauer, postea vndique accurreretur, cuius fidem, & orationem per tot secula implorarunt, atque etiam nunc implorant. Ita D. Apollinaris duodecim annos in Rauennæ suburbijs demoratus, terque ad eam ciuitatem rediens,licet denique martyrium sustinuerit,operi tamen inchoato constantissimã operam nauauit. Quare quod viuens efficere non potuerat, decedens ex hac vita consecutus est. Sic Rauennates per tot secula insignem venerantur Doctorem & Patronum, quem non vno supplicio ex-

Vide Catalogũ seu vitas SS. collectas à S. Hier.

cruciarunt. Alij verò, qui varijs & pluribus cruciamẽtis plures annos fuerũt attriti, sic tamen perseuerarunt in orando, vt denique feritate deposita, ciuitates patientiam eorum admiratæ, fidem Christi receperint. Possent nostram socordiam & veternũ excutere, si ij essemus, quales esse deberemus, aut adeò haberi volumus. Cùm verò in primitiua Ecclesia fundãda, Christus Dominus voluerit, vt trecentos totos annos quicunque Pontifices Maximi fuere, hi pro eius fide Martyrium subirent, sanè intelligitur non esse ignaui, aut commoda, vel studia quærentis propria, salutis animarum procurationem. Illud autem crebro memoria repetendum est, qui sibi colligendis, & abnegandis magis enixè vacarunt, his vsum fuisse in magnis fidei negotijs Deum. Perspicax enim diuinæ maiestatis oculus aptiora instrumenta cognoscit, & deligit, perque eos in momento temporis sæpè efficatiùs agit, quàm diuturno tempore per plerosque homines, qui vel sibi, vel mundo melius alijs sapere videntur. Quòd cùm in alijs multis, tum in D. Antonio præcipuum fuit, qui Alexandriam veniens, breuissimo temporis spatio miram Arianis intulit cladem, quantam fortasse perdocti, & literati multi (licet Catholici) longissimo vitæ spatio non intulerunt.

12. Qui sibi blandientes existimant, si sibi ipsis à labore temperauerint, fore, vt animarum conuersioni diutius operam daturi sint, ij non intelligunt, Apostolos ipsos, quibus pene solis ædificium Ecclesię nitebatur, si id cogitassent, neque sanguinem, nec vitam fuisse profusuros: quod tamen efficacissimum erat antidotum perfidiæ tollendæ, ac fidei stabiliendæ, addo item maiori operariorum numero ad gloriam DEI propagandam excitando.

13. Quin verò multò longiorem vitam vixêre Dei serui, qui tanquam violenti ceperunt ipsius Regnum, quàm ij, qui ætate non virtute vitam metiuntur. Plura enim vna ipsa die vigilantia, & sinceriſsima diligentia effecerunt, quàm qui otio, socordia, somno, dijudicandisque alijs, dum habent multum quod de se cogitent, in proprijs phantasmatibus marcescunt, id autem liquidiùs cognoscetur, si Beatæ Catharinæ Senensis, & eiusmodi aliorum vitæ curricula æqua lance pendantur, atque adeò cum aliorum istorum vitis conferantur. Sancta enim illa virgo, cùm die noctesque sesqui horam somno daret, resque serias ad Dei honorem & proximorum salutem ardentissima charitate inceſſanter procuraret, breui certè spatio consummauit tempora multa. Itaque trigesimo tertio annò vitam hanc finiens diutissimè vixit, ac viuit adhuc, cùm eius scripta & facta vniuerso Christiano orbi splendidissimum lumẽ offendant, ne quid dicam de innumerabilibus bonis, quę in sanctorum cœtu à sponso suo Christo Ecclesiæ procurauit & curat.

Porrò si peregrinationem cogitemus nostri B. Patris Francisci Xauerij, qui fuit vnus è primis decem Societatis nostræ, quan to perè nempè diuinam gloriam alibi, ac gentis remotissimæ salutem vndecim ipsis tantùm annis Indijs orientalibus promouit, intelligemus plurimos etiam bonorũ hominum, qui diutissimè vixerunt, ne minimam quidem fructus partem prę illo Ecclesiæ Dei attulisse. 14.

CVR A MVLTIS NON PERcipitur is fructus, qui percipi solet ab alijs, quamuis hi minus pro humano iudicio laborare videantur.

QVò per sapiẽtiæ diuinæ vias nolũt incedere, q̃ omninò vult, vt in multa patientia, paupertate, nuditate, quotiescunque occasio id ferat, cœlestia seramus. Cũ enim incommodis ob Dei obsequium tolerandis, aut suorum iudiciorum abnegationi nolunt assuescere, minus amantur à Deo, minus ad eius negotia adhibẽtur, qui magis semetipsos quàm Deum, ac magis ea quæ sunt priuatæ voluntatis, & amoris proprij, quàm animarum salutem diligunt. Nam pro animabus proximorum animas nostras (ita Deo volente) ponere debemus. Hinc itaque fit, vt ad ædificium Christi ex truendum debitis medijs non vtentes, vix quidquam solidi vnquam ædificent. 1.

Huius verò potissima causſa est, quòd nunquam altè gustarunt, quàm suauis sit cibus, qui de mensa crucis Christi Domini, hoc est, in multa tribulatione sumptus in corde coquitur, vbi scilicet ex charitate animæ quasi esurijuntur, & manducantur. 2.

Aut, quoniam proprij nominis honorẽ (quasi ij sint magni Concionatores, qui frequentes habent auditores, aut multa verba effundunt) tâquam scopum, ac præmiũ suorum laborum stultissimè sibi præfixerunt. 3.

Aut in curiosis & inutilibus studijs pro eorum curiositate potius quam pro ratione tempus, quę pretiosissima res est, insumũt. Id interim quod præ manibus habẽt, & ad quod missi sunt, fallaci torpore omittentes. 4.

Aut forsan quoniã declinantes alias cõfusiones, indirectè, nec syncerè, vel quæsiuerunt, vel saltem amarunt ipsarum missionum 5.

onũ occasiones, in quibus dũ proprię volũtatis radix viresci t, diuina virtus arescit, & Christi voluntati ponitur obex.

6. Aut sese negotijs secularibus falsò boni prætextu implicãtes non intelligunt, vel quid sibi tẽporis ijs in rebus perit, vel quas difficultates, & obicem spiritualiũ negotiorum progressui admouẽt, vel deniq; quã circumspectè cauendum est, ne cœlum terra misceatur ab ijs, qui cùm se cœlestibus rebus prorsus addixerint, proni & præcipites in terrena negotiarunt.

7. Aut superiorum & meliorum consilia sic spernunt, vt de suo capite nouam insinuandæ fidei, & pietatis ratione inuehere, aut inuectã sequi, vel hæreticis quoq; principibus præstito aliquo iureiurando temerè, vel callido potiùs astu quã prudẽti simplicitate docere, quæ fidei sunt, audent. In operibus autem (vt S. Basilius inquit) contra præscriptum superiorum factis maius peccatum est, quã bonitas eorundẽ operũ sit, quæ tamen nulla esse potest in insinuandæ fidei alia, quã decet ratione. Sed & æquũ est (ait D. Bernardus) vt qui Deo non obedit, huic inferior pars, id est, caro non obtẽperet. Ac nullo alio vitio præcipitem diabolus monachum pertrahit ac perducit ad mortem, quàm cùm eum neglectis consilijs seniorum, suo iudicio persuaserit, definitioniq; confidere: quemadmodum dixit Moyses apud Cassianum.

8. Aut quòd ea in corporis parte in quá positi sunt, manere nolunt: vel præposterè tractant, quæ essent ordinatè tradenda, vel deniq; ea docere alios volunt, quæ ipsi nõdum percepere, nec verò eos, qui ea norunt cõsulere magna cũ animi demissiõe volũt.

9. Aut verentur, quin si quos ad Christum Dominum & eius Ecclesiam adiunxerint, hi demũ Sacerdotes Catholicos nõ sint habituri, qui eos excolãt. Potẽs autẽ est Deus suscitare ex lapidibus filios Israel. Quare nec destitere Patres antiqui (vt etiam Pater Franciscus Xauerius nostro tempore fecit in Indijs) quò minus aliquibus conuertendis operam suam nauauerint, licet nulla tum spes affulgeret præsentium operariorum; qui verò conuersi sunt, ipsi per se diuina tantùm gratia nixi, à gentilium erroribus diu abstinuerunt, ac non paucos post annos à D. bonitate ad illos missi sunt alij Sacerdotes, qui illos iterum Sacramentis muniuerunt.

10. Aut quòd omissa spirituali cura salutis suorũ domesticorum alijs vacant, cùm qui eam deserit, crudeli sit deterior, certos autẽ pro incertis relinquere, nec ordinatæ charitatis, neque sinceri iudicij, ac proinde nec diuinæ voluntatis est argumentum.

11. Aut suæ quieti, & commodis priuatis eorum vitam prætexunt, qui sese contemplationi dedidere. Ita enim quoniã in eos, qui proximorum saluti vacant, turbationes plerumq; cadunt, studium interioris pacis obtendunt, semetipsos potius quàm alios fallentes. Interea verò meditari nolunt, eos, qui reuera se totos vitæ contemplationi addixerunt, omnia mundana reliquisse: sub aliorum obedientia humiliter ac diu vixisse, incommoda penè incredibilia volenti animo subijsse: fratribus, à quibus fuerat sibi inseruitum diuturna probatione inseruisse: omnem quietẽ vt athletas insuperabiles abs se amouisse. Quo verò tẽpore hęresis, & aliæ persecutiones Ecclesiã Dei oppugnarunt, non defuisse eos qui vita contemplatiua relicta, cucurrerunt ad certanda pro fide Christi bona certamina, sicuti de Aphraate & Isaaco memoria proditum est. Interim autem dum orationi vacabant, maximam vitę partem nullo penè cibo traducentes, etiã in vinea Domini (oblata occasione) strenuè laborarunt. Quòd ipsi quoq; Sanctę Magdalenæ meliorẽ licet partem elegerit, scimus contigisse. 12.

Aut quod sese frustrà tempus terere existimãt, si inter mercatores versantur, quoniam hi ab illicitis commercijs abstinere nolentes, viam sibi salutis præcludunt. Nam & inter tales aliqui reperiuntur, qui pietatis studio incensi exemplo alijs relinquì possint, multa verò alia peccata queunt impediri, quibus sublatis radix vsurarum auaritia ope diuina potest euelli. Ac vt illa euelli non posset, minor certè pœna futura est ijs, qui reliqua peccata dimiserunt, præterquam quod iustificatur diuina iustitia, quando misericordiæ vijs ij noluerunt insistere.

Aut quoniã diuina gratia qua erant ornati cum aliquo mitterentur, hanc aliquo peccato commisso amiserunt, q̃ nisi celerrima contritione & aperta confessione eluant, cœciores indies fiunt, & in alia peccata grauiora præcipites ruunt. 13.

Aut denique quoniam alijs prosperè negotium diuinum agentibus, non solùm haud congaudent, verùm etiam inuident, quæ fraternæ gratię inuidentia cùm aduersus Spiritum sanctum horribile facinus sit, sanè fontem diuinę gratiæ in illis citissimè exsiccat. 14.

RATIO, HAEC IMPEDImenta amouendi, diuina gratia aspirante.

PECCATORVM propriorum & pronitatum ad malum sedula & assidua consideratio, atque amoris proprij diligentissima extirpatio. Vtrumque autem certè assequimur, si nos nihil ex nobis esse,

nos (vti aiebat S. Catharina Senensis) nunquam Deum rogasse, vt nos crearet meminerimus.

2. Ac verò si ex innumeris tentationibus, quibus à Deo sapientissimè permittimur oppugnari, intelligamus, nos si quid ex nobis possemus illas libenter ac sæpè velle amoliri. Quod quando efficere nequimus, sanè quid ipsi simus, facilè cognoscere possumus.

3. Diuinæ bonitatis accuratissima perpensio, quam in bonæ voluntatis largitione agnoscimus, atque item quòd sæpissimè nobis subtrahit occasiones, ne ruamus in deteriora peccata: quod beneficium infinitâ meditandi, & ex animo gratias Deo agendi materiam præstat.

4. Contritionis assequendæ vigilantissimum studium, & non dilata confessio sincerissima peccatorum, cum obfirmato proposito ea relinquendi, & fructus pœnitentiæ dignos faciendi; quam ad rem multum facit, id quod in vitæ Beatæ Catharinę, filiæ Sanctę Brigittæ de confessione integrè facienda, scriptum est.

5. Obedientiæ amor, & obsequium erga eandem obedientiam re ipsa promptissimum impensum.

6. Sedulum proprij muneris studium, eiusque non intermissa vacatio, adhibita diligentia vt idioma eorum, inter quos versamur, addiscamus, quod nisi facimus, cùm certè facilimè pueris Catechismum docendis fieri possit, exiguæ id charitatis, & quasi curtę suppellectilis spiritualis, signum est euidens.

7. Tum verò si memorata præstiterimus, in lumine videbimus lumen, quod veri amici Dei, quasi columnam ignis sibi præeuntem conspexerunt, & secuti sunt ad lucem Christi inter infamiam, & bonam famam, & inter ipsos adeò equuleos, atque horrenda cruciamenta inferendam.

QVOD SI RES AD EXItum non perducantur, sequentia cogitanda sunt.

1. IN PRIMIS verissimè nos esse indignissimos, quos Deus purissimis suis manibus tractet ad aliorum animas conuertendas, tum quoniam sæpissimè erga nostrã ipsorum salutem frigidissimi fuimus, tum quod diligentissimè æternum aliorum, & nostrum interitum peccando procurauimus.

2. Deinde nos nisi (tanquam Iosue) possimus triginta tres Reges debellare, posse saltem exploratores immittere, qui populo Dei referant, quanta viderint in terra promissionis, vel munus ipsorum exploratorum à nobis posse præstari, vt alios fortiores excitemus ad prælia Domini præliandum. Quemadmodum Eremita ille siue peregrinus fecit, qui ex Oriente veniens auctor fuit, vt Pontifex Maximus in Gallia sacrum bellum ad Hierosolymam recuperandam indiceret.

Quòd si ne exploratores quidem esse possimus, saltè ipsas sarcinas custodiamus, Deique operarijs humilem operam præstemus, cùm scriptum sit, æquam futuram esse portionem eorum, qui ad sarcinas remanent, & eorum, qui ad prælium proficiscuntur. 3.

Ita quoque nisi ob scelera nostra olim patrata idonei ædificando Dei templo simus, quoniam scilicet (quod Dauidi Regi à Deo obiectum est) etiam ipsi nos sanguinum viri fuimus, saltem aut occasionem præbeamus, aut materiam paremus alijs, vt suo tempore per alios id fiat. Qua in re dignum illud est, quod perpendatur, quod Paulus Orosius libro de arbitrij libertate scriptum reliquit; Ait enim: Aedificari voluit Deus templum nomini suo, & hoc vt non nisi innocens, & bene immaculatus extrueret. Duo ad hoc Reges cunctis viribus eliguntur, vt hique ad adiutorium diuina custodia promittitur: Ad Dauid siquidem dicit Deus: Veritas mea, & misericordia mea cum eo. De Salomone verò testatur: Ipsum elegi mihi in filium, & ego ero ei in patrem. Ex his duobus templum Domini vnus præparat, alter ædificat: præparat senex, perficit puer. Dignum est enim, vt sanctum Domini templum sanctus ædificet. Præparat (vt dixi) senex, sed quasi postquam peccare cessauit: perficit puer, sed tamen penè, cùm adhuc peccare nó cœperit. Ille antè peccauit, hic postea. Ille multo peccato ædificare non meruit: iste multum peccando, quod ædificauerat dereliquit, & inter hæc mirabiliter sibi ordinatio sancta disposuit, vt inter duas ætates, quod perpetuum in homine esse non poterat, pro captu temporis inueniret. Hęc ille. 4.

Porrò sicut ordinatè, & instanter operari debemus, quæcunque diuino auxilio manus nostra potest efficere, ita applicandæ omnes potentiæ sunt ei rei, quæ tanti momenti est, quanti est salus animarum. Qua de re procurandum seriò esset, vt quę aliquando scripsimus de applicatione potentiarum, ea altissimè perciperemus. Propterea adhibenda est humilis, continua, & fidelis oratio, qua petamus à Deo, vt nostris iniquitatibus parcens, non desistat tamen pro sua ineffabili misericordia meliores in vineam suam operarios mittere, totque innocentium & puerorum necessitates 5.

potiùs, quàm nostra peccata respiciat. Hæc autem oratio singulis diebus habita, magnum habebit momentum ad iustissimam iram Dei flectendam.

6. Denique eorum Sanctorum auxilium apud Christum Dominum implorandum est, qui in ijs regionibus, in quibus versamur fidei fundamenta, Deo mandante iecerunt. Quorum Sanctorum vitas meditari multum referret: cum quibus initijs Respublica & cultus diuinus institutus est, ad eadem referenda sit eiusdem instauratio, & ex ijsdem eadem ratio facilimè intelligatur.

MODVS ADIVVANDI proximi, præsertim in locis, in quibus idioma gentis ignoratur.

1. PER interpretem paucissimas aliquas animas initio, quoad eius fieri possit, instituere, quæ quidẽ inprimis sedulò doceantur, ad quem finẽ creati sumus, quem item ad finem reliqua omnia creata sunt. Hæc autem tractatio, & quasi Christianæ doctrinæ fundamentum eos etiam qui solo naturali lumine ducuntur mirificè ad cognitionem boni disponit. Deinde quibus medijs æterna Dei sapientia voluerit, vt ad eum finem peruenieremus: nempè primùm amouendis gratiæ diuinę impedimẽtis, quod consideratione fœditatis peccatorum & pœnitentię sacramento fit, postea fidei doctrina addenda est, ad quã symboli declaratio: spei, ad quã orationis modus, & vis: charitatis, ad quam Dei mandata: Gratiæ, ad quam Sacramentorum dilucida & breuis explicatio, pro vniuscuiusq; captu refertur.

2. Præterea dabitur opera, in Christi Domini, Beatiss. Virginis, & Apostolorũ vitis explicandis, ac gestis Sanctorum enarrandis, qui Euãgelium primò in eas regiones, ad quas mittimur, inuexerunt, si quando inuectum fuit. Id verò multam fidem dicenti faciet, quòd vix adeò ex omnium animis religionis memoria deciderit, quin aliqua reuerentia erga Sanctorum illorum memoriam ferantur, quorum etiam nomina adhuc vel ipsi, vel ipsorum parentes gerunt. Quamobrem & horum vitas exiguo libello complecti, magnum ad Dei gloriam esset operæpretium, non illas quidem vulgari tãtùm Idiomate conscriptas, sed additis propter rudes etiam ipsorum factorum imaginibus, vt & pingi in domibus, & in cordibus altius infigi possint. Matres verò, ac nutrices, & reliqui facilè per eas antiquę & Catholicę religionis pietatẽ in infantiũ animas instillarent. Ludi verò magistri, & pædagogi omni diligentia informandi erunt, quibus exercitia tradere spiritualia, ac deniq; doctrinę Christianæ non solũ vtilitatẽ, verùm etiã vsum & modum illius tradẽdę ostendere, summi ponderis est. Nã & in ea docenda expedit nonnunquã (vbi præsertim, publicè Catholica fides doceri nõdum potest) vt secundã partem doctrinę Christianæ Petri Canisij de Societate nostra declarent, in qua de vitijs declinãdis, ac de virtutibus cõparandis agitur. Ita enim fit, vt nõ solũ ipsi pueri (vel naturali lumine) odio incipientes habere peccata, sese disponãt ad fidei donum accipiẽdum vel augẽdum, verũ etiam eorundẽ parentes animaduersa filiorum in melius mutatione erga Ludimagistros sensim afficiãtur, & in veritatem ferãtur ardentiùs. Post absolutã autem peccatorũ & virtutũ tractationem, agi poterit de Decalogo, ac de oratione, quã ad rem maximè conferet Dominicę orationis expositio, quę est in fine Catechismi Romani: Ac deniq; Symboli, & Sacramentorum, quantum satis erit. Ea verò, quæ potiùs priuato colloquio cũ aliquibus aptioribus, quã scriptis tradenda initio sint, intelliget is, qui ea docebit, cùm in aliquibus locis scripta, si in manus aliorũ peruenerint, possint aduersus infirmos persecutionem mouere, vel maleuolis malefaciendi occasionem præbere.

Studiosorum adolescentium emissio ad Catholica seminaria, eisq; auxilium & sustentationem non vno è loco procurare necessarium est, atque vtilissimum. Hos verò cùm pietate, tum præmonitionibus, earum præsertim rerum instruere oportebit, quæ maius ab hæreticis negotium Catholicis exhibent, verbi gratia, de vtraque specie, quid verè à veris Catholicis, & obedientibus Ecclesiæ filijs sentiendum & faciendum sit. Quid de Sacerdotum cœlibatu; quid de Missa vulgari, quid fructuum cõsecutum ex hæresibus. Horũ porrò alumnorum nõ vna ratione tentandi erunt (citra periculum tamẽ) animi, tum interrogationibus, tũ alijs modis, quos diuina lux declarabit. Quoniam verò multę sunt in animis hominum latebræ, & inuolucra, quibus plerique sese Catholicos, aut probos fingunt, cùm reuera non sint, his diligentissimè accepta opportunitate (ne scilicet crederent nos illis diffidere) tractatus aliquis de sinceritate in agendo, & confitenda fide esset exponendus, mẽdacijq; & duplicitatis grauitas, ac pœna subinde exponenda, cùm & qui corde crederent, ore autem ob metum, aut ob aliam caussam fidem Catholicam pernegarent, hi hæretici habiti, & damnati sint. Huc autem spectat fraudis illorum detectio, qui se 3.

Catholicos esse, & partes sequi, atq; Ecclesiam Romanã agnoscere médaciter dicũt. At cùm extra periculum sunt, aut aliorum sumptibus studia sua absoluerunt, tum astus fallendi aperitur, vel inquiunt, se pro Catholicis intellexisse Lutheranos, Ecclesiam Romanã intelligere triumphantẽ, vel quandam tertiam, quã pacificam ipsi turbulentissimi fingunt, aut simile aliquid. De quibus omnibus responsiones illæ legendæ essent, quas ad pium quendam Septentrionalem misimus, & iam non semel opera Nicolai Milonij Theologi, & optimi viri edita sunt in lucem. Nec verò solùm emittendi studiosi adolescentes, seu scholastici: verùm etiam ij, quorum ingeniũ aptum ad opificia sit, qui cùm ab aliquibus externis Catholicis & pijs instituti fuerint, si redeant in patriam, alios sui similes possint eadem pietate imbuere. Inter alios verò, si qui bibliopolarum, typographorũ, medicorum, chirurgorum & tonsorum filij, & famuli elici possent, magni esset fine dubio momenti, quod qui minus attentè perpendunt, haud facilè intelligunt.

supra fol. 316.

4. Apud nos quoq; famuli per aliquod tempus erudiendi, qui postea apud eos de quibus maior sit spes in diuersis domibus collocentur. Sanctimoniales item & virgines, si quæ in monasterijs viuunt, per eos quos decet instituendæ erunt, & ad pietatẽ accendendæ: Per has autem bonis monitis, ac libris munitas longè lateq; sine strepitu bonum inter consanguineos, affines, & pios alios homines propagari potest. Ab ijs enim quantò minus timetur, tantò maius bonum plerumq; proficiscitur. Quod sanè re ipsa comprobatum est: Cùm etiam illęmet consanguineos, aut affines suos studiosiùs & cautiùs ad seminaria possunt emittere, aut sedi Apostolicę commẽdare, si aliqua eleemosyna adiutæ doceantur, qua ratione id efficere, ad quos literas (vel in cifra) mittere debeant.

5. Sacerdotes mutato habitu capta occasione nundinarum, pios confirmare, quorũ catalogus habeatur, & errantes reducere possent literis allatis, & eleemosynis quoque procuratis, quibus omnes alliciant. Vt enim ouem perditam quærere, & super humeris ad caulam referre opus Christianũ est, & ipsius adeò Christi Domini propriũ, ita hoc præstare mirabiles in animis roborandis, & numero piorum augendo vtilitates parit. Huc autem spectat, si quis Episcopus vel suffraganeus clã ad confirmationis Sacramentũ ministrandum, olea benedicenda, professiones sanctimonialium excipiendas, initiandos (si opus esset, magno tamen cum iudicio) futuros Sacerdotes, aliquando excurrerent.

6. Possent aũt qui ad Catholicã Ecclesiã redeunt, captiuos inuisere, solari & iuuare eos qui in nosodochio sunt, & huius generis opera cũ pauperioribus facere, qui quanto despectiores habentur, tantò minùs ab eis metuitur.

7. Cũ verò vexatio det intellectũ, cumq; eò magis beneficiũ sentiant, quò magis inopes sunt, facilè adducũtur, vt credant ijs, quæ dicuntur, & verisima sunt. Quamobrem & earum animas in salutis viam adducere gratissimum est Deo, apud quem non est acceptio personarum.

8. Si quis aũt alicui Cõcionatori aditus pateret, ad verba de publico suggestu faciendum, cogitet, num vtiliorẽ operam suã ponet, si priùs, quæ de ludimagistris diximus, ea tradat. Fieri enim potest, vt re non satis cõstituta, si antequã discipulos sibi collegerit, palàm docuerit, potiùs strepitus, & impedimentũ, quàm promotio rei inchoatæ, expectetur. Sic autẽ priùs exemplar nostrũ Christus, per vicos, & oppida beneficijs, & verbo animas alliciebat, quã se publicè Hierosolymæ proderet. Literis itẽ scribendis circumspectè, & cautè mittendis debent, ac possunt in fide roborari ij, quos Dominus Iesus cõuertit. Quod & in ipsis triremibus, & cum captiuis fieri posse, vel Africa, & inter Turcas vsu probatum est.

9. Sed & ipsę literæ sine subscriptione loci & personæ aliquando magno cum fructu missæ sunt, vbi cum pietate aliquibus atque prudenter scriptæ fuerunt.

10. Librorũ porrò pro captu & ratione variorũ hominum magnus habeatur numerus, qui quidem cõpacti sint, atq; hi diligenter, & suo tẽpore tum distribuãtur, tum distribuendi pijs relinquantur, inter hos autem sint, qui Sacerdotibus, qui virginibus, qui ludimagistris, & alijs sunt necessarij.

11. Inter modos aũt adiuuãdi proximi, gratissimũ Deo opus esset, si serui & mãcipia, quę sclaui dicũtur, ad eum finẽ emerentur, vt salui fieri possẽt, in idq; sumptus, qui in superuacua impẽdũtur, impẽderentur, vel etiã totum patrimoniũ ci rei dicaretur: si enim cõsulit Christus, dandũ esse pauperibus quicquid habemus, si volumus esse perfecti, quidni optimũ genus pauperũ illę dei creaturæ sunt, quibus non solũ corporum, verùm etiã animarũ necessaria desunt? Hic verò iuuandi proximi modus non nouus est: In Apostolicis enim cõstitutionib⁹, id Apostoli Spiritu S. ducti admonuerunt, cũ lib. 2. ca. 62. earũ à S. Clemẽte Romano ita scriptũ sit: Christianus enim nihil debet in nũdinis impẽdere, nisi in mancipiolũ emẽdo, vt animã eius saluã efficiat, & in quædã alia mercanda ad necessitatem naturæ.

12. Orationis modus qui pios docebitur, eò

eò inprimis spectet, vt Deus non solùm aperire ostium fidei, verùm etiam media reuelare, ac de manu sua liberalissima præbere dignetur, quibus id effici ad diuinam gloriam possit.

LIBRI QVI IDENTIDEM legendi sunt ab ijs, qui de negotio fidei versantur in missionibus.

1. PRæter instituti, pprij cõstitutiones, regulas, & instructiones, aliquid diuinæ scripturæ quotidie legatur eum ad finem inprimis, vt nos immaculati efficiamur.

2. Ex vitis Sanctorum Patrum illæ potissimum attentè legantur, in quibus opera, & charitas ardentior cõtinetur, qua proximorum salus procurata est. Horum autem qui diriora, & longiora tormenta perpessi sunt, qualia S. Clemens Ancyranus pertulit, qui vicies octies martyr fuit, cùm viginti & octo annorum spatio mira cruciamenta perpessus sit.

3. Reuelationes S. Brigittæ, ac præsertim harum tertius liber admirabilis, & solidę ac cœlestis doctrinæ plenus.

4. Omnia scripta S. Catharinæ Senensis, præcipuè verò Epistolę diuinitus certè dictatę, ac Dialogi etiam Latinè Ingolstadij nouissimè editi.

5. Gerson de imitatione Christi.

6. Quę verò ad hæreses refellẽdas, vel item ad pietatẽ insinuandã ratio in sacra scriptura, & patribus perlegẽdis adhiberi debeat, ea in libello responsionũ ad septẽtrionalẽ, de quo supra locuti sumus, continentur.

LOCA QVÆDAM INSIGNIA, quæ aliquorum dierum spatio, posset qui versatur in missionibus meditari.

Ex Euangelio S. Ioannis cap. 15.

SICVT palmes nõ potest ferre fructũ à semetipso, nisi mãserit in vite, sic nec vos, nisi in me mãseritis. Ego sum vitis, vos palmites, qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructũ multũ: Quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me nõ manserit, mittetur foras, sicut palmes & arescet, & colligẽt eũ, & in ignẽ mittent, & ardet. Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quod cunque volueritis petetis, & fiet vobis. In hoc clarificatus est pater meus, vt fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli.

EX LIBRO PAVLI OROSII de libero arbitrio

AT si vis aperti⁹ accipere testimoniũ, quia cũ vtiq; posset Deus, tamẽ ꝓ ipsa sua ordinatione non faciat, dicit ad Petrũ: An putas me non posse modo rogare patrẽ meum, & exhibebit mihi plusquã duodecim legiones angelorum? Sed quomodo cõplebuntur scripturę? Quia sic oportet fieri. Vides ergo, quia operator temporis temperat virtutes, & ratio dispositionis miscet potentię patientiam. Deinde ait Dominus: Reconde gladium in theca: Fieri enim nõ potest, vt calicem quem mihi dedit pater, non bibam illum: Et tamen Deus nihil nõ potest, nec est quicquam quod non faciat, nisi fortè quod nolit, non oporteat, non proponat.

EX REVELATIONVM S. Brigittæ lib. 4. cap. 31.

MAter Dei loquitur: Qui cõducit operariũ ad laborandũ, dicẽdo ei, porta arenam de littore, & inquire in quolibet onere, si fortè ibi inuenire poteris granum auri, non minor erit merces eius, si nihil inueniret, quàm si reperiret multum. Sic est etiam cũ illo, qui verbo & opere ex diuina charitate laborat ad profectũ animarũ, non enim erit minor merces illi, si nullos conuerterit, quã si multos: sicut Magister dixit exemplũ: Ille, inquit, bellator, qui ad præceptũ Domini sui egrediens ad bellum, & habens velle fortiter dimicandi, rediret sauciatus, nullum habens captiuum, non minorem mercedem obtineret amisso bello, propter voluntatem bonã, quàm si victoriã fuisset consecutus. Sic est etiam cum amicis Dei. Nam pro quolibet verbo & opere quod faciunt propter Deum, & vt animæ emendentur, nec non & pro qualibet hora tribulationis, quam patiuntur propter Deum, coronabuntur, siue multi conuertantur, siue nullus.

B. PATRIS NOSTRI IGnatij Loiolæ Iesu societatis fundatoris dictum, obseruatu dignissimum, de ratione conficiendorum arduorum negotiorum ad Dei gloriam.

1. SOlebat dicere nonnunquã B. ille Pater, se in difficilibus quibusque negotijs ita rẽ totis viribus Deo cõmendare cõsueuisse, ac si nulla humana industria, nulla alicuius cooperatio ad ea cõficienda præter Deum ipsum esset necessaria, aut adhibenda. Cũ verò id faceret, tum ita cooperari se solitũ ad eadẽ ad exitum perducenda, ac si nihil Deus in illa cõferret, nempè cũ sciret Deũ inprimis esse cognoscendũ auctorem omnis boni, ac sine quo nihil effici possit: intelligebat itẽ quãdo diuina eius sapiẽtia cooperationẽ exigit suarũ creaturarũ, istam cooperationẽ toto pectore esse ad rem adhibẽdam. Sic arduarum quarumcunq; rerum ad Dei gloriam spectantium aiebat, semper exitum se esse consequutum.

2. Videat deniq; sitiens animarum salutẽ, quę de Origene illo doctissimo scribit Nicephorus: Ille enim Origenes, cùm plures atq;

atq; ipsum suum genitorem martyres præmisisset in cœlum, summosq; labores in cõuertendis animabus pertulisset, ita vt è domo in domos per foramina clàm ad fidem piorum fouendam, inter summa pericula penetraret, tandem, quia humilitatem ac seipsum non custodiuit in multos errores miserrimè cecidit. Itaq; qui stat, videat ne cadat. Et qui mittitur, caucat ne exeat extra se.

3. Si verò laboris, aut solicitudinis, & periculorum eum tædet, cogitet, num reuera credat purgatorium esse, atq; an multa centena annorum horridarum pœnarum, cum momento laborum huius vitæ libenter vellet commutare.

4. Singulis porrò diebus non cesset illud Apostolicum orare: Domine adauge nobis fidem.

DEO SIT GLORIA IN æternum, & vltra.

HYMNVS AD CHRISTVM SALVATOREM

à Sancto Clemente Alexandrino compositus, è Græco verbatim nulla versus habita ratione traductus; pro pueris rectè instituendis.

FRENVM pullorum indocilium,
Penna volucrum non errantium,
Verus clauus infantium,
Pastor agnorum regalium,
Tuos simplices,
Pueros congrega,
Ad sanctè laudandum,
Sincerè canendum,
Ore innoxio
Christum puerorum Ducem,
Rex Sanctorum,
Verbum, qui domas omnia,
Patris altissimi,
Sapientiæ rector,
Laborum sustentaculum,
Aeuo gaudens,
Humani generis
Saluator Iesu,
Pastor, arator,
Clauus, frenum,
Penna cœlestis
Sanctissimi gregis.
Piscator hominum,
Qui salui fiunt.
Pelagi vitij
Pisces castos
Vnda ex infesta
Dulci vita inescans.
Sis Dux ouium
Rationalium pastor
Sancte, sis Dux,
Rex, puerorum intactorum.
Vestigia Christi,
Vita cœlestis,
Verbum perenne,
Aeuum infinitum,
Lux æterna,
Fons misericordiæ,
Operatrix virtutis,
Honesta vita,
Deum laudent, Christe IESV.
Lac cœleste
Dulcibus vberibus
Nymphæ Gratiarum
Sapientiæ tuæ expressum
Infantuli
Ore tenero
Enutriti.
Mammæ rationalis
Roscido spiritu
Impleti,
Laudes simplices,
Hymnos veraces,
Regi Christo,
Mercedes sanctas
Vitæ doctrinæ,
Canamus simul.
Canamus simpliciter
Puerum valentem,
Chorus pacis,
Christo geniti,
Populus modestus,
Psallamus simul Deum pacis.

FINIS.

INDEX RERVM MEMORABILIVM HVIVS OPERIS.

A.

Aegyptiorum annus 207.a
Aegyptum ab Hebræis iustè spoliatum 169.b
Aepinus Christum infernalem cruciatum passum vult 194.b
Alberti Bauariæ Ducis insignis laus 314.a.b *studia in tuenda Catholica fide* ibid.
Alberti Campensis de Moscorũ frequentia error. 13.b
Albertus Pighius cõtra Melanchthonẽ scripsit 250.a
Albertus Sperlingius scriptum edit contra Smidelinum 165.b
Alexander Canobius Legatus ad Moscum 27.a
Alexandrinum Patriarchatum qui hæretici occuparunt 48.a
D. Ambrosius quæ de cœlibatu Clericorum scripsit 234.b
Amelij Platonici Philosophi de initio Euangelij secundum Ioannem censura 185.b
Anabaptistæ Christum nõ credũt verũ hominem fuisse. 194.a. *scripturam sacram corruptam blasphemant* 132.b
Anastasia Vxor Moscouiæ Ducis 17.a
Ancyranum Concilium quæ de cœlibatu sacerdotum habet 249.b.250.a.b. *Hæreticos nostri temporis condemnat* 249.b
Andreas Ouiedus 9.a
Angli Christianã fidẽ àquo acceperunt 50.a. *quo tẽpore* 327.b. *ab Ecclesia Catholica cur recesserunt* 47.a
Anglicæ nauigationes in Moscouiam 16.b
Anglicanæ Ecclesiæ caput femina 47.a.50.a
Anna Poloniæ Regina q̃ ad Possevinũ scripsit 113.a.b
Anni correctio quã necessaria 207. *& seq. quomodo in ea laboratũ ab Hebræis & Ethnicis ante Christi aduentum ibid. Post Christi aduentum* 208.b. *& seq. Nicæna Synodus quæ in ea egerit* 209. *& seq.*
Anni correctionẽ cur Deus ad nostra tempora distulerit 213.b. *& seq. ad Pontificem maximum pertinere* 211.a.214.a
Annus Chaldæis quot diebus constet 207.a. *Ptolemæo quot* 208.a.b. *à Iulio & Augusto Impp. correctus* 208.a
Antichristi aduentus sex signis in sacra scriptura præmonstratus 47.a.b. *membra quæ* 303.a
Antichristum falsa miracula edeturũ Patres docent 47.b. *nondum fuisse probatur* ibid.
Antichristus quis sit. 302.b. *AEgypti, Lybiæ, atq; AEthiopiæ regna inuadet* 47.b
Antiochenum Patriarchatum qui hæretici occuparunt 48.a
D. Antonius Eremita Arianis quantam cladem intulit 386.a. *Prophetiæ donũ habuit* 325.b. *eius de sua bibliotheca dictum* 214.b
Antonij Possevini colloquiũ primũ publicũ de Catholica religione cũ Mosco 31.a.b. *& seq. Secundũ* 35.b. *& seq. Tertiũ* 36.a. *& seq. Cõtentio cũ Legato Moscouiæ, & cũ Græcis, Venetijs.* 22.a.b. *Oratio ad Moscorũ Principẽ de instituti Patrũ societatis Iesu ratione.* 20.a.b. *Socij prima legatione in Moscouia relicti quomodo excepti* 19.b
Antonio Possevino in Moscouia qui honores exhibiti 35.b. *pacis determinatio cõmittitur* 91.a
Antonius Possevinus 57.a.b.58.b.59.a.b.114.b. *quomodo Chytraũ ad vnitatẽ Ecclesiæ hortatus sit* 119.a.b *In tertio colloquio cũ Moscouiæ Duce quo honore exceptus* 36.a.b. *ad fidẽ liberè confitendã suos animat* 35.b. *Ioan. Zamoscium ad pacem hortatur* 74.b. *Legatus summi Pontificis ad Moscum, quo honore exceptus* 18.a.b. 19.a.b. *Metropolitæ Moscouiæ manus cur osculari non vult.* 37.a.b. *Moscouiæ Ducis manus osculatur.* 35.a. *Moscouiæ Duci pro Legatis caput amputandum offert, si quid Dux in illos seuerius statuat* 91.a.80.a. *ipsi, quæ de pace componẽda apud Stephanũ Regem egerit, scribit.* 61.b. 66.a. *Pacem quàm citissimè ineundam cum Polonis suadet* 62.a.b. *Precibus Moscorum non vult interesse & quare* 36.b. *In Moscouia periculum mortis incurrit, & quare* 36.a. *Pontifici Maximo vt ad Episcopos Russiæ scribat suadet, & quare* 11.a.b. *vt Moschi vinculo religionis nobis iungantur Pontifici incumbendũ esse docet* 26.a.b. *Sacerdotibus facultatem sibi à Summo Pontifice concessam ad templa in Liuonia consecranda, & hæreticos absoluendos cõcedit* 109.a.b. *quæ de pace inter Suecia Regem & Moscum egerit* 63.a
D. Apollinaris Rauennæ martyrium passus 385.b
Apostolicus Canon 27. *quæ de Clericorum cælibatu statuit* 234.a
Apostoli post susceptum apostolatum cœlibes fuere 242.a *& seq.*
Apostolorum decretum de abstinentia à suffocato & sanguine quomodo intelligendum 42.b. *quomodo intellexerunt Patres.* ibid.
Arcium in tractatu pacis Poloniæ regi à Moscо traditarum nomina 94.a
Armenis Moscorũ templa cur nõ liceat ingredi 25.a
Arriani Christi regnum exiguo post Ascensionem eius tẽpore durasse docent, refutatur illa opinio 178.a. *Coranum Mahometis legem probant* 179.b. *duos libros edunt* 178.a. *de Luthero Melanchthone, Caluino, Zuinglio, Serueto, Erasmo quid sentiat* 183.a *Personarum in Trinitate diuersitatem negat* 187.b. *In Polonia petunt contentum* 174.b. *sacram scri-*

pturam & epistolas B. Pauli ad Hebræos reiici-unt 152.a
Arrianorum in Ecclesiam & Ecclesiasticos viros persecutio 152. libris tolluntur 152.a
Arrij mors 152.a. eius opiniones quæ 150.a
Arrium quid ad hæresim permouit 152.a
Arrijs homoousio impugnat 150.a. stipula mūdi 247.a
Articuli Concordiæ Augustensis colloquij 351.a.b. & seq.
Articulos omnes fidei catholicæ qui non credit saluari non potest 316.a
Articulum quintum fidei; Descendit ad Inferos quomodo hæretici explicant 194.b
In Asiam per Moscouiam quale iter 25.a
Astracanum Emporium 12.b.16.b
Astronomi diuinantes taxantur 214.b & seq.
Atheismorum origo 151.a. & seq.
Augustana Confessio quæ 348.a.b. Quæ Carolo V. Imperatori oblata non vna, sed plures & dissidentes 348.a. Antiquitati vniuersæ repugnat 350.a. Auctores qui contra ipsam scripsere 355.a. & seq. Carolo V. Imperatori quantum displicuit 352.b. cum catholicis primò in omnibus fere consensit 350.b Hi florici & Theologi huius temporis ipsam damnant 355.b. & seq. Hosij Cardinalis de ea cum catholica religione non permittenda responsum 358.b. Lutheri missio ipsam damnat 353.a.b. & seq. In eodē regno cum Catholica religione non permittenda 359.a.b. Ab omnibus Synodis, Imperatoribus, Regibus, & Academijs damnata 350.b. & seq.
Augustini de hæreticis cur in hæresi perseuerent dictū 331.a.b
Augustinus de Ecclesia quæ scripsit. 322.b. an dixerit hominem propriis viribus posse venire in cognitionē Trinitatis 182.b
Augustus Cæsar in cœlibes pœnas statuit 259.a

B.

Baptismus 225.b. Græcorum & Latinorum re ipsa idem, ceremonijs differt. 40.b.
Baptismus Moscorum 5.b
Baptizatio bis in anno quæ apud Moscos sit. 6.a
Bartholomæus Scultetus Gorlicijensis Lutheranus quæ pro Gregoriano Kalendario scripsit 222.c
Bartoldus Rorbarensis Spiræ combustus docuit Christum in cruce de salute sua dubitasse 164.a
D. Basilius quæ de cœlibatu Clericorum scripsit 232 b. Pater Monachorum 247.b
Belli inter Polonos & Moscos clades 68.b.69.a
Beza in Christo duas naturas facit 161.a. Deum facit auctorem peccati 171.a. Nestorij hæresim ab inferis reuocat 193.b. Poltrotum ad cædem Guisij incitauit 304.b. quæ è sacra scriptura reiecit 132.b
Beza de Christi in cruce anxietate sententia 164.a.
vocatio & progressus in hæresi 312.b
Biblia corrupta ab hæreticis 301.b. quomodo & quæ legenda 331.b. 332.a Lutheri corrupta ibid. 264.a
Bibliotheca Romæ in Vaticano 210.b. ad eam confugere solent Patriarchæ Orientales ibid.
Bohemia quibus in locis habet fidē Catholicā 314.a
Bohemi qui fratres appellantur cur Augustanam cōfessionem non recipiunt 349.b
Bonum lumini comparatur 141.b
Brasiliense concilium corruptum 237.b
Brentiani Christum in omnibus creaturis realiter existentem affirmant 195.a
Brentius Christi personam cum humanitate confundit 165.a. Christum Inferni pœnas sustinuisse vult 194.a. Descendere ad Inferos quid ipsi sit 194.b. Post Gregorium Magnum errores in Ecclesia irrepsisse commentus est 330.b.
Bucerus moriens asseruit Messiam nondum natū 163.a 193.b. eius opinio de his qui ad Synodū vocādi 149.b

C.

CAEsarij insignis locus de Eucharistia 264.b. & seq.
Caluiniana puella cum Dæmonibus & Incubis rem habet 308.b
Caluinianæ religionis cum Mahometismo consonantia ipso Caluiniano teste 309.b
Caluinianorum versus Indiam nauigationes 307.a
Tyrannis in Catholicos 304.a
Caluini de Athanasij Symbolo censura 161.a. De Christi anxietate in cruce opinio 164.a. De Descensu Christi ad Inferos 163.a de passionis Christi fructu 163.b. mors & vita 312.b. circa sanctissimam Trinitatem errores 154.a.
Caluinus Arrianam & Sabellianam hæresim resuscitat 157.b. Christo adimit diuinitatem 160.a. Christum & Spiritum Sanctum per se Deos facit 193.a Deum facit auctorem peccati 171.a. alibi idem negat ibid.b. Se primitiuam Ecclesiam probare fingit. 144.a. Luthero callidior 154. militum Præfecto iubet caput amputari Geneuæ 304.b. è sacra scriptura quæ reiecit 132.b. nouus Trideita 158.b
Caro quid in scripturis significet 200.b
Caroli V. Imp. vox in bello Germanico 303.b
Carolus Boromeus Card quæ pro cœlibatu sacerdotū egerit 259.b
Carolus Magnus vt pueri rite instituerentur quantū laborauit 372.b
Carolus V. Imp. in rebus fidei noluit esse iudex 359.b
Carolstadius non credit esse Deum 192.b
Casanenses 12.b.14.a. quomodo Moscouiæ Duci subiecti 25.a
Catechismi Catholici docendi necessitas 371.a.b. & seq. vtilitas 376. obiectiones refutantur 379. docendi ratio 380.a.b
B. Catharina Senensis 386.a quot annos vixerit ib.b
Catholica fides in Moscouia quomodo permissa 4.a 32.b.64.b
Catholicæ fidei omnes articulos qui nō seruat, non potest saluari 316.a in Asiam per Moscouiam promouendæ quæ spes 25.ab. & seq. in Moscouiam promouendæ difficultates 6.b.7.a.b. rationes & modus 9.b.10.a.11.a.b. spes 7.b.8.a 26.a 27.b. Veritas Episcoporum perpetua successione probatur 34.a 327.b.328.b. & seq.
Catholici quomodo crucis signum siniunt 43.a eadē dogmata profitentur quæ Patres antiqui habuerunt 330.a
Catholicorum victoriæ contra hæreticos 303.b
Catholicus quis 328.b
Chalcedonēsis Concilij conclusio de naturarū in Christo diuersitate 167.b Diffinitio 205.a
Chaldæorum annus 207.a
Chemnitij de Kalendario correcto opinio 222.a
Christi de Deitate quid sentiant Ariani Transsyluanici 187.b. Diuinitas quid humanitati communicat 167.a. duæ naturæ constituunt vnum individuum 166.b. de Christo hæreticorum errores 193.a.b. Frācisci Dauidis 188.b. & seq.
Christophorus Caieuius 5.a
Christophorus Transsyluaniæ Princeps quæ pro Catholica religione egerit 343. Hæresim Francisci Dauidis exstinguit ibid. eius laus ibid. mors ibid.
Christus est ferrum ignitum 143.a. fons vitæ 56.a granum sinapis 137.b. peccatum verè sustulit 170.b Verbum quomodo dicatur 184.a.b
Chytræus vide Dauid Chytræus
Circassi 12.b.25.b
S. Clemens cur Laicis præscripsit ne raderent barbam 35.a
Cœlibatus clericorum ex Conciliis docetur 229.a & seq. 254.a. 281.a.b. & seq. ex Patrib. 231.b. & seq. 234.b. 281.b. & seq. Ex sacra scriptura 238.b. obiectiones refutantur 259.b. 284.a.b
Cœna Dominica Catholicorum 264.a.b. hæreticorum nostri temporis 263.a
Colloquia Hæreticorum de rebus fidei coram secularibus Principibus non admittenda 357.b. & seq.
Concilia generalia Catholica & confirmata 335.a.b generalia partim confirmata, partim reprobata ibid. & 237.a. generalia hæretica & reprobata 336.b. particularia tam probata quàm non probata 337.a. & seq. particularia reprobata 339.a
Concilij Nicæni canon quartus quarum mulierum cohabitationem clero interdixit 228.a
Conciliorum vtilitas 57.a
Concilium quid sit 339.b
Concordia Lutheranorum cum Catholicis 350.b. & seq. Articuli concordiæ 351.a.b. & seq. Luthero nō placet 352.a
Constantinopolis quando à Turcis capta 48.a quo die 219.a
Constantinopolitani Patriarchæ censura aduersus Tubingenses & VVirtenbergenses 120.a
Constantinopolitanum Patriarchatum qui hæretici occuparunt 49.a.b
Constantinopolitanus Episcopus Oecumenicus seu Vniuersalis dictus, 38.b. Patriarcha ibid. summo Pontifici quando se parem fecit ibid.
Constantinus Magnus Leges in cœlibes latas abrogauit. 259.a.b. noluit esse iudex in rebus fidei 148.a 356.a. Iudaïs infestus 215.b. Byzantium imperij sedem quare transtulit 38.b
Constantinus Pogonatus Imp. ad Pont. Max. quæ scripsit 236.a
Constātiº Imp. Antichristº ab Athanasio dicitur 148.a
Signi S. Crucis mysterium explicatur 43.a. vis admiranda 270.b

D.

SDamasceni verba; Ex filio Spiritum non dicimus explicantur 54.a.b
S. Damasus Constantinopolitanam 2. Synodum confirmauit 52.a
Dauid Chytræus Græcos Lutheranæ doctrinæ subscripsisse fingit 120.a hæreses omnes laudat 120.b. Pōtificis Max. primatum nesciens astruit 261.b. Sacerdotes quomodo appellat ibid. Sueciæ Regem doctrinæ suæ censorem fecit ibid.b. Synodos humanam traditionem vocat 256.b. quatuor priores verbo approbat, re minimè 143.b
Dauidis Chytræi censura de B. Augustino 143.b. Fraus in citandis auctoribº 245.b. incōstantia & leuitas 251.a effrons impudentia 253.b. modestia qualis 121.a perfidia in citandis Synodis 117.a
Dauid Georgiani carnis resurrectionē negant. 195.b
Dei omnipotentiam negant Zuingliani 193.a Prouidentia 228.a
Deos duos constituēre Marciō, Manichæº &c. 168.b
Derpatum ciuitas Liuoniæ 81.a. eam Moscus Polonis ægrè restituere vult, & quare 80.a
Deum auctorem malefaciunt hæretici nostri temporis 168.b. & 169.a idem docent Caluinus & Beza 171.a idem Melanchthon 170.a qui Catholici contra illum errorem scripserunt 171.b
Deus vnus 199.a PATER 199.a FILIVS ibi.b. 203.a vnus non duo 203.b. 204.b. 206.a
S. Dominicus 373.b
Dona summi Pontificis ad Moscum qualia esse debeant 29.b. quæ Posseuinus ad Moscum attulit ibid.

E.

ECclesia 44.b. Apostolica cur dicitur 328.b & seq. Catholica & Vniuersalis cur 326.b. & seq. nec deficit, nec deficiet 322.a An esse potest vbi non sunt Episcopi & sacerdotes 317.b. 298.a Errare cur non possit 326.a. fidei vbiq; prima fundamenta iecit 325.a.b Hæreticorū oppugnationibus nō labefactatur, 326.a 327.a Imperia sibi addicta auget 326.b Interibit nunquam 44.b. 48.b. 49.a. 326.a Inuisibilis non est 142.b. 323.b In quibus locis adhuc est 313.b Orientalis quoties cum Occidentali consensit. 7.a. 39.a. 56.b. in quibus ab Occidentali dissentit 38.a.b. & seq. an ad eam appellare licet 321.a Peccatores etiam habet 325.a Sancta quare 325. atriumphans nec spem habet, nec fidem 322.a Vna est 58.b. 325.a. 360.b. 323.b. 216.a. 227.b. cur vna dicitur 324. & seq. An ita in eam credendum sit vt in Deum 330.b Extra eam nemo saluari potest 44.b. 316.a.b. extra eam qui baptizantur verè baptizati 319.a
Ecclesiæ caput Christº 324.a. in Græcia facies 120.a miracula solum semper in Ecclesia fuēre 325.b. varia nomina 318.a. occidentalis laus 321.a Partes quæ 145.a.b Prophetiæ donum solum in Ecclesia fuit 325.b Sacramentorum administratio non est vera eius proprietas 330.b. Successio quàm necessaria in Ecclesia 328.b. & seq. Successionem eius interruptam annotarunt Patres 329.b. Vnitas

non scindenda 44.b.145.a.359.a.b Vnum præesse quàm vtile 360.a
Ecclesiam omnes Hæreses, sectæ & impietates oppugnant 313. b Sanctam esse negant nostri temporis Hæretici 195.a
Ecclesiastica Heriarcha quid 145.b
Enoch & Eliam ante Antichristi aduentum venturos qui Patres probant 47.b
Ephesinũ Cõcilium aduersus quem coactum 198.b ab Alberto Bauariæ Duce Feltano vertendum datur 314.b Spiritum S. à Filio quoq; procedere testatur 56.b
Episcopi à summo Pontifice confirmantur 45.b Christi sunt vicarij, non successores 267.b
Episcoporum in Synodis auctoritas 145.b.148.a
Erasmi Roterod. vita 362.a.b
Erasmus Roderodamus Arianis viam strauit 182.b 362.b. contra Lutheranos quæ scripsit 257.a
Esaiæ de dignitate summi Pontificis locus 34.b
Euangelica vita qualis esse debet 136.b
Eucharistiæ Sacramentũ in Ecclesia adoratũ 305.b Christum in eo verum esse 307.b.226.b.265.b. Peccatores in eo Christi corpus non recipere putant Græci 43.b. typis veteris testamenti subindicatum 272.a
Eucharistiæ sacramenti consecratio ex patribus probatur 264.b. vtilitates 272.a.b. & seq. Vtraq; species an danda laicis 277.b. & seq 299.a.b Auctores qui de ea quæstione scripsêre 300.b
Eudoxiæ Imperatricis sepulchrum ob ipsius excommunicationem intremuit 48.a
Eustathius quomodo in hæresim lapsus 255.a. eius errores 254.b
Excommunicatio summopere timenda 48.a
Excommunicatus olim Satanæ corporaliter tradebatur 320.b sacramenta administrans peccat ibid.

F.

FAtum statuit Lutherus 169.b
Festa quæ Mosci colant, quæ non 5.a
Fidei Articulum quintum, Descendit ad Inferos quomodo hæretici explicent 194.b. dogmata non omnibus temere propalanda 127.b Veritas Episcoporum perpetua successione probatur 34.a.327.b.328.b & seq.
Fides quanto opere necessaria 197.b. & seq.
Flacciani Augustanam Confessionem cur reiecerunt 349.a.b
Florentinum Concilium ad Moscum missum 58.b
Fons vitæ Christus 56.a
Fornicatio simplex apud Græcos & Ruthenos nõ est peccatum 43.b. refutatur ibid.
Frãciscanorum in Polonia laus, & quot Vilnæ sint 315.a
Francisci Dauidis theses impiæ 188.a
Franciscus Dauidis Arrianus inficit Transsyluaniam 177.a Christi regnum fore terrenum docet 190.a refutatur ibid. Christi verba ad legis & Propheta rum normam expendenda 189.a. Christo non fidendum 190.b Christum non adorandum ibid. Deum non posse vocari 190.a.193.a Ex ore Dei locutum negat 188.b. è semine Iosephi natũ vocat ibid. Omnino non inuocandum 191.a. non esse mediatorem ibid. a. non esse sacerdotem ibid. b Saluatorem esse negat ib. Dæmonibus animã tradit 192.a. in infamiam cadit ibid, extremo supplicio adiudicatur 188.a.191.b. vius fœtet 192.a
Franciscus Stancarus Italus in Transsyluania Arianismum docet 177.a
Franciscus Xauerius 9.b.386.b
Francones à quo Christianam fidem hauserunt. 327.b

G.

GAngrensis Synodus quãdo habita 254.b qua de cœlibatu sacerdotum statuit 254.a
Generatio varia est 187.a.b
Gentilis Arianus Geneua in Poloniam fugit, & hæresim disseminat 174.a
Georgius Blandrata Christum hominem tantum facit 193.a Transsyluaniam Arianismo inficit 177.a
Georgius Niger, & aliquot alij hæretici Arrianismũ rursum excitarunt 193.a
Germani à quo fidem Christianam accepere 242.a 327.b. quomodo vires suas & fortitudinem bellicã amiserint 312.b. Principes Lutherani à Carolo V. Cæsare victi 303.b
Germanorum cẽtum millia in bello rustico cæsa 303.b
Gratia diuina sola expetenda 59.a.b
Græci Chrismatis vnam vnctionem tantum esse volunt 40.b Post septem prima Generalia Concilia nullum esse cogendum voluerunt, & quare 40.a.b refutatur ibid. Concilium nullum post schisma cogere potuerunt 39.a Confirmationis Sacramentũ nõ rite suscipiunt 40.b Diuortium permittũt 40.b Feriis quarta & sexta cur ieiunant. 42.a. quando à Latina Ecclesia recesserunt 38.b.321.b In rebus fidei in quibus à Latinis dissentiunt 38.a.b. & seq. Latinos quando anathemate ferire, & è suis Ecclesijs reijcere ceperunt 38.b. ipsos in excommunicationem incidisse putant, & quare 39.b. nuptias secundas damnãt 43.b. de summo Pontifice quid senserunt ante schisma 38.a Spiritum Sanctum non à Filio procedere, sed à solo Patre volunt 54.a. refutatur ibid.
Græcis quæ calamitas post schisma orta 38.a.58.b
Græcorum & Latinorum inter se discrimina 38.a. & seq. Errores postquam sese ab Ecclesia vnitate totum præciderunt 43.b. & seq Patres antiqui Spiritum S. a Patre & filio procedere docuerunt 39.b Perfidia in corrumpendis historijs, Synodis, & epistolis Romanorum Pontificum 49.b
Gregorius Nazianzenus 247.a.b
Gregorius XIII. Pontif. Max. Moscouiæ Ducem ad vnitatem Ecclesiæ hortatur 58.b. de pace Polon. & Mosc. quantam voluptatem ceperit 114.a.b. quid de Possevino ad Moscum scribit 58.b. 114.a.b
Gregorius de Valencia scribit contra Smidilimum 185.b

H

HAereses vnde oriantur 332.a subsistere diu non possunt 326.b.335.a
Hæresis à paruis ad magna peruenit 152.b 155.a eã simulare non licet 319.b eius centrum Atheismus 172.a quænam homines in hæsi retinent 331.a.b.
Hæretici qui sunt 332.a Antichristi sunt mẽbra 302.b An admittendi ad colloquium publicum de religione coram seculari Principe 356.a & seq. corui sunt 137.a nullas vnquam gentes conuerterũt 134.b. perdicibus & sarmentis præcisis comparantur. 328.a Ranæ sunt 139.a. omnes se verbum Dei habere gloriantur. 125.a & seq.
Hæretici nostri temporis ægritudines nullas miraculis curant 135.a Apostolicas traditiones quando acceptant 127.a pro ijs sua somnia substituũt 128.a Catholicæ vocem è Symbolo sustulerunt 328.a Cœnam Dominicam veram non habent 263.b. Dei omnipotentiam tollunt 16.a.b. Dissidentes inter se 325.a 339.b 32.b Ecclesiam cur nullam habeant 328.a Patres Ecclesiæ quatenus recipiunt. 155.b cur aliquando laudent 333. a. Veterum Patrum scripta contemnunt. 133. b Pontificem Maximum Antichristum cur vocent. 47.b summo eum odio prosequuntur, de eius q; vita multa effutiunt. 33.b 48.b 361.b Sanctitatem nullam habent 325.a quæ pro sacra scriptura agnoscant, quæ nõ 132.b. eam vel detruncant, vel ad suas hæreses aptant 130.b Synodos obliuione sepultas cupiunt, nec suis discipulis eas prælegunt. 144.a. Verbum Dei non habent 133.a & seq.
Hæreticis colloquium coram sæcularibus Principibus de religione petentibus quæ respondenda 357.a.b & seq. In Patribus citandis quæ fides habẽda 324.b. Augustini de illis dictũ cur in hæresi perseuerent. 331.a b
Hæreticorum cædes in Catholicos editæ, & crudelitas 304.a Ex colloquijs de religione coram sæcularibus Principibus maxima mala orta. 357.a Libri tollendi 152.a obstinatio 53.b. In sanctos blasphemiæ 288.b. Veterum aliquot opiniones 150.a.b.
Hæreticos non rebaptizandos 241.b ad fidem cogi posse 147.a puniendos esse 303.a
Heidelbergenses Lutherum sibi contradixisse ostendunt 329.b
Heluetiorum potior pars Catholica 312.b Catholicorum victoria contra Zuinglium 303.b
Henricus VIII. Angliæ Rex 47.a. in hæreses labitur ibid. contra Lutherum scribit ibid. Vxorem Caroli V. Imperatoris sororem repudiat ibid.
Heshusiani Sanctissimæ Trinitatis vnitatem personarum negant 196.a
Heshusius quæ de Illyrico scripsit 193.a
Hierarchia quid 145.b
Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus quæ Tubingensibus Lutheranis rescripsit 231.a de cœlibatu & Monastica vita quid sentiat 231.b
Hierosolymitanum Patriarchatum qui hæretici occupauerunt 49.a
D. Hilarius 246.b
Hipparchus quæ in anni emendatione egerit 298.a
Hoffmannici vnam tantum in Christo naturam volunt 103.a
Hollandicæ nauigationes in Moscouiam 16.b
Homo arbor est inuersa 135.b
Homoousion impugnat Arius 150.a item Lutherus 155.a
Horarum vsus in Ecclesia 296.b
Hosius Cardinalis quid de Augustana confessione cũ Catholica religione coniungenda respondit 358.a
Hymnus a S. Clemente Alexandrino cõpositus 302.a

I

DIacobus in Gallecia quàm paucos ad Christũ adiunxit 385.b
Iacobus Moluenius & alij Moscorum ad summum Pontificem Legati 122.a 112.b quid in itinere illis acciderit 21.b & seq. Christianorum maiestatem & splendorem spernunt 22.a munera quibus à summo Pontifice donantur 23.b ægre primò, deinde libenter summi Pontificis pedes osculantur, & quare 23.b Romæ singula mirantur 23.a.b. torquibus aureis à Venetis donantur 22.b
Iacob Patriarcha cur cum Angelo luctatus claudicauit 201.a
Iehouæ nomen an Christo competat 188.a
Ieiunium 42.a.b. ægrotis & debilibus non præceptum ibid.b
Ieiuniorum varia genera 42.b
Ieremias Patriarcha Constantinopolitanus in carcerem quare coniectus 218.a
Iesuitæ ab hæreticis prope Brasiliã occiduntur 307.b
Iesuitarum in Cambalibus conuertendis labor 307.b. per vniuersum orbem propagatio 213.a
Iesum secundò venturum in mundum, & regnaturum Hierosolymis docuit Franciscus Dauidis 189.b
S. Ignatij epistola corrupta 244.a
Ignatij Loiolæ societatis Iesu institutoris & Lutheri comparatio 313.a.b
Ignis vis & proprietates 141.a
Illyricus Christi ad cælos ascensionem factam negat 194.b
Imaginem Christi non licere sculpi putãt Græci 44.a. refutatur ibid. Crucis sub pectus ad ventrem dependere apud Moscos ignominiosum 34.b in omni corporis parte geri posse probatur ibid.
Imagines quomodo colendæ 181.a Instruunt nos, memoriam iuuant, & charitatem inflammant ibid. Lutheri, Caluini &c. gerunt in pectore hæretici 307.a. Mosci quas improbant & detestantur 23.a pingendi ratio apud Ruthenos 43.a
Imaginum vsus defenditur 179.a vsus & reuerentia apud Moscos 30.b 93.b
Imago Dei Patris & Spiritus S. quomodo pingitur 179.a. Saluatoris à summo Pontifice Mosco missa 23.b. Sanctissimæ Trinitatis quomodo pingatur 180.a
Imperatorem esse tantum vnum 93.a
Imperatores Christiani in rebus fidei noluerunt esse iudices 356.a
Infernum negat Lutherus 172.a

Infernus vbi sit ibid.b.& seq.
Innocentius primus Pontifex maximus Eudoxiam Imperatricem excommunicauit, & quid inde secutum. 48.a
Intellectus creat⁹ & increat⁹ quomodo differāt. 186.b
Ioachimus Abbas an cum Arianis sentiat 179.b
Ioan. Baptista Societatis Iesu ad Patriarcham Alexandrinum à summo Pontifice cur missus 223.d.
Ioannes Basilius Moscouiæ Dux ab Andrea Apostolo suos fidem accepisse fingit 33.a 10. Casanenses & Astracanenses quomodo superauit 25.a.b. quale dominium in suis habeat 3.a.16.a. Ecclesiasticis quantum tribuat 37.b. Gregorium XIII. Pontificem maximum quæ scripsit 32.a. 112.b. Legatis externis recedentibus cur manus abluat 2.a. 24.b. Legatos ad Sueciæ regem pro pace cum ipso ineunda mittere non vult, & quare 64.a. Liuonibus cur bellum indixit. 13.a. 46.a. Lutheranos summo odio prosequitur 46.a.b. Ipsum breui moriturum coniectatur Posseuinus 25.a. Pacē quantopere expetat 63.b. Pacē inti quantopere seruare cupiat 111.a. 112.a. cur ipsi cum Polonis pax ineunda 61.b. 62.a.b. Pontificis Maximi aliorumq; Christianorū Principum amicitiā expetit. 9 b. 35.b. 112.b. 113. a. & quare 34. Posseuino erascitur placatur ib. Posseuino mandat vt suo nomine se Poloniæ Regi inclinet. 61.a. Posseuinū amanter bis amplectitur 35.a. Posseuinū ad templa sua inuisenda inuitat 36. b. quamobrem id faciat 37. a. In sacris & pietate quomodo se habeat. 2.b. suos in schismate stabilire conatur 37. a. quid de suo schismate sentiat 32.a. quos titulos ambiat 24.a.b
Ioannes Cochlaus ad Norimbergenses quæ scripsit 350.b. & seq.
D. Ioan. Euangel. Virgo 243.a. cur Euangelium suum scripsit 256.a
Ioannes Ioannis Basilij maior natu filius 3.a. 17.a quo mortis genere interijt. 174.b.
Ioannes Somerus Claudiopolitanæ scholæ præficitur. 178.a
Ioannes Zamoscius vide Zamoscius.
Ioannis Basilij arrogantia 24.a.b. edendi ritus 2. b. eleemosinæ ad Patriarcham Constantinopolitanū missæ pro salute filij 18.a. Filij 3.a. 17.a. maiestas & regalia pro tribunali sedentis, præsertim Legatis externis aduenientibus 2.b. mœror ob mortem maioris filij 17.b. 18.a. opes & thesauri. 15.b. perfidia 87.b. Res gestæ 12.a.b. Senatores eorumq; nomina 16.b, 17.a. Tituli 65.a. 82.b. 83.b. 99. 103.a. 114.a. Vxores seu concubinæ 2.b.
S. Ioannis Damasceni locus de ieiunio 41.a.b.
Iouius de Moscorū frequentia quæ scripsit 13.b.
Isidorus Moscouitæ Metropolita Florentinæ synodo interfuit 32.a. 49.b 114.b
Italia quot habet Archiepiscopos & Episcopos 314.a
Iustificatio veteri legi non tribuenda 183.b

K

Kalendarij correctio quàm necessaria 219.b. ad summum Pontificem pertinet 214.a. quomodo facienda 220.a. scriptum de ea summi Pontificis quoquo versum missum 219.b. eam Ieremias Patriarcha Constantinopolitanus admisit 216.b. Stephanus Polon. Rex, ibi. nouus orbis 218.b. Protestantes quid de ea sentiant 222. a.b. obiectiones contra eam refutantur 218.a, 222.b.
Koltovvski nobilis Moscus captus a Polonis 71.b

L

Laici Reges se constituunt 317.b. sibi sacerdotium assumentes taxantur 317.a. ipsis pulpitū ascendere non licet 225.b.
Lamiæ inter hæreticos 308.b.
Legatio Antonij Posseuini ad Moscum 18.b. Moscorum ad summū Pontificem 21.b. 60.a.
Legatio ad Moscos qualis esse debeat 27.a.b
Legationes aliquot in Moscouiam frustra tentatæ 27.a
Legati Mosc. ad pacem ineundam missi conditiones suas omnes quibus pax coire posset Posseuino aperiūt 78.a 85.b conqueruntur de insolentia Polonorum dum de pace agitur, & conuentum volunt deserere, sed pacantur 88.a.b. Duci suo Imperatoriā dignitatem ab Honorio & Arcadio Impp. missam, & id à summo Pontifice approbatū fingunt 93.a. De Liuonia & alijs quæ pro se contra Polonos Posseuino obiecerunt 72.a refutātur. ibid. Nomina ipsorū 82.b. 85.a. 99.a. 103.b. Pacem quantopere expetant 79.b. Porcouiam quod ipsis ingredi non liceat ægre ferunt 70.a pacantur ibid. Titulos Ducis sui cupiunt confirmari. 93.a. 96.a.b
Legati Polon. ad pacem ineundam missi conditiones pacis Moscis proponunt. 84.b. è conuentu discedere minantur 78.b. 79. a. 90. b. nomina ipsorum 82.a. 83.b. 99.b. 103. a. pacis tractationem reuocant, & tempus extrahunt 94.a. De Plenipotentia Moscorum protestantur 84.a
Legatus ad Mosc. mittendus qualis esse debeat 27. a Interpres ipsius qualis 27.b. 28.a medicus ipsi adducendus 29.a. Lectum secum ferat necesse est 30. a. mercatores non adducendi 29. a. quot cum ipso mittendi 27.b. quæ ipsi obseruanda 27.a.b. & seq. 31.a. Pristauis quid dandū 30.b. 31. a sacerdos adiungendus 28.a. quibus vestibus vti debeat 30.a
Leo Primus Pontifex Maximus quæ de sacerdotum cœlibatu scripsit 234.b
Liberum arbitrium negat Lutherus 169.b. Melanchthon aliquando negat, aliquando fatetur 170.a
Libri Legatis in Moscouiam proficiscentibus vtiles qui 28.b. qui non ibid. 29.a. 31.b
Libri legendi ijs qui veritatem veræ religionis assequi velint 331.b & seq.
Limbus Patrum 173.a. Hæreticis nostri temporis somnium & fabula 194.b
Literæ compositionis pacis Legatorum Moscouiæ 99.a
Literæ ad Mosc. summi Pontificis quales esse debeant 29.b. quæ earum inscriptio ibid. 31.b. Principum aliorum si opus sit quales procurandæ 30.b

Litteræ Annæ Poloniæ Reginæ ad Antonium Posseuinum 113.a.b
Antonij Posseuini ad Annam Reginam Poloniæ 107.b
Ad Ioan. Basilium Moscouiæ Ducē 60.a. 61.b. 66.a. 66.b. 68.b. 75.b. 113.b
Ad Ioan. 3. Sueciæ Regem 63.a
Ad Ioan. Zamoscium Cancellarium Regis Polon. 68.a. 71.b. 73. a. 77.a. 78.b. 79. b. 80. a. 87.b. 190.a. 109.b. 111.a
Ad Legatos Regios Poloniæ 70.b
Ad Stephanum Primū Poloniæ Regem 60.b. 69.b. 72.a. 75.a. 80.b. 108.a.b. 111.b
Gregorij 13. Pontificis Max. ad Ioan. Moscouiæ Ducem 58.a. 114.a
Ad Ioan. Mosc. Ducis filium 59.a
Ad Stephanum I. Poloniæ regem 57.a
Ad Theodorum Moscouiæ Ducis filium 59.b
Ad Vxorem Moscouiæ Ducis ibid.
Ioannis Basilij Mosc. Ducis ad Antonium Posseuinum 65.a
Ad Gregorium 13. Pont. Maximum 112.b
Ioannis Zamoscij ad Antonium Posseuinum 87.a 88.b. 89.b. 108.b. 111.a
Stephani I. Pol. Regis ad Antoniū Posseuinū 61.a
Ad Ioan. Basilium Mosc. Ducem 67.a
Lituam fulmen & ignem pro Deo colūt 306.b. serpētibus lac, et galles gallinaceos litabant 306.b
Liuonia ordini Teutonico & Episcopis adempta 88.b de diuino cultu in ea restaurādo scribit Zamoscius ad Antonium 110.a. ex ea se cessuros promittunt Mosci Polonis 91.b. 92.a
Liuoniæ arces aliquot Mosco retinendas putat Posseuinus, & quare 76.b. quas permittunt Mosci Polonis 86.b. quæ Poloni Moscis 89.a De titulo & iure 86.b. & seq.
Liuonum seruitus sub Moscouiæ Duce 16.a. 46.a
Lublinorum in Poloniā stultitia 192.a
D. Ludouicus Galliæ rex 375.b
Luminis vis & proprietatēs 141.a
Lutetiæ ad quadringenta hominum millia sunt 314.a
Lutherani cum Arianis disputant 177.a. b. contra Arianos scribentes in nostra vitula arant 183 b. castitatem damnant 258. b. in conuentu Augustæ habito cum Catholicis in omnibus fere consenserunt 355. a. & seq. Deum verbotenus laudant 168.b discordes inter se 263. a. 348. b. 349. b. 359. b. 361.a. Episcopos & sacerdotes an veros habeant 317.a. in Moscouia quid tentarant 4.a. 46. b. peccatorum remissionē imputatam docēt 195. b. quatuor primas Synodu non probāt 145.a. quid de vs sentiant 144.b. in Transsyluania quæ de vnione inter ipsos & Catholicos petierāt 341.a Nec tribunal coram quo causæ fidei decidantur, nec Episcopos, nec Synodos habent 146.b. verbum Dei conculcant 140.b
Lutheranorum castimonia qualis 244. b. incontinentia 257. b. 267. b. templa in Moscouiæ combusta 4.a. 25.a. 46 b
Lutheri arrogantia & superbia 354. a Atheismi 153. b blasphemia in Deum 353. a. b. de Christi humanitate errores 194. a. Conscientia inquieta 354. a. b. de doctrina sua iactantia 170. b. doctrinæ finis quis 354. a. doctrina fiunt homines deteriores 257. b. cum Ignatio Laiola comparatio 313.a.b. Impudicitia 353. b Incestus 354.a. de Inferno, cœlo &c. opinio 172. b. Insolentia 354.b. modestia qualis 350.a. de Patribus censura ibid. in summum Pontificem odium 354.a. circa Symbolum errores 192.b
Lutherus Apostata 225.a. Arianus est 159.b. Christi humanitatem cum diuinitate confundit 195.a quæ Concilia approbare se dicit 143. b. vocem Consubstantialem dici de Filio Dei ferre non potest 193. a Deum peccata punientem odit 353.a A Diabolo nō à Deo missus 353. a & seq. de doctrina sua dubius 354. a. b. Episcopus primus V Vittembergæ 330. a. Esaiæ locum cap. 9. peruertit 153.a. pro Ethnico & Publicano habendus & quare. 354.b Eutychianus est 159.b 164. b. in hæresim quomodo primum lapsus. 353.b. homoousion impugnat 155.a. à paruis ad magna paulatim peruenit 166.a. monachus 353.a Nestorianus est 159. b. Olla accensa in Aquilone 142.b Papatum biennij spacio abolitum iri suis initio persuadebat 328. a de Patribus quid senserit 350. a. Perfidiam initio non cogitasset in quam & ille & sui paulatim prolapsi sunt 152.b. quæ è sacra scriptura reiecit 132.b. Sanctiss. Trinitatis rem & vocabulum sustulit 153.b

M

Manichæi, Eustachiani, Marcionistæ et aliquot alij in Oriente hæretici sabbatho in contumeliam Resurrectionis Christi ieiunabant 42.a
Manichæorum errores 255.a.b & seq.
Marcion hæreticus quis & qualis 151.b
Margaritarum natura 139.b. & seq.
Maria filia Theodori Nagoi 2.b
Mariæ Beatiss. Virginis Annunciationis festum quo in honore apud Moscos habeatur. 5.a
Martyrium extra Ecclesiam non prodest 316.a.b
Matrimonium qui hæretici damnarunt 255.b. & seq.
Matthias Polonus Romæ comburitur 178.a
Mediolanensis Archiepiscopatus 259.b. 314.a.
Mehemetes Turcarū Imperatoris Consiliarius quid de bello inter Polonos & Moscos sentiat, quantum que Moscis tribuat 25.b
Melanchthon Arrianus est 157.a Caluinianus à Lutheranis probatur 349.a Christum in cruce desperasse de sua salute dicit 164. a Ancyranum concilium peruersè citat 250. b. de fidei articulis sæpe mutatis ad Lutherum quæ scripserit 348.b. Lutheri doctrinam respuit ad Fredericum Rheni Principem scribens 349.a. Sacramentarius est 349.a
Melanchthonem Geneuenses, Magdeburgenses & Mansfeldenses tanquam impium & proditorem condemnant 348.b
Melanchthonis de Christo error 193. a de coniugio sacer-

sacerdotum dictum 244. b circa sanctißimam Trinitatem error 156.b
Mennon quæ de Christi incarnatione senserit 193.b
Mercurij Trisimegisti de sanctiss. Trinitate iudicium 186.a
Michael Seruetus Christum ante Beatam Virginem nihil nisi ideam fuisse vult. 174. a Geneuæ comburitur ibidem, contra Trinitatem pugnat 173.b
Miracula in Ecclesia semper fuerunt 325.b 290.a b & seq. Hæretici non Deo, sed Sathanæ tribuunt ibid. 290. b quando necessaria 135. b. quantopere necessaria 325.b. In India quæ nostro tempore contigere 290.b
Missa priuata à Luthero abrogata 354.a
Missæ sacrificij oblatio pro defunctis 274. a. b 279. b 286. a.b & seq. Ordo 270.a.b ornamentorum, luminarium &cæt. vsus antiquus 271. a. vtilitates & fructus 273.a
Missæ sacrificium 262.a 280.a Dionysius Areopagita quæ de eo scripsit 264. b ex scriptura & Patribus probatur 270. a Obiectiones contra illud refutantur 266. a. b sacræ scripturæ de eo locos hæretici infeliciter detorquent 268. b non esse idololatriam 305.b & seq.
Montfortius Aquitanicus 40. annos Ecclesiam contra Albingenses defendit 303.b mille equitibus cẽtum hostium millia fudit ibid.
Moronus Cardinalis de Legato ex Vrbe in Moscouiã mittendo quid egerit 27.a
Mortuorum loca quinque 172.b
Mosaica lex in Transsyluania resuscitatur 189.b
Mosci de Catholicis quid sentiant 2. a. 4. a Episcopis suis quantum tribuant 35. a 36. b Feria quarta a carnibus abstinent 31.a. quibus festis diebus à labore abstinent 5.a. Latinam linguam quot calleant 4. b 5. a Linguas quas callent 4. b 5. a. D. Nicolaum superstitiosè colunt 5.b 6.a Nobiles ducenti à Polonis capti 77.a quos Pontifices Maximos prosanctis agnoscunt 33.b quid de suo Principe loquantur & sentiant 2. a 3. b 16. b Quadragesimam suam quando inchoent 36.b schismatici sunt 2. a 24. b. à schismate cur discedere non audeant 30. a. quibus vestibus vtuntur, quibus offenduntur 30.a
Moscorum Baptisma 5.b Confessio sacramentalis 5. b. conuersio quam facilis si Rutheni primum cõuersi fuissent 8.b Episcopi 1. b qua aqua abluunt manus eam oculis alysq; corporis partibus inspergũt Mosci, & quare 36. b festa 6.a. funus prosequendi modus 5 b hostibus obsistendi ratio 15. a ieiunia 36. b internuncij 20.b Kalendarium 4. b Legati Magni 20.b ipsorum importunitas & fastus 21. a Legatio 2. ad summum Pontificem, eius q; interpres qualis 21 b Legatos externos excipiendi ratio 18. a b luctus ob mortem Principis filij 17.b 18.a malum imprecandi formula 2.a medici 3. b medicina qualis 5.b Metropolita à quo confirmetur 1.a. Monachi et moniales 1.b mortuos sepeliendi ritus 5. b mulierum in vestibus superstitio 17.b obsessorum magnanimitas ad inediam & labores perferendos 15. a sacerdotes 1.b eorum connubia ibid. sacrum & officia diuina 4. a scribæ & amanuenses 16. b seruitus 16. a b. 19. b tabellarij 20. b templa frequentandi ratio 5. b Vnctio extrema ibid. vota ibid.
Moscouia ab Asia quam longè distet 25. a. à Persia ibid. b. Christo quando nomen dedit 33. a. ex Rußia quod ad religionem attinet pendet 11. a
Moscouiæ academiæ & scholæ 3. b. arces 1. b. ciuitates celebriores quæ 13. b. Episcopatus 1. a: fodinæ 16. b. populi cur tam rari 13. a præfecturæ & & dignitates 15. b. typographia 4. b. vastitas & latitudo 13. a. b. vectigalia 16. b.
Moscua ciuitas q̃ ampla 14. a. quàm populosa 13. b
Moscua flumini Metropolita Moscouiæ bis in anno benedicit, in eas q̃ Mosci immerguntur, & quare 6. a

N

Nestorij argumentum quod non existat diuinitas in Eucharistia 163. a. Lingua à vermibus corrosa 164.b
Nestorius B. virginem Mariam non vult Deiparam esse. 55.a
Nicæna Synodus quæ de Paschæ emendatione decreuit 209.a, eius exemplar ex Alexandria Romam allatum 223.d. eius canones quot ibid.
D. Nicolaus apud Moscos quo honore colatur 5. b
Nicolaus Primus Pontifex Maximus quid de Ecclesia Romana scripsit 49. a. Græcos excommunicauit & quæ secuta. 48.a
Nicolaus Quintus Pontif. Max. quid ad Græcos eos excommunicans scripsit. & quid secutum 48. b
Nicolaus Selneccerus Smidelmianam concordiam non probat. 165.b
Nobilis quidam paucis annis trium quatuorue sectarum assecla tandem catholicis restitutus 126.a
Nogaici Tartari 12.b
Norimbergenses quæ de Melanchthone conquesti 312. a. Lutherum admonent ne suam doctrinã destrui sinat ibid.
Nouogardia septennij obsidione in Moscorum potestate redacta 69. a q̃ populosa 14. a eius arx 14. b

O

Occidentalis Ecclesia in asymo pane cur consecrat 19. b. an hoc sit iudaizare. 40 a. cur feria sexta & sabbatho ieiunat 42. a. cur ieiunia Vigiliarum & quatuor temporum obseruat 41. b
Oecolampadius primus Episcopus Basileæ 330.a
Olomucium Moscorum alumni mittendi ad seminarium 10.a
Orantes in secreto diuinitatẽ Christi negant 193. b
Orientales Episcopi à carnibus abstinent 2. a. ante schisma cum affligerentur ad summos Pontifices confugerũt 38. a. 49. a in Lugdunensi generali Synodo errorem de processione Spiritus sancti publicè eiurarunt 39. b 56. b infermentato pane cur cõsecrant 40. a in Schismate post Florentinam Synodum cur perseuerarunt 8. b
Orphei de verbo Dei & Trinitate iudicium 185. b
Osorij scriptis delectatur Stephanus rex Poloniæ 305. a

P. Paderouicium

P.

Paderouicium ad pacem in eundam eligendum cẽsent Polon. legati 71. a
De Pace inter Sueciæ regẽ & Moscũ varia 63. b. 64. a
Pascha quando celebrandum 211. b. 219. b Iudæi quo die celebrant 210 b. vt rite celebraretur quid actum à Constant. Magno Imp. & summis Pontificib. 112. a. S. Clemens quæ de eo scripsit ibid. b Constantini de eo epistola 215. a. b
S. Patres in quib. dissenserunt 334. b. cur legẽdi 332. b. quinã ex illis legendi ij qui veritatẽ fidei quærũt 333. b. quomodo legendi 333. b Græci quid de processione Spiritus S. à Patre & Filio scripserunt 50. b & seq. doctrina eorum sequenda 322. a
Sanctos Patres Caluinus vocat asinos 315. b. Hæretici verbis laudant, factis reijciunt 231. a
Pax inter Polonos & Moscos inita 82. a. & seq. de captiuis dimittendis 78. b. 80. b. 92. a. 95. a. 111. b. 112. a Conditiones pacis à Ioan. Zamoscio ad Posseuinum missæ primæ 89. à secundæ ibid. tertiæ & vltimæ ibid. Difficultates tres quæ sunt in pace componenda scribit ad Moscum Posseuinus 78. a. de finibus Liuoniæ 90. a Legati Polon. de plenipotentia Moscorum protestantur 84. a. conditiones pacis Moscis proponunt ibid. b. conuentum volunt deferere 90 b. eorum protestatio ibid. tractationẽ pacis reuocant, & tempus extrahunt 94. a Mosci Liuoniæ aliquot arces Polonis promittunt 85. a. de Polonia varia conqueruntur 88. a. conuentum deferere volunt ibid. Litteræ pacis inter Stephan. I. Poloniæ regem & Ioan. Basil. Mosc. Ducem 99. 105. a Pax componi non potest nisi Moscus Liuoniam restituat 69. b. 84. b. pax ob duas arces diu protracta 90. b. iudicio Posseuini committitur 91. a Pax octo annos duratura 93. b. annus adijcitur ibid. iterum vnus 97. b decennalis in Kiueroua Horca die 15. Ianuarij 1582 initur 97. b Plenipotentia ad pacem ineũdam Legatorum Mosc. 82. b. Legatorũ Regis Polon. 83. a De rusticis 92. a. 93. b. de sacerdotibus & imaginibus Moscorum tuendis 93. b. de tempore cessionis 94. b. de titulis Magni Ducis 96. a. de tormentis bellicis tradendis 92. a. 95 a. 97. b. ab vna arce Velisio totum pacis negotium pendet 900. a
Petri Canisij Catechismus 30. b
Petri Kelsicensis principis Picardicæ sectæ errores 364. a
Petrocauiensis Colloquij summa 174. & seq.
S. Petronella 243. a
Petrus Patriarcha Constantinopolitanus ante 500. annos confirmationem à Leone IX. petijt 46. a
Peucero à Lutheranis vita adempta 349. a
Philippus Melanchthon vide Melanchthon
Picardica secta in Boemia et Moravia 363. a. eius errores 364. a. error de Baptismo ibid. De sacramentis 365. b. de sanctißima Trinitate 157. a. b. 365. a libri eius 366. a. quid ei sit Ecclesia 367. a
Plenipotentia ad pacem ineundam Legatorũ Mosc. 82. b. 95. b. simplex & satis infirma 73. a. 83. a. alia à Magno Duce tradi non solita Mosci affirmant 73. b. 83. b. 84. a. eius summa 73. a Legatorum Regis Polon. 83. a
Plescouia quàm populosa 14. a. ab ea exercitum deduci vt curet Posseuinus Legati Mosci petunt 109. b. 110. a. Præsidium in eam immissum trucidatum 61. b
Plescouiæ mœnia & munitiones 14. b. obsessa à Polon. commeatum quàm magnum volunt Legati Mosc. 72. a. periculum à Regijs Poloniæ militibus 61. b. 62. a.
Poloniæ quis status religionis Catholicæ 315. a. b
Polonorum Dij 306. b
Pontifex Max. celebrat singulis septimanis 305. a crucem cur in pedibus ferat 34. b. Metropolitas atque Episcopos confirmat 45. b. mulier Anglicana nunquam fuit 329. a. b. in sella cur gestatur 34. b. 36. b. titulos spernit 35. a. ad eum in omni negotio confugerunt omnes 212. a. b. & seq.
Pontificem Max. Antichristum nominant hæretici 302. a. non esse probatur 47. b. 302. a. Carnificinam præparare dicit Volanus 303. a. patres quantifecêre 305. b contra ipsum nemo ante nostri temporis hæreticos scripsit 301. b
Pontifices Max. nunquam aliquem fidei errorem docuerunt 48. b. Gentes ab ijs conuersæ 306. b. Honor qui ipsis defertur ad Deum spectat 35. a
Pontificis Max. an barba radenda, an nõ 35 a. in Ecclesia auctoritas 33. a. 44. b. 48. a 250. a eam D. Petro traditam ob Pontificum peccata amissam esse fingunt Mosci 48. b. refutatur ibid in conuertendis hæreticis sedulitas 7. b. Hodierni eadem est auctoritas, quæ D. Petro cæterisq; fuit 33. 6. Honorẽ non esse illicitum 35. a. 48. b. studium ad vnitatem fidei Moscos perducendi 32. a necessitas in Ecclesia 45. a. 360. b. 323. b & seq. de Primatu eius Nicæna Synodi canõ VI. 260. a. b officium quale 9. b. Pedũ osculationem non esse illicitam 34. b studia in religione seruanda & propaganda 305 a. ipsius est dare titulos 93. a 96. a
Pontificum Max. exempla aliquot qui Principes quosdam è Regnis eiecerunt 48. a successio interrupta 329. a
Poppi Moscorum 1. b
Porcouiæ munitiones 15. a
Præcopenses 12. b. 25. a. Turcarum fœderati quæ dãna ipsis intulerunt 25. b
Principum non est in rebus fidei determinare 147. a Veteris testamenti Principes an id fecerint ibid. b. & 148. a
Proclus quæ de humanitate Christi scripsit 204. a ipsius laus ibid.
Protestantium Euangelij origo qualis 348. b
Protopoppi Moscorum qui 6. a
Pseudoepiscopi in Suecia dictum de Catholica fide 122. b
Puerorum non baptizatorum post hanc vitam receptaculum 172. b. 173. a. recta educatio quàm necessaria 371 & seq. 373. b. ex prauа quæ incommoda sequantur 374. a

Pur-

Purgatorium 173.a.274.a.b & seq. 287.a b

Q.

Quadragesimam vnam solùm seruandam Ecclesia Latina iubet 41. a Graci hebdomadam adijciunt ibid.

R.

Radeuiliorum laus 315.b
Reges non falsæ doctrinæ, sed regnorum sunt hæredes 124.a
Religio & prudentia in rebus gerendis, non ætas spectanda 108.a
Reliquiæ à Moscis Romæ osculatæ 23. a. ad eas quæ miracula contigêre 291.a
Resurrectio mortuorum 227.a
Richerius ex Carmelita Caluinianus in Americã nauigat cum Villagnone 307.b
Rituum diuersitas nihil obest Ecclesiæ 40.b
Roma ex Babylone facta ciuitas sancta 302.b. quomodo olim vocata 48.a
Romæ quanta pietas 310.a
Romana Ecclesia nunquam à vera fide deflexit 48.b 329.a quid de ea scripserit Agatho Pontifex Maximus 48.b. 235.b. quid Nicolaus Primus 49.a Theodoretus ibid.
Romana fides qualis 33.a
Romanum luxum quàm iniquè nobis obijciant hæretici 310.b
Romanus Pontifex est caput Ecclesiæ 58.b. solus Vniuersalis 260.b
Rosarij vsus in Ecclesia 296.a
Rostouiensis Archiepiscopus in exilium eiectus 18.b
Rudolphus II. Imperator extirpat Viennæ Flacianam hæresim 314.a
Russiæ Poloniæ regi subiectæ Episcopi quot 11.a
Ruthenis signum crucis cur ad læuã ferunt 42.b in quibus à Latinis in rebus fidei dissentiunt 38. a. b Quadragesimam quando inchoent 36.b
Ruthenorum conuersio quæ commoda pareret 11.b

S.

Sabaudorum responsio prudens cur Geneuensium religionem non profiteantur 309.b
Sabbathi die cur Græci non ieiunant 41.b. & seq.
Sacerdotes Græcorum vxoribus mortuis non habentur amplius sacerdotes 44.a. Latinorum cœlibatũ seruant & quare 41.a. 229.a. 245. & seq. b. è sacerdotum coniugijs quæ mala sequantur 283.b
Sacerdoti cum fœminis nõ cohabitandum 228.b. 232. b. Græcorum ante sacerdotium vxorem ducenti ea in sacerdotio vti licet 41.a
Sancti inuocandi 275.b. 288.a.b. & seq. 290.a. 292. a ex Concilijs probatur 276.b ex patribus 290.a 291.b obiectiones refutantur 293. a Hæretici negant 275.b Pro nobis orant 292.a.b
Sathanæ astutia 168.a
Saxoniæ Ducis laus 314.b
Schisma 6.b. 24.b. eius malum 359.a
Schismatici non saluantur 316.b
Schmidelinus auctor sectæ Vbiquitariorum 165.b cũ suis Filium in Trinitate minorem Patre facit 160. a. eius de Melanchthone testimonium 349.a
Schuenckfeldius reijcit omnem scripturã 189.b. 192. a. Christum secundum humanam naturam etiam verum Deum putat 193.b
Scriptura sacra controuersiarum in Ecclesia non potest esse Iudex 149.b
Seculares Principes nõ sunt Iudices in rebus fidei 356.b
Seminaria iuuenum studentium, Anglorum duo 47. a Romæ instituta 310.b Catholicorum in quibus locis sunt in Germania 314.b
Septentrionalium Populorum ingenia 24.a
Serapiõ Euang. secundũ Petrũ reiecit, & quare 131.a
Sergius monachus sanctus apud Moscos 7.b
Seruetiani Spiritũ S. ex Trinitate excludũt 195.a
Seruetus Christum etiam ex substantia Dei Patris hominem natum asserit 193.b. de Deo quæ somniat 193.a
Sigismundus Butoreus Transsyluaniæ Princeps 342. & seq.
Sinapis grano cur Euangeliũ cõparatur 136.b. & seq.
Smolencium quàm populosum 14.a. eius munitiones 15.a
Spiritum S. à Patre & Filio procedere ex antiquis Patribus Græcis monstratur 50. b. & seq. ex Pontificibus & Patribus Latinis 52.a.b. & seq. ex scriptura sacra 50.a.b Schismaticorum argumenta diluuntur 54.a.b. & seq. Processio eius quando in dubium vocari cœpit 321.b
Stephan⁹ I. Polõ. rex quas Academias excitauit 346. impudicas fœminas in prostituentẽ prouinciã 345. Moscouiæ quàm graue bellum inferre statuit 62.a 66.a.b. 67.a pacem se expetere scribit Mosco 67. b Poloniæ rex creatus 345. res gestæ & laus 344. & se. tituli 67.a 82.b. 83 a. 95.b, 99.a. 103.a. 220 b Trãssyluaniæ Princeps pro Catholica q̃ egerit 344
Stephanus I. Vngariæ rex 345
Sueciæ regnum nunquam tributarium 64.a
Sueciæ Rex amicus Sedis Apostolicæ 86. a quas arces in Liuonia tempore pacis inter Stephanũ I. Polon. regem & Mosc. habuit 94. b. quas à Mosco cœperit 61. b. 63. a. 64. a. 86. a eius laus & res gestæ 121. & seq.
Superbia mater hæresum 325.b eius initia quàm periculosa præsertim in hæresi 155.a
Sybillarum oracula quanto à Patribus in pretio habita 186.a
Symbolum Apostolorum 196.a. Athanasij ibid. b Cõstantinopolitani Concilij 197.à Nicæni 196. a eiusdem expositio Ioan. Theophili 197.b. eius articulos omnes ab hæreticis deprauatos esse ostenditur 192.b & seq.
Synesius ad Euopium fratrem quæ scripsit 248.b.a
Synodi quatuor priores quanti sint faciendæ 117. b earum summa capita 150. & seq. eas quomodo admittunt hæretici 126.a
Synodorum iudex nõ potest esse scriptura 149.b quis sit earum iudex ibid. Vtilitas 215.a
Ad Synodum vocandos solos filios Dei vult Bucerus 149.b. refutatur ibid.
Synodus Carthaginensis II. 234.a. Florentina. 39. a. 52.b. Lausanensis 329. b. Lugdunensis generalis 39.b. Turonensis 234.a

T.

Tanais Moscouiæ fluuius 25.a. in Volgam à quibus deriuatus 25.b
Tatiani, Marcionistæ & Manichæi nuptias à Deo esse negarunt 244.b
Telesphorus Pontifex Maximus septem integras hebdomadas ieiunandum suasit clericis, non iussit 41.a
Tertullianus Deum non esse auctorem mali ostendit 169.a. de Sacerdotum cœlibatu quæ scripsit 233.b quæ de D. Pauli castitate scripsit 243.b. eius de hæreticis dictum 325.b. 355.a
Testamenti noui & veteris differentia 147.a.b. iuxta Franciscum Dauidis quæ 189.a
S. Thecla virgo 243.a. à nuptijs soluta 244.a
Theodorus Beza vide Beza.
Theodorus Ioan. Basilij minor natu filius 3.a. eius vxor quæ ibid.
Thessalonica Archiepiscopi ante Græcorum schisma delegata potestas summorum Pontificum in oriente 38.a.b. 45.b. 234.b
Thomæ Valdensis Angli de cœlibatu sacerdotum locus 246.a.b
Transsyluania 342. atheismis plena 173.b. 176.b. in ea indaizantes sunt 192.b
Transsyluaniæ hæretici quomodo fidei symbolum suscipiant 195.a. Euangelijs reiectis Prophetias veteris testamenti legunt 132.b
Transubstantiatio 308.a. eius disputationis origo 311.b
Tridentina Synodus 352.b. qui interfuerunt ibid. & 352.a. qui eam non venerunt 352.b.
Trinitary Trinitatem quomodo appellent 195.b
S. Trinitas 51.a.b. 55.b. Verbo Dei, consensu totius Ecclesiæ, & historijs defenditur 174. & seq. de ea disputatio in Polonia ibid. circa eam errores Lutheri, Caluini & cæt. 154 a.b. Melãchthonis 166.b & se.
Trinitatem tempore D. Ioan. Euangelistæ doceri cœptam dicunt Ariani 178.b
Trinitatis nomen veteribus in vsu 154.a.b. tres personæ 51.a. 52.a. 55.a. quomodo distinguantur 53. a. Vnitas 55.b
Trullani Canones quando, à quibus & cur editi 49. b. decimus tertius probatur suppositicius 235. & seq. 241.a.b
Turcæ hæreses nostri tẽporis detestantur 342.a. Moscis quantum tribuant 26.a
Tyræi scriptum contra Arianos in Sarmatia 179.b

V.

Varadini Ariani cum alijs hæreticis disputant 177.b
Vbiquitariorum origo 165.a
Velisium arx 91.a. ab ea omnis pacis inter Polonos & Moscos pendet controuersia 79.a. 91.a
Venetorum mercatores aliqui in Moscouiam mittendi & quare 10.b
Verbum Christum vocari & quomodo 184.a.b. vsitatum hoc etiam Ethnicis 185.a
Verbum Dei quid sit 133.a hæretici nõ habent. 124.b 133 a. & 143.b. omnes se habere iactitant 125 & seq. quibus rebus comparetur 134.a. fermento 137. b. gladio 134.a. igni & lumini 141.a. imbri & pluuiæ 138.b. margaritæ 139.b. securi 135.b. semini 136. a. sinapis grano 136.b. eius vis 135.b
Verbum traditum 126.b. Dei hoc reiecto quæ incommoda sequantur 130.a. ex Paulinis epistolis probatur 128.b. ex Patribus 129.a. Vincentij Lyrinensis de eo locus insignis 128.b
Verbum duplex oris & cordis 186.b
Vilna 3.b. 10.a. Tartaros, Ruthenos, hæreticos, & catholicos habet 313.a
Virginum ordinis D. Brigittæ in Suecia mira constantia 122.a
Virtutis præmia negant Lutherani, Stoici, Epicurei &c. 172.a
Vladislaus Iagello regnum Bohemiæ oblatum respuit & quare 304.b
Vngaria ab Arianis inficitur 177.b
Volanus scripsit contra Scargam 301.b. eius superstitio in consulendo hariolo 309.b
Vologda 14.a
Vsura apud Græcos non est peccatum 44.a

Z.

Zamoscius quib⁹ conditionibus pax ineũda scribit ad Posseuinum 86.b. à pietate laudatur 109.a integra pacis inter Polon. & Mosc. confectæ potestas ipsi data 74.a. 79.a. 85.b
Zebridouius Stephano Regi commendatus à Posseuino 81.b. à Zamoscio 111.a
Zuingliani suam confessionem Augustæ obtulerunt Carolo V. & Ordinibus 348.a
Zuinglianorum conciliabula qualia 330. a. quidam omnipotentiam Dei negant & quare 193.a
Zuinglius primus Episcopus Tiguri 330. a. occiditur 303.b. quæ ex sacra scriptura reiecit 132.b

FINIS.

Z

6 Z

189

371